

3 1761 04494 5954

Heilagra Mamma
SOGUR

555

Heilagra Manna SÖGUR

— — — — —

FORTÆLLINGER OG LEGENDER

OM

HELLIGE MÆND OG KVINDER.

— — — — —

EFTER GAMLE HAANDSRIFTER

UDGIYNE AF

avnl ikava
C. R. UNGER.

1.

— — — — —

UNIVERSITETSPROGRAM FOR FØRSTE SEMESTER 1877.

CHRISTIANIA.

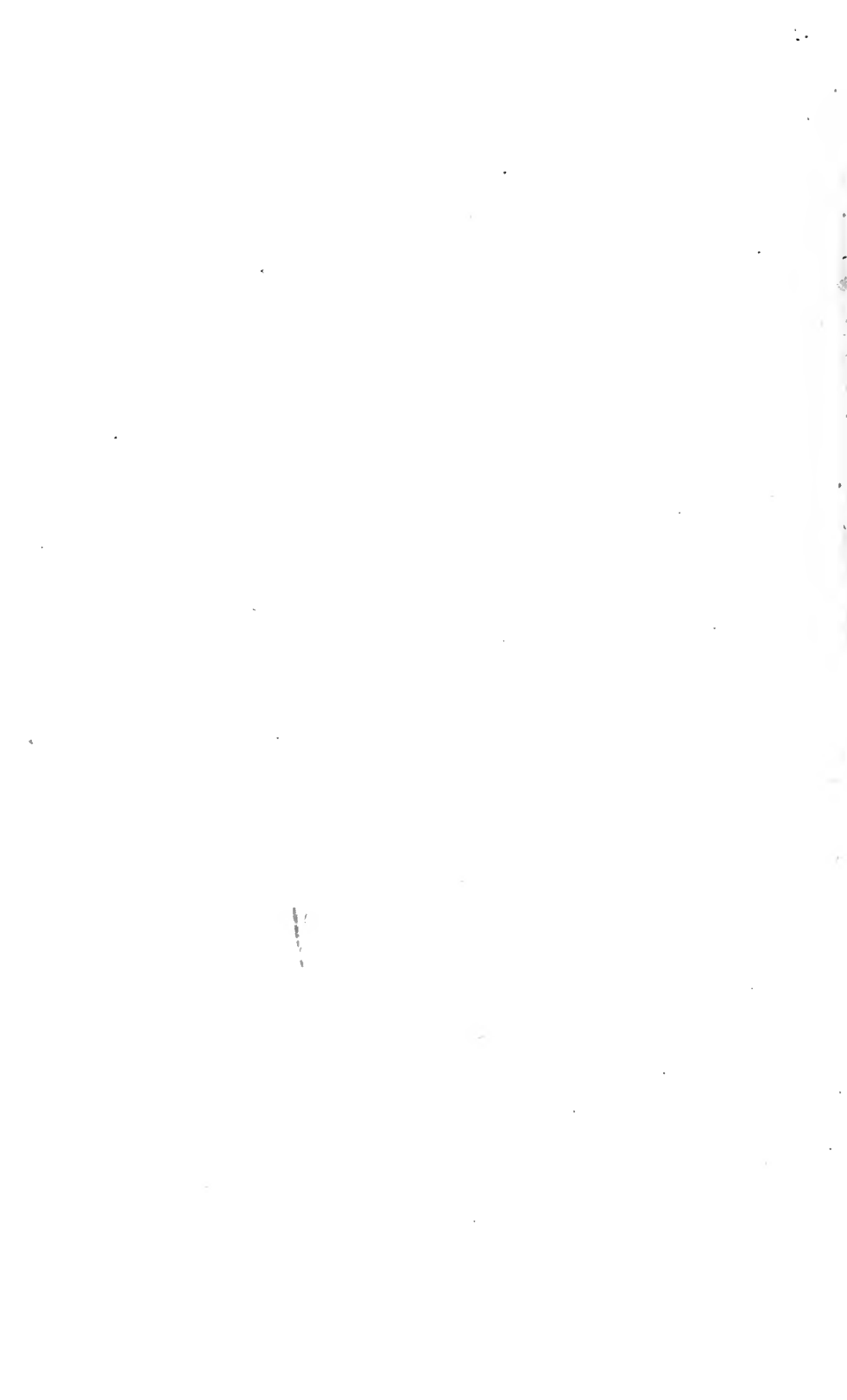
TRYKT HOS B. M. BENTZEN.

— — — — —

1877.

HEILAGRA MANNA SÖGUR.

I.

Indhold.

I.

Agathu Saga Meyjar I	1—6.
« « « II.	7—13.
« « « III. Fragment	13—14.
Agnesar Saga Meyjar	15—22.
Alexis Saga	23—27.
Ambrosius Saga Byskups	28—51.
« Appendix, Fragment	52—54.
Antonius Saga	55—121.
Augustinus Saga	122—149.
« Appendix, Fragment	149—152.
Barbare Saga	153—157.
Benedictus Saga	158—179.
« Appendix, Fragmenter af Gregors Dialoger	179—255.
Blasius Saga	256—269.
« Appendix, Fragment	269—271.
Brandanus Saga, Fragment	272—275.
Ceciliu Saga Meyjar	276—297.
Crucis Legendæ, Origo Crucis	298—301.
« « Inventio Crucis, Fragment	301—308.
« « Flagellatio Crucis	308—311.
Dionysius Saga	312—322.

Dorotheu Saga	322—328.
Duggals Leizla	329—362.
Erasmus Saga	363—368.
Fides Spes Caritas	369—376.
Gregorius Saga	377—396.
Hallvarðs Saga	396—399.
Katerine Saga	400—421.
Laurentius Saga	422—432.
Lucie Saga	433—436.
Malcus Saga	437—446.
« « Appendix, Viðræða Líkams ok Sálar	446—473.
Margrétar Saga	474—481.
Mariu Saga Egipzku I.	482—495.
« « « II.	495—509.
« « Appendix, Fragment	510—512.
Marthe Saga ok Marie Magdalene	513—553.
Martinus Saga Byskups I.	554—574.
« « « II.	575—607.
« « « III.	607—642.
Mauritius Saga	643—656.
« « Appendix, Fragment	656—658.
Maurus Saga	659—675.
Michaels Saga	676—713.
« « Appendix, Pave Marcellinus.	714—716.

HEILAGRA MANNA SÖGUR.

AGATHU SAGA MEYIAR.

I.

(*Codex Holm. 2 folio*).

Her byriar upp sögu heilagrar Agathe meyar er þoldi þis ok dauda fyrir guds sakir.

Qvincianus Sikileyar iarll heyrði godan ordrom um Agatham dyrliga mey, er gudi var helgut, en hann leitadi margra rada, at hann mætti fæ hennar ok hugdiz mundu tignaz af því, at hann teingdiz vit tigna menn, þar er hann var sialfr lagr at burdum.

5 En Agatha mæ(r) var göfug at kyui. En er saurlifr iarll leit girndar-augum a þessa ena göfgu mey, þa leysti hann tauma fegirni sinnar til aura hennar ok eggiaz svo æ diöfla blot af illzku sinni, at hann inatti eigi Kristz nafn heyra. Slikum endimum eggiaz iarll þa, er hann let guds mey taka ok selldi hana hus-

10 freyio þeiri, er Afrodisia het, en su atti .ix. dætr oradvandar, sem modir þeira var fyrir. En þær leitudu manud allan at telia henne hughvarf, ok hetu þær henne stundum audæfum, en stundum ægdu þær henne þislum ok ætludu, at þær mundu hug hennar snua mega fra heilagri fyrirætlan. En hun svaradi þeim sva: «Hugr minn er

15 fastr ok uppsmidadr af Kristi, en ord ydur eru sem vindar, ok heit ydur sem regn, en ognir ydrar sem rennandi ær. En þott þessir lutir allir beri grundvöll hus mins, þa mun þat eigi falla, þvíat þat er smidat yfir stein.» Þetta mællti heilog mæf med tærum,

en hon var svo fus at taka pislir fyrir guds nafni sem þystr madr at drecka i solar hita. En er Affrodisia sa hug hennar fastan i tru, þa for hun til fundar vit iarlinn ok mællti svo: «Audvelldra er at bleyta stein eda iarn en at snua hug meyiær þessarar fra kristinni tru, þviat ek ok dætr minar gerdum ecki annat manad 5 allan, nætr ok daga, en at telia fyrir meyiær þessi, at hun sneri hug sinum til ens betra ræds; ek het henne gulli ok silfri ok gimsteinum ok gullofnum klædum, husum ok bæium ok mane, löndum ok lausafe. En sia mær trad allt þetta undir fotum ser sem saur ok virði einskis.» 10

Um grimd iarllzins.

2. Ða reiddiz Quincianus ok let Agatham leida fyrir domstol sinn ok mællti vit hana: «Hverrar kindar er þu?» Heilog Agatha svaradi: «Tiginna manna em ek, sva sem allt frændlid mitt 15 vottar.» Quincianus mællti: «Ef þu ert göfug ok tigin, fyrir hvi synir þu þik sem ambatt.» Hun svaradi: «Af því syni ek mik sem ambatt, at ek em ambatt Kristz.» Quincianus mællti: «Tighin sagdiz þu adr, hversu segizt þu nu ambatt?» Heilög mær svaradi: «Su er hin hæsta tign at þiona gudi.» Jarlinn mællti: 20 «Erum vær eigi tignir, er neitum hans þionostu?» Agatha svaradi: «Tign yður er svo ofrials, at þer erut eigi at eins synda þrælur, helldr þionit þer stockum ok steinum.» «I pislum skal allt heimta af þer, kvad iarlinn, þat er þu lastar gud vor. En þott þu fyrr segir en þu ser pind, hvi þu hafnar blotum godanna.» 25 Heilog Agatha svaradi: «Kalla þu þat helldr diofla engud, þviat dioflar eru þat, sem þier giörit likneski eptir or eiri ok gyllit andlit þeira.» Quincianus mællti: «Kios þu nu um tvo kosti, annathvort ath þu sert pind mörgum pislum svo sem heimsk, eda þu blota sem spök ok þu hefir ætt til ok göfga gud war almattigh, þau er sann- 30 reynd eru at guddomi.» Heilog mær svaradi: «Ver þu sem gud þinn Odinn, en kona þin slik sem Freyia gydia þin.» Quincianus reiddizt ok let beria hnefum i andlit henni ok mællti: «Lat af þu at mæla illt vit mik.» Agatha svaradi: «Þu sagdir gud þin vera sannreynd ath guddomi, ver þu ok þa sem Odinn, en kona þin sem 35 Freyia, at þit megit verða höfd i tölu godanna.» «Nu er synt, kvad Quincianus, at þu villt helldr vera pind, er þu endrnyiar illyrði þin vit mik.» Hon svaradi: «Undrumzt ek þat, er spakr madr skal vera olltinn i sva mikla heimsku, er þu kallar þat gud þin, sem þu villt eigi lif þitt eda konu þinnar þeim lata likt vera. Ef 40

gud þin eru god, þa bad ek þer gods, at þitt lif væri þeira lifi likt, en ef þu rækir samlag þeira, þa mælum vit eitt bædi. Seg þu af því satt, ok kalla þau eigi gud, helldr enar verstu vættir, svo at þu bidir þat eitt þeim likt verda, sem þu villt at bôlvad se.« Quincianus svaradi: «Hvat þarf nu orða vit, blota þu godum vorum, eða elligar man ek lata glata þer fyrir pislir.» Heilog Agatha svaradi: «Ef þu sendir dyr at granda mier, þa munu þau þegar sefagt, er þau heyra nafn Kristz, en ef þu vill mik i elldi brenna, þa munu einglar veita mer þarfsamliga dögga af himni. Ef þu lætr mik beria eða særa, þa hefi ek innan briostz helgan anda, þann er mik efir at fyrirlita allar kvalir þinar.»

Fra Quinciano iarli ok Agathe.

3. Þa let Quincianus setia hana i myrkvastofu ok mællti: «Hygg at þu, Agatha, at idraz orða þinna, attu megir fordaz hræðiligar kvalir, þær sem þer erut ætladar«. Guds mæR svaradi: «Þu þionn andskota, idraz þu helldr villu þinnar, attu megir fordaz eilifar kvalir.» Þa var heilog Agatha leidd glôd til myrkvastofunnar, ok for hun svo fuss til pïsla sem solttinn madr til krasa, ok fal drottni æ hendi med bænum allan vilia sinn. En annan dag let Quincianus leida hana fyrir domstol sinn ok mællti: «Agatha, leid þu nockurum athuga heilso þina.» Hun svaradi: «KriStr er heilsa min.» Jarlinn mællti: «Hversu leingi ætlar þu at hallda æ heimsko þessi? neita þu Kristi ok gôfga god vor, at eigi glatir þu æsko þinni fyrir bitran dauda». Hon svaradi: «Neita þu helldr godum þinum, er gior eru or tre eða steini, en þu gôfga sannan gud skapara þinn; en ef þu fyrirlitr gud, þa muntu liggia undir eilifum kvolum ok bruna.» Þa reiddiz Quincianus ok let festa ena sælu Agatham i stagl ok pina. En er hun var þar pind, þa mællti iarlinn vit hana: «Fyrirlattu þrægirni hugar þins, at þu megir finna heillt ræd lifi þinu.» En hun svaradi: «Svo em ek fegin pislum þessum, sem sa madr er frettir god tidendi eða finnr þann mann, sem hann hefir leingi fuss verit ath finna, eða sa madr er finnr fe i iordu, þviat eigi er hveitid borit i kornhlôdu, adr þat er hreinsat ok barit af halme, svo ma ond min eigi inn ganga i paradïs med sigri, nema likami verdi fyrr mæddr i pislum.» Þa let Quincianus skera af henne briostin. Þa mællti heilôg Agatha: «Þu enn grimmazti guds ovinnr, hvi skammastz þu eigi at skera

briost af konu, þar sem þu hefir sialfr sogit briost modur þinnar? En ek hefi heillt briost innan i önd minni, ok fædi ek þadan öll vit likama mins, þau sem ek helgada gudi allt fra æsko minni.»

Fra pisl heilagrar Agathe meyar.

4. Þa let Quincianus setia hana enn i myrkvastofu ok 5
bannadi ollum læknum at koma til hennar ok svo at færa henne
fæzlu ok dryck. En er hun var þar byrgd, þa kom nockur gamall
madr a midri nott, ok for fyrir honum sveinn, sa er lios bar, ok 10
hafdi hann i hondum oll lækningar kyn ok sagdiz lækniir vera
ok mællti vit Agatham: «Þott iarll þindi þik miök likamligum
pislum, þa kvaldir þu hann meir i svorum þinum, ok þott hann
leti briost af þer skera, þa vard honum þo verra i sinu briosti, ok
mun aund hans vera i harmi at eilifo. En ek var hia staddr, þa
er þu vart þind, ok sa ek, at græda mundi mega briost þin, ef lækna
kæmi til.» Hun svaradi: «Alldri hafda ek likamliga lækning æ 15
likama minum, ok er mer liott at glata þvi nu, er ek vardveitta
allt hingat til.» Enn gamli madr svaradi: «Kristinn madr em ek,
ok kann ek lækning, ok þarftu eigi at ottaz mik.» Heilög Agata
svaradi: «Eigi ottumzt ek þik ne skömmumz, helldr æ ek þer
vel at þacka, er þu letz þer soma at bera æhyggiu fyrir mer; en 20
þat skalltu vita, at alldri mun likamlig lækning koma a likama
minn, su er manna höndum er giör.» Enn gamli madr mællti:
«Fyrir hvi villtu eigi, at ek græda þik?» Hun svaradi: «Þvi at ek
hefi grædara drottin minn Jesus Kristum, þann er ordi einu endr
bætir alla hluti, hann ma mik heila giöra, þegar er hann vill.» 25
Þa brosti enn gamli madr ok mællti: «Hann sialfr sendi mik til
þin, ok em ek postoli hans, ok þat skalltu vita, at þu munt grædd
verda i hans nafni.» En er hann hafdi þetta mællt, þa hvarf
hann or augliti hennar. En hun fell a kne til bænar ok mællti:
«Þackir giöri ek þer, drottinn Jesus Kristus, þviat þu mintiz min 30
ok sendir til min postola þinn at græda sær min.» Ok voru þa
heil briost hennar. En svo mikit lios var i myrkvastofunni alla
nottina, at vardhalldmenn hrædduzt ok flydu fra opinni myrkvastof-
unni. Þa mællto þeir vit hana, er i myrkvastofunni voru, at hon
mundi brött fara. Guds mær svaradi: «Eigi er þat mitt ræd at glata 35
dyrd minni en selia vardhalldmenn til bana, helldr mun ek halldaz
i iatningu drottins mins, þess er mik græddi ok huggade.»

Vittal Quinciani ok Agathe.

5. Eptir .iiii. daga let Quincianus leida Agatham or myrkva-
 stofunni fyrir domstol sinn ok mællti vit hana: «Hversu leingi
 ætlar þu at þræaz i moti bodordum konunga? blota þu godum, ella
 5 þu munt enn meir pind vera.» Heilog mæz svaradi: «Oll eru
 ord þin tom ok raung bodord þin, þviat þau saurga þik sialfan ok
 gera þik vitlausan; hverr mun sva ær, at a stock eda stein muni
 kalla til hialpar ser en eigi a sannan gud, þann er mik græddi af
 ollum sárum ok endrbætti briost mitt?» «Hverr græddi þik?»
 10 kvad Quincianus. Agatha svaradi: «Kistr sonr guds.» Jarll
 mællti: «Þorir þu enn at nefna Krist.» Guds mæz svaradi: «Ek
 iati Kristi ok ek læt alldregi af ath kalla æ hann af ollu hiarta.»
 Þa let Quincianus dreifa hvossu grioti a glædr ok vellta þar guds
 mey æ berri æ griotino. En er þat var gert, þa vard landskialpti
 15 mikill, ok fell hofsveggr æ tvo vini iarllzins, þa er mest eggjodu
 hann til blota ok glæpa, annarr het Siluinus en annarr Valkomus,
 ok lomduz þeir. Þa hræddizt allr borgarlydr, ok runnu til husa
 iarllzins með þys miklum ok avitodu, er hann let guds mey
 pina grimmum pislum. Þa ottadiz iarllinn bædi landskialptann ok
 20 þys alþydu ok flydi or borginni, en hann let Agatham setia i
 myrkvastofu.

Um andlat Agathe.

6. En er heilög Agatha geek inn i myrkvastofuna, þa hellt
 hun hondum til himens ok bad til guds æ þessa lund: «Þu drottinn,
 25 er mik skapadir ok vardveittir mik fra æsko allt hingat til, ok tokt
 af mer veralldar æst, ok vardveittir likama minn fra saurgan, ok
 letz mik stiga yfir kvalir, bædi elld ok iarn, baund ok bardaga, ok
 veittir mer þolinmædis-kraþt i ollum þininghum, þik bid ek nu, at
 þu takir önd mina, þviat nu er su tid komin, at þu latir mik
 30 skiliazt vit verolld þessa ok koma til þinnar miskunnar.» En er
 hun hafdi þetta mællt, þa let hun önd sina. Ok er kristnir menn
 frago andlat hennar, þa skundudu þeir þangat ok toku i brött
 likit ok lögdu i nyia steinþro ok smurdu dyrligum smyrslum. Þa
 kom nöekur ungr madr silkiklædum skryddr, ok fylgdi honum
 35 meir en .cc. fagskryddra sveina. Þetta lid hafdi eingi sed adr ne
 sidan. Sia enn ungi madr kom til, þar sem likami heilagrar Agathe
 var grafinn, ok lagdi tabulo or marmarasteini hia höfut(!) henni i
 graufinni. En þessi ord voru þar ritod æ: Heilagt hugskot sialfvil-

ianda gaf veg gudi ok lausn fostriardar. En þat er svo at skilia. sia mæR hafdi heilagT hugskot sialfviliandi ok gaf veg gudi en audladiz lausn fostriardar. En er aprtr var lökin grauf Agathe, þa for inn ungi madr i bröTt med lidi sinu, ok var hann hvergi sidan senn ne spurt til hans i því heradi; af því ætlum vær, at eingill guds hafi þar verit. En hverr sagde odrum, er sæ rit þetta, ok feek þat mörgum mikillar ahyggiu, ok toku allir at göfga grof heilagrar mey(iar).

Um dauda Kvinciani iarliz.

7. En er Quincianus frá andlat heilagrar Agathe, þa let hann leita at audæfum hennar ok villdi klanda frændr hennar, en guds hefnd fyrirfor honum i æ þeiri er Semitheus heitir. En svo bar at því, at hann for æ skipi, en hestar tveir gerduzt odir, ok drap annar iarllinn, en annar beit hann ok kastadi honum utan bordz, ok fanz alldregi lik hans. Þa giordiz hræzla mikil yfir heidnum monnum ok um gaufgan vit guds mey, sva at eingi þordi sidan at granda frændum hennar. En til þess at ritningh su fylltiz ok sannadizt, sem eingill guds hafdi sagt æ þeiri tabulo, er hann hafdi laght i grauf heilagrar Agathe, þa kom elldr upp i Sikileyiar fialli, því er Eth(n)eus heitir, ok rann elldrinn svo sem straung æ fra fiallino ofan til borgarinnar Catanensium. Annan vetr enn næsta eptir, er hin helga Agatha hafdi pind verit, þa flydu heidnir menn fra fiallinu ok komo til leidis Agathe ok toku tialld þat, er breitt var yfir graufina, ok settu þat i mot elldinum; en hann nam þegar stad æ sömu stundu. Sia elldr hofzt i upphafi manadar Februarij, en hann stodvadiz a .v.^{ta} degi þess manadar, en þat er pislardagr heilagrar Agathe, at lydriinn mætti þat skilia, at þeir væri leystir fra elldi af hennar bænum fyrir drottin vorn Jesum Kristum son guds, þann er m(ed fe)dr ok helgum anda lifir ok rikir gud almattigr um allar alldir allda. Amen.

1 því Cd.

II.

(Codex 233 folio).

Her byriar upp söghu sellar Aughattu meyar.

Kvincianus Sikileyar iarl frétti goða síðu heilagrar Agathe meyar ok leitaði æ marga vega við þat at na henni, þvíat hun
 5 var auðig ok ættstor, en hann var fegiarn ok veggjarn en litils kyns, ok þotti hann þo vera göfgum mönnum æðri af velldi því, er hann hafði ok honum var gefit allra helldz i gegn kristnum mönnum. Hann var blotmadr mikill ok villdi eigi heyra Kristz nafn; af því let hann taka Agatham ok selldi hana blotkonu þeiri er Afrodisia het. En
 10 hun atti dætr .ix. óraðvandar, sem hun var sialf. En þær leitudu vid þat eitt manat allan at snua hug Agathe fra guðs fyrirætlan, ok hetu henni stundum auðæfum, en stundum ægdu þær henni pislum. En hun svaradi þeim sva: «Hugr minn er styrkr ok efldr af guði, orð yður þikkir mer sem vindr, ok heit yður sem regn,
 15 ok ognir ydrar sem el; ok ma hus mitt eigi falla fyrir þessum lutum, þvíat þat er timbrat yfvir stein.» En heilug mæ (var) svo fus til pislar fyrir guðs nafn sem soltinn vargr til braða eða soltinn maðr til goðra krasa, eða þyrstr til drykkjar, sa er vinnr erfði i solar hita. En er Afrodisia sa hug hennar stadfastan i
 20 tru, þa for hun til iarls ok mælti til hans: «Auðvelldra er at bleyta steina eða iarn, en at snua hug hennar fra Kristi, þvíat ek ok dætr minar gerðum þat eitt manat þenna at lokka hug hennar, at hun leti at nytsamligu raði voru; ver færðum henni gull ok gimsteina ok gullofvin klæði ok goðan husbuning, ok þar med het ek
 25 henni löndum ok lausum aurum ok manni med allzkonar auðæfum; en hun trað þat allt undir fótum ser ok allar kenningar vorar.»

2. Þa reiddiz Kvincianus iarl ok let leida sæla Agatham fyrir dómstol sinn ok spurði hana, hvers kyns hun væri. Hun svaradi: «Tiginna manna er ek, ok allir frændr minir.» Jarl
 30 mælti: «Fyrir hvi synir þu þik sva i síðum ok buningi, sem þu ser ambatt, ef þu ert frials ok tigin?» Heilug Agatha svaradi: «Ek er ambatt Kristz.» Jarl mælti: «Fyrir hvi segiz þu nu ambatt, en aðan sagdir þu, at þuu værir tigin ok frials?» Agatha svaradi: «Su er en hæsta tign at þiona Kristi.» Kvincianus mælti:
 35 «Erum ver eigi tignir, er neitum hans þionostu.» Sæl Agatha svaradi: «Tign yður er svo ofrials, at þer goriz þrælar stokka

ok steina ok þionar synda.« Kvincianus mælti: «Pislum skal hefna þer, er þu lastar goð vór; en þu seg, adr þu komir til pinsla, fyrir hveria skyllð þu hafnar at blota heilug god vór?» Blezut Agatha svaraði: «Kalla þu eigi þat gud vera, helldr diofla likneski, er þer gerit or grioti eða malmi.» Kvincianus mælti: 5 «Vel þu um þann kost, er þer þikkir villdri, annat tveggia at vera pind morgum pinslum sva sem heimskir menn, ella ver þu vitr, sem þu att kyn til, ok blota goðum vorum almatkum, þeim er sannr guðómr synir þau guð vera.»¹ Heilug Agatha svaraði: «Undrumz ek þat, er þu skalt voltinn i svo mikla heimsku, at 10 þer þikkir þat illyrði vid þik mælt eða konu þina, þott ykkir se vid þau iafnat gud þin, er þit dyrdkit. Ef goð þin ero goð, þa vænta ek þer goðs, at þitt lif væri þa sem þeira; en ef þu ræktir samlag þeira, þa mælum vid bædi eitt.» Þa mælti Kvincianus: «Eigi þarftu at tala fleira, blota þu goðum vorum, eða ella mun ek lata 15 bana þer.» Sæl Agatha svaraði: «Eighi ottumz ek pinslir þinar, þviat ef þu sendir olm dyr at mer, þæ munu þau stoðvaz, þegar þau heyra Kristz nafn; en ef þu kastar mer i elld, þa senda englar mér dögð af himni; en ef þu ognar mer pislum eða bardogum, þa hefir ek innan briostz helgan anda, fyrir þann mun ek yfir 20 stiga allar kvalar þinar, ok sva þar med sialfan þik.»

3. Kvincianus mælti: «Hygg at þu þer, Agatha, ok iðraz orða þinna, at þu megir forþaz pislir ok fá miskunn af mer.» Heilug Agatha svaraði: «Iðraz þu helldr synda þinna, at þu megir forðaz eilifa kvol.» Þa let Kvincianus leiða hana til myrk- 25 vastofu. En hun for þangat fagnandi ok fal hag sinn gudi æ hendi med bænum sinum. Annan dag eptir let Kvincianus leiða sæla Agatham or myrkvastofunni ok mælti sva við hana: «Hvart hygg þu enn eigi at heilsu þinni?» Heilug Agatha svaraði: «Heilsa min er Jesus Kristr sonr guds lifanda.» Kvincianus 30 mælti: «Neita þu Kristi ok lut goðum vórum almatkum, at eigi tynir þu lifi æsku þinnar.» Sæl Agatha svaraði: «Neita þu bolvudum tregöðum þinum ok göfga sannan guþ, almatkan skapara allra luta, ella fyrirferz þu i elldi eilifs bruna.» Þa reiddiz iarlinn ok let festa hana i stagl ok beria lengi ok mælti sidan við hana: 35 «Fyrirlat þu villu þina ok þragirni hugar þins, at þu megir lif hafva.» Heilug Agatha svaraði: «Svo glediumz ek i þessum pislum, sem sa er fregnir goð tíðindi, eða sa er mikit fe finnr i iordu; ok sva sem korn er eigi borit fyrr i bygghlaudu, en þat er

¹ Her er noget udeladt, se ovenfor 2³¹ – 3⁰.

aðr barit af halmi, sva ma ok eigi med sigri ond min inn ganga i paradisum, fyrr en likamr minn er þiaðr i pinslum.« Þa reiddiz Kvincianus iarl ok let slita briost af henni med iarnkrokum. En heilug Agatha mælti þa vid Kvincianum iarl þessum orðum:

5 «Heyr þu enn grimmi guðs ovin ok þræll syndanna, fyrir hvi skammaðiz þu eigi at sniða þat hold af konu, er moþir þin let þik suga i barnæsku? En ek hefir heilt briost i önd minni, ok fæði ek þadan oll likams vit min guði til handa.»

4. Þa let iarl setia hana enn i myrkvastofu, ok var engum lofat at koma til hennar at færa henni fædu ne drykk, ok engum lækni. Var hun þar læst hia þeim, er þar voru aðr fyrir til dauda ætladir. En æ midri natt kom til hennar i myrkvastofuna elldiligr madr, ok bar sveinn einn lios fyrir honum, ok mælti til hennar: «Ek er læknir, ok var ek hia þer i giær, er iarl let pina

15 þik at likam ok skera briost af þer; en þo kvaldir þu hann meirr i svörum þinum, ok sneriz briost hans i eilifan sárleik ok önd hans i elldligr kvalar ok endalaust frost, þar sem eitormar munu bita ok slita med helvitis hundum ok höfðingium hann i sundr. En ek veit, at sar þin ma græða.» Agatha svaradi: «Alldri

20 hafða ek iardliga lækning æ likam minum her til, ok því er mer ofallit at hafa heðan af.» Hinn gamli madr mælti: «Kristinn em ek, ok kann ek vel alla lækning, ok þarftu eigi at hræfaz mik.» Sæl Agatha svaradi: «Þakka ek, drottinn fadir, at þu rektir guðligt bodorð ok syndir manndom ok milldiverk

25 við mik, en vita skaltu þat, at alldri kemr su lækning æ likam minn, er manna hondom er gior.» Hinn gamli madr mælti: «Fyrir hvi lætr þu mik eigi lækna þik?» Heilug Agatha svaradi: «Ek hefir græpara drottin minn Jesum Kristum, þann er alt grædir med einu orði, hann ma mik heila gora, þegar hann vill.» Þa

30 brosti hinn gamli madr ok mælti til hennar: «Hann sialfr sendi mik til þín, þviat ek em postoli hans, ok skaltu i hans nafni taka heilsu þina ok bot allra sára þinna.» En er hann hafði þetta mælt, þa leid hann til himins fra ögliti hennar. En heilog Agatha hóf sina bæn til gufs a þessa luud: «Þakkir gori ek þer, eilifr

35 guð drottinn minn Jesus Kristr, er fyrir ounræðiliga müldi þinna miskunnsemda virðiz þu at senda til mínu postola þinn at styrkia mik ok græða sar mín; þer se eilift lof ok dýrð með feðr ok helgum anda, einn lifandi guf um allar alldir allða.» En er hun hafði bæn lokit, þa voro briost hennar groin ok oll sár hennar.

40 En sva mikit lios var yfir henni um nottina, at myrkvastofu-

verðirnir flyðu brott frá henni opinni. Þá mæltu þeir, er þar voru, at hun skyldi fara brott ok forða sér. En heilug Agatha svaradi þeim sva: «Eigi vil ek selia þá til dauda, er min skylldo geymt hafa, ok glata sva dyrð minni, helldr mun ek vera staðföst i þess tru ok krapti, er græddi oll sár mín med helgu orði sinu ok hugg- 5
adi mik i almætti guddoms sins, drottinn minn Jesus Kristr.»

5. En eptir fíora daga lidna þadan þá let Kvincianus iarl leida hana fyrir dómstol sinn ok mælti svo við hana: «Hygg at þu, Agatha, heilsu þinni ok blota goðum vórum almatkum, ok þraz eigi moti mer, at þar fyrir tapir þu heilsu þinni ok lifi ok þolir 10
hedan af meiri kvalar en fyr.» Heilog Agatha svaraði: «Aull ero bodord þin ok orð ónyt ok rangir domar þinir, þviat þeir saurga þik ok draga til helvitis, eða hvern mun svo ærr vera ok vitlauss, at hann heiti til hialpar sér æ stokka eða steina, eða hvern mun svo fiar- lægr allri skynsemi, sa er deili veit æ skapara sinum ok kennir satt lios, 15
at hann mun ganga myrkra götu sva afskapliga, at hann mun dyrka greyilig goð þin, er gior ero manna höndum eptir hinum verstum monnum, er verit hafa i heiminum, er æ allan hátt voro fullir af diðfulligum golldrum ok górnungum ok þar med af allzkonar fullifnaði ok hordómum, morðum ok odaðaverkum, er auðfundin munu 20
verða i þeira lifssögum, meðan þau voro her i heimi i sinum baulvuðum likomum. En eptir þeira skemdarfult lif foru þau til helvitis ok brenna þar ok friosa med diðflinum ok hans árum, ok allir þeir er þau dyrðka, utan enda; en þau mega hvarki biarga sér ne öðrum, helldr voro þau eptir dauðann blotut ok mögnut af 25
vóndum mönnum ok diðfuls krapti til fyrirdæmingar eilifrar sialfum þeim ok öllum þeim, er þeim treysta. Eða hygg þu, hinn grimmi guðs ovin, at ek muna sakir reidi þinnar eða fyrir ognir pislá þinna eða fyrir nöckurskonar bliðmæli orða þinna gefa upp ast ok traust drottins mins Jesu Kristz, er bæði er guð ok madr, sa er 30
sér let sóma at græða mik af ollum sarum ok endrskapadi briost min fyrir dyrð heilags nafns sins, at oll veralldar bygðin viti efalaust engan annan vera sannan guð, allra luta skapara ok lausn- nara ok grædara, lifanda ok rikianda utan enda, amen.» En er heilög Agatha lauk sinni ræðu med sniollum framburð ok svo 35
miklum guds krapti, at allir undruduz er hia voro, þá bra Kvincianus sva við, at allan lit dro or andliti hans, ok megin likama hans minkadi sva, at varla gat hana setið upp, ok engu orði gat hann svarat, þá er heilug Agatha sannyrði goð hans, ok nær var alt skynsemdar vitit frá honum. En er hann retti við svo sem 40

af þungu omegni, þá rann svo reiðin um allan líkama hans, at varla þoldi hann kyrr, ok líkligt mundi þíckia, at blóðit mundi ut springa um heilt skinnit. Ok í fyrstu skalf hann sem af ofrkulda, er hann hóf ræðu sína æ þessa lund: «Heyr þu, hin aumazta
 5 kona, er með ógurligum orðum hefir fellt æ þik allra goðanna reiði ok mína, ok þar fyrir skaltu þola allar þær þislr, er ver megu þer fá. Ok þó fáom ver eigi hefnt goðanna æ þer, þott þu hefdir hundrat líkama, ok hundrat sinnum væri hverr þeira hinum hörduztum þislum til dauda þindr. En þó seg þu
 10 aðr þu þolir dauda þislr, hvert goðanna þik hefir sva guddomliga læknaat.» Sæl Agatha svaradi: «Kristr sonr guðs lífanda læknaði mik, en eigi goð þin onyt ok skemðarfull.» Kvincianus mælti: «Þorir þu enn at nefna Krist ok kalla hann guð?» Agatha svaradi: «Kristi iati ek með mínum munnit ok af ollu hiarta mínu.»
 15 Þá tok Kvincianus at æðaz af reidi, ok let fletta hana klæðum ok kasta henni æ hvast griot ok draga hana um brennandi ellda ok glæðr ok þrýsta henni þar æ ofan með iarnstöfum ok rífa sundr holld hennar með iarnkrokum. En er hun var sva hormuliga þind, saung hun lof gudi. Þá kom landskialpti mikill, ok fell
 20 hófs vegr æ tvo höfðingia iarls, þá er grimmaztir voro ok mestir vinir hans ok raðgiafar, het annarr þeira Silvinus, en annarr Fálkomus, ok lömduz allir ok do illum dauda. Þá kom mikill ótti ok hræzla yfir allan borgarlyd vid landskialptann, ok foro með miklum þys til iarls ok avitúðu hann um þat, er hann let þina guðs
 25 ambatt.

Þá hræddiz iarlinn bæði landskialptann ok þys lýðsins, ok flyði hann undan, en þó let hann kasta Agatham í myrkvastofu. En er hun kom þar, helt hun höndum upp til himins ok bað til guðs fyrir sér æ þessa lund: «Heyr þu, almáttigr guð allra luta
 30 skapari, fadir drottins Jesu Kristz, er með hans dauda dreyra leystir alt mannkyn af diðfuls valldi; heyr þu, drottinn minn Jesus Kristr lífandi guðs son, verandi með eilífum feðr sannr guð fyrir allar veralldir, sa hinn sami er virðiz at taka í enda veralldar æ þinn oskaddan guðdom dauðligan líkam ok þræsligan manndóm af hinu
 35 hreinazta holldi iungfru sancte Marie þinnar helguztu modur, ok letz fra henni beraz í þenna heim sannr guð ok sannr maðr; heyr þu heilagr andi, almáttigr gud af feðr ok syni framfarandi samiafn ok sameilifr í guddomi feðr ok syni, einn guð osundrskiptiligr í guddoms velldi, en sundrgreindr í þrimr personum,
 40 heyr þuu, heilug þrenning (ok) sönn einingh, er mik skapadir af

dusti iarðar ok leiddir mik ut af kviði moður minnar lifgandi mik með ablēstri siaufalldra heilags anda gipta, þu er hreinsadir mik af synd hins fyrsta mannz ok lærdir mik lifs götu at ganga, ok hlifdir mer við ollum diöfuls vælum, ok styrktir mik i hverri freistni, ok letz mik yfirstiga elld ok iarn, bönd ok bardaga, þu 5 er fra mer skilðir heims elsku alla ok saurgan likams, ok veittir mer sanna ast ok þolinmædi i þislum, bið ek þik, drottinn minn, at þu miskunnir þeim ollum, er mitt traust sækia ser til bæna fultings, ok ver þeira minnigr i sinum naudsynium, er mik dyrdka i þinu nafni, hveria velgerna er þeir gora. Enn biðr ek þik, 10 guð minn, at þu takir nu anda minn or likam ok sendir helga engla þina moti salo minni, at þeir færi hana til þinnar miskunnar i hvíld heilagra. « En er heilog Agatha hafdi bæn lokit, þa leid hennar blezaða önd brott af hennar likama med sva mikilli dyrð ok ilm, at allir er hia voro þottuz i paradiso komnir. Þar 15 med fylgði sva mikit lios, at allir heidnir menn þorðu eigi móti at sea, en heyrdur þeir elskuligar raddir i loptit upp syngiandi lof guði, en eptir þriar stundir lidnar fra andláti hennar leið þat hit himneska lios upp i loptit. Ok er af leið mannligr otti, þa komu kristnir menn ok lögðu likam sællar Agathe i steinþro nýia ok 20 smurðu dyrdligum smyrslum. En er þeir stodu yfir liki hennar med harmi, þa kom þar einn ungr maðr dyrdligr at æliti i silki-klæðum gullskotnum, ok fylgðu honom meirr en hundrat sveina tiguliga bunir, kurteisir ok skryddir hvítum klæðum; þeim fylgði dyrdligr ilmr. Sa hinn ungi maðr gekk högliga at fram ok lagði 25 i steinþrona hia liki sællar Agathe tabolu af marmarasteini gorva. En æ henni var sva ritat: heilagr hugr gaf sialfviliandi veg guði ok lausn fostriarþar. En er aptr var lokit steinþronni, for hinn ungi maðr brott med alla sina sveina, ok sæz hann allðri i Sikiley hvarki adr ne sidan, ok hyggia menn, at englar guds hafi þetta 30 verit. En ritning sea fekk morgum manni mikillar æhyggju, hvat þyða mundi, bæði kristnum ok heiðnum ok gyðingum, ok sneruz margir til rettrar tru, ok gerðiz bænaaðr mikill at leiði sællar Agathe.

6. En er Kvincianus iarl for at spyria at aurum ok eignum, 35 þeim er heilug Agatha hafdi átt, ok villde undir sik taka en þina frændr hennar, er kristnir voro, þa for hann einn dag æ skipi yfir æ þa er Simitheus het. Þa bituz hestar .ii., ok slo annarr Kvincianum iarl til bana, en annarr beit ok kastaði honum utan borðz æ diup árinna, ok sokk hann þar niðr ok fannz allðri siþan, ok 40

heyrðu menn i ána niðr diðfulliga blistran med ópi ok gny, þa er lik iarl's sök niðr, ok tok vatnit at vella, sem i katli væri, um þriar stundir dags. Þa varð otti mikill ok hrædzla yfvir heiðnum mðnnum, ok þordo engir nær at koma at gera mein eða grand
5 frændum blezadrar Agathe.

En til þess at ritning su fyldiz, er engill guðs lagdi i gróf hia höfði sællar Agathe, þa kom upp elldr i fialli því, er Ethneus heitir, enn næsta vetr eptir pisl hennar litlu fyrir andlatzdag hennar, ok rann elldrinn til borgar Katanencium sva sem rennandi (á).
10 Þa flyðu heiðnir menn med ogurligri hræzlu fra fiallinu. Ok nokkurir af þeim foro til grafar sællar Agathe ok toko tialld af leiði hennar ok baru a mot elldinum, ok nam hann þegar staðar ok rann aptr i sinn stað ok gordi engum manni mein meira, en aðr var vorðit. En upp fra þeim degli þróadiz guðs kristni i Sikiley, en ótrua
15 heiðinna manna skammadiz, ok leysti drottinn lyd sinn af ofrgangi elldz ok allzkonar meinum ok sottum fyrir bænir ok verðleika sins ægiæta pinslarvottz sællar Agathe meyiari, er fyrir hans nafni þoldi pinsl ok dauda þrim nottum eptir kyndilmessu at rikianda drotni vorum Jesu Kristo, er med feðr ok helgum anda lifir ok rikir
20 einn guð um allar alldir veralda. Amen.

III.

(Bladfragment i norske Rigsarkiv af en i første Hæfde af det 14de Aarhundrede i Norge skreven Membran.)

Forsiden.

25 storom ok vnytum orðom. Hon svaraðe: Han kvæðr guð sin vera þau sem engli guðdomr fylghir. Vere husspræya hans sua sem Frigg gyðia hans, sialfr se han sem Oðen guð hans. Kæisaren ræiddiz þa myok ok bauð mæyna hupp hengia ok hyða ok fastlegha pina. Meðan er þeir barðu hana ok bundu, þa mælte Quin-
30 cianus viðr hana: Latt laust villu ok þralyndi hughskoz þins, tapa eighi lifui þinu eða ælsku. Sancta Agatha suaraðe með þessom

orðom: Ego in hiis penis ita delector, sicut qui bonum nuncium audit, aud sicut qui videt que diu desiderat, aut qui invenit tessauros multos. Ek em þessom þinslum sua fægðin sem sa, er hœyrir goð tíðindi, eða hin er þæt serr, er lenghi hæfir han langhat till, eða ællaghær sa er finnr faghrar fehyrslur. Sua em ek þeima líkaml(egh)um 5 þinslum feghin, þui at mik hefir lenghi till þeira langhatt. Sua sem huæiti kom yðr at beiria i lafuanom aðr en saðen skiliz fra þi, sua [hit sama] ma min sall æi fyr in gangha i paradisum drotens mins

Bagsiden.

munnt hiolp ok hæilsu þa er þu villt [at ek grœða þik. Agathā] 10 saghðe: Medicinam carnalem corpori meo numquam exhibui, set abeo dominum Jesum Cristum qui solo sermone restauret vniuersa. Þæt er sua at mælla a noreno tunnghu: líkamlegha læknenngh væitta ek en aldri líkame minum ok er liott mer at tapa þui nu er ek hæifi allan aldr giætt. Þa saghðe hinn gamble maðr: Cristianus ego sum 15 et medicinam noui, noli me vereri. Ek em ein kristin maðr ok kann ek vel lækessdomm, ræz mik æi. Sancta Agatha svaraðe: Þakker gere ek þer, goðe maðr, at þu vyrðiz at gera þik sorghmóðan firir minar sakar. En þæt skalt þu víta, at líkamlegh læknennng skall aldri nallgaz líkamme minum. Þa mælte hinn goðe maðr till 20 hennar: Hui villt þu ei at ek lækne þik? Hon suaraðe: Þui at ek heifi drotenn min Jesum Crist, sa er mik ma lækna með sinu einu orðe, briost mitt ok spena hæilla gera. Sa hin gamble maðr mælte þa at henne [brosande: sialfr han] sendi mik hengat till þin, ok ek em hans

AGNESAR SAGA MEYIAR.

(*Cd. Holm. 2 folio, A; Cd. 429, 8vo, B; Cd. 235 folio, kun Begyndelsen; Fragm. 238 folio; Cd. 233 folio, kun Slutningen.*)

Her hefr upp sögu heilagrar Agnete meyar.

5 Ambrosius byskup þræll þræla guds sendir qvediu helgum meyum. Wær hölldum hatidardag ennar helguztu meyar [med salmum ok guds lofi. Gledez flokkar lyða ok fagni Kristz ólmósur, fögnum vær allir med drotni, ok minnumzt, hversu pind var en helgazta Agnes; a enum þrettanda vetri allðrs sins glatadi
10 hun dauda ok fann lif, þviat hun elskadi skapara lifs; ung var hon at allðri en alroskin at sid, faugr at aliti, en fegri at sidum ok tru. Borgargreifa son hafði uppi ord sin ok bad hennar, ok het hann morgum fridendum bæði henne ok frændum hennar ok syndi henne dyrliga gripi. En in heilaga Agnes fyrirleit þat allt ok
15 trad undir fotum sem saur. Þa ætladi enn ungi madr, at hun mundi betri gersimar vilia, ok hafði med ser gull ok gimsteina ok allzskyns fagrendi, ok het henne löndum ok lausum aurum, mane ok allzkyns heims audæfum, ef hun neitti eigi samför vit hann. En hun svaradi honum æ þessa lund: «Far þu fra mer, dauda
20 matr ok synda fodr, þviat ek er elskut af óðrum unnanda, þeim er mer færði miklu betri audæfi ok vedmællti mik med fingrgulli tru sinnar, ok þer göfgari er at öllu kyni ok at allri tign; hann skryddi mik ousmæðiligo skrudi ok pryddi hals minn dyrligum menium; skryddi hann mik gullofnum mautli ok valdi mer ena biortuztu gimsteina;
25 sitt mark setti hann yfir audlit mitt, ath ek þyddumzt eingan annan unnanda nema hann; syndi hann mer ousmæðilig audæfi, þau er hann het at gefa mer, ef ek væra stadföst i ast vit hann. Af þvi ma ek eigi giöra i mot enum fyrra unnanda ok þeckiazt annan en fyririlita þenna, er ek hefi nu ast vit lagt, at hans kyn er göfgara ok
30 mattr styrkari, asiona fegri ok ast unadsamligri ok [oll dyrd

1 [Agnesar, ok minnumzt hversu hon var pind 235.

kiaurligri. ¹ Minn likami er samteingdr hans likama, ok eigum vit bædi brudhvilu saman; hans meyar skemta mer dyrligum sǫngum, af hans munni tok ek ² hunang, ok hans blodi eru roðnar kinnr minar, ok ek em halldin af hans fadmlagi. Hans modir er mæ, ok hefir fadir hans eigi konu atta. Þeim em ek föstnud, 5 sem einglar þiona, hans fegrð undraz sol ok tungl, af hans ilm endrlifna daudir, ok af hans atöku styrkiaz siukir, hans audæfi spillaz alldreghi ne þverra; honum einum vardveiti ek tru mina, ok hǫnum felumzt ek æ hendi af ollu hiarta ok med ollum alhuga; þa em ek hrein, ef ek ann honum, ok þæ mæ, ef ek fylgi 10 honum.

Fra greifa syne.

2. En er enn ungi madr heyrdi þessi ord hennar, þa vard hann feinginn af blindri æst ok kvaldizt i sorgum hugar ok likama, þar til er hann lagdiz i reekiu af, ok sogdu læknar, at ofrast 15 kveldi hann. En er fadir hans fra þat, er læknar sǫgdu, þa bar hann upp en somu ord at bidia meyarinnar, sem sonr hans hafði mællt. En hin heilaga Agnes syniadizt ok kvadz ³ alldri vilia slita ast⁴ vit enn fyrra unnanda sinn. Þa tok Simphronius greifi ath spyria, hværr unnandi hennar væri, sa er hun hrosadi hans 20 mætti. En þeir voru, er honom sogdu, at hun var kristin ok kalladi Krist unnanda sinn. En er greifinn vard þess viss, þa sendi hann þegar hirdmenn sina [med styrk miklum ⁵ eptir henne, ok var hun leidd fyrir domstol hans, ok kvaddi hann hana fyrst med blidum ordum en sidan ognarmalum. En Kristz mæ, tældizt 25 eigi fyrir blidleik hans, ok eigi hræddizt hon ognir hans, helldr var hun med enum sama hug ævallt ok enu sama aliti ok hlo at honum, hvort sem hann var reidr eda blidr i hugum. En er Simphronius greifi kastadi a glæ ollum ordum, þeim er hann mællti vit guds mey eda vit frændr hennar, þa let hann leida hana fyrir domstol 30 sinn i annat sinn ok mællti [vid hana⁶: «Eigi mattu hlyda rettu rædi ne nidr leggja þragirni briostz þins, nema þu skilir fyrr fra þer breytui kristinna manna, þeim ⁷ er þu hrosar ath þer hafi kent folkyngi; af því er þer naudsyn at gaufga Gefion gydiu vora, attu sert undir hennar trausti ok i hennar þionostu nott ok dagh, ef 32 þer likar at hallda meydumi [ok hreinlif ⁶.

¹ [at öllu dyrligri 235. ² Her slutter 235. ³ kvødz A; segiz B. ⁴ astum B. ⁵ [miklum styr ok reidi B. ⁶ [tilf. B. ⁷ þeira B.

Fra Agnes ok Simphronio greifa.

3. Heilög Agnes svaradi: «Ef ek syniudumz syni þinum lifanda manni, þeim er skilia mæa skynsemi, ok heyra mæa, sia ok ganga, ok kenna sin, ok niota godra hluta þessa heims, ok eigi 5 villda ek til hans lita fyrir astar sakir vit Krist, hvi mega ek þa göfga skurdgod andlaus ok vitlaus, ok gera þat i mot enum hæsta gudi ok luta stockum eda steinum.» «Heillt ræd villdag kenna þer, sagdi Simphronius, ok sit ek þer af því gudlaстан, at ek se alldr þinn minna en hyggendi.» Heilaga Agnes svaradi: 10 «Hird eigi þu at fyrirlita æsku mina, svo at þu hyggir mik rækia, hvort þu ert reidr eda blidr i hugum, þviat gud virdir menn meir at hugskoti ok tru en at alldri. En ef þu varar mik vit reidi goda þinna, þa lattu þau sialf reidazt ok sialf sitt erendi reka, hefni þau sialf sin, ok bodi sialf, at þau se göfgut. En ek se, 15 attu leitar þess vit mik, er þu munt alldri fæa, af því gerdu þat, er þer er i skapi.» Simphronius mælti: «Nu skallt þu kiosa um tvo kosti, annattveggia at blota Gefion gydiu vora med meyum odrum til [lofs astarmanna þinna², eda þu munt selld med portkonum til saurlifis ok til skemdar [kyns þins³, ok munu eigi kristnir 20 menn mega efla þik, þeir er þer kendo folkyngi, þa er þu treystiz, at þu megir fordazt þessa meingerd.» Agnes svaradi: «Ef þu vissir, hverr gud minn væri, þa mundir þu eigi þetta mæla; en þar sem ek veit krapd drottins mins Jesus Kristz, þa fyrirlit ek örugg ognir þinar, ok trui ek því, ath ek mun eigi blota skurdgod þin ok 25 saurgazt af annarra syndum, þviat eingill guds er med mer ok vardveitir likama minn, ok sonr guds, sa er þu kant eigi, hann er mer borgarveggr oyfirstigligr ok vordr, sa er alldregi sefr, ok hlifiskiolldr, sa er alldregi þrotnar. En god þin, er af eiri eru giör, þa væri þar nytri ker [or giör⁴ til gagns monnum, eda ef 30 þau eru or steini, þa væri betra stræti þilit med þeim, at eigi vadi menn leir, þviat guddomr er æ himnum en eigi i steinum, ok helldr i loptriki en i malme. En þu ok þer likir, ef þer latid eigi af blotum þeira⁵, þa mun ein pisl yfir ydr luka, þviat svo sem þau [eru blasin i elldi, at þau verdi⁶ smidut, svo verda ok göfg- 35 anarmenn þeira saman brendir i eilifum elldi, eigi til þess at þeir verdi smidadir, helldr til hins at þeir kveliz ok farizt æ ok æ.

1 aroskjns mans *B.* 2 [hialpar ettmonnum þinum *B.* 3 [kynsmönnum þinum *B.* 4 [tilf. *B.* 5 ydrum *B.* 6 [blasaz saman i elldi, þa er þau eru *B.*

Fra Agnes ok eingli guds.

4. Þa reiddizt greifinn ok let guds mey færa or fótum ok leida nockta¹ til portkvenna huss. En þegar er hun var or fótum færð, þa leysti hun hær sitt; en gud veitti henne svo mikinn hærvoxt, at hun þotti betr klædd af hære sinu en klædum. En 5 er heilaga Agnes geck inn i husit, þa fann hun þar eingil guds, þann er hana skryddi sva miklu liosi, at eingin matti sia hana fyrir liosinu; husit skein allt innan svo sem sol, þa er hun skin sem biartaz, ok vard hverr því blindari, er þangat kom, sem hann var forvitnari. En er hun fell a kne til bænar fyrir drottne, þa 10 sa hun þar et biartazta klædi ok skrydde sik því ok mælti: «Þackir giðri ek þer, drottinn Jesus Kristr, því at þu gaft mer klædi þetta ok taldir mik med ambattum þinum.» En svo var klædit henne skapliga² mikit ok svo biart, at eingin efadi um þat, at einglar guds hefde gert, þeira, er sia mattu. Þa giðrdiz 15 horhus at bænarstad, þvíat hverr göfgadi gud, er þangat kom, ok for hreinne þadan en þangat.

Daudi greifa sonar.

5. En er þessir hlutir gerduzt, þa for þangat borgargreifa son, sa er valldit hafdi oskilum þessum öllum, ok fylgdu honum 20 iafnalldrar hans galausir, ok gengu inn i husit fyrir honum med hlatri ok galeysi. En er þeir sæ liosit, undruduz þeir ok hurfu aptr ok veggsmödu lios guds. Greifa son avitadi þa ok kvad þa ecki þora, ok geck inn i husit sidan ok sæ liosit, ok göfgadi þeygi gud, helldr od hann fram i liosit med ohreino hugskoti. 25 En adr hann mætti hendi sinni taka til meyarinnar, þa vard hann kyrktr af diöfle ok do. En er hann dvaldizt i husinu, þa ætlotu forunautar hans, at hann mundi [at vilia sinum ok munudlifi dveliazt³, ok geck inn einn þeira i husit, sa er galausaztr var, svo sem [hann fagnadi munud hins⁴; en er hann sæ hann 30 daudan, þa kalladi hann ok mælti: «Biargit oss, Romaborgar menn, kona sia hefir drepit med mikilli folkyngi son borgargreifa vors. [Þa var kvatt motz, ok dreif þangat mikill fioldi manna, ok varð þræta mikil um guds mey⁶: sumir toldu hana folkungha, en sumir saklausa.

1 *saal. B*; hana *A*. 2 *tülf. B*. 3 [drygia munudlifi vit meyna *B*.
4 [med gapi ok gliediandiz af hans illgerdum *B*. 5 *Hier beg. Fr.*
238a 6 [*tülf. B. Fr.*

Uppreistr greifa son af dauda.

6. En er greifinn fra dauda sonar sins, þa for hann til motz-
 ins með miklum hryggleik, ok er hann sæ hann daudan, þa kalladi
 hann með grimligri roddu æ guds mey ok mælti: «Þu en grimmi-
 5 azta kona, fyrir hvi drapt þu son minn með eitri folkyngi
 þinnar?» Heilog Agnes svaradi: «Sa enn sami tok velldi i gegn
 honum, er hann villdi eptir lifa. Fyrir hvi ero her allir adrir
 heilir, þeir er hingat komu, nema því at allir lofudu gud, þann er
 eingil sinn sendi til min, ok skryddi mik klædi miskunnar sinnar
 10 ok vardveitti likam minn, þann er gudi er helgadr ok eignadr.
 Nu þeir allir, er liosit sa, göfgudu gud ok foru a brott omeiddir,
 en þessi 1 madr for gælaus ok odr ok lofadi eigi gud, þa er hann
 sæ liosit, en er hann villdi mik hondum gripa, þa let eingill guds
 hann deya illum dauda, sem nu ser þu.» «Þa mun ek trua,
 15 kvad greifinn, at eigi valldi þesso folkyngi þin, ef þu bidr eingilinn
 ok getr² þat, at hann gialldi mer [son minn³.« Heilög Agnes
 svaradi: «Þott trua⁴ ydur se eigi verd ath geta þat af gudi, þa
 er þo nu⁵ su tíð komin, er makliga nia vitraz kraptr drottins mins
 Jesu Kristz. Af því gangit þer allir ut, en ek mun biðia fyrir
 20 mer til guds.» En er allir gengu ut, þa fell Agnes a kne til
 bænar⁶ ok bað til drottins, at hann reisti upp hinn unga mann. Þa
 syndiz henni engill guds, ok styrkði hann hug hennar reisandi
 manninn af dauda. En sa er upp reis, gekk þegar ut, kallaði ok
 mælti: «Einn er gud a himne ok iorðo ok i sio, sa er gud
 * 25 kristinna manna, en oll skurðgöð eru onyt ok mego hvarki biarga
 ser ne öðrum.» Þa toku allir blotbyskupar at æðaz⁷ ok kolludo með
 einne roddu ok mæltu: «Taki þer hina folkunnigu konu ok
 forðetu⁸, er villir hugi manna ok snyr hiortum þeira.» En er
 greifinn sa svo miklar iartegnir gervar⁹, þa undradiz¹⁰ hann, en
 30 þordi þo eigi gera i mot blotmonnum eda mæla i mot sialfum ser
 ok hlifa meyiunni. Þa for hann a braut ogladr, er hann matti
 eigi hialpa guds mey eda leysa or ollum pislum þeira eptir upprisu
 sonar sins, ok let adra dæma um þetta mal.

7. En Aspasius domandi let kynda elld mikinn i augliti
 35 lydsins ok let kasta meyiunni i logann midian. En er þat var
 giort, þa skiptiz loginn i tvo stadi ok brendi lydinn a hvora-
 tveggja hond, en hana sakadi ekki hitinn þess at helldr. En

1 sia *Fr.* 2 þiggr *Fr.* 3 [aptr son minn lifanda *B.* 4 otrua *B.* *Fr.*
 5 *Her ender A.* 6 *saal. Fr.*; bænar *B.* 7 *Her ender Fr. 238^a.* 8
 40 forðetu *Cd.* 9 gerdar *Cd.* 10 undratiz *Cd.*

blotmenn (sogdu) þetta (af) folkyngi hennar en eigi guds krapti. En domandinn kalladi a kvalarana ok bad, at þeir kveldi meyna. Þa hellt Agnes hondum til himins ok bad til guds a þessa lund: «Almattigr ok ogorlegr ok gofuglegr fader, drottinn minn¹, þik lofa ek ok dyrka ek, þviat fyrir son þinn fordumz ek ognir yondra manna, ok ste ek yfir velar diofuls ok geck osaugada² gautu. Nu hvelfiz yfir mik dogg af himne af helgum anda, svo at eldrinn sloknar hia mer, ok skauz³ loginn ok hvarf hitinn til þeira, er hann kyndu. Þik lofa ek, gaufugr fader, þu letr mik koma til þin ohredda a medal ellda. Nu se ek þat, er (ek) truda; nu helled ek þvi, er ek venta; nu fagna ek þvi, er mik fysti til; þer iata ek med munne minum, ok til þin fysumz ek af ollu hiarta. Nu þegar kem ek til þin, lifandi gud, er med drottne vorum Jesu Kriste syne þinum lifer ok rikir nu ok um allar (allder) allda.» En er hon hafdi lokit þen sinni, þa sloknadi eldrinn allr, svo at eingi fler(!) var eptir. Þa matti Aspasius eigi standazt [op alþydu⁴, ok let spioti leggja i briost meyarinnar, ok helgadi gud ser hana brudi ok pislarvott, ok for hon til almattigs guds med þessu liflati. En frendr hennar toku likam hennar med fagnaðis ok grofu i landeign sinni skamt fra Romaborg a gotu þeiri er Numentana heitir. En er kristinn lyðr kom opt þangat til bæna, þa somnuðu heiðnir menn liði ok borðo grioti at þeim ok rako þa a brot þaðan.

8. En Emerenciana het [fosystir Agnetis⁶, sia var heilog mær ok þo primsignd at eins; hon stoð ohredd ok flyði eigi, helldr avitaði hon heiðna menn ok mællti: «Þer væslir⁷ ok grimmir hamnit⁸ þeim, er almatkan guð gofga, ok hoggvit saklausu menn, en truit sialfir a stock ok stein.» En er hon mællti þessor orð ok þessom lik, þa bqrðo þeir hana grioti, ek lét hon ond sina, er hon var a bœnom hia leiði sellar Agnetis⁹. Þessi mær skryddiz i bloði sino, þviat hon tok bana fyrir þat er hon iatti guði¹⁰. A þeirri somo stundo varð landskialpti mikill, flugo elldingar ok reiðarðrumor [i heidi¹¹, ok fell niðr mikill hlutr heiðins lyðs ok do. Þaðan fra þorði engi maðr at granda þeim monnum, er komu til leiðis heilagra manna at biðia fyrir ser. En frendr Agnetis⁹ komu of nott með kennimonnum ok toko likam Emerenciane meyar ok grofu skamt fra leiði Agnetis⁹. En er frendr Agnetis vokðo opt um nætr a bœnum at leiði hennar, þa sa þeir at miðri nott meyia

1 Jesu Cristi tilf. Cd. 2 osaugata Cd. 3 skustz Cd. 4 [ok alþyda Cd. 5 Her beg. Fr. 238b. 6 [fostsystir Agnesar B. 7 vesalir ok fallvalltir B. 8 banet B. 9 Agnesar B. 10 tru sina tilf. B. 11 [tilf. B. 40

floek mikinn i lofti [með liosi¹. Þær voru allar skryddar gull-
ofnum cleðom. I þeirra liði syndiz þeim heilog Agnes², ok stoð til
hægri handar henni lamb [sniofi hvitaras. En er frendr hennar
sa þessi tíðendi ok aðrir kristnir menn, þeir er þar voro, þa kom
5 hræzla mikil yfir [þa. Þa nam Agnes staðar með⁴ meyia lið sitt
ok mællti til frenda sinna: «Eigi skolu þer grata andlat mitt,
hellðr⁵ fagne þer med mer ok glediz, þviat med þessum meyium
öllum eignumz ek liosan stad, ok er ek nu a himnum i e(i)lifum
fagnadi med þeim, er ek elskadi a iordu af ollu hiarta.» En er
10 hon hafdi þetta mællt, þa leid hon til himins.

9. En er madr sagde þesse tidende hverr audrum, þa kom
sia saga til eyrna dottur Constantini konungs, en hon het Con-
stancia, en hon var hin vitrasta mæ. En hon var svo oll hriuf
ok sar, at eingi fleckr var heill a hennar horundi allt or
15 hvirfi ok ofan a tær; en henne var þat rad kennt til heilso,
at hon fære um nott til leidis Agnesar ok þedi fyrir ser til
guds, þviat hon hafdi tru i hug ser, þott hon vere heidin.
En er hon giordi, sem henne var kennt, þa sofnadi hon a
þen sinne, ok vitradiz henne heilog Agnes i draume ok (mællte)
20 vit hana: «Vertu styrk ok stadfost, Constancia, ok tru drottin
Jesum Crist vera guds son ok grædara þinn af hinne, ok
mantu taka heilsu allra sara þinna.» Þa vaknadi Constancia, ok
var svo alheil, at einskis sars matti stadi sia a likam hennar.
En er hon kom heim til konungs hallar, þa gerdi hon mikinn
25 fa(gna)d fodur sinum ok bræðrum, ok urdu allir hirdmenn ok borg-
arlydr henne feguir, en otrua heidinna manna hneyktis. En
Constancia bad fodur sinn ok bræðr, at þeir lofadi⁶ kirkio at gera
til dyrdar Agnesu, ok let hon ser i þeiri kirkio grauf gera. En
er þessi tidendi frettuz, þa kvomo margir til leidis Agnesar ok
30 fengu þar heilso sina, hvat er þeim vard at meine adr, ok halldaz
þer iarteignir til þessa dags. En Constancia konungs dottir hellt
meydom sinn alla efi sina, ok lifdu margar eptir hennar dæmum
ok toku nunnvig(s)lor. Svo þroadis ok vox hreinlifis kraptr
af godum dæmum hinnar helguztu Agnesar, at margar meyiar i
35 Romaborg helldu hreinlifi sino allt til daudadags, þviat þer nunnur
eignaz eilifan sigr ok sælu an enda, ef þer hallda hreinlifi an efa

1 [lida B. 2 med miklu liose tilf. B. 3 [sniahvitt B. 4 [menn alla.
En heilog Agnes stodvar B. 5 Her ender Fr. 238. 6 lofudu Cd.

fyrir drottin voru Jesum Cristum, þann er lifir ok rikir meðr fedr ok helgum anda gud um allar aldir allða. Amen.

I 233 folio, hvor kun Slutningen af Sagaen findes, lyder denne saaledes: tak þu heilsu þina. Eptir þat leid hun fra henni at syn til himins. En er Konstancia vaknaði, var hun alheil, sva 5 at hvergi var sár ne hrufva æ hennar likama, ok for hun fagnandi heim, ok varð fadir ok broþir hennar heilsu fegnari, en fra megi segia, ok oll þeira hird, ok varð þa kristnum monnum i Romaborg mikill fagnaðr, ok efdiz guds kristni, en otrua heiþinna manna skammadiz. En Konstancia let gora kirkiu til vegs ok dyrdar 10 gudi ok heilagri Agnete, ok fa þar siukir menn heilsu, hvat sem at meinum er, þeir sem þangat koma með rettri tru. En Konstancia helt meydomi um aldr sinn, ok giordo margar göfgar meyiær at hennar dæmum; ok var þar klaustr gert hia kirkiu hennar, ok helldz su dyrd i Rómaborg i klaustri Agnesar alt til þessa dags 15 eptir hennar dæmum, at þær megi fyrir sitt hreinlifi ok hennar heilagleik audlaz eilifan sigr ok sælu með drotni vorum Jesu Kristo, þeim er lifir ok rikir með fedr ok syni ok helgum anda einn guð um allar aldir verallda. Amen.

ALEXIS SAGA.

(Cd. 623 qu.)

Faballa Alexie confessoris.

A dagom Arkadij oc Honorij keisara var einn gæfogr maþr¹
5 oc trúfastr i Romaborg, sa hét Euphimianus, einna mestr hófþingi
er kononga liddi. En hann at(ti) .iii.^{ar} þúsundir húscarlla, þeir
varo dyrligom cleþom scryddir², en hann var sonlar³ss, þviat
kona hans var óbyria; en hon var vel trúoþ oc hellt boþorþ guþs.
Eup(h)imianus fastaþi hvern dag til nons. Þriu borþ setti hann i
10 húsi sinu oc laþaþi þangat valaþa menn oc siuka, [ut]lenda oc
frendlar⁴sa. En kona hans hét Aglais, hon gerþi h[vern d]ag
guþs vere meþ tru oc callaþi a guþ i þenom oc melti: «Minztu
[mi]n overþ(r)ar ambáttar þinnar, drottinn, oc gef þu mer erfu[glia
þ]ann er verþi huggon andar minnar.» Guþ heyrþi þen hennar oc
15 veitti henni son at geta þann er i þvi var farsæla faþr oc moþr.
Sveni var nafn gefit oc var callaþr Alexis. En er hann var á náfs(!)
alldri, þa var hann til leringar settr at nema speci oc mælsco oc
allann cristinn frópleiç, oc varþ hann spakr sveinn i ælloom hlutom.
En er hann var fulltíþi, þa melti Euphimianus við kono sina: «Leitum
20 við qvanfangs syni ockrom, at hann se meþ okravallt oc biargi
vesolom oc valaþom i olmoso geþi.» Þat leizk þeim baþom gott
ráþ, oc var honom síþan fæstnoþ mér or eno gæfgasta kyni, oc var
síþann at sameundu fingit oc boþit enom gofgostum monnom, oc
var þar gleþi mikil oc fægnoþr þann dag allan. En at apni var
25 honom fylgt til recio. En er allir varo ut gi(n)gnir, þa setize
hann á hvilostocce oc dro fingrgull af fingri sér oc scar hlut af
belti sino oc knyti i duci oc selldi festarmeyio sinni oc melti:
«Tak þu þetta oc varþveit, en guþ veri á meþal occar, sem honom
licar.» Marga apra hluti leynda melti hann við hana oc gek
30 bræt fra hvilonni oc gek i klefa sinn, er fe⁴ hans var i oc hafði
meþ ser hlut af ego sinni oc fór brøtt or Romaborg. En er hann
com til sevar, þa ste hann a scip meþ carmonnom þeim er foro

til Syrlanz. Borg heitir Edissa á Syrlandi i herapi því er Mesopotamia hetir. I þeiri borg hafði verit Abagarus konongr, sa er sendi rit drottni Jesu Cristo, oc tok rit i gegn af honom oc tru oc heilso. En (er) heilag[r A]lexis com til þessar borgar, þa selldi hann aþefi, þa er hann hafði m[æ] se[r], oc gaf a mom monnom, oc kleddi sic stafkalls buningi oc sat sva sem þurfamaþr i guþs moþr kirkio garþi oc tok c[or]pus domin[i] hvern drottinsdag. Lútr var hann oc litillatr at licams y[fir]lyti, en hiarta hans var hátt fyrir guþi, oc gaf hann a mom monnom allt þat er honom var gefit. En er hans var sacnaþ i Romaborg, þa var hans leitat miok, oc fanze egi. Þa sendir faþir hans þ(r)iar þusundir manna at leita hans, oc fundo þeir hann egi, en er þeir komo i borg þa er Edissa heitir, þa fundo þeir hann oc kendo hann egi oc gafo honom olmoso giof. En hann kendi þa oc dyrkapi guþ oc melti: «Þakcir geri ec þer, drottinn, er mic lezt þiggia giof af þrelom faþr mins fyrir nafn þitt.» Þa como aþr þeir er sendir varo til borgarinnar oc sagþo drottni sinom, at þeir fundo hann egi. En fra þeim degi fór moþir hans at sittia ein i husi, oc sat hon á gólfi eda hvildi í hárkleþi oc i molldo oc melti sva: «Egi mon ec up risa af þesso golfi, aþr ec veit hvar enga sonor minn er.» Þa scilþo þa hion rekiu sina oc melto: «Viþ scolom nalgasc til guþs i hreinlifi, at drottinn fagni ockr oc syni ockrom, þeim er guþ gaf ockr.» [En] festarmær hins dyrl[iga] sveins stóþ fyrir svero sinni oc melti: «Egi mon ec heþann ut ganga a dagom lifs mins, heldr mon ec gliciasc foglom þeim er turt[uri]s heita, oc halda hreinlifi oc biþa, unz ec veit hvat or buanda minom er orþit, eda hverso heilagliga hann helldr þat er viþ áttom mælt.» En heilagr svein Alexius þionafi drottni .xiii. ár i guþs moþr kirkio garþi. En er .xiii. vætr voro liþnir, þa melti licnesci guþs moþr á einom hatipardegi viþ þann er kirkio varþveitti, en sa het Paramoniarus: «Leiþ þu inn guþs vin i kirkio, því at hann er verþr rikis himna. Þen hans ilmar sem reykelci oc hvilis yfir honom heilagr andi sem kononglig corona, oc sva scyn andlit hans i a gli tli engla, sem solar scyn lysir yfir iorþ.» Þa geke út Paramoniarus oc leitafi guþs vinar oc fann egi. Síþan gecc hann inn i Mariu kirkio oc baþ guþ syna ser sinn vin. Þa melti licneskit enn: «Sa er guþs maþr er sítr uti fyrir kirkiodyrom.» Þa tócc Paramoniarus í hænd honom oc leiddi hann inn i musteriþ. Þa melti Alexius ein í hug sér: «Kuþr em ec a llo m nu her.» Síþan

for hann or borginni Edissa oc villdi fara til Sicileyiar oc þiona guði i mustari heilags Pæli, þvíat hann var þar okunnr allom. En scip þat, er hann var a ginginn, reiddi vindr til Romaborgar. Þar gek hann up fra scipi til borgar oc let sem hann væri útlendr, oc

5 metti fæþr sinom fyrstom manna, oc qvaddi hann oc melti: «Guþs þrell, gerþu miscon við mik, valaþr oc útlendr (em ec), oc tac mik i hus þitt oc fæþ mic af mola þeim er fellr af borþi yþro; en guþ blezi þitt lif oc gefi þer riki himna.» En er fæþir hans heyrþi þetta, þa toc hann við honom i hus sitt sva sem við utlendum,

10 oc mintise hann enga sonar sins, sva sem hann var vanr ávallt, er hann toc við utlendum eda gaf þurfamonnóm. Þa mælti hann við þrela sina: «Sa ydvar er þessom vinno[r] beina scal egnaze frelsi oc [hl]ut erfþar i husi mino, sa scal gera reekio hans oc vinna vel oc gesta egi hug hans.» En a þeim enom sama aptni

15 hlogo þrelar oc sveinar at þessom enom utlenda manni, er þeir hugþo at væri, oc freistoþo hans oc gerstu hug hans, oc sumir þogu disca oc helto því i hofod honom. En guþs vinr sa, at þetta var freistni við hann af afond fianda, oc sat hann þolinmoþliga. Siartian vętr var hann i husi fæþr sins oc moþr, oc visso þæ egi

20 hver[r] hann vjar. En er su tiþ com, er drottinn villdi taca andhans, þa melti Alexis við þann er reißo vann honom: «Broþir, sagþi hann, sel þu mer teki þæ, at ec mega rita.» En er honom var þat selt, þa reit hann allt lif sitt fra uphafi, þaþan fra er hann óx up i husi fæþr sins. En á enom drottinsdegi

25 eptir messo, þa er pafi var i kirkio oc hinir milldosto konongar Arcadius oc Honorius oc margr lyþr með þeim, þa var heyrþ rædd af himni yfir alltera oc melti: «Comiþ er til min allir, er starfiþ oc erfiþi hafit, oc mon ec fępa yþr.» Þa urþo allir hreddir oc fello til iarþar oc sungo kirieleison. Þa heyrþo þeir rædd i

30 annat sinn oc melti: «Leitiþ er guþs vinar, at hann þiþi fyrir Romaborg.» Þa leitoþo allir guþs vinar oc baþo, at guþ s[yn]di þeim hann. En en fimta dag viko at aptni þa var vitraþ fyrir þeim, at guþs maþr mundi finnase i husi Eufimiani. En þa mællto þeir við Euphimianum: «Fyrir hvi syndir þu oss egi miscon þa

35 er þu hefir i husi þino?» En at andverþom fæstodegi toc guþ and heilax Alexis fra likam hans. Þa buþu konongar at leita heilax pislarvaz guþs i húsum Eufimiani. Eufimianus baþ þrelom sinom at bua hus innan vanliga, er kononga var þangat van, oc g[fin]go menn á mot þeim með reykelis kerom oc allz

40 cyns dyrþ. En þa er konongar komo i hus hans, þa var at reflat

i hliði, hverr þar mundi vera guþs vinr. En moþþir h]eilax
 Alexis oc festarkona hans sá þessi tíþendi a'll þa[þan] er þer
 stoþo við glugg i h[usi] sino oc melltó þer með ser: «Hvi gegnir
 þyss sia manna? eþa hvat hafa þeir her at mæla?» En er þer
 áttu of þessa hluti at dáma, þa gek fram þionn sa er við enom 5
 útlenda hafði tekit, at þvi at þeir ætloþo hann vera, oc mælti:
 «Maþr sa er er selldoþ mér til varþveizlo, þar hefi ec seþ marga
 dyrliga hluti yfir honom; hann toc corpus domini hvern drottins-
 dag, en þa hafþi hann litla fæzlo, er hann mataþise, oc svaf h[ann
 liti]t eþa ecki of neþr; þrelar hlogo at honom, oc bar hann þat 10
 allt þolinmoþliga.» Þa rann Eufimianus þegar þan[gat] til han(s)
 oc villdi mæla við hann, en þa var hann andaþr. En Eufimianus
 toc duc af andliti hans, oc syndize monnom andlit hans biart sem
 engils andlit, hann hafþi rit i hendi oc let egi læst. Eufimianus
 mælti við cononga: «Nu hofom ver fundinn þann er ver leituoþ- 15
 om, oc hefir hann her verit .xvii. vetr, en nu er hann andaþr oc hefir
 rit i hendi oc vil egi selia oss.» Þa gingo conongar þangat oc
 paþinn oc Eup[h]imianus oc allir enir gaþfgastu menn oc stoþo fyrir
 liki guþs vinar oc mæltu með tarom: «Þót ver sém syngir, þa
 erom ver þo konongar. Sel þu oss rit þetta, at ver vitim hver 20
 þu ert.» Þa let hann læst ritit, oc tóco þeir þat oc melto þeir
 at raþa scylldi ritit. En er ritit var raþit, þa fell Euphemianus
 til iarþar fyrir liki sonar sins oc mælti með tarum: «Þu en kersti
 son, fyrir hvi hryggir þu hug minn oc lifþir sva meðiliga her með
 oss? ec veta at ec munda heyra mal þit oc vita, hverr þu verir; 25
 nu se ec enga son minn dæþan, oc nai ec egi at mæla við hann.»
 Þa reis up moþir hans með miklom harmi hugar oc mælti við
 lyþinn: «Geþþ er mér rúm, at ec of sia son mi[nn þa]nn er ec
 fedda a briosti mino [oc u]nna ec sem lifi mino.» Þa barþi hon
 a briost ser oc mælti mikilli ræddo: «Komit er oc gratiþ með 30
 mer, þvi at son minn var með mer .xvii. vëtr í husi minu, oc vissi
 engi hverr hann var; þrelar hans gorþo honom kinhesta oc spitto
 í andlit honom oc hlogo at honom oc gerþo hverseonar oscil.»
 Þessa hluti mælti hon, oc com sva opt til lies sonar sins sem
 dufa til hreþr sins oc [hell]t]i tárur yfir andlit honom oc mælti: 35
 «Hverso mattir þu, son, leynasc sva léngi i husi faþr þins? þu
 sátt oss hvern dag gráta [ept]jir þig oc leindisc þu þo fyrir oss.»
 Þa gek bruþr hans þangat [oc mælti] með miklom sarleik hiarta

sins: «I dag hefi ec tynt forysto minni, oc synume nu eckia oc emk nu orþinn huggonarlar's allt til enda lifs mins.» Allr lyþr undra(þ)iz þenna atburþ, oc mátti engi vattni hallda. Þa mællto konongar, at bera scylldi lic hans i miþia borg. En þa rann
5 allr lyþr á mot licino, er þeir frágo, at sa var fundinn er leitaf var. Þa toko siukir heilso, en syn blindir, dumbir mal, en heyrn dafir, oc flæþo dioflar fra oþum. En er konongar sa iarteinir, þa baro þeir likbarar, oc pafin með þeim, at þeir helgafi sig af likino. En moþir hans oc bruþr fylgþo liki oc græto. En þa dreif
10 þangat sva margr lyþr, [at] þeir mattu egi comaze fyrir þrang, er lici fylgþo. Þa létu konongar sa gulli oc silfri a gartona, til þess at menn dvelþise þar at oc gefi mannom rum. En þa gafo a ngir gam at gulli ne at silfri, helldr at fylgia liki, oc báro þeir ba[rar] með mikilli þrang allt til musteris Bonifacii með dyrþ oc lof-
15 söngvi. Þa var gortt scrin or gulli oc silfri. En þar veitasc monnom iartēinir al[lt til] þessa dags, oc gerise dyrligur ilmr or scrini hans sem af reykelsi, oc geta þeir þenir at guþi, er þar biþia fyrir verþleic oc arnaparorþ sel(s) Alexis guþs vinar drottins vars Jesu Cristi, þeim se veþr oc velldi, lof oc riki in secula seculo-
20 rum. Amen.

AMBROSIUS SAGA BYSKUPS.

(*Cd. Holm. 2 folio.*)

Her hefr sögu ens heilaga Ambrosij byskups.

A dogum Juliani nidings var einn ríkr iarl i hans ríki. A einni nott dreyndi konu iallsins, at hon drægi purpura pell or 5 kalfa honum; en þenna draum þyddi iall sva, at i hans kyni mundi keisarinn fædaz, þvíat purpurinn er þeira bunadr ok merkir þeira tign. Þat berr ok sva at, at dottur vard þeim audit, ok het su Justina. Nðekuru sidar fregn keisarinn þetta ok ihugar, lætr 10 taka iarl ok drepa, en Justina komz i nunnusetr. Langri stundu sidar þa er Justina er fullkomin at alldri, kemr til þessar borgar ok nunnusetrs Valentinianus, er þa var keisari ordinn, ok drottningin med honum kona hans, er Severa het. A einhverium degi var þeim laug buin, ok su kona til feingin drottningunni at þiona i 15 lauginni, er þar var tignuz at kyni ok friduz at yfirliti, ok var þar Justina. Eptir laugina legz drottningin upp hia keisaranum, ok vard þetta i rædu hennar til konungs, at hon kynni honum tidindi at segia. «Hver?» segir hann. «Konu hefir ek sena, segir hon, i laugu hia mer sva væna, at slikan ennis vðxt edr andliz, 20 fingra fegrð edr fota edr yfirbragd allz likama hefir ek alldregi fyrr sed, fyrir utan har ok augu, þat var hvartveggia svart. Nu allz ockr verdr sva farra barna audit, enda syniz þer annarrar konu at fa, þa vil ek þer þessa leyfa.» Keisarinn beidiz at sia Justino, ok syniz honum konan (fogr). Nu stefnir hann þing fiðlment, en æ þinginu talar hann þetta eyrindi ok segir sva: «Stormenni ok villdarlid 25 vort, ihugit ord min ok litit a, hversu vera ma. Nu kemr ufridr austan, sem verda kann, a Gríckia ríki, en annarr vestan a Romveria, hversu ma keisarinn þa deila ser i .ii. stadi at risa i moti hvorumtveggium? Syniz mer því sem vidkvæmiligt væri, at keisari mætti meira rumelsi eiga a um kvonfang en adrir menn, þvíat hann 30 þyrfti fleira en einn erfingia eptir sik at eiga til ríkis vardveizlu. Nu

fyrir því at ockr Severo verdr eigi meir en eins sonar audit, er Gracianus heitir, ok höfum vid leingi saman verit, þa villdi ek þessa lagabreytni eda leyfis mer bidia, at ek fa annarrar konu. En at iatudu þessu af öllu stormenni, þa lætr konungr leida i somu sæng ser Justinu, ok hon var ok fastæk i Arrius villu. Son gatu þau saman ok var sa kalladr Valentinianus enn yngri. Nu er her fra at hverfa en annars stadar fyst til at taka.

2. Jarl var einn edr greifi i Vallandi ok het Ambrosius. Honum vard sonar audit, ok gaf hann nafn sitt þeim sveini. Þa er sia enn ungi Ambrosius var i vöggu einnhvern dag uti ok hann svaf opnum munni, þa kom at byflygi sva mart ok settiz i andlit honum, ok fylldi upp munninn ok for ut ok inn i munn hans. Fostra barnsins ugdi, at þat mundi sveininum granda ok villdi i brott reka; en hia var staddr fadir hans ok bad hana vera lata ok bida, hver lok a þetta felli. En litlu sidar hofz byflygit i lopt upp ok sva langt, at syn fal. Jarlinn ihugadi ok sagdi sva: «Til mikils nöckurs skal sia fæddr, ef lifi helldr.» Nu syndi þetta hunangsflyge sidar setleik orða hans, þann er upp hof hugskot manna fra iardligum hlutum til himneskra. Eptir andlat födur sins var hann uppfæddr i Romam med modur sinni ok systur. Nu ser hann optliga, at kystar ero hendr byskupa edr presta af lægrum monnum; nu ok i leik sinum rettir hann framm hond sina ok bidr systur sina kyssa ser a hond. Spadi þat því fyrir, er framm kom sidar i hans lifi. I skola nemr hann heilug frædi ok boka iþrottir; eptir skolann for hann or Romaborg ok atti hlut i malaferlum manna ok saxsoknum, ok matz hann sva i þeiri syslu fyrir vizku sakir ok malsnilldar, at hann var kosinn ok valdr af greifanum Probo til raduneytis um öll vandamal. Litlu sidar var honum iarldomr gefinn ok riki yfir herudum ok nandir Melansborg, þeim er heita Liguria ok Emilia.

3. I þann tima do villubyskup Auxoni i Melansborg; sa hafdi adr af stoli rekinn ok i utlegd færdan heilagan Dionisium byskup, dyrligan mann ok sanneristinn, ok settiz nidr i byskupstolinn. En eptir frafall þessa villubyskups horfiz til missættis ok styrjalldar i borginne medal cristinna manna ok villumanna, þvíat hvorir villdu af sinni halfu byskup kiosa. Þa kemr til iarl Ambrosius ok vill eigi bardaga ne agang borgarmanna, bodar þeim i kirkiu til sattarfundar, ok i midri rædu þessa mals þa kallar barn

eitt «Ambrosium byskup.» En vid þetta kall stöðvaz hvorirtveggju, ok þeir er adr höfdu mest i moti gengit, sveigduz sva saman med undarligu samþycki, en hvorirtveggju keru Ambrosium til byskups. En er hann matti eigi ordi fyrir sik koma, þa skilr hann fundinn ok setz yfir domstol ok gefr monnum sakir ok synir 5 i domum sinum oiafnat ok grimd mikla. Eptir þat sagdiz hann vilia vera philosophus, þat er spekingr, sa er ecki vill eiga ok ongu styra ok allt fyrirlita i þessum heime nema spekt. Þvi næst let hann leida portkonur i reckiu hia ser berliga, ok gerdi þetta allt til þess, at hann þotti þa sidr til byskups fallinn en adr. En folkit 10 var þvi akafara ok sagdi sva: «A oss falli sia synd, en þu ver byskup vorr.» En þa ser hann, at ecki stodar slik undanleitun, þa leyniz hann a braut of¹ nott or borginne ok ætlar til Ticinu borgar. Ferr hann alla nottina ok kemr at morni aptr til sama borgarhlids, sem hann for fra um kvellidit; þa var hann fundinn ok 15 handtekinn ok vardveittr. Sidan voru bref send um þetta mal keisaranum Valentiniano enum ellra, hann tekr þessu mali vel ok sendir bod sin ok bref i moti, at þetta skyldi frammgengt verda. En medan brefin foru a milli, þa vard Ambrosius laus ok villdi a brott fara, ok vard hann enn fundinn ok handtekinn ok vardveittr 20 leyniliga af höfpingia, þeim er Leonsius het. Nu qvomu bref keisarans med þeim atqvædum, at sa skyldi fyrirgert hafa fe sinu ok fiðrfi, er² Ambrosio leynir ok vill hann eigi framm selia. Leonsius verdr nu fyrir at sia ok selr framm Ambrosium, ok er hann leiddr þegar [til] Melansborgar af kennifedrum. Nu 25 skilr [Am]brosius guds vilia i moti standa sinum vilia ok sier nu ecki vid mega gera ne mæla; þa beidiz hann skirn at taka, þviat hann er adr primsignadr at eins, af retteristnum byskupi, þviat honum var hugstæð villan Arrius manna. Sidan er hann skirdr ok eptir þat vigdr af retteristnum byskupi öllum vigslum, ok a 30 .viii. degi eptir skirnina var hann til byskups vigdr vid allra manna astud ok fagnad.

Nöckurum vetrum sidar ferr hann til ödals sins ok heim i Romam, ok finnr hann þar systur sina ok fotsystur, en modir hans var öndut. Ok þa er þær kyssa hond hans eptir sidveniu manna, 35 þa brosir hann at oc mællti: «Nu kyssit id byskupshond þessa, sem ek sagda yekr fyrir löngu.» A þeiri stundu var honum heim bodit ut i Latran til pionustugerdar af einni konu, ok þa er hann var þar staddr, let ein kararkona bera sik a fund hans ok bad hann

signa sik, ok þa er hann signadi hana ok hon kysti klædi hans, tok hun gongu ok heilsu, ok fyllidiz þa a honum guðligt fyrirheit, þat er hann het postolonum ok sinum monnum, at slíka hluti mundi þeir gera i iarteinum, sem hann hafdi gert, ok þadan af 5 meiri hluti. Nu þviat margir voru vid staddir, þa vard monnum datt um iarteinina.

Greifinn Probus, er fyrr var nefndr, er hann fra Ambrosium byskup vordinn, þa fagnar hann þvi miðg, er ord hans fyllduz a Ambrosio, þviat hann hafdi sva mællt einhveriu sinni at skilnadi 10 þeira, þa er Ambrosius skylldi fara med hans eyrindum ok bodum: «Far þu nu, sagdi hann, ok frem þetta eyrendi, sem þu ser byskup helldr en domandi.

Nu er þeir funduz keisarenn Valentinianus ok erkibyskup Ambrosius, þa spyrr Ambrosius keisarann, hvern hann villdi setia 15 yfir iarldom edr ríkit, þat er hann hafdi adr haft at styra. Konungur sagdi: «Gud hefir þer i valld gefit andir manna, en ek gef likamina, ok sva sem þu hefir af gudi tekit valld at styra öndunum, sem byskup skal, sva skalltu hafa valld af mer at styra ríkinu ok líkõmunum, sem domandi skal.» Nu finnz af þvi i 20 frasögninni, at Ambrosius hefir optliga setit yfir domstoli veralldlig mal at dæma, at hann vardveitti saman veralldliga tign ok iarldomsins med guðligu velldi byskupsdomsins.

4. Eptir frafall Valentiniani ens ellra konungs, tekr ríkit sonr hans Gracianus med födurbroður sinum Valente, þeim er adr 25 styrdi ríkinu med broður sinum Valentiniano. En Justina drottning fædir upp son sinn Valentinianum enn yngra ok hefir fiðlmenni mikít um sik, ok var hon ok sonr hennar ok allr affi þeira fastekinn i Arrius villu ok i mikilli motstodu vid Ambrosium byskup ok postolega cristne. A einhverri stundu þa er Ambrosius byskup 30 kom til borgar, er Smymium heitir, ok þar skylldi hann vigia til byskups þann mann, er Annenninum het, þa var þar mikít fiðlmenni saman dregit af radum Justinu ok til þess ætlat at handtaka Ambrosium ok færa hann i utlegd ok lata her sidan byskup vigia af sinni halfu ok setia þann villubyskup i stad Ambrosius til Melansborgar; en enn heilagi Ambrosius byskup ottadiz 35 ecki afla þeira edr fiðlmenne. Ok nu er hann sat a domstoli i yfirsyn þessa mala, þa gengr þar kvennafloekr mikill. Þat voru nunnur Arriomanna, ok ein af þeim fyllidiz þeirar diorfungar, at hon red at honum byskupi ok þrífir i klædi hans ok villdi keyra 40 hann af stolinum ok draga hann i floek þeira qvennanna ok færa

hann sva sidan i utlegd; ok voru þetta allt rad Justinu. Byskup tekr til ordz ok mællti til hennar a þessa lund, sem hann var optliga vanr at mæla: «Nu þo at ek se osælligr i kennimannz tign edr guds þionustu, þa somir þer þo eigi edr þinu fyrirheiti hendr a mig at leggja edr annan kennimann. Nu hræztu guds dom, at eigi beri bratt nockut þungliga at hendi.» Frammqvæmd veitti fullting þessum ordum, þviat þegar var hon lostin bradasott, sva at annan dag eptir var lik hennar til grafar borit, ok veitti byskup henne fyrir illvilia ok meingerd bædi fylgd ok bænir. Sia atburdr gerdi mikinn otta ok hræzlu öllum motstöðumonnum hans, sva at mangi þordi þadan ifra at talma byskupsvigsluna edr adra þa hluti, er hann vildi fremia.

5. Byskup ferr heim til stols sins eptir þetta. En Justina fyllizt þa kaps ok illzku i moti honum, ok bydr monnum til motgangs vid hann sumum riki ok tign en sumum fiarhluti edr önnur fridindi, ef nöckur mætti riki edr brogdum vid koma at færa hann af stolinum i utlegd. Margir toku vid þessi flugu ok mattu þo eingu a leid koma, þviat guds vili stod i moti. En var einn audrum aumari, sa het Eutimius, sia fyllizt þeirar dirfdar, at hann lætr hus gera nær kirkiu Ambrosij, ok i husinu lætr hann bua einn reidsleda ok ætlar med brogduligu tilstilli at koma byskupi i gilldro þessa ok hleypa yfir ofan sidan tilbunum stoeki ok aka hann sva ut or borginni til utlegdar. En sia snara fell honum a hals sialfum, þviat vetri sidar, ok a þeim sama degi er hann hugdiz veida mundu byskup, þa vard hann fyrir sannar sakir a þessum sama reidskiota edr reidsleda brott rekinn ok til utlegdar dæmdr ok dreginn: sa hann þetta ok iatadi rettan guds dom a sik fallinn, at hann tæki slikan a sik, sem hann hafdi odrum ætlat. Byskup veitti honum þa enn atvinnu fyrir umsatir ok marga huggan fyrir margfölld svik. Þessi atburdr þverdi ædi edr akafa villumanna, þviat þa sendu þeir vopnad herlid til kirkiu Ambrosij byskups at banna öllum cristnum monnum inngongu kirkiunnar. En almattigr gud, sa er opt er vanr fagan sigr at gefa sinni cristni a sinum motstöðumonnum, sneri hug ok hiarta riddaranna, sva at þeir sneru vöpnnum sinum at kirkiunne en gafu öllum leyfi til inn at ganga en tregliga brott at fara. Þat fylgdi ok til auka gudligs takns i þessu mali, at riddararnir taka tidir at stydia med Ambrosio ok fögrum hlíodum at syngia, ok af þessu gudligu tilstille tekr Ambrosius söng: at fremia ok semia vid tidir bædi antefnur ok ymna, ok sidan af hans dæmum Gregorius pafi,

ok adrir dyrligir menn settu ok orktu dyrliga söngva til dyrdar guðligri þionustu, ok hefir sa sidr sidan þroaz ok er nu kominn um alla Romveria cristni.

5. A þessum standum vitruduz þeir Gervasius ok Protasius pindir menn Ambrosio byskupi ok segia til graftar sins, þviat bædi voru öðrum monnum okunnig nöfn þeira ok leg. Byskup Ambrosius lætr nu upp taka helga doma þeira ok virduliga um bua, ok fa þar margir siukir menn heilsu sina i upptoku þeira. Severus het blindr madr, sa feek syn sina, þegar er hann snart klædi þat er breitt var yfir helga domana; margir odir menn voru þar fra diöflum leystir ok gengu heilir þadan. Af þessum iarteinum tekr postolig cristni at þroaz ok eflaz, en minkaz framgongur ok villa Arriusmanna. En Justina ok hird hennar höfdu slik stormerki i skaupi, ok segir Ambrosium monnum fe hafa til gefit at segiaz diofulodir edr siukir ok lata, sem þeir feingi heilsu af þessum pindum monnum edr af Ambrosio. En gud þoldi eigi skaup edr spott þeira leingi hefndalaust: einn af þeira lidi vard diöfulodr i því bili ok kallar, at allir skyldi sva qveliazt sem hann qveldiz, þeir er neita þessa vera piningarvotta edr eigi trua heilagri tru, þeiri er Ambrosius bodar. En vid þetta kall verdr semr hinum drep i vatn, ok skammaz þeir, ok þessu takni, er þeim var til leidrettu veitt, þa sneru þeir ser til afallzdoms, sva at þeir toku enn oda ok drecktu i tiörn, ok sodludu sva glæp a uhapp, manndrapi æ otru. I þann tima var madr i villumanna lidi ordslægr ok malsniallr, stindr ok torvelldr til tru at vikia. Sia madr vard staddr i kirkiu vid tölu byskups, ok var honum syn veitt, su er hann sa guds eingla standa hia honum ok mæla i eyru honum hvert ord, þat er hann taladi fyrir folkinu; en eptir þessa syn tekr hann þa tru ath stydia, er hann stod adr i moti. Þa er einn fiölkunnigr madr var pindr til sagna af sökum nöckurra illgerda, þa sagdi hann ser a hendr annat en hann var frettr, qvez meiri qvaler tekit hafa a sik af giæzkueingli Ambrosius, þa er Justina hafdi sendan hann a nattarþeli til husa byskups at blota þar yfir honum, til þess at folkit hygdi þat hans rad vera ok ræki hann fyrir þat fra stoli sinum; hann qvez ok sent hafa diöfla til byskups at vinna honum grand ok bana, en diöflar qvomu apr ok sogdu sik hvergi mega nær honum koma, þviat logi lek þar allt yfir, ok sva heitr, at þeir þottuz þegar brenna, er þeir qvomu nöckur i nand. Annarr madr var enn sendr af Justinu til hofuds Ambrosio, sa geck inn um nott at reckiu hans sofanda med

brugdnu sverdi, ok þá er hann reiddi sverdit til högs, þá stírnáði höndin ok matti eigi ofan vikiaz. Þá varð hann fundinn at þessu svikrædi, ok er hann iatadi sik sendan af Justinu ok svik ser a hendr, þá myktiz hond hans ok varð heil.

7. En þá er Justina sa sik sigrada i öllum hlutum af Ambrosio,⁵ þá snyr hon meðferd sinni ok bydr honum þá heim til veizlu; ok um qvældit var honum virdulig reckia buen i lokhvilu nöckurri. Ok er hann hafdi til svefnslagiz, þá kemr Justina ok legz i reckiu undir fót hia honum i nattserk einum ok hefir vid hann blidlæti ok þyðleic, en hon sagdi sva sidan ord hans: «lat mik sofa, en þu varaz þat er liggr i milli oekar.» En hon hýggr at ok sér höggorm hröckvaz upp i milli þeira¹. Nu verdr hon rædd ok sprettr upp, or reckiunni² sem skiotaz. En sia tiltekia hennar hefir meir til þess verit, at hon villdi gera hann saknæmañ ok [færa hann sva i utlegd³ helldr en fyrir girndar sakir til munudar-¹⁵ lifis. A [annarri stundu bar sva at, at⁴ Justina ok hird hennar satu under bordum, en⁵ matr allr a bordunum varð at drekum ok hoggormum ok pöddum, en dryckr at blodi. Allir undruduz ok ottaz miög. Menn eru þá sendir til hallar byskups at fretta hann, [hvi þessi kyn sæti⁶. Byskup svaradi: «Segit er sva Arrius²⁰ monnum, at ollum þeim, er eigi hafa postoliga tru ok almenneliga, at þeim verdr öll fæzla ohrein, sva sem þeir eti orma, dreka edr pöddur, eptir því sem segir Paulus postoli: Allir hlutir eru hreinum hreinir, en sörgum⁷ ok trulausum er allt sörugt⁸. Nu er slikt ok synt i þessum undrum.» Margir sneruz til rettrar; truar af²⁵ þessum atburd⁹. En af slikum hlutum, [sem nu ero sagðer¹⁰, hofz Ambrosius eigi upp til metnadar, helldr lægdi hann sik¹¹ meir fyrir gudi, sem hann var meir upphafinn fyrir monnum, ok þroadiz hann hvern dag bædi i ast ok tru fyrir gudi ok monnum.

8. Menn voru .ij. vinir [ok höfudverdir¹². Gracianus¹³ keisara³⁰ ok fast teknir i villunni. Einn dag er byskup taldi [fyrir folki¹⁴, fa þeir honum vanda spurning um burð Crisz ok holdgan, sva at hann þottiz eigi þegar i stad leysa mega; bydr hann þeim annan dag til kirkiu at¹⁵ heyra orlausn sina, ok þeir hetu at koma. Nu kemr dagr annarr, ok er nu byskup til kirkiu kominn ok mikit³⁵

1 Med dette Ord begynder Fragm. 238 folio. 2 hvilunni Fr. 3 [koma honum sva til utlægðar Fr. 4 [öðrum tima bar sva til, þá er Fr. 5 at Fr. 6 [hveriu þetta undr gegndi Fr. 7 saurgom Fr. 8 ohreint Fr. 9 atburðom Fr. 10 [tilf. Fr. 11 því tilf. Fr. 12[mgl. Fr. 13 Graciani Fr. 14 [tilf. Fr. 15 coma oc tilf. Fr.

fiölmenni at heyra þeira vidrædu¹. En þessir aumu menn gefa
 eigi gaum heitordi sinu edr gudi edr byskupi edr folkinu, er þeira
 beid i kirkiunne, minnaz ok eigi orða² drottins sva mælandá:
 Hverr sem styggir einn af [enum minnztum³ minum, þa byriar at
 5 ausnuligr qvernsteinn bindiz vid hals honum ok dreckiz hann i
 siofar diup. Þessir .ii. stiga upp i reidsleda einn ok aka a brott or
 borginni eyrinda sinna at bidanda byskupi [oc folkino⁴ i kirkiunne.
 [Þeira farar vard allt senn endir ok⁵ ogurligr atburdr. [Nu er minzt
 er von, slöngir þeim badum⁶ or reidsledanum hörmuliga, ok koma
 10 badir daudir a iörd. Byskup i ödrum stad vissi eigi, hvat um þa
 var titt, ok er honum þotti eigi leingr bida mega, þa talar hann
 fyrir monnum⁷ um þetta mal ok [losar fylliliga ok fagrliga þeira
 mal⁸.

8. A þessum stundum ris upp höfþingi einn, er Maximus het,
 15 hann var kominn fra Maximiano enum versta keisara⁹, hann var
 fyrir herlidi miklu ok ferr af Roma til Bretlandz, ok lætr hann ser
 þar gefa keisara nafn, ok ferr hann sidan ok leggr undir sik
 Saxland. Þat fregnar¹⁰ Gracianus keisari ok sendir a mot honum
 .ii. konunga med mikit fiölmenni, annan Gnavim¹¹ Huna konung,
 20 en [annarr heitir Melga Picta konungr¹²; þeir koma til Kolne ok
 setiaz um börgina. I því bili kemr þangat Ursula dottir Dionoti
 konungs med .xi. þusundir meyia, en fyrir því at þær villdu eigi
 samþyckiaz vid þa hermennina til saurlifis, þa [letu þeir höggva
 þær allar¹³, ok letu þær lif sitt fyrir guds nafni. Maximus for
 25 annars stadar ok lagdi undir sik þiod þa, er Gothi eru kalladir,
 ok kugadi hann þa til þess, at þeir skyldi risa i mot [ok drepa
 Valens keisara fodur Graciani¹⁴. Þeir gerdu ok sva, draga lid at
 keisaranum ok [gefa honum agirni sina at sök ok geta hann
 sigrat¹⁵ ok handtekinn ok brenna hann qvikan¹⁶ i halmelldi; for
 30 hann herfiliga af heime¹⁷, þvíat hann var vafdr i villu. En at
 honum drepnum gera Gothi hver skripi¹⁸ bædi i brennum ok
 ranum. Þessa tíþinda verdr varr Gracianus, velr hann nu höfþ-
 ingia i stad Valens¹⁹ ok gefr þeim²⁰ keisara nafn, en sa het

1 vidrattu *Fr.* 2 *saal. Fr.*; ordada *Cd.* 3 [*saal. Fr.*; mintzta *Cd.*
 35 4 [*tülf. Fr.* 5 [I þeira ferð varð *Fr.* 6 [þvi at þa sem minntz varde,
 slöngvir þeim badom senn *Fr.* 7 folkino *Fr.* 8 [glosar fullega oc fagrliga
 allt þeira vandmæli *Fr.* 9 konungi *Fr.* 10 spyr *Fr.* 11 Guarvm *Fr.*
 12 [annan Melca Picta konung *Fr.* 13 [voro þær allar hagnar *Fr.*
 14 [Valenti fadorbroðor Graciani oc drepa hann *Fr.* 15 [fa sigrat
 hann *Fr.* 16 kvikvan *Fr.* 17 sem macliet var *tülf. Fr.* 18 endimi *Fr.*
 40 19 Valentis *Fr.* 20 honom *Fr.*

Theodosius magnus, ok felr honum a hendi austrlond öll til gæzlu. Theodosius hefnir sidan draps keisarans ok a marga bardaga vid þessar þiodir Gothos, Hunos, Alanos¹, Sarmatas, ok sigrar þær allar. Hann lætr gera borg mikla [i nandir æ þeiri² er Danubius heitir, su er mest a i þessum þridiungi heimsins, er Eyropa heitir; sextigir storæ falla i hana, en hon kemr i .vii. stöðum til siofar; sia borg heitir af hans nafni Theodosia.

9. Þa er Gracianus keisari var staddr i Lugdunaborg a Vallandi, [þa hefir³ drottningin kona hans farit i adrar sveitir a kynnis⁴ leit at finna frændr sina, en þa er hennar var aptr⁵ von, þa gerdu borgarmenn konunginn varan vid, at drottningin var komin⁶ til borgarinnar med sinu foruneyti. Keisarin⁷ geck i mot drottningunni fiölmennr ok þo [betr vidbuenn þa kossu⁸ en vopnum⁷. Vögnum var þar ekit tiölddudum. Keisarenn hverfr at vagni þeim, er virduligast var tialldadr, ok lypti tialldinu ok villdi hverfa⁸ til drottningar, þa spretta menn or vagninum ok verpa af ser [qvennfötum, en undir voru bryniur ok brugdin sverd⁹. Þar var Maximus kominn ok hans menn, ok bera þeir þegar iarn¹⁰ a Gracianum keisara ok drepa hann. Jarlinn Androgacius var i þessum vælum ok svikum med Maximo. En Maximus setr þa öndugi¹⁰ [rikis sins¹¹ i Treveris borg. Nu geriz slikt þa um hann, sem segir i Marteins sögu byskups. Höfþingi ok umbodsmadr Graciani konungs het Macedonius. Einhveriu sinni þa er hann skyldi dæma sakir manna, en Ambrosius byskup ferr til þinghussins ok villdi teja¹² mali einshvers mannz, en hann verdr varr vid Macedonius ok vissi eyrindi hans, lætr byrgia þinghusit ok [villdi eingi tillög hans. Byskup¹³ kemr at hurdu ok komz eigi inn, [hann tekr¹⁴ sva til ordz: «Nöckuru sinni muntu til kirkiu koma sva, at upplokin hennar dyrr muntu eigi hitta.» Þat kom nu¹⁵ framm, er Gracianus var drepinn. Macedonius komz undan fyst ok villdi a kirkiugrid, kirkian var opin, en hann fann eigi dyrnar; vard¹⁶ hann þar tekiun ok drepinn. Eptir drap Gracianus¹⁷ sendir Ambrosius tysvar bref Maximo til at na liki hans til graftrar¹⁸; fund þeira bar saman byskups ok Maximus, ok bodar byskup honum til

1 tilf. Fr. 2 [við a þa Fr. 3 [hafði Fr. 4 mgl. Fr. 5 heim Fr. 35
6 tilf. Fr. 7 [vapnlauss Fr. 8 minnaz Fr. 9 [tioldom oc kvenna
bunengi, en voro undir i bryniom oc með brugðonom vapnom Fr. 10
vapn Fr. 11 [sitt Fr. 12 hlifa Fr. 13 [vill eigi tillargo hans. En er
byskup Fr. 14 [tekr hann Fr. 15 þa Fr. 16 var Fr. 17 Graciani
Fr. 18 graftar Fr.

kirkiu ok qvez þar hafa meira valld til allra stormæla en annars stadar. Maximus svarar: «Ecki fer ek þangat, mældu her slíkt er [þu villt¹. Ma ek ok her bannsetia² þik, ef þu vill eigi sætt gera ne skript taka» segir byskup. «Wil ek vist skript taka,» segir Maximus. Byskup segir: «Syndu í því fýst þa idron þina, at þu legg nidr keisara nafn ok ber eigi koronu, ok haf hertuga nafn sem fýrr edr iarls.» «Þetta ma ek eigi gera, qvad Maximus, í moti tigu minni.» Byskup segir: «Ef þu matt þetta nú eigi gera lostegr, þa skalltu þat sama [skams bragdz³ gera 10 naudigr, ok þat ríki et sama, er þu hefir med röngu tekit, skalltu þa med svivirþingu ok qvol lata. Nu ef þu vill sattr verda vid gud, þa taktu idron ok gack undir skriptina, edr ella bannfæri ek þik nu þegar, fýrir því at þu ert drottinsviki ok hefir drepit þinn herra saklausan, þat er mest þyngir þitt mal.» Maximus villdi 15 eigi ganga undir þessa skript fýrir metnadi sinum, en byskup gerir hann fraskila postoligrí cristni ok öllu samneyti cristinna manna. En sva er sagt, at Maximus ber eigi þadan fra coronu ok tynir bædi [likamligri heilsu ok andligri⁴, ok ferr þo sidan sudr um fiáll ok a bardaga vid Valentinianum enn yugra, er þa var keisari 20 vordinn eptir Gracianum brodur sinn, ok sigraz a honum, eptir því sem Martinus byskup hafdi honum fýrir sagt. Sidan steykr undan Valentinianus med modur sinni ok lidi, en Maximus vikingr leggr undir sik Romam ok allt Itáialand. En eigi öllum vetri sidar þa drogu þeir Theodosius ok Valentinianus mikit lid saman 25 ok foru at Maximo. En er Maximus ser⁵ ofrid at ser fara, þa rædir hann sva vid sina menn: »Þa veitit er⁶ mer retta fylgd, ef er⁶ beriz sva fýrir mer sem fýrir hertuga helldr en keisara.« Nu fyllduz þar þa ord Ambrosius, at hann mundi naudigr ok svivirdliga verda nidr at leggja keisara nafnit, er hann villdi eigi lostegr. 30 10. Nu7 tekz bardagi med þeim vid borg þa er Aquilegia heitir. Í þeim bardaga fellr Maximus ok Victor son hans fýrir Theodosio konungi⁸ ok mestr hluti lids þeira. A [nöckurri tíð⁹ lætr Probus agætr madr fylgia sveini sinum, er Notarius het, diofulodum a fund Ambrosii. En er þeir voru komnir midbreytis¹⁰, 35 þa flyði ohreinn andi fra sveininum ok vard hann heill. Nu kemr hann¹¹ til byskups ok er med honum nöckura hrid, ok er vel heill, en er hann ferr aptr ok kemr í þann stad, sem hann hafdi

1 [þer likar Fr. 2 bannfæra Fr. 3 [bratt Fr. 4 [licams heilsu oc andar Fr. 5 frettir Fr. 6 þer Fr. 7 Eptir þetta Fr. 8 keisara Fr. 9 [þessum sama tíma Fr. 10 midleibis Fr. 11 Notarius Fr.

heilsu tekit, þa vard hann diöfulodr sem fyrr; en þa var fiandinn særdr af saringarmonnum, hvi hann hefði fra honum¹ skiliz, er hann for til Melansborgar edr medan hann var þar, en hyrfi² aptr til hans, er hann for a brott þadan. Fiandinn qvez eigi þorat hafa at finna Ambrosium, en lez þar bedit hafa, unz hann færi³ 5 aptr, qvez þa taka ker sitt, þat er hann hafði tynt.

11. Eptir fall Maximus var Theodosius staddr i Melansborg, en Ambrosius byskup i austrlondum i Aqvilegia. Þa vard sa atburdr i kastala einum, at cristnir menn hófdu upp brent tida-gerdarhus Gyþinga ok lund einn Valentinianorum, er blotadr var.¹⁰ Villumenn þessir, er Valentiniani eru kalladir, göfgudu .xxx. goda, en af þessu verki vard missætti þeira i milli. Jarl sa, er þar var yfir settr, sendir bref Theodosio konungi [um þetta mal³, [at hann sendi þau ord i moti ok þann dom⁴, at byskup skyllði upp lata gera husit⁵ Gyþinga, sa er þar var yfir, en iarlinn skyllði hefna¹⁵ munkunum. En er Ambrosius fra⁶ dom keisarans, þa sendir hann honum bref ok bad hann aptr taka dom sinn, qvad hann rangliga dæmt hafa: «Nu ef þu vill eigi lydni veita [edr minum ordum hlyda⁷, þa mun ek min ord eigi til hialpar þer leggja vid gud, þviat eigi vill gud mina bæn þiggja [fyrr þer⁸, ef þu vill þik eigi²⁰ mykia⁹ eptir mer [um þenna lvt³, ok þessu mali skal ek sva fast fylgia, at her skal ek lifit a leggja [helldr en gera þik upp ok sva mik i þögn minni¹⁰.« Nöckuru sidar finnaz þeir byskup ok konungr i Melansborg, ok einn hatidardag i kirkiu taladi byskup ok veik mali sinu til keisarans, ok let sem gud²⁵ sialfr¹¹ mællti til hans a þessa lund: «Ek hefir þik gervan af lagum enn hæsta keisara, hefir ek þer upp gefit herlid¹² ovinar þins ok allan vidbunad ok fiarhlut hans, hefir ek ok sialfan hann selldan a þitt valld ok undir þin vopn, hefir ek þer ok erfingia gefit at sitia yfir hasæti rikis þins. Sigr hefir ek þer ok gefinn torvelldalaust,³⁰ en þar a mot veitir þu uppgang ok traust ovinum minum.« En er byskup lauk tölunni ok geck ofan af tölustadinum¹³, þa hvarf¹⁴ konungr at honom ok mællti: «Miog [hefir þu¹⁵ talat i moti oss i dag, byskup.« Byskup sagdi: «Eigi i moti þer helldr med þer.« «Ek ætla sva vera ok, sagdi keisarinn, at ek haf¹⁶ of hart dæmt.³⁵

1 sveininom Fr. 2 hvarf nu Fr. 3 [tilf. Fr. 4 [en hann sendir þann orskurð i moti Fr. 5 þinghusit Fr. 6 spyrr Fr. 7 [mer um þenna lvt, sagði hann Fr. 8 [i þina þyrft Fr. 9 vikia Fr. 10 [mgl. Fr. 11 tilf. Fr. 12 herbuðir Fr. 13 tölustallinom Fr. 14 veik Fr. 15 [hafit þer Fr. 16 hafa Fr.

[Þá lögðu til iarlár keisarans, en¹ byskup svaradi þeim: «Vid keisarann á ek þetta mal en eigi vid ydr, þviat annars hattar er mér vid hann geranda en vid ydr.» Byskup qvez ok eigi fyrir messuna syngia mundu en [þetta mal væri honum upp iatad², «ok legðu nu
5 a valld mitt,» sagði byskup til konungs. Hann svaradi þá: «Lat vera nu sem þu vill.» Tysvar varð hann at iata hans³ umdæmi. Sidan gengr byskup öruggr ok gladr til allteris ok syngr messu, ok eru⁴ allir fegnir þeira sætt.

12. Litlu sidar [berst at sa lutr⁵, er mikillar rygdar fær
10 byskupi. Börg heitir Thessalonia, en lydr þessarrar borgar varð fyrir sokum ok keisara reidi, en byskup bad þeim liknar, ok keisariinn het þeim fridi. En stundu sidar geriz sva með⁶ fyrir-
tölum iarla hans at ovitanda byskupi, at hann⁷ sendir lid til borgarinnar, ok koma þar a uvart um morgunium snemma ok rada
15 þegar æa hendr borgarmonnum ok drepa þá allt framan⁸ til dagmala. Mestr hluti borgarlids⁹ var nidr drepinn, en byskupi fær þetta mikils, er hann fregn. Konungr var ok þá staddr i Melansborg. Nu apnaz ok ringir til aptansöngs, þá geingr konungr til kirkiu med fylgd sina ok foruneyti, en byskup stendr fyrir i kirkiudyrum
20 skryddr öllum skruda ok bagal i hendi, ok diakn¹⁰ var ok skryddr til hægri handar honum, ok hafði i hendi krismaker ok kalek toman. Sidan beidir byskup liods, ok eptir þat tekr hann til mals: «Þik qved ek at þessu, keisari, þu hefir rasat i mikinn glæp, þu hefir framit manndrap ok morgu saklausu blodi ut hellt fyrir hendr
25 riddara þinna. Nu fyrir þessa sök fyrirbyd ek þer kirkiugongu, ok med því byd ek þer skript at fasta .xl. natta ok daga vid vatn ok braud, skaltu þessa stund hafa harklædi næst þer ok hvila a berri iördu ok sitia a golfi. En ef þu vill þetta eigi, þá mun ek nu þegar skilia þik fra cristnum domi ok allri þeiri lausn
30 ok miskunn, er geraz ma af holdi ok blodi drottins vors Jesu Cristz, þat er helgaz yfir þessum kalek, ok af smurning heilags crisma, ok fra öllu því, er manni ma til hialpar verda ok eilifrar sælu.» Keisariinn sagði: «Framdi David konungr bædi manndrap ok hordom, ok hefir honum þo lytt.» Byskup sagði: «Ef þu vill
35 fylgia honum David i afgerdinni, fylgdu ok honum i yfirbotinni.»

1 [saal. Fr.; sva toku .ii. iarlarnir ordum i. Cd. 2 [honum væri rettendi iatvð i þesso mali Fr. 3 byskups Fr. 4 urðo Fr. 5 [berr at þann lvt Fr. 6 saal. Fr.; at Cd. 7 keisariinn Fr. 8 fram Fr. 9 borgarlyðs Fr. 10 hans tilf. Fr., som ender med dette Ord.

En er konungr heyrði þessi en sannligu svör, þá iatir hann sik undir skriptina.

13. Nu geingr konungr i kofa einn undir föstu ok skript. Nu dregr honum fastan bratt ok stridleikr skriptanna, mest fyrir því at hann var adr sællifi vanr, ok þikir eigi vist, hvort hann fær annat skriptinni edr eigi. Byskup vitiar hans, ok adrir göfgir menn, ok qvadu hann skripthardan vera ok med litilli stillingu ok eigi at sinu samþycki. Konungr sagdi: «Hans bod skal ek hallda þo, þvíat hann er öllum ydr merkiligri ok einn hardari ok helgari, ok þo at mer se þungbær, þa skal ek þo eigi því bregda, er hann baud. Höfþingingr .j. keisarans ris upp ok mælir: «Ofsamadr mikill er byskup sia, er hann vill fyrir sia, hvat konungr ma bera; nu mun ek fara ok skelfa hann til, at hann aptri ummælum sinum, ok get ek, at eigi se mikit fyrir því.» «Fardu, sagdi konungr, ok get ek þer þo at öðru reynaz, en þu ætlar til.» Hann ferr til kirkiu ok lætr byskup kalla utar or kor, ok ganga þeir a einmæli. Höfþinginn mælir a hendr honum um skriptabod vid konung, qvad hann rangliga dæmt hafa hans mal, «ok hefvir þu lagit a hann sva þungt, at hann ma eigi bera, ok hæfir þer annars hattar vid keisara at gera en vid einnhvern annan.» Nu leitar hann marga vega vid byskup, en þar stendr þo i sama stad. Þa tekr hann at reidaz höfþinginn ok heitaz vid byskup, at honum skyldi eigi lyda, nema hann vikiz eptir ok vægdi honum. Byskup svaradi þa: «Þu fær mer ecki meira gert en gelldingr einn, en ek skal þat standaz sem byskup.» Höfþingianum vard ecki a munni ok geck a brott ok for a fund konungs ok sagdi honum, hversu farit hafdi. Konungr svaradi: «Gat ek eigi allfiarri, at sia mundi þer betri ufarin. Nu mun ek fara sialfr a fund hans, ok get ek, at hann vikiz meir eptir bæn minni en heitan þinni.» Nu ferr konungr sialfr a fund byskups, ok er byskup sier konung at kirkiu ganga, ok þa er byskup var ut genginn, þa fellr konungr þegar til fota honum ok sagdi sva: «Eigi er þat eyrindi mitt til kirkiunnar at ætla i kirkiuna, helldr at bidia þik vægðar ok liknar a skriptinni, þvíat ek uggrir, at ek mega eigi bera svabuit.» «Ja, ia, sagdi byskup, ek skal likna þer ok leggja annat til med þer, ef þu matt eigi þetta bera; þa er fyrir þik koma vandamal edr storlutir þeir fiarlægir or öðrum londum, þa hleyptu eigi skiotum domi æ, helldr skalltu lida lata þria tigi daga þadan fra, er þu spyrr, adr þu dæmir, þvíat þa

mattu glögligar vita et sanna af vitnisburd fleiri manna, ok vil ek, at þu gerir þetta mal lögtekit ok skrasett, sva at þetta halldi hværr konungr eptir annan; en ek mun skriptina af þer taka ena mestu. « Konungr qvaz þetta giarna vilia. Nu er þetta lögfest, at
 5 hann er frelstr. Nu er lidnir eru .xl. daga ok kemr ioladagr, þa leidir byskup konung i kirkiu; en eptir guzspiall gengr konungr i sönghus innar ok stendr þar, en byskup sier ok snyr at þangat ok tekr i öxl honum ok segir sva: «Wvigdr madr ertu en eigi klerkr, þvi attu ok at standa i milli olædra manna.» «Til þess geck ek
 10 higat, sagdi konungr, at ek væri þa buenn ok nær stæddr, er þionustugiof ferr fram.» Byskup mælti: «Gacktu til rums þins ok bid þar, ok mun þer gefaz þa rum innar at ganga, er þar kemr.» Sva gerir konungr enn, sem hann beidir. I þeiri messu er konungr hunsladr ok leyrstr fra allri secktinni sinna glæpa.
 15 Fra þessu upp tekr Ambrosius konung at virða ok vagsama i öllu unframm um adra menn; konungr leggr ok alla stund a, er hann ma, at snua Valentiniano fra Arrius villu til retrrar truar, þeim er hann hafdi aptr i rikit.

14. A þeim dögum er Theodosius var stæddr i Miklagardi
 20 en Valentinianus i Vallandi, þa eru Valentiniano bref send af Roma undir nafni aulldunga (fra) Simaco greifa, ok sendi ord til sigrstallz nöckurs ok þess heidins doms, er þar fylgdi, ok bedinn konungr leyfis at þeiri forneshiu, sem fyrrmeir hafdi verit i Roma. En er byskup vard varr þessar ordsendingar, þa bad hann konunginn
 25 til sin senda brefin, ok qvaz hann svara vilia brefunum af sinni halfu. I moti brefonum ritar hann bok vitrliga ok sendir til Romam ok med sva mikilli snilli, at enn mikli mælandi Simacus þordi eigi, ordi i moti at mæla. Litlu sidar geraz þau tþindi, at i borg þeiri a Vallandi, er Nimuensis heitir, finnz Valentinianus konungr
 30 af sinum monnum lifatinn ok heingdr, en þessi svik voru eignut af sumum monnum iarli einum, er Arbogastes het, en konungr var eigi skirdr helldr primsignadr at eins undir retrri tru. Eptir lifat konungs, koma systr hans ryggvar af miklum harmi a fund Ambrosius ok segia honum tþindin, en hann huggar þær a marga
 35 yega i sinum ordum, ok er eitt at minnum haft af ordum hans, at hann sagdi sva: «Annathvort skulum vid badir edr hvorgi oekar himinriki hafa.» Ok ma af slikum ordum marka, hversu mikit traust hann þöttiz undir gudi eiga.

15. Rikit tekr eptir Valentinianum Eugenius. En bradliga
 40 eptir þetta þa beidiz enn ens sama, sem fyrr var af Valentiniano

konungi i ordsendigu Simacus, ok beida nu þess Flavianus greifi ok Arbogastes iarl Eugenium konung. En hann gefr nu upp ok sva gud ok tru sina. Þetta fregn Ambrosius ok verdr vid reidr, ok er hann fra, at konungr for til Melansborgar, þa ferr hann fyst til þeirar borgar, er Bononiensis heitir, þadan til Favencio borgar ok sva ut i Thusciam, ok fordadiz fund ok samneyti ens gudrækia Eugenij meir en meingerdir hans. Nu sendir byskup bref til hans, ok mun her fatt sagt af því mörgu, er i brefunum stod. Þetta var þar mællt: «Þo at keisaradomr se mikil tign, þa er þo gud meiri ok ædri; hann ser hiörtu allra manna, litr hann ok hugrenningar manna, ok alla hluti veit hann fyrr en verdi, ok sva hvat hverium gengr til hverskis. Er þolit eigi, at er sed bleektir, en er vilit þo bleckia gud. Nu ef þu ert rangs bedinn bædi vid gud ok menn, nu er mer eigi lofat annat ok eigi byriar mer annat en at rada mer sialfum heillt, ef ek ma eigi þer.» Nockveriu sidar ferr byskup aptr til Melansborgar, en þa er Eugenius brott farinn moti Theodosio til bardaga, en byskup bidr medan i Melansborg tilqvomu ens retteristna keisara Theodosij, ok var ohryggir i, at gud mundi eigi lata vonda menn ganga yfir sina menn. En adr Eugenius ok hans lid færi or borginni, þa höfdu þeir Arbogastes iarl ok Flavianus greifi heit (strengt) þess, ef þeir kæmi aptr med sigri, at þeir mundi gera stall i kirkiu Ambrosij ok hafa hana fyrir hrossahus en drepa klerka hans, en sia var sok til þessa, at þeir villdu eigi þiggia ofron konungs ok eigi tidir syngia, sva at hann væri vid.

16. Nu faraz þeir i moti konungarnir, ok hafdi Theodosius miklu minna lid, þvíat hans traust var eigi undir sverdi edr skilldi ne mannfölda helldr undir gudi ok helgum monnum. En þa er hann kom i nand fiollum þeim, er Alphe heita, þa verdr hann þar varr vid niosnir Eugenij, þvíat þeir leynduz þar i fyrirsatum. Nott ena næstu eptir vakir konungr Theodosius ok er a bænum ok bidr gud ser sigs ok tenadar ok helga menn arnadarordz ok fulltings. Af bænenni sofnar hann ok i svefninum vitraz honom .ii. dyrligir menn ok segia honum sva: «Vid erum postolar drottins Johannes ok Philippus sendir til þin af gudi ok þat þer at segia, at Ambrosius byskup bidr fyrir þer bædi nætr ok daga til guds, at hann gefi þer sigr. Nu veitir gud þat hans bænum, at vid komum til þin ok munum vid ganga i bardaga

med þer i gegn ovinum þinum, ok þottu siair ockr eigi i orrostunni, þa skalltu þvi ifanlaust trua, at vid skulum þar vera ok þer fullting veita.« Eptir þetta vaknar konungr ok þackar gudi huggan þessa ok vitron, er honum var veitt. Enn næsta dag eptir finnaz þeir

5 Theodosius ok Eugenius, ok tekz aköf orrosta med þeim þegar ok sva hörd hrid, at Grickir opodu a hæl. Nu sier Theodosius sina menn hlida, þa geingr hann fra ok a hamar einu ok fellr a kne til bænar ok segir sva: «Minnztu min, drottinn, syndugs mannz, ok se at ek beriumz fyrir retta sök.» Þetta ser ok heyrir iarl

10 hans einn, höfþingi hersihs ok enn mesti kappi, treystiz nu guds fulltingi ok bæn konungs, eggjar nu sidan a adra iarla ok hertuga til framgongu. Risa þa vid allir i annat sinn ok sva öruggir i hug, at annathvort skulu þa allir falla edr fa sigr ella. Þa tekz en hardazta orrosta i odru siuni bædi af höggum ok skotum,

15 ok þa lystr a oda vedri i moti þeim Eugenio, sva at þeir Arbogastes enn mesti kappi ok Flavianus ok annat lid þeira mattu eigi i gegn vega. Einn mikill hofþingi ok hetia i lidi Theodosij, er het Bavarius, ryfr fyst fylking þeira Eugenius med akafa vedrins; ok þo at þeir skyti i moti spiotum edr steinum, þa bar vedrit

20 þat allt apr a þa, ok gerdi þeim þat mikinn mannskada, en i odru lagi vöpnagangr sinna ovina. Nu megu þeir eigi vid halldaz ok snua undan, þviat vedrit veitti ódrum agang ok bana en odrum framgang ok frama. Nu ser Eugenius sik sigradan ok snarar a fund Theodosio ok fellr til fota honum ok bidr ser liknar ok lifs;

25 en vinir Theodosij vissu hann vera liknsaman en trudu illa Eugenio, þa bidu þeir eigi svara konungs ok hiuggu hann þegar fyrir fotum honum. Nu slitr bardagann, ok sendir Theodosius konungr bref Ambrosio, segir honum tíþindin ok þackar gudi ok honum sigrinn. Byskup lætr ser eeki annat iafnskyllt en frida fyrir

30 þeim, er undan höfdu komiz or bardaganum, ok sendir diakn sinn med brefum med þessum eyrindum a fund konungs. Noekuru sidar ferr hann sialfr til Aqvilegia borgar, ok finnr hann þar konung, ok ens sama eyrindis enn fyrir monnum at frida, en þat geingr honum audvelliga vid konung. Konungr fellr þegar til fota honum,

35 er þeir funduz, ok qvad hans bænir ok verdleik ser sigr hafa veitt. Fam stundum sidar tekr konungr sott ok andaz, en byskup lifdi .iii. vetr sidan. Frafall hans harmar byskup miog; um hann gerir hann langan pistil edr sendibref. I þeim pisli grætr byskup miog ok lofar konung umframm um alla adra keisara, qvedr

40 eingan fædaz munu i verolldina þvilikan keisara sem hann var.

Her eru iarteinir ens helga Ambrossij byskups.

17. Enn vard sa atburdr i Florentisborg i husi göfugs mannz eins, at sonr hans het Pansopius ok var a unga all dri diöfulodr, en af optligri bæn byskups vard hann græddr ok heill. Stundu sidar tekr hann sott ok andaz, en modir sveinsins kann illa dauda hans, hon hittir prest einn byskups ok rædir vid hann, hversu at hon skyllði med fara, qvez bidia mundu byskup, at hann gæfi lif syni hennar. Prestr leggr þat rad til, at hon skyllði leggja lik sveinsins i reckiu byskups, medan hann væri geinginn til nattsöngs, ok vita hvat hann tæki þa til, er hann kæmi apr. Sva gerir hon, sem hann gaf rad til. Byskup kemr til reckiunnar ok ser lik sveinsins, bidr hann bæn sinni blidliga yfvir sveininum ok tekr a honum ok knyr hann sva sem til voknunar, ok segir þetta þrysvar: «Ris upp þu.» En vid þetta akall hans sez sveinninn upp heill ok lifandi, sva sem hann vaknadi or svefni. I þeiri borg enni sömu lætr byskup kirkiu gera yfir helga doma þeira Vitalis ok Agricole guds piningarvotta; þeir hofdu iardadir verit i millum Gyþinga i Bononiensis borg, ok vissu öngir groft þeira, adr þeir vitrudu byskupi, hvar þeir lagu. Nu voru þeir þadan færdir ok undir allteri þessar kirkiu nidr lagdir med morgum iarteinum ok allra manna fagnadi.

18. Þat hafdi enn verit, er iarlinn Arbogastes hafdi bariz vid sina þiod Frankismenn ok hafdi marga drepit en suma a flotta rekit, þa var hann spurdr æ veizlu einni, hvort hann kynni nöckut Ambrosium byskup. En (hann) qvezt vist kunna hann ok vera vinr hans ok qvezt opt at hans borde verit hafa. «Eigi er þa undarligt,» segia þeir er spurdu, «þottu sigriztb i ardogum, er þu ert i þess mannz vinattu, þar er solinni sagdi sva: stattu ok stod hon þa.» En þetta er fyrir því sagt, at af þessu ma marka, hverrar frægdar hann var i önnur lond. Enn lætr Ambrosius upp taka or iordu helgan dom Nazarie martiris ok færa til postola kirkiu i Romam. Þa er sia enn helgi madr var upp tekinn, þa var blod hans i grofenni sem nyblætt væri, ok höfud hans, þat er guds ovinir hofdu af honum höggvit, var sva heillt med holldi ok hari ok skeggi fundit, sem þat væri nyþvegit edr nylagit i molld, ok sannadiz þar ok syndiz drottinligt fyrirheit, at eigi eitt har mundi fyrirfarazt af höfði þeira. Wid upptöku þessa pindz mannz vard dyrligri hilmr en3 gros edr iurtir mætti slikan gera. En er sia

heilagr domr var færdr til postola kirkiu þeirar, er fyrrmeir var yfir þeira helgum domum reist, ok þa er byskup taladi þar fyrir monnum, þa tekr ohreinn andi at kalla fyrir einn odan mann ok qvez sik qvaldan vera af Ambrosio. Byskup sneri til hans ok sagdi: «Þegi þu diófull, þviat eigi qvelr þik Ambrosius byskup hellr craptr þessa enna helgu manna ok ófund þin, þviat nu sier þu mennena þangat upp ganga, sem þu vart fra rekinn.» En ad sva mællto þagnar enn odi ok fellr nidr i omatt ok skildiz sva vid vanheilsu sina.

19. Eptir frafall Theodosij ens goda konungs taka ríkit eptir hann Archadius ok Honorius synir hans. En er Honorius er staddr i Melansborg ok hann þingar þar vid folkit, ok hafdi hann haft dyr morg utan af londum til skemtanar monnum, þa var sendr riddara flockr af Stilico iarli ok af radum Eusebius greifa at taka mann nöckurn, er Crisconius het. En hann komz a kirkiugrid, en þeir rada i kirkiuna eptir honum ok taka hann iafnt fra allterino or hondom byskupi ok klerkum hans, þviat þeir voru fair fyrir. Fara þeir i brott med gleymingi miklum, en byskup eptir med hörmungu legz nidr fyrir allteri til bænar. Riddararnir komu aptr til motstefunnar ok hælduz miög. En i þvi bili eru dyrin laus latin til leiks ok skemtanar monnum, þau er leopardi heita, þau eru lik oörgum dyrum, en þegar er þau verda laus, þa gera þau för at þeim monnum, er kirkiuna höfdu hneista, ok drepa þa undir sik ok leku þungliga flestaedr meiddu, ok mundi af daudum ganga sumum, ef eigi nyti mannfiolda vid. En er iarlenn Stilico ser þetta, þa idraz hann bods sins ok vikz til satta vid byskup ok gefr aptr mannenn. En med þvi at sia madr var þungra hluta sekr, þa ferr hann or landi, þviat hann matti eigi annars kostar sitt mal bæta, ok kemr aptr sidan i sætt.

20. Þat var enn i þann tima, at einnhvern dag geingr byskup ok hans menn til hallar sinnar, en byskup skridnar ok fellr nalega. En Theodorus, er þa var ritgerdarmadr hans en sidan byskup Mutinensis cristni, hann brosir at falle byskups, en byskup litr vid honum ok segir sva: «Varaztu fyst, at eigi fallir þu.» En i þvi bili fellr hann, sva at honum vard meint vid; atti sa þa sitt fall at harma, er adr hafdi hlegit at annars falli.

A enni somu stundu kemr bref med virduligum giöfum ok sendimonnum af drottningu einne, er Fritigil het, utan or londum til Ambrosium. Hon hafdi tru tekit af einum cristnum manni,

þeim er til hennar hafði komit af Italia ok sagt henne mart fra heilagleik ok agætum Ambrosius. I brefunum bad hon senda ser ritning nökura edr ord, þau er henne kendi, hversu hon skyldi lifa. Hann gerir pistil i moti því sendibrefi med tilvison truarinnar, bidr hann hana þess, at hon sendi ord til vid bonda sinn, at hann gangi undir Rumveria med sina sveit ok sitt riki. Hon drottningin ferr þegar til Melansborgar ok ætladi at finna Ambrosium, en hann var þa frammkominn, er hon komi, ok feck henne þat mikillar ahyggiu ok hrygdar.

21. A einum drottinsdegi bar sva at, þa er Ambrosius söng messu, at eptir collecto um pistil sofnað byskup, en sa var þa vani, at diakn skyldi blezan taka af byskupi til lesningar; nu kemr at því, en byskup vaknar eigi. Nu verdr fall a tidunum. Keisarinn var vid staddr Archadius, ok frettir hveriu seti fall tidanna, en honum var sagt, at byskup svaf. En öllum var sva mikil ogn af byskupi, at eingi þordi at vekia hann; en keisarinn riss upp loks, þa er þögn hafði verit nær halfa eykt, ok tekr hann æ honum ok knyr hann ok mælir: «Herra, framm lidr stundin, ok villdi diaknit blezan, ok er folkit þrotit at bidstundu langri.» Byskup vaknar ok mælti: «Latid ydr eigi at þikia, segir hann, þvíat gud hefir mer mikit veitt i þessum svefni; nu kann ek ydr tipindi at segia, þvíat broder minn Martinus byskup er frammarinn af verolldu þessi, ok var ek þar um rid ok veitta ek honum þionustu ok liksöng, ok var nu ein bæn osöngin, er þer vottud mik.» Sidan syngr byskup messu, ok at lokenni henne snyz hann utar ok segir sva: «Keisari þessi, er mik vakti ok let mik eigi sofa þa stund, er mik beiddi naudsyn til, fari hann þenna dag i brott or Melansborg ok komi her allðri sidan; en ef hann gerir eigi sva, þa mun hann dauðr, adr iafnleingd komi annarra missera.» Keisari gerdi sva, at hann ferr a braut þann dag ok kemr þar allðregi sidan. En nu fretta menn lifatztund Martinus, ok berr saman svefnstund Ambrosius ok likfylgiu Marteins byskups. Þat for ok med, at þeir Turonsborgar menn sa þar byskupligan mann koma ok tiguligan nær dagmalum dags, ok geck sa framm fyrir adra bædi um fyrirsöng ok adra þionkan vid byskup ok hvarf a brott naliga vid lokinn liksönginn.

22. Þat hafði enn verit, at Melansborgar menn hófdu ord send Romverium, at þeir skyldi senda þeim meistara til at kenna

rethorikam, þat er malsnilldar íþrott; en þeir fa til þeirar farar
 Augustinum, er þa var kænstr i þeiri íþrott; ok ferr modir hans
 med honum, er Monica het, hon var cristin. Augustinus var i
 villu Manichiorum, hann var kvennamadr mikill. Modir hans
 5 ferr opt a fund Ambrosius ok harmar son sinn ok bidr byskup
 arna honum leidrettu. A einum hatidardegi bidr Monika akaffiga
 son sinn Augustinum fara med ser til kirkiu ok heyra tolu Am-
 brosius. Þat fær hon af (honum) loks, ok koma þau þar, en Ambrosius
 byskup talar ok greinir alþy(d)liga tru ok brytr fagrlega saman et
 10 forna lögmal ok et nyia. En vid tolu hans vitiar eraptr ok
 miskunn heilags anda hiarta Augustini, ok komz hann vid miog,
 ok skiptiz allt hugarfar hans. Ambrosius ser ok, at hans er vitiat
 af gudi, ok vard feginn ok lofar gud med þessum ordum Te
 deum laudamus, en Augustinus svarar Te eternum patrem. Sva
 15 mælaz þeir vid med versaskipti til loka. Eptir þat tekr Augu-
 stinus tru ok ferr sidan ut i Affricam ok vard enn æzti kennandi
 ok byskup.

23. Sia enn helgi byskup Ambrosius var meimlætamadr
 mikill, hann fastadi hvern dag nema drottinsdag edr þvottdag edr
 20 ena haleituztu messudaga; iduliga var hann a bænnum bædi nætr
 ok daga; avallt er annarra naudsynia vard a milli, þa ritadi hann
 ok dictadi helgar bækr. Ahyggia hans var mikil fyrir allri crist-
 ninni. I gudligri þionustu var hann sva kostgæfr ok fram-
 qvæmdarsamr, at hann skirdi ok cristnadi fleiri menn en .v. enir
 25 næstu byskupar sidan eptir hann; mikill umhyggiumadr var hann
 fataekum monnum ok utlendum monnum, gull ok silfr ok gersimar,
 þær er hann atti fyrir vixlu sina, gaf hann upp kirkiu edr fataekum
 monnum, ok sva þorp, þat er hann atti, gaf hann til kirkiu ok let
 þo systur sina taka skulld af til atvinnu ser. Hann var sva hug-
 30 godr madr, at hann var fagnandi med fagnendum en gratandi med
 gratendum; sva ok þa er menn geingu til skripta med hann, þa
 komz hann vid, unz hann kom hinum med ser til tara. Hann
 harmadi edr gret miog avallt, er hann fra andlat presta edr
 byskupa, ok er klerkar hans undruduz þat, þa sagdi hann sva, at
 35 hann qvaz eigi þat grata, er sa var framfariinn, er þa var andadr
 sagdr, helldr hitt at hann var honum fyrri framfarenn, ok sva
 þat at torvelldliga¹ finnz sa kennemadr, er gudi ma algerliga lika.
 Hann sagdi fyrir sinum monnum andlat sitt ok qvaz med þeim vera

mundu til paska. Oafatliga harmadi hann þat, er hann sa rot allz ens illa upp renna ok þroaz milli manna, þat er agirne, su er eigi sedz af gnott ne minkaz af voladi, ok qvad hann hana aumliga a milli allra, en þo miklu aumligzta medal lærðra manna. Þat var fam dögum fyrr en hann legdiz i reekiu, at hann dietadi skyring um Deus auribus nostris. Þa kom yfir hann logi med skialldar vexti ok leid sva inn i munn honum, sva sem þa er höfþinginn geingr inn i höll sina, en vid þetta vard andlit hans biart sem snior; stundu sidar tok hann yfirlit sin en sömu. Þann dag gerdi hann enda a dieti sinum ok riti, þviat sa salmr vard eigi fylldr edr luktr, er þa var upphafdr.

24. Þionustumadr iarlans Stilico hafdi gerr lygibref nöckur til talar vid þa menn, er kirkiu sottu edr tidir Ambrosius. En iarlenn villdi eigi hegna þat mal, er hann (vard) varr vid. En er þetta mal kom fyrir byskup, þa kallar hann þenna mann til sin ok berr a hendr honum þetta mal, ok er hann matti eigi undan komaz ok vard sannreyndr at, þa segir byskup sva: Þat byriar honum, at hann se andskota selldr i tion likamans, at eigi þori neinn slika uhæft upp at taka sidan. Þegar a sömu stundu er byskup hafdi þetta talat, þa vard hinn diöfulodr. Sia atburdr feck öllum mikils otta ok hræzlu, þeim er vid voru staddir. Margir menn feingu heilsu diöfulodir a þeim dögum af hans bænum ok yfirsöngum.

25. Madr het Nicecius göfugr, hann var sva fothrumr, at hann matti eigi i fiölmenni vera; en a einum hatidardegi, þa er hann skyllði innar ganga þionustu at taka, þa vard honum bægt af fiölmenninu, sva at hann fell, ok vard hann undir fotum trodinn af byskupi sialfum, ok litr byskup til hans ok mæli: «Ris upp þu ok ver heill hedan fra.» Sva vard ok, sem hann mællti, ok kendi hann ser alldregi fotar meins sidan.

26. Fam dögum sidar, þa er (hann) hafdi vigdan byskup til Ticino borgar, þa tekr hann sott, ok er iallenn Stilico fregu vanmatt hans, þa tekr hann sva til ordz: «Ef þenna tek(r) fra oss, þa ferr þar forysta ok upphalld allz Italialandz.» Jarlenn kallar til sin alla ena göfgöztu menn borgarinnar ok vini hans, hann bad þa til med blidmælum ok baud þeim med stridmælum, at þeir færi a fund erkibyskups ok bædi hann þess, at hann þægi af gudi leingra lif. En er þeir koma fyrir hann ok bidia þessa, þa svarar hann sva: «Sva at eins hefi ek med ydr verit, at mik tregar ecki leingr at lifa, ok eigi ottumz ek ok at deya, þviat vær eigum milldan

drottin ok miskunnsaman.« Miðg a enni sömu stundu voru staddir i forhusinu fyrir framan, þar er hann hvíldi, diaknar hans .ii. ok rædduz vid hliodliga, hverr byskup mundi verda eptir Ambrosium, en þeir höfdu mest i ætlun til þess Simplicianum. En þa er
 5 þeim var sem tidaz um þetta at ræda, þa svaradi byskup mali þeira, sem hann væri vid staddr ok heyrdi ord þeira, en þat matti þo eigi at likindum vera, þviat þeir hvisludu lagt, en hann var fiarri, ok andsvaradi hann sva, þa er þeir nefndu Simplicianum: «Gamall ok þo godr.» Þrysvor mællti hann þetta. En þeir verda
 10 ihugafullir ok leggja i brott þegar diaknarnir. En þetta berr þo sva at, at sia var til byskups kosinn eptir hann, sem hann hafdi merktan ok kalladan gamlan ok godan, þviat Simplicianus var all dri orpinn.

27. Fam dogum adr hann andadiz ok a einni stundu, þa er
 15 hann badz fyrir, þa sa hann Crist sialfan koma til sin ok læia vid ser. Aptan þann er hann andadiz, fra elliftu tid ok til andlatz hans, þa lagdi hann hendr sinar i cross ok badz fyrir; sa allir menn, at einart rærduz varrir hans til bænar, en óngir namu orda skil. Honoratus prestr hafdi til svefnis lagiz i lopti einu þar hia,
 20 þa var a hann kallat þrim sinnum ok mællt sva: «Ris upp þu, skundadu, þviat byskup er nu buinn til framfarar.» Id þridia sinnu sprettr hann upp vid kallit, þott hann vissi eigi, hverr kalladi, fer hvatliga þangat til, er byskup hvilir, ok gefr (honom) þegar corpus domini. Her var dyrligt ok fagrligt samþycki, þviat iafn-
 25 skiott sem hann tok corpus domini i sinn likam, þa gaf hann þegar óndina i moti. Nu hafdi ónd hans þetta farnest af verólldunni med ser til samneytis heilagra manna ok eingla, ok gladdiz hon nu i samlagi Helias, (þviat hann) ottadiz all(d)ri rettinde at boda hofþingium edr rikismonnum, sva vægdi sia ok neigdi all dri af
 30 rettu helldr fyrir keisurum en aumingium. Þat var sialf paskanottin, er hann andadiz a. Ok var nu borit lik hans til kirkiu, fyrr en dagr kom. Margir ungir menn ok þa nyskirdir sögdu frændum sinum edr fedrum, at þeir sæi hann ganga i kirkiunne i skruda sinum. Sumir sa stiörnu biarta yfir liki lans, en þeir
 35 einir sa, er nyskirdir voru. En er lysa tok paskadag, þa var lik hans borit til höfudkirkiunnar, er nu er köllut Ambrosiana, ok fylgdi otaligr lydr bædi göfugra ok fataekra, karla ok qvenna, eigi at eins cristinna helldr ok gyþinga ok heipingia, ok urpu menn dreglum edr gyrdlum yfir likit. þar sem borit var, til heilsobotar
 40 monnum. Dióflar kölludu fyrir munn odra manna ok sögdu

qveliaz af navistum hans. A enum sama degi liflatz hans vitradiz hann ok syndiz austr i londum i claustri einu brædrum, ok var a bæn med þeim ok gaf þeim blezan.

28. I Tucia i borg einni, er Florenciana heitir, var einn heilagr byskup, er Zenobius het, hann hafdi bedit Ambrosium, ok hann het honum ok því, at hann mundi þangat koma optliga hans at vitia; þa efnir hann þat sva andadr, at i þeiri kirkiu, er hann hafdi gera latit, er ok var Ambrosiana köllud, syndiz hann hia allteri optliga. I þeiri borg vard ok sa atburdr, at höfþingi einn edr vikingr, er Redigaisus het, hafdi setz um borgina med herlidi sinu, ok borgarmenn þottuz uppgefnir, þa her sva at a ena næstu nott i husum þeim i borginni, er Ambrosius hafdi haft fyrr meirr, at hann vitraz þar i svefni einum manni ok heitr borgarmonnum fulltingi næsta dag eptir. Hann segir vitron þessa borgarmonnum ok styrkiaz borgarmenn i huga sinum. Eigi geingr i tauma fyrirheit hans: um daginn eptir kemr iarlinn Stilico til borgarennar med miklu lidi ok vinnr sigr a vikingonum¹.

Macezel het einn höfþinge, hann var i herfor kominn moti þeim höfþingia, er Gilldu het. Nu hafdi Mascizel lid minna, ok órvænti hann ser sigrs; hann var vinr Ambrosius, nu skorar hann a hann i sinum bænum til fulltings. Um nott eptir hefir hann vitron i svefni, hann þottiz sia Ambrosium med elldiligu æliti ok staf i hendi, ok þa er hann þottiz til fota honum (falla), þa laust hann nidr stafinum þrysvar, ok sem hann markadi stadinn æ vellinum, ok mællti sva: «Her her her.» Hann þottiz skilia i svefnum, at i þeim stad mundi hann sigraz a Gilldo(n)e, sem byskup laust nidr stafinum. Sva vard ok a .iii. degi þadan, ok fellr Gilldo i þeim sama stad, en Macezel feck fagran sigr.

Sa atburdr vard enn i Naunio heradi, at heidnir menn höfdu drepit .ii. guds vini Alexandrum ok Sisinnium, en helgir domar þeira voru færdir til Melansborgar. En i því bili var einn blindr madr i annarri sveit, honum var vitrad, at a einni² nott sa hann skip at landi fara, þar voru margir menn a, ok voru allir i hvitum elædum; hann þottiz fregna, hverir þar væri, en honum var svarat, at þar væri Ambrosius ok foruneyti hans. Hann bad, at hann blezadi honum ok gefi honum syn. Hann sagdi: «Fardu til Melansborgar ok renn i mot brædrum minum, þeim er þa munu þangat koma - nefndi hann a dag um þat - ok muntu þa fa syn

¹ vikingionum *Cd.* ² einni *Cd.*

þina. « Enn blindi madr gerir sem honum var bodit, fer til Melansborgar ok kemr þar þann dag sama, er helgir domar þeira Alexandri ok Sisinnij voru til kirkiu bornir. En er hann snart kistu þa, er i voru helgir domarnir, þa tok hann syn sina ok sagdi allt, hversu farit hafdi.

En þat er at segia, at gud fylldi þat er hann sagdi spamonnum sinum a þessa lund: Sedentem adversum fratrem tuum et occulte detrahentem hunc persequer, þann mun ek hegna, qvad drottinn, er setz i moti brodur sinum en finnr at honum i liodi. Enn mællti hann sva: Noli detrahere diligere, ne eradiceris, elskadu eigi aleitni, at eigi gerir þu þic upp. Nu ok sa hverr, er hann veit sik hluttakara vera þessa skauplastar, at hann se aleitinn edr atfundull, þa ihugi hann þat, er eptir ferr, ok lati ser annars viti at varnadi. Madr het Donatus, hann var æzskadr or Affrika ok var þa prestr i Melansborg, hann var staddr i samsæti konungsmanna einn dag, ok vard rætt um Ambrosium; en er allir lofudu hann, þa snyz hann vid prestr ok leitar a hans rad. Hann vard þegar lostinn bradasott, sva at hann vard til reckiu at bera, en litlu sidar or rekkiu til gravar. Annars stad(a)r vard ok vidlikr atburdr i borg þeiri, er Cartago heitir. Þar var virdulig veizla bædi at manna skipan ok vidbunadi at diaens eins gøfugs, er Fortunatus het. At þeiri veizlu var Vincencius byskup ok Murannus byskup ok Paulinus fostri Ambrosius byskups, er sögu þessa hefir saman setta ok sidan var heilagr, ok margir adrir byskupar ok klercar. Verdr þar ok umræda til Ambrosius, Murannus byskup er i aleitni vid hann, en Paulinus segir, hversu presti for Donato. En þessa sögu med odrum reynir a ser Murannus byskup, þviat iafnskiott sem sagan er sögd, þa er hann sleginn oda meini, sva at þegar vard hann til hvilu bera, ok lukti sia dagr hans lifi, ok vard sia hans enn efsti. Ollum feck sia atburdr otta, þeim er vid voru staddir, ok sva þeim er frettu þat, at sia vard endir þeira manna, er Ambrosio hallmællto. Mun nu ok endir þessar frasögu med þeim formala, at sa, er ritadi ok sagdi, ok sva hverr, er lyddi, hafi arnan ens helga Ambrosius ser til syndalausnar ok eilifs farnadar, en af almatkum gudi hialp ok frid ok fagnad bædi nu ok leingdar, þeim er var ok er ok vera mun eilifr gud veitandi viliandi megandi alla hluti goda um allar alldir allda. Amen.

APPENDIX.

(Beklippet Pergamentblad 655 qv. xxviii A. Levning af en gammel Codex.
Jvf. ovenfor 34⁷—37²⁷.)

Forsiden.

kia bvin i lokhvilu nokurri ok þa er hann hafði til svefnis lagiz, 5
 þa kemr Justi[na ok] legzt vndir fót honum i nattserk einom ok
 hefir við hann þyðleti ok bliðu. En hon sag[ði sva] siðan orð
 hans: «lat mik sofa, sagði hann, en þu varaz þat er liggr i mille
 okar.» [En hon] hyggr at ok ser, at þar hreykviz hæggormr i millom
 þeirra. Nu verðr hon h[rædd] ok sprettr ur rekionni sem skiotaz. 10
 En sia tiltekia hennar(!) at hon villdi gera hann sa[kne]man ok
 siðan sva færa til vtlegðarinar helldr en firir giruðar sakir til . . .
 A annari stundu ber sva til, þa er Justina ok hirð hennar sato
 undir drykiobor[ðom, at] matr allr a borðonom varð at drekom ok
 hoggormum ok poddum en drykrin at bl[öði. Allir] undruðoz ok 15
 ottuðuz. Menn eru sendir til hallar B. ok spyria, hvi þessi vndr
 ge[gnðo]. Segit er sva Arrius mænnum, qveðr hann, ællom þeim,
 er eigi heifa(!) postoliga trv [ok almenn]iliga, verðr æll fæzla ohrein,
 sva sem þeir eti orma, eptir því sem segir P[avlus postoli]
 Allir hlvtir ero hreinom hreinir, en særgum ok trula[som er allt 20
 særukt. [Nv er] slikt synt i þessom vndrom. Margir toko tru af
 þessom atburð. En af slikom [hlu]tom, sem nu ero sagðir, hofz sanctus
 Ambrosius eigi upp i metnaðr(!), helldr lægði hann [sik] því meirr
 firir deo, sem hann var meir upp hafðr af mænnum; þroadiz
 hann h[vern] dag i ast ok i tru firir deo et hominibus. Menn voru 25
 tver(!) vinir ok hæfvð ver[ðir] Gracianus ok fasteknr i villoni; ein
 dag er B. talaði, fa þeir honom vanda sp[urn]ing of hollgon Krist,
 sva at hann þottiz eigi i stað mega or leysa; byðr þeim [an]nan
 dag eftir til kirkiu at heyra orlæsn hans, ok þeir heto at koma.
 Nu kemr [dagr] annar, ok er nu B. i kirkiu komin ok fiol- 30
 menni at heyra þeirra viðspell. En þessir æ[mu] menn gefa eigi
 gæm at heitorði sinu, eigi guði, eigi B., eigi folkinu, er beið
 i kirkiu, ok m[in]az eigi ok orða drotins sva melanda: hverr
 semt †¹ ein af enum minstm minum [þa] byriar at æsnoligr
 steinn bindiz við hals honum ok drekiz hann i sēfar divp. 35
 Þeir st[iga] upp i reiðsleða ok aka a bræt or borgini eyrenda

1 Det til dette Mærke hørende Marginaltillæg er bortklippet.

sina at biðanda B. ok folk[ino] i kirkionni. Þeirrar farar varð allr senn endir ok ogorligr atburðr. Nu er minz[t] varir sleyngrvir þeim or sleðanvm ok komo baðir dæðir a iærð. B. i aðrum st[að vi]ssi eigi hvat titt var, ok er honom þotti langt
 5 at biða, þa talar hann firir mæranvm [vm þetta] mal ok losar fvluga ok fagruga vm þetta vannmæli, er þeim v A þessvm stundom ris upp hafðingi sa er Maximus heitir, hann var ko[min] fra Maximiano enom versta keisera, hann var firir herliði miklo ok ferr [af Ro]ma til Bretlanz ok letr ser gefa keisera
 10 nafn, ok ferr hann síðan ok leggr [hann un]dir sik Saxland. Þat fregn keiseri Gracianus ok sendir a mot honom t[va konunga] með mikit fiolmenni annan Gna[rvm] Hvna konung en eta konung. Þeir koma til Colni ok setiaz um borgina gat Vrsula dottir Divnvti konungs með .xi. þusundir
 15 þer villdo ei samþykiaz hermønnum þer hægva. Maximus for annarstaðar ok lagði v ok kugaði þa með sullt at risa i mot Valens ok gefa honom agirni sina at s ga af heimi

20

Bagsíden.

[ra n]afn en sa heitir Theodosius magnvs ok felr honum a hendi æstr la[nd] æll til geizlo(!). Þeodosius hefnir síðan draps keiserans ok a marga bar[daga] við þioðir þessar Gothos Hvnos Alanos Sarmatas ok sigrar þer. [hann l]et gera borg mikla ok ageta i nand
 25 við a þa er Danubius heitir, su [er m]est a i heiminvm er Evropa heitir; sex tigr stor a falla i hana, en hon [kem]r i sia staðum til sefar. Sia borg heitir af hans nafni Theodosia. Þa [er] Gracianus keiseri var staddr i Lugðuna borg i Vallandi, þa hefir drotningin [farit] i aðrar sveitir a kynis leið(!) at finna frændr sina. En
 30 þa er hennar var [aptr] van, þa geyrðu borgarmenn keiseran varan við. Keiserin gek i moti drotning[ini] fiolmeðr, ok þo betr viðbuin þa kossu en vapnum. Vagnum var þar [ekit] tiollduðum. Keiserin hverfr at þeim vagninvm er virðuligastr var ok lypti tialld[inu] ok villdi hverfa til drotningiar(!). Þa skretta(!)
 35 þar menn vr vagninum ok verpa af [ser] kvenfatum, en undir voro brynior ok brugðin vapn. Þar var Maximus komin [ok menn] hans, bera þeir vapn a Gracianvm ok drepa hann. Jarlin Adrogatius var i þessum svi[kum ok velræ]ði með Maximo. En

Maximus setr andvegi ríkis síns í Treveris borg. Nu ger[iz] slikt þar þa um hann sem segir í sögu Martini episcópi. Hafðingi ok umboðsmadr Graci[anus he]t Macedonius. Einhverio síni þa er Macedonius skyldi deþma um sakar manna, en [Am]brosius ferr til þinghussins ok villdi tóa mali einshvers mans. En hann ver[ðr] 5 var]r við Macedonius ok vissi eyrendi hans ok villdi byrgia þinghusit. B. kemr at [hu]rðu ok komz eigi inn, hann tekr sva til orðz: Nokverio sinno(!) muntu til kirkiu koma ok [u]þ lokin hennar dyrr muntu eigi finna. Þat kom nu fram, er Gracianus var drepin. [M]acedonius komz undan fyrst ok villdi a kirkiu grið; kirkian var opin en hann 10 fann eigi [dy]rrin, var hann þar drepin. Eftir drapit Gracianvs sendir Ambrosivs bref Maximo [tysvar] at na likunum til graptar. fund þeirra þar saman B. ok Max. ok boðar B. honom til [kirkiu ok] qvez þar hafa meira valld til allra stormala. M. s. Eigi fer ek þangat, meþlðu her [slik]t er þu vill. Ma ek, segir B., banfæra 15 þik her, ef þu vill eigi skript taka. M. [sva]rar: Vil ek taka skript. Syn þu í því iðran þina, segir B., attu legg niðr keisera [nafn] ok ber eigi corono ok haf hertoga nafn sem fyrr. Þetta ma ek eigi gera, segir M., í moti [tign] minni. B. s. ef þu matt þetta eigi gera lostigr, þa skalltu þat sama skamz bragz gera 20 [næði]gr ok þat ríki er þu hefir at rængu tekít. (!) Nu ef þu vill sattr verða við guð, [þa ta]k þu iðran eða ella banfæri ek þik þegar, er þu hefir drepit þin herra. M. [villdi] eigi ganga undir skriptina firir metnaði sinum. En B. gerir hann fraskila postoligr [kristni ok a]llo sam]neyti kristinna manna. En sva er sagt, at þaðan í 25 fra ber likamligri heilso ok anligri ok fer þo síðan suðr um fiáll ok þa var keiseri orðin eptir Gracianum eptir því sem Martinus b. hafði honom ok liði, en M. vikingr leggr un eigi a]llom vetri 30 síðar þa drogu þeir Theodo en M. ser ofrið fylgð ef er

ANTONIUS SAGA.

(Codex 234 folio. Sagaen, hvis Begyndelse mangler, tager fat midt i den latinske Originals 6te Capitel.

- 5 [Antonius var født i Overægypten af fornemme og fromme Forældre, havde af disse erholdt en religiøs Opdragelse. Efter disses Død delte han sin store Formue mellem de Fattige, anbragte derpaa sin Søster hos fromme Kvinder, men søgte selv Ensomhed, hvor han hengav sig til et strengt asketisk Liv under stadige Fristelser og mange Anfægtelser af Djævelen. Nætterne tilbragte han som oftest under Bøn, spiste kun en Gang om Dagen efter Solens Nedgang; 10 undertiden kunde han tilbringe to ja tre Dage uden at tage Næring til sig; denne bestod i Brød og Salt med en Slurk Vand til. Sin Søvn nød han paa flettet Siv iført en Haarskjorte, stundom tjente ogsaa den bare Jord ham til Leie.]
- 15 Sva tamði hann sitt eiginlikt holdd með meinlætvm, at æ honvm fylltizt orð postolans, er hann segir sva: Þæ er ek verð sivkr, em ek sterkari. Þæ sagði hann hvgs koti(t) verða hofsamt ok avndina sterka, er maðr þravngvir með avllv likamligvm teyg- 20 ingvm ok beiðni. Þetta rað var ok harða heilsamlikt. Starf hreinlifvis ok heilagrar bindendi villdi hann eigi fyri ætla með mæling akveðins tima, helldr með ast ok orvggleik ætlaði hann þat til endalyektar at varðveita; eigi talði hann eða virði erfði liðinnar tíðar, helldr var hann nv sterkari ok hræstari, sva sem þetta væri vpphaf hans þravtar, en bio sik meira ok avflgara til 25 varðveizlv okominnar stvndar, sva sem postolinn mælti: Liðnvm lvtvm gleymi ek, sagði hann, en styrkivmzt i mot oordinni freistni. Varðveitti hann ok með ser spamanzins orð sva segiandi: Gvð er lifvandi, i þess avgliti stoð ek i dag. Þessa geymði hann, þat vitandi, at spamadrinn nefndi eigi i dag merkiandi liðna tíð, helldr 30 nv verandi stvnd. Skyndi hann nu sia(l)fván sik slikan gvði at forna, sem rettlatvm manni byriar at vera i gvðs avgliti, þat er með reinv hiarta ok bvinn at þiona hinvm hæsta gvði ok engvm avðrvm, hvgsaði hann ok her með þann vera rettan mvnk, er lifði eptir dæmvm ok atferð hins mikla spamanz Helie.

7. Antonivs með þessvm hætti styrktr ok lærðr for a brot af þeim stað, er hann hafði verit vm stvnd, i annat herað eigi miok fiarlægtt. Þar fann hann hauga nackvara forna harðla. I einn af þeim geck hann inn ok bio ser þar herbergi. Einnhverr maðr valðiz til ok vandizt at færa honvm bravð. Antonivs var einn 5 saman vm nætr i þessv herbergi ok byrgði vándliga dyrr. Hinn forni havggormr þolði þetta eigi at vera sva haðvliga fyrilitinn af einvm vngvm manni, ottaðiz hann nv, at þessi Antonivs mvndi bratt vilia fara i eyðimork til einsetv. Ok at saman kavllðvm sinvm illzkvþionvm¹ bravt hann vpp æ navekvarri not hvdsyrnar 10 ok hliop æ hinn helga Antonivm með sinvm fianzligvm grimleik, ok mæddi hann með morgvm kvavlvvm ok sarvm, sva at þria daga la hann eptir a golfvinv mallavss ok avrvita. En er sæ maðr kom eptir vanda, er honvm færði fæzlu, geck hann inn ok fann Antonivm grimliga særðan a iorðv liggianda. Sia maðr tok hann 15 vpp ok flvtti i brvtt til hinnar næstv borgar ok lagði hann niðr i miðri kirkiv þess staðar. Ok þegar er þessi tidenði frettvzt i borginni, safnaðizt saman til kirkivnnar þeirar, er Antonivs læ, mikit fiolmenni bæði hans frændr ok annat folk af þeim stað. Giorðizt þæ af mavrgvm, sem vannt er, hormvngar atbvrðvm mikil 20 sorg ok akafigr grattr. Allr þessi lyðr, þviat þæ tok at kvellda, settizt þar vm nottina i kirkivnni. Enn með gvðligv fvltingi endrlifnaði hinn sæli Antonivs nær miðri nott. Ok nv er hann hof vpp havftv ok avgv, sæ hann mikit folk bæði karla ok kvænna ok alla fast sofvandi, ok þann einn mann sæ hann vakanda ok 25 engan annan, er hann hafði þangat flvtt, kallaði hann þenna þegar til sin ok bað hann flytia sik i þann stað ok herbergi, sem hann hafði aðr verit, sva at engi yrði varr við. Ok er sa maðr heyrði þetta, flvtti hann Antonivm þegar aptr, þott hann vndraðizt orvggleik hans ok staðfesti harðla miok, ok lagði hann niðr i hit sama 30 herbergi, sem hann var fyrr; byrgði siðan dyrr eptir vanda, aðr hann færi i bravtt. Enn helgi Antonivs baz nv fyri staðfastliga liggiandi æ iorðvnni, þviat akaflig ohægendi af storvm sarvm talmvðv, at hann mætti standa vpp. Ok eptir lyktaða bæn kallaði hann með mikilli ravdd ok avitaði fiandann með þessvm orðvm: 35 «Eigi skelfva mik ognir þinar, eigi kvalar þinar eða sar ok eingi otti; nv em ek her kominn ok bvinn, nv skal ek hvergi flyia, þo at þv rifvir ok slitir likam minn; æingi sarleikr ok eingi meizll

¹ illzkv þioðvm Cd.

mega mik fra skilia ast drottins mins, ok þott þer bvit mer i moti, sem psalmaskalldit savng, mikinn fiolða herbvða, man eigi ottazt hiarta mitt.

8. Þa er hinn sæli Antonivs hafði þessa lvti sagtt, varð
 5 fiandinn með samfelavgvm sinnar illzkv miklvm otta sleginn, er hann sæ trv hans sterka ok oskadda; slæfvaðizt hann þo eigi enn sva sem sigraðr, helldr vakði hann vpp með sinni slægð annat nyfvndit pislarkyn ok hræzlv i gegnn þionostvmanni gvðs Antonio. Kallaði hann nv saman þræla sinnar ofdirfðar ok avitaði þa fyrst
 10 sva segiandi: «Hvar er nv aræði yðartt ok dirfð, eða hvar er kraptr yðarr, hver erv grimðarfvlv verk yðr, hvar(t) siai þer eigi styrkleik eins þionostvmanz Kristz, eða vili þer gleyma, er otalligr fiolði væarra sveitvnga er sva miok sigraðr? Með engvm kvavlvvm ok engvm sarleik eða meingiorðvm megvm ver hann vndir briotæ,
 15 helldr er hann mycklv sterkari en i fyrstv, ok hæðir at oss sva sem hegomligvm ok herfviligvm. Nv þa bregðvm æ oss likavm ymisligra dýra eða kvikvenda, ok veitvm honvm atgavngv, at hann kenni i nockvrvm lvt afll vart ok olmleik « Þa er fiandans ærir, þeir er ecki vetta er omattvligtt illtt at giora, vorv sva eggiaðir,
 20 flycðvzt þeir saman með mikilli sveit, ok at liðinni hinni fyrstv stvnd nætr veittv. þeir aras Antonio með sva myklvm gny ok hræðiligvm storm, at sva matti synazt, sem herbergit hans, fiollin ok sialf iorðin mvndi af akafligvm skialfta með avllv vm snvazt. Gengv þegar at grimliga ok brvtv víða hvsveggina; tok þa miok
 25 at falla þetta hit litla herbergi ok vpp at lvkazt. Eptir þat gengv vbreinir andar i syn við hinn helga Antonivm i likavmvm ymisligra skogdýra; sæ hann þar bæði leones ok pardos, hin grimmvztv dyr er sva heita, bia(r)ndyr, navðrvr ok þa eitorma, er regvli kallaz, ok morg avnnvr skaðsavm ok eittrfvll kvikvendi af ymis-
 30 ligv kyui. Avll þessi skrimsl forv remiandi, hvrett eptir sinni nattvrvm ok ravst ok með gapanda gin, sva sem þav þyrsti avll til bloðs þessa rettlata manz ok hann at svelgia. Enn þott osigraðr gvðs kappi Antonivs staddr i ognn nyligrar freistni væri miok mæddr af hinvm fyrrvm kvolvvm, hafði hann efvalavsliga ser i
 35 briosti i þessi margfalldri ok haskafvllri þravt [osigrat vigi², þat er nafnn Kristz, i gegnn avllvm diofvligvm skeytvvm. Stoð hann nv snarpliga i gegnn þessvm hinvm grimmazta diofvls her sva segiandi: «Ef nackvarr kraptr er með yðr, þa mvndi ecki

meirr en einn af yðarri sveit ganga mer i mót mik at hræða eða skelfva; enn fyri því at eingi er sannleikr með yðr hvarki krapz ne likamligra mynda, er sialfr gvð giorir vanmegna ok aflavsa með himneskvum krapti, því kostgæfit er mik at skelfva eigi með stríðleik eða affi helldr með syn ok otta margmyndaðra skrimsla; er þat ok hit sannazta mark yðars ostyrkleiks, er þer ervð svmir i dyra liki ok æsionvr¹. Nv ef nockvrr er sannleikrinn með yðr, ok ef þer hafvit valld æ mer með akafligvm gny ok remian, en raðit eigi a mik; enn þat velldr, at þer megvtt eigi, því at þer ervt ostyrkir ok afl(l)avsir. En sterk trv var til gvðs er hit orvggazta vigi vart, mark sigvrs ok hialpar várrar«. Ok er diofvlls ærir þottvz liottliga vera hæddir af honvm i þessvm orðvm, giorðvzt þeir æ því grimvari i sinni illzkv ok reiði.

9. En er hvorirtveggiv þreyttv með þessvm hætti, vitiaði drottinn þionostvmanz sins. Ok er Antonivs hof vpp avgvm(!), sæ hann eina stiornv skinaði með miskvnnssamligv liosi. Leið þetta ofvan i herbergit, sva at þat skein allt innan af þessi birti. Við þenna atbvrð flyðv brvtt skiottliga allir dioflar; hvst var nv ok endr bætt ok alheilitt, enn mikill verkr likamligra sara miok i brvttv. Þæ er Antonivs skilði, at drottinn var honvm nalægr, fylltizt hann vpp miklv m fagnaði, ok mællti til synar þeirar, er honvm birtizt: «Heyrðv, drottinn, heyrðv, hinn goði Jesv, hvi fyrleztv mik, hvi syndir þv þik eigi mer þegar i vpphafvi, at þv linaðir meinlætv minvm ok græddir sar mín?» Þæ heyrði hann ravdd ser svarandi með þessvm hætti: «Antoni, her var ek hia þer, ok beið ek, at ek mætti sia þravt þina ok trv. En fyri því at þv ert eigi sigraðr, man ek þer ævallt fvlting veita ok giöra þitt nafn frægtt a avllv iarðriki.» Ok er Antonivs heyrði þessa lvti, reis hann vpp af iorðvnni lofvandi ok blezandi nafn drottins ok styrkizt sva miok, at hann var nv myklv hravstari ok sterkari, en aðr hann. feingi þessa vitran. Þæ var hann halfertvgr at all dri.

10. Hinn helgi Antonivs, framarr treystandi en fyrr gvðs miskvnn, for eptir þriaa daga liðna til þess hins gamla ok hreinlifva mannz, er ver savgvðvm fyrri² fra, ok bað, at þeir mvndv fara baðir samtt i eyðimork at byggia þar. Enn er Antonivs skilði, at hann villdi eigi fyri sakir mikils alldrs ok þess staðar, er hann hafði aðr leingi vanizt at vera, for hann einn samtt i eyðimorkina

¹ æsionvr *Cd.* ² *Lat. cap. 3:* Erat in agello vicino senex quidam, vitam solitariam a prima sectans ætate: hunc Antonius cum vidisset, æmulatus est ad bonum.

til fiallz nockvrs. En er vvinrinn sæ trv hans ok astvndan, ok at hann var æ leið kominn, villdi hann talma ferð hans ok goða fyrætlan, skipti hann nv asionv ok syndizt sva sem einn silfrdiskr, la hann a miðri gavtv, þar sem Antonivs skyldi fara til fiallzins.

5 Ok er hinn helgi Antonivs sæ diskinn liggjanda fyr ser, nam hann staðar ok litaðiz vm, hvgsaði hann, hverssv þat mætti vera, at naekvarr maðr hefði tynt eða niðr felltt þenna silfrdisk, með því at engi var bygd i þeim stað eða manna ferð. Skildi hann nv skiott, at hinn versti fiandi var svinn i þessa silfrs mynd at

10 dvelia ferð hans. Mælti hann nv sva sem við þenna disk: «Þetta er silfr þitt, fiandi, eigi mantv nv fau talmat gavtv mina ok fyrætlan, enn þetta man vera til vitnis glatanar þinnar.» Þæ er Antonivs hafði þetta mæltt, hvarf diskinn i bravtt. Ok er hann hafði enn farið vm stvnd, var honvm eigi gior sionhverfving sem

15 fyrr, helldr fann hann a gavtvuni satt ok ofalsat gvll. En þat er eigi vitað, hvarf fiandinn hafði þat þangat flvtt, eða drottinligr kraptr at reyna hinn helga Antonivm, til þess at dioffnvm væri þat sannliga syntt, at gvðs þionostvmaðr Antonivs hafnaði eigi at eins hans falsi, helldr fyrleit hann ok sialftt gvllit. Vndraðizt

20 Antonivs fegrð ok mikileik þessa gvllz, at eigi at siðr flyði hann, sva sem þat væri elldr brennandi helldr en gvll. Flyði hann ok þenna stað, sva sem hann ottaðizt þar leingr at vera, ok for nv til fiallz þess, sem hann hafði aðr fyr ætlat.

II. Antonivs miok mædr af langri ferð kom þar, er hann

25 fann einn harla fornan kastala eyddan af allri manna bygd ok fvllan af havggormvm. Ok er hann hafði vandliga skyniat þenna stað, fal hann sik þar. Allir havggormarnir flyðv þegar skiott ok fyrletv staðinn, sva sem þeir væri af nockvrvm bravtt keyrðir. Eigi hafði hann meira bravð en sex manaða fæzlv, þæ er hann

30 byrgði sik i þessvm kastala. Margir aðrir siðlatir menn af Thebaida sottv þenna stað, dvavlðvz svmir litla stvnd, en svmir satv alla .xii. manaði, ok forv siðan i brvtt. Var ok i þessvm stað, sem iafnan er vannt i eyðimork, litil vatzaðr eða vppspretta. I þessvm kastala byrgðr bygd i Antonivs einn saman, sva at eigi geck

35 hann vtt, ok eigi lavk hann upp fyr i þeim, er til hans sottv. Tysvar æ .xii. manvðvm var honvm bravð færtt af nockvrvm siðlatvm manni ok sentt til hans vm einn glvgg kastalans. At longvm tíma liðnvvm tok martt folk ok frendr hans ok vinir at vitia hans optliga fyri astar sakir. En hann tok eigi við þeim,

40 ok eigi lavk hann vpp kastalann. En er þeir vorv vti hia.

herberginn, heyrðv þeir bæði v m nætr ok v m daga mikit hark ok hareysti, sva sem þar væri inni n.ikit fiolmenni, heyrðv þeir ok herfvilikt kall með þessv orðtaki: «Dragztv i brvtt af herbergi vorv, hvat er þer sameigit með oss? eigi skalltv þola mega vorar meingiorðir.» Þat hvæðv þeir fyrst, er þeir heyrðv þessi orð, at 5
 nockvirir menn við hann svndrþyckir væri hia honvm; þeir er eptir stigvm hefði vpp komiz a veggina ok sva inn i kastalann; ok er þeir ranzavkvðv vandligar, hveriv þetta gegndi, fengv þeir seð v m eina rifv a vegginv m, at engir menn vorv hia hinvm helga Antonio. En fyri því at þeir skilðv nv, at dioflar hófðv giorrt þetta hæreysti ok 10
 okyrleik, vrðv þeir akafliga hræddir, ok af miklvm otta kavllvðv þeir Antoniv m til fvlltings. Ok er hann varð varr, at menn vorv vti hia herbergi hans, leði hann meirr eyrna til at heyra þeira kall ok orð en hia ser inni geyiandi diofvligar raddir. Geck hann nv til dyra ok hvægaði þaa, er komnir vorv, sva mælandi: 15
 «Hirðit eigi, bræðr, at mæða yðr, helldr farið er brvtt með friði ecki vetta ottandi. I gegnn þeim erv dioflar diarfastir ok veita þeim mestar ok harðastar arasir, er þeir sia hræddazta ok með mestri ostyrkð. En þer skolvtt hafva nafnn drottinns i hiortvm yðrv m ok merkia yðr með marki hialpar varrar, þat er hinvm 20
 helga krossi, ok farið sva vtan alla hræzlv til yðarra herbergia, en latið þessa, er yðr skelfva, hæða sialfva sik.» Með þessvm hvæganarorðvm styrkðir forv þessir i brvtt, er sott lavfðu fvnd Antonij, hlifðir með marki hialpara vars Jesus Kristz. En hann var einn eptir i þeim sama stað ohrædr ok með avllv oskialfvandi, 25
 því at hann hafði nv fvndit i margfalldri freistni ser veittri, at dioflar erv vandmegnir ok hegomligir.

12. Eigi mycklv siðarr forv margir hans kvnnir menn at forvitnaz ok skynia, hvartt eigi hefði með avllv dioflar drepit hann. En hinn helgi Antonivs lofvaði ok blezaði gvð ok sagði sva: «Ris 30
 vpp þv drottinn, ok dreif ovinvm minvm! lattv flyia fyr mer alla þaa, er mik hotvðv; sva sem eyðizt akafligr reyckr af ellde framfarandi, eða vax af miklvm ellzloga, sva fyrfariz nafnn syndvgra i avgliti drottins.» Ok enn sagði hann sva: «Allar þioðir veittv mer vmsat, en ek sigraða þær i nafnni drottins mins.» Þetta 35
 talaði hann i gegnn fianda freitni ok þeira vmsat. Þessa staðfesti hellt hann i þeim sama stað .xx. vetr, sva at af avngvm var hann senn langtt eða víða farandi.

13. Síðan giorðizt þat, at margir hormvðv af hans einsetv ok fiarvist, er hann bio einn samtt i eyðimorkinni. Ok þeir, er 40

fystvz at gioraz eptirlikiarar hans hreinlifvis ok agiætra síða, somnðvz saman með frændvm hans ok kvnnvm mavnnvm, forv nv i eyðimavrkina til kastala þess, er hinn helgi Antonivs sat, ok brvtv vpp hvrðina, stoðv síðan i dyrvm ok baðv, at hann skyllði
 5 nv ganga i syn við þæ. Ok er þeir sæ yfvirbragð asionv hans ok bvnad, fognðv þeir, sem þeir sæi nockvt lios af himni til sin sentt. Vandliga hvðv þeir at honvm avllvm megin æ hann litandi, vndrvðvzt þeir fegrðr hans ok vhrornadan likam, ok þat er þeir sæ hann eptir sva morg meinlæti ok margfallda freistni eigi
 10 vandrækiligan eða með bleikv andliti, helldr savgðv þeir sinn i milli, at þeir fvndv hann nv sva sterkan ok staðfastligan ok með avllvm sama hætti obrvgðinn, sem þeir sæ hann fyrr, þæ er hann var vaxandi a vngvm allðri. Eeki let hann ser vm finnast þat folk, er astvndaði hann at sia, eigi tok hann við bræðrvm, frændvm eða kvnnvm
 15 monnvm, er farit havðv langan veg hann at finna ok hann kvavddv með nockvrri akefð staðlavsligrar bliðv eða lavngv viðrmæli, helldr talaði hann vtan alla mæði með mikilli staðfesti fvllr af somasemð ok rettlæti harðla fæ lvti af allra þeira navðsyn, er þar vorv komnir. Jesus Kristr let ser soma marga, þæ er sívkir vorv,
 20 ok marga, þæ er aðr vorv lama, at græða fyri hans bæn, ok þæ heila at giora, er aðr vorv af vhrainvm avndvm kvaldir. Sva mikil gvðs giptt ok miskvnn fylgði honvm, at með sinvm orðvm giorði hann þæ glæða, er aðr vorv hryggvir, en þæ samþyeka, er aðr vorv svudrþyekir eða missattir. Ollvm kendi hann at virða
 25 gvð framarr en alla veralliga lvti, því at hann þvrmði eigi eingetnvm syni sinvm, helldr sendi hann fyri varri hialp hann til piningar. Ok er hann hafði þessa lvti sagtt, eggiadi hann marga at fylrlata alla veralliga lvti ok raðast til mvnkligs síðferðis; varð ok sva fyri hans kenning, at fiollin ok avll eyðimorkin giorðiz eptir
 30 skamma stvnd liðna naliga fvll af klavstrvm ok mvnkabygð.

14. Sva bar til eitt sinn, þæ er Antonivs skyllði af nockvrri navðzyn fara bræðra at vitia, at vegr hans var at fara yfvir eina keldv eða leirs fvllt staðvvatn. Þetta var sva mikil torfaera, at þar þorðv engir menn at fara, því at i vatniv var mikill fioldi
 35 havggorma ok morg avnnv skaðsavm ok mannskiæð kvikvendi. Ok er hann kom i þann stað, giorði hann bæn sina til gvðs. Geek hann síða(n) diarfliga fram i þenna haska; sva lit sama giorðv aðrir bræðr, þeir er i ferð vorv með honvm, ok með gvðs fvlltingi komvz þeir alheilir af þessi ofærv. Enn er Antonivs hafði vitiað

allra bræðra, fór hann aptr til mvnkliðsins, an aflati varðveitandi hreinlifvi ok bindendi með fvllkomiuni staðfesti. Marga bræðr styrkti hann með sinv dæmi ok kenning. Marga af verolld leiddi hann til mikillar fysi ok astar mvnkligs siðar, sva at æ skamri stvnd vorv með hans raði reist vtallig mvnkliðvi, yfvir þeim avllvm var hann stionarnaðr ok lærifaðir.

15. A nockvrvm degi sotti fvnd Antonij mikil(l) fioldi bræðra, ok beiddvz at heyra kenning hans ok af honvm at lærazt, hversv þeir skylldv gvði þiona. Hann talaði til þeira þessa lvti a egi(p)zka tvngv: «Helgar ritningar mætti oss þavrf vinna til læringar, en þvi at þer baðvt at heyra af mer nockvra lvti lagvm ok litlvm, er viðrkvæmiliktt, at ver lærimzt vor i milli ok semim oss til hialpsamligs verks. Nv slikt sem yðarr vitrleikr hefvir bergt af himneskri kenning, veitit mer þat sem synir favðvr; en ek em sva sem meiri at alldri, hefi ek nockvt i minni halldit eða profvat eiginligri ravn, vil ek þat giarna fornna yðarri broðurligri ast; þvi hæfvir i vpphafvi, at ver allir samt hefim vpp ok styrkim trv vora með staðfesti allra goðra lvti. Heyrit nv þæ, elskanligir bræðr! Varizt þer at vanrækia sia(l)fvu yðr, sva at þer giorizt ostyrkir i mannravnvm eða mæðizt i freistni; talið ok eigi þetta i yðrvm hvg, lengi hofvm ver nv ok gvði þionat ok ervm fvllkomnir i bindendi ok hreinlifvi, helldr leitvm ver sva sem af nygiv vpphefvandi hversdagliga at avka starf ok iðnn goðra verka. Nv se þetta hit fyrsta boðorð avllvm sameiginliktt, at engi lati sik þrota i vpptekinni goðri fyrætlan, helldr lati hann iafnan vaxa þat, er vel var vpphafvit, þvi at manzins lifr samiafnat eilifri dyrd er harðla skamt.» Ok er hann hafði þetta mæltt, þagði hann litla hrið² vezsamandi agiætan avrleik gvðligrar miskvunar.

16. Siðan hof hann sva sitt mal: «I þessv nvveranda lifvi erv iofnn kavp eða avextir skiptiligra lvti, þvi at sa er selr tekr eigi meira en iafnvægi af þeim er kavpir; en hit eilifva lif fam ver keyptt með avðgiætligv andvirði, þvi at sva er ritat: dagar lifs yðars³ erv .lxx. vetra, en ef marz alldr er mikil, erv þat .lxxx. vetra, en allt, þat er vmfram geingr, er eigi annat en erfviði, sorg ok sarleikr. Nv þæ er ver lifvm .lxxx. eða hvndrat vetra eða sva morg ár, sem ver stavrfvm i gvðs þionostv, veitazt oss storir lvtir, þvi at þar i moti tokvm ver i vara erfð eigi iorðina helldr himinriki, spilltan ok brvgðinn likam fyrlatvm ver, en mvnvm hann

taka annat siun odauðligan. Fyri því, synir minir, mæðizt eigi af
 nockvrvn lífs þessa leiðendvm, bleckiz ok eigi af metnaðargirnð
 hegomligrar dyrðar, því at meiri er dyrð sv, er birtaz mvn æ oss,
 en hvn se samvirðandi stvndligvm þiningvm eða freistni, er ver
 5 þolvvm i þessi verolld. Ætli engi, at hann hafvi stora lvti fyrlatið,
 þott hann hafvi heim þenna fyrletið¹, því at allt iarðriki er þravngt
 ok litit, ef þat er samiafnat himinriki, er meira er, en þat hafvi
 nockvrt endimark. Nv ef ver megvvm eigi makliet iafnvirði giallda
 i gegnm dyrðarfvlvm himneskvm herbergivm, þott ver afneitim
 10 avllvm heimi, hvgsi hverr sialfvan sik, ok man hann skiott skilia,
 þo at hann hafvi fyrletið hervð, bæi, fagra vavllv eða nockvt gvll,
 at eigi skal hann þaðan af hælazt, sva sem hann hafvi mikla lvti
 vppgefvt, ok eigi hryggvazt, sem hann mvni sma lvti i moti
 taka; því at sva sem einnhverr maðr gefr vpp eina e(i)rs sylgiv,
 15 til þess at hann megi eignaz hvndrat þeira er af gvlli erv giorvar,
 með sama hætti mau sa, er fyrleatr drotnan allz heims, taka hvndrat-
 atfallda agiætari avmbvni i himneskv sæti. Þat skolvvm ver ok
 gloggliga skynia, at með lavgmali sialfs dauðans verðvm ver navð-
 gir fra slitnir þeim avðræðvm, er nv holldvm ver of fast at varvm
 20 vilia, sva sem ritað er i þeiri bok, er Ecclesiastievs heitir. Nv
 þæ fyr hvi skolvvm ver eigi giora krapt af navðsyn², fyr hvi skolvvm
 ver eigi at sialfvilia fyrлата þæ lvti, er ver mvnvm tyna með
 endalyktt þessa lífs, ok afla sva hit himneska riki? Elski eigi
 mvnkar eða ahyggiv beri fyr þeim lvtvm, er þeir megv eigi með
 25 ser af heimi hafva, helldr skolvvm ver fysazt þæ lvti at eignazt,
 er oss leiði til himins, þat er heilyg speki, hreinlifvi, rettlæti, krapta
 verk, skynsamlig skilning, astzamlig geymsla, fatækra gestrisni,
 sterk trva i gvðs þionostv, hvgr sigrandi skynlavsa reiði. Þæ
 er ver fylgivm þessvm lvtvm, mvnvm ver fyribva vara vist,
 30 sem gvðzspiallit vattar. æ iorðv hins sanna fridar. Verðvm eigi
 afhvga, at ver ervm þionostvmenn gvðs, ok þeim skylldir þionostv
 at veita, er oss hefvir skapat. Þvi at sva sem goðr þræll hafnar
 eigi eptir framða goða þionostv hlýðni at veita veranda eða yfir-
 komanda boði sins herra, ok eigi þorir þat at sanna, at fyrri sakir
 35 liðins erfviðis skyli hann frials vera síðan af avllv starfvi ok
 þionan, helldr fremr hann iafnann, sem gvzspiallit vattar, hina somv
 þionostv með miklvn alhvga, at hann megi þeim lika, er hann

1 Lat.: Nemo, cum despexerit mundum, se arbitretur reliquisse
 ingentia. 2 Lat.: Cur ergo non facimus de necessitate virtutem?

þionar, en vactar bæði hræzlv ok bardaga ser at afla; sva hit sama hæfir oss at hlyða gvðligvm boðorðvm, þat vitandi, at sæ hinn rettlati domandi mvn hvernn dæma eptir þeim verkvm, sem hann finnr hann vinnanda i endalyktinni; þat sama sannar hann sinvm orðvm fyri Ezechielem spamann. En vesli 5
 Jvdas var ræntr avllvm avexti ok starfvi liðins tima fyri þaa illzkv, er þann framði æ einni nott. Fyr þvi er avllvm þeim, er drottinn veitir fvlting, halldandi með iafnaði vpptekin goð verk, at ritningin segir sialfvan gvð samviinnanda vera þeim avllvm, er gott ætlaz fyrir. Minnvmt æ boðorð postolans, at ver megvn 10
 vndir fotvm troða iðnarleysit, þav er hann vattar sik hverssdagliga deyia fra heiminvm. Ef ver hvgsym ok með slikvm sama hætti, hversv skamæliktt er manzins lif, mvnvm ver eigi syndir fremia, þvi at þaa er yer efvmzt vpprisandi vm morgininn, hvartt ver mvnvm til kvellz lifva, ok treystvmz eigi, þaa er ver leggvmt til 15
 svefnis, at ver mvnim til dags lifvi hallda, ervm ver ok alldrigi ominnigir, hverssv skamælikt ok efvanklikt er mannzins eðli ok lif, skilivm ok, at gvðs forsia styrir oss i avllvm stavðvm. Mvnvm ver með þessvm hætti eigi misgiora ok eigi vera halldnir i nockvrvm agiarnligvm fiarsamdrætti eða rangri reiði i gegnu nockvrvm, 20
 ok eigi fysazt saman at safna iarðligar fehirlzlv, helldr af hverssdagligvm davðans otta ok biðstvnd skilnaðar likams ok andar mvnvm ver hafna avllvm falva(l)tligvm lvtvm. Sva mvn fyrlatin verða ast kvenna ok slockvaz brvni illrar lostasemi. Sva mvnvm ver vpp gefva syndir, hvern avðrvm var i millvm, hafvandi fyr 25
 avgvn hverssdagliga hinn efzta dom ok avmbvnu varra verka; þvi at mikill otti ok hræzla ogvrligra þvninga leysir likaminn fra breyskligri beiðni ok styðr avndina, þaa er rasa vill i syndir sva sem nockvra hafva gnipv. Fyr þvi bið ek, at ver leiðim vppteki
 starf með allri æstvndan til goðrar endalyektar. Liti engi aptr æ 30
 bak i eptirliking eiginkonv Loth, þvi at drottinn segir engan þann makligan himinriki at fæa, er hann litr aptr a bak, siðan hann setti havndina sina yfvir arðrinn. Aptr at lita er eigi annan veg at skilia, en iðrazt þess goðs, er maðr hefir vpp haft, ok binda sik annat sinn i veralldligvm girnðvm. 35

17. Bið ek, at þer ottiz eigi nafun krapzins, sva sem omattvligt se hann at fremia, latið yðr eigi synazt sva sem vtlentt eða fiarlægtt þat starf, er fremiazt mæ með varv sialfræði. Sað ok efni þessa verks er með sialfvm manninvm eptir nattvrvigv eðli, ok er þess hattar hlvt, at hann fylliz at eius með varvm vilia. 40

Þeir er heiminn elska fylgi vtlendvm iðnm ok astvndan girzkra¹
 iðrotta ok leiti lærifeðra hegomafvllra boka i annarri halfv heims,
 ef þeim likar, en oss navðgar engi navðzvn langtt at fara eða yfvir
 haskafvllt haf at sigla, því at i avllvm stavðvm æ iardriki er skipat
 5 ok ma aflat verða himinriki. Þaðan af sagði drottinn sva mælandi:
 Riki guðs er yðar i milli, kraptr sa er með oss er leitar at eins
 mandomligrar hyggiv. Hverivm man efvanlikt vera, at nattvrv-
 likt hreinlifi andarinnar, ef hvn spillizt af engvm likamligvm savri
 eða veralligvm, er brvnnr ok vppras krapzins? Þvi at goðr skapari,
 10 sem navðzvn er at trva, skapaði hana goða. En ef ver dvelivm,
 sem vera kann, slikvm lvtvm at trva, heyrvm þæ Jesvm son
 Nave sva segianda sinv folki: Giorit rettlatt hiarta yðart fyri
 drotni gvði gyðinga lyðs. Johannes gaf ok eigi olikan orskvrð
 af kraptinvm sva talandi: Giorit rettar gavtvr yðrar. Þat er þa
 15 er avndin er rettlát, en þæ er at savnnv sva, er hennar vpphaf-
 likt hreinlifvi spillizt af engv(m) flek lastanna; ef hvn skiptir
 nattvrvnni, þæ kallaz hvn ranglat, en ef hennar frelsi ok tignn varð-
 veitiz, þæ er þat kraptr. Gvð fal oss a hendi avndina vara, varðveitvm
 slikt veðit, sem ver tokvm. Engi ma við þat sakazt, at sa hans eiginligr
 20 lvtr, er fæðizt fyr innan sialfvan hann, se sva sem vtlenðr. Sa
 man kenna skepnv sina, er giorði, lætvm hann finna sitt verk
 sliktt, sem hann skapaði. Latvm oss þorf vinna þæ pryði ok þann
 bvnat, er sialfr gvð gaf oss nattvrvliga; því skalltu, maðr, varazt
 liott at giora þat, er gvðligr avrleikr veitti, því at sa savrgar
 25 skepnv gvðs, er breyta vill. Með avllvm athvga skolvvm ver
 gstvnda at sigra vikingligan olmleik reiðinnar¹, því at sva er ritat: —
 Reiði manz vinnr eigi retlæti gvðs. Ef oloftv girnð tekr voxtt
 með mannvvm, getr hvn af ser synd, en af syndinni gezt andar
 davði. Þat boðorð er oss af gvði gefvit, at ver varðveitim hiarta
 30 vart ok hvgrenningar með sifellðri geymslv, því at ovinið varir
 erv alldregi obvnir oss svikræði ok vndirgroppt at veita, þat erv
 dioflar ok vhreinir andar. Postolinn vattar, at vtan allt sátmal
 eigvm ver þeim i gegn at beriazt, sva segiandi: Eigi at eins eigv
 ver deily at hallða i gegnn holldi ok bloði, þat er mavnnvm eða
 35 breyskri hollzins beiðni, helldr i mot havfvingivm ok mattvm þessa²
 heims ok i gegn avndvm illzkvnnar, er i loptinv byggia, þat hvart-
 veggia erv dioflar. Eigi er langt ifra oss fiandans flockr, því at
 akafliqr þeira fiolði ferr flivgandi vm loptið, þat er oss er nalægtt.

1 gozkra Cd. 2 Lat. tyrannicam iræ insaniam. 3 þessvm Cd.

Þat er ok eigi minnar fæfræði at skyra þeira grein ok misiafnat, þvi spari ek þæa skynsemð þeim, er meiri erv. Með skommv mali man ek skyra þat, er nalægtt er ok eigi byriar, at ver siam vvitendr við at varazt, þat er fals ok prettir, er þeir semia ok efla i mot mannkyniniv. Þvi skolv ver i fyrstv trva með staðfavstvm hvg, 5 at gvð skapaði ecki, þat er illtt er, ok eigi hofzt vpphaf diofla af hans skipan, þeira rangsnvning ok illzka giorðizt eigi af nattvrlygv eðli helldr vilianligvm lesti, þvi at þeir vorv sva sem goðir af gvði skapaðir, en af eiginligv hvgskoizins sialfræði fellv þeir af himni til iardar; ok þeir velktir ok spilltir i avllvm illzkv savri skipavðv 10 her illa ok overðvga dyrkan skvrðgoða ok heðingligrar villv. Nv kveliazt þeir i sinni avfvnd, er þeir avfvnda oss ok lata alldregi af alla illa lvti at hræra ok vpp at vekia oss i moti, at eigi skylim ver eignazt þeira hin fyrri sæti, þat er þann fagnat er þeir fellv fra. Ymislig ok sva sem svndrskipt er þeira illzka. Svmir af 15 þeim hafva ið mesta afl allt illt at giora, en aðrir af samiafnan þeira, er verri erv, synazt sva sem nockrvv omatkari; allir þeir eptir sinv illzkvmegnni erv skipaðir ok skiptir sva sem til einvigis at ganga i gegnn mannkyniniv með svndrgreindri freistni ok ymisligvm savkvv vandra verka. Þvi er navðzvnlikt gvð at biðia, 20 at með hans giof megim ver skynsamliga greina megnv vhreinna anda, ok þæa er ver skynivm ok siam fyrir flærðir þeira ok fals, reisvm ver vpp með hans travsti i gegnu þeira fylking i þessvm grimma bardaga eitt drottinligt mark ens helga kross. Þæa er hinn (helgi) Pall postoli hafði þessa giof af gvði þegit, sagði hann 25 sva: Eigi ervm ver ovitandi, hvilikar erv fiandans slægðir. Eptir hans dæmi byriar, at hverr varr styrki annan með heilsamligri kenning, ok giorim kvnna var i milli þæa freistni, er ver hofvm þolat. A hverivm tima hata dioflar alla kristna menn með fianzligv hatri ok setia fyri þæa otalligar snorvr sinnar slægðar. En þo 30 erv þeir mycklv grimmari i gegnn klavstramonnvvm, mvnkvm eða meyim Kristz, ok kostgiafva at rangsnva hiortv þeira ok hvgskot með hinvm savrgvztvm hvgrenningvm. En þessa eða aðra þeira aslattv skolv þer ecki ottaz, þvi at skiott falla þeir fyri bæn ok favstv rettrvæðra manna, er þeir fornføra gvði. Eigi skolv þer ok 35 þegar yðarnn sigr hyggia vera fvllkominn, þott þeir lati af at freista yðar litla stvnd, þvi at þeir erv vanir grimmari vpp at risa annat sinn, þott þeir hafi sarir orðit fyri trvskeytvvm goðra manna; ok þæa er þeir mega eigi giora grand i freistni illra hvgrenninga, skipta þeir vm iðrott sins bardaga, þæa leita þeir at skelfva með ymissvm 40

ognum, stundum bregða þeir æ sik kvenna mynd, dyra eða
 havggorma, stundum synazt þeir með sva storum likomum, at hofvt
 ber herbergium hæra, ok otaligar asionvr taka þeir a sik, sva sem
 storar sveitir riddara hafva þeir enn synzt. Þvi skolv ver þo með
 5 sterkri trv treystazt, at allar þeira sionhverfingar eyðazt þegar i
 fyrstv fyrri marki hinns helga kross ok i bravt hverfva. Þæ er þeir
 erv kendir ok sigraðir i sinum þessum svikum, taka þeir fyrri at segia
 atbrði oordinna lvtá; ok ef þeir erv hafnaðir, ok ef eigi (er) trvat
 slikum hegoma, þæ kalla þeir ok vppvekia sialfvan havfðingia
 10 illzkvnnar ok fylling allz hins illa, at hann effi þæ i þeira þravt.

18. Trvit ok, at ek hefvi fiandan iafnan seð með slikri samv
 mynd, sem hinum helga Job var hann fyrri drottinliga vitran syndr.
 Avgv hans syndvz sva sem fegrð Lvciferi, logandi lios forv fram
 af mvmni hans, har hans var sem dreifðr logi brennanda ellz, af
 15 navsum hans for vt hreðiligr reykr sva sem af ellzfvllvm ofni,
 andi hans syndiz sem hela. Með þes hattar ognn ok yfvirbragði
 syndiz hann havfðingi diofla, iafnan stora lvti fyrri heitandi, en
 stvndvm ognandi sinni illzkv sva sem með stormæltri tvngv. Spæ-
 maðrinn¹ segir ok synir i sinni bok þessi ofdirðarorð hins forna
 20 fianda, er hann æ alla verolldina sva segiandi: Með hernaði man
 ek fara ok vndir mik briota riki iarðarinnar, ok allan heim man
 ek hallda sva sem litit hreiðr mer i hendi ok bravt taka sva sem
 vanrækt ok fyrlatin egg. Með slikum hætti spyr hann davðligv
 ok illzkvfvllv sinv falsi ok veiðir optliga nockvra af þeim, er vel
 25 synaz lifva, i sinum snorum. En ver skolvvm eigi trva fyrriheitvm
 hans ok ecki hreðazt ognir hans, þvi at hann svikr ævallt ok
 bleckir, ok engi erv savnn hans hott eða fyrriheit. Eða hverssv
 mvmndi hann sva stora eða otalliga lvti-ogna eða fyrri heita, ef eigi
 væri þat allt fals ok lygi? Þessi hinn grimmazti dreki er nv
 30 veiddr af drotni fyrri hinn helga kross sem fiskr æ avngli, ok
 tavmi bvndinn sem skynlavst kvikvendi, i fiotri halldinn sem flotta-
 giarnn þræll, ok þvi at hringr er i gegnum keyrðr hans varrar, er²
 honvm með avllv engan rettrvaðra manna lofvat at svelgia. Nv
 er hann af Kristi veiddr, sva sem hinn herfviligzti titlingr i neti
 35 vafðr, ok af goðvm monnum at haði hafðr. Nv harmar hann ok
 sytir samfelaga sinnar illzkv vndir fotvm troðna af kristnum mavnum
 sem haldreka ok havggorma; sæ er þvi hælldizt, at hann mvmndi
 þvrka avll havfvinn ok sagðizt hallda mvmndv allan heiminn ser i

40 1 Span aðrinn Cd. 2 en Cd.

hendi, seð nv þæ, hann er af oss sigraðr, hann ma ok eigi banna, at ek tala honvm i gegnn þessa lvti. Fyri þvi, synir minir, er með avllv fyrilitandi drambandi hræsni með hegomligvm orðvm; lios þat er fiandinn synir sik stvndvm skravkliga skinanda, hefir engan sannleik liossins með ser, helldr synir hann þæ þann loga, 5 er hann man at eillfv brenna, þvi at fyri bæn goðra manna flyr hann með sinni falsligri birti skiotara, en skyra megi, brvtt berandi með ser likneski sinna pininga.

19. Stvndvm erv dioflar vanir, þæ er þeir synazt eigi, með hliomandi savngravst ok með skammandi sinni ofdirf(ð) fram at 10 segia með ohreinvm mvnni heilog mal ritninganna. Optliga þæ er ver lesvm, erv þeir vanir oss at svara við hin siðvztv orð sva sem fyri dvergmala. Þeir vekia oss ok stvndvm sva sem til bænar af svefni, at þeir taki fra oss hvilld ok svefn allrar nætrinnar. Mavrgvm synazt þeir i bvnaði gavfvgra mvnka, ok veita þeim 15 atavlv ok vmbvavndvn, en hræða þæ við hinar fyrri syndir, er þeir vita sik framit hafva. En ver skolvm með avllv hafna ok fyrliða avitan þeira ok æminningar ok alla flær(ð)samliga aeggian, hvart sem þeir biðia oss fasta eða vaka; þvi at til þess taka þeir æ sik ašionvr þeira, er oss vorv kvnnir, at fyri yfirbragð kraptanna 20 megi þeir avðvelliga(r) mein giora með eitri sinnar illzkv, ok fyri liking milldinnar nackvara særtt fæ, þæ er meinlavsir vorv. Þess næst senda þeir þionostvmavnvm Kristz þæ hvgrenning, at þeira iðn ok fyrætlan se havrð ok omattvlig, til þess at þæ er þat synizt þvngt, er vel var vpphafvit, giorizt leiðendi af avrvilnan 25 goðrar framkvæmdar, en iðnarleysi af leti ok leiðendvm. Fyri þvi talaði spamaðrinn sendr af gvði með opinbervm orðvm sva segiandi: Vei verði þeim, er of drvckinn giorir navng sinn með stormsamligri rangsnvning, þvi at þess hattar ranglatlig aeggian visar oss eigi þann veg, er til himinrikis liggr. Þæ er drottinn Jesvs var 30 her a iarðriki ok dioflar tavlavðv navðgir sanna lvti af honvm, þvi at þeir savgðv sat sva mælandi »þv ert son gvðs«, byrgði hann fyri þvi þeira kallanda mvnn, sæa hinn sami er til mals leysti tvngvr mallavsra manna, at eigi samblandaði¹ þeir sonnv lofvi eitri sinnar rangsnvningar, ok at ver eptir hans dæmi skolvm i eingvm 35 lvtvm þeim samþyckia eða hlyða, iafnvel þott þeir eggi oss stvndvm þarfra lvtu; þvi at með avllv eigi byriar eptir þat frelsi, er gvð hefir veit oss, ok lifgandi boðorð ritninganna at² þiggia rað at

¹ samblandaðizt Cd. ² ok Cd.

fiandanvm, hverssv ver skolvm lifva, þeim er tyndi sinv sæti ok skipan ok heriadi síðan heilaktt ríki Kristz. Fyri því bavð drottinn honvm talanda af helgvm ritningvm at þegia, at gvð sagði sva hinvm syndvga: Fyri hvi boðar þv mit rettlæti ok talar lavgmal
 5 mitt fyri þinn mvnn? Alla lvti skravkva dioflar, sva sem i eptir-
 liking ymisligra lvtu, þæ er talazt við. Opt heyriz sem þeir tali
 við bræðr, optliga giora þeir nockvrnn okyrleik vppvekiandi hliom
 eða hareysti, eða sem havndvm saman liostandi, hvæsandi eða
 ferliga hlægiandi, at þeir megi þott fyri hina minztv synd at eins
 10 inn ganga i kristins manz briost. En þæ er þeir erv af avllvm
 goðvm mavnnvm bravt keyrðir ok verða at flyia, vatta þeir vm
 síðir sitt vanmegnn sva sem með grati ok sv. Drottinn [bavð
 þeim sva sem sannr gvð ok samvitandi sins velldis at þegia¹; ver
 skolvm fylgia fotsporvm heilagra manna ok framganga þann sama
 15 veg sem þeir, er glavggliga sæ fyrir slikar bleckingar. Einn af
 þeim sagði sva: Þagða ek ok giorðvmz litillatr, þa er hinn syndvgi
 stoð mer i gëgnn; ek sva sem davfr heyrðæ ek eigi, ek var sem
 maðr eigi heyrandi ok sem hinn mallavsi eigi vpplvkandi sinn
 mvnn. Kristr bavð ovinvm at þegia sem sannr gvð, en ver skolvm
 20 fiandanvm i engv trva, ok mvnvm ver hann sigra; hvart sem fiandr
 eggia oss at biðiazt fyrir eða fasta, skolv ver þat ecki giora eptir
 þeira aminning helldr at varri veniv. Hæðandi erv þeir en eigi
 ottandi, iafnvel þot sva syniz, at með sinv rasanda ahlavpi mvni
 þeir oss davða veita; ogra þeir ok heitazt at giora alla lvti, en
 25 giora eigi, því at þeir erv vanmegnnir. Þott ek minnvmt mik
 sagtt hafva af þessvm lvtvm með skavmmv mali, erv þeir enn
 framarr skyrandi, því at þessa lvtu endrminning veitir oss mikla
 varvð.

20. Þa er Jesvs Kristr kom til iarðarinnar, sigraði hann ok
 30 niðr bravt ovininn ok eyddi avllvm hans styrk ok afli. Fyri þessa
 savk minnizt sia hinn gamli hervikingr a sinn hinn fyrra kraptt;
 ok því at hann ser sik fallit hafva, geisar hann með sinni illzkv
 mankyninv skaða at veita, en hann ma þo eigi rangsnva með illvm
 hvgrenningvm eða avðrvm flærðvm þat briost, er gvð styrkir ok
 35 hefir ser til bygðar valið. Með því ok at ohreinir andar, er oss
 erv avallt motstaðligir, hafva eigi mannligan likam, er þat avllvm
 avðsæligra env biartasta liosi, at eigi mega þeir við þat sakaz,

¹ [saal. rettet; gvð bavð þeim sva sannr ok samvitandi sins velldis ok þegna Cd.; lat.: dominus quidem quasi deus et suæ conscius majestatis obmutescere his imperabat.

at fyr þvi sem ver af þeim eigi sigraðir, at þeir megi eigi inn-
 gavngv na i mannlikt hvgskot sva sem at byrgðvm dyrvm. Ma
 þetta ok svæ sannliga profva, at ef þeir væri bvdnir i breyskligvm
 ok mannligvm likam, mætti þeim neitvt ok bavnvt vera þessi inn-
 ganga sva sem fyri læst hlið. En fyri þvi at þeir erv, sem ver 5
 savgðvm, frialsir af þessi likamligri talman, sva at þeim er mattv-
 likt byrgða ok læsta lvti i gegnvm at fara, ok þeir flivga leyfviliga
 vm alltt loptit, er avðsætt, at fyri þeira vanmegn er oskaddr likamr
 heilagra manna. Er þat ok vist, at vandir fiandans þrælar með
 dioffinvm sinvm havfðingia, þeim er hialpari værr sannaði ok 10
 sagði i gvðzspiallinv verit fra vpphafvi manndrapara ok favðvr
 illzkvnnar, mvndv með engv moti oss vægia, er sterkliga berivmzt
 þeim i gegn, ef mattv þeira ok afl væri eigi fra þeim tekit. Heyr nv
 þæ, vondr andzskoti! ef ek lyg þessa lvti, fyri hveria savk þyrmir þv
 oss, er hvervetna hl(e)ypr ok hlavptir (!), fyri hveria savk mattv eigi, 15
 er i avngvm stað ert byrgðr eða halldinn, onyta orð eða atkvæði
 þeira, er dispvta þer i gegn ok þinni illzkv erv gagnstaðligir i
 sinv lifvi? Enn vera kann, at þv elskir oss, þæ er þv kostgæfvir
 hverssdagliga oss vmsat at veita ok vndir at briota. En i annan
 stað er þat með engv moti trvanda, at þv ser lærifaðir goðgirnðarinnar 20
 eða stvndar meirr a goðvm lvtvm eða vel lifvandi mavnnvm stoð ok
 styrk at veita helldr en skavm eða skaða. Eða hvat er þat, er
 þer mæ iamkiært vera, sem þeim skaða at vinna, ok allra mest
 þeim mein at giora, er karllmannligaz beriazt i mot þinvm glæpvm,
 eptir þvi sem ritat er, at syndvgvm er milleikrinn rækiligr ok andztygr. 25
 Hverr mvn eiga iafnn sergnogtt briost sem þv til allrar illzkv,
 hverr mvn sva miok kosta sem þv at fylla fyrihvgsaðar fianzligar
 vmsatir? Vitvm ver, hverr þv ertt, andzskoti, er sannliga matt
 kallaðr vera hit savgazta hræ. Vitvm ver, at fyr þvi lifvm ver
 kristnir menn, ok fyr þvi skolvm ver oravggir ganga til bardaga 30
 eða einvigis þer i gegn, at gvð varr giorði þik ostyrkan. Fyr
 þvi ertv ok særðr ok með þinvm skeytvm i gegnvm skotinn, at
 eigi fylliz með framkvæmð allar þinar ognir. En ef ver bleckivmz,
 ok syniz oss eigi slikt sem er, fyri hveria savk veitir þv vmsátt
 eða ahlavp varri trv með skravksamligvm ognvm eða með mikilleik 35
 likama ymisligra skrimsla? Nv ef megn fylgir vilia, lát þer þæ
 þavrf vinna at eins illt at vilia, þvi at þeira siðr, er mikills mattar
 erv, er eigi at leita fiarlægs fvlltings eða bleckiligra bragða sigr
 at vinna, helldr at fylla þat, er þeir fysazt með sinvm eiginligvm
 krapti. En nv synir þv opinberliga þrotin þin avfl, er þv stvndar 40

æ sva sem með ohreinvm ok bernnsligvm sið skroksamliga at
 svikia, haðvliga æ þik¹ bregðandi leikligv yfvirbragði eða mynd
 hræðiliga kykvenda. Hvat er oss trvanda? hvartt eigi var sannr
 sæ engill, er sendr var af gvði i gegnn Assirijs? Eigi þyrpti hann
 5 fyllgð eða favrvneyti at þiggia af nockvrv folki, eigi for hann
 leikandi, eigi giorði hann nockvrrskonar gny með ottanda okyrleik,
 helldr framði þegiandi sitt mattvliktt valld eptir drottinligv boðorði
 ok riki, þæ er felldi e. lxxx. v. þvsvndir gvðs ovina skiotara en
 orðvm megi skyra. En fyri þæ savk at þer ervt miok breyskir
 10 ok ostyrkir at avflvm, mrvv þer vera i eilifri glavtvn. Þat kann
 vera, at i moti þessv efnu taki nockvrr sva til orðz: Af hverri savk
 var þat, er fiandinn dirðiz vmsat ok freistni at veita envm sæla
 Job fyri hans mikla trv ok til fallz at knyia alltt hans hyski ok
 herbergi? eða fyri hvi drap hann i einvm stað avll bavrnn hans,
 15 herbergin a þav fellandi at eyddvm aðr hans avðræðvm? Fyri
 hveria savk þorði hann vmfram alla þessa lvti at liosta hinn helga
 Job grimligvm sarvm ok leiðiligri likþra? Sa er þessa spvrning
 setr fram, heyri her i mot þav svavr, at þetta matti fiandi
 vist eigi giora, nema gvð giæfvi honvm til þess leyfvi. En þat
 20 verðr fyri tvenna savk, er gvð gefr fiandanvm valld vár at freista,
 til hegningar, ef ver misgiorvm. enn til dyrðar, ef ver stavndvmz
 vel freistnina með gvðs travsti. Af því ma ok skyrtt mark taka,
 at fiandinn ma einskis manz freista, nema hann hafvi aðr til þess
 tekit valld af gvði, því at engi beiðiz þess af avðrvm at þiggia, er
 25 hann hefvir sialfr i sinv valldi. En hvat þarf ek til þessa efnis
 giora minning hinns sæla Job, þess er fiandinn bað freistni at
 veita, ok feck hann þo með engv moti sigrað? Með því at hann
 hefvir ecki valld i gegn kvikvendvm, ma hann ok eigi fremia sitt
 eiginliktt afl i gegnn savðvm eða svinvm nema með gvðligvm
 30 vilia ok vppgiof; sva sem sialftt gvðzspiallit vattar i þeim stað,
 er sva er ritað, (at) dioflar baðu drottin Jesvm sva segiandi: Ef
 þv rekr oss fra mannvvm, send oss þæ i svina flokkinn. Hverssv
 mega þeir ok þæ skaða vinna eða grand giora mannvvm gvðs
 likneskiv ok sva astzfolginni skepnv sinvm skapara með sinv
 35 illzkvfullv valldi, er eigi þorðv ne mattv svinvm grand at giora
 ok þav at deyða vtan gvðliktt leyfvi. Þat skolv þer vita, hinir
 kiærvtzv bræðr, at skirt ok² hreint lif með oskaddri trv til gvðs erv
 en bestv ok hin bitrvztv vapnn, þav er ver skolv beriaztt með i

geggn dioflvm. Trvit ok því, er sannliga er reynt, at andskotinn ottaz vokvr þeira manna, er rettliga lifva, ok sva ið sama bæna-
halld, favstvr, hogværi, vilianliktt faþæki, hafnan hegomligrar
dyrðar, litilæti, miskvnn, rettliga drottнан eiginligrar reiði, ok
einkanligazt þat hiarta, er með hreinni ast elskar almattkan gvð. 5
Veit hinn svartazti havggormr, at eptir drottinligv boðorði skal
hann liggia vndir fotvm rettlatra manna, sem þav orð birta, er
varr hialpari sagði sva sinvm lærisveinvm: Se herna, ek gaf yðr
valld vndir fotvm at troða havggorma ok haldreka ok allan krapt
ovinar, ok mvn yðr ecki vetta granda. 10

21. Ef dioflar giora þat skravksamlikt yfvirbragð, at þeir
sanni sik vita oorðna lvti eða segi þeim fyrir, er þeir vilia falsa,
tilkvomv nockvrþra manna, ok þótt þeir komi, sem ohreinir andar
boðoðv, þæ er vist eigi trvanda þeira frasavgnn, því at þeir erv
avallt lygnir. Fyri þæ eina savk slogvzt þeir fyrir a leið boðandi 15
þessa lvti ok tilkvomv þeira, er siðarr forv, at trvnaðr væri a festr
þeira savgn sva sem nockvrri forspa, ok eptir þat mætti þeir¹ avð-
velligar yfvir þeim valld hafva, er trvðv þeira falsi. Krist(n)ir
menn skolv ok miok varazt slikt at virða sva sem nockvrt taknn
eða stormerki, með því at ohreinir andar, hvervetna farandi með 20
letfæri sinnar nattvr, erv eigi at eins skiotari gangandi monnum,
helldr ok þeim, er æ flvgskiotvm hestvm flytiazt, ok mega avðvelliga
af þeiri savk fyri boða þeira kvomv. Eigi mega þeir þæ lvti
segia, er þæ hafva enn eigi orðit, því at gvð einn veit oorðna
lvti, helldr mega þeir sér eigna viðrkenning eða sva sem nockvra 25
forspa, fyri þeim er eigi vita eða kvnna at skynia þeira vmsatir,
þeira lvti, er þeir sa með vpphafvi hefviazt i verki eða nockvr
tilfelli. Hverssv marga hyggi þer nv vera, er mattvligtt se með
letfærligvm fraleik þeim at birta, er fiarri erv staddir, þenna mikla
safnat eða þæ lvti, sem her erv talaðir, ef þeim væri nackvat mot- 30
staðlikt, fyri en sa nockvrr, er nv er naverandi, megi flytia eða
fra segia þat, er ek segi. Nv ma yðr verð(a) avðsætt ok opinbertt
af þessvm eptirfarandi dæmvn. Ef nockvrr maðr hefvir hafvit
sina ferð af Thebaida eða einhverivm stað annars heraðs, ok sia
diofla(r) þenna faranda sinn veg fyrriætlaðan, þæ mega þeir boða 35
ok fyri segia með sinvm skiotleik [fyrir sogðvm² hans kvomv. Með
þessvm sama hætti mæ ok verða af hinvm æsiligzta vexti þeirar
ár, er Nil héitir, þæ er þeir sia mikil regnn verða i Blalandi ok
þvi vita, at af þessi savk er ain vavn akafliga at þrvtna með

1 þat Cd. 2 [fyri sagðri Cd.

miklvm vexti ok víða or at ganga sinvm farveg, fara þeir fyrir rennandi eða flivgandi til Egiptalanz boðandi tilkvomu arinnar ok þenna mikla vatnavaxt. Þessa lvti mætti ok menn avðvelliga fyrri segia, ef þeir hefði nattvrv sva mikinn fraleik. Varðhallzmaðr

5 ens sæla Davið vppstigandi i nockurnn enn hærsta stað sæu fyrri en þeir, er mycklv lægra stoðv, farandi menn, þæ er þangat sottv æ þeira fvnd, en eigi þvi helldr sagði með forspa nockvra oordna lvti, helldr boðaði hann þæ visa lvti, er hann hafði seð með nockvrv vpphafvi. Dioflar erv ok sva hattaðir, at þeir skynia

10 alla lvti með glavggri ok harðla vakrligri grein ok boða síðan sin i milli með skiotri ras. En ef þeir atbvörðir verða, at með gvðligri skipan ok fyrihyggiu koma vppteknir lvtir eigi til þeirar endalyetar, sem líkligaz mætti þickia, þat er, ef sæ hverfr aptr a miðri gavtv, er sina ferð hafði vpp hafvit, eða vatnavaxtr dvelst, þa er regnvm

15 lettir ok heiðskirr himinn birtizt at hreinsvþv skyfvllu lopti, þæ verðr opinber svikafvll lygi ohreinna anda ok villa þeira, er þeim trvðv. Þessir lvtir vorv vpphafv heiðingligrar villv; slikar prettafvllar forsagnir af dioflvm framflvttar i hofvm eða blothavrgvm tvðv margir heiðingiar forðvm vera spadoma, allt þar til er fiandinn

20 með sinvm erindrekvvm tyndi avllv sinv herfangi i tilkvomv vars herra Jesvs Kristz, ok hann með sinvm blezaða mvnni ok fyrri sina sendiboða bavð ohreinvm avndvm at þegia ok af lata slikv sinv falsi. Ek bið, at þer segit mer, hverr þat mvn ætla, at líkamligr læknir skyniandi mannligan svikleik ok brvna hitnanda

25 briostz af lettri atekning sinna fingra, er hann ranzakar æðar þess, er vanmegnit hefvir, at hann hafvi með ser gvðdomligan kraptt? Hverr mvn dirfvazt at veita skipstionarmanninvm gvðliga virðing eða vegsemð, þeim er skipin v styrir ok leið segir eptir merking himintvngla ok þeira gavngv? Ef nockvrr talar eptir rettri ok

30 nattvrvligri profvan af þvrvk eða svmarligvm hita, af miklv regni eða vetriligv frosti, nv ferr sva miok, sem hann sagði, mvn eigi akrkarllinn helldr þenna lofva, fyrri þat er hann gat nær slikvm lvtvm, helldr en tig a hann gvðligv nafni? Nv ef þat mætti vera, at dioflar segði eða boðaði nockvrt sinn sanna lvti, svarið þer mer

35 þæ ok segit: Hverr avvaxtr er þat at vita fyrr oordna lvti, þæ er sinvm tima mvnv fram koma? Var nackvart sinn miok lofvaðr slika lvti vitandi, eða ovitandi þiniliga hegnør? Vel hverr maðr aflar eða fyrri byr ser sialfv annathvart kvalar, ef hann vanrækir boðorð heilagra ritninga, eða eilifva dyrd, ef hann giorir þav ok

40 varðveitir eptir megni. Engi varr skal miok fysazt i þessv stvndliga

lifvi at hafva fyrirvitand oordinna hlvtu, helldr at vera hlyðinn gvðs boðorðvm ok gioraz sva kiærr vinr af þræli. Eigi er oss miok rækianda fyri at vita, hvat æ okominn tima kann at bera, helldr at fylla þæ lvti, er oss erv skylldvliga boðnir, ok biðia þess verkavps af gvði, at með hans fvltingi megim ver sigraz i þeiri orrostv, er ver berivmz fiandanvm i gegnun. En ef nockvrr fysiz harðla miok, sem vera kann, at skynia ok fyri at vita oordna lvti, þæ hæfvir, at hann hafvi reinntt hiarta. Þvi at ek trvi, at manzins avnd, þess er trvliga þionar gvði, ef hvn staðfestizt i þvi skirlifvi, sem henni er eiginlikt ok hvn var sköpv, at alla lvti megi hvn framarr fyri vita ok skilia en ohreinir andar. Slik var avnd Helisæi spamanz, þess er birti ok syndi þæ kraptta, er avðrvm vorv okvnnir.

22. Nv með þessvm savgðvm hlvtvm mvn ek skyra fyr yðr aðrar bleckiligar dioflæ vmsatir. Þeir erv iafnan vanir vm nætr siðlatra manna at vitia, ok segiaz með falsligv yfvirbragði vera gvðs einglar, lofva þeir iðn þeira ok astvndan, vndraz mikla staðfesti, en heita þeim fyri oordinni avmbvn ok verkavpi. En ef sva berr til, at þessir ganga i syn við yðr, þæ skolv þer vopnast með heilagri trv þeim i gegnun ok veria yðr ok yðr herbergi með marki hins helga kross, ok mvnv þeir skiott hverfva ok at engv verða, þvi at þeir hræðaz miok sigmark vars hialpara; fyri þat sama sigraði hann ok rænti alla loptliga krapta, þat er ohreina anda, ok bavð, at þeir skolv af avllvm vera fyrilituir. Þeir erv ok vanir a sik at bregða eða sina limv ymisligv skravkligv yfvirbragði, ok ganga sva i syn við oss, at hvgrinn varr ottiz en likamrinn hristiz af hræzlv. En sa er i þessi freistni hefvir travsta trv til almattigs gvðs, rekr þæ ok þeira styrk ok hæðilig brigzli skiotliga æ flotta.

23. Eigi er miok torvellikt skynsamliga grein at giöra millvm goðra anda ok illra, ok með gvðs fvltingi ma þat opinbert verða. Fagrlig æsiona heilagra eingla er elskanlig ok hogværlig, eigi synast þeir þrætandi eða kallandi, ok eigi er optliga af nockvrvvm heyrð þeira ravst, helldr fara þeir hliðliga ok linliga, ok þo skyndandi fagnat at veita gleði ok travst syndvgvm mavinnvm, þeim er misverka vilia iðraz, þvi at sialfr gvð er með þeim, sa enn sami er brvnnr miskvnnar ok vpprás allz rettlætis. Þæ er vart hvgskot birtiz liosi heilagra eingla, er þat eigi okyrt eða stormsamt, helldr lintt ok blitt; þæ hitnar avndin af mikilli fysi at eignast himneska fagnaði ok skiotliga með þeim gvðs englvum at fara til himinrikis dyrðar, er hvn ser þæ naverandi, at vppgefuv

herbergi mannlígs líkams, ef þat mætti þá vera, ok þvngri byrði
 dævðlígra líma¹. Sva er mikil þeíra goðgírnð, at ef nockurr ottaz
 miok af ostyrk mannlígrar nattvrv þeíra syn eða vitian, þá taka
 þeír skiott í brvtt af manlígv híarta alla hræzlv. Með þessvm
 5 hætti gíorði Gabriel gvðs eingill, þá er hann talaði við Zachariam
 í musterínv, sva ok þeír englar, er híngatbvrd vars híalpara boðvðv
 fehírdvm, ok enn þeír, er vítrvðvz hía drottínlígrí grof eptír hans
 vpprísv. Allír þessír gíorðv styrk ok orvgg þeíra hvgskot, er þeír
 bírtvz, ok baðv þá eígi hræðazt. Mikil hræzla verðr eígi svá miok
 10 af eínvvm samt andlígvvm otta, sem hvv verðr stvndvm akafígg af
 syn ymíslígra lvtá, þeíra er líkamlígrí synazt með mísíofnv yfvír-
 bragði. Enír verstv andar hafva grímílgar asíonvr, hræðílíkt hííoð,
 savrgar hvgrenníngar, fara með lavsvngarfíllvm leík ok hræíngvm
 sem vanstílltír vngír menn eða íllvírkíar. Af þeíra navíst verðr
 15 avnd manzíns skíotlíga hræzlv fíll, vít ok skílníng slæfvazt ok
 dofnar; gíoríz hatr míllí kristínna manna, sorg ok svndrþyeki míllí
 mvnka, þvngí ok leíðendi af endrminníng eígnlígra synda, hræzla
 dævðans, mikíl agírni avðæfa, mæði kraptana at fremía ok vel at
 lífva með míklvm híartans slæleík. En ef fagnaðr ok ovmræðílígg
 20 ast ofavlsvt með orvggv travstí til gvðs kemr í stað þess otta, er
 gíoríz af míkíllí hræzlv eða syn ovína, þá skolvvm ver víta, at
 fílltíng vartt er kómít, því at orvggleíkr hvgar er híit skírazta mark
 navístar gvðlígs velldí. Abraham havíftfadír sa með þessvm
 hætti síalfvan gvð ok fagnaði harðla míok; með þessvm sama
 25 hætti gladdíz ok hínn sælí Jóhannes baptístá þá enu eígi fædr
 míklvm fagnaði, er hann skíldí sæla mey Maríam, er þá bar skapara
 allra lvtá í hínv helgazta herbergí síns kvíðar, vera kómna at vítia
 sínnar móðvr Elísabet. En ef yfvírkómín hræzla staðfestíz með
 þeím, er vítíadr er, þá er víst, at fíandínn geck í syn víð hann,
 30 því at hann kann ecki þann at styrkía eða gleðía, er hann vítíar,
 sva sem Gabriel styrktí ottandi mey henni bíoðandi, at hvv skýlldí
 eígi hræðaz, eða sva sem fehírdar vorv hvggadír af gvðs eínglí, helldr
 tvefvalldar hann hræzlvna, þar tíl er sa hratar nær í avrvílnanar dívp,
 er fýrí verðr; þetta gíorír hann tíl þess, at þeír veslír menn, með þessi
 35 navðvng af honvm tíl þravngðír, veítí honvm overðvga vegsemð
 hann fílltíngs bíðíandi, er of míok gleyma gvði ok hans boðorðvm.
 Af slíkv tílfellí hvgvðv veslír heíðíngíar falslíga síalfá díoflána gvð
 vera, ovítandi at sannr gvð varr bannar slíka víllv. Sæ hínn samí
 vílldí eígi, at kristít folk anetíadíz slíkvvm díofvls svíkvvm, sva

sem gvðzspiallit vattar, at þæa er fiandinn dirfðiz opinberliga vars hialpara at freista ok ser at eigna hofðingskap ok valld allra lvtæ, giorði gvð son hann forflotta sva til hans talandi: Far brvtt, andzskoti, þvi at sva er ritat, drottin gvð þinn mantv vegsama ok honvm einvm mivntv þiona. Oss er ok leyfvi af gvði gefvit i varvm navðzynivm þessi orð fram at flytia, þvi at fyri þæa savk talaði hann slika lvti, at með þessvm hans orðvm brytiz niðr vár freistni, þæa er kemr slik at hendi, sem son gvðs þolði af andzskotanvm. Heyrið, kiærir bræðr, ek vil yðr ok a minna, at þer æ hyggiz meirr vel at lifva en iartegnir at giora; variz ok við, at engi yðarr taknn eða iartegnir giorandi þrvtni þaðan af til metnaðar eða fyriliti aðra, þæa er slika lvti er omattvlikt at giora. Ranzakit helldr lif ok atferð serhverra, þvi at yðr hæfvir þeim at likiazt, er algiorvir erv, ok fylla þæa goða lvti, er a skortir aðr yðra atferð, þvi at taknn at giora er eigi vars litilleiks, helldr fremiaz þav af drottinligv valldi, þess er til sinna lærisveina talaði, sem gvðzspiallit vattar, þa er þeir dyrkvðvz af iartegna giorð, ok sagði sva: Eigi skolv þer af þvi fagna, at dioflar erv vndir lagðir yðart valld, helldr fyri þæa savk at nofnv yðr erv i himinriki ritvð. Skrasetning nafna a lifs bok er vitni krapz ok verðleiks, en bravtrekxtr annskotans er giof ok veizla hialparans við sina þionostvmenn. Heðan af svarar drottinn þeim, er eigi fagna af erfviði eða starfvi sins goðs lifs helldr af framning taknanna, sva segiondvvm: «rakvm ver eigi diofla i þinv nafni ok giorðvm marga krapta i þinv nafni?» Ok man hann sva segia: «Ek segi yðr vist, ek kennvmzt eigi við yðr, hverfvit brvtt fra mer, verkmenn illzkv, þvi at drottinn veit eigi skyn a verkvm vondra manna.» Þess skolv ver með allri astvð biðia, at ver giorimzt verðir þæa giof af gvði at þiggia at giora skynsamliga grein millvm goðra anda ok illra, þvi at eptir atkvæði ritninganna skolvm ver eigi hverivm anda trva, er oss birtizt. Nv villda ek lvka minv mali ok þæa lvti hlioði hylia, er mer litlvm ok lagvm [hafva til handa borit]. En til þess at þer ætlit mik eigi þarflavsliga þeira lvta minnazt, er eigi mega verða, þo at ek tala slikt, fyri þvi þo at ek mega þaðan af synazt sva sem ovitr, man ek segia þæa lvti af morgvm, þvi at drottinn, sæa er glavggliga skyniar ok litr leynda lvti minns hvgskoz, veitt, at þetta giori ek eigi af savk nockvrrar hræsni, helldr yðr til nytsemðar.

1 [udfyldt efter *Gisning*; *aabent Rum i Cd.*; *Lat.*: silentio premere *qvæcunqve meæ acciderant parvitati.*

24. Þat var opt, þæ er dioflar gengv i syn við mik, at þeir lofoðv mik miok, en ek bolvaða þeim i mot, ok bað ek þæ þegia i nafni drottins. Jafnan savgðv þeir mer ok fyrir, æ hverivm tima en mikla Nil mvndi taka æsiligan vavxt, enn þeir heyrðv af mer i

5 mot slik svavr: «Hvat kemr til yðar at ahyggiazt slika lvti?» Sva sem vapnaðir riddarar ok mer með ofriði ognandi syndvzt þeir mer stvndvm ok slogv vm mik hring ok mitt herbergi ok fylldv hvs mitt með haldrekvm, hestvm ok havggormvm ok ymisligvm skrimslvm, ok ek savng i mot þessi freistni sva segiandi: «hij

10 in curribus etc. þessir miklazt af kerrvm ok hestvm, en ver mvnvm miklaz i nafni drottins gvðs vars;» ok skiott með gvðs miskvnn slogvz þeir með avllvm skrimslvm a flotta. A nockvrvm tima vitivðv þeir mín með micklvm liosi ok savgðv sva: «Heyrðv, Antoni, ver ervm komnir at syna þer ok veita vara elldliga birti.» Ok

15 ek með byrgðvm avgvv baðvmz fyrir til gvðs, því at ek villda eigi sva miok mik vanvirða at sia diofvls lios, ok skiotara en ek fæ sagtt, slavktizt falslikt lios vandra anda. Eptir fæ manaði liðna flyeðvz þeir enn saman eitt sinn fyri mer ok tokv at syngia ok vm ritningar at tala sin i milli. En ek sva sem davfr afvirðvmzt

20 slikt at heyra. Skelföv þeir ok stvndvm klavstr mitt með miklvm okyrleik, en i gegnu þeiri freistni bað ek til drottinnis með stadfavstvm ok ohrærðvm hvg. Optliga giorðv þeir mer i heyrnn hark eða hegomliga hoppan, hvislan eða havggormligar hvæsingar. En er ek tok at biðiazt fyrir, sneriz þeira hliod i gratvliga ravst.

25 Trvit mer, synir minir, ok þeim lvtvm, er ek mvn nv segia. Ek sæ nockvrt sinn fiandann með harðla hafvm likam, hann giorðiz þæ sva diarfr, at hann sagðizt vera gvðs kraptr ok forsia ok mællti sva til min: «Hvat villtv, Antoni, at þer veitizt af mer?» En ek spyttu tysvar sinnvm, sem ek matta mest, i hans gapanda gin,

30 ok vopnaðr með Kristz nafni hl(i)op ek æ hann með avllv affi. En sæ hinn mikli likamr, er mer hafði synzt, fyrivarð allr ok hvarf skiotliga milli minna handa. Þæ er ek var fastandi, syndizt hann mer nockvrt sinn sva sem einn mvnkr ok eggiadi mik at likna nackvat minvm likam ok snæða af því bravði, er hann fornaði

35 mer. Hann sagði sva: «Fyri því at þv ert maðr vndirleggiandi mannligm breyskleik ok osty(r)kð, lat hvilaz litla stvnd þitt erfviði, at eigi fallir þv i likamligan sivkleik af miklv harðlifvi.» Af slikri hans vmleitán kenda ek skiott svarta ok avfvndarfvilla hoggormsins asionv; ok þæ er ek hlifða mer epter minvm vanda með

Kriz vernð ok vopnabvnaði, syndiz mer sem reykr færi vt vm glvgg mins herbergis, ok með þessv moti hvarf fiandinn.

25. Þat var enn þæ er ek var staddr i eyðimork, setti hann optligha fram gvll mer fyri avgv sva sem sina gilldrv. Þetta giorði hann fyri þæ savk, at ek skyllða i vefviazt hans sviksamligr neti, ef ek villða þat agirnaz með einni saman syn; en ef ek villða þat nalgaz með atekning, hvgði hann mer með bardaga ahlavp at veita. Optliga þæ er ek var af dioflvm barðr, savng ek þessi orð: Nullus me separabit a caritate Cristi, eingi man mik mega fra skilia¹ Kristz ast. En er þeir heyrðv þessi orð, svndrþyektvz þeir sin i milli, ok slæz hverr a annan með ærslavllri grimð, slogvz eptir þat a flotta, eigi fyri mina verðleika, helldr af sialfs gvðs boðorði ok valldi, þess er sva sagði: Vidi Satanan quasi fulgur cadentem de celo, ek sa andzskotann fallanda af himni sva sem ellding. Þessa lvti, synir minir, sagða ek yðr fra mer, minniligr postvligs dæmis þess, er hinn helgi Pall sagði sinvm lærisveinvm, fra þeim mannravnvm ok freistni, er hann þolði a sinvm dagvum, til þess at eigi nackvarr otti eða diofla freistni ok eigi nockvr mæði talni yðra goða fyrætlan. En því at ek elskandi yðartt litillæti minntvmz margra hlvtu fra mer segiandi, sva at ek ma þaðan af ovitr synaz, fysvmz ek enn yðr þat kvnniktt at giora, er engi heyrandi manna skal efvaz, at satt er ok ofalsat.

26. Þat var enn eitt sinn, at fiandinn kvði dyrr klavstrs mins. Ok er ek geek vtt, sæ ek einn mann sva hræðiligan ok hafan, at mer syndizt hofvt hans taka allt til himins. En er ek fretta hann eptir, hverr hann væri, sagði hann sva: «Ek em Sathanas.» Ek spvrða hann enn: «Hvers leitar þv her?» Hann svaraði þæ með þessvm hætti: «Fyri hveria savk hata mvnkar mik at þarflavsv eða kenna mer sin misfelli, eða fyri hveria savk bolvar mer allt kristinna manna folk?» Ek svaraða: «Þat giora þeir allir rettliga, því at ver þolvum optliga mikil ohægendi ok þyngsl af þinvum vmsatvm.» Hann svaraði: «Ecki velld (ek) þesskonar aslattv, helldr hrellaz þeir sialfvir sin i milli, ok skelfvir hverr annan. Ek em nv orðinn vesæll ok herfviligr. Ek bið, at þv minniz, hvart þv hefvir eigi lesit þav spamanz orð, er sva segia: Kristr eyddi avllvm vapnvm ovinar ok bravt niðr borgir hans. Nv hefvi ek engan stað i minv valldi, ok enga borg eignvmzt ek nv. Engi hefvi ek vopnin, avll erv þav brotin ok i

brvttv, allar þjóðir ok avll hervt hliða nv ok dyrka með vegsemð Kristz nafnn. Sialfar obygdðir ok eyðimerkr erv nv fvllar af otal-
 ligvm flockvm mvnka. Fyri því bið ek, græti þeir nv sialfvir sik,
 ok lati af mik at særa eða slíta vtan alla savk með sinni aleitni.»
 5 Þæ er ek miok vndrandi heyrða slika lvti, lofvandi drottinliga
 miskvnn með fagnaði) briostzius, mællta ek sva til hans: «Þessi
 þin orð, er þv talaðir nv nyliga, eigna ek eigi þinvm sannleik,
 því at hann ma engi með þer finnaz. En þott þv ser efvalavsliga
 hofvt allz fals ok lygi, iataðir þv þessa lvti navðigr lygilavst, því
 10 at sannliga bravt Jesvs Kristr með avllv niðr þin avfll, en þv
 afsviptr [engiligri fegrð ok vegsemð veltiz¹ i oþrotnanda savri.»
 Ok er ek hafða varla þessi orð mællt, hvarf sa enn hræðiligi, er
 við mik talaði, at heyrðv nafni várs hialpara. Heyrit nv þæ,
 minir synir, hverss þickizt þer nv þvrfva framarr at fretta, hver
 15 hræzla eða hver efvaðsemð ma nv talma yðarnn goðan sið, hver
 freistni man yðr nv mega fra slíta gvðligri ast? Ef þer ahyggizt
 vm annarlikt lif, geymit at hvarv yðars eiginligs lifs, ok at he-
 gomlig hvgrenning angrizt eigi við þann hegomligan haska, er hvn
 staðf-stiz a stvndvm at þarflavsv; ottizt engi, sæ er gvði treystizt
 20 sinna synda iðrandi, at fiandinn mvni þann til foraðs draga.
 Hrindit æ brott avllv angri, því at drottinn, sæ er felldi vara
 ovini, er með oss, sva sem hann hefir fyriheitit, oss hlifvandi ok
 varðveitandi af ymisligvm andzskotans arásvm. Hyggit nv at
 ok virðit: sialfr fiandinn, er marghattaðar slægðir hefvir frammi
 25 með sinvm erendrekvm, iatar nv, at hann hefvir eeki afl i moti
 kristnvm monnvm. Þvi skolv kristnir menn ok mvnkar vm þat
 æhyggiaz, at eigi fyri þeira iðnarleysi eða ostyrka trv veitiz
 dioflvm avfll eða færi þeim at granda með sinvm svikvm, því at
 slikir ok með þeiri mynd erv þeir vanir var at freista, sem þeir finna
 30 eða skynia oss ok varar hvgrenningar. Ef þeir finna i varvm briostvm
 nockvrtt sað hræzlv eða illra hvgrenninga, sæta þeir þegar ok
 leita þar at setiazt sva sem illvirkiar i eydda staði, avka þeir þæ
 yfvirkominn otta ok ohreinar hvgrenningar með þessvm hætti
 grimliga kveliandi þæ vesla avnd, er þeim gaf færi sin at freista.
 35 En ef ver giorvm² glaðliga gvðs þionostv ok fysvmzt með hita
 heilagrar astar til himinrikis fagnaða, sialfva oss ok alltt vart efni
 gvði æ hendi felandi æ hverri stvnd, mvn eingi fiandi oss mega

1 [rettet; eiginligri fegrð ok vegsemð. vegsemð(!) Cd.; Lat.: honore nudatus angelico, volutaris in sordibus. 2 glaðligvm tilf. Cd.

sígra eða þora nær at koma; því at þeir flyia með skávm æ brott fra því briosti ok hiarta, er þeir finna hliptt með heilagri trv ok með Kristz marki merkt. Sva flyði fiandinn hinn helga Job styrkðan með gvðligri trv, en enn veila Jvdam, er tyndi sinni trv, þatt hann hertekinn sinvm fianzligvm bavndvm. Þessi erv 5 en orvggvztv¹ vapnn at sígra ovininn: andlig gleði ok iafnan at hvgsa almatkan gvð ok endrminnaz hans mikla ok ovmb-ræðiliga miskvnn, þæ er a brvtt rekr alla diofla ok þeira aslattv sva avðvelliga sem nockvrnn reyk, hatar alla vara ovini en ottaz alldregi. Ætlit ok, at andzskotinn er eigi ovitandi, hvilikr 10 elldr honvm er fyri hendi, ok hann veit skyn, at sialfr hann skal þola með sinvm erendrekvm gnogligan ok eilifvan brvna hitnanda helvitiss. En fyri því at ek man nv lvka minv mali, vil ek yðr a þat minna við endalyktt, at ef yðr birtiz nockvr vitran eða syn, frettið eptir diarfliga, hver (hvn er) eða hvaðan hvn kom; ok 15 ef þessi vitran hefvir verit af gvði eða hans helgvm mavnnvm, man vtan alla dvæl með engiligri hvggan snvaz hrygð i fagnat; en ef þessi syn var diofvls freistni, man hvn skiott brvtt hverfva fyri eptirfrett retrrvanda mannz, því at þat er hit mesta mark styrkðar ok orvgleiks at spyria þann, er i syn gengr, hverr hann er, 20 eða hvaðan hann kom. Sva kendi Jesvs son Nave eptir frettandi gvðs engil ser fvltung veitanda, ok með sama hætti matti ovinnr eigi leynaz fyri Daniele, eptir spyriandi hverr hann væri. «

27. Þa er hinn helgi Antonivs hafði sitt mal til lykta fært, gloddvzt allir miok, þeir er heyrtt hafðv hans fagrliga ok helga 25 kenning, fyrilitandi allir samtt diofla vmsatir ok miok vndrandi þæ dasamliga giptt ok gíof, er hann hafði af gvði þegit grein at giora milli goðra anda ok illra. Margra briost ok hiarta hitnadi af heilagri fysi at lifa i gvðs þionostv; þeir er aðr vorv ostyrkir, giorðvzt staðfastir i heilagri trv; falslig ætlan flyði i brvtt af þeira 30 hvgskoti, er aðr vorv eigi a rettvvm vög trvarinnar; svmir frelsvðvz af ymisligri eða hegomligri hræzlv með gvðligvm styrk.

28. Avll þav klavstr ok mynkliif, er vorv i eyðimorkinni i nand við hinn helga Antonivm, vorv fvll af gvðs þionostvmavnnvm, þeim er dag ok nott stvndvðu eigi annat en syngia gvðs lof, lesa helgar bækr 35 eða biðiazt fyrir. Af hans helgvm fortavlvvm ok mikilli fysi eilifrar dyrðar favstvðv þeir mikit ok vavkðv ok stvndvðv an affati helga ast at hallda sin i milli ok þeim, er þvrfvandi vorv, miskvnn at

veita. Þessi halfva eyðimerkrinnar var sva við sem mikit herat,
 enn mvnkar eða einsetvmenn, þeir er þar byggðv, vorv með avllv
 fraskila þyss veralldarmanna ok allri hegomligri atferð, en syndvzt
 hverssdagliga fremia milldi verk ok rettlætis. Hverr mvndi
 5 sa vera at eins siaandi sva mikla mvnkasveit eða litandi
 þeira karllmannligan ok svæ samþyckan samnað, at engi villdi
 avðrvm mein giora, hallmæla eða einarðarlavsan vmlestr at veita,
 helldr elskandi helga bindendi villdi hverr avðrvm glaðliga þiona,
 at eigi mvndi hann skiotliga slikvm orðvm tala: Heyrðv Jacob,
 10 harðla goð erv þin herbergi; heyrðv Israel, harðla goðar erv þinar
 tialldbvðir, sva sem skyggiandi skogar, svæ sem paradisvs yfvir
 rennandi vavtnvm, sva sem tialldbvðir af drotni reistar ok festar,
 sva sem cedri þar en hæstv ok en fegrstv tre hia vavtnvm vaxandi.

29. En er þessi safnaðr eflðiz dag fra degi af astvndan goðs
 15 lifs i gvðs þionostv, endrminntiz heilagr faðir Antonivs af nyiv
 þeivar ovmbraðiligrar dyrðar, er gvðs vinvm er bvin i himinriki,
 fylritandi alla hegomliga lvti þessa stvndligs lifs ok sva virðandi
 með sialfvn ser, sem þat væri allt litils vertt, er hann hafði her
 til starfvat eða i freistni þoltt. Var þat nv ok iafnan, at hann
 20 satt einn samt. Ok þæ er svæ bar til, at hann varð sinvm eigin-
 ligvm likam at lina, fæzlv at neyta eða svefnns eða annarra þeira
 lvtu, er manz nattvra eða navðzvn beiðir, mæddiz hann af því
 miok með vndarligvm kinnroða, er sva mikit frelsi andarinnar
 skyldi vera þravngt ok halldit vndir endimarki litils ok davðligs
 25 holldz. Þat var ok optliga, þæ er hann var sitiandi með bræðrvm,
 at hann hellt sik fra þeiri likamligri fæzlv, er fyri honvm var, af
 minning andligrar fæzlv. Ok þott hann giorði þetta með vndar-
 ligvm hætti hvgsandi odavðleik andarinnar, sem fyrr var sagtt, ok
 sem hvn neyðizt af sambvð davðligs likams, neytti hann þo optliga
 30 nockvrrar fæzlv einn samt verandi, en stvndvm hia bræðrvm sitiandi,
 sva sem davðligr maðr. Hann eggiaði ok með opinberri kenning,
 at engi skyldi of miok þrongva eða meinlæta sinvm likam, helldr
 næra hann ok styrkia með hæfviligri geymslv, at eigi tyndiz hann
 eða fyriferiz gvðlikt verk, þat er likamrinn, i gegnn vilia sins
 35 skapara; bað ok ongan sva sælliga fæða holldit, at þat drambaði
 i gegnn avndinni, en sagði fyri því með avllvm albvgva ok iðnn
 avndina varðveitandi, at eigi bæri þæ ohammingio til handa, at hvn
 sigrvt af likamligvm lavstvm selldizt eptir þetta stvndliga lif til
 eilifra helvitis myrkra, helldr at hvn, ser eignandi valld ok stiorrn

yfvir sinvm likam, skyldi honvm sva styra, meðan þav bygði samt, ser til nytsemðar ok avörvm, at með gvðligvm styrk mætti hvn verðvg verða sitt herbergi vpp at hefia sem hinn helgi postoli Pall til ens þriðia himins. Sannaði hann ok varnn hialpara sva segia ok bioða: Verit eigi miok æhyggivfullir avnd yðarri, hvat þer 5 mrvnð snæða, eða likam, hverssv þer mrvnð klæðaz, leitid ok eigi með akefð, hvat þer skolvtt eta eða drecka, því at slika lvti afia heiðnar þioðir með micklvm kostnaði; yðarr himneskr faðir veit, at þer ervt allra þessa hlvtu þvrvfandi. Leitit ok þæ i fyrstv gvðligs rikis ok hans rettletis, ok mrvn þessir allir hlvtir yðr veitazt. 10

30. Þa er þessir hlvtir vorv liðnir, giorði Maximianvs hinn omilldi keisari mikinn ofrið kristni gvðs ok villdi henni eyða með grimðarfyllri akefð. Þæ vorv havndlaðir gvðs vinir, hvar sem þeir vorv fvndnir, ok leiddir i borgina Alexandriam. Sialfr hinn helgi Antonivs for þæ af klavstri sinv, ok villdi fylgia pislarvattvm gvðs, 15 sva segiandi: »Forvm at samteingiazt dyrðarfyllvm sigri bræðra varra, gavngvm fram karllmanliga sialfir, eða siam at minnzta kosti, er aðrir heyia gvðs orrostv.« Ok af ast pislarvættissins var hinn sæli Antonivs sannliga pislarvatr. En þót hann væri eigi havndvm tekinn eða samtalar gvðs iatorvm, þeim er til malmverks vorv 20 þrælkaðir eða i myrk(v)astofvm halldnir, þæ er hann geck at sinvm sialfvilia i hendr ofriðarmanninvm, lagði hann æ allan hvg opinberliga ok frial-liga þæ at eggia, er fyri domandann vorv leiddir, at eigi skyldi þeir gvði neita fyri ognir vandra manna. En þeim er til davðans vorv dæmðir, fyllgði hann fagnandi allt til þess 25 staðar, er þeir helltv vtt sinv bloði ok avðlvðvz farsælliga pislarvættis koronv, sva sem sialfr hefði hann sigrazt. Ok af þessv tilfelli varð domandinn miok reiðr, þæ er hann sa staðfesti Antonij ok hans felaga, bavð hann nv sva, at allir mrvnkar skylldv bravt flyia or borginni, en ef þeir vorv þar staðnir, skyldi með avllv 30 engi þeira vera doms verðr, helldr bað hann, at þar skyldi hverr davða þola, sem hann væri fvndinn. Ok af þessv domandans atkvæði syndiz avllvm æ þeim sama degi at flyia ok sialfva sik at fela fyri ofriði gvðniðinga, nema einvm samt Antonio, hann gaf eigi gavm at boði þessa grimma domanda, flyði hann hvergi, enn 35 geck þar til, sem vatn var, ok tók at þva yfvirklaði sitt. A næsta degi eptir stoð hinn helgi Antonivs með avllv ottalavss i einvm hafvm stað i borginni, ok þa klæddr með biortv klæði, at sva avðzeliga kominn eggiaði hann domandann ser æ hendr, ef hans gavngv bæri þar hia. Hitnaði hans hiarta af mikilli fysi til pislar- 40

vættiss fyrí gvðs nafni ok syndi oss, at kristins manz hvgr skal vera staðfastr ok alldregi vandbinn at þola pining ok dauða, ef þavrf¹ krefr, sva miok, at hann varð hryggr, er honvm veitiz eigi, eptir því sem hann villdi, pining at þola fyrí nafnn drottins várs

5 Jesvs Kristz. En almattigr gvð fyrirvandi sinni hiorð lærifodr ok gæzlvmann varðveitti Antonivm fra hændvm ofriðarmanna, at settning mvnkligs síðar skyllði eigi at eins styrkiaz fyrí hans helga bæn helldr ok navistv. Alldregi varð hann fraskila Krizt iatorvm, meðan hann var innan borgar, því at hann samtei(n)gðiz

10 þeim fyrí samband heilagrar astar mikla æhyggiv fyrí þeim berandi. Virði hann ser ok þat meiri pining, er hann var vti byrgðr fra þeim, er i myrkvastofvm vorv halldnir.

31. Þa er hinn mesti ofriðarstornr var afliðinn, ok hinn sæli byskvp Petr, koronaðr með dyrð pislarsigrs, var af þessv lifvi

15 liðinn til himinrikis fagnaða, for hinn sæli Antonivs aptr til klavstrs sins, þolandi hverssdagligt pislarvætti i sinni samvizkv fyrí ast ok vandlæti heilagrar trvar. Mæddi hann sik nv bæði með favstvm ok vokvm framarr en fyrri, harklæði hafði hann næst ser, en annat yfvirklæði fyrí alpyðv avgv. Alldregi lavgaði hann sinn likam,

20 ok alldregi þo hann savr ser af fotvm, nema navðzvn skyllaði hann til yfir nockvt vatn at fara. Engi maðr vm allðr sa likam Antonij nockðan fyrri en hann andaðizt.

32. Þat var a nockvrri tíð, þa er heilagr Antonivs villdi sik fra halda syn ok viðrmæli mannanna, ok hann hafði byrgtt

25 klavstr sitt, sva at með avllv lofvaði hann engvm manni inngavngv, þa flvtti a hans fvnd dottvr sina sarliga af dioffi kvalða einn riddara hafðingi, sæ er Martinianvs het. Hann knvði dyrr biðandi, at enn helgi Antonivs gengi vtt at hialpa dottvr hans með sinvm bænvum til gvðs, at hvn hreinsaðiz af dioffi. Enn sæli Antonivs villdi

30 eigi dyrr vpp lykka, helldr sa hann vtt vm einn glvgg ok sagði sva: »Heyr þv maðr, sagði hann, hvat biðr þv mik fvltings, ek em davðligr maðr seim þv ok samfelagi þinnar ostyrkðar. En ef þv trvir a Krist, þann er ek þiona, þa far þv a brvtt, ok bið gvð eptir þinni trv, ok man dottir þin heil verða.« Hofðinginn trvði

35 skiotliga orð ens helga Antonij, for hann a bravt leið sina ok kallaði a nafnn Jesvs Kristz, flvtti hann dottvr sina alheila heim.

33. Margar aðrar iartegnr let gvð ser soma at vinna fyrí enn helga Antonivm. Ok var þat eptir verðleikvm, at sæ neitaði

eigi sinn mát ok miskvnnsemð, þæ er sæ var fvndinn, er verðvgr var at þiggia, er fyri het i gvðzspiallinv sva mælandi: Biðit er ok mrvnt þer þiggia. Margir aðrir diofvloðir menn vorv flvttir fyri dyrr hans mrvnklifvís, ok því at þeir naðv eigi inngavngv, sofvndv þeir ok vrðv þar heilir fyri hans helgar bæmir með gvðs miskvnn. Þessi mikill fioldi tilsekiandi manna hann firrandi einsetv þeiri, er hann fystiz miok at hallda, giorði honvm leiðendi. Ottaðizt hann nv miok, at gnoglig veizla margra iartegna mrvndi vpphefia hvgr hans til nockvrs metnaðar eða aðra til skyllda¹ nockvrs framarr af honvm at vænta, en þeir mattv² með honvm sia. Hvgsaði hann nv með ser heðan i brvtt at fara ok i ena efri Thebaidem, þar er engi matti hann kenna. Tok hann nv nockvt bravð af bræðrvm ser til farneztt, for síðan til einnar ár, sva sem vegr hans lá, ok settiz niðr a backann biðandi, ef skip kiæmi i moti honvm, sva at hann mætti yfvir ana flytiaztt. Ok er hann sat þar hvgsandi af sinni ferð, heyrð(i) hann ravdd af himni sva til sin talandi: »Antoni, hvertt fer þv, eða fyri hveria sakv komtv hingat?« Hann svaraði með avllv ottalavss, sva sem nockvrv maðr honvm kvnnr talaði þessa lvti, ok sagði sva: »Fyri þæ sakv kom ek hingat, at folkitt lætr mik enga hvilld fa, ok fyri því syniztt mer myclv betra at flyia i ena efri Thebaidem, einna hellzt ok fyri þæ sakv at ek em þeira lvtu beðinn, er langt erv vmfram minn krapttt ok megnn.« Ravddin s(v)araði honvm þa enn: »Ef þv ferr i ena efri Thebaidem, sem þv hefir nv hvgsat, mantv þola meira starf ok erfviði ok þrifalltt vm þat fram sem aðr, en ef þv fysiztt sannliga hvilld at hafva, far nv i ena iðre eyðimork.« Heilagrv Antonivs svaraði: »Okvnnir erv mer þeir staðir, er ek skal til sækia, eða hverr man mer þangat veg visa.« Sæ er við hann talaði svaraði, nv skiott, sagði hann, Sarracenos þar mrvndv koma, þæ er vanir vorv at fara kavpferð til Egiptalanz, bað hann með þeim ferðaztt.

34. Þa er þeir menn komv, er envm helga Antonio var til visat, bað hann, at þeir veitti honvm forvneyti i eyðimorkina, ok þott engi þeira væri honvm skvlldbvndinn eða kvnnr, tokv þeir hann giarnnsamliga i sitt favrvneyti ok elskvðv hann sva ok hans samfelag i ferðinni, sem þeim væri hann af gvði sendr. Ok er þeir hoðv farið þria daga ok fiorar nætr, fvndv þeir eitt fiall harðla hátt. Vndir því fialli spratt vpp brvnnr, þaðan af rann sætt ok fagrt vatnn ofvan æ iofnv. Einn vavllr eigi mikill lá vmhverfvís fiallit,

¹ skyllðan *Cd.*

² mættv *Cd.*

æ þeim velli vorv harðla fa palmtre ofagvt ok vanrækt. Þenna
 stað tok hinn helgi Antonivs sva feginsamliga, sem hann væri
 honvm af sialfvm gvði fyrirbinn. Þessi var ok sa sami staðr, er
 honvm var til visat af þeim, sem við hann talaði, þæ er hann sat
 5 æ arbackaunm. Nockvt bravð tok hann i fyrstv af sinvm favrv-
 navtvm ser til navðzynia, ok setti nv einn samtt bygð sina i þessv
 fialli, sva at engi maðr var þar hia honvm. Heltt hann þenna
 stað sva sem sitt eiginliktt herbergi. Sarraceni siandi mikit ok
 dasamlikt hans travst, færðv þeir honvm fyri goðfysi, þæ er þeir
 10 forv apt, nockvt bravð til atvinnv. Nockvra hvggan hafði hann
 ok af þeim palmtriam, er þar vorv vaxin.

35. Þa er mvnkar vissv, hvar hinn helgi Antonivs var kominn,
 barv þeir ahyggiv fyr honvm sva sem synir fyr favðvr, ok sendv
 honvm fæzlv til vidrlifvis. Þæ er Antonivs sæ, at þessi hans
 15 navðzyn var morgvm et þvngasta erfviði, villdi hann letta þessv
 starfvi mvnka, bað hann nv einn af þeim, er æ hans fvnd kom, færa
 ser hvast graftol ok nockvt hveitikornn. Ok er þetta hvartveggia
 var honvm fært, geek hann með fiallinv ok fann einn stað, þann
 er honvm þotti hæfviligr sæði niðr at færa, eigi mikinn. Þar matti
 20 vatnu (renna) yfvir, þat er vppspratt vndir fiallinv, þar kastaði hann
 korni niðr, ok þat sæði vanz honvm alltt ár til fæzlv. Fagnaði
 hann nv, er hann matti lifva i eyðimork af sinv starfvi ok eigin-
 ligvm handaverkvm vtan avll annarra vhægendi. Ok nv er hann
 sæ, at margir vavndvz at sækia hans fvnd enn i þenna stað,
 25 miskvnnaði hann þeira mæði; rotzetti hann þæ kalgarð i litilli
 torfsv i einvm stað vndir fiallinv, at eptir torsottan veg (væri)
 styrkðir tilsækiandi bræðr með þessi hvggan.¹

36. Þat giorðizt nv þessv næst, at dyr, þav er rvnnv af
 eyðimorkinni fyri þorsta sakir vatz at leita, giorðv hinvm helga
 30 Antonio illbyli ok bitv vpp sæði hans. Eitt af þeim tok hann
 havndvm ok mæltti sva til allra: »Fyri hveria savk giorðvt þer
 mer grand? ek hefvi yðr ecki mein giorrt. Farið nv i brvtt i
 nafni drottins ok komit her alldregi síðan.« Eingi mæ þat mistrva,
 at eptir þessi hans orð komv dyr þar eigi síðan hans sæði at spilla,
 35 sva sem þav ottaðiz hans atkvæði. Þæ er hinn helgi Antonivs
 var sva langt kominn brvt i fialliga eyðimork, sem nv var sagt, t,
 at mikil torfæra var hans fvnd at sækia, ok skemti ser þar við
 bænicr sinar, fengv bræðr varla af honvm með micklvr bænarorði,

¹ Dette Cap. slutter med følgende ufuldendte Sætning: Til þessa starfs
 eggiadi hann, hvortil intet tilsvarende i Latinen.

at hann villdi næra sinn likam ok letta littað gavmlvm alldri, sva at hafva ser til fæzlv viðsmior eða alldin, eða virðazt við at taka, er þeir færðv honvm fyri broðvrligri ast.

37. Miok er þat ottanda at heyra eða fra at segia, hverssv miklar þravtir þessi gvðs kappi þolði i eyðimorkinni; þvi at sannglga 5 var sva, sem ritað er, at hann atti eigi at einns at beriaz i mot holdi ok bloði, þat er sinvm likam eða ravngvm girndvm, helldr ok i gegnn hofðingivm ok mattvm veralldar, þat er dioflvm ok ohreinvm avndvm, sem ver heyrðvm þæ sannliga segia, er æ hans fvnd havfðv sótt. Þeir savgvðvz heyrð hafva, þæ er þeir vorv þar 10 staddir, mikiun storm ok gny¹ ok vopnabrak ok raddir marks folks; savnnvðv þeir sik ok seð hafa fiallit alltt fvlltt af fiolða diofla²; sa þeir ok hinn helga Antonivm sterkliga i mot standandi sva sem i gegnn opinbervm ovinvm, ok barðiz þo með litillatligv knefalli; með favstv ok meinlætvm við sinn likam, ok felldi allan fiandans 15 her með vapnvm sinna bæna, en styrkði með karllmannligri æggian þæ menn, er æ hans fvnd sottv, ravskliga i mot at standa með gvðs travsti allri dioflvs freistni. Harðla er þat ok vndrauda, er einn maðr sitiandi i sva mikilli eyðimork skyllði eigi hræðazt hverssdagliga diofla vmsát ok atgavngv ok eigi vndan vægiandi 20 grimleik inna olmmvztv dyra ok ymisliga skriðkykvenda. Rettliga savng Davið af þessv efni: Qui confi(dunt) in domino, sievt mōns Syon non com(movebitur) in et(ernum) qui h(abitat) in H(ierusalem). Þat ma sva skilia: sa er treystiz gvði, man vera ohræriligr fyri sinvm ovinvm sem hit sterkazta fiall. Enn helgi 25 Antonivs hellt með hogværi ohrærdan sterkleik sins hvgar a flotta rekandi ohreina anda, en dyrin giorðvzt honom friðsavm, sva sem ritað er. Eptir þvi sem spamadrinn sagði, leitaði fiandinn með grimð ok gnistandi tavnnvm nockvrnn fangstað æ honvm at fæa, en þessi gvðs riddari var með fvlltingi hialparans orvggr af avllvm 30 hans vmsatvm.

38. Þat var a nockvrri nott, þæ er hinn helgi Antonivs vakði biðiandi bæn sinni til gvðs, at með fiandans æggian ok aslattu flycktiz saman sva mikill fiolði dyra at klavstri hans, at hann sa vmhverfiss hia ser naliga avll dyr ok skrimsl eyðimerkrinnar. 35 Ok er þav forv með gapanda gini með mikilli ogn, sem þav mvndi rifva ok slita allan hans likam, skildi hann, at þetta var fiandans slægð ok vmsátt, ok mællti: «Ef yðr er nockvrtt leyfvi af gvði

gefvit mer grand at giora, svelgit þat, er yðr er veitt; en ef þer komvð hingat fyri illzkvfvlla diofla akefð, farið æ brvtt sem skiotazt, því at ek em þionostvmaðr Kristz.« Við þessi hans orð flyði æ brvt þessi hinn ækaffigi dyrafioldi sva sem tilskylldaðr
5 vndan at vægia himneskv valldi ok raðning.

39. Eigi liðv margir dagar, aðr avnnvr freistni kom yfvir hinn helga Antonivm af hinvm forna fianda. Hann var hvern dag vannr nockvt nytzamlíkt at starfva, til þess at hann mætti með nockvrri gíof þeim avmbvna, er honvm færðv na(v)zvnliga hlvti.
10 Nv var hann starfvandi at vefva saman einn vandlavp; þæ hræðiz ein tavg, er þar var afavst; því næst skildi hann, at nockvrr villdi draga vandlavpinn or havndvm honvm. Við þessa hræring reis hann vpp ok sa eitt dyr, þat hafði mannz asionv ok mannligan¹ byk allt ofvan til nafla, en þaðan af var þat sem asni.
15 Eptir þessa syn giorði hann sigrmark ens helga kross ser i enni, ok mælti þetta eitt: «Ek em Kristz þræll; ef þv ert til mín sendr, þæ fly ek hvergi.» Vtan alla dval flyði þetta et liota skrimsl, skiotara en segia megi, með miklv andzskota floeki, ok a miðri ras fell þat davtt niðr. Skiotr davði þessa ferlikis var
20 sameiginn glavtvn dioflanna, þeira er allra bragði leitvðv at skelfva hinn helga Antonivm, at hann flyði af eyðimorkinni. Ok þat fengv þeir þo alldregi gíortt.

40. Eptir þessa vndarlga lvti komv þeir lvtir, er myeklv meirr erv vndrandi. Eigi leið langr timi, aðr sia maðr, er sva
25 margfalldan sigr vann, varð sigraðr af bænv bræðra. Af mvnkvm nockvrvvm var hann beðinn, at hann virðizt at vitia klavstr þeira. Með þessvm mvnkvm rezt hann til ferðar. A einvm vlfvallda¹ hófðv þeir vatn ok bravð ser til navzy(n)ia, því at i þvrvvm sandi, þar sem vegrinn lá, mætti hvergi vatn finna, þat er dreckanda
30 væri, vtan þæ stadi er klavstr vorv oða mvnka bygd. Sva bar nv til, at vætnið þeira þravt a miðri gavtv. Akaffigr hiti af erfviði ok oþolandligr¹ brvni solarinnar ognnaði þeim avllvm skiotan davða. Forv þeir leitandi, ef nockvt vatn af regnvvm samausafnat mætti finnaz, ok fvndv með avllv eeki, þat er þeir mætti hialpaz við.
35 Vlfvalldann hitnanda af akaffigvm þorsta ok þvrvv briosti letv þeir lavsan, ok þotti avrvænt af hans lífvi. Enn goði faðir Antonivs varð miok hryggr af sameiginligvm haska sinvm ok bræðranna ok komz nv við miok; flyði síðan þangat til travstz, er ongvm rctrv-

¹ mandligan Cd. 2 rettel; lat. camelo, se nedenfor; asna her Cd.
hiti tilf. Cd.

vöðm manni mæ bregðazt, ok hann var vanaztr i avllvm navð-
 zynivm, þat er at biðia til gvðs með heilagri bæn. Sneri hann
 nv litað i brvtt fra fornavtvm sinvm ok fell litillatliga a kne,
 hellt hann havndvm til himins ok bað til gvðs með miuklatligri
 bæn. Eingi var dvavlin¹, við en fyrstv tár, er hann hellti vtt i 5
 bæninni, spratt brvnnr vpp i þeim sama stað, sem hann baðz fyrir.
 Slokðiz þar þorsti þeira, er þyrstir vorv, ok styrkðvz þornaðir limir;
 fylldv síðan berla sina, at þeir mætti vatna vlvalldanvm. Sva
 hafði til boriz, at tavnir vlvalldans hafði vafvizt vm einn stein;
 fvndv þeir hann þar halldinn. Forv síðan rettan veg ok komv 10
 vm síðir til mvnka þeira, er enn helga Antonivm havðv til sin
 kallat. Þeir rvnnv i mot honvm sva sem sinvm feðr fagnandi ok
 kvavddv hann vegaðmlika (ok) minntvzt við hann. Enn helgi
 Antonivs fagnaði af staðfastligri trv þeira, fyriætlan ok favgrvm
 síðvm, er hann sæa með þeim. Allir glavddvzt af hans favðvrligri 15
 vitian ok tillkvomv. En hann miðlaði þeim andliga fæzlv, þat er
 helga kenning, er hann flvtti með ser af fiállinv sva sem agiæta vingiof
 til þeirra. Lofvaði hann staðfesti þeira, er hann fann fornna i
 mvnkalavgv, en eggiaði þæa, er nykomnir vorv, vel at hallda helgan
 sið. Meyna systvr sina, þæa miok gamla at alldri, fann hann þar, var 20
 hvn þæa lærimoðir annarra meyia, þeira er gvði pionvðv. Gladdizt
 hann af þessv ovmbæðiligvm fagnaði. Eptir þetta for hann
 skvndandi aptr til fiállz sinns, sva sem hann hefði lengi i brvt
 verit af eyðimorkinni.

41. Doott harðla mikil torfæra væri æa hans fvnd at sækia 25
 vm sva hræðiliga eyðimork, þæa ferðvðvzt margir til hans enn af
 nyiv, þeir er af dioflvm vorv kvalðir eða tilskyllaðir fyri ymisliga
 navðzvn. Hvggæði hann þæa alla með sinvm fortavlv ok talaði
 sva sameiginliga til mvnka, þeim þessa lvti bioðandi: «Trvið æa
 Jesvm Krist ok varðveitið trvliga hvgskot yðart fra savrvgligvm 30
 hvgrenningvm; varðveitið ok likamann skiran fra allri vhreinsv, ok
 eptir því sem gvðs boðorð stendr til, latið yðr eigi verða sivka eða
 sigraða af saðning eða kvíðarins offylli; hata skolv þer hegoma dyrð;
 biðizt fyrir optliga; syngit lof gvði at kvellði ok morni ok miðivm
 degi; verðit alldrezi afhvga boðorðvm heilagra ritninga; minniz a 35
 verk þav, er helgir menn giorðv i sinv lifvi, þeir sem vorv yðr
 fyrri, at minning þeira dyrðliga dæma veki avndina vpp til krapta
 ok goðra verka, en halldi hana fra lavstvm.» Heilagr Antonivs

sagði með mikilli aeggian halldandi orðr hins helga Pals postola með optligri hvgsan, þav er hann sagði sva: Latit eigi sol setiaz yfvir yðarri reiði. En hann þyddi sva þessi orð, at eigi at eins skolvm ver við varaz at hallda reiði við nockvrnm mann, þæ er

5 sol setz, helldr ok skolv vndir þetta atkvæði takazt allar misgiorðir mannanna, at eigi tvngll vm nott eða sol vm dag setizt, sva sem vattr varra synda. Hann minnti ok æ, at allir skylldv minnigir vera postoligs boðorðz, þess er hann mællti sva: Dæmit yðr sialfa ok reynið, at þer giorið skynsemð af degi ok nott. Fyri þvi bavð

10 hann sva, at ef nockvrir skilði sik syngazt hafva, skyllði af lata syndir at fremia; en ef engi syndsamlig villa hefði þæ blecktt, skylldv þeir helldr staðfestazt i goðvm vppteknvm hlvtvm, en þrvtua eigi af metnaðarfyllri hræsni, eða fyrilita aðra eða ser eigna eða sinvm verðleikvm sitt rettlæti, eptir ravksamligvm orðvm hinns sama

15 postola sva segianda: Varizt við at dæma fyrri en timinn kemr. Bað hann þæ helldr varðveita dominn gvði til handa, þvi at honvm einvm erv opinberir allir leyndir hlvtir. Eptir þvi sem ritat er. sagði hann margar gavtv vera, þær er mavimvnm synaz rettar, en þeira endalykt leiðir til helvitis divps þæ, er eigi varazt við.

20 Optliga sagði hann þat verða, at ver megvn varla skilia syndir varar, optzinnis sagði hann, at ver mættim bleckiaz i skynsemð eða grein verkanna; en gvðs dom, er alla hlvti veit ok ser. sagði hann eigi dæma eptir likamligv yfirbragði helldr eptir leyndvm hlvtvm hvgskozins. Eptir þi sem rett er, bað hann oss sampinaz

25 var i milli ok hvernm varnm með avðrvm letta eða bera annars byrði, dæma ok ælita oss sialfa ok varar eiginligar samvizkv ok bvaz sva við domi várs hialpara. Með þessvm lvtvm sagði hann þæ vera orygga gavtv kraptanna at avðlazt, at hverr sem einn helldi vandliga i minni allar sinar misgiorðir til yfirbota, ok segði

30 eigi at eins i synda iatning sinvm skriptaföðvr orð ok verk helldr allar syndzamligar hvgrenningar, ok kallaði manninn sva mest mega forðaz syndina, at hann væri skvllbvrndinn kimuroða at þola fyri allar sinar syndir, ok sinvm eiginligvm mynmi at iata ok fram at bera, hverssv liotliga sem hann hefði syngazt. Bera kvat hann

35 sva til mega, at misgiorandi þerði eigi at syngazt at nockvrnm hiaveranda, sva ok at hann villdi forðaz nockvrnm vott yfvir at hafva sinni synd, þótt hann fengi henni framkomit, helldr æ þat at stvnda at neita þæ framðri synd ok vndan henni at færjaz með

nockvrri lygiligrí afsakan ok avka sva syndina at leggja nyian glæp a forna misgiorð. Bað hann her alla með hinni mestv astvndan við varaz þat rað til gefvandi, at þeir, er trvliga villdi sinar salvr lækna, skyldi slika synda iatning giora, sem nv var sagt, eða rita saman með goðri grein eptir skipan allar misgiorðir 5 sinar [sinvm skriptafeðrvm¹, til þess at þæ er sialfvir þessir bokstafvir avitaði misgiorandann, skyldi hann liknnsamliga skammaz ok iðraz sinna afbrigða.

42. Heilagr Antonivs bað þæ alla þessa gavtv ganga, er krapтана villdi avðlaz, ok kendi at hepta likamliga beiðni með skynsemð hvgskozins ok sva niðr at briota skaðsamligar fiandans vmsatir. Með slikvm aeggianarorðvm eggiaði hann mvnka, er til hans komv, at hallda sinn sið, samharmandi þeim er iðrandi vorv. Marga af þeim, er sivkir komv a hans fvnd, græddi drottinn með sinni milldi fyrí hinn helga Antonivm. Alldregi hof hann þo vpp 15 til metnaðarsamligrar dyrðar af þeira alheilsv, er græddvzt, eða varð hryggr, sva at hann mavgglaði af þeira sivkleik, er eigi vrðv heilir, hellðr var hann avallt með hinvm sama hvg ok aliti giorandi gvði þackir, þæ eggjandi, er eigi fengv likamliga heilsv, at þeir skyldi þolinmoðliga bera gvðliga raðning, sagð(i) þesskonar lækning 20 ok heilsvgiafvar með avllv eigi vera Antonij eða nockvrs mannz, hellðr eins samt almattigs gvðs, er vanr er þæ at græða, er hann vill, ok æ þeim tíma er hann vill. Sva með sinvm hvgganarorðvm lærði hann þæ sivka menn, er eigi græddvz af vanmegni, at bera þolinmoðliga freistni, en hina er leystvz, at þeir þackaði eigi 25 honvm hellðr gvði sina mickla miskvnn.

43. Fronto het maðr nockvrr af Palestina, er af envm versta dioffi kvalðiz, sva at hann hafði sinvm tavnnvm tvngvna bitid ok miok sva mist synarinnar. Hann for til fiallz Antonij æstandi, at sæ hinn helgi faðir bæði fyrí honvm til gvðs. Heilagr Antonivs 30 giorði sva. Ok at lyktaðri bæn mælti hann við Frontonem: »Far nv i brvtt, ok mvntv heill verða.« Þessi hinn sivki trvði eigi hans orðvm ok dvalðiz þar lengi i gegnn boðorði ok vilia heilags favðrv. Heilagr Antonivs sagði sva til hans annað sinni: »Her mvntv eigi heill verða, ok fyr þvi gack vtt ok heðan i brvtt, ok 35 er þv kemr a Egiptaland, mvn skiotliga Kriz miskvnn þer fylgia.« Trvði hinn sivki vm siðir, for hann nv a brvtt, ok er hann sæ ok ste fotvm Egiptaland, varð hann heill af allri kvavl ovinar eptir

¹ [ok sinvm skripta foðrvm *Cd.*

fyrirheiti heilags föðvr, sva sem drotinn hafði honvm vitrað, þæ er hann bað heilsv envm diofvloða.

44. A þessvm tíma var ein mæz æzskvð af borg Tripolitane heraðs, sv er kvalðiz af sytiligrí sótt ok fyrr oheyrðri ok þar með morgvm ohægendvm; því at horr fram flíotandi af navsvm, tár af avgvm, deynandi vágr af eyrvm, þetta allt æ iorð fallanda varð skíotlīga at mavðkv. Þat avkaði hennar eymð ok vanmegnn, at hvn var aflavs í avllvm líkama ok lívm, því at hvn hafði þæ sótt, er paralísís heitir. Avgvn hennar vorv ok rangsnvin í gegnn manz nattvr. Frændr hennar fystvzt at flýtia hana a fvnd hins helga Antonij, ok beiddv ser forvneytiss ok sívkri dottvr sinni mvnka, er þangat ferðvðvz, treystandi almatkvvm gvði, at sæ hinn sami með sinni milldi mvndi hana heila giora fyri þenna sinn astvin, er konvna græddi af blóðsott fyri atekning trafva sinna klæða, sem gvðzspiallit váttar. Mvnkarnir villdv eigi taka þav í sitt favrvneyti, sagði þat eigi vera mega, at en sívka væri flvtt allt a fvnd Antonij. Dvavlvðvz nv eptir faðir ok móðir með dottvr sinni sívkri vtan fiallz með hinvm sæla gvðs íatara ok mvnki Pafnvzcio, er harðla miok dyrkaðiz af því, er annat avga hans hafði verit vtt stvngit fyri gvðs nafni, en þetta let giora honvm til skammar keisari Maximianvs ofríðarmaðr gvðs kristni. Mvnkarnir komv fram til fiallzins ok fvndv enn sæla Antonivm. Ok er þeir ætlvðv at segia honvm af sívkleika þessar meyar, varð hann skíotari af þessv efni at tala, sagði hann þeim alla savk hennar vanmegns, ok at hvn (var) með hinvm helga Pafnvzcio, sva sem hann hefði naverandi verit avllvm þessvm lvtvm. Mvnkarnir baðv, at hann mvndi lofva föðvr ok móðvr meyna a hans fvnd at færa. Ok villdi hann þat eigi veita þeim, helldr sagði hann sva: »Farið nv leið yðra ok mvnvt er finna meyna alheila, ef hon er eigi davð; en ek segi yðr, at engi skal til mín koma lágs ok avðgiætligs heilsv at biðia, því at veizla heilsvgiafvanna er eigi nockvrvm manni at kenna, helldr miskvnn Jesvs Kristz, þess er hvervetua er vanr fvllting at veita ok hialpa þeim, er æ hann trva. Ok fyr því er þessi mæz leyst ok frelsvt fyri sínar bænic, er þer baðvt fyrir. En þæ er ek baðvmz fyrir til gvðs, veitti hann mer at vera samvitandi heilsv hennar.« Ok er hann hafði sva sagt, varð mærin eptir hans orðvm alheil, því at þæ er mvnkarnir komv a fvnd ens helga Pafnvcej, fvndv þeir hana sæt-

liga sofvandi en frændr hennar glaða af sva mikilli miskvnn veittri.

45. Eigi mavrgvm-davgvm síðarr giorðiz þat, þæ er tveir af bræðrvm forv æ fvnd Antonij, at vatnn þravt a leiðinni, ok af micklvm hita ok erfviði do annarr af þorsta, en annarr lá æ 5 iorðinni at kominn davða. Þenna tima sat Antonivs i fialli sinv, hann kallaði til sin tva mvnka, er þæ vorv þar staddir, ok bað þæ taka eina favtv vatz fvlla ok fara sem hvatazt æ þann veg, er vændir til Egiptalanz, »þvi at einn af þeim bræðrvm, er hingat ferðvðvz, leið nv af þessv lifvi til gvðs, en annarr mvn bratt deya, 10 ef þit komit eigi skiott honvm hialpp at veita; þetta var mer vitrað nv, þæ er ek var æ bæn minni.« Ok er hann hafði þetta sagtt, forv mvnkar skyndiliga eptir hans boðorði, ok fvndv enn andaða broðvr; grofv þeir þegar likama hans i þeim sama stað. En annan sva nærðan sem þeir mattv við komaz, tok(v) þeir i 15 sitt forvneyti. Var þæ leiðarimmar eptir sva sem ein dagferð. Vera kann, at nockvrr fretti eptir, fyri hveria savk Antonivs hafvi eigi fyri sagtt þessa lvti, aðr broðirinn var andaðr. En þeskonar eptirleitan er með avllv oviðrkvæmilig kristvnm mavnnvm, þvi at þetta varð eptir gvðs domi en eigi Antonij; hann syndi sit dom- 20 liktt atkvæði, sva sem honvm likaði, yfvir þeim, er hann kallaði af þessvm heimi, en let ser soma at vitra sinvm vin af þeim, er þyrstandi var ok hann villdi, at lifvinv helldi. En þæ var faheyrtt ok harðla dasamlikt, er enn helgi Antonivs sitiandi i þvi fialli, er sva fiarlækt var manna bygðvm, skyllði gloggliga vita alla lvti, þo 25 at honvm væri fiarlægir. En þessa giptt avðlaðiz hann af einni samtt gvðs giof ok vitran.

46. A avðrvm tima þæ er Antonivs sat i fiallinv, bar sva til, er hann hof avgv sin vpp i loptið, at hann sæ eina avnd fara til himins, ok helga eingla sæ hann glaða henni i mot komandi. 30 Varð hann miok ottafvllr af nyiving þessarrar synar, ok sagði harðla sæla vera sveit heilagra manna. Hann bað nv, at gvð skyllði birta honvm framarr þetta stormerki. Ok skiotliga heyrði hann ravdd segiandi, at þessi avnd var þess mvnks, er Ammon het, ok verit hafði i þvi heraði, er Nitria kallaz. Þessi Ammon var gamall 35 maðr ok hafði staðfastliga gvði þionat ok heilagliga lifvat fra barnnæskv ok til elli. Sæ staðr, er Antonivs sat, var .xiiij. dagleiðir fra Nitria. Ok er mvnkar, þeir er komnir vorv til hans, sæ hann

gláðan, ok þo sem hann vndraðiz nockvrnn lvt, baðv þeir hann segia ser, hver savk til væri hans gleði. Hann svaraði þeim ok sagði sva: «Nv avðlaðiz Ammon hvilld.» Þessi gvðs vin var envm helga Antonio ok kvnnr af optligri fret ok savgnum þeira, er **æ** hans 5 fvnd sottv. Sva vissv ok **æ** honvm skyn allir af þeim storvm taknvm, er honvm veittvz iafnan af gvði vtan alla dvavl. Eitt af þeim er her ritað. Sva bar til at sinni, at hann atti navðzyn at fara yfvir **æ** þaa, er Licvs heitir, er af skiotvm vatnavexti var mikil orðin. Þa bað hann Theodorvm, er með honvm var, at 10 hann hneigði sik littað fra hans asionv, til þess at hvargi mætti sia annars likama beran, meðan þeir færi yfvir vatnið. Theodorvs geck a bravt, sem hann bað, því at hann villdi ok eigi sik lata beran sia. Ammon var i þessv bili yfvir flvttr ána með gvðligvm krapti ok settr **æ** annan backa. Þessi enn godfysi maðr Theodo- 15 rvs for ok yfvir ana ok vndraðiz miok, er Ammon hafði sva skioott farið yfir þetta mickla vatnn. Með því at hann **sæ** fætr hans þvrra ok fann eeki mark **æ** hans klæðvm, at hann hefði **æ** vatni verið, bað hann, at Ammon mivndi segia honvm sva sem faðir syni þessa sina ferð, er langtt var vmfram mannlcet skyn ok 20 ætlan. Ok er hann villdi eigi segia þenna atbvrð, fell Theodorvs til fota honvm ok svaraði, at hann mivndi eigi af lata at biðia, fyrr en hann segði honvm þat, er hann bað ok aðr var fyri honvm leynt. Ok er Ammon sa, at broðirinn villdi þessa með sva mikilli akefð biðia, skyllaði hann Theodorvm til at segia þetta avngvm 25 manni fyrri en Ammon væri andaðr. Ok er broðirinn iataði því, sagði þessi þinn helgi faðir sik sva skioott ok með mikilli letfæri flvttan a annan árbacka, at með avllv vrðv fætr hans eeki vatir, eptir ðami sialfs drottins Jesus Kristz, er þvrrvm fotvm geck **æ** vatni; sagði þessa frvmtignn at eins þeira vera, er hann lætr ser soma með 30 sinni milldi einkanliga at veita, sva sem hann veitti hinvm helga Petro postola, at manuligr likannr megi sva lettliga yfvir vatnn flytiaz i gegnn nattvrv. Theodorvs giorði sva, sem hann hafði heitið, ok sagði eigi fyrr þetta stormerki, en enn helgi Ammon var farinn til gvðs af þessv lifvi. Mvnnkar þeir, er hinn helgi Antonivs sagði, 35 at Ammon var andaðr, merkðv nv daginn, ok er bræðr nockvrrir komv af Nitria eptir .xxx. daga, frettv þeir eptir vandliga þessvm tiðendvm ok fvndv, at Ammon hafði andaz **æ** þeim sama degi ok þeiri savmv stvnd, sem heilagr faðir Antonivs **sæ** avnd hans til himins flvta. Hvarirtveggiv vndrvðvz miok, er heilagr Antonivs

með sínv hreinazta hvgskotí matti gloggliga vita þæ lvti, er honvm vorv sva fiarlægir.

47. Arkelavs iarll for æ fvnd heilags Antonij ok feck fvndit hann i env ytra fialli ok sagði honvm vanmatt meyar þeirar, er Polieratia het. Hvn var i Laodicia harðla dasamlig i sínv lifvi, goðfvs ok gvði helgvð. Jarllinn beiddi, at heilagr Antonivs bæði fyri henni, því at hvn hafði akaðfikt mein bæði i kviði ok mikinn verk i síðv; þenna sívkleika hafði hvn fengit af favstvm ok micklvm vavkvm; var hvn ok miok nvmín avllv likamligv affi. Heilagr Antonivs bað fyri henni. Archelavs merkði þann dag, ok for síðan aptr i Laodiciam, fann hann meyna alheila. Hann fretti eptir, nær hvn hefði heilsv tekit, ok fann, at sæ timi hæfði þeim degi, sem hann hafði merkðan. Allir vndrvðvz þenna atbvrð ok skilðv, at a þeiri savmv stvnd var þessi nær frelsvt af avllvm sínv meinvm, sem Antonivs hafði beðit fyri henni til gvðs. Antonivs sagði optliga kvomv þeira manna, er æ hans fvnd sottv, nockvrvm dagvum eða manvðvm fyrri en þeir kiæmi, sva ok af hverivm savkvm eða efni þeira ferð var. Svmir ferðvðvz, sottv æ hans fvnd af einni samt fysi hann at sia, svmir forv, þeir er kvaldir vorv af diofvm eða til skyllaðir af nockvrv avðrv vanmegni. En eingi vm allr a hans fvnd komandi sakaðiz við sinn sívkleika, erfviði eða kostnat sinnar ferðar; allir fra hans fvndi farandi vorv af honvm saddir andligri fæzl. Hann fyríavð avllvm, at nockvrr eignaði honvm eða hans lofvi þav stormerki, er giorðvz, en bað, at allir skyllðv þar fyri veita verðvga vegsemð einvm ok savnvm gvði, þeim er íafnan veitir sína miskvnn ok víðrkenning davðligvm monnvm, sva sem hann ser at hverivm hæfvir.

48. A nockvrvm tíma, þæ er enn helgi Antonivs villdi vitia klavstra þeira, er honvm vorv eigi allnalæg, baðv bræðr, at þeir mvndi æ skipi fara, sva sem þotti leiðinni hæfva; ste hann síða(n) æ skip með mvnkvm. Ok er hann var æ bæn sínni, er þeir vorv æ ferð komnir, kendi hann einn samtt oþefvan mikit. Allir, þeir er hia vorv, savgðv, at þessi enn illi þefr mvndi vera af savlltvm fiskvm eða karicis, þeim gravsvm er sva heita, er i skipinv vorv. En helgi Antonivs sagði, at þetta var annarskonar fyla. Ok er hann hafði þessi orð varla mællt, þæ hl(i)op fiandinn i einn vngan mann. Sæ let fallaz niðr miðskipa með mickl. kalli, ok þo sem hann villdi felaz. En skiott varð hann alheill i nafnni drottins vars Jesvs Kríztz

fyrí hinn helga Antonívm. Allir skilðv nú, at fiandinn hafði þetta odavnan gíortt.

49. Annarr díofvlóðr maðr, ok þo gofvr milli sinna vina, var enn leiddr æ fvnd enns helga Antoníj sva miklvn ærslvm 5 sleginn, at hann átt fvla framflíotandi lvti af sínvu líkam, ok hann vissi eigi sík vera hía envu helga Antonio. Af þessi sakv var heilagr Antonívs beðinn af þeim, er enn vitlavsa hafðv þangat leiddan, at hann fyrí sína bæn arnaði envu sívka miskvnnar af gvði. En hann samharnaði sva miok avmleik þessa hins 10 vngu manz, at hann vakði alla nott með honvu bíðianði gvðliga míldi, at hann græddiz af avílvu ærslvm ok vitleysi. Ok þæ er lysa¹ tok af degi, hliop hinn díofvlóði vpp með mikilli akefð, sva sem hann mívndi a raða hinn helga Antonívm. Þeir er hann hafðv þangat leiddan, vðv miok ræddir, er hann dírfðizt at veita 15 meingíord helgvu fóðvr. Heilagr Antonívs mællti til þeira: «Eigi skolv þer þessvu envu avma vngvu manni eigna annarlígan glæp; þessi ærsl erv eigi ens vitlavsa, helldr þess er velldr hans vitleysi ok ærslvm. En fyrí þæ sakv dírfðiz fiandinn nú sva mikillar illzkv, at hann harmar, at drottinn bavð honvu brvtt at flýia til þvrs heraðs, 20 þat er þangat, er hann gíori engvu manni grand. En sv ærslavfull akefð, er þessi gíordi mer í gegnu, var skýrtt mark bravttregxstrar andzskotans.» Þegar eptir þessi orð vtan alla dvavl tok þessi hinn vngi maðr vítt sítt ok gíordi gvði þækir. Kendi hann þæ staðinn, hvar hann var kominn, varð hann ok sva feginn sinni 25 alheílsv, at hann kysti ok faðmaði hinn helga Antonívm með lítillæti ok goðfysi. Otallig erv avnvr þav taknu þessvu lík², er ver namvu ok heyrðvu optlíga af samþyekri savgnu múnka, er almattigr gvð gíordi fyrí sínu astvu Antonívm. En þessir lvtir erv eigi at eins, er sagðir vorv vnu hrið, með miklvu otta hvgsandi, því at þav stormerki, er fylgia, ganga miklv meirr yfvir 30 fram tegvnd vars breyskleígs.

50. Þat var æ einhverívu degi nær enni nívndv tíð, þæ er heilagr Antonívs var æ bæn sinni, aðr hann skýllði fæzlv bergia, at hann skilði sík andlíga vppavmínn ok af englvu í loptíð vpp- 35 flvttan. Enir svavrtvztv díoflar stóðv í mot ok tokv at banna þeim ferðina. Helgir einglar frettv eptir, af hverri sakv díoflar dírfðvz at heppta ferð fyrí þeim, með því at þeir mattv euga lavstv finna með hínu helga Antonio. Þæ villdv díoflar víð leita með

illfvsligri æstvndan vpp at rifvia allar syndir Antonij allt fra þeiri
 stvndv, er hann var fæddr. Englar gvðs baðv þæ eigi dirfvaz sinn
 bavlvada mvnn vpp at lvka sva mikitt fals at segia, savgðv, at
 þeir attv eigi at segia eða minnaz nockvrrar hans syndir, þær er
 hann hafði giortt alltt fra sinvm fyrsta degi, því at þær vorv nv 5
 allar fyrgefnnar ok leystar fyri gvðliga goðgirnd, ok savgðv þeim
 lofvat vera þær hans syndir fram at bera, ef þeir vissi hann
 nockvrrar giortt hafva fra þeiri stvnd, er hann giordiz mvnkr ok
 hafði sik gvði helgat ok gefvið Dioflar rægðv eigi at siðr enn
 helga Antonivm, marga lvti hvatvisliga ok þriotliga honvm i gegnn 10
 livgandi. Ok þæ er engi sannleikr matti finnaz með þeira falsi,
 lykzt vpp fyri envm helga Antonio greið ok frials gata til himins
 at fara. Ok skiotliga hvarf hann aptr til sialfs sins ok stoð i þeim
 sama stað, sem aðr þessi syn birtizt honvm, sæ hann ok fann
 sialfvan sik enn sama vera, sem hann var fyrri. Gleymði hann 15
 nv fæzlv at bergia, ok fra þeiri stvnd var hann alla nott i svt ok
 grati, ok þottiz skilia af þessi vitran, at hann atti at beriazt i
 gegnn ovin allz mankvns ok hans otalligvm her, ok hann sem
 aðrir gvðs riddarar mvndi með starfvi ok erfviði goðs lifs ok marg-
 falldrar freistni himinrikis fagnað eignaz ok með kraptavopnv 20
 þann veg fyri ser at ryðia, er þangat ligger. Þetta sannar enn
 Pall postoli i sinvm orðvm, þeim sem hann talar sva: Eigi at
 eins eigvm ver i moti at beriaz breyskligri beiðni várs likama,
 helldr i gegnn hoðingivm ok mattvm þessa nalægss loptz, þat¹ er
 ovinvm(!) ok hans erendrekvm. Hann vissi postolinn, at fiandinn 25
 ok hans ærir, er flivgandi fara vm þetta skyfvlla lopt, stvndar æ
 fyri margfallda freistni við mankvnit, at eigi megin ver frialsliga
 yfvir liða hans snorvr ok vmsatir ok til himinrikis fara, ok fyr
 því let hann her fylgia mikil aeggianarorð sva segiandi: Takit
 gvðligan vopnabvnat, at þer megit i moti standa ok hravstliga 30
 beriaz i gegnn fiandanvm a degi eða stvnd freistninnar, at ovin-
 riinn skammiz, þæ er hann finnr enga illa lvti með oss, þæ er
 hann megi rettliga segia eða moti flytia varri salvhialpp. Þat
 mæ avðvelliga vera, at nockvrvm þicki þat miok vndarliktt, er
 heilagr Antonivs var vppvminn i loptið, þæ er gvð syndi honvm, 35
 hverssv með mikilli (vel) andzskotinn með sinvm ærvm² talmar
 himinrikiss gavtv fyri avllvm goðvm mavnnvm, ok hvarf enn siðan
 aptr til iardarinnar. En i mot þessi vndran eða vmleitn skolvn

1 þann *Cd.* 2 ærvm *Cd.*

ver endrminnaz orða ens helga Pals postola, er hann sagði af sinni vppnvmning sva talandi: Gvð veit, en ek veit eigi, hvarrtt ek var vppnvminn með likam eða vtan minn likam.« En helgi Pall postoli var vppnvminn allt til ens þriðia himins, ok er hann 5 hafði þar heyrð ovmbæðilig orð, ste hann niðr til iarðarinnar; en heilagr Antonivs var vpphafviðr allt til ens skira himins loptz, ok eptir þæ þravt, er hann þoldi af ohreinvm avndvm ok honvm birtizt greiðfærr vegr ok frials til himins at fara, hvarf hann ok aprt til iarðarinnar.

10 51. Heilagr Antonivs hafði þesskonar gipt af gvði av(ð)lazt, at hann vissi iafnan þæ lvti, er fiarri honvm giorðvz, með þeim hætti, at þæ er hann villdi vita þæ lvti, er honvm vorv aðr okvnnir, bað hann til gvðs, ok var honvm þæ vitrað þat, er fyri honvm var aðr leynt. Ok því mæ þat með sannleik af honvm 15 tala, at hann var af sialfvm gvði lærðr, sem þeir lvtir birta, er her fara eptir.

52. Þa er bræðr tavlðv vm þav stormerki, er honvm vorv vitrvð ok nv var fra sagtt vm stvnd, frettv þeir hann eptir, hvað avnd manzinnis mvndi at hafaz eða hvilikan stað hvn mvndi til 20 bygðar hafva ser af gvði veittan eptir vtterð af sinvm likam. A næstv nott eptir kom yfvir hann ravdd af himni ok kallaði hann með nafni sva segiandi: «Antoni, ris vpp þv, gack vtt ok skynia þat, er þv ser.» Hann geek vtt, því at hann vissi hverivm hann atti andsvavr at veita. Ok er hann hof vpp avgv til himins, sæ 25 hann sva sem likendi eins manz; sæ var harðla langr ok hræðiligr, hofvt hans syndiz honvm taka alltt til skyia; hann sa ok nockvra fiðrða ok vængiaða, þeir hofvz vpp ok fystvz til himins at flivga. Enn hræðiligi, er Antonivs sæ, retti fra ser hendr þeim i moti takandi ok bannaði þeim ferðina. Nockvra af þeim feek hann 30 havndvm tekit, vorv þeir af honvm kastaðir aprt æ iorðina; en svmir af þeim, er hann kostgiæfði at þarflavsv at hallða, flvgv fria(1)sliga til himins at honvm harmanda, er hann feek þeim þat eigi bannat. Þeir er sigrvðvz, ok hinir er sigraðir vorv, giorðv helgvm favðvr Antonio enn mesta fagnað ok þo semblandaðan sv 35 ok harmi. Skiotliga kom enn yfvir hann ravdd sva mælandi: «Antoni, hygg at vandliga þeim lvtvm, er þu ser.» Ok at birtv hans briosti af gvðligv liosi skildi hann, at þetta vorv salvr, er hann sæ i loptið vpp flivga. En sa, er þeim bannaði, var sialfr fiandinn þeim aprt halldandi ser til handa, er sik havfðv honvm 40 samtengt fyri sinar syndir, en hann kvalðiz af greiðfærri ferð

heilagra til himinrikis fagnaða, þeira er hann matti eigi þá svikit. Af dæmvm slikra syna ok fyrivörða eflðizt ok eggjaðiz heilagr Antonivs hversdagliga af goðv til ens agiætara lifs. Þá hlvti, er honvm vorv vitraðir, sagði hann bræðrvm eigi af savk nockvrrar hræsni, helldr til lofs gvðligri milldi; skyllðaðiz hann þeim at birta þat, er þeir spvrðv eptir, at þeir efvaðiz alldregi gvði at treystaz ok af honvm fvltings at biðia; hans et helgazta briost villdi ok einna sizt nockvt hliði hylia fyri sinvm andligvm sonvm af þeim taknvm, er þeira savgnn ok viðkenning mætti þá styrkia til astar við helgan sið ok efla til goðrar fyrætlanar, en syna avavxtt ok eilifva avmbvn stvndligs starfs ok erfviðis.

53. Heilagr faðir Antonivs tyndi allðri sinni þolinmæði af skiottri eða braðri reiði, ok alldregi af sinv litillæti leitaði hann sialfr sinnar dyrðar, því at alla klerka, þo at með invm minnztvm vigslvm væri, setti hann vmfram sialfvan sik ok sagði þá fyrir ser eiga til bænar at ganga. Sva sem hinn litillatazti lærisveinn neigði hann sitt hofvt byskvpvm ok prestvm blezandar biðandi. Ef a hans fvnd sottv fyrir sakir sinna navzynia þeir, er diakns vigslv hafðv, þott hann fvltingði þeim með sinni heilsamligri kenning eptir þeira beizlv, setti hann þá framarr sialfvm ser gvð at vegsama ok hann miskvnnar at biðia fyrir allra sameiginni hialp, ok skammaðiz eigi sialfr af þeim at nema, ef þavrf beiddi. Optliga spvrði hann þá ymisligra lvtu, er með honvm vorv, ok ef hann heyrði af þeim nockvt, þat er honvm þotti ser navðzvnlikt, sagði hann ser vera þat mickla hialp ok fvlting. Mikil miskvnn birtiz opinberliga a hans asionv, hafði (hann) ok sva dasamliga þesshattar gíof avðlazt af sialfvm gvði, at ef nockvrr a hans fvnd komandi, sæ er hann fystiz at finna ok mætti eigi aðr kenna enn helga Antonivm at syn, geck sa þegar at avngvm tilvisanda þar til, sem heilagr Antonivs var, engvm avðrvm gavm gefvandi, þott hann væri staddr milli mikils fiolða mvnka, þeckandi andliktt skirlifvi i hans asionv ok litandi miskvnn heilags hvgskotz fyrir likamliga skvgsia. Heilagr faðir Antonivs var avallt með glavðv andliti avðzæliga synandi, at hann hvgsaði iafnan af himneskvm lvtvm; segir ok sva ritningin, at asionan blomgaz af hiartans gleði, en h(r)yggiz, ef hiartat sytir. Sva kendi Jacob mag sinn Laban sva segiandi til dættra hans, þá er Laban bioz at veita honvm vmsatir: «Eigi syniz mer asiona favðvr yekars sem i gær eða fyrri.» Með þessvm hætti kendi Samvel spamaðr Davið, at hann hafði glaðlikt andlit ok avgv. Sva

et sama matti Antonivs kendr vera, því at hann hellt ævallt
 env sama yfvirbragði, hvartt sem at hendi bar bliða lvti eða
 stríða; hof hann sik allðri til metnaðar af farsæligvm eða
 bliðvm lvtvm, enn neigðiz allðregi eða lægðizt fyri havrðvm eða
 5 motzstaðligvm tilfellvm; var hann ok dyrðligr bæði i asionv,
 heilagri trv ok mildi. Allðregi samblandaðiz hann samneyti
 þrætvmanna fyrri, en hann feck þeim fra snvit sinv ranglæti ok
 þeir hetv at bæta sin afbrigði. Allðregi mællti hann vingiarnnliga
 við Manicheos eða aðra villvmenn, nema þav ein, er þar fyrir
 10 matti þeir leiðrettaz ok fra snvaz sinni illzkvfullri villv; sagði
 vinnattvr villvmanna ok allar þeira viðræðvr giora glavtvn salinni.
 Sva hataði hann ok fyrleit þa menn, er vafðir vorv i Arrivs
 villv, at hann bað alla við varaz nær þeim at koma. Sva hafði
 til borit at sinni, at nockvrir Arrianite sottv a hans fvnd, ok síðan
 15 er hann hafði þa prófvat ok með þeim fvndit vesælliga villv,
 rak hann þa a brvt af fiállinv ok sagði þeira orð micklv verri
 ok skaðsamligri en havggormlikt eitr.

54. Þessv næst savgðv Arrivs villvmenn með sinni falsligri
 lygi enn helga Antonivm sva trva, sem þeir savnnðv með skravk-
 20 ligv yfvirbragði sik trva. Hann vndraðiz miok þeira ofdirf(ð) ok
 harmaði þetta sva sem með nockvrri hræring rettrar reiði þeim
 i gegnn. Síðan for hann i Alexandriam, sva sem hann var
 beðinn af byskvpvm ok avllvm bræðrvm, ok fyrðæmði þar Arria-
 nitas með sinvm opinbervm orðvm, sagði hann þessa þeira villv
 25 vera síðazta ok fyrirennara Antikristz boðandi hans tilkvömv.
 Hann predicaði ok opinberliga avllvm lyð, at son lifvanda gvðs
 er eigi skepna ok eigi getinn i guðdoms eðli eptir hætti davðligra
 manna, hellðr sannaði hann hann vera eiginligrar ok einnar veranar
 með gvði feðr, at eigi skyllði synaz eða trvað vera af nockrvvm,
 30 at hann væri skepna eða kallaðr at eins son gvðs, hellðr sannr
 son lifvanda gvðs. Hann sagði ok vera harðla omilldlikt ok
 gagnustaðlikt avllvm rettendvm at hvgsa, mæla eða trva, at son
 gvðs var stvndvm, en nækvat sinn eigi, með því at son gvðs er
 orð gvðs ok at eilifv sannr gvð, samiafnv ok sameilifv gvði feðr,
 35 því at hann er fæðdr af gvði feðr, þeim er ævallt er. Heilagr
 Antonivs sagði ok sva avllv folki liaveranda: «Variz við með
 avllv kostgiefvi at samteingiaz þeim, er i Arrivs villv erv vafðir,
 því at lios hefvr ecki samfelag með myrkrvm; megit er þa ok
 sannliga heita ok vera rettkristnir menn, ef þer trvit rettliga.

Arrianite segja orð guds - er son guds er at savnnv getinn af gudi feðr ovnræðilliga - ok trva skepnv vera, ok því erv þeir eigi með nockvrri grein fraskila helldr samteingðir villv heiðinna þjóða, þeira er þiona skynlavsri skepnv helldr en skapara sinvm, þeim er blezaðr er vm alldir. Ek bið yðr, er heyrit þessi min orð, truið 5 mer. Allar hofvtskepnvrnar ok allir skapaðir lvtir samharma eptir orðvm postolans ok fyllaz reiði i gegnn ærslafvllri villv Arrianorvm, er þeir dirfvaz þann enn sama ok enn sanna gvð at samiafna ok samtelia sinni skepnv, er fyri þann ok af þeim erv allir lvtir giorfvir ok skapaðir.« 10

Eigi ma þat orðvm skyra, hverssv framarliga þessi kenning af sva agiætvm manni framflvt styrkði folkit retta trv at hallda. Allr lyðr retrrvaðra manna gladdiz miok siandi fianzliga villv ok miok andzstyggia kristiligri trv ver(a) bannuzetta af stopli¹ krist- 15 ninnar Antonio. Engi var sv tegvnd ok eingi vngvr maðr eða gamaall, er heima sæti i sinvm herbergivm, allir villdv sia ok heyra enn helga Antonivm. Hvat þarf ek at tala af krist- nvm monnvum i þessv tilfelli, þeir vorv engir fraverandi; heiðnir menn ok sialfir hofprestar skvrðgoð blotandi flyetvz saman sva sem tilskyllðaðir af drottinligv valldi, ok savgðv sva: «Ver biðivm, 20 at þer látið oss sia guds mann.» Þetta var milli allra kristinna manna ok heiðinna et frægazta nafun Antonij. Margir fystvz at taka æ trofvm klæðis hans eða við at snerta, ef þeir mætti eigi nær meirr komaz, ok trvðv þæ atekning ser mvndv mikit stoða til hialpar. Margir vrðv þeir þar heilir, er aðr vorv diofvloðir. 25 Þeir leystvz ok margir þar, er þangat flvttvz ymisligvm sottvm sivkir. Hverr man þat taltt fa, hversv mikit herfang skvrðgoðin ok þeira þionostvmenn letv lavst, eða hversv margir fra heimtvm heiðinligri villv ok samteingðvz safnaði ok hiorð kristinna manna. Efvalavsliga sva margir snervz fra blotvm ok þarfslavsligri þion- 30 ostv skvrðgoðanna æ fam dagvm, at sa flockr sigraði með sinni tavlv þæ, er retta trv tokv æ avllv ari þess i milli. Þæ er þetta et² otalliga folk sotti avllvm megin at envm helga Antonio, villdv hans favrvnavtar hlifva honvm ok fra honvm neigia envm mesta manifolda, því at þeir ottvðvz, at þessi atzoknn eða þrongving 35 mvndi þessvm helga favðvr giora mikit leiðendi; mællti hann til þeira með envm hogværazta hvz: «Er nackvat þessi safnaðr meiri enn flockar vhrefinna anda, eða er vtalligri þessi mikill mannfioði, er bvinn er goðfvsliga þionostv at veita, en sveitir er oss i moti beriaz heima i fialli varv?» 40

¹ *rettet*; ofstopa *Cd.*; *lat.*: a columna ecclesiæ. ² er *Cd.*

55. Eptir þessi tíðendi sneri heilagr Antonivs heim a leið af Alexandria. Ok er hann for vtt af hliði borgarinnar, kallaði eptir honvm ein kona ok sagði sva: «Héyrðv, gvðs maðr, nemðv stað! Dottir min er kvalið af hinvm grimmazta diofli. Nemðv stað, ek bið þik, nemðv stað, at eigi falla ek ok skiotliga davð niðr.» Ok er enn dyrðligi faðir heyrði hennar kall með akafigri bæn, nam hann stað littat, sva sem hann var þæ ok beðinn af sinvm favr-
vnavtm. Konan kom nv ok fyri hann, sv er kallat hafði; mæriu samankreptt læ ok fyri honvm a iorðinni. Heilagr Antonivs bað
10 hliðliga Jesvm Krist miskvnmur fyri heilsv meyarinnar. Ok er hann ognaði ohreinvm anda, flyði fiandiun i brvtt. Mæriu varð alheil. Allt folk sianda þessa iartegnn lofvaði gvð; moðirin fagnaði alheilsv dottvr sinnar; en sialfr Antonivs gladdiz af því, er hann hvarf aptr til eyðimerkrinnar, þeirar er hann elskaði harðla miok.

15 56. Heilagr Antonivs var spakr at viti, er þat ok harðla dasamlikt, er af honvm er sannliga sagtt, með því at hann var olærðr ok hafði engar bækvv lesit, at hann var enn hvassazti i avllv hygviti ok enn vitrazti i avllvm lvtvm. Sva bar til eit sinn, at tveir spekingar af heiðnvm mavnnvm komv æ hans fvnd,
20 hvgvðz þeir mvndv avðvelliga hann sigra eða yfvirstiga. Antonivs var þæ i env ytra fialli. Ok er hann sa spekingana, skilði hann af þeira yfvirbragði, at þeir vorv heiðnir menn, geck siðan til moz við þæ ok talaði til þeira fyri tvlk með þessvm hætti: «Fyri hveria savk villdv spekinga(r) giora ser sva mikla mæði at fara
25 mik at finna heimskan mann sva langan veg?» Þeir svavrvðv skiotv ok savgvðv hann eigi vera heimskan helldr harðla spakan. Heilagr Antonivs svaraði: «Ef þit forvð at finna heimskan mann, þæ er þarflavslit yekartt starf; en ef þit ætlit mik spakan vera, ok hyggit, at ek hafva nockvra speki með mer, þæ er þat gott,
30 gioriz þæ eptirlikiarar þess er þit reynið, því at goðv hæfvir hverivm at likiazt. Ef ek hefða sott yekarnu fvnd, þæ mvnda ek giorazt yekarr eptirlikiarari, en því at þit sottvð mik heim sva sem spakan mann, gioriz þæ kristnir menn, sva sem ek em.» Eptir þetta forv spekingar i brvtt hvartveggia miok vndrandi hvassleik vitz ok
35 skilningar Antonij ok bravtrextr diofla fra oðvm mavnnvm, er þeir sa fyri hans verðleika veitazt.

57. Aðrir spekingar af verolld komv enn a fvnd ens helga Antonij með nockvrri haðvng, ætlvðv hann at sigra einna hellz fyri þæ savk, er hann var olærðr ok hafði engar bækr lesit. Ok
40 er þeir leitvðv æ hann af þessv efni með slægligri vmsat, talaði

hann sva til þeira: «Svarið mer fyrst ok segit: hvart er fyrri skilning eða bokstafvir? eða hvart hefvir vpphaf skilning af bokstafvum, eða hafva bokstafvir vpprás af skilning?» Þeir svavrvðv ok letv þegar asannaz, at skilning væri fyrri, ok hvn sialf hefði bokstafvi fvndit. Heilagr Antonivs svaraði: «Trvið ok þaa, at sa hirðir ecki bokstafvi at nema, er hvassa skilning hefvir ok alheila.» Hverr mvndi sa af þeim, er hia vorv heyrandi þessa þrætv, er eigi mvndi ottazt eða mikils vm þickia vertt, hverssv þessir spekingar vorv með fam orðvm sigraðir; þeir ok sialfvir, er yfir vorv stignir, vndrvðvz miok, er finnaz matti sva mikil spekð með einvm olærðvm manni, þeim er þeir hvgðv faavisan ok ofroðan vera. Ok þott hann hefði verit naliga allan alldr sinn i eyðimork eða fiollvm i einsetv fiarri alþýðv bygðvm, þaa var hann þo eigi ofþýðr eða stirðlyndr, helldr var hann glaðr ok bliðr i mali ok þeckr i allri viðræðv. Flvtti hann ok fram gvðliga kenning eptir boð- orði ens helga Pals postola smvrða með salti heilagrar spekðar, sva at þar fyri forðaðiz hann alla avfvnd, en var elskaðr af avllvm goðvm mavnnvm.

58. A þessvm savmvm stvndvm komv et þriðia sinn a fvnd heilags Antonij nockvirr heiðnir spekingar, sva sem litils væri vertt, er heiðinglig spekð hafði aðr af honvm tysvar sigrvð verit. Þessir havfvðv af avllvm iðrottvm mikit nvmit, ok sva sem blind- aðir með skyi allrar veralldligar vizkv, er þeir syndvz harðla mikit af kvnna, hvgðvz þeir af sinni list þann avðvelliga sigra mvndv, er þeir vissv faafroðan at veralldligv nami. Þaa er þessir baðv hann syna ser nockvra skynsemð af kristiligri trv ok kostgiefðv með spvrning slægliga spakmæla honvm haðvngar at leita af sialfvum gvðligvm krossi, þagði heilagr Antonivs litla stvnd; harm- aði hann miok i fyrstv þeira herfviliga villv. Eptir þat talaði hann til þeira fyri tvlk, þann er vanr var gloggliga at skyra hans orð með girzkv mali, ok sagði sva: »Hvartt er fegra, eða hvartt er sæmiligra, at dyrka drottinligan kross eða a at minnazt hor- doma, frændadrap eða savrlifvi, er þeir hafva framið, er þer kallit gvð yðvr ok vegsamit? Þvi at með avðrv, þat er hinvm helga krossi, er hafnnanligr ok avðgiætligr davði, agiætligr ok dyrðarfvlr kraptr, en með avðrvum, þat er gvðvm yðrvum, er eð liotazta siðlæti lærimoðir: allra illra ok savrvgligra hlvtu. Eða hvart er betra ok fegra at segia þat, at son livvanda gvðs verandi sannr gvð, sem

hann var ok er, tok mannligan likam fyri varri hialp, til þess at, þa er hann giorðiz samfelagi vars davðleiks, giorði hann oss lvt-takendr himneskrar ok odavðligrar nattvrv ok flvtti oss með sinni miskvnn til himinrikis fagnaða; eða, sem þer sannit sialfvir, at lægia afspring gvðligrar hyggiv til at dyrka eða virðing at veita iardligri skepnu ok vegsama sva sem byrgðan himneskan gvðdom i ymisligvm likneskivm kykvenda, bvs mala eða havggorma? Eða hverssv megi þer dirfvaz eða þora haðvng at veita retrri trv kristinna manna, þeira er segia, at Kristr sonr gvðs vtan alla sina þyrptt giorðiz þat, er hann hafði eigi aðr verit, en var sem hann var aðr, með því at þer sialfvir dragandi avnd af himneskvm lvtvm, segit hana vera grafna eða i molla hverfva með likavmvm sva manna sem havggorma eða annarra kykvenda? Kristilig trv vattar gvð sinn komið hafva af himni til iardarinnar fyri (hialp) ok heilsv allz heims, en þer boðit ok segit með yðrv falsi, at gvð er eeki nema andi at eins, flytið er ok ferit ymsa vega yðra lygiliga trv ok sagnir, hvat gvð er. Kristilig trv, sv er at verðvgv vegsamar milldi almattigs gvðs, segir ok trvir viðrkvæmiliga, at allzvalldanda gvði var mattvlikt þat, er hann holldgaðizt ok giorðiz maðr avllvm mavnnvm til hialpar, sva at hans holldgan eyddi hvergi eða minnkaði gvðliga tignn; en þer hrosit liotliga ok segið avndina fallandi eða framfliotandi af nockvrvvm envm skirazta gvðligvm brvnni, þaa er hvn lifgar manninn, en dirfiz at sanna ok segia, at hvn skiptiz eða snviz i nockvrt annat efni, siðan er hvn skilz við sinn likam. En þaa er þer segit slikt fals, lastið er fyri þessi meinlæti omilldrar tvngv, er þer talið af avndinni, drotning mannligs eðlis, þat er sialfva nattvrvna. Þvi at sialf likneskia, sv er eptir yðarri savgnn ok trv helldr ok hefvir nattvrvliga liking sins skapara, eina ok ena savmv veran með þeim, er hvn hofz af, vændir ok snyr sinar eigenligar meingiorðir ok allt þat, er hvn er lægð eða minnkvð, til sinnar vpprasar. Fyri því hyggit at með retrri skyn, at avll yðr meinmæli, þav er þer talit af mannligvm avndvm, snvit er fyri yðra gvðlavstvn vpp æ þann enn sama, er þer kallit favðvr andanna. Yðr þickir atfyndilig vár trv, ok leiðit haðvng kross drottins várs Jesus Kristz. Hvilicet spell eða hveria ohreinsv megi þer finna með krossins trv eða kristiligrv siðlæti? Hyggit at, hvartt eigi er mieklv betra at taka með þolinmæði krossins kvavl eða nockvt annat kyn davðans, þat er veitiz af vandvm mavnnvm, helldr en sva at eyða et fallvallta lif, at vera vafðr i yðarri

vesæligri villv vtan¹ alla vmbot, ok þaðan af herfvliga at grata ok syta i eilifri ok endalavsri kvavl. Ek bið yðr: Skamiz en dyrkizt eigi af sviksamligvm vmsatvm Tiphonis; skammiz en hæliz eigi af haðvligvm flotta Satvrmi ok þeiri enni omannligri grimð, er hann svalg ok átt sonv sina; skammiz ok harðla miok en lofvið eigi frændadrap Jovis ok hans savrlifvi, kvenna nám eða ena liotvztv hordoma, er hann var sannr at, ok enn þat, ef yðr syniz, er hann átt sonv sina. Eptir því sem yðr skalld segia, vælaði hann ok gret blavtliga kvalðr af oleyfðri ast, slikt til þess vinnandi, at hann mætti fram koma ok fylla ærslavlla lostasemi; hann let fallaz i faðm Dane, hann var bæði verð² ok vinnandi savrlifvissins i þeim stað, sem yðvr falslig trv vattar. Þessa lvti, er nv hefvi ek af talað, trvið er, þessa lvti dyrkit er ok vegsamíð, með þessvm lvtvm erv yðr hof skreytt ok skrifvt. Fyri (þvi) bið ek fyri yðra hialp ok heilsv, virðit vár orð yðr til nytzemðar, ok greinið alla þessa lvti með rettvvm domi; leitið eptir, ef þer fait nockvt fvndit i bokvm kristinna manna, þat er yðr þickir vera trvanda. Ef þer finnið þat ecki, þaa megit er ok eigi við kannazt dyrðarfvltt nafn hins helga kross, þess er þer hæðit ok hallmælit. En ef þer finnit i kristnvm bokvm alla lvti trvandi, fyri hveria savk, [þa er þar samteingiaz dyrð krossins ok vpprisa ens krossfesta Kriz, veitið þer³ vmlestr gvðligri pining með haðvligvm ok heimskvfvllvm orðvm, en fyrgleymit verðvga vegsemð at veita varvm hialpara fyri þav stormerki, er hann framði? hann gaf syn blindvm, en heyrnn davfvm, havlltvm gavngv, en hreinsaði þaa er likþrair vorv, þvrrvm fotvm geck hann yfvir sió, hreinsaði hann diofvloða, en lifgaði davða, ok eptir sinn likamligan davða leysti hann andir sinna vina fra helvitis kvavlvvm, navð ok pining. Þessa alla lvti syna ok sanna helgar ritningar, þær er þer fyrliðið ok lastið, ok enar savmv bækr birta bæði lof gvðligns velldiss ok stormerki, harðar piningar ok haðvligan davða, er son gvðs þolði fyri vári hialp. Nv þaa ef þer vilit i brvtt kasta því skaðsamligv ok miklv hatri, er yðr byr innan briostz ok þer fylliz i gegnn gvði, mrvnð þer þegar finna ok skilia, at Jesvs Kristr er sannr gvð, ok hann hvlði sinn gvðdom með breyskri nattvrv vars manndoms til þess at miskvonna avllv mankyni. Enn nv ef yðr þickir þat

¹ vtana Cd. ² rettet; verðr Cd.; Lat: ipse amator et pretium.
³ [saaledes rettet; þar þaa eigi samteingiaz dyrð krossins ok vpprisa ens krossfesta Kriz, þer veitið; lat.: Cur, cum in iisdem libris cruci resurrectio copuletur, passionem divinam stolido laceratis eloquio?

eigi mikil skavm, segit oss nockvt fra yðrvm sið. En hvat myn en veslazta villa mega tala af þionostv eða dyrkan sva skaðsamligra eða grimra lvtá, þeira er sva erv svndrþyckir við helga trv, nema þat er ek heyri, at þer flytið með skravkligvm frasavgvnm

5 af savrvgligr ok grimmv lifi eða herfviligrvm davða gvða yðarra, eða hitt er þer þyðit með skyranligvm hlvingvm¹ þeira navfn: sem þæ er þer kallit [Libervm favðvr, en iorðina Simiclavdivm, elld Wlkanvm, loptið Jvnonem, sol Apollinem, tvngll Dianam, hafit Neptvnm, Jovem hofðingia allrar lostasemi segit er himinloptið

10 sialft vera². En eigi því helldr eptir þessar dirððarfvillar þyðingar vilið þer a sannan gvð trva, helldr hafnið þer skapara yðrvm, en veitið þar i staðinn skepvnmi overðvga dyrkan ok þionostv. Nv ef sva bæri til, at sialfvar havfvtskepvnrvnar með sinni agiætligri fegrð heimpti yðr til nockvra vegsemð ser at veita, þæ er þat

15 leyfvilikt at vndraz at eins ok lata ser mikit vm finnaz þeira hátt ok skipan, er3 þeim hefir sett gvðlig fyrilhyggia, en olofvat er þær at dyrka eða þeim þionostv at veita. Þvi at þæ er þer þionið skepvnmi með ravngvm ætrvnaði, giorið er sialfvm skaparanvm meingiorð. Er þessattar trv ok skynsemð, sem þer fylgit, miok

20 bakborin ok motztaðlig avllv env retta, sem þæ at sv vegsemð veitiz herberginv, er hofvtsmiðvnm hæfvir fyri sinn hagleik, eða þat lof verði eignað læknvðvm lvtvm, er goðr lækner er verðr at hafva fyri sina kiænskv. Nv ef velhverr hofvtsmiðr eignaz rettliga verðvkt lof fyri sitt stvndliet starf nytzamlikt, hyggit at þæ ok

25 metið rettliga, hverssv skylldvgr er avll skepnan vegsamliga dyrð at veita allzvalldanda gvði, er sannliga kallaz enn hæsti hofvtsmiðr. Latið nv heyra, hver svavr þer setið fram þessvm lvtvm i gegnn, at ver megin skilia ok við kannazt yðra rækiliga iatning ok ætlan, þæ er þer hafvit af krossi Kristz, þeim er yðr þickir miok hæðiligr. «

30 Við þessa dispvtan ens helga Antonij snervz spekingarnir, ok leit hvárr til annars, miok vndrandi hans snilld, ok efvðvz, hver andzsvavr þeir skylldv veita hans mali. Heilagr Antonivs naekvat brosandí talaði enn til þeira fyri tvlkinn sva segiandi: «Hofvðskepvnrvnar birta ok syna sina þionostv, sva sem ver megvnm skynia

35 af þeira syn, sem ek sagða fyrri. En fyri því at þer ætlit þæ lvti at navðvzn dyrkandi vera, er þer ætlit gvð yðr, ok ervð bvnir

1 *lat.*: allegoricis velaminibus. 2 *lat.*: [Liberæ raptum, terram; semiclaudum Vulcanum debilem, ignem; Junonem, aerem; Apollinem, solem; Dianam, lunam; Neptunum, maria; et libidinum principem Jovem ætherem interpretantes. 3 ok *Cd.*

at sanna þat með geymslv þrætvligrar iðrottar, skyldið er oss til at syna ok sanna vártt siðlæti sva sem með þeiri savmv list. Svarið mer nv þæ ok segit, hvartt opinberligar ma reynd vera viðrkenning gvðs vars af sambvrð margra orða eða fyrri verk trvarinnar? Segit mer ok hvart fyrra er, verk trvarinnar eða 5 dispvtan fyrri þrætvliga profvan framfarandi?« Þeir sværvðv ok savgvðv verk trvarinnar vera meira ok sterkara avllvm orðvm, savnnvðv ok þat vera opinbera viðrkenning sialfs gvðs. Heilagr Antonivs samþycti þessv ok sagði sialfr, at þeir hefði vel svarað, því at fyrri þat verk, er gioriz af heilagri trv, vex ok vpp rennr 10 astarþocki i gvðs manz hiarta til gvðs, en þrætvlig dispvtan hofz ok tok sit vpphaf af þeim, er þæ list fvndv ok samsettv. «Nv með því at þav verk, er fram flytiaz fyrri helga trv, styrkia ok stavðvgan giora hvernn, þann er trvna vill rettliga hallða, er miok þarflavslig þrætvlig samsetning yðarra orða, sv er þer ætlit at 15 eyða með vara skilning ok vpp slita þæ trv, er rotzetiz i varvm briostvm; því at optluga berr sva til, at þer megid þo eigi þæ lvti skynia, er ver megvm bæði skyra ok skilia. Ok því er verk heilagrar trvar, þessa lvti vinnanda með oss, sterkara ok meirr stavðvct en flærðafvll endalyktt eða bygging yðarra spakmæla. Ver 20 kristnir menn hofvm eigi sett travst eða stormerki vars lifs i speki þessa heims, helldr i krapti heilagrar trvar, þeirar er oss er af gvði gefvin fyrri drottin várn Jesvm Krist. Sialf skipan þeira lvtæ, er hverssdagliga gioraz, synir sannleik þessarar minna orða. Þeim, er ofroðir erv ok ecki hafva lesið yðrar bækr eða iðrottir 25 nvmið, vinna þavrf gnogliga ein samt orð almattigs gvðs til hans viðrkenningar. Hyggit at nv þæ, hverssv margir ver, er rettkristnir menn ervm, heimtv(m)z hverssdagliga fra heiðingligri hiorð, þat er fra yðrvm safnaði ok trv, ok byggivm nv naliga vm allan heim, en eptir tilkvomv vars drottins Jesvs Kristz [eyðiz fyrri yðr 30 allar flokafvllar rangsnvningar yðarra spakligra orða². Hyggid at (ok) skynit. Ver kennvm einfalda trv Kristz, ok berivm ver sva niðr allan blotzskap ok skvrðgoða þionostv, hofvin yðr gvlli prydd fellv fyrri predican ens helga kross, þess er þer hæðit ok afvirðit. Ef þer megit, þrætið nv i mot, gangið nv fram, ef þer dirfvizt 35 nockvra þess at eggia með þrætvligvm sambvrð yðarra orða at setia hæðiliga (heiðni) vmfram kristinliga trv. Vm allt iarðriki er nv kvnnikt ok af avllvm rettkristnvm mavnnvm trvað, at Jesvs

1 at *Cd.* 2 *lat.*: [nodosæ sophismatum defecerunt versutiæ.

Kristr enn krossfesti son. lifvanda gvðs er sannr gvð. Eigi yðr falslig mal ok eigi dispvtan veralldligrar speki ma nockvt mein giora sva miklvn fiolða retrrvaðra manna. Ver nefnvm at eins enn krossfesta Krist, ok flyia þegar remiandi allir dioflar, þeir sem

5 þer dyrkit sva sem gvð, fra þeim likavmvm, er þeir hafva aðr i hlavpit, fyri fyrsta marki ens helga kross. Hvar erv nv þeir enir skravksfvllv yðrir spadomar, eða hvar erv galldrar egipzkra manna? Hvat giora yðr nv fiolkvnnig kvæði yðarra spekinga? Ek kann yðr segia: þessir allir lvtir vorv þæ með avllv eyddir,

10 er Jesvs Kristr var æ krossi pindr fyri hialpp ok heilsv allz heims. En eigi því siðr vauræki þer yðra hialp ok gefit eigi gavm gvðligvm iartegvnm, þæ er þer siait otalliga flocka þeira, er sivkir vorv, eignaz sina alheilsv, ok þar með leggið er æ allan hvg haðvng at veita dyrðarfvlvm davða vars hialpara Jesvs Kristz.

15 Hyggit ok at, hvaðan af þat er: yðr heiðinglig trv var enn alldregi havtvð af konvngligv valldi eða riki, helldr var hvn harðla kiar naliga allri veralldar bygð ok stvdd með valldi margra vavlldvgra manna, en hvn hrapar nv avll ok er miok sva at falli komiu. En ver þionostvmenn enns krossfesta Kristz risvm vpp því ravskli-

20 liger ok eflvmz því framarr ok blomgvnz margfalldandi, sem ver ervm meirr af verolldinni þravngðir ok hataðir. Yðvr skvrðgoð vorv forðvnm inni lyktt i hofvm, þeim er harðla vandliga vorv með skrifvðvm ok skreyttvm veggivm smiðvt, enu nv er þat hvartveggia af fyrnskv niðr fallit. Her i gegnm mæ eigi gvðlig kenning, sv

25 er yðr synizt vera heimaska eða sva sem leikr, verða inni byrgð eða lyktt i nockvrri halfv veralldarinnar, ok alldregi ma hvn verða talmvð eða bavnvð af heiðingligvm herskap, þo at hvn se skelf með ymisligvm ærasvm ok þoli margfallda freistni vikinglgs ofriðar grimra ok heiðinna hofðingia. Segit mer, hvar i verolldinni skein

30 eða lysti fyrri sva mikil birti gvðligrar trvar? Hve nær komv samtt fyrri sva margir kraptar sin i milli, sem nv megið er sia, at nockvrir hallda helga bindendi, svmir erv samteingðir i helgvn hivskap, margir þiona sva gvði, at þeir hallda sitt hreinlifvi alltt fra bernskv ok til endalyektar. Nv mæ ok sia, hverssv fagrliga

35 kristnin blomgaz af dyrðarfvlri staðfesti pislarvattanna, þeira er þreyta sinni trv at hallda fyri gvðs ast allt til vthellingar sins bløðs, en vpphaf allra þessa dyrðligrar lvta er kross Kristz, er helgaðiz af gvðligri pining. En i milli sva otalligra krapta kristinna manna er eigi annat yðartt starf, enn fram at setia fyri þæ, er ovarir erv, yðartt hegomafvllt malsnilldar net, til þess at

briota niðr með myrkrafvllri profvan yðarrar þrætv ið sanna lios
 ok alla goða lvti. Se herna, ver giorvm, sem várr lærifaðir sagði,
 flytvm fram vára helga kenning, eigi með heiðinligri æeggian
 eða dispvtan, helldr með opinberligri trv, þeiri er æðri er ok
 helgari allri savnnvn orðanna.« Með spekingvm þeim, er heilagr 5
 Antonivs talaði þessa lvti til, vorv nockvrrir diofvloðir i ferð, ok
 er hann hafði þaa fram leidda þeira i millvm, mæltti hann enn til
 spekinganna: «Takit nv yðr lækningar lyf, þav sem yðvr likar,
 ok bindið aa þessa, at þeir megi heilir verða; flytið nv fram yðr
 bolftv kvæði ok galldra fvll, þav sem þer vilit, ok rekit brvtt 10
 gvðr yðr fra þessvm envm vitlavsa, þat er dioflana, er kvalið hafva
 þessa env æra menn, er þer hyggit gvð yðr vera. En ef yðr er
 þetta omattvlikt, gangið þaa til handa ok gefvizt vpp ok segit yðr
 sigraða vera; flyit siðan til travstz vndir sigrmarki Jesvs Kristz,
 ok ef þer trvið, mvnið er skiotliga sia mattvlikt valld ens kross- 15
 festa Kristz.» Ok er hann hafði sva mæltt, giorði hann lifikt
 mark ens helga kross i tavlv heilagrar þrenningar þeim i enni, er
 vitlavsvir vorv, ok við aukall ens blezaða nafus várs hialpara Jesvs
 Kristz flyðv ohreinir andar fra þeim, er aðr vorv diofvloðir. Spek-
 ingarnir hiaverandi ok siaandi þessi stormerki skilðv hneyckða 20
 vera ok yfvirstigna sina veralldliga speki, vndrvðvz þeir ok ottvðvz
 miok, er þeir fvndv sva mikit mannvit með þessvm gvðs manni
 Antonio, ok þar með gnogliga veizlv gvðliga takna, er þeir saa
 sinvm avgvvm fyri hann fremiazt. En hann eptir sinvm vanda
 eignaði allzvalldanda gvði allar iarteinir ok heilsvgiafvar, ok sagði 25
 sva: «Hirðit ecki þat at hvgsa eða ætla, at ek hafva þessvm
 heilsv gefvið, Kristr giorir slikar iarteinir fyri sina þræla. Trvið
 rett ok mvnvð er siaa, at goðfvs trva fyri gvði en eigi hegomligr
 metnaðr malsnilldar avólaz slik takn. Flyið til lavgmals ens kross-
 festa Kristz, halldit hans lavg ok gioriz varir eptirlikiarar hans 30
 þionostvmanna, latið yðr þavrf vinna skilning ok vizkv heilagrar
 trvar, en stvndit eigi afram at flytia honvm i mot heðan ifra
 nockvrrar prettafvllar profvanir veralldligrar vizkv.» Þaa er hinn
 helgi Antonivs lavk sinv mali, vorv spekingarnir lostnir vndar-
 ligvm otta af þeim dasamligvm lvtvm, er þeir saa ok heyrðv, 35
 kvavddv þeir hann nv vegsamliga ok savgvðv ser mikit stoða til
 nytzemðar, er þeir havfðv hans fvnd sottan, ferðvðvz siðan i brvt
 til sinna heimkynna.

59. Þat ma vera, at morgvum þicki miok vottanlikt, er fra þessvum manni er enn sagtt envm helga Antonio. Með því at hann fal sik i eyðimork ok einsetv vtar i heiminvum, en nockvr mannligr bygð væri, þæ er (hann) fystiz gvði at lika meirr en 5 mavnnvum ok villdi forðaz allt hegomlikt orðlof ok eptirmæli, var hann þo kvnnr morgvum veralligvum havðingivum ok af þeim lofvaðr fyrri sitt dyrðliet lif. Ok her með var hann miok agiætr i sialfs keisarans havll, því at Constantinvus keisari ok hans synir Constans ok Constantivus, heyrandi marga lvti af hans frægð, sendv til hans 10 sin bref, biðandi sva sem sinn foðvr, at hann sendi þeim sitt bref i moti þeim til eptrlætis. Heilagr Antonivus hellt sik ok sinn sið, sva sem aðr hann tok við þessvum brefvum; skipti hann ecki skapi við ritt eða kveðivsendingar hoðvingianna, en þo litlv siðar kallað(i) hann saman mvnka ok sagði sva: «Konvngar af verollð sendv til 15 vár bref, en hvat þvrfva¹ kristnir menn slikt at vndraz eða lata ser mikit vm finnaz? þot ymislig eða svndrgreinð se mannligr tignn i verollðinni, þæ er ein ok en sama skipan avllvm sett at fæðaz ok deya. Þat lavgmal, er almattigr gvð gaf mavnnvum, ok þat er hann avðgadi ok tignaði sina kristni fyrri son sinn með sinvm 20 eiginligvum orðvum ok setningvum, þessi(r) allir lvtir erv halldandi með avllvm hygarins astarþoecka. Fyrri hveria skynsemð skylldaz mvnkar at taka við konvnga brefvum, eða vm slika lvti at ahyggiazt? Hvat skal ek taka við brefvum þessvum, með því at ek kann eigi eða veit vana kveðivsending eða þionostv þeim i moti at giallda?» Nv 25 var hann beðinn af avllvm bræðrvum at rita nockvra lvti ok bliða sva kristna konvnga með sinvm brefvum, at eigi sneriz þeir til nockvrs striðs eða reiði fyrri hans þavgnn. Ritaði hann siðan i mot keisarans brefvum ok sona hans slika lvti, sem honvm þottv bezt hæfva. Lofvaði hann fyrst þat, er þeir vorv rettkristnir menn ok 30 dyrkvðv einn sannan gvð, þar næst gaf hann þeim heilsamlikt rað, eggiaði, at þeir ætlaði eigi miok mikils vertt stvndlikt konvngliet valld, ok þeir hæfviz eigi til ofmetnaðar af skamæligri stioru verallðligs rikis, sem þeir vissi eigi sialfva sik vera davðliga menn, ok gleyðði þaðan af, at þeir attv þat fyrri hendi, sem allir aðrir, 35 at vera dæmðir eptir sinvm verðleikvum i endalykt af sialfvum gvði, er konvngv er konvnga. At lyektvm bað hann, at þeir skylldi varðveita mildi ok rettlæti við vndirmenn sina, ok minnti þæ á, at þeir bæri miskvnnssamliga ahyggiv fyrri þeim, er avreiga vorv

1 þvrfva *Cd.*

ok fatakir. Bað hann þaa ok alldregi omninniga vera, at drottinn Jesvs Kristr at eilifv lifvandi ok rikiandi er einn gvð ok konvngur allra veralda. Hofðingiarnir gloddvzt miok at viðteknvm ok yfvirlesnvm þessvm brefvm, hitnaði þeira briost af heilagri frægð ens sæla Antonij sva miok, at þeir fystvz at kallaz hans andligir synir. 5

60. Eptir þat er heiðingligir spekingar vorv af hinvm helga Antonio sigraðir, konvngarnir með hans fagrligri aminning styrkðir, ok bræðvnrir með hans helgvm fortavlvvm hvggaðir, þeir er með honvm vorv eða hans fvnd hofðv sott, er hann tok iafnan með mestri bliðv ok fagnaði, en stvndaði þo aa, hverss þeira ena 10 fegvrstv siðv i sinvm verkvm at syna, þaa hvarf hann aprt til ens iðra fiallz. Tok hann þaa at hallda reglv sina ok þat harðlifvi, sem hann var vanr heima at hafva. Jafnan geek hann, eptir því er navðsvn beiddi, til tals við þaa, er hans fvnd sottv, eða sat hia þeim. En eptir því sem ritat er i bok Danielis spamanz, 15 syndiz þeim, er með honvm vorv, sem hann væri iafnan micklvm otta nockvra lvti hvgsandi, því at hann svaraði þeim lvtvm, er talaðir vorv, optliga eigi fyrr en eptir nockvrrar stvndir liðnar, sva at þat mætti avðvelliga skilia, at þaa vorv honvm nockvrrir leyndir lvtir vitraðir, sem birtiz, þaa er hann vissi verandi heima i fialli 20 sinv, hvilikir lvtir giorðvz fiarri honvm i Egiptalandi, sva sem hann sagði byskvpri þeim, er þaa var hia honvm staddr, er Serapion het. Sv syn er ok harðla miok sytandi ok gnogligvm tarvm gratandi, segir Athanasivs byskvp, er þessa savgv hefvir ritað, er envm helga Antonio var vitrvð ok nv skal næst fra 25 segia.

61. Þa er hann sat eitt sinn vinnandi með sinvm havndvm nockvra nyttsamliga lvti, ok margir bræðr hia honvm, hof hann vpp avgvn ok horfði staðfastliga i himininn styniandi með mikilli andvarpan. Ok er hann hafði nockvra stvnd at hv gat þeiri vitran, 30 er honvm birtiz, tok hann at skialfva af akafligvm harmi; ok skiott setti hann niðr knein bæði, siðan fell hann allr til iarðar biðiandi til gvðs, at hann með sinni mildi minnkaði ok brvtt tæki þa miklv vhaefv, er hann vissi fyri havndvm vera. Ok er hann tok mavrg tár at fella aa bæninni, ottvðvz þeir miok, er hia vorv, ok 35 baðv hann skyra fyri ser þaa ena haskafvllv syn, er honvm var vitrvð. Gratligr snavktr talmaði bæði ravst ok tvngv, ok þaa er hann leitaði við at mæla, feek hann varla fyri akafligri sv, er svndr sleit miðia ræðv, heilvm eða fvllvm orðvm talað. Sagði hann þo með sytavndvm orðvm sva til þeira: «Heyrið, minir synir, 40

betra væri skiott at deya en þá glæpi at sia, er yfvir gnæfva.«
 Ok er hann hafði sva mæltt, sigraðizt hann annat sinn af mikilli
 tarfelling. Þvi næst með micklv andvarpi mæltti hann sva: «Harla
 mikil ohæfva ok fyrri oheyrð i veroldinni mvn yfvir koma. Almenn-
 5 ilig trv mvn með miklvm ofriðar stormi vera brotin ok niðr spillt,
 því at menn glikir skynlavsvm kykvendvm mvnv með ránfeingi
 taka helga lvti Kristz. Ek sa otalligan fiolða mvla flyckiaz avllvm
 megin at alltari drottins, þeir bavrðv með siuvm hofvm, eyddv ok
 niðr brvtv allt þat er fyri varð. Þessi er savk til, er þer siait
 10 mik syta ok grata.« Ok er hann hafði þeim þessa lvti sagt, kom
 yfvir þaa ravdd drottins sva mælandi: «Alltari mitt mvnv vándir
 menn svvirða.» Þessi syn ok vitran fyldiz með framkvæmð,
 því at eptir tvaa vetr liðna giorðv Arriani hinn grimmazta ofrið
 gvðs kristni. Þaa vorv ræntar helgar kirkivr; þaa vorv tekin eða
 15 spilltt heilvg ker gvðligrar þionostv; allir helgir lvtir heilagra
 kirkna þeir er finnaz mattv, spilltv vandir menn með sinvm
 savrgvm havndvm; þaa gafv Arriani heiðnv mavnvvm fé til
 ser fvllting at veita i mot kristnv mavnvvm ok almenniligri trv.
 Vorv siðan allir rettkristnir menn navðgadir með palmvm til
 20 kirkiv at ganga, at hverr, er þaa sei, tryði þaa vera sialfva
 Arrianos. Var þetta ok eitt et frægazta blotzskapar mark þann
 tima i borginni Alexandria. Fyri sakir mikillar ohæfv er miok
 ottanda þaa hlvti at segia, er giorðvz: skirlifvi meya ok gavfgra
 kvenna var skamsamliga spilltt; bløð savða Kristz, þat er gvðs
 25 þionostvmanna, var vt helltt i sialfv hans mvsteri, ok með því
 dreifð ok roðin virðvlig altari; staðr heilagrar skirnar eða sialf
 skirnin var hvartveggia spillt ok savrgat eptir vilia heiðinna
 manna. Framkvæmð sva hormvliga lvta syndi sannleik þeirar
 vitranar, er envm helga Antonio birtiz, því at skynlavs kykvendi
 30 helga lvti vndir fotvm troðandi, þat erv þeir mvlar er hann sa,
 merkia makliga illzkvfullan hernat Arrianorvm a helga kristni.

En þessa akafliga hrygð hvggadi hann með farsæligvm lvtvm
 þeirar eptirkomandi vitranar, er honvm veittiz eun af gvði, þaa
 er hann sagði sva sinvm bræðrvm: «Heyrið mik, synir minir!
 35 variz við at gefva yðr vpp með avllv i akafligri svf, því at sva sem
 drottinn synir stvndvm sina reiði, sva lætr hann ser soma at
 miskvna. Ok fyr því mvn hann nv skiott endrbæta fegrð sinnar
 kristni. Mvnevð þer ok sia þaa, er varðveittv trv Kriz i vandra manna
 ofriði, skina sva sem fyrri með biortv liosi heilagra krapta; siðlæti
 40 trvarinnar mvn vaxa stvnd fra stvnd, ok havggomar mvnv brock-

vaz aptr i holvr sínar. Geymit vmfram alla lvti, at eigi fleekiz skirleikr trvar yðvarrar af savrvgrí villv Arrivs manna, því at þeira trv ok kenning hofv eigi eða fvndv i vpphafvi postolar gvðs, helldr ohreinir dioflar ok sialfrv fiandinn faðir þeira, er honvm treystaz, ok fyr því var makliga merkðr þeira illzkvfvllr hvgr fyr 5 heimskv ok skynlavs kykvendi, því at þeim glictvz þeir.«

Þessa hlvti, er nv vorv ritaðir, sagði heilagr faðir Antonivs. En oss hæfvir vist eigi at mistrva, segir hinn sæli Athanasivs byskvp, at sva mikil stormerki hafvi honvm af gvði synd verit, eða sva margar ok dyrðligar iartegnir hafvi matt fremiaz fyri þenna hinn 10 helga mann, því at þetta eð sama hefvir várr hialpari fyri heitið sinvm vinvm sva segiandi: »Ef þer hafvið sanna ok heita trv til gvðs, mvnvð þer segia til fiallz þessa: fær þik i brvtt, ok mvn þat brvtt flytiaz, ok mvn yðr ecki omattvlikt vera.« Ok enn sagði hann sva: »Ek segi yðr vist ok satt, allt þat er þer hafvit beðit 15 favðvr i minv nafni, mvn hann gefva yðr ok veita. Biðið þer ok mvnvð er þiggia.« Hann sialfr het ok sinvm lærisveinum sva sem allri hiorð rettrvaðra manna, at allir dioflar skyllðv leggiaz vndir þeira valld ok við þæ hræddir vera, ok sva het hann fyrir, at þeir skyllði græða allar søttir, sva mælandi: «Þat er þer þagvt 20 kavplavst, skolv þer kavplavst veita ok gefva.« Hverr mvn þat hyggia, at Antonivs græddi sívka menn með krapti sins boðorðz, eða hverr mvn hyggia, at þav takn fremðiz fyri hans megnn, er hann giorði? Fyri hans bænvum en eigi boðorði flyðv ok vndan letv dioflar ok allzkyns søttir, ok fvllgiorðvz avallt allir lvtir fyri 25 akall heilags nafns drottins vars Jesvs Kristz. [Engi spakra manna eignu dasamliga: dyrð heilsvgiafvanna Antonio, helldr drottni Jesv, þeim er iafnan veitir sinn vanan velgiorning allri skepnu sinni; sa enn sami let ser nv soma enn gnogligar at gefva sínar liknn- samligar gíafvar fyri elskaðan sinn þionostvmann Antonivm. Heilagr 30 Antonivs bað til gvðs at eins, en fyri verðleika hans heilags lífs veittvz honvm allir lvtir. Jafnan var hann leiddr af bræðrvum til ens yttra fiallz sva sem fyri nockvrrar navðzyniar, þot þat væri stvndvm i gognn hans vilia.

62. Þat giorðiz nv þessv næst, at domendr nockvrrir komv a 35 hans fvnd með micklvi (líði) sinna þionostvmanna, en fyri sakir otta eyðimerkrinnar ok mikils mannfiolða, er með þeim var, ok þar með þravngs ok harðz vegar mattv þeir eigi koma til ens iðra

1 [rettet; Eigi spakra manna dasamlig Cd.; lat.: nemo sapientium san-
tatum admirationem ascribat Antonio.

fiallzins, þar sem var hinn ætzi bænaraðr ok heimili heilags favðvr Antonij. Beiddvz síðan fyri nockv(rn) sinn sendiboða, at hann skyllði virðaz við þæ til motz at koma. En þetta mattv þeir ecki fæa. En því at þeir vissv, at hann harmaði iafnan harðla miok þæ, er af domavndvnm vorv i fiotrvm halldnir, hvárt sem þat var af nockvrvm savkvvm eða einv samtt ofriki, sendv þeir sialfva bandingiana til hans ok vissv, at þeira bæn matti hann eigi fyrilita fyri sina miskvnnsemð. Af þeira grati varð sigraðr heilagr faðir Antonivs ok sva heimtr til ens ytra fiallz, þat hvgsandi, at hans

10 erfviði mvndi vera nytzamlíkt þeim, er veslir vorv ok hormvliga halldnir. Domendr, þæ er miok havðv fystz hann at finna, eggjaði hann at virða meira ok framarr at setia i sinvm domvm gvðliga hræzlv en mannlíkt hatr eða vinattv, sagði, at þeir skylldv eigi vera ovitandi eða ominnigir þess, er ritað er, at slikan dom mvndv

15 þeir sialfvir hliota at þola, sem þeir dæmðv aðra. Ok þo iafnfram þessi ræðv ininntiz heilagr Antonivs einsetv sinnar, er honvm var harðla kíær. Eptir þat er hann varð til skyllðaðr af bæn domandanna ór at ganga sinni einsetv þæ at finna, eða enn sannligar at segia, at svt ok gratr bandingianna þravngði hann til þess. eptir heilsamligar

20 aminningar þeim veittar, ok þat er hann hafði þeim miskvnnar beðit, er sekir vorv, ok nockvra af þeim leyst eða með avllv frelsat, bað einn þeira havðvingianna, at hann skyllði nockvrv leingr veita þeim sina navist. Hann svaraði ok sagðiz eigi lengr þar mega dveliaz hæfligv dæmi, því at sva sem fiskr af vatni vppdreginn

25 d(e)yr skiott, þegar hann kemr æ þvrra iorð, sva leysaz ok mvnkar skiott til veralldligra lvta ok hegomligrar samræðv ok deyia fra sinvm síð, ef þeir dveliaz með veralldligvm mavnmvm: »fyri því sva sem þat hæfvir, at fiskr hverfvi aprt til vatn eða siafvar, sva byriar ok, at ver skvndim til fiallz vars, at eigi gleymiz várr síðr

30 eða goð fyríætlan, ef ver dvelivm nækvat. Hofðinginn vndraði miok sva mikla hans speki, ok birti fyri sinvm mavnmvm með savnmv ok rettv orskvrð, hverssv honvm virðiz hinn sæli Antonivs; sagði hann sannliga vera gvðs þionostvmann, ok at eigi mætti sva mikil spekð byggia eða finnaz með einvm alþyðligvm

35 manni, nema fyri gvðliga gíof væri honvm þat veitt.

63. Balacivs het einn havðingi i Egiptalandi, hann hellt ríki af Nestorio greifva, er þann tíma var i Alexandria. Þessi Balacivs var vafviðr i Arrivs vilv ok stvddi með avllv megni alla illzkv ok ofrið Arrianorvm. Hann giorði sva mikinn ofrið

40 kristni gvðs, at með skynlavsi reiði ok akefð let hann havndvm

taka mænka ok meyar gvði helgaðar ok fletta af allvm klæðvm, let síðan beria miskunnarlavst fyrí alþýðv avgvm. Þá er heilagur faðir Antonivs fretti þessa vhaefv, sendi hann Balacío bref sitt, þat er þessi orð stodv í: »Ek sá reiði gvðs yfvir þik komandi, lat nv af at giora vfríð kristnvm mavnnvm ok þá at hata, at eigi ser þv lostinn þeiri reiði, er þer ognar nv nalægan ok yfvirgnæfanda davða«. Þessi enn vesli hervikingr las yfvir brefvit ok tok með haði ok hlatri orð heilags foðvr, hrækði hann æ ok kastaði niðr a iorð; hondvm let hann þá taka, er honvm flvttv þessa orðsending, ok beria með morgvm avðrvm meingiorðvm, er hann let þá mæta, bauð þeim síðan þessi sin orð at flytia Antonio, þá er þeir fyndi hann: »Með því at þv berr sva mikla ahyggiv fyrí munkvm, skal efvalavsliga til þin taka refsing mins rikis.« En sa er þessi ognarorð mælti, mætti sialfr skiotliga mikilli kvavl, því at eptir fim daga hepti ok aprbyrgði gvðlig hefnð hans giæzlvavsan mvnn. Hann for með Nestorio greifva Egiptalandz, er fyrri var nefndr, af borginni Alexandria, ok ætlvðv gisting at taka í þeim næsta stað, er kallaz Ceren.¹ Hestarnir, er þeir riðv, vorv þessir tveir hægttir ok kyrraztir af avllvm, þeim er Balacivs atti. Ok þá er þeir riðv baðir samt, lekv hestarnir sin í milli, sem þeir vorv vanir. En er minnt varði, beit sa hestrinn, er Nestorivs reið ok enn var vanr hægrí at vera, Balacivm með skiotvm atbvrð ok kastaði honvm niðr æ iorð; hliop hann ok at honvm þegar í annat sinn með gapanda mvnn, skeindi þá ok lamði bæði hans lær, sva at hann var banvænn, ok varð þegar apr at flytia til borgarinnar, en var davðr eptir hinn þriðia dag liðinn. Allir þottvz skilia, þá er þessi enn grimmi ofriðarmadr gvðs kristni var sva skiotliga davðr með makligri endalykt, at ognarorð heilags favðvr Antonij, þav er hann ritaði til þessa manz, fy(11)tvz þá með skiotri framkvæmð.

64. Marga þá, er æ hans fynd sottv, minnti hann æ með dasamligri hogværi at leggja niðr veralldliga tignn ok snva sik til farsæliga ok hreinna lifs eða einsetv. Ef nockvrir vorv þravngðir með ofriki eða veralldligv valldi, sva at þeim væri varnat rettendvm at nã, hliðði hann þeim ok fylgði þeira mali með sva micklvm avrvggleik, at sva matti synaz, sem hann virði ser þá meingiorð veitta, er þeim var gior. Mavrgvm vorv harðla nytssamligar helgar fortavlvr þessa enns agiæta manz, því at af hans æggian fyrletv margir mikil avðæfvi, svmer fyrletv riddarasyslv eða aðra veralldliga

¹ Reren *Cd.*; *lat*: Chæreum.

tígn ok fýstvzt hans eptirlikíarar at gíoraz ok hans ríddarasýslv at samteingíaz. En til þess at ek skyra otallíga lvti með skavmmv mali, mæ sva maklíga tala af þessvm gvðs manni, at Krístr veitti hann ok gaf goðan lækni Egíptalandi. Hverr kom hryggr a fýnd

5 heilags favðvr Antonij, sa er eígi skípti skíott hrygð i fagnat? Hverr kom reíði fvll(r) æ hans fýnd, sa er eígi skípti reíði i sannan fríð? Hverr kom til han(s eptir) favðvr davða eða frænda gratandi, sæ er eígi stíllti sinn harm víð hans navíst ok helga fortavlv? Hverr kom æ hans fýnd þravngðr af mícklv fatæki, sa

10 er eígi fyrleít skíott avra gnott avðmanna síaaandi helgan favðvr, en gladdíz síðan af sínv fatæki? Hverr af mýnkvm af meínlætzaamlígv lífvi mæddr var sæ, er eígi styrktíz heyrandi hans helga æeggían? Hverr kom til hans líkamlíga freístni þolandi af breýsklígvvm hita frvmvaxta alldrs, sa er eígi hneígði sík fra þvílíkvvm lvtvm fyrí

15 hans amínníng ok til astar ens hreínazta lífs? Hverr kom til hans kvalðr af díoflí, sa er vtan heílsamlíga lækńńng hyrfví þaðan i brvt. Hverr kom a hans fýnd af síalfvvm ovíní svíkínn ok blíndaðr með stormsamlígvvm hvgrenńńgvvm, sa er eígi for með hogværvvm hvg ok hreínvm þaðan i brvtt? Hann víssí af hverívm ohægendvm

20 vel hverr mæddíz, ok fyr því at af verðleíkvm síns heilags lífs kende hann ok greíndí með skýnsemð, af hverívm anda hverr var kvalðr, veitti hann þæ lækńńng hverívm andlígv sari, sem sottvńvm hæfði. Þaðan af gíorðíz sva, at allar fíandans vmsatír bírtvz ok gíorðvz avglíosar fyrí hans kenńńng. Margar meýíar, þær er monńvm

25 vorv fastnaðar, fra snvandi sínní brvðhvílvr forv hans at vítia, síalfvvar sík gefvandi i faðm heílagrar móðvr ahneunnílgrar krístní æfvínlígha hreínlífví at hallda. Menn af avllvm þíoðvm ok nallíga af avllvm heímí sottv til hans, ok margír eíuna hellz af þeírí savk, at þeír fýstvz þann enn agíætazta bardagamann ok kappá at síaa,

30 er eínn hefvrí með mestrí fráğð ok sígrí baríz i gegnu fíandanvm ok hans erendrekvm. Engí sakaðíz af því, at hann þættíz þangat at þarfíavsv sott hafva, því at allír þottvz afía fýsílíet ok skemtilíkt verkavp ser til handa af sínv erfvíði helgan favðvr fínnandi, ok sva sem fyrí míkla mæði langrar ferðar gýlldíz þeim apr af þessi

35 savk allr sínn kostnaðr, sva sem síðan fýlltíz með framkvæmð. Því at hann framfarandi af þessv lífví gretv margír sva sem sínn eígnlígan favðvr, at fratekńvm þeim sameígvvm ok envm sarlígzta harmí, er margír syta eptír sína nanvztv frændr.

65. Þessv næst syníz mer víðrkvæmílíkt, segír enn sælí

40 býskvp Athanasívs, at mínnaz ok fra at segía, hvílík var endalýkt

lifs heilags favðvr Antonij, því at ek veit, at þer fysiz þat at heyra; birtvz ok þæ margir þeir lvtir með honvm ok fyri hans orð, er avllvm erv eptir likiandi. Eptir sinvm vanda for hann heiman bræðra at vitia, þeira er vorv i env ytra fiallinv, ok þar verandi var honvm af gvðligri forsia ok fyrisavgnn vitrað af sinvm davða, nær hann mvndi af þessvm heimi kallaðr vera. Síðan talaði hann sva til þeira: «Heyrið, minir sætv synir, en efztv orð yðars favðvr, því at ek ætla, at ver mvnvm eigi heðan fra siaz i þessi verolld. Sialf setning ok nattvrvlig navzyn skylldar til, at eptir hvndrat vetra ok fim vetr, er ek hefvi nv lifvat, leysiz avndin fra sinvm likam.» Ok er hann hafði sva mællt, vrdv þeir allir miök hryggvir, er hia vorv ok heyrðv, tokv at syta ok grata með harmandi orðvm. Allir fystvz haun at faðma, sva sem (hann) mvndi nv vera þegar fra þeim tekinn ok af heimi kallaðr. En hann var með svá mikilli gleði, sem hann skylldi fyrllata annarliga eignn ok fysaz til sinnar eiginligrar fostriarðar; bavð hann þeim ok bað, at sinn helgan sið ok goða fyrriætlan skylldv þeir varðveita með avrvGGLEIK, ok bað þæ við varaz skaðsamliga leti, þat hvgsandi hverssdagliga, at davðans er æ engri stvnd avrvænt, sem hann sagði þeim fyrri; minnti hann ok æ, at þeir varðveitti avndina fra savrvgligvm hvgrenningvm ok semði allt sitt lif eptir liking ok dæmvm heilagra feðra, ok varaðiz með avllv kostgæfvi nær at koma þrætmavnvm, þvíat hann sagði þeim kvnna vera þeira forna ok rangsnvua illzkv. Hann bavð þeim ok, at þeir skylldi alldregi samteingiaz samneyti þeira, er i Arrianvs villv vorv halldnir, því at þeira omilleikr var þæ avllvm orðinn avðsær ok opinbert. Her með sagði hann ok, at eingi kristinna manna skylldi skelfvaz eða fra skiliaz sannleik kristinligrar trvar, þott hann sæi veralldliet valld hlifa eða með avllv beriaz fyri illzkvfvllri villv Arrianorvm, kallaði hann þæ sialfs davðans þionostvmenn, er vavrnn veitti þeiri villv, en kvez ætla (ok) vænta, at eigi mvndi lengi standa sv en sviksamliga sionhverfving. Ok af þessv sama efni sagði (hann) enn sva til bræðranna: «Heyrið enn, minir sætv synir, með gvðs ast er yðr geymandi ok varðveitandi eiginlig trva, sv er þer namvð af siðlatligri setning heilagra feðra, af yfvirlesning kristinligrar boka ok optligri minni æminning lágs ok avðgietligrs.»

Þæ er heilagr Antonivs lyetaði sitt mal, dvavlðv bræðvrnir lengi brvtt at fara til sinna herbergia, því at þeir fystvz miök at

pryðaz af hans endalykt ok hia at vera andlati sins dyrðligs favðvr.
 Hann bað þæ æ brvtt fara, en þetta sagði hann til þeirra af
 margfavlldv efni, því at hann syndi þeim i hliði, ok þo einna
 hellz af savk dirðarfullrar veniv þeirar, er þæ var i Egiptalandi.
 5 Þat var siðr egipzkra manna at sveipa dykvm likami þeira, er
 gavfgir menn hafðv verit, en einkannliga veittv þeir helgvm
 pislarvattvm þessa vmbvð; giorðv ok slika likfylgiv ok veittv
 yfvirsetv heima i herbergivm, sem vandi er til. En þesshattar
 likami villdv þeir eigi i iorð grafva, hellðr varðveita heima at sin
 10 sva sem með reckioligvm vmbvnaði. En þesskonar vegsemð,
 framliðnvm mavnnvm veitt, hafði hafvitz i Egiptalandi i fyrstv af
 einvm samtt hegomligvm vanda. Heilagr faðir Antonivs hafði
 optliga at fvndit þessvm sið ok beðit byskvpa, at þeir skylldv
 hirta folkit með striðmælvvm heilagrar kirkiv fra þessvm vanda.
 15 Hann sialfr hafði optt talat miok striðliga til lyðmanna, karlla ok
 kvenna, af þessv efni, sagði eigi vera lavgsamligan eða gvði likaðan
 þenna davðra manna vmbvnat, því (at) hofvðfeðr ok spamenn gvðs
 vorv i iorð grafnir, sem profva matti af þeira gravfvvm, er þann tima
 mattv vitaðar vera ok fvndnar; bað hann þæ ok taka dæmi af
 20 sialfvvm likama várs hialpara, er i steinliktt leiði var lagðr eptir
 piningina ok þar byrgðr til ens þriðia dags, er hann reis af davða.
 Af þessvm lvtvm sagði hann lastanda vera þenna sið egipzkra
 manna, er þeir hafðv i vmbvnaði við framfarna menn, iamvel þo at
 likamirnir væri helgir, er þeir þottvz virðing veita. Ok enn af þessv
 25 efni talaði hann sva: «Hvat ma vera meira hattar, agiætara eða helg-
 ara drottinligvm likam, er eptir (sið) annarra þioða var i iorð grafvinn.»
 Þessi ret profvan ok aeggian sleit vpp fastsetta villv af margra
 briostvm, giorðv þeir gvði þackir fyrri goða ok nytsamliga kenning,
 en grofv siðan davða menn i iorð eptir rettvvm ok nattvrvligvm
 30 sið. En eigi at siðr ottaðiz heilagr faðir Antonivs þeira enn fyrra
 vanda, ok því at hann villdi eigi, at þeir skriðnaði aptr i ena
 savmv villv, ef þeir næði hans likam með havndvm at hafva,
 kvaddi hann ok bað heila fara mvnka, þa er til hans hafðv komit,
 sneri siðan skiott aptr til ens iðra fiallz vitiandi sinnar elskaðrar
 35 ok krapzamligrar bygdar.

66. Eptir fa manaði liðna tok heilagr faðir Antonivs sott,
 ok þo eigi miok akafva i fyrstv. Ok er nockvrt ohægendi þessa
 sivkleika skelfði hans ellimoða limv, kallaði hann til sin tva
 bræðr, þæ er til hans hafðv komit fyrri .xv. vetrvm, ok hann hafði
 40 skipað i einhverivm stað eigi langtt i brvtt; (v)orv þessir ok vanir

honvm at þiona, nv er (hann) tok at elldaz. Hann mællti sva til þeira: «Heyrið, minir kiærvztv synir! Eptir þvi sem ritningar vatta, at avllvm er fyri hendi, mvn ek nv fara almenniligan veg varra feðra fyri endalykt stvndligs lifs af þessi verold. Nv laðar drottinn mik ok kallar til sin, nv fysvmz ek at sia himneska lvti. 5 Ok fyri þvi heyrit, minir astzamligir synir, ek vil ykr a minna! tynið¹ eigi skiotliga þeim avexti, er þit hafvit aflat fyri starf ok erfviði langrar tíðar, virðit helldr, sva sem þit hafvit i dag vpphafvit, yekra helga ok siðlætisfvlla iðnn, til þess at efiz sterkleikr vpptekins goðs vilia. Eigi erv þit ok ovitandi, at margfallðar 10 erv diofla vmsatir, seeð hafvið ið grimliga ok stormsamliga þeira akefð, en vitið, at avfl þeira erv avvirðilig miok, blavt ok vanmegnn. Girniz drottin Jesvm með briosins andvarpan ok allri fysi, staðfestit² i yekrvm hvgskotvm trv hans ens helgazta nafus, þvi at fyri heilagri ok sannri trv flyia allir dioflar. Minniz ok 15 þess, er ek hefvi optliga tiað, hverssv fallvallt ok skamælict er manzins lif i þessvm heimi; hvgsit þetta hverssdagliga, ok mvn yekr veitaz himnesk avmbva fyri gvðliga þionostv vtan alla dvavl i endalyet. Forðiz davðlikt eitr þrætvmanna, ok sva ið sama allra villvmanna, hatið þæ með slikv sama hatri, sem þer vissvð mik 20 við þæ giora, þvi at þeir erv ovinir gvðs. Þat vitið ið sialfvir, at ek talaða alldregi friðsamlikt orð til þeira nema til vmbotar fyri sakir þeira illz ok rangs vilia ok þess oskapligs ofriðar, er þeir hallda i gegnn kristinligri trv. Ek bið yekr ok, minir kiærvztv synir, verit vm þat mest æhyggivfvllir, at þit varðveitið gvðs boðorð, til þess at 25 eptir yekarnn davða leiði yekr ok laði helgir menn gvðs sva sem kvnna menn oc ena kiærvztv vini i eilifvar tialbvðir, þat er til himneskra fagnaða. Hvgsit þessa lvti ok skilit ok endrminniz optliga. Ef þit vilit³ ok nockvra ahyggiv fyri mer bera ok mins boðorðz geyma, ef þit vilit nockvra minning giora mer, yekrvm 30 andligvm feðr, eða astsamliga mer aptr giallda mina æhyggiv, er ek bar fyri yekr, latið engan mik flytia til Egiptalandz eptir minn davða, at eigi see minn likamr með hegomligri vegsemð varðveitr af egipzkvmm monnvm; fyri þæ savk bið ek yekr þessa geyma, at eigi se mer⁴ davðvm likfylgia eða þionosta veitt eptir þeim sið, 35 er ek hefvi aðr lastað ok fyrboðit. Af þessv efni ok fyri þessa savk for ek nv allra mest aptr i þenna stað. Fyri þvi bið ek,

at þit grafvit i iorð ok molldv hylit minn likam. Geymð þar með ok varðveitið þat mitt boðorð yckars foðvr, at enginn maðr vtan yckr tva viti stað minns graptar. Ek treystvmz með miskvnn gvðs, at eptir navzvn mvn þessi hinn sami likami [endr
 5 risa ospilltr¹ ok odavðligr a tið ennar efztv vpprvis. Með þessvm hætti skal skipta klæðvm minvm: kofll ok fornan mavttvl. þann er ek ligg a ok Athanasivs byskvp færði mer nyian, sendið houvm þetta klæði hvartveggia; byskvp Serapion skal eignaz annan kofll²; en ið hafvit þat klæði, er af hári er giort, ok veitið vmbvð likam
 10 minvm; því at nv mvn Antonivs fara til gvðs af þessvm heimi ok eigi lengr með yðr vera i þessi stvndligri verollð.

Þæ er hann hafði varla þessi orð mæltt, ok lærisveinar hans hafðv minnzt við hann, retti hann littat fætr sina; skilðv þeir, at þæ var miok komit at andlati hans. Hann giordiz þæ sva
 15 glæðligr, at af bliðligv yfvirbragði hans æsionv mattv þeir visa vita vitian ok navist heilagra eingla, er kommir vorv i mot hans avnd hana at flytia til himinrikis fagnaða. Ok er (hann) sa englana sva sem sina astvini til sin komna, skilðiz hans en helga avnd við sinn likam, samteingðiz hann sva helgvvm foðrvm eptir
 20 skipan ok forsavgnn ritninganna. Lærisveinarner verðveittv boðorð heilags foðvr, sveipðvð likamann með nockrvv klæði ok grofv sidan i iorð, sva sem hann hafði boðit, með sva mikilli varvð þetta vinnandi, at3 allt til þessa dags, segir enn sæli Athanasivs, veit engi maðr vtan þessa tva mvnka groptt heilags Antonij. En
 25 byskvp Athanasivs, er með hans boði avðlæðiz at eiginorði fornan mavttvl með koflli, faðmar með heilagri ok ofalsaðri ast helgan foðvr Antonivm i giofvm ens helga Antonij sva sem með mikilli erfð avðgaðr, ok endrminniz glæðliga fyri þessi klæði mynd ok liking hans heilagleiks. Þessi var endalyktt lifs Antonij, ok þav vpphavf
 30 hans harðleika, sem fyrri vorv ritvð.

67. En þott ek hafva þessa lvti ritað ok tiað með skavmmv mali, sem ek sagða i fyrstv, segir enn sæli Athanasivs byskvp, megi þer af þessv efni at hyggia ok skynia, með hverivm hætti
 35 gvðs maðr Antonivs lifði gvði þionandi fra bernskv allt til elli, at hann hellt með iafnaði fyrriætlan ok setning sins heilags sidar, ok með sva mikilli staðfesti ok herzlv við sialfvan sik, at hann vægði eigi fyri nockrvv vanmegni, eigi fyri sivkleika eða miklvv allðri, sinv reglvhalldi, eigi klæðvm skiptandi eða fætr þvaandi,

1 [rettet; endr spilltr Cd. 2 kofll Cd. 3 ok Cd.

eða nockvð sinn beiðandi, at honvm væri til handa bvin meirr
 vavndvt fæzla, þott hann væri i vanmegni, en eptir hverssdagligvm
 sið. Heltt hann ok til endalycktar hvavs(svm) skygnleik avgna,
 ok sva avllvm tavnvm at tavlvi, þott þær syndiz littað hronu-
 aðar af elli, sva et sama fota afi ok gavngv; ok fyri hans mickla
 verðleika varðveitti gvðlig miskvnn hans avfl ohronvð ok allan
 likam, sva at i gegnn nattvrvligrv eðli syndiz hans hold fegra,
 glaðara ok hreinligra en þeira likamir, er fæðaz morgvm krasvm
 ok þvaz i baði eða lavgv. Hvggivm at ok, bræðr, hverssv mikils
 hattar þat er orðit, er frægð þessa ens helga manz hefvir flogið
 ok flvzt vm avll lavnd ok hervð, ok hann er af avllvm goðvm
 mavnnvm elskaðr, með því at hann varð eigi agiætr af mikilli
 snilld samsettra boka, eigi af dispytan veralldligrar spekðar, eigi
 af tignn gofvgrar ættar eða samdrætti otalligra avðæfva. Hvggivm
 at, hverivm þetta er eignanda! Þetta skolv ver allir eigna sialfvm
 gvði, þetta er hans giof við sinn astvin, þann er hann fann goð-
 fvsliga þionanda vndir sinv almattigrv valldi. Hann let ser soma
 þenna enn helga mann Antonivm, er leyndiz i eyðimorkvm vtarliga
 i heiminvm, sva sem hann sialfr het i vpphafvi, honvm hvggan
 veitandi i sinni freistni, kvnnan at giora i Affrika, Hispania, Gallia,
 Italia, Illiriko, ok iaf(n)vel i sialfri Roma, er kallaz havfvð allra
 borga. Þessi er goðgirnð sialfs skapara vars, hann lætr ser soma
 at tigna sina þionastvmenn, þæa er forðaz vilia hegomafvllt manna
 lof i sinv lifvi, at af dæmvm heilagra manna, þæa er þav verða
 avllvm kvnnig, syniz kraptrinn mattvligr at fremia, ok eingi
 hyggi vmfram nattvrvligtt megnn mannzins vera vel at lifva,
 ok til þess at hverr² sem einn þickiz skylldr eptir at likia lifvi
 gvðs astvina, þæa er hann leiðir ser fyri hvgskoz avgv farsæligan
 ok eilifvan avavxt þeira stvndligs erfviðis.

Lesit þessa bok optliga, ok geymit allra mest at lesa hana
 fyri bræðrvm, til þess at, þæa er þeir heyra ok við kannaz haleitlic
 lif rettkristinna manna ok mvnka, viti þeir efvandarlavst, at hialpari
 várr Jesvs Kristr veitir þeim dyrð, er hann dyrka, ok eigi at eins
 veitir þeim, er honvm þiona, himinrikis fagnað, helldr tignar hann
 þæa ok iamvel með mikilli frægð ok agiæti, er sialfvir fysazt
 honvm leyniliga at þiona i fiollvm byggiandi eða avðrvm leyndvm
 stavðvm. Til þess skal ok fyr bræðrvm lesa þessa bok, at þæa er
 þeir gioraz eptirlikiarar þeira stormerkia, er hon vattar, se þeir

ok lofs verðir af sinvm verðleikvm, en aðrir eggiz til goðs lifs af þeira dæmvm. En ef navzvn beiðir, lesit hana ok fyrri heiðnvm mavnvm, ok sva kanniz ok þeir við, at drottinn varr Jesvs Kristr son lifvanda gvðs er eigi at eins gvð, helldr gaf hann ok þeim 5 þat valld, er æa hann trva rettliga ok hann dyrka af avllvm alhvga, at þeir brioti, felli ok vndir fotvm troði þæa diofla, er sialfvir heiðingiar hyggia ok trva gvð sinn vera, en þeir erv sannliga svikarar mannanna ok hofvðsmiðir alls spellz, flærðar ok illzkv.

68. A dagvm Jvstiniani ens mickla keisara, þess er smiða 10 let i Micklagarði þat mvsteri gvði til dyrðar aggian sophian¹, þat er sanctam sapienciam - ok eigi mæa annað þvilict finnaz i allri verolld - fannz fyrri gvðliga vitran likamr heilags favðvr Antonij; hann var flvtrr i Alexandriam ok grafvinn i kirkiv ens sæla Jo- hannis baptiste. Biðivm nv af avllvm hvg þenna enn dyrðliga 15 gvðs iatara Antonivm, at fyrri hans arnaðarorð verðim ver eigi sigraðir af fiandans freistni, meðan ver lifvm i þessvm davðligvm likam, ok at fyrgefvm syndvm skilivmz ver við þetta fallvallta lif, en at envm efzta domi laði oss ok leiði i eilifvan fagnað varr hialpari drottinn Jesvs Kristr, sa er með feðr ok helgvm anda 20 anda lifv(i)r ok rikir einn gvð vm allar alldir. Amen.

¹ I Texten staar : atian coþyan, herover er af en samtidi. Hæand som Rettelse skrevet: i. (d. e. id est) aggian sophian.

AUGUSTINUS SAGA.

(*Cd. 234 folio, A; Cd. Holm. 2 folio, B; Cd. 235 folio, C.*)

Prologus. 1

Heilagr pavi Celestinus segir sælan Augustinum hafa verit agiætan ok mykinn kennifauður ok i aullum lutum lofsamligan²; 5 talandi þessum orðum: Augustinum heilagrar minningar mann höfðum³ ver iafnna i varre vinattu ok samueyti fyrir sitt heilagtt lif; hans agiæta meðferð matti eigi nokkut sinn spilla orðromr illrar aleitne; hann vissum ver hafa verit sva mykillar vitzku ok skilningar, at þeir, er [fyrir mer⁴ voru, helldu hann með hinum 10 bestum meistaurum. Ok með einu samþycki var hann sva vel virðr af allum, at hann var hvervetna bæði elskaðr ok vegsamaðr, sem verðugtt var. Meðr þessum hætti hefr sæ malit, er dictat hefir saugu heilags Augustini.

Her hefr upp sögu heilags Augustini byskups. 5

Sæll Augustinus var fæddr i þeim þriðungi heims, er Affrica heitir, ok i þeirri borg, er kaullut er Taga(s)tensis. Frændr hans voru harðla gaufgir ok framarligha virðer i hirðgærði. Patricius het faðir hans, en Monika móðir. Augustinus var vandliga upp- 20 fæddr ok fostraðr; þegar i bernsku⁶ var hann til bokar settr, ok er hann hafði alldr til þess, var hann i skola sendr ok þar fullkomliga lærðr. Þat giordiz æ einum degi, at hann varð miok innan siukr, ok er þetta mein þraungði hann akafliga, eggiaði⁷

1 Saal. C.; alle Overskrifter mangle i A. 2 saal. B; lofsamligum. A, C. 3 saal. B, C; havfvm A. 4 [fyrri menn B. 5 Saal. 25 Overskr. i B; C har: Augustinus saga. 6 barnæsku B, C. 7 hann akafliga tilf. A; mgl. B, C.

modir hans, at hann skyldi taka heilagha skirnn, því at hun var
 harðla vel kristin, en faðir hans afneitadi, því at hann var heiðinn,
 ok því dvalðiz skirnin. En guðleg miskunn græddi hann litlu
 5 sidar, ok varð hann alheill af þessum sinikleik. Skirnin frestaðiz
 fyrir því um stund, at lifandi maðr fær varla¹ syndina forðaz, en
 allir vita, at meire sekð er at misgiora eptir skirnina. Girðzka
 tungu, er hann hafði numit, hataði hann, en elskaði latinu tungu. A
 þessum stundum hafði hann með hendi² ok yfirlas eina bok Ciceronis,
 þess spekings er sva heitir³ ok sva snialla tungu hefir haftt, at
 10 nær undrazt hvers⁴ mannz briost, en su bok hefir i ser æggian
 þessa spekings at elska sialfa philosophiam, er kennir .vii. haufut-
 iðrottir, en bokin heiter Hortensius. Þessi bok skipti hans æstundan
 ok alhuga, sva at hann sneri [bænir sinar ok fyrstir⁵ til sialfs
 drottins ok annars at girnazt en fyrr. Nu leiddizt honum skiotliga
 15 aull hegomlig von ok girnantizt nær með otruanligum hiartans hita
 odauðleik sanmrar speki; tok nu andliga⁶ upp at risa, at hann
 skyldi snuaz til guðs.

Um villu ok vantru Augustini.⁷

2. Augustinus var þau .xix. vetra, er þetta gerðiz, en faðir
 20 hans hafði andazt .ii.⁸ vetrum adr. Af því einu gladdiz hann þo allra⁹
 mest i þeirar bokar æggian, er nefnd var, at eigi minnti hun
 hann æ at hallda annan sið hellðr en aman, hellðr at hann elskaði
 sanna speki ok eptir leitaði ok¹⁰ helldi¹¹ siðan fastliga. En af
 því einu kolnaði noekut sæ mykli hiartans hiti, er hann hafði
 25 fengit af lestri¹² bokarinnar Ciceronis, at Kristz nafun var þar
 eigi, því at þetta nafun hialparans hafðe hans ungtt hiarta milld-
 leggha druckit þegar með modur miolk ok siðan halldit, ok hvat
 sem hann las utan¹³ þetta nafun, þo at þat syndizt slett¹⁴ eða satt,
 felldi hann eeki þar til allan sinn trunat. A þessum stundum varð
 30 hann leiddr æ þann hegoma, at hann skyldi trua fiktrøit grata,
 þæ er ævauxtr væri af því tekinn, ok at modir þess sialftt vintreit
 mundi miolkleg tár fella.

1 eigi *B, C.* 2 höndum *B, C.* 3 het *B, C.* 4 vitrs tilf.
B, C. 5 [bænum sinum ok fystum *B* 6 vandliga *C.* 7 *Ovskr. af B;*
her og senere. 8 tveim *B.* 9 hluta tilf. *C.* 10 tilf. *B, C.* 11 hellt *B.,*
 12 blæstri *C.* 13 nemfma(!) *C.* 14 *saal. B, C; sætt A; lat.*
quamvis expolitum et veridicum.

Draumr edr vitran modur [Augustini].

3. Móðir hans gret akafligha villu hans, framarr en mæðr grata iafnann líkamligan dauða sona sinna, ok bað fyrir honum til guðs. Sialfr guð heyrði hana¹ ok fyrirleit eigi tar hennar. Síðan bar þat fyrir hana i draumi, at þau væri bæði samt ok son hennar, ok hann skyldi hafva borð með henni i hennar husi. En þetta þottizt hun eigi vilia, því at hun rækti guðlastan hans villu. Þvi næst þottizt hon standa i nockurri regluligri liniu², ok þá sæ hun koma til sin einn ungan mann biartan, gláðligan ok lægianda³ ser i móti, með því at hun var sytandi ok mædd af myklum trega. Þessi spurði, hver sauk til væri, at⁴ hon var sva miok sytandi. Hun svaraði: »Ek græt glatan sonar mins Augustini.« Hann bað, at hun skyldi vera uhrygg⁶ i huginum ok hyggia at, hvar hun var sialf, sagði ok þar vera son hennar. Ok er hun hugði at, sæ hon son sinn standa⁷ hia ser i þeiri saumu liniu, sem hon stoð. Ok er hun sagði þenna draum syni sinum, villdi hann til þess þyða, at hun mundi síðarr þvílíkum síð fylgia, sem hann hafði þá. [Hon svaraði þessu utan alla dvaul⁸ ecki efandi ok sagði:⁹ Eigi var mer sagt, at þu mantt¹⁰ þar vera, sem son þinn er, helldr sva, at hann man þar vera, sem þu ertt

Andzsvor eins byskups.

3. Niu¹¹ ær liðu sva síðan, at Augustinus var vafðr i saumu villu, en móðir hans hreinlif, milld ok grandvor eekia, af guði elskut sem þær, er sva eru hattaðar, var nu auruggare af von¹² hans leiðrettu, en let þo eigi af at biðia fyrir honum til guðs með sut ok grati æ hverre stund er hon matti. Guð heyrði bænir hennar, en þoði þo, at hann væri i vafðr saumu villuþoku. Hann huggaði hana eitthvertt sinn fyrir andzsvor eins mykils byskups, þá er hun bað, at hann mundi virðaz at tala við sou hennar ok leysa villur hans. Byskup villdi þat eigi, sagði at son hennar mundi [enn ecki¹³ vilia hafa hans fortaulur eða kenning, meðan hann var sva fastliga i villu¹⁴ halldinn, talaði sva til hennar: »Lat

1 bæn hennar C. 2 þionustu C; lat.: in quadam linea (v. l. regula) lignea. 3 hlæianda B, C. 4 er B, C. 5 honum sva tilf. B, C. 6 örugg B, C. 7 tilf. B, C. 8 alla dvaul rettet; allan dawl A. 35 9 [mgl. B, C. 10 munt B, C. 11 Saal. efter lat. Novem; i A. iv. da som sædvanlig den store Begyndelsesbogstav mangler; tiu B, þiu (!) C. 12 tilf. B, C. 13 [ecki enn B; eigi C. 14 villunni B, C.

hann enn fara sem hann vill, bið þo¹ iafnann fyrir honum til guðs, því at sialfr man hann finna, þæ er hann less bækrnar², hvilik hans villa er, eða hverssu mikit illt henne fylgir. Hon villdi eigi [samþykiazt hans þessum orðum³, heldr bað hun myklu framarr,
 5 at byskup skyldi se^a son hennar ok nockut við hann tala. Honum leiddizt, er hon bat⁵ sva miok hins sama ok svaraði nockut stygg-
 ligha: »Far brutt⁶ fra mer ok halltt goðum lifnaði þinum, eigi mæ þat verða, at son þinn fyrir uthelling þinna tara fyrirfariz.« Þessi orð hans tok hon sva, sem af himne hefði hun þau heyrtt.

Um bokagerd Augustini byskups.

4. A þessum tímum⁷ helltt Augustinus skola i Kartagine ok kendi rethorikam, þat er malsnilldar list. Hann villdi hafva ok valdi ser goða lærisevina ok lærði þæ falslausliga. Þæ dictaði hann .iii.⁸ bækur de pulchro⁹ et apto ok sendi einum snillingi¹⁰
 15 i Romaborg, er Heritus er nefndr. Þenna mann hafði hann eigi sét, en elskaði hann af goðri frægd ok ægiætri kenning. Augustinus hafði þæ .vi. vetr ok .xx. eða .vii., er hann ritaði þessar bækur. Allar þær bækur, er i ser hafa .vii. haufutiðrottir ok¹¹ liberales ero
 20 kallaðar, hafði hann þæ lesit. ok skildi allar þær, sem hann las. Hvat¹² sem hann sæ eða las af list rettliga at tala eða skynsamliga at greina, af mæling iardar eða annarra luta, af musica iðrott, af taulu list, skildi hann utan alla talman eða torvelldi, sva at engi maðr kendi honum. Heyrðu, guð drottinn, segir sæ, er sauguna¹³ hefir dictat, þu veiztt, at skiot skihing ok hvass¹⁴ næmleikr¹⁵ er þin giof.

Augustinus sigradi Faustum villumann.

5. Þa er Augustinus hafði .ix. vetr ok .xx., kom i borgina Kartaginem einn byskup Manicheorum, þeira villumanna er sva eru kallaðir, sæ er Faustus het at nafni, mykil diofuls snara, því at hann var hinn nafnfrægasti millum villumanna af mykilli kunnosto¹⁶
 30 ok fröðleik, ok¹⁷ hann hafði yfirlesit allar hofutiðrotter. En því

1 saal. B, C; þv A. 2 saaledes B, C; bækrnar A. 3 [samþykia þessum orðum hans B. 4 sia B, C. 5 bað B, C.
 6 braut B, C. 7 tíma B, C. 8 þriar B, C. 9 saal. B, C; sepulchro A. 10 spekingi B, C. 11 er C. 12 hvart C. 13 þessa sögu B. 14 hvers C. 15 saal. C; næmlekr A; næmleikr B.
 16 kunnattu B. 17 er B, C.

at Augustinus hafði lesit margar bækir spekinga ok helltt þaðan af i minni marga luti, þæ bar hann samt slikt, sem hann hafði lesit, við orð ok kenning þessa villumanz, er martt hafði saman ritat af ymisligum lutum, ok skilði, at haðulig var hans kenning ok villa ok utan alla skynsemð. Ok er þeir taka¹ tal sin i millum, 5 fann Augustinus þenna mann bliðan i mali ok með skemtiligu viðrtali, því at bækir þessa villumanna eru fullar af skræuksaugum, ok² þeir tala með falsi af himni ok stiornumorkum, af sol ok tungli. En er Augustinus bað hann [rannsaka ok gera sanna³ sína kenning, þorði villumaðrinn þat eigi at gera, ok skannaðiz nu eigi. 10 þat at iata, at kenning hans var eigi saunn, ok sva sigraðr fór 01 hann i brutt⁴.

Augustinus skildi við modur sína með væl.

6. Eptir þetta hugsaði Augustinus at fara hegats um hafit til Romaborgar, ok fystiz helldr þar skola at hallda slikan, sem 15 hann hafði aðr halldit i Cartagine, einna mest fyrir því at hann hafði heyrtt, at ungir menn mætti þar hafa frialsliggt⁶ studium, því at i Cartagine var þæ nokkurr okyrleikr. En þessi hans hugsan var sannligha guðlig skipan. Ok er hann hof upp þessa ferð, fylgði honum moðir hans alltt til hafs miok biðandi, at hann færi 20 eigi þessa ferð, eða leyfði, at hon færi með honum. Hann let eigi alhuga sinn uppi fyrir henni, ok sagðizt eigi mundu fyrr skilia við vini sína, en byrr kjaemi⁷. Moðir hans villdi með honum til herbergis fara um kvelldit, en hann eggiði hana, ok feck þo varla, at hon væri um nottina i þeim stað, er nalægstr var skipi þeira, 25 ok gior var minning hins heilaga Cipriani byskups, er pindr var við Cartaginem. En þegar þau voru skilit⁸, steig hann æ skip ok ferðaðizt brutt⁹ um nottina leyniliga. Moðir hans¹⁰ var æ bænum¹¹ þæ nott biðandi guð, at talmaðiz brautferð sonar hennar. En guð gaf Augustino beinan ok bliðan byr, sva at skipit bar skiott fra 30 landi or augsyn, en varðveitti hann fra¹² aullum siovar¹³ haska. Moðir hans kom snemma til strandar um morguninn i þann stað, er þau haufðu skilit¹⁴ um kvelldit, ok sæ nu, hvat giorstz¹⁵ hafði; tok nu at grata með æsiligum harmi brautferð sonar síns, ok bað

1 toku B, C. 2 er B. 3 [kanna ok rannsaka C. 4 a braut B. 35
5 hingat norðr B, C. 6 frialsliga B, C. 7 gæfi C. 8 skilin
B, C. 9 a brott B. 10 tilf. B, C. 11 alla tilf. B, C. 12 af B.
13 siavar B. 14 skiliz B. 15 gerzt B, C.

guð heyra sik i sinne nauðsyn. En fyrir því gret hun ok sytti, at hon vissi eigi, hveria fagnaði guð mundi [gera i brautferð sonar hennar.¹ Ok eptir mikinn grat fór hun til þeira staða, sem² aðr hafði hon³ verit, tok þa af nyiu at biðia [til guðs⁴ fyrir syni sinum.

Augustinus kom i Rom.

7. En er Augustinus kom i Romam, fell hann litlu siðar i mikinn siukleik, ok ef guðs⁵ miskunn hefði eigi dvalit [hans likamligan⁶ dauða, hefði hann farit til helvitis berandi með ser syndir sínar. En þetta vissi möðir hans eigi, ok bað fyrir honum frá veranda⁷ ok fæddi hann nu með meiri mæði andligha en fyrre likamliga. Hon gerði hversdagliga olmusur fatækum maunnum, þeim litlatliga þionandi. Ongan dag gleymði hon fornir fyrir honum at færa, kveld ok morgin an aflate kom hon til kirkiu, eigi til þess at heyra hegomligar saugur, helldr at heyra⁸ guð i sinum orðum, ok guð heyrði hana i sinum bænum fyrir hialpp sonar sins. Þa er Augustinus varð heill af þeiri mikilli⁹ sott, er hann hafði feingit, tok hann nu at kenna¹⁰ rethoricam, er ver kaullum malsnilldar list, því at hann hafði fyrir þat efni þangat sott, ok safnaðizt¹¹ hverssdagligha martt manna til hans herbergis.

Fra því er þeir funduz Augustinus ok Ambrosius byskup.

8. Siðan var sentt af Melans borg til Romaborgar greifva, at hann sendi þeim meistara þann, er þar mætti kenna rethoricam. En Simacus greifvi sendi Augustinum vel profaðan meistara a þa list sem allar aðrar. Ok er hann kom i Melans borg, fann hann þar fyrir Ambrosium ægiætan byskup, er um allan heim var frægr af hinum beztum lutum. Ambrosius byskup tok við honum fauðurligha ok elskaði hann byskuplega kominn i ukuuniktt land. Augustinus tok hann ok miok at elska ok gefva gaum at orðum hans með athugha, ok gladdizt af sætleik hans malshattar¹². Eigi hirði hann sva miok at nema þa luti, er hann sagðe, helldr var honum þat faheyrtt ok dasamligt. hverssu hann sagði. Þa

1 [henni gera i bruttferd sonar sins C. 2 er C. 3 hann C.

4 [ngl. B, C. 5 guðlig B, C. 6 [saal. B; hann likamligan C
hann likams A. 7 saal. B, C; fraverandi A. 8 heidra C.

9 enni miklu B. 10 i Roma tilf. B. 11 samnaðizt C. 12 saal.
B, C; malhattar A.

er þessir lutir gerðuzt, kom æ fund Augustini móðir hans milld ok mattug i goðum verkum, er honum fylgði¹ bæði æ sio ok landi treystandi guðs miskunn i velhverium haska. Þæ er hun for hingat um hafit, varð hon ok hennar skiparar staudd i miklum haska, en hon huggaði þæ alla þeim heitandi bæði hofnn ok heilsu, því at guð hafði henni þat birtt ok með vitran fyrirheitid. En þegar Augustinus fann móður sina, sagði hann henni, at eigi var hann þæ Manicheus [þeirar villu maðr² ok eigi sannliga kristinn. Hon fagnaði þæ harðla miok, er hon heyrði hann með aullu fraskilðan³ villunne, þo at hann hefði sannleikinn eigi þæ enn fullkomligha auðlaz. Hon mælti þæ með miklu trausti: »Ek trui, at guð veiti mer, at ek sea⁴ þik son minn sannkristinn, aðr ek liða af þessu lifvi.« Nu af nyiu bað hun [af miklum alhuga guðs með taara uthellingu, at skiotliga veitti hann sitt fullting at lysa hiarta myrkr Augustini. Móðir hans elskaði hinn heilaga⁶ Ambrosium sem eingil guðs, því at hun skildi, at fyrir hann hafði þat giorðz; at Augustinus mundi eigi apr hverfva til hinnar fyrri efanar⁷ ok villu. Hon tok nu enn at minnazt guðs heilagra manna, sem fyrr hafði hun gert ut i Affrica, ok villdi offra við þeira grauppt⁸ brauð ok vin ok⁹ fæzlur, þar til er henni var þat bannat af giæzlu-²⁰ maunnum. Tok hon þat¹⁰ þegar með þauckum, er hon vissi¹⁰, at byskup hafði þat¹¹ bannat; færði hon þæ fæzlu sidan fataekum maunnum; ok i mot iardligum avauxtum, er hon færði fyrri, nam hon nu at fórna við grauppt heilagra pislarvatta helgar bænicr af hreinu briosti. A hverium sunnudegi heyrði Augustinus¹² Am-²⁵ brosium rettliga skyranda fyrir folkinu orð sannleiksins sialfs optlega sva segianda i sinne predican: Littera occidit, spiritus vivificat. Þat mæa sva vera sagtt: Ritningin drepr þess aund, er hana skilr ok varðveitir likamliga, en ef¹³ hon er andligha skilit¹⁴, lifgar hon þess aund, er hana varðveitir. Augustinus³⁰ hafði iafnan samtál af morgum vaundum spurningum við þæ [tva hina¹⁵ kæruztu vini sina, er annarr het Alippius, en annarr Nebridius. Var Alippius af smærum ættum en Augustinus, ok hafði þo uppvaixit i sama stað sem hann af sæmiligum frændum, hann hafði¹⁶ verit i skola með Augustino, þæ er hann kendi heima at sin ok³⁵

1 villdi fylgia B, C.

2 [þeira villumanna B.

3 fraleiddan B.

4 sia B; sio C.

5 [iafnan til guðs B, C.

6 helga B, C.

7 æfinnar B.

8 gróf bædi C.

9 eda (ok C) adrar B, C.

10 tilf. B, C.

11 mgl. B, C.

12 enn helga tilf. B, C.

13 er B, C.

14 skilin B, C.

15 [saal. B, C; hina hina A.

16 ok tilf. B, C.

sva i Cartagine, ok elskaði mikiliga Augustinum. Alippius hafði ok verit til Roms. Nebridius hafði ok fyrirlatið sina fostriorð ok hina beztu eignn, er hann atti hia Cartagine, ok sva sialfva Kartaginem, ok for til Melansborgar at finna Augustinum. Ok er

5 þeir funduzt, voru þessir .iii. samtt miok¹ efandi i raðagerðum, hverr hattr lifsins væri halldandi. En því at guð villdi² hneckia ostrykri hiartans skilning Augustini, er hann hafði til truariinnar, let hann ser soma með sinu miskunnar liosi miok at birta hans briost. Tok hann nu at skelfazt bæði af ast ok ræzlu til guðs

10 ok fann sik vera langt fra guði sem i fiarlægri halfu, sva sem hann heyrði sialfs hans raudd af hinmi talandi: »Ek em fæzla þeira, er myklir eru, leita at vaxa, ok mant þu bergia mer; eigi mant þu mer skipta i þig sem fæzlu likams þins, helldr mant þu skiptaz i mik.« Nu skildi Augustinus, at fyrir illzku sina hirti

15 guð manninn ok let ond hans af tæmaz illum lutum, sem aranea þat kvikvendi af³ tæmiz sinum iðrum lutum. Hann skildi ok hafði reyntt, at þat er eeki undarligtt, at sarum munnri er pina brauðsins berging, en heilum harðla sæt, ok siukum augum er liosit at hatri⁴, þat sem heilum augum er elskuligtts. Tok hann⁶ ok þaa at lita

20 osyniligha luti guðs fyrir þaa luti, er hann skilde en matti eigi staðfesta i⁷ þeim sialldrit, því at ustrykleikr rak hann aþtr ok veik honum aa fyrri veniu, sva at eeki flutti hann með ser nema elskanlegt minne girniligrar ilmkenningar, þeirar er hann matti eigi enn bergia.⁸ Leitaði hann því at finna styrktarveg, þann er

25 hæfligr⁹ væri at niota sialfs guðs, ok fann eigi, þar til er hann faðmaði með andlegri skilning meðalgaungumann guðs ok manna Jesum Krist - er [bæði er guð ok¹⁰ maðr, saa er blezaðr umfram alla luti um alldir - aa sik kallanda ok segianda: »Ek em gata, sannleikr ok lif.« Saa hinn sami blandaði við hold þaa fæzlu, er

30 Augustinus var enn vanmegunn at taka, því at orð guðs faður¹¹ holdgaðizt, til þess at hans spekð væri leynd fyrir varri bernsligri skilning, fyrir þaa saumu speki, þat er fyrir son sinn, skapaði¹² hann alla luti. Eigi hellt hann enn eða skildi drottin varnn Jesum Kristum sva sem lagr litilatan, ok eigi vissi hann enn, hvilika lute

35 hans ostrykleikr lærði hann sialfan. Ok eigi matti hann ætlan aa

1 iamsnemma tilf. C. 2 birta ok tilf. C. 3 tilf. B. 4 saal. B, C; hattri A. 5 elskanligt B, C. 6 tilf. B, C. 7 aa B, C. 8 saal. B, C; bera A. 9 ævinligr B, C. 10 [saal. B; guð A. 11 mgl. C. 12 skipaði B, C.

koma, hverssu mykla helgan þat mundi hafa með ser, er guðs orð hollgæðiz.

Þessu næst tok Augustinus með hinum mesta athuga yfir at lesa helgar bækur fyrir guðs anda saman ritaðar, ok umfram aðrar orð¹ hins heilaga Pals postola, ok brutuz nu niðr þær greinir, er honum hafði² fyrr meirr virðzt, sem eigi kiæmi samttz hans orð ok vitni Moyses laga eða spamanna boka; honum birtizt ok þæ³ ein asiona hvarratveggju laga nuverandi ok hinna fyrri, ok tok at fagna með guðligri ræzlu.

Augustinus kom a fund Simpliciani.

9. Eptir þetta sendi guð honum i hiarta harðla gott rað, at hann færi æ fund guðs þionostumanz, þess er Simplicianus het, því at hann hafði heyrtt, at Simplicianus hafði guði þionat alltt fra bernsku, en tok nu at elldazt, syndizt honum sem var, at hann mundi vera vel reyndr af laungum all dri ok goðu lifvi ok sann-
 profvaðr uruggliga⁴ at fylgia guðs vilia ok hans gautur at ganga ok auðrum þær at visa, en lærðr harðla vel. I fyrstu villdi Augustinus bera upp fyrir hann hiartnæman hita sins alhuga eptir
 frettandi, hverr hætt⁵r lifsins honum væri hellz halldandi, því at hann hafði nu fullan vilia til með astuð at ganga guðs gautu. Hann sæ⁶ kristnina saman safnaz af miklu fiolmenni, ok geck vel hverr þann veg, [sem sialfum⁶ likaði. Mislikaði honum, hvat sem hann giorði i verolldunni, sem honum sneriz þat til þyngsla; eigi fyrir þæ⁷ sauk at hann hefði akafliga fysi til veralldigrar vegsemðar eða fiaraflanar, sem margr er vanr, því at þetta girntizt hann hvarki fyrir sakir sætleika guðs astar ok fegrðar hans hus, er hann elskaði harðla miok. For hann⁷ siðan æ fund þessa fauður Simpliciani ok sagði honum fra margfall dri villu, er hann hafði verit i vafðr. Ok þær með minntizt hann æ honum segiandi, at hann hafði lesit nockurar bækur Platonis spekingz, þær er Victorinus snillingr, er fyrr var i Roma, hafði snuit i latinu, ok Augustinus hafði heyrtt, at kristinn hefði andazt. Nu gladdiz hinn gamli Simplicianus af því, at Augustinus hafði eigi i vafviz oðrum flærðarfullum sognum annarra meistara, þeira er villzt hafa i rongum ætrunaði við hofutskepnur heims þessa. Eptir þat tok Simplicianus at biðia Augustinum snuaz til litilætis Jesus Kriz ok retrar truar,

1 ordsendingar B. 2 tilf. B, C. 3 a samt B, C. 4 öruggliga B, C. 5 safnada B, C. 6 [er honum C. 7 tilf. B, C.

ok minntiz a þenna sama Victorinum, sem ver gatum, er honum var harðla vel kunnr, þæ er hann var i Roma, hverssu mikla virðing hann hafði fengit fyrir sinn ægiætan meistaradom, þæ er hann var enn heiðinn, er likneskia var gior honum til tignar i romversku torgi, þat er þeim, er veroldina elskuðu, syndiz harðla haleitt, eða hverssu hann hafði i fyrstu skammazt kristinn at geraz, eða með hverssu mikilli æstundan hann hafði ranzakat heilaga ritning ok allar kristnar bækr, ok hverssu hann sagði [um síðir² leyniliga Simpliciano, at nu væri hann kristinn. En Simplicianus sagði til hans: »Eigi man ek þvi fyrr trua, en ek se þik i heilagri kirkiu.« Þæ svaraði Victorinus hlæiandi: »Giora noekut veggir mennina kristna?« Victorinus sagði opttliga Simpliciano, at hann væri kristinn, en Simplicianus svaraði iafnan hinu sama. En reyndar bar þat eina þæ við, at Victorinus væri skirðr, at hann ottaðiz misþocka vina sinna, en síðan hann feek styrkleik ok staðfestu³ af lesning heilagra boka, þæ sigraði Kristz ast⁴ með Victorino ast hans vina, ok skiotliga sagði hann sva Simpliciano: »Forum⁵ til kirkiu, vil ek verða kristinn ok taka heilaga skirn.« En Simplicianus varð fegnari, en fra meghi segia, ok fór með honum ok er at þvi kom, er Victorinus skyllði iata tru sina. Minnumz ek [þessa af þvi,⁶ segir sá er sauguna hefir samit a latinu, at sæ var þá síðr i Roma, at þeir er til skirnar gengu, skylldu stiga upp a hafan stað ok iata tru sina fyrir folkinu, en prestar lofuðu Victorino at gera þat leyniligarr, þvi at hann var [þæ enn⁷ hinn udiarfa⁸zi en kunnr aullum. Hann villði þetta eigi, steig síðan upp i malstaðinn. Þetta undruðuz vantruir⁸ Romveriar, en rettkristnir menn toku með fagnaði. Allir þeir, er við voru ok hann var kunnr, leku ser at hans nafni með skemtan, ok sva skio⁸tt sem nefndr var hlioðliga af allra munni Victorinus, sva faugnuðu þeir opinberliga, er þeir sæ hann i hafum stað, ok skiotliga gafu allir gott hlioð harðla fusir hann at heyrta. Þvi næst boðaði hann ok iatadi sanna tru með fullu trausti, sva at allir elskuðu hann með fagnaði af aullu hiarta. Ok er hinn gamli Simplicianus hafði slíka luti sagtt Augustino af meistara Victorino, þæ hituadi hans hiarta miok til eptir honum at líkia. Sagði ok til þess Simplicianus þessa saugu. Augustinus tok þæ sarliga at andvarpa.

1 a B, C.

2 [tilf. B, C.

3 staðfesti C.

4 tilf. B, C.

5 við tilf. B, C.

6 [mgl. C.

7 [mgl. B, C.

8 vantruadir B, C.

Um taar ok trega Augustini.

10. Ok er þeir voru baðir samtt i einu herbergi Augustinus ok Alippius, en Nebridius var brutt farinn, þaa kom til þeira nockurr samborgarmaðr þeim kunnr, saa er Pontianus het, ættaðr or Affrica, framarligha virðr af hofðingium ok beztum monnum. 5 En þat er eigi vitat, hvat hann villdi af þeim fretta, settuz siðan allir samtt ok tauluðuz við. Pontianus tok siðan upp bok, er læ yfvir einu leikborði, er stoð fyrir þeim, ok lauk upp, ok fann þat, sem¹ hann varði eigi, at þar voru Pals pislar, því at hann hugði, at þeir mundi² hafa þess hattar bækr, sem sið þeira heyrði til. 10 Pontianus tok þaa at hlægja⁴ ok leit við Augustino glaðliga, sva, sem hann undraðis, er hann hafði þess hattar ritningar fyrir ser en eigi veralldligar eða heiðnar bækr⁶. Pontianus þessi var guðhræddr maðr ok sannkristinn. Augustinus sagði honum þaa, at hann lagði mestan hugþocka ok ræktt aa þess hattar ritningar. 15 Eptir þetta tok Pontianus at segja Augustino af hinum agiæta Antonio egipzkum munk, þess nafn er þaa birtiz með mikilli frægd viðá um heiminn með guðs þionostumaunnum, en þeir Augustinus haufðu þar aðr ecki af heyrtt. En er Pontianus vissi þat, helltt hann fram saugunni ok gerði þeim i kunnleika aagiæti ok heilagleik 20 Antonij7 furðandi þeira faafræði af þessum merkium⁸. Þeir undruðu ok miok þau9 dyrðarfull takn, er hann flutti fra Antonio sva faaheyrð fyrir. Augustinus tok nu, þaa er hann heyrði þvílict tal Pontiani, at syta sarligha ok skammaz með hræðiligum otta af þeiri villu, er hann hafði leingi blindat. Geck siðan Pontianus a 25 braut, er hann hafði lyctat sinum erendum ok tali. Augustinus með sorgmodum hug ok yfirbragði kallaði Alippium: »Se hvat við þolum, hygg at því, er við heyrðum. Ofroðir menn risa nu upp ok taka hondum himin, en ver með froðleik vorum¹⁰ dreckiumz i helviti.« Ok þaa er hann hafði þetta mælt, hugði Alippius at 30 honum vandliga, því at hann hafði eigi sva fyrr talat. Ennit, augun, kinnr, litr ok mynd raddarennar syndu nu framarr hans hug en orðin, þau er hann bar fram. Grasgarðr nockurr var hia herberginu, því er þeir haufðu, ok því at herra hussins var annars staðar, haufðu þeir frialsliga garðinn með husunum. Augustinus 35 geck nu¹¹ i grasgarðinn, ok Alippius þegar eptir honum, satu

1 hvers B. 2 er C. 3 myndi C. 4 hlæia B, C. 5 undradizt B, C. 6 fyrir ser tilf. A; mgl. B, C. 7 ok tilf. A. 8 stor-merkium B, C. 9 saal. B, C; þann A. 10 vorn B, C. 11 ut tilf. B, inn C.

síðan sem þeir mattu first husunum. Augustinus komz nu við af
 aullu briosti¹, var hann miok sorgmoðr² ok æsakaði sialfan sik.
 En Alippius sat nær honum ok hugsaði þegiandi hann harmanda,
 þar til er milli asakanarorða feck Augustinus eigi halldit sik,
 5 spratt hann nu³ upp ok geek skiotliga brutt fra Alippio, því at
 honum þotti viðkvæmiligra at grata i þeim stað, er hann væri
 einn saman staddr. En Alippius var eptir i þeim stað, sem þeir
 haufðu adr⁴ setið, með mikilli æhyggju. Augustinus kastaði ser
 niðr undir einu fiktrefre ok leysti nu tauma⁵ treganum; flutu þæ
 10 fram æsilig tár af augunum. Þessi hans iðran var harðla þægilig
 forn [fyrir guði⁶. Hann talaði þæ martt æ þenna hatt: «Heyrðu,
 drottinn, hverssu lengi skalltt þu dvelia mer at hialpa? ver þu
 mer eigi æfinliga reiðr, ver þu eigi minnigr hinna fyrri misgiorða⁸
 varra.» Slikum eyndarorðum kastaði hann fram ok gret með
 15 hinnu beiskuztu iðran sins hiarta.« Þæ heyrði hann skiotliga af
 nálægu husi eina raust til sin sva segiandi: »Tak þu, tak þu ok
 les,« ok þegar stoðvaðiz hans gratr, ok tok at hugsa vandliga, hvart
 skolasveinar væri vanir at syngia eða segia i leik sinum nockut þess
 hattar, ok hafði hann þat eigi heyrtt. Reis hann upp því næst ok þerði
 20 tár af augum ser ok þyddi eigi annan veg, en þetta væri honum boðit
 af sialfun guði at luka upp bokina ok lesa þann kapitula, sem
 hann fyndi fyrstan. Hvarf því aptr skioth i þann stað, er Alippius
 sat, því at hann hafði þar eptir latit Pals pisl⁹, adr hann reis upp.
 Lykr nu upp bokina ok less þann kapitula, er honum bar fyrstan
 25 fyrir augu, en þann hefr sva: Non in commessacionibus etc. Þat
 mæ sva vera sagtt: Leiðit eigi fram lifyðartt við ofát ok ofdryekiu,
 ureinsanir eða saurlifi, þrætur eða aufundsemi, helldr skryðit yðr
 drotni Jesu Kristo, ok gerit eigi geymslu hollzins i raungum girnd-
 um. Þæ villdi hann eigi lengra lesa, því at eigi þyrpti. Flyðu
 30 þæ þegar aull efanarmyrkr i brott af hans hiarta, en i staðinn kom
 urugðarlihos postuligrar aminningar. Lauk hann síðan aptr bokina
 ok let i millum fingrinn eða eitthvat annat mark, sagði síðan
 Alippio atburðinn. En hann sagðe, hvat með honum hafði giorz,
 þat er Augustinus vissi eigi, beiddizt síðan at sia, hvat hann hafði
 35 lesit. En Augustinus syndi honum. Alippius hugði at ok las
 enn lengra, en Augustinus hafði lesit ok vissi eigi hvat fylgði.
 En þessi orð oru¹⁰ næst þeim, er Augustinus hafði lesit: Infirmum

1 hiarta C. 2 sorgmoðigr B. C. 3 þa B, C. 4 tilf. B, C.
 5 tilf. B, C. 6 [mgl. B, C. 7 þott eigi væri þessi somu ord tilf.
 8 misverka C. 9 pistla B; pistila C. 10 voru B, C.

in fide recipite; þau orð segja sva: Takit miskunnsamliga við þeim, er ostyrkr er i trunni. Nu tók Alippius sva upp fyrir Augustino, sem þetta væri til hans mæltt. Af þessi æminning var Alippius sva auruggr i goðri fyrirætlan ok þeckiligri ok hinu viðrkvæmiligzta sinu siðferði, at hann batz þæ einkanliga æ hendi Augustino utan¹ dvaul ok umgroftt truarinnar. Síðan ganga þeir inn i herbergi, þar sem fyrir var moðir Augustini, ok saugðu henni allt af sinu efni, sem² vorðit var. Hun gladdiz miok ok fagnaði ok gerði guði þackir, þeim er mattugr er framarr at veita, en ver kunnunum biðia eða skilia; sneri nu guð harmi³ hennar i fagnat, hvervetna⁴ framarr en hun vænti, at verða mætti. Augustino likaði nu helldr með hofsemi en skiotliga at taka sik fra því starfvi, er hann hafði þars fram haftt i kenzlu ok læringu við þæ, er i hans skola haufðu verit; voru þæ ok fair dagar til þeirar stundar, er avextir takaz af vingaurðum⁶, villdi hann því þess tima biða, at⁷ hann mætti opinberligha ok með fullri sæmð við skiliaz skolann. Þat rað kom ok nu samtt milli þeira, at guð einn en eigi nockurr maðr skyllði vita þeira fyrirætlan.

Um þat er Augustinus var kvalldr af tanna verk.

11. At liðnum .xx. daugum, er Augustino þottu margir ok langir fyrir ast frelsis, er hann var fuss at fæa, varð hann lauss ok frials af því starfi, er hann hafði iattat skolann at hallda, er hann var laungu aðr i huginum fra raðinn. For hann nu síðan fagnandi i herat með allt sitt goðz ok las primsignaðr psalma Davið með Alippio, er þæ var ok primsignaðr. Moðir hans var iamnan með honum i kvensligum bunaði, en með karllmanligri tru ok fullkomnum auruggleik, en moðurligri ast ok kristiligri milldi. Hann las þæ með mikilli ast ymisligar guðligar ritningar milskaðar með himneskum sætleik en af guðs liosi lystar. A þessum tima varð hann miok kvaldr af tanna verk, sva at um síðir matti hann eigi mæla. Þæ kom honum i hug æa at minna alla þæ menn, er við voru, at biðia fyrir ser til guðs, ok ritaði þetta a. vaxi til þeira. En iamskiott sem þeir fellu æ kne til bænar með honum með mikilli astuð, hvarf þegar af taunnum hans allr verkr ok sarleikr. Hann furðaði þæ miok bæði snarpleik meinsins ok sva dasamliga ok skiota guðs miskunnsemð, því at hann hafði eigi æ sinum

2 allá tilf. B, C. 2 hversu B, C. 3 saal. B, C; hiarta A. 4 hvarvitna B. 5 tilf. B, C. 6 vingiörðum B; vintreiam(!) C. 7 er B, C.

alldri nockut fyrr þolat þess hattar mein iamnsartt, ok fagnandi
 lofaði hann þæ með sannre tru nafnn drottins. Hann gerði þæ
 ok opinbertt af sinni fyrirætlan ok bað Mediolans borgarmenn fæ
 ser annan skolameistara, því at hann sagðiz hafa heitit guði at
 5 þiona. Hann sendi þæ ok bref Ambrosio byskupi ok gerði honum^r
 i kunnleika hinar fyrri villur sinar, ok hveriu hann hafði nyliga
 heitit, ok bað hann syna ser ok æ minna, hvat hann villdi hellz,
 at hann læsi heilagra ritninga, at hann yrði þaðan af bunari ok
 hæfiligri guðs miskunn at þiggia. En Ambrosius byskup bauð
 10 honum at lesa bok Ysaie spamanz, því at honum þotti hann opin-
 berligar en aðrir hafa fyrir sagtt^z af hingatburð vars herra Jesus
 Kristz ok rettsnuning heiðinna þiöða. Ok i fyrstu er hann tok^z
 lesa Ysaiam, þæ skildi hann eigi ok hugði, at aull mundi bokin
 slik vera, ok fyrir því dvalði hann at studia meirr i hinu sama en
 15 giarnari at lesa sialfs drottins orð. En er sa timi kom, er Augus-
 tinus skyllidi⁴ skrá nafn sitt til skirnar, sem þæ var siðr til, ok
 skirn taka is akveðinni stund, for hann aptr til Melansborgar;
 tok Alippius ok þat rað ok ætlaði skirnn at taka. Þeir hauðu i
 i fylgd⁶ með ser likamligan sun Augustini, honum af guði gefinn,
 20 þann er þæ var .xv. vetra, hann var þæ þegar fremre i skilning
 en margir fróðir fullkonnir meistarar, sva at faðir hans undraðizt
 miok sva hvassa hans skilning. Er su boc höfð ok lesin, er hann
 dictaði þann tima, rubrica fyrir þæ bok er de magistro. En er
 þessi sveinn var .xvi.7 vetra, hafði hann tal ok disputan við [sialfan
 25 feðr⁸ sinn Augustinum. En litlu siðarr tok guð hann skiott or
 þessum heimi.

Dictadr Tedeum af Ambrosio ok Augustino ok um skirn Augustini.

12. Sva bar at æ einum hatidardegi, at Augustinus var vit staddr
 predican hins heilaga Ambrosius byskups, sem moðir hans [bedit
 30 hafði⁹, þæ er byskup greindi um almenniliga tru ok braut saman
 fagrigha hit forna ok hit nyia laugmal. En við hans predican
 vitiar kraptr ok miskunn heilags anda hiarta Augustini. Ambro-
 sius ser ok skilr, at hans var¹⁰ vitiat af guði, verðr hann miok
 feginn ok lofar guð með þessum orðum: Te deum laudamus, te
 35 dominum confitemur. Augustinus svaraði: Te eternum patrem

1 tilf. B, C. 2 spad C. 3 at tilf. B, C. 4 lata tilf. B, C.
 5 aa C. 6 ferd B. 7 sextan B, C. 8 [fodur B, C. 9 [hafði
 bedit B, C. 10 nu tilf. B.

omnis terra veneratur. Sva annstefnaz¹ þeir við með versaskipti allan þenna lofsaung til lycta, sem hann er síðan² sunginn i heilagri kristni. Síðan voru þeir baðir skirðir Augustinus ok Alippius af hinum heilaga Ambrosio, ok flyði þæ fra þeim oll æhyggia umliðins lifs af myklum alhuga til guðs ok heilagrar truar; saddizt 5 Augustinus eigi þenna tima af dasamligum sætleik, er hann hugleiddi hæð ok miskunnsemð guðligns raðs yfir hialpp ok heilsu mankynsins. Þat var ok harðla fagrligitt, hverssu sætliga hann grét með mikilli viðrkomning hiartans hrærðr af hliðum þeim, er sætliga [sunguz psalmar³ eða aðrir lofsaungvar i heilagri kirkiu. 10 Ok er þess hattar raustir liðuðu at hans eyrum, þæ samteingðiz sannleikrinn sva hans hiarta, at þaðan af hitnaði⁴ astuð sannrar goðfysi með honum, sva at hann elskaði sialf tarin, er af augunum flutu fram. Augustinus var þæ nockuru meirr en þritugr, er hann tok heilaga skirnn. Moðir hans Monika lifði þæ enn ok fylgði 15 honum iafnan. Þat var nær þessum stundum, er Justina drottning moðir Valentiniani keisara, er hinn yngri var kallaðr, striddi upp æ [hinn heilaga⁵ Ambrosium byskup fyrir sakir villu sinnar, er hun hafði vorðit svikin af Arrius villumaunnum. En i þenna tima kristninnar ottaðiz folk ufrið villumanna, ok heimti sik undan at 20 veria byskup sinn Ambrosium eða fyrir hans skylld dauða þola. Nu sæ guðs ambatt Monika moðir Augustini borgina alla skelfða af miklum ukyrleik ok ufriði villumanna, hafði hun þa alla sina æstundan ok æhyggiu til þess at vera sem lengztum æ skynsamligri voku með heilugu⁶ bænahalldi guðs kristni til friðar. Þenna 25 tima var þat skipat, sem enn hellzt ok eptir likiz nær um allan heiminn, at ymnar ok psalmar se sungnir við tón, sem aðr var vandi til i austrhalfu heimsins, at leikfolkit skylldi því minnr mæðaz eða leiðaz framflutning heilagrar tíðagiorðar. A þessum dogum kom til motz við Augustinum einn ungr maðr honum samlendr ok 30 gerðiz hans samfelagi, þessi het Evodius at nafne, hann hafði fyrr verit skirðr en Augustinus. Þeir voru síðan baðir samt halldandi sin æ milli heilaga ast, ferðuðuzt nu braðliga heim aprt ut i Affricam, iafnnan hugsandi ok eptirleitandi, hverr staðr þeim mætti nytsamligaztr vera guði at þiona. Ok er þeir lagu við Tifrar os 35 sva sem til byriar, tok moðir Augustini nockurnn siukleika, er nalgaðizt sæ dagr, er hun mundi liða af þessum heimi. Þæ bar sva til af guðs tilskipan, at þau stoðu bæði samtt ok son hennar

1 andæfazt B. 2 tilf. B, C. 3 [syngiaz salmar B. 4 hans tilf. A.
5 [mgl. B, C. 6 helgu B, C.

Augustinus ok studdu sig við einn glugg ok sæ ut i garðinn, er þar var fyrir herberginu, því er þau haufðu tekit ser til hvílldar eptir erfviði langs vegar, en skylldu nu buaz til siglingar, var þetta hus ok nockut i brutt fra alþýðu þys. Þæ tauluðuz þau við ein samt harðla sætliga gleymandi liðnum lutum, en herðu sik fram til hinna, er fyrir hondum voru, eptirleitandi sin i milli, hvertt eða hvilict vera mundi ovorðit lif heilagra manna, þat sem eigi sæ auga ok eigi heyrði eyra ok eigi kom i nockurs manz hiarta, ok hugsa, hvilikþir þeir lutir ero, er guð hefir fyrirbuit þeim, er hann elska. Ok er þau tauluðu slikt með ser, girntuz þau með allri hiartans fysi æ himneska fagnaði ok eilift lif sva framarlīga, at allr þessi heimr virðiz þeim auðgiætligr ok herfviligr með sinni skemtan ok raungum girndum. Monika leit þæ við Augustino ok sagði sva: «Heyr nu, son minn! eingi hlutr er nu sæ i þessu lifi, er fyrir þann fysi mik lengr at lifa, ok eigi veit ek, til hvers ek em her nu eða hvat ek geri, því at ek hefi þat nu auðlaz, er ek girntumzt einna mest af guði at þiggia, þat at ek mætta þig sia kristinn með almenniligri tru, aðr ek færa af heiminum. En nu hefir guð enn framarr veitt mer en ek [kynna biðia, at¹ ek se þig hans þionostumann at haufnuðu iarðligu eptirlifi ok stundligri sælu.»

Andlat Monice modur Augustini.

13. A niunda degi sins siukleika andaðizt hin goðfusa¹ ok hin guðrædda Monika modir Augustini æ setta æri hins setta tigar alldrs sins, en Augustinus hafði þæ .iii. vetr ok þritugt². Hann fysti nu at grata i guðs augliti fyrir hennar sal ok af hennar dauða, ok gaf nu rum tarunum gnøgliga fram at fiota. Síðan hof hann upp bæn sina til guðs ok sagði: «Heyr þu, drottinn minn, ek offra þer bænir fyrir þessi þinni þionostukonu; heyr þu guð mins hiarta, verandi mitt lof ok mitt lif! Þer geri ek þackir fagnandi fyrir oll þau goð verk, er hun framði i þessu lifvi. En nu bið ek fyrir syndum modur minnar, heyrðu mik fyrir lækning sara þinna³, þat er fyrir son þinn, er æ krossinum heck ok sit³ nu þer til hægri handar ok biðr fyrir oss. Veit ek, at hun vann morg miskunnarverk, ok af aullu hiarta fyrirgaf hon þeim, er við hana haufðu misgert. Gef þu nu ok upp henni sinar syndir, þær er hun gerði æ sinum allðri, síðan hun var skirð. Fyrirgef

1 [kunna at biðia, er B, C. 2 þriatigi B, C. 3 vorra B, C.

þu henni, drottinn minn, ek bið þig, fyrirgef þu henni, lat þu hana eigi fara i fyrirðæming. Ok sannligha trui ek, at þu hefir þat nu gert, sem ek bið þik, en vilianliga bæn munz mins bið þik at þu virðir. Heyrðu, drottinn, taki engi hana i braut af þinu skioli, komiz eigi milli yckar með afle eða umsat leon eða dreki ok¹ se hun halldin af slægum rogbera, helldr se hun i fríði með þeim manni, er hun giptiz aungum² aðr. Fyrir þeirra holdd leiddir þu mik til þessa lifs, en ek veit eigi, til hverrar endalyctar þu hyggr mitt lif at leiða. «

Augustinus for heim ut i Affricam.

14. Eptir andlat moður sinnar for Augustinus ut um haf i Affricam ok heim til eigna sinna, þionaði³ guði i faustum ok heilugu⁴ bænahalldi ok goðum verkum hugsandi nott ok dag guðs laugmal. Hann tok þá ok at dicta bækr ok læra þá, er ofroðirs voru. Þenna tima styrði guðs kristni Valerius byskup i þeiri borg er Yppon heitir. En er menn vissu fyrirætlan Augustini ok ariæta kunnostu, sva kallaði ok at aðrum megin nauðsyn kristinnar, at sá prestur væri vigðr, er predicadi guðs orð fyrir borgarlyðnum, ok því toku þeir Augustinum uvaranda með valldi, því at hann sagði oss sialfr, segir sá er sauguna hefir dictat, at fyrir þessi sauk forðaðizt hann aðr⁶ allra mest þær borgir til bygðar, er byskupslausar voru. Þeir helldu hann⁷ ok leiddu⁸ síðan til byskups, at hann væri vigðr til prez⁹; var þar til eitt allra samþycki ok ein fysi, at þetta gerðiz sem skiotazt. En Augustinus komz þa við af aullu hiarta, er þetta bar sva skiotliga til. Voru þeir ok, er þyddu hans tár til metnaðar ok saugðu sva til hans sem með hugganarorðum, at prestzins vigslupallr var harðla sæmiligr, þo at hann væri enn meiri tignar verðr, saugðu ok, at sva mætti gerazt, at hann væri þa nalægri byskupligri tign. En hans hugsan var aull diupsettari ok með meiri skynsemð, því at hann sagði oss sialfr, at hann sytti þat, hverssu mykinn¹⁰ saluhaska hann mundi hafva af ahyggiu stiornarinnar, ok þat¹¹ gret þessi guðs maðr, er þeira girnð gerðiz i þessu.

1 eigi tilf. C. 2 andrum tilf. B, C. 3 þionandi B, C. 4 helgu B, C. 5 fafrodir B, C. 6 mgl. B, C. 7 honum B, C. 8 hann tilf. B. 9 prestz B, C. 10 mikinn B, C. 11 því B, C.

Um þat er Augustinus setti klaustr.

15. En er Augustinus var prestur vordinn, þá setti hann klaustr við sialfva kirkiuna ok tok at lifa þar með guðs þionostu-
 maunnum eptir hætti ok þeiri regulu¹, er af heilugum² guðs post-
 5 olum var i fyrstu sett ok skiput. Allra mest var þat boðit, at eingi hefði nockut eiginliggt i þeira safnaði, helldr væri þeim allir lutir sameignir, ok skiptizt hverium til handa, sem þaurf beiddi; hafði hann ok sva giortt fyrri sialfr, aðr hann færi heim ut um hafit. Heilagr Valerius vigslufaðir haus, með því at hann var bæði milldr, goðfuss ok guðrædr, fagnaði miok ok gerði guði þackir, er
 10 þær hans bænir voru heyrðar, er hann hafði optligha beðit, at guð giæfi þvilikan mann, er með guðs orði ok heilsamligri³ kenning mætti upptimbra ok endrbæta guðs kristni, sæ hann ok, sem var, at Augustinus var því aullu nytsamligri þar til en⁴ aðrir þeir menn, er mikit haufðu numit af girðzkri tungu, sem hann kunni meira ok hafði lesit af latinu tungu, ok því gaf hann hinum heilaga⁵ Augustino
 15 til þess valld at predica guðs orð i heilagri kirkiu at ser hiaveranda ok þat sem optaz frammi at hafa i moti því, sem aðr var vandi kristninnar ut i Affrica. Ok því leitauðu nockurir byskupar æ þetta með nockuru hallmæli ok affoekan. En sia⁶ himn virðuligi byskup Valerius geymði eeki at þeira æleitni, helldr sæ hann fyrir nytsemð
 20 kirkiunnar þat vitandi, at þetta gerðu margir um austrhalfru heimsins; sæ hann ok þat, at Augustinus prestur fylldi⁶ þat nu fullkomliga, er hann vissi sig miok vanferan til, þo at hann hefði meiri vigslu, ok því hirði hann eeki⁷ um þeira aleitni ok hallmæli. Nu er þetta hit biartazta lios var kveikt ok uppsett yfir kertistikuna, þá tendradizt þat sva biartliga, at [þat lysti þeim ollum⁸, er i
 25 guðs husi voru. Ok þegar er þessi frægð⁹ for ok fluttiz víða¹⁰, þá gafu hvervetna¹¹ byskupar valld prestum at predica guðs orð eptir þessa goða manz dæmi.

Um þat er Augustinus braut nidr skadsamliga villu.

16. A þessum stundum sveik marga menn i borginni Yppon
 30 skadsamlig villa þeira manna, er Manichei eru kallaðir. Einn prestur

1 reglu *B, C.* 2 helgum *B, C.* 3 hialpsamligri *B, C.* 4 *saal. B, C;* er *A.* 5 helga *B, C.* 6 *saal. B, C;* flutti *A.* 7 *saal. B, C;* eigi *A.* 8 [*saal. B, C;*] þeim lysti þat sva aullum biartliga *A.* 9 *saal. B, C;* fegrð *A.* 10 um allan heim *B.* 11 i kristninni *tilf. B, C.*

þeira, sæ er Fortunatus het, spillti mest folkinu fylgiandi þessi villu. En heilagr prestr Augustinus disputaði við hann ok sigraði² opinberliga, sva at allt folkit heyrði. En Fortunatus hneyktr ok makligha svivirðr flyði brutt af þeiri saumu borg ok var þar eigi síðan seunn. Síðan flaut fagrlega frægð³ kenningar hins heilaga Augustini sem hinn sætazti guðs ilmr um aull herut Affrica sva opinberliga, at þaðan af fagnaði aull kristni, því at sva sem allir limirnir harma ok hryggvaz⁴, ef einn sykiz, sva fagna ok allir hans heilsu. En þo fagnaði enn framarr Valerius byskup ok gerði guði þackir fyrir andligan velgiorning ser af honum⁵ veittan; tok nu, sem mannligr hugr er vanr, at ottazt, at Augustinus mundi verða tekinn fra honum ok kosinn til byskups nockurri annarri kirkiu, er hofðingialaus var. Ok sva hefði tekiz, nema hann hefði komit honum undan i nockurn leyniligan stað, sva at hann fanz eigi, þæ er hans var leitast. Ottaðizt þessi enn virðulegi byskup þetta sama því meirr, er hann vissi sig bæði revrnadan⁶ fyrir alldrs sakir ok vanmegns⁷, ok því sendi hann leyniliga bref sitt til erkibyskups i Cartagine ok giorði [hvortveggia honum kunnigt⁸ alldr sinn mikinn ok likamliga vanheilsu, þess biðiandi, at Augustinus væri vigðr til byskups i borginni Yppon til fulltings við sik ok kristinni til styrktar, en eigi þæ þegar⁹ til valldzens viðtoku eða byskupsstolsins, ok þetta¹⁰ feck hann með innsigli erkibyskups. Eptir þetta bað Valerius byskup Melagium¹¹ erkibyskup Kalamensis borgar þess heraðs, er Numidia er kallast, at hann skyllði koma at vitia Ypponensis kristni. Ok er hann var þar kominn, birti Valerius byskup sinn vilia þeim byskupum, sem¹² þar voru við staddir, ok aullum klerkum i Yppon ok þar með aullu folki. Ok þo at [aullu folki¹³ kiæmi þetta æa uvartt, þeim¹⁴ er heyrðu, toku allir með fagnaði ok fysi ok baðu með myklu atkalli, at þetta skyllði skiott fullgiorazt, at Augustinus væri til byskups vigðr. En hann talðizt undan ok [kallaðizt eigi¹⁵ byskups vigslu vilia taka at sinum byskupi lifanda i mot sið ok vanda kirkiunnar. Ok þæ er hann var þess eggjaðr af aullum, at hann skyllði vigslu taka, ok saunnuðu þat vera siðveniu bæði i Affrica ok víða annarstaðar i kristinni ok sogðu þar til morg

1 *saal. B.*; þessu *A, C.* 2 hann *tílf. B, C.* 3 *saal. B, C.*; ok *tílf. A.* 4 hryggiazt *B, C.* 5 guði *B.* 6 hrörnadan *B, C.* 7 vanmegnis *B.* 8 [honum kunnikt hvarttveggia *B, C.* 9 með ollu *tílf. B, C.* 10 sama *tílf. B, C.* 11 *Megalium B, C.* 12 er *B, C.* 13 [aullum *C.*; þeim *B.* 14 *mjl. B.* 15 [*saol. B.*; talðizt eigi *C.*; eigi eigi (!) *A.*

dæmi. Ok sva tilskyllaðr eða nær nauðgaðr, varð hann undir at ganga þenna vanda ok tok byskups vigslu. En þo sagði hann sva síðan, at eigi skyllði þetta giorðzt hafa, at hann væri vigðr, meðan hans byskup lifði, ok ritaði þat, sem hann nam, síðan hann var 5 vigðr, at þetta var i moti skipan almenniligs þings, því at eigi villdi hann, at þat væri auðrum giorrt, er hann harmaði við sialfan sig gertt hafva verit. Heðan af lagði hann mikinn hug æ, at þat skyllði skipat vera æ byskupa þingum, at þeir, er vigslur gerði, [skyllði kunnar gera þeim, er vigiaz skylldu, eða þeim, er aðr 10 voru vigðir, laugligar setningar allra lærðra manna.

Um hversdagliga sidu Augustini byskups.

17. Þæ er heilagr Augustinus hafði tekit byskups vigslu², predicaði hann guðs orð enn berligar ok staðfastligar³ ok með meiri rauksemð en aðr, eigi at eins um eit herat, helldr ok hvervetna 15 þar sem hann var beðinn til at⁴ koma, bæði glæðliga ok sætligha buinn iafnan at giallda skynsamlig andsvaur þeim, er beiddu, af heilagri tru ok von þeirri, er til guðs er. Tok nu bratt miok at vaxa ok styrkiaz guðs kristni um alltt Affricam af hans predican. Þvi [fylgði hann um⁵ vigslugerðir við presta ok klerka, sem 20 meiri [samþykt er⁶ til kristinna manna eða síðligr vandi kristninnar. Igangsklæði hans ok skoklæði ok reckiuklæði voru með stillingu⁷ ok viðrkvæmiligum hætti, hvarki miok vaundut ok eigi miok afleitlig; því at honum syndiz, sem af þessu auðru hvaru villdu sumir synaz haleitligir en sumir auðgiætligir, sva leitandi sinna luta en 25 eigi þeira, er Jesus Kristz eru⁸. En hann helltt i þessu mitt hóf ok hneigði hvarki til hægri handar ne vinstri. Borð helltt hann hofsamliga ok athugasamliga sparligtt, let hann frammi vera kal ok graus ok stundum kiot fyrir sakir gesta ok þeira manna, er ustyrkri⁹ voru. Hann drak iafnan vin¹⁰, því at hann vissi ok kendi sva 30 auðrum, at aull skepna guðs er goð ok ecki afvirdandi¹¹, þat er með þauckum er neytt við guð, því at þat helgaz alltt fyrir guðs orð ok helga bæn. Spanu at eins hafði hann af silfri, en aunnur ker eða borðbunaðr voru af tre eða marmara eða steypit af elltu leiri, sva sem grytnr eða pottar. Þetta var þo eptir hans vilia, 35 en eigi sakir aureigðar eða fataegðar(!)¹².

1 [saal. B, C; skylldu kunna A. 2 tign B, C. 3 saal. B, C; staðfestaligar A. 4 tilf. B, C. 5 [saal. B; fylgðu honum A; fyllði hann um C. 6 [saal. B, C; samþycr var A. 7 stilliligum B. 8 saal. B, C; voru A. 9 ostyrkari B, C. 10 mgl. B, C.

11 afvirdanda B. 12 fataekis B, C.

Fra Augustino.

18. Þessi heilagr Augustinus byskup geymði iafnan at taka bliðliga við gestum. Ok er hann sat yfir matborði, elskaði hann meirr lesning heilagra boka eða þess hattar tal en fæðzlu eða dryk; ok i mot skaðsamligri uveniu nockurra manna hafði hann sva ritað æ sinu borði:

Quisquis amat dictis absentum¹ rodere vitam,
hanc mensam indignam noverit esse sibi.

Þessi vers megu sva vera skilin: Hverr sæ, er elsker at gnaga² meðr umlestri lifnat fraverandi manna, viti þetta borð ser umakligt. 10 Ok því minti hann æ alla þæ, er at matborði sitia, at hallda sik skyllduliga fra skaðsamligum ok þarflausum orðum. Ok nockura sambyskupa ser hina kiæruztu, þæ er gleymðu eða i mot mæltu þessi ritning, hirti hann nockut sinn sva stríðliga, at þeir skylldu³ skiott brott ganga⁴ fra bordinu, ella myndi hann um mitt matmæl 15 upp risa ok fara til sins herbergis. Ok þetta sama profodum vær æ sialfum oss, er þa satum yfir bordinu, segir sa er söguna hefir dictad. Jafnan var hann minnigr fatakra manna, þeim miskun-samliga ölmusu at veita af sliku sama efni, sem hann hellt sig ok alla, þa er med honum voru. En þa er kirkiufee tok miog at 20 þverra, gerdi hann i kunnleika kristnu folki, at eigi hafdi hann þa efni til fataekum monnum at veita. En þetta [hefda ek eigi⁶ sagt, nema mer syndiz þat vidrkvæmiligt vera i mot likamligri skilning nockurra manna, segir sa er soguna hefir ritad, ok þetta sama sagdi ok ritadi virðuligrar minningar Ambrosius byskup i slikum naudsynium efalausliga vera geranda. Hann minti ok a, er hann taladi i heilagri kirkiu, at betr væri geymt, ef vanrækt 25 er⁷ af rettruðndum monnum fehirdzla kirkiunnar edr skrudhus, þadan er naudsynligir lutir flytiaz til alltaris, sagdiz hann hafa heyrð helgan Ambrosium predica af því sama efni, svo at hann var hia.

Ysidorus byskup segir fra bokagerd Augustini.

19. Sæll Ysidorus byskup talar þessum lofsamligum ordum af 30 hinum helga Augustino byskupi. Allra þeira manna idnir, er 1 saal. B, C.; eabsentm A. 2 saal. B; ganga A, C. 3 skylldi B, C. 4 Her er i A udrevet et Blad, hvis nederste Del er i Behold og findes i No. 627 quarto; den øverste Del er hortskaaren saaledes, at paa første og tredje Spalte ere af 44 Linier de sidste 18 tilbage, og paa 35 anden og fjerde Spalte de sidste 19. Vi benævne dette Bladfragment a. Hvor A og a mangler, lægges B til Grund. 5 undir C. 6 [saal. C; hefdi ek B. 7 var C.

margar bækur hafa diktad, sigrar enn helgi Augustinus með sinu mannviti ok snilld, því at hann diktadi ok ritadi svo marga ok mikla hluti, at því sidr fær nöckurr madr ritad hans bækur allar ær sinum alldri, at engi vinzt til þær allar at lesa. Augustinus þessi kallaz ok Aurelius ab aura, þat er af lofsamligu eptirmæli allz folks, fyrir þat er hann aukaði almenniligan rett i sinni bokagiorð. Nafnn Augustini þyðiz ok augmentatus², því at hann lagði marga hluti við til nytsemðar, þa er hann sneri girðzkum bokum i latinuliga snilld.

10

Fra riti heilags Jeronimi.

20. Sæll Jeronimus prestr tulkr heilagrar bibliez, þa er hann var miok vanmegnn af myeklum alldri, ritadi hann sva milli annarra hluta til Augustinum: «Ver⁴ haufum nu miok fylltt vora lifsdaga ok starfat slikt, sem ver haufum matt kristninni til styrktar; en fyrir því at þu vartt lengi syslulauss af þessu erfviði, hæfir þer nu at starfa, en oss at hvilaz.» Merkit, hinir kiærntu bræðr, at hinn sæli Jeronimus hit biartazta lios heimsins dæmði ongum [odrum vidrkvæmiligras ær hendi at fela vanda ok æhyggiu at bera fyrir heilagri kristni almenniligri en þessum hinum sæla Augustino⁶.

20

Af einum meistara.

21. Prosper einn agætr meistari talar þessum ordum af Augustino i sinni bok: Heilagr Augustinus var hvass i hugviti, blidr i mali, frodr a þessa heims ritningar, starfsfullr i erfvidum fyrir kristninni, biartar i hversdagligri disputan, forsiall i allri sinni athöfn⁷, sannkristinn i skyringu truar varrar, glöggr i losan vandra⁸ spurninga, athugasamr i sigrau villumanna, viss ok varr i þydingu laugsamligra ritninga.

30

Fra einum virduligum meistara.

22. Sva talar enn einn virduligr ok viss meistari: Heilagr Augustinus byskup, er kallazt rettliga skinanda lios spekinnar,

1 Med dette Ord begynder første Spalte i a. 2 saal. B, C; augmentatus a. 3 biflie B. 4 saal. B, C; var A. 5 [saal. B, C; þeira vidkvæmligha(!) a. 6 Her ender første Spalte i a. 7 atferd C. 8 saal. C; vandra B.

35

vinr¹ sannleiksins, vernd truarinnar, sigrar bædi at bokfrædi ok briostviti alla kennifedr heilagrar kristni; blomgadiz hann fagrliga bædi af verkum kraptanna ok framflutning heilagra kenninga.

Fra einni godri konu.

23. Ein goð kona ok þurftug reyndi þat, hversu stadfasta 5 syn hiartans enn sæli Augustinus hafði til heilagrar þrenningar, þa er hann predicadi² fyrir folkinu af sialfri guds þrenning, er hun kom ok fell til fota honum ok bad hann hialpar fyrir sinni naudsyn. En hann miskunnadi henne eigi, því at hann sa hana eigi. Hvarf hon sidan með hrygd a braut. En a næstu nott, er 10 hun sofnadi, syndiz henne sem hun væri uppnumin til guðligs hæasetis, ok þar sa hun sælan Augustinum standa a kniam fyrir heilagri þrenningu, ok hellt upp hondum ok sa upp a þrenningina með³ hinni hvassuztu syn. Þaa heyrði hun raudd af guðligu hæseti, þaa er sva sagði: »Heyrðu kona! þessi Augustinus festi sva⁴ 15 giærdags aa mer augu sins hiarta, þa er hann hafði likamlig augu byrgð til þin, er þu fellt [at fotum⁵ honum, því at hann matti eigi vikia synina⁶ fra mer ok til þin. En nu kom þu aa myrgin⁷ snemma til hans, ok mantu þaa reyna giæzku hans.« Sva gerði [hun, ok⁸ kom um morguninn a fund guðs þionostumanz Augustini, 20 en hann tok við henni með hinni mestu miskunnsemð, því at hann kendi þaa ena saumu vera, sem⁹ hann hafði aa himni set um nottina.

Fra þeim er soguna hefir dictad.

24. Eigi er þat vartt, segir saa er sauguna hefir dictat, at greina með skaummu mali, hvilikan ofrið ok umsatir þessi enn 25 virðuligi byskup Augustinus hefir þoltt af villunaunnum Donatistis, Manicheis ok Arrianis. Þvi at einn dag, er hann for veg sinn at telia tru fyrir¹⁰ maunnum heilagri kristni til styrktar, þaa haufðu þeir villumenn, er ek nefnnda fyrr, er¹¹ Donatiste eru kallaðir, settz¹² fyrir honum fiolmennir¹³ með alvæpni aa þeim veg, er hann 30

1 vegr C. 2 guds ordum tilf. C. 3 Med dette Ord begynder anden Spalte i a. 4 i tilf. C. 5 [til fota C. 6 saal. a, B, C. 7 morgin B, C. 8 [konan, at hun B, C. 9 er B, C. 10 kristnum tilf. B. 11 ok B, C. 12 rettet; setter a; setid B, C. 13 fiolment B, C.

skyldi¹ fara, ok ætludu at hafa lif hans, ef þeir hefði hann fundit. En hann veik æ annan veg, en hann hafði adr ætlat, ok fordadiz sva lifshaska hlifdr með guds miskunn.

Fra enum helgum Augustino.

5 25. Heilagr byskup Augustinus let til sin bera, nockuru adr en hann tok hina efstu sott, bækr þær, er hann hafði dicta(t)², at hann mætti þær glogliga skynia ok ranzsaka ok retta, þar sem honum þotti þurfa, bædi þær er hann hafði i fyrstu dictad a tima sinnar rettsnuningar, þa er hann var ovigdr, ok svo ok þær, er hann dictadi, þa er hann var prestr edr byskup; ok hvat sem hann þekti sig annan veg dictad hafa eda ritad, en kristilig regla hefir ok helldr, þa er hann vissi minnr ok skildi almenniliga tru, færði hann þat i lag ok gerdi rett. Ok því ritadi hann tvær bækr, þær er þess hattar titull er fyrir de recensione librorum, 15 þat er sem boka rannsakan eda retting. Hann harmadi ok nockurar bækr fra ser teknar ok braut bornar af nockurum brædrum, adr [en hann hefði þelat eda emendat³, þott⁴ hann hefði þær sidan rettar gervar. Þær voru ok nockurar hans bækr, er eigi voru algiörvar, adr hann andadiz. En þar sem hann villdi öllum stoda, 20 þeim er bækr mattu lesa, ok þeim er eigi mattu, þa diktadi hann eina bok af gudligu lögmali bædi af hinu nyia ok hinu forna, ok las þar saman bædi boðits ok bannat, at i þeiri bok kendi hverr sialfan sik, hvartt hann væri hlyðinn eða uhlyðinn guds boðorðum, ok nefndi hann þetta sitt verk speculum, þat er [kallat skuggsio⁶.

25

Fra enum helga Augustino.

26. Heilagr Augustinus predicadi guds erendi alltt fram til sialfrar banasottar sinnar an aflatu glaðliga með styrku ok heilu hugskoti ok heilsamligu raði i heilagri kirkiu, alheill at aullum likam ok sva at syn ok heyrn. Þessi hinn heilagi byskup lifði 30 .lxx. ara ok .vi. ar, [en i klerkdomi ok byskupsdomi⁷ sinum nær .xl. ara⁸. En i banasott sinni bauð hann, at honum skyldi rita þæ fæa psalma af Daviðs psalltara, sem einkanliga eru af sanuri

1 Her ender anden Spalte i a. 2 tilf. C. 3 þelat eda emendat saal rettet; þela æmenda C. 4 [tilf. C. 5 Med dette Ord begynder tredie Spalte i a. 6 [kollud skuggsea B; skughsio kaullud C. 7 klerkdomi ok byskupsdomi saal. B; klerkdæmi ok byskupsdæmi a. 8 [mgl. C.

35

sýnda iðran; setti hann þessi kvaterni við vegginn hia hvilunni, ok las þar af psalmana optliga, meðan hann læa i þessi sott, ok felldi iafnan noglig¹ iðrunar tar. Nockurir diofuloðir menn voru leiddir til hans, er hann læa i sottinni, ok með heilagri bæn rak hann diofla fra þeim ok gerði þa alheila. Þaa² kom til hans einn 5
 siukr madr ok bað hann leggja hendr yfir hofud ser ok gefa ser heilsu. En byskup svaradi: »Ef ek mætta nockut, þa munda ek fyrri veita mer þat, er þu beidiz.« Þa sagdiz enn siuki madr heyrð hafa rodd af gudi sva til sin mælandi: »Far a fund Augustini byskups ok bid hann leggja hönd yfir þik, ok muntu 10
 heill verda.« En er heilagr byskup hafði þetta heyrð, lagði hann med sinni blezan hönd yfir enn siuka ok let hann iafnskiott heilan heim fara. Ecki gerði hann testamentum, því at hann hafði sig fatakan gert fyrir Kristz ast ok hafði afþ eingu ath giðra. Heilaga bok kirkiunnar bibliotecam ok adrar helgar bækr bað hann, at 15
 iafnan væri vandliga geymdar eptir hans dag; hvat sem kirkian atti i skrudi eda fiarmunum feck hann i hendr trulyndum presti, þeim er geymt hafði kirkiunnar goz um hans daga. Eigi audgadi hann i sinu lifi edr vid daudann, svo sem margir giðra, sina nafrændr, hvort sem þeir voru klæddir eda eigi, hellðr veitti hann 20
 þeim sem odrum, medan hann lifdi, þat sem þurft beiddi, eigi at þeir audgadiz, hellðr at þeir þyrfti þa eigi eda væri minnr þurfandi. Klerka ok klaustr karla ok kvenna, er hreinlif helldu med sinum formonnum, gaf hann fullkomliga i kirkiunnar valld, svo ok þær bækr, er hann hafði dictat eda adrir helgir menn, 25
 med sinum hirdzlum.

Andlat heilags Augustini.

27. En til þess at af engum manni mætti⁴ bæn hans talmazt þaðan af, bað hann nær .x. daugum, adr ond hans skildiz við likamann, at engi maðr gengi inn til hans nema þær stundir at eins, 30
 er lækna komu at sia sottarfar hans, eda fæzla var honum færð, ok sva var geymt ok giort. En hann let alldregi af heilagri bæn aa þeim aullum tima, ok milli bænarorða sofnadi hann með feðrum sinum i goðri elli til himinrikis af þessum heimi. Ok at oss hia-
 verandum ok siandum ok biðiandum⁶, segir saa er sauguna hefir 35

1 gnoglig B, C. 2 Her ender tredie Spalte i a. 3 saal. C; at B.
 4 Her begynder fjerde Spalte i a. 5 saal. B, C; skiliz A. 6 fyrir sal hans tilf. B, C.

dictat, var fyrir honum guði fornn færð i heilugum messusaung, ok síðan var eptir sið likamr i iorð grafvinn. Af þessum lutum, sem nu hafva ritaðir verit, mæa kunnicktt verða¹, hverssu mikill upphalldzmaðr hinn sæli Augustinus hefir verit með guðs gíof heilagri ok almenniligri kristni, ok er iafnann, sem hann siaiz² lifandi i sinum kenningum retruaðum maunnum. Sva finzt ritat, at einn veralldar spekingr hafði boðit³ at hann skyllði vera grafvinn við almenniligan veg, síðan hann var dauðr, ok dictaði þessi tvau⁴ vers⁵:

10 Vivere post obitum vatem vis nosse, viator,
Quod legis ecce loquor, vox tua nempe mea est.

Þat mæa sva vera skilit: Ef þu, farandi maðr, villtt vita, at skalldit lifir eptir dauðann, hygg at, þat eru min orð, er þu less, ok því eru þin orð min. Þessi dæmisaga mæa vel heyra hinum heilaga
15 Augustino i þann stað, er⁶ sialfr sannleikrinn giorir þat aullum augliost⁷, er yfir lesa þær ritningar, er þessi guðs astvinnr hefir dictat af tru ok von ok heilagri ast kristninni til nytsemðar ok þeim til styrktar, er lesa, hverssu heilagliga ok rettliga hann lifði ok lifir enu eptir likamligan dauða. En ek hygg, segir sæa er
20 sauguna hefir dictat æa latinu, at enn mætti meira lesa af honum ser til nytsemðar hverr, er hann sá ok heyrði predica⁸ i heilagri kirkiu, ok kunnig var hans meðferð⁹ milli manna, því at hann var eigi at eins frágr¹⁰ ritari i himnariki, þat er i nuverandi kristni, sæa er fram bar af sinni fehirðzlu nyia luti ok forna, þat
25 eru visendi hvarstveggia laugmals, eða sæa kaupmaðr, er selldi alla hluti, þæa er hann atti, ok keypti einn agiætan gimstein, er hann hafði fundit, heldr var hann ok einn af þeim, er sva er af ritað:
»Giorit sva sem þer talit,« ok einn¹¹ af þeim, er lausnarinn segir, at sa man mykill vera kallaðr i himinriki, er bæði gerir ok kennir.
30 Nu bið ek mykiliga yðra astsemð, er þessa saugu lesit, segir sæa er dictaði, at þer giorit almattkum guði þackir með mer ok lofit drottin, er mer veitti skilning, at ek mætta ok villda þessa hluti i kunnleika giora hiaverandum ok fraverandum, þeim er nu eru ok vera munu, ok biðit með mer ok fyrir mer, at ek hafa her
35 fyrir þessa¹² heilags manz hylli, er ek lifða með af guðs gíof nær

1 hvillikr eða tilf. B, C. 2 syniz B. 3 Her ender a, og nu begynder atter A. 4 saal. B; tva A, tvo C. 5 ok bad rita yfir leidinu tilf. B; ok skrifadi yfir leidinu C. 6 at B, C. 7 liost B, C. 8 saal. B, C; predicat A. 9 her tilf. B, C. 10 frodr B, C. 11 enn B, C. 12 saal. B, C; þess A.

.xl. ara sætliga ok frialsliga utan nockura mykla misþockan, at ek mega guði lika bæði her ok i ukomnu lifvi.

Fra Augustino.

28. Heilagr Augustinus var æ daugum konunganna Archadij ok Honorij sona Theodosij keisara hins goða miok frægr i guðs kristni af kenningum sinum ok speki ok bokagiorð. Þessi heilagr byskup af guðs anda lærðr dictaði i heilagri kristne maunnonum til siðbotar bækr, skyringar ok pislá þusund ok .xxx., at frateknum þeim lutum¹ er eigi mæ taulu æ koma. Virðuligr hans likami var i fyrstu fluttr or sinni² borg Yppon fyrir sakir ufridar i Sardinarey, er liggir fyrir Affrica, en síðan var hann fluttr af Leobrando Langbarða konungi i þæ borg, er Papia heitir, ok Ticinum kallaz öðru nafne, ok vegaðsamliga varðveittr i Petrs kirkiu með micklum fekostnaði, aðr konungrinn fengi helgan dominn.

Af Vilhelmo.

29. Broðir Gilhilmus lector af sið berfættra bræðra i Marsil sagði sik lesit hafa i sententijs af hiarta hins sæla Augustini, þat er varðveitt er i þeiri borg⁴, er Vercellis heitir, ok synizt i fyrstu visit, sem von er, en þæ er fyrir þessum helgum domi er lesit af þeiri bok, er hann sialfr hugsaði ok settis af hinni hæstu guðs þrenning i mot villumaunnum, þrutnar hiartat því meirr, sem leingr er lesit af þeiri saumu bok.

Lof heilags Augustini.

30. Heilagr Augustinus byskup er hinn styrkazti⁶ stolpi almenniligrar truar; hann kallaz ok himneskr luðr, herralict lios, malsnilldar ker, fehirðzla vizkunnar, verndarmaðr kristninnar, uruggr⁷ bardagamaðr i mot villumaunnum, en sannr elskari heilagrar þrenningar. Nu biðium, kiæruztu bræðr, at oss veitizt fyrir þessa byskups bæn at batna af hans kenning ok hana⁸ at fulgiora, ok

¹ mgl. B, C. ² þeiri C. ³ Saal. C; fra brodur einum B. ⁴ Italie ³⁰ tilf. B. ⁵ samsetti B, C. ⁶ sterkasti B, C. ⁷ auruggr B, C. ⁸ saal. B, C; hafa A.

þangat at koma, er heilug þrenning ok almattr þeirar þrenningar rikir ok dyrkar i sifellu sina helga menn, þeire saumu þrenning se vegr ok lof ok dyrð um allar alldir. Amen.

APPENDIX.

5 (*Fragment af en ældre tospaltet Pergamentcodex, 221 folio. Nederst paa et Blad i denne Codex, hvilket indeholder Slutningen af Biskop Jons Saga, jvf. Bp. Sögur I. 202, findes en Overskrift med røde Bogstaver til Augustinus Saga, hvorefter første Blad af selve Sagaen mangler, det andet derimod er tilbage. Overskriften og det tiloversblevne Blad meddeles her, jvf. ovenfor S. 125²²—128³².*)

10 Her hefr saugu hins mykla Augustini sva sem herra Runolfr aboti Sigmund[arson] af Veri snaraði af latino. prolog[us].

engi maðr kennde honum. Heyr þv gvð drottinn segir sa er þessa sægv hefir dictat. þv veizt at skiot skilning oc hvass næmleikr er þin giof.

15 Af Farsto villvmanni.

Þa er Avg' hafði ix vetr oc xx. kom i borgina Kartaginem einn b'p Manic[he]orum þeirra villvmanna er sva ero kallaðir sa er F[au]stus hét at namne mykil diof[v]ls snara þvi at hann var hinn nafn frægasti millvm villvmanna af mykille kunnasto oc froðleic
 20 oc hann hafði yfir lesit allar hofuð iþrottir. En þvi at Avg' hafði lesit margar bðkr spekinga oc hellt þaðan af i minne marga lute þa bar hann samt slict sem hann hafði lesit við orð oc kenning þessa villvmannz er mart hafði saman ritat af ymislegum lutum oc skilði at haðuleg var hans kenning oc villa oc vtan alla skyn-
 25 semd. Oc er þeir taka tal sin i millvm fann Avg' þenna mann bliðan i mali oc með skemtilegu viðrtali. þui at bðkr þessa villvmanna ero fullar af skræcsægum oc þeir tala með falsi af himne oc stiornv mörkum. af sol oc tvngli. Enn er Avg' bað hann rannsaka oc gera sanna sina kenning þorði villvmaðrinn eigi þat

gera oc skammaðiz nv eigi þat at iata at kenning hans var eigi sann oc sva sigraðr fór hann i brott.

Avg' skilði við moður sina.

Eptir þetta hugsaði Avg' at fara hegat norðr vm hafit til Roma borgar oc fystiz helldr þar skola at hallda slikan sem hann hafði aðr halldit i Cartagine. einna mest firi því at hann hafði heyrt at vngir menn mætti þar hafa frialslegra studium. Þvi at i Cartagine var þa nockorr vkyrrleikr, enn þessi hans hugsan var sannlega guðlig skipan. Oc er hann hóf vpp þessa ferð fylgði honum moðir hans allt til hafs mioc biðianndi at hann föri eigi þessa ferð. eða leyfði at hon föri með honum. hann let eigi alhuga sinn vppi firi henne oc sagðiz eigi myndv fyrr skilia við vini sina enn byrr kiæmi. Moðir hans villdi með honum fara til herbergis vm kuelldit. enn hann eggjaði hana oc feck þo varla at hon væri vm nottina i þeim stað er nalægstr var skipi þeirra oc giðr var minning hins heilaga Cipriani b'ps er pinndr var við Kartaginem. Enn þegar þav voru skilit steig hann a skip oc ferðaðiz brott vm nottina leynilega. Moðir hans var a bönum þa nótt biðianndi guð at talmaðiz brautferð sunar hennar. Enn gvð gaf Avg° beinan oc bliðan byr sva at skipit bar skiótt fra landi ór augsyn enn varðveitti hann af allum sioar haska. Moðir hans kom snemna til strannðar vm morgoninn i þann stað er þau hafðv skilit vm quelldit oc sa nv huat görz hafði. toc nv at grata meðr ósilegum harme brætferð sunar sins. oc bað guð heyra sic i sinne næðsyn. enn firi því gret hon oc sytti at hon vissi eigi hueria fagnaði guð munndi gera i brautferð sunar hennar. Oc eptir mykinn grat for hon til þeirra staða sem aðr hafði hon verit. toc þa af nyio at biðia til gvðs firi syne sinum.

Avg' kom

Enn er Avg' kom i Romam fell hann litlv siðarr i mykinn sivkleik oc ef gvðs miskunn hefði eigi dualit hans lichamlegan dauða hefði hann farit til helvitis beranndi með ser syndir sinar. Enn þetta visse moðir hans eigi oc bað firi honum fraveranda oc föddi hann nv meðr meire möði aundlega en fyrre lichamlega. hon gerðe huers daglegar olmvsvr fatökum monnvm þeim litillatlega pionanndi. Engan dag gleymði hon firi honum fornir at föra kuellð

oc morgin an aflate kom hon til kirkiv eigi til þess at heyra hegomlegar saugur helldr at heyra guð i sinvm orðum oc guð heyrði hana i sinum bönum firi hialp sunar sins. Þa er Avg' varð heill af þeirre mykille sott er hann hafðe fengit. toc hann
 5 nv at kenna rethoricam er vær kallum malsnildar list. þui at hann hafði firir þat emni þangat sott oc samnaðiz huersdaglega m[art] manna til hans herbergis.

fra Avg' oc moður hans.

Síðan var sent af Meilans borg til Roma borgar greiva at
 10 hann senndi þeim meistara þann er þar mætti kenna rethoricam. Enn Simacus greifi senndi Augustinvm vel profaðan meistara a þa list sem allar aðrar. Oc er hann kom i Meilans borg faun hann þar firir Ambrosivm agætan b'p er vm allan heim var frægr af hinum bæztum lutum. Ambrosius b'p toc við honum faudurlega
 15 oc elskaði hann b'pliga kominn i okunnigt land. Avg' toc hann oc mioc at elska oc gefa gavm orðum hans með athuga oc gladdiz af sötleik hans malshattar. Eigi hirði hann sva mioc at nema þa lute er hann sagðe helldr var honum þat faheyrt oc dasamliet huersv hann sagði. þa er þessir lutir giorðuz kom a funnd Avgvstini
 20 moðir hans milld oc mattug i goðum verkum er honum fylgði bæði a sio oc a landi treystanndi gvðs miskunn i vel hveriom haska. þa er hon for hingat vm hafit varð hon oc hennar skiparar staudd i myklum haska enn hon huggaði þa alla þeim heitanndi bæði hofn oc heilsv. þui at guð hafði henni þat birt oc með
 25 vitran firi heitit. Enn þegar Avg' fann¹ hann þa Manicheus þeirrar villv maðr oc eigi sannliga cristinn. hon fagnaði þa harðla mioc er hon heyrði hann með allv fra skilðan villunne þo at hann hefði sannleikinn eigi þa enn fullkomlega oðlaz. hon mælti þa með myklv travsti. Ek trve at
 30 guð veiti mer at ek sea þic svn minn sanneristinn aðr ek liða af þessv lifi. Nu af nyio bað hon iamnan til gvðs með mykille tara ýthellingv at skiótlega veitti hann sitt fullting at lysa hiarta myrkr Avg'. Moðir hans elskaði hinn heilaga Ambrosium sem engil gvðs. þui at hon skilði at firi hann hafði þat gorz at Avg' mvndi
 35 eigi aprt huerva til hinnar fyrre efanar oc villv. hon toc nv enn at minnaz gvðs heilagra manna sem fyrr hafði hon gert vt i

1 Øverste Linie paa Spalten er her bortskaaren.

Affrica oc villde offra vit þeirra graupt bræð oc vin eða fözlur þar til er henni var þat bannat af gæzlumonnum. toc hon þat þegar með þæckum er hon vissi at b'p hafði þat bannat. Föðri hon þa fözlu siðan fatökum monnum. oc i mot iarðlegum avoxtum er hon förði fyrre nam hon nv at forna við graupt heilagra pislavatta helgar bönir af reinv brioste. A huerium sunno degi heyrði Avg' Ambrosium retlega skyranda fyrir folkino orð sannleiksins sealfs optlega sva segianda i sinne predican Littera occidit spiritus uiuificat. þat ma sva vera sagt. Ritningin drepr þess onnd er hana skilr oc varðveitir lichamliga. enn ef hon er anndlega skilit lifgar hon þess onnd er hana varðveitir. Avg' hafði iafnan samtal af morgum vönnudum spurningum vit þa¹ hina kærutzv vine sina er annarr het Alippius enn annarr

¹ Her er ladet aaben Plads for et Ord.

BARBARE SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio, A; 429 octavo, B*)

Her byriar upp sögu heilagrar Barbare meyar ok segir hversu hun
endi sitt lif med storum þrautum.

5 A dögum Maximiani keisara var nockurr höfðinghi, sa er
Dioskorus¹ het, audigr hardla ok heidinn ok trudi a skurdgod, en hann
atti dottur, þa er Barbara het. Fadir hennar giörði stöpul hafan
ok lukti² dottur sina i stauplinum, sva at [menn mattu eigi³ sia
hana ok vænleik hennar, þviat hann var vandlatr⁴. En er hon
10 var giäfwaxin, þa badu hennar gaufgir menn. Fadir hennar geck is
stöpulinn ok mællti vit hana: »Storgætingar⁶ bidia þin, dottir, en
þu seg sialf, hvern þu will kiosa⁷.« Heilaug Barbara svaradi med
reidi ok mællti: »Eigi þarftu þat at ætla, fadir, ath ek [leggja þocka
æ nöckurn⁸ þeira.« Þa geck fadir hennar brott or stöplinum ok
15 let fá at hallargerð ok safnadi mörgum smidum, at þetta verk
mætti sem skiotaz fram fara, ok syndi hann smidum, hverso hann
willdi gera lata haullina, ok gallt hann þeim i hönd allt verkkaup,
ok for sidan i fiarlægt herad ok var leingi heiman. En ambatt
guds Barbara kom at sia verk smida, ok sa hun tvo glugga nordan
20 æ höllinni gerva ok mællti wit smiduna: »Fyrir hvi gerdu þer
tvo at eins glugga?⁹« Smidirnir svöruðu: »Fadir þinn baud oss9
sva.« Barbara mællti vit þa: »Giörit mer enn þridia glugg.«
Þeir svöruðu: »Hræðumzt vær, drotning, ath fadir þinn reidiz oss,
ok megum vær eigi standaz reidi hans.« Guds ambatt mællti:
25 »Giörit þer sem ek byd, en ek mun stöðva reidi födur mins um
þenna hlut.« Þa gerðu smidirnir enn þridia glugg, sem hon hafde

1 *Saal. B; Dischorius A.* 2 lauk *B.* 3 [eingi madr mætti *B.*
4 um hana *tilf. B.* 5 a *B.* 6 storgiædingar *B.* 7 eiga *B.*
8 [felli hug minn til eins *B.* 9 at gera *tilf. B.*

mællt. Þá geck en grandvar(a)zta mæR Barbara eptir¹ höllinni, en er hun kom i austratt, þá reist hon med fingri sinum krossmark æ steini, ok ma þat sia allt til þessa dags. Þá geck Barbara inn i ahus þat, er upp spratt hreint vatn, ok gerdi hun þar enn krossmark æ steini, ok taka truadir² menn sidan margfallda hialp ok heilso i þeim stad. I þessum brunni tok Barbara skirn af nøckurum helgum manne, ok lifdi hun þar nockura tid vit skogar hunang ok likti fæzlu [sina ok lif³ eptir Johanni baptista. Sia brunnr, er Barbara var skird i, liktizt þeim brunni, er gudspiöll segia, ath sa þó andlit sitt i, er blindr var borinn, ok tok syn sina. Sia brunnr liktizt því lifanda watni, er syndug kona bad Krist gefa ser at brunni. En er heilög Barbara kom aptr i stöpul sinn, þá leit hun þar skurdgod fodur sins or malmi giörr, ok tok traust af helgum anda ok mætt af guds krapti, ok spytti hun i andlit skurdgodunum ok mællti: »Verdi ydr likir þeir, er ydr gerdu, ok allir þeir, er ydr treystaz.« En er hon hafdi þetta mællt, þá bad hun guds krapt fella skurdgodin, ok vard sem hon bad.

Fra Dioschoro.

2. En er Dioskorus kom heim aptr fadir hennar or enni löngu heimanför, þá leit hann æ höll sina algerfa ok sæ þria glugga ok mællti vid smidina: »Fyrir hvi settut þer þria glugga?« En þeir svörudu: »Dottir þin baud oss svo.« Þá kalladi hann þangat dottur sina ok mællti: »Baud þu, dottir, at gera þria glugga?« Hun svaradi: »Þat gerda ek, ok vel gerda ek þat⁴, þvíat þrir gluggar lysa hvern mann, er kemr i heim, en tveir gluggar mega myrkvir vera.« Fadir hennar mællti: »Hversu mega þrir frammar lysa en tveir?« Barbara svaradi: »Þrir merkia födur ok son ok helgan anda einn sannan gud, þann er hverium manne byriar at göfga.« Þá reiddizt fadir hennar ok bra sverdi ok villdi þegar höggva dottur sina, en hun bad drottin ser hialpar, ok gafzt henne rum ath fara [i gegnum steinvegginn⁵, ok var hun uti því næst æ fialli. En [i þeim stad voru hirdar⁶ tveir, þeir er hana sa flygia. Fadir hennar kom eptir henne ok villdi taka hana ok spurdi hirdana, ef þeir sæi hana. Annarr duldi ok kvedz eigi hana hafa sied, en annarr, sa er grimari var, retti fingr sinn ok

1 endilangri tilf. B.

2 rettruadir B.

3 [sinni ok lifi B.

4 tilf. B.

5 [ut um steinmurinn B.

6 [a því fialli voru fe-

hirdar B.

visadi til hennar. Sa tok þegar þat viti, at saudir hans allir urdu at kvikendum þeim, er locuste heita, ok er minning þessarrar iarteignar mörkud yfir leidi heilagrar Barbare¹. En fadir hennar fann hana ok bardi ok tok i hær henne ok dro hana til fiallz, ok læsti vandliga huss þat, er hann lauk hana inni, ok setti vardhallð fyrir husit, at eingi mætti hana þadan leysa². Sidan sendi hann ord iarlli, ath hann kæmi ok neyddi dottur hans til blota.

Fra iarlli ok Barbare meyi.

3. En er iarll kom, þa leiddi Dioschorus dottur sina ut or husinu fyrir domstol iarllz ok mælti sva fyrir, at iarll skyldi lata [bana henne³, ef hun villdi eigi blota. Eu er iarll sa fegrð hennar, þa mælti hann vit hana: «Hvort villtu vægia þer sialfri ok blota godum eda vera [sellð til enna hörðoztu pisl⁴.» Kristz mær Barbara svaradi: «Ek æ forn at færa drottni minum Jesu Kristo, þeim er gerdi himin ok iörd ok sæ ok allt þat er þeim fylgir. En spamadr hans mælti svo um skurdgod þau, sem manna höndum ero giörr or gulli eda silfri: munn hafa þau ok mæla eigi, augu hafa þau ok sia eigi, eyru hafa þau ok heyra eigi, nasir hafa þau ok [ilma eigi⁶, hendr hafa þau ok þreifa eigi, fætr hafa þau ok ganga eigi, ok oigi er raudð i hælsiz þeim ne andi i munni þeim; verði þeim likir þeir, er þau giöra, ok allir þeir, er treystaz þeim.» Þa fylltiz iarll mikillar reidi ok let guds mey færa or fötum ok beria hana med sinvöndum⁸ ok hrifa snörp-um harklædum um hörund hennar. En er hun var leingi þiad⁹ i þessi kvöl, þa rann blod um allan hennar likama. Sidan let hann setia hana i myrkvastofu ok hugsadi, med hverri pisl hann skyldi [luka yfir hana¹⁰.

Fra Barbare meyi.

4. Þa er heilog mær Barbara var i myrkvastöfu sett, skein yfir hana lios af himne æ sialfri nött midri, ok vitradizt henne sialfr græðarinn vor drottinn Jesus Kristr, ok mælti: «Vert þu

1 sva at sia ma allt til þessa dags tilf. B. 2 leida B. 3 [drepa hana B. 4 [pind hinum hordustum pislum B. 5 er B. 6 [kenna eigi ilm B. 7 barka B. 8 limvondum B. 9 hofð B. 10 [fa yfir hana lokit B.

styrk ok stadföst Barbara, þviat gnogr fagnadr verdr æa himni ok æa iördu yfir pisl þinni. Eigi skallt þu hrædazt iarll, þviat ek em med þer, ok man ek leysa þik or ollum pislum, þeim er þer eru gervar.« Þa blezadi drottinn hana ok ste til himins, ok voru þæa groin sar hennar oll. En Kristz mær fagnadi af ollu hiarta 5 þeirre vitran, er gud hafdi henne vitrad. En at morni let iallinn leida hana or myrkvastöfunne ok fyrir domstol sinn. En er hann sa hana grædda af ollum sæarum likama, þa undradiz hann ok mællti: «Hvi gegnir þat, Barbara, er gud vor elska þik ok miskunna þer, [sva at sar þin ero groin¹.« Heilog mær svaradi ok 10 mællti vit iarlinn: «Þer lik eru gud þin, blind ok dauf ok vitlauss; hverso mattu þau græða sar min, eda hversu megu þau ödrum biarga, er þau mega [öngan dognat veita² sialfum ser? En Kristr son guds lifanda græddi mik, sa er þu ert overdr at sia, þviat hiarta þitt er hart ordit af diöfli.« Þa reiddiz iarll 15 ok greniadi sem hit oarga dyr, ok let hallda [brennondum logum³ at sidum henne ok liosta hamri i höfut henne. En hon leit til himins ok mællti: «Þu veitz, Kristr, ath ek tek lystandi⁴ þessar pislir fyrir ast heilags nafns þins, af því fyrirlat þu mik eigi allt til enda, því at ek dvalda eigi ath bera hraustliga pislir fyrir þinni 20 ast.« Þæa reiddiz iarlinn ok let skera or henni briostin. En Kristz mær leit þa enn til himens ok mællti: «Verp þu eigi mer fra augliti þinu, drottinn, ok tak eigi fra mer helgan anda þinn; gialtu mer helldr [gledi þrifsemi⁵ þinnar ok styrkiumz⁶ med hofdingligum anda.« En er hun hafdi þetta mællt ok stodz 25 hressliga þessar pislir allar af styrk heilags anda, þa baud iarlinn þionum sinum, at þeir færði hana enn or fötum ok drægi naukta um [aull stræti ok port fyrir augliti allz lyds⁷. Þa hof heilog Barbara enn upp augu sin til himens ok kalladi til guds ok mællti: «Drottinn gud, er hylr himin med skyium, ver þu nu 30 hlifskiolldr minn ok hialpari a þessi stundu ok hyl nauktan likama minn⁸ med þaki miskunnar þinnar, at hann verdi eigi senn⁹ af vondum monnum.« En er hun bad æa þessa lund, þa sendi drottinn eingil sinn, þann er hana huldi hvitu skrudi¹⁰. Þa urdu riddarar iarllzins blindir, svo at þeir mattu eigi guds mey sia fyrir 35 liosi því er henne fylgdi. Þa hræddiz¹¹ iarlinn ok let aprt leida Barbaram til handa födur hennar Dioscoro.

1 [tilf. B. 2 [eigi biarga B. 3 [logandum brondum B. 4 vil-
iandi B. 5 [þrifsemi gledi B. 6 styrk mig B. 7 [saal. B;
herat i alþydu manna A. 8 tilf. B. 9 litinn B. 10 klædi B. 40
11 saal. B; reiddiz A.

Um pining Barbare.

5. En fadir hennar [fylltiz mikilli¹ reidi ok leiddi hana enn til fiallz. En heilog Barbara skyndi fagnandi til algiorrar aumbunar sigrs sins, ok bad hun drottin, at hon tæki lok pislar
 5 sinnar i þessum stad, ok mælti: «Drottinn Jesus Kristr, er himna skopt ok iðrd [smidadir ok byrgdir undirdiup² ok settir endimörk siavar; þu er bydr skyium at rigna yfir goda ok illa, þu geekt yfir sia ok stodvadir þiotandi bylgjur hans; þu er rettir helgar hendr þinar a krossi ok gerdir margar adrar iarteinir,
 10 [heyrdi mik ambatt þina³, þviat allir hlutir hlyda þino bodi. Drottinn Jesus Kristr [hlifari minn i æsku minni, veittu⁴ mer þa bæn, at ek luka nu þegar þraut minni med godum lokum, ok gef þu ambatt þinni, drottinn, þa miskunn, at þu gerir milldi þina [vidr þa menn⁵, er af öllu hiarta gera mina minning i sinum
 15 naudsynium allra hellzt æ degi pislar minnar. Minztu eigi, drottinn, synda þeira a domsdegi, er truligha kalla a mik, ok veittu þeim likn⁶ i syndum, þviat þu veizt, at [vær erum ostyrkir likamir⁷. « En er hun lauk bæn sinni, þa kom rödd af himni ok mælti: «Kom þu, en fegrsta mær min, til ennar glöduztu hvilldar födur
 20 mins, er a himnum er, en allt þat er þu batt man þer veitt vera. « En er guds mær heyrdi þetta af drottni med fagnadi, þa kom hun til stadar pislar sinnar ok lauk þar dyrligri þraut, svo sem hon hafdi bedit af gudi, þviat hun var i þeim stad höggvin af födur sinum, ok endi hon lif sitt i iatningu Kristz tveim nottum fyrir Niculas
 25 messu byskups. En er fadir hennar ste ofan af fialli med sinum mönnum, þæ kom elldr or lopti ok brendi hann, svo at [þatki var, at aska hans fyndiz⁸. En nockurr heilagr madr kom leyniliga ok tok a braut likam ennar helguztu meyar Barbare ok grof i þeim stad, er kalladr er solar stadr, ok let hann þar giora banahus i
 30 minning hennar, ok verda þar margar iarteinir til lofs ok dyrdar drottni vörum Jesu Kristo, þeim er med fedr ok helgum anda lifir ok rikir gud um allar aldir allda. Amen.

1 [fylltiz mikillar *B.* 2 [ok byrgdir undirdiups *B.* 3 [hialptu mer ambatt þinni *B.* 4 [vertu hlifskioldr minn ok veit *B.* 5 [tilf. *B.*
 35 6 vorkynd *B.* 7 [ostyrkir eru likamir varir *B.* 8 [eingi aurnul sa, ok eigi auskuna helldr en annad *B.*

BENEDICTUS SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio.*)

Her byriar sögu ens helga Benedicti abota.

Sæa madr var, er gofugliga lifdi lif sitt, en hann het Benedictus, ok var hann svo sem hann het, en þat þyðiz blezadr at voru 5
mali. Hann hafdi gamals manz hiarta þegar æ ungunum allðri ok
lifdi allan allðr sinn i godum sidum ok skildi hug sinn fra ollu
munodlifi; hann var þa her i heimi, er hann matti neyta þessa
fagnada, en þo fyrirlet hann heiminn med allri fegrd sinni svo
sem þornadan. Hann var ættadr or heradi þvi, er Nursia heitir, 10
ok selldr til læringar i Romaborg. En er (hann) sa, at margir
foru oviliavegs, þeir sem at nami voru, þa ugdi hann ser, at
veralldar speki mundi fyrirfara honum, ef hann bergdi nockut af
vitro heimsins. Hann fyrirleit huss ok audæfi fodur sins ok for
brott fra nami ok leitadi heilagrar atferdar ok villdi gudi einum 15
þiona. Hann for heiman ovis visliga ok ospakr spakliga. En er
hann hafdi þat fyrir ser radit at fara i eydimörk, fylgdi honum
fostra hans, er honum unni mikit, ok er þau komu til stadar þess
sem kalladr er Effide, þa dvolduz þau þar nockura dagha ok
þionodu gudi at kirkiu Petrs postola. Þat var einn dagh, at fostra 20
hans bad konur lia ser trog, ok villdi hon sælda miöl, en hun
setti þat yfir bord ok geek i brott, ok er hon kom aptr, þa var
þat fallit ofan ok brotid i tvo hluti. Hon vard hrygg, er hon sa
trog þat brotid, sem henne var led. En er Benedictus milldr ok sid-
samr sa fostru sina (grata), þa hafdi hann brött trogsbrotin med
ser ok geek til bænar med tarum, en er hann reis upp af bæn,
þa var trogit svo heillt, at eingan brest matti æ finna. Þa hugg- 25
adi hann fostru sina ok selldi henne þat trog heillt, sem brotid
var. En er þessi tidendi spurduz, þa toku bæiarmenn trogit ok

festu upp til synis i kirkiudyrum, ok heek þar marga vetr sidan fyrir margra manna augum, ath þa mætti allir skilia, hversu dyrliga Benedictus hafði upp haft atferd sina.

Fra Benedicto.

2. En er Benedictus villdi helldr hafa vil ok erfidi fyrir guds sakir en hefiaz upp i metnadi þessa heims, þa flydi hann fostru sina ok for i eydimork til þess stadar er Sublacus heitir; hann er .xl. milna fra Romaborg, ok sprettr þar vatn upp hreint ok kallt. En er Benedictus for þangat, þa mætti honum munkr sa er Romanus het ok spurdi, hvert hann færi. En hann sagdi ok bad hann leyna adra menn. Sa gerdi svo ok feek honum einsetumanz buning ok þionadi honum i allar þurftir, sem hann matti. En Benedictus stadfesti sig i einum hellisskuta ok var þar þria vetr ollum monnum okunnigr nema Romano. En sia Romanus var i munklifi skamt i brott þadan. Hann for iafnan leyniliga ok færði Benedicto brand, þat sem hann dro af fæzlu sinni, en til hellisins matti eigi gagnleid fara fra munklifinu, því at hamarr geck fyrir hellinn þadan, en Romanus let siga ofan til hans braud i festi. I þessu reipi hafði hann bundit biollu litla, til þess at Benedictus vissi, þa'er Romanus kæmi ath færa honum fæzlu. En hinn forni fiandi aufundadi velgerning þeira ok kastade steini a biolluna ok brant i sundr, en Romanus let eigi nidr falla þionustu sina ok miskunnarsyslu, er hann hafði upp tekit.

Capitulum.

3. En er gud almattigr villdi Romanum lata hvilaz af erfidi ok syna monnum lif heilags Benedieti, þa vitradiz drottinn presti nockurum i draume paskanott ena fyrstu ok mælti vit hann: «Þu lætr gera þer krasir, en þræll minn svelltr skamt fra þer.» Prestrinn reis upp þegar ok for paskhadaghinn sialfan ath leita þræls guds i hvern hellisskuta ok hitti hann um sidir. En er þeir funduz, þa kvodduz þeir blidliga ok lofudu gud ok ræddu leingi um himneskt lif. Sidan mælti prestrinn: «Mautumz vit nu, því at paskar ero i dag.» Benedictus svaradi: «Veit ek, at paskar ero, þvíat ek nada at finna þik.» En Benedictus var langt fra monnum kominn ok vissi eigi, ath þa var paskadagr. Þa mælti prestrinn vit hann: «I dag er upprisutid drottins, ok samir þer

eigi at fasta, þviat ek em til þin sendr af gudi, at vit takim badir saman giafir guds.« En þeir lofudu badir gud ok mötöduz. Sidan for prestrinn heim. En fam dögum sidar fundu fehirðar Benedictum i hellisskuta einum, ok er þeir sa hann skryddan skinnklædum, þa hugdu þeir, at þeir mundi sia dyr. En er þeir urdu 5 visir, at guds þræll var þar i einseto, þa sneruz margir til miskunnar guds fra dyra lifi. Tok þa at kynnaz nafn hans um næstu stadi, ok komu margir menn til hans ok færðu honum likams fæzlu, en þeir toku andar fæzlu i mot af honum.

Um freistni fianda vit Benedictum.

10

4. Þat var einnhvern dagh, þa er Benedictus var einn saman, ath fiandinn komt at freista hans, þviat svart fluga flaug nær andliti hans, svo at hann matti taka hana med hendi ser, en hann gerdi krossmark yfir ser, ok flaug hun þegar æ braut. En þa kom til hans likams freistni, su er hann hafði alldri slíka 15 reynt adr ne sidan. Kona var su ein, sem enn illgiarni andi leiddi fyrir hugskotz augu honum ok brendi svo hug hans med girndar elldi i alite konv þessarrar, at hann matti trautt standazt. En er hann hafði miðg svo einradit brott at fara or einsetu ok finna konuna, þa leit guds miskunn til hans, ok hvarf hann apr til síns sialfs, 20 ok sa hann hia ser klungr ok þyrni. Sidan for hann or fótum ok velltiz leingi berr i þyrninum, þar til er hann var allr sár ok blodögr, ok vo hann þa sigr a freistniuni, er hann sneri henne i sarleik, ok gerdi hann þa andar sarit at likams sárum ok slokti svo synda loga, þann sem brunnit hafði i hiarta honum; en fra þeiri stundu 25 þa hvarf svo öll likams freistni fra honum, ath hann kendi eigi sidan likams losta i likama sinum. Sidan toku margir menn at fyrirlata heim þenna ok geraz hans lærisveinar, þviat þat var makligt, at hann yrði lærifadir krapta, þar sem hann vo sighr æ laustum. 30

Fra svikrædi.

5. Ða geek saga fra iarteinum hans, ok vard hann frægr monnum af gæzku sinni. Munklif var skamt þadan, en þar var aboti andadr; munkar komu at finna Benedictum ok badu, at hann skyldi vera forradandi þeira. En hann sagði svo, at eigi mundi 35 sidir þeira saman koma. En er þeir badu hann miok, þa veitti

hann þeim bæn þeira, ok er hann hellt vel stíorn i munklifinu ok lofadi eingum at ganga af rettri götu síðsemi til hægri handar ne vinstri, þá toku munkarnir at fysaz illz hugar ok sokudu sialfa sig, er þeir skyldu þess bedit hafa, at sa væri forradandi þeira, er svo fiarri var skapi þeira ok síðum. En er þeir sá, at hann lofadi þeim ecki þess at gera, sem motstadligt var munka lögum, þá kunnu þeir illa því ok villdu rada dauda hans, ok bundu þat ráð saman, at þeir blondudu eitri dryk hans. En er honum var ker þat fært, sem daudadrykr var i, þá gerdi hann at vanda sinum krossmark a mot eitrinu ok blezadi, adr hann tæki vit kerino, en þá spræck i sundr kerit fyrir krossmarkino, svo sem hann lysti steini æ. Þá skildi guds madr, at daudadrykr var i kerinu ok matti eigi standaz lífs mark. Hann reis þegar upp ok heimti brædr til sín ok mællti vit þá blidliga: «Miskunni gud almattigr ydr, brædr minir! hvi gerdut þer þetta vit mik? Sagda ek ydr fyrir, at eigi mundi síðir vorir saman koma, farit þer nu ok leitit ydr forradamanz þess, sem vit ydvert skap er, þvíat ek mun eigi leingr her vera med ydr.» Ok er hann hafdi þetta mællt, þá for hann apr i einsetu sína ok vardveitti hug sinn i guds augliti.

Fra Placido ok Mauro.

6. En er heilagr Benedictus skein svo mörgum iarteinum i einsetunni, þæ sófnoduz margir til guds þionostu i þeim stad ok gerduz lærisveinar hans. Hann let þar giora .xii. munklifi med fulltingi drottins vors Jesus Kristz ok setti forradsmenn til allra ok .xii. munka i hvert munklifi. En hann hafdi med sér þá fá menn, sem hann willdi læra til guds þionostu. Þá toku gaufgir menn or Romaborg at selia honum sonu sína til læringar. Evi-cius het Romaborgar madr, er honum selldi son sinn til fofstrs, en hann het Maurus; annarr madr het Tertullus, er honum selldi son sinn til læringar, sa het Placidus. Maurus tok þegar a unga alldri at skina i godum síðum ok líkiaz lærifedr sinum; en Placidus var ungr sveinn ok þotti gott manzefni vera. En i einu munklifi af þeim .xii., er Benedictus hafdi gera latid, var munkr sá einn, er eigi matti vera æ bænum, ok gerdi nockura fanyta syslu. En forradandi þeira het Pompeianus, hann avitadi munkinn opt um ostadfesti sína, en er hann batnadi eigi vit þat, þá var hann leiddr fyrir Benedictum, hann avitadi munkinn ok um heimsku sína.

En er munkrinn kom heim, þá mundi hann eigi ord Benedicti leingr en tvo daga, en enn þridia dag þá var hann iafnt sem adr. Þá var enn sagt Benedicto. Hann svaradi: «Ek mun koma at bæta hann.» En þá er hann kom þangat ok tidum var lokit, en munkar stodu a bænum, þá sa Benedictus, at svartr sveinn tok i klædi munksins, þess er eighi matti æ bænum vera, ok dro hann ut. Þá mælti Benedictus vit Pompeianum abota ok Maurum lærisvein sinn: «Siae þit, hverr munk þenna leidir fra bænum?» Þeir kvoduz eigi sia. Hann mælti: «Bidium vær nu, at þit megit ok sia, hverium munkrinn fylgir.» En er þeir voru æ bænum tvo daga, þá sa Maurus þessa syn, en Pompeianus matti eigi sia. Ok er bæn þeira var lokit, þá geck Benedictus ut or kirkiu, ok sa hann munkinn standa uti systlulausan ok laust til hans med vendi, en fra þeim degi þorde eigi enn svarte sveinn, er fiandinn var, at teygia munkinn fra bænum, ok var hann avallt sidan stadfastr æ bænum sem adrir munkar.

Fra vatnleyse.

7. Af þeim munklifum, sem Benedictus hafdi giðra latid, voru þriu, þau er stodu uppi i fiállzhlid, ok var torvellt at sækia vatn, af því er brattlendi var ok nær mannhaski. Þá komu munkar or þessum munklifum¹ ok mællto vit Benedictum: «Vær eigum illt til vatz ok höfum hvern dag erfvidi, ok er oss naudsyn, at færð se munklifin.» En hann bad þá heim fara ok huggadi þá i ordum. En ena somu nott þá geck Benedictus upp i fiállit ok Placidus sveinn med honum, ok var leingi æ bæn æ hamri einum. Sidan reisti hann upp steina þria, þar sem hann hafdi stadit, ok for heim eptir þat; en ongvir vissu, at hann hafdi farit. En er munkar komu enn ok baro upp vandrædi sin fyrir Benedictum, þá svaradi hann: «Farit þer nu ok grafit hamar þann, sem þer siait steina þria uppreista nyliga, en gud ma letta erfidi ydru ok gefa ydr vatn or hamri.» Þeir foru ok fundu hamarinn votan, þann sem Benedictus hafdi þeim til visat; en er þeir holodu hamarinn, þá fell vatn ut or biarginu, sva at þadan gerðiz lækr af fra því or fiállinu til siovar allt til þessa dags.

¹ munkligum *Cd.*

miraculum.

8. Þat var enn æ annarri tíð, at einn madr kom til munklifis Benedicti, ok var vit honum tekit, ok gerðiz hann þar munkr. En Benedictus seldi honum sníðil í hönd ok bað hann höggva upp
 5 þyrni í stad þeim, er hann villði lata giöra apalldrsgarð, en þat var a vatnþacka. En er hann hio upp þyrninn ovarliga, þa stöck sníðillinn or skaptinu ok fell a vatnit, en þat var diup margra fadma, en verkmaðrinn varð ogladr ok sagði með hryggleik. En er Benedicto var saght, þa geck hann þangat ok tok sníðilsskeptid
 10 ok retti þat í tíðrnina; en þegar rendi iarnit neðan af grunni til skeptisins svo sem fiskr til auguls. Síðan seldi hann munkinum sníðilinn ok mællti: «Vinn þu nu ok ver eigi ogladr.»

Fra Benedicto ok Mauro.

9. Þat var um dagh, er Benedictus var í husi sínu, en Placidus sveinn fór at taka vatn. En er hann sokti kerallðinu í vatnit, þa fell hann sialfr a vatnit, ok baro straumar hann þegar langt fra lande. En er Benedictus vissi þat, þa kalladi hann Maurum lærisvein sinn ok mællti: «Renn þu, Maure broðir, ok biarg sveininum, er fór at taka vatn, ok er hann nu fallinn æ vatnit.» Þá gerðiz þar undarligr
 20 hlutr ok oheyrðr, síðan er Petr postole fór af þessum heimi. Maurus tok blezan af Benedicto ok rann þegar til vatnins ok fór þar til, er hann kom at Placido, ok þottiz hann æ iorðu fara, er hann rann a vatninu, ok tok hann sveininn ok leiddi til landz. En er þeir komu æ land, þa leit Maurus apr ok undradiz, er hann hafði þat
 25 giort, sem hann mundi eigi þora, ef hann vissi, ok sagði Benedicto, hvat gerðz hafði. En Benedictus eignadi þat hlýðni hans en (eigi) sínum verðleik. En Maurus taldiz eingan hlut eiga í því takni, er hann gerði ovitandi. En Placidus skildi þessa þrætu ok mællti: «Ek sa Benedictum koma til min ok leiddi hann mik til landz.»

30

Fra Florencio prestí.

10. Prestr sa var er Florencius het, hann fretti til iarteina Benedicti ok varð lostinn illzku díofuls ok tok at aufunda guds win ok lasta atferð hans. En er hann sa, at hann matti því eeki a leid koma vit adra menn at lasta Benedictum, helldr vox dag
 35 fra degi dyrd hans ok veðr vit guð ok menn, ok sneruz margir til betra lífs eptir hans dæmum ok þionodu guði, þa tok prestriun

at fyllaz illzku i mot honum, þviat hann villdi hafa manna lof ok vinna ecki til. Hann vard svo blindr af illzku sinni, at hann sendi Benedicto braudleif eitri blandinn, en Benedictus tok vit hleifnum þacksamliga, en þeygi leyndiz fyrir honum, hvert grand i leifnum var. Hrafn var vanr at koma or skogi i hvert matmal ok taka braud or hendi Benedicto, en er hrafnninn kom ath venio, þa kastadi Benedictus hleifnum fyrir hrafnninn, þeim er prestrinn sendi Benedicto, ok mælti: »I nafni drottins Jesus Kristz tak þu leif þenna ok ber hann þangat, er einginn finni.« Þa tok hrafnninn at gapa munni ok rann umhverfis leifinn, breiddi vængi ok skrækti, svo sem hann syndi, ath hann villde hlydne halda vit Benedictum, en hann mætti eigi. Þa mælti Benedictus vit hann i annat sinn ok et þridia: »Tak þu hleifinn ohræddr ok kasta þar, sem alldri megi finnaz.« Þa tok hrafnninn upp leifinn ok tok i hleifinn ok var horfnn þriar stundir, ok kom aptr sidan ok tok braud or hendi honum, sem hann var vanr. En er guds madr sa vaxa illzku prestzins i mot ser, þa harmadi hann syndir hans ok bad fyrir ovinn sinum. En er Florencius matti eigi deyda likam Benedicti, þa villdi hann fyrirfara öndum lærisveina hans ok sendi .vii. goligar meyar at leika i apalldrsgardi fyrir augliti þeira, til þess at hugskot þeira mætti spillaz ok snuaz til lostasemi. En er Benedictus sa þat or husi sinu, þa þöttiz hann vita, hvadan þetta rad var komit, ok fyrir hans sakir var giort, ok hugdi hann þat, at lærisveinar hans mundi eigi freistnina standaz. Hann gaf þa rum öfundinni, ok kom hann til allra munklifa ok kirkna, er hann hafdi gera latid, ok skipadi öllu, sem hann villde. En hann hafdi fa munka med ser ok for i brott ok flydi reidi Florencij fyrir litillætis sakar. En er Florencius stod i husi sinu ok spurdi brottför heilags Benedicti ok fagnadi því, þa fell nidr undir honum loptit, þat er hann stod æ, ok kom hann daudr i örd. En Maurus lærisveinn Benedicti sagdi honum þat, en Benedictus var eigi leingra farinn en .x. milor. Þa mælti Maurus vit hann: »Hverf aptr þu, fadir, þviat sa er nu daudr, er þik hatadi.« Ok er Benedictus heyrdi þat, þa vard hann hryggr ok felldi tær ok gret dauda ovinnar sins ok þat annat, er lærisveinn hans fagnadi dauda hins. Hann baud ok idran ok skript lærisvein(in)-um fyrir þat, er hann þordi at fagna dauda ovinnar hans.

Fra ferd Benedicti.

11. En heilagr guds madr hellt fram för sinni, sem hann hafdi ætlat, en þeygi matti hann fordaz þat, er sialfr lærifadir illzku bardiz i mot honum ok freistadi hans a marga vega. Þorp þat
 5 var, sem kallat var Kassinum ok komit ofarliga i fialzhlid, en þann stad kalla Nordmenn Montakassinn. Þar stod hof fornt, ok var blotad mannlikan þat, er kallat var solar æs, en alla vega fra hofinu voru stadir þeir, sem eignadir voru dioflum. Þar hofdu
 10 ok trudu æ þessa villu. En er Benedictus kom þar, þa braut hann nidr skurdgodit ok stalla þess ok brendi tre ok skoga, er blotadir voru. En hann gerdi kirkiu enim helga Martino or hofinu, en þar sem stallrinn hafdi verit, þar gerdi hann bænahuss Johanne baptiste ok sneri til tru þeim, er i nand voru. En hinn
 15 forni fiandi matti þat eigi standaz, ok kom hann fyrir augsyn Benedicti svartr ok hrædiligr, ok brann elldr or augum hans ok munne, ok hugdiz mundu skelfa hann ok kalladi, svo at allir heyrdu ord hans, en Benedictus einu matti sia hann, ok nefndi hann æ nafn þrysvar. En er Benedictus svaradi honum eigi, þa
 20 sneri hann nafni hans ok mællti: »Bolvadr en eigi blezadr, hvat sækir þu ath mer.« En er fiandinn sa, at hann mundi eigi mega skelfa hann med ognum, þa leitadi hann annarra væla, ok hafdi enn sami verr. Þat var um dag, ath munkar skylldu giora huss, en steinn var sa, er þeir villdo hafa i vegginn, en er þeir mattu
 25 eigi hræra hann or stad, ok stod hann æ iordu, þa kom til fioldi manna ok matti ecki at gera. Þa skildu allir, at fiandinn þyngdi steininn, er fioldi manna mattu hann hvergi hræra. Sidan var sagt Benedicto, ok kom (hann) til ok blezadi steininn, ok var þeim þa ecki fyrir ath færa hann þangat, sem þeir villdu.

30

Fra sionhverfing fianda.

12. En Benedictus¹ mællti, at þeir skylldu grafa stad steinsins ok vita, hvat þar væri undir folgit. En er þeir grofu til, þa fundu þeir þar skurdgod giort or eiri, ok var því kastad i elldahuss um aptaninn. En um nottina syndiz ollum, sem elldr brynni af
 35 skurdgodinu, ok logadi husit allt af þeim elldi, ok er þeir baro vatn i elldinn, þa vaknadi Benedictus¹ oe sagdi, at sionhverfinga elldr væri giörr fyrir þeim, en hann letz eigi² elld þar sia. Þa geck Benedictus til bænar ok kalladi munkana til sin, ok bad hann þa

1 byskup Cd. 2 ein Cd.

signa sig. En er¹ þeir gerdu svo, þa hvarf allr elldr fiandans fra augliti þeira, en þeir sa, at husit stod heillt.

Fra slægd fianda ok lækning munku.

13. Þat var enn um dag, ath munkar hlodu vegg hafan, en Benedictus sat inni i husi sinu, þa syndiz fiandi honum² ok hlo ok 5 letz fara skylldu til brædra, þar sem þeir voru at verki sinu. Benedictus sendi þegar mann ath segia munkum þetta ok bad sva mæla: »Verit þer varir, brædr, því at illgiarn andi mun koma til ydvar i dag.« En er sendimadr hafdi varla lokit mali sinu, þa hristi fiandi i sundr vegginn, er þeir hlodu, ok lamdiz einn 10 audigs manz son undir. En brædr urdu hryggvir, eigi af falli veggjarins helldr af meidingu munkuins, ok sogdu Benedicto, hvat ordit var. En hann bad bera til sin enn lamda, ok sva var giort. Hann var allr lamdr ok nær hvert bein brotid, en þo var hann iendr. Benedictus vafdi hann i mautli sinum ok lagdi hann nidr 15 i rum sitt ok sendi ut adra munku, sidan fell hann til iardar ok bad fyrir enum siuka. En æ somu stundu vard sa heill, ok sendi Benedictus hann til syslu sinnar. Þa for sa til verks sins, ok nædi fiandi eigi at fagna dauda hans. Benedictus hafdi spaleiksanda ok vissi fyrir oordna hluti, ok sa hann þat, sem hann væri 20 hia sialfr, er hann var hvergi nær staddr.

Fra Benedicto ok brædrum.

14. Sa var sidr munku, er þeir voru sendir æ bæi eda til borga, at þeir skylldu hvergi mataz nema heima, ok hafdi vandi sia leingi halldiz. Þa voru munkar sendir um dag, ok höfdu þeir 25 dvalizt i husum einnar³ sidsamrar konu, en adr þeir foru þadan, þa motóduz þeir, ok er þeir komu heim, baduz þeir blezandar af Benedicto. En hann mællti vit þa: »Hvar mótuduz þer?« En þeir kvoduz hvergi mataz hafa. Hann mællti: »Hvi l(i)ugit þer? þa er þer komut til husa konunnar, þa atud þer ok druckut.« Hann 30 kvad a, hvat þeir höfdu at verdi ok svo hversu marga vindryeki þeir drucku. Ok er þeir sæ, ath þeir mattu hann þess(u) eigi leyna, þa fellu þeir til fota honum ok badu ser liknar, en hann fyrirgaf þeim þessa afgerd ok ætladi svo, at þeir mundi sidr þora

1 Bn (*d. e. Benedictus*) tilf. Cd.

2 þeim Cd.

3 einnurar Cd.

at misgera i annat sinn, er þeir mattu sia, ath þeir mattu eigi leyndu hann því, sem þeir giordu.

Fra munk einum.

15. Valentinianus het munkr einn, sa var lærisveinn heilags
 5 Benedicti, en hann atti brodur þann, er sidsamr var ok olærdr
 madr. Hann var vanr æ hverium misserum at koma til munklifis
 ok finna brodur sinn, ok þann dag fastadi hann iafnan. En er
 hann for um dag til munklifissins, þa kom annarr madr i för hans,
 ok hafdi sa fæzlu med ser, ok er þeir höfdu leingi geingit, þa
 10 mællti förunautr hans vit hann: »Mautumz vit nu, at eigi mædimzt
 vit æ gótunni.« Hann svaradi: »Eigi mun ek þat giora, brodir,
 þvíat ek em vanr at fasta, þa (er) ek fer at finna Benedictum.« Þa
 foru þeir enn, ok sidan bad sa, er fæzluna hafdi, ath þeir mundi
 matazt. En hinn gerdi eigi bragd æ fostu sina. Þa foru þeir
 15 badir, en hiti var mikill, ok mædduz þeir, ok þa fundu þeir¹ fyrir
 ser vóll fagran ok vatn hreint. Þa mællti sa enn, er fæzluna
 hafdi: »Her er vatn hreint ok vóllr fagr, ok er ockr vel fallit ath
 mataz her ok hvilaz noekut, at eigi þrioti ockr a leidinni.« Munks
 brodir sa hvilldarstad fagran ok heyrdi fögur ord, ok settiz hann
 20 þa nidr, ok mótuduz þeir. At kvelli kom hann til munklifissins
 ok geek fyrir Benedictum ok beiddi blezandar; en hann bar æ bryn
 honum þat, sem hann gerdi a gótunni, ok mællti: »Hvat er nu,
 brodir, enn illgiarni andi, sa er mællti vit þik fyrir muun förunautz
 þins, hann teygdi þik um sinn ok annat ok matti eigi tæla þik,
 25 en ed þridia sinn gat hann þik teygdan til þess sem hann villdi.«
 Þa kannadiz hinn vit ostyrkt hugar sins ok fell til fota Benedicto
 ok idradiz syndar sinnar.

Fra konungi ok Riggo.

16. Konungr þiodar þeirar, sem Gothi ero kalladir, het Totila,
 30 hann var grimmr madr ok forvitinn; hann fretti þat, at Benedictus
 hafdi spaleiksanda, ok villdi hann reyna þat ok sendi þau ord,
 at hann mundi koma til munklifis Benedicti, ok kvad a dagh um.
 Einn skutilsveinn hans het Riggo, konungrinn feck honum klædi
 sin ok skryddi hann konungs gerve ok sendi med honum þria

riddara, þa sem honum sialfum voru vanir at fylgia, ok sendi með honum alla þionostumenn, þa sem konungi skylldu þiona. En er Riggio kom til munklifis Benedicti skryddr purpura ok efdri allri konungs þionostu, þa sat Benedictus uti ok sæ æ for þeira. En þegar er hann kom nær svo þangat, at þeir namuzt mal æ mille, þa kalladi Benedictus æ hann ok mælti: »Legg nidr þu, sonr, buning þann, sem þu hefir, þviat eigi er þitt eigin.« En Riggio fell þegar til iardar ok idradiz, er hann hafdi gert hadung þessa guds þræli, ok allir gerdu þeir idran, er honum fylgdo þessa eyrindis. Sidan risu þeir upp ok foru aptr þegar ok sögdu konungi með hræzlu, hve bratt þeir voru fundnir ath freistni sinni. 5 10

Fra konungi.

17. Eptir þat for konungr sialfr til munklifissins. En þa er hann sa Benedictum guds þræl sitianda, þordi hann eigi nær honum ath koma, ok fell hann til iardar. En guds madr mælti vit hann tysvar eda þrysvar, at hann skyldi upp risa. En hann þordi eigi, adr Benedictus tok i hond honum ok reisti hann upp ok asakadi hann um grimmeik sinn ok sagdi honum i fæm ordum, hvat verda mundi w m hagh hans, ok mælti hann: »Mart illt hefir þu giort ok giorir, stilltu þik nu um sidir at illzku þinni. Þu munt koma til Romaborgar ok heria ut um haf, ok muntu .ix. vetr hafa velldi þar en deya æ enum .x.^{da}« Ok er konungr heyrði þetta, þa ottadiz hann miok ok bad Benedictum bidia fyrir ser. Þa for hann i brott ok var alldregi sidan iafngrimmr sem adr. En þat sannadiz allt, sem Benedictus hafdi um hann spæd, hann kom til Romaborgar ok for allt til Sikileyiar ok do æ tiunda vetri þadan fræ. 15 20 25

Benedictus rak dioful fra odum klerk.

18. A þeiri tid var klerkr einn ordinn odr af dioffi i borg þeiri, sem kollut er Aqvinensis, en Constancius byskup leiddi hann til margra helgra stada, at hann mætti þar heilsu fa. En guds vottar villdu honum eigi af því heilsu gefa, at kraptr Benedicti skyldi ollum auglios verda. Þa var enn odi klerkr leiddr fyrir Benedictum; en hann bad fyrir honum til guds ok rak i brott enn forna fianda. En er hann var heill, þa mælti Bene- 30

dictus vit hann: »Far þu nu ok et eigi kiot sidan, ok tak eigi vigslur fleiri, en nu hefir þu; en æ þeim degi, sem þu dirfiz þess, þa muntu odr verda i annat sinn.« Klerkrinn for heim heill ok vardveitti nockura stund þat, er Benedictus baud honum. En þa 5 er margir vetr voru lidnir, þa sa klerkrinn, at þeir hofdu fleiri vigslur en hann, sem yngri voru, en andadir voru enir ellre, ok gleymdi hann ordum Benedicti, þviat langt var þadan lidit, ok tok þa vigslur fleiri. En þegar vard hann gripinn af enum sama dioffi ok var odr, medan hann lifdi sidan.

Fra Benedicto ok Theoprobis.

19. Theoprobis het einn göfugr madr, er til tru hafdi horfit af kenningum Benedicti, ok var vinr hans mikill, þviat hann var radvandr madr. Hann hafdi komit til husa Benedictus um dag, ok sa hann guds vinhardla hryggvan; þat sa hann ok, at hann 15 felldi tær, ok var hann þo eigi æ bænnum. Þa spurdi Theoprobis, hver sok væri til hrygdar hans. En Benedictus svaradi: »Munklif þetta mun allt eydaz, er ek hefi gera latit, ok sa audr allr, sem her er til lagdr, mun koma i hendr utlendum monnum at rettum guds domi, ok mætta ek trautt geta af gudi, at hann veitti mer 20 andir brædra.« Þessi ord Benedicti heyrði Theoprobis. En su spasaga kom fram miklu sidarr, þviat Langbarda herr kom um nott, þa er munkar voru i svefni, ok toku allt þat, er femætt var, en gud hlifdi svo þrælum sinum, at þeim sialfum var ecki mein gert, ok fylltiz þa fyrirheit, þat er gud het Benedicto, ath hann 25 mundi vardveita andir brædra, þo at hann selldi audæfi þeira heidnum monnum.

Fra sendimanne til Benedictum.

20. Madr var sendr um dag til munklifiss Benedicti ath færa honum tunnur tvær fullar vins. En sa, er sendr var, færði Benedicto adra tunnuna, en adra fal hann a götu sinni. Benedictus vissi, hvat hann hafdi giort ok tok vit tunnunni þacksamliga. En adr sendimadrinn færi a braut, þa mællti hann vit hann: »Hygg 30 attu, sonr, ath eigi dreckir þu or tunnunni þeiri, sem þu falt æ gotunni, helldr halladu, ok sia hvat i byr.« En sæ for i brótt ok 35 villdi reyna, hvat þat væri, sem honum var sagt, ok halladi tunn-

unni. En þar skreid or höggormr. Þa idradizt hann illzku sinnar, ok hræddiz hann þa grand hugar sins, er hann sa grand i vinino.

Fra Benedicto ok munk hans.

21. Bær var skamt fra munklifi Benedicti. I þeim stad var mikill fioldi þeira manna, sem tru höfdu tekit af ordum Benedicti. Þar voru ok nunnur, ok sendi Benedictus opt munka þangat ath telia tru fyrir monnum. Hann sendi einn dag þangat munk ath vanda sinum, ok taldi sa tru fyrir monnum. En adr hann for heim, þa gafu nunnur honum duka, en hann stack i serk ser ok villdi ser nyta. Þar voru laug munka, at allir skylldu eiga saman þat, er þangat var sent, þo at einum væri fyrst gefit. Ok er hann kom heim, þa asakadi Benedictus hann ok mælti: »Fyrir hvi geek ilzka i serk þer?« En sa duldiz vit ok let, ath hann vissi eigi, um hvat hann var avitadr. Benedictus mælti: »Wissir þu eigi, at ek var þar i hia, er nunnunnar gafu þer dukana ok þu letz þa i serk þer?« En sa fell til fota Benedicto ok tok dukana or serk ser ok gerdi idran fyrir heimsku sina.

Fra kertisveini Benedicti.

22. Þa er Benedictus sat at bordi einnhvern aptan, ok skyllði hallda kerti fyrir honum eins riks manz son, er hann matadizt; en ofmetnadar andi kom i briost honum, ok hugsadi hann þetta: »Hvat manna er sia þess, at ek skal honum þiona ok hallda liosi fyrir honum?« Benedictus leit til hans ok mælti: »Hvat er nu, brodir? sign þu þik ok hiarta þitt.« Þa kalladi hann þangat munka ok mælti, ath kertit skyllði taka fra þeim er hellt, ok bad hann sitia kyrran fra þeiri stundu. En þa var hann spurdr af brædrum, hvat honum væri, en hann sagdi, hversu hann hafdi drambat i hugskotinu i gegn guds þraeli. Þa var þat ollum liost, at eeki matti leynaz fyrir Benedicto, þat sem hann villdi vita, er eigi mattu hugrenningar leynazt fyrir honum.

Fra Benedicto oc aaran(!).

23. Þat var enn æ einni tid, at oaran gerdi mikit, ok margir menn urdu matþrota. Þat oaran kom ok i munklifi Benedicti, ok var þar svo giorla matr þrotinn, at .v. braudleifar voru eptir

til nattverdar. En (er) Benedictus sa munku oglada, þa leitadi hann at hugga þa með blidum ordum ok mællti. »I dag er oss vant fæzlu, en a morgin munum vær gnott hafa.« Ok enn næsta dag eptir þa funduz .cc. mæla hveitis i seekum fyrir husdyrum hans.

5 En þat vissi eingi sidan, hvadan su fæzla var komin. Ok er brædr saa þetta, þa gerdu þeir gudi þackir ok efudu alldregi sidan um fyrirheit heilags Benedicti.

Fra Benedicto ok brædrum.

24. Þinn gofugr madr var sa, er gera villdi lata munklifi i
 10 landi sinu, en hann bad enn helga Benedictum, at hann sendi þangat lærisveina sina, þa sem hefði forrad þess stadar. Benedictus sendi þangat brædr ok kvad a, hverr aboti skyllði vera eda hverr prior, ok mællti, adr þeir færi: »Fari þer nu, en ek mun koma at nefndum degghi ok syna ydr, hvar kirkiu skal giora, ok sva hversu
 15 þer skulut hvert huss setia at þeim stad.« Þeir toku blezan af Benedicto ok foru sidan, ok biugguz vit þangatkomu hans at ollu eptir megni, sem makligt var. En æ þeiri nott, sem næst var fyrir þann dag, er Benedictus het at koma, þa syndiz hann i draume tveimr munkum, þeim sem hann hafði til forrads ætlada
 20 at munklifinu, ok sagði þeim glögliga ok syndi, hvar þeir skylldu hvert huss lata gera. En er þeir voknodu, þa sagði hvor brodirinn odrum, hvat dreymt hafði, ok trudu ecki æ draumium, helldr væntu þeir, at Benedictus mundi koma um daginn eptir. En er hann kom eigi, þa foru þeir til fundar vit hann ogladir ok mællto: »Vær
 25 bidum þin, fadir, ok væntum, at þu mundir koma ok syna oss, hversu vær skyldim gera þann stad, sem þu hetz, ok komtu eigi.« Hann svaradi: »Fyrir hvi mælit þit þetta, þviat ek kom, sem ek het yckr.« En þeir mællto: »Hvenar komtu?« Hann svaradi: »Fyrir hvi munit þit eigi, þar sem þit sögdut badir, ath ek kom
 30 til yckar, ok synda ek yckr alla husaskipan; farit þit nu ok giorit svo, sem þa var yckr sagt.« En þeir foru heim ok undruduz þenna atburd ok gerdu, sem þeim var kent i drauminum, alla husaskipan.

Fra nunnum tveimr.

25. Nunnur tvær voru skamt fra munklifi Benedicti, en þessar konur voru ættgaufgar at þessa heims virding. Einn sid-

samr madr færði þeim líkams fæzlu. En iardlích tign gíorir opt
 ogofugleik andar, ok mega þeir menn sídr lægia sig fyrir gudi,
 sem at nockuru hafa odrum monnum ædri verit. Þat varð ok
 þessum konum, þviat þær stilltu eigi vel tungu sína ok voru
 avítsamar vit þann mann, sem þeim þionadi með gæzku, ok gerðu 5
 hann opt reidan. En er svo hafði leingi verit, þa for sa madr ok
 sagði Benedicto, hversu ohægar konur þær voru vit hann. Ok er
 Benedictus heyrði þetta, þa for hann ok hitti þær ok mællti svo:
 »Stillit þit betr tungu yckra, ella mun ek setia yckr i bann.«
 Þessi bannsetningu ægði hann þeim, en gerði eige. Þær blotnodu 10
 ecki vit ord hans. Þær lifðu skamma stund sídan ok voru grafnar
 i kirkiu. En er messur voru sungnar i þeiri kirkiu, þa syndizt
 sva konu þeirri, sem þær hafði fæddar ok þar fornadi gudi, ath þær
 risu upp or grofum sínum ok gengo or kirkiu ævallt ath upphafi 15
 messu. En er hon sa þat opt, þa kom henne i hug, hvat Bene-
 dictus hafði mællt vit þær, er hann het þeim bannsetningu, ef
 þær stillti eigi betr tungu sína. Þa var madr sendr til guds vinar,
 ok var honum þetta sagt með ahyggju. En hann gerði oflatu ok
 mællti: »Fari þer nu ok færít oflatu þessa gudi fyrir öndum þeira,
 ok munu þær eigi sídan vera i banni.« Þa var su oflata gudi 20
 færd fyrir þeim, ok voru þær eigi senar sídan ganga¹ or grofum
 sínum, þott messur væri sungnar, þviat Benedictus hafði sættar
 þær vit gud.

miraculum.

26. Munkr einn var sa ungr ath allðri, sem of mikit unni 25
 fódur sínum ok modur, ok for sva um dag til þeirra, ath hann
 hafði eigi tekit blezan af Benedicto ne leyfi til at fara. Ok enn
 sama dagh, sem hann kom til þeirra, þa varð hann braddaudr.
 En er hann var grafinn, þa var líki hans kastat or grofinni annan
 dagh. Þa rann fadir hans ok modir til fundar vit Benedictum ok 30
 fellu til fota honum ok badu með tarum, ath hann veitti þeim
 miskunn. En hann sendi hlut af holldi drottins ok mællti:
 »Farit þer nu ok leggit þetta corpus domini yfir briost svein-
 inum ok grafit hann.« En er þat var giort, þa tok vit líkama
 hans iord.

35

¹ þær gengu *Cd.*

Enn fra odrum munk.

27. Sa var annarr munkr, er hugr hans var ostadfastr ok undi hann eigi i munklifi Benedicti, en guds madr talde opt fyrir honum med blidum ordum, at hann skyldi þar uua, en munkrinn
 5 let eigi at ordum hans ok bad hann leyfis til brautfarar. En guds þræli vard hermit vit ounatsemd hans ok mællti, ath hann skyldi brott fara, ef hann villdi. En þegar sem hann geek or klaustragardzhlidi, þa sa hann dreka standa fyrir ser med gapanda munni ok let, sem gleypa hann mundi. Þa tok munkrinn ath hrædazt
 10 ok banda hondum, svo sem hann verdiz nockuru, ok kalladi hatt ok mællti: »Rennit hingat þer, þviat dreki sia vill svelgia mik.« En brædr foru til ok mattu eigi drekann sia, en þeir leiddu heim munkinn skialfanda. Þa het hann því, at hann mundi alldregi sidan fysaz brott or munklife, ok þat efdi hann.

15

miraculum.

28. Dat var enn wu dagh, at leiddr var fyrir Benedictum sweinn sa, er hina verstu likþra hafdi, svo at haer fell af höfði honum, ok allt hörond hans var fullt vogs ok hriuft. En fadir hans leiddi hann fyrir enn sæla Benedictum, ok gaf hann honum
 20 þegar heilsu i nafne Jesus Cristz.

Fra manne einum.

29. Saa madr kom til mals vit Benedictum, er giallda atti .xii. skillinga, ok hafdi eigi til. Hann sagdi Benedicto til vandrædis sins, at hann matti eigi giallda þat, sem hinn heimti at
 25 honum. En Benedictus hafdi þa eigi silfr til at gefa honum, en kvaddi þo hinn blidliga ok mællti: »Kom þu hingat æ tveggja natta fresti, þviat nu er ecki til i dagh ath gefa.« En a þeim dögum .ii. var Benedictus æ bænum þrasamliga. Hinn kom enn þridia daghinn, ok þa funduz þrettan skillingar silfrs æ auk þeiri,
 30 sem full var hveitis. Benedictus bad selia silfrit enum volada manne ok mællti, at hann skyldi giallda .xii. skillinga ok hafa sialfr enn þrettanda til þurftar sinnar.

miraculum.

30. Sa madr var enn einn, sem ovinn hans villdi fyrirkoma
 35 ok blandadi eitri dryek hans. En sa dryekr matti eigi fyrirfara

honum, en þo gerðiz honum sott af því, ok varð margr litr æ likama hans. Þessi madr var leiddr fyrir Benedictum, en þegar er hann tok hendi æ honum, þa varð hann heill, svo sem allðregi hefði hann siukr verit.

Um oaran.

31. A þeirri tíð sem oaran gerði i heraði því, er Kampania heitir, þa hafði Benedictus gefit aumum monnum alla fæzlu, þa sem i munklifinu var, nema vitsmiör litit i einu keru. Þa kom subdiakn, sa er Agapitus het, ok bað gefa ser vitsmiör, en guds madr Benedictus, er allt villði gefa fyrir guds sakir, til þess ath hann mætti eignazt æ himne allt med gude, þa mællti hann, at gefa skyllði þat et litla vitsmiör, sem eptir var. En sa sem eptir var sendr villði eigi framm selia. Benedictus spurði litlu sidar, ef hann gerði, sem mællt var. En hann kvedz eigi giort hafa, ok sagði, at ecki væri eptir, ef hann gæfi þetta. Þa varð Benedictus reidr ok mællti wit annan mann, ath hann skyllði kasta ut glerkerinu i glugg, þviat hann villði eigi þat nyta lata, sem med singirni ok ohlydni var varðveitt. En unðir glugginum var borit saman griot mart, ok er kerinu var utkastað, þa kom þat æ steina, ok brotnaði eigi ok eigi slagnaðiz niðr vitsmiör. Þa mællti Benedictus, at kerit skyllði taka ok gefa þurfamonnum þat, sem i var. Sidan heimti hann munka til sin ok avitadi enn ohlydna mann um otru sina ok singirni. Ok er því var lokit, þa geck Benedictus til bænar med bræðrum.

miraculum.

32. En i þeim stad, sem þeir voru a bænum, stod ketill tomr ok breitt klæði yfir, ok er þeir höfðu leingi stadið, þa tok ath lyptaz klæðit, þat sem yfir ketilinn var breitt. En er þat var af tekít, þa var ketillinn fullr vitsmiors, svo at þa rann alla vega yfir. Ok er Benedictus sæ þat, þa let hann falla bæna sina, ok þa let af at ganga yfir ketilinn. Þa tok enn ohlydni madr ath skammazt otru sinnar, er hann sa, ath Benedictus sannadi med iarteinum þat, sem hann kendi med ordum, ok var eingi sæ sidan, er efadi um fyrirheit hans, þviat hann hafði æ einu augabragði ketil fullan vitsmiors golldit þeim i stad glerkers, þess er miög sva var tomt.

Fra Benedicto ok odum manni.

33. Dat var enn um dag, at Benedictus fór til kirkiu til bænar, ok þá kom enn forni fiandi æ mot honum í asionu illz læknis ok hafdi horn i hendi. Benedictus spurdi, hvert hann færi. Fiandinn svaradi: «Ek fer til brædra at gefa þeim dryck.» Benedictus fór til bænar. En hinn illgiarni ande slo ædi æ munk þann, er taka skyldi vatn, ok veltiz hann æ iördu ok mælti orar. Ok er Benedictus geck fra bæn sinni ok sa enn oda munk, þá laust hann a kinn honum ok rak svo fiandann fra honum, at hann þordi eigi sidan til hans at koma.

Fra rikismanni einum.

34. Rikismadr var sa, er Zalla het, grimmr madr ok vafdr i villu þeiri, sem Arrius hafdi bodit. Hann var svo illr vit kristna menn, at kennimenn eda munkar nadu trautt med fiörvi ath fara. þeir sem honum mættu. Þat var um dagh, at hann neyddi þorpkarll nockurn med kvolum til, at hann selldi honum fe sitt allt. En þorpkarlinum vard þat a munne, at hann kvedz allt fe sitt sellt hafa enum helga Benedicto. En sia enn grimme madr Zalla let þa af at kvelia hann, helldr batt hann hendr hans æ bak apr ok rak hann fyrir ser, til þess at hann syndi honum, hverr sia Benedictus væri, er vit fenu hafdi tekit at hans sögn. Þorpkallinn for fyrir, en Zalla reid eptir, þar til er þeir komu til munklifissins. Þa sat Benedictus uti fyrir husdyrum sinum ok sa a bok. Þa mælti þorpkallinn vit Zallam: «Her er sa Benedictus, er ek gat fyrir þer.» Þa leit Zella reiduliga til Benedictum ok ætladi, at hann mundi skelfa hann i ognu sinum sem adra menn, ok mælti med akalli vit hann: «Ris upp þu skiott ok giallt mer aura manz þessa, er þu hefir vit tekit.» Þa heyrdi Benedictus kallit ok leit til hans fra bokinni, er hann hellt æ. «Tak þu feit, kvad Zalla, ok sel oss.» Benedictus svaradi öngu ok sa, hvar þorpkallinn stod bundinn. En vit þat losnudu öll bond af honum, ok er hann stod laus, þa hræddiz enn grimme Zalla vit takn þetta ok fell til fota Benedicto ok bad ser liknar. En guds madr leit eigi til hans, helldr kalladi hann brædr, at þeir leiddi hann til blezanar. En er þat var giort, þa asakadi Benedictus hann miok um grimleik sinn ok bad, at hann batnadi. En Zalla for a braut ok gerdi ecki mein þorpkarlli, ok var eigi iafgrimmr sidan.

Fra einum þorpkarle.

35. Annar þorpkarll kom um dag með lík sonar síns til munklífs Benedicti ok spurdi, hvar hann væri. En Benedictus var á akri með bræðrum. Ok er þorpkallinn vissi þat, þá kastadi hann líki sonar síns fyrir kirkiudyr. En hann rann á móti Benedicto, er hann gekk af akri með bræðrum. En þorpkallinn kalladi þegar á Benedictum, er hann sa hann: «Gjalltu mér son minn! Gjalltu mér son minn!» Benedictus svaradi: «Weiztu, ath eigi tok ek son þinn frá þer.» Þorpkarllinn mælti: «Dauðr er hann, en þú komst ok reis hann af dauða.» Benedictus varð hryggr ok mælti: «Farit brott þer, farit brott þer, þvíat þetta er vort verk eigi, heldr postola guds almattigs; til hvers bindit þer oss byrðar, þær sem vær megu eigi bera.» En kall var þrær á bæn sinni ok sör þess vit guds, at hann mundi eigi brott fara, fyrr en Benedictus gæfi líf syni hans. Benedictus spurdi, hvar líkit var. Hann sagði ok kváð vera fyrir kirkiudyrum. En er guds þræll kom þangat, þá féll hann á kne hia líkinu til bænar ok hélt höndum til himins ok mælti: «Drottinn! líttu eigi syndir minar, heldr trú þessa manns, er lífs bíðr syni sínum, ok gjalltu líkama hans ónd, þá sem þú tokt á braut.» En er hann lauk bæn sinni, þá hrærdiz líkit ok hóf sveinninn upp augu sín. Benedictus tok í hönd honum ok selldi hann lífanda ok heilan fedr sínum.

Fra syskinum Benedícti.

36. Benedictus atti systur, ok var hun nunna ok þionadi gudi, en hun hét Scolastica. Hun var von ath koma á hverjum misserum til broður síns, en þau funduzt á bæ þeim, sem skamt var frá munklífi Benedicti, þvíat þær skyldi eingin kona koma. En er þau funduz um dagh, þá ræddu þau um himneskar dyrdir þann dag til nætr, ok motoduz bæði saman. Þá mælti Skolastica: «Ek bíð þik, brodir, at þú farir eigi á brótt í nött, ok ræðum við enn um dyrd guds.» Hann svaradi: «Mér er eigi lofat at vera annars stadar en heima.» Þá var svo vedri farit, at heid var um allan himin. Ok er Skolastica heyrði svör hans, þá laut hun á bordit í gaupnir ser ok bad til guds, ok er hun hóf upp höfði síno, þá var regn svo mikit ok elldingar ok reidarþrumur, at Benedictus matte eigi út ganga né förunautar hans. En heilug mæri hafði svo bedit af ollum hug, at taralækirnir féllu af bordinu, ok kom þat allt senn á iord ok regn or lopti. En er Benedictus

sa, at hann matti eigi æ brott fara fyrir vedrs sakir, þa mællti hann vit systur sina: «Miskunne gud þer, systir, hvi gegnir þat sem þu gerdir?» Hon svaradi: «Ek bad þik, ok villdir þu eigi hlyda mer, bad ek gud, ok hlyddi hann mer. Far þu heim nu, 5 ef þu villt, ok gack ut.» En engum manne þotte fært, ok var Benedictus þar naudigr, sem hann villdi eigi verit hafa. En þau 7 voktu þa nott alla ok ræddu um himneska hluti.

Fra helgum Benedicto.

37. Annan dag eptir for hvort þeira til heimilis sins, ok er 10 .ii. dagar voru þadan lidnir, þa sat Benedictus i husi sinu ok leit upp til himins, ok þa sa hann önd systur sinnar fara til himins i dufu liki. Hann fagnadi dyrd hennar ok gerdi þackir gudi ok sagdi munkum andlat hennar ok sendi munka eptir likinu, ok var hon 15 lagin i grof þa, sem Benedictus hafdi ser gera latit, ok var þat makligt, at þau færi i eina grof, er bædi höfdu eina ast til guds.

Fra Servando diakna.

38. Diakn ok aboti munklifis þess, er Liberius hafdi gera latit, var vanr at koma æ hverium misserum til munklifis Bene- 20 dicti, en hann het Servandus. Ok er hann var kominn til fundar vit Benedictum, ræddu þeir dag þann allan um fagnat himinrikis, þann sem þeir löngudu badir miok til. Ok er svefntid kom, var Benedictus ofarla i stöpli nockurum, en Servandus var nedarr, ok matti ganga milli þeira. En undir nidri var hus þat, sem 25 hvilldu i lærisveinar þeira, ok voru sofnadir, en Benedictus vakti ok stod æ bæn wit glugg. Þa leit hann ut ok sa lioss svo mikit koma af himni, at öll foruzt myrkr nætrinnar, ok vard svo liost sem um midian dagh. En med liosinu sa Benedictus allan heiminn senn svo sem undir einum solargeisla, þat sa hann ok med, at einglar 30 guds baro aund Germani byskups i elldligri asionu til himins. Þa kalladi Benedictus æ Servandum tysvar eda þrysvar. En Servandus stod upp þegar, er hann heyrdi, ok leit ut ok sa liosit, ok þotti mikils um vert takn þetta. Þa sagdi Benedictus honum 35 ena sömu nott til borgar þeirar, er Kampania heitir, ok bad hann spyria at Germano byskupi, ok er sendimadr kom þangat, þa var

byskup andadr, ok hafdi æ þeiri stundu andaz, sem Benedictus sæ ond hans fara til himins.

Andlat Benedicti.

39. En a þeim vetri adr Benedictus andadiz, þa sagdi hann fyrir nockurum lærisveinum sinum andlatzdag sinn. Hann baud þat ok þeim, at þeir segdi eigi odrum, en þeir bædi þess alla munka, at þeir leiddi athuga, ef nockur takn birtiz i andlati hans. Sex dogum fyrir andlat sitt let hann luka upp gróf sinni. Þa tok hann ridosott mikla, ok vox sottin miok, ok enn setta dag let hann lærisveina sina bera sig til kirkiu ok tok corpus domini ok let munka ganga undir hendr ser, ok stod hann sva ok hellt höndum til himens, ok andadiz, þa er hann var a bæn. En æ þeim degi vitradiz enn undarlig syn tveimr munkum, odrum þeim er var heima i husi sinu, en odrum þeim er var fiarre þangat. Þeir sæ badir götu fagra skinandi mikilli dyrd ok liose; hun læ i austr fra husi Benedicti til himins; æ þeirri gotu stod madr biatr i dyrlighum buningi ok spurdi, hvern götu þessa ætti, en munkarnir letuz eigi vita. Þa mællti hann vit þa: «Þessa götu stigr Benedictus guds vinr til himens.» En af vitran þesse vissu þeir andlat Benedicti iafnvist, er fiarri voru, sem þeir, er þar voru hia. Hann var grafinn i kirkiu Johannes baptiste, þeiri sem hann hafdi gera latid or heidnu hofi, ok synir hann þar margar iarteiner ok svo i helli þeim, er Sublacus heitir, er hann bygdi fyrst i einsetu.

Miraculum.

25

40. Kona nockur var vitlaus, reikadi nætr ok daga um fioll ok heidar, skoga ok völlu, ok hafdi hun þat eitt hvilldar, er mædi eda svefn neyddi hana til. Hun kom a nockurum degi til hellis Benedicti ok hvildiz þar fyrir þreytleika sakir ok sofnadi þar, en hun vaknadi heilvita, ok var svo heil alla æfi sina sidan, sem hun hefdi alldregi verit vitlaus. Vær skulum bidia Benedictum guds vin, at hann arne oss miskunnar, er svo hefir i sinu lifi greida götu geingit ok gefit dæmi öllum sinum sporgöngumonnum, at hann mun marga eptir ser leida til himinrikis, ok arnat fae þess vit gud, ath af hans bænum batnim vær ok bætt fain til fullz vor vond verk, ok vær lifim til batnadar, þat sem

eptir er lifdaga vorra, ok ath þeim lidnum mætim vær fyrir þeim fagnadi, sem vinnz um allar alldir. Amen.

APPENDIX.

Da Sagaen om Benedictus af Nursia o.aa indeholdes i anden Bog af Pave
5 Gregors Dialoger, meddeles paa dette Sted, hvad der er oss levnet af disse.

(Cd. 677 quarto, A; Cd. 239 folio, B; Fragm. i Norske Rigsarkiv, C)

Incipit primus liber dialogorum quem fecit beatus Gregorius papa 1.

A nockurum degi þa er Gregorius var hryggr af optligum
10 fiölskyllidum þessa heims, þa for hann at sitia einn saman i nock-
urum leyndum stad ok hafdi i hug ser öll vandredi, þau er at
hendi honum baruz af heimi þessum. Enn er hann hafdi þar
lengi setit ogladr af miklum harmi, þa kom þangat enn vitrasti
diakn hans ok fostri Petrus. Enn er hann sa Gregorium meðazt
15 af harmi, þa melli hann: «Hefir nockut þat nytt at hendi þer
borit, er ek se þik ogladara enn vant er?» Gregorius svaradi:
«Harmr sa, er ek þoli hvern dag, er mer forn fyrir vanda enn
nyr fyrir auka: þviat vesall hugr minn serdr af mörgum fiölskyllid-
um minniz a þat, hviligr hann var fyrr i munklif, þa er hann
20 var upphafidr yfir alla hluti, þa er her i heimi velltað, ok girntiz
engiss nema himneska hluti eina, ok hann elskadi daudann sialfan
sva sem inngöngu lifs ok ömbun erfidis sins. Enn nu þolir
hann hvern dag fiölskyllidi veralldligr hluta af hirdis ahyggju
ok saurgaz af dusti iardligrar syslu eptir fagra asionu hvilldar
25 sinnar. Ok þa er hugr dreifir sik til inna ytri hluta, þeira er
hann vill vorkynna, þa kemr hann² minni aptr til inna idri
hluta, þott hann girniz þangat. Virði ek, hvat ek hefi tekit eda
hveriu ok hefi tynt. Enn þa er ek lít, hveriu ek tynda, þa verdr
mer þung byrdr, su er ek ber. Nu reida mik storar bylgiur mikils
30 siofar ok margar hridir a hugar skipi. Enn (er) ek minnumz ens
fyrra lifs, þa er sem ek lita aptr til strandar þeirrar, er ek fyrirlet.
Ok þa er mik reida miklar barur, þa ma ek traut höfn sia, þa

1 *Begyndelsen mangler i A, der først tager fat i første Bogs Cap. 10; indtil da lægges B til Grund.* 2 *rettet; hans B; minor redit lat.*

er ek hvarf fra; þviat su er nattura hugar, at hann [tynir fyrst þvi godu er hann helldr, ok minniz¹ þess, at hann hefir þvi tynt; ok er hann hverfr þadan langt a brott, þa gleymir hann þvi godu, er (hann) tyndi, ok tekr eigi at muna þat, er hann elskadi fyrr, medan hann hellt þvi. Þviat þa er ver siglum langt i haf, þa megum ver eigi sea hvilldarhöfn, þa er ver fyrirletum. Þat geriz enn til auka harms mins, er mer kemr i hug lif þeira nockurra, er af ollum hug fyrirlitu heim þenna. Ok þa er ek lit hęđ þeira, þa skil ek, hve lagt ek ligg. En þeir likudu margir sva skapara sinum vel i leyndu lifi, at almattigr gud villdi eigi þrongva þa i fiölskyllidum þessa heims. Enn þa ma ek þat betr skyra, er ek sagda, ef ek greini þa at nafni, þa er ek vil fra segia.»

Petrus. Eigi ero mer ęrid kunnir þeir menn, er her skina i kraptalifi þvi, er þu megir af þeira samvirþingu hitna til guds ástar. Eigi efa ek marga goda vera a þvi landi, enn eigi ętla ek þa iarteinir gera, eda ella er þvi sva leynt, at ver vitum eigi iarteinir þeirra.

Gregorius. Þott ek segia þa hluti eina, er ek nam af enum skynsómuztum mönnum eda ek matta sia eda heyra, þa ętla ek fyrr munu dag þenna þriota enn dęmisögur.

Petrus. Þatvillda ek, at þu segdir mer nockut fra þeim, þviat iöfn kenning geriz af skyringu ok af minningu krapta. I skyringu ritninganna kennum ver, hversu finna skal ok hallda kröptum, en i minningu iarteina vitum ver, hversu lukaz fundnir kraptar ok halldnir; ok ero þeir sumir, er betr styrkiaz til astar guds af dęmum enn af kenningum. Opt geriz tviföld hialp i hugskoti heyranda af dęmum heilagra fedra, þviat hugr kyndiz til astar ovordins lifs af samvirþingu þeira, ok lęgiz hann, þa er hann heyrir sagt fra ödrum ser betrum, ef hann þottiz adr nockurr fyrir ser vera.

Gregorius. Þa eina hluti mun ek segia, er ek heyrdi af skynsómum mönnum, eptir þeim dęmum sem Marcus ok Lucas ritudu gudspiöll, meir af heyrn enn at syn.

1. ²Þęr mikill er i heradi þvi er Samnia heitir. A þeim bę bio madr, sa er son atti, þann er Honoratus het. Enn sa sneriz þęgar a unga alldri til himneskrar astar ok męđdi likam sinn i föstum. Enn er hann skein af godri atferd ok sa miok

1 [rettet; fysti gott ok minnaz *B*; ita sunt casus mentis, ut prius quidem perdat bonum, quod tenet, si tamen se perdidisse meminerit. *lat.*

2 af Honorato *Overskrift.*

- vid onytum hlutum ok meðdi holdd sitt i meinlætum, þa gerðu frændr hans mannbod a nockurum degi, ok var kiöt buit til bordz. Enn er honum var eigi hugr a því at eta kiot, þa hlogu frændr hans at honum: «Ettu þessa fędzlu, sögdu þeir, þviat ver megum
- 5 eigi fa þer her fisk a fialli.» Þviat sa þer var sva upplegr, at þar hafdi alldri fiskr sęn verit. Enn er Honoratus var hlegin i slikum malum, þa for þrell til brunnz at taka vatn. Enn er (hann) sökti fötunni i brunninn, þa var þar i fiskr, ok matti sa fiskr þörf vinna Honorato þann dag til fęzlu. Þa undruduz allir,
- 10 ok letu frændr hans af at hlegia at honum, ok lofudu tru hans, þa er þeir hlogu adr at. Enn er Honoratus vöx i kröptum, þa setti hann munklifi i stad þeim er Fundis heitir, ok var hann aboti yfir .cc. munka, ok gaf mörgum god demi i sínu lifi. A nockurum degi lostnadi steinn mikill ur fialli upp fra munklifinu, enn er steinn hliop ofan, þa horfir hann a klaustrid ok egdi bana
- 15 öllum brędrum. Enn er heilagr Honoratus sa þat, þa kalladi hann a nafn Kristz ok gerdi krossmark i mot steininum. Enn steinnin nam þar stadar i midri fiallzhlid, þar er engum manni var von, at hann mętti festaz. Enn sa steinn stendr þar sidan fastr i þeim stad, ok þickir sem hann muni þa ok þa ofan falla.
- 20 Petrus. Hvers lęrisveinn var sia enn göfgi madr, er sva margra lerifadir vard sidan, þa er hann red fyrir .cc. munka?
- Gregorius. Engis mannz lęrisveinn hefir hann verit, enn eigi ero gıafir heilags anda undir manna lögum. Þat er vandi retrrar atferdar, at engi dirfi sik at vera lerifadir, nema hann hafi fyrir
- 25 verit lęrisveinn, ne bioda hlydni undirmönnum sinum, nema hann nęmi fyrir at veita hlydni ifirmönnum. Enn þo ero nockurir þeir, er lęraz af helgum anda, ok hafa þeir radning ens idra lęrifödur, þviat þeir hafa eigi ena ytri lering af mönnum. Enn ostyrkum mönnum er eigi fallit at hafa ser at demum frelsi lifs
- 30 þeira, at eigi verdi þeir lęrifedr villa, þa er þeir fyrirlita at vera lęrisveinar manna, ok treystaz, at þeir se lęrdir af helgum anda slikt sem hinir. En hugr, sa er fylliz af helgum anda, hefir mark a ser, þat er kraptr ok litilleti. En er þat kemr saman hvartveggia i einu hugskoti, þa berr þat vitni navistu heilags anda.
- 35 Sva sem Johannes baptista var eigi af mönnum lędr, sva sem Kristr sialfr lęrdi adra likamligri navistu ok var eigi likamligr lęrisveinn, sva var ok Moises i eydimörk lędr af engli guds ok nam þar bodord, er eigi kendi madr honum. Enn þessir hlutir,

er ver segium, ero ostyrkum mönnum göfgandi enn eigi eptir-
likiandi.

Petrus. Hugnar mer þat er þu segir, enn þat villda ek vita,
hvert sia enn helgi Honoratus let eptir sik nockurn lærisvein ser
likan.

2. Gregorius. *Libertinus het enn göfgazti madr, sa er
fæddr var ok lærdr i munklifi Honoratus, ok var sidan forradsmadr
munklifissins. Fra honum ero mer margar iarteinir sagdar, þott
ek muna fær segia. Sia madr Libertinus atti för skyllda fyrir
naudsynium munklifissins i Samnia herad. Enn er hann reid 21
leidar sinnar, þa kom a mot honum hertugi þiodar þeirar, er Gothi
ero kalladir, ok toku lidsmenn iarlsins hest undan Libertino. En
hann bar þolinmodliga ok selldi þeim svipu, er hann keyrði med
hestin, enn sidan geck hann til þenar. Enn lidsmenn iarlsins foru
leidar sinnar skyndiliga, unz þeir komu til ár þeirar, er Wlturnus 15
heitir, þa namu hestar þeira stadar ok gengu eigi á ána helldr
enn á hit mesta forad. Enn er þeir keyrdu hestana med svipum
edr sporum, þa mattu hestarnir meðaz enn eigi or stad ræraz.
Enn er þeir meðduz, er hestana keyrdu, þa gat einn þeira, at
þeir mundu þess at giallda, er þeir gerdu guds þræli oskil um 20
götu. Þa hurfu þeir aptr ok fundu Libertinum a þenum, ok
mælltu vid hann: «Ris upp þu ok tak hest þinn!» Enn hann
svaradi: «Farit er i fridi, eigi þarf ek nu hestin.» Þa stigu þeir
af hestum ok hofu Libertinum sialfir a hestin, þann er þeir höfdu
af honum tekit, ok foru þa leidar sinnar. Þa foru hestar þeira 25
sva skyndiliga yfir ána, þa er þeir mattu eigi adr yfir fara, sem eigi
veri vatn i anni, ok nutu þa allir sinna hesta, er þeir letu guds
þræl hafa sinn hest.

A þeiri tid kom höfþingi, sa er Bucellinus het, med Fracka
her miklum i Campania herad. Enn (er) hann fra þat, at óðefi 30
voru mikil i munklifi Libertini, þa gengu Frackar inn i kirkiu,
þar er Libertinus var a þenum, ok leitudu hans ok kölludu akaf-
liga. Þa vard undarligr hlutr, er þeir leitudu hans, þeir gengu a
hann ok drapu fotum ok mattu eigi finna hann ne sia hann. En
er þeir urdu sva tældir af blindi sinni, þa foru þeir a brott fra 35
munklifinu ok höfdu óngan eyri þadan.

A annarri tid for Libertinus til borgar þeirar, er Ravenna
heitir, enn hann hafdi sendan aboti, sa er næstr var Honorato

5 lërifödur hans. Enn fyrir elsku lërifedr hins var Libertinus vanr at hafa með sér skoleist hans, hvargi sem hann fór. Enn er hann fór leidar sinnar, þá mætti hann konu nockurri, er fór með lík sonar hins nyandads. Enn er hon leit guds þræl, þá tok hon í tauma hesti hans ok mælti: «Eigi muntu hédan fara, nema þú reisir upp son minn.» Enn hann óadiz akafa þenar hennar, þvíat hann var eigi vanr at gera slíkar iarteinir, ok villdi fordaz konuna ok matti eigi. Þá tok at beriaz í bríosti hans lítillæti ok mis-
 10 kunsemi, hrezla ok harmr: hræddiz hann at freista oreyndrar iarteinar, ok harmadi hann þó með sonlaussi konu. Enn til guds dyrdar ste mildi yfir kraptaudikt bríost, þvíat eigi væri kraptaudikt, ef eigi stigi mildi yfir þat. Þá ste Libertinus af hesti ok féll a kne ok héllt höndum til himins, ok tok skoleist lërifödur hins ur sérk sér ok lagdi a bríost enum dauda. Síðan hvarf aptr
 15 önd sveinsins til líkams, ok tok Libertinus í hönd honum ok selldi hann lífanda modur sinni, enn hann fór leidar sinnar.

Petrus. Hvat ætlum ver, hýart þessa iartein gæti af gudi verðleikr Honorati edr þen Libertini?

20 Gregorius. Slíka iartein matti sýna kraptr hvarstveggia þeira ok trúa konunnar; ok ætla ek, at af (þvi) mætti Libertinus þetta geta, at hann treysti meirr lërifedr sinum enn sér sialfum, þvíat hann ætladi sík geta þat, er hann bad, af þess verðleikum, er hann lagdi skoleist yfir lík ens andada. Sva gerdi Heliseus forðum, er hann kom til Jordanar, at hann laust mötli lërifödur hins a vatnit
 25 (ok mælti): «Hvar ertu nú gud Helie?» Þá gerdiz þegar gata ífir ana. Í þessum hlut megum ver virða, hversu mikit lítillætis kraptr vinnr, at þá matti Heliseus vinna kraptr lërifödur hins, er hann mintiz nafns hans.

30 Petrus. Er nockut enn at segia frá þessum manni, þat er oss megi stoda til kenninga?

Gregorius. Er til at segia, ef nockurr villdi eptir líkia, þvíat ek ætla æðri vera þolinmæði enn iartein. Aboti sa var bradlyndr, er næst var eptir Honoratum. Enn hann var reidr um dag Libertino, sva at hann matti varlla stílla sík. Enn er hann fann eigi
 35 vönd at líosta hann, greip hann upp fotskemmil ok laust í andlit honum, sva at allt andlit hans blanadi ok þrutnadi. Þá fór Libertinus þegiandi til reekiu sinnar. Enn naudsýnia fór nockura vard annan dag at fara frá munklífinu. Enn er ottutidum var lokit, þá geck Libertinus til reekiu abota ok qvaddi lítillatliga blezunar.
 40 Aboti vissi, at Libertinus var öllum kunnr at gæzku, ok ætladi

hann, at hann mundi vilia brott fara or munklifinu fyrir oskil, þau er honum voru gior, ok melli vid hann: «Hvert villtu fara?» Enn hann svaradi: «Skyllid er for at fara naudsyn munklifissins, fadir, ok ma ek eigi þa for fordaz, þviat ek het i ger at fara þangat i dag.» Þa komz aboti vid af enu(m) inztum rotum hiartans, er hann sa hardleik hiarta sins, enn hogveri Libertini, ok reis upp þegar ur reckiu sinni ok fell til fota Libertini ok taldiz sekr vera ok misgert hafa, er hann gerdi slika meingerd guds þreli. Enn Libertinus fell til fota abota, ok qvad helldr þetta ordit af sinni synd enn af grimleik hans. Þa sneriz aboti til hogveris, ok var þolinmeði lerisveins lerimodir lerifodurs. Enn er Libertinus kom þangat, er hann atti for or munklifinu, þa spurdu kuningiar hans ok vinir, hvi andlit hans vere sva blatt ok þrutit. Enn hann svaradi: «Fyrir syndir minar laust ek i ger aptan andliti minu a fotskemmil.» Sva hirti heilagr madr i briosti ser beði sannsogli ok gofgun lerifodur, at hann leyndi synd hans ok gerdi eigi sialfr synd i lygi. Sia madr, er ver segium nu fra iarteinum, atti marga lerisveina, þa er iarteinir gerdu, enn ek mun þo fra fam segia, þviat ek skyndi til annars. Einn hlut mun ek þann segia, er mer þickir eigi fallit at þegia yfir.

3. I þvi sama munklifi var munkr, sa er gofugt lif hafdi, enn sa vardveitti kalgard. Enn þiofr var vanr at koma iduliga i gardin ok stela. Enn er gardvordr fann, at stolit var or gardinum, enn sumt var spillt ok trodit, þat er eigi var a brott tekit, þa geck hann um gardin utan ok innan, ok fann um sidir stettir þer, er þiofrin hafdi gervar. Enn er hann kom i gardin, þa fann hann þar hoggorm ok melli vid hann: «Fylgdu mer.» Enn er hann kom þangat, er þiofrin hafdi stettirnar gert i gardinum, þa melli hann vid orminn: «I nafni Jesus Kristz byd ek þer, at þu verir þiofrinum gotu þessa.» Þa lagdiz ormin i hring hia stettunum, enn munkr for heim til hussins. Enn þiofr kom til gardz eptir vana sinum, þa er allir munkar svofu um middegi. Enn er hann villdi stiga inn um gardin, þa sa hann, at hoggormr la a gotunni, ok vard hann hræddr ok fell af gardinum ut. Enn fotr hans vard fastr, þviat gardstaurr krekti i sko honum, ok heck hann þar, unnz munkr kom til gardzsins. Enn er hann kom i gardin, þa melli hann vid ormin: «Gudi þauck, gerdir þu sem ek baud, far brott nu!» Þa for hann brott þegar. Enn er munkr kom at, þar er þiofr heck, þa melli hann vid hann: «Hvat er nu, brodir? Gud selldi þik mer nu. Fyrir hvi þordir þu sva opt at stela fra

bræðrum?« Þá leysti hann fot þíofsins ok let hann s(t)íga nidr hogliga ok bad hann fylgia ser. Þá leiddi hann hann heim til gardzhlids ok gaf honum alldin, þat er hann villdi stela, ok mælti vid hann: «Far þu nu ok stel eigi sidan, enn ef þer verdr þorf, 5 þa kom þu til min, ok mun ek gefa þer vid godan hug þat, er þu villdir stela med syndum.» Þá for þiofr a brott ok var alldri fundinn at stulld sidan.

4. Equicius het einn enn helgazti madr i Valeria heradi, hann var ageþr at heilagleik sinum ok iarteinum, ok red hann 10 fyrir mǫrgum munklifum i þvi heradi. En er hann var a ungunum alldri, þa hafdi hann freistni mikla a likam sinum til munudlifs. Enn hann sotti til þena skiols ok bad af öllum hug gud fulltings a freistunar tid. Þa syndiz honum engill guds i draumi a nöckurri nott ok braut or likam hans alla lostasemi, sva at hann 15 kenndi alldri sidan freistni a likam sinum. Enn er hann hafdi þenna krapt fengit af gudi, þa tok hann íáfut at hafa forrad a nunnum sem a munkum. Enn hann taldi þat þo fyrir lērisveinum sinum, at þeir treystiz eigi ser eptir hans dēmun, at eigi felli þeir i synd, ef þeir treystiz þeiri giðf guds, er þeir höfdu eigi.

20 A þeiri tid, er fólkkunnigir menn voru teknir i Romaborg, þa flydi einn þeira, sa er kunnigaztr var, ok het sa Basilius, ok kom i munks buningi til byskups þess, er Castorius het i Valeria heradi, ok bad hann byskup, at hann kvēmi honum til munklifs Equicij, at hann mētti leidrettaz. Þa kom byskup til munklifs 25 ok hafdi Basilium med ser ok bad guds þrel Equicium, at hann tēki vid honum. Equicius leit vid honum ok mēlti: «Sia er þu felr mer a hendi, hann syniz mer helldr diðfull enn munkr² eigi þegar a. Þa bad Equicius Julianum dveliaz med ser nöckura daga ok dum [Muntu 30 vita þ]a, i hviliku vardhalldi [guds þeir eru, er] sialfir sik fyrirlita, [ok hver]n veg þeir hafa [med öðrum mönnum, er] eigi skammaz at verda fyrirlitnir af mönnum. Enn þar i gegn liggia þeir lagt i guds ögliti, er dramba i [ögliti sinu] ok naunga sinna. Sva sem drottinn mēlti vid nockura: «Er drambit fyrir mönnum, enn 35 gud veit hiortu ydr, þviat þat er rēkt fyrir gudi, er hátt er mönnum.»

Petrus. Ðat undrumz ek i þessu mali, er gofugr byskup skylldi trua lognu fra helgum manni.

Gregorius. Hvort undraz þu, Petrus, þat, þott ver verðim teldir af lygi iardligir menn, þar er David, sa er spaleiksanda hafði opt, ok trudi hann ordum sveins þess, er ló at honum, ok let drepa saklausan son Jonathe. Hvat er undarlikt, þott lygimenn teli oss, er eigi erum spamenn, þviat hugr byskupa er opt i mikilli ahyggiu, ok verðr þa minni athugi einshvers hlutar, er hann dreifiz til margs, ok ma hann þvi auðvelligar teldr verða i einum hlut, sem hann annaz um fleira.

Enn er heilagr Equicius for af heimi, þa var lik hans grafit i Laurencius kirkiu. Enn þorþkarll nockurr setti byrdu hveitis fulla um dag a leidi hans ok hugdi eigi at, hversu heilagr sa var, er þar var grafin. Þa kom hvirvilvindr ur lopti ok hof upp byrduna ok kastadi langt a brott fra leidi Eqvicij. Enn sa vindr hrærdi ecki annat, ok mattu þa allir skilia, hversu mikill dyrdar(madr) fyrir gudi er þar var grafin. Enn þa er Langbardar heriudu i Valeria herad, þa flydu munkar til Laurencius kirkiu ok til leidis Eqvicij. En Langbardar þustu inn eptir þeim i kirkiuna ok toku at draga þa ut ok villdu bana þeim edr pina þa. Þa kalladi einn þeira oc mælti: »Likar þer þat, heilagr fadir Eqvicius, at ver sém sva dregnir, ok hlifir þu oss ecki?« En er sa hafði þetta mælt, þa greip ohrein andi alla þa hermenn, er i kirkiunni voru, ok fellu þar til iardar ok voru qvalldir, allt til þess er hinir hetu, er uti voru, at þeir mundu alldri sidan heria i sva helgan stad. Ok hlifdi Eqvicius sva lerisveinum sinum, at hann veitti morgum odrum hialp i þvi.

5. I borg þeiri, er Anchonitana heitir, var kirkia heilags guds piningarvotz Stephani. Þa kirkiu vardveitti heilagr madr, sa er Constancius het. En sa var vida agætr af heilagleik sinum, þviat hann fyrirlet alla iardliga hluti, enn hann hafði allt kostgæfi til himneskrar dyrdar. Enn er hann hafði eigi um dag vidsmior at lysa i kirkiunni, þa let hann fylla öll liosker kirkiunnar af vatni ok setti kveik i midiu, sem hann var vanr. Enn er hann bar elld til ok tendradi, þa brann sva vatnit i lysikerum, sem þar veri vidsmiör i.

Petrus. Undarligan hlut heyri ek nu, enn vita vil ek, hvært litilleti sia madr hafði innan rífa, er slikan krapt matti syna.

Gregorius. Maklikt er at vita litilleti þeira manna, er iarteinir syna, þviat iarteinir, þer er mönnum ero syndar, meða hugin

med mikilli freistni. Enn ef þu heyrir einn hlut, þann er sia madr gerdi, þa muntu vita bratt, hvert litilleti hann hafdi. Þa er saga geck fra heilagleik hans, þa sottu margir fund hans, ok for þorp-kall nockurr um dag langan veg at sia hann. Enn þa bar sva
 5 til, at Constancius stod a knacki ok gerdi at liosi. Enn hann var manna minztr at vexti ok liotr at aliti. Þorpkarlin spurdi, hvar Constancius veri, ok var honum sagt. Enn er hann sa mann liotan ok lagan, þa trudi hann eigi, þviat heimskr hugr demir verdleik eptir likams aliti. Þa gerdiz þreta nockur i hug þorpcallzins a milli
 10 þess er hann sa ok heyrði sagt, þviat hann hugdi eigi sva lagan mega vera þann, er (hann) heyrði sva háfan taldan i iarteinum. Enn er margir sôgdu honum, at þat var hann Constancius, þa hlo þorpkarlin at honum oc melli: «Ek truda þenna mann mikinn vera, enn hann er afstyrmí.» Enn er Constancius heyrði þat, þa
 15 vard hann gladr, ok geck þegar fra liosinu ok hvarf þegar til þorpkarlzins ok qvaddi hann sva blidliga ok feginsamliga, sem þa er hinir kerstu vinir finnaz: «Þu einn er sa, er rettum ôgum litr a mik.» I þessum hlut er merkianda, hvert litilleti Constancius hafdi, er hann qvaddi sva hyrliga þann, er hlo at honum.
 20 Þviat af meinmêlum verdr hverr reyndr, hvilikr hann leyndiz adr at sin sialfs; þviat fagna litillatir, er þeir ero fyrirlitnir, sem dramblatir fagna, þa er þeir eru dyrkadir, ok fagna þeir af því, þa er þeir ero litils virdir af ôdrum, at þeim þickia þa adrir þann dom sanna, er þeir demdu adr sialfir um sik.

25 6. I enni sômu borg Anchonitana var byskup heilagr, sa er Marcellus het, en fotaverkr bannadi honum göngu, ok baru sveinar hans hann a handknöckum þangat, er hann atti naudsyn at fara. Enn a nöckurum degi kom elldr i borgina, ok toku mörg hus at loga, sva at til þess þotti horfa, at borgin mundi ôll brenna,
 30 þviat menn mattu eigi slöckva elldin. Enn er elldrin sotti sva miok borgina, þa bad byskup bera sik i mot elldinum, ok melli vid þa, er hann baru: «Setit er mik i mot elldinum.» Enn er þeir gerdu sva, at þeir settu hann i mot elldinum, þa er login var akafastr, þa tok elldrin at snuaz apr ok syndi þat, at hann
 35 matti eigi granda helgum byskupi. Enn er login stödvadz af þessu endimarki, þa slocknadi elldrin ok þordi ecki hus at brenna sidan.

7. Munklifi stendr i fialli því er Soractis heitir. I því munklifi var guds þrell, sa er het Nunnosus. Enn hann hafdi þat velli

40 i fra Nunnuso guds manni *Oversk.*

ok forrad munklifissins, er næst var abotanum. Aboti var hardlyndr, enn hann bar þolinmodliga riklyndi hans ok stillti opt reidi hans med hogværi sinni ok litilleði. Enn munklift var sett i fiállzhlid, sva at engi var slettr sta(dr), sa er munkar mætti setia kálgard. En hialli litill sa var i hliðinni, ok skutti þar yfir biarg mikit. Enn sa stadr syndiz Nunnoso hellz fallit til kálgardzins, ef eigi meinadi biargit, en honum syndiz steinn sa sva mikill, at eigi mundi hundrat yxna draga. Enn er hann sa eigi lidsmegin til at hræra steinin, þa leitadi hann af gudi fulltings ok hvarf til þenar um nott. Enn at morni þa var inn mikli steinn langt a brott hrædr ur þeim stad, ok gafz þa munkum erit rum at setia kalgardin.

A annarri tid, þa er heilagr Nunnosus fegdi glerker, þau er kirkiulios brunnu i, þa fell eitt ur höndum honum ok brottnadi i smatt. Enn hann hræddiz reidi abota, ok samnadi hann saman brotunum ok lagdi nidr fyrir alltari ok hvarf til þenar. Enn er hann reis upp af þeninni, þa var glerkerit alheilitt, sva at eigi var brestr a því. Þat var enn, at vidsmior þraut i munklifinu, þvíat vidsmiorstre gafu eigi avðxt a sinni tid. Þa syndiz abota þat radlikt, at munkarnir færi vida at samna vidsmiorstream ok vinna med mönnum, at þeir mætti noekut vidsmior bera til munklifissins af verkkaupi sinu. Enn guds madr Nunnosus latti þess, þvíat hann ugdi þat, at brædr mundi fa andar skada, þa er þeir leitadi vidsmiors avaxtar ok færi brott or munklifinu. Þa bad hans brædr færa þat litla vidsmior, er þeir gatu af þeim inum fám vidsmiorstriam, er munklifinu voru. Enn er honum var þat fært i enu minzsta keru, þa setti hann fyrir alltari, ok hvarf til þenar, þa er adrir gengu fra. Sidan heimti hann þangat munka ok bad hella i öll vidsmiorsker af þessu vidsmiori. Enn er þat var gert, þa lauk hann

1 Her begynder første Fragm. C, et Blad delt efter Midten, saa at kun Halvdelen af hver Linie er tilbage; desuden er de nederste Linier aldeles bortskaarne. Det meddeles her: . . . ipt i marga staði. En annan dag, er vpp var lokit keronvm, þa vorv avll fvll af vidsmiorfi. Fra Anastasio . . . ig avðæfi fyrir gvðs sakir, ok setti munklifi i þeim stað er . . . marga vetr. En þar var hamarr einn skamt fra munklifino . . . s, þa var heyrð ravdd til hamarsins vm nott, sv er kallaði . . . þa vorv kallaþir .vii. brædr adrir ok nefndir á nafn . . . síþarr inn .viii. Allir mnkar heyrðo þessa rodd, ok vissv . . . En eptir fa daga andapiz Anastavsis fyrst. En síþan . . .

aptr öllum kerum. Enn annan dag þá voru öll vidsmiorsker full, þau er inn fyrri dag voru öll tóm.

8. Anastasius het madr, sa er verit hafdi i Romaborg ok vardveitti mikla aura. Enn hann fystiz at lika gudi einum ok 5 fyrirlet heims auðefi ok setti munklifi i stad þeim, er Suppentona heitir, ok lifdi þar marga vetr ok hafdi þar forrad yfir munklifinu. Enn er almattigr gud villdi launa göfugt erfidi Anastasio, þa kom rödd um nott a hafu biargi, því er nær var munklifinu, ok kalladi röddin ok mælti: «Kom þu Anastasi!» Enn er hann var kalladr, 10 þa voru ok kalladir sið adrir brødr. Þa þagnadi röddin litla þa stund, ok nefndi enn litlu sidar enn .viii. munk. En er allir munkar heyrdi röddina, þa var iflaust öllum, at andlat hans nalgadiz ok þeira, er kalladir voru. Enn er fair dagar lidu þadan, þa andadiz Anastasius fyrstr, enn þar eptir adrir .vii. hverr ad öðrum, at 15 þeiri skipun sem röddin kalladi þa af hamrinum. Enn sa brodir, er röddin þagnadi nockura stund, adr nefndr vøri, hann lifdi nockura daga sidan, er adrir voru andadir, ok merkti su dvöl raddarinnar þa stund, er hann lifdi lengr en adrir, þeir er kalladir voru. Enn er Anastasius andadiz, þa var sa einn brodir, er eigi villdi lifa 20 eptir hann, ok fell til fota honum öndudum ok mælti: «Fyrir þann sialfan sèri ek þik, er þu sottir nu heim, at þu latir mik eigi .vii. daga lifa i þessum heimi eptir þik.» Enn sa var andadr, adr .vii. dagar voru lidnir, ok hafdi hann eigi kalladr verit med audrum, þeim er önduduz, at þat mætti skyrar, at þen ein saman 25 Anastasii audladiz andlat hans.

Petrus. Ef sa brodir var eigi kalladr med öðrum, ok for hann þo ur heimi af þenum heilags mannz, þa syniz mer sva, sem

30 ðo raddir af hamrinum. En sa broþir er roddin þag z nöckvrum dogvm siþarr en adrir, at þat mætti skyrar mvníksins. Enn fylgþi annat þat er vndarligra var. Brodir nastasivm. En er Anastasivs var andapr, þa fell sa broþir nk er þv sækir heim, at ek lifa eigi .vii. daga i heimi ok var hann þeygi kallaðr vm nottina med öðrum, at þeir mætti ta davða þessa mvníks. Petrus ait af heimi af heilags mannz bænum, hvat megi þa annat vm af gvði fyrirætlat. Gregorius dixit tlaþir. En þeir hlvtir er helgir menn geta i bænum, ero sva fyrir ætla ætlan himinrikis er sva sett af almatkvvm gvði, at valþir menn num, er gvð ætlaði at gefa þeim fyrir alldir. 35 Petrus ait ætlan gvðs ma fyllaz med bænum. Gregorius dixit mvní skiott sanna. Drottinn 40

guds dyrlingar megi stundum þat geta af þenum at gudi, er eigi er fyrirætlat.

Gregorius. Eigi megu þeir þat geta, er eigi er fyrirætlat; enn þat er helgir menn geta með þenum, þa er sva fyrirætlat, at með þenum skal getaz; þviat himinrikis vist sealf er sva sett af gudi ok fyrirætluð guds vinum, at þeir megu eigi eignaz nema með erfidi ok þenum.

Petrus. Sannadu þat framar, hversu þenir megu stydia fyrirætlan guds.

Gregorius. Audvellt er þat mal at sanna. Gud mælti sva vid Abraham forðum: «Fra Ysac mun þrifaz allt kyn þitt, en ek læt þik verða föður margra þoda, ok mun ek kyn þitt gera margt sva sem stiornur himins edr siofar sand.» I þessum ordum er þat synt, at gud hafði fyrirætlat at fiölmenna kyn Abrahe fra Isac, ok segir þo sva heilög ritning, at Isac bad fyrir konu sinni, er obyria var, ok heyrði gud þen hans. Ef attar æxsling Abrahams var fyrirætluð edr heitin Isac, fyrir hvi tok hann þa konu, þa er obyria var? Enn af þvi er vist, at fyrirætlan guðs fylliz með þenum, er sa gat þat af þenum, at hann etti son, er þat var fyrirætlat af gudi, at kyn hans skyldi fiolment verða.

9. Lifgöfugr madr var i borg þeiri, er Serentis heitir, en sa het Bonifacius, ok var hann sva sem hann het, en þat þyðiz velgerandi. Enn hann sannadi nafn sitt a ungum alldri ok gerdi snemma iarteinir, þa er hann var heima með modur sinni; hvert sinn er hann geck ut or husi sinu, þa kom hann kyrtillaus edr skyrtulaus heim, þviat hann gaf klæði sin fatlausum mönnum, er a götu hans urdu. Enn modir hans avitadi hann opt um þat ok qvad honum ofallit at gefa veslum mönnum klæði sin. Þat var um dag einn, at Bonifacius hafði gefit aumum

mælti við Abraham: Ek setta þik xla kyn þitt sva 30
sem stiorur himins eða siofar sand. Enn mælti hann
er vist at almatigr gvð hafði fyrir ætlat at æxla kyn Abra
að drottin fyrir konv sinni, því at hon var obyria, ok heyrði drottinn . .
. þvi kyns Abrahe var fyrir ætlaþr af gvði fyrir Ysaak,
fyrir hvi ætlan fylliz með bænum, þar er sa gat með 35
bænum at hann hann skyldi æxla kyn Abrahe.
Petrus ait skynsemi lavk þat vpp fyrir mer
er aþr var leynt. Gregorius dixit de Boni.
. . . sannadi hann nafn sitt, en þat þyðiz goðvirkr. hann var
byskvp i borg teinvm eigi at eins þa er hann 40
var i byskvpdomi sinvm heldr ok þegar á með modr

manni allt hveiti, þat er modir hans hafði samnat til atvinnu ser þau misseri. Enn er hon kom til kornhlöðu, þa varð hon akafliða hrygg við skada sinn. Enn Bonifacius kom til ok leitadi við at hugga hana modur sina i blidum ordum. Enn er hon villdi eigi huggaz, þa mælti hann, at hon færi a brott ur hlöðunni. Enn er hon for a brott, þa hvarf hann til þenar, enn sidan geck hann ut ok leiddi hana þangat. Enn þa var kornhladan full hveitis, sva at hon hafði alldri fyrr verit iafnfull. Enn er modir hans sa þessa iartein, þa fysti hon iafnan sidan at gefa fleira enn færa. Enn hon var því vön at fæða hæn i husi sinu, enn refr kom stundum or skogi ok tok a brott hæninn. A noekurum degi var Bonifacius hia staddr, þa er refr kom ok tok hænuna eina. Þa for Bonifacius til kirkiu ok fell a kne til þenar ok mælti: «Líkar þer þat, drottinn, at refr taki hæn modur minnar, enu ek mega eigi niota?» Þa reis hann upp ok geck ut or kirkiu. Enn refrin kom þegar aptr ok let lausa hænuna, ok fell þegar daudr nidr. Petrus. Þat er undarlíkt, er drottinn heyrir þen vina sinna i sva smam hlutum.

Gregorius pavi. Þat geriz af mikilli forsia guðs, at ver vœntim ens meira, þa er ver getum it minna. Heilagr sveinn ok einfalldr var heyrdr i litlum hlut, at hann nœmi i smam hlutum, hversu hann skyldi treystaz gudi til ens meira. Enn er heilagr

sinni. Iafnan er hann geck vt or hvi sinv, þa kom hann sk
 þegar hann sa klæðlavsan mann, þa gaf hann þeim þegar
 25 favt sin reiga manni rett at gefa favt sin valövm.
 Enn helgi Boni allt hveiti þat er moþir hans hafði
 safnat til allrar vetræz En er
 hann geck vt litlo síþarr at lokinni bæn sinni þa
 En kornhlaþan var sva fvll af hveitino, at hon hafði aþr
 30 tein. þa fysti hon iafnan at gefa fleira en færa. þa . . .
 hans var von at fæða hæn i veggia skoti. En refr kom
 stv sveinn stoð i skotino, kom refr or skogi ok greip i
 brott h þer drottinn, at refr gripi i brott fostro modr
 minnar e kirkiinni fra bæn, þa kom refr aptr ok let
 35 lausa hæn Þat syniz mer vndarlígt er gvþ heyrir
 bæn vina sinna i Af mikilli forsia gvðs milldi
 geriz þat, er ver getvm it m vænta ins meira. Heilagr
 ok einfalldr sveinn skyldi treystaz at biðia mikilla
 hlvtu af gvði avðigr ok var þar ecki til atvinnu
 nema vingarþr einn dag, at fa ein tre vorv oneidd
 40 eptir. En er Bonifacivs iafnan var hann vanr,
 því helldr sem honvm þrongði meirr vingarþinn

Bonifacius var til byskups tekin i Serentis borg, þa fyllði hann byskups tigu i godum tidum. Enn sa byskupsstoll var þa faskrud- igr, ok var þar ecki annat til atvinnu enn vingardr einn. Enn a nöckurum degi hafði hrid mikil spillt vingardinum, sva at fa vintre voru eptir, þau er avöxt meðti gera. Enn er Bonifacius byskup 5 kom i vingardin, þa gerði hann þackir gudi, sem hann var vanr i naudsynium. Enn er su tid nalgadiz, er þau enu fa vintre, er eptir voru, meðti avöxt gera, þa baud hann Constancio presti frenda sinum at bua til ok bika innan allar vintunnor, þer er til höfdu verit, sem vant var, þa er godr avöxtr hafði verit. Enn 10 prestrin undradiz, er byskup baud at bua til margar vintunnur, ok þordi hann eigi at spyria, hvi þat gegndi, ok gerði sem byskup baud. Sidan geck byskup i vingardin ok samnadi vinber(i)um ok bar til vinþrongvar, ok bad hann alla menn utganga þadan. Enn hann var einn eptir ok sveinn ungr hia honum, ok bad hann 15 sveinin troda vinþrongina. Enn er þadan kom litit vin, sem von var, þa hellti guds þrell þvi i allar tunnur, þer er til voru, ok kom þa litit a einnar hlut, er litlu var skipt i marga stadi. Enn sidan let hann kalla þangat volada menn. Þa tok vin at vaxa i vinþronginni, unz fyllt voru öll ker, þau er voladir menn baru þangat. 20 Sidan sendi hann sveinin i brott ok lauk aptr vandliga vinklif-anum ok geck þegar til kirkiu. Enn a inum þridia degi heimti hann þangat Constancium prest ok lauk upp vinclifanum, ok voru þa allar tunnur fullar vins, sva at þa mundi yfir ganga of allar, ef eigi kemi byskup til. Þa baud hann prestinum varnat á at 25 segia iartein þessa, þviat hann ugdi þat, ef kraptr hans yrði mörgum kunnr, at manna lof mundi minka verdleik hans fyrir

sem hann væri ospilltr, ok a einvm degi bavð hann einvm
. . . . tvnnr ok avll vinker, sva sem fyrir hafpi vant verit. En prestr
. vintvnnr þar er eigi var vins til van. En eigi 30
treystiz hann at s bio til allar tvnnr. Þa geck
Bonifacius i vingarþinn ok saf vinþrongar, ok bad
alla vtganga or hvsino nema svein einn l vinþron-
gina. En þar kom litid vin af fám vinberivm sem va
hellti or þvi eno litla keru nockvro vini i avll ker ok tvnnr þer . . . 35
. helldr en eigi i allar tvnnr af þesso ino litla vini. Þa
mælti kalla valaða menn. Þa tok at vaxa vin i
þronginni. þar til er f vorv borin. En er hann haf-
ði hvggat alla valaþa, þa er þangat komv lavk aptr
hvsino i las ok for siþan til kirkiu. En inn þridia dag 40
þa vpp vinklefanvm, ok vorv þa allar tvnnr vins fvllar

guði, ok likti hann eptir drottni vorum sialfum, er oss gaf litilleðis dæmi, þa er hann bannadi lerisveinum sinum at segia syn, þa er þeir sa, þar til er sonr manz risi af dauda.

25 Petrus. Hvi gegnir þat, er sagt er fra lausnara vorum, þa er hann gaf syn blindum mǫnnum .ii. ok bad þa engum manni segia, enn þeir foru ok sǫgdu hverium, er þeir fundu. Hvat mundi guds sonr þess vilia, er hann meðti eigi fylla sva, at iartein su meðti eigi felaz, er hann villdi at leynd veri?

Gregorius. Lausnari vorr veitti oss dæmi i ǫllum verkum, þeim 10 er hann gerdi i mannligum likam, at ver gangim honum i spor i ǫllu því, er ver megum, a gǫtu þessa lifs. Drottinn bad leyna iartein sinni, ok vard eigi leynt, til þess at valdir menn hans nemi þat af hans dæmum at vilia leynaz (i) godum hlutum, þeim er þeir gera, enn þo verda þeir fundnir naudgir, at ǫdrum megi stoda 15 god verk þeira. Enn eeki villdi drottin þess verda lata, er eigi meðti hann verda lata, helldr syndi hann dæmi, hvat lidir hans skulu vilia, edr hvat þeim mun verda oviliǫndum.

Enn ero nockurir hlutir eptir at segia fra Bonifacio byskupi. Hatid var su heilags manz, þess er Proculus het. Enn audgir 20 madr, sa er Fortunatus¹ het, baud heim med ser Bonifacio byskupi a þeim degi. Enn guds madr veitti þat, er Fortunatus baud med ast, ok for heim med honum, þa er lokit var tidum. Enn þa er bord var fram komit, ok adr byskup hafdi mat signdan, þa kom leikari nockurr fyrir dyrum ok bles i trumbu, sem margir 25 leikarar ero vanir at fa ser fezlu af idrottum sinum². Enn er byskup heyrði trumbulodit, þa reiddiz hann ok meðtti: «Daur er vesalingr sia! Ek kom til bordz ok lauk ek eigi upp munn minum til lofs guds, enn sia kom ok bles i trumbu sina. Farit er ek gefit fezlu vesalingi fyrir ast guds. Enn þat skulu þer vita, at 30 hann er daur.» Enn er leikarin hafdi þadan fezlu þegit, þa þa vinit ganga yfir allar tvnir, ef byskup kemi siþarr. Þa þessa iartein meþan hann lifði, því at hann vǫði at manna lof mǫndi m ofraz fyrir mǫnnum. Þat gerði hann eptir dæmum ins sanna lærifeðr fvm ok bannadi lærisveinum sinum at segia þat er þeir hofðv seð Þess gefr nv færi at spyria, hverio þat gegnir er sagt er i gvð bavð at 35 þeir segði manni. En þeir forv vm land allt ok sog sameillif feðr ok helgvm anda hafa þat i vilia sinum, er hann matti eigi er hann villdi at þagat veri yfir ok engvm fra sagt. Gregorius³ Varr drottinn ok lausnari gaf oss dæmi i ǫllum hlutum þeim er hann

¹ Fortunus B. ² tinum B.

villdi hann ut ganga, enn steinn fell i hōfut honum af vegg, ok fell hann nidr ok lamdiz ok var daudr annars dags, sem guds madr sagdi. [I þessum hlut er virðanda, hversu mikil heidsej er v(e)itandi helgum monnum¹, þviat þeir ero musteri guds². Ok þa er heilagr madr er til reidi eggidr, þa reidiz sa er byggvir i musterinu. Af þvi er mest uggandi reidi rettlatra manna, at þat er vist, at sa er nalegr hiortum þeira, er matt hefir til at hefna þeira.

A nōckurum degi var byskup gengin i calgard sinn, ok hōfdu þa fuglar margir ok meinkviqvendi komit i gardin ok spillt öllu þvi, er i gardinum var. Þa mēlti Bonifacius vid meinkviqvendin: «Ek sēri ydr i nafni drottins vars Jesus Kristz, at þer farit a brott ok spillit eigi fēzlu þrēla guds.» En er hann hafdi þetta mēlt, þa foru a brott or gardinum öll kviqvendi þessi ok komu all dri þar sidan.

3A annarri tid hafdi Constancius prestr frendi Bonifacii byskups selldan hest sinn vid .xii. gullpenningum, ok lagdi hann i ork sina ok for sidan til syslu sinnar. Enn er hann var a brott farin, þa komu voladir menn til byskups ok badu hann gefa ser nōckura huggan volads sins. Enn er guds madr hafdi ecki þar med hōndum, þat er hann mētti gefa, enn hann villdi eigi lata ina voludu menn med tomar hendr brott fara, þa kom honum i hug, at Constancius prestr hafdi selldan hest sinn litlu adr ok lagt verd hans i ork sina. Þa geck byskup til erkrinnar ok braut upp lās in ok tok þadan .xii. gullpeninga ok skipti med þurfamōnnum, sem hann villdi. Enn er Constancius kom ok sa lās brotinn fra ork sinni ok brott tekna gullpeningana, vard hann reidr akafliga ok mēlti: «Þott allir se her, þa er mer eigi vęrt.» Þa heimti byskup hann til mals vid sik ok leitadi vid at stodva reidi hans med blidum ordum, enn hann svaradi med reidi ok þrętu: «Eigi er mer her vęrt, qvad hann, gialltu mer penninga mina.» Þa geck byskup til kirkiu heilagrar Marie ok hellt hōndum til himins ok bad, at gud gęfi honum þat, er hann mētti stodva reidi prestz. Þa leit hann i kapu sina fyrir, er upp hafdi borit milli handa honum, þa er hann hellt hōndum til himins, ok sa þar liggia .xii. gullpenninga sva biarta, sem nytেকnir vęri ur afli. Þa geck byskup ut or kirkiu ok kastadi penningum i kne Constancio presti ok mēlti: «Þar er(u) nu penningar þinir, þeir

1 manni B. 2 [Qua in re, Petre, pensandum est, quantus sit viris sanctis timor exhibendus; templa enim dei sunt lat. 3 Af Constancio Oversk.

er þu leitadir, enn þat scalltu vita, at þu munt eigi her byskup
eptir mik fyrir fegirni þina.« Af þessu atqvædi byskups lysti yfir
þvi, at prestr etladi at kaupa byskups velldi med gullpenningum,
enn ord byskups fyllduz i þvi, at Constancius vard eigi byskup.

5 A annarri tid komu gestir .ii. til byskups, þeir er fara letuz
vilia til borgar þeirar, er Ravenna heitir. Enn Bonifacius gaf
þeim vin i bolla, þat er þeim mætti þörf vinna at dagbolla. Enn
þat vin vann þeim at nogu, þar til er þeir komu i Ravennam, ok
dvölduz þeir þar nockura daga ok drucku hvern dag af þessu
10 vini, er Bonifacius hafdi þeim gefit, ok vann þeim þörf vinit allt til
þess, er þeir komu aptr til byskups, sva sem gerdiz vinit i bollanum.

10. Enn var annarr heilagr byskup, sa er Fortunatus het, i
borg þeiri er Tudercina heitir, enn sa (hafdi) mikinn kragt guds
miskunnar til þess, at hann rak ohreinan anda fra odum mönnum
15 ok ste yfir med þena krapti margfallda freistni diofla. Nockur
göfug kona var i Tuscia heradi, enn sonr hennar qvangadiz. Enn er
fair dagar lidu þadan, þa var þeim snor ok sveru bodit til hatid-
ardags, þess er vigia skyllði kirkiu Sebastiani. Enn a þeiri nott,
er enn næsta dag skyllði kirkiu vigia, þa urdu en ungu hiu yfir-
20 stigin af likams munud, ok gadu eigi hatidarinnar. Enn er at
morni kom, þa velkti enn unga kona fyrir ser, hvart hon skyllði
fara til kirkiuvigslunnar, likams munud latti hana, enn hon
skammadiz fyrir mönnum at fara eigi, enn þo skammadiz hon meirr
manna óglit enn guds dom; þa fór hon med sveru sinni. Enn er
25 heilagr domr Sebastiani var borin inn i kirkiu, þa vard enn unga
kona od af diofli fyrir öllum lyd. Enn er kirkiuprestr sa hana
mædda af diofli, þa tok hann þegar duk af alltari ok kastadi yfir
hana. Þa greip ohrein andi prestin, þviat hann treysti ser framar,
enn hann hafdi verdleik, ok reyndi hann i meini sinu, hvat hann
30 matti. Enn þeir er hia stodu baru konuna heim til hus sins.
Enn er hon hafdi længt mein af ohreinum anda, þa toku frændr
hennar þat rad upp, er oþarfaz var ondu hennar, ok selldu hana
fiólkunnigum mönnum til lækningar. Enn þeir köstudu henni ut
a á ok leitudu vid lengi med gölldrum sinum, at sa fiandi flydi,
35 er hana qvaldi. Enn þat gerdiz at guds domi, at þa er einn fiandi
var fra henni rekin med fiolkyngi, þa komu margir i stadin, ok
var hon miklu erri enn adr, ok tok hon lata iafmörgum röddum,
sem hon var qvold af dióflum. Í a toku frendr konunnar at idraz
otru sinnar ok leiddu hana fyrir Fortunatum byskup; enn hann
40 styrkti sik marga daga ok neþr i þenum ok föstum, þviat hann sa

marga diofla i einum likam standa i gegn ser. Enn hann gerdi hana sva alheila af þenum sinum, sem alldri hefði ohreinn andi haft velldi yfir henni.

A annarri tid hafði guds þrell Fortunatus rekit illgiarnan anda fra manni. Enn sa andi bra a sik utlendz manz asionu ok 5 for um aptan dags um strēti borgarinnar ok mēlhti: «Sia þer nu, hvat byskup gerdi, hann rak utlendan mann af gistingu, enn nu leitar ek hvílldar, ok vill engi vid mer taka i borginni.» Enn bondi einn, sa er sat vid elld i husi sinu, ok konu hans ok sonr ungr, sa er heyrði ord ins utlenda, er hann hugdi at veri, ok þat 01 hversu byskup hafði gert, þa ladadi hann þann ok bad sitia vid elld hia ser. Enn er þeir rēdduz vid, þa greip illgiarn andi son bondans ok varp honum i elldin, ok do þar, ok varþ bondi viss, hvern hann ladadi edr hvern byskup rak a brott.

Petrus. Hvi gegnir þat, at fiandin matti þar grand gera a 15 gistingu, er madr ladadi hann af því, at hann hugdi hann utlendan mann vera?

Gregorius. Margir hlutir synaz þeir godir, at eigi ero godir, þvíat eigi ero af godum hug gervir; þvíat eigi ero god verk, þo at god syniz, ef eigi ero af godum hug giorr. Enn ek ętla þenna mann 20 af því mein fengit (hafa) af gest sinum, at hann þecktiz meirr atólur, þer er hin taldi a hendr byskupi, enn miskunnar verk, þvíat viti, þat er hann feck, syndi, at eigi var syndlaus vidtakan gestzins, þvíat þeir ero sumir, er til þess gera god verk, at þeir syniz þa betri en þeir adrir, er eigi gera slik verk. Af því ętla ek þenna mann, 25 er fianda tok a gisting, fyrir þa hręsni vid honum tekit hafa, at hann syndiz framar gera enn byskup, þa er (hann) ladadi þann, er Fortunatus rak. A annarri tid var nockurr blindr madr leiddr fyrir Fortunatum byskup, ok bad hann ser hialpar af guds þręli ok gat þat er hann bad, þvíat guds madr gerdi krossmark yfir 30 ógum hans, ok tok hann syn sina.

Hestr riddara eins ęrdiz, sva at traut matti ahendr verda, ok beit hann menn, ef a gótu hans urdu. Þa gerdu menn til lidssamnad, ok vard hestrin tekinn ok leiddr til byskups. Enn hann gerdi krossmark yfir hōfði hestzins, ok stōdvadiz þegar oll ędi hans, ok 35 vard hann sidan hegri, enn adr hann hafði ęrr ordit. Enn er riddarin sa hest sinn med sva storu takni snuin fra ędi, þa villdi hann gefa byskupi hestin. Enn er byskup villdi eigi þiggia hestin,

þa bad riddarin, at hann fyrirliti eigi giöf hans. Enn byskup fyrirleit eigi þen riddarans ok tok eigi giöf fyrir iartein, þviat hann gaf riddaranum fullvirði fyrir hestin ok tok sidan vid hestinum, ok þreytti hann ast til þess, er honum var bodit at gefa.

- 5 A nockurum degi komu hermenn, þeir er Gothi heita, til Tudercina borgar, enn þeir attu leid til Ravennam. Enn þeir toku sveina .ii. ur þę þeim er Fortunatus atti. Enn er honum var þat sagt, þa sendi hann mann eptir lidshöfþingium ok lezt eiga skyllt mal vid þa. Enn er þeir qvomu, þa qvaddi hann þa
- 10 fyrst blidum ordum ok villdi sva stöðva grimleik þeira, enn sidan melli hann vid þa: «Hvert verd vilit er, at ek gefa ydr fyrir sveina þessa, er þer tokut?» Enn lidshöfþingi svaradi: »Giora munum ver, hvat er þu bydr annat, enn sveina þessa munum ver eigi selia.«
- 15 «Hryggvir þu mik nu, sonr, qvad byskup, er þu hlydir eigi födur þinum; hird eigi at hryggva mik, þviat þer gegnir þat eigi.» En höfþingin hellt hardleik hiarta sins ok syniadi byskupi þess, er hann bad, ok for a brott. Enn er þeir funduz annan dag, þa hafdi byskup upp it sama mal at fala sveinana. En er hinn villdi þa eigi selia, þa vard byskup hryggr ok melli: «Veit ek, at þer gegnir eigi þat,
- 20 er þu hryggvir mik.» Enn höfþingin gaf eigi gaum at ordum byskups ok setti sveinana a hross ok let fara fyrir ser i midiu lidi, en hann ste ok a hest sinn sialfr ok reid eptir. Enn er hann kom fyrir Petrus kirkiu postola, þa drap hestr hans fęti, ok fell hann af baki, ok brotnadi þioleggr hans. Þa baru forunautar hans
- 25 hann til hus, þar er hann hafdi gisting, ok let hann þegar senda eptir sveinum, ok bad hann þau ord bera byskupi, at hann sendi nockurn diaku sin. En er diaknin kom, þa let hann þangat leida sveinana ok melli; «Fardu ok seg drottni minum Fortunato byskupi, at hann taki vid sveinum þessum, er hann faladi, ok
- 30 bidi fyrir mer, þviat hann bölvadi mer.» Þa leiddi diaknin aptr sveinana til byskups. Enn Fortunatus sendi vatn vigt ok melli vid diaknin: «Fardu ok kasta vatni þessu yfir enn siuka!» Diaknin for ok gerdi, sem byskup baud. Undarligr hlutr gerðiz þegar; er þetta vatn kom yfir enn siuka, þa festiz þegar þioleggr hans, er
- 35 adr var brotin i þria luti, ok reis hann heill upp ok ste a hest sin ok for leidar sinnar, sem honum hefði ecki at meini vordit.

Marcellus het einn goðr madr, sa er hus atti i Tudercina, ok voru systr hans tvęr med honum. Enn hann tok sott ok andadiz þvatdagin nęsta paskum at aptni. Enn lik hans var eigi

gráfit a þeim degi, þviat langt skyldi færa. En¹ er helgi hotiþar-
ennar dvalþi lengi groftt ens andaþa, þa runno systr hans gratandé
til byscops oc melto: «Vitom uit, at þu hevir postola velde,
grøper liöþro, lyser² blinda. Com þu oc reis up broþor occarn af
daþa.» En er Fortunatus fra3 andlat hans, þa felldi han tór oc 5
svaraþi þeim svstrom: «Farit a bræt it oc meliþ eigi⁴ þetta, engi
maþr ma góra i gegn boþorþi gvþs, er alra lifi reþr.» En er þer
foro a bravt, þa var byscop eptir hrvgggr af andlati Marcellus. En
i dagsting⁵ of morgoninn þa for hann til hus ens andaþa manz⁶,
oc diaenar hans .ii. með honom, oc stoþ hann lengi a bøn yvir 10
licino. En er hann hafþi bón locit, þa settise hann hia likino
oc nefndi en andaþa [a nafn⁷ oc melti lagt: «Marcelle frater!»
En en andaþi hof up ægo sin þegar, sem hann vere or svefni vaöþr
oc leit til byscops oc melti: «Hvat gærþir þv, hvat gærþir þu?»
Byscop svaraþi: Hvat þotti þer sem ek gærþa?» «Tveir menn, 15
qvad hann, qvomo i gær oc leido ænd mina fra licam i goþan staþ.
En i dag vas .i. senndr, sa es melte viþ hina .ii.: Leiþiþ [it apr
hann⁸, þvi at Fortunatus episcopus es comenn i hus hans.» En eptir
þessi orþ þa reis Marcellus heill up oc lifþi lengi siþan. En þat
es vist, at hann mónde eigi týna goþom staþ, þeim es hann hafþi 20
tecit, þvi at íflæst es, at hann matti af bónom byscops betra lif
hafa eptir andlat en fvrir, þott hann lifþi vel apr. En ver þurfom
eigi mart at segia fra lifi Fortunatus byscops, þar er ver siæm allt
til þessa dags margar iarteinir verþa at leiþi hans; þar fa sivkir
menn helso, oc flæia dioflar fra oþom, oc geta þeir bænir, es með 25
rette tru biþia.

11. Martirius het .i. gvþs þrell i Valeria heraði, en sa þionaði
trulega gvþi, oc boro iarteinir vitni heilagleic hans. A necqveriom
dege, þa er muncar hofþo gorvan bylming⁹, oc com þeim eigi i hug
at gæra crossmarc¹⁰ a bravþhleifin[om], sem vanþi vas til, þa 30
sægþo þeir Martirio, at hlefren vas eigi mercþr, oc [var borin apr¹¹
i eimyrrio, þa gærþi gvþs þrell með fingri sinom crossmarc yvir
gloþonom. Þa toc bravþit at spraca sem steinn micill i eldenom.
En es hleifrinn var bacaþr oc or elde tecenn, þa vas crossmarc
fundit a hleifinom, þat es með tru vas gort heldr en með hende. 35

1 *Med dette Ord begynder A, som nu lægges til Grund.* 2 ok lysir B.
3 fretti B. 4 *n(d.e.non) A; og saaledes oftere for eigi.* 5 dagan B. 6 *Y A.*
7 [saal. B; M. A; per nomen vocavit lat. 8 [Leidit hann apr B.
9 bylming B; panem subcinericium lat. 10 + marc A. 11 [rettet;
var bomo (eller borno) . . þr A; rakadr B.

12. Dalr heitir Intertrina¹, i þeim dal steindr(!) gvþs moþor kirkia. En þeire kirkio þionaðe heilagr prestr, sa es Severus het. Honom sende orþ .i. buande, þa es sa la á náström², at hann scylde coma oc veita honom scriptir oc bønir, at hann levstisc fra synþ-
 5 om, apr hann andaþisc. En es sendemenn buandans qvomo, þa atti Severus prestr scylda sv slo i vingarþi, oc melti við þa sendemenn-
 ena, at þeir færi fvrir, en hann leze coma mónico litlo siþarr. Oc er litit vas eptir vanunnit i vingarþinom, þo læc hann sv slo sinni,
 apr hann færi til ens sivca. En es hann vas a leiþ comenn, þa
 10 qvomo þeir a mot honom, es fvrir voro sendir, oc melto: «Fvr hvi dvalþir þu faþir? Eigi þarptu lengr at mæpa þic a farveg þessom, andaþr er hann nu.» Severus varþ þa acafliga hrvgr, es hann heyrþi þetta, oc virde hann sic verþa secian af andlati hans, oc fór klæcqvande, unz hann com til hus ens andaþa, oc fel
 15 allr til iarþar fvrir rekio hans oc kallaþi a gvþ meþ torom. En es hann greit(!) acafliga oc hof eigi hofof af iorþo oc talþi sic sekian fvr gvþi af darþa hins, þa toc en andaþi and sina oc lifnaþe. En es þeir só þat, es hia stóþo, þa toco þeir at undrasc oc feldo tær fvr fagnaþi, oc spurþo hvar hann hefþi verit, eþa hverso hann

20 hvrþi apr. En hann svaraði: «Svartir menn oc hreþilegir leido mic, en eldr brann or munnri þeim oc næsom. En es þeir lédo mic of mvrqvastaði, þa com a mot oss ungr maþr, fagr at aliti, oc melti við þa es mic leido:« Leiþit [aptr er hann³, þvi at Severus grętr.« En es Severus hevrþi þetta, þa reis hann vp af iorþo oc
 25 veitti buandanom scriptir oc bônir. En es enndr lifnaþr var en sivci, oc hafþi gorva iþron .vii. daga fvr svnþer sinar, þa andaþisc hann a enom atta degi oc vas þa fus at devia.

Petrus dixit: Lengi hafa leynd verit fvrir mer mikil ageti, þar es nu heyrþa ec. En hvi gegnir þat, er nu sv nase eigi slikir
 30 menn?
 Gregorius respondit. Enn etla ec [slica marga vera⁴ i þessom heimi, þott þeir gæri eigi sliqar iarteinir, þvi at sænn virþing lifs dómise at siþom en eigi at iarteinom, þvi at margir góra þeir eigi iarteinir, es slikir. ero sem hinir, es iarteinir gæra.

35 Petrus dixit. Hverso mattv þat sanna, at þeir se slikir, es eigi gæra iarteinir, sem hinir es gera?

Gregorius. Veiztv at Páll postole es kallaþr iamningi oc broþir Petrs postola i sinni syslo.

1 Interencina B. 2 nástram B. 3 [er hann apr B. 4 [marga vera slika B.

Petrus. Vist es þat, at hann var allom framarr at erfípi, þott hann telpi sic sialfr minztan postola.

(Gregorius.) Þat mondv muna sagt fra Petro postola, at hann gek þurrom fotvm of se, en Pa'll gek .iii.¹ af bro(t)no scipi. A enne somo seepno gek Petr þurrom fotom, es Pa'll matti eigi comase meþ heilo scipi. En þat es vist, at eigi es verþleier þeira misiamn a himni, þott craptar þeira veri misiamnir i iartein.

Petrus. Hugnar mer alluel þat es þu segir, þvi at nu veit ee vist, at meira es virþanda² heilagleier lifs heldr an(!) iarteinir. En fvr þvi at iarteinir bera vitni goþs lifs, þa biþ ee þic, at þu segir en fléri goþ dómi heilagra, þa es sóþa megi hungrande and mina.

Gregorius. Segia etla ee þer nacqvaf fra iarteinom heilags Benedictus, en nu ma eigi vinna dagr til þess. En þa megom ver þetta fulligarr af hende leysa, ef ver gerom annat uphaf at þesso male.

Incipit liber secvndus 3.

Benedictus var gofogr i lifi sino, oc vas atferþ hans eptir nafni hans, en þat þvpisc blezapr. Hann hafpi þegar gamals manz atferþ i øsco sinne oc lifpi eki eptir licams munob, heldr fvrleit hann heim þennasva sem þornapan, þott hann mette niota fegrþar hans her a iorþo. En hann var etscapr at flesto kvni or herapi þvi, es Nursia heitir, en seldr i Rumaborg til leringar. En es hann sa marga villase af veralligre speki, þa hvarf hann af þeire goto veradligs⁴ nams⁵, es hann hafpi up tekit, oc vildi hann eki bergia af vitro þessa heims, at eigi fvrforise hann i veradligom⁶ ahvggiom. Þa fvrlet hann bocnam ok for bræt fra husi faþor sins, þvi at hann vildi gvpi enom⁷ þiona i heilagri atferþ⁸. En hann for oviss visliga oc olerþr spacliga.

1. En es hann hafpi rapit at ganga i einseto, þa fvlgpi honom fostra hans, es honom unni mikit. En es þa qvomo til staþar þess, es Effide heitir, þa ætto þa þar dvol necqveria/ daga. En fostra hans hafpi beþit conor at lia ser trogs⁹ at selða miol; oc setti hon þat yvir borþ ovarla, en þat fell [af borþino¹⁰ oc brotnaþi i .ii. hluti. En fostra hans varþ hrvg, er hon sa trog

1 þrisvar (!) B. 2 saal. ogsaa B. 3 Upphaf sögu Benedicti abota B. 35
4 veralldligs B. 5 saal. B; nafns A. 6 veralldligum B. 7 einum
lika ok B. 8 atfeþr(!) A; atferd B. 9 trog B. 10 [ofan B.

þat brotiþ, es conor hofþo let henne. En es Benedictus en mildi sveinn sa fostro sina grata, þa bar hann a bræt meþ ser trogsbrotin oc felde tór a bæn. En es hann reis up af bæn, þa vas trogit sva heilt, at engi brestr var a þvi. Þa huggapi hann fostro
 5 sina oc selde henne heilt trog, þat es hann toc brotiþ. Sia iartein varþ¹ bóiarmonnom sva tiþ, at þeir festo up til svnis i kirciodurom þat it sama trog, at allir metti sia, hverso dvrlega Benedictus hof up atferþ sina, oc hek trog þat marga vetr siþan yvir kirciodurom. En Benedictus vildi heldr móþa sic fvr gvþi i erfþi²
 10 en hefiase up i manna lofi; þa floþi3 hann fra fostro sinni levniliga til þess staþar es Sublacus heitir. Sa staþr es .xl. milna fra Rumborg, oc spretr þar up kalt vatn oc fellr þaþan læcr or þeim brunni. En es gvþs maþr⁴ com þangat, þa fann hann a goto munc þann es Romanus het, oc spurþi sa, hvert hann fœri. En es Benedictus
 15 sagþi honom, hvat hann vilde, þa fec Romanus honom munks byning oc þionafi honom sem hann matti. En gvþs þrell byrgþi sic þar i litlom helli oc var þar .iii. vetr, sva at engi maþr vissi til hans nema Romanus .i. En Romanus vas scamt þaþan i munklifi, oc for hann a bravt þaþan, sva at abote hans vissi eigi⁵, oc fórþi
 20 Benedicto bravþ, þat er hann dro af sinni fœzlo. En Romanus matti eigi fara gangstig fra munklifino, þvi at hamarr gegg(!)⁶ a milli til hellis Benedictus, en hann let siga ofan til hans bravþ i længom streng. I þeim streng haþfi hann festa biollo, til þess at Benedictus vissi, a hverre stundo honom veri fœtsla fórþ. En en
 25 forni fiandi ofundaþi æst annars, en fœtslo annars, oc kastafi steini i biollona of dag oc bravt i sundr. En Romanus let eigi af⁷ at þiona Benedicto a þa lund sem hann cumni.

En es gvþ almatigr vildi Romanvm lata hvilase af erfþi, en svna monnom lif Benedictus til dœmis⁸, at allir þeir, er i gvþs
 30 huse ero, sei lios gœzco hans, þa svndise drottinn presti necqveriom a paschadeginom fvrsta oc melti viþ hann: «Þu letr góra þer crasir, en þrel minn hungrar scamt fra þer.» Þa reis prestrinn up þegar⁹ oc for meþ fœtslo þeire, es hann haþfi ser buna, oc leitafi gvþs þrels of fialdala¹⁰ oc of dœlar oc fann hann of siþir i hellinom.
 35 En þeir qvodosc oc lofoþo gvþ. Þa melte prestrinn, es comenn var: «Ris up þu, frater¹¹, oc tocom vit til fœzlo, þvi at nu ero pascar.» Benedictus svarafi: «Pascar ero mer nu, er ec naþa at sia þic.»

1 öllum tilf. B. 2 ok meinum heims þessa tilf. B. 3 flydi B.

4 Y A. 5 n A. 6 hár geck B. 7 þvi heldr tilf. B. 8

dœma B. 9 enn sama paskadag tilf. B. 10 fialldali B. 11 broder B.

Benedictus vissi eigi, at þa var pascatiþ, þvi at hann vas fiarri
 aþrom monnom. Qvaþ hann prestrinn: «Vist er nu pascatiþ oc
 uprisodagr drotins, oc gegnir þer eigi at fasta, þvi at ec em til þess
 hingat¹ sendr, at vit tacim bapir saman gíafar gvþs.» En er þeir
 voro mettir, þa for prestr aþtr heim til kircio sinnar. Síþan fundo
 smalamenn² Benedictum fvr durom hellissins. En es þeir só hann
 scinnclæþom scrvdan, þa hugþo þeir fvrst at dvr veri, en er þeir
 cendo gvþs þrel, þa snórose þeir margir til miscunnar fra dvra lifi.
 Þa toc nafn hans at cvnnasc i enom nestom stoþom, oc qvomo
 margir at færa honom licams fæzlo, en þeir toco andar fæzlo af
 honom i gegn.

2. A necqveriom degi þa es Benedictus vas .i. saman, þa
 com frestni at honom, þvi at nacqvarr svartr fogl litill flo sva
 nær andliti hans, at hann matti aþvelliga taca hende, ef hann
 vilde. En hann górfi cross³ marc a mot oc flóþi foglinn. Þa
 varþ gvþs maþr fvr sva micilli licams frestni, at hann hafþi aldregi
 slicca revnda, fvr þvi at ilgiarn andi leidi fvrir hugsko(t)s a go
 honom necqveria cono, þa es hann hafþi fvr sena. En sva micill
 girndar eldr brann i briosti hans i aliti cono þeirar, at hann hafþi
 mioc sva einraþit at hverfa eptir munof sinni oc ganga a bravt
 or evþimorc. Þa let⁴ gvþs mildi til hans, oc hvarf hann⁵ aþtr til
 sins sialfs, oc sa hann hia ser clungr oc þvrni, oc for hann þegar
 or clæþom sinom oc veltise lengi berr i þyrninom. Þa grodi hann
 sór andar sinnar, þvi at hann snóri þeim i licamligan sarleic, oc
 slóeþi hann girndar brunann, þa es hann svídi utan af þornonom⁶.
 En fra þeiri tíþ hvarf sva gorsamliga fra honom licams freistni;
 at hann cende aldregi síþan slicrar freistni. Síþan toco margir at
 fvrlata heim þenna oc gerasc lerisveinar hans, þvi at þa górfisc
 hann macligr at vera lerifaþir crapta, es hann hafþi aþr stigit yvir
 losto, sva sem Moyses baþ, at eigi scvlde ére⁷ diacnar þiona⁸ en
 halfþritægir i musteri gvþs, en þeir scvlde⁹ varþveita heilog ker, es
 fimtógir veri.

Petrus. Lyser nacqvaf fvr a gom mer of scilning þessa hlutar,
 en þo biþ ec, at þu sevrir þetta framarr.

Gregorius. Þat es svnt, at a æsco aldre es heitost a ll licams
 frestni, en hon colnar fra enom fimtogonda vetri. En heilog ker
 ero hugscot truaþra manna. En meþan gvþs vinir ero i freistni,
 þa es þeim nærsvn at móþa sic i erfípi oc þiona litillatliga.

1 tilf. B. 2 fehirðar B. 3 - A. 4 leit B. 5 tilf. B.

6 þyrnunum B. 7 yngri B. 8 tilf. B. 9 skylldu B.

En þa es licams hiti hverfr fra þeim, þa verþa þeir varþveitlso-
menn⁽¹⁾ heilagra kera, þat ero lerifeþr anda.

Petrus. Fvr því at mer scilse nu þat, er þu segir, þa vil ec, at
þu haldir fram sogonni, sva sem þu hoft up at segia.

3. Gregorius. Þa er gvþs maþr vas hreinsaþr af freistni, sva
sem goþ iorþ af þornom, þa gaf hann margan crapta avox, oc varþ
nafn hans agætt of alla ena nęsto staþi. Munclif² vas scamt þaþan a
bravt, oc vas þar aboti andaþr. Þa qvomo allir munkar ór því

10 En hann dvalþi lengi at veita þat, er þeir bæþo³, ok sagþi hann,
at eigi mónde saman coma siþir hans oc þeira. En þo vetti hann
þeim of siþir þat es þeir bæþo. En er hann helt sevnsamliga
atferþ i því munklifi oc lofaþi engom at hneigiase af gvþs goto til
høgre handar ne vinstre, þa toco munkar at reiþase oc socoþo fvrst

15 sic, es þeir bæþo þann vera [stiornara sinn⁴, er sva fiarlegr var
siþom þeira. En es þeir so ser bannaþa vera alla ranga hluti, oc
voro ofvsir at fvrlata vanþa sinn, þa reþo þeir fiorroþom umb
hann oc blendo⁵ drvc hans eitri. En es honom vas sia daþadrvc
forþr i glercere, þa górfi hann þegar cross⁶ marc a mot, aþr honom

20 veri glerkerit selt, sem hann var opt vanr. En þa sprac i sundr
glerkerit, sva sem hann lvsti steini a þat. Þa scilþi gvþs maþr, at
þat ker hafþi daþadrvc, er eigi matti standase lifs marc. Þa reis
hann þegar up oc callaþi til sin alla broþr oc melti við þa bliþ-
liga: «Gvþ almattigr miscunni yþr, broþr! fvr hvi gorþoþ er sva

25 við mic? Eþa sagþa ec yþr eigi fvrir, at siþir minir oc yþ(r)ir
mónde⁷ eigi saman coma? Farit er nu oc leitit yþr abota eptir
siþom yprom, því at er monoþ eigi mic lengr hafa.» Þa for
hann aprt til einseto sinnar oc bygþi meþ ser einn i argliti gvþs.
Petrus: Eigi ma ec scilia, hverso hann matti byggva meþ ser

30 einn⁸.
Gregorius. Ef sanctus⁹ maþr vilde lengr vera þar við vandreþi
þeira, es sva oglikir voro honom¹⁰, at þeir vildo raþa bana hans,
þa mętti verþa at því, at hann tvndi kvrleic¹¹ hugar sins oc hnegþi
hugscots ogo sin fra goþligri¹² uplitningo oc¹³ fvrlati sialfan sic,
35 oc hvþi¹⁴ miþr at sino lifi, ef hann beri ahvggio hvern dag fvr

1 vardveizlumenn B. 2 munklifi B. 3 badu B. 4 [stiornar-
mann B. 5 blöndudu B. 6 . . . A. 7 munlu B. 8 tilf. B.
9 heilagr B. 10 i sidum tilf. B. 11 hyrleik B. 12 gudligri B.
13 ok mętti verda at því at hann tilf. B. 14 hygdi B.

þeira vandreðom, því at hvert sinn er hugr varr recar¹ langt fra þurpt varri, þa erom ver oc eigi sialfir með oss, því at ver litom eigi sialfa oss, en hvvgiom² at æþrom; eþa segiom ver þann verit hafa með ser siolfom, er for langt fra feþr³ sinom oc logapi⁴ ællom ærom sinom, siþan þionafi hann enom borgarmanni oc getti svina hans, oc s hungraþi hann. Þa mintise hann á, hvi⁶ hann hafþi tvnt, oc es sva [ritiþ of⁷ hann, at hann hvarff aptr til [sins sialfs⁸ oc melti: «Margir legomenn⁹ hafa gnotg¹⁰ i husi foþor mins, en ec sveltt her.» En ef hann var æþr með ser, hvaþan hvarf hann þa [aptr til sin¹¹? En sia sanctus Benedictus bygþi með ser, því at hann varþ-veitti sic avalt¹² i ægliti scapara sins [oc rende aldregi hugscots ægom fra ser til onvtra hluta¹³.

Petrus. Hvat es þat, es sagt es fra Petro postola, þa es engill gvþs lédi¹⁴ hann or mvrqvastofu, þa hvarf hann aptr til sin sialfs oc melti: «Nu veit ec vist, at drotinn sende engil sinn oc levsti mic or hondom Herodis oc or ællo clande gvþinga.»

Gregorius. Tveim hottom verþom ver leidir fra oss siolfom, annattveggia at ver follom undir oss fvr reicon hugrenningar, eþa ver hefomsc yvir oss fyr miseun uplitningar. Sa maþr es svina getti oc svalt, hann fell undir ser siolfom i reicon hugar oc ohrenso¹⁵; en sia es engill gvþs levsti, hann var leidr fra ser siolfom oc hafþr up yvir sic. En hvartveggi hvarf aptr til sin, þa er annarr vitkapise af villo, en annarr hvarf aptr fra uplitningar heþ til þeiarar seilningar, er hann hafþi sameiginliga með æþrom mænnum. En gofogr Benedictus bygþi með ser i því, es hann varþveitti avallt hug sinn, en hann var opt uphafþr yvir sialfan sic fvr æst uplitningar.

Petrus. Hugnar mer þat er þu segir, en þat vil ec vita, ef Benedicto veri lofat at fvrlata þa bróþr, er hann toc of sinn at varþveita.

Gregorius. Þat etla ec vel fallit vera at sitia ollom monnom meingorþir, þar er necqverir ero goþir með þeim, þeir es hialpise. En þar er tomt erfiþi fvr illom¹⁶, er engi verþr avoxtr af goþom. En fvr hveriom goþom metti gvþs maþr þar erfiþi drvgia, er allir vildo raþa bana hans. Þat górise oft i hug heilagra manna, þa er

1 reikar B. 2 meirr tilf. B. 3 saal. B.; feþrom A. 4 glytradi þar B. 5 þa tilf. B. 6 hveriu B. 7 [ritad um B. 8 [sin B. 9 leigumenn B. 10 braud tilf. B. 11 [saal. B.; apt til sinn B. 12 iafnan B. 13 [mgl. B. 14 léiddi B. 15 ohreinsu B. 16 öllum B.

þeir sia erfíþi sit avaxtalaust, at þeir fari i annan stað til nvt-sam-
 ligra¹ erfíþis, sva sem Pa'll postoli górfí, sa er fus var at andase²
 oe lifa með Crísti oe taca píslir fvr gvþs namni oe fvsti apra til
 þolinmóþi. Þa er hann varþ fvr ofríþi i Damasco³, þa let hann
 5 sic niþr siga i vandlaþi fvr borgarvegg, oe flóþi eigi af þvi, at
 hann hreddese banann, heldr af þvi at hann sa i þeim stað erfíþi
 sitt micit en avoxt litinn, oe hirdi hann sic til avaxtsamligra er-
 fíþis. Gvþs ríþari⁴ vildi eigi hondlaþr verþa i borginni, held(r)
 gek hann ut a voll til orrosto. Sva górfí oe sia⁵ helgi Benedic-
 10 tus, þa er hann fvrlet þessa munka, es hann mati eigi læra til
 lífs, þa reisti hann marga apra up af⁶ andar da-þa i aþrom sta-þom,
 sem sevrasc mon i þvi, er enn ferr eptir.

Þa er gvþs maþr scein iarteinom i einseto sinni, þa qvomo
 margir til hans oe górfose lerisveinar hans, oe setti hann .xii.
 15 munklif i nond ser, þa er .xii. munkar voro i hverio, en forrafs-
 maþr enn .xiii. En hann hafþi fa munka með ser, þa er honom
 þotto maclíestir sinnar kenningar. Þa toco Rumaborgar menn at
 selia honom sono sina til leringar at þiona gvþi; Eqvítius ga-fogr
 maþr selde honom son sinn⁷ Ma-rum, en Tertullus Placidum.
 20 Marus scein brat i goþom síþom oe glicþi eptir lerifosor sinom,
 en Placidus var ungr sveinn oe þotti gott manzefni vera.

4. I eno munclifi, þvi es Benedictus hafþi sett, uas einn
 munkr, sa es eigi matti standa a bónom, oe recaþi hann svsló-
 la-ss, þa es aprir munkar boþo fvr ser. En es aboti hans matti
 25 [eigi honom⁸ snua aleiþis, þa var hann leidr fvr Benedictum, oe
 avitaþi hann muncinn of heimsco sina. En es munkr com heim,
 þa varþveiti hann eigi lengr en .ii. daga orþ Benedictus, en a enom
 þríþia degi hvarf hann aprt til vanþa sins. En es þat var sagt
 Benedicto, þa melti hann sva: «Ec mon coma oe bóta hann.» En
 30 gvþs maþr com til þess munklifs. oe⁹ muncar stoþo a bénom eptir
 tíþir, þa sa hann, at svartr sveinn toe [i cleþi¹⁰ munksins, þess er
 eigi matti standa a bónom, oe leidi hann ut. Þa melti Benedictus
 víþ Pompeianum abota oe víþ Ma-rum lerisvein sinn: «[Seþ it¹¹
 eigi, hverr þenna munc leiþir ut?» En es þeir letose eigi sia,
 35 þa melti hann: «Bíþiom ver gvð¹², at it megit sia, hveriom muncr

1 nýtsamligs *B.* 2 deya *B.* 3 Damasco *B.* 4 *rettet*; þíþari *A.*;
 riddari *B.* 5 en *tilf. B.* 6 *tilf. B.* 7 til læringar *tilf. B.*
 8 [honum eigi *B.* 9 en er *B.* 10 [til *B.* 11 [Sia þer *B.*
 12 nu ok þa *B.*

sia fylgir.« En es þeir boþo þess, þa sa Mærus aboti, en Pompeianus aboti matti eigi sia. Þa gec Benedictus ut eptir muncin-
nom oc sa hann standa uti oc læst til hans vende. En fra þeim
degi com en svartir sveinn eigi at frésta muncesins, oc vas hann
avalt siþan staþfastr a bénom sem aþrir muncar, oc þorþi en forni
fiande eigi at [frøsfæ(!) i hugrenningom² hans siþan, es hann var
bravt recinn með bardaga ór því lienesci.

5. Af þeim munclifom es Benedictus let setia voro .iii. munclif
ovarla i fialli, oc otto munkar beþi langt oc bratgengt til vats, sva
at ner var manhasci³ at fara. Þa qvomo bróþr or þeim .iii.
munklifom oc melto við Benedictum: »Torveliga⁴ leiþ [eigum verð
til vats, oc es þer fyrir því næþsvn at færa bygþ ora.« Gvþs maþr
huggaþi þa oc baþ þa heim fara. En hann for nott ena somo
eptir oc Placidus ungr sveinn með honom til fialsins, oc stoþ hann
lengi a bøn a gnipo nacqvarri, oc setti hann up þar drangsteina
.iii. til mares, oc for hann heim, sva at engi vissi, at hann heþfi
farit. En er munkar qvomo annan dag oc boro up vandreþi sin,
þa melti Benedictus við þa: «Farit er til gnipo þeirar, er drang-
steinar .iii. ero upsettir, oc holit innan biargit; en gvþ almattigr
ma letta erfíþi yþro oc gefa yþr vatn i fialli.« Þeir foro til
biargsens, oc var þat⁶ þegar alvatt allt. En es þeir holøþo biargit
innan, þa fvldi grofina þegar vats⁷, oc fell þaþan lóer a iofno niþr,
oc heltse þat [allt til þessa dags⁸.

69. A annari tíþ com litillatr maþr nacqvarr til gvþs þrels,
oc toc Benedictus við honom. En hann selde sniþil i hond honom
of dag oc sende hann at hoggva up þorna¹⁰ or staþ þeim, er hann
vilde setia lata calgarþ. En þar var hia diup¹¹ tiorn, oc var þetta a
bakanom tiarnarennar. En es hann¹² hreinsaði staþinn oc hio up
þornana¹³, þa fell sniþillinn or hepti oc hræt a tiornina, þar er hon
var divpost. Veremaþrinn varþ hrvgggr oc sagþi Mæro, at hann
haffi glatat sniþlinom. En es Mærus sagþi Benedicto, þa gek
Benedictus til tiarnarennar oc toc sniþilsheptit ór hende ver-
mannenom oc retti þat i tiornena. Þa rende iarnit neþan sem
fiscer at ongli, oc varþ þegar [fast i hefti¹⁴, oc selde hann sniþilinn
veremanninom oc melti: »Vinn þu nu oc ves eigi ograþr.«

1 tilf. B. 2 [freista B. 3 eptir tilf. B. 4 saal. oprindelig i A;
a er senere udraderet, saa at der nu staar Torvelig; Toruelliga B.
5 [tilf. B. 6 þar B. 7 mgl. B. 8 [sidan B. 9 af því er iarn
flaut i vatni fyrir Bend. Oversk. B. 10 þyrna B. 11 saal. B;
dvp A. 12 hinn B. 13 þyrnana B. 14 [heptifast B.

7. Þá es Benedictus sat i husi sino¹, þá for Placidus sveinn til tiarnar at taca vatn. En er hann söcpi ovarliga keraldi i vatnit, þá fell hann eptir ut a tiornena, oc drogo stræmar hann oc vindar ut fra lande mioc sva ordrag allt. Benedictus vissi [þat es² orþit var oc melti við Mærum: «Rendo sevndeliga, frater, því at sveinn es [vant(!) for³ taca fell a tiornena, oc bar stravmr hann langt fra lande. Mærus to[c blezon]⁴ af Benedicto oc for at boþorþi hans, oc hugpise hann a iorþo fara, þá es hann gek a vatn[i, oc dro] hann sveininn til lannds. En es hann ste a land af vatnino, þá let⁵ hann aptr oc sa, a[t hann hafþi a vatni gengit, oc undraþise, er þat hafþi hlvt þar, er hann mōnde eigi trevsta[sc, ef] hann vissi, oc sagþi þat Benedicto, es hann com heim. Benedictus eignaði þat hlyþni hans en eigi v[erþleic] sinom. En Mærus qvad þetta orþit vera af boþorþi eino saman Benedictus oc blezon oc [qvapsc] engi⁶ hlut eiga i þeim crapti, es hann gærþi ovitandi. En sveinnenn scilþi þessa litell[etis] þreto meþ þeim oc melti: «Þá es ec vas af vatni dreginn, þá sa ec cleþi abota mins c[oma] vfir hoforþ mer, oc dro hann mic utan af vatne.»

8. Þá er margir hurfo til gvþs eptir dōmom Benedictus oc fvrleto veradlict⁷ lif, þá var[þ prestr] nacqvarr lostinn af diofols ilsko, en sa het Florentius, oc toc hann at ofunda oc a at leita á atferþ Benedictus, sva sem vandra manna [vanþi] es at ofunda aþra fvr þá goþa hluti, er þeir vilia eigi sialvir hafa. En er hann sa, at hann matti eke at vinna at þverra ageti crapta hans i gagnstoþo sinni, þá cvndise hann af ofundar elde oc versnaþi, þá er hann sevldede batna, því at hann vilde hafa lof manna, en hann fvrleit⁸ lofsamligt lif. Þá fvlde⁹ prestrinn þeirar illzco, at hann sende gvþs⁹ manni eitrblandenn hleif¹⁰. Benedictus toc við hleifinom oc vissi, hvat grand i var i bræþino. En hramn var vanr at coma or scogi [hvert] matmal at taca fōtslo or hende Benedictus. En er hramninn com at vanþa sinom, þá ca[sta]þi Benedictus fvrir hann þeim hleifi, es Florentius hafþi sent honom, oc melti við hramninn: «I nafni drott[ens] tac þu hleif þenna oc casta þu honom þar niþr, er aldregi finnisc.» Hramninn gappi mu[nni] oc floc¹¹ti¹¹ umhverfis hleifinn oc scræti, sva sem hann svnde þat, at

1 um dag tilf. B. 2 [hvæt B. 3 [vatnit for at B. 4 Hvæt her og senere er sat mellem [] er bortskaaret i A. og udfyldt efter B. 5 leit B. 6 engan B. 7 veraldlikt B. 8 týrilet B. 9 Her beg. andet Fragm. C, et Blad delt efter Længden, saa at kun Halvdelen er tilbage. 10 braudleif B 11 floekti B.

hann vilde hlypa því, es honom vas boðit, en þorpi eigi. Þa melti
 gvþs maþr við hann: «Hef up þu hleifinn evruggr¹ oc ber hann
 þar², es hann megi eigi finnase. Þa toc hrafninn up hleifinn of
 sífir oc flo a bravt meþ. En hann com³ eptir .iii. stundir⁴ oc
 toc fetslo or hende Benedictus, sem hann var vanr. En es gvþs
 maþr sa arfund vaxa i zegn ser, þa harmaði hann hug cennimannz-
 ins. En es Florentius matti eigi devþa licam lerifopor, þa leitaði
 hann at glata ondom lerisveina hans oc sende .vii. mǫiar⁵, at þer
 leci i aḡliti þeira oc letaði at tela hugscot þeira i leic sinom. En
 es Benedictus sa þat oc vissi, at fvr hans sacar vas gort, þa vgþi
 hann fréstni lerisveinom sinom, oc gaf hann rvm⁶ reipi, oc com
 hann at vitia allra munclifa þeira es hann hafði sett, oc seipaði
 hann því es hann vilde i munklifonom oc fórpi bvgþ sina oc
 [flóþi hatr Florentius⁷. En es prestrinn fra bravtfor Benedictus
 oc fagnaði, þa er hann stoþ i lopsti⁸ necqverio, þa fell ofan loptit
 allt, oc lampise [ovinr Benedictus⁹ oc dó. En Mǫrus muncr fra
 þat oc sagði Benedicto, þa es hann var of x. milor á leiþ comenn:
 «Hverf aptr, faþir, qvad Mǫrus, daþr er prestrinn, sa er þic
 hataði.» Þa varþ Benedictus hrvgg⁹ oc gret daþa ovinar sins oc
 þat annat, er lerisveinn hans sagði honom þetta meþ fagnaði, oc
 bæþ honom script fvrir þat, es hann fagnaði daþa ovinar sins.
 Petrus. Micils er vert of þessa¹⁰ hluti, er hier(!) ero sagþir, því
 at hann glicþise Moysi i því, er hann gat vatn or steini, en Eliseo
 i því, er iarn rende til eptis¹¹, en Petro postola i vats yvirgongo,
 en Elia i hlvþni hrafns, en David i því, es hann gret daþa ovinar
 sins, oc virþise mer, sem hann veri fullr af anda allra þessa manna.
 Gregorius. Benedictus hafði eins anda, þess er miscunnar fyllir
 hiorto allra sin(n)a vina, sem Johannes sagþe: Satt lios var¹² þat,
 er lvsir hvern mann, er cœmr i heim þenna, [oc tocom ver] allir
 miscunn af hans fyllingo. Helgir menn mego hafa crapt af gvþi en
 selia [eigi opr]om, en Cristr gefr sinom monnom crapt oc iarteinir,
 sa er dramlatom monnom svnde daþa sinn [en l]itillatom dvrþ
 oc fognoþ upriso sinnar.

[Þa e]s heilagr maþr færpi bvgþ sina, þa matti hann¹² eigi of
 fleia fianda gagnstoþo, því at en forni andscoti gee síþan [mei]rr
 [i berhogg¹³ við hann en apr. Þorp heitir Cassinom, þat er stendr

1 örugg^r B. 2 þangat B. 3 aptr tilf. B. 4 dags tilf. B.
 5 meyar B. 6 ro C. 7 [flydi hatr Florencij B. 8 lopti B.
 9 [hann B. 10 slika B. 11 heptis B. 12 tilf. B. 13 [a berugg
 B; i berhavgg C.

i fialli þar¹ er [Norþ]menn calla Montacassin, en þar² es .iii. milna for af iomno til þorpsins, [en þar stoþ fornt³ hof, þat er blotinn var diofoll sa es callaþr vas solar áss, oc voro [þa]r umhverfis þeir staþir, es allt þangat til hofþo heiþnir menn blotit. En er
 5 Benedictus com þangat, þa brat hann scurþgofit oc brende blotviþo umhverfis oc górfi or hofino kircio oc helgafi Martino⁴. En þar er scurþgofit hafþi staþit, þar let hann gora [Jons] altare, oc snóri hann til tru retrar i kenningo sinni a llo m lyp et næsta, oc hurfo margir [til m]unca atterþar oc górfose lerisveinar hans. En en
 10 forni fiande [ofundi þat oc gegg⁵ opt i berhogg⁶ viþ hann oc leit- aþi viþ at scelfa hann i hrepiligom sionhverfingom oc ogorligom rodóm. En gvþs maþr hafþi þvi dvrligra sigr, sem fiandinn gorfþi honom fleri þravtir.

9. Þa es munkar smiþuþo hus of dag, þa vas steinn sa einn,
 15 es þeir motto eigi up of⁷ hefia, þa gengo fleri til, es eigi motto .ii. eþa .iii. of hróra steininn. En es þeir motto eki at vinna at heldr, þa scilþo [þeir a]t ohreinn ande hofgafi steininn, oc bæþo þa Benedictum coma til oc reca niþing a þravt meþ [bæ]uom, at þeir metti up hefia steininn. Þa for Benedictus til oc blezafi
 20 steininn, oc varþ steinninn⁸ þegar lettr.

10. Þa melti gvþs maþr, at þar⁹ sevlde grafa iorþ undir stein- inóm. En es munkar grofo, þa fundo þeir þar scurþgof or eiri gort oc kostoþo¹⁰ þvi i elldhus of aptaninn. En þa nott svndese munkom eldr brenna af scurþgofino¹¹, oc þotti þeim ollom sem
 25 eldhusit logaþi allt. En es þeir boro til vatn at slócqva eldinn, þa vacnaþi Benedictus [viþ glam¹² þeira¹³ oc com til oc sagþi þeim, at sionhverfingar eldr vere [i a]gom þeira, þvi at hann sa eigi eldinn.¹³ Þa gek hann til þonar oc þaþ munca gøra crossmare fyr a gom ser. En es þeir górfþo sva, þa só þeir [eigi eldinn oc sa¹³
 30 eldhusit heilt, oc fundo þa at sionhverfing hafþi telda þa.

11. Þa es munear gorfþo husvegg of dag, þa sat Benedictus i husi sino. En inn forni fiande com at honom oc hló oc letse fara til brøþra. Gvþs maþr sende mann¹⁴ þegar til munca oc melti:
 «Vesit er varir, fratres, illgiarn ande mon coma til ypvar.» Þa
 35 es sa hafþi þetta mælt, er sendr var, þa folde ohreinn ande vegginn,

1 þvi B; þvi er Soractis heitir C. 2 þangat B. 3 saal. B; fort

A. 4 saal. B, C; Martirio A. 5 [ofundadi þat ok geck B, C.

6 berugg B. 7 mgl. B. 8 hann B. 9 saal. B. C.; þer A.

10 saal. B; kosto A. 11 saal. B, C; scurþino A. 12 glam C.

13 [mgl. B. 14 saal. B: Ψ A.

oc varþ þar undir sveinn nacqvarr oc lambisc. Muncar urðu hrvggvir víþ scaþa sveinsins oc sogþo þat er orþit var. Þa lef Benedictus bera en lamþa svein i hus sit, oc vas hann borinn i .iiii. scatom, því at beþi var costat¹ hold hans² oc bein. Gvþs maþr lagþi sveinenn i mottol sinn oc sende bravt alla munca oc læc aptr husino oc baþ lengi fvrir enom lamþa. Þa stvrcþisc sveinnenn oc varþ hell þegar, oc sende gvþs þrell hann til vercs sins, oc naþi² fiande eigi at fagna bana hans, sem hann hugþi.

12. En Benedictus toc at hafa spalécs anda oc segia fvrir oorþna hluti oc vita þat, er fiarri honom górcþisc i levndom hlutom. 10

Þat vas vanþi, þott muncar vere nacqvar sendir, at þeir sevlido eigi annarstaþar matasc en heima. En nacqvarir broþr voro sendir of dag or munclifino, oc varþ þeim dvalsamt, oc como þeir i hus nacqvarrar trufastrar cono oc motoþosc þar. En es þeir qvomo heim siþ of aptaninn⁴ oc beido Benedictum blezonar, sem 15 vanþi vas til, þa spurþi hann þa þegar, hvar þeir hefþi mataze. En es þeir letosc hvergi hafa matasc, þa mælti hann: «Fvr hvi livgit er? [Eigi qvomof ers i hus cononnar oc otoþ þar oc drukof? En er hann qvad a gistingina⁶ oc sva hvat þeir hoffo at verþi, þa fello [þeir til fota Benedicto oc boþo]⁷ ser licnar fvr afgerþ sina 20 oc qvoþosc misgort hafa. [En hann veitti þeim þat es þeir boþo], oc sa at þeir mondo odiarfligar misgera i annat sinn, [es þeir motto⁸ nu eigi levnasc.]

139. Lerisveinn Benedictus, sa es Valentinianus hét, atti br[ofor olerþan mann] oc trufastan, þann es a hveriom misserom 25 vas vanr at coma [til munklifis Benedictus oc fastapi] hann þann dag. En es hann for þangat of dag, þa slosc bravtingi [nacqvarr i for meþ honom], sa es leiþar nest hafþi. En es þeir hoffo neqveria stund [faret, þa mælti bravtinginn], at þeir monde hvilasc 10 oc matasc. En hann svaraþi: «Eigi mon ek þat [gora, því at ec 30 em vanr at] fasta, þa es ec fer til Benedictum.» Þa hetti hinn fvrst¹¹ því mali. [En þo minti hann a, es] scant [vas a miþli 12

1 lamit B. 2 atti B. 3 iartcign Benedicti abota *Oversk. B.*
 4 qvældit B, C. 5 [Komud þer eigi B. 6 saal. B, C; gistina A. 7 Her er en Remse bortrevet af Bladet i A, hvorved de sidste Ord 35 i hver Linie paa Forsiden og de første Ord paa Bagsiden mangle, det mænglende er suppleret efter B, saa langt denne gaar, og sat mellem [].
 8 [ef þeir mætti C. 9 Af Valentiniano lærisveini Benedicti *Oversk. B.*
 10 hvila sik C. 11 at sinni tilf. B. 12 [leid fra, at þeir mundu mataz B, C.

oc let frater¹ munksins eigi at² því. En es þeir hofþo [lengi farit baþir saman] oc leiþ a dag, þa varþ a goto þeira vollr fagr oc brupr [hreinn, oc melti brautinginn], at þeir móndi hvilasc³, oc qvad þar vel fallit at dveliase, es [sva vas fagr staþr. En es]
 5 orþ bliþ voro fvr evrom en staþr fagr fvr agom, þa let hann [at því es hinn melti oc] mataþise. En hann com at aptni til munklifs oc qvadi Benedictum ble[zonar. Þm gvþs maþr] bar þegar a brvnn⁴ honom þat es hann hafpi gort of gotona oc [melti viþ hann; »Hvat es nu], frater? Illgiarn ande tevgþi⁵ þic fvr munn bravtingians
 10 of sinn, [oc matti eigi tela þic]; tevgþi hann þic i annat sinn, oc vann þic eigi teldan; tevgþi hann þic [i þriþia sinn oc teldi] þic.« Þa scamþise⁶ hinn ostvrcþar siunnar oc fell til fota Benedicto oc saca[þi sic því meirr⁷ svndar] sinnar, sem hann vissi, at Benedictus sa þat es hann þafpi gort, [þott hann veri fia[rr]i]⁸.

15 **14.** Konongr þioþar þeifar, es Gopi⁹ ero callaþir, het Totila, en [hann spurþi at Benedictus] hafpi spalex anda oc truþi því eigi¹⁰, oc vildi þo revna oc baþ [þa orþ bera, at] hann munde coma til munklifisens. En es hann var a léþ comenn, þa nam [hann staþar. Þionn hans] .i. het Riggo vén at aliti, þann [servde
 20 hann¹¹ scrupþi sino oc sende til [munklifs Benedictus, oc let hann] fvlgia honom þa þegna oc þiona, er kononge voro vanir at fvlgia, oc g[vþs maþr metti þat hv]ggia, at þar veri konongriun sialfr. En es Riggo vas servdr konongs scrupþi [oc com til munklifs] meþ því liþi es honom fvlgþi, þa sat Benedictus uti oc callaþi a hann,
 25 þe[gar es call matti a miþli] nema: »Legg niþr þu, sonr, þat er þu ber, era¹² þat þitt eigin.« Þa hre[disc Riggo oc fell allr til] iarþar, oc allir þeir es honom fvlgþo, oc iþropose þess es þeir hofþo h[legit at gvþs þreli] oc boþo ser licnar. En es þeir riso up af iorþo¹³, þa þorþo þeir eigi ne[r]r coma þessom gvþs]¹⁴ manni oc
 30 sogþo kononge -sinom, hverso brat þeir voro fundnir.

15. En es Totila konongr com [til munklifs þar er] Benedictus sat, þa þorþi hann eigi nerr at ganga oc fell til iarþar. Benedictus [melti til hans tvs]var eþa .iii., at hann sevldi up risa af iorþo, en hann þorþi eigi. Þa g[oc Benedictus i mot]

35 1 brodir B, C. 2 tilf. B. 3 ok mataz tilf. B, C. 4 bryn B.
 5 teldi B. 6 skammadiz B. 7 Her ender C. 8 [mgl. B.
 9 Gothi B. 10 er honum var sagt tilf. B. 11 [mann skryddi
 konungr B. 12 eigi er B. 13 Her ender B. 14 Hvad herefter
 staar mellem [] er suppleret efter Gisning.

honom oc toe i hond honom oc reisti hann up oc avitapi hann of grimleic hans [oc sagði honom] þa hluti er eptir gengo. »Mart illt hevir þu gort, qvaþ Benedictus, latt tu a[f illzco þinni] siþan. Coma monþu til Rumaborgar oc allt ut of se, vera .ix. vetr konongr e[n devia a enom .x.] Conongi vas ogn at orþom hans, oc for hann a bravt oc vas ogrimare siþan en aþr. En [þeir hlutir] allir gingo eptir, es Benedictus sagði honom, at hann com til Rumaborgar oc for til Sicileviar [oc do a] enom .x. vetri.

16. Bvscop neqvverr com til mals við Benedictum oc red[ði við hann] um þat er Totila konongr heriapi til Rumaborgar. »Þat hvvg ec, qvad episcopvs, at konongr sia món[i evþa] Rumaborg, sva at aldregi mœni byggvase.« Benedictus svarapi: »Eigi mon Rvmaborg evþase [af þioþom heldr af eldingom oc] landsciolptom.« Þa spasogo siom ver nu fram comna, þvi at nu [ero brotnir borgarveggir oc mar]gar kircior falnar af landsciolptom i Rumaborg, oc þverr[a herbergin oc hrœrnar b]orgin a ll oc fvrnise oc er at falli comin.

17. [Klerer nacqvarr varþ diofoloþr i bor]g þeiri es Aqvinnensis heitir. En Consta(n)cius byscop let fóra hann [til margra heilagra staþa], at hann metti heilso fa. En gvþs vattar vildo honom eigi heilso [gefa, at ollom metti a gliost verþa], hve mikill craptr Benedictus var. Þa vas en óþi leidr fvr Benedictum, [en hann rac a bravt] ilgiarnan anda, es hann baþ fvr honom. En es klererinn var heill, [þa mekti Benedictus við] hann: »Far þu nu heim oc iet(!) eigi kiot siþan oc tac aldregi vigslor [fleiri en nu hefir þu, en] a þeim degi es þu dirfir þic at taca vigslo meiri en nu [hefir þu, þa monþu] seldr verþa enom sama diofli.« Clerer for heim oc hellt nec[qveria stund þat er boþit hafpi] Benedictus, þvi at hann hredisc nyliþna pisl. En es margir vetr liþo [þapan, þa ondþose þeir er ellri] voro, en enir óre toco meiri vigslor. Þa glevmþi klererinn orþom [Benedictus, þvi at þa foro honom at] fvrnase, er langt vas fra liþit, oc toe vigslor. En hann varþ [þegar diofoloþr], oc helt þvi meþan hann lifði siþan.

Petrvs. [Avgliost es at] Benedictus vissi levnda hluti gvþs, es hann of leit, at klererinn vas af þvi diofoloþr, at hann scvldi eigi vigslor taca.

Gregorivs. [Hvi scvldi sa] eigi vita levnda hluti gvþs, [es helt boþo]rþ hans, þvi at sva es ritit, at .i. ande es gvþs oc þess er honom þionar vel.

Petrvs. [Ef .i. er ande gvþs] oc þess er honom þionar vel, fvr

hvi [segir Poll postole, at] hverr megi vita røþ eþa vilia drottins? En þat svnise mer eigi samberi[liect, at sa viti eigi] gvþs røþ, es einn anda hevir meþ gvþi.

Gregorivs. [Helgir menn es þio]na gvþi, vito þeir røþ hans, sva sem Poll melti: Sva sem engi vet hug manz ne[ma manz ande, er] i siolfom er, sva vet oc engi þa hluti es gvþs ero, nema gvþs ande. [Oe enn segir hann: Ver hofom eigi þes]sa heims anda, heldr þann anda es af gvþi er. Enn melti hann sva i oþrom [staþ: Mart þat] vittraþi gvþ oss fvr anda sinn, er aþa manz sa eigi, ne evra hevrþi [ne hiarta kend]i, þat es gvþ het astvinom sinom. [Petrvs. Ef postolanom voro þessir hl]utir vittraþir es gvþs ero, fvr hvi melti hann þetta: Hverso oumrøþiligir ero domar gvþs, [oc sva vegar hans]. En þvi i gegn melti David spamaðr: I vorrøm minom boþaða ec alla doma [munnz þins. En meþ þvi at av]þveldra er at vita en fra segia, fvr hvi talþi Poll oumrøþiliga [doma gvþs, en David] letse eigi at eins doma hans nema heldr oc kunna fra at segia.

[Gregorivs. Allir þeir menn es] þiona gvþi, þa ero þeir meþ gvþi i tru sinni oc elseo, en þeir ero [eigi meþ honom es eigi þiona gv]þi, af þvi er þeir þvngiase af daþligo holde. Levnda doma gvþs of vito [allir þeir es] ero samtengþir gvþi, en þeir vito eigi i þvi es þeir ero fiarlegir gvþi, oc callase [af þvi dom]ar gvþs oumrøþiligir, at eigi verþa algorliga scilþir. En af þvi letse David þa [doma boþa, at] þeir es meþ hreinom hug þiona gvþi, mego beþi vita oc segia þat es þeir [mono vita] af helgom ritningom eþa gvþs vitron. Þa doma vito þeir eigi er gvþ þegir yfir, [þvi at þat ein]a vito þeir es hann segir. Af þvi melti David sva: Ec boþaða alla doma munz þins, sem [opinberliga] melti hann: Þa doma þina matta ec vita oc boþa, es þu sagþir, drottinn, en þeir ero [levnd]ir fvr orom hvgscoets oþgom er þu melir eigi. Sva samtengis spamanzens atqvæþi [oc postol]ans, at oumrøþiligir ero domar gvþs, oc mego þo menn of vita oc segia þa doma es [fram] ero forþir af hans munni sialfs oc sagþir.

18. Peoprobus het maþr sa er tru haþþi tekit af kenningo Benedictus, hann sa þat, at gvþs þrell var ograþari en vanþi vere, þa es hann vas eigi a bønóm, oc felde hann tór af hrv[g]leic einom saman. Þa spurþi Peoprobus, hvat ogleþi hans mereþi. Gvþs maþr svaraði: »Allt m[unklif] þetta mon evþase at gvþs domi.« Þessi orþ hevrþi Theoprobus oc sagþi fra. En ver vitom nu, hverso Langbarþar evdo munklifit, þa es þeir como þar of nott

at sofondom broðrom, oc toco bravt þáþan allt þat (es) femet vas, en þeir gærþo ongom munki geig, þvi at þat fvlðisc es drotinn het þreli¹ sinom Benedicto, at hann mondi varþveita andir, þott hann seldi eigo þeira til aþnar.

19. Enn vas sendr sveinn necqverr of dag meþ vintunnon⁵ .ii. til munklif[sins], en sa fal aþra tunnona of goto, en aþra fórþi hann til staþar. En gvþs [maþr vissi], hvat hinn hafþi gort, oc toc viþ þvi feginsamliga, es honom vas fórt, en melti [viþ] sveinenn, aþr hann for a bravt: «Se viþ þu at drecca or tunnonni er þu falt, [halla] þu henni varliga oc hvgg at, hvat i se.» Sveininn¹⁰ vilde reyna þat es gvþs [maþr] sagþi, þa es hann for aþtr, oc hallaþi tunnonni, en þa screiþ þar or hoggormr. [Þa] iþraþise sveininn ilseo þeifar, er hann górfi, er hann fann grand i vinino.

20. Beór fiolmeþr vas scamt fra munklifi Benedictus, oc voro þar nunnon oc mart manna þeira e[s] tru h[ofþo tecit] af kenningom¹⁵ Benedictus, oc sende hann oft þangat munka sina at kenna þeim tru. En es munkr necqverr vas sendr of dag, þa boþo nunnon hann taca viþ ducom þeim es þer sendo til munklifs Benedictus, en hann toc vit duconom oc fal i sere ser. En es hann com heim, þa toc Benedictus þegar at avita hann oc melti: »Fvr hvi²⁰ com ilzea i sere þer?« Þa fell munkrinn til fota Benedicto oc iþraþise ilseo sinnar oc toc ducana ór sere ser.

21. A necqveriom aþni sat Benedictus of borþi, oc helt munkr liosi fvr honom, en sa vas ri[cs] manz sonr, oc toc sa at dramba i hug ser: »Hvat manna er sia, hugþise hann, þess es ec seal²⁵ honom þiona oc halda liosi fvr honom?« Gvþs maþr leit til hans oc melti: »Hvi gegnir þat er þu melir? Sign² þu þic, frater.« Þa heimti hann þangat munkinn oc let taca kertip or hende honom oc baþ hann fara at sitia. En es munkar spurþo hvat honom veri of hendr, þa sagþi hann sialfr, hverso hugr hans hafþi drambat i³⁰ gegn gvþs manni. oc hvat hann hafþi melt i hugrenningo sinni. Þa þotti aþlomm svnt, at ecci matti of levnasc fvr Benedicto, es hann vissi hugrenningar manna.

22. A nacqvarri tip górfi óaran micit, oc toc þat viþa, oc varþ þa vant fotslo i munklifi Benedictus, svat eigi var meirr en³⁵ v. bravpleifar aþlomm muncom til fotslo .i. hve(r)n aptan. En es Benedictus sa broþr hrvgva fvr fótsslólévsi, þa huggaþi hann þa oc melti: »I dag es yþr fetslo vant, en a morgon monoþ er gnot hafa.« En er annarr dagr com, þa fundose .cc. meþla miols fvr

1 þrelom Cd. 2 sing Cd.

durom hus Benedictus, oc vissi engi, hverir þat hófþo þaugat borit. Bróþr þokoþo þat gvþi, es þeir só þetta oc noþo þa at hafa þat es þeir vildo.

Petrus. Hvart scolom ver trua, at gvþs þrell heffi avalt spaleics
5 anda, eþa varþ þess a miþli stundom?

Gregorius. Spaleics ande fvllir eigi avalt hyg spamanna, þvi
at sva es ritit of helgan anda, at hann blæss þar es hann vill oc
þa es hann vill. Sva sem górpisc, þa es Eliseus spamaðr sa cono
necqveria oglapa oc vissi eigi of hveria soc hon vas ogloþ, oc
10 melti hann sva: Ond hennar es i hrvgleic, oc levnde drottinn mic
oc sagþi mer eigi, hvat henni vas.« Þat górise af micilli gvþs
forsio, es hann gefr stundom spaleics anda, en stundom teer a
bravt, at hugr spamanna hefisc til dvrþar oc haldesc þo i litilleti,
[til þjess at þeir viti, hvilieir þeir ero af gvþi, þa es þeir taca
15 helgan anda, oc þeir scili, [hvili]eir þeir ero af siolfom ser, þa er
þeir missa spalécs anda.

23. A annarri tíþ baþ necqverr síþsamr maþr Benedictum
senda ser lerisveina sina. þvi at hann vilde gora lata munklif hia
borg þeiri es Terracimensis heitir. En Benedictus sende munca,
20 sem hinn baþ, oc sagþi, hverr aboti sevlde vera eþa hverr prior,
oc het þeim at coma at nemndom degi oc svna þeim, hve þeir
sevlde setia munklifit, eþa hvar hvertki hus sevlde setia. [A]
þeiri not, er næst vas fvrr þann dag es Benedictus hafþi heitit at
coma, þa [svndise] hann i dravmi þeim muncom, es hann hafþi
25 annan set abota en annan prior, oc svnde þeim, hverso þeir sevlde
hvertki hus setia i munklifino. Hvarr þeira sagþi ofrom sinn
drám, [oc log]þo eigi trunof a þat es fvrr þa bar, oc vetto at
Benedictus munde coma, sem hann het. [En er] hann com eigi
at nemndom degi, þa urþo þeir oglapir oc foro aptr til munklifs
30 Benedictus [oc me]lto við hann: »Biþom ver þin. pater, oc vettom
at þu mōndir coma, sem þu hezt, oc svna oss, [hvers]o ver sevlom
setia munklif vart, oc comtu eigi.« En gvþs maþr svaraði. »Fvr
hvi melit er [sv]a. fratres? Com ec, sem ec het, oc svndomc i
drámi, oc sagþa ec, hverso er sevlit hvat[ki] góra. Farit er nu
35 oc setit munclifit, sem ec svnda yþr.« Þa hurfo þeir aptr oc
undroþose oc seto munklifit eptir þvi sem Benedictus hafþi þeim svnt.
Petrus. Vita vilda ec, hverso þat metti verþa, at hann fœri
langan veg oc segþi i dravmi þat es þeir só oc kenndese við síþan
hvarirtveggio.

Gregorivs. Hvat ifar þu of þenna hlut, Petre? Þat er svnt, at gofgara er øpli andar en licams. En sva es sagt af Abbacue veri up numinn með fotslo af gvþinga lande oc setr niþr a Sere- lande, oc forþi hann fótslona Danieli oc vas heima nest a gvþinga lande. En ef spamapr matti a eno argabragþi licamliga fara með 5 licams fótsto, þa es eigi undarlict, þott Benedictus metti fara and- luga oc svna andlict lif andligom broþrom i dravme.

Petrus. Melsca þin toc ifa af hiarta mino.

24. Gregorivs. Hversdaglict mal hans misti eigi mikillar sevnsemi, því at hugr hans vas hafþr til crapta heþar, oc motto 10 af því orþ hans verþa eigi tóm. Ef hann melti ognarmol of necqvern hlut, þa varþ sva micill motr at mali hans, sem þat veri doms atqveþi fullt, oc varþ þegar framgengt¹.

Tver nunnor voro scamt fra munclifi Benedictus gofgar at kvni. En morgom verþr evus tign at ogofugléc hugar, því at þeir 15 fvrlita niþr sic sialfa i þessom heime, es i necqveriom hlut hafa meira metnir verit en aprir. Þessar nunnor varþveito eigi vel tvngo sina oc voro avitsamar við þann mann, er þeim fórþi licams fótsto, oc gorþo hann opt reiþan. En hann for of siþir oc sagþi til Benedicto, hve nunnornar gersto hug hans opt. Þa er Bene- 20 dictus hevrþi þetta, þa sende hann mann með þeim orþom, at þer sevlde hirta tungo sina, eþa ella mónde hann þer i bann setia. En þat let hann eigi fram fara, þott hann ógþi því. En þer hirta sic eigi oc lifþo fá daga siþan, oc voro þer i kircio grafnar. En es messor voro sungnar, þa svndesc fostro þeira sem þer risi up or 25 grofom sinom oc gengi út or kircionni at hverri messo. En es þat svndisc opt, þa com henne i hug, hvat Benedictus hafþi melt, þa es þer lifþo, es hann ógþi þeim banni, ef þer bótisc eigi. En es Benedicto vas þetta sagt með hrvglec²

32. Hertogin callaþi acafliga a Benedictum oc hvþþ- 30 ise seelfa mondo hann i ognarmolom einom saman oc melti: »Ris up þu oc sel mer ara þorpcals þessa, es þu toct við.« En es Benedictus hevrþi þessi orþ, þa let hann fra boeinni oc sa i gegn hertoganom. En es hann leit þorpcallinu bundinu, þa losnoþo sva sciort boud af honóm, at engi maþr matti sva sciort levsa. En es 35 hinn stoþ lars, es lengi hafþi bundinn verit, þa hredisc Zalla hertogi við sva micinn crapt oc legþi grimleic sinn oc fell til fota Benedicto oc baþ ser licnar. Gvþs maþr reis eigi up fra boc, en hann talþi fyr hertoganom, at hann stilti sic fra grimleic. Zalla

¹ framgengn *Cd.* ² *Her mangler et Blad i Codex.*

hertogi for a bræt oc þorþi eigi at clanda þorpcallinn, síþan es hann sa hann sva sciot levstan or bondom fvr gvþs crapti. Sciotleic iarteinar sialfr berr vitni, at Benedictus gorþi þetta af velde eino saman, es hann stopvafi sitiande grimleic hertogans oc levsti bond af þorpcalli i tilliti sino. En ferr eptir ænnor iartein, su es hann gat at gvþi af crapti heilagra bóna.

33. Þorpcall necqverr com of dag með lic sonar sins til munclifis Benedictus oc spurþi, hvar hann veri. En honom var sagt, at hann vas á acre með broþrom. Þa let þorpcallinn licit 10 eptir fvr kirciodurom oc for scvndeliga at finna Benedictum. En þa for gvþs maþr heim af acre með broþrom. En es þorpcallinn sa hann, þa callaþi hann þegar oc melti: »Gialtu mer son minn, gialtu mer son minn!« Þa nam gvþs maþr staþar oc melti: »Eigi toc ec son þinn fra þer.« Qvad þorpcallinn: »Dæþr es hann, far 15 þu oc reis hann up.« Þa varþ gvþs maþr hrvggr, es hann hevrþi þetta oc svaraþi: »Fariþ bravt ér, broþr, oc bindit oss eigi þer bvrþar, es ver megom eigi valda. Eigi es þetta vart verc heldr postola gvþs.« En þorpcallinn vas þrahaldr a bøn sinni oc sór þess, at hann mænde eigi bravt fara, aþr Benedictus resti up son 20 hans. Þa spurþi Benedictus, hvar licit veri. En þorpcallinn sagþi, at þat var fvr kirciodurom. En es gvþs maþr com þangat með muncom, þa fell hann a cne oc helt hondom til himna oc melti: »Drottinn, littu eigi svnþir minar, heldr tru þessa manz, es lifs biþr sóni sinom, oc send and þa apr i licam, es þu toct a 25 bravt.« En es hann hafþi þessi orþ mælt, þa scalf lic sveinsens, es apr com andinn til licams. Benedictus toc i hond honom oc selde hann lifanda oc heilan i hond foþor sinom i agliti allra þeira es hia voro.

Petrus. Segþu mer þat, hvart helgir menn mego geta at gvþi 30 allt þat es þeir vilja.

34. Gregorius. Hverr se gafgari i heimi en Pæll postole, oc baþ hann .iii. þess es hann matti eigi geta. Af þvi es oc scvlt at segia nacqvæt þat fra Benedicto, es annan veg varþ en hann vilde vera lata.

35 Svstir heilags Benedictus het Scolastica, es gvþi hafþi þionat alla efi sina, en hon vas von at koma of sinn a hveriom .ii. miss-
 orom at finna broþor sinn, oc com hann til fundar við hana a bœ þeim es nestr var munclifino. En es þar fundosc of dag a þeim bó es þar otto vanþa til at finnasc, þa dvolþosc þar þann dag 40 allan i gvþs lofi oc helgom molom oc toco fetslo beþi saman við

ræcr. En es þa soto of borþi eptir nottorþ oc rædo enn of himnesca hlvti, þa melti Scolastica viþ broþor sinn: »Biþ ec þic, fapir, at þu farir eigi fra mer i nott, oc ræþom vit naqvæt of himnesca fagnaþi alt til morgins.« Benedictus svaraði: «Hvi gegnir þat, svstir, es þu melir nu? Eigi ma ec annarstaþar vera en heima i nott.» En þa vas heip oc sa hvergi sevscæfo a himne. En es heilog nunna hevrþi þessi orþ broþor sins, þa læt hon fram i gopnir ser a borþit oc baþ gvþ meþ torom. En es hon hof up hofuþ sit af borþi, þa fvlgþo eldingar oc dunþo reiparþrimor oc gorþi regn sva micit, at manni gi vas or husi ut gengt. En heilog mer hafþi ut helt miclo regni tara sinna a borþit, oc gat hon þvi sva sciort regn af himne, oc alt vas a eino ægabragþi, at hon hof hoforþ af borþi oc regn dunþi ofan af himne. En es gvþs maþr sat veþrfastr, oc muncar þeir es honom fvlgþo. þa melti hann viþ svstor sina: »Fvrgefi gvþ þer þat es þu gorþir, svstir. Af hvi gorþir þu þetta?« Scolastica svaraði: »Baþ ec þic, oc vildir þu eigi veita mer, baþ ec drotin minn, oc veitti hann mer. Far þu heim nu til munklifis þins fra mer, ef þu matt.« En hann matti eigi or husi ganga oc var næþigr i þeim staþ es hann vilde eigi. En þa vocþo nott þa alla i gegnom oc ródo of dvrþir andligs lifs. I þessom atburþ es svnt, at Benedictus vilde þat es hann matti eigi, þvi at þat vas iflæst, at hann mænde vilia, at þat heipviþri heldisc, sem þa vas es hann com. En hann fann gvþs crapt af qvenmans hiarta i gegnu sinom vilia, oc vas þat eigi undarlict, þott a þeiri tiþ metti cona meira i gvþs crapti, þvi at hon hafþi fvr astar sacar langa leiþ farit at finna hann. Johannes segir sva, at gvþ es ost, oc es af þvi ret, at gvþ veitti þeim iartein heldr, es meira unni.

35. En Scolastica for annan dag heim til hus sins, en Benedictus for heim meþ broþrom til munklifis. En es .iii. dagar liþo þapan, þa sat Benedictus i husi sino oc hof up ægo siu til himins oc sa ænd svstor sinnar fara fra licam i dufu lici til himins. En hann varþ feginn dvrþ hennar oc gorþi gvþi þaccir oc sagþi broþrom andlat hennar, oc sende þa þegar eptir lici hennar oc baþ þa færa til munklifis sins oc leggja i steinþro, þa es hann hafþi ser gora latip; oc varþ sva at eigi scilþi groftr licami þeira, sva sem .i. vas astarhugr þeira beggia.

36. Servandus het diacn oc abote þess munklifis, es Liberius ricismaþr let gora i Campania heraði. Hann vas vanr at coma til munklifis Benedictus, oc rædo þeir of sætléc himnesca fagnaþa oc

bergþo þeim opt i hugscoti, þott þeir meti eigi ná i licam. En es at svemfmali com, þa vas Benedictus i stopli neeqveriom ovarla, en Servandus diaen neþarr i enom sama stopli, oc matti þar ganga a miþli. En fvrir þeim stopli vas hus micit, oc hvildo þar leri-
 5 sveinar beggia þeira. En es Benedictus vacþi oc vas a bénom, þa es aþrir svofo, oc stoþ við glugg, þa sa hann lios micit coma af himni, sva at þat rac a bravt oll mvrer neþrennar. En fvlþi undarligr hlutr liosino, þvi at hann sa allan heim fvr a gom ser sva sem undir einom geisla. En es Benedictus sa staþfastliga a
 10 lios þetta, þa sa hann ond Germanus episcopus borna til himins af englom i eldligo aliti. Þa vildi hann hafa meþ ser annan vott sva dvrliugar svnar, oc callaþi hann a Servandom diaen hóri rodo oc nefnde hann a nafn .ii. eþa .iii. Servandus vacnaþi við call hans oc reis up þegar, oc sa neeqvern hlut af liosino, oc þotti
 15 honom micils vert um þat. Þa sagði Benedictus honom, hvat hann haþfi set, oc sende mann þegar ena somo nott til Cöþoborgar at spria, hvat of Germanom bvscep veri. En episcopus vas andaþr, es sendemaþr com þangat, oc gat hann þat spurt, at hann haþfi a þeiri stundo andatse, sem Benedictus sa ond hans fara til
 20 himins af iorþo.

Petrus. Eigi of seil ee, þvi at eigi finnase dómi til, hverso .i. maþr matti of sia allan heim, eþa alr heimr veri leidr fvr ago honom sva sem undir einom solar geisla.

Gregorius. Vittu vist þat, Petr. at hverivm þvekir litils scepn-
 25 an verþ, es can scaparann, oc þott hann se litinn hlut af liosi scaparans, þa seilr hann, hverso litil scepnan es oll fvrir ser, þvi at hugr hefse up i svn goþligs lioss oc verþr heiri en sia heimr, oc ser hann þa i gvþs liosi, hverso litils þat es vert, es honom þotti micit, meþan hann vas eigi uphaþr. Sva sem manni svnise
 30 her mart litit a ho fialli, þat es honom svnise micit i divpom dal. En sia maþr es sa engla gvþs fara til himins meþ ond heilags manz, þa matti hann þat eigi sia nema hann sei i gvþs liosi. En hvat es þat undarliet, þott hann sei allan heim, es hann sa þat es meira vas. En þat es sagt es, at alr heimr
 35 neeqvert sinn attu vitir hver hann es. En es konongr sat of borþi of dag, þa com Pa linus at vanþa sinom oc færþi gott aldin drotni sinom. En es konongr sa Pa linom, þa bra hann lit oc scalf oc heimti þangat mag sinn oc sagði honom levndan hlut, þann es hann haþfi þagat vvir þangat til: »Satt es þat, es þer er
 40 *1 Her mangler 1 Blad, hvorved Slutningen af anden og Begyndelsen af tredje Bog er tabt.*

sagt fra manni þessom. Nu i nott drevmþi mic, at ec se ogorliga domendr sitia a domstolom, oc vas sia maþr i þeiri sveit, en a þeira dome vas svipa tecin or hende mer. En þu spvr, hverr hann se, þvi at ec hvgg hann eigi otiginn mann vera. « Þa heimti magr konongs Pælinum til mals við sic, oc spurði hvat manna hann veri. En gvþs maþr svaraði oc qvasc vera þrell hans, sa es hann toc fvr ekio soninn. Þa spurði hann, hvat manna hann hefði verit a sino lande. En es hann vas þess opt spurðr oc beþinn at segia, þa sagði hann of sipir, at hann hefði byscop verit. En es drotin hans hevrði þetta, þa oafisc hann oc melti við Pælinom: »Bið þu mic þess hlutar sem þu vill, oc mon ec veita þer, at þu farir með veg aptr til lands þins.« Pælinus svaraði: »Ein es sa hlutr es ec vilda þiggia, attu levsir or ánaþ alla þa menn, er or minni borg voro hingat herleidir.« Þa vas þegar samnat þeim ollom saman, oc stigo þeir a scip með Pælino, oc vas scip þeira hlaþit corni, oc foro allfegnir með byscopi. En konongr dó fæm nottom síþarr, sva sem byscop hafði fvrir sagt. En sva gorpisc, þa es Pælinus selde sic .i. i þreldom, at hann levsti marga or ánaþ með ser, oc glicði hann i þvi eptir drotni orom, es þrels licam toc a sic, til þess at hann levsti oss or svnþa anaþ. Enn es sagt fra andlati Pælinus, at þa es hann hafði banasott tecna oc vas at bana cominn, þa scalf cliff allr, es hann hvilde í, en landscialpti sa toc eigi viðara. En ogn varð ollom micil at iartein þessi, þeim es hia voro, en þa scilþisc qnd Pælinus við licam oc for með gvði til dvrþar.

2. Þa es heilagr Johannes pavi atti for til konongs þess es Justinus het, þa atti hann naþsvn a fornóm vegi at leiga ser hest. En es þat hevrði .i. gofogr maþr, þa leði hann honom hests þess es hann atti hogseztan, oc melti hann sva fvrir, at pavi scvlde senda heim hestinn, þegar es annar fengisc macligr, þvi at cona hans vas von at riþa þessom hesti. Pavinn toc við hestinom oc hafði, unz annarr varð til fenginn, oc sende þa heim þenna. En þa es cona buandans scvlde riþa, þa gorpisc þess eigi costr, þvi at hestrinn toc at frvsa oc blasa oc asa oc scalf allr, sva sem hann svnde þat i ohögindom sinom, at hann vilde eigi cono lata riþa ser, eptir þat es heilagr pavi hafði riþit honom. En buande cunni þat ret virþa, oc sende hann þegar Johanni pava hestinn oc baþ mioc, at hann scvlde þiggia þann hest, es hann hafði helgat .i. sinni reiþ. En es sogð fra Johanne pava su onnor iartein, at hann gaf blindom manni svn, þa es hann vas i Miclagarði, i ægliti allz lvþs.

3. A nacqvarri tíð atti Agapitus pavi for til ens sama konongs Justinus. En es hann vas a Grielande, þa vas honom fórþr siver maþr, sa es omali vas oc matti eigi af iorþo up risa. En es frendr hans stoþo¹ yvir honom oc greto, þa spurði Agapitus, ef þeir trvði at en sívci mætte heill verþa. En es þeir letose hafa trevze heilso hans undir gvði oc i velde Petrs postola, þa hof pavi up messo oc forþi fram hugaþsamlega bón i gvþs ægliti. Síþan gek hann fra altare oc toc i hond enom sívea oc hof hann up af iorþo, oc reis hann þegar up a fetr sina i ægliti alle(!) lvs.
 10 En es hann gaf honom corpus domini, þa toc hann mal sitt, en allir undroþose þeir es hia voro oc feldo tór fvr fagnaði.

4. Of þess ens sama konongs daga Justinus atti Dacius Meilansborgar byscep naþsvnia for til Miclagarþs. En es hann com til borgar þeirar es Corinthis heitir, þa leitaði hann ser til þess hus gistingar, es sva micit veri, at liþ hans metti hafa rum inni. Þa sa hann hus micit eit saman standa, þat es honom þotti hofliet at vexti, oc baþ hann lagsmenn sina bua þat hus innan til innivistar. En borgarmenn sogþo, at þat matti eigi vera, þvi at diofoll hevir lengi byggt i þvi husi, oc er þat af þvi tomt. En gvþs maþr Dacius svaraði: «Allra heldst scolom ver þa i þvi husi inni vera, ef diofoll hevir þat aþr bannat monnom.» Þa let hann bua innan husit oc gek orvggr at moti freistni fianda. En a miþri nott, es gvþs maþr hvildi, þa toc fiandinn at lata hvers dvr's lotom, stundom greniaði hann sem et oarga dvr, stundom hvesti hann sem hoggormr, stundom beliaði hann sem næt, stundom gneggiaði hann sem hross, stundom iarmaði hann sem geit eþa hrein sem svin. Þa vacnaði Dacius víþ sva margra dvra rød, oc reis up oc herstise a fiandann meþ reiði oc melti: »Ertu sa es mæltir i drambi þino, at þu mondir setia stol þinn i norþri oc vera glier gvði; en nu hevir þu þat sem þu ert verþr, es þu glicise geitom oc svinom.« Þa scamþise illgiarn ande brigzla sinna, oc þorþi aldregi síþan at svna sionhverfingar sinar i þvi husi. Oc gorþise truaðra manna bygð síþan i husino, þvi at otrur ande flóþi þegar, es einn sanlega trur gvþs vinr gisti i husino.

5. Sabinus het byscep borgar þeirar es Canusia es colloþ, en hann vas maþr gamall oc sionlæss of síþir. En hann haþfi spalex anda. En er Totila fra þat konongr Gothorum, þa truþi hann þvi eigi, en þo vilde hann þat revna. Sva bar at of dag, es konongr com þangat, at byscep haþ honom til borþs meþ ser at da-gurði,

oc sat konongr a høgri hond byscopi. En es þion byscops færþi honom vins drvk, þa toc konongr drvkiarkerit or hennde þioninom þegiande oc selde sia(1)fr drvciarkerit byscopi oc vilde revna, hvart hann vissi af spalex anda, hvern honom selde drvcinn. Þa toc Sabinus byscop vit drvciarkerino oc melti: »Lifi su hond.«⁵ Conongr varþ glaþr við þetta orþ, því at hann þottise fundit hafa spaleic með gvþs þreli, þann [es hann] vilde reyna. Lif Sabinus var langt oc morgom nytamlict. En .i. diacn hans, sa es byscop hugþise verþa mondo eptir hans dag, fvldeþe þeirar ilseco, at hann blett eitri drvc hans, oc cevfti at sveini enom, at sa forþi drvcinn¹⁰ byscopi of aptan at notorþi. Byscop melti þegar við sveininn: »Dreþu sialfr þat er þu fórþir mer at dreka.« Þa fann sveinninn at byscop vissi ilseco hans, oc vildi heldr dreca etr oc devia en taca viti þat es hann vas verþr fvr gløp sinn. En es hann haf at munnri ser drvciarkerit, þa melti byscop við hann: «Drec eigi¹⁵ þu, sel þu mér, ec mon dreca. En þu seg sva þeim es þer selde, at ec mon dreca eitri, en sa mon aldregi byscop verþa.» Þa gorþi Sabinus crossmarc yvir drvcinom oc drac óruggr. En diacninn fell niþr dæþr a þeire enne somo stundo, sem hann hefþi drvcit eitrit, því at eitri ilseco hans vá hann i ægliti gvþs, þott eigi vetti²⁰ licamlict eitri honom dæþa.

6. A þeiri tíþ er Totila konongr Gothorum com til borgar þeirar es Narnus heitir, þa gec a mot honom Cassius episcopus borgar þeirar. En hann var ræpleitr maþr. En er konongr sa hann, þa etlaþi hann, at hann veri af því ræpleitr, at hann hefþi²⁵ i miøþdrvcio verit, oc fvrleit hann þegar atferþ hans. En gvþ vilde svna brat, hvilicr sa maþr var es konongr fvrleit. Þa greip illgiarn ande .i. scialdsvein hans konongsins oc qvalþi grimligri sott i ægliti alþvþo. En þa es inn oþi vas leidr fvr byscop i ægliti konongs oc liþsmanna hans, þa gorþi byscop crossmarc yvir³⁰ honom oc rac bravt fra honom ohreinan anda, sva at hann com aldregi siþan [til hans]. Þa varþ sva at konongr toc at gofga gvþs þrel af iartein, þann es hann hafþi aþr l[itils] virdan af yvir-liti, oc lægþi dramlatr konongr-grimleic sinn fvr þeim manni, es hann sa at sva [stvrþi] gvþs crap[tr].³⁵

7. Enn es ver teliom stvrera manna vere, þa minnome ver a þat, hverso gvþs miscunn gorþi við Andreas byscop borgar þeirar es Fundana heitir. En sia saga ma þat [kenna] þeim es hevrá, at þeir varise við samvisto qvenna, es ser vilia til hreinlifis ha[lda].

at] eigi verði þeir því áþvellingar teldir af vavefligri freistni, sem þeim verður náleggra þat es þ[eir vil]nase. En sia Andreas hafði gofoct lif oc crapta fullt oc helt sic vel til hroinli[fis]. Hann let vera nunno neqver(i)a i husi sino, oc gorði henne eigi brat visa fra

5 samvisto sinni, því [at] hann trevstise vel sino hrenlif oc hennar. Þa fann slógr fiande staþ freistonar i hiarta byscops, oc hrosaði hann aliti conommar fvr hvgscoots ægom hans, unz hugr hans telde af asiono hennar. Gvþingr neeqver atti for of dag til Rymaborgar or heraði því es Campania heitir. En es hann atti seamt til

10 Fundana borgar, þa apnaðise fvrir honom, apr hann metti til gistingar comase, oc gek hann inn i blothus es varþ a goto hans. En hann hredise, es hann sa at blothus vas, oc gorði crossmare vvir ser, þott hann trvði eigi a crossinn, oc mattia sofna fvr hretslo. En a miþri nott þa sa hann micit lif ohrenna anda

15 þvsia inn i husit, oc þotti honom sem .i. veri hofþingi þeira oc þionaði aprir þeim. En sa spurði þa, hvat hvergi þeira hefði unnit til ilseo. En es hvern sagði, sem sprufr vas, hverso þeir foro at frésta manna, þa reis up .i. (i) miþio lípi þeira oc sagði, hverso hann hafði teldan hug Andreas byscops i aliti nunno þeirar

20 es þa(r i) husom hans vas. Þa varþ ilgjarn ande glaþr víþ þat, sa es hofþingi þeira var, oc þottise því meira avoxt hafa, sem hann matti f[leiom] of spilla. En sa fiandi, es þetta sagði, qvase því framar hafa dregit hug byscops til svapar, at en næsta aptan hafði hann clappat nunnonni af bliþleti. Þa eggjaði en forni fiande

25 ohrenan anda at gora til lox þat es hann hafði uptecit, at hann neþi þeim mun meira sigri an(!) aprir, sem hann metti betra manni fvrifara. Gvþingr vacði oc sa þessa hluti alla oc hevrði oc var hredr. Þa melti en mottkasti fiande þeira lips, at farit monde at vita, hvern sa maþr veri, es þorði of nott at vera i husi

30 þeira. En es ohrenir andar foro oc so hann crossmarci sigudan, þa undropose þeir þat oc veinopo oc melto: «Cer es þar tomt oc læst.» En es floer ilgjarnra anda hvarf a bravt or husino, þa reis gvþingrinn up þegar oc for sevndeliga til fundar víþ Andreas byscop oc heinti hann a mal oc spurði, hveria frestni hann hefði.

35 En byscop vilde eigi segia honom. Þa bar gvþingrinn a brvnn honom, at hann legði rangan astarhug á nunnona. En es byscop dulði þess, þa melti gvþingrinn: »Fvr hvi dvlr þu þess, oc vas þu i gjer aptan til þess eggjaþr, at þu clappaðir henne.« Þa kendise byscop víþ sitt vere, oc gek i gegn litillatliga því es hann dulði

fvr. En gvþingr sagði honom, hvat hann hafði set eða hevrt a diofla motino. Oc es episcopus hevrþi þat, þa fell hann a cne til bónar oc let þegar fara bravt nunnona or husi sino. Síþan let hann briota (h)ofit oc gora þar kircio Andreas postola i staþnom, oc hvarf af hende honom licams frestni su es hann hafði. En hann talði tru fvr gvþinginom, oc (toc) hann scirn oc var vel cristinn alla efi. Oc gorpise sva, at gvþingr naði sialfr at hialpasc, þa es hann leitapi at hialpa oprom, oc ledi gvþ fvr þvi annan til goþs lifs, er hann var(þ)veiti annan i goþo lifi.

Petrus. Sia hlutr er nu hevrþa ec, veitir mer þeþi hretslo oc von. 10
 Gregorius. Sva byriar oss at viso, at ver sem avalt hredir af ostvreb varri, en trevstimsce gvþs miscunn. Nu hevrþom ver gvþs vin scelfþan en eigi teldan, til þess at oss ost[vrc]om monnom gorisc hretslo af þvi es hann vas scelfþr, en travst af þvi es hann matti standasc fréstni. 15

8. [By]scop het Constancius i borg þeiri es Aqvina es collop. Hann vas cuþr at þvi viþa, at hann hafði spalex anda. En þa es hann toc bana, þa urþo borgarmenn oglapir oc stoþo yvir honom gratande oc melto: »Hvern scolom ver ha[fa] eptir þinn dag?» Constancius svarapi þegar af spalex anda oc melti: »Eptir 20 (mic) monoþ er [ha]fa hrossasvein, en þvatera eptir hrossasvein. Þa hafþ er þats er monoþ.« En [er] Constancius hafði þessa spasogo sagða, þa andapise hann. En síþan vas til byscops [tec]inn Andreas diaen hans, en hann hafði hrossa geþ necqveria stund efi sinnar. En síþan hafði byscops velde Jovinus necqverr, sa hafði þvattere 25 verit i borg þeiri. En a hans dogom evdisc borgarlþþrinn sva mioc af sottom oc af heþinna manna her, at eptir hans dag vas engi sa es byscop of veri, oc eigi lyþr sa es biscop(!) of hefpi. Oc fvllesc sva oc sanna(þisc) atqvþeþi gvþs þrels, es hann sagði, at sa lþþr monde eigi hirþi hafa eptir andlat tveggia biscopa(!) 30 þeira es honom voro neþter.

9. Frigidianus het biscop(!) i Luco, en sa vas craptamaþr micill, oc bera menu viþa lof hans oc iarteinir. Q su er til borgar þeirar fellr, vas opt von at ganga or farveg sinom oc spilti okrom manna oc engiom. En er þat vas opt, þa somnoþo borgarmenn lipi til oc hofþo micit erfþi fvrir at veita onne allri or enom forna farveg, oc motto þeir eigi lveþir a vinna. Þa let gvþs maþr Frigidianus gora ser hrifo oc gek til arenar oc var þar lengi a bón. Síþan melti hann viþ ona, at hon sevlði fvlgia

honom, en hann for oc dro hrifona. En oen fvrlet þegar en forna farveg sin oc bravt ser annan farveg, þar er Frigidianus dro hrifona fvrir, oc hvarf hon aldregi síþan aptr i enn forna farveg ne spilti ocrom manna.

10. I borg þeiri es Placencia heitir vas .i. craptþigr byscop, sa het Sabinus. En diacn (hans) sagði honom of dag, at oc su es Padus¹ heitir gek or farveg sinom oc spilti ocrom. Byscop sagði: »Far þu til arennar oc mæl þetta: Byscop bvþr þer, at þu stillir þic oc hverfir aftr i farveg þinn.« Diacnin gerði eigi fara oc hlo at mali byscops. Þa heimti byscop þangat ritera oc let rita þessi orþ: Sabinus byscop bvþr þer oc i nafni Jesv Cristz, at þu gangir eigi frammar or farveg þinom ne spillir engiom eþa ocrom manna. En es þat rit vas ritiþ, þa mælti hann við þann er rét: »Far þu oc casta þvi a onna.« En es þat vas at gort, þa hvarf oen aftr 15 þegar i farveg sinn oc gec aldregi síþan til meins i þann staf. I þessom (hlut) hneveise mioc ohlvþni manna, þar es oscvnsamlig scepna hlvde boþorþi heilagra manna i gvþs crapti.

11. Cernobius het episcopus borgar þeirar es Populonia² hetir. En sa gaf morg vitni heilaglecs. En hann toc vit riþorum 20 neqveriom of dag oc vetti þeim beina. En þeir hofþo floit undan hernafi Gothorum, oc hlifþi hann gestom sinom við bana, oc com þeim a bravt or clande vicinga. En es þat var sagt cononge þeira Totila³

15.
25 af þeire mælgí es ver tocom fvrst naþgir up af varcunn. En es ver mælom fvrst tom orþ en síþan þar es verri ero, þa verþr þvi seinna bæn or hévrþ, sem muþr varr sargasc meirr í heimscomlom, sem ritiþ es: Sa es eigi vill hevra gvþs log, þess bæn verþr oþeg. Þat es eigi undarlic, þott gvþ hevri travt bænir orar, 30 þar es ver hlyþom travt eþa eigi boþorþom hans. Sva esa þat undarlic, þott gvþ hevrþi sciott bæn Florencius, þar es hann var sciotr at hlvþa boþorþom drottins sins. En Euticius, sa es a gvþs goto var foronatr Florencius, varþ ageþr at iarteinom eptir andlat sitt. En þott mart se sagt fra honom, þa svnise mer þat agezt, 35 es gvþ leþr gerasc allt hingat til fvr elþi hans. Avallt es hiti brendi iorþ oc regns þurpti, þa somnoþose saman borgarmenn oc boro kvrtil hans of acra, oc heldo up kvrtlinom þa es þeir stoþo a bæn, oc com þegar gnogt regn, sem þurpti. I þvi es svnt, hvilican

1 Pardus Cd. 2 ppl'ina Cd. 3 Her mangler 2 Blade.

crapt oc verpleic ond hans hevir fvr gvþi, es cleþi hans matti taca af monnom reiþi gvþs.

16¹. Einsetomaþr necqverr var i fialli þvi er Narsicus heitir, en sa het Martinus. Hann var marga vetr bvrgr þ i þrongom helli oc lifþi heilact lif. Þat gorpise fvrst til iarteina of hann, þa es hann com til þessa hellis, at vatn dræp þegar or steini i hellinom, þat es honom vann þorf at gnogo, oc varþ vatn þat hvarei minna ne meira en hann þurfti. En enn forni fiande ofundafi staþfesti hans oc leitafi viþ meþ sløgri iþrott at reca hann a bravt or hellinom. Hoggormr com til hellisens oc baþ ognir Martino, þa es hann var a bónom, oc lagþise i hring of hann oc fylgþi honom, hvertki sem hann for. En Martinus hredise eigi orminn oc retti hond sina eþa fot at munni hans oc meþti viþ hann: »Ef þu matt hoggva, þa moncaþ ec banna.« Þat vas .iii. vetr i samt es ormrinn vas i hellinom. En es Martinus matti eigi hreþase þessa frestni, þa stevppise ormrinn ofan of dag fvrir fiallshliþna, oc brann eldr af honom, en af þeim elde brunno all hris þar es fvrir urþo. I þessom hlut vilde gvþ svna, hverso ramr sa fiande var, es Martinus hafþi yvir stigit. Siþan es Martinus com til einseto, þa barse hann þat fvrir at sia aldregi conor, eigi af þvi at hann fvrliti conor, heldr af þvi at hann ugþi freistni. En þat fra cona necqver oc gek diarþlega til hellisins, þar es Martinus vas inni. En es hann sa, at cono cleþi como fvr dvrr hellisins, þa sneresc hann fra dvrom oc fell a cnebeþ til bónar, oc hof eigi hofof af iorþo aþr conan hvarf fra hellinom. En es hon gek ofan or fiashliþ, þa varþ hon braþdarþ samdøgris, oc svnde þat henne, at gvþi mislicaþi þat er hon freistaþi þrels hans. Hellir Martinus es i brættu fialli sva ofarla, at stor tre, þar er a iomno niþri vaxa, þvkia eigi meiri ofan til svnar en smó hris. En i einom staþ vas til gengt, oc es þar þrangt einstigi. En es margir trufastir menn sotto fund hans, þa gek sveinn necqverr ovarliga oc fell or einstigino oc hravt allt ofan a iofno. Faronatar hans urþo hrvggvir oc foro at leita lies hans, oc etloþo at hann mónde bana hafa oc vera allr lamíþr. En es hans vas létaþ, þa vas hann fundinn a iofno niþri heill oc lifandi. En þat þotti allom einset, at bón Martains barg honom. Steinn micill var i fiallino vp fra helli Martinus, sa es til þess þotti horfa at falla mónde a hus hans, es hann losnaþi. Þa com .i. gofogr² maþr þangat meþ lipi miclo oc baþ Martino at levsu ofan steininn oc baþ, at hann færi a bravt

1 Martinus *Oversk. Cd.* 2 gofogr² *Cd.*

or hellinom, meðan steininom veri ofan vellt. Gvþs maþr gærþi eigi a bravt fara, þo at þeir sevlde ofan velta steininom, ef þeir meþti. En es lips fiolþi sa allr leitafi at hróra steininn eþa hefia, sva at Marteine yrþi eigi mein at, þa slap steinuninn or hondom

5 þeim, es minzt of varþi, oc hliop yvir hellinn, svat hvarfiarri com niþr. En þat vas ællom aþsvnt, at engla fulting hof steininn með þeim, es eki varþ mein at. Þa es Martinus bygþi fyrst i þessom helli, þa batt hann iarnfesti of fot ser oc festi annan enda a hellinom, til þess at hann gengi eigi víþara en festrin toc. En

10 es Benedictus aboti fra þat, þa sende hann lerisvein sinn oc baþ sva mela víþ Martinum: »Ef þv ert gvþs þrell, þa halde þer Cri(s)tz festr en eigi iarnfestr.« Þa levsti Martinus þegar festi af ser, en hann gek þo aldregi víþara an aþr. En síþan es hann læc sic i hellinom, þa toc hann at hafa lerisveina. En þeir otto

15 bygþ seamt fra helli hans oc toco ser vatn or brunni þeim er langt var i iorþ niþr. En festr su slitnaþi oft, es vatukeraldet var vit fest. Þa toco þeir festi, þa es Martinus levsti af fœti ser, oc ioco þvi strenginn, oc slitnaþi aldregi síþan festrin, þvi at hon var þa æll sva seig sem iarn, es hon var æcin með þeiri iarnfesti,

20 er gvþs þrell hafþi a ser hafþa.

17. Muner necqverr lifgofogr oc síþsamr hafþi einseto i fialli þvi er Argentarius heitir, oc fvlði hann munes nafn i goþom síþom. En hann vas þvi vanr a hveriom missorum at coma til Petrs kircio oc gista svbðiaen þann es atti hus seamt fra kircionni,

25 en sa het Qvadragesimus. En es munerinn com þangat of dag at vanþa sinom, þa andaþise naeqvarr valaþr buande i næstom husom. Þa apnaþise oc matti eigi grafa hann a þeim degi. En cona hans sat hia oc gret alla nott i gegnom oc matti eigi sofa. En þat matti hevra til hus subdiaensins, þvi at þili eitt vas a miþli. Oc

30 es conan matti eigi huggase, þa melti heilagr muner víþ subdiacninn: »Harmar ond min með cono þessi, risom up víþ oc forom til bœnar.« Þa foro þeir baþir til kircio oc voro lengi a bôn. Oc es þeir luco bôn, þa samnaþi gvþs þrell dusti, es lagzt hafþi a altare, oc for til husa cononnar oc fell a cnebeþ hia licino oc vas

35 lengi a bôn. Síþan réis hann up af bônenni oc toc mottol af hoffi enom andaþa, es breidr vas vvir andlit honom. En es konan sa þat, þa undraþise hon oc vissi eigi, hvat hann vilde at gœra. Síþan gnere¹ hann of andlit honom moldardustino² þvi er hann hafþi tekít af altere. Þa toc en daþi ond oc hof up ago sin oc

settisc up, oc þotti sem hann vere vacþr or svemni. En es conan sa þat, þa felde hon tor fvr fagnapi, oc var þa hóræstare an apr. En gvþs maþr stoþvapi horevsti hennar oc melti: »Þegi þu, þegi þu. Ef necqverr spvrr, hvi þetta sætti, þa segit er at drottinn Jesus Cristr gerþi sit vere.« En es hann hafþi þat melt, þa for hann þegar bravt af gistingo oc com aldregi siþan, þvi at hann vilde fløia veg þessa heims; oc let þa aldregi sia sic siþan i þesso lifi, es hann só of sinn sva micla iartein góra.

Petrus. Hvatei er aprir mela, þa¹ svnisc mer sa iarteina craptr mestr at gefa dæþom manni lif.

Gregorius. Ef ver hvggjom at osvneligom hlutom, þa er vist meiri iartein at leipretta svnþgan mann i ceningom oc bæna fultingi en at reisa up dæþan licam², þvi at licamr scal devia i annat sinn en ond lifa ei oc ei. Tvenn dæmi mon ec svna, þar es vitni bera, hvarr meiri craptr es at réisa [ond af dæþa eþa licam³. Drottinn reisti up Lazarum af licams dæþa einom, þvi at hann vas goþr maþr, en hann reisti Sælum up af andar dæþa. Eftir licams upriso Lazarus es eki getit iarteina hans, en eftir andar upriso Sælus es sva mart sagt oc svnt i croftom hans oc kenningom, at halftki ma óstvrkþ or bera, þvi at hann snere⁴ i kenningom sinom grimmom hugscotom til milde oc vas fuss at devia fvr gvþs nafni oc heilso bropra oc vas prvdr postola tign oc allre bocspeci oc upnuminn til ens þriþia himins i svet engla gvþs, oc þo vas hann litillatr oc varcunnigr iarþligom⁵ monnom i kenningom sinom, oc sevrþi hverso hvergi sevlde lifa i licamligri svslu. Þar es svnt, hverso sa lifþi es up reis af andar dæþa. Minna es at reisa mann up af licams dæþa, nema þat fylgi at sa en sami risi up af⁶ andar dæþa oc leiprettise fra svnþom fvr licams upriso.

18. Maþr necqverr vas i Campania herapi, es Benedictus het, ungr at aldri en gamall at siþom, oc helt sic stercliga i heilagri atferþ. Þenna mann fundo grimmir Gopi .i. saman i husi sitia, hermenn Totila konongs, oc logþo eld i hus hans oc vildo brenna hann inni. En eldr gerþi eigi festasc i husino, en iorþin bran umhverfis. Hermenn reidoþe þess at meirr oc drogo Benedictum ut or husino oc kostoþo honom i ofn brennanda, es þeir sæo cvndan til bravþbaestr s oc bvrþo aftr ofninn. En es þangat

1 Her beg. Membranblad 655qv XV.
af sinum dauða eða líkamann Mmbl.
Mmbl.; iarþligom Cd. 6 tilf. Mmbl.

2 mann Mmbl. 3 [ondina
4 siðan tilf. Mmbl. 5 saal.

vas comit annan dag, þa vas Benedictus heill i ofninom oc brunnin cleþi hans oll.

Petrus. Fornar iarteinir hevri ec nu, sva sem sagt es forþom fra .iii. sveinom, es i ofn voro settir oc brunno eigi.

5 Gregorivus. At þvi vas su iartein annan veg, at hendr þeira voro bundnar oc fotr, oc castat þeim sva i ofninn, en annan dag gengo þeir læsir i ofninom, oc voro cleþi þeira obrunnin. Þar hafþi logi crapt sinn til huggonar þeim, en hann matti eigi hafa til meins, þar es hann brende bænd af þeim en eigi cleþi þeira.

10 19. Þesse enni forno iartein varþ glier hlutr oc þo af gangstaplegri¹ sceþno, es af vatne gorpise. A þeiri tiþ es Tifr gek or farveg² sinom i Rumaborg oc varþ ner iafnhó borgarveggjom oc spilti morgom ocrom i herafi, þa gek up o sv es Athesis³ heitir, es felr hia borg þeiri es Veronensis es colloþ. En es qen com at
15 kircio Zenonis byscoþs, oc voro dvrr opin, þa óx qen, unz⁴ hon varþ iafnhó enom hestom gluggom. Vatnit stoþ fvr durom oc bvrþi kirciona, svat menn motta eigi at comasc, es inni voro. En es þa menn þvrsti, es i kircionni voro, þa gingo þeir til dura, oc matti þat vatn up asa sem annat oc drecca, en þevgi matti
20 þat i kirciona [falla sem⁵ vatn. Vatnit stoþ fvr kirciodurom oc svnde verpleic Zenonis, oc var sem vatn til þess sem⁶ hafa þurpti, en þat matti eigi granda staþnom sem vatn.

Petrus. Undarligar⁷ ero iarteinir heilagra manna, þer er þu segir mer. En þat vilda ec vita, hvart slikir iarteina menn urþu fvr
25 øngri freistni fiandans, eþa bætnoþo þeir viþ freistnina?

Gregorivus. Engi hevri sigr qn erfipi, en þat es sigr at stiga yvir velar diofols. Ilgiarn ande sitr avallt⁸ umb hugrenningar orar oc orþ oc vere, at hann⁹ megi naeqvat þess finna es hann of røgi oss viþ gvþ.

30 20. Gofogr prestr het Stephanus, sa vas i Valeria herafi. En es hann com heim af fornorn vegi of dag oc callapi a þrel sinn herstilliga oc melti: »Com þu, diofull, oc levs seva af mer!« Þegar es hann hafþi þat melt, þa losnoþo scoþvengir sva sciott, at þat var aþsett, at sa var til comin es nefndr var. En es prestr
35 fann þat, þa oafise hann oc baþ niþing bræt fara: »Viþ þion minn melta¹⁰ ec en eigi viþ þic.« Þa for diofull a bræt, en scoþvengir voro halflevstir. Þa(r) ma of mercia, hverso nálegiar fianda

1 gagnstaðligri *Mmbl.* 2 veg *Mmbl.* 3 Athenis *Cd.* 4 til þess er *Mmbl.* 5 [fiota sem annat *Mmbl.* 6 er *Mmbl.* 7 *rettet*; Undarligir(!) *Mmbl.*; Andligar *A.* 8 iafnan *Mmbl.* 9 *Hier ender Mmbl.*
40 10 meltei *Cd.*

velar ero hugscotom orum, er hann vas sva nær heilagra manna hugscotom.

Petrus. Erfþlicet es at sia avallt við velom ovinarins oc sem i orrosto se avallt.

Gregorius. Eigi es erfitt, ef ver eignom gvþi varþhald vart en eigi oss siolfom, oc verom þo sem ver megom costgefstir at varþveita oss. En ef inn forni fiande verþr fra hugscoti recinn, þa gørise þat oft af gvþs miscun, at fiandinn hrepise crapt retlatra manna.

21. Dottir neqvvers ries manz vas i borg þeiri es Spolitana heitir, en hon elscapi himneset lif. Faþir hennar stop i gegn fvisi hennar, en hon virde gvþ meira en foþor sinn oc toc nunno vigslo. Þa rédisc faþir hennar oc renti hana ollo fe oc arfvon þeiri er hon atti. En margar gofgar meviar lifþo at hennar dømom oc helgoþo gvþi mevdom sinn. Aboti sa es Eleutherius het com of dag til hennar at kenna henne orþ gvþs. En þorpcall neqvverr vas þar cominn oc stop fvrir þeim, en sa varþ gripinn af ohrenom anda oc ørþise oc fell niþr oc toc at gnista tønnom oc épa. Heilog nunna reis up oc leit til ens oþa oc melti við fiandann: »Far brættu vesall! far bravttu vesall!« Þa svarapi fiandinn fvr munn ens oþa: «Hvern seal ec gripa, ef ec fló heþan.» Nunnan svarapi: »Far bravt tu fra manni þessom oc tac gris þann es her er i velli scamt fra oss.« Þa floþi en ohreini ande fra mannom oc grep gris oc devdi oc setti bræt siþan.

Petrus. Vita vilda ec, hvart henne vas lofat at gefa grisinn fiandanom?

Gregorius. Vere drotins vars marca toft fvr orom vercom. Þa es hann rac marga diofla fra einom oþom manni, þa melto þeir við hann: »Ef þu recr oss heþan a bravt, þa sentu oss i svina floe.« En hann vetti þeim þat, at þeir hliþo i svinin oc sæþu þeim i sevar divp. I þessom hlut scvrise þat, at ilgiarn ande ma eki i gegn monnom on levfi gvþs, þar er hann matti eigi svinin gripa nema honom veri lofat. Af því er oc næþsvn at þiona þeim er allo stvrir, at ver verþim stvreri en fiandr órir, þa er ver þionom scapara orom i litilleti. En hvat es undarlicet, þott helgir menn lifande góri iarteinir, þar er morg tocn verþa at licomom þeira ondoþom.

22. Prestr neqvverr heilagr vas i Valeria herapi, sa es rócinn vas at tiþagorþ sinni oc goþom vercom oc lifþi heilagt lif. En es hann andapise, þa vas hann grafinn fvr kirciodurom. En saþa

qviar voro nær kircionni, oc la gata til qvianna nær leiþi preste-
 ins. En er kennimenn veitto tíþir i kircion(n)i eina hveria not,
 þa com þiofr til qvianna oc toc þapan a bravt hrut. En er hann
 com til leiþis prestzins, þa matti hann hvarngi fot fvr annan hefia.
 5 Þa lagði hann ofan hrutinn af oxlom ser oc vilde larsan lata, oc
 matti eigi. Hann stoþ þar bundinn við stulþ sinn, því at andaþr
 kennimaþr hellt lifanda þiofi oc batt hendr hans oc fótr. En er
 tíþom var locit of morgininn, þa gengo kennimenn ut or kircionni
 oc sǫ þar standa ocunnan mann oc halda á hruti, oc vas þeim ifi
 10 a, hvart sa monde vilia gefa þangat hrutiun eþa a bravt taca. En
 es þiofrinn sagði til glópsins oc meins, þa undroþose allir crapt
 heilags manz, er hann hafði þiofinn bundit við stulþ sinn. Þa
 boþo þeir fvrir honom oc motto travtt þat geta, at sa fóri bravt
 meþ tver hendr tomar, es stela vilde fra þeim, oc setti þiofr þegar
 15 a bravt, er hann varþ lass, oc com eigi þar síþan.

23. Fiall er scant fra borg þeiri er Prenestina heitir, en i
 því fialli er munclif Petrs postola. I því munklifi fódi aboti munc
 oc leidi hann til algorra síþa oc let vigia hann síþan til preste.
 En es hann var vígþr, þa var fvr honom vitrat, at hann monde
 20 eigi lengi lifa, oc baþ hann abota levfis, at hann leti gora ser grof.
 Abote svaraþi: »Far þu oc bu til grof þina, sem þu vill, en ec
 mon fvr andase en þu.« Prestrinn bio til grof sina, en aboti toc
 sott fæm nottom síþarr oc melti við prestinn, þa es hann la a
 nástróm: «Leg þu mic i grof þina.» Prestrinn svaraþi: »Ueistu
 25 at ec mon andase a scommo bragði, oc mon oer eigi vinna rúm
 boþom i grofinni.« Qvad aboti: »Sagþa ec þer aþr, rum mon oer
 boþom i grofinni.« Þa andaþise aboti oc var lagþr i þa grof es
 prestrinn hafði ser buna. En þa toc prestrinn sott oc andaþise.
 Þa boro muncar lic hans til grafar þeirar, es hann hafði ser buna,
 30 oc lucu hana up, oc só allir þeir er hia voro, at eigi var rum at
 leggja hann þar niþr, því at lic abota fvlde alla grofna. Þa callaþi
 .i. af broþrom oc melti: »Hvar er nu þat er þu sagþir, faþir, at
 ver monde boþom vinna rum i grofinni?« Þa só allir, at lic abot-
 ans snórise i a hliþ, es aþr la a hrvgg, oc gaf rum at leggja niþr
 35 lic prestzins, oc fvlde hann þat andaþr, es hann het lifande, at
 þeim monde boþom vera rum i grofinni.

24. I þessi borg Prenestina varþveitti sa maþr kircio Petrs
 postola es Theodorus het. En es hann hafði snimma up risit a
 necqverri nott oc gorþi at liosi, þa svndesc honom Petr postole i
 40 hvito cleþi oc melti við hann: »Fvr hvi reistu sva snimma up?«

En eptir þessi orð hvarf postolinn fra ægliti hans. En Theodorus varþ sva hredr víþ svn þessa, at allt megin toc fra honom, oc matti hann eigi or hvilo risa marga daga síþan. Postolinn svnde navisto sina þíonom sinom †.

37. 5
 diacninn. En Langbarþar beido Sanctolum at morne, at hann selde fram diacninn .En hann sagþi at diacninn veri a bravt. Langbarþar melto víþ hann: »Eigi viliom ver qvelia þic, þvi at menn segia þic goþan mann vera. Nú kiostu þer darþdaga þann er þu vill.« Gvþs þrell svaraði: »I gvþs velde em ec; banit² er mer þannig sem er vilíþ oc gvþ lofar yþr.« En þeim þotti ollom þat raþ at hoggva hofóþ af honom oc qvelia hann eigi meirr. En es þat spurþisc, at ageþr maþr vas til hoggs leidr, þa drifo til allir Langbarþar, þeir er í nond voro, at sia bana hans, oc slogo hring umb hann oc voro glaþir. Þa var til valþr en sterxti maþr at hoggva hann, sa er ollom þotti einsvnt, at þegar mónde hoggva hofóþ af honom i eino hoggvi. En es gvþs maþr stoþ a miþli vapnaþra ovina, þa toc hann til sinna vapna oc baþ ser levfis til bønar necqveria stund. En es honom var þat veitt, þa fell hann a cnebeþ oc baþ fvrir ser lengi. Þa sparn vigmaþrinn fæti til [hans] oc baþ hann up risa oc lia hals. Þa reis gvþs þrell up oc stoþ á eniom oc rétti halsinn. En es hann sa sverþi brugþit, þa melti hann þat eitt orþa, svat menn hevrþo: »Heilagr Johannes, tac þu víþ sverþino.« En inn sterxti vigmaþr reidi sverþit at honom, sem hann var ramr til, en hann matti eigi fram of hoggva, þvi at hond hans stir(þ)naþi. Þa toc allr Langbarþa lvþr at hreþasc, er hia stoþ, unþroþosc allir gvþs crapt, þvi at þa lvsti yvir, hverso heilagr Sanctolus var, er hann batt hendr ovinar sins i lofti. Þa boþo þeir hann up risa oc gróþa hond vigmannzins. En sanctus Sanctolus svaraði: »Eigi mon ec biþia fvr honom, nema hann sverþi þess, at hann vegi aldregi cristinn mann. meþ þeiri hende.« En vigmaþrinn es hond sina hof i gegn gvþi, sor þess at hann monde aldregi cristinn mann vega. Þa melti gvþs þrell víþ hann: »Hef ofan þu hond þinal« En hann gærþi sva. Þa baþ hann hann fela sverþit i slíþrom, oc gærþi hann sva. En er allir só þenna crapt, þa vildo þeir færa Sanctolo nat oc sæþi, es þeir toco at hernaði. En hann vilde eigi slica giof þiggia, oc beidi þa heldr, at þeir fórþi gvþi goþan vilia, oc melti sva: »Ef er vilíþ mer nocqvat veita, þa latíþ er læsa alla þa menn, es ér hafíþ herfingna,

† Her mangler sandsynligvis 3 Blade.

‡ bannit Cd.

at er hafþ necqvern verþleic til þess at ee mega biþia fvr yþr.« Þa voro læsir latnir meþ honom margir herleidir menn, oc levsti hann marga fra dafþa, þa es hann selde sic til dafþa einn fvr einom.

5 Petrvs. Agetligr hlutr es sia oc mér avallt iafnnyr er ee heyri.
 Gregorivs. Eeki þarptu at undrasc Sanctolum i þessom hlut, heldr virþu, ef þu mátt, hvilier ande sa se, es þenna mann varþveitti litillatan oc hof hann up i crapta heþ, svat hann hredise eigi at devia fvr nõngi, oc fvrleit her sitt lif, þa es hann com oþrom
 10 fra dafþa. Sva micil vas óst i briosti hans, at hann hredise eigi at devia til eins mannz heilso. Þat vitom ver, at sia prestr Sanctolus var litt lærþr oc vissi eigi laga boþorþ, en hann fylde þo oc svnde all lög i elseo gvþs oc nõngs, þvi at óst es fvlling laga. Oc ma verþa at þvi, at hann vissi eigi þat boþorþ es gvþs
 15 postole bafþ oc melti: Sva scolom ver lata ond ora fvr broþrom, sem gvþ let ond sina fvr oss. Oc fylde þo Sanctolus þat boþorþ i vercom, es honom vas eigi i kunlec. Jofnom saman ver nu oc þa ovisse vitro varri oc spaeri ovitro hans. Ver róþom of crapta oc erom tomir, oc drogom ilm af gózeo aldini oc etom þevgi þat
 20 aldin, en Sanctolus cunni bergia crapta avexti, þott hann cynni eigi draga ilm af þeim.

Petrvs. Hvi gegnir þat er goþir menn lifa stundgi i þessom heime, oc finnase travtt þeir es monnom megi duga i kenningom eþa i goþom dæmom?

25 Gregorivs. Illzeo þeira es eptir lifa es eigi verþ at niota lengi goþra manna, oc teer gvþ brat sina menn ór heimenom, at eigi se þeir ena verri hluti, þa es nolgasc meþ heims enda, sva sem spamaprinn melti: Retlatir oc miscunsamir devia, þvi at engi vill þat at huga leiþa. Þvi heldr sem heims ende nolgasc,
 30 þvi meiri naþsvn es at lifandi steinar sannise til smiþis himnesrar Jerusalem. En eigi mono sva allir goþir a bravt tacase or heiminom, at engi se eptir, þvi at aldregi móndo svnþgir menn snuase til iþronar, ef eigi tevgþi [þa goþra manna dæmi].

38. Redemptus het episcopus Ferentine borgar, hann sagþi mer
 35 vitron þa es fvr honom var vitroþ, at heims ende nolgasc. Þa es hann for of byscops svvlo sina, þa com hann til kircio Zoticus, en at apni let hann góra rekio sina (hia leiþi) ens helga mannz. En a miþri nott, þa es byscop vas sofnapr sva læst, at hann þottise hvartee vaca ne sofa, þa svndesc honom standa hia ser sanctus
 40 Zoticus oc melti viþ hann: »Vakir þu Redemptus?« Hann svaraði

oc letck vaca. Gvþs vottr melti: »Cominn es alle endir, cominn es alle endir.« Þa hvarf gvþs vottr or aꝥliti hans, en byscop reis up oc for til bónar. En þess var scamt a miþli at sén voro ogorlig undr i lofti, sva sem eldlig spiot oc aꝥvar flvgi or norþri. Siþan herioþo Langbarþar oc evdo margar borgir oc heroþ, brendo 5 kircior oc munclifi oc gærþo micit mannsPELL. Nu liggia morg lænd i aþu, oc bólasc dvr i þeim stopom es micil bygþ manna hevir verit. Eigi vitom ver, hvat titt es i aþrom ottom heimsins, en meþ oss svnr heimrinn enda sinn heldr en hann segi. Þvi naþsvnligra er oss at leita eilifra hluta, sem ver siom scvndeligar 10 um liþa stundliga hluti. Fvrlitande veri oss heimr sia, þott hann veri bliþr oc tevgþi oss meþ eptirlifi; en nu es hann þrongvir oss i meinom oc i sottom oc i bardogom oc fvllir oss harma, hvat se þa, nema hann banni oss sialfr at elsea sic? Mart veri enn til at segia fra vercom heilagra manna þat es ec mon yvir þegia, þvi 15 at ec scvnde til annars.

Petrus¹. Marga veit ec þa i heilagre cristni, es ifa of andar lif eptir licams daþa, af því biþ ec þic, at þu segir mer necqver dæmi þa es sanna megi andar lif oc svna morgom scvnsemi, at² 20 ond fvrfersc eigi meþ licam.

Gregorius. Erfþlict es þeim es i morgom folscvldom es bundinn, en þar es ec ma aþrom of duga, þa mon ec meira virþa nytsemi [nonga minna en eptirlifi viþ mic, oc svna þat sem ec ma i þessi enne fiorþo boc, hverso ond livir eptir licams daþa.

Explicit liber tercius et incipit liber quartus. 4

25

1. Siþan es enn fvirsti maþr⁵ faþir maneþns vas bræt recinn or paradisar fagnapi i þessa heims utlegþ, þa matti hann eigi sia himnescs oþals fagnapi, þa es hann hafþi fvrlitþ. Maþr⁶ naþi i paradiso at hevra orþ gvþs oc sia helga engla. En siþan es hann com hingat, þa hvarf hann fra liosi því es hann var aþr⁷ fvldr. 30 En ver erom comnr fra honom oc alnr i mvrerom þessar utlegþar oc hofom hevrt, at himna dvrþ er, oc helgir englar gvþs oc heilagra⁸ manna andir i sveit meþ þeim. En licamligir menn ifa of þa hluti es þeir mego eigi [sia ogom⁹. En inn fvirsti¹⁰ faþir

1 Her indfalder et Bladfragm. i norske Rigsarkiv med Overskrift 35
 Dialogus. Petrus melti. 2 allir megi þat vita, at tilf. Fr. 3 [navnga en villa minn Fr. 4 Gregorius papa Oversk. Fr. 5 mgl. Fr. 6 Adamr Fr. 7 þess tilf. Fr. 8 retlatra Fr. 9 [avgom of sia Fr. 10 Her ender Fragm.

varr matti eigi of þat ifa, því at hann munþi þat es hann hafþi
 sét oc hevrt. En aþrir mego eigi a þa dvrþ minnase, es eigi
 revndo. Sva sem olett cona se sett i mvrqvastofu oc ale þar
 son, o segi honom þa hluti, er hon sa, aþr hon com þar, oc
 5 nefndi fvrir honom sol oc tungl oc stiornor; en sa es i mvrqva-
 stofu es fódr vét ecki nema mvrer ein, en þott hann hevri lios
 nefnt, þa dvlse hann víþ, því at hann ma eigi sia. Sva verþr oc
 þeim monnom er alase i blinde þessa heims: þa es þeir hevra sagt
 fra osvniligom hlutom, þa dvlíase þeir víþ, því at þeir mego svni-
 10 liga hluti at eins revna. Af því com scapare svneligra hluta oc
 osvneligra til læsnar manevns oc sende helgan anda i hiorto ór, at
 ver trvþim þeim hlutom, ef ver megom eigi revna, því at engi
 ifar of lif osvniligra hluta, es inn helga anda hevur. Þn sa es
 eigi er fastr i þessi tru, þa scal hann trua sevnsamra manna orþom,
 15 þeira es fvr helgan anda hafa ran osvniligra hluta, því at sveinn-
 inn es heimscr, ef hann etlar moþor sina livga til lioss, þott
 hann hafi mvrer ein revnd.

Petrus. Sa es ifar of (o)svniliga hluti, mioc sva es hann heifinn
 oc otrúr. En sa er otrur, er gruna vill of þat e[r hann] ifar en
 20 [eigi trua].

2. Gregorius. Diarfliga segi oc þat, at heifnir menn ero
 eigi trulæsir. Ef þu spvrr heifinu mann, hverr se faþir hans eþa
 moþir, þa mon hann þegar nefna þa beþi. En ef þu spvrr hann,
 hve ngr hann veri getinn eþa alinn, þa mon hann þat eigi latase
 25 vita, oc truir hann því, es hann hevur sogo at eins til, hvers sonr
 hann se. H[afa] otruir menn tru oc þevgi til gvþs, því at þeir
 vere eigi otruir, ef þeir trvþi guþi. En af því es rott at saca þa
 [of] otru sina, es þeir trua því of licam sinn es þeir sia eigi.

3. En berlig sevnssemi es til þess at svna meþ [tru], at ond
 30 lifir eptir licams dæþa. Þrenna lifs anda scapafi gvþ: .i. þann es
 eigi er holde hulþr, þat ero englar; en annan þann es holde es
 hulþr oc devr meþ holde, þat ero osevnsanlig evc[qvendi]; en þann
 en .iii. es holde es hulþr oc eigi devr meþ holde, þat ero menn.
 Sva sem maþr er legre en eng[lar] oc ópri en evcqvende, sva hevur
 35 hann oc hlut af enni ópri secpno oc enne oópri; oðæþleic andar
 hevur [hann] sem englar en dæþleic holde sem evcqvende, unc
 upriso dvrþ evþir dæþleic holdzius, oc ferr allt sam[an] til gvþs
 ond oc licami, því at hvartvegia þionafi her gvþi. Sva fvrferse oc
 eigi vandra manna licamir i [dæþa], því at þeir ero ón enda
 40 i eilifom dæþa at ond oc licam, er misgórho beþi i ond oc licam.

Petrus. Vel lica mer allir hlutir, es þu segir. En ef sva micil grein er a miþli manna oc cvqvenda, sem þu segir, hvi gegnir þat es Salomon melir: Gvþ revnde sono manna oc svnde þa glica vera dvrom, þvi at .i. er dæþi manna oc smala oc iafnt óþle hvarstvegia. Sva devr maþr sem smali, oc hevir hann eki framarr en 5 cvqvendi. Allir hlutir liggia undir onvtiom, oc ferr allt til eins staþar; allt þat es or iorþo es scapat scal i iorþ fara.

4. Gregorivus. Sia boc Salomons, es þessi orþ ero ór tecin, er colloþ Ecclesiastés, en þat þvpisc þingheviande. En þingheviande staþvar þretor alþvpo oc leiþir til einnar scvnsemi morg 10 atqveþi þretanda lvps. En sia boc er af þvi colloþ þingheviande, at i henne ero morg atqveþi þa er oscvnsom alþvpa metti hvggia eþa um þreta, oc er þar mart melt eptir alþvpo ahvga oc eptir svndrleitri scilningo margra manna. En aþr þingheviande stopvar allar þretor oc leiþir alla til eins atqveþis, þa es hann melir sva 15 i enda bocarinnar: Hevrom ver allir saman enda þessa mals: Hrezþu gvþ oc halt boþorþ hans; þat es melt vþ alla menn. Ef Salomon heffi eigi margra scilning sundrleita lvsta i boc þessi oc margra orþom melt, þa mónde hann (eigi) biþia alla saman at hevra enda mals meþ ser. En er hann meþir sva at niþrlagi: 20 »hevrom ver allir saman enda mals,» þa es hann þess votr es hann hafþi eigi aþr ein(n) melt, þvi at þat es sumt i þessi boc, es melt es sva sem af oscvnsamligri spurningo, en sumt svarar af scvnsemi; sumt es meþt eptir heims munorþom, en sumt stopvar hug fra munorþom fvr scvnsemi. Þvi at þar er sva meþt: Þat svnisc mer 25 gott, at maþr éti oc dreci oc nioti fagnaþar af erfþi sino. En sva er meþt siþarr i enni sono boc: Betra es at fara til hrvGGLEICS hus en til fagnaþar. Her svnir þat, at hann meþir et fvrra mal af oscvra manna aliti, en et eþra af scvnsemi. Þvi at hann svnir þegar, hver nvtsemi er at fara til þess hus es dæþr maþr er grat- 30 inn, »þvi at þar svnisc endir allra hluta, oc hvgr lifande maþr þa at, hvillic hann scal verþa.« Enn es þar sva ritiþ: »Gleþsc i þu, ungr maþr, i øseo þinni,« oc let hann þat eptir fara: »Onvt es ósca oc munorþ.« Þa es hann fvsti þess fvrr, es hann talþi onvtt siþarr, þa scvrþi hann þvi, at hann melti annat af licam- 35 ligom hug en annat af andligri² scvnsemi. Sva sem hann talþi fvrr gott vera at eta oc dreca oc lifa at munorþom, en siþan lastaþi hann þat fvr retta scvnsemi, sva fórþi hann oc fram af ostvrera

1 1 Gleþsc staar et Punkt over c. maaske som Tegn. at denne Bogstav skal gaa ud. 2 licamligri Cd.

manna aliti þat atqveþi, es hann melti sva: »Einn er dæþi oc
 iafnt øpli manna oc smala, sva devr maþr sem smali oc hevir eki
 framarr en cvqvende.« En þar let hann eptir fara scvnsamliet
 atqveþi, »hvat hevir spaer maþr framarr en heimsc[r, n]ema þat
 5 at hann ferr þangat es lif es.« Þar er hann melti þat fvrr, at
 maþr heppi eki framarr en cv[qve]nde, en nu spvrr hann þess, hvat
 spaer maþr hafi framarr an cvqvende oc framarr en heimscr maþr,
 þvi þa at [hann] ferr þangat es lif es. I þvi atqveþi svnde hann,
 at eigi es her lif manna, er hann qvad þat annars staþar [ver]a.
 10 Þat hevir maþr framarr en smali, at smali livir eigi eptir dæþa, en
 maþr teer þa at lifa, [er] hann lver svniliet lif meþ licams dæþa.
 Enn melti Salomon siþarr i enne somo [bo]c: Vinn þu gott
 meþan þu matt, þvi at eigi es vere ne scvnsemi ne speci i helviti,
 [þa]ngat es þu hrapar. Hverso ma einn dæþi eþa iafnt ópli vera
 15 manna oc smala, þar es [s]mali livir eigi eptir dæþa, en andir
 vandra manna ero leidar til helvitis oc devia þer eigi [þ]ar eptir
 licams dæþann. En i sva sundrleito atqveþi scvrþi enn sann
 þingheviande, at hann melti annat af licamligri freistni en annat
 af andligri scvnsemi.

20 Petrvs. Þess vil ee þic nu biþia, at þu lovir mer at spvria
 neeqverra hluta af ostvrera manna hende, at þat gefi ostvræiom
 scvnsemi, es ee tee þeira spurningar.

Gregorivs. Fvr hvi móna ee þat eigi lofa, at þu varevnnir
 ostvræiom monnom, þar es Poll melti sva: Allt varevnda ee ollom,
 25 at ee meþa ollom of hialpa. Nu ef þu górir þat af astar vareunn,
 þa mon þu framarla i þvi gofgase, es þu glicise enom ózta kennanda.

5. Petrvs. Þar var ee stadr, es maþr andapise, sa er litlo
 aþr hafpi melt viþ mic. Ec sa hann andase, en ee matta eigi
 sia, hvart ondin for fra licannom eþa eigi, oc þvki mer torvelliet
 30 at trua þvi, at þat móni vera oc lifa, es engi ma sia.

Gregorivs. Hvat undrase þu þat, Petr, þott þu ser eigi ondina,
 es hon scilse viþ licaminn, þar er þu ser hana eigi, meþan hon er
 i licamanom? Eþa etlar þu mic af þvi andlæsan vera, at þu ser
 eigi ond mina nu, es þu melir viþ mic? Osvniliet es óþli andar,
 35 oc scilse hon osvniliga viþ licaminn, sva sem hon es osvniliga i
 licamanom.

6. Petrvs. Sciliasc ma mer lif andarinnar af licams hrór-
 ingom, þvi at eigi metti licamr hrórase, nema ond vere meþ honom;
 en ee ma af øngom hlutom eþa vercom of scilia lif andar eptir
 40 licams dæþa, þvi at þat ma ee eigi sia.

Gregorivs. Sva sem afl andar lifgar oc hrórir licam, sva fvlir afl gvþs alla hluti, oc gefr sumom at lifa, en sumom at vera oc lifa eigi. Ef þu ifar eigi gvþ vera osvniligan allz scapanda oc stvranda oc fvllanda, sva scaldu oc eigi ifa hann hafa þionosto osvniligra hluta, þvi at þat somir, at osvniligir hlutir þioni osvniligom gvþi, en þat ero englar oc andir heilagra. Sva sem þu seilr lif andar af licams hróringo, sva scaldu scilia af gvþs mætti lif ardar þeirar, es víþ licam es seilíþ, þvi at hon ma osvniliga lifa, þar es hon scal osvniligom gvþi þiona.

Petrvs. Rett es þat allt sagt, en hugr ma eigi trua þvi es licams aga ma eigi sia.

Gregorivs. Poll postole melti sva: »Þat es trua at vetta þess es eigi ma sia,« þvi at eigi ma þat trua callase, þott maþr trui þvi es hann ser. En ef þu hvgr at, þa mattu óngva hluti of sia af osvniligo ópli; alla licanliga hluti ma licams ogom sia, en eki ma licams agom¹ sia, nema osvnilig ond efi þa² til svnar. Þa er osvnilig ond hverfr fra licamnom, þa ero opin ogo eptir i licamnom oc sia eki. Ef þa sia aþr maþr veri andaþr, hvi sia þa eki, þegar er ándin er a bráto? Setiom ver fvr hugscots ago oss at gera hus oc reisa up sulor oc bera til griot oc víþ; hverr víþr þat vere, hvart heldr svniligr licamr, es byrþar berr, eþa osvnilig ánd, es licam lifgar? Ef en osvniliga ond es fra licam tecin, þa ma licamr sic hvergi hróra, es aþr svndese hann hróra storar byrþar. Af þessom hlut ma marca, at eki ma seipase ne gort verþa her i svniligom heime nema fvr osy(ni)liga seepno, þvi at sva sem gvþ lifgar oc fvlir oc hrórir osvniliga hluti, sva lifgar hann oc hrórir licamlega hluti fvr osvniliga seepno.

Petrvs. Meþ þessi malsonnon verþ ee sevlr at virþa mioe sva ensceis svniliga hluti, þar es ee ifa aþr of osvniliga³. En sva sem ee seil lif andar i licam af licams hróringo, sva vilda ee scilia lif hennar eptir licam af neqveriom sannonar dómom.

Gregorivs. Eigi mendo postolar oc piningarvattar Criste fvr-lita þenna heim oc selia licam sinn til bana, ef þeir vissi eigi vist lif andarennar. Þu seilr lif andarinnar af licams hróringo, en þessir es licami sina seldo til bana oc truþo andar lifi eptir lic[ams] lif, þeir seina nu i enom hestom iarteinom. Siveir menn coma til daþra licama þeira oc verþa heilir, oc flóia [dio]flar tra oþom, daþir menn ero þangat bornir oc lifna. Virþu þa⁴, hverso andir þeira lifa þar, er alzev[ns] iarteinir verþa at daþpom licomom

¹ oga:m Cd.

² þat Cd.

³ osiniliga Cd.

⁴ g (d. e. igitur) Cd.

þeira. Ef þu seilr lif andar i licam af licams hróringo, fvr hvi seilr þu eigi lif hennar eptir licams daþa af þeim iarteinom, es af beinom heilagra manna gorase?

Petrus. Engi hlutr stendr nu a mot þessi sonnon, þvi at ver verþom sevlidir at trua af osvniligom hlutom þvi es ver siom eigi i þessom heimi.

7. Gregorius. Fvr seommo apr gazu, at þu mattir eigi sia ondina, er hon seilþise víþ licaminn. En þeir hafa margir verit, es sva hreinsobo hugscots ago sin i tru oc i bónom, at þeir næþo at sia andir, þa es þer seilþose víþ licami. Af þvi es mer næþsvn at sevra þat, hverso andir hafa senar verit, eþa hvat þer hafa sét eþa sagt i bræt(for) sinni, at dómi megi stvrcia recanda hug, es eigi ma orþa sevnsemi ein saman Þess gat ee fvrr í boc þessi, at sanctus Benedictus sa of miþia nott allan heim. I þeiri svn sa hann engla gvþs bera ond Germanus byscops til himins.

8. Bróþr .ii. gogfir voro, annarr þeira het Speciosus, en annarr Gregorius; þeir górfose lerisveinar Benedictus, oc let hann þa vera i munclifi þvi es seamt es fra borg þeiri es Terracinensis heitir. Þeir hofþo aþgir verit, en hofþo a'll aþose sin geit a-mom monnom til hialpar ondom sinom, oc þionþo i munclifi. En þa es Speciosus vas sendr of dag fvr næþsvniom munclifis til borgar þeinar es Capua heitir, þa sat Gregorius of borþi meþ bróþrom, oc sa hann þa and broþor sins seiliase víþ licaminn oc sagþi þat bróþrom, oc for þegar til borgarinnar, oc vas þa broþir hans grafinn. es hann com, en a þeiri stundo andapr, sem hann hafþi set and hans seiliase víþ licam.

9. Neqverir menn foro a seipi or Sicilevio oc til Ruma-borgar. En es þeir voro i miþio hafi, þa só þeir and neqvers goþs mannz, þess er var i Samnia heraði, fara til himins. En es þeir stigo a land, þa spurþo þeir a þeim degi gvþs þrel andatse hafa, sem þeir só and hans til himens fara.

10. Einn heilagr aboti het Seps, þa atti munclif i Nursia heraði, honom hlifþi gvþ víþ eilifom bardaga, en hann svnde honom hér beþi miscunn oc raþning; .xl. vetra vas hann sionlass, sva at hann matti eki sia. En engi ma standase raþning gvþs, nema miscunn hans fylgi, oc veiti hann þolinmóþi i minom, þvi at fvr utan þolinmóþi gerise su raþning at svnþa aca, es til svnþa bota sevlde sett vera. En gvþ ser ostvref ora oc varþveitir oss a miþli bardaga oc reþr oss til batuaþar sem sonom. Sva górfi hann oc víþ þenna mann in gamla, at (hann) let hann aldregi

tvna eilofu liose, þott hann hefði mist licamligs lios. Varþveitsla heilags anda huggaði hiarta hans, þot bardagar móði licam hans. En es hann hafði .xl. vetra sionlæs verit, þa gaf goþ(!) honom svn oc vitraþi fvrir honom andlat hans oc minti hann, at hann svnde muncom sinom andar lios i kenningom, þa es hann hafði tecit licams lios. En aboti hlyde boþorþi drottins oc for of öll munclif, þar es i hans syslo voro, oc cende monnom i orþom þa siþo es hann helt sialfr meþ vercom. En hann com aprt a enom fimtogonda degi til munclifis oc callaði til sin bróþr oc toc corpus domini oc hof up salmasong meþ þeim. En es þeim vas típast at svngva salma, þa andaðise hann. En allir so, þeir er hia voro, dufo fara ut or munni hans oc fl(i)vga or husino i gegnom glugg til himins. En and hans vas af því svnd i dufo lici, at gvþ vilde þat svna, hversu meinlæss sia maþr var.

11. Prestr necqver vas i Nursia heraði, sa es meþ micilli gvþs elseo varþveitti lvp sinn. En siþan es hann hafði preste vigslo tecit, þa vas hann sva varr við samvisto cono þeirar, es hann hafði atta, sem þar veri fiande, en þo elscaði hann hana sem svstor, oc let aldregi i nond ser coma. Þvi at helgir menn veria sva, at þeir qvía ser opt lofaþa hluti, at þeir verði langt scilþir fra olofoþom. Af því let prestrinn conona aldregi. [ser] þiona, at hann tóci eigi freistni af henne. En a inom fertogonda vetre þaþan fra, es hann [v]as til preste vigþr, þa toc hann sott miela. En es cona hans sa hann at bana cominn, oc náslitr vas a honom, þa gec hon at honom oc lagði evra sit við andlit honom oc hlóraþi, hvart lifs ande veri i nosom hans. En hann kende þess, þott hann metti litþ, oc leitaði við at meþla, oc stvrepise hann sva at hann melti: »Far a bravt þu cona, livir elldz gneisti, tac bravt þu sóþena¹.« En es hon for a bravt, þa toc at vaxa megin hans, oc melte hann meþ micilli gleþi: »Comit heilir, drotnar minir, comit heilir, drotnar minir, at vitia þrels years.« En es hann melti opt et sama, þa spurþo þeir er hia stoþo, við hveria hann melti. En hann svaraði þeim: »Seþ eigi er postola gvþs Petar oc Pól, es her ero nu comnir.« Þa snórise hann til þeira oc melti: »Nu mon ee coma, nu mon ee coma.« En hann andaðise þegar, es hann hafði þat melt, oc fvlgði postolom þeim, es honom vitroþosc. Þat berr opt at hende retlotom, at helgir menn vitrase þeim i andlati, at þeir hrepise þa siþr banann, heldr hvggise þeir af heilagra samlagi.

¹ *Lat.*: Recede a me, mulier, adhuc igniculus vivit, paleam tolle.

12¹. Probus het byscop borgar þeirar es Reatina heitir. En þa es nolgaþise endemarc lifs hans, þa toe hann þunga sott. En faþir hans Maximus sende víða menn eptir lænom oc hugþi, at þeir monde hann heilan góra. En es lænar qvomo til hans, þa visso þeir þegar oc sogþo, at hann mónde eigi lengi lifa. En es at nottorþarmali com, þa melti Probus byscop víþ fopor sinn oc víþ þa es commir voro, at þeir mónde fara inn i scala oc matase oc hvilase eptir erfþi. Allir hurfo þeir i scala inn, nema sveinn .i. vngr vas með byscopi. En es hann stop fvr rekió byscops, þa sa hann inn ganga til hans menn liosa oc servda hvitom elþom, oc varþ hann hredr oc callaþi oc spurþi, hverir þar veri. En es byscop hevrþi call svein(s)ins, þa lét hann til oc sa þa, es inn gengo, oc kende oc huggaþi sveininn oc melti: »Hreze eigi þu þat, Juuenalis oc Eleutherius gvþs vattar qvomo til min. En sveinninn matti eigi standase svn þessa oc rann til scala oc sagþi þeim es inni voro, hverir comit hofþo til byscops. En þeir runno sevndeliga oc fundo byscop andaþan; þvi at þeir hofþo ond hans með ser, es sveinninn matti eigi standase at sia.

13. Galla het rics mannz dottir i Rvmaborg, hon var ung manni gefin, en sa lifþi .i. vetr síþan. En (þott) ena ungo ekio mætti beþi ósea oc aþófi fvsá til manneignar i annat sinn, þa þvdise hon heldr himnesea sameundo, þa es með hrvgleie hefse oc cømr of síþir til eilifs fagnaþar, en licamliga munof, þa es hefse með gleþi en endise með grati. En þat sogþo henne lænar, at hon mónde seeggiøþ verþa, nema hon veri manni gefin i annat sinn, oc var þat sem þeir sogþo. En heilog cona scampise eigi enna ytri lýta andlits sins, þvi at hon helgaþi himnescom brufguma ena íþri fegrþ hiarta sins. Þegar er buande hennar var andaþr, þa castaþi hon veraldar bvrningi oc toe nunno vigslo oc þionaþi gvþi marga vetr i kircioscoti Petrs postola i nunnosetire með hreino hiarta oc staffesti bóna, oc var mild víþ þurfamenn. En es gvþ vilde henne gialda eilifa dvrþ fvr erfþi sitt, þa toe hon briosts sull. En hon var von at brenna liosi of neþr fvr hvilo sinni, þvi at hon elseaþi et sanna lios

184. oc mela guðlastan oc do þegar i þeiri synð. Gvð syndi fyrir hveria sekð svein var slicrar gagnfarar verðr, þa er hann melti gvðlastan, aðr hann døi, til þess at pater hans kendi

1 fra Probus *Oversk.* 2 annan *Cd.* 3 *Her mangler 2 Blade i A.*

4 *Her meddeles et Bladfragment i norske Rigsarkiv, der indeholder Brudstykker af Capp. 18, 19, 20, 21.*

sekd sína, er hann vrækði ond sonar síns oc hafði fæddan hann til pinsla, þa er hann villdi eigi qviðia honom ilzeo.

19. Stephanus het einn gvðs maðr, sa er onga atti avra oc villdi onga eiga oc elscaði hann meirr valað sitt en avðefi, oc hafði hann þolinmæði við allar meingorðer oc flyði hann þys alþyðo, at hann metti iafnan a þonom vera. Eina man ek segia iartegn hans, at þaðan megi margar of merkia. A nærorom degi hafði Stephanus upp scorinn akr sin þan ein, er hann atti til allra missara atvinno ser oc lærisveinom sinom, oc hafði hann borit bvdnin til bugghlóðo 10
sva at enge matti upp standa, þa er anlat hans var. Þeir er engla sa, oc sva þeir er eigi sa, vrðo aller einni ogn scelfðer oc undroþo, hversu mikill craptr com i mot ondo Stephani, þviat engi matti up standa, þa er andlat hans var.

20. Þat verðr oc stvndom, at eigi verþr syndr verþleikr 15 andar i andlate, en eptir dæðann vitraz þat scyrra; svasem¹ gvðs vattar toko grimmar pinsler af heiðnom monnom, en síþan [urðo] hvern dag margar iartegner at dæðom beinom þeirra.

21. Gregorivs. Valentinus het aboti er réþ fyr munclife i heraðe Valeria. En es Langbarþar herioþo i mvnclif hans, þa 20 gripu þeir munca tua oc festo upp i eitt tre baþa oc enn sama dag. En at aptne þa toco ander þeira at syngva salma þar oc lof guþs, svát þeir heyrþo sǫngenn, er banat hǫfþo þeim, oc vndroþosc þeir oc hræddosc þenna song. Oc þeir er herleiddir voro . .

26. 25
þa² es manndarþr miçill for of morg heroþ, þa toc sia maþr sott. En es hann vas at bana cominn, þa com Felix byscop til hans oc talþi fvrir honom, at hann sevldi eigi dæþa hreþase, oc het honom enn lengra lifi oc travsti gvþs miscunnar. En hann svararþi: »Fvld es nu tiþ min, þvi at ungr maþr vitraþisc mer oc svndi rit oc 30 baþ mic lesa. Þar sa ec mitt³ nafn fvrst, en síþan allra þeira es þu scirþir, byscop, a enom nęstom poscom, oc voro allra nofn gollstofom ritin; en ec veit þat vist, at ver allir monom sciott viþ þetta lif sciliasc.« En Mellitus andarþisc in sama dag, oc es fair dagar liþo þaþan, þa voro andarþir allir þeir es á þeim þascom 35 voro scirþir. En af þvi sa gvþs þrell nofn þeira gollstofom ritin, at þa scolo aldregi scafase af lifs boc a himni. Sva sem þessom monnom motto vitraþir verþa oorþnir hlutir, sva mego oc stundom

¹ sicut Cd.

² Her begynder atter A.

³ minn Cd.

andir, aþr þer scilise víþ licami, sia himnese tœen enn heldr vacande en i dræmom.

1 I husom ricismannz þess es Valerianus hét, vas smalasveinn naeqvarr einfaldr oe litillatr. En es mandaþr com i hus Valerianus, þa toe sveinninn sott. En es hann þotti mioc sva at bana cominn, þa hvarf hann aptr til lifs oe heimti þangat Valerianom harra(!) sinn oe melti víþ hann: »A himni vas ee nu, oe veit ee, hverir her mono andase, oe monnat þu i því floþi verþa. En þat es at iarteinom at ee vas a himni, at ee nam þar at mæla á allar tungor. Þu vissir, at ee cunna eigi girzeo mæla. Mæþ þu nu víþ mic girzet mál, oe revn at ee kann allar tungor mæla.« Þa melti Valerianus víþ hann a girzeo, en hann svarapi a þa tungo, sva sem hann hefpi þar alinn verit. Eium þionn Valerianus vas eþscaþr af Norþrlondom oe mælti þvþesco, sa vas leidr til ens sívea, oe melti hann víþ hann a sína tungo. En enn sívei svarapi a þa tungo, sem hann hefpi meþ þeiri þioþo fódr verit. Þa undroþose allir þeir es hevriþo oe truþo, at hann evnni á allar tungor mæla, þa er þeir revndo, at hann melti a þer .ii., es hann cunni eigi aþr. En andlat hans dvalpise tva daga. En á enom .iii. degi þa órpise hann oe bét meþ tonnom arma sína oe andapise síþau. En es hann vas andaþr: þa andapise hverr at óprom þeira, es hann hafpi sagt at andase mónde, oe óngvir aþrir i því husi. en hann hafpi a qveþit at andase mónde.

Petrus. Ogorliet mal es þat, er hann varþ síþau fyr sva náicilli pisl, þar er hann nafpi fyrr sva dvrligri gíof.

Gregorius. Hverr megi vita levnda doma gvþs? Hreþase seolom ver ogn þeira, en grafa eigi um þat, es ver megom eigi seilia.

27. Þeophanius het .i. ricismaþr i borg þeiri es Centueclensis hetir. Sa var gestrisinn oe olmosogiarn oe costgeþr til goþra verca, oe bar hann ahyggio fyr morgom veradligom hlutom. En at því sem eþfloc hans urþo, þa starfapi hann meirr af naþsvn(i)om i iarþligri svslu en af fvst sinni. En es nólgapise andlat hans. þa górfpi hriþ miela. Kona hans varþ hrvgg víþ þat oe vandredise umb þat, hverso lie hans sevlði til grafar fóra, es eigi matti or husi ut comase fyr hriþ. En Þeophanius melti: »Grat eigi þu, cona, því at þegar mon hef vera es ee em andaþr.« Oe es hann hafpi þat melt, þa andapise hann oe górfpi þegar héþ. Þar foro aþrar iarteinir eþtir; því at hendr hans hoffo hr(i)vfar verit oe fœtr, oe vall hvartveggia vagi. En es liei hans var þvegit, þa

voro hendr hans sva heilar oc fótr, sem aldregi hefpi hrvfi á verit. Síþan var hann lagþr i steinþro. En es þáþan líþo .iiii. dagar, þa górfise sa atburþr, at up var locit grof hans oc lagþi sva dvrligan ilm or steinþroni, sem þar veri dvrilig smvrsl en eigi fuit hold.

Petrus. Gnogliga tel ec nu svarat vera spurningo minni, en þat es eptir, es mer þvkir þarf enn at spvria: ef heilagra manna andir ero þegar a himni, es þer sciliasc viþ licami, (eþa) hvart illra manna andir se þegar i helviti, þvi at sumir etla at eigi se svþogra manna andir i qvolom fvrr domsdag.

28. Gregorivus. Ef þu trúþir heilagra manna andir a himni vesa, sem helgar rit(n)ingar segia, þa bvriar at þu truir vandra manna andir i helviti vera; þvi at sva sem retlatir fagna af ðombon retletis i dvrþ, sva es oc naþsvn at trua þvi, at ranglatir brenni i cilifom eldi þegar eptir andlat sitt.

Petrus. Hverso ma þvi of trua, at licamligr eldr megi halda á olicamligom hlut?

29. Gregorivus. Ef haldasc ma olicamligr andi i lifanda licam mannz, fvr hvi megi þa eigi eptir andlat licamligr eldr of halda olicamligom anda?

Petrus. Af þvi heldze olicamligr andi i lifanda licam, at hann lifgar licaminn.

Gregorivus. Ef olicamligr andi ma haldasc i holdi þvi es hann lifgar, fvr þvi megi hann eigi haldasc þar es hann devþise i qvolom? En sva segiom ver anda haldasc eþa devþasc i eldi, at hann livir þar oc kennir sin, oc er þat qvol hans oc bruni, es hann ser sic qveliasc oc brenna. Sva brennir licamligr hlutr olicamligan anda, at af svniligom eldi górise osvniligr sarléer, sa es qvelr olicamligan hug. En þo bera gvþspialle orþ þat vitni, at andir qvelise beþi svniliga oc osvniliga i helviti, sem sagt es fra oþgom manni, es grauinn var i helviti, en hann vattapi þat, at hann vas bundinn i eldi, þa es hann melti viþ Abraham: »Sentu Lazarom, at hann drevþi a tungo mer vats dropa af enom minsta fingri sinom, þvi at ec qveliomc i þessom loga.« Hverr mæni spæra manna mistrua þat, at eldr megi halda a oñdom svþogra¹, þar es drottinn sialfr sagþi svþþgan mann vera fvrðemþan til elds.

Petrus. Scvnsamlig sonnon eggjar hug minn til tru, en harpleicr hiartans ma eigi of scilia, hverso licamligr hlutr ma halda eþa qvelia olicamligan.

¹ svþaþogra *Cd.*

Gregorivs. Hvart etlar þu ohreina anda, þa es af himni fello, vera licamliga eþa olicamliga?

Petrvs. Hverr mœni heilviti maþr etla engla vera licamlega?

Gregorivs. Hvart etlar þu helvitis eld vera licamligan eþa eigi?

5 Petrvs. Eigi ifa ee þann eld licamligan vera, es víst es at licama brennir.

Gregorivs. Drottinn melir sva víþ rekninga a domsdegi: »Fariþ er i eilifan eld, þann es dioffi es buinn oc englom hans.« Ef diofoll oc englar hans olicamligir qveliasc i licamligom eldi, hvat
10 es þa undarlict, þott andir kenni licamligra qvala aþr þer taci licami?

Petrvs. Avþsę es sia scvnsemi, oc ma hugr eigi lengr ifa ne grafa um þetta mal.

30. Gregorivs. Siþan er þu truþir saþre scvnsemi, þa
15 verþr mer næþsvn at sanna þetta meþ necqveriom dómom. A dogom Þioþrees konongs for rikismaþr necqverr til Sicileviar or Rumaborg a scipi. En es hann for aptr, þa lendi hann víþ ev þa es Liparis heitir; en þar var muner necqverr heilagr i einseto. En es aþrir scipverar botto scipsreiþa, þa gek stvrimaþr til fundar
20 víþ muncinn, at hann fęli sic undir bœnir hans, oc foro necqverir menn meþ honom. En es gvþs maþr sa þat, þa melte hann víþ þa: »Vituf er at Þioþreer konongr er andaþr? Þer svoroþo: »Ver scilþome víþ hann heilan oc hofom eigi spurt andlat hans siþan.« »Vist er hann daþr, qvad gvþs þrell. þvi at i gér at
25 noni dags toko þeir Johannes pave oc Simacus hoffing[i] oc fórþo hann or fotom oc bundo hendr hans oc fôtr oc costoþo honom niþr i Sicilevio, þar er eldr cœmr up or fialli.« En es þeir hevrþo þetta, þa mereþo þer þann dag oc foro aptr til Rumaborgar, oc urþo þa uisir, at konongr hafþi a þeim degi oc á þeiri stundo
30 andaste(!), sem gvþs þreli vas svndr daþi hans oc qvol. En af þvi vas sva vitrat, at Johannes pafi oc Simacus castaþi honom i eld, at hann hafþi þa baþa rangliga dómþa i þvisa lifi oc latif pina þa fvr gvþs nafni.

31. Separatus het .i. aþigr maþr oc gofogr at veraldar metn-
35 aþi. En es hann toc banasott, þa la hann lengi stirþr oc ómale, sva at hann þotti mioe sva andaþr vera. En hiv hans stoþo yvir honom oc margir aþrir oc greto. Þa stvrepise hann oc toc mal sitt, oc undroþose þeir er aþr greto, en hann melte: »Sendif er mann til Laurenntius kircio, oc vitif hvat gort se ór Tiburtio
40 presti, oc segit mer scvndeliga.« En sa Tiburtius vas mioe þrông(þ)r

i licamligom girnþom^r. En es sendimaþr vas farinn, þa toc Separatus at segia, hvat fyrir hann hafði borit: »Bál sa ee micit, qvad hann, oc vas tecinn Tiburtius prestur oc lagþr a balit oc lostiþ eldi i síþan. En(u) sa ee annat bál miclo meira, oc toc logi þess allt til himins.« En es Separatus sagði þetta, þa andaþise hann þegar. 5
En hinn maþr, es sendr var, hitti andaþan Tiburtium prest. En þar es Separatus vas leidr til pislarstaþa oc sa beþi sina pisl oc annars oc hvarf aþr síþan oc sagði fra oc dó þegar, þa er svnt, at hann sa þessa hluti eigi ser til nytia heldr oss, es enn er lofat at lifa oc hirtase fra svnþom. Separatus sa bal hlaþit, eigi af því 10 at tré brvnni í helviti til eldsqæco, heldr af því at þat matti heldzt lifondom monnom sciliase, ef eptir þeim dómom veri sagt fra annars heims pislom, sem her mego licamligan eld óxla.

32. Ogorligr hlutr górpise i Valeria heraði. Necqverr gofogr maþr veitti goþsfiar me(v)io necqverri þvatdag fyrir pasca, en hann 15 for heim of aptaninn til hus sins oc baþ, at meirin sevlði honom fylgia heim. En es hann varþ of drukinn af vini, þa misþvrmpði hann meivionni a þeiri nott. En at morni þa for hann fyrst til lagar, sva sem hann metti i lagarvatnino svuþina þva af ser. Síþan gek hann til kircio oc toc at scammasc oc hreþasc: ef hann 20 gengi eigi i kircio a slicri hótiþ, þa scammaþise hann meun; en ef hann gengi inn, þa hredise hann dóm gvþs. En þo virði hann meira menn en gvþ, oc gek inn i kircio oc vas þo hredr um sic, oc var hveria stund von fra annarri, at hann móndi seldr verþa ohreinom anda oc qvalþr i aþgliti allz lvþs. En es honom varþ 25 eki berlega at meini of messo, þa gek hann ut glaþr or kircionni. En annan dag gek hann órvggr inn i kircio oc sva .vi. daga ena neþto, oc vas sva glaþr oc órvggr, sem gvþ hefði eigi sét svnþ hans eþa þegar fyrgefit honom ella. En en .vii. dag þa varþ hann braþdaþr. En er hann var grafiinn, þa svndisc ollom lengi 30 síþan eldr brenna or leiþi hans, oc siatnaþi sva leiþit, sem allr licamr hans hefði brunnit af þeim eldi. Þaþan af ma mercia, hveriar pislir ond hans hafði i levndom stad, er logi brendi licam hans fyr manna aþgliti.

Petrus. Vita vilda ee þat nu, hvart goþir kenna goþa, eþa illir 35 illa i þuolom.

33. Gregorivs. Þetta atqveþi lysise af drottins vars orþom, þa es hann sagði i gvþspialli, at aþþigr maþr necqverr var purpura servdr oc hvern dag crosom fodr. En ualaþr maþr het Lazarus,

es la siver oc sárr fvr durom hañs oc vilde sóþase af mola þeim er fell af borþi ens aþga mannz, en engi gaf honom þat. En es þeir ondopose þaþir, þa vas Lazarus borinn i faþm Abrahams, en en aþgi vas grafinn i helviti. Oc hof hann up aþgo sin oc sa of
5 lanct Abraham oc Lazarom, oc callaþi hann oc melti: »Faþir Abraham, miscunna þu mer, oc send Lazarom, at hann drevpi af enom minesta(!) fingri sinom vats dropa a tungo mina.« Abraham svaraði: »Minestu(!) sonr, at þu toet goþa hluti i lifi þino, en Lazarus illa.« En er enn aþgi órvilnaþise sinnar heilso, þa min-
10 tise hann nonga sinna: »Biþ ee þic þa, faþir, qvad hann, at þu sendir Lazarom til bróþra minna .v., at hann vari þa við þenna þislarstaþ.« Af þessom dómom er svnt, at goþir kenna goþa, eþa illir illa. Ef goþir kendi eigi goþa, þa mónde eigi Abraham segia fra lifno erfíþi Lazari, at hann hefþi teцит illa hluti i lifi sino; en
15 ef illir kende eigi illa, þa mónði eigi enn aþgi minnase bróþra sinna i qvolom. Ef hann minntise þeira es eigi voro þar, hverso mónde hann eigi kenna þa er þar voro? I þessom orþom er þat svnt, at goþir menn kenna illa, oc illir goþa. Abraham kende inn aþga mann, þa es hann melti við hann: »Minestu sonr, at
20 þu toet goþa hluti i lifi þino.« En aþgi maþr kende Abraham oc Lazarum, þa er hann nefnde hvarntveggia a nafn oc melti: »Abraham faþir, miscunna þu mer oc send Lazarum.« I þessi kvningo verþr hvorom tveggjom óxling simnar ombonar, þa er goþir fagna þess at meirr, es þeir sia vini sina gleþiase i dvrþ meþ ser, en
25 illom er þat aei sinnar qvalar, es þeir qveliase meþ þeim er þeir elsoþo her i heimi licamligri ost, en oróþo gvþ. Þvi er oc framarr saet fra helgom monnom, at þeir kenna iamnt þa, es þeir hafa aldregi sena, sem hina, er þeir hafa sét her i heimi. Þvi at þa es þeir sia ena fvri feþr i dvrþ, þa verþa þeim þar þeir eigi
30 ocunnir, þvi at þeim voro her kunn avallt vere þeira.

34. Þvi at necqverr síþsamar maþr oc trufastr i Rumaborg sa á andlatstíþ sinni coma til sin spamenn gvþs Jonam oc Ezechielem oc Danielelem, oc callaði þa drotna sina. En es hann sagði þa comna vera oc la't þeim, þa scilþise and hans við licam. Af
35 þessom hlut ma marca, hverso micill cumléc er a miþli manna i eilifri dvrþ, es sia maþr i da(þ)ligom licam matti cenna spamenn gvþs, þa es hann hafþi aldregi sena. Þat górise oc óft, aþr andir scilise við licami, at þer kenna þa menn helzt, er iafnan verþléc hafa þeim annattveggia i dvrþ eþa i qvol.

35. Johannes het bróðir Eleutherius, þess es fra vas sagt i enni fvrri boe, en hann vissi oc sagði andlat sitt .xiiii. dogom fvr en yrþe. En þrimr dogom apr hann andaþise þa toc hann ríposott. En á andlatsdegi sinom toc Johannes corpú domini oc heimti þangat munca oc baþ þa syngva salma fvrir ond sinni, oc hof sialfr antemno þessa *Aperite mihi portas.* En hon þvþise sva: *Luciþ up er mer hliþ retletis, oc mon ec in ganga oc iata drotni, þvi at retlatir ganga inn i hliþ drottins.* En es bróþr sungo salma, þa kallaði Johannes oc melti: »Com þu, biorn.« En þegar es hann hafði þat melt, þa andaþise hann. Bróþrom þotti evnlect þat, er hann hafði melt, oc visso eigi hvi gegndi. En eptir andlat hans vas ogleþi micil i munclifno. En inn fiorþa dag eptir þa ótto muncar for til annars munclifs langt þapan. En es þeir qvomo þangat, þa voro þar oc allir muncar oglapir. Þa spurþo þeir es comnir voro, hvat hinom veri at ogleþi. En þeir svoroþo: »Auþn stapar vars gratom ver, þvi at sa bróþir andaþise fvrir .iiii. nottom, es baztr var i voro munclifi.« Þa spurþo þeir, er comnir voro, hvat sa heti. En þat var sagt, at hann het Biorn. En es þer spurþo, a hverri tíþ hann andaþise, þa revndo þeir þat, at hann hafði á þeiri stundo andatse sem Johannes callaði hann. I þessom atburþ sevrise þat, at verþleier þeira vas iafn boggia, oc otto baþir til einnar vistar at fara, es baþir ondoþose a einni stundo.

Eekia ein het Galla, en hon atti son þann er Eumorphius het; en þapan scamt a bra't atti sa maþr hus, es Stephanus het. En es Eumorphius hafði tekit banasott, þa callaði hann svein sinn til sin oc melti: »Far þu oc seg Stephano, at hann comi hingat, þvi at scip es buit, oc scolom vit fara til Sicileviar.« En sveinninn hugði, at hann melti orar oc vildi eigi hlýða orþom hans. Þa melti Evmorphius enn við sveininn: »Far þu oc seg honom þat es ec melta, þvi at eigi ero þetta orar.« En es sveinninn for oc vas mipleiþis cominn, þa motti hann manni, oc spurði sa hann, hvert hann fóri. En hann qvase sendr vera eptir Stephano. En hinn svaraði oc qvaze cominn þapan oc sagði Stephanum andaþan. Sveinninn hvarf aftr, oc var Eumorphius andaþr, es hann com heim. En at for svein(s)ins matti mercia, at þeir ondoþose baþir a einni stundo, es hann fra andlat Stephanus a miþri goto.

Petrus. Hvi gegnir þat, er fegom manni svndise scip, eþa af hvi sagði hann sic fara móndo til Sicileviar?

Gregorius. Ond þarf eigi fararseiota, en þat var eigi undarlict, þott farseostr svndise honom, þa es hann var i licam, sem licamr matti sia. En þat var ogorlict, es hann letse til Sicileviar fara ševldo, því at þar ero aþseri pislarstaþir en hvar annars staþar, 5 þar, œ(m)r eldr up or fialli i morgom stoþom, oc segia þeir sva, es þar ero i nond, at því fléri pislarstaþir opnase, sem meirr nolgase heims endir, oc ma þapan af scilia, at þeir fləri samnase þangat til pisola, sem þar opnase viþara pislarstaþir. En gvþ svnr til þess her i heimi pislarstaþi, at otruir menn hreþise þer 10 qvalar es þeir mego of sia, ef þeir trua eigi aþr ne hreþase helvitis qvalar. En þat sanna gvþspials orþ, þott eigi gefi onnor dómi til, at iafnir menn i verei sino seolo iafnar vistir hafa, hvart sem þeir ero goþir eþa illir. Ef eigi veri misiafnar vistir goþra manna i eilifri dvrþ, þa móndi eigi drottinn sva mela: Margar ero vistir i 15 husi foþor mins. Margar vistir ero i eino husi foþor, því at gvþs vinir taca sundrleita ombon at verþleic sinom oc vercom i eilifri dvrþ oc seþo. Sva ródi oc drottinn of illa menn: Ec mon mela viþ cornsevrþarmenn, at þeir samni illom grosom oc bindi saman i bundin oc casti i eld. Cornsevrþarmenn ero englar, þeir binda 20 ill gros i bundin, þa es þeir samtengia glica glicom i qvolom, at dramlatir brenni meþ dramblotom, en sarlivir meþ sarlifom, fegiarnir meþ fegiornom, slegir meþ slegiom, oc otruir meþ otruum. Petrus. Gnog sevnsemi com a mot spurningo minni; en hvi gegnir þat, er necqveriar andir verþa sva sem misteenar fra licam- 25 om, oc cunno þer þat segia, es þer coma apr, at annars ond vas boþit fra at leiþa licam.

36. Gregorius. Ef rétt er virt, Petr, þa es þat kenning en eigi misfangi. Gvþs miscunn es þat, es necqveriar andir na apr at hverfa til licams, at þer se helvitis pislir oc hreþise sena 30 qvol, ef þer truþo eigi aþr því es þer hørþo.

²Petrus het einsetomuner necqverr etscaþr or Hiberia herapi. En apr hann gengi i einseto, þa toe hann sott oc þotti andaþr vera necqveria stund. En ond hans com apr til licams oc qvatse set hafa helvitis pislir oc necqveria þessa heims metnaþ- 35 armenn i eldi. En es hann vas sialfr leidr at eldinom, þa uitraþise lioss engill, oc let eigi hrinda honom i logann oc melti viþ hann: «Hverf apr þu nu oc hvgg at vanliga, hverso þu scalt sipan lifa.» Þa toe Petrus at lifna, oc ornoþo lifir hans, es hann vas allr caldr orþinn, oc sagði hann þa hluti, es of ond hans

1 hvarst *Cd.* 2 fra Petro *Oversk.*

gørþose, oc vas sva micill meinletamaþr siþan i vocom oc i fostom, at atferþ hans vattaþi þat, at hann hafði sét pislarstaþi oc orþit hredr, þvi at almattigr gvþ veitti honom þat i daþanom, at hann sevlði eigi devia slicom daþa siþan.

En þeira manna hiorto ero horþ, er eigi batna viþ þat, þott þeim se svndar annars heims pislir. Þvi at gotogr maþr naeqvarr het Stephanus, en hann toc sott, þa es hann var i Miclagarþi oc andapisc, en lic hans var eigi grafit a þeim degi, þvi at kisto sevlde at honom gøra. Ond hans var leid til pislarstaþa, oc sa hann þer ognir, er hann hafði fvrr eigi truat. En es hann var leidr fvrr domanda, þa melti dómandi: »Eigi baþ ec þenna hing-at leifa, heldr Stephanum iarnsmiþ, es þessom es nalegr at bygþ.« Þa vas sia Stephanus aptr leidr; en Stephanus iarnsmiþr do a þeiri stundo, oc vattaþi andlat smiþ(s)ins þat, at hinom voro sannir hlutir svndir. En sia Stephanus andapisc i þeiri sott oc mandaþ, er acafigast evdi Rumaborg, þa er noqvorum svndose arvar fl(i)vgá or lofti a menn. Þa vas oc ond riðara neqvvers leid fra licama sinom, oc voro honom svndir annars heims hlutir, oc com aptr siþan til licams. En hann sagði sva, at hann sa ó micla, þa es brú vas yvir, oc ór þeiri ó up lagði þoco svarta oc illan davn. En óprom megin arennar voro fagrir staþir oc vellir blomgaþir ollom enom fegrstom grosom, oc vas þar ilmr dvrligr oc fiólþi liosa manna. Þa sa hann bói fagra oc hallir lioss fullar, oc sa þar smiþat .i. hus or golli, oc vissi eigi, hverr þat hus atti. Enn sa hann nocqvor hus sva ner ónni, at yvir lagði stundom ena svorto þoco oc davn inn illa es fvlþi. En a brunni gørþisc su mannræn, at vandir menn fello i óena, es yvir vildo ganga, en þeir es svnpalæsir voro, runno yfir bruna øruggir til ens fagra staþar. Þar sa hann enn hoffingia, er Petrus het, bundinn iarni i myrcom staþ, oc spurði hann, hvi hann hefði sva micla qvol. Honom vas sact, at Petrus veri þvi i pisl þeiri, at honom gek heldr grimlecr en retleti til þess es ¹

37.

²hallda sik fra likams munuð, þa kemr eigi davn sá ne þoka yfir hvs þeira, þvi at likams mavnvð daggvir hvgskotz avgon, ok ser hvgrinn þvi ogiorr himneska hlvti, sem hann vnir meirr við it iarðliga. Petrus. Hveriar sannanir finnr þv a þvi, at likams synðir se i fnyk pindar?

¹ Her ender A. ² Her beg. tredie Fragm. C.

Gregorius dixit. Sva er sagt i vppreistar savgo¹, at borg sv fyrirforst, er Sodoma het, ok drottinn let rigna yfir þa elldi ok brennosteini, at bæði kvelfi þa elldr ok illr davn. Allir forvz þeir i elldi ok fnyk, því at þeir brvno aðr i olofoðo lifi ok girnd-
5 vm davþligns hollz.

38. Þat verþr enn stvndvm, at andir sia, þa er þær ero i likam, nockvt af andligvm ognvm, ok er stvndvm þeim gagn at því, er sia, en stvndvm hinvm, er fra heyra sagt.

²Theodorvs het nockvrr otamr sveinn, sa er fylgði bræðr sinvm
10 til mvnklifiss at navðsynvm en eigi at vilia. Þvi at honvm var allt leitt at heyra, þat er honvm var it betra kent, hlo hann at avllo athæfi mvnka ok sor þess, at hann mvndi eigi þeira sið faga. Avllvm mvnkvm var hann leiðr, þo sato þeir honvm vel oskil sin sakir broðvr hans. En er manndavþr mikill for vm Romaborg, þa
15 tok Theodorvs sott harða ok var hættr, sva [at] andi var i briosti honvm at eins, en likami hans var kolnaþr svmr. Þa komv mvnkar til ok baðo fyrir honvm því kostgefligarr, sem þeir visso andlat hans meirr nalgaz. Þa leitaði Theodorvs við at stavðva bænr þeira ok mællti: »Farit brott ér, farit brott ér. I dreka
20 mvnni em ek, ok ma hann eigi svelgia mik fyrir bænvvm yðrvm. Havftv mitt hefir hann i mvnni ser, gefi þer honvm rvm, at hann geri þat skiott, er ætlat er, ok kveli mik eigi þanneg lengr.« Þa mællto mvnkar: »Hverio gegnir þat er þv mælr? Sign þv þik, broþir!« Hann mællti: »Signa vil ek mik, ok ma ek eigi, því at
25 ormrinn þrongvir mer.« Þa fello allir mvnkar til bænar ok baðo fyrir honvm með tarvm. Þa tok inn sivki at styrkiaz oc mællti: »Gvþi þacka ek, því at nv let drekinn mik lavsan af bænvvm yðrvm; biði þer fyrir mer, því at ek em bvinn at snvaz til mvnka atferþar ok fyrirrita veralldar lif.« Þa sneriz hann af avllo hiarta
30 til gvðs ok lifði við mikit vanheilindi þa stvnd, er hann var sipan i þessvm heimi, ok andaþiz sva, at ver hyggivm hann leystan fra invm forna dreka, þeim er hann varaþiz við i leiðrettingo sinni.

³Criserivs het einn avþigr maðr ok synþvgr, fvllr metnaþar ok fegirni, ok lifði at likams mvnvþvm. En er gvþ villdi gera
35 enda a hans fegirni ok illzko, þa tok Criserivs sott, ok er hann var at bana kominn, þa sa hann standa fyrir ser svarta anda, þa er draga villdo avnd hans til kvala. Þa tok hann at skialfa ok blikna ok sveitaz ok kallaþi son sinn, er Maximvs het: »Renn þu, Maxime, oc biarg mer i trv þinni, því at eeki gerþa ek þer til

meins.« Sveinninn¹

sa er bindr fætr mina, hafvft mitt hefir hann i mvnni ser.
þegar hann hafði þetta mællt, ok var af því vist, at hann sa
avörvm til viðvavronar en eigi ser til nytsemþar þann fianda, er 5
hann matti eigi forðaz.

Petrus ait. Vita villða ek þat, hvart því ma rettliga trva, at
hreinsonar elldr se eptir andlat.

39. Gregorivs dixit. Drottinn sialfr segir i gvðspialli:
»Gangi þer, meðan þer hafð lios, at eigi gripi yðr myrkr.« Enn 10
mællti hann fyrir spamanninn: »A tækiligri tíð heyrða ek þik, ok a
heilsodegi barg ek þer.« Þat skyrði ok Pall postoli: »Nv er tíð
tækilig, qvaþ hann, ok nv ero heilsodagar.« Sva mællti Salomon:
»Vinn þv gott, meðan þv mátt, því at eigi stoðar verk ne speki
ne skynsemi i helviti, þangat er þv skvndar.« Davið mælir sva: 15
»I verolld er miskvnn hans.« Af slikvm dæmvm er vist, at hverr
kemr slikr til doms, sem hann ferr heþan. En þo ma því trva,
at hreinsonar elldr se friðon fyrir nockvrar inar smæri synþir, því
at drottinn mælir sva: »Sa er mælir gvðlastan i gegn helgvvm
anda, þeim fyrirgefzt þat hvarki þessa heims ne annars.« I þesso 20
atkvæði synir hann þat, at nockvrar synþir fyrirgefaz i þessom
heimi ok nockvrar annars heims. En því ma trva vm inar minni
synþir, at þær þyngia miok avndinni eptir andlat, ef þær ero aþr
obættar, sva sem ero tom orð, ostilltr hlatr, ok margir hlvtir aðrir,
þeir er til hvers dags synda koma. Þa er Pall postoli sagði Crist 25
vera grvndvavll, ok let þat fylgia: at hverr sem smiþar yfir þenna
grvndvavll, sagði hann, gvll ok silfr ok dyrliga steina, tre eða
lyng eða gras, þa mvn hann reyna allra verk; sa hefir skaða, er
verk hans brennr, en hann mvn sialfr hialpaz fyrir elldinn. Þessi
orð er rett at skilia vm meinlætis elldinn, þann er i þvisa livi er, 30
en ef nockvrr maðr vill þetta þyða til hreinsonar ellz, þa hyggi
hann at því, er Pall postoli sagði eigi þann mega hreinsaz fyrir
elld, er smiþar yfir þenna grvndvavll iarn eða eir eða bly, þat ero
hafvðsynþir, helldr þann er smiþar tre eða lyng, þat ero smæri,
synþir, þær er elldr ma brenna; en þat ma vita, at engi ma 35
leysaz annars heims fra hvers dags syndvm i hreinsonar elldi, nema
hann nioti at því goðra verka, þeira er hann gerði her i heimi.

40. ²Paschasivs het diakn i Romaborg, pryddr lærdom ok
goðvm siþvm, ok var milldr við þvrfamenn. Þa er menn atto vm

¹ Her ere flere Linier bortskaarne. ² fra pisl Paschasij diakns Oversk. 40

þat at dæma, hvarn til pafa skyldi taka Simakvm eða Lavren-
civm, þa valpi Paschasivs helldr Lavrencivm, ok varþ hann einn
a sino mali, ok hellt hann sino mali allt til dævdadags, ok virþi
hann þann meira en hinn, er alþýða tok til pafa at byskvpa raði.

- 5 Hann andaðiz a dogvm þessa Simachus pafa, ok tok þa oðr maðr
heilso, er kom við klæði þat er breitt var yfir bararnar, þa er lik
Paschasivs var til gravar bvit. Þa er Germanvs byskvp af Kapo-
borg varþ fyrir vanheilso, þa reðu læknar honvm at fara til lavgar,
þar er heit votn sprvttv vpp or iorðv. En er byskvp kom til
10 lavgar, þa sa hann Paschasivm standa i heito vatni, ok hræddiz
hann ok spvrdi, hvi sva goðr maðr væri i þislarstað. Diakinn
svaraþi: »Fyrir enga aðra savk en þa, er ek fylltingða Lavrencio,
en ek var i gegn Simacho; en þv bið gvð fyrir mer, ok mattv
þat vita, at bæn þin mvn heyrð, ef þv finnr mik eigi her, er þv
15 kemr hingat.« Þa var Germanvs byskvp a bænvum þrasamliga.
Hann kom fam dogvm síþarr til lavgarinnar ok fann eigi Pascha-
sivm, ok matti hann af þvi hreinsaz af synd eptir andlat, at hann
misgerþi ovitandi. En þvi ma trva, at hann navt at þvi olmvso-
geþis sins, er hann fann þa syndalavn. er hann matti eeki vinna 1.
- 20 Petrvs ait. Hvi gegnir þat, er nv vm stvndir vitraz sva margir
hlvtir vm andir manna, þeir er leyndoz hingat til?

41. Gregorivs dixit. Sva sem sia verolld nalgaz heims-
slitvm, sva lykz vpp avmr verolld með berligvm taknvm. En
fyrir þvi at her i heimi ma engi annars hvgrenning sia, en annars
25 heims ma hvern annars hvg sia, þa kalla ek þessa verolld nott,
en aðra verolld dag. Sva sem nv blenz saman lios ok myrkr
fyrir solar vppras, þa er nott endiz en dagr kemr, þar til er oll
nætrmyrkr stigaz yfir af dagsliosi, sva blenz ok endir heims þessa
við vpphaf oorþinnar veralldar, ok geriz 2 nockvrt skrim af liosi
30 andligra hlvtu, sva at ver litim marga þa hlvti, er annars heims
ero, [en ver kennvm þa eigi algiorliga, þvi at ver sianu sva sem i
myrkrvm skrimi hvgar fyrir solar vppras 3.

- Petrvs ait. Hvgnar mer þat, er þv segir; en vndrvnz ek, er
sagt er fra þessom Paschasio, er hann var leiddr til þislar eptir
35 andlat, en oðr maðr feck heilso, er hann kom við klæði þat er
breitt var yfir lik hans.

1 pina *Cd.*; ut tunc potuisset promereri veniam, cum iam nihil posset
operari *lat.* 2 gerþiz *Cd.* 3 [sed necdum perfecte cognoscimus,
quia quasi in quodam mentis crepusculo hæc velut ante solem vide-
mus *lat.*

Gregorivs dixit. Af þessom hlvt ma marka, hversom margfavllid gvðs forsia er, þar sem sia maðr Paschasivs tok nockvra stvnd giold þess, er hann misgerþi, en þo syndiz fyrir manna avgvn vñ likam hans lavn þess, er hann gerþi vel; ok þar hefði gott vitni olmosogepis hans, er hann sa vel gera, en hann væri sialfr eigi hefndarlavss fyrir þa synd, er hann iðraðiz af því eigi, at hann hvgði eigi synd vera.

Petrvs ait. Af þessi skynsemi verþ ek skyldr at hræðaz eigi at eins þær minar synþir, er ek skil, nema ok hinar, er ek ma eigi skilia; en þess vil ek nv spyrja, hvart ver skolom því trva, at helviti se her i heimi eða vndir iorþvnni?

42. Gregorivs dixit. Eigi vil ek þat vist segia, því at svmir menn ætla helviti vera i nockvrvn leyndvm stað i iorðo, en svmir vndir iorðv. En i því er salmaskalldit segir, at þv leystir ond mina fra ino neðra helviti, þa syniz mer sva, sem it efra helviti se a iorðo, en it neðra vndir iorðv. En þat sannar Johannes i sino atqvæþi, þa er hann sa himneska bok aptr lokna ok mællti: Engi var fvndinn makligr a himni ne á iorðo ne vndir iorðo at lvka vpp bokinni. Sia bok merkir takn heilagra ritninga, þar er engi matti vpp lvka a himni, þat ero englar, en a iorðo menn lifandi.

44. mæla at drottinn ægði til þess eilifri kvol syndogvm monnvm, at hann hræddi þa við syndir.

Gregorivs dixit. Ef logit væri þat, at hann ægði ranglatvm, þa væri þat ok eigi satt, er hann het rettlatvm. En hvern er sva heimskr, at þat mæli, at hann ægi því, er hann efnir eigi? Þa er sem ver segim hann lyginn vera, þar er ver vilivm hann sanna miskvnnnsaman.

Petrvs. Vita vil ek, hversom þat er rett at hefna an enda þeirar synþar, er með enda er ger.

Gregorivs dixit. Þess væri rett spvrt, ef gloggdæmr domari virði verk manna en eigi hiorto. Af því misgiorðo illir, sva at eptir varþ, at þeir lifðu eigi avallt. Villdo þeir æ lifa, at þeir mætti æ misgera, ok syna þeir þat i því, at þeir lata alldri af syndvm, meðan þeir lifa. En þat er mikit rettlæti domandans, at þeir se alldri pislalavsir, er alldri villdo vera syndalavsir.

Petrvs ait. Ef engi rettlatr vnir við grimleik, ok berr til þess rettlæti við misgioranda þræl, at hann batni ok hverfi fra illzko,

til hvers skolo þa illir brenna ávallt i helvitis elldi, ef þeir koma eigi til batnaþar?

- Gregorivs dixit. Almattigr gvð vnir eigi við qvol illra, því at hann er miskvnnssamr, ok eigi stoðvar hann hefnd við þa, því at hann er rettlatr. Illir pinaz fyrir synþir sinar i qvolvm ok brenna, til þess at allir siai rettlatir bæði fagnaði, þa er þeir tokv með gvði, ok pislir vandra, þær er þeir forðvþvz, til þess at þeir þacki gvði því framarr þa miskvnn, er hann gaf þeim at stiga yfir þa hlvti, er þeir sia vanda menn iafnan pinda fyrir.
- 10 Petrvs dixit. Fyrr hvi biðia eigi helgir menn þa fyrir ovinvm sinvm, þeim er þeir sia brenna, þa er drottiunn varr mællti sva: biði þer fyrir ovinvm yðrvm?

- Gregorivs dixit. Biðia þeir fyrir ovinvm sinvm a þeiri tíð, at þeir megi sva hiortvm þeira til sannrar iðronar ok leiðretting-
 15 ar. Eða hvers se annars biðianda fyrir ovinvm, nema þess er Pall postoli sagði, at gvð gefi þeim iðron ok skilning ins sanna, at þeir vitkizt ok leysizt or snorvm diofvlsins, er þeir vorv aðr i netiaþir. En hvat megi þa biðia fyrir þeim, er þeir mego eigi snvaz til rettlætis verka fra illzko? Sv savk er þa til at biðia
 20 eigi fyrir þeim monnvm, er i eilifvm elldi ero, sem nv er til þess at biðia eigi fyrir diofvvm, þeim er i eilifri kvol ero. Hver savk er nv til þess, at helgir menn biðia eigi fyrir heiðnvm monnvm ondoðvm, nema sv at þeir vilia eigi spilla verþleik bænar sinnar i því at biðia fyrir þeim, er þeir vita, at gvð hefir fyrirdæmða.
- 25 Ef livandi menn rettlatir várkynna nv eigi vandvm monnvm ok fyrirdæmþo(m) vesolð sina, hvat se þa vndarligt, þot þeir varkynni þeim þa eigi kvol sina, er þeir sialfir ero ódavðligir ok samtengþir rettlæti gvðs, því at þeir ero sva nalægir gvði, at þa fysir allðri at svndrþyckia rettlæti hans.

- 30 Petrvs. Eigi ma ek svara i gegn saðri skynsemi, en þo vil ek nv spyria, hvi ond er davðlig kolloð, ef hon skal brenna eilifvm davða.

45. Gregorivs dixit. Sva sem tvennt er lif, sva er ok tvennr davði. Annat er þat lif er ver lifvm sælliga með gvði
 davðlig ok odavðlig, því

BLASIUS SAGA.

(*Cd. 623 quarto, A; Cd. Holm. 2 folio, B.*)

Passio Blasij episcopi. 1

Licinius het konongr i austriki, sa var magr Constantinus ens mikla oc atti systor hans. Licinius lagði undir sic víða austrhalfo oc scatgilldi af ríki keisarans, en síþann drógo þeir líþ saman oc haþo orrosto mikla, oc com Licinius a flotta fyrir Constantino, oc let keisari hafa hann sliet ríki, sem Licin(i)us hafði fyrir and- 5 verþo. Þa castaði hann tru sinni oc gorði ofriþ mikinn cristnom monnom. Licinius let pina marga cristna menn a sinom dægum i sino ríki einkom hellzt riddara oc kennimenn oc alla síþan, þa er a Crist truþo, er hann matti haðndla, eþa a þann veg er hann matti crist- 10 nom monnom mestan ofriþ of gøra a alla vega². En i borg þeiri, 10 er Sebastia heitir, vøro margir cristnir menn, [oc gingo þeir margir 3 undir pislir fyrir gvþs nafni þeþi karlar oc conor oc hellto ut bloþi sino fyrir gvþs ast. I því floþi urþo .xl.4 riddara, oc voro allir senn pindir i einom flocki. En allra þeira, [er i þan tíþ voro pindir þar 5, þa var øztr oc helgastr Blasius byscop. Hann 15 var læcnir, aþr hann vøri til byscops tekinn, en almattigr gvþ, sa er fiscimenn valði forþom ser⁶ til postola ok lekni ser⁶ til gvþspiallamanz, hann let ser soma at leiþa þenna mann fra licams lekningo oc til andar heilso, því at allir, þeir er i Sebastiaborg varo,

1 *Þette er Överskriften i A; Her hefr upp sögu ens helga Blasij byskups 20 B.* 2 *Begyndelsen af Sagaen hertil lyder i B saaledes: A dögum Licinij konungs, er velldi hafði i austrvegi, gerdiz kristnum monnum ofridr, því at Licinius let pina marga kristna menn i sinu ríki, allra helldz(!) ok kennimenn.* 3 [þeir sem gengu B. 4 *fiortigir B.* 5 [sem þar voru fundnir eda pindir i þann tíma B. 6 *mgl. B.* 25

þeppi lerþir menn oc olerþir, elsoþo heilagleik hans oc siþsemi oc toko hann til byseopþ yfir ser. En er hann hafþi vig slo tekit, þa sindi¹ hann þat þeppi i kenningom sinom oc i iarteinom, at hann var makligr þeirar syslo, þviat hann var litillatr ok þolinmoþr, milldr oc miskonnþamr, [heill at² hug oc hreinn at likam, saklaþs i verkom oc siþþamr i aþlo, bliþr i mali oc sannsaþgull oc hoþþamr i aþlom siþom. Sva var hann at saþno guþþ gaþgari; sem sagt er, at Jób var forþom maþr einfalldr oc retlatr oc hrędisc guþ oc ręze fra illo á alla vega. En er ofriþr gęrþise cristnom mon(n)om, þa [flęþi heilagr Blasius eptirsoen³ óvina sinna oc glięþi eptir drottni varom, oc var i einseto i fialli þvi er Argius heitir. Þar vitiþi hans guþlig huggon, þott hann veri fyrirlátinn⁴ af monnom, þviat drottinn syndise honom opt, oc gęrþise honom þat til huggonar, er opt er veitt einsetomonnom, at dyr como til hellis hans oc þionoþo honom sem drottni, oc ef nokverio þeira varþ noekut⁵ at meini, þa baþo þar meþ bendingo, þeiri er þar matto⁶, at hann gęfi þeim heilso oc greddi þar sva sem goþr leknir, oc [gingo egi þaþan, fyr⁷ en hann blezaþi þeim.

28. En a þeim dagom var iarll, sa er Agricolaus het, hann var grimur við cristna menn oc oþęgr a alla vega. En a þeim degi er hann var vanr at veita mala riddarom sinom, þa let hann samna dyrom morgom ser til aęętis a leikvall mikinn. En er⁵ veifimeun, þeir er sia sysla var boþin, [gorþo sva sem meþt var við þa oc⁹ foro umverbis¹⁰ fiallit at leita dyranna, þa matto þeir ekei dyr finna, aþr þeir como of siþir til þess iunnis¹¹, er heilagr Blasius var i oc þionoþi guþi hvernu dag i þenom oc aþrom goþom hlutom. En er þeir sa þar standa sva mikinn fiolda dyra fyrir hellisdyrom oc hręduze egi tilqvamo þeirra, þa [meþtto þeir meþ ser¹²: »Hveriu mon þetta gegna, vera [mono fadęmi fyrir, þetta a¹³ noekora saþ, er sva mikill dyra fiolþi er i einu staþ kominn oc hreþase oss egi.« En er þeir gingo neþr oc hugþo at vanligarr, þa sa þeir mann [á þenom, oc kenndo þeir þar Blasium oc treystose¹⁴ egi at qveþia hann oc hurfo aþr sem scyndiligast meþ hręzlo oc olokinni syslo sinni oc saþþo iarlli. hvat þeir hafþo sét.

35 1 syndi B. 2 [heilagr i B. 3 [for Blasius undan ofsokn B. 4 fyrirlitinn B. 5 tilf. B. 6 gera tilf. B. 7 [eigi gengu þau þadan adr B. 8 Fra iarli einum Oversk. B. 9 [mgl. B. 10 umhverfis B. 11 hellis B. 12 [undruduz þeir ok meþtto með ser ok hredduz B. 13 [mun þetta fyrir B. 14 [i hellinum ok kendu þar Blasium byskup; var hann a þennum, ok treystuz þeir B.

Þá reddisc¹ iarll mioc oc sendi [menn marga² með þeim veiþi-
monnom³ at leita cristinna manna umbhverfis fiallit, at þeir veri
håndlaþir⁴ oc bundnir [oc leiddir til borgarinnar með Blasio,
hvern þeira er þeir meþti of finna⁵. Riddarar [foro oc gærþo,
sem iarll bæþ þeim at þeir seylldo gœra⁶, oc foro umbhverfis fiallit, ⁵
oc como at locom, þar er Blasius var a þenom i helli sinom, oc
qvoddo þeir hann oc meþto: »Gake ut þu, Blasius, iarll callar þic.«
Blasius svaraði óhræddr oc melte: »Ef iarll vil hafa fund minn,
þa færom við⁷ seyndiliga i nafni drottins. Nu minnise drottinn
mín, nu er tækilig tíþ, su er mer byriar at leysa(s)e o(r) bondom ¹⁰
licams oc fara til Cristz. Nu i nott vitraþise mer drottinn minn eno,
þriþia sinni, þa er ee vare a þenom. Vêl êroþ er comnir, synir,
oc haft mer feginsago at segia; færom oc þa allseyndiliga, oc se
drottinn sialfr Jesus Cristr með oss, sa er girmise fornar licams
mins.« En er hann hafþi þetta meþt, þa for hann með þeim oc ¹⁵
[dvalþise ecki⁸ oc hafþi allt trævst undir guþi.

39. En er fær [hans spurþise at þenom¹⁰, þa drifo menn
flockom a mot honom oc leiddo bærnn sin til blezonar hans.
Siukir menn lago of oll strêti á gæto hans oc baþo ser heilso. En
hann misconnaði serhveriom oc blezapi þeim¹¹ oc græddi sívea ²⁰
menn. En er heipnir menn sa slikar iarteinir, þa snerose margir
til tru rettrar fyr kenningar hans, þviat hann dagþi egi at eins
mænnom, er i sottom voro staddir, [helldr barg hann oc¹² dyrom
oc smala oc leysti fra scaþom. Þat [tveggia hvært sanna þer tver
iarteinir er eptir fara ágeþar, er hann gorþi¹³. Cona su var i ²⁵
næcverom staþ, er son átti ungan at alldri. En sveininom stoþ
fiscein i halsi¹⁴, þa er hann seylldi matase, oc matto egi lecnar¹⁵
þaþann coma, sva at sveini veri háscalavst. En er hann var at
bana cominn, þa rann moþir hans¹⁶ ahyggiofull hingat oc þingat¹⁷,
oc qualþise [hon me(o)k¹⁸ af sott sveinsins oc vissi egi, hvat hon ³⁰
seylldi til taka. En er hon¹⁹ fra, at Blasius for þar í nánd, þa
tok hon¹⁹ son sinn i faþm sér oc rann til fundar byscops seyndiliga
meþ fullri tru oc castaði sveini fyrir fetr honom, oc fell sialf til

1 reiddizt *B.* 2 [marga adra *B.* 3 *mgl. B.* 4 tekniur *B.* 5 [*mgl. B.* 6 [gerdu sem iarlinn baud *B.* 7 vær *B.* 8 [dvaldi ecki ³⁵
fyrir þeim *B.* 9 Fra sveini ungum, er heilso þa fyrir arnadarord
ens helga Blasij *Oversk. B.* 10 [þeira spurðiz i bæium *B.* 11 börn-
um *B.* 12 [nema ok iafvel barg hann *B.* 13 [hvartveggia
synir(!) tvær iarteinir, þær sem hann gerði aa þessi götu *B.* 14 kverk-
um *B.* 15 þvi tilf. *B.* 16 tilf. *B.* 17 þangat *B.* 18 [*mgl. B.* ⁴⁰
19 *saal. B.*; h' *A.*

iarþar oc mellti með tárom: »Misconna þu mer, heilagur gufs maþr, misconna þu, þrell Jesu Cristz, einga syni minom, er at bana er cominu: þviat mer fellr egi firr en honom allt, þat er honom verþr til meins, en [harmar mer sva miok¹, at við þvi er buit, at ec
 5 mona sonlæs verþa.» En er hon sagði, hvat honom var orþit til meins, þa misconnaþi heilagur Blasius þeþi moþr sveins oc honom siolfom, oc gærþi crossmark yfir qverkom hans oc hof up ægu sin til himins oc baþ a þessa lund: «Drottinn Jesus Cristr, sa er ec trui á af alllo hiarta, oc ec iati með munn, oc ek emk fyrir þino
 10 nafni leiddr til bana, þu guf allra grøþari, er görir vilia allra þeira, er þie hræþase, oc heyrir þu þenir þeira oc greþir þa, heyr þu mer syngom oc overþom², er biþr misconnar cono þessi oc heilso syni hennar! heyr þu mer, oc leys með almattigri hendi þinni oc ounbræþiligom crapti þinom bein þat, er fast er í hálsi
 15 honom! gorþu sva, drottinn, at aþrom stopi heilsa hans, þvi at þu ert einn guf aþigr oc milldr [viþ alla þa, er³ a þit nafn kalla með rettu hugscoti, oc gefr allom gnótt. Af þvi biþ ec þie, at⁴ þu latir halldase crafst⁵ þessar iarteinar of ocomnar⁶ alldir til dyrþar nafns þius oc til heilso heyranda⁷; biþ ec þie, drottinn, of
 20 nækqveriom manni verþr sliet at meini eþa smala, of sva er, at næcqvarr callar á þitt nafn með tru i minningo mins nafas, [dvelþu egi misconn⁸, heldr seynd þu til at biarga⁹ honom.» En er hann hafþi þen lokit, þa selldi hann sveininn moþr sinni heilann. En [iarteinir hans urþo agetar¹⁰, oc for sagan fyrir i [hvert þorp¹¹,
 25 aþr hann kemi¹² sialfr.

4¹³. Gomul eckia nokor valoð¹⁴ var [i þorpi einu¹⁵, su er gris¹⁶ einn atti til atvinno ser, en vargr einn kom or skogi oc [tok grisinu¹⁷ oc hliop aþr i skog með feng sinn. En er konan sa, at oll fæzla hennar forsk i þessum skaða, þa bað hon Blasium
 30 fulltings a mot skaða sinum. En hann miskunnaði kono, sem hann var vanr allom at biarga i næþsyniom¹⁸, oc melti við hana: «Egi scalltu grata, kerlling¹⁹, aþr mon vargrinn bera gris²⁰ þinn.» En er hann hafþi þetta mælt, þa fylldise þegar mal hans, þvit²¹

1 [nu er harmr minn svo mikill B. 2 þræli þinum tilf. B. 3 [til allra þeira, er B. 4 saal. B; a A. 5 kraptr B. 6 saal. B; ocomnar B. 7 heyröndum B. 8 [drag þu eigi undan miskunn þina B. 9 hialpa B. 10 [iartein þessi vard agæt B. 11 [hveru bæ B. 12 Mid Ordet kemi indtræder en anden Haand i A, der dog atter ophorer med Ordet kono Linie 30 nedenfor. 13 Fra eckiu einni Overskr. B. 14 fateg B. 15 [a bæ einum B. 16 göllt B. 17 [greip gaultinn B. 18 sinum tilf. B. 19 kona B. 20 gaultt B. 21 þviat B.

vargr com aptr rennandi ena sámo [nótt oc ena sámo¹ gáto, sem hann hafdi i bræt farit, oc castapi niþr grisinom² heilom fyrir fętr henni³, oc rann hann þegar aptr til scogar⁴.

55. [Sipann var Blasius leiddr i borgina Sebastiam, er øzt er i Cappadocia herapi. En er Agricola's sa þat, at Blasius var leiddr fyrir hann, þa qvaddi hann hann fyrst með bliþom orþom, oc męlti iarllinn sva: «Heill kominn Blasius, oc fagna með oss, ver viur goþa várra!» Blasius svarapi: «Vel fagnar þu, en bezti iarll; en þann fagnof mon þer veita almattigr guþ, ef þu neitir goþom þeim, er þu hefir hingat til⁶ garfgat, þviat licnesci, þar er gor ero or⁷ gulli eþa silfri, ero egi guþ, helldr ero þat diofla fylgsni⁸, oc sva sem ér blasit þar saman i elldi, at er megip þar of smiþa, sva mono oc þeir, er garfga þar, brenna með þeim i eilifom elldi. [Af því ma ee egi vera viur þeira, at egi færums ee i eilifom loga með þeim⁹.» Þa reiddisc iarllinn oc lét beria svigom¹⁰ Blasiom. En er hann vas leingi barþr, oc bra hann egi lit ne mali, þa snerisc hann til iarlls oc męlti: «Undrume ee þat, iarll, er þu etlar, at þu munir mik scilia mega fra tru oc ást drottins mins Jesu Cristz með þessom bardogom. En þott þu megir syqva¹¹ andir ostyrkra manna oc spenia hugi þeira fra sinni fyrirętton af teygingom þinom, þa [mon þu egi mik of þetta tęla sva at helldr¹², þviat ee veit vist, at egi ma¹³ qvalar ne darpi scilia mic fra ast guþs, því at ee hefi gręþara oc styrkianda drottin minn Jesum Cristum son guþs lifanda.» En þeir meddose meok, er borpø Blasiom. En guþs vatr [bra ser engi veg viþ¹⁶, er hann var pindr. En er iarll sa þat, at guþs vattr styrcþisc at eins viþ bardaga þenna, þa let hann setia byscop i myrqvastofu.

617. En er þat spurpi en [fatekia kona, su er grisiun atti, at Blasius var i mirkvastofu, þa let hon drepa grisin oc sæþ ha-fuþ

1 [*mgl. B.* 2 *gelltinum B.* 3 *kerlingu B.* 4 *leid sina tilf. B.* 5 *Fra Blasio byskupi Overskr. B.* 6 [*Eptir þetta var enn sæli Blasius byskup leiddr fyrir iarll i Sebastia höfútborg herads þess, er Kapadocia heitir. En er hann var leiddr fyrir iarllinn, þa kvaddi iarll hann fyrst með blidum orðum ok męlti svo: «Fagnadu Blasi. viur goda vorra!» Hann svaradi: «Fagna þu, enn bezti iarll; en þann fagnat mun þer veita almattigr gud, ef þu segir diöfla vera god þau sem þu hefir leingi B. 7 *tilf. B.* 8 *likneski B.* 9 [*mgl. B.* 10 *stöngum B.* 11 *svikia B.* 12 [*mattu eigi mik tæla B.* 13 *munu B.* 14 *styrkiara B.* 15 *kvæliarar B.* 16 [*mæddiz eigi B* 17 *Fra enni voludu konu Cverskr. B.**

oc fętr, oc bar þat i keralld meþ goþom grąsom¹ oc f4r s4þann
 til mirkvastofu oc haffi lios meþ ser oc ferþi þyscopi f4zlo². En
 hann fagnaði vilia hennar goþom, er hon³ gorþi fyr guþs sakir,
 er hon com til fundar viþ hann, oc bergþi hann af [allom grosom
 5 þeim er hon ferþi⁴, oc sagþi heilagr Blasius henni oorþna hluti
 oc baþ hana gora sina minning, oc melti: «Vita scallt þu þat,
 eckia, at nu nalgasc tiþ su, er and min mon sciliasc viþ licam
 minn oc fara til guþs ei lifanda meþ halldinni tru oc loeno erfiþi.
 En þu scalt lios lata brenna i mina minning, þa er þu fregn⁵
 10 anlat mitt, oc scipt meþ þurfama-nnom þvi, er þu mátt miþla af
 f4zlo þinni. En guþ minn, sa er ser t4lr gefit þat allt, er valoþum
 er veitt, sa enu sami er veitti Helia spamanni, at valaþri eckio
 métti þarf viuua leingi at ornno⁶ litip miol i sciolo oc litip viþ-
 smior i bolla, hann mon þer alldregi láta vant verþa þess, er þu
 15 þarft at hafa i þesso lifi, en [i aþro lifi⁷ mon hann gefa þer gnott
 allra hluta g4þra, oc mon hann veita g4þa hluti b4þi [i þesso lifi
 oc aþro⁸ hveriom þeira, er slicia hluti gorir i mina minning
 eptir þinom d4mom.» Þa for eckian heim⁹ til hus sins oc dyreapi
 guþ i ollom iarteinom hans oc misconnsemi.

20 7¹⁰. En iarll let þa leiþa Blasium 4r [mirkvastofu oc til
 fundar¹¹ viþ sic i annat sinn oc m4lti viþ [byseop, er hann com
 til fundar hans¹²: «Nu kias þu of tva costi, annattveggia at þu
 blota goþom orom oc ver vinr varr, 4þa ella mon ee lata gera illar
 helfarar¹³ þinar eptir margar qvalar.» Blasius svaraði: «Sagþa
 25 ee þer fyrr, iarll, at egi ero goþ¹⁴ mannlikon þar, er er gawgip,
 helldr ero þat stockar oc st4inar, gull oc silfr, oc handavere manna,
 þviat egi [mego goþ¹⁵ vera þat, er menn gera meþ handom ser,
 þviat þar hafa a nga sceþno scapat, egi himin ne iorþ ne se. Af
 þvi muno þar all fyrfarase oc allir þeir, [er þeim treistase¹⁶; en ee
 30 gawfga þar egi, oc hreþome egi qvalar þinar, þviat fyrir þer veit¹⁷ ee
 mie muno aþlase eilift lif.» Þa [þottise iarll sia hann staþfastan¹⁸

1 [volada kona, su er g4lltinn atti, þann er Blasius hafdi tekít fra
 vargunum, at hann var i myrkvastofu settr, þa let hun drepa g4lltinn
 ok steikti h4fut hans ok f4tr ok bar þat i keralldi med godum krasum *B.*
 2 þessa f4zlu *B.* 3 *saal. B.*; hann *A.* 4 [4llu þvi er hun hafdi
 35 f4ert honum *B.* 5 frettir *B.* 6 gnogu *B.* 7 [annars heims *B.*
 8 [þessa heims ok annars *B.* 9 fagnandi *t4lf. B.* 10 Vitræda
 iarls ok Blasij byskups *Overskr. B.* 11 [myrkvastofunni til mals *B.*
 12 [hann *B.* 13 herfarir *B.* 14 gud *B.* 15 [mega gud *B.*
 40 16 [sem nockut traust hafa aa þeim *B.* 17 trui *B.* 18 [sa
 iarllinn hug hans fastan *B.*

i guþs ást, oc lét þa taca hann oc festa up i tre næckart, oc lét slíta holdd hans með [ullkambonu, til þess unz hvergi var heillt holdd á licam hans¹. En þa rann bloþ of allt harond hans akaf-
liga, oc undroþose [akafiga qveliararnir² sialfir, er at varo at pina hann, staþfesti hans sva miela sem var³, oc felldo þeir tár. En
guþs vattr var glaþr avallt, sva sem hann kendi [egi sarleics ne pislá⁴. Þa snerisc hann en til iarllsins oc melti: «Nu er þat orþit,
er ec hefði lengi fus til verit, at licami minn hefisc up af iorþo, sva sem hugrinn er uphafíþr. Nu ero þar samlynd and oc likami,
holddit lætr nu at andönni, en [andin bæ(i)þir egi frammar en⁵ holddit. Nu þegar em ec á leiþ cominn til himins, oc fyrilit ec alla iardliga
hluti oc yþr sialva oc pislir yþrar. En af þvi hreþome ec egi pislir, at sa er mic styrkir er drottinn minn Jesus Cristr. Af þvi
litasc mer egi þungar þessar pislir[, er similigar ro⁶, at þer ero stundligar en egi eilifar; einseis virþi ec yþra hluti alla goþa oc
illa hia eilifom hlutom bæþi goþom oc illom, en ec biþ outhreþi-
ligra aumbona a himni oc þeira goþra hluta, er aþga ma nu egi
sia, ne eyra heyra, ne hiarta manz [hyggia, þat⁷ er guþ het ást-
mannom sinom.» En er iarll sa hann styrkiasc at eins i tru Jesus
Cristz oc vaxa staþfesti hans i þessom pislom, þa let hann taka
byseop ofan or treno oc setia enn i myrqvastofu i annat sinn.

88. En er hann for til myrqvastofu glaþr oc sæng lof guþi, þa fylgþo honom konor .vii, þer er snuise hæfþo til tru af kenn-
ingom oc iarteinom hans. Þer hreddose egi ognir iarlls ne pislir, oc þerþo þer bloþ oc sveita af Blasio með dukom sinom oc ruþo sic
i bloþi hans oc baþo þess guþ, at þer yrþi [hlutacandi sigr⁹ hans. En er þeir sa þat, er Blasium leiddo til myrqvastofu, þa toko þeir
[i hendr conom oc leiddo fyrir iarll oc sægþo sva honom, at «konor þessar, qvaþo þeir¹⁰, fylgþo Blasio til myrqvastofu, oc þerþu þer
bloþ af honom, en ver spurþom [at, á hvat¹¹ þer tryþi, en þer
letuse cristnar vera. En nu hændloþom¹² ver þer oc fersþom þer, at þu dæmþir¹³ þer at lægom.» En er iarll sa þer, þa spurþi
hann, ef þer veri cristnar. En þer qvaþo þat satt vera. «Hirþiþ egi er, qvaþ iarll, at glata lívi yþro oc aþþefom fyrir locleyso¹⁴

1 [iarnkrokum B. 2 rettet; qvaliararnir A. 3 [kveliarar stadfesti hans B. 4 [eingan sarleik pislanna B. 5 [hun beidir eigi frammar B. 6 [syniligar B. 7 [hyggia, þa dyrd B. 8 Fra .vii. konum Oversk. B. 9 [hluttakendr sigrs B. 10 [konurnar ok færdu iarlinum ok sogdu svo: »Þessar konur B. 11 [aa hvern B. 12 tokum B. 13 dæmir B. 14 loklausu B.

slika, oc list helldr eptir mer, oc blotiþ goþom þeim, er frendr
 yþrir gafga.« Þer svoroþo: »Ef þu vil, iarll, at ver hverfim fra
 Cristi oc blotim goþom þinom, þa monom ver fara fyrst til [vaz
 5 oc ¹ þva oss sem vanligast ²; en þu latt færa oss þangat goþ þar,
 er þu vil, at ver blotim, at ver sem þa hreinar oc nyþvegnar,
 [aþr ver blotim ³.« Þa varþ iarll feginn oc etlaþi þat, at þer
 mondo blota, sem þer sægþo, oc lét færa þeim þangat morg scurb-
 goþ, oc sendi hann riddara sina meþ þeim at varþveita þér oc
 10 vita, hvat þer efndi i þvi, er þer hafþo heitip. En [siþann voro
 menn sendir þangat meþ scurbgoþinn til vatzens, sem þer ⁴ quaðo
 a. En þer hofþo meþ ser seeka oc létu i griot leiniliga oc þa
 goþin siþann, oc leto siga i vatniþ niþr, er atdiupt var. En er
 hann fra þetta bragþ ⁵, þa reiddise hann beþi conom oc riddarum
 oc mælti við þa: »Til enskis hafi þer farit, at þvi sem nu er orþit,
 15 [oc er illt yþr at senda oc at trua. Hvi ⁶ varþ yþr þat fyrir at
 lata þer sökva ⁷ goþom varom a diup oc banna þeim egi þat at
 gøra sličan glép?« Ridderar svoroþo: «Þat tældi ⁸ oss, er ver
 bannoþom þeim egi [þessa fiþlseo ⁹, sem þic tældi, er þu lezt
 þeim færa goþin. Þat etloþom ver, at þer [mundo blota sem þer heto ¹⁰,
 20 oc vissom ver egi vanir slikra vëla [oc endima, sem þer gørþo
 nu ¹¹.« Konornar svoroþo: »Cistr var gorir egi vel, oc egi verþr
 hann vëltr, sem [ritit er, sa er á hann truir af allom hug, þvi ¹²
 at hann gørþi egi synþ, oc fanze egi vël i munnri hans. En þeir
 er hann gafga gera alldregi velar, þott þeir verþi stundom vëltrir.
 25 Nu af þvi scalltu þat vita, at ver mæltom [helldr hafþung við þic
 en ¹³ vel, þviat ver etloþom þic egi sva heimscan, at þu mettir
 þvi trua, at ver mundim hverfa fra Cristi en blota [scurgoþom
 þinom illom oc vandom ¹⁴. En ef er þickise tældir vera, þa eignaðu
 þat folsco ¹⁵ yþvarri en egi vel várri; helldr vëlir hverr yþvarr ¹⁶
 30 annann oc sva goþ yþr, oc verþit ¹⁷ opt veltir af aþrom. Ef goþ
 yþr metti egi vélt verþa, þa mundo ¹⁸ þar fyrr við varaze, en þeim
 veri castað á forað; en ef þar velti egi aðra, þa mondo þar egi

1 [tiarnar at *B.* 2 vandligaz *B.* 3 [er vær blotum þar hia tiorn-
 inni *B.* 4 *rettet*; þeir *A.* 5 [er þær toku vit godonum, þa
 35 baru þær þau i seeka ok griot med þeim ok köstudu aa tiornina, þar
 sem diup var undir. En er iarllinn spurdi þetta *B.* 6 [eða hvi *B.*
 7 kasta *B.* 8 tældi *B.* 9 [at sökva godonum *B.* 10 [mælti
 alogat ok mundi blota *B.* 11 [*mgl.* *B.* 12 [ritad er um hann *B.*
 13 [hadung vit þik en eigi *B.* 14 [skurdgod *B.* 15 heimsku
 40 *B.* 16 um *tilf.* *B.* 17 þer *tilf.* *B.* 18 mundi *B.*

teygja menn til þess at blota stoccc eða stein eða malm oc gofga þat sem goþ.[«]

9¹. Þa fylldisc iarll mikillar re(i)þi oc let omn² mikinn kynda i ægsyn þeim, oc syndi þeim iarnkamba, þa er til þess voro gørvir³ at slita holdd [heilagra manna⁴; oc enn let hann þangat bera gloandi eirkyrtla, þeim scylldi steypa yfir þer. Siþann let hann þenia linstreng⁵ a [miþil hela tveggia, er i iorþ stoþo⁶, oc mælti við þer: »I qvolom mon ec heimta at⁷ yr þat er ec⁸ maa eigi i ordum. En ef þer vilit sanna rettinde truar ydvarrar, þa gangit þer yfir streingh þenna ok hneigiz til hvorigrar handar ut af; en ef þer vilit þat eigi eda megit eigi, þa mun ek lata pina ydr þessum pislum ollum, sem nu megit þer sia.« En ein þeirra atti sonu tvo, ok hafdi hun þa med ser i allri þraut. Hun geck fram diarfliga ok skar i sundr streinginn ok kastadi sidan i elldinn ok mælti: »Svo mun gud taka ok or þessum heimi i brott ok kasta i eilifan elld ollum þeim, er neita Kristi ok gøfga skurdgod.« Þa skildu sveinarnir, at fyrir þessa sök mundi modir þeira pind vera, ok mælltu þeir badir svo sem einum munni: »Fyrirlattu ockr eigi, heilög modir, her eptir a iördu, helldr leid þu ockr med þer til himinrikis, ok svo sem þu fæddir (ockr) iardligri fæzlu, þa er vit vorum litlir, svo fylltu ockr nu himneskri fæzlu, þeiri sem þu huggadir ockr, þa er vit gretum.« Þa matti iarllinn eigi styra ser fyrir reidi ok let festa þær i tre upp ok slita holdd þeira iarnkrokum. Þa gerdiz fæheydr hlutr i pisl þeira, þviat öllum syndiz miolk renna or særum þeira helldr en blod, ok urdu likamir hvitir sem sniar. Eingill guds kom af himni ok græddi sær þeira ok mælti: »Vel hofut þer upp faur ydra, leidit þer hana til godra lykta, þviat svo sem verkmadr tekr verkkaup af bonda, ef hann ferr eigi æ brott fra oloknu verki, svo munu þer ok taka eilifa dyrd af Kristi fyrir pislir, of þer erut stadfastar i hans iatninghu; þviat sa mun hialpaz, er stadfastr er allt til enda.« Þa hræddiz iarllinn undr þessi ok let konurnar taka ofan or stagli, en þeygi let hann af grimmeik sinum, þviat hann let þegar kasta þeim i brennanda ofn. En er þeim var þangat kastad, þa sakadi þær ecki eldrinn, ok brunnu eigi klædi þeira, en er þær gengu i ofninum ok sungu lof gudi; þa sloknadi eldrinn allr. En þær gengu or ofninum brendu gulli fegri ok silfri biartari, ok undruduz

1 Um pislir iarllz *Oversk. B.* 2 ofn *B.* 3 hafdir *B.* 4 [af kristnum monnum *B.* 5 rettet; linstreng(?) *A;* haurstreing *B.* 6 [milli tveggia sulna *B.* 7 af *B.* 8 Her er et Blad udskaaet i *A.* 40

allir þeir, er þær sa, en iarll duldi i yfirliti þvi, sem hann bar i hugskoti, ok mællti: »Þessa folkyngi kendi ydr Krístr ydvarr, en nu leggit þer þegar nidr breytui þessa ok gofgit god vor, at eigi lata ek höfud af ydr höggva.« En þær svörudu: »Eigi kendi

5 Krístr oss folkyngi ne þrælur hans, helldr giorir almattigr gud þat er hann vill fyrir vini sína; en þu lat framm koma sem fyrst i verkum þat, er þu ægir i ordum, ok leys þu anda erfvidis vors, þviat oss eru dvalir þinar leidar, ok synaz oss oll frest þin löng, þviat vær erum kalladar til himenrikis ok ladadar til eilifrar dyrdar.

10 101. Þa skammadizt Agrícolas iarll, er hann matti eigi yfir þær stiga, ok baud, at höfud skyllði höggva af þeim. En þær þockudu gudi, er þær heyrdi þessi ord, ok mællto: »Dyrd se þer, Krístr, er oss kalladir til þinnar miskunnar ok letz oss taka þis fyrir þinu nafne. Nu erum vær gladar, er vær förum at taka

15 bana fyrir þinu nafni, at vær megim koma til þin, er sadt lif er.« En er þær voru gladar at taka bana, þa toku sveinar, þeir sem fyrr var getid, ath kalla a modur sína ok mællto svo: »Nu er fyrirbuin dyrd ydr, af þvi fyrirletr þu ockr, heilog modir, eða hverium selr þu ockr til vardveizlu? fel þu ockr æ hendi Blasio byskupi

20 guds kappa, at vit megim koma med fedr til himenrikis, ef ockr er eigi lofat at fylgia modurinni.« Þa foru þeir med modur sinni til þess stadar, er þær skyllði höggva, ok badu konurnar ser leyfis til bænar, adr þær væri hognar. En er þær gatu þat, þa fellu þær a kne ok helldo höndum til himens ok badu til guds æ þessa

25 lund: »Drottinn, er oss leidd(e)r fra myrkrum ok fra modurkvidi i lios þessa heims, ok leiddir oss til kynningar astar þinnar fra villu fyrir þræl þinn Blasium byskup, þik lofum vær ok þik dyrkum vær, þviat þu lætr þer soma at telia oss i sveit þisla(votta) þinna oc² calla oss á þessi stundo til dyrþar þinnar. Hverr er

30 slyer³ sem var guþ, hverr er⁴ þer glíkr i meþti oc i styreþ oc i heilagleik; þu ert ogorligr oc lofígr, gorandi undarliga hluti. Nu er tíþ, drottinn, su er þu dyrkar oss ambattir þinar, at ver komim til þin, þess er ver trum á af ællo hiarta oc iatom meþ munni, oc fysomse af ællom hug til þin, drottinn, af kynningo nafns þins;

35 látt þu þer soma at þiggia forn [likams vars⁵ oc samteingia oss þinom⁶ þislarvattum á hinni. Tac þu [heilagr andi⁷, andir orar, þer er ver felom þær á hendi fyrir verþleik oc þenir heilags Bla-

1 Bæn kvenna *Oversk. B.* 2 *Med dette Ord begynder atter A.* 3 slikr *B.* 4 *saal B;* se *A.* 5 [likama vorra *B.* 6 *saal. B;* sinom *A.*

7 [*mgl. B.*

síus þrels¹ þíns, þess er fyrstr leiddi oss til kynningar² oc til astar nafns þíns. Lat þu sveina þessa hafa huggon með Blasio oc koma með honom til þinnar misconnar, drottinn guþ varr, er með feþr oc helgom anda lifir oc rikir of allar alldir allda.» En er³ sveinar kvaþo amen, þa varo þér hægnað oc foro til guþs, fyrir⁴ þess nafni er þer heltu út bloþi sino⁴.

115. Síþan var Blasius leiddr ór myrkvastofu fyrir dómstól Agricolaus⁶, oc mælti iarll við hann: «Af því dvalþa ee daþa þinn, Blasius, allt hingat til, at þu mettir [higgia at heilso⁷ þinni a þessi stundo. Gaek þu nu oc blota goþóm varom of síþir; en ef¹⁰ þu gerir egi sva, þa mon ee egi lengi þer þat sitia.» Heilagr guþs vatn svaraði: «Undrome ee blindi þina, iarll, er þu matt egi satt of sia oc þat er ællom er aþsett, þviat þu mundir egi calla guþ stocka oc steina, ef þu mettir et sanna sia. Eþa hverr er sva err⁸, at egi viti, at handaverk manna [eru þat, en⁹ egi¹⁵ guþ. En ef þu veizt egi, at þar ero egi guþ, þa casta þu þeim i elld, oc mon þu þa reyna, at ee segi satt, at¹⁰ malmr rennr saman oc steinar springa¹¹, en tre loga. En ee veit, at þu etlar mer pislir fyrir þat, er ee segi þer satt. En [hverigar pislir er¹² þu gerir mer, þá hręþome ee [ecki þess¹³, þviat guþ er með mer¹⁴ oc²⁰ eflir mik. Vellði hefir þu yfir licam minom en egi yfir ondinni. Sva melti drottinn¹⁵ sialfr: Hręþize egi er þa, er licam vega, þviat þeir mego egi andinni glata, hręþize er helldr þann, er vellði hefir at glata þęþi and oc licam i [eilifan elld¹⁶. En guþ sa, er ee þiona, [sa en sami¹⁷ hefir vellði a himni, hann ma mic²⁵ leysa, ef hann vill, fra licamligom pislom.» Iarll mælti: «Hverso ma Cristr þinn leysa þic, ef ee let þer sokva i [diupt vatn¹⁸?» Heilagr Blasius svaraði: «Þu en heimscasti maþr¹⁹ gæfgar [tóm scurgoþ²⁰, oc heitr þu á þar i næþsyniom þinom, oc vettir²¹ þu þa(þ)an fulltings, en ee dyrca²² sannan guþ, oc scal ee alldregi³⁰ tortryggva matt hans ne ærvilnase²³ hialpar af honom. En þot goþ þin syeki niþr [i vatn²⁴ oc metti egi up komaze, þa mun þo Cristr minn syna crafst(!)²⁵ sinn á vatni, þviat craftr hans er [opt

1 þrels *A.* 2 kenningar *B.* 3 tilf. *B.* 4 fyrir tru tilf. *B.*

5 Bæn heilags Blasij byskups *Overskr. B.* 6 iarllzins *B.* 7 [hyggia 35 at þorf *B.* 8 ær *B.* 9 [er *B.* 10 er *B.* 11 spraka *B.*

12 [hveriar pislir sem *B.* 13 [eigi *B.* 14 tilf. *B.* 15 saal.

B.; David *A.* 16 [eilifum elldi *B.* 17 [mgl. *B.* 18 [diup *B.*

19 Ψ *A.* 20 [hegomlig skurdgod *B.* 21 vænter *B.* 22 göfga *B.*

23 aurvænta *B.* 24 [a vatni *B.* 23 maatt *B.* 40

syndr í¹ vatnom; þott [vatnu þvai egi syndir af oss² fyrir helgan anda, þa ero margar oc miklar afrar iarteinir, þer er gorzk hafa á vatnom. Þa er drottinn var þessa heims i licam, þa gek hann þurrom fotom of sia sem á landi, oc barþ hann Petro postola
 5 sinom at coma til sin oc ganga á sío. En þat ma hann veita mer enom minzta þreli sinom, sem³ hann veitti enom ozta postola sinom.» En er hann hafþi þetta mælt, þa [for hann til vatz með iarlli oc otalligom lýþ⁴; þa gærþi hann cross⁵ mare fyrir ser a vatnino, oc varþ sva vatniþ undir fotom⁶ sem [harþr va'llr, oc
 10 gek hann, unz (hann) kom a mitt vatnit⁷, þa settise hann þar oc callaþi á iarll oc á allan lýþ oc mælti: «Ef nækor dáþ er i goþom yþrom, eda ef yþr er nækort trast at þeim, þa gangiþ ér a vatniþ eptir mer i nafni þeira, at er megit sina⁸ erapt þeira.» Af þessom orþom vinar guþs toko .lxxx^{ta}. manna at blóta goþom
 15 oc gingo diarfliga a¹⁰ vatnit oc sucku þegar niþr sem bly. En engill guþs com af himni með liosi miklo yfir vatnit. Allr lýþr [matti sia liosit, er hia stoþ¹¹, en engi matti engilium sia fyrir liosino. Engill mælti við Blasium: «Gæcc þu af vatni oc seynd til dyrþar þe(i)rar, er þer er etloþ af guþi.» Þa reis Blasius up
 20 oc gecc enn á vatni¹² sem a þurro landi. En er hann com til lanz, þa undraþise allr lýþr lios þat, er [verit hafþi¹³ yfir honom. En þott iarll sei slikar iarteinir, þa [villdi hann þegi¹⁴ snuaz til tru né til misconnar [guþs, oc mælti sva við guþs vat Blasium¹⁵: «Se ec nu, at þu hefir rapit at hallda [þragirni þinni¹⁶ oc gafga
 25 egi goþ ór, af þvi scallt þu þat vita, at ec hefi rapit at láta þie egi undan ganga¹⁷ með fiorvi.» Þa læc iarll domsorþi á oc mælti: «Blasium dæmi ec til hægs. þann er mik fyrirleit oc hafnaþi boþorþi kononga oc [drecti .lxxx^{ta}. riddara¹⁸ í vatni oc lastaþi goþ var oc sveik .ii. sveina i fioleingi¹⁹ sinni, [þa dæmi ec oc²⁰
 30 með honom.» Cristz vattr packaþi guþi, er hann heyrþi þetta, oc fór með sveinom til þess staþar, er [þa seyldi hæggva²¹.

1 [avallt syndr a *B.* 2 [ek geta eigi þess, er þau þvo syndir af monnum *B.* 3 er *B.* 4 [rann hann til diuprar tiarnar með iarlinum ok með otal lýds *B* 5 + *A.* 6 honum *tilf. B.* 7 [þurt land, ok rann hann þar til er hann kom a midia tiornina *B.* 8 þa syna svo *B.*
 9 dioflum *B.* 10 yfir *B.* 11 [sa er hia stod, matti sia liosit *B.*
 12 vatninu *B.*; i *A* er *forst skrevet* landi, men vatni er *skrevet over.*
 13 [vitradiz *B.* 14 [matti hann eigi *B.* 15 [vit guds vott ok mælti svo vit hann *B.* 16 [þrae þino *B.* 17 komaz *B.* 18 [banadi .lxxx. manna *B.* 19 fiolkyngi *B* 20 [ok þaa dæmi ek til hægs *B.*
 21 [honum var bani ætladr *B.*

12¹. [En er byscoþ com þangat², þa fell hann á kne oc hellt hændom til himna oc baþ til guþs á þessa lund: «Drottinn guþ minn, er mic kallapir fra skurdgoþa villo oc til retrrar tru, þu satt lios, er lisir³ hvern mann, er i þenna heim kemr, oc þu lystir myrkr otrú minnar, þu guþ⁴, er sitr yfir allom englafylciom 5 oc gefr regn á iorþ oc synir regnboga þinn i seyiom til sattarmares viþ oss, þu [er stet yfir ovin⁵ allz maunkyns, þa er þu vart crossfestr fyrir oss, [ver ner mer þreli yþrom⁶, oc heyr þen mina, þa er ec biþ þic efsta, aþr ec sia hæggvinn fyrir þino nafni. Verstu(l)⁷ ner allom oc fyll rettar benir þeira, er næcquia⁸ goþa hluti gera 10 í mina minning til dyrþar nafns þins. Ef næcqvriom stendr bein í halsi, eþa hefir hann nocqvert mein i qverkom oc callar⁹ á þic til hialpar meþ tru oc meþ minu arnaþarorþi, þa lattu þer soma at biarga honom oc leysa hann fra háscá til vitnis þes crafstz 10 þins, er fyrrmeirr gerþir þu fyrir mik¹¹ þrel þinn. Ef næckr verþr 15 sottum siukr eða i nock(u)riom hasca staddr oc minnize nafns mins oc heitr a þic til hialpar sér meþ mino arnaþarorþi, þa greþ þu hann af sott þeiri eþa meinom, oc leys¹² ór háscá, oc ver ner næþsyniom þeira, er truliga heita á þic fyrir mitt¹³ nafn.» En er guþs vattr hafþi þen¹⁴ locit, þa com yfir hann sey liost, oc 20 meþti rædd ór seyino: «Ec em guþ sa er þic dyrkaþac¹⁵, cappi minn, oc mon ec en dyrea þic; ec mun alla hluti þa fylla, er þu batt, sva sem trua þeira aþlaz¹⁶ til nytsemi; ec mun leisa¹⁷ ór sottom oc ór háscá oc or allom næþom¹⁸ þa, er meþ þino arnaþarorþi biþia mic licnar¹⁹, ef þeim gegnir at leisasc²⁰ i þessom heimi, 25 eða ec mun²¹ aþga þa i [eilifo [lif]i²² annars heims; ec mon bleza enni valoþo eckio oc allom þeim, er þina minning gera, oc fylla þa i þessom heimi goþra hluta, en aþga þa [goþo verkþi i aþro lifi²³.» En er [sey hvarf til himins²⁴, þa var Blasius hæggvinn utan borgar, oc tveir sveinar meþ honom. En vitr kona oc 30 trufast, su er Eliséa hét, gróf licami þeira i þeim staþ, er þeir varo hæggnir, oc verþa þar²⁵ margar iarteinir allt til þessa dags i

1 Bæn Blasij byskups ok liffat hans *Overskr. B.* 2 [Þa er hinn helgi B. byskup kom i þann stad, sem hann skyldi höggva B. 3 lysir B. 4 krapta *tilf. B.* 5 [steigtr yfir diofuiinn fianda B. 6 [vertþu 35. nu nær mer þreli þinum B. 7 ver þu B. 8 nockura B. 9 kalli hann B. 10 kraptz B. 11 *tilf. B.* 12 hvern *tilf. B.* 13 *saal. B.* þitt A. 14 sinni *tilf. B.* 15 dyrkadi B. 16 er til þeim B. 17 leysa B. 18 naudsynium alla B. 19 lausnar B. 20 leysa B. 21 *tilf. B.* 22 [eilifum fagnadi B. 23 [eilifu verkkaupi annars 40 heims B. 24 [id liosa sky hvarf til himens med roddinni B. 25 *tilf. B.*

dyrþ oc i minning guþs piningarvatz¹. En guþs vattr Blasius byscop var hægvin enn [.iii^a. dag Februarius² manapar, enn sa er [enn nésti eptir kindilnesso, er hann fór af iorþo³ til himins, fra monnom til engla, fra heimi þessom guþi til hauða, pindr
 5 margom pislom, i myrqvastofu settr, stængom barþr oc [staglfestr, ulleambum slitinn oc á vatn farþr, en at nestlocom⁴ sverþi hæg-
 vinn. En er (en) valaþa eckia fra andlát⁵ hans, su er comit hafþi til
 hans i myrqvastofu⁶, þa lét hon lios brenna i minning hans, sem
 hann hafþi boþit, oc miþlaþi við ama menn allt þat, er hon mátti
 10 af sinni fezlo. En margir aþrir fréndr hennar⁷ gerþo at⁸ hennar
 demom oc veitto margar gíafar⁹ amom monnom i nafni oc min-
 ning heilags Blasius byscops. En su minning hellze allt til þessa
 dags, þviat á hverri artíþ hans píslar veniase menn at gera þa minning
 hans i olmosogorþ¹⁰ oc i liosbruna til lofs oc dyrþar [drottins
 15 vars Jesu Cristz, þess er með feþr oc helgom anda lifir oc rikir
 of¹¹ allar alldir allða. Amen.

APPENDIX.

(Pergamentblad 655 qv. IX B. Fragment af en Codex, som det synes, skreven i Norge i det 12te Aarhundrede. Jvf. ovenfor S. 267^a—268^{2a}).

20 Da gec siallfr dróttin ifuir sio bærfætr sva sem a lande. þa es
 han vas licamr Oc bauð han Petro postola sinum at ganga á sio
 till sín. En þat er hann væitti postola sinum. Dat ma hann væita
 mer hinum ó minsta þræle sinum. En þa er hann þetta mælte.
 þa for hann till Tiarnarennar með jarle. Oc með ótallægum lýð
 25 oc fiolda liðrs. En han oc hafðe eros mare gort fyrir ser a vatneno.
 Da gec han a tiornnena ut sva sem a þyrri jarðu eða a lande. En
 þa es han com ut a tiornnena midia þa sættise han niðr. Oc callaðe
 þaðan á jarleu oc a allan lýð oc mælte sua. Ef noccor dad er i

1 þræls B. 2 [þridia dag Februarij B. 3 [næstr eptir kyndil-
 30 messu, ok for B. 4 [i stagll festr, iarnkrokum hrifinn ok a vatn
 fluttr, ok at lýktum B. 5 saal. B; andláta A. 6 myrqvastofunni
 B. 7 ok vinir tilf. B. 8 eptir B. 9 salugiafir B. 10 ok
 vittoku annra manna tilf. B. 11 [drotni vorum Jesu Kristi, þeim
 er með fedr ok helgum anda lifir ok rikir einn gud i þremningu um B.

guðum yðrum Eða yðr sialfum er noccor straust(!) á þeim. Þa
 gangeð ér á vatnet ut æftir mer í namfne þeirra. At er megeð
 oss sva syna craft þeirra. Þa toco atta tigur manna at blota diofl-
 um. Oc gengo diarflęga ut á vatnet. oc succu þęgar aller sem bly.
 En engell guð(!) com af himni oc skæin lios mikit ifuir guð(!) vin 5
 oc pislar vatt. Aller matto lioset sia. En þær sáo æigi egellen(!) guðz
 fyrir lyoseno. En ængell mælte viðrr Blasium. Gage þu af vatne.
 Oc skynd till dyrðar þeirrar es þer er buin af guði. Þa ræis Blas-
 ius up oc gec en a vatne sem a lande Oc undradesc allr lyðr
 lios þat er vitradesc yfuir honom. Oc biartlæice anlits hans. En 10
 þo at iarll sæe slicar jartæinar(!) þa mate han æigi skilia ne scap-
 asc(!) till truar oc æigi vildi han hæfta grimlæic sin. Þvi at han
 callaðe a Blasium oc mælte sva. Nu se ec Blasí. At tu hæuir
 æin raðet at halda á þragirni þinni. oc gofga æigi guð vór. Af þvi
 scaltu vita at ecc hæui ennu raðet at fresta æigi længr bana þinum. 15
 Þa mælte han við riðara sina þa sva. Blasium þan es mee fyrir
 læit. Oc mælte i gægn boðorðom kononga orra. Oc ræpte guð vor
 oc sæete atta tigung manna niðr at diup. hann dæme ec till hógz.
 Oc tva svæina með honom. Þa er han svæic i fiolkyngi sinni. En
 er guðz vatr hæyrði þat. Þa gerðe han þacker guði allmatchom. 20
 Oc for skyndilega með riðarom till fyrir ætlaðar(!) þinslar. En þa es
 han þangat com. Þa bað han þa geua ser frest till bœnar. Oc siðan
 fell han acne. oc helt hondom sinum til himins up. Oc bað till
 guðz a þessa lund. Drottenn guð min es mee kallar till gofganar
 þinnar tru fra villu securða(!). Þu cristr hit sanna lios þat er lysir 25
 hver(n) man commanda i hæim þenna. Oc þu lystir myrer Ovittru
 minnar. Þu guð crafta er sitr yuir cherubín oc seraphínn. Oc lycr
 up raufuar himins. Oc gefr regn a jorð. Oc synir regn boga þinn
 i seyium till sattar marx a meðal sin(!) oc manna. þu es stet ifuir
 diofull oc fianda allz mankyns. Þa es þu hect á crose fyr oss. Oc 30
 fældirr hin fornna hóg órm slagbrand hælvtis. Ves tu nu ner
 þræle þinum. Oc hæyr bœn þa es ec bið þec æfstu i hæimi aðr
 ec sia hoggvín fyrir þínu namfne. Ves tu ne(r) allum. Oc fyll
 rettar fystr(!) allra þeirra es neccorn goð gærning gera. Till dyrðar
 namfs þins i mina minning þræls þins. Ef noccorom stendr bæin i 35
 halse eða hæuir han noccor ó høgende i qværecum oc biðr han
 þins fultings með minu arnaðar orðe. Þa biargðu honom. Oc læys
 han fra haska till sannanar þins crafts es þu gerðer forðom fyr
 þræl þin. En ef noccorr minnise minnu i hasca eða i neccuarri sot.

Oc callar a þic till fultings með minu arnaðar orðe. Ða grœðu han af sot. oc læys han or hasca. Oc lat þer soma at vesa ner i allum sinum nauðsiniu þeim es trulega calla a þic. fyr mina minning. En þa es guðz vatr hafðe bœn locet. Ða com sky liost ifuir han.

5 Oc ród með skyi mælandæ sua. Ec em guð. Ec man fylla alla luti þa es tu bat Æftir tru oc æftir nytsæmi þurfuanda. Ðær er i sóttom ero. eða i hasca. eða í mæinum biðia mee hialpar i þinni minningu. Ða man ec læysa or mæinum i þessom hæimi ef þeim gægnir hiolpp. eða læysasc. Eða ec man geua þeim annars hæims lif ælifit. Sva man ec auc bletsa þa cono veslo es tu batst fyrir. Oc allum þeim es þina minning gera. Oc man ec fylla þa goðra luta her i hæimi Oc gœða þa æiliuo lifui være caupi annars hæims. En æftir þessor orð þa hvarf hitt liosa sky i braut með rod. En guðz vatr vas siðan hoggvin með tvæim

15 svæinum fyr utan borg væggi Sebastie. En licame þeirra grof cona su es Elisia het. Vitr oce vell truað. Oc grof hon þa i þeim hinum sama stað es þær hognir varo. I þeim stað værða alskyns jartæinir

BRANDANUS SAGA.

Fragment.

(Et tospaltet Pergamentblad i norske Rigsarkiv; midt paa Bladet er gjort et Indsnit fra begge Sider, hvorved 6 Linier er bortkomne, dog saaledes at nogle Bogstaver ere tilbage af hver Linie paa et Par Spalter; ligeledes er overste Linie paa Bagsidens anden Spalte bortskaaren. Det saaledes manglende, som man har søgt at udfylde efter den latinske Original, er trykt med mindre Skrift.) 5

[Abbed Brandanus ruster sig med 14 Munke til at forlade Irland for at opsøge de Helliges forjættede Land (Terra repromissionis Sanctorum). Da han er færdig til at gaa ombord, kommer 3 andre Munke til, der bønfulde om at maatte følge med. Brandanus tager dem med, skjønt han spaar ilde om to af dem. Underveis kommer han til en Ø, hvor han med sit Følge stiger i Land; her kommer dem i Møde en Hund, som fører dem til en prægtig Hal, hvor der er Overflod paa Levnetsmidler og alle Bekvemmeligheder, og hvor Væggene ere behængte med Kar af forskjellig Slags Metal og med sølvbeslagne Bidsler og Horn. Efter at de have forfrisket sig med Mad og Drikke, lægge de sig til at sove. En af de senere tilkomne Munke har efter Djævelens Indskydelse, trods foregaaende indtrængende Formaninger af Brandanus, stjælet et Sølvbidsel, som han har gjemt i sin Barm. Da nu Munkene ere faldne i Søvn, ser Brandanus en Djævel i Skikkelse af en Negerdreng (infans æthiops) holde Bidslet i sin Haand og lege dermed foran Munken]. 18 15 20

munkenum því líkast sem fyrir börnum. En þá stop Brændanus(!) vpp oc var a bœnum sínum allt til dags. Enn vinn morgunenn eptir gengu þeir oc gærðu þionostu sína oc dualþoz þar .iii. daga, enn hvern dag var þeim borþ buet sem hinn fyrsta dag. Enn þann dag er þeir foru i brott, þá varaði enn hælgi B. brœðr sína við, at þeir skylldu ekei taka þess i brott, er þar var. Þá svorodu þeir aller senn: »Faðir, qvaðu þeir, vili cigi guð þat, at ver spillem for varri.« Þá mælti B. við þa: »Her er nú broðir varr, sa er ek hefi yðr sagt ifrá, hann hefir bæisl eitt i serki sér gœrt 25

af silfri.« Enn sa enn væsli munkr dualði ekei oc fell þegar til fota Brandanus oc mælti: »Faðir qvað (hann), ek syngþvmz, firirgef mer oc bið firir salu minni, at eigi firirfarez hon.« Enn þegar fellu allir senn til iarðar biðandi til guðs firir salu munkins. Enn er þeir bræðr risu upp af iorðu oc Brandanus reisti upp þann enn væsla munk, þa spratt blamaðr litill or serki munkenum oc þaut sem vargr oc mælti við B.: »Þu guðs maðr, hui rækr þu mik brott heðan ór minu herby(r)gi, þui er ek hefi buet i .vii. vetr?« Hinn hælgi B. svaraði: »Ek byð þer, fiande, i guðs nafni, at þu gær engum manne mæin ne skaða ne villu til domadags.«

Pa¹ mælte B. við munkenn: »Tak nu, qvað hann, corpus domini, þui at nu skalltu lata lif þitt, oc her skal grafa þik. Enn broðer þinn annarr, sa er fylgþi þer hegat, haun skal fara i héalviti.« Enn síþan tok hann bæði sk(r)ipt oc husl með mikille iðran synda sinna, oc andaðiz þegar. Enn at augsjandum þeim ollum þa komu ænglar gufs i moti sal hans oc hófðu hana með ser. Enn B. oc hans menn foru til skips sins. Enn er þeir komu a skip, þa kom þar maðr einn vngr, oc hafði laup fullan bræðs oc konnu fulla vaz, oc mælti við þa: »Taker fórn þessa af þræli yðrum; þer hafer langt at fara, aðr enn þer hittet þat er þer vilir; eigi skal yðr skorta vatn ne brauþ [heðan i fra² til pasca.« Enn þeir toku þat brauþ oc vatn oc foru síðan i haf oc ato eigi optarr enn annan-huern dag; enn þeir foru hingat oc þingat oc vissu eigi, huert þeir skylldu. Pa var þat þui næst vm dag einn, at þeir sa ey eina skamt ifra ser, eun þa kom þeim byrr, oc sigldu þeir til þeirar æyiar. Pa bauð hinn hælgi B. þeim at ganga vpp a land af skipi. Enn er allir aðrir varo a land gengnir, þa gekke Brandanus sialfr af skipinu. Enn er þeir foru vm eyna sem þeim likaði, þa sa þeir renna morg votn or ymsum uppsprettum með allzkonar fiskum. Enn hælgi B. mælti við bræðr sina: »Gærum her þionostu vara oc færum guði fleklausa forn, þviat i dag er dyri dagr 3. Enn þeir varo þar til paska aptans. Þeir sa þar sauði marga oc sniohuita oc stora sem ygxu. Pa mælti hann við bræðr sina: »Takit einn savð.« Enn þeir gærþu sva. Enn þegar er þeir hófðu bundit hann, þa fylgþi hann þeim sem rakei. Þeir toku oc lamb eitt, oc er þeir hófðu sua gært, þa kom þar maðr einn oc færþi þeim laup fullan hvæitibrauðs oc marga

1 For det store Þ er ladet aabent Rum; det samme er ogsaa Tilfel-
det med Begyndelsesbogstaverne i de følgende Capitlet. 2 [saal.rettet:
ab isto die usque in pascha lat.; meðan þer Fragm. 3 quia hodie est
cena domini lat.

aðra luti, er þeir þurftu, oc fell til fota B. oc mælti: »Huaðan kom [mer þat faðir], at ek skyllða fœpa B. með minu ærfiðe?« Enn B. tok i hond honum oc mælti: »Sonr! guþ hefir ættlaðan oss þenna stað, at ver skolum hallda vpprisu dag«. ¹ Þa svaraði sa maðr: »Brandane faðir, qvað hann, her skolu þer vera til pascha, enn pascadag skolu þer messu oc óttvsong hafa i æy þæiri, er þu matt nu síá heðan. »Þa tok sa maðr oc bió þeim alla pascavist oc færþi þeim til skips, enn síðan mælti hann við hinn hælga B.: »Skip yðart ma eigi bera mæira at sinni, enn er .viii. dagar eru gengnir, þa skal ek senda yðr ærenn mat til huitasvnnodags.

Þa svaraði hinn hælgi B.: »Huat mattu vita ² til þess, huar ver erum þa?« Þa svaraði sa hinn hælgi maðr: »I nott oc i morgen til miðs dags þa skolu þer uera i ey þæiri, er nu farit þer til, enn síþan skolu þer fara til annarar æyiar skamt frá þæiri i vestriþ, en su er kallat paradisi(!) fugla ³, oc skolu þer þar vera, til þess er niu netr eru frá huitasvnnodegi.« Enn B. spurði, hui sauðir þeir enir myklo oc fæito gengo þar. Hann svaraði: »Þessa sauþi mólkar engi maðr, oc eigi harðnar vetr eða veðr at þeim, enn þeir ganga i hogum netr oc daga, oc eru þui mæiri en aðrer sauðir.« Þeir fylgiaz til skips ok biðiaz sælir fara. Enn þeir B. taka til ara oc roa, unz þeir komu i nand æy nokcurri. Enn þar stoþ skipit grunn, oc matti engi roðr or stað fœra. Enn hælgi B. bauð monnum at ganga af skipinu i síoinn oc draga með strengium til landz. Su ey var skeriutt oc ekci gras i oc litill skogr, oc engi var sandr i þæiri æy. Þeir voru þar þa nott oc sungu ottosong oc baðu fagrlega böenum sinum. B. vissi, huar þeir voru komnir, en þeir vissu ekci til. Enn vm morguninn eptir þa bauð hann huerium þæira munka sinna, er prestar voru, at syngia messu, oc sialfr hann. Þa er þeir hofðu messu sungit, þa toku þeir mat sinn oc letu i katla oc festu vpp oc gærþu vndir ælld. Enn er vella tok, þa rærdiz æyen vndir þeim, þui likast sem bara, oc þeir vrðu sua ræddir, at þeir runno til skips, sem þeir fara mattu ⁴ oc baðu hinn hælga fœður Brandanum ser fullting væita. Enn hann græip i hond þeim oc kipti i skip til sín. Enn katlar þæira oc matr vrðu epter þeim i æ(y)inni. Enn æy su for brott i haf vt. Enn er æy su var komen .ii. vikur fra þeim, þa sa þeir enn elldinn brænna. Þa mælti hinn hælgi B.

¹ Her begynder Bagsiden; paa Forsiden i Bladets nederste Kant staar med Sagaskriverens Haand: Brandanus aboti [. . . .] ² vita skrevet to Gange. ³ paradysus avium lat. ⁴ matta Fragm.

við þá: »Kynliet þykcir yðr, hui æy þessi ferr sua?« Þá suorðu þeir honum: »Oss þykkir einka kynlekt, oc rædder eru ver um for æyiar þessar.« Þá suarði B.: »Bœrn min, verit eigi rædder, guþ syndi mer i nótt, huat þat iartegnir; þat er eigi ey, er ver
 5 bioggun i, þat er fiskr, sa er mestr er i hæminum, oc ferr at leita at sporði sinum oc villdi koma ollu saman sporði oc hofði, oc má eigi, sua er hann mykkill, enn hann heitir a bok Jaskonius.

Nu reru þeir til æyiar þeirar, er hinn goðe maðr visaði þeim til, sa er þeim feke matenn. Enn er þeir komu til æyiarinnar, reru
 10 þeir vmhuerfis til þess at leita ser hafnar, oc hittu þeir aros nokkurn oc lendu þar skipi sinu. Enn hinn hælgi B. baud þeim at ganga af skipinu oc draga skipit, sem þeir mattu, i moti strauminum. Enn þeir gærðu sua, unz þeir komu til kelldu arinnar. Þá mælti B.: »Ef ver hefðim engi kost nema þessa kelldu, þa mundi æren at fœða oss.« Oc var træ eitt hia
 15 kelldunni einkar hat, oc mykit lauf á. Þat træ var skipat með fuglum sniohuitum ollum, sua at huerr kuistr var hulðr. Þá þotte þeim einka kynlekt, hui þat mundi gegna. Þá fell hann a knebeþ oc bað drotten varnn gratande, at hann skyllði honum þær iartegnir syna. Þá er hann hafði lokit bœn sinni, þa flaug einn fugl or
 20 þui tre oc til B. oc blœkti vengium sinum oc fagnaði honum sua. Enn sa fugl settiz a stafuenn hia B. oc mælti Brandanus við fuglenn: »Ef þu ert gvðs ærendreki, þa seg þu mer, huat fuglum þer eruþ?« Þá suarði fuglenn: »Ver fellum ofan, quað hann, ór hinnum

CECILIU SAGA MEYLAR.

(*Cd. Holm. 2 folio, A; 235 folio, B; 429 octavo, C.*)

Her hefr upp sögu heilagrar Cecilie meylar 1.

Cecilia en göfgazta mærl hirti gudspiallz bodord i briosti ser ok let alldregi æ millum verda gudligrar ritninga ok heilagra bæna 5 nætr ok daga; harklædi hafdi hun næst ser fata, en þar um utan gullbuin klædi fyrir manna augum. Ungum manni var hun faustnud, þeim er Valerianus het, ok var² kvedit æ brudlaups stefnu, en svo mikit var riki frænda hennar vit hana ok festarmanz, ath hun treystiz eigi berliga³ ath syna æst hiarta sins⁴, [þa er 10 hun unni Kriste⁵. Ferdægrur ok sexdægrur fastadi hun ok fal gudi æ hendi [þat er hun ugdi, at skirlifi⁶ hennar myndi saurgaz⁷; hun kalladi æ helga eingla i bænum sinum ok bad postola med tarum ok het æ alla helga menn guds, ath þeir dygdi henni i sinum bænum ok gerdi þægiligen gudi meydum hennar. 15

Um brudlaup.

2. En er [at brudlaups stefnu⁸ kom ok fengit war at fiolmenne⁹ miklu, þa var gledi mikil af alþydu. En hin helgha Cecilia söng lof einum gudi i hiarta sinu ok mælti: «Verdi osaugat hiarta mitt ok likami, at eigi skömmumz ek.» En er þau voru leidd 20 i eina sæng, þa mælti Cecilia æ þessa lund: «Þu enn ynniligsti¹⁰ dreingr! hlutr er sa einn er ek vil segia þer, ef þu heitr ath

1 Saga Cecilíu meylar *Oversk. B.* 2 æ *tilf. B.* 3 þerum ordum *C.*
4 *saal. C;* sinu *A;* s. *B.* 5 [*saal. A, B;* þviat hun villdi Criste einum unna *C.* 6 *saal. B;* skirlifa *A.* 7 [hug sinn (ok) hiarta, 25 þviat hon meiddi likam sinn i morgum meinletum, en *C.* 8 [brudlaups stefna *B.* 9 mannbode *C.* 10 innelegazti *C.*

leyna, medan ek vil at þu leynir.» Walerianus sor, at hann mundi leyna ok læta fyrir ðnga naudsyn upp koma. En heilaga Cecilia mælti: «Eingill guds er unnandi minn, sa er med miklu vandlæti geymir likama minn, ok ef hann finnr, at þu tekr **a** mer med
5 ohreinni ast, þa man hann þegar reidaz þer, ok mant þu tyna fegrð æsku þinnar; en ef hann finnr, at þu elskar **1** mik hreinni **a**st ok vardveitir meydum minn ospilltan, þa man hann elska þik sem mik ok syna þer miskunn sina.» Walerianus svaradi: «Ef þu vill ath ek trua **mælum** þinum, þa syn þu mer unnanda
10 þinn, ok mun ek giora sem þu beidir², ef ek reyni ath þat er guds eingill; en ef þu elskar amnan mann, þa man ek **3** glata bædi þer ok honum.» En heilog Cecilia svaradi: «Ef þu villt hlyda **rædi** mino ok hreinsazt i eilifum skirnarbrunni ok trua **a** einn gud lifanda **a** hinnum, þa matt⁴ þu sia eingilinn.» Walerianus
15 spurdi, hverr hann mætti sva hreinsa, at hann mætti sia eingil guds. Cecilia svaradi: «Er einn gamall madr, er svo kann hreinsa, at menn megi sia eingla.» Walerianus spurdi, [hverr sa væri enu⁵ gamli madr. En heilaga Cecilia svaradi ok bad hann fara þriar milor fra Romaborg **a** gotu þa er Appia heitir, «ok
20 mantu þar finna, sagdi hun, volada menn, þa er ek hefi fædda, ok vita munu deili **a** þessum manni; þeim skaltu bera kvediu mina ok segia, at Cecilia hafi⁶ sendan þik, ok⁷ þeir syni þer Urbanum byskup, ok þu eigir erende vit hann. En er þu finnr hann, þa seg þu honum oll vidmæli oekur, ok er hann hefir skirdan⁸ þik,
25 þa man hann skryda þik hvitum klædum nyium, ok er þu kemr med þeim buningi i þenna klefa, þa muntu⁹ sia helgan eingil unnanda minn, ok man hann veita þer allt þat er þu bidr hann.»

Fra Valeriano.

3. Eptir þetta for Walerianus ok hitti þau merki ðll, er
30 honum var til visat, ok fann Urbanum byskup, þann er þa hafdi tysvar pindr verit fyrir Kristz¹⁰ iatningu ok var i fylsnum¹¹. En er Walerianus sagdi honum ðll ord Cecilie, þa fell heilagr Urbanus **a** kne ok hellt höndum til hinna ok mælti med tarum **a** þessa lund: »Drottinn Jesu Kriste! tak þu avöxt hreinlifis **ræds** þess

1 saal. B, C: elskir A. 2 saal. B, C; giorir A. 3 lata tilf. B.
4 munt C. 5 [hvar er sa hinn C. 6 hefir B. 7 at tilf. C.
8 hreinadan C. 9 mattu B. 10 nafni ok tilf. B. 11 saal. B,
C; fylknum A.

er þu særir¹ i briost Cecilie. Drottinn Jesu Kriste, godr hirdir! Cecilia ambatt þin þionar þer sem spakr saudr, þviat hun sendi til þin brudguma sinn hægan sem lamb, þann² er hun tok olman sem hit oarga dyr, þviat hann myndi³ eigi hingat koma, nema hann trydi æ þik. Luk upp þu, drottinn, dyrr hiarta hans fyrir mælum þinum, at hann kenni þik vera skapara sinn ok neiti dióffi ok ollu glysi hans ok skurdgodum hans.« En er Urbanus hafdi þetta mællt, þa vitradiz þeim gamall madr ath aliti skryddr [godum klædum ok sniohvítum⁴ ok hafdi bok i hendi ritada⁵ gullstöfum. Valerianus ottadizt⁶, er hann sæ þenna mann, ok fell til iardar nær i owit. En hinn gamli madr hof hann af iördu ok mællti vit hann: »Les þu þessa bok, ok trui at þu megir hreinsaz, sva at þu megir sia eingil guds, þann er Cecilia mæi het þer.« Þa tok Valerianus ritit at lesa, en þessi ord voru a ritinu: Einn er gud, ein er trua, ein er skirn, einn er fadir allra, sa er ollum efri er ok öllum ædri um alldir allda. En er Valerianus hafdi þetta lesit⁷, þa spurdi enn gamli madr: »Truir þu at svo er, eda efar þu enn.« Walerianus svaradi: »Hvat megi⁸ sannara vera undir himne.« Ok er hann hafdi þetta mællt, þa hvarf hinn gamli madr fra augliti þeira. En Urbanus skirdi Valerianum ok kendi honum alla setning rettrar⁹ truar ok sendi hann sidan til handa Cecilie.

Um vitran eingils guds.

4. Ok er Walerianus kom heim skryddr hvítum klædum, þa fann hann Ceciliam festarkonu sina i klefanum æa bænum ok eingil guds standa hia henni med elldligu andliti fidrdan skinondum vængium, ok hafdi hann i hendi tvær koronur [enar¹⁰ dyrligstu, adra selldi hann Cecilie, en adra Waleriano, ok mællti: »Þessar koronur skulut þit vardveita med osaugudu hiarta ok hreinum likama, þviat ek færda yckr þær or paradiso guds; alldregi mun blomi þeira þverra¹¹, ok sva ilmr þeira, ok mega þeir einir þær sia, er slikt hreinlifi lata ser lika, sem þit [hafit yckr¹² latid lika. En þar sem þu, Valerianus, letz at¹³ rædi hreinlifiss, þa sendi mik

1 *Lat.*: Domine Jesu Criste, seminator casti consilii, suscipe seminum fructus, quos in Cecilia seminasti. 2 *saal.* B, C; þa A. 3 munde C. 4 [snehvítum klædum B. 5 ritna B. 6 oadistz C. 7 *saal.* C; mællt A, B. 8 ma C. 9 heilagrar B. 10 [skinandi or gulli ok or hinum fegrstum grosum C. 11 þrotna B. 12 [latit yckr lika ok hafit B.

Jesus Kristr sonr guds lifanda til þin, ath þu segir, hvers þu vill bedit hafa.« Valerianus laut einglinum ok svaradi: »[Engum manne hefi ek iafnmikit unnat sem brodur minum¹, ok verdr mer illa i hendi, ef ek læt hann eptir i glautun, ef ek mæ hann þadan leida med mer. Nu er su bæn min, svo² ath mer er mest hugat³, ath gud læte ser soma ath leysa Tiburcium brodur minn fra villu, svo sem hann leysti mik, [ok geri okr bada algerva i ast sins nafns⁴. Eingillinn leit wit honum blidlega⁵ ok mællti: »Allz þu badt þess, sem⁶ gud er fusari ath veita en þu at piggia⁷, þæ man hann svo leidretta brodur þinn fyrir þik, sem hann leidretti þik fyrir ambatt sina Ceciliam, ok munu þit badir koma til guds med pislarsigri.« En er eingillinn hafdi þetta mællt, þa hvarf hann til hinna⁸ fra augliti þeira.

15

Fra Tiburcio.

5. En er þau ræddu um [iarteign⁹ guds ok helgar ritningar¹⁰, þa kom Tibureius fyrstr manna allra þangat [til þeira um morguninn¹¹ eptir ok nam stadar fyrir hvilunni ok mællti: »[Hvi gegnir þat, er ek kenni her svo godan ilm, ath trautt mætti sva¹² verda, þott ek hefda i hendi aull þau graus er bezt ilma, ok þat er satt, at ek þiekiumzt einskis annars þefa, medan ek kenni ilm þenna¹³.« Valerianus svaradi: »Himneskan ilm kennir þu, þviat ek bad fyrir þer; en ef þu [vill trua sonnu, þa mattu¹⁴ na at sea fegrð þa, er þessi¹⁵ ilmur fylgir, þviat vid hofum biartar koronur, þer er augu þin [mega enn eigi¹⁶ sea.« »[Er þer svefnis, brodir, kvad Tiburcius, eda hveriu gegnir þat, er þu mælr¹⁷?« Valerianus svaradi: »Svefnis¹⁸ var oss hingat til, en nu hofum vær vaknat ok vitum it sanna, at god, þau er vær gofgodum hingat til, reynazt dioflar¹⁹.« Tiburcius spurdi, [hvat hann vissi til, at sva væri²⁰.

35

40

1 [Ekke er þat, er mer se virkara i þessu life en broder minn C. 2 su B. 3 hugat um B; huggan at C. 4 [saal. C; ok gerfan i ast sinni B; mgl. A. 5 tilf. B. 6 er C. 7 bidia C. 8 himins B. 9 iarteinir heilagra manna B. 10 [himneska hlute allt til morgins C. 11 [til clefans C. 12 Her mgl. 2 Blade i A; her lægges B til Grund, saa langt den naar. 13 [Þat undrumz ek a þesse tid, hvanan ek kenne sva setan ilm ok dyrlegan, sem ek mætta eigi slikan kenna, þott ek hefda med hondum oll hinu beztu gros C. 14 [truir rett, þa muntu C. 15 sia C. 16 [eru eigi verd at C. 17 [Tiburcius mællti: «Er þetta draumr er þu mælr, Valeriane, eda er þat satt C. 18 draums C. 19 diofla velar C. 20 [hvanan veitzu þat C.

»Eingill guds sagdi mer, kvad Valerianus, ok sa ek hann, ok þu matt sea hann, ef þu hreinsazt af aullum sauri skurgoda.« Tiburcius mællti: »[Hvat þarf at dvelia hreinsanina, ef þat ma¹ verda, at ek sei eingil guds?« Valerianus svaradi: »[Ecki þarf at dvelia, en þvi skalltu heita² at neita aullum skurgodum, en trua³ **aa** 5 einn sannan gud.« Tiburcius mællti: »Eigi skil ek, med⁴ hverium æhuga þu mæli þetta.« Þa tok hin helga Cecilia til mals: »Undrumzt ek þat, at þu skilr eigi, at þau likneski, er gerr eru or grioti eda malme [eda tre⁵, mega eigi gud vera, þar sem fuglar drita **aa** þau, ok [þeistar⁶ hreidr(az) i hofdi þeim, ok vefa kaung- 10 urvofur vefi sina **aa** þeim, en vandir menn gera þau, þviat þeir eru sendir til allz malmverks ok griotverks, sem fyrirdæmdir eru fyrir glæpi sina. Hversu mega þau likneski þa gud vera eda vera truat **aa**, er upphaf hafa af vændismonnum⁷. Miok er þat **aa** einn hatt daudr madr ok likneski, þviat daudr madr hefir alla likams 15 lidu, en hann hefir eigi vit ne aund. Sva synaz aull likneskin hafa alla limu, en þau eru vitlaus ok at vettugi nyt, þeim mun verre en [draugar, at madr sa augum, meðan hann lifdi, ok heyrdi eyrum, mællti munni ok þefadi med nausum, gek a fotum, þreif- adi haundum⁸; en þessi likneski eru ævallt daud ok hofuz af 20 daudum, hafa alldregi lifat ok munu alldregi lifa.« Þa svaradi Tiburcius: »[Likari er sa dyrum en maunnum⁹, er þessu truir eigi.« Cecilia mællti enn vid hann: »[Þat iati ek i dag, at þu ser minn skylldingi, þviat svo sem gud santeingdi mer brodur þinn i tru, sva gerir hann þik i hafnan skurgoda mer santeingdan i 25 ast Kristz¹⁰. En ef (þu) ert buenn at trua, þa fardu med brodur þinum, at þu takir hreinsan, sva at þu megir sea eingil guds ok finna lausn allra synda þinna.« Þa mællti Tiburcius vid brodur sinn: «Seg þu mer, brodir, til hvers mannz muntu mik leida.« Valerianus svaradi: «Ek man þik leida til fundar vid þann 30 gaufgan mann, er Urbanus heitir, hann [hefir eingils alit¹¹, ok allt mal hans er fullt sannrar speki.» Tiburcius mællti: «Segir

1 [Hvessu ma hreinsan C. 2 [heittu þvi C. 3 *saal. C*; þu truir B. 4 af C. 5 [*tilf. C*. 6 *rettet*; þreistar B. 7 [mys bua i holi þeira, ok hafa þeir menn smidat þau, er fyrir glæpi sina voru 35 drepnir, eda hversu ma gud kallaz þat likneski, er osidamenn giordu C. 8 [daudir menn, at dauds mannz likame sa ok heyrdi ok geck ok mællti vid menn, meðan hann lifdi C. 9 [Kvikendi er sa helldr en madr C. 10 [i dag iate ek þig vera minn kunningia, þviat ast guds giordi, at þu hafnadir skurdgoda villu C. 11 [er einglum 40 likr at alite C.

þu fra þeim Urbano, er kristnir menn kalla þafa sinn? Spurt hefi ek, at hann hefir dēmdr verit til dauda, ok er hann nu i fylsnum, ok mun vera kvikr i elldi brendr, ef hann verdr fundinn, ok uggi ek, at vid munim verda [ok pindir sem hann, ef vid
 5 verdum fundnir med honum ¹, ok munum vid finna dauda æ iordu, þa er vid leitum guddoms þess er leynist æ himnum.

Capitulum.

5. Heilög Cecilia mælti þa: «Ef þetta lif eitt væri ok eigi annat betra, þa mættim ver rettliga hrædaz at tyna þessu; en nu
 10 er annat lif, þat er miklu er betra, þat er alldri endizt². [Af því hrædumzt ver eigi at tyna þessu lifi, at ver komumzt eigi til hins, nema ver tynim þessu ³ adr⁴.» Tibureius mælti: «Nu kant þu at segia þat, er ek hefi alldri heyrð fyrr; er þat satt, at annat lif er en þetta?» Cecilia svaradi: «Þetta lif [her i heimi
 15 er helldr daudi en lif; þrutnar þat af metnadi ok þverr af vansa, þornar af hita, en þrottnar af sottum; feita þat fæzlur, en faustur megra; þat lemia sorgir, en leikar beita þat, æhyggiur þraungva því, aurugleikr deigir þat, auðr eflir þat, aureigd lægir þat, eska yppir því, en elli b(e)ygir þat, synder sera þat, sottir briota þat.
 20 En eptir þessa hluti alla kemr rasandi daudi ok tekr þat brutt med aullum likams fagnudum, sva at þat synizt traud eda eigi verit, þa er umlidit er; þviat þat allt er einskis vert, er skamma stund er, en þat lif, er kemr eptir þetta lif, getr eilifa fagnadi godum maunnum en eilifar kvalar illum maunnum ⁵.» Tibureius
 25 mælti: «Hverr kom þadan, at ydr mætti þetta segia, [sva at ver⁶ megim því trua?» En helga Cecilia svaradi med mikilli stadfesti: «Skapare himins ok iardar, siofar ok [manna, fugla ok dyra ok skridkyckvenda⁷, hann gat son af ser, fyrr en hann gerdi þessa hluti alla, ok færði fram af sinum krapti helgan anda, [at fyrir

30 1 [badir med honum hrendir, ef vit verdum þar fundnir C.
 2 eydist C. 3 rettet; hinn B. 4 [mgl. C. 5 [er brigt, er her er; sott mædir þat, hiti þerrir þat, fæzlur feita þat, fostur megra þat, gleði teitir þat, gratr hryggvir þat, audæsi efla þat, en e(y)md mar þat, æska reitir þat, elle beygir þat; en eptir þessa hlute alla vegr
 35 daudi þat, ok eydaz þa allir likams fagnadir, ok synaz þa sem aungvir hafa verit, þegar er þeir eru lidnir. En þat lif (er) eptir þetta kemr, er gefit ranglatum med eilifum pislum en rettlatum med eilifum fagnade C. 6 [saal. C; eda mer B. 7 [allra þeira hluta, er þar eru i mille C.

son skapadi hann alla hluti, en hann lifgadi alla hluti fyrir helgan anda, þviat alla hluti, þa er gervir voru ok gervir eru, skapadi sonr eingetinn af fedr ok lifgadi fyrir helgan anda, sa er fram ferr af fedr ok syni.¹« Tiburcius mælti: «Einn sagdir þu gud vera gaufganda æ himne, hversu segir þu nu þria?» En helga Cecilia svaradi: »Einn er gud [i guddómi sinum, en ver skiptum personum² sva i þrenningu, sem ver segium þrideilda speki i einum manni, þat er mannvit, minni ok skilning; þviat af mannviti finnum ver þat, er [ver hofum eigi numit³, en i minui holdum ver þvi, sem oss er kent, en i skilningu greinum⁴ ver, hvat ver⁵ siam ok heyrum, ok eignast þo ein speki þria hluti þessa. En ef iardligr madr eignast þessa þria hluti i einni speki, hvi man eigi gud eignast þrenningar velldi i einum guddomi?» Tiburcius mælti ok fell til iardar: »Eigi etla ek mannliga tungu mega mela slika speki ok skynsemi, helldr hygg ek, at eingill guds mæli fyrir¹⁰ munn þinn.«

Þa snerizt Tiburcius til brodur sins ok mælti vid hann: «[Gnogluga er mer sagt fra einum gudi i þrenningu, en nu er eptir vansvarat þat er ek spurda⁵.« Cecilia svaradi: «Ræd þu vid mik um þessa hluti, þviat ung er trua brodur þins at svara²⁰ þer, en [þu matt mik i eyngri spurningu vanbuna finna vid svörum⁶, þviat guds speki lærði mik fra unga allðri.» Tiburcius mælti: «Þess spurda ek, hverr hingat [kemi ok⁷ syndi oss annat lif, þat er þer segit vera eptir þetta?» En helga Cecilia svarar: «Fadir sendi⁸ son sinn til iardar fra meyiú borinn, en hann stod æ miklu²⁵ fialli ok helgu ok kallade mikilli roddu ok mælti sva: Komit þer til min, allir lydir. Þa runnu til hans⁹ kallar ok konur, bæði ungir menn ok gamlir, [frialsir ok anaudgir¹⁰. Þa mælti hann vid þa alla saman: Gerid þer idran [fyrir syndir ydrar¹¹, þviat nu nalgast riki himna, þat er brutt tekr riki manna¹². En gud vyll gefa³⁰ riki sitt rettruunndum monnum; i þvi riki verdr hverr þvi hærrí, sem hann er helgari, en syndugir kvæliaz þa i eilifum loga, en rettlatir taka fegrd eilifrar dyrdar ok fagnad þann er allðri [verdr endir¹³. Se, hirdit eigi, synir manna, at leita fallvalltra audæfa þessa heims,

1 [þann (er) allt gott veitir ok lifgar C. 2 [velldi sino, en hann³⁵ greinum ver C. 3 [oss er eigi kentt C. 4 vitum C. 5 [Skilia ma ek nu um þrenningar tru, en þess vil ek spyria, sem adr var upp hafit C. 6 [ek em vit augri spurningu obuon C. 7 [kom, sa er C. 8 einka tilf. C. 9 allar þiodir tilf. C. 10 [mgl. C. 11 [synda C. 12 iardar C. 13 [eydizst C. 40

[at þer megít hallda eilifum fagnadi, þeim ¹ er kemr eptir þetta lif, þviat her lifir madr skamma stund, en þar eiliffiga. En er otruir lydir heyrdur þessi ord², þa mælltu þeir allir sem einni roddu: Hverr var þar, sa er hingat kemi at syna þat satt, er þu segir?

5 Þa mællti sonr guds vid þa: [Ef þer truid eigi ordum minum, truid þer þa verkunum. Ok til þess at eigi metti efi vera i hiðrtum manna, þa reisti hann .iii^{ia}. dauda menn til lifs, sva sem gudspiollin segia, ok þann cinn sem fiora daga hafdi i grauf³ legit; þurrum fotum gekk hann um sio, ok stodvadi vinda ok hridir⁴; syn gaf hann

10 blindum, en haulltum gaungu, dumbum mal, en daufum heyrn, hreinsadi likþra, en græddi siuka, ok rak diofla fra odum maunnum. Þa aufundudu [illir⁵ menn þess, er margir menn fylgdu honum ok breiddu klædi sin fyrir fetr honum ok kaulludu: Lofadr se sa er kemr i nafne drottins. Þa reidduzt honum Gyðingar⁶ ok

15 selldu hann Pilato ialli ok sôgdu hann fiolkungan vera, ok settu rad til þess at hann væri krossfestr. En er hann sa þat stoda til heilsu [aullum heimi⁷, let hann sig haundla ok binda ok beria ok krossfesta, þviat hann vissi, at i pisl sinni mundi hann stiga yfir diofulinn. En þvi var hann haundladr syndalauss, at allt

20 mannkyn leystizt, þat er adr var bundit synda baundun. Blezadr tok hann bolvan vora æ sik, at hann leysti oss fra bolvan; hleginn var hann, at hann leysti oss fra diofla hlati; [þorngerð var dregin æ hofut honum, at vær fordadiuzt bolvan þorna ok þisla, þa er enn fysti madr tok fyrir synd sina; beiska fedu tok hann, at

25 hann bætti þat, er hinn fysti madr misgerði i setri berging; ur fautum var hann færðr, at hann hyldi med miskunnar skrudu odaudligu skemdir fedra varra, þær sem ordnar voru af æggian fianda⁸; æ tre var hann festr, at hann bætti æ pislartre þat, er misgert var æ girndartre; [daudann let hann koma til sin, at hann stigi yfir

30 1 [helldr halldi þer eilifum fagnadi þess lifs C. 2 or munne guds sonar tilf. C. 3 [Fare þer ok færi mer dauda menn, ok muno þeir risa upp ok sanna þa hluti, er ek segi ydr. Þa færðu þeir honum lik daudra manna, en hann reisti þa upp sidan sofendr(!), ok baro þeir vitni ordum hans, ok reisti hann upp af dauda þa, er þria daga eda fiora hofdu i molldu C. 4 ok sevar barur tilf. C. 5 rettel; allir B. 6 [illgiarnir menn þat, er allr lydr þionadi honum, ok þeir baru klædi undir fetr honum, þa er hann for til Iorsala. Þa fyllduz yfirgyðingar aufundar i gegn honum C. 7 [allri þiod C. 8 [þorngiord tok hann a hofud ser, at hann teke hofudsbana af oss, þann er synda þornar giordu oss; or klædum var hann færðr, at hann skrydde oss hvitum skrudu C.

35 40

hann ok eyddi aullu velldi hans vid vini sina, því er gerzt hafdi fyrir orminn¹. En er allar skepnur sa skapara sinn æ krossi pindan, þa skalf iordin, en steinar sprungu, dagrinn flydi, ok sol sortnadi, ok gerdi myrkt i heiminum aullum, tungl fal geisla sinn undir blodligu skyi, ok hurfu skinandi stiomur; iordin beliadi² ok kastadi upp ur graufum likaumum heilagra manna, þeira er vitroduzt ok baru vitni um niðrstigning grædarans til helvitis, er (hann) braut diofuls velldi, ok ste hann deyandi yfer daudann. Af því gaungum ver fegin undir pisler ok bardaga fyrir³ Kristz nafni, at ver vitum eptir þetta it fallvallta lif annat lif ædra, þat er gud syndi postolum sinum, þa er hann var upprisinū af dauda ok ste til himins at þeim æsiöndum. [Um þetta mætti eigi efa hugr manna, þott þrir spakir vottar sannadi þat, en allra hellzt er nu aftekinn allr efi, er hann vitradiz eigi at eins .xii. postolum, nema enn helldr syndizt hann meirr en .c. bredra senn i einum stad⁴. En þeir er sendir voru um heiminn innan at boda þessa hluti, sonnudu mal sin med maurgum iarteinum, þvíat þeir græddu allt i nafni Kristz allzkyns siuka menn ok raku diöffa fra odum maunnum ok gafu lif daudum. [Nu lattu þer eingis annars þickia vid þurfa, en fyrirlata þetta lif af ollu hiarta ok leita annars lifs betra, þvíat sa er truir æ son guds ok þionar bodordum hans, hann verdr eigi halldinn i dauda, helldr leida hann helger einglar i paradisum, þegar er hann andazt. En æhyggia þessa heims bindr ovara hugi manna i morgum fiolskylltum, ok hryggir þa stundum af skaudum, en stundum gleðr þa af fevexti, ok bera þeir fyrir þessu einu lifi æhyggiu ok hyggia ecki at oordnu lifi, þar til er þeir skiliazt vid likame sekir ok sva snaudir, at þeir hafa ecki med ser nema syndir einar⁵. Þetta skyrda ek i skaummu mali fyrir þer, en þu leita [hvers þer þickir framar þurfa⁶.

Capitulum.

7. Ða fell Tiburecius til iardar ok mæltti med tarum: »Ef ek hefi æhyggiu fyrir þessu lifi um alldr sidan, þa em ek eigi verdr at [audlazt (eilift) lif⁸; hafi heimskir menn fevoxt fallvallt-

1 [dauda tok hann a sig, at hann gefe oss lif, en hann ste yfir daudann ok hinn forna hoggorm, er dauda velde hof C. 2 opnadiz C. 3 saal. C; undir B. 4 [Þessu mætti trua, þo at þrir saunnuðu, en allra siz ma nu mist(ru)a, er hann let ser soma at synaz eigi at eins postolum sinum, helldr meirr en .c. manna saman eptir upprisu sina C. 5 [mgl. C. 6 [þess er þer þickir vanspurt vera C. 7 ber C. 8 [finna skin eilifrar sælu C.

rar tidar, en ek [skal (eigi) til einkis lifa hedan af, þott ek hafa til eingis lifat allt hingat til, þviat mer þickir nu hver dvaull ill 1.« Þa snerizt Tiburecius til brodur sins ok mællti: »Miskunna þu mer, brodir, ok dvel eigi [ok leid 2 mik til fundar vid guds 5 mann, at hann hreinsi mik ok geri mik hluttakanda eilifs lifs.« Þa leiddi Valerianus brodur sinn til fundar vid Urbanum pafa ok sagdi honum alla hluti, þa er gerzt hofðu i þeira ræðum. Urbanus þakkadi þat gudi ok tok feginn vid Tiburecio, ok skirdi hann ok let vera med ser, þar til er hanu var ur hvitavöðum færðr, ok 10 kendi honum [kenningar algervar ena næstu viku ok helgadi hann algervan Kristz riddara 3. En hann fek sva mikla miskunn af gudi sidan, at hann sa opt eingla guds ok fek margar bænir af drottne. En langt er at tina 4 iarteinir þeira, af þvi munum ver skynda mali til pislarsigrs þeira.

15 **Capitulum.**

8. Almachius Romaborgar greifi let drepa marga guds vini ok let [eigi grafa lik 5 þeira. En Tiburecius ok Valerianus temdus til þess nætr ok daga at veita dyrligan graupt pislarvottum Kristz, en þeir gafu fe sin þurfamönnum. Þa laustudu illir menn goda, 20 sem iafnan verðr, ok var sagt Almachio, hvat þeir gerdu brednir, eða hversu vegliga þeir grofu þa menn, er hann let bana. Sidan voru þeir teknir ok færðir greifanum, ok mællti hann vid þa: »Hvi gerizt þit otignir ok ettlar i nybreytni yckarri, þar sem þit erut tignir at burdum ok gaufgir at kyni? Nu er mer sagt, 25 at þid berit [fe yekart æ herfiliga stafkalla 6 ok grafit med mikilli vegsemd þa menn, er drepuir eru fyrir glæpi sina. En þvi mætti þat liklegt þickia, at þeir veri frændr ykkir, er þit gaufgit sva miok.« Tiburecius mællti: »Veri sva vel, at þeir leti ser soma at hafa oss at þælum, er þu ætlar vera frændr okkra, þviat þeir 30 hofnuðu þvi, er synizt ok er eigi, en þeir fundu þat, er eigi synizt vera ok er.« Almachius mællti: »Hvat er þat, er synizt vera ok er eigi?« Tiburecius svarar: »Allir þessa heims hlutir, er andir manna leida til eilifra kvala fyrir [skammrar stundar 7 gledi.«

35 1 [hefe til einskis nytz lifat hingat til, þa skal ek eigi leingr til einskis nytz lifa hedan ifra C. 2 [at leida C. 3 [algiorva atferd i allri guds cristni C. 4 telia C. 5 [omyllða likame C. 6 [anra yckra a fatæka menn C. 7 [saal. rettet efter lat.: brevis temporis lætitiam; skamm eða skada ok B; stundlega C.

Greifinn mællti: »Hvat er þat, er eigi synizt vera ok er?« Tiburcius mællti: »Oordit lif ok [piningar þær er illir menn eru kvaldir, ok vitum ver at saunnu, at þat mun fram koma, þott ver megim þat eigi likamligum augum sea¹.« Almachius mællti: [»Hygg ek, at þu segir þetta af þínu hugviti.« Tiburcius svarar: »Eigi mæli ek þat af minu hugviti, helldr af því er byggir i briosti mer.« Almachius spurdi: »Veiztu, hvat þu mælr?« »Veit ek, sagdi Tiburcius, at sva man vera, sem ek sagda.« Almachius mællti: »Fyrir hvi ma ek eigi skilia, med hverium æhuga þu mælr þetta?« Tiburcius svarar: »Þvi at kykvenligr³ madr skilr eigi þa hluti er guds eru, en [andligr madr dæmir alla hluti ok demizt af aungum sialfr⁴.« Þa brosti greifun ok let braut leida Tiburcium en þangat Valerianum, ok mællti þa vid hann:

Capitulum.

9. »[Mattu nokkut þess mæla er afstada se, hofutærr þickir mer vera brodir þinn⁵.« Valerianus mællti: »Heyrn þin villizt, þviat hon ma eigi heyra mal vart.« Almachius mællti: «Ecke mannkyn er iafnært sem þit i heiminum, er leitit þess med aullu kostgæfi, er gagnstædligast er life ok heilso, ok fyrirlatid nytsamliga hluti, ok flyit gledi alla, ok rekit allt þat er unadligt⁶ er i heiminum.« Valerianus svaradi: »Ek sa um vor⁷ [galausa menn leika æ velle um dag, en skamt fra þeim sa ek akrkarlla vinna erfidliga æ iordu, suma hauggva þorna upp, ok hreinsudu iordina, en sumir fagudu vingarda ok settu nidr alldintre. Þa toku leikmenn at hlæia at verkmonnum ok mælltu sva: Leggit nidr, væsalir, þetta erfidi onytt ok leikit helldr med oss, ok farid med oss til dryckiu, ok medit (ydr) eigi æ erfidi sva, ærir menn! En er þeir hofdu þetta (mællt), þa skelldu (þeir) saman hondum ok hlogu at verkmonnum. Sumar kom eptir vor þat sem hvert annat, ok toku akrar manna at friovazt, ok baru alldintre godan⁸ ævoxt æ ser, ok skina allir til þessa (dags) vellir, þeir er verkmennt fagudu, med faugrum bloma ok godum ilm. Þa faugnudu þeir, sem ærir voru taldir, en hinir

1 [eilifar pislir ranglatra; en þeir eru vesalir, er dyliaz vid þat, er þeir sia eigi likams augum C. 2 [mgl. C. 3 oskynsamr C.

4 [oevanlegr madr demir rett um allt C. 5 [Svára þu mer hyggilegar en brodir þinn, þviat hann er hofudodr ordinn C. 6 blidlegt C. 7 saal. C; dag B. 8 [ofdrykiomenn hlægja ok glediaz, en þar stodu akrkallar hia ok skaro upp þorna ok hreinsudu akrland, en sumir settu nidr alldentre ok giordu apalldrsgard eda vingard,

þottuzt¹ heimskir vera, er sott ok hungur eyddi þeim, ok toku þeir þá at grata ok idraz innðelis sins, ok mæltu þeir med ser: »(Ver toldum at) þessum monnum helgum, at ver rægdum ok fyrirdæmdum ervidi þeira ok lif þeira ok toldum þá heimaska vera ok valada, en þeir voru spakir, en ver vorum heimskir ok erir, er ver unnum eigi sialfir ok veittum eigi fullting vinnendum, hellðr hlogum ver at þeim er unno, ok etludum² þá era vera, er nu siam ver skina i fægrd.« Almachius mælti: »Vitrlega er þat mælt, en ekki kemr þat til þess er ek spurdi.« Valerianus svaradi: »Þu taldir a ok, at vit veitum aura okkra voludum monnum ok tokum vid utlendum monnum ok biorgum fodurlausum bornum ok veitum gofuglegum guds vinum groft; þu telr oss era vera, er ver gleymum eigi eda hlægium med galausum monnum, ok synomz eigi prudbunir fyrir augum alpyðu. En su tid mun koma, er ver munom taka laun ervidis vors, ok munom ver þá fagna, en þeir muno grata, er nu dramba i fagnadi sinum. Nu er su tid at dreifa ok at sa akrenn, ok skolu þeir fognod upp skera, er her kasta nidr fogn(o)di.« Greifenn mælti: »Segir þu þat, at ver ok konungar mune hafa eilifan grat, en þer muned hafa eilifan fognod?« Valerianus svaradi: »Hvad ero þer eda konungar ydrir nema himandi manneskiur i heime þessum um stund, ok inonu deya af stundo ok skolu giallda þá skynseme gudi fyrir verk ydur ok velldi þat er hann gaf ydr.« Almachius mælti: »Eigi þarf fleiri um þetta at hafa, bloti þid godum vorum ok farit omeiddir i braut sidan.« Valerianus svarar: »Hvern dag færum vit forn almatkum gudi, en eigi fleirum.« Almachius mælti: »Hverr er einn gud sa er þid þionet?« Valerianus svaradi: »Eingi er annarr gud nema sa einn.« Almachius mælti: »Segi þid nafn þess ens eina guds, er þid gofgit.« Valerianus svaradi: »Nafn guds montu eigi finna, þott þu megir fluga.« Almachius mælti: »Er eigi Odénn gud?³« Valerianus svaradi: »Hordomsmaðr var hann ok manndrapsmaðr ok odadamadr, at því er skalld ydur segia. En ek undrumz þat, af hvi þu kallar hann gud, þvíat eingi ma gud kallaz, nema sa er

ok unno þeir ervidlega. Þa toku leikmennernir at hlægja at þeim ok mæltu vid þá: Leggit nidr, veselir, þetta hit onyta verk ok ervidi, en etit ok drekit med oss, ok mædit ydr eigi i svo miklu ervidi. Þa epto þeir at verkmonnum ok kvodu þá era vera ok skelldu lofum saman. Sumar kom eptir þann vetr, ok rann up akr a velle verkmanna med ollum fogrum bloma ok dyrlegom grosum, ok baro alldentre þeira allzkyns C. 1 Her ender B. 2 etludum C. 3 Lat.: Jovis ergo nomen non est deus.

syndalaus er ok allra dada er fullr.« Almachius mælti: »Segi þú þat, at þú brædr kunnit sannan gud, en allr heimr villiz?« Valerianus svarar: »Otallegr lydr hefir vid cristne tekitt, en þer erud helldr fair, er til einskis erud maklegir nema til þess at kasta ydr i eldd.« Þá reiddiz Almachius ok let beria hann stongum. 5
En Valerianus mælti med fagnadi: »Sia dagr er mer hverri hatid gladari, þessar stunddar æskta ek mer ævallt.« Kvalamenn baurdu hann ok mæltu: »Hird eigi þú at lasta god vor ok gydiar.« En Valerianus kalladi æ lydinu ok mæltu: »Hyggitt þer ad, Romaborgar menn, ad eigi styggve ydr sia pisl min ne teygi ydr fra 10 sannleik, helldr standi þer upp hraustlega ok fyrirlitid god þau er Almachius gofgar, þviat i cilifri kvól muno þeir vera, þeir er þau gofga.« Þá mælti radgiafi greifans, en sa het Tarqvinus: »Skynd þú pisl þeira, þviat ger er sokin, en ef þú dvelr dag fra degi, þá muno þeir veita alla aura sina, ok muntu ekee þat finna.« 15

Capitulum.

9. Þá mælti greifinn, at þá bada brædr skyldi leida til Odens hofs ok neyda þá til blota, en hoggva bada, ef þeir villde eigi blota. En sa het Maximus, er þá leiddi til blothofsens. En hann mælti vid þá med tarum: »Hverr kom sva grim(ri) eði at 20 yrk, at þú villdud glata feigrd (ok) esku ykkarre, ok langitt sva til dauda sem solltenu madr til krasa?« Tiburcius svaradi: »Alldri munom ver fysaz at tyna þessu lifi, nema ver vissum fyrir, at annad lif er eilift eptir.« Maximus mælti: »Hvert ma annad lif vera en þetta?« Tiburcius svaradi: »Sva sem likamr skrydiz 25 klædum, sva skrydiz onnd likam, ok ferr onnd or likam, sem madr ferr or klædum, ok ferr þá likamr i molld, sa er or molldu var skapadr, ok bidr þadan oordinnar upprisú, en ond er leidd til paradisar selu, ef hun er heilog, ok bidr þadan tidar upprisú sinnar.« Maximus mælti: »Fysaz munda ek at hafna þessum 30 heime, ef ek mætti vist vita annad lif, þat er þú segitt vera.« Valerianus svaradi: »Ef þer er þess eins vant at algiorre tru, at þú villt reyna, hvort vit segium satt eða eigi, þá mun drottenu luka up augo þin a þeire tid, er vid brædr leggium nidr likame okkra iardlega fyrir guds nafne, ok muntu þá reyna dyrd hins 35 oordna liffs, ef þú heitr þvi, at þú muntt af ollum hug idraz villu þinnar.« »Synitt þú mer þat er þú hetud, qvad Maximus, en ek verdi þá elldingu lostinn, ef ek iata eigi þeim gudi einum, er

annat líf gerir eptir þetta líf.« Þá mæltu báðir bræðr: »Efa þu þat af þislarmonnum í dag, at þeir dæle þisla öðkra, ok leidd okkr til hus þíns, ok siem vit þar varðveittir í nött; en vit munum þangat koma þeim manne, er þig mun hreinsa af synda saure a þesse 5 nött, ok muntu þegar sia þat, er vit hetum þer.« En er Maximus leiddi þa til hus síns, þa tok hann tru af kenningum þeira ok hiu hans oll, ok biuggudz til þisla allir þeir, er þeim fylgdu til hofsens. Þa kom heilog Cecilia til þeira um nöttina med kenne-
 10 monnum, ok voru allir skirdir, þeir (er) tru toku. En er morgenn kom, þa mælti Cecilia við þa: »Heilagir Kristz¹ riddarar, verþit² af ydr myrkra verkum ok skrydz liosi, gott hafit þit þreytt ok lokit vel erfidi ok varðveitta tru; farit nu til dyrdarlífs, þess er rettlatr domandi gefr yckr ok ollum þeim, er elska hans tilkvomu med godum vilia.«

Um pining brædra.

10. [Bær sa var fíorar mílor fra Romaborg, er þíodgata læ fyrir framan dyr hía hof Þors, ok var hverr þindr, er eigi villdi blota Þor³. En er helgir brædr komu þangat ok villdu eigi blota skurdgodinu, þa voru þeir þar⁴ sverdi slegnir, ok skilduz vit líkam-
 20 lígt líf, ok toku þeir vit⁵ eilífa dyrd. Þa leit Maximus til himens ok mælti þetta: »Ek sa eingla guds skínandi sem sol a þeiri stundu, sem þeir voru höguir bræðruir, ok sa ek andir þeira í líking þíartra meya, þa er þær skilduz vit líkami, en einglarnir toku þær í fadm ser ok flugu til himens med þær.« En er
 25 Maximus sagði þetta med tárur, þa toku margir tru af ordum hans ok hurfu fra blotum skurdgoda. En er Almachius fann þat, at Maximus var kristinn ordinn ok hiu hans oll, þa let hann taka hann ok beria blyvondum⁶ til bana, ok for hann til þess lífs, er hann trudi ok elskadi. En Cecilia [grof líkam hans hía þeim
 30 Tiburecio ok Valeriano, ok er þeim öllum saman minning halldin um vorit .xi. nöttum fyrir gagndagenn eina⁷.

1 Med dette Ord begynder atter A. 2 kastit C. 3 [Stadr var kalladr Pagus, sa var fíorar mílur fra Romaborg, þar læ þíodgata í gegnum Odens hof, en menn voru fengnir til at þína hvern þann, er þar gekk inn, sva (at) eigi blotadi skurdgodum eda ofraði þeim nockuro C. 4 þegar teknir ok grimlega þindir ok sídan med tilf C. 5 mál. C. 6 blysvipum C. 7 [tok líkam hans ok lagði hann í nygia ste(i)nþro hía þeim bræðrum C.

Fra Cecilie.

II. Sidan fretti Almachius at aurum þeira brædra, ok let hann taka Ceciliam, er líkliguz þotti vera at vita aura þeira; en hun hafði allt gefit [fataekium monnum¹, þat er þeir höfdu eptir att. Þa var hun leidd til blotz, at hun brendi reykelsti fyrir skurdgodum. Þa mælti hon vit þa, er hana leiddu til blotzins: »[Hlydi þer mer, borgarmenn!² Þer erut þionar domanda ydvars, ok synizt ydr, sem þer munit eigi verda hluttakandi illzku hans, þott þer giðrit þat, sem hann bydr ydr. [Ek em alfus at taka pislir fyrir nafni Kristz, en ek harma ydr, er þer gait eigi ydar ok gerit þat, er omilldr domandi bydr ydr at gera².» Þa toku riddarar ok þionar greifans at harma³, at svo fögr mæer ok gaufug villdi deya, ok badu þeir hana, at hun tyndi eigi svo mikilli fegrd i dauda sinum. Heilög Cecilia svaradi: »Þetta er bot fegrdarinnar (helldr) en tion, svo sem at taka gull vit eiri eða dyrligan gimstein vit grioti, eða [selia herfiligan kofa ok taka wit höll mikla prydda gulli ok gimsteinum,⁴ eða selia þann grip, er bratt skal faraz, ok taka þann fyrir, er alldri skal fyrnast ok eigi spillaz ne fyrirfarast. En ef nöckurr [væri sa kaupstadr, er menn mætti taka gull iafnmikit vit eiri, hvat mundit þier þæ nema renna fegnir til þess stadar⁵ ok kalla med ydr frændr ydra ok mæga ok vini ok alla astmenn ydra; en ef nockurr villdi ydr aptr kalla med tærum ok teldi ydr oradlikt ath selia allt eir ydvert, hvat mundit þier nema hlæia at þeim sva sem ath ærum monnum eðr vitlausum, en þer mundit sialfir skunda ok fagna þvi, at þer mættit taka [iafnmikit gull vit eiri ok missa einskis penings i tölu eða vog⁶; en gud gefr eigi iafnmikit⁷ sem hann tekr, helldr gefr hann hundratfallt vit einföldu ok veitir umfram lif eilíft. Truit þer, ath svo er sem ek segi ydr.« En þeir svorudu allir svo sem einni röddu ok mællto: »Truum ver Krist son guds vera, þann er ser waldi slíka ambatt [sem þu ert⁸.« Þa mælti en helga Cecilia wit þa: »Farit þer nu ok segit [greifanum, at ek man vikia eptir⁹ ydr, ath eigi hrapi hann pisl minni, ok þa man ek fylgia hingat kennimanni þeim, er ydr mun

1 [þurfamonnum C. 2 [tilf. C. 3 at klaukva, ok kunno þvi illa C. 4 [mikla holl gulli skrydda vid litlum kofa ok ovirdulegum C. 5 [bydr ydr i dag iammarga gullpenninga, sem hann (r.þer) sellduð eirpenninga, hvad mundu þer nema renna gladir til þess torgs C. 6 [iamhofugt gull vid grioti eða eire C. 7 iamhofukt C. 8 [tilf. C. 9 [hinum vesala greifa, at ek hafi latit at C. 40

alla giora hluttekendr¹ ens eilifa lifs.« En sva var gert, sem hun mællti. Þa kom Urbanus pafe ok skirdi i husi Cecilie meir en :xl.² manna. En sa er þeira var æztr het Gordianus, hann lagdi sina eigu æ huss Cecilie, til þess at Urbanus pafe [mætti þar wera, ok kristnir menn sækti þangat leyniliga tidir hans ok kenningar. En þott þar væri leyniliga guds þionosta framin, þa sòmnoduzt þar hvern drottinsdagh nockurir gudi til handa fra diðfuls velldi. 3.

Fra Cecilie ok greifa.

12. Eptir þat let Almachius leida Ceciliam fyrir domstol sinn ok mællti vit hana: »[Hverrar kindar⁴ ertu?« Cecilia svaradi: »Ek em [gðfugra manna ok tiginna⁵ ath kyni.« Almachius mællti: »At tru þinni spurda ek helldr en ath kyni.« Cecilia svaradi: »Heimsliga hefzt spurning þin, er [þu ætladir i einu ordi mega lyktazt þat, er tvenn svðr liggia til⁶.« Greifinn mællti: »Hvadan kom þer [svo mikil dirfd til ath svara mer svo, tignum manni⁷?« Cecilia svaradi: »Af godu [viti ok ologinni⁸ tru.« Almachius mællti: »Weiztu eigi, hvert velldi ek hefi?« Cecilia svaradi: »Þu veizt eigi sialfr, hvert velldi þu hefir; en ek munda segia þer, ef þu spyrdir mik eptir velldi þinu.« Almachius mællti: »Seg þu, ef þu þickizt vita.« Heilðg Cecilia svaradi: »Allt velldi manna er sem [vin(d)bollr se blasinn, er svo syniz sem fullr se ok þrutinn⁹, en hann visnar allr, þott einni nælo se stungit æ honum.« Almachius mællti: »Af oskilum hoft þu mæl þitt, ok helldr þu enn þeim.« Cecilia svaradi: »Þat er oskila mal, ef madr lygr; þvi finn þu sonnur æ þvi, ef ek hefi logit, ella hirtu sialfan þik, ef þu mælir lygi.« Greifinn mællti: »Veiztu eigi, ath konungar vorir budu at pina þæa menn, er eigi neita sik kristna vera, en lata hina undan ganga, er þvi neita?« Heilðg Cecilia svaradi: »Konungar ydrir villazt sialfir sem þer, ok lög, [þau sem þu kallar konunga ydra sett hafa, syna, ath þer erut grimmir, en vær saklaus; þviat ef nafun þetta væri eigi gott, þa myndim vær

1 saal. A og C. 2 fioratugu C. 3 [skyldi þar mega leynaz ok adrir cristnir menn med honum. En at hverium drottinsdegi somnuduz þangat leynelega nockurir, þeir er toku tru ok hurfu fra heidni C. 4 [hyers.kyns C. 5 [ganfug ok tigin C. 6 [tvenn svor liggia til einnar spurningar C. 7 [sia dirfd at svara sva kynduglega C. 8 [hugskoti ok sannri C. 9 [belgr blasenn, sa (er) þegar slaknar ok vesnar C.

þrautarlaust neita þvi, en þer mundit ok eigi neyda oss til með pislum¹ at iata.« Almachius mælti: »[Lög þessi settu þeir fyrir milldi sinnar sakir, at þer mættid vel lifa.« Cecilia svaradi: «Ecki er sidr milldlikt ok gagnstaddlikt enu retta², en læta þa undan ganga omeidda, er þer reynit ath sönnu, at sekir se, en oss, er þer vitit at saklaus erum³, gefit þer nafn eitt ath sauk, ok þat nafn, er vær vitum vist ath heilagt er, ok mæ þat með eingum kosti verda, ath vær neitim þvi, þviat betra er at deyia sælliga en at lifa vesælliga. [Vær segium satt, en þer beidit oss liuga, þvi kvelium vær ydr meir i reide, en þer oss i pislum⁴.« Almachius mælti: »Kios þu nu [um tvo kosti, annattveggia at þu seg, at þu ert eigi kristin, ok skalt þu þa undan ganga, eda þu mant elligar (eigi) fordazt pislir⁵.« Þa brosti en sæla Cecilia ok mælti: »[Se þar domanda berliga hneyktan fyrir ranglæti sitt; hann beidir, ath ek neita sakleysino, en ægir pislum, ef ek neita eigi. Ef þu vill mik fyrirdæma, hvi beidir þu þa, at ek neita sakleysinu? En ef þu vill mik lata undan ganga, þa matt þu reyna hit sanna⁶.« Greifinn mælti: »Nær eru þeir nu, er þik rægia ok segia, at þu ert kristin. [En ef þu neitar þvi, þa skolu rogsmenn þinir giallda lygi sinnar, en ef þu villt eigi neita, þa skalltu giallda heimsku þinnar⁷.« Cecilia svaradi: «Róg þeira er mer þekt, ok pisl su er þu ægir mier, hun er mer sigr. En þu [þarft eigi at ætla mik heimska, helldr ertu sialfr heimskr, er þu ætlar⁸, at ek muna neita Kristi.« Almachius mælti: »Veiztu eigi, vesöl, þat, at mer er gefit valld af konunginum at lifga ok at deyda, ok mælr þu þvi af svo miklo drambi.« Cecilia svaradi: «[Annat er dramb en annat er stadfesti.⁷ Ek mæli af stadfesti vit þik, en eigi af drambi, þviat [ek ræki⁹ ofmetnad ok dramb; en ef þu [skammadiz eigi at heyra hit sama, þa man ek þat syna, at þu hefir

1 [þeira syna ydr grimma en oss saklausa, þviat ver mundum neita þessu nafne, ef þat veri illt, en þer mundud neyda oss C. 2 *rettet*; ena rettu A. 3 [Af milldi sinne settu þeir þessi log, sva at þeir gefi hægredi lifi ydru. Cecilia svaradi: Ekke er iafngrint ne iamgagnstaddlegt rettlæti sem laug ydr, er þer latit alsakada menn undan ganga, en þer fait oss sakir, er þer vitit saklausa vera C. 4 [*mgf.* C. 5 [annattveggia, at þu neita þik cristna vera ok fordazt sva pislir, ellegar mun ek lata þina þik morgum pislum til bana C. 6 [Villtr er domande sia, er þess beidir, at ek liuga ok neita ek menn saklausa vera. Ef þu villt fyrirdæma, hvi beidir þu at ek liuga, en ef þu villt undan leysa, fyrir hvi villtu þa eigi spyria hins sanna C. 7 [*tüf.* C. 8 [matt eigi saka mik um heimsku helldr sialfan þik, er þu hyggir C. 9 [ver orþium miok C.

berliga logit, svo at alpyda mæ þat reyna ¹. Greifinn [mællti:
 »Hvat hefi ek ² logit?« Heilög Cecilia svaradi: »Þu sagdir
 konunga þina hafa gefit þer velldi at lifga ok at deyda, þar sem þu
 hefir til þess eins velldi tekit, at þu megir deyda, þviat þu matt
 5 taka lif fra lifendum en gefa eigi lif daudum. Seg þu ok þa, at
 konungar þinir letu þik verda dauda þion, en þu lygr, ef þu segir
 þik noekut framarr hafa tekit valld af þeim.« Almachius mællti:
 »Legg nidr þu þegar dirfd þina ok blota gudum vorum.« Cecilia
 svaradi: »Hvar mistir þu augna þinna, er þu segir þat gud vera,
 10 er ek ok allir [heileygir menn ³ mega sia, ath steinn er ok bly
 eda eir.« Almachius mællti: »[Standaz matta ek þat, þott þu
 hneyktir mik i ordum, en þat ma ek eigi standaz, er þu fælir
 gudin ⁴.« Cecilia svaradi: »Sidan er þu laukt munn upp, þa
 [mælir þu ecki, nema annathvart fylgir heimaska eda lygi, en nu
 15 synir þu þik blindan likams augunum sialfum ⁵, þar er þu kallar
 þat gud þin vera, er vær siam oll, at stockr ok steinn er. [Nu
 man ek kenna þer ræd, ef þu will, freista ok þreifa wm, ok vit,
 ef þu megir kenna handanna, þo at þu hafir mist synarinnar ⁶;
 þviat usæmiligt er, ath allr lydr hlæi at þer, þviat hverr madr veit,
 20 at gud er æ himnum, en þessi [mannlikan væri nytri, at brend
 væri til lims, er nu eru þau at eingu nyt ok mega hvorki biarga
 ser ne ödrum ⁷.

Pinsler Cecilie.

13. Þa reiddizt Almachius ok let [heim leida Ceciliam til
 25 husa sinna ok let þar giora ⁸ elld mikinn. En er hun var byrgd
 i svo miklum hita, þa stod hun dag þann allan ok nottina osaukut
 svo sem i kaulldum stad, ok eigi sveittizt hun. En er Almachius
 fra þat, þa sendi hann mann til at höggva hana þar þegar inni i
 hitanum. En sa hio til hennar þrysvar ok matti eigi hoggva

30 ¹ [hrædiz eigi at heyra satt, þa lattu af at liuga ok hlyda sonnu C.
² [saal. C; svaradi, hvat hann hefdi A. ³ [rettet; heileigir menn
 A; þeir er heil augo hafa C. ⁴ [Bera matta ek þolinmodlega
 mina meingjord, en þat mun ek þer eigi sittia, at þu hallmælr godum
 vorum C. ⁵ [mælltir þu þat eitt, er heimslægt var ok onytt, en nu
 35 synir þu þig blindan at likams augum sem at hugskoti C. ⁶ [þreifa
 þu hondum um, er þu matt eigi sia C. ⁷ [likneski væri maklegri
 til þess, at stræti veri þiliud med þeim, er nu standa hier onyt ok
 mega hvorki biarga ser ne odrum, þo þeim se i elld kastad C.
⁸] kasta Cecilio i brennanda bal oc let kynda C.

höfuf af henne; en þat voru lög þeira at höggva eigi optar enn sama mann. En hin sæla Cecilia [lifdi þria daga i særum ok let eigi af at styrkia meylar þær, er hon hafdi fæddar, ok skipti hun med þeim allri eigu sinni ok fal þær æ hendi Urbano pafa, ok mælti hun vit hann: »Til þess bad ek þriggia daga frest af drotni minum, at ek fæla þer a hendi þessar meylar, ok leta ek hus mitt til guds þionostu.« En er hin helga Cecilia andadiz, þa grof Urbanus pafe likam hennar hia lagsmonnum sinum helgum byskupum, þar sem grafnir voru margir þislarvottar guds ok iatarar, en hann let kirkiu gera or husi hennar, ok verda þar margar iarteinir i minning heilagrar Cecilie veittar af drotni vorum Jesu Kristo, þeim er (med) fedr ok helgum anda lifir ok rikir einn gud i þrenningu um allar alldir allða¹. Amen.

Um iarteignagerd Cecilie.²

14. Þorgils het madr, hann tok fotarmein mikit, ok laust verk i knelidinn, ok brendi læknir med iarni undir kneskelina innan fotar, ok fell or vogr mikill. Þa var hafdr i keru, ok giördizt æ hol mikit, ok laust i akaffigum verk, ok bles allan fotinn; þa er hann stod æ hinn heila fot, toku tær en(s) særa fotar

1 [hafdi margar heilaglegar kenningar fyrir meylum sinum, medan hon lifdi, ok bad þædi ser ok odrum eilifrar myskunnar af allzvalldanda gudi, ok bad þær stodugar (vera) i tru sinne ok minntiz vid þær allar. En sidan andadizt hon af sarum þeim, er hon var hoggvin, ok toku einglar sal hennar ok fluttu til himna i eilifa dyrd. En sidan kom Urbanus pafi med kennemonnum sinum ok toku likama hennar ok smurdu med dyrum smyrslum ok grofu med mikilli dyrd, þar sem grafnir voro þislarvottar guds ok byskupar. En hann giordi kirkiu or huse hennar gudi til lofs ok dyrdar ok sancte Cecilio, ok verda þar margar guds iarteignir i minning sancte Cecilio allt til þessa dags, ok hverr sem a hennar nafn kalladi ser til myskunnar ok hialpar, i hverium naudum sem hann var staddr, iamvel þo at siukir menn eda sarir eda hvad sem at meine var; sva ok ef menn kolludu a nafn sancte Cecilio ser til hialpar eda fenadi sinum eda gripum, ef siukt vard eda lama, dautt eda meitt, þa veitti allzvalldandi gud fyrir arnadarord sancte Cecilio iamskiott hialp ok myskunn þeim ollum ok reisti upp af dauda þædi menn ok fenad, sem vida er getit i iarteignum sancte Cecilio þædi i odrum londum ok hier, þo þær se eigi hier sk(r)ifadar. Nu beidum ver þess allzvalldanda gud ok sancte Cecilio, at þau sendi heilags anda nad i vor hiortu þædi heyrendum ok lesendum, svo at ver hofnum ollum illum hlutum en vegsomonum gud at eilifu C. 2 Capp. 14 og 15 findes kun i A.

- iafnsitt aukla. Honum var fylgt til Husafellz til Þorarins ok Brandz, þviat hann var frændi þeira. Hann kom þar fæm nottum fyrir Cecilio messo. Gudrun Ospaksdottir modir Brandz hafdi mikla virðing æ Ceciliu ok let heilagt dagh hennar ok fastadi fyrir. Þa var eigi lögheilagr dagrinn. Þar skylldi syngia messu um daginn, þviat þar var þa eigi heimilisprestr. Þorgils beiddiz at fasta um daginn fyrir ok svo nottina. En menn lauttu, ath hann fastadi siukr madr. Þorarinn mællti, at hann skylldi fasta, ef hann villdi, ok kvad þat eeki mundu standa fyrir heilso hans.
- 10 Hann for i hvilu um kvellit, ok sofnudu menn, ok stundu fyrir dag voknodu menn wit þat, er Þorgils kalladi hátt ok mællti: «Gud hialpi oss ollum, ek em heill ordinn.» En fyrir voveifligan atburd ugdu menn, at witfiring mundi at honum komin. En Þorarinn mællti, at lios skylldi gera ok vita, hvat um leid. Ok
- 15 er lios kom, sat Þorgils upp i reekiunni, ok lægu rettir fætr hans bædir ok voru þa iafnlangir. Þa for Brandr Þorarins(son) til at sia, ok fleiri menn, ok spurdi, ef hann vissi nøkut til, hveriu um sætti. En hann sagdi, at honum þotti .ii. illiligir menn koma at ser, tok annarr i hæar honum, en annarr um fotinn sara, ok kiptu
- 20 honum or reekiunni, ok var honum miok illt vit. Þeir drogu hann ut, ok var myrkt uti, baro þeir hann stundum, en drogu stundum, ok foru illa vit hann. En hann bad þa eigi kvelia sig sva miok. Þeir kvoduz honum þangat skylldu koma, sem miklu væri verra, ok saugdu hann sinn mann vera. Þa þottizt hann
- 25 heita a gud almatkan til miskunnar ok æ helga menn til arn-adarordz, ok þotti honum eigi skipaz vit. Sidan tok annarr þeira i briost honum ok sleit or honum hiartad, ok vard honum svo illt vit, sem þa mundi, ef þat væri at honum giðrt, ok þa aurvænti hann ser fulltings. Þvi næst brá yfir hann liosi miklu, ok syndizt
- 30 honum kona ung ok frid, ok hafdi dregil um höfud, ok fell fagrt hæar æ herdar henni. Hun tok um handlegg honum, þa stucku fiandr æ brótt, en hun tok hiarta hans or hendi annars þeira ok lagdi apr i briost honum, ok fylgdi honum sidan til rekiu sinnar ok mællti vit hann: «Illa vartu staddr. Þorgils, sagdi hun, þer er
- 35 þetta draumr, en þo er sva sem þu vakir; þu ert ordinn fyrir reidi guds af galeysi þinu, þvi vartu selldr diöflum, at þer var synt, hvers þu vart verdr. En af þvi sleit annarr þeira hiarta or þer, at þa tok hann vit fra þer, ok mundir þu vakna or svefni þessum eigi þer til nytia helldr til hadungar, ok mundir þu vitlaus
- 40 vera, medan þu lifdir. En ek sa aumr æ þer, af þvi ath þu

fastadir fyrir dagh minn ok hetz a mik til fulltings. Nu man ek rada þer ræð nockur: þu skallt fasta .vi.dægru fyrir Andres messu þria vetr med siaunda mann, ok skalltu bidia, at menn veiti þer föstuna til guds þacka, ok segia hvi þat sætir; þu skallt lata gera kerti at messudeghi minum, þat er taki um fot þer, ok 5 skalltu bidia þer ok vax til; þu skallt ok gæ þin betr hedan af en her til; skalltu godr vera handa þinna, ef siukir menn þurfa eda særir, af því at þer mun þess audit verða, at betr man batna vit þat, er þu tekr æ, en fyrr hefir verit». Sidan tok hun um fot honum fyrir ofan kne ok strauk wm kneit, hun þreifadi i dilann 10 ok sleit þar or nockut ok kastadi i brótt, strauk fotinn allt ofan til aukla ok hnykti fætinum, ok þa vaknadi hann. Sidan litu menn æ fotinn, ok var af fotbandit ok laa þar i ruminu, en dilinn var fullr ok nyrent yfir skinnit, en kerinn fannzt eigi, ok var leitad. Þorgils geok ut til messu um daginn med heila bada fætr. 15 Hann lifdi þria vetr þadan ok gerdiz athugamadr ok andadiz hinn næsta dag fyrir Andres messu.

larteign gerr Hallbirne.

15. Hallbiörn het madr, er bio i Hvitarsidu i Hvammi, hann dreymdi um vetrinn eptir allra heilagra messu, at hann væri 20 i lambahusi sino, en laumbin þustu at honum, ok vard hann undir fotum þeim; þau gengu bædi æ höfud honum, ok allan hann tradu þau undir fotum, ok vard hann hræddr miok ok þotti ser vit bana hætt, ok het hann i hug ser at fasta fyrir Cecilio messo. En hann var því ecki vanr adr. Sidan vaknadi hann or svefni 25 þessum ok efndi þat, er hann þottiz heitid hafa. En fimtunottina fyrsta i iolafostu vaknadi hann or svefni vit þat, at odaverkr var kominn i höfud honum, en hann var sva daufr ordinn, at hann matti eigi heyra, þott æpt væri at honum. Þessum vanmætti hellt halfan manud. En fimtunott i ymbrodaugum dreymdi hann, 30 at kona kom at honum ung ok frid, hun hafdi dregil um höfud, ok fell hær fagrt aptr æ herdar henne. Hon mælti: »Þunkt mattu, Hallbiörn, ok ma vera, at sia vanmattr þinn halldizt þria vetr; en ek man kenna þer ræð: far þu upp til Husafellz ok lat Brand Þorarinsson gera at þer, en ek man beina at med 35 honum, þvíat ek a þar heima.« Þa vaknadi Hallbiörn ok sagdi drauminn, «ok trui ek því, sagdi hann, at ek man þar heilso fa, sem mer er til visat.» Þa villdi hann þegar fara, en menn lauttu

hann þess ok ætludu, ath vera mundo höfutorar þat er hann mællti. En bædi höfutverkir hans ok dëyfi þa hellduzt. Siönda dag iola foru þau Hallbiörn ok Vilborg upp i æs til Hrafnus brodur hennar, ok voru þar um nottina. Hrafn latti, at þau færi leingra. En er Hallbiörn fann, at dvaldizt faurin, þa mællti hann: »Fara man ek, þott ek fara einn.« Ok geck ut. Hon geck þa ut eptir honum, ok foru þau um daginn upp til Husafellz, ok er þau komu þar, þa sagdi Hallbiörn atburd meinsemdar sinnar. Þau voru þar um nottina, ok bad Vilbörg Brand gera at meini Hallbiörnar, sagdi, at honum voro ord til send. En hann kvedz eigi kunna, en þo let hann baka höfut hans, ok tok fiadrstaf ok setti i eyra honum ok ætladi at heimta or blod. En hann matti þat eigi nyta fyrir þeim sarleik, er i var hlustinni, ok var þa lokit atgerd Brandz. Þar dvolduz þau hinn niunda dagh iola. En um kvelldit er menn satu undir bordum, þa bad Vilborg, at Brandr mundi nockuro heita fyrir honum. Hann lagdi þat til, at þau hion fastadi .vi.dægru fyrir Cecilio messo, medan þau lifdi, ok leti heilagt um daginn, ok hiu þeira öll, medan þau væri i bui; en þa var eigi messudagr hennar i lög leiddr; þau skyldu gera kerti þat, er tæki um höfut honum, ok senda til Husafellz hvern vetr at hatid hennar. Sidan foru þeir i reckiur, ok litlu fyrir dag gengu þau or rumi Hallbiörn ok Wilborg, ok spurdi madr, hversu hann mætti, en hon sagdi saman matt hans. Ok er þau komu i reckiu, sofnadi hann fast. En Brandr reis upp at hringia til tida, ok er kloekkan kvad vit, þa vaknadi Hallbiörn ok for þegar i klædi sin ok geck ut til kirkiu. Þa geck kona nöckur inn i skalann ok vakti Sigvat prest ok sagdi, at Hallbiörn var heill ordinn. Sidan for hann til kirkiu, ok fagnar Hallbiörn honum vel. Prestr spurdi, hvort hann heyrði iafnt badum eyrum, en hann letz sva heyra, sem hann hefði all dri daufr verit; segir sidan, ath þa er hann kom i hviluna, sa hann lios mikit um skalann allan; þa kom kona upp i reckiugolfit ung ok frid ok fögr, ok hafdi dregil um höfut, ok hær fell apr a herdar henne; hun mællti vit hann: »Þess skalltu at niota, er þu hetzt a mik ok fastadir fyrir dag minn.« Þa lagdi hun hendr sinar yfir höfud honum ok eyro, en hann vaknadi alheill. Sidan for hann heim enn tiunda dagh iola ok þackadi gudi heilsu sina ok hinni helgu mey Cecilie. per omnia secula seculorum. amen.

CRUCIS LEGENDÆ.

I.

ORIGO CRUCIS.

(Cd. 544 *qv.*, *Hauksbók*).

Huadan kominn er + drottins.

Sva er sagt síðan Adam hafði syndina gerua i paradiso ok hann var þaðan brott rekinn i einum skinnstakki firir syndina, þa bað hann guð miskunnar firir ser ok sinu afkvæmi; var honum þa heitið af guði, at við enda heimsins skyldi guð gefa honum miskunnar oleum, er allt hans kyn skyldi græða. Var Adam síðan 10 ok hans kona Eva sett niðr i dal þeim, er Ebron heitir ok hann var skapaðr i a Iorsalalandi, ok þoldu þau þar mikit erfiði ok iðruðuz iafnan gløps sins. Þau bygðu þar ok attu mart barna, ok var síðazti sun þeirra Seth, er guð gaf þeim i stað Abels, er Kain hafði drepið. Adam hafði lifat .ix. c. vetra ok .ii. vetr ok .xxx. 15 i dalnum Ebron, ok einnhvern dag studdi hann sik með oxí sinni ok tok at ryggiaz ok hugleiða mart, þvíat hann sa mikinn vandskap upp renna i heiminum af sinu afkvæmi, ok leiddiz honum þa lengr at lifa. Hann kallaði þa til sin Seth sun sinn ok mælti til hans: «Sun minn, ek vil senda þik til paradisum til Cherubin 20 engils, er geymir lifstresins með loganda sverði.» Seth svaraði: «Ek vil giarna fara, hvert er þu byðr mer, ok visa mer vegenn ok seg mer, hvat ek skal englinum segia, þeim er þu sendir mik til.» Adam sagði: «Seg englinum, at mer leiðizt at lifa, ok bið hann af minni halfu kunnigt gera þer ok mer um þat miskunnar 25 oleum, er guð het mer, þa er hann rak mik or paradiso.» Þa er Seth var til þessar ferðar buinn, sagði Adam, at hann skyldi ganga i austr, ok «mantu hitta einn dal firir þer, ok man þar upp

hefiar vegr grænn, ok at þu kennir þann veg giorr, þa mantu
 hitta fotspor min ok moður þinnar svarðlaus ok svart, þau er við
 gengum, þa er við vorum rekin ór paradiso ok hingat i þenna
 sorgardal. Enn sva voru storar syndir okrar, at all dri siðan vox
 5 þar grænt gras, er við gengum, þa er við vorum or paradiso rekin,
 þar til er við komum hingat.» For þa Seth til paradisum eptir
 tilvisan foður sins, ok er hann kom i vegen, þa undraði hann
 liosit ok skinit, er i paradiso var, ok fell til iarðar af ræzlu ok
 hugði, at þat væri elldz lios, er faðir hans hafði varað hann við, at
 10 hann skyldi signa sik marki því er Bethel heitir firir liosinu, ok
 komzt Seth sva með heilu fram til paradisum. Þa er engillinn
 sa Seth, þa spurði hann, hvi hann var þar kominn. Hann svaraði:
 «Faðir minn Adam moðr af elli, er nu leiðiz at lifa, sendi mik hingat
 ok biðr, at þu virðiz at tia honum með mér sannindi af því misk-
 15 unnar oleo, er guð het honum.» Engillinn svaraði: «Gakk til paradis
 dura ok rett inn hofuðit eitt ok geym at vandliga, hverir lutir
 þer synaz i paradiso.» Ok hann gerði sva. Ok er hann hafði inn rett
 hofuðit um dyrnar, þa sa hann sva mikla fegrð, at engis mannz
 tunga matti or leysa, i ymsum kynum avaxtar ok blomstrs, fugla-
 20 song ok utoluligum ilmum ok sætum þef. I miðri paradiso sa hann
 hina skieruztu kelldu, or þeirri kelldu runnu .iiii. ar, or sva heita
 Phison Geon Tigris ok Euphrates. Eun þessar .iiii. ar fylla vatni
 heim allan. Enn ifir kelldunni sa hann apalldr einn standa með
 morgum greinum ok þo barklausan. Hann undraði miok, hvi þar
 25 var barklaust, ok er hann minntiz a fotspor foður sins, er hann
 hafði i veginum sét svart ok graslaus firir synda hans sakir, með
 sama hætti þottiz hann vita, at þetta tre var svart sakir synda
 foður hans ok moður. Siðan veik hann aptr til engilsins ok sagði
 honum allt, þat er hann hafði sét. Enn engillinn bauð honum at
 30 ganga aptr annan tima, ok er hann kom aptr, þa sa hann orm
 einn, er skreið umhverfis apalldrinn þann nokta. Ok er hann hafði
 þetta undraz, þa veik hann enn aptr til engilsins. Þa bauð eng-
 illinn honum þriðia tima aptr at vikia ok geyma giorr at, hvat
 honum syndiz. Enn þa er hann kom aptr, þa sa hann fyrr
 35 nefndan apalldr uppvaxinn til himna, ok efst uppi i kollinum
 apalldrins sa hann barn eitt gratanda ok sveipt i klæðum. Ok er
 hann undraði þetta, ok hann leit niðr firir sik, þa sa hann rætr
 apalldrins smiuga i gegnum iorðina allt niðr til helvitis, ok þar
 kendi hann salu Abels broður sins. Ok er hann hafði þessa luti
 40 sena, þa vikr hann aptr til engilsins ok segir honum allt, þat er

hann hafði sét. Þá mælti engillinn: «Sveinbarn þat er þu sátt er guðs sun, hann man af skrapa syndir föður þins ok móður, þegar fullnaðr tímans er kominn; hann er þat miskunnar oleum, er þeim var heitið, hann er rett oleum ok milldleikr sannrar elsku.» Þá er Seth villdi brott ganga, ok hann þöttiz val syst hafa sitt erendi, þa fekk engillinn honum .iii. korn or epli því, er faðir hans hafði etið, ok sagði honum: «Innan þeirra þriggia daga, er þu kemr heim, man faðir þinn andazt, skalltu þa þessur korn leggja undir tungurætr honum dauðum. Enn þau munu vaxa i .vii. apalldra stora. Man einn verða cedrus, annarr cipressus, þriði pinus. I cedro undirstondum ver föður, i cipresso sun, i pino andann helga. I cedro undirstondum ver föður, þvíat hann er vanr at vaxa öllum apolldrum hæra. Cipressus, er öllum apolld(r)um þefkar betr, ter oss sætleik sunarins. Enn pinus, er marga kiarna berr, ter oss margfalldar gíafir anda hins helga.» For þa Set heim ok kom heill til föður sins ok móður. Þá er Seth hafði upp tiut firir föður sinum allt þat, er hann hafði sét ok heyrt af englinum, þa gladdiz faðir hans ok ló viðr. Enn a öllum lifdogum Adáms, fra því er hann var or paradiso rekinn, sa engi maðr hann lægia fyrr enn þa. Ok er hann var sannfroðr orðinn af miskunnar oleo, þa kallaði hann til guðs ok mælti: «Herra minn, lif mitt er nu nóg langt, tak þu nu brott sál mina». Ok innan þeirra þriggia daga er Seth kom aptr or paradiso, þa andaðiz Adam, eptir því sem engillinn hafði firir sagt. Seth sun hans iarðaði hann i dalnum Ebron ok lagði undir tungurætr honum þau .iii. korn, er engillinn hafði fengit honum, af hverium er upp runnu .iii. teinungar or munni Adams, ok stöðu með grønu aldini bæði vetr ok sumar. Enn sva segiz, at þa er guð bauð Moisi at fara til Egipta landz at frelsa þaðan folk sitt, at hann tok af þessum viði þa .ii. vöndu, er hann fekk Moysi, ok þeir bræðr Moyses ok Aron gerðu allar iartegnir með i eyðimorkinni a Israels folki, ok uxu þau .ii. tre ekki síðan. Enn þa er Salomon konungr let gera templum domini, þat let hann höggva þat sama tre er eptir stöð, er or munni Adams var vaxit, ok ætlaði til bita nokkurs i musterit. Enn þat varð annat hvart of skamt eða of langt, hvar sem þat var til ætlat, ok því var þat lagt niðr hia mustarinu. Litlu síðar kom til Salomons konungs drotning su er Sibilla het, enn sumir kalla Saba, hon var or því landi er Ethiopia heitir, hon hefir verit allra heiðinna kvenna vitruzt i verolldinni, hon fór at reyna vitrleik Salomons ok bar upp firir hann gatur. Hann reð allar gátur hennar ok öll

hennar vandmæli. Hon sagði honum ok allt þat er hon vissi, utan einn lut leyndi hon hann, meðan hon var þar, enn síðan ritaði hon eptir til hans, at a þvi tre, er við mustarit liggr ok til bitans var ætlat, man sa maðr verða hengdr a, er allir Gyðingar munu af hans dauða hefndir taka ok at niðrfalli verða, ok allt þeira riki. Síþan lét Salomon taka þetta tre ok sokkva með blyi i eitt stórt fén, þat er hann ætlaði, at allðri skyllði upp koma síðan. Enu þat birtiz i pislartíð vars drottins Jesu Kristi, ok kom upp, ok þvi toku Gyðingar þat ok gerðu þar af krossinn ok pindu þar a allzvalldanda guð. Enn eigi mörgum vetrum eptir pisl drottins ok upprisu, þa vann Titus Iorsalaborg, sun Vespasiani keisara, ok selldi alla Gyðinga, þa er eigi voru dreppir, i þrældom ok anauð, .xxx. firir einn penning, ok urðu síðan sundrskila ok fóru um allan heim ok fengu hvarki valld ne riki síðan, ok sannaðiz sua spasaga drottningar¹.

II.

INVENTIO CRUCIS.

(238 folio, A; 233 folio, B).

De invencione sancte Crucis. 2

[A ofanverðom daugom Diocletiani³ giorðiz sva mikill ofriðr cristnum monnum, at engi hefir slíkr orðit um allan heim hvarki aðr ne síðan. Riki hans hafði aðr staðet með⁴ bloma, þangat til er hann toe at grimmaz⁵ cristnum monnum. Enn þaðan fra glapn-

¹ *Nederst paa Bladet i Hauksbok staar med en anden Haand ikke ulig den i Lovcodex No. 60 qv. Følgende: Þessar eru .xii. heims osomar þeir er tæla allt veralldar lif þa er þeir verða framdir ok draga þa til helnitiss er þeim fylgia sva at eingi rettlétis vorn hlifir þeim. Spakr maðr aan goðum verkum. Gamall maðr gaalauss, ungr maðr uhlyðinn, auðigr maðr aan olmosu, kona vraadvond, Drottinn daaðlauss, kristinn maðr þretinn, valaðr maðr dramblatr, konungr illgiarn, byskup urekinn. Þjóð kenningarlaus, lýðr lagalaus. ² *Overskriften i B. lyder: Her hefr upp ok seghir fra þvi, hverss(u) fanzst kross drottins vars Jesu Cristz ok fra þeim nfríði er Romveriar giordu kristnu folki um alla verolld. ³ [I þann tíma er lidit var fra higatburd Cristz .cc. vetra var Dioclecius keisari yfir heimi. A ofanverðum dögum hans rikis B. ⁴ miklum tilf. B. ⁵ gremiaz B.**

aði¹ þat allt. Þa hurfo undan honum margar þjóðir, þær er
 langa æfi hófðu þionat Romveriom. Af því giorðiz víða ofriðr
 mikill, oc matti Diocletianus þa með engo moti einn styra því
 veldi, sem² undir honum var³. Tok hann þann mann til samveldis
 oc i keisaradom með ser, er het Maximianus hereulus⁴. Þeir 5
 voro síðan báðir enir grimmozsto við cristna menn. Enn sva sem
 þeir græmdoz cristnum monnum, sva vox ohlyðni manna við þa.
 Þeir gafu veldi oc konungdom þeim monnum, er annarr het Gale-
 rius en annarr Constantius. Galerius atti dottur Diocletiani, er
 Valeria het, Constantius atti stiuþdottur Maximiani, er Theodora 10
 het, oc atti hann með henne .vi. sono. Eptir Diocletianum toc
 Maximus son hans keisaradom, en eptir Maximianum Maxentius
 son hans. Þeir voro báðir [blotmenn miklir ok⁵ illir⁶ við cristna
 menn. Maximus⁷ lifði scamma stund oc varð sottdauðr. England
 hafði lengi legit undir Romveria, oc var þar þa márt cristinna 15
 manna. A dögom Diocletiani hurfo þeir⁸ undan hlyðni við
 Romveria, enda eyddiz þar þa cristni aull. Þa sendo [þeir þangat⁹
 Constantium með liði myelo at heimta England undir Rómveria.
 Enn er hann com þangat, þa var þar fyrir hófðingi sa er het
 Kohel¹⁰, hann sættiz við Constantium með því, at hann skyllði 20
 vera konungr yfir England¹¹, meðan hann lifði, oc giallda skatt
 Romveriom. Litlo eptir fest sattmal andaðiz Kohel, oc eignaðiz
 Constantius þa allt England. Kohel atti dottor¹², þa er het Helena,
 hon var allra kvenna vænst oc bezst at ser um flesta luti, hana
 tok Constantius frillotaki oc gat við henni son, þann er Constan- 25
 tinus het. [Hann var¹³ callaðr konungr yfir Englande eptir fauðor
 sinn; honum til handa flyði fioldi Romveria, af því at þeir þoldo
 eigi illzsko þa oc grimleic, er Maxentius hafði frammi við alþýðo
 alla. Litlo síðarr for Constantinus með her mikinn¹⁴ til Roma-
 borgar oc barðiz við Maxentium. Maxentius fell, enn Constantinus 30
 varð einn keisari oc hafði þat veldi .xxx. vetra; hann bauð ofrið
 cristnum monnum ondverða daga ríkis sins. Þa laust guð hann
 licðrá illre oc leiðiligre. Þvi næst com Silvester pavi a fund hans
 oc skirði hann oc giorði hann heilan af licðra, oc þaðan fra efldi
 Constantinus cristue um allan heim oc let gera kirkior margar i 35
 Romaborg oc víða annars staðar.

1 minkadiz *B.* 2 er *B.* 3 sva at hlit væri at *tílf. B.* 4 ok *H.* var kalladr
 óðru nafni *B.* 5 [*tílf. B.* 6 vídreignar *tílf. B.* 7 Maxencius *B.*
 8 Englar *B.* 9 [Romveriar *B.* 10 Koel *her og senere B.* 11 Eng-
 landi *B.* 12 eina barna *tílf. B.* 13 [Constancius andadiz aa Englandsi 40
 i Jorvik. Enn þa var Constantinus son hans *B.* 14 miklum *B.*

Fra vikingom. 1

2. A því are er liðit var fra burð Cristz .cc. vetra² oc .xxx. oc þrir vetr, þat var a .vi^a. are rikis Constantini, þa com fioldi vikinga liðs [ad Danubium þeirar ár³, oc voro bunir at ganga a Romveria riki. En er Constantinus spurði þat, þa for hann i moti⁴ með her sinn. En er hann sa, hversu mikit lið vikingar höfðu, þa ægði honum at beriaz við þa. Oc a einni nott syndiz honum maðr biatrr yfirliz oc mællti við hann: «Constantine, hirð æigi þu at ottaz, littu upp i himenenn.» Oc se, þa leit hann upp til himens oc sa crossmare Cristz⁵ a himne sva biart sem elldr væri; þar sa hann oc rituð⁶ þessi orð yfir: [I þesso marki mantu sigr vega⁷. Þa let Constantinus gera crossmare⁸ af gulli i liking þess cross, er hann sa a himne, oc þann⁹ hafði hann fyrir merki oc let bera fyrir liði sino a mot vikingom. Þa varð orrosta mikil, oc logðu vikingar a flótta um [strandir arennar¹⁰, oc fell af þeim mikill fioldi liðs. Enn keisari vá agætan sigr i crapti ens helga cross.

Elena for til Iorsala. 11

3. Þa er Constantinus keisari var orðinn algiorliga cristinn, ok hann matti skilia af guðsspiollom, hvar drottinn var crossfestr, sendi hann Elenam¹² moðor sina út um haf til Iorsala¹³ borgar at leita [at crossi, þeim er drottinn var pindr á, oc ætlaði hann i þeim stað kirkio upp at reisa, sem¹⁴ crossinn fyndiz. Helena drotning hafði með ser gipt heilags anda oc lagði allan hug til astar oc elseu við almatkan guð. Hon [hafði oc girnd mycla til þess¹⁵ at finna enn helga cross, sva sem sonr hennar hafði henne boðit¹⁶. Hon com ofarlíga þess manaðar er Aprilis heitir i Iorsalaborg með myclo fõroneyti oc bað safna at ser myclom fiolda Gyðinga, þeira sem a Iorsalalandi voro. Enn i þannu tíma [var Iorsalalorg mioe eydd at bygd oc monnom¹⁷. Þa somnoðoz saman þriár þusundir Gyðinga a fund⁸ drotningar. Hon mællti við þa: «Þat hefi ee lesit af bokom spamanna, at hiuir fyrri æ'tmenn¹⁹ yðrir voru astvinir

1 Fra því er Elena for til Iorsala *B.* 2 tiræd *tílf. B.* 3 [til Dunar *B.* 4 þeim *tílf. B.* 5 standa *tílf. B.* 6 ritin *B.* 7 [veg þu með þessu sigr *B.* 8 kross *B.* 9 kross *tílf. B.* 10 [Dunar strandir *B.* 11 *B* har ikke her nyt *Capitel.* 12 Helenu *B.* 13 saal. *B;* Roma *A.* 14 [eftir, ef *B.* 15 [lagði mikla stund aa *B.* 16 en hann fannz með þersum atburð, sem her segir *tílf. B.* 17 [lá Ierusalem i audn, sva at þar bygdi ecki mannfolk *B.* 18 Helene *tílf. B.* 19 fedr *B.*

guðs. Enn þer hafit alla speoð latið at baki yðr, oc þann sem yðr vildi firra¹ bôlván þeire sem, yðr var bôlvat², oc syndi yðr margar iartegnir [af guði³, at þeim hæddut þer oc þann pindoð þer sarliga til bana. Nu hafit þer [lios fyrir myrkr oc satt fyrir lygi⁴, oc er komin yfir yðr bôlván, su sem rituð⁵ er i lögom yðrum. Nu er rað, at þer ætlit svör fyrir yðr um þat [sem ek mun yðr⁶ fretta. « Þá toko Gyðingar at bera saman rað sin oc leita at þeim mounom, [sem froðir⁷ voro oc laug kunno vel⁸, oc völdo þusund þeira manna, sem margvisaztir voro, oc leiddo þa fyrir Elenam. Hon mællti við þa: «Þer skolot leitaz fyrir vandliga, at þer svarit⁹ með sannendum þvi mali, sem ec vil at¹⁰ grafa. Ek veit, hversó helgar ritningar hafa fyrir sagt Crist drottin koma myndo i þenna heim, eða hversó¹¹ feðr yðrir dulðoz við hann, þa er hann com. Enn yðr man nu eigi hæfa at dylia ens sanna fyrir mer, sva sem ec man eptir leita. Fæð mer nu [þa menn, er bazt kunna¹² skilia ritningar oc vel megi svara öllo þvi mali, sem ek man¹³ upp bera.» Síðan seldi hon¹⁴ þusund Gyðinga riddorom sinom til varðveizlu. Þá kaunnoðo Gyðingar enn af nyio lið sitt oc völdo [fim hundroð þeira manna¹⁵, er visazstir voro, foro þeir a fund drotningar. Þá [spurði hon, hverir þessir vári¹⁶. Þeir svoroðo: «Þessir menn kunna vel laug». Hon mællti: «[Þær eroð af kyni Israel¹⁷, at þvi sem bækr segia, ok hafit [blindleie hiarta¹⁸ af feðrum yðrum; þer dyliz við son guðs, þann er spamenn ok laug¹⁹ bera vitne. Gyðingar mællto: «Segðu oss, drotning, af²⁰ því þu mælir sliet við oss, eða hvar [skal þat til²¹ koma?» Hon mællti: ²⁵ «Farit brautt þer oc velit enn meirr [menn til²² at svara mer.

Fra Gydingom. 23

4. Enn er Gyðingar²⁴ voro a braut farnir, þa ræddo þeir með ser, hvar til koma mundi [erfiði þat sem drotningin leggr a hendr þeim²⁵. Þa svaraði einn þeirra, er Judas het, ok mællti: «Ec ³⁰

1 saal. B; fyrri A. 2 af guði tilf. B. 3 [mgl. B. 4 [myrkr fyrir lios ok lygi fyrir satt B. 5 skipað B. 6 [mal er ek vil yðr eptir B. 7 [er froðaztir B. 8 bezt B. 9 tilf. B. 10 eptir B. 11 hve B. 12 [þann mann er bezt kann B. 13 vil B. 14 Helena þersa B. 15 [af ser .cccc. manna þeira B. 16 [mællti hon til þeira: Hverir ³⁵ ero þessir B. 17 [þer erot kynsmenn iraelis B. 18 [blindleiks hiörtu B. 19 guðs tilf. B. 20 mgl. B. 21 [til þetta skal B. 22 [lið yðvart B. 23 Ikke nyt Capitel i B. 24 þeir B. 25 [þat er hon lagdi aa þa sva mikit erfiði B.

þiekionz vita, at hon man¹ leita at tre þvi, er frændr varir pindo
 Crist á. Enn mer syniz þat rað, at ver latim hana þess alldregi visa
 verða, fyrir þvi at ef tré þat kemr upp, þa mano eyðaz laug var
 aull, oc monom ver sealfir vera virðingarlausir. Ek kann at
 5 segia yðr, hvat [faðir föðor mins mællti við hann a deygjanda degi²:
 Se þu sonr, kvað hann, ef leitað verðr að crossi Cristz, at þu lat
 hann eigi finnaz, nema þu ser pindr til. Fyrir þvi at ef³ hann
 verðr upptekim, þa man fyrirfaraz riki vart allt ebrosera manna,
 oc man hefiaz riki [þeira þjóða, sem göfga enn crossfesta⁴, oc
 10 man þat riki alldregi þriota, þviat hinn crossfesti [er Cristr⁵ sonr
 guðs lifanda. Ek mællta við föðor minn: Ef frændr varir visso,
 at hann var Cristr, fyrir hvi logðo þeir hendr a hann? Faðir
 minn svaraði: True þu þvi, sonr, at mikill crapr⁶ fylgir nafni
 hans. Ek hefi avallt⁷ i móti mællt þeim monnom, er lasta enn
 15 crossfesta. En af þvi at hann avitaði höfðingia Gyðinga⁸, dæmðu
 þeir hann oc crossfesto oc hugðoz þann drepa mundo sem odaudligr
 er. Síðan lagðo þeir hann i leiði, enn hann reis upp af dauða a
 þriðia degi epter pisl sina oc syndiz opt lærisveinom sinom.
 [Þaðan af⁹ truði Stephanus frændi varr a hann, oc kendi kem-
 20 ingar i nafni hans. Fyrir þat leto Gyðingar Stephanum beria
 grioti¹⁰. En þa er hann var at kominn bana, bað hann guð þeim
 miskunnar oc mællti: Drottinn, lattu eigi þeim þetta at synd
 verða, þviat þeir vita eigi hvat þeir giora. Enn man ek segia
 þer, sonr, mikil merki¹¹ Kristz. Saulus het gyðingr, hann var
 25 husasmiðr oc ovinr mikill Cristz nafne, hann var einn¹² akafazstr
 at banorði Stephani, en síðan sneri Cristr honom til sin af
 miskunnsemi sinni oc giorði hann ser at postola. Af sliko hefi ek
 oc frændr minir truat, at hann er¹³ sonr guðs. Nu se við, son
 minn, kvað hann, at [gremiaz honum¹⁴ eða þeim mounom, sem a
 30 hann trua, oc mantu þa vel þrifaz. Þessom orðom mællti Simon
 faðir minn við mic i banasott¹⁵ sinni. Nu megít þer [ætla, hver
 svør¹⁶ þér vilit hafa fyrir yðr, ef Elena drotning spyr at cross-

1 vilia *tülf. B.* 2 [afi minn mælti við fedr minn aa deyjanda degi,
 þat hit sama mælti minn faðir við mik, adr hann andaðiz *B.* 3 þa
 35 er *B.* 4 [þeirar þjóðar, er gofgar hinn heilaga kross ok þann er
 krossfestr var *B.* 5 [Cristr er *B.* 6 ok mattr *tülf. B.* 7 iafnan *B.*
 8 ok yfirgyðinga *B.* 9 [Síðan *B.* 10 til bana *tülf. B.* 11 stor-
 merki *B.* 12 einna *B.* 13 se *B.* 14 [þu gremiz honum eigi
B. 15 helsott *B.* 16 [veita her um svør þau sem *B.*

inom. Gyðingar svorðu: «[Slic orð¹ heyrðom ver alldregi fyrr, enn þat viliom ver þer raða, ef [þu ert at crossinóm spurðr², at þu latir æigi vist³ verða, hvar hann er folginn.

Fra vidrtali þeira Elenu ok Gyðinga. 4

5. Þa er Gyðingar ræddo þetta með ser, þa komo riddarar⁵ oc mællto: «Komit a fund drotningar, þviat nu vill hon við yðr tala.» En er þeir como til mals við hana, spurði hon þa eptir crossi Cristz. Enn þeir villdo henne ecki satt til segia. Þa mællte hon, at þeim skyllði öllum kasta i elld brennanda. En þeir urðu hræddir⁶ oc sælldo fram Judam oc mællto: «Þessi er spamannz¹⁰ son oc kann vel lög, hann man kunna, drotning, at segia þer alla luti, þa er þu spyr hann eptir.» Síðan let hon þa i brott fara, en Judas var epter halldinn. Þa mællti Elena við hann: «Þu mátt velia þér hvárt er þu vill lif eða dauða.» Judas svaraði: «Hverr man i eyðimöre eta griot, ef brauð er hia.» Helena mællti: «Ef þu¹⁵ vill lifa, þa segðu mer, hvar cross Cristz er 7.» Hann svaraði: «At þvi sem bækr segia, þa ero nu liðin meirr en .cc. vetra fra piningo Cristz, ok er eigi vænt, at ver ungir menn megim vita, hvar cross Cristz er.» Helena mællti: «Fyrir myclo lengra var orrosta i Troia⁸, oc vita þo margir menn þau tíðendi, sem þar voro, oc vitoð²⁰ ero leiði [margra agætismanna þeira sem þar fello 9.» Judas svaraði: «Af þvi er þat vitat, drotning, at þat er allt a bocóm skrifat¹⁰, en þetta er ecki a bokóm varom.» Hon mællti: «Hefi ek þer bækr er þat segia, hvar Kristr var crossfestr, oc eigi beiði ek þic annars, en þu visa¹¹ mer glægt til þess staðar, er Locus Calvarie heitir, oc²⁵ man ec þar leitaz um, sva sem [verða ma¹².» Judas mællti: «Fornt heiti er þat, oc veit ek eigi nu þann mann, [er vita muni¹³, hvar sa staðr er.» Þa reiddiz Elena oc mællti: «Þat veit ec fyrir enn crossfesta¹⁴, at þic man ek lata svelta [i hel¹⁵, nema þu svarir mer meirou skilom.» Síðan let hon setia hann i gröf diupa oc þurra, oc var hann þar matlauss .vii. daga. Eptir þat callaði Judas [oc mællti¹⁶: «Lati mic a brot or gröfinni, en ek man segia, hvar cross Cristz er folginn.»

1 [Slikt *B* 2 [nu er at krossinum spurt *B*. 3 uppvist *B*.

4 *Saal. Overskr. i B*; sees ikke i *A*. 5 drottningar tilf. *B*. 6 gagn-
hræddir *B*. 7 folginn tilf. *B*. 8 Troio *B*. 9 [þeira manna,
er þar fellu miklir agætismenn *B*. 10 ritad *B*. 11 visir *B*. 12 [mer
likar *B*. 13 [at þat muni vita *B*. 14 Crist tilf. *B*. 15 [til
bana *B*. 16 [or gröfinni *B*.

Fra enom helga †. 1

6. Enn er hann var latinn upp or grofnum, þá fór hann í þann stað sem crossinn var² og mælltiz þar fyrir [a ebresea tungu³: «Þu guð er giorðir himin og iorð og allan heim lykr í [hnefa, þu sitr⁴ yfir Cherubin og Seraphin og stíornar öllum engla fylkiom. Þu ert allra luta drottinn, og þín skepna erom ver. Þu hratt villtom englom í helvitis diup með höfðingia sinom, og muno þeir þar kveliaz at eilífo um allar alldir at boðorði þíno. Nu drottinn, ef þinn vilir er, at hefiz [ríki sonar Marie, og er hann⁵ af þer sendr, fyrir því at líeliet er, at hann giorði eigi slíe takn, og æigi [myndi hann rísa upp af dauða⁶, nema hann [se þinn eingetinn⁷ son, syn þu oss nu þína dyrð. Og sva sem þu guð heyrðær bæn Moysi vinar þíns og vitraðir fyrir honom bein Joséph fauðor várs, sva giorðu fyrir oss þær iarteinir, at riuki upp or iorðo sva sem ilmí 15 dyrlligra smyrsla í þeim stað, sem cross Cristz liggir, og skal ee þa trua því, at Cristr enn crossfesti er konungr Israel og hefir eilíft velldi um allar alldir⁸.» En er Judas laue bæn sinni, þa skalf⁹ iorð, og kom reykr upp or iorðo með ilm dyrlligom. Þa undraðiz Judas og hellt hondom til himens og mællti: «At saunno 20 ertu Cristr hialpare heimsins, og þacka ee þer, drottinn, er þu lætr¹⁰ mic nalgaz miskunn þína, sva omaeligr¹¹ sem ek em; bið ek þic, drottinn, [mun þu eigi¹² syndir minar, og tak mic í sveit með Stephano frænda minom.» Síðan toe Judas at gyrða sic, og [því næst grof hann iorð af öllu afli, og er hann hafði grafit¹³ um tío 25 faðma, þa fann hann þróa crossa folgna í iorðo. Hann tok þa upp, og [voro bornir¹⁴ at Eleno. Hon spurði, hverr Cristz cross væri, og mællti: «Pat vitóm ver, at .ii. muno vera crossar illvirkia þeira tveggja, sem pindir voro með drotne.»¹⁵ Þa voro lagðir allir crossarnir, [oc biðo menn¹⁶ iartegna af guði. At none dags var boríð 30 líe a borum nær því sem crossarnir lago; þa varð Judas feginn

1 Ikke nyt Capitel i B. 2 folginn tilf. B. 3 [vid gud einn saman aa ebreska tungu, sem hann mællti þessum ordum B. 4 [hnefa þer, ef þu vill, þu ert B. 5 [sonr þinn almattigr gud B. 6 [mætti hann af danda risit hafa B. 7 [væri þinn enga B. 8 Her nyt Capitel i B med Overskr.: Her seghir fra því at Judas kændi kross drottins. 9 pípradi B. 10 létz B. 11 uverdr B. 12 [fyrirgef þu mer B. 13 [at grafa nídr iordina B. 14 [bar B. 15 Judas kvedz eigi vita, hverr sa kross var, sem Cristr var pindr aa tilf. B. 16 [i midri borginni; þar stodu menn yfir uppi ok biðu B.

oc mællti við Elenam: »Nu mantu vis verða, drotning, hvert er hit helgazta tréið.« Þá lagði hann tva crossa a likit, oc reis eigi upp enn dauðe. Enn þá er hann lagði enn þriðia crossinn á, oc var sa cross drottins, þá lifnaði¹ enn dauði oc reis upp. [Þá toko allir at dyrka² gud, þeir sem hia voro. Enn [diofull aufundaði þat oc toc at calla i lofti³: »Hverr er sea, er nu dregr andir minna manna [fra mer oc⁴ or hondom mér! Þu Jesus en naddverski heimtir alla til þin! Nu hefir þu cross þinn latið upp taka til oþyrfta⁵ mer⁶, oc þu Judas gengr nu i moti mer; þat var fyrr er Judas veitti mer lið at þvi, sem (ek) vilda fram koma, enn nu kemr Judas annarr mer at myclo oliði. Raðs man ek mer leita, ek skal kveykva upp konung þann enn(!) enskis virði enn crossfesta, oc fremi vilia minn. Sa man kvelia þic, Judas, þar til er⁷

III.

FLAGELLATIO CRUCIS.

(*Cd. Holm. 2 folio, A; 235 folio, B.*

Flagellacio crucis in Biritho.⁸

Svo segia helgar bækr, ath ut æ Syrlandi vit borgir þær tvær nafnkunnar, er önnur heitir Tyrus, en önnur Sydon, er borg su sem heitir i⁹ Biritho. Þadan var i fyrndinni skattr golddinn til höfuborgar þeirar, er Antiochia heitir. I Biritho bygdi fioldi Gydinga, ok þar attu þeir mikit þinghuss. Einn kristinn madr keypti þar¹⁰ hus at einum gydingi ok bio þar um stundar sakir. Hann let giðra¹¹ likneski drottins æ krossi ok setti þat yfir reckiu sina. Þessum manne ox¹² fe at guds vilia, svo at hann keypti ser meiri huss ok selldi þa þessi gydingi einhverium. En er hann færði þadan æ braut fõng sin, þa vard sva af guds fyrirhyggju,

1 kviknadi *B.* 2 [ok lofadu allir *B.* 3 [aufundsiukr diofull um alla goda luti, þoldi illa ok tok at kalla i lopti med þersum ordum *B.*
 4 [*mgf. B.* 5 oþyrftar *B.* 6 *Her ender B.* 7 *Her ender A.*
 8 *Saal. Overskr. i B;* Eventus hverr er vard æ Syrlandi de sancta cruce. capitulum *A.* 9 *mgf. B.* 10 *tulf. B.* 11 *gera B.* 12 *audr ok tulf. B.*

ath hann gadi eigi likneskisens, er¹ stod yfir hvilu hans, ok varð þat þar eptir. Gydingrinn bio leingi i husi þesso, svo at hann sa eigi likneskit, fyrir því ath þar bar skugga æ, sem þat stod. Þat var einn dagh ath hann baud til sin gydinge öðrum, ok atu þeir
 5 ok drucku badir saman. En er gestrinn litadizt um, þa sæ hann likneskit ok mællti vit husbonða: »Hvi hefir þu likneski þetta i husi þino, þar sem þu ert gydingr?» Ok hann let þessi oðaslattu fylgia marga gudlastan, því meir sem hann horfdi leingr æ likneskit. En sa er honum hafdi heim bodit sannade med særum, ath
 10 hann hefdi eigi þat vitat þar til, ath þat likneski var þar i því husi. Gestrinn reis þa upp med mikilli reidi ok for til fundar vit höfðingia Gydinga ok sagdi þeim, hvat hann hafdi sed. Þeir mælltu: »Mattu þetta oss syna?» Hann svaradi: »Ek ber þetta framm i husi hans.« Þann dag hofduz þeir eeki at, fyrir því at þa
 15 var frammordit.

Um iarteinagerd vors herra.

2. Ath morne söfnuduzt saman allir höfðingiar Gydinga oe foro med sveit mikla sinna lögunauta i huss þat, sem likneski Kristz stod, af tilvisan þessa manz, er þeim hafdi fra sagt. Fundu
 20 þeir likneskit ok ædduz æ hendr þeim manne, er þat hafdi i husi sinu, ok giordu hann rekning or sinni sveit. Sidan toku þeir ofan krossinn med likneskinu or stad sinum ok mællto: »Svo sem vær vitum, ath fedr vorir gerdu vit Krist, svo skulum vær giðra vit likneski þetta.« Sidan toku þeir at hrækia æ likneskit ok liosta
 25 þat, ok þar med mællto þeir: »Allt þat er giört var til hædungar vit Krist, þa giðrum vær vit likneski hans.« Þa toku þeir at hlæia ath likneskino ok at finna [at likneskinu ok finna² sakir ok mæla hverskyns hædung sialfum gudi, er þeim matti i hug koma, ok enn mællto þeir: »Negldu frændr vorir hendr Kristz ok fætr,
 30 ok gall ok olyfian gafu þeir honum at dreeka, gerum ok slikt vit likneski hans.« Þa er þeir höfdu þesso slegit i munn likneskino, mællto þeir: »Lustu þeir höfut Kristz, gerum ok svo.« Ok er þeir höfdu slikt allt giort³, þa mællto þeir: »Svo sem þeir lögdu spioti æ sidu Kristz, leggium vær ok spioti æ likneskinu.« En
 35 er þat var gert, þa rann or sidu likneskinu blod ok vatn, svo sem fyrr hafdi runnit or sidu drottins, þa er hann var spioti lagdr æ krossinum helga.

1 saal. B; ok A. 2 [tilf. B. 3 gert B.

Af blodi ok vatne likneskis.

3. Dyrð se þer, drottinn Jesus Kristr sonr guds lifanda, þu steight¹ af himni til hialpar vorrar ok vart her i heimi fyrir vorar sakir, ok þu oðaudligr villdir deya oss til frelsis. Hverr kunnir virda eða hverr megi [makligum ordum² lofa mildi miskunnar 5 þinnar, svo opt sem þu lætr villta ok overða til þin snuazt ok niota þinnar gæsko³ endrnyiadrar i slikum taknum, sem nu var fra sagt. Ok sidan er olldungar Gydinga sæ blod ok vatn renna or sidu likneskinu i mot'ollu edli, þa mællto þeir: »Med því ath um allan heim er mart sagt fra taknum ok iarteinum, þeim er Jesus 10 enn nadverski gerdi æ siukum monnum ok vanheilum, tókum nu blod þetta ok latum renna i ker, saufnum sidan siukum monnum, þeim sem vær höfum til, ok reynum, hverr kraptr því fylgir.« Sidan letu þeir blod þetta ok vatn i eitt ker ok mællto þæ þar⁴ yfir mörgum gudlastanar ordum um sialfan Jesum Krist, ok hófdu 15 ker þetta med ser þangat, sem læ mikill fioldi siukra manna saman safnadr. Fyrst ridu þeir þesso æ krypling, þann er kreptr var fra barnæsku, ok vard sa þegar heill af slikri atferd; fengu margir blindir menn syn, en diöfulodir vitkoduzt ok fengu heilso sina. Þessi tidendi foru bratt um alla borgina, svo at þangat sottu allir 20 siukir menn, þeir er komazt mattu sialfir, ok þeir voru margir fluttir, er eigi mattu ganga, en allir urdu heilir, þeir sem þessum heilivog var æ ridit.

Fra Gydingum er tru toku.

4. En er fioldi Gydinga sa þessi takn, þa bra þeim miok vit, 25 ok svo giordizt, at allir höfðingiar þeira, sem vit voru staddir þessi takn, sneroz til retrrar truar, ok konur þeira ok börn, ok allt folk þeira tok at lofa gud med hærrri röddu ok svo mælltum ordum: »Dyrð se þer, drottinn Jesus Kristus! þik krossfestu frændr vorir ovitendr, ok vær höfum krossfest þik i likneski þinu helgu; dyrð 30 se þer, Kristr sonr guds lifanda, þu er med taknum mættar þins birtir blindleik hiarta⁵ vorra ok heimtir oss til þinnar miskunnar. Nu wiliu vær trua æ þik, ok vertu oss liknsamr ok þigg idran vora, ath eigi svelgi oss helviti, sem vær höfum oss adr til rædit i mikilleik glæpa varra. Þu hefir mörg takn synt fedrum vorum 35 ok mikil gæði þeim veitt i maurgu lagi. Wæg þu syndum wörum,

1 stett B. 2 [makliga B. 3 Först skrevet æsko i A med senere tilføiet g over Linien; gæzku B. 4 enn B. 5 saal. A og B.

drottinn, nu, ok lækna allar andir worar.« En ath græddum aullum siukum monnum, þeim sem til komu, þa foru haufdingiar Gydinga ok aull sveit þeira med þeim til byskups þess, er yfir kristnum monnum war i borginni, ok kollodu allir einni rauddu ok mælltu: »Einn er gud fadir, einn er Jesus Kristr son guds, sæ er fedr worir krossfestu, einn er gud heilagr andi.« Þeir iatudu fyrir byskupi [syndir sinar¹ ok syndu honum likneski þat, sem iarteignir haufdu at gerdz² ok saugdu honum allan atburd, svo sem giördz² hafdi. Þa baud byskup allre alpydu [ath fasta.³

10 En sidan skirdi hann alla Gydinga, þa sem i borg þeire woru. Hann vigdi þinghus þeirra til kirkiu i nafne Jesus Kristz, ok mörg önnur hus þeira helgadi hann postolum guds ok pislarvottum. Tidendi þessi aull saman foru wida, ok var ollum kristnum monnum mikill fagnadr at, þeim sem heyrdu, fyrir því at af þessum

15 taknum höfdu margir bot feingit likamligra meina, en þo myklo fleiri hialp anda sinna. Sidan budu forstiorar kirkiunnar ok kristninnar bædi i Roma ok Antiochia, at sa daghr, er þessi takn gerduz æ, skylldi hatidliga halldiun vera af kristno folki i minning heilags kross; en sa dagr er tveim nottum fyrir Marteins messu.

20 Gud fadir, er ser let soma mannkynit ath leysa fra eilifum dauda fyrir dyrligan dreyra eingotins sonar síns, hann veitti oss þa likn, at þeir sem koma til þess at dyrka ok tigna önn helga kross, wæli leystir af böndum synda sinna fyrir þeim ömum þess heilags drottin varn, er med haunum lifir ok rikir i einingu heilags anda

25 gud wim allar allder allða. Amen.⁴

1 [*tülf. B.* 2 gerzt *B.* 3 [*faustu B.* 4 per omnia secula
seculorum amen *tülf. A.*

DIONYNIUS SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio, A; 235 folio, B.*)

Her byriar upp sögu Dionisij byskups.

Paulus¹ postoli sa er af himni var kalladr til postola lags, þa er hann for um allt Grickia² velldi ath boda tru Kristz, þa kom hann til borgar þeirar er Athenis heitir. I þeirre borg var spekingr, sa er Dionisius het, ok red hann fyrir hofs blotum. En er Paulus kom um³ dagh til hofsins, þa fann⁴ hann þar mörg 5 skurdgod ok⁵ einn stalla, þann er eignadr var okunnum gudi. Þa spurdi Paulus Dionisium speking, hverr sa væri enn okunni gud. Dionisius svaradi: »Enn er sæ oss eigi syndr med godum, heldr sparizt hann til ovordinnar tidar.« Paulus mælti: »Þann 10 gud boda ek ydr, er þer kallit okunnan, en hann er sannr gud ok saunnr madr, þviat hann let berazt fra⁶ meyiú ok var pindr fyrir heilsu manna ok deydr⁷ ok reis upp af dauda ok ste upp til himna, ok sitr til hægri handar gudi fedr, ok mun hann koma i enda heims at dæma um alla hluti, þa er gioraz i heimi. En er 15 postolinn hafdi þetta mællt, þa sannadi hann iarteinum kenning sina ok gafsyn þeim manne, er blindr var borinn. Þa tok Dionisius tru ok let skirazt ok giordiz lærisveinn Pals postola ok fylgdi honum þria vetr, hvert⁸ sem hann for. En sidan var hann vigdr til byskups af Paali postola i Athenisborg, ok gerdiz enn mesti kennandi ok snere til tru ollum borgar lyd ok miklum hluta 20 herads bygdar.

2. En er noekurir vetr lidu þadan, þa spurdi Dionisius, ath þeir Petr ok Pall voru hafdir⁹ i böndum i Romaborg. Þa gerdi

1 Pall *B.* 2 Griklandz *B.* 3 einn *B.* 4 sa *B.* 5 fann *tülf. B.*
6 Mariu *tülf. B.* 7 daudr grafinn *B.* 8 hvar *B.* 9 halldnir *B.* 25

hann þangat för sina, þvíat hann var fvrss ath deya med postol-
 um. En guds postolar voru fyrir farnir [af heime til guds¹, en
 hann kæmi til Romaborgar. En er hann kom fyrir þafann, þa
 tok hann² feginsamliga vit honum, ok var hann i Romaborg
 5 noekura stund. En er almattigr gud villdi lysa med sinni miskunn
 otru myrkr vestrmanna, þa mælti Clemens a þessa hund vit
 Dionisium: »Ser þu, Dionisius brodir, at mikill er kornskurdr en
 fair verkmenn i3 guds akri; en allz þu ert [vel lærdr⁴, þa far þu
 i nafni drottins ok rek eyrendi guds um allt Frakland; svo sem
 10 drottinn Jesus Kristr gaf Petri lærifedr minum velldi at binda ok
 at leysa, svo set ek þer velldi at leyfi postolans, at þu færir fram
 gudspialligar kenningar um allt Fraklaud, ath fyrir þina kenning
 megi hvervitna kynnaz nafn Kristz, en þu megir heyra vit þik
 mællt þat, er sagt er i gudspiallinu: heill þu, godr þræll ok trur!
 15 því at þu vart trur i5 fram hlutum, mun ek þik setia yfir marga
 hluti; gæck inn þu i fagnad drottins þins.« En er hann hafdi
 þetta mællt, þa sendi hann Dionisium norðr um fiall, ok enn med
 honum göfga votta kristinnar truar Saturninum, Marcellum,
 20 Lucianum, Faustinianum⁶, Victorieum ok enn adra, þa er eigi eru
 nefndir, ath vottum væri bundin öll kenning þeira. En er þeir
 komu til borgar þeirar, er Arelatensis heitir, þa sendi Dionisius
 Marcellum til Spanialandz ath efla þar kristinn dom, þvíat Philip-
 pus byskup Spanialandz⁷ hafdi andaz lithu adr; en hann sendi
 Saturninum til herads þess, er Aquitania heitir[, er vær köllum
 25 Aqvitanialand⁸. Lucianum vigdi hann til prestz ok sendi hann til
 borgar þeirar, er Beluacensis heitir, en Faustinianum ok Victori-
 kum sendi hann til herads þess, er Tervacensis⁹ heitir, ath þeir
 bodadi tru heidnum mönnum. En sialfr Dionisius med Rustico
 presti ok Eleutherio diakni for til hofudborgar þeirar, er Parisius
 30 heitir, ok færði þar fram helgar kenningar, þær er hann hafdi
 numit af Pæli postola¹⁰, ok sotti hann þangat med hita sadrar¹¹
 truar, er hann vissi mesta villu fyrir¹² heidinna manna, þvíat hann
 hræddiz eigi oguir ne pisler heidenna manna. [Aminning lidenna
 meistara¹³ styrkti hann til ovordinna pislra, þvíat hann vissi sik
 35 hafa mundu eilíft líf fyrir¹⁴ stundligan dauda, ok var hann fuss
 at verda pislarvottr Kristz. En þo var borg sia¹⁵ Parisius agæt

1 [til handa gudi *B.* 2 Clemens pafi *B.* 3 aa *B.* 4 [*saal. B.*;
 vestverskr *A.* 5 *tílf. B.* 6 Fustianum *B.* 7 Hyspanie *B.* 8 [*mgl. B.*
 9 Tarnesensis *B.* 10 i Athenisborg *tílf. B.* 11 sanrar *B.* 12 vera
 40 *tílf. B.* 13 [Minningh lidinna meinlæta *B.* 14 eptir *B.* 15 þessi *B.*

af fiolda göfugra manna, audig ath aurum ok at öllum kaupskap, þeim er vida var þangat færdr, [gnög at ökrum ok god¹ at vngordum ok at alldinskogum. Þar var ok margr veidiskapr til fridenda, dyr ok alldin, en fiskar i æ þeiri, er fellr hia borginne. Þenna stad valdi ser heilagr Dionisius til kenninga, ok hafdi hann 5 þvi meiri² kostgæfi til at leidretta andir manna, sem törvelldra var at snua þeim fra heims elsku, þviat þvi traudari er hverr at fyrirlita heiminn, sem [fleira hefir³ af fridendum hans.

3. En er margr lydr hafdi tru tekit af kenningum Dionisius⁴, þa mællti hann vidr einn göfgan mann, þann er Lisbius 10 het, þann er fystr hafde göfugra manna skirn tekit i borgenni: »Allz⁵ nu tekr fioldi manna tru⁶, ok safnazt hvern dag marger til skirnar, þa litzt mer vel fallit at kaupa akr at þer ok lata gera þar kirkiu, at þangat safnizt allir til kenningar ok skirnar, þeir er tru vilia taka.« Lisbius svaradi: »Kauplaust mun ek þer 15 veita akr þann, er þu falar.« Dionisius mællti: »Eigi skal sia kaupskapr æ þa lund fara, þviat drottenn Jesus Kristr, er berazt let fra meyiü til heilsu manna, þa var hann i leigdu husi borenn, en eigi æ eigenligum bæ frænda sinna, af þvi syniz mer eigi rett at gera a okeyptri⁷ iördu hus, þat⁸ er endrgetaz [inni astvinir⁹ 20 guds; af þvi er skynsamligt, at þu takir verd fyrir þenna stad, at sa let sik vid verdi selia, er alla leysti fra eilifum dauda fyrir skirn ok tru, en þu gef aumum¹⁰ verdit, ef þu vill þat Kristi færa.« En er þeir rædduzt þetta vid, þa keypti Dionisius akrinn, ok var þar þvi næst [kirchia ger¹¹ ok kennimanna til feingit, 25 þeira er adr voru at godum sidum kendir¹². En Dionisius kendi tru Kristz hvern dag heidnum mönnum ok sneri þeim fra blotum til truar, ok spandi hann gudi til handa þa, er diöfull hafdi villta fra skapara sinum, ok gerdi hann þa himinrikis verda¹³, er hann spandi fra þessa heims elsku¹⁴. En sva mikinn krapt 30 vann drottenn fyrir þræl sinn Dionisium, at hann sneri hiortum otruada manna eigi midr af iarteinum en af kenningum. En er blotmenn leitudu margra væla i gegn honum ok drogu saman lid mikit ok biugguz til orrostu i gegn Dionisio ok lidi hans, þa skein sva mikit lios himneskrar miskunnar yfir honum, at þegar er enir 35

1 [gnægd at aukrum ok gædd B. 2 meira B. 3 [hann hefir fleira B. 4 hans hins heilaga Dionisij B. 5 þar sem B. 6 i borginni tru drottins mins Jesus Kristz B. 7 saal. B; keypti A. 8 þar B. 9 [mune oskmægir B. 10 mönnum tilf. B. 11 [saal. B; kk' bær A. 12 reyndir B. 13 menn B. 14 villu B.

grimmu hermenn sa hann, þa var annattveggia ath þeir lögdu nidr grimmleik sinn ok vopn ok fellu til fota honum, eda ella urdu þeir hræddir ok flydu fra augliti hans, ef þeir villdu eigi til truar snuaz. Þat gerdiz med undarligum hætti, at vopnadr lydr matti eigi rönd reisa vit vopnlausum manne, helldr brutu þeir sialfir skurdgod sin, þeir er smida letu, ok fognodu nidrfalli godanna, þa er þeir risu upp¹ til andar heilsu. Diofull harmadi yfirstigning² med sinni sveit, en kristni guds fagnadi sigri sinum. En er hinn forni fiandi sa eydaz sina sveit en [aukaz guds lyd³, þa leitadi hann rada⁴ þeira, er hann matti, ok eggiadi hann sina menn at gera þæ ofrid þeiri sveit⁵, er þa var nöckut efd af Dionisio byskupi.

4. Blotmenn kunno⁶ illa, er þeir sæ brotin skurdgodin, en þeir mattu ecki velldi hafa i gegu fiolda kristinna manna þeira, er æ einn gud trudu; ok er þeir mattu eigi fram koma þeiri illzku, er þeir fystuz at giöra til öpurftar kristnum monnum, þa foru þeir til fundar vit Domicianum konung⁷, er næstr var eptir Neronem, hann gerdi ofrid Kristz iatörum, ok sögdu þeir konungi⁸, ath fiolkunnigr madr, er Dionisius het, eyddi allri göfgan godanna. En er enn grimmasti konungr⁹ heyrði þetta, þa fyllidiz hann upp svo mikillar reidi, at hann let þegar taka hvem kristinn mann, er hann matti finna, ok neyda¹⁰ til blota eda selia til pisa. Þa var sendr norðr til Fraklandz greifi, sa er het Fescenninus Sisinnius, med [mikilli reidi ok¹¹ miklu lidi, at hann leti taka Dionisium enn gamla kennimann, er agætr var vordinn af iarteinum ok kenningum, ok neyda til blota eptir bodordum konungs, eda leti pina hann ath lögum þeira, ef hann villdi eigi blota. En þau voru lög þeira, at þann mann skyllde vondum beria edr höfud af höggva, ef¹² gerdi i gegn Romaborgar lögum. En er greifinn¹³ for norðr med lidi sinu at leita Dionisius¹⁴, þa vard honum bratt heyrinkunnikt¹⁵ nafn hans ok iarteinir. Þeir skundudu þess at meir ferd sinni, unz þeir komu tll Parisius borgar, þar er þeir fundu Dionisium teliandi¹⁶ tru fyrir otalligum lyd ok med honum Rusticum prest ok Eleutherium diakn; þviat þessir helgir menn villdu allðri skiliaz vit Dionisium, þeir fylgdu honum i ast guds ok skilduz eigi vit [hann æ¹⁷ pislartid. En er sogd var tilkvoma greifans med

1 siollir tilf. B. 2 sik yfirstiginn B. 3 [fiölgadizt Kristz lydr B. 4 væla B. 5 kristni B. 6 þvi tilf. B. 7 keisara B. 8 honum B. 9 Domitianus tilf. B. 10 saal. B; nefndi A. 11 [mgl. B. 12 er berligha B. 13 Fescenninus Sisinnius greifi B. 14 Dionisij B. 15 kunnict gert B. 16 saal. A og B. 17 [saal. B; hans A.

Romaborgar lidi ok nyium bodordum konungs, þa runnu a mot honum heradsmenn ok höfðingiar borga ok baru upp tidendi þau, at menn voru sendir til hofuds Dionisij¹ byskups.

5. En er drottinn Jesus Kristr villdi þa sinn pislarvott kalla fra þessa heims meinum til eilifrar dyrðar fyrir uthelling blods, þa þusti at honum fiöldi heidinna manna, ok var hann gripinn af þeim ok bundinn ok hleginn ok [hrækt i andlit², ok med honum Rusticus prestur ok Eleutherius diakn, ok voru þeir leiddir fyrir greifann. Sisinnius greifi mælti: »Ertu enn forni karl, sa er Dionisius heitir, er kalladr ert öðru nafni Makarius, er³ menn 10 segia, at þu briotir bodord ens göfgazta keisara ok eydir blotum allra goda?« Dionisius svaradi: »Gamall em ek at likams alldri, en [ævallt ungr ok alroskinn⁴ i tru ok æst drottens mins Jesu Kristz, ok safna ek fyrir kenningar þionustu nyium sonum til handa gudi, [er endrgetazt let⁵ fyrir skirnar vatn ok helgan anda, 15 ok helld ek med hreinu hiarta bodordum ens æzta⁶ konungs.« Greifinn mælti: »Segdu mer, hvern gud þu göfgar.« Þa svorudu þeir allir [.iii. fostbrædr⁷ Dionisius Rusticus ok Eleutherius, sva sem einn madr mælti, þviat þeir voru af einum anda allir lærdir: »I þvi er synt, at vær erum sannliga kristnir, at vær truum af 20 öllu hiarta ok iatum med munnri ok göfgum⁸ i verki födur ok son ok anda helgan, einn gud i algjörrri þrenningu, einn i guddoms velldi, drottin vorn Jesum Krist, sannan gud af fedr getinn fyrir tidir ok sannan mann æa tid borinn fyrir heilsu vora⁹ fra meyi, þann er pindr var deyðdr¹⁰ ok grafinn ok reis upp. af gróf ok ste 25 til himna, ok sitr til hægri handar gudi fedr a himnum ok rædr öllu velldi himnesku ok iardligu, hann mun koma at dæma um lifendr¹¹ ok dauda fyrir ogn elldz.« Greifinn mælti: »Ecki þarft þu, enn forni karl, at segia mer fra þessum hlutum, ærid¹² margt heyrði¹³ ek sagt i Romaborg fra þessi villu þinni ok fiöldkyngi; 30 segdu mer, ef þer vilit lyda bodordum konungs vors ok blota godum odaudligum; en ef þer gerit þat eigi, þa mun ek eigi [deila vid ydr ord hellðr¹⁴ bardaga.« En er þeir rædduz þetta vid, þa kom til ein göfug husfreyia, su er Larcia het, med frændlidi sinu, hon kvaddi greifann ok sagdi Lisbium bonda sinn svikinn vera af 35

1 *saal. B*; *Dionisio A.* 2 [i andlit hræcktr *B.* 3 en *B.* 4 [*saal. B*; um allt allroskinn *A.* 5 [þeim er endrgetazt *B.* 6 oyfirstigligsta *B.* 7 [senn *B.* 8 *saal. B*; göfgan *A.* 9 várre *B.* 10 ok daudr *B.* 11 kvika *B.* 12 yfrit *B.* 13 heyrda *B.* 14 [dvelia ydr pislir ok *B.*

fiolkyngi Makarij Dionisij ok hafnat hafa lögum konunga. Þa var Lisbius tekenn ok leiddr fyrir Sisinnium, ok iatti hann sik kristinn vera, ok var hann þegar höggvinn, ok fór hann til guds.

6¹. En enn styrkzti² guds kappi Dionisius var færdr or
5 fötum ok bardr svipum af .ix. ridderum, sva at [sumir gengu til en sumir³ fra, en þeir Rusticus prestr ok Eleuterius diakn voru latnir standa i hia ok sia þisl hans, at þeir [hræddiz ok hyrfi⁴ til blota. En er Dionisius var leingi bardr, þa styrkti hann i kenningum sinum samriddara sina, at þeir hræddiz eigi þisler,
10 helldr eggjadi [hann þa til⁵ at standaz slikar þrautir fyrir tru Kristz, ok lofadi hann dyrd Kristz⁶ ok mælti: «Lof drottens mæler munnr⁷ minn, ok lofi hverr madr nafn hans, þess er mik giördi verdan at bera þislar-mark Kristz æ likam minum, en þat er dyrd ydr, enir kærstu brædr; af því [se þer⁸, at þer mædizt
15 eigi i [þisl minni⁹, helldr styrkiz hiarta ydvalt i ast drottins Jesus Kristz.» Þa voru þeir gripnir Rusticus prestr ok Eleuterius diakn ok bardir, en sidan allir saman settir i myrkvastofu. En annan dag eptir voru þeir festir i stagl ok kvaldir; en þeir gerdu þackir gudi. Þa var heilagr Dionisius lagdr æ¹⁰ iarnreekiu berr¹¹
20 ok kyndr elldr undir; en hann söng lof gudi ok mælti: «Elldligt er mæl þitt, drottinn, en þræll þinn elskar þat. En þu, drottinn Jesus Kristr, er mæltir fyrir spamann¹², þa er þu ferr yfir¹³ elld, ok mun logi eigi granda þer, sva sem þu gaft mer krapt ath stiga yfir haskasamligan elld i likams girndum, svo lattu mik nu
25 yfirstiga þenna hita til dyrdar nafns þins.» En er elldr matti eigi granda önd Dionisius, þa let greifinn beita hann grimmum dyrum. En er Dionisius sa en grimmu dyr fara ath ser, þa giördi hann krossmark¹⁴ æ mot þeim ok leit til himins ok mælti: «Þu gud, er ævallt ert enn same, ver þu nær mer ok syn [mer þann¹⁵ enn
30 sama matt, sem þu syndir þræli þinum Daniele.» En er dyrin komu at honum, þa fellu þau til fota honum. Þa let greifinn kynda ofn gloanda¹⁶ ok kastadi þangat Dionisio; en hann gerdi krossmark fyrir ser ok mælti: «Gef þu mer, drottinn Jesus Kristr, at ek ganga omeiddr ut or þessum bruna, er likneski er eilifrar kvalar,
35 ok slokk þu med döggu¹⁷ heilags anda þenna elld, svo sem þu

1 Um pining Dionisij *Overkr. A.* 2 sterki *B.* 3 [ymisir gengu til ok *B.* 4 [*saal. B;* hrædduz ok hyrfdi *A.* 5 [þeir sik *B.* 6 guds *B.* 7 mudr *B.* 8 [siaid vid *B.* 9 [þislinni *B.* 10 i *B.* 11 ok naucktr *tüf. B.* 12 munn spamanzius *B.* 13 manligan *if. B.* 40 14 fyrir ser *tüf. B.* 15 [*saal. B;* merktan *A.* 16 loganda *B.* 17 daugg *B.*

sloktir¹ i uthellingu blods þins loga þann, er monnum vard i inn-
gongu paradisar.» En þeir Rusticus prestr ok Eleutherius diakn
stodu² hia bundnir ok voru bunir at taka slíkar pislir. En elldr
sloknadi vit bænir Dionisij, ok geek sa enn dyrlígi byskup ur ofne
loganda gulle biartare. Þa var hann enn festr a tre ok leingi⁵
kvaldr, ok do hann þo eigi, at³ helldr iatti hann avallt drottne
Jesu Kristo.

7. [Eptir þat voru þeir allir⁴ þrir settir i myrkvastofu med
miklum fiolda kristinna manna; þviat margir truadir⁵ menn villdu
fylgia Dionisio ok þustu⁶ inn i myrkvastofuna. Þa veitti hann⁷
nytsamlígar ok naudsynlígar kenningar þeim, er þangat komo, ok
söng þar messu; sidan vigdi hann holdd ok blod drottins vars Jesu
Kristz til lausnar⁸ lidi sinu. En a þeiri stundu er hann sialfr
ok allr lydr, sa er inni var, skylldi taka corpus domini, þa skein svo
mikít lios af himni i myrkvastofuna, at eingi hafdi slíkt lios fyrr¹⁵
sed. I því liosi vitradiz drottinn Jesus Kristr med fiolda eingla,
svo at margir sæ, ok tok hann et helgada braud ok selldi Dionisio
ok mællti: «Tak þu, vinr minn, þetta takn, er skiott mun fylla
þina dyrd med fedr minum, þviat verkkaup þitt er mikít fyrir
mer, ok heilsa i ríki minu ollum þeim, er þer hlyda; vinn⁹ þu²⁰
nu hraustlíga, ok mun vera minning þin ævallt i dyrd, þviat
gætzka su ok elska, er þu hefir, mun arnat geta¹⁰ hialpar þeim,
er þu bidr fyrir.

8¹¹. Vit þessa ena göfgu iartein var stödd Larcia, su er
nefnd var fyrr adan¹²; þótt hun [væri heidin, þa var hun þo²⁵
forviten¹³ at sia iartein heilagra. Sidan voru guds vinir leiddir
or myrkvastofunne fyrir domstol Sisinnij greifa, ok mællti hann vid
þa: «Ef þer vilit vitkæzt nõckut um sider ok [hafa líft, þa blotid
þer godum ok líft¹⁴, en ef er vilit [eigi lífa¹⁵, þa litit þer hræ
þeira, er nu liggia umyldir ok af ydarri fiólkyngi gerduzt dauda³⁰
verdir, ok skulud er hafva slíkan dauda, ef þer vilit eigi vitkæzt¹⁶.»
En er guds¹⁷ vottar Dionisius, Rusticus ok Eleutherius helldu
stadfastr iatningu tru sinnar ok kiöru at fylla pislarvætti guds,
þa voru þeir leiddir or¹⁸ augliti greifans ok synd þeim hræ pislar-

1 hita tilf. A. 2 saal. B; voru A. 3 mgl. B. 4 [saal. B; Þa
voru þeir A. 5 rettruadir B. 6 gengu B. 7 heilagr Dionisius
byskup B. 8 styrktar B. 9 saal. B; giordz A. 10 fa B. 11 lífa(t)
Dionisij byskups Overskr. A. 12 mgl. B. 13 [hefði ath eins
forvitni B. 14 [saal. B; blotit godum vorum ok lífa A. 15 [helldr
deyia B. 16 blota B. 17 Kristz B. 18 fra B.

votta guds til ognar; en þeir lofudu leyndan dom guds, þess er lægir fyrir litillæti¹ her [i heimi þa, er² hann vill miskunnsamliga dyrka med ser [æa himni³. Morgum pislum voru þeir⁴ pindir en i eingri yfirstignir; þeir runnu fyrir kveliurum⁵ sinum til pislar, at eigi yrði þeir seinir til dyrdar; þeir eggiudu kveliarana sialfr 5 æa hendr ser, at vaxa mætti dyrd þeira, sva sem pislar oxu.

9. En er þeir voru leiddir til hōgs eptir margar pislar ok bardaga, þæa hellt heilagr Dionisius hōndum til himins ok mællti: «Þu gud minn, er [mik skapadir ok leiddir mik til lifs 10 fyrir þina miskunn, ok⁶ kendir mer þina⁷ speki, ok falt eigi fyrir mer leynda hluti rads þins, helldr huggadir þu mik ævallt i miskunn þinni ok vart med mer i øllum þrautum, þackir geri ek þer i øllum hlutum, drottinn minn, þeim er þu syndir mer ok gerdir vid mik, allra hellzt i þvi er þu vitiadir min sialfr ok 15 huggadir elli mina til þin leingi fusa, þviat þu visser, at ek var langa tid fuss at sia þik; en nu taktu mik, drottinn, fyrir pislarsigr medr brædrum minum þælum þinum; en ek fel æa hendi þer þina menn, þa er þu leystir med þinu blodi ok leidrettir fyrir mina kenning; heyrdi þa alla, sem þu hezt sialfr, er æa þitt nafn 20 kalla fyrir tru ok vora minning, þviat þitt riki er med fedr ok helgum anda fyrir⁸ allar alldir.» En er allir truadir⁹ ok nøckverir af heidnum mōnnum svorudu ok søgdu amen, þa fellu guds vottar a kne ok rettu hals sinn, ok voru allir senn bolōxum hōgner, sem greifinn hafði bodit, ok gulldu þeir likami sina iōrdu en andir himne, 25 þviat þeir helldu stadfastri tru, sva at enn þottu [bladrandi tungur Kristi iata¹⁰, þa er hofud voru¹¹ hōggvin af bolinum. Eingi þeira var ødrum skiotari eda¹² seinni, aller [voru þeir senn hōgner¹³, ok foru aller senn .iii. til guds, þviat þeir iattu aller þrenningu guds medr iafnri ast. En sva mikill fioldi kristenna manna var 30 þann dag drepinn, at þat þotti fyllazt i Parisius borg, er David spadi um Iorsala borg ok mællti: «Kōstudu þeir hræum þæla þinna, drottinn, umhverfis Hierusalem, ok var eingi til ath grafva.» En ath øllum mætti vitrazt dyrd ens helgazta kennimananz Dionisius¹⁴ byskups, þa kom lios mikit af himne ok hræzla yfir alla, þa er 35 hia stodu. Þa reis upp [heilagr Dionisius¹⁵ ok tok hōfud sitt i

1 sik tilf. A 2 [sinn i þessum heimi, þann sem B. 3 [tilf. B.

4 guds vinir tilf. B. 5 kvalurum B. 6 [tilf. B. 7 saal. B; mina A. 8 um B. 9 retruadir B. 10 [bladra tungurnar iatandi Cristi B.

11 tilf. B. 12 ne B. 13 [do þeir senn B. 14 Dionisij B. 15 [bolr Dionisij byskups B.

hendr ser, ok geck hann .ii. milor fra stad þeim, er hann var hoggvinnu. Lios þat er vitradizst fylgdi honum ok mikill fioldi eingla, þeira er sungu lof gudi ok mællto: «Dyrd se þer, drottinn.» Hilmar¹ dyrligr fylgdi söng þessum, er heyrdr var [lida til himna². Enn helgi Dionisius byskup var þar grafenn, sem hann nam stadar, ok hviler hann þar nu. En er otalligr lydr sa ok heyrði þessi tidendi, þa toku margir tru retta af lidi greifans ok margir af borgarmonnum; en þeir urdu allir ræddir ok flydu til husa sinna, er eigi trudu. En er Larcia en heidna huspreyia sa þessa iartein, þa geck hun a mot kveliorunum ok sagdi sik kristna vera. Þa¹⁰ vard hun tekin af heidnum monnum ok höggvin, en hun hellt iatningu Kristz ok skirdizt i blodi sinu. En Visbius³ sonr hennar, er hun atti vid bonda sinum Lisbio, hann var enn þa riddere Domicianus konungs i Romaborg, ok var hann ridderi sidan annarra tveggia keisara. En er hann kom til Parisius borgar, þa¹⁵ tok hann tru ok skirn af byskupi þeim er Masus⁴ het, en hann var enn þridi byskup fra Dionisio byskupi, ok fyrirlet hann þessa heims hluti ok samteingdizt [Kriz iaterum⁵.

10. En þeir er banad⁶ höfdu Kristz [ridderum ugdu, at cristnir menn mundi⁷ grafa likami þeira Rusticus ok Eleutherius, ²⁰ er högnir voru med Dionisio, ok bundu rad saman at taka likami þeira a brott ok söckva⁸ i diupan hyl. En almattigr gud, sa er fyrir veit alla hluti, adr verdi⁹, ok skiptir eigi sinu radi, því er hann hefir fyrir ætlat, hann eyddi med spakligu radi gæzku sinnar slægdarbrögdum illgiarnra manna, þvíat göfug hus- ²⁵ preyia het Katula¹⁰, su er heidin var enn þa helldr af naudsynium en at¹¹ vilia, þvíat hun syndi þat i radi sinu ok i tiltekium, at hun villdi til Kristz snuazt fyrir dæmi heilagra guds votta. Sia kona baud heim medr ser þeim, er glata villdu likömum heilagra, ok gerdi beint vid þa, en hun baud huskørlum sinum a laun, þeim ³⁰ er henne voru truaster, at taka æ braut likami heilagra Rusticus ok Eleutherius ok fela. En þeir lyddu vilia drottins ok bodordi hennar ok frömdu þenna enn loffiga stuld, er eingum manni giördi skada en öllum truöndum mikenn avauxt. Þeir falu likami þeira i ardrforum¹², ok letu sem þeir skyldi akr eria, ok hugdu þeir ³⁵

1 ilmr *B.* 2 [*saal. B.*; ok þar stadar aa velli *A.* 3 *saal. B.*;
 Juspiul *A.* 4 Maximus *B.* 5 [guds iattaurum *B.* 6 *saal. B.*;
 iatad *A.* 7 [vinum, hugdu at kristnir menn mundu *B.* 8 þeim
 tilf *B.* 9 verda *B.* 10 Satula *B.* 11 af *B.* 12 iardar-
 forum *B.*

þat, er þa sa, at þeir starfadi at verki¹. En þeir merktu vandliga stadenn, at kristnum mönnum mætti skyrt vera, hvar leita skyllði likama þeira. En er sa akr var saenn sidan, þa gaf hann hundrat-falldan ævðxt. Þat giordizt kononni at fevexti en mörgum at
5 andar heilsu. En er Katula² sa þverra ufrid i gegu kristnum monnum, þa syndi hun³ stad þann, er hon hafdi fela latid likami þeira Rusticus ok Eleutherius. Sidan voru bein þeira upptekin af kristnum monnum ok færd þangat, er grafenn var Dionisius
10 byskup, æ þeim sama degi, sem þeir letu önd sina ok toku sigr-laun af gudi æ himnum, ok er þar nu sidan giör göfgan⁴ þeira af öllum kristnum lyd allt til þersa dags. En af þeira verdleikum ok bænum tok⁵ en göfgazta huspreyia tru ok skirn, ok gaf hun alla eigu sina drottni Jesu Kristo ok helgum monnum hans ok þionadi pislarvottum guds i heilagri atferd, medan hun lifdi sidan.
15 **11.** En er fiöldi kristinna manna ox ok fridr gerdizt, þa var uppreist kirkia göfug i dyrd heilagra guds votta Dionisius Rusticus Eleutherius, ok verda þar margar iarteinir til dyrdar þeira⁶, at eingi madr ma [telia ne hugum af segia⁷: blindir menn taka þar syn, en daufir feingu⁸ heyrn, en haltir göngu, ok flyia diöflar
20 fra odum monnum, ok fa siukir heilsu. þeir er af [öllum hug⁹ kalla a guds pislarvotta i naudsyniar sinar, [hvatki er¹⁰ þeim er at meini. En þeir voru pindir skamt fra Parisius borg a fialli þvi, er kallad var forðum [Odins fiall¹¹, þviat likneski Odins¹² var þar mest göfgat, en nu er [þar kallat heilagra fiall¹³, sidan
25 er guds vottar voru þar pindir. En Dionisius var pindr .x.¹⁴ nottum eptir Michaels messu a enu [fiorda ari ens siönda¹⁵ tigar fra pisl drottins vors en æ enu [sextanda ari rikis Domiciani konungs¹⁶, en þa var Dionisius byskup niraedr¹⁷ at allðri. En sva sem [Nero konungr¹⁸ tok brada hefnd eptir pisl postola¹⁹.
30 sva tok ok Domicianus bratt bana eptir lifat Dionisij; þa var hann skiott ræntri lifi sinu ok riki, sem hann var verdr. En [nu þa bidium²⁰ Kristz votta, at þeir [Dionisius Rusticus ok Eleutherius²¹

1 akrverki *B.* 2 Jatula *B.* 3 kennimonnum *tílf. B.* 4 virðing *B.*
5 Catula *tílf. B.* 6 þeim *B.* 7 [tolu aa koma *B.* 8 *mgl. B.*
35 9 [aullu hiarta *B.* 10 [hvat sem *B.* 11 [mons Merkurij *B.*
12 haus *B.* 13 [þat kallat mons martirum *B.* 14 .ix. *B.*
15 [þridia aari ens .lxx. *B.* 16 [setta ens tiunda tigar fra burd hans ok aa enu fimtanda aari rikis Domitiani keisara *B.* 17 nær sexnredr(!) *B.* 18 [Hierodes *B.* 19 guds Petri ok Pauli *tílf. B.*
40 20 [vær skulum bidia *B.* 21 [*mgl. B.*

se arnendr vorir vid drotten varn Jesum Crist, þann er med fedr ok helgum anda lifir ok rikir [nu ok æ um óðaudligar alldir allða¹. Amen.

DOROTHEU SAGA.

(*Cd.* 429 *octavo*).

5

Þetta er Dorateu saga meyar.

I þann tíma sem heidner menn hófdu valld yfir Romaborg ok ollu romversku ríke, ok þann sem þa var keisare yfer þeim let þína ok drepa alla cristna menn, þa sem a gud trúðu ok hans nafn lofudo ok eigi villdu blota skurdgodum, var i fyr nefndri 10 Romaborg einn goðr madr, sa er Dorathus er nefndr, hans kona het Theodora. Þau voru þæði vel cristin ok þionudo drottnei vorum med miklum kíerleika; rik voru þau at auðefum, þæði at borgum ok steinhusum, vingordum, gulli ok silfri ok gimsteinum, sva at (þau) vissu eigi aura sinna tal. En sva sem þau voru 15 vafin i þessum ofridar storme, þa foru þau i brutt or þeim herudum ok yfirgafu allt, þat er þau attu, fyrir guds skyllð. Tver ðetr attu þau, het aunnur Krist(i)na en aunnur Kalextina, þau hófdu þer med ser. Sidan gengu þau i þat herað er Kapadocia heitir, i þann stad (er) Cesaria heitir, ok fengu ser þar herbergi, sem þau 20 eðludo² sig hellz med nadum vera mega.

2. En þegar þat frettu blotmenn þess sama stadar, þa foru þeir til husa þeira, sem Dorathus hafði ser herbergi tekit, ok var hann þa eigi heima, en ðetr hans badar. Toku þeir ok hetu þeim auðefum, ef þer villdu blota ok færa fornir godunum, en at audrum 25 kosti sogduz þeir mundo þína þer morgum þislum, ok gatu þeir sva snuit þeim til blota ok heidins atrunadar³, því að þer voru hreddar fyrir þislum þeim, er lagðar voru a adra cristna menn.

3. En litlum tíma her eptir attu þau enn dottur sin a millum, þa sem gud gaf þeim til hugganar ok morgum odrum, sva 30 at hon snori morgum heidnum monnum þæði konum ok kollum

¹ [gud um allar alldir verallda B. ² eðludo Cd. ³ atunadar Cd.

til rettrar truar fra skurgoda villu. Hon var skird af einum byskupi i hans herber(g)i ok þat nafn gefit, at hon skyldi heita Dorathea; var henne af því þat nafn gefit, at fadir hennar ok modir villdu, at þat væri dregit af beggia þeira nofnum, ok hafdir 5 hinir fystir stafir or hvorstveggia^r þeira nafne. Þegar a ungunum² all dri var hon full af helgum anda ok þionadi gudi almatkum ok hans modur iumfru saneta Mariu umfram alla hluti. Hon var svo fogr ok frid skopud af gudi, at aungann faun hennar lika hvarki mey ne konu i því landi, ok þo at vidar væri leitad.

10 4. Nu sva sem manzens ovinnr diofullinn sialfur, sem iafnan er vanr um at sitia at svikia þann, er gud elskar, ok hann ser godvilia þessarar meyiar til sins skapara ok trulega þionustu ok stoduga honum veitandi, því fre(i)star hann þess grefa, er yfir þau hierud var settr, hann het Fabricius. Fiandinn bruggar diofuligt 15 eittr med honum ok kveikti lostasemisgirnd til þessarar meyiar, ok let hann senda eptir henne. En þegar sem hon kemr fyrir hann, talar hann blidlega til hennar, at hon skoli fylgia hans vilia ok bydr³ henne borgir ok kastala, gull ok gimsteina, ok at hann vill fa hennar ser til eignkonu, ef hon vill hans radum fram 20 fara. Heilog Dorathea svarar sva mali grefans: »Herra, sagdi hon, yd(r)ar borgir ok kastala, gull ok gimsteina skoli þer bioda þeim, er þat vilia hafa, ok þeiri, sem ydr fru vill vera, en eeki mer, því at ek a mer annan bidill, þann er ek ann af aullu hiarta.« Grefenn spurdi, hvar sa bidill væri, er hon elskadi sva miog. Hon 25 svarar: »Sa bidill er Jesus Cristr son iu(m)fru Mario, ok hans auðefa vil ek niota, en ek fyrirliit oll iardnesk auðefe ok alla villu ok otru svivirdlegra goda ydara.«

5. En þa er Fabricius heyrdi, at hon villdi eece hlyda for-
taulum hans, ok at hon var eristin ok stodug i guds þionustu, því 30 vard hann akaflega reidr ok sagdi sva: »Medan þu villt eece gera minn vilia ok trua⁴ a god vor almattig, þa skalltu þola sva ferliga pino ok naud, at all dri fyrre þiner frændr þolldu slika pinu.« Ok i þessum grimleika let hann taka meyna, svo at hon kom aungo ordi fyrir sig, ok let sioda hana i einnum katli⁵ storum fullu(m) 35 af oleum. En hon bad (gud) ser myskunnar af ollu hiarta. Heyrdi hann ok hennar þen ok sa hennar pino ok onak, er hon þolldi fyrir hans nafne, ok hialpade henne svo, ad þa er kvalar(ar)nir letu af at sioda hana, þa ste hon ut af katlenum sva kat ok glod, sem hon hefði setit i kalldri daugg, ok sva (var) hennar likamr,

40 1 horusteggia *Cd.* 2 aungum *Cd.* 3 bidr *Cd.* 4 tura *Cd.* 5 kaltli *Cd.*

sem hon hefði verit strokenn með hit bezta balsamum. Þar var mart heidit folk víð ok sa a þessa iarteign ok snoriz til rettra(r) truar fra skurgoda villu fyrir fortolur heilagra(r) Doratheo meygjar, ok lofudu gud i himiriki, sem verdugt var.

6. En sem Fabricius sa þessa iarteign, þa sagði hann, at þetta veri vordet af golldrum ok fiolkyngi hennar, ok let taka meyna ok kasta i myrkvastofu, ok let hana þa liggia .vii. daga, ok at hon hafði hvarki at eta ne drekka, ok einginn skyllði til hennar koma at veita henne nockura hialp. Ok er þessi vika var lidin, þa let hann taka hana or myrkvastofunni ok leida fyrir sik. Hann spurði hana: »Hverso hefir þu nu hugsat þitt mal, e(t)lar þu nu at bidia til goda vorra liknar ok luta þeim, er þer mega allt gott giora?» Hon svarar: »Til almattigs guds vil ek bidia myskunar, þan er mer veitir gott ok ollum þeim, er hans leita, en eigi dioflar þeir, er þer truit a.«

7. Þa let Fabricius tak(a) eina stora sulu eda trestolpa ok grafa nidr i iord ok let þar up a setia eitt stort skurgod, því at haun villði, at hon felle a hne fyrir því ok gau(f)ga(di) þat. Heilog Doratea fell þa oll til iardar ok lagði badar henndr sinar i kross ok bad til guds með þessum ordum: »Styrktu mik, drottinn minn allzvalldandi, sva at ec þola vel allar þer pinur, sem þeir vilia a mik leggja fyrir þitt nafn, ok þeir spari mik ecki, því at þu veizt, at ek truir a þik, minn signadi skapari Jesus Cristr, ok sent mer þina hialp, svo at ek gaufga eigi skurdgod þeira blind ok dauf.«

8. En er Fabricius heyrdi, hversu (hon) badz fyrir, þa var lokit at bua um stopulen, er skurdgodet stod a, ok e(t)lad at leida hana þangat til at gaufga ok luta godenu. A þeiri somu stundu komu guds einglar af himne eptir bode guds ok hans vilia ok brutu stopulinn ok godit, svo ad eingenn sa þar sva mik(it) af, ad ein flis eda spann vere eptir. Upp i loptit heyrdu menn, ad dioflarnir greniudu ok sogdu sva: »Heilog Doratea, þu hefir oss alla hrakt ok yfirunnet ok eytt ollum vorum vilia, sva ad ver komum aungu fram fyrir þinum þenum.«

9. A þeiri stundu snoruz til rett(r)ar truar otal heidinna manna ok lofudu gud fyrir þessa iarteign, sem verdugt var, ok þolldu gladlega allar þer pinur ok kvalir, sem greifenn villði a þa legja fyrir guds nafn; let hann suma pina en (suma) drepa, en heilaga mey Doratheam let hann taka ok beria með svipum vęgdar-

laust, sva at blod fell¹ um allan hennar likama, ok med iarnkumbum let hann slita holld af beinum hennar; eptir þetta allt saman let hann taka stor blys logandi ok brenna af henne briosten. En þa er þeir hofdu lokit at pina hana þessum þislum, sem nu
 5 hefir verit fra sagt med stuttum ordum ok skiotu mali, þa var hon þo enn ei alpingis daud; let þa greifenn kasta henne i myrkvastofu. En um nottina hafdi hon þar skamma stund verit, adr enn gud sialfr med sinne myskunn grędi aull hennar sar, sem hon hafdi fengit a sinum likama, sva sem hon hefði allðri sar fengit
 10 eda annan krankleika.

10. Um morgenenn snemma var hon leidd fyrir greifum, ok sem hann sa hana, ad hon var heilbrigd ordenn allra sinna sara, þa undradiz hann miog ok talade sva til hennar: »Þu hin fagra mey ok hin innelega, fylg minum radum ok vilia, ef þu ert klok,
 15 þvi at þu hefir noga þinu þolad; skal ek gera þig rika med mer, ef þu villt elska god vor.« En heilog mer svarar: »Drottinn minn vil ek elska ok hans signudu modur, en ek neita dioflum ydrum ok allri skurdgoda villu, þeiri sem þer heiduir menn truit a.« Þa let greifenn taka hana i samri stund ok fęra þangad, sem
 20 hann fann systr hennar, þer sem fyrir segir fra, at snunar voru fra rettri tru ok til skurdgoda villu, ok epladi² þer sva geta talat fyrir henne, ad hon blotadi med þeim, ok greifenn het þeim miklum audefum til, ef þer geti snuit henne fra rettri tru med nockuru radi. En þegar i samri stund er hon sa systr sinar, þa taldi hon
 25 fyrir þeim reta tru, ok sva kom, at þer logdu allt a hennar valld; snori hon þeim fra allri villu ok vantru, sva at þer neitudo dioflum en iatudu gudi sinum skapara.

11. En þegar Fabricius vard þessa varr, þa erðiz hann af mikilli grimd ok reidi ok bad taka systr hennar badar ok binda
 30 saman at bokunum ok kasta i elld brennanda, ok geek ei fyr ifra, en þeira likamir voru allir brunnir upp at kolum. Sidan let hann kalla helga Dorateam fyrir sig ok taladi til hennar mikilli reidi: »Þu hin illa ok hin hei(m)ska mer, hversu leingi villtu halldaz i þinu hardlyndi ok illzku i moti godum vorum, ok gior anadhvortt,
 35 ef þu villt lifa, ad ofra³ godum vorum, ok bren reykelsi fyrir þeim, ellegar dęmi ek þik til danda ok til hardare⁴ þisla, en þu hefir adr haft.« Heilog Doratheia svarar þa med stodugu hiarta: »Ek fyrirsmar þig ok þin god dumb ok dauf ok alla þina sęmd ok hegoma, en ek vil þola fyrir minn signada skapara Jesum

40 1 fioll Cd. 2 ad tilf. Cd. 3 opra Cd. 4 hardara Cd.

Crist allar þær pinur, sem þú villt a mig leggja, því at i hans gardi ma ek lesa lystug epli ok margar rosir a þessum tima, ok med honum vil ek glediaz efenlega ok hans helgum monnum a hinnum.»

12. En þegar Fabricius heyrdi, at hann gat eigi snuit henne til blota, þa brann hans lif allt af grimd ok reidi, ok let kvalara sla hana med morgum hoggum storum, bæde hennar signada anlit ok likama, þar til er (þeir) voru svo modir, at þeir þoldi eigi leingr fyrir meði. Ok svo hofdu þeir slegit hennar anlit ok likama, at eingenn kendi hana fyrir sarum ok blodras. Sidan let hann taka hana ok geyma um nottina, en um morgenenn let hann leida hana fyrir sig ok dæma til dauda. Sidan (let) hann leida hana til þess stadar, sem hana skyllði hoggva, ok er hon var leidd fyrir stadenn, þa var konungsens skrifari gengenn up i konungsins pallaz i hino hæstu turna borgarinnar, ok sa, at heilog mér Doratea var leid fyrir stadenn. Þa kalladi hann a hana svo sem med nockuro spotti eda dramskap ok bad, at hon skyllði senda ser af þeim eplum ok iurtum ok rosum, sem hon sagdi at yxi i gardi unnanda sins. En hon lofadi honum því ok sagdiz þat skylldu gera. Ok þa er hon kom i þann stad, er hana skyllði hoggva, þa bad hon sier orlofs, svo at hon mætti bidia fyrir sier til guds, ok þat var henne veitt; þa fell hon a sin hne ok bad til guds med þessum ordum:

13. «Hinn signadi skapari drottinn Jesu Cristi, styrktu alla cristna menn, hvern i sinne stet, ok serliga þa, sem kalla a mitt nafn fyrir þig ok minnar pinu minniz med godum ordum eda verkum, hvort sem þat eru kallar eda konur. Gef þeim vilia til at beta þat, sem þeir eda þær hafa þær i moti giort, svo at eptir lift mege þeir audlaz inngongu himirikis med þær ok þinum völdum monnom a domsdegi, ok serlega geym þu alla mina þionuztumenn fra ollum vondum verkum ok vilia. Drottinn minn, enn meira vil ek bidia þig, a hvern sem nockvat fals verdr logit, ok a mitt nafn kallar, frels þu hann þa þar af. En(n) bidr ek þig, almattigr gud minn skapare, at þu gefir ollum cristnum monnum retta idran ok aflat sinna synda a seinazta tima sins lifs; ok ef nockur kona kvelz i barnburd ok kallar hon a mitt nafn, a hverri stundu sem þat er, þa frels þu hana, drottinn minn, af sinum krankleika.»

14. Þegar hon hafdi talat þessi ord, þa var heyrd rodd af hinnum svo meðlandi: «Kom hin innelegazta ok hin kjerazta brudr,

allt þat er þu hefir bedit mig, þat skal ek giarna veita þer, ok ertu vel vird af mer fyrir þa miklu pinu, er þu þoldir fyrir mig.» Ok sem allir hófdu heyrt þessa gudlegu rodd, ok heilog mér Dorathea reis upp af þen sinne, þa sa hon standa nær sier eina
 5 litla fagra mey, ok allr lydr sa, sem vid var hana; hon var berfett sinum fottum, en yfir sier hafdi hon eitt purpuraklædi, sva at eingenn þottiz hafa sied annat þvilikt fyr; hafdi hon i sinum hondum eina litla korf med þrimr eplum¹ ok morgum rosum, ok baud heilagri Dorateu² þessa korf. Hon svaradi henne svo: «Ber
 10 hana, min kiera systir, i borgina til konungsins skrifara Theopholo, því at ek lofadi honum því i giar, þa er ek var leidd fyrir stadenn.» Þegar hon hafdi þetta mællt, þa hvarf meyen i burt, svo at enginn visse, hvad af henne vard. En heilog Dorathea var þa hoggvin i samri stund ok for med þessum þislarsigri til
 15 almattigs guds i eilifa himerikis fagnadi, sem nu hafi þer heyrtt fra sagt.

15. Nu er at segia fra konungsins skrifara Theopholo, sem fyrr var getit, at hann var genginn upp i konungsins turna, ok svo sem hann hafdi setit þar eina litla stund, kom þar inn eitt
 20 fagurt meybarn ganganda ok hafdi i sinum hondum eina litla kórf. Hann þottiz ei hafa sed annad þvilikt fyr. Theopholus bad hana sitia ner sier³, en hun svaradi honum gladlega med fogrum ordum ok sagdi svo: «Tak hier vid þeim eplum ok rosum, sem ek hefi i minne hendi, er Dorathea systir min hefir ydr
 25 senntt, eptir því sem hon sagdiz hafa lofat ydr.» Ok þegar hon hafdi þetta talat, þa hvarf hon fra hans augliti, svo at hann vissi eigi, hvad af henni vard.

16. En sva sem Theophelus sa þessa miklu iarteign, þa kalladi hann hæri roddu ok sagdi sva: «Einn er gud allzvalldandi,
 30 sa er Dorathea truir a ok bodar, en vor gud er ekki utan diofuls spott ok hans daraskapr. En hon hefir þat af sinum gudi, at i þann tima sem vetrinn er kall(d)aztur ok oll iordin frosen ok eingi vidr hefir lauf nockurt eda grodr, þa gefr hann henni nygiar rosir ok epli, sva (at) hon ma þat gefa hverium sem hon vill, ok
 35 upp a þenna gud vil ek trua, því at ek sier, at hann hefir valld yfir alla adra guda.» Ok a hinne somu stumdd for hann þangat, er hann fann cristna menn, ok let skira sig i nafni Jesus Cristz ok bad gefa sier guds likama til hialpar ok tr(a)ustz i moti fiandans velum ok prettum, ok predickadi sidan guds erendi ok reta tru

1 eplum Cd.

2 Doratea Cd.

3 seir Cd.

fyrir ollum þeim, sem villdu hlyda, ok snori otalegum lyd til guds ok fra skurgoda villu ok raungum atrunadi.

17. Þegar Fabricius spurdi, at Theopholus hafdi tekit reta tru ok at hann snøre svo morgum lyd til guds fra skurgoda villu, þa let hann taka hann ok pina morgum pislum senn, svo sem 5 hann hafdi adr giort vid heilaga mey Doratheam, ok at siduztu let hann hauggva hann i sundr i sma stycki ok kasta ut fyrir fugla ok villidyr. En einglar guds toku sal hans ok fluttu til himirikis dyrdar, svo sem allra annara guds pislarvotta, i oumrødilega dyrd med gudi allzvalldanda i þat rike, sem efenlega stenndr med 10 gledi ok fagnadi ok alldri verdr endir a. Heilog mer Doratheam var halshoggvin hinn setta dag manadar þess er heitir fabruarius(!); þa var lidit fra hingatburd vors herra Jesus Cristi þriu hundrud atta tigr ok siau ar, ok er hennar messudagr .iiii. nottum eptir kertamessu halldinn i minning hennar pislar ok anlatz. Nu 15 heidrum ok dyrkum hino heilgustu mey sancta Doratheam, ok beidum þess, at hon arni oss vid allzvalldanda gud eilifrar hialpar ok myskunnar bædi þessa heims ok annars at eilifu utan enda. Amen.

DUGGALS LEIZLA.

(Cd. 681^a qv., A; 624 qv., B; 681^c qv., C; 681^b qv., D).

Ef þu villt madr holpinn vera, [þa sa þvi fręi niðr, sem¹ þu villt upp skera; allt þat er þu matt gott gera ok þu veizt þer
 5 bera, ver þu skiotr þat² at viuna, þa mantu goda ombun finna. Þetta lif er litid ok skamt ok gengr monnum [miog misiafnt³; einir lifa rettvísuga, adrir illa ok syndugliga; en þu ifaz allðri um þat, tru þu þvi, er gud segir; goda ombun eigu godir. En þeir sem af illsku eru allðregi modir, fa heitt ok myrkr⁴ ok hord hybyli,
 10 þau er til [þionar þeira illvili⁵. Þar verðr hverr slíkr at vera, sem hann vill her til gera; allar syndir eigu refsingar sinna verka ok hardar þiningar. Allðri væri þislr ne⁶ helviti, ef eigi væri synda viti. Sa er ann syndum [fær bardaga⁷, en þeir allir, er ser vel haga, þiggia af gudi rikuliga himneska dyrd uendiliga. Þat [synir
 15 oss þessi bok. Hakon konungr or latinu tok⁸ ok let noræna til [umbotar monnum ok huggaiar⁹, at þeir fagni, er gott gera, en hinir hræðiz¹⁰, er misgera; her megu hvorir¹¹ heyra sinn dom, ef þeir fa skilning ok gott tom at vera skilvísuga þat skiliandi, er þessi bok er framteliandi¹². Gud gefi konunginum fyrir sitt
 20 starf eilifa dyrd ok himneskan arf, eptir þenna heim gott langlifi, tign heilagra i eilifu¹³ lifi. Amen¹⁴.

1. Þessi bok synir, hversu einn hirdmadr var snarlíga tekinn¹⁵ or líkam sinum at sia annars heims lif til umbotar þeim, er i

1 [*saal. C*; sa þu niðr, ef *A*. 2 gott er *tílf. A*. 3 [*saal. C*:
 25 vant *A*. 4 myrkt *C*. 5 [*saal. C*: þiona þeira illvilía *A*.
 6 *saal. C*; i *A*. 7 [sinnum hann vill faa hardar þislr *C*. 8 [sama
 synir Hakon konungr i bok sinne, er ur latinu snere *C*. 9 [*saal. C*:
 skemtanar ok umbota hinn annar *A*. 10 ok ottizt *tílf. C*. 11 *saal. C*;
 badir *A*. 12 framberandi *C*. 13 himnesku *C*. 14 *Indledningin*
 30 *mgl. B*. 15 leiddr *C*.

[þessa heims lifi lifa¹; ok gerdiz þetta a Irlandi. En Irland er eyland ok [liggr i vestrætt², ok horfir [annarr endir³ eyjarinnar i sudr, en annarr i norðr⁴. Ok [hefir þessi ey⁵ morg stoduvotn ok margar ar godar ok gnoagar med allzkonar vatnfiskum, ok er [miok skogvaxin ok (hin) nægsta med hveiti ok allzkonar frioi⁶, hin rikazta med allzkonar dyraveidi, hin bezta at siofiska fongum, [aud at vingordum en rik at vinum⁷; sva⁸ hrein ok heilog fyrir ollum eitrykvendum, ormum, yrmlum⁹, pauddum, froskum; sva kroitug, at vidr sa er vex i eyiunni, hudir ok horn, er verda a bufe, ok molld, su er tekin er af iordu¹⁰, sigraz a ollum eitrum; ok þat er morgum kunnigt, at opt er sannliga reynt. Þessi ey helgaz af allzskonar skipan heilagra manna, munklifum ok nunnusetrum. Þessi ey er herklædd med allzkonar dyrligum vapnum (ok) ogurlig ovinum. I sudrætt liggr England miog nalægt; i austrætt bua Skotar [ok Bretar, er sumir kalla Valesa¹¹; en i norðrætt liggr Katanes ok Orkneyiar. Odrum megin gagnvart þessarri ey liggr Spanland¹². Þessi (ey) hefir fiorar hofutborgir ok þriatigi, ok i ollum byskupsstolar, en i tveimr erkibyskupsstoll; [i hofudborg þeiri, er Tikona¹³, heitir, þar er erkibyskupsstoll, sudr i eyiunni er hofutborg annars erkibyskupsstols¹⁴, er heitir Kaselensis¹⁵.

2. I [borg Kase(l)ensis¹⁶ var fæddr madr, sa er Duggall¹⁷ het, [hans grimleikr var helldr mikill; guds miskunn ok milleikr gerdiz ok gaf efni til þessarrar bokar¹⁸. Þessi madr var ungr at allðri, dyrligr at ætt, fridr at¹⁹ andliti, blidr i rædu²⁰; en at sonnu, þat sem varla er harmlaust at segia, þa trudi þessi Duggall sva miog æ fegrð likams sins ok styrk ættar sinnar, at hann vanrækti alla lifsgæzlu²¹ sina, ok hirti allz eeki um hialp salu

1 [þessu lifi eru *B.* 2 [er i ætt vestr, ok utsudrs at sigla af Noregi (Norvegi *C.*) ur Biorgvin *B.*, *C.* 3 [einn gaf *B.*, *C.* 4 en leingd landsins er austr ok vestr *tilf.* *B.*, *C.* 5 [a Irlandi eru *B.*, *C.* 6 [skogi vaxit miog ok hit nægsta (venazsta *C.*) med hveiti ok anllum (odrum *C.*) kornfriofofum *B.*, *C.* 7 [*saaledes rettet*: vinearum expers sed vini dives *lat.*; audig at vingordum, rik at vinum *A.*; audigt at manngædum *B.*; audigt at vingiordum *C.* 8 iord sva *B.* 9 *mgl.* *B.*, *C.*; serpentium, ranarum, bufonum *lat.* 10 ok sandr *tilf.* *B.*, *C.* 11 [er sumir kalla Valeis, en Bretland liggr nockru vestar ok þo aafast Einglandi *B.*, *C.* 12 Norðr undan Irlandi liggr Island, ok er þriggia daga haf i milli *tilf.* *B.*, *C.* 13 Ardinacha (Ardmacha) *lat.* 14 [annarr i hofudborg þeiri *B.*, *C.* 15 *saal.* *C.*; Kasolensis *B.*; Kaseensis *A.*; Caselensis *lat.* 16 [þessari borg *B.*, *C.* 17 Duggaall *A.*, *B.* 18 [er sagan er af dietud *B.* 19 i *B.*, *C.* 20 mali *B.*, *C.* 21 lifsgiezku *C.*

sinnar. Ok sva sem hann taldi oss sialfr sidan opt med idran ok tarum, þa var honum angr at hverium, er hann minnti nokkut a gott at gera. Hann hafnadi iafnan kirkiu, mislikadi honum at sia fatæka menn guds, ok all dri villdi hann þeim hialpa ne huggan 5 gera¹. Allar landskylldir sinar ok adra fiarhluti hafdi hann gior-samliga til hegomligrar dyrdar ok veralligs skrautz. En þa er su stund var komin, er gudi likadi at onyta hans vangæzlu² ok fyrir-koma hans hormuligum hegoma, þa kalladi gud hann til sin, eptir þeim hætti sem vili hans var til. Þat vottudu margir [dyrlegir borg- 10 armenn or þeiri borg, er Duggall var³, ok nær honum voru staddir, er hann la þria dag ok þriar nætr liflauss. En a þeiri stundu birti gud honum allt þat, er lif hans misgerdi þessa heims, ok því næst endrifuadi hann, syndi ok sagdi, hvat hann hafdi þolat; hann var pindr morgum þiningum ok otruligum þessu lifi. 15 En skipau þeira pisla ok nofn, sem hann sialfr nefndi fyrir oss, birti ek ydr at auka ok styrkia guds vilia ok ydarn; fannzt oss ok likadi at rita þetta þeim til æminningar⁴ ok umbotar, er þetta lesa eða heyra.

Þessi Duggall atti marga vini ok felaga, en einn þeira af 20 lani því, er hann hafdi led honum, atti honum at giallda .iii. hesta. En er stefnudagr skulldarinnar var lidinn, þa for hann til vinar sins ok heimti skulldina. Fagnadi vinr hans honum vel ok veitti honum med godum fagnadi [þria daga⁵. Þvi næst sem skulldarnautr hans svarar med hogværum ordum, at hann hefði 25 eigi fong sva skiott þa skulld at greida, þa reiddiz Duggall akaffliga ok biozt heim at fara. En skulldarnautr⁶ hans villdi hugga reidi hans ok bad hann mataz med ser, fyrr en hann færi i burt. Nu sem hann þa bod felaga sins, ok hann hafdi nidr setz ok lagit 30 ðgsi sina hia ser ok tok at matazt med husbonða, ok sva sem hann retti hond sina fra ser, þa fekk hann eigi beygt hana til munnz. En hann iafnskiott [ogurlega æpandi mællti til husfreyio⁷ felaga sins: »Gæt, kvad hann, oxar minnar, þviat ok er nu i annlati.« En þegar er um leid, fell likamr hans til iardar nidr, sem all dri hefði ond i verit. Þvi næst fellu oll sonn daudamork a hann: 35 har hans fohnadi⁸, emni roknadi⁹, augu hans um sneruzt, en

1 veita B. 2 vangcymslu B, C. 3 [menn Kolosensis (Kasolensis C), B, C. 4 Her ender C. 5 [.iii. nætr B. 6 skulldarnautr B. 7 [saol. B; mællti til husbonða A; terribiliter clamare cepit suamque securim uxori sui socii commendavit lat. 8 saol. rettet; fell en A; fell i B; crines candent lat. 9 mgl. B.

nasraufar hans byrgduzt, varrar bliknudu, haka ofan seig, ok allir likams lidir¹ hans kolnudu. Þa hliopu þionostumenn ok toku burt matinn; hans menn ok sva husbondans gretu, ok logdu nidr lik hans ok letu hringia fyrir sal hans. Þar komu kennimenn ok allr borgarlydr harmandi sva skiotan dauda duganda mannz; ok þarf þat eigi 5 lengra at gera, en fra midium degi midvikudags til þess hins sama tima laugardags þa la hann daudr, sva at ecki lifs mark fannzt med honum nema þat, at þeir, sem gersamligazt hondludu likam hans, fundu, at nockurr ylr var i hinu vinstra herdarbladi hans. En fyrir því villdu þeir eigi grafa likam hans, at þeir kendu hann 10 varman i þeiri halfu. Ok því næst sem mikill fioldi lærðra manna ok olærðra var samankominn at iarda lik hans, þa fek hann ond sina ok andvarpadi langa stund med þungmegnum anda. Allir hinir hygnuzstu menn, er þetta sa, undrudu ok mælltu: »[For eigi þessi aund sva fra honum², at hon viti eigi aptr likams i þessu 15 lifi³. En med því at hann leit med þraungmegnu aliti til þeira, er næstir honum stodu, spurdu þeir hann, ef hann villdi hafa þionostu, ok bendi hann þeim⁴, at hann villdi⁵. En sidan er hann hafdi bergt⁶, þa lofadi hann gud med⁷ þokkum ok mællti: »Drottinn, meiri er miskunn þin en illzska eda ranglæti mitt, þo 20 at of mikit se. Miklar ok undarligar pislir syndir þu mer, margar ok illar, en miskunn þin lifgadi mik ok leiddi mik odru sinni þadan i þetta lif.« En sva sem hann hafdi þetta mællt, þa skipti hann fe sinu aullu ok gaf helgum⁸ kirkium ok fatækum monnum. Sidan let hann merkia sik med marki hins helga kross ok het gudi 25 med stadfostu hiarta, at hann skyllði allt hit dagliga lif sitt fyrirlata ok bæta. Þvi næst [sagdi hann⁹ oss allt, þat er hann hafdi set ok þolat, med þessum hætti.

2. Sem önd min skildizt vid likam minn, kvad hann, ok vissi at sonnu, at hann var daudr, þa vissi hon ok syndir sinar 30 ok tok at hræðaz miog, ok vissi eigi, hvat hun skyllði at hafazt. Hon villdi aptr snuazt i likam, ok matti eigi inn komazt. Þa villdi hun burt fara ok hræddizt hvetvetna, sem hon fordadizt, [i því er hon vissi eigi, hvat hon skyllði,¹⁰ af því at hon vissi sik synduga. Þa treystizt hon guds miskunn ok tok at grata, æpa 35 ok skialfa, veina ok kveina, ok því næst sa hon þar koma mikinn

1 ok limir *tílf.* B. 2 *saal.* B; monnum A. 3 [Nonne hic est spiritus vadeus et rediens? *lat.* 4 til *tílf.* B. 5 *giarna tílf.* B.
6 þionostu *tekit* B. 7 *maungum* ok *miklum tílf.* B. 8 *halft* B.
9 [*birti* hann ok *taldi* fyrir B. 10 [*mgl.* B.

fíolda óhreinna anda, sva at eigi at eins var husit ok golfit allt fullt, er la likit, helldr hvert stræti ok hverr annarr stadr, er tomr var, ok flyktuz þeir umhverfis þa enu veslu sal at hryggia hana ok angra, ok mælltu þeir sín a milli: »Syngium ver, kvadu 5 þeir, þessi veslu salu verdugan saung daudans, þviat hon er dottir daudans ok [matr ok fíeda ósloekviligs elldz¹, hon var íafnan myrkrum unnandi ok líos hatandi.« En þvi næst sneruz þeir allir at henni ok gnistu tónnum a hana ok slitu andlit hennar með klom sínum í reidi sínni ok illgírmd ok ædi, ok mælltu: »Se her, 10 vesol sala, herra þína ok folk þat, er þu hefir kosit þer, með þessum skalltu brenna í eilífum elldi helvítis; þu vart rogs leiddtogi ok sundrþykkis elskari, hvar er nu metnadr þinn, skart ok dramb ok hegomlig gleði? hvar er nu hlattr þinn ok spottsamligt gaman? hvar er nu aff þitt ok styrkleikr, er þu angradir margan með 15 ok svívirdir? hvar er nu augnabending þín ok ogiptusamligr hattr, er þu hafdir víð þinn brodur? hvar er nu fotastangan² þín eða líkams reiting³? hvar er nu su en illa hugsan híarta þíns?« Með þessum ordum ok mörpum odrum heitudz þeir víð salína, hræddu hana ok hrygdu, sva at hon kveinadi ok æpti ok vænti ser eínskis 20 af þeim nema dauda ok písla, sva sem þeir heitudztt víð hana, at eigi mundu þeir dvelia⁴.

3. En vorr drottinn mílldr ok mískunnssamr, er eigi víll dauda syndugs mannz⁵ ok mattugr er at líkna ok híalpa [vand-ræðum ens dauda⁶, allzválldandi [mílldr ok mískunnssamr drottinn 25 með heilagrí híalp sínni⁷ skipadi eptir sínum víllia ok mínkadi þessa vesolld; þviat þa sendi hann engil sínn í moti þessarri salu. Ok er hon leit hann [langt um⁸ komanda bíartan sem dagsbrun, þa hafdi hon óhverfanlíga ok stádfasta sýn a hann, væntandi ser híalpræða af honum. En sva sem engíllinn nálgadízt hana, þa 30 heílsadi hann henni með eígnnafni⁹: »Heíll þu, Duggall, sagdi hann, hvat hefztu nu at?« En [hann hormulígr¹⁰ síandi þa hína frídu skepnu guds ollum sonum manna fegrí ok æskíllígrí¹¹, en heyrdi síalfan sík nefndan eígnnafni¹² með hræzlu ok nýkomnum fagnadi, þa svarar hann¹³ englínum með þessum ordum: »Veí er

35 1 [*saal. B*; modir *A*; *cibus ignis inextinguibilis lat.* 2 fotastadan *B.* 3 hræring *B.* 4 sína íllgíarna þíonostu *úlf. B.* 5 helldr at hann lífi ok leídréttízz *úlf. B.* 6 [ok lækna saar híns synduga *B.* 7 [mætr ok aagætr, bíldr ok blezadr drottinn *Jesus Krístr* með haglígu híalpræði sínu *B.* 8 [*saal. B*; þar *A.* 9 eígnlígu nafni *B.* 10 [*saal. B*; hon hormulígr *A.* 11 elskulígrí *B.* 12 eígnar-nafni *B.* 13 *saal. B*; hon *A.*

mer, herra fadir, sagdi hann, helvitis pislir ok sorgir hverfa um mik, ok gilldra daudans hefir fyrir tekit alla vegu mina.« Þá svarar engillinn: »Nu kallar þu mik herra ok fodur, ok virðir þu mik allðri fyrr sva mikilligs¹ nafns.« En þá svarar salin: »Herra, kvad hon, hvort sa ek þik noekut sinni, eda hvenær heyrda ek þina sætu rodd fyrr en nu?« Engillinn svarar ok mællti til hennar: »Ek fylgda þer iafnan, sidan er þu vart fæddr, ok hvervetna þar sem þu fort, ok villdir þu allðri minum radum fylgia.« Ok því næst retti hann hond sina at einum þeira dioflanna, er bolvadi henni optaz ok heitadiz vid hana mest: »Se, kvad hann, þenna felaga þinn ok radgiafa! hans ordum fylgdir þu, en minum radum ok vilia hafnadir þu at ollu. Nu med því at gud lætr miskunn sina yfir ganga dom sinn, þa skalltu niota miskunnar. Ver nu glod ok fegin, því at far pislir skalltu þola nu af sva morgum, sem þu værir verdug, ef eigi hylpi þer miskunn lausnara mannkyns. Fylg mer nu, kvad hann, ok mun þat allt skilvisliga, er ek man syna þer, þvíat þu skallt aptr fara i likam þinn.« Þá hræddizt salin akafliga ok gek til engilsins fra likamanum, er hon stod [fyrr æ². Ok þa er dioflarnir heyrdu rodd³ engilsins, ok þeir fundu, at þeir mundu eigi mega fremia þat, er þeir heituduz vid salina, þa [skelktu⁴ þeir gabbandi i lopt upp ok mælltu med ylandi roddu⁵: »Se, kvadu þeir, hversu grimmr ok ranglatr gud er, hann drepr þa, sem hann vill, ok lifgar þa, sem honum synizt; eigi gerir hann, sem hann het, at hann skyllði dæma hvern eptir sinum verdleikum, hverr frelsar fyrirdæmdar salur ok fyrirferr saklausum.« En sva sem þeir hofdu þetta mællt, þa red hverr þeira æ annan, ok borduz lengi ok særduzt storum sarum; ok þeir hryggir ok hræddir ok miog reidir hurfu burt ok blesu fulum anda fra ser med sva illum dauni, at eingi daudligr madr matti þola. Sidan gek engillinn drottins vars fyrir salinni ok mællti til hennar: »Fylg mer,« kvad hann. En hon svaradi: »Vei mer, herra, sagdi hon, ef þu gengr fyrir mer, þa taka anskotar minir mik fra þer ok munu kasta mer i eilifan elld.« »Nei, kvad hann, hræz eigi, miklu er meiri oekarr floekr en þeira; en med því at gud er med oekr, þa þurfum vit aungan at hrædaz i mcti oekr. A vinstri hond þer skulu falla þushundrad, en a hægri hond þer .x. þusundir þinna ovina, ok skal eingi nalgaz þik, ok at sonnu skalltu þat sia med augum þinum ok a lita ombun syndugra. En

¹ virduligs *B.* ² [hia fyrr *B.* ³ rædu *B.* ⁴ skegldu *B.*

⁵ [posuerunt in celum os suum (*v. l.* blasphemaverunt) dicentes *lat.* ⁴⁰

þu skaltt þola litlar, sem ek sagda þer fyrr, af morgum þeim pislum, er þu ert verdug.» Ok sem hann hafði þetta mæltt, þa gengu þau fram leid sina.

4. En sva sem þau höfdu lengi gengit ok höfdu ecki lios, nema þat er stod af englinum, ok um sidir komu þau i dal einn mikinn ok miog ogurligan, myrkan ok allan hultan daudans blindleik. Sa dalr var miog diupr ok fullr gloandi gloda, ok var lok a honum sex alna þykt, ok stod meiri bruni af því en af ollum glodum, þeim er voru i dalnum. Ok af þeim dal gek sva full daunn med allzkonar bitrleik ok sva med siukum þungleik, at hann gek yfir allar þær pislir ok vandrædiligr volk, er su sala hafði fyrr þolat. Þvi næst sigu ofan a lokit mikill vesalla salna fioldi, ok brunnu þar æ med hardri ok langri pisl, til þess er þær voru kolum likari; ok sidan voru þær kreistar i gegnum iarnlokit sem rennanda vax i gegnum klæði, ok [endrskopuduz sva¹ odru sinni til pislra ok glodunum til bruna. Sem salin sa þetta, hræddiz hon miog akafliga ok mælti til engilsins: «Vei mer, herra, sagði hon, ek bid ydr, ef vili ydarr er til, at þer segit mer, hvat þessar aumu salur misgerdu i sinu lifi, er þær eru verdugar sva hardra ok heitra pislra.» Þa svarar engillinn: «Þessir voru, kvad hann, manndrapamenn fedra ok mædra, barna ok brædra. Þessi er en fyrsta pisl, kvad hann, allra er slikt hafa gert, ok optir þessa pining eru þeir leiddir til þeirra pislra, er meiri eru, er þu skaltt sia.» En þa mæliir salin: «Skal ek þola þessa pisl?» Engillinn svarar: «Longu þionadir þu til þessa pislra, en eigi skalttu at sinni þola þær, fyrir því, þott þu ser eigi fodurbani ne brædra, barna ok mædra, þo [er þu² manndrapsmadr, ok skal þat nu eigi at sinni hef naz æ þer; en er þu kemr aptr i likam þinn, þa varaz þu, at þu þionir eigi til slikra meina ok meiri pislra.» Ok því næst mælti hann: «Gongum framar, mikit er eptir af leid oekarri.»

5. Sidan gengu þau leid sina til eins undarliga mikils fiallz audnar ok ognar; fiall þetta gaf þraungvan veg ollum umforundum. En þeim megin fiallzins, sem vegriinn var, þa vall upp hinn fulazsti daunn ok brennusteins logi myrkr sem kolreykr; en odrum megin i mot var isfrosinn snær ok huiir hvossuzstu viandar med hinum meinsomuzstum hoglum. Þetta fiall var buit hvarumtveggia megin med salna fiolda, fullt af leidiligum dioflum, er yfir voru þeim pislum, sva at eingi var vegr oruggi yfir at fara. En allir dioflar, er voru i þeim pislum, höfdu þrikvislada liotra ok skutu i gegnum

1 [*saal. B.*; endrskiptuzt i *C.* 2 [allt at einu ertu *B.*

þær salur, er þar villdu um fara, ok drogu þær til sin i pislir. Sem hinar aumu salir höfðu lengi kvalz i brennusteins bruna ok voru sem tidazt skotnar i gegnum med liostrunum, ok því næst kastadar i isinn nidr ok i iokulinn ok því næst undir haglvindana¹, þa var þeim hrundit i brennusteinslogann apr. Sem salin hafði set [þessar pislir², þa hræddiz hon akafliga med skialfta miklum ok sagði til engilsins, er gek fyrir henni: «Herra, kvad hon, ek se berliga, at þessar pislir eru mer bunar, þvíat ek komumz aungan veg yfir, hversu skal ek þetta þola?» Engillinn svarar: «Hird eigi at hrædazt, kvad hann, fylg mer eda gak fyrir.» Þvi næst gek engillinn fram, ok fylgdi hon honum sem fyrr.

6. Sem salin hafði gengit sem næst englinum fyrir hræzlu sakir, komu þau i dal diupan ok fullan myrkra ok sarleika ok illra dauna. Þessi dalr var sva diupr, at aungum kosti gat set grunninn³. Sa dalr var skipadr af salum, þar matti heyra mikinn ok hvellan þyt af straumi brennusteins, er rann or fiallinu, þar med kveinan mikils mannfolda, er þar pinduz. En sva bitr reykr ok full daunn stod upp or dalnum, at fylldi allt loptid, ok þat var meira ollum pislum þeim, er salin hafði fyrr sed. En bord la millum fiallanna yfir dalinn sva langt, at hvarr endir la [i sinu fiallinu⁴, sem bru væri, ok var þat þushundrat fotskrefa⁵ langt en fetz⁶ breitt. Um þa bru komuz aungir menn nema guds kosningar. Þar sa salin marga falla af þeiri bru ok aungan yfir komaz nema prest einn. En sa prestur var pilgrimr ok bar palma a bakinu ser ok var klæddr slagningi, ok gek hann fyrstr fyrir ollum ohræddr. En er salin sa, at langr var vegrinn, þraungr ok mior, ok undir honum ogurligr ok eilifr daudi, þa mællti hon til engilsins: «Vei er mer aumri, kvad hun, hvern skal frelsa mik af þessum veg daudans?» Engillinn leit til hennar med blidu annliti ok svarar: «Hræz eigi þu, kvad hann, frials skalltu vera af þessi pisl, en þessu næst mantu þola adra.» Ok gek hann þa fyrir ok leiddi hana yfir bruna omeidda. Sem þau voru komin yfir bruna, mællti salin þa til engilsins sva oruggliga, sem hon væri komin or ollum bruna ok vandrædum: «Ek bid þik, herra, kvad hon, ef þer likar, at þu segir mer, hverra salna eru þessar pislir.» Engillinn svarar: «Þessi enn ogurligi stadr er pislarstadr metnadarmanna, en fiallit

¹ haglpiningina *B.* ² [þesse undr *B.* ³ grunnit *B.* ⁴ [yfir um þvert fiallit *B.* ⁵ *saal. B;* fotspora *A.* ⁶ *saal. B;* fertugs *A;* mille passus in longitudine, in latitudine vero unius pedis mensuram habebat *lat.*

med brennusteins bruna er þá pisl svikalla manna, er um þat sitia odrum monnum mein at gera. Gongum nu fram til annarra pislalíkra þessum.

7. Sem þau gengu, þá komu þau á langan ok hardan veg.
- 5 En er þau hófdu gengit um stund miog erfíðliga um þann myrkva veg, þá sa þau eigi fiarri ser eitt kvíkendi med otruligum mikillíek ok obærilígrí ogn. Þetta kvíkendi af mikillíek sinum syndiz salinni vera meira en hin hæsta hæd eða mesta fiáll, er hon hafði fyrir sed. Augu þess kvíkendis voru því líkagt sem [gloandi glædr¹, en
- 10 mudrinn sva mikill, at, eptir því sem salinni syndizt, þá matti þat auðvelliga svelgia um sinn .ix. þushundrad herklæðdra manna. En í munnum stodu .ii. iotnar, ok hófði níðr hófudít á odrum ok stod á tonnum hins nedra gomsins, en í moti því þá hófði hófut annars upp undir temm hins efra gomsins, en íliar hans stodu
- 15 á enum nedrum tonnum. Ok med þessum hætti voru þeir sem sparar eða stolpar í munnum ok gerðu þríu gardzhlíð á munnum. [En oslökkvíligr² logi stod or munnum um þessi þríu gardzhlíð, ok var morgum syndugum salum hrundit í logum. Þar stod or med loganum obærilígr daum or munnum.³ Sva
- 20 matti ok heyra or munnum kvéinan ok ýlan þess hins mikla fiolda, er þindiz í kvíðinum nted hordum⁴ ok grimligum píslum; ok var þat eigi kynlígt, þvíat þar voru morg þushundrut manna, bæði karla ok kvemma, bord ok brotin med allzkonar píslum, volkum ok vesoldum. En uti fyrir munnum var mikill díofla fioldi
- 25 bolvadr, er hrundu syndugum salum nauðgum inn í munnum. En þó adr þeir hryndi þeim inn í ham, þá bordu þeir þar ok særðu morgum sarum ok miklum barníngum. Sem salin hafði þetta lengi set, þá fyrirvard hon oll⁴ nalíga af mikillí hrazlu ok mælti til engilsins med gratandi rodd: «Herra minn, kvad hon, því at
- 30 þu veizt, hvat her er títt, hvi villtu sva nærri ganga?» Engillinn svarar ok mælti: «Þessi er vegr oekarr, ok megu ví eigi frankomaz, nema vít nalgimzt þessa písl; eíngi ma komaz um þessa písl nema helgir menn guds.» Þetta kvíkendi heitir Acheron⁵ ok svelgir alla sínka menn⁶. Um þetta kvíkendi mælir heilug ritníng, at þat skal
- 35 eigi undra, þott þat svelgi allan strauminn ok enn segir til þess, at Iordan renni í munn honum. Strauminn kallar heilug ritníng heidnar þíodir, er í þetta kvíkendi koma, en Iordan eru kristnir

1 [logandi glodir B.

2 rettet; oþeckilígr A; inextinguibilis lat.

3 [mgl. B. 4 sík B.

5 saal. lat.; attergus A; athergon B.

6 omnes avaros lat.

menn, því at þar hófst skirn, ok hyggst þetta kvikendi kvelia þa ok svelgia. En þessir sparar, er standa i munninum, [ok horfir¹ hvarr i moti odrum, voru iotnar, ok um þeira daga funduzt aungir rettari² i sidum sinum, en þeir voru, ok hefir þu opt heyrð getit þeira, [þvi at annarr het Fergus, en annarr Konall³. Þa mælti 5
salin: «Heyr mik, herra, sagdi hon, þat þiki mer kynligt, med þvi at þu kallar þa verit hafa rettvisa i sidum sinum, hvi gud villdi gera þa verduga þessa pislá.» Þa mælti engillinn: «Allar þessar pislir, er nu hefir þu sed, eru litlar hia þeim, er þu skallt sia, adr en þu ferr apr i likam þinn.» Ok er hann hafdi þetta 10
sagt, þa gek hann fyrir salinni at pislinni ok stod fyrir munn þess ogurliga dyrs. En salin, þo at eigi villdi, fylgdi honum. Sem þau stodu þar bædi saman fyrir munninum dyrsins, þa hvarf engillinn fra henni. En hun var ein saman þa ok stod þar eptir dopr. En diofárnir sem þeir sa, at hon var ein saman ok fyrir- 15
latin, þa særdu þeir hana ok bordu ok drogu hana i kvid dyrsins. En hvilikar eda hversu miklar pislir hon þoldi þar, þo at hon sialf hafi þagat⁴, þa mun hverr hygginn madr finna sidan [at yfirsyn ok atferd hennar⁵. En med þvi at ver vilium segia med skamri rædu, þa megu ver eigi allt þat telia, er ver heyrdum um 20
þetta. En at ver fyrirlatum eigi efni ræðunnar, þa telium ver fatt af morgu til umbotar aheyrundum. Þar þoldi su en auma sal hunda bit ok varga slit, barningar ok biarnar bit ok leona, orma hogg ok eitr, ok margra annarra grimliga ok ogurliga dyra. En aungar mannligar tungur kunnu nefna grimleik ok ædi, illgirnd 25
ok ofund diofla ok þeira hogg, ellz bruna, frost iokla, sionleysi augna, skialpta tanna ok margskonar naud ok gnott allzkonar eyndar ok vesaldar. Sem hon hafdi þar þessar ok þessum likar pislir lengi aumluga þolat, þa æpti hon pislir sinar ok sleit ok reif andlit sitt af mikilli sorg ok angri, ok vænti ser aungrar hialpar. 30
Ok er hon hræddiz at pinaz þar eilifliga fyrir sakir verdleika sinna, þa vissi hon eigi, med hverium hætti hon kendi sik or komna dyrinu. Þvi næst sem hon hafdi lengi legit i oviti ok meginleysi, þa lauk hon upp augu sin ok sa engiliun, er leiddi hana, miog nær ser, ok þo at hon hefði miog verit pind, þa huggadiz hon, 35
er hon sa hann, ok mælti: «Þu einka von min ok huggan, su

1 [aufgir *B* 2 iafntryggvir *B*; tam fideles *lat.* 3 [vocantur enim Fergusius et Conallus *lat.* 4 *rettet*; sagt *A*; þagat farit *B*; taceret *lat.* 5 [*rettet*; yfirsynandi kvalar hennar *A*; at yfirsyn hyggiunnar *B*; in colore vultus et conversione morum *lat.* 40

er gud gaf mer overdugri, þu ert lios augna minna, hvi villdir þu fyrirhlata mik vesla i sva mikilli pisl ok vesold? Hvat skal ek veslug gefa gudi fyrir allt þat, er hann gaf mer, þott hann hefði allðri mer fyrr gott gert annat en þetta, er hann sendi þik mer
 5 til hialpar. En hversu ma ek honum þetta þacka?» Þa svarar engillinn: «Sva sem þu sagdir i fyrstunni, at meiri er guds miskunn en illzka þin; at sonnu ombunar gud hverium eptir sinum verðleikum, en þo dæmir hann hvern eptir idran þeiri, er hann hefir i liflati sinu. Ok fyrir því, sem ek sagda þer fyrr,
 10 hæfir þer at varaz, þa er þu [kemr i þitt valld¹, at þu þionir eigi optar til sliks.» Ok því næst mælti engillinn: «Forum fram til þeira pislá, er fyrir ockr eru enn.»

8. En salin reistiz upp sem siuk ok þungmegin ok kostadi at festa fotspor sin ok matti ongum kosti fotum koma undir sik,
 15 því at hon hafði verit miog adr pind. En þa honðladi engillinn hana ok huggadi, ok gek fyrir henni skyndiliga ok eggjadi hana at skunda af veg þeim, er hann hafði sagt henni. Nu sem þau hófdu lengi gengit, þa sa þau stoduvatn med sva hvossum vindi ok odum stormi, at bylgiur gengu sva hatt, at eigi matti sia himenenn
 20 fyrir. En i þessu vatni var undarlíga mikill fioldi dyra ogurlígra, er goptu ok [rautudu ok kostudu eptir mætti at svelgia syndugar salur². En um breidd vazzins var bru miog long, ok var lofa breid, en lengd bruarinnar var half röst³; ok var þessi bru bæði lengri ok miori en hin, er ver gatum fyrr. Nu var sia en miofa
 25 bru, er yfir la vatnit, oll sett stalgoðdum sva hvossum, at engi fotr mannz matti yfir komaz. En oll þau hin ogurlígu dyr, er þar voru i vatninu, þa somnuduz alla vega at brunni at taka þar mat sinn, allar þær salur, er eigi mattu um komaz bruna. En þau dyr voru sva mikil sem hinir hæstu turnar, ok flaug sva
 30 mikill logi or munni þeim, at vatnit allt var sem vellanda af þeim elldi. A þessi bru sa þau eina sal, miog gratandi ok æpandi syndir sínar, ok hafði mikla byrði a baki af siodum⁴ hveitikorns, ok var rekin naudig at ganga yfir bruna. Nu þoat iliar hennar væri i gegnum særdar af stalgoðdunum, ok þo at ædi verkr væri i
 35 sarunum, þa villdi hon helldr a loda brunni en falla i vatnit vellanda ok i munn dyranna. Sva sem salin sa þessa odæmiliga

1 [fueris tuæ potestatis *lat.* 2 [beliudu ok rautudu til einskis annars matar en svelgia syndugra manna salir *B.* 3 duo milliaria *lat.* 4 *saal. B;* sadum *A;* magno pondere manipulorum frumenti onusta *lat.*

pisl, þa mællti hon til engilsins: »Heyr mik, herra, kvad hon, vita villda ek, ef ydr syniz, hvi þessi sal er naudig rekin yfir bruna med sva mikla byrði, ok hverra salna þessi pisl er einkanliga.« Engillinn svarar: »Þessarrar pislar ertu verdug ok allir þinir makar, er þiofar eru, hvart sem þeir stela meira eda minna. 5 En þo þola eigi allir iafnt þessa pisl, þeir er meira stela eda minna, nema þat se kirkiustuldr.« Þa mællti salin: »Hvat kallar þu kirkiustuld?« Engillinn mællti: »Þa er þadan er stolit þat, er vigt er til guds þionostu, bækr eda messufot ok kalekar eda annat þesskonar, eda þo at oheilagt se, ef or kirkiu er stolit. En þeir 10 misgera mest i stuldi, er undir hreinlifra manna bunadi stela, nema þeir bæti vel, þa eru þeir syndgazstir.« Ok því næst mællti hann til hennar: »Skundum nu fram, því at vid skulum yfir bruna.« Þa mællti salin: »Þu matt yfir komazt med guðligu valldi, en eigi vænti ek, at þu megir mik leida med þer.« »Eigi skal ek, 15 kvad engillinn, fylgia þer, nema þu skallt ein saman fara, ok eigi tomum hondum, því at þu skallt leida med þer otaminn uxa, ok gefa hann mer, er þu villdir eigi selia frænda þinum, ok bid min odrum megin vazins vid bruarenda.« Þa gret salin með æpanda grati ok mællti vid engilinn: »Vei mer, kvad hon, hvi skapadi 20 gud mer at þola slikt, eda hversu ma ek vesol leida naut eptir mer, þar sem ek man alldri komazt or þessi pisl, nema miskunn guds dugi mer?« Þa mællti engillinn: »Mun þu, kvad hann, þa ertu vart i lifi þínu, þa staltu ku gudfodur þins.« »Herra, kvad hon, gallt ek eigi aptr þetta naut, er þu rædir um, þeim er atti?« 25 »Aptr galltu, kvad engillinn, en þo eigi fyrr, en þu mattir eigi leyna; ok fyrir því skalltu eigi þola alla pislina, at minni synd er at vilia illt, en at fullgera þat, en þo er hvortveggia illt fyrir gudi.« Sem hann hafdi þetta mællt, þa leit hann at salinni ok syndi henni kuna: »Her er nu kyrin, kvad hann, er þu skallt 30 leida med þer yfir bruna.« Þvi næst sem salin sa, at hon matti eigi undan komaz þessi pisl, er hon vissi sik verduga, þa gret hon synd sina, ok hellt hon æ kunni, ok bardi hon hana ollu affi at koma henni æ bruna ut. En þa voru dyrin undir brunni beliandi ok rautandi ok bidu sva matar sins, er þau sa æ brunni. Ok sva 35 sem salin gek a bruna, þa villdi eigi kyrin fylgia henni; en þa er salin stod, þa fell kyrin, en er kyrin stod, þa fell salin; ok med þeim hætti gengu þau allt til þess, er þau komu æ midia bruna. En er þau komu þar, þa [sa salin koma aptr i moti ser þann, er

hveitiludr¹ bar, ok mættuz þær þa æpandi ok gratandi. Su sala, er hveitit bar, bad hana, er kuna leiddi, at hon skyldi eigi talma veginn fyrir henni; en hin i moti bad morgum bænum hina vægia ser, ok sagdi sik hafa sott leidina med miklu volki ok hordum pinum. En at sonnu
 5 matti hvargi þa aptr snuazt, ok eigi þordu þær æ bak ser at lita, ok fyrir því stod hvar i mot annarri veinandi ok kveinandi, ok var oll bruin blodug af blodi ilia þeira. Sem þær hófdu þar miog lengi stadi ok gratid syndir sinar. þa vissu þær eigi, hverium hætti hvar þeira var um komin adra. Þvi næst sa su sal, er kuna
 10 leiddi, miog nærri ser engil, er hana hafdi fyrirlatit, ok mælti (hann) til hennar med blidum ordum: »Vel komin! kvad hann, lat nu ku þina lausa, nu hefir þu gollit honum skulld sina.« Ok nu sem salin syndi honum fætr sina ok kvad sik eigi lengr ganga mega, þa svarar engillinn henni: »Mun þu nu, at skiotir voru
 15 fætr þinir til manndrapa, ok fyrir því var þat makligt, at pining ok vesold var æ veg þinum ok lengi mundi verit hafa, ef eigi hylpi þer guds miskunn.« Ok því næst hondladi hann fætr hennar ok græddi, ok gek fyrir henni. En er salin spurdi: »Hvert gongu vit nu?« Þa svaradi engillinn: »Her fyrir ockr bidr ockar einn
 20 liotr ok leidiligr pislapionn, er heitir Pristinus², ok megum vit aungum kosti um komaz hans herbergi. En þo at hans herbergi se iafnan fullt gesta. þa fysisir hann eigi at sidr at þiona nyium gestum med starfi sinna pislá.

9. Nu sem þau gengu um myrkva stadi ok hardan veg, þa
 25 syndiz þeim hus opit ok sva mikit sem it hæsta fiáll at mikilleik, en þat var kringlott sem ofn, er menn baka braud i. En sva mikill logi stod or husinu, at hann var alla vega halfa röst fra husinu, ok sveid allar salur, er fyrir urdu. En salin, er fyrir hafdi ordit ok þolat fyrr þesskonar pislir, þordi aungum kosti nær at ganga,
 30 ok fyrir því mælti hon til engilsins: «Hvat skal ek vesol nu gera, kvad hon, her er inngangr eilifs dauda, hverr skal mik hedan frelsa?» Þa svarar engillinn: «Frials skaltu vera fyrir þessum ytra loga, en at visu skaltu fara i husit, þar sem loginn kemr or. [Ok er þau nalguduzt husit, þa sa þau marga pisláþiona med boloxum ok
 35 breidoxum ok margskonar homrum ok þexlum ok sverdum³ ok allzkonar tolum⁴, med nofrum ok þvörum ok sogum, sigdum, liam ok grefum⁵, med tveggiudum handsoxum ok iarnrekum ok kes-

1 [kom su salin æa moti þeim, er hveitisiodana *B*; viderunt illum sibi obvium, qui manipulos portabat *lat.* 2 *saal. B*; Fustinus *A*; Phristinus *lat.*

40 3 ok saxknifum *tülf. B.* 4 talgutolum ok hoggvopnum *B.* 5 grefium *B.*

ium¹ ok margföldum goddum ok geirum ok allzkonar tolagerdum, er þeir hófdu þar buin, at fla ok at skera, hoggva ok hamla, rista ok rifa, myrda ok meida. beria ok briota, bora ok ellta². Þetta var var fyrir dyrum i midium loganum, er þeir pindu syndugar salur, er þær voru i millum þeira, ok pinduzt þær þar med allzkonar hattum, sem nu var sagt, otaligum pislum³. Sem salin sa þessar pislir, þa virduz henni þessar meiri ollum pislum, er hon hafdi fyrr set, ok mællti þa til engilsins: «Herra, kvad hon, frels mik af þessum pislum, ok iata ek mer þeim, er okomnar eru.» Þa mællti engillinn: «Þessi pisl er vist meiri ollum pislum, er þu hefir fyrr set, en þo skalltu nu sia eina pisl, er yfir er ollum þeim, er þu megir augum sia eda hug leida. Gak inn, kvad hann, i þessa pisl! her eru bithundar, er bida þin.» En salin, hrædd ok skialfandi ok naliga af harmi fyrirverdandi, bad med allzkonar bænum, at hon skyldi frialsazt af þessarri pisl, ok gat eigi þegit. Þvi næst sem dioflar sa, at hon var þeim iatud, þa slogu þeir hring um hana ok brigsludu henni synda brigisli ok illyrdu hana med ferligum ordum ok slitu hana alla i sundr med slikum tolum, sem fyrr gatam ver, ok því næst særdu hana ok sundrslitna kostudu henni i midian elldinn. En fra þeim at segia, er voru i husinu, þar var hryggleiðr, harmr ok op ok harmþrungin æði, ok kveinan ok tannaskialfti; utan it hardazsta frost, en innan enn akafazsti bruni, ofyllilig agirnd ok fysi matar ok drykks, er alldregi matti fyllaz; æði ok oþoli i þeim stodum likams þeira, sem skop þeira hófdu verit, sva at sialf skopin voru fuin ok sundr slitin, ok ullu þau oll modkum, bæði kalla ok kvenna, ok eigi at eins veralldar manna, helldr ok margra þeira, er menn hugdu her vera hreinlifa, ok gengu i skop þeira enu grimmuzstu dyr ok slitu þau sva med hordum piningum, at eingi off mattu þola. Þar var hverskonar tegund karla ok kvenna, ok voru hverskonar bunadi, er menn bera þessa heims æ sinum likam, valkut, pind ok bord ok brotin med herfiligum sarum ok svivirdligum. Sem salin var lengi pind i þessum margföldum ok odrum otruligum pinum, þa fann hon sialfa sik synduga ok

1 stalgoddum, stilum *tülf. B.* 2 kliufa *B.* 3 [Et cum propius accederent, viderunt carnifices cum securibus et cultris et sarmentis et bisacutis, cum dolabris et terebris et falcibus et forcipibus acutissimis, cum wangiis et fossoriis et cum ceteris intrumentis, quibus animas excoriare vel decollare vel findere vel truncare poterant *lat.* 4 *Her begynder D**. 5 lentus ignis extrinsecus *lat.* 6 glepir *D.*

verduga slikra pislá ok vesallda. Því næst sem miskunn guds villdi, þá vissi hon eigi, með hverium hætti eða hverri skipan hon kendi sik or komna þessum pislum, ok sat hon þá í myrkri ok líkneskiu dauðans. En er hon hafði þar nockura hrid setit, þá leit hon þat líos lífsins, er hana hafði leitt; ok hon full angrs ok hryggleíks mællti: «Hví, herra, kvad hon, þólda ek vesold slíka ok sva miklar píslir? Hvat er þat, er hygnir menn sogðu oss, at heimrinn er fullr af guds miskunn, hverr er nú mikilleíkr guds miskunnar?» Engillinn svarar: «Dottir, kvad hann, marga hafa þessi ord blekt, þá er eigi hafa fengit rétta skilning þessarra orða, fyrir því, kvad hann, þó at gud se at sonnu miskunnsamr. þá er hann þó eigi at síðr réttrís. Réttrísi guds gerir víð hvern, eptir því sem hann er verdugr, en miskunn hans fyrirgefr syndir ok verdugar píslir. En þú þólr nú þessar píslir af verdugum tilverkum þínum, en þú þakka gudi, þá er þú finnr, at miskunn hans fyrirgefr þér píslir mísverka þínna. En ef gud fyrirgæfi allt, til hvers skyllði madrinn vera þá réttríss, eða hví skyllði madrinn ídraz ok íata syndir sínar, ef eigi hræddízt hann gud. Því skipaði gud, sagði hann, alla hluti vel, at hann stíllir réttrísi með miskunn, ok miskunn með réttrísi, at hvargi se an annarri. Ok þó at hann þyrmi syndugum monnum mískunnsamlíga, þá þóla þeir þó píslir til hreinsonar mísverka sínna. Sva ok ef gud tekr frá réttrísun monnum, meðan þeir lífa í líkam sínum, heilsu eða adra huggan, ok berr þá sakir sínna mísverka, þá gefr hann þeim mískunnsamlíga eilífa fagnadi englanna, er þeir fara or líkam sínum. En þeim mun er guds mískunn meiri en réttrísi hans, at eeki vettur er þat gott gert, er eigi verdi at fullu ombunat, en morg íllvirkí fyrirgefr gud, þau er réttrísi hans ætti hefnd á. Því at eíngi [er í lífi þessa heíms¹ syndalauss, ok eigi barn, þat er borit er ok eína nott lífr á iordu, en guds mískunn fyrirgefr morgum sva gersamlíga, at eigi sía þeir myrkr dauðans².» En þá huggadízt salín af ordum engílsins ok mællti til hans: «Herra, sagði hon, með því at þér getit réttrísvra manna, er sva³ eru sælir, at eigi koma í gardzhlíð dauðans, hví eru þeir leíðdir til helvítis.» Engillinn svarar: «Ef þér þíkír þat kynlígt, sagði hann, hví réttrísir menn, er eigi koma í píslir, eru leíðdir at sía þær, þá er þat fyrir því, at þeir unni þeim mun meira gudi, sem þeir sía gíorr, or hverium píslum hann frelsadi þá. Sva ok, sagði hann, salur

¹ [ibúi heímsins er *D.*

² ut non tangat eos umbra mortis *lat.*

³ Her mgl. I Blad í B.

syndugra manna, þær er at verdleikum eru dæmdar til eilifra kvala, þa eru þær leiddar fyrst at sia dyrd heilagra manna, fyrir því at þær sia þa enu riku ombun rettvisra manna, er þær hofnudu; en því næst er þær koma i pislir, þa er þeim su aminning. synd dyrdanna, er þeir hofnudu, ok er þeim þat auki sinna pislar ok vandræda ok vesældra. Þvi at eingi pisl er iafnmikil sem at vera skildir fra syn guds ok heilagra engla. En prestr sa, er þu sætt sva oruggliga ganga yfir bruna, var leiddr at sia pislir, at af syn pislanna skyldi hann því elskuligar lofa ok dyrka, virða ok tigna almattigan gud, sem gud hafdi hann meir fra pislum tekit ok tiguligar dyrkat. Sem gud hafdi reynt hann tryggan ok hygginn i hlydni bodorda sinna, því gaf gud honum koronu eilifs fagnadar, er hann hefir heitit at gefa ollum ser unnandum.« Þvi næst mællti engillinn: »Med því, kvad hann, at vit hofum enn eigi seet allar pislir, þa dugir þer, at vit skyndim at sia þær.« Þa mællti salin: »Ef vit skulum sidan koma til dyrdanna ok hvíllra, þa skyntu fyrir mer til pislanna.«

10. Sem engillinn gek fyrir salinni, þa sa þau dyr eitt oliktrudrum dyrum ok ogurligra ollum þeim, er þau hofdu seet adr. Þat hafdi tvo fætr ok tvo vængi med longum halsi, þat hafdi iarnnef ok iarnklær ok bles or munni sinum æsiligum loga, ok sat æ einu stoduvatni, er allt var isfrosit, ok svalg allar salur, er þat matti na. En er þær komu i kvid dyrinu med pislum, skaut dyrit fra ser þeim i vatn frosit, ok endrnyuduzt þær svo i odru sinni til pislar. En allar salur, er i komu vatnit, svo karla sem kvenna, þa þrutnudu, sem med getnadi væri, ok bidu med miklum ymisligum pislum, til þess er þeim hæfir at bera. En i innyftum þeira ok getnadarlimum voru [yrmlur ok poddur, ok bitu ollum piningum sarara, ok sva lifdu þær veslar i því enu saurga vatni frosnar i isi vazins. Sidan sem timi kom burdar þeira, þa pinduz þær med svo akofum verk, at ædi ok op þeira, kveinan ok grat matti heyra um allt helviti, ok fæddu þeir orma af ser, svo karlmenn sem konur, ok eigi at eins i þeim stodem likamsins, sem natturligr getnadr fædiz, helldr um alla likams lidu, leggi ok fætr, um bak ok hendr, sva at eingi var sa stadr likamsins, at eigi ut sprungu þau eitrlig kvikendi. En oll þau dyr, er þar fædduzt, hofdu loganda iarnhofut ok hit hvassazsta stalnef, ok slitu þar med þa hina somu likami, er fæddi þau. En halar þessarar dyra

1 skunda þu D. 2 [yrmslur D. 3 Her ender D^a. 4 Her beg. atter B.

voru þrikvisladir allir með ormshofdum, ok beygduzt allir sem
 auglar at slita þær salur, er [þau fæddu¹. En sem dyrin gatu
 eigi dregit hala sina or likomum salnanna, þa hiuggu þeir ok slitu
 vendiliga likamina með krokottum nefum sinum; ok með þessum
 5 hætti, ædi ok opi þess mikla fiolda, ok ogurliqr gnyr isanna ok
 kveinan salnanna, [ok belian dyranna² er þar fædduz, fylldi allt
 loptit upp til hinna af aumligum latum svo hörmuliga, at þo at
 sialfir dioflarnir stædi þar hia, þa mætti þeir hrædaz ok vorkynna
 þeim hinum veslum salum, er þar pinduz; þviat þau dyr hófðu æ
 10 ollum limum sinum allzkonar hófut ok atu allt holldit af limum
 sinum til sina ok beina. Tungur þeira voru tvikvisladar sem
 orms, þess er aspis heitir, ok onyttu þær [hvatvetna ok oll innyffi
 likama sinna³. En skop karla ok kvenna voru i orna likneskium
 ok smugu allan kviddinn innan, atu ok slitu ok drogu innyffi or
 15 likamum salnanna. Þa mællti salin: »Ek bið þik, herra, at þu
 segir mer, hvat illt þessar salur gerdu i lífi sínu, er slíka þisl
 þola. Ek hygg, at þessi þisl se olik ollum þeim, er ek hefi fyrr
 seed.« Engillinn svarar: »Ek sagða þer fyrr, at þeir er koma i
 helgazsta skipan, ef þeir villaz ok misgera, sva at þeir bæta eigi,
 20 þa eru þeir dæmdir til hardazstra þisla, sva sem þar i moti, ef
 þeir gæta sín við syndum, hliota þeir hina hæstu dyrd. Nu er
 þessi þisl munka ok allzkonar hreinlifismanna, sva karla sem
 kvenna, þeira sem eigi bæta þat, er þau misgerdu i heitum sinum
 við gud, ok sva amarra lædra manna, er vigdir eru til guds
 25 þionostu, er vigslur sínar svivirdu með leikmanna harskurdi ok
 klædabunadi ok margskonar odrum ohattum ok illum verkum, er
 liuga tru sina ok heit síu at gudi, ok fyrir því eru her allir limir
 likama þeira þindir ok sundrslitnir með allzkonar þislum, at þeir
 hófnudu at gæta sín frá bonnudum ok ferligum verkum. Þeir
 30 baru eitr i tungum sinum, því at þeir gættu eigi-illra orða sinna,
 en nu brenna þeir i tungum sinum með hordum brunna. En skopin,
 er þeir villdu eigi hepta frá ferligu saurlífi, eru nu ormar ok þina
 þat, er þau misgerdu. Nu þo at þessi þisl se einkanliga þeira, er
 hreinlifir eru kalladir ok eru þo eigi, þa er þessi þisl eigi sídr
 35 allra þeira, er með ohreinligum ok omundangligum hætti saurlífis
 spilla ser; ok fyrir því mattu aungum kosti undan komazt þessum
 þinum, at meðan þu vart i likam, þa skammadizt þu eigi at saurgaz
 með ovidkvæmiligum hætti, ok sva opt syniliga, at þu villdir

1 [*saal. B:* fæddi þa *A.*

2 [*efter lat.:* mugitus bestiarum exe-

untium; *mgl. A, B.*

3 [ok rifu oll innifli saalnanna *B.*

optar en þu mattir.« Ok er hann hafdi þetta mællt, komu dioflar med miklum gny ok kostudu salunni at dyrinu. En er dyrit hafdi svelgt hana, þa pindiz hon i kvidi dyrsins ok því enu mikla vatni, eptir því sem fyrr var sagt. En er at því kom, at hon skylldi fæda ormana, þa kom engill guds med blidu andliti ok huggadi hana med godum ok sæmiligum fagnadi ok blidum ordum ok mællti til hennar: »Kom hingat, kvad hann, hin kærasta min, eigi skalltu þola lengr þetta.« Ok tok hann hana hondum sinum ok græddi hana ok eggjadi hana at fylgia ser skiott um þat, er eptir var leidarinnar. Ok foru þau þa langa leid, ok vissi salin eigi, hvert þau gengu, þvíat ecki var liosit, nema þat er af englinum lysti.

II. Nu gengu þau um ogurliga stadi ok miklu hardari gotu, en fyrr hofdu þau farit, ok var þessi vegr sva mior ok þrongr, at varla matti fætr a festa, ok sva hallr, at iafnan var buit vid falli. [En því meir er þau nidr gengu, því minnr hugdi salin ser til lifs vanar¹. Þvi næst mællti hon til engilsins: »Segit mer, herra, kvad hon, med því at vit hofum seet sva margar illar pislir, at eigi mega hardari vera, ok aungum megu slikar i hug koma, hvert leidir ockr nu þessi enn hardi vegr, er sva hefir ockr nidr dregit?« Þa svarar engillinn: »Þessi vegr liggr til eilífs dauda.« En þa mællti salin: »Med því, kvad hon, at þessi vegr er inn þraungvazti ok hinn hardazti um at fara, ok eingi madr er þessum veg nema vit tvau, hvat er nu þat, kvad hon, er gudspiallit mæli: rumr er sa vegr, er til dauda liggr, þvíat margir ganga um hann?« »Eigi mæli, kvad engillinn, gudspiallamadrinn um þenna veginn, helldr um synda veg ok saurlífs veg verallígs lífs, því at hann leidir alla þa, er hingat koma.« Sem þau hofdu lengi gengit ok miog mod, þa komu þau i dal einn, ok sa þar marga smidiubelgi ok budir, ok heyrdi þar op ok grat. Þa mællti salin: »Heyrir þu, herra minn, þat, er ek heyri?« Engillinn svarar: »Heyri ek, sagdi hann, ok veit ek, hvat þessi pisl heitir; þessi pislþionn heitir Vulcanus, kvad engillinn, ok fyrirkemr hann morgum med velum sinum ok svikum, ok allir, er eptir lata eggian hans, eru her pindir.« »Skal ek, kvad salin, nockut þola þessa pisl?« »Skalltu at visu, kvad engillinn.« Hann gek þa fyrir, en hon fylgdi honum. Sem þau nalguduz pislina, þa hliopu dioflar-

¹ [rettet; En því nær er þau nidr gengu hugdi salin ser til lifs vanar A; mgl. B, et quanto plus descendebat, tanto minus anima reditum ad vitam sperabat lat.

nir i mot þeim ok mælltu eigi við engilinn, nema toku salina, er fylgdi honum, með gloandi taungum ok kostudu henni i ofninn ok blesu at alla vega elldinum, sva sem menn gera við iarn ok stal, allt til þess at sa inn mikli fioldi salna, er þar brann, var naliga
5 at aungu ordinn. Sem þær voru sva brendar, at eeki syndiz eptir vera af þeim, nema sem vatn væri, þa skutu dioflarnir þrikvisludum slam¹ i gegnum þær ok logdu þær a stedia ok bordu þær með miklum iarnhnydiu, sleggium ok homrum, allt til þess er þeir hofdu saman barit i boll einn .xx. eda .xxx. salna eda .c., ok þat
10 er hardara var, at þær mattu eigi deya at helldr, en þær villdu þat giarna ok mattu aungum kosti. Þa mælltu dioflarnir: »Er nu eigi ærit at gert?« Þa svara sumir: »Kastit hingat, ver munum sia, ef ærit er.« Ok kostudu þeir þa til þeira. En þeir hendu þær iafnskiott með gloandi tungum, sva at þær komu hvergi nidr
15 a millum. En sva sem hinir hofdu fyrr giort, sva gerdu þessir þa, kostudu hvarir til annarra, ok voru þær aunu salir hvevetna pindar, sva at hud ok holld ok sinar ok bein urdu folski af bruna ellzins. Sem salin var pind i þessum pislum, þa kom huggari hennar ok tok hana or midium loganum ok greddi hana, sem
20 hann var vanr, ok mællti: »Hversu mattu? Eigi voru þer sva kærar, sem þer þotti, likams sæmdir, at þu attir at þola sva margar ok miklar pislir fyrir sakir þeira?« En salin matti aungu svara, þviat hon var sva miog pinut, ok hafdi hon eeki afl at mæla eptir sva langa eynd ok mikla. Þvi næst sem engillinn
25 sa, at hon var miog farin af vesolld pislanna, þa mællti hann til hennar með blidum ordum: »Huggaztu nu, qvad hann, þviat nu vill drottinn leida þik til helvitis ok apr þadan. Nu tak styrk þinn ok ver oflug! Þo at þu hafir margar pislir þolat, þa eru þær myklu fleiri ok meiri, er þu skallt frials fyrir vera, ef þat er vili
30 lausnara vørs; þviat hann vill eigi dauda syndugra manna, helldr at þeir lifi ok bæti lif sitt. Allir þeir, er þu hefir enn seet, bida doms guds; en þessir er i nedrum pislum eru, ero dæmdir, ok ertu eigi enn komiun til ens nedra helvitis.« Sidan tok hann i hond henni ok huggadi hana eptir sidveniu sinni ok baud henni
35 at fara með ser, þat er eptir var leidarinnar.

12. Sem þau gengu saman ok rædduzt við, þa kom i moti þeim, ok þo at ovorum, hræzla mikil ok kulldi ok ogurligr daunn ok obæriligr, sva at alldri hofdu þau fyrr slikan kent, með sva miklu myrkri, at þat var yfir allar pislir þær, sem þau hofdu fyrr

set. Ok fell þa hræzla ok angreikr hverskonar æ salina, sva at henni þotti, sem allr grundvollr heimsins skylfi, ok af þeiri hræzlu mællti hon þa til engilsins: «Herra, kvad hon, hvat velldr þvi, at ek ma eigi æ fætr standa, sva em ek hrædd ok pipr¹, at varla hefi ek ond² at at mæla. Sem hon³ stod ok beid andsvara engilsins, þviat hon matti ecki mæla fyrir ofmikilli hræzlu, þa hvarf engillinn or augsyn hennar, sva at hon matti hvergi sia hann. Þvi næst sem hon fann sik ollum syndgum aumari, ok frateknum sinum huggara ok liosi hvat matti henni annat i hug koma, en (at) fra henni væri tekin oll von guds miskunnar; þviat i syn heilags anda mællti Salamon, at hvarki vizska ne vinatta er i helviti, þangat er salin skundadi, fyrir þvi kunni hon þa ecki rad.

13. Sem hon hafdi um stund ein saman verit i þeim haskum, þa heyrdi hon op ok kveinan undarliga mikils fiolda, ok svo undarliga ok ogurliga, at eingi tunga kann þat at segia. Þa leit hon um sik ok villdi sia, hvadan þessi ogn kom at henni. Þa sa hon i grof eina ferstrenda, sem gia ok mikill pyttr (væri), ok stod or stolpi dynianda reyks ok loga sva har, sem hinn efri endir tæki til himins. Sa logi var fullr syndugra salna, er upp flugu med loganum, ok er reykrinn vard at aungu, þa fellu salirnar nidr i grunn pyzsins ok ofn ellzins. Sem salin hafdi seet þessa ogurligu syn, þa villdi hon firraz ok matti fætr aungan veg hræra. Sem hon opt vid leitadi ok komz hvergi, þa æddiz hon af angri ok sleit kinnr sinar med noglum fingra sinna ok æpti: «Vei mer, kvad hon, hvi dey ek eigi, hvi villdi ek eigi trua helgum ritningum, hver ærsla sveik mik?» Sem dioflar heyrðu leti hennar, þeir er upp flugu sem folski or loganum, þa hurfu þeir iafnskiott umhverfis hana med slikum vopnum, sem þeir baru til salna pisl, ok nistu tonnum, ok brunnu allir sem elldr i klungrum, ok æptu allir einni rauddu: «Vesol sal, verdug vesælla pininga, hvadan kom þu hingat? Þu veizt aungar pislir ok aungar hefir þu enn reynt, nu it fyrsta skalltu sia verdulega pisl verkum þinum; or þeim skalltu alldri komazt, þar skalltu æ ok æ vera ok lifa ok þar æ brenna kvik utan enda; aunga huggan ok ecki lios skalltu þar finna, aunga hialp ok aunga miskunn þarftu þar at vænta. Þu skallt nu ganga i gardzhlid daudans ok vera hrundit i et nedra helviti. Sa er hingat sendi þik, sa enn sami bleckti þik, frelsi hana þik nu, ef hann ma or vorum hondum, alldri skalltu hann

1 hrygg B. 2 maatt B. 3 Her indfalder en Lacune i B.

sidan sia. Hrygg(z) vesol, syrg ok grat, æp ok kveina, yl ok harma, nu skalstu grata med gratendum ok brenna med brennendum, Eingi er sa, er her vill nefua þik ne frelsa þik or ovina valldi.» Ok mælltu þa dioflarnir sin æ millum: «Hvi dvelium ver, tokum ok synum henni grimleik þann at gefa hana Lucifero hofutdioffi at svelgia.» Þvi næst hristu þeir vopn sin at henni ok hetu henni eilifum dauda. Þessir dioflar voru allir svartir sem kol, augu þeira sem elldibrandar, tenm þeira sniohvitar, halar þeira sem orma þeira, sem skorpiones heita. Þessir ormar hafa ogurligt eitr ok hogga med holum, en adrir ormar med tungum; þeir hafa sem gamsklær hinar hvossuztu stalklær æ hondum ok fotum, sem hrokva sik at, at þeir skyldi þegar taka hana, ok hon gratandi, sungu þeir henni sorgarsaung eilifs dauda. Þa kom engillinn ok rak i burt alla dioflana ok huggadi salina med fagnadarordum eptir sidveniu ok mællti: »Glez ok fagna, dottir, þviat þu skallt nu þiggja fagnat ok miskunn, en eigi dæmizt¹ þer nu þessar pislir, en sia skalltu en eigi þola fleiri.

14. «Nu, kvad hann, skal ek sýna þer enn versta anskota mannkyns.» Ok gek þa engillinn fyrir henni, ok er þau komu at helvitis gardzhlidum, þa mællti hann: «Kom, kvad hann, ok see ok vit at sonnu, at þeir er auga hafa megu her eeki sia, en þo skalltu sia þa, er her eru, en eigi megu þeir sia þik.» Sem salin nalgadiz, [sa hon diup helvitis². En hvilikar eda hversu miklar ok hardar pislir hon sæ þar, þo at .e. tungna væri þar i hveriu hofdi, þa mundi eigi geta upp talt. Fatt³ er þat, sem hann sagdi oss, ok hormuligt er at heyra, ok þo nýtsamligt ok en meiri varud at firrazt i sinu lifi. Hon sa, hvar var sialfr ovinriinu ok hofdingi myrkra ok hofutovin allz mannkyns, er meiri er ollum kvikendum ok dyrum⁴, þeim sem fyrr hafdi hon seed. Sva kvad salin likama hans mikinn, at af ollu þvi er hann⁵ hafdi seed, kvad hann eeki kunna vid at iafna, ok eigi vilium ver annat mæla, en ver heyrdum af honum; en slika sogu vottum ver, sem ver heyrdum. Þat it bolvada kvikendi var svart sem hrafi, eptir manz skepnu likams fra fotum til hofuds, nema þat umfram at þat hafdi margar hendr, eigi færi en þusund handa, ok hver hond .e. læfda⁶ laung ok .x. læfda digr, ok klær fingranna lengri spiotskoptum, ok voru klær

1 dæizt *Cd.* 2 [*saal. rettet*; i diup at sia helviti *A*; *appropinquans autem anima vidit profundum inferni lat.* 3 *rettet*; þa *A*; *Pauca quæ ipse nobis retulit lat.*

4 *Her beg. atter B med et Blad, der er overskaaret, saa at kun omtrent en Trediedel af hver Linie er tilbage.* 5 salin *B.* 6 *centum cubitos lat.*

fingra or iarni. Nef hafði hann mikit ok digrt ok langt, ok hala
 hvassan ok langan ok settan umhverfis enum hvossustum goddum.
 Þetta et ogurliga dyr la æ grufu æ iarngrilli¹ undirliggiandi
 glodum, ok bles þar at med belgium mikill diofla fioldi, sva at
 eigi mundi því trua, at heimrinn² hafði sva margar andir getit fra
 upphafi. En þessi ovin allz mannkyns var bundinn i ollum limum
 ok i ollum lidum hans likama med iarnrekendum morgum ok
 digrum. En sva sem hann veltiz a glodunum, þa angradizt hann
 med akafri reidi, ok snerizt hann af annarri sidu a adra, ok i því
 slo hann hondum sinum a þann inn mikla salna fiolda ok kreisti
 þær, sva sem hungradr ok þystr akrkarl kreistir vinberia log i
 munni ser, sva at eingi var su sala af þeim hinum mikla fiolda,
 sva at eigi sleit hann hofudit af eda adra limi. Þvi næst skaut
 hann ondinni fra ser ok bles umhverfis sik [ok dreifdi ollum
 salum³ i allar halfur helvitis, ok iafnskiott pyttrinn, sa er ek
 sagda i fra, skaut upp af ser daun ok loga. Ok sem þessi hinn
 grimmi vargr dro at ser ondina, þa safnadi hann salunum, er hann
 hafði sundr dreift, ok svelgdi þær allar med reyk ok brennusteini;
 ok [sumar sva sem þær villdu komaz or hondum⁴ honum, þa laust
 hann þær med nefi eda hala sinum. Ok med þessum hætti þetta
 it auma undr var bart adra beriandi ok pint adra pinandi. Sem
 salin sa þetta, þa mællti hon til engilsins: »Ek bid þik, herra,
 attu segir mer, hvat heitir þetta it mikla undr ok hit bolvada?«
 »Þetta heitir, segir engillinn, Lucifer, ok hann var upphafdr ok
 bio i paradisar yndi. Nu ef hann væri laus, þa mundi hann angra
 ok fyrirfara allan heiminn ok himininn ok allt helviti. En
 þessi inn mikli fioldi, er her er med honum, eru sumir englar
 myrkra, er menn kalla diofla ok þegna fiandans; þat er ok
 afspringr Adams, er eigi er verdr miskunnar, þvíat þeir væntu
 ser aungrar hialpar af gudi, ok eigi trudu þeir æ hann, ok fyrir því
 þola þeir her eilifar pislir, at þeir hofnudu at þiona eilifum drottne
 allrar dyrdar med ordum ok verkum. Þessir eru ok þeir, sagdi hann,
 er dæmdir eru ok bida margra annarra⁵, er heita gudi med ordum
 en hallda eigi med verkum. Slikar skulu þeir þola, er neita gudi

1 super cratē ferream suppositis ardentibus prunis *lat.* 2 *rettet*; 35
 hann *A*; mundus *lat.* 3 [*tilf. efter Latinen*: spargit omnes animas
 in diversas Gehenne partes. 4 [*saal. rettet*; su fello þær i munn *A*;
 az wr hondum *B*; sed et quicunque manus eius fugiunt *lat.*
 5 *saal. efter lat.*: multos adhuc alios expectant; pislra ok ecki minne
tilf. A, B.

at fullu, eda gera verk þeira, er honum nita, sem hordomsmenn, manndrapsmenn, þiofar eda mordingiar, metnadarmenn ok þeir, er eigi syna gudi litilæti i idran ok umbot synda sinna. Þat skulu þeir þola fyrst, er þu satt adan, ok sidan leidaz hingat til þessarra
 5 pislá; or þessi komaz aungir, er um sinn leidaz i þessa pisl. Her koma illir hofdingiar heimsins, er illa neyta sins valldz, [er þeim var af gudi gefit lyd sinum til traustz ok h]alldz¹, ok eigi verdr þeim at gagne eda hialp um þat valld, er þeir eru til skipadir, því at þeir trua eigi a gud, er allra vallda er gíafari. Fyrr því mælr
 10 heilug ritning: Mattugir menn þola margar pislir.» Þa mælti salin: «Þer segit, kvad hon, at gud gefr oll volld, hvi lætr gud þa pinazt fyrir sakir valldanna?» «Valld þat, sagdi engillinn, er gud gefr, er at sonnu gott, en þat er illt at nyta þat illa.» «Hvi gefr gud þa eigi, sagdi salin, íafnan godum at eins valld at bæta ok vid at
 15 sia ok hialpa, sem hæfir, þeim er þeir eigu fyrir at sia?» «Stundum, sagdi engillinn, tekz valld fra godum monnum fyrir synda sakir lyds þess, er illa þionar undir þeira valldi, þvíat illir menn eru eigi verdir godra hofdingia; sva ok stundum takaz hofdingiar godir af valldi sinu, at þeir se i minni ahyggiu ok því meir rækiandi²
 20 forsia salna sinna.» «Ek villda vita, kvad salin, hvi hofutíandi heitir hofdingi myrkra, med því at hann bergr aungum ok eigi getr sik frelsat sialfan?» «Þessi, kvad engillinn, er kalladr hofdingi eigi af valldi helldr af meinsemdum ok hordum hlutum, er hann gerir i myrkrum þessum, fyrir því, þo at þu sæir margar
 25 pislir, adr en þu her komt, þa er sem aungar se hia þessum odæmiligum pislum.» «Sva er at sonnu, kvad salin, þvíat meir angrar mik at sia þenna pytt ok kenna þenna enn illa daun en allar pislir helvitis, er ek fyrr þolda. Nu bid ek, herra, kvad hon, tak mik hedan i burt sem fyrst, ok lat mik eigi her lengr vera ok pinazt,
 30 því at ek se³ her marga mina frændr ok adra mina kunningia, er ek gerda mer giarna at vinum i veralldarlifi, en her lati gud mik all dri hafa þeira felagskap. En þo veit ek at sonnu, ef eigi hylpi mer guds miskunn, þa væri minn verdleikr⁴ at þola slikar pislir sem þeir.» Þa mælti engillinn: «Kom hingat nu, en sæla
 35 sal, ok huggaz i hvilld þinni, þvíat drottinn gerdi þer mikit gott; all dri skalltu optar slikt þola, sem nu hefir þu seed, nema þu þionir

¹ Det her mellem [] indsatte er tilføiet efter Gising, da B først bliver fuldstændig med . . . alldz, og A springer over fra er þeim var — þat valld. ² stundandi B. ³ Her beg. D^b. ⁴ noqr til tilf. D.

til sliks. Her til hefir þu seed myrkrastadi ovina guds, en nu framleidis skalltu sia dyrdir vina guds.

15. Sidan sneriz salin til engilsins ok fylgdi honum. Sem þau hofdu lengi gengit, þa hvarf daunn ok myrkr ok birtiz liosit, ok at hræzlunni tapadri kom i stadiinn huggan ok hughreysti, ok sem salunni hvarf hryggleikr, þa fylldiz hon fagnadar, sva at hon undradi [sik sva skiott umsnuna² ok mællti: »Herra minn, kvad hon, med hverium hætti er ek svo skiott umsnuin³? skommu var ek sionlaus, en nu se ek; ek var hrygg, en nu em ek glod; um allan veg ockarn kenda ek fulan daun, en nu er ecki þesskonar; þa var ek hrædd ok huglaus, en nu em ek fegin ok orugg.« Þa mællti engillinn: »Blezut sertu, undra þu eigi þetta! þessi er snuning hægri handar guds; nu förum vit heim um annan veg i konungsriki ockart, ok þu þacka gudi miskunn sina ok fylg mer.« Þvi næst sem þau gengu, þa sa þau hafan vegg; ok fyrir innan vegginn, þeim megin sem þau gengu, var mikill fioldi karla ok kvenna undir vosi⁴ ok vindi, ok voru oll hrygg ok hungrut ok þyrst; hofdu þau lios, ok aungan illan daun⁵ kendu þau. Þa spurdi salin: »Hverir eru þessir, er slika hvild hafa?« »Þessir eru, kvad engillinn, medalmenn, eigi [godir ok eigi illir⁶, ok giættu sin þo somasamliga, en aunga miskunn gerdu þeir fatækum af fe sinu, ok fyrir því skulu þeir nockura stund þola vind ok hregg ok hafa sidan hvild goda.

16. Eptir þat gengu þau um stund ok komu at gardzhlidi, er þegar laukzt upp fyrir þeim. Ok er þau voru innkominn, þa sa þau enn fegrsta voll allan fullan blomandi grasa med godum ilm, ok þar var miog inniligt, ok var þar otaligr salna fioldi ok med miklum fagnadi. Ok var þar eingi nott, þar skein sol iafnan, ok þar var brunnr lifanda vaz. En salin eptir sva langt angr ok pislir, er hon hafdi þolat, vard fegin af sva inniligum stad ok mællti þessi ord med miklum godvilia: »Blezat se nafn drottins⁷ nu ok eilifiga, er mik frelsti or gardzhlidum eilifs dauda, ok [(fyrir) mikileik miskunna þinna leiddir mik til heilagra þinna⁸. Nu sannreyni ek ord heilagra ritninga, at eigi megi daudlig eyru heyra ok eigi daudligr hugr hyggia, ok eigi daudlig augu um sia dyrd þa, sem gud hefir heitit sik elskundum.« Ok því næst mællti salin: »Herra minn, kvad hon, hverra salna er þessi hvild, ok

1 saal. B; hugstyrki A, D. 2 [þetta umskipti et skiota B. 3 umskipt B. 4 vatni B, D. 5 þef B. 6 [of illir D. 7 Her indfaldar en Lacune i B. 8 [syndi mer mikileik myskunsemda sinna D. 40

hvat heitir þessi brunnr?« Engillinn svarar: Her hvilazt, sagdi hann, þeir, er eigi voru at ollu godir, ok eru þo teknir or helvitis pislum ok eigi enn verdir at koma i samlag heilagra manna guds. En þessi brunnr heitir lifandi, sa er drecker af þessu vatni skal æ ok æ lifa ok alldri þyrsta.

17. Þadan gengu þau fram um stund, ok salin sa fyrir ser tva konunga, annan Chonchober¹ en annan Donatum². En er salin sa þa, undradizt hon ok mællti: »Hvat er þat, herra minn, er nu se ek, sagdi hon, þessir tveir hofdingiar voru grimmir i lif
10 sinu ok miklir ovinir sin i millum; hverr godleikr kom þeim hingat, eda hversu voru þeir giorvir vinir?« Engillinn svarar: »Þeir idruduzt ovinattu sinnar fyrir andlat sitt, fyrir því var þeim eigi til pilsa visat. Chonchober³ konungr la lengi siukr ok het
15 gudi, at hann skylldi gerazt munkr, ef hann lifdi; en Donatus⁴ var hertekinn ok lengi hafdr i hoptum ovina sinna, ok gaf hann þa allt, þat er hann atti, fatekum monnum, ok fyrir því lifir rettvísi hans eilífíga. Ok skalltu allt þetta telia fyrir lifandi monnum sidan.«

18. Sem þau hofdu gengit um stund, þa sa þau haull eina
20 dyrliga buna, ok voru veggirnir allir smidadir ok bunir gulli ok silfri ok settir med dyrligum gimsteinum, en eigi voru gluggar ne dyr æ, ok þo komuz allir inn, er villdu. Hus þetta var mikit, ok margir stolpar helldu því uppi, ok allt var gulli ok gimsteinum sett utan ok innan. Sem salin gladdiz af syn þessarrar smidar,
25 þa leit hon um sik ok sa eitt sæti af gulli ok gimsteinum gert ok klætt dyrligum pellum ok allzkonar agiætum bunadi, ok þar sa hon Kormak⁵ konung sitia i því sæti klæddan svo agiætliga, at eingi iardneskr konungr matti svo klædaz. Sem hon stod litla
30 stund ok undradi þetta, þa komu margir menn inn i þat hus ok færdu konunginum fornir eda giafir med miklum fagnadi, ok þeir stodu fyrir sinum herra, þvíat hann var þeira herra, medan hann lifdi. Þa komu ok margir prestar ok diaknar hatidliga skryddir med messuklædum ok hofdu med ser allzkonar dyrligan husbunad, er til heyrdi konungligu skrudi, med gullkerum ok silfrikerum,
35 med filsbæinum, budkum ok bordum, ok allzkonar fogrum ok sæmiligum bunadi sva undarligum, at þo at eigi væri meiri dyrd i ríki guds, þa syndizt þo ærinn. Ok því næst syndizt

1 *saal. lat.*; Kabanum *A*; Konkabruin *D*. 2 *saal. lat.*; Danakum *A*, Donakum *D*. 3 Kabarum *A*; Konabium *D*. 4 Danakum *A*; Donacus *D*. 5 *saal. D*; koronadan *A*; Chomarchum *lat.*

salinni, sem þeir allir, er stodu fyrir honum, felli æ kne ok mælltu: »Sæll ertu, ok gott se þer! nu skalltu niota starfs handa þinna,« sogdu þeir. Þa mællti salin: »Kynligt þikki mer, herra minn, kvad hon, hvadan þessum konungi koma sva margir þionustu-menn, en eingi af þessum ollum þionadi honum, medan hann 5 lifdi.« »Eigi voru þessir or¹ hird hans, kvad engillinn, medan hann lifdi.« »Heyrir þu eigi, kvad salin, hversu þeir mæla við hann: Sæll ertu ok gott skal þer vera! nu skalltu niota verka þinna.« »Þessir voru, sagdi engillinn, fatakir menn guds ok utlenskir, er konungrinn gaf olmusur sinar ok þurftargiafir², 10 medan hann var i daudligu lifi, ok fyrir því gefa nu hendr þeira honum eilifa dyrd ok ombun.« »Ek villdi vita, kvad salin, ef þessi madr hefði nockurar pislir þolat, sidan hann for or likam sinum.« »At visu, segir engillinn, ok enn þolir hann hvern dag ok því meir,« mællti hann. »Bidum nu, segir engillinn, litla þa 15 stund, ok skalltu sia pisl hans.« En er þau stodu ok bidu, þa folnadi allt husit, ok hrygduzt allir menninir, er i voru husinu, ok þa stod konungrinn upp ok geck ut. Sem salin fylgdi honum, þa sa hon, at allr sa fioldi, er i var hollinni, retti hendr til himins ok (mællti) bidiandi gud med helgum vilia: »Drottinn almattigr 20 gud, svo sem þu ert liknsamr, miskunna þu þioni þinum.« Sem salin sa til konungsins, þa sat hann i elldi allt til nafla, ok allr harklæddr upp ifra naflanum. Þa mællti salan(!) til engilsins: »Hversu lengi skal þessi sal þola þessa pisl?« »Hvern dag, sagdi engillinn, þolir³ hon þessa pining þriar stundir, en eina stund ok 25 .xx. hefir hon hvild.« »Fyrir hvat, kvad salin, þolir hon þesskonar pislir?« »Þvi þinuz hon i elldi, sagdi engillinn, allt til naflans, at hon giætti eigi truliga hiuskapar sins, en upp fra naflanum, sagdi hann, þinuz hann i harklædum, því at hann let drepa iarl [i bæ heilags Patricii³ i trygdum, ok gerdiz i því eidrofi 30 vid gud ok nidingr; en allar adrar syndir hans eru fyrirgefnar nema þessar tvær. Skundum nu, sagdi hann, at sia dyrd heilagra.

19. En er þau hofdu þadan gengit, þa sa þau hafan vegg med undarligum biartleik. En þessi veggur var allr af hinu skirazta silfri, ok syndizt salinni ecki hlid a vera, ok vissi hon eigi, med 35 hverium hætti guddomligt valld leiddi hana þar inn. Ok leit hon þar flokk heilagra manna fagnandi ok gudi syngiandi: «Dyrd se þer, allzvalldandi fadir, dyrd se þer, allzvalldandi sonr, dyrd se

1 i D. 2 Her ender D^b. 3 Her begynder atter B 4 [iuxta sanctum Patricium lat.; i bæ heilags Prerisker B; mgl. A.

þer, allzvalldandi heilagr andi.» En þessir allir kallar ok konur voru klæddir hvítum klædum ok dyrligum, þat var allt hit frid-
 azta folk an allra lyta, iafnan gladir ok katir ok syngiandi gudi
 lofsaung heilagrar þrenningar. En sva var hvítleikr klæda þeira
 5 sem nyfallinn snior, þa er sol skin æ. En raddir þeira voru með
 ymissum hattum þiotandi, gengu svo sem inir fegrstu strengleikar.
 Var þar biartleikr, yndi, fagnadr eilifr, samþykt ok astsemd ollum
 iafnmikil, hinn sætazti ilmr ok inn tilfysiligsti þess ins dyrligsta
 stadar, sva at yfirsteig hundradfalliga alla iardneska sætleika.
 10 Nott var þar eingi ok hryggleikr, allir voru þar i fagnadi ok i
 fullgiorri astsemd. Þa mællti salin: «Ek bid þik, herra minn,
 verum her i þessarri hvild, her likar mer vel.» «Vel se þer! sagdi
 engillinn, þo at þessar hvildir syniz þer miklar, miklu eru meiri
 ombunir heilagra manna.» «Hverra salna er þessi fagnadr? sagdi
 15 salin.» «Kvongadra manna, sagdi engillinn, er rettliga lifdu með
 eiginkonum sinum ok giættu heilax hiuskapar an fleck, ok vel upp
 helldu ok fram fluttu hyski sitt, ok huggudu fataeka menn með fe
 sinu, ok styrktu helgar kirkiur ok kennimenn með rettum tiundar-
 gerdum ok odrum sæmiligum hlutum ok virduligum. Til slikra skal
 20 enn rettvisi domandi sva mæla a domsdegi: Komit hingat, blezadir
 synir fodur mins, takit þat riki, er ydr var buit af upphafi heims!
 þer gafut mer hungrudum mat ok þyrstum drykk, ok klæddu þer
 nocktan, gestr var ek ¹, ok olut þer mik, siukr var ek ok i myrkva-
 stofu, ok komu þer til min. Þessir bida ennar sælu vonar ok til-
 25 kvomu dyrdar hins hæsta drottins ok hafa fagnat þessarrar hvildar.
 Þvi at mikil er ombun heilax hiuskapar, sa er giætir hans logliga
 i likam sinum, skal eignaz eilifan fagnat.» Ok[þvi næst sagdi hann:
 «Berr oss ² enn at fara upp hærra at sia þat, er þar er.» »En
 með þvi (sagdi salin) at þu hefir mer allt vel giort, þa villda ek
 30 her vera i þessarri hvild; eigi villda ek hedan fara, herra, ef þinn
 væri vili til, her er mer it kærastazta at bua, eigi beidumzt ek ne
 fysumzt villdara.» «Þo at þu hafir eigi til þionat, sagdi engillinn,
 þa skalltu sia meiri fagnadi en þessir eru.» Þvi næst gengu þau,
 ok þotti þeim eeki starf gongunnar, en hvarvetna gengu salirnar i
 35 mot þeim ok lutu þeim með blidum andlitum ok miklum fagnadi,
 ok heilsudu salinni með eiginnafni ok lofudu gud, er hana frelsti,
 ok mælltu: «Lof see þer, drottinn eilifrar dyrdar konungr, er eigi
 vill dauda syndugs mannz, helldr at hann lifi ok bætiz, þu er fyrir

1 ok hystod mik *tilf. B.* 2 [*saal. rettet:* adjunxit: Oportet nos *lat.*;
 sagdi salin: fysisir mik *A, B.*

mikilleik miskunnsemda þinna virðizt at taka þessa sal or helvitis pislum ok gefa hana i felagskap heilagra manna þinna.»

20. Sem þau hófdu um gengit marga heilaga menn, þa syndizt þeim annarr vegg, svo nockuru har sem inn fyrri, allr brendu gulli¹ smidadr med svo tilfysiligum almætti, at þat var meiri dyrd 5 at sia þat en allt annat, er þeim hafdi fyrr birz. Þvi næst sem þau inn komu um þenna vegg med sama hætti ok inn fyrra, þa sa þau morg sæti af gulli gior ok gimsteinum, ok med himneskum hagleik buin ok med allzkonar gimsteinum, ok prydd med inum fegrstum pellum, ok satu i þeim stolum virduligir herrar, karlmenn 10 ok kvennmenn, allir klæddir inum dyrstum pellum med allzkonar litum ok bunadi, ok hvitum yfirhofnum, svo at eingi daudlig tunga kann fra at segia, eda hyggia, hugsa eda auga sia, hversu andlit þeira allra, er þar voru, gloudu² med svo miklum biartleik, sem sol hefir, þa er hon [kemz i hæstu gongu sina³ æa midium degi; harit 15 a [hófdi þeim glitadi sem brent⁴ gull, ok allir voru koronadir gulligum koronum bunum med hinum dyruzstum gimsteinum. Ok fyrir þeim stodu gullstolar, ok þar æa bækr, allar ritnar gullstofum, ok sungu þessir helgir menn gudi alleluia med nyium saung ok sætri roddu, sva at ef madr hefði heyrnt um sinn, þa gleymdi hann 20 ollum hryggleik. Þar nam salin stadar, sem hon sa helga menn ok þau hin fogru sæti. Þa mællti engillinn til hennar: «Þessir helgir menn gafu likami sina undir hardan dauda fyrir rettrar truar sakir ok astsemdar guds, ok þogu likami sina i blodi hins helga lambs. Þessir eru þeir, er giættu sin fyrir allzkonar saurlifi, en 25 þo helldu þeir logligan hiuskap um stund, en þat er eptir var lifdaga þeira, giættu þau hreinlifs ok guds þionostugerdar, svo ok þeir er drepnir voru fyrir guds sakir, ok þeir er krossfestu likami siná med margskonar meinlætum lifandi rettvísliga, ok fyrir þat, sagdi hann, odluduzt þeir allir eilifar koronur. Þessir dyrligir menn 30 eru vinir guds [ok uppgerdarmenn heilagrar kirkius.

21. Sidan er salin hafdi seed umhverfis sik, þa sa hon morg landtiolld af purpura, pellum ok hvitu silki, vid gull ofn ok silfr ok med allzkonar himneskum hagleik. I þessum budum gengu þiotandi med margskonar hlíodum allzkonar strengleikar, hörpur, gígíur, sin- 35 fonia, organa, sallterium, pipur med hinum sætuztum hlíodum. Ok sem salin hafdi heyrnt þetta⁶, þa mællti hon: «Herra minn, kvad hon,

1 *saal lat.*: auro purissimo; brendu silfri ok gulli *A.* 2 *skinu B.*
 3 [*skin biartazt i hæstum skyium B.* 4 [*hófdu þeira glouadi vid sem B.* 5 [*i himinriki B.* 6 *þessa saungva B.*

hverra salna eru þessi in dyrligu landtiold?« Þessi hvíld, segir
 engillinn, er munka ok allra hreinlifsmanna, karla ok kvenna,
 er vel helldu heit sin við gud ok yfirboda sína i heilagrar kirkiu
 hlydni ok gjæzlu skipana sinna, ok þionudu gudi godfusliga ok gladdiga,
 5 ok helldr kioru at bera hlydnina en boda, helldr ok undirmenn vera
 en yfirbodar, en hofnudu sinum vilia, en gerdu guds vilia, ok sann-
 liga megu þeir mæla til guds: Ver foru i gegnum elld ok vatn
 ok freisting heimsins, ok fyrir því, drottinn, leiddir þu oss i hvíld.
 Slikir hafa hug sinn ok ahyggiu a himneskum hlutum, meðan þeir
 10 eru i dauðligum likam, ok hallda tungunu sinum eigi at eins fra
 ordum með helgum þognum, helldr ok fra ollum meinsemdar
 hlutum, svo at þeir megu at sonnu segia: Ver þogdum ok hlyddum
 þer, drottinn, af heyrn bodorda þinna. Slikir eigu, sagdi engillinn,
 þessi hasæti ok landtiold, ok i þeim syngia þeir eiliflig lof gudi
 15 lausnara mannkyns, er gjafari er allra godra hluta.« Þa mællti
 salin: »Herra minn, qvad hon, ef þer lofit mer, þa vil ek ganga
 nær þeim ok sia þa, er her eru i landtioldum.« »Vel likar mer,
 sagdi engillinn, at þu siair þa ok heyrir, en eigi skaltu inn ganga
 til þeira. Þessir eru iafnan i yfirsyn heilagrar þrenningar fodur
 20 ok sonar ok heilax anda, en sa er inn gengr um sinn til þeira,
 hann gleymir at fullu ollum vandræðum lidnum ok vesolldum ok
 skilzt alldri optar við samsæti heilagra manna, nema hann hafi
 gjætt meydoms sins, þa tekz hann upp i samneyti heilagra engla.«
 Ok þa gengu þau nær ok sa inn i landtioldunum hvartveggia
 25 kallmenn ok konur, hreinlifsmenn ok hreinlifskonur i engla lik-
 neskiu, en raddir þeira voru engla roddum likari en manna; ok
 þær salur, er þau sa fyrr með miklum biartleik, þa var þetta it
 mikla lios ok sætleikr ok ymr¹ yfir alla þa dyrd, er fyrr hofdu
 þau seet. Allir strengleikar gengu an manna starfi, sva at eingi
 30 tok hondum æ, en þo voru raddir sælmanna [yfir sætleik allra
 strengleika², ok var salunum ecki starf at roddunum, svo at eigi
 hrærdiz mudr þeira með hliodi raddanna, nema allt gek eptir þeira
 vilia. En landtioldin yfir hofdum þeira skinu með miklum biart-
 leik, ok hengu ör þekiunni rekendr gervar ör hinu skirazta gulli,
 35 ok hinn hagligazti silfrþattr i millum, ok hengu þar við bordker,
 gigiur ok horpur ok allzkonar strengleikatol [með lilium ofnum³
 af gulli ok gulligum kumpasum⁴. I millum þessa rekenda flaug
 mikill fioldi heilagra engla, allir með gullvængium, ok umhverfis

1 hliomr *B.* 2 [fyrir ollom strenghliodum *B.* 3 [með bindlaugum

40 *B.* 4 [lilia et spherulæ pendebant aureæ *lat.*

landtiöldin með [hogværu flogi¹, ok sungo þeir enn sætazta saung
ollum æheyrundum.

22. Þá er salin hafði fengit fagnat þessarra syna ok villdi
þar nema stadar, þá mælti engillinn til hennar: »Se upp i
himinenn yfir þik ok yfir hofut þer.« Ok hann upplitandi sa hann 5
vid vaxinn með grænum berki ok i allar halfur fra ser ok með
laufum allzkonar ok fegrstum blomum, ok voru allir kvistirnir
fullir ok lodnir af hinu bezta alldini. A þessum kvistum sat
mikill fioldi fugla með allzkonar lit, en undir kvistunum ok um-
hverfis vidinn at endilongum þá var lilium ok rosum ok blomum 10
allzkonar ilmandi grasa vaxinn. En undir vidi þessum²

APPENDIX.

(Første Cap. samt Slutningscapitlerne af den latinske Original meddeles her
efter: »Visio Tnugdali edidit Oscar Schade, Halis Saxonum 1869«).

Visio cuiusdam militis Hybernensis ad ædificacionem conscripta. 15

De situ Hybernæ primo.

Hybernia igitur insula est in ultimo occidentali oceano posita, ab austro
in boream porrecta, stagnis et fluminibus præcipita, nemoribus insita, frugibus
fertilissima, lacte et melle omnibusque piscacionis et venacionis generibus
opulenta, vinearum expers sed vini dives, serpentium ranarum bufonum et 20
omnium animalium venena ferencium ita inscia ut eius lignum aut corrigia
aut cornu aut pulvis omnia vincere noscantur venena; religiosi viris et fe-
minis satis præclara, armis autem crudelis et inclita; cominus ad meridiem
habens Angliam, ad ortum vero Scotos et Brittones, quos quidam Galenses
vocant, ad boream autem Cattos et Orcados, ex adverso vero ad austrum 25
Hispanos. Hæc ergo insula civitates habet præcipuas .xxxiiii., quarum præ-
sules duobus subsunt metropolitanis: Ardinacha namque septentrionalium
Hybernensium est metropolis, australium autem præcellentissima est Caselen-
sis, de qua ortus est quidam vir nomine Tnugdalus nobilis, cuius crudelitas
vel potius in eo quod egit deo pietas nostro huic opusculo materiam dedit. 30
Erat namque vir præfatus ætate iuvenis, genere nobilis, vultu hylaris, aspectu
decorus, curialiter nutritus, veste compositus, mente magnanimus, militari arte
non mediocriter instructus, habilis affabilis atque iocundus, verum (quod ego
non sine dolore possum dicere) quanto confidebat in corporis forma et fortitu-
dine, tanto minus curabat de animæ suæ æterna salute. Nam (ut ipse modo 35

¹ [hogværum ok tomligum fl B, som ender her. ² Her ender A.

sæpius cum læcrimis solet confiteri) gravabat eum, si quis ei de salute animæ aliquid licet breviter vellet dicere. Ecclesiam dei neglexerat; pauperes autem Christi etiam videre nolebat, scurris munus et ioculatoribus pro vana gloria distribuerat quitquit habebat. Sed cum tot malis divinæ miscricordiæ finem

5 dare placuit, eum quando voluit provocavit. Nam ut plurimi Corcagensis civitatis testantur incolæ, qui ei tunc aderant, per trium dierum et noctium spacium iacuit mortuus: per quod spacium amare didicit quitquit antea suaviter deliquit, nam vita eius præsens testatur quæcumque paciebatur. Passus est enim plurima incredibilia et intollerabilia tormentorum genera, quorum

10 ordinem sive nomina, sicut ab ipsius qui viderat et patiebatur ore didicimus, nos ad augmentacionem vestræ devocionis vobis scribere non gravabit. Hic igitur cum multos haberet amicos sodales, inter eos unum habuerat, qui ei commutacionis debito trium equorum debitor erat. Hic cum statutum præstolaretur terminum, suum transacto tempore convenit amicum. Qui cum bene

15 receptus perendinaret tribus noctibus, cœpit tractare de creditis rebus. Cui cum ille responderet, se ad manum non habere quæ pecierat, multum iratus iter repetere disposuerat quo venerat. Debitor vero mitigare cupiens amicum suum, rogabat eum, quatenus secum prius quam recederet dignaretur cibum sumere. Cuius cum præcibus negare nequiret, resedit et securi deposita,

20 quam manu tenerat, cibos cum socio sumere cœpit. Sed prevenit divina pietas hunc appetitum, nescio namque cita qua occasione percussus manum quam extenderat replicare non poterat ad os suum. Tunc terribiliter clamare cœpit suamque securim, quam antea deposuerat, uxori sui socii commendavit >custodi (inquiens) meam securim! nam ego morior.< Et tunc verbotenus

25 corpus exanime continuo corrui, ac si nullatenus spiritus antea ibi fuisset. Assunt signa mortis: crines cadent, frons obduratur, errant oculi, nasus acuitur, pallescunt labia, mentum cadit et universa corporis membra rigescunt. Currit familia, tollitur cibus, clamant armigeri, plorat hospes, corpus extenditur, pulsantur signa, accurrit clerus, miratur populus, et tota civitas cita

30 boni militis morte turbatur. Quid moramur? ab hora quasi decima in quarta feria usque ad ipsam eandem horam in sabbato mortuus iacebat, nullo in eo remanente vitæ signo, excepto quod calor modicus in sinistro pectore ab hijs qui diligenter corpus palpare studuerant senciebatur. Ea propter ipsum corpus subterrare noluerant, eo quod calorem in ipsa eius partiuncula senciebant.

35 Post hæc autem præsentem clero et populo, qui ad sepeliendum illum convenerant, resumpsit spiritum et debili flatu quasi per unius horæ spacium respirare cœpit. Mirantur cuncti etiam sapientes dicentes >nonne hic est spiritus vadens et rediens?< Tunc ille debili intuitu circumspiciens interrogantibus se, si vellet communicare, innuit afferri corpus domini; et cum illud sumeret et vinum hiberet, cœpit cum graciaram actione laudare dominum dicens >O

40 deus, maior est misericordia tua quam iniquitas mea, licet sit magna nimis. Quantas ostendisti mihi tribul[ationes] mul[tas] et ma[las] et conuer[sus] vi[vificasti] me et de ab[yssis] ter[ræ] iterum red[uxisti] m[e].< Et cum hæc dixisset, omnia sub testamento quæ habuit dispersit et dedit pauperibus, ipse

45 vero de signo salutiferæ crucis signari præcepit et pristinam vitam in antea se relicturum omnimodis vovit. Cuncta autem quæ viderat aut passus fuerat nobis postmodo dicens narravit.

De defensoribus et structoribus ecclesiarum et gloria eorum.

22. Cum enim anima hijs delectata visionibus vellet ibidem stare, dixit ei angelus «Respice!» Et respiciens vidit unam arborem maximam et latissimam frondibus et floribus viridissimam omniumque frugum generibus fertilissimam. In cuius frondibus aves multæ diversorum colorum et diversarum 5
vocum cantantes et organizantes morabantur, sub cuius etiam ramis lilia et rosæ multæ nimis et cunctarum herbarum specierum odoriferarum genera oriebantur. Erant autem sub eadem arbore multi viri et feminae i cellulis aureis et eburneis, et ipsi sine cessacione laudabant et benedicebant deum omnipotentem pro universis beneficijs ac donis, et habebat unusquisque illorum 10
auream coronam in capite suo mirabiliter ornatam, et sceptrum aureum in manu sua quisque tenebat, et erant vestiti talibus vestimentis qualibus antea monachi fuerant induti. Anima autem conversa ad angelum ait «Quæ est ista arbor? et illæ quæ sub ea sunt animæ quid boni agebant, dum erant in corpore?» Et angelus ait «Hæc arbor typus est sanctæ ecclesiæ, et isti qui sub ea sunt 15
viri et feminae constructores et defensores erant sanctarum ecclesiarum, et pro beneficijs, quæ sanctis ecclesijs largiebantur, ipsarum fraternitatem consecuti sunt, et per illorum conmonicionem relinquentes sæcularem habitum continebant a carnalibus desiderijs quæ militant adversus animam, sobrie et iuste et pie vixerunt in hoc sæculo expectantes beatam spem, quæ, ut vides, eos non 20
confundit.» Et addidit «Proficiscamur!»

De gloria virginum et .ix. ordinibus angelorum.

23. Cumque profecti fuissent, viderunt murum pulchritudine altitudine et splendore ceteris dissimilem. Erat namque ex omnium lapidum preciosorum bene constructus varijs coloribus metallis interpositis, ita ut habere videretur 25
aurum pro cemento. Lapidem autem eius erant christallus crisolitus berillus iaspis iacinctus smaragdus saphirus onichinus topazius sardius crisoprassus ametistus tartacus atque granatus. Hijs et hijs similibus murus splendens lapidibus multum in sui amorem videncium mentes provocabat. Ascendentes ergo murum viderunt procul dubio quod oculus non vidit nec au[r]is a[ud]ivit 30
nec in cor hominis as[cendit], quæ p[ræ]paravit deus dil[igentibus] se. Viderunt namque ibidem .ix. ordines bonorum spirituun, videlicet angelos archangelos virtutes principatus potestates dominaciones thronos cherubin et seraphyn. Audierunt autem inenarrabilia verba, quæ nec potest homo nec licet homini loqui. Tunc dixit angelus ad animam «Audi, filia, et vi[de] et incli[na] 35
au[rem] t[ua]m et obl[iviscere] populum t[uum] et domum p[atris] t[ui] et concu[piscet] rex s[peci]em t[ua]m. Quid dicam? Cunctis patet, quanta amœnitas, quanta iocunditas, quanta dignitas et qualis sublimitas sit interesse choris sanctorum angelorum patriarcharum prophetarum, cernere laudabilem numerum martyrum, videre candidatum exercitum virginum, audire novum 40
canticum gloriosum, aspicere apostolorum chorum, confessorum mereri consortium et, quod præcellit omne gaudium, eum, qui panis est angelorum et vita omnium, sentire clementem et pium. Ab illo ergo loco, in quo tunc stabant, non solum omnem quam ante viderant gloriam, verum et prædictarum supplicia penarum videbant, et (quod magis miramur) terrarum orbem quasi sub uno 45
solis radio videre valebant. Non enim quitquam creaturæ poterit visum

obtundere, cui semel concessum est omnium creatorem videre. Et miro modo cum starent in eodem loco, in quo prius steterant, non se vertentes in aliam partem, cunctos tamen ex eodem loco et ante et retro positos videbant. Non solum autem visus sed et sciencia dabatur ei insolita, ita ut non sibi opus esset interrogare amplius aliqua, sed omnia sciebat apte et integre quæcumque volebat.

De sancto Rvdano confessore.

24. Cum autem ita esset, affuit ei sanctus Rvdanus confessor, cum magna læticia salutans eam et amplectens intimæ caritatis visceribus ait
 10 «Dominus custodiat introitum t[uum] et ex[itu]m t[uum] ex hoc nunc et u[sque] in s[æculum]! Ego sum (ait) Rvdanus patronus tuus, cui iure debitor es sepulturæ.» Et cum dixisset, stetit nil amplius dicens.

De sancto Patricio et .iiii. noſis episcopis.

25. Illa vero respiciens vidit sanctum Patricium Hyberniensium apostolum
 15 cum magna turba episcoporum, inter quos .iiii. sibi notos vidit episcopos, videlicet Cælestinum Archinachanum archiepiscopum et Malachiam, qui predicto viro successit in archiepiscopatu, qui Romam tempore Innocencij papæ veniens ab ipso legatus et archiepiscopus constitutus est, qui omnia quæcumque habere poterat cœnobijs et pauperibus dividebat. Hic constructor erat .liiii. congregacionum monachorum canonicorum sanctimonialium, quibus omnia necessaria providebat et nil omnino sibi retinebat. Ibi etiam vidit Christianum
 20 Lugdunensem episcopum, ipsius prædicti Malachiæ fratrem uterinum, miræ continentiæ virum et voluntariæ paupertatis amatorem, et Neemiam Duanensis civitatis antistitem, virum simplicem atque modestum, sapiencia quoque et
 25 iuxta illos unum sedile mirabiliter ornatum, in quo nemo sedebat. Dixit anima «Cuius est istud sedile et quare sic vacat?» Respondit ei Malachias «Ista sella est cuiusdam de fratribus nostris, qui non migravit a corpore; sed dum migravit, in tali sede sedebit.» Sed cum in hijs omnibus anima valde
 30 esset delectata, affuit angelus domini, qui eam antecedebat et blande alloquens illam dicebat.

De reditu animæ ad corpus.

26. «Vidisti (inquit) hæc omnia?» Et respondens anima dixit «Vidi, domine. Obsecro, sine me hic esse!» Et angelus «Debes (inquit) ad corpus
 35 tuum redire et omnia quæ vidisti ad utilitatem proximorum memoriter retinere.» Verum cum anima audisset quod ad corpus eam redire oporteret, cum magna tristitia et fletu respondens ait «Domine, quid tanti mali egi umquam, ut ad corpus meum relicta tanta gloria redire debeam?» «Istam (ait angelus) non
 40 merentur intrare nisi virgines, qui corpora sua a tactu carnalis concupiscenciæ custodiunt et aduri magis pro tanta ac tali gloria quam coinquinari turpis concupiscenciæ volutabris malunt. Tu vero noluisti scripturarum verbis credere, et ideo non poteris hic manere. Revertere ergo ad corpus tuum, unde exieras, et tute abstinere ab hijs quæ ante faciebas! Consilium nostrum

simul et auxilium tibi non deerit, sed præsencialiter atque fideliter tibi manebit». Hoc cum dixisset angelus, conversa est anima, et cum se movere conaretur, sensit se cito mole corporis esse gravatam. Nullum enim intervallum nec temporis unum sensit interesse momentum, sed in uno atque eodem temporis puncto in cælis loquebatur ad angelum et in terris se sensit induere corpus suum. Tunc debilis aperuit corporales oculos et suspirans nichilque dicens respexit circumstantes clericos. Sumens igitur corpus domini cum graciæ actione, omnia quæ habuit pauperibus dispersit et signum sanctæ crucis suis vestimentis quibus vestiebatur superponi iussit. Cuncta vero quæ viderat nobis postmodum recitavit et bonam vitam nos ducere monuit, verbumque dei, quod ante nesciverat, cum magna devocione et humilitate ac sciencia prædicabat. Sed nos, quia vitam eius imitari non possumus, hoc saltem ad utilitatem legencium scribere studuimus; unde nos vestram, o preclara G, humillima et devotissima prece precamur clemenciam, ut nostri licet indigni memoriam in vestris habeatis oracionibus, quatenus illi placeamus, qui actor horum est, quæ ante diximus, Iesu Christo domino nostro, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen. *Explicit.*

ERASMUS SAGA.

(*To noget beklippede Pergamentblade 655V qu.*).

[Den hellige Erasmus flygter paa Grund af Keiser Diocletians Kristenforfølgelser fra Antiochia til Ørkenen, hvor Dyrene knæle for ham, og Ravnene bringe ham Føde].

5 dvr oc fog oc vermþo hann, en hann blezafi þeim; oc hramnar færþo honom foztlo, [er hann] bauþ þeim, oc flvgó alldregi fvrr fra honom, enn hann bletzafi þeim. Enn þa er sio vetr hafpi hann þar veret, þa bauþ gvþ honom aptr at hverfa til stols sins. Enn allir lvþir fognoþo hans quomo oc færþo marga diofoloþa menn til hans, enn hann gorþi alla hiela(!) i gvþs nafne oc snori morgom lvþ gvþi til handa fra heifni, oc foro sogoragetligar fra iarteinom hans oc kenningom.

15 Enn þa er Dioclecianus spvrþi til dvrþarverka ens sela Herasmus, þa bæþ hann at taca hann oc leþa hann til sinn. Oc er hann com til domistols convngsens, þa mellti Dioclecianus: »Hvert er nafn þit eþa kvn þit eþa sipleti?« Enn sell Herasmus svarafi: »Ee heite Herasmus at nafne, em kvniapr or Anþecio, ee em beþi siplatr oc bvscep.« Enn sia enn dvrliigi Herasmus var englonom glier at yfirliti, staþfastr i hvg oc enn meste melscomaþr 20 oc sva prydr goþligri styrk(þ), at hann ottapise hvarki pislir ne motmeli gofogra manna. Nv þa er convngr sa fegrþ yfirlitz Herasmus oc mikinn tignarþocka a yfirbragþi hans, þa mellte hann sva: »Þat hefir, at þv snvir hvguiti þinv oc atferþ til spekebragþa. 25 Nu sva sem þu hefir outrliga alt hingat til forner forþar eptir vanþa cristenna manna oð uegsamat Jesum dauþan mann, sva scaltv nu uitrlega heþan fra [forn færa] almatkom goþom orom eptir vanþa gaufogra manna, oc s[ca]ldv oplase ora vinatto oc gneog[iasc] aþþeþom oc metorþom.« Þa svarafi sell Herasmus:

»Ef þu hevir konvngur uitr vereþ [h]ingat til, þa at
 auca oc dyrca scapara scepnonnar, enn eigi [sc]eþnona sialfa
 or tiltekia, er ver dyrcom almatkan gvþ, þa [m]atv
 hvarki meþ meþ [meingorþom] mic kalla fra dyrecon
 drotins mins almat[tigs] Cristz.« Þa uarþ mellte
 sva: »Fyr þvi at beþi hafnar þu orom bo[þo]rþom oc dyrecon
 goþanna, [scaltv þat] uita, at eigi scolo ver vegia þer, helldr sco[lo]
 ver mykia þic i menlet[e oc beria] meþ blysvipom,« sagþi keisa-
 rinn, þvi at kesarinn at hann uill eigi goþin garfga. En
 þa leit sell Herasmus til himins, er þeir borþo hann oc mellte sva 10
 viþ gvþ: »To þv mer, drottinn minn Jesus Cristr oc misevna
 þion þinom, oc lat mik allar qua[la]r uel mega standasc, þvi at
 ond min fvsisc til þin oc fagnar af misevnn þinne.« Enn þa er
 hann hafþi bon sinne loket, þa baþ Dioclecianus hann til sin at
 leiba oc mellti sva: «Et mesta [m]vndo ver ha yfir 15
 þinna oc allt yfir þat er a þer er, ef þu heffer [eig]i sva
 ourþiliga svarat minom orþom vingiarnligom. Nv bvþ ec þer a
 nyia leic goll [oc] gimstena oc h[ogendi], ef þu uill gofgon ueta
 goþom orom.« Þa svaraþi sell Herasmus: »[Þess]er hluter aller
 er þu bvþr mer, ero herfilgir oc blecia andir manna oc drekia 20
 ondom þeira [i e]jilifan dauþa, enn ec em servdr herservþi drottins
 mins Jesv Cristz, oc mon ec fvr þvi vfir [st]liga seliga allar ognir
 þinar oc skøti diofoligrar uelar.« Þa bauþ konvngrenn at liosta
 [vondom] gvþs [pislar vott]. Oc þa er þeir bvsto hann sem þeir
 mattv mest hæg(gva), þa só hvergi a li[ca]m hans, oc [hvergi 25
 blicnaþi ne] roþnaþi hold hans. En þa er gvþ svndi slicca dvrþ
 [ui]nar sins, þa toco at calla allir lyþir oc mellto: »[Sann]liga er
 mikill gvþ cristinna manna, [sa] er slicca crapta g[efr].
 Dioclecianus oc sagþi: »Hvi sóþ er ei[gi], eþa hvi sciliþ er
 eigi, at [Herasmus] hefir meþ ser mikinn matt fiolevngi, era sliet 30
 [u]ndarliet nni fiolkvngi, helldr
 gvþligr kraptr er trv gvþs
 alm[attigs er] let ser soma at berasc hingat [i h]eim til hialpar ollom
 [monnom] fra Marie meio(!), oc mon koma i ennda
 heims [at] doma of lifendr oc of dauþa, oc mon hann gøþi veta 35
 goþom monnom oc giallda il[la] hlvte ranglatom.« Þa uarþ akastiga
 reiþr kesarenn oc baþ at slita hold hans [me]þ iarnkrocom oc sa
 brennosteini i sorinn loganda oc hella yfir hann allan biki.

 liga almatkan gvþ. Þa uarþ hrygr Dioclecianus konvngur oc mellti 40

..... lyf: «Reiðase monu oss goð or almattig, ef eigi er sciort devþr (!) oc drepinn sia gallDRAMAFR, er þar goblastar.» Þa bauð Dioclecianus at binnda hendr oc fotr a enom sæla Herasmo oc kasta honom i mvrquastouo, þar er engi maðr comi til hans.

5 Þa toc en selste Herasmus at biðjase fyrir, es hann var byrgþr i mvrkuastouo oc mellte sva: «Hevrþu drottinn Jesus Cristr, konvngv uerallda, upros liosens! þu settir himin oc iorþ af almette specþar þinnar; þu skilþir lios fra myrkrom oc lvtir allan heim af liose miscunnar þinnar; nu bið ec þic, at þu lvsir mvrer
10 ór af seini birti þinnar, at eigi dyrkisc ouinir orir, helldr se allir, hve þv helpr þinom þionostomomnom.» Enn uiþ akall en(s) selsta Herasmus tok at seina lios himneserar dvrþar of alla mvrquastouona solo biartara oc fylgþi ilmr dvrliogr hvnangi sotari. Enn þeir menn er vorþ helldo a mvrquastouonne toko at undrase oc urþo hirsu
15 uiþ þ[es]se stormerki. Þa kallapi drottinn a uin sinn: «Ris up þu, sagþi hann, trur þion, þui at hevrþ er bon þin.» Þa fello bond af hondom hans oc fiotrar af fotom. Oc þa er en helgaste Hera[smus] seilþi astriki drottins viþ sic, þa toc hann at lova gvþ af ollom hvgr oc mellte meþ mikl[om] fagnapi: «Loua ec þic,
20 almattigr drottinn minn, i almette þrenningar þinnar, þui at þic [lo]ua mikilfengliga himnar oc himnescir craptar, iorþ oc sior oc æll scepna dyrk[ar] sinn scapara, oc þvi let ec eigi af (at) dyrka þic, drottinn minn, at þu ert dvrliogr, sotr oc m[is]evnnsamr of allar ueralldir verallda.» Þa com engell drottins til hans oc mellti
25 sva: «Ris up oc fylg mer!» Engillinn fylgþi honom a braut af Asialandi oc allt til borgar þeirar, er Lverina heitir, su stendr a Italia i Roma riki. Enn annan dag boð Dioclecianus at leiða Herasmom or mvrquastouonne oc ueta honom liflat. Enn þa er senndimenn kesarans como til mvrquastouonnar, þa uar allr
30 umbuningr dvranna sva sem þeir hoffo um bviþ, enn þa uar sell Herasmus a [brau]to. Þa runno þeir at segia Diocleciano, enn hann uarþ hrvgr uiþ þat, er hann matti eigi quelia Herasmom.

Þa toc enn selste Herasmus at gora margar iarteinir i Lucrina borg: hann grod[di] siuka menn meþ eino orþi, gaf hann svn
35 blinndom momnom, rac hann diofla fra opom, enn reste d[au]þa menn til lifs. Anastasius er nef(n)dr gofogr maðr i Lverina borg, sonr hans andapiðe of[c] var fort lie hans til gravar. Enn helagr Herasmus gek a mot þeim, er meþ likit foro, [oc] spurþe, hvart þeir veri cristnair eþa heiþnir. Anastasius svarapi: «Eigi ueit ec,
40 hver trva er crist[inna] manna.» Sell Herasmus sagþi: «Ef þu

uill trva a Jesum Crist son gvþs, þa mon risa til lifs sonr þinn.»
 «Egi(!) at eins mon ek trva, sagði Anastasius, ef lifnar sonr minn,
 helldr oc allir vinir mi[nir].» Þa bauþ enn selste Herasmus at
 legia niþr lic ens dauða, oc fell a kne oc retti h[en]dr til himins
 oc mellti: «Hevrþv, drottinn Jesus Cristr, bøn mina, þvi at þu 75
 comt i þenna heim a[t] hialpa svngom monnom oc leystir allt
 mankyn fra mette ouinar; þu reistir til lifs [La]zarum, þann er
 fíora daga hafði licami i leþi legit; reistv up nu, drottinn, þenna
 dauða mann, at allir viti, at engi er annarr gvþ a himni oc a
 iorþo.» Enn eptir bøn þe[ssa] reis up enn daþi oc lifði oc mellte: 10
 «Eingi er gvþ nema gvþ cristinna manna, þann boþa[r] enn selste
 Herasmus.» Þa toco trv allir lvþir, þeir er sa iartein þessa oc oro
 skirþir a[f enom] selsta Herasmo kallar oc konor, meirr enn fíogor
 hvndroþ manna. Oc fagnaþi enn [dyr]ligi Herasmus misevnn drottins
 oc trv þeira manna oc mellte sua: «Þackir gori ec þer, drottinn 25
 Jesus Cristr, [þess] at þu kallar þessa menn til þinnar misevnnar.
 Nu biþ ec, at þu uarþueitir þessa [til] enda, er þv hevir seirn
 uetta.» Þa mellte Herasmus viþ allan lvþ: «Hevriþ, sönir oc dótr,
 [hyg]giþ at boþorþom drottins vars Jesus Cristz, at er megíþ
 comase til eilífs fagnaþar, þes er [drottinn] hevir fvrir buit sinom 20
 æstmonnom.» Hvern dag snori hann en selste Herasmus mærgom
 monnom fra heiþne oc let sevrþgoþ niþr briota enn kireior up reisa.

Probus er nefndr domandi, sa er fvr var [settr] Lucrina
 borg af Maximiano kesara. Nv þa er hann sa megnasc cristinn
 dom i borg þeira, þa senndi hann rit Maximiano oc sagði fra til- 25
 tekiom ens helga Herasmus. En er Maximianus hevrþi sogo
 þessa, þa senndi hann rit Probo domann[d]a, at hann færþi skiot
 Herasmm til fundar uiþ konunginn. Þa uar tekinn enn dyrligi
 bvscep oc leidr [fyr] dæmistol konungsens. «Ertu sva þrar maþr,
 sagði konungrenn, at tv uill alla hlute at moti gora logom [orom]!» 30
 Enn sell Herasmus svaraði øngo, helldr baþ hann drottin ser
 dvgnaðar. «Fyr hvi uilldo, enn uitla[si sa]gþi konungrenn, eigi
 svvara mali mino?» Enn selste Herasmus svaraði: «Eigi fvrleit
 ec mal þin, oc eigi ottome ek at svvara þer, helldr baþ ek drottenn
 minn at hann gefe mer mætt at stiga yfir [mo]tmeli oc meingorþir 35
 ouina minna!» Hverr er sa drottenn þinn, er þv þickise allt
 traust unndir ei[ga]?» Hann sialfr, sagði enn helgi Herasmus,
 gorþi himin oc iorþ oc alla scepno, oc sa enn sami Jesus Cristr
 gor[þi]se maþr oss til hialpar, crosfestr oc daþr, oc reís up a
 þriþia degi; oc eigi at eins mon hann vei[ta] þer metorþ oc auþ- 40

heve, heldr befi oc himnesca fagnof.» Þa mellte reiþr Maximianus: «[V]era scal annat tvegia, at ver monem lvta crofpestom oc darþom manni, eþa er scolof ella almattig goþin garfga. Nu ef þu uill, vesall maþr, sagþi kesarenn, verþa samtengþr varre uinatto, þa mondv verþa dvrkvna (!) goþonom veita.» Þa svaraði dvrigr byscop oc pislarvotr drottins af mikilli staþfeste oc mellte: «Ef goþin ero sua mattog, sem þer þvekir, þa forom viþ oc dvrkom þar, ef þess er uert.»

- Þa uarþ glaþr Maximianus oc for meþ fagnaþi oc meþ miklo fiolmenne til hofs þess, es Þorr uar blotaðr, i borg þeire er Firmi-
 10 tana heitir. Þar var lienesce Þors gort itarluga oc tolf alna hótt. I þeire borg voro honom hallnir .c. helgra daga; þar oro margir iþrottamenn oc margir songmenn. Enn þa er sell Herasmus com fvr þetta lieneski, þa toc hann at retta henndr sinar til himins oc mellti: «Hevrþv almattigr drottinn, scapari himins oc iarþar! biþ
 15 ec, at þu minntir liknesi þetta af tilquamo þinnar styrkþar; brióttv niþr blot þetta, drottinn minn, es lifir oc rikir meþ gvþi feþr of allar alldir.» Enn uiþ þon gvþs vinar fell lieneski Þors oc hvarf allt; enn þar var eftir dreki ogorligr oc serþi marga heiþna menn. Þa tok ner allr lvþr at kalla eins mans mvnni:
 20 «Mikill er gvþ cristinna manna, sa er slican matt gefr þion sinom.» Þa oapise mioc Maximianus oc for meþ mikilli secmþ til hallar sinnar. Enn heilagr byscop mellti viþ allan lvþ: «Nv megoþ er sia mott drottins mins Jesus Cristz, nv megoþ er sia oc goseo Þors, er er haueþ þionað. Litif er nv, hve mikill auirsmarþ (!)
 25 Þorr es. Hevrif er nu þa, sevnir minir, mina aminning, oc snuifse oc gorif iþron, oc latif skirase i nafni foþor oc sonar oc heilags anda.» Þa truþi mestr hlvti borgar lvþs oc uar seirt otal manna af enom helgasta byscopi, oc foro allir meþ fagnaþi til sinna husa. Þa uarþ reiþr enn uersti keisare, er han spurþi þesse tipinndi, oc
 30 sendi marga riþara sina vapnaþa at vega alla þa er þeir metti finna cristna menn. Þa oro hægnir cristnir menn margir, oc do dyrliga fyr nafue Jesus Cristz, oc kolloþo allir aþr hognir vere: «Hevrþo, enn helge faþer Herasme! biþ þu fvr oss til drottins Jesus Cristz, þvi at fyr hans ost rettu uer glaþir halsa ora unndir
 35 uapn ouina uarra?» «Verif er stvrkir, svnir, sagþi enn dvrligi byscop, þvi at sciot scolof er þa fagnaþi eignase, es eigi scal enndi a verþa.» Enn þa er hognir voro gvþs pislaruattar, þa uar senn mikill fiolþi engla i lofstenof (!) þar vfir, oc forþv þer (!) andir þessa enna selo manna meþ allri dvrþ til eilifra fagnaþa. Þa fagnaþi enn dvrligi
 40 byscop miscvnn drottins oc dvrþ vina sinna.

Þá bað Maximianus at taka enn sēla Herasmom oc fora hann i eirkvrtil gloanda» Þat hēfir, sagði inn omilldi keisari, at harþr licami mvqvise af svaraði sell Herasmus: «Hvart byr þv keisari at ek sev ek sagði konungrenn, at þu gafgir 5

 stir þria sveina i Babilon, at allir uiti, at tu ert almattigr dro[ttinn u]arr Jesus Cristr.» Þá uarp hann af ser gloanda kvrtle, enn hvergi sa bruna a haurundi hans. Þá toco allir at kalla hatt oc mellto: «Sannliga er mikill gvþ cristinna manna.» Keisarenn 10
 callaði oc mellti a mot: «Þetta er eigi goþligr mōtr, helldr [diofo-] ligr kraptr.» Oc þegar bað hann at uella i katli bik oc uifsmior, oc þar i setia selan Herasmum, «[oc] scal blevta steinharta hans,» sagði Maximianus. Þá toc at retta henndr sinar til himins enn se[le] byscoþ, er hann uar i uello þesse, oc bað drottin ser 15
 miscunnar. Enn sua scyldi vin sinom bruþr mi[ll]dinnar, at hverge kenndi hann hita af vello þesse oc gek hell oc obrunninn or katlinom. Þá tok [tru] fiolþi heiþinna manna oc hafnaði blotom. Þá bauþ ceisarenn at byrgia enn dvrliga byscoþ i [mvr]quastouo oc binnda a hals honom mikinn þvnga iarns. Enn a miþre nott skein lios 20
 mik[it] i myrvastouona, oc com engill drottins oc mellte, at sell Herasmus sevldi nv risa oc honom a br[aut] fylgia. Þá foro þeir i Campaniam herað til borgar þeirar, er Formiana heitir. Þar uar enn h[el]gi Herasmus sia daga oc kenndi ollom borgar lvp trv retta. Þá callaði drottinn af himni a enn helga vin sinn: 25
 «Heill oc sell, goþr þrell, hell oc sell, trvr vinr! com þu oc hvilse i himneseri dvrþ, sv var þer fvrir byen fra uphaue heims.» Enn þa er enn selste maþr hevrþi þesse orþ drottens, þa let hann til himins. Þá sa hann himnesca dvrþ oc sveitir heilagra manna skina i allre dvrþ eilifs fagnaþar oc hevrþi sēla flocka heilagra 30
 engla sotliga songva. Þá tok af ollom hvg enn helgi Herasmus at gora þackir gvþi drotne oc mellte sva: «Dvrcanndi dvrea ee þie, groþari heimsens! þui at þu letr þer soma at laþa mic sva miscunnsamliga til eilifrar selo; þu toþir mer, drottinn minn, oc hvgaþir mik. Dvrþ se þer, Cristr drottinn, of allar alldir.» Þá hof með 35
 himnescom krapti enn dvrligsti drottinn ænd uinar sins, oc for enn selste byscoþ Herasmusagetligr pislaruotr af heime þessom sex notom fvrir Columba messo. Nu gleþse sia enn dvriligi meþ helgom monnom a himneseri dvrþ, þar er rikir varr drottinn Jesus Cristr meþ feþr oc helgom annda of allar alldir veralda. 40

FIDES SPES CARITAS.

(Holm. 2, A; 233 folio, B; 235 folio, C; 429 octavo, D).

Prologus in tres virgines Fides, Spes, Karitas. 1

Þæ er um allan heim hafdi [heilugh kenning gudligs sads runnit
5 med vaxandi milldi kraptaverkanna² fra blotum skurðgoða til
guðs kenningar ok heilagrar skirnar, [sva at allir þangat flyendr
yrði heilir³, þa matti þat eigi standaz⁴ ovinnr allz mannkyns hinu
forni fiandi, spillari sannz froðleiks, at sea svo marga fagra bloma
[mannkostanna skina med ævegsti truarinnar i hiðrtum manna,
10 en sik ræntan sinum monnum. Kvaldiz hann þa akaffiga af
ogurligri ofund ok illgirnd ok eggjaði einn sinn vin til grimdar ok
agangs við guðs menn⁵ at briota niðr alt kristiligt siðlæti; en sa
het Adrianus ok var þa keisari yfvir ollu Rómaborgar riki.

1. En æ þeiri tíð kom kona su til Rómaborgar, tigin at
15 kyni en myklu tignari at goðum siðum, er Sophia⁶ het, ok þriar
dætr hennar Fides, Spes ok Karitas. Hun gat snuit með fögrum
dæmum sins siðlætis mörgum göfgum konum⁷ til truar. Ok fyrir
þat kom einn greifi til Romaborgar, sa er Antiochus het, til fundar
við Adrianum ok mælti sva: »Kona ein er komin i borg vara, ok
20 þriar dætr hennar, ok skilr fra oss konur vorar, ok kennir monnum
at trua æ einn guð, þann er Jesus heitir, ok segir [med þeiri
tru alla skulu fyrirlata⁹ feðr ok mæðr, vini ok frændr, ok konur

1 Saal. Overskr. i C; mgl. B, D; *Begyndelsen af Sagaen* mgl. i A; her
lægges B til Grund. 2 [runnit sads gudligrar kenningar, ok margir
25 menn höfðu brutt snuizt C; heilog kenning ok sad guds orða runnit
ok vaxandi milldi kraptaverkanna hafði drogit D. 3 [mgl. C.
4 ne þola tilf. C, D. 5 [skina ok margfallða aavöxtu i hiortum
manna af heilagri tru ok sik sviptan sino ranfeingi. Ok því kveykti
hann upp hiarta sins vinar til grimdar við kristna menn, ok eptir þat
30 for hann C. 6 Sapientia C. 7 saal. C, D; monnum B. 8 [saal.
C, D; lata skulu faraz hans B.

ok [allar girndir¹ þessa heims ok oll audæfvi; ok fyrir [hennar kenning ganga fra oss konur varar ok gora skilit við oss bændr sina². Þa reiddiz keisarinn ok bauð þær allar mæðgur inn at leiða i sina holl. En þo at þessar meyar væri harðla ungar at all dri, þa voru þær af giðf gudligrar milldi lystar af helgum anda ok lærfar af spámanna orðum ok [postoligrí predikan³ ok dyrðligrar i all'ri sinni atferð. En aðr þær gengi inn i hollina, þa gerðu þær i enni ser ok fyrir briosti [hins heilaga⁴ kross mark. En er Adrianus sa þær, þæ óaðiz⁵ hann sva fegrð þeira, ok bra honum sva við, at hann mátti ekki mæla. En er hann tok mal sitt, þa spurdi hann, hvaðan þær væri ok hverrar tignar, ok sagði þær miklu sundrþykki komit hafa i borgina. Heilog Sophia svaraði: »Hit æðzsta nafn ok hit vegsamligzta æ ek, allz ek er⁶ kristin, en Sophia heiti ek hinu óæðra nafni, sva sem frændr minir gafu mer; göfug er⁶ ek at kyni ok ættud æ⁷ Langbarða landi, þar alin ok uppfædd, en hingat kom ek til þess at færa dætr minar i forn Kristi.« Adrianus mælti: »Þer hafit hrellðan allan borgarlyð ok konur fra bondum sinum skildar ok [sono fra feðrum, en hafit illyrðt Oðin en lastat Þor ok Balldr, en skammtat Frigg ok Freyiu ok Gefion i ordum, ok lastat oll goð vór, ok segit þau onyt, ok eyðit allri vegsemð þeira⁸, ok sier ek giðrla, at þer munit vera þrær æ tru yðra, ok nenni ek ekki at standa i orðapófvi við konur, en [varla munum ver enn skilia⁹.«

2. Þa let hann setia þær fíorar mæðgur i myrkvastofu hia husum Palladius¹⁰ öldungs. En meðan þær voru þar, eggiaði Sophia þær æ stadfasta tru ok ast við guð ok at standaz vel pislir fyrir guðs nafni ok mælti svo: »Heyrit þer, dætr minar, lærdar i guðligum ritningum, varðveitið þer nu tru þa æ þessi kvalatið, er þer namut fyrr. Sa mun vinna allar þrautir ok yfir lata yðr stiga allar kvalar, er þer [elskudut fra barnæsku, ok sönn vón ok hialp er allra kristinna manna, ok hann mun med yðr vera einn almattigr guð Jesus Kristi¹¹. Engan fagnat megit þer móður yðvarri

1 [allt eptirlifi C; allar krasir ok allan losta D. 2 [því svivirda konur vorar oss nu ok ganga eptir hennar fortolum (ganga henni i spor D) ok vilia eigi koma til rekna med oss ne til borz eda dryckiar ok vilia eigi sia oss (um saugan gard tilf. D) C, D 3 [guðligum bokum C, D. 4 [mgl. C, D 5 ottadiz C. 6 em C. 7 af C. 8 [ok eydit veg goda vorra med nidran, þeir sem skopudu himininn C. 9 [þo erum ver eigi skilin at sva bunu C. 10 Pallarij C; Palladij D. 11 [loðgut vid ast ok yndi ok van fra barnæsku D.

meira gora þessa heims en þann, at þer standiz virðuliga þislr ok alla freistni diöfla ok vælar manna.« Meyiarnar svörudu sva: »Ver þu örugg, modir ok drotning vör, ok send oss framm fyrir þik at domstoli þessa iarðligs höfðingia, ok munt þu þa fagna, er þu
 5 sier þrek varn ok hreysti i þurft vorri¹. Grædari varr Jesus Kristr mun oss styrkia ok gefa oss orðagnótt, þolinnuöði ok styrk at svara þessum keisara ok sigra hann; lifandi guð skal af himnum sia mega með oss sanna ast ok staðfesti truarinnar, þviat með hans hreinu orði erum vör, en sæla modir, fyrir þik lærdar ok
 10 bunar allar þislr at þola fyrir hans nafni.« Moþir þeira mælti: »Gorit sem þer mælit nu, at ek mega koma eptir ydr i guðs trausti at enda yðvarrar þislar.« En er þær höfðu .iii. daga i myrkvastofu verit ok þriar nætr, bauð keisarinn þer at leiða fyrir domstol sinn inn i höll sina, ok mælti sva til þeira meyianna:
 15 »Miskummit þer æsku yðvarri ok fegrð, sva ung börn at alldri, ok elli moþur yðvarrar, ok blotit haloit ok itarlig goð vör synilig, ok dyrðkit drotna vara Þor ok Oðin, skal ek þa velia ydr hin beztu sæti i minni hirð² ok gipta ydr hinum tignuztum höfðingium i minu riki, sem þer eigut burði til ok ætt. En ef þer hafuit þessu
 20 ollu, þa sver ek þess vid gud min heilog, at hvarki skal ek vægia³ æsku yðvarri ne elli, eigi tign yðvarri ne vænleik, helldr skal ek ydr með ymissum þislum til heliar færa ok saxa hræ yður ok kasta þeim fyrir dyr ok hunda ok hræfugla⁴ himins.« Þa svorudu þær allar sem einum munni mælti þær: »Heyr þu, keisari, þat
 25 man þer [þikkia kynligt ok brosligt, at oss þikkir ekki undir⁵, hvart þu heitr oss goðu eða illu, vid hvorki munum ver skipaz ne skialfva. Ver eigum oss föður, þann er oss leidir til eilifrar dyrdar, þess ognir ok reiði uggum ver, þvi at þa erum ver kvaldar ok pindar, ef ver fyrirlatum hann en fylgium⁶ þinum fagrgala [ok
 30 veihræðum(!)⁷. Spari þu ekki af at lata⁸ frammi vid oss nu allar þislr, þær er þu mátt til fa at sigra vara tru, ok munt þu varr við verða, at mikill er kraptr, sa er guð gefr sinum monnum i þislum.« Þa varð keisarinn fullr af æði ok reiði, ok mælti vid moþur þeira: »Seg þu nafn⁹ meyianna ok alldr þeira.« Heilog
 35 Sophia svaradi: »Hin ellzta þeira heitir Fides .xii. vetra gömul, en önnur Spes .x. vetra, en hin þriðia Karitas .ix. vetra.

3. Þa kallaði keisarinn Fidem til sin ok mælti: »Fær fornir

1 [vorri iatningu ok þraut C. 2 sva sem dætr minar sialfs *ülf*. C.
 3 hlifa C. 4 hrafna D. 5 [undarligt þikkia, at oss þikir aungu varda
 40 C. 6 iatum C, D. 7 [*npl.* C, D. 8 hafa C. 9 nofn C, D.

hinni helguztu Gefion, ok lit, hversu fôgr hun er, eða hversu virðuligt sæti hun æ ok dyrdligt, þar er sem drotning vor byggvir. « Fides svaradi sva: »Ek hefir alldri slíka folsku heyrða eða slíka blindi [siena sem þu segir¹, at ek skula fyrirlata almatkan guð minn, þann sem alla luti skapadi or engu, en göfga stokka ok steina 5 prydda ok [gerva manna hondum².« En er keisarinn heyrði þetta, þa let hann flá hana af klæðum ok beria hana nær allan dag med vöndum. En er hon hafði barin verit tolf sinnum af [toLF hundradshofðingium³ ser hverium þeira .xii. sinnum⁴, þa sa engi merki sarleiks æ likam hennar. Eptir þat liet hann slita af henni 10 bædi briostin med iarnkrokum⁴. En allir, þeir er hia voru ok sa þessar pislir ok grimð, gretu sarliga ok mæltu med harmi: »[Hvat gerðu þessar meyar þess endima, at þer skyldu verdar vera at hafa slíka pinsl⁵; hardla illr er dómr þinn, konungr, ok raung eru þessi boðorð þin.« En or sárum⁶ hennar rann miolk en eigi blod. Þa 15 melli heilog Fides: »Hvilíkar litaz⁷ þer, konungr, ognir þinar þessar, þviat .xii. hundradshofðingar baurdu mik, ok urdu þeir allir modir, en mik sakadi eeki. Þa leztu⁸ briost af mer slita, ok kom miolk ur særum minum en eigi blod. En þu hugsadir heimsliga, at þu mundir mik mega skilia fra gudi minum i pislum 20 þessum, en þat fær þu alldregi gert.« Þa let keisarinn setia hana æ brandreid, ok var gorr⁹ undir elldr mikill, en su reckia var henne sva heg, sem hun væri æ skipi i¹⁰ logni¹¹. Hun bad til guds ok mælti: »Heyrdu, drottinn minn, littu yfir ambatt þina, at ek mega i mot standa þessum vikingi ok leysa i sundr allan 25 stundlighan krapt hans.« En þriar stundir dags var hun æ [glöanda iarni¹², ok hafði hvergi elldr runnit a hana. Sidan let hann setia hana i [ker mikit¹³ ok hella yfir hana wellanda biki¹⁴. En er bikit tok akafliga at vella i kerino, þa leit heilög mær til himens ok mælti: »Grædari allra hluta, æ þik kalla ek i þessum 30 elldligum pislum. Drottinn minn Jesus Kristr, gættu min.« Sidan kastadi hun ser nidr aprt i hituna, ok var henne þar svo hægt,

1 [vitat sem þu hefir, er þu bydr C. 2 [smidada af manna iþrottum C. 3 [ser hverium hundrads sinnum hofðingium C; ser hverium hundradshofðingium .xii. D. 4 iarntaungum D. 5 [Hvat illt 35 gerdu meyar þessar (at mikil endemi væri gior vit meyar þessar D), er þær skulu undir slíkri anaud ok kvalum liggia C, D. 6 Her ender B; nu lægges C til Grund. 7 synaz D. 8 saal. D; lestu C. 9 kyndr D. 10 Her beg. A, som herefter lægges til Grund. 11 blidu vedri, þvi er eeki vere vindr ne stormr D. 12 [loganda(!) brandreid 40 ok iarne D. 13 [no mikinn D. 14 Her ender D.

sem hon lægi i godri laug. En er keisarinn sá hana osakada eptir
 slikar pislir, þa varð hann fullr af reidi, er hann matti eigi neyða
 hana til blota. Ok eptir þat bauð keisarinn, at meyna skyllði
 sverði höggva. En er en sæla mæ'r heyrdi þetta, fagnadi hon miok
 5 ok gerði gudi þackir ok kalladi æ modur sina, er þar stod hia
 henne, ok bad, ath hun skyllði bidia fyrir henne, at hon mætti
 sina framför med sigri ok iatningu lykta. Sidan kalladi hun æ
 systur sinar ok bad þær vel standaz pislir eptir þeim dæmum, sem
 hun hafði adr fyrir giört: »ok megit þit nu sia, hversu ek hefir
 10 yfirstigit pislir¹ ok konung sialfan, þviat hann kvelst nu, er hann
 matti mik i öngum lut kuga.« Sidan retti hun höfut sitt ok hæls
 undir sverdzeggiar ok hafði adr kysta modur sina, ok bad þær
 allar heilar vera. Eptir þat hio skialldzveinn keisara höfut af
 henne. En aund hennar baru eínglar guds til himna, ok færði
 15 hon svo Kristi sigr sins pislaryættiss.

4. ²Eptir þat heimti keisarinn til mæls vit sig Spem systur
 hennar ok mællti vit hana blidliga: »Heyrdu dottir, ok hlyd mer
 sem fōdur þinum, ok blota Gefion drotningh vora til lifs þer ok
 heilso, at þu megir fordazt³ pislir.« Heilog mæ'r svaradi: »Vita
 20 skalltu þat, konungr, at eeki skulu stoda ord þin hegomlig. Systir
 min lærði mik med dæmi godrar atferdar ok æminuing, at ek
 skyllða slikan farveg fara sem hon milldrar iatningar til drottins
 mins i pislarmarki systur minnar ok henne lik vera. Gior þu
 þat sem þu vill vit mik, ok mantu þa vita, at ek em systir
 25 hennar.« En er konungr sá, ath hann matti eeki med blidum
 ordum teygia hana til blota, þa let hann færa hana or klædum ok
 beria med sinvōndum⁴. En þa er .x. e. höfðingiar höfðu barit
 hana sitt sinn hværr, þa villði hun mæla vit modur sina, ok matti
 fyrir því eigi, ath hun stod yfir andadri dottur sinni ok badz fyrir
 30 ok mællti sva: »Drottinn, gef þu þessi enni ungu ambatt þinne
 þrek, at hun megi standaz pislir i oskaddri iatninghu þinni, svo
 sem enne fyrri dottur minni.« En þa er modirin bad fyrir dottur
 sinne, þa kalladi en unga⁵ mæ'r ok mællti svo: Heyrdu, drottinn
 gud minn, gef þu mer sigr ok þrott.« Sidan snerizt hon til
 35 keisarans [ok mællti:⁶ »Heyrdu, nidingr ok ovinnr milldinnar, fa
 þu [til, ef enn er noekut eptir kvalanna⁷, ok mant þu at sannre
 raun um koma, ath guds kraptr er med mer.« Þæ varð keisarinn

1 saal. C; pislir A. 2 Fra keisara ok Spem *Overskr.* A. 3 hardar
 tilf. C. 4 linvōndum C. 5 yngri C. 6 [tilf. C. 7 [eun
 40 til, ef eptir er nokut kvala kyn C.

reidr miog ok baud, at henne skyldi kasta lifandi i gloanda¹ ofn; ok er henne war i ofinn kastad, þa sloknadi allr elldrinn, en hun tok at syngia lof gudi. En er Adrianus heyrði ord hennar syngiandi ok bidiandi ser gud miskunnar, þa baud hann at leida hana i brott þadan ok kvelia hana ~~æ~~ annan vegh. En er hon var kvalin², þa varp enum sætazta ilm af sæarum hennar, ok mællti hun hlæiandi: »Heyrdu, vikingr, eigi kenni ek pïsla þinna, þviat drottinn minn fulltingir mer ok skyilir.« Þa tok keisari ath ædaz af ordum hennar ok let setia hana i eirnauckva³ ok hella yfir hana biki vellanda. Ok er þeir villdu steypa höfði hennar nidr i velluna, þæ sprack i sundr þetta pïslarfæri, en hitan ok vellan hliop æ þæ, er hana kvöldu, ok brunnu þeir, en hon var heil. Keisarinn myktiz eeki vit slikar iarteinir ok baud, at meyna skyldi höggva. Vit þetta atkvæði keisarans vard mærin glöd ok kysti modur sina ok mællti: »Fridr se þer, modir.« Svo et sama kvaddi hon systur sina ok mintiz til hennar, ok bad hana at dæmi systra sinna oskialfandi ganga undir pïslir ok minnaz æ þat, at eingi missir traustz ok hugganar af gudi, sa er allt þolir fyrir hans sakir. Sidan hof hon hendr sinar til himens ok rendi augum til guds ok mællti: »Drottinn, tak þu nu önd mina, þviat ek treystumz i þer ok vænti i þer.« Sidan var hun höggvin ok for sva til guds. Þa kalladi modir hennar ok mællti: »Se her nu, drottinn minn, dætr minar tvær, hefi ek þer⁴ signdar; bid ek, at sva fari en þridia, attu samteingir þer hana.« Sidan sa hun Caritatem dottur sina albuna til pïsla ok mællti med fagnadi: Giorzt⁵ þu, dottir min, karllmannlig, þott þu sert⁶ ung mæer, vertu eigi þvi afhuga, at gud fyrirlætr öngvan, þann er haunum treystizt.

5. 7 Sidan let keisarinn meyna leida til sin ok villdi svikia hana med fagrmælum, en heilaug mæer svo sem algjör ok saunn ast svaradi: «Ert þu svo vitstolinn, ath þu veizt eigi nu ætt mina, eda mant þu eigi systr minar, eda ætlar þu mik i annarri tru eda i annarri læringu verit hafa en þær, svo at ek skula svo herfilig vera ordin ok ætlara⁸ ok olik systurum minum, þar sem ek em þeim samborin i allar kynkvislir, ok eigi mun ek ein vor⁹ systra lata kugazt fyrir hundi þinum.« En er Adrianus keisari heyrde ord meyarinnar, þa tok hann at ædaz af logha reidinnar ok baud, ath meyna skyldi festa i stagl, ok ætladi ymsum braugdum at

1 brennanda C. 2 kvalit C. 3 eiroxa C. 4 saal. C; þær A.
5 saal. C; Giorzt A. 6 ser C. 7 Fra Karitate virgine Oversk. A.
8 saal. C; ætlara A. 9 varra C.

beita hana i pislum, af því ath hun var þeira yngst. En þa er hann ser litit stoda sin braugd eda vælar, þa let hann hana naukta med hæri upp festa i staglinum. En i þessi kvöl hof hun upp augu sin til himens ok mælti svo: »Fulltingdu mer, drottinn minn

5 Jesus Krístr!« Þa sneriz hun til keisarans ok mælti: »Ecki mattu, vesall, tomt er allt þat sem þu dæmir. Ek kenni einskis æ mer, þess er þu þeckiz mik þina.« Þa mælti konungr med ogurligri rödd vit meyna: »Blota þu Gefion drottning vora, þottu vilir eigi önnur gud, ok man ek þa þo allt fyrirgefa þer.« Hon

10 svaradi: »Fyrir hvi gremstu svo miök æsku minni eda önd? Giör þu þat sem þu vill, ecki færdu þetta af mier.« Ok eptir þessi svor hennar, þa baud hann þionostumönnum sinum at kynda ofn gloanda ok kasta þar i meyni. Þeir voru þess traudir, þvíat þeir sa guds krap tikiun med henne. Þa geck hun sialf inn i ofninn gloanda

15 ok signdi sik med guds pislarmarki, ok er hun hafdi i logann gengit, þa springr i sundr allr ofninn ok hlaupa¹ sior gloandi or ofninum² ok yfir [mikinn flok³ manna, ok brendi þa alla til bana voveiffiga. En heilög mæ r geck i elldinum osaukut syngiandi ok lofandi gud. Þa vard keisarinn okveda vit ok skammadizt miög ok sendi menn

20 til ath leida meyna or elldinum. En er þeir gengu ath⁴ ofninum, þa sa þeir þria menn ganga med meyninni i loganum solu biartare ath yfirliti. Þeir urdu svo hræddir vid þessa syn, at þeir fellu þegar nidr til iardar ok vissu ecki til manna. En er þeir vitkoduz ok stodu upp, þa badu þeir liana litillatliga, at hun

25 skylldi ganga ut til þeira. Hun gerdi svo, ok komo⁵ þau öll saman aptr til konungs. En þegar er hann sa meyna, þa mælti hann skiott, at hana skylldi höggva. Ok er heilög mæ r heyrdi þetta, þa kalladi hun æ modur sina ok mælti: »Minztu min, modir.« En hon svaradi: »Bid þu fyrir mer, dottir, med systnum

30 þinum, ath Krístr bodi mer til ydvar ath koma med fagnadi.« En eptir þessa vitrædu þeira var mærin skiott höggvin. En heilög Sophia lagdi i vagn likami þeira dætra sinna ok reid æ dyrligum smyrslum ok ók sidan .xviii. milor fra borginni i brött, ok grof þær þar ok bio um virduliga, ok hvarf sidan til borgarinnar ok

35 gerdi gudi þackir fyrir pislarsigr dætra sinna.

6. 6 Litlu sidar vitiar heilög Sophia þangat, sem helgar meyar voru grafnar, ok margar konur med henne, ok höfdu mikil smyrsl med ser ok reykelsti, ok dyrkudu þar gud ok þessar enu

1 saal. C; hleypr .i.

2 loganum C.

3 [mikit folk C.

4 elldinum ok tif. C.

5 kvamu C.

6 andlat Sophie Overskr. A.

helgu meylar. En adr þessi kvennafloekr for æ braut, sem þangat hófdu sott, þa fell en helga Sophia yfir helga domana ok mællti med tærum: »Komit þer nu eptir mer, dætr minar!« Þa syndiz ollum, sem hon sofnadi hogliga, ok var þat andlat hennar sottarlaust ok i fridi. Sidan grofu þær hana þar hia dætrum sinum lofandi 5 ok dyrkandi gud af þesso agæta mannvali. En eptir þetta vard Adrianus keisare lostinn sva illre sott, at hann vard fyrst blindr, en sidan vall hann maudkum, ok blodspya mikil gaus or honum med holldfua; ok sidan slo æ hann opi ok ædi, ok sprack hann i sundr i midiu, ok draufnudu i sundr allir lidir hans ok likami, svo 10 at trautt helldo saman, er grafa skylldi. En messudagr þessa þriggia meylar er kal. Augusti gudi almatkum til lofs ok dyrdar, þeim er lifir ok rikir um allar alldir allda. Amen.

GREGORIUS SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio*).

Her hefr upp sögu ens helga Gregorij pava.

Gregorius atti allt kyn i Romaborg, ok het Gordianus fadir
5 hans, hann var enn göfgazti madr, en Silvia het modir hans.
Frændr Gregorij voru göfgir at virðingu, en þo voru þeir enn
göfgari fyrir gudi af godlifi sinu ok sidsemi ok trúfesti. Felix
pafe hardla dyrligr madr, sa er giora let kirkiu guds pislarvottum
Kosme ok Damiani i Romaborg, hann var af¹ Gregorij, en
10 Tharsilla heilug mæR ok meynunna, su en sama er Krist sialfan
sa koma til sin, adr hun andadiz, var fódursystir hans. Þat er
at getnadi giört um hana Tharsillam, sem nu var int, at hun
heyrði himneska rödd vid andlat sitt, ok þat med at hun sa sialfan
drottin vorn Jesum Krist koma eptir ser; önnur fódursystir hans er
15 nefnd Gordiana, en en þridia het Emiliana. Þær voru badar
helgar meyar Tharsilla ok Emiliana, at þvi er Gregorius sialfr
berr vitni um nu sidan i bok sinni einni.

En þat er at segia fra þeim systrum med þam ordum, at þær
þionudu allar gudi i lifi. En þa er þvi hafdi leingi fram farit, þa
20 er sagt, at Gordiana² systir þeira mæddiz miög i sinni tru, ok
vard eigi betr en svæ um hennar ræd, at hun gleymdi til miög
guds bodordum, ok gat fiandinn sva lockad hennar hug, ath hun
lagdi meira hug æ þersa heims gaman helldr en æ sina þurft.
Tharsilla hellt vel sinni veniu i astud vid almattkan gud. Þat
25 var opt er hun harmadi ok ræddi um fyrir Emiliane systur sinne,
hvern skada þær höfdu bedit um þat, er Gordiana systir þeira
giördiz ohlydin gudi ok þeira fyrirtölum. Tharsilla styrkti sva
tru Emiliane systur sinnar ok bad, at hun skyldi leida sinn hag

1 aa fe *Cd.* 2 Cordiana *Cd.*

ok sitt rad miklum athugha; hon mællti vid hana þessum ordum opt sinnum: »Ek se Gordianam systur oekra, kvad hun, eigi af vorri hælfvu vera.« Eitthvert sinn þa er Emiliana heyrði þersi ord, þa sneriz hun til bænar vid systur sina Gordianam, ok sva et sana Tharsilla; stundum badu þær hana, sem þær kunnu, til samþyckis vid sik, en stundum ávitudu þær Gordianam. En ávallt sidan er mille vard hirtingarorda þeira, þa sneriz Gordiana þegar til leikmeyia sinna ok til þessa heims skemtunar. En er þersu for framm miög leinge af hennar hendi, þa vard systrum hennar at miklum harmi hennar orækt, er þær mattu eigi aleidis snua hennar atferdi, sem þær villdu. Fra því er sagt, at á einhverri nott giordiz þat til tipinda, þar er Tharsilla svaf, at þa vitradiz henni Felix pafi ok þackadi henni sitt godlifi, bædi þat er hun hafdi framit vid Gordianam systur sina¹ i sinni æminningu ok sva ónnur miskunnarverk mörg, þau er hon hafdi giört fyrir guds sakir. Hann sagði henne sva pafinn, at hun mundi skamma stund uverit hafva i þessum heime, enda lofv(ad)i þat litt vid, at þegar er hun vaknadi or þeim draumi, þa kendi hun ser sottar. En er sottin ok ath henne fast, þa let hun giöra eptir frændum sinum ok vinum, sva sem þa var venia Romveria til, þa er nalgadiz göfgra manna andlat, ok let hun alla alþydu manna, þa er þar var komin, gudi lof syngia ok hans helgum mönnum. Þar var þa komin modir Gregorij Silvia ok margir adrir göfger menn at þiona Tharsille. En er þeim var minz von², þa tok hun at kalla hatt Tharsilla ok mællti: »Hverfi þer nu á braut fra mer, sagði hun, þviat Jesus kom nu ath vitia³ min.« En er Tharsilla hafdi þetta mællt, þa andadizt hun. En er þessi tidindi voru, þa vard þar sva mikill hilmr, at eingi þottiz slikan kent hafva þeira, er þar voru vid staddir. En er hun var óndud, þa var buit um lik hennar vel ok vegliga, sem verdugt var, ok eptir slikum hætti, sem sidr Romveria var til at bua um gróft göfugra manna. Þat er ok vid getit, at litlu eptir andlat Tharsille á einhverri mikilli hatid, at þa vitradiz Tharsilla Emiliane systur sinne i draumi, ok for hun med fagrligu ladordi i mot henni af guds halfu ok mællti sva vid hana: »Kom þu, systir Emiliana, sagði hun, ok giör helga samkundu med mer.« Emiliana svaradi henni æhyggiusamliga: »Ef ek kem ein⁴, sagde hun, hvat verdr þa um Gordianam systur vora?« Þa svaradi Tharsilla med hryggum hug ok mællti: »Kom þu, sva sem ek mæli, kvad hun,

1 sinni Cd. 2 voner Cd. 3 vitia Cd. 4 eigi Cd.

Gordiana systir oekur er æt lut i sveit med leikmeyium, ok mun hun her taka laun sins erfdis i þessum heimi. « En er þær höfdu þetta vid ræzt, þa vaknadi Emilia(na) ok tok sott ok lifdi litla stund sidan ok for til hinna med veg ok dyrd, sem henni var heitid fyrir sitt godlifi. En bratt optir andlat þeira systranna, þa tok Gordiana systir þeira ser bonda ok giördi þa mart þat i gegn skapara sinum, er þa treystiz hun varla, medan þær lifdu allar systir. Nu vard þat sva um þenna hag, sem sagt er, at þær hofu upp med einni astud sina æfi vid almattkan gud, en þo endu þær sina atferd med mikilli misleiti. En þessir hlutir, er nu eru sagdir med skömmu mæle, megu afla mer mikillar astudar vid gud af dæmum ok af lifi Tharsille ok Emiliane, ef madr færer ser i nyt, en i ödru lagi ma ok sia mikillar æhyggju ok varudar lif Gordiane systur þeirra.

2. En þat er at segia fra Gordiano födur Gregorius, er getit var i öndverdu þessu mali, at hann var spekingr enn mesti at öllu mannviti, hann var rikr ok göfugmenne mikit ok audigr at fiarhlutum, hann var ættstor ok stionarmadr mikill, sidlatr ok sidvandr i alla stadi. Hann var kvongadr hardla vel, en sva sem fra honum er sagth, þa var þat þo mæl manna, at i eingan stad þætti Silvia kona hans, er adan var nefnd, miuni skörungr at sinu hofi helldr en hann þotti. En er sonr þeira ox upp Gregorius, sa er nefndr var i upphafi þessa mals, þa giördiz hann sva hlydinn fedr sinum ok modur, at hann villdi eingan hlut i moti þeim gera. Ok þegar æ unga alldri var hann settr til nams af födur ok af modur. Hann bra þa þegar mikit af veniu annars ungmennis, ok var hann at ser framar giör en adrir ungir menn, þeir er þa væri i Romaborg i þann tima. En sva sem Gregorius var ættstor ok kyngöfugr, þa giördiz hann þo enn mesti ættarbætir i alla stadi, ok þa kynslod þryddi Gregorius godum sidum ok dyrligri atferd sinni. Þat þikir verit hafa med miklum taknum, er Gregorius hlaut þat nafn, sem hann hafdi. Gregorius þydz vakr til vors mæls at færa, enda var hann ok sannliga vakr at sia vandliga bædi um sina þurft ok sva annarra; þa var hann vakr af sialfum ser, er hann fylldi þat i godum verkum, er hann nam edr kende, en þa vackti hann ödru til þurftar, er hann kende i ordum god verk, þau er hann giördi. Hann vard sva bokfrodr ok sva algjör at ser um allar lærdomslistir þegar æ unga alldri ok at öllu mannviti, at i þann tid, er i Romaborg var mestr lærdomr, geck

honum einge hærra i öllu boknami. Hann hafðiz þegar miög i æsku sinni a mali vid alldrada menn ok kostgefdi ath muna þat allt eptir, er þeir kendu honum til mannviz. Hann safnadi þa frodleik miklum i sinu brioste, þeim er hann bar sidan upp fyrir alpydu æ þeiri tid, sem hæfði, ok sva kvedr at i heilagri bok, at þa er Gregorius kom æ gatnamot lærdomsins, at þa fyrirlet hann vinstri götu lærdomsins, þat er veralldlig speke ok þessa heims virðing. Hann lagði þegar æ unga alldri allan hug til guds þionustu ok at audlazt himneskan fagnad ok sanna vitro, ok villdi hann at nafni einu þiona þessa heims virðing. En þa er hann dvaldi miog leingi at skiliazt berindis med þessa heims lif, þott þar væri hugr hans allr, er gud var, þa toku sva at hladazt æ hendr honum þessa heims abyrgiur, at hann þottizt einkis annars fyrir gæ.

En þa er (at) andlati födur hans bar erfd undir hann, ok hann atti sialfr forrad fiar sins, þa let hann bratt þat bert verda fyrir monnum, hvilikr hann hafði leingi verit i gud(s) augliti. Þa hugði hann at því bædi nott ok dag, hversu hann skyllði atsamligaz gudi þiona med sinum audæfum, ok gaf hann þa fe þat allt til guds þacka, er hann atti, ok fylgdi sva i eptirlikingu fataekis Kristi fataekum ordnum fyrir vorar sakir. Þa reisti hann upp sex munklif i Sikileyiu ok lagði þar til slika aura, sem þeir munkar þurftu, er þar voru, en et siaunda munklifi let hann setia hia kirkiu þeira Pals ok Jous piningarvotta guds i Romaborg til dyrdar Andree postola, þat er hann var sialfr munkr i leingi sidan med mörgum brædrum ödrum, ok lifði hann þar sidsamliga ok dyrliga. Til þeira munklifa allra lagði Gregorius sva iardir ok audæfi, at vel matte þörf vinna til allra atvinnu, er þar skylldu gudi þiona. Sidan gaf hann þat fe allt, er eptir var, þurfamönnum, ok þat er af geck þeira naudzsynium, ok fyrirleit hann allt þessa heims skraut ok sneri þeiri tign allri, er hann hafde i verölldu, til þess at eignazt hæsta dyrd i himnum; ok sa er litlu adr geck um borgina skryddr gudvefium ok gimsteinum, sa þionadi af skömmu bragdi öreigi stafkörlum.

Þa giördizt hann munkr, ok var hann sva algjörbratt i þeiri atferd, at honum matti vel iafna vid þa menn, er leingi höfdu reyndir verit at allri gæzsku. Hann var kostgæfr til i sifellu at lesa helgar bækr; hann hafði sva mikit meinlæti i föstum ok vökum ok i bænahaldi, at þar kom um sidir, at hann matti trautt

of standa einn saman af því ok af kvidvælindi, því er hann hafdi. Sva er sagt, at kvidvælindit ok þesskonar meinsemi, sem þar fylger, sotti hann miog sva, at stundum var hann at bana kominn, nema hann matadizt opt æ hverium degi. Fra því er sagt, at þat var einu sinni, þa er kvidvælendi sotti hann i mesta lagi, at hann matti einga stund æn vera berging matar. Þa var komit at paskum, þvattdag fyrir paska, þa er hvert barn fastadi, en hann matti sialfr eigi fasta, þa fell honum þat nærr en sotten, er hann skyllði eigi fasta mega. Þa heimti hann til sin hardla helgan mann þann, er Eleutherius het ok þa var munkr i munklifi hans, ok sa enn sami reisti mann af dauda. Hann beiddi þa Gregorius þess, at þeir skyllði badir saman bidia þess gud med tarum, at honum gefizt megn til föstu þann dag. En er þeir höfdu skamma stund þess bedit, þa tok Gregorius at hafa sva mikit briostmegn, at hann þottizt eigi þurfa at bergia mat a þann dag, ok sva vard brad bot æ meinsemi hans, at hann undradizt sialfr i hug ser, hvi hann tok sva bratt sva mikit megin, sem þa þottizt hann hafa af iafnlitlum mætti, sem hann hafdi adr haft. En er ath kvelli kom, þa var hann sva hress madr, at hann matti vel hallda föstu sinni til morgins, ef hann villdi. En þott Gregorius kendi ser hvern dag vanheilsu, þa afladi hann þo eigi sva hvilldar likama sinum, at eigi giördi hann ævallt annat tveggia, at hann badzt fyrir, edr las helgar bækr edr skrifade, edr orkti nyiar bækr, ok mæddi hann sva likam sinn ævallt i hversdaghligu erfvidi, at su var eingi stund, er eigi væri hann i nöckverri guds þionustu.

3. I þann tid hafdi Gregorius ertr ok alldin miög til fæzlu ser, sva sem Silvia modir hans sendi til handa honum. Hann hafdzit þa at riti löngum hia hlidi því, er kent er Pali postola. Þar kom eingill guds um dag ath honum med yfirlitum þeim, sem madr væri voladr kominn af skipsbroti, ok bad hann gefa ser naekvad. Þa let Gregorius gefa honum sex penninga ok hugd(i) honum miskunn, af því at honum fell nær fataeki hans, ok bad hann i brott fara sidan. En litilli stundu sidar æ sama dege kom sa auminge aptr ok taldizt litid þegid hafva en mikit latid ok bad enn forkunnliga gíafar. Þa voru enn gefnir honum sex penninghar, ok for hann þa gladr a brott. Enn kom hann ed þridia sinni ok bad allra forkunnligast gíafvar. Gregorius bad enn taka sex penninga ok gefa enum volada. Þa vard Gregorius þess viss af fehirði² þeira munka, ath eingi penningr war til, sa er hann

40 1 Fra enum helga Gregorio pava *Overskr. Cd.* 2 fehirdir *Cd.*

matti gefva enum volada. Þá þóttizt hann eigi vita, hvat hann skyldi til taka, honum fell nær, ef hann skyldi einga miskunn mega weita enum volada manni. En þá spurdi hann fehirðinn, ef hann hefði ker nöckvert eðr klædi, þat er til gíafar væri fallit, eða annarsskonar grip nöckurn þann, er enum fataka manni mætti at halldi koma. Þá var honum sagt, ath ecke var til wtan silfvrðiskr einn, sa er Silvia modir hans var won at færa honum æ allden. Þá ward hann allgleymr wid ok mælli: »Færdu mer hann skiott, brodir, at eigi fari sia wesalingr huggunarlauss æ brott.« Sidan gaf Gregorius gládliga diskinn þeim manni, er hann hugdi fatakan wera, ok hvarf sa a braut; ok war þat fyrir höndum, at hann munde veita Gregorio helldr en þiggia þadan ifra. Fra því upp vard Gregorius kunnr at taknum ok ath iarteinum, ath eighi þotte hann einn saman styra munklifve sinu, helldr þotti berligha Andreas postoli sia um med honum. Einnhvern dag sende Gregorius munka .ii. ath kaupa þat, er hafa þurfti i munklifinw, annan ellra en annan yngra. En er þeir foru, þa stal sa er ellri var af fe því, er þeir foru medr, swa ath enn yngri vissi eighi. En er þeir kvomu heim ok villdu¹ ganga i kirkiu, þa vard sa þeira diöfulodr, er stolit hafdi, ok fell hann til iardar. Honum bættizt bratt, ok war hann spurdr at bodordi abota, ef hann hefði misfarit medr fe því, er honum var i hönd sellt. Hann syniadi, en þa æddizt hann. Hann var .viii. sinnum spurdr, ok syniadi hann ævallt; en þegar er hann syniade, þa vard hann odr. Þa kom Gregorius ok spurde, hve morgum penningum hann hefði stolit. Þa fell hann til fota Gregorio ok geck i gegn því, er hann hafði giört. Sidan tok hann skript, enda matti þa eigi diöfull æða hann þadan ifra.

4. ²A hatidardegi Andreas postola þa er brædr hvilldu um middegi, þa setti at einum þeira skialfta med hareysti miklu, swa at synt matti þickia, at þat nöckud bar fyrir hann, er hann atti eigi stad vid. En er brædr fundu, at honum var ollum brugðit, þa toku þeir hann at bodordi Gregorij³ ok logdu nidr fyrir allteri Andree postola ok badu honum miskunnar. Hann witkadizt bratt ok sagdi sidan, at honum hafði synzt alldradr madr, sa er visadi at honum hundi svörtum ok mælli vid hann: »Hvi villdir þu flyia or munklifi þessu.« Þvi næst komu framm munkar ok badu honum liknar enn alldrada mann. Þa visadi hann hundinum a brott, enda vitkadizt þa munkrinn skiott. Hann sagdi þa, at hann

¹ villdi *Cd.*

² Fra brædrum *Overskr. Cd.*

³ Gregorio *Cd*

hefði þat fyrir borizt, at hann mundi hlaupaz æa braut ur munklifinu, ef hann hefði þat matt. Enn var sa annarr munkr, er hlaupaz villde æa braut ur munklifinu, ok villdi þa ganga i kirkiu, er hann hafði þat radit i hug ser; þa [eirði diðfull honum¹, er hann villdi eigi i kirkiu ganga, en þegar er hann villdi i kirkiuna ganga, þa vard hann odr. En er sva hafði mörgum sinnum (farit), þa kom Gregorius til. Þa sagði hann honum, hvat hann hefði fyrir borizt, ok þadan af batnadi honum, sva at hann vard alheill af bænum Gregorij ok annarra brædra. Enn voru .ii. brædr, þeir er hliopuzt or munklifvi ok foru leid þa, er Appia heitir, en at þeir mætti eigi fundnir verda, þa viku þeir af gotunni ok leynduzt i iardhusi nockuru. Þeira var saknat at kvelli i munklifinu, þa sendi Gregorius brædr at leita þeira. Þeir ridu ut borgarhlid þat, er Metrosun heitir, ok leitudu þeir vida ok fundu þa eigi; þeir ridu þa apr til borgar götu þa, er Flaminea heitir. En er þeir kvomu nærri því, er þeir voru folgner, þa namu hestarnir stad undir þeim, sva at þeir giördo hvergi at ganga; þa lituduzt þeir um vandliga ok sæa leyui þat, er þeir leynduz i; þeir stigu af hestum sinum ok leitudu þeira, unzt² þeir funduzt. Sidan voru þeir hafdir i munklifvi, en af atburd þeim, er ordinn var, ok af fyrirtolum Gregorij, þa hurfu þeir af því, at þeir villdu eigi sidan flyia or munklifinu.

5. 3 Justus het munkr ok læknir, sa er opt var vanr at giöra at meinsemi Gregorij, hann tok banasott. En brodir hans sat yfvir honum, sa er Copiosus het. En er at honum tok at lida, þa sagði hann brödr sinum til, at hann hafði gullpenninga .iii. i vitum sinum. En hann sagði brædrum til. Þeir leitudu sidan ok fundu gullpenninga i lækningartolum hans. Þa giördu þeir Gregorius varan vid, en honum þotti mikit at, fyrir því at honum þotti læknirinn allz hugar godr, en þat var miog giört i moti reglu þeiri, er Gregorius hafði sett, at eingi munkr skyldi einn ser fe eiga. Hann hugdi at, hversu þess mætti haga, er mest hirting mætti at sliku verda, enda væri þo lækunum minzt mein at. Hann heimti til sin profast munklifisins, þann er Preciosus het, ok mællti vid hann: »Se þu nu, at eingi brædra komi til mals vid hann ne veiti honum huggan einga. En þa er at honum lidr ok hann vill, at brædr komi til hans, þa skal Copiosus brodir hans segia honum, at eingi brædra vill sia hann, ok allir rækia

1 [*retlet*; ærði diðfull hann *Cd.* 2 at *tilf.* *Cd.* 3 Fra einum munk *Overskr.* *Cd.*

hann fyrir gullpenninga þria, þa er hann hefir haft æ laun. Sidan vil ek, kvad Gregorius, at hann andizt i hryggleik ok i idrun þess, er hann hefir misgiört, til þess at þa megi önd hans hialpazt. En þa er hann andazt, þa skal hann eigi grafa med brædrum, helldr skal kasta liki i saur nöckurn, ok þar med gullpenningum hans. Sidan skal hylia hann i iördu.« Þat for allt sva framm, sem Gregorius baud, ok andadizt sa munkr med miklum harmi. Vid þenna atburd urdu munkar sva klöckvir, at hverr bar framm allt, þat er hann hafdi i vitum sinum, þott einkis væri vert at fiarmagni. 5 10

En er þrir tigr daga voru lidnir fra andlati munksins, þa mællti Gregorius hardla vid Preciosum prest: »Leingi hefir Justus brodir vor verit illa halldinn, sagdi hann. Nu verðum mer at leita honum nöckurrar miskunnar. Fardu nu ok se um, at .xxx. daga se sungin messa fyrir sæl hans hvern dag fra ödrum.« Hann 15 giörði sva profastrinn, sem honum var bodit. En er Gregorius atti mart at annazt, ok hafdi hann eigi at dagatale um þat, þa vitradizt Justus munkr um nott i svefne Copioso brodur sinum. En Copiosus spurde hann ok mællti: »Hvat er hags þins, brodir?« Justus svaradi: »Hingat til hefi ek illa verid halldenn, en nu hefir 20 ek gott, fyrir því at i dag tok ek hold ok blod drottins mins.« Þa vitron sagdi Copiosus brædrum. En er þeir hugdu at giörla, þa taldizt sva til, at þa var iafnt .xxx. mesna sungnir fyrir sal hans, er hann taldiz miskunn hafva feingit.†

6. A einum hverium degi bar sva at, at Gregorius geck æ 25 torg i Romaborg, þa er þar var mart falt latid; hann sa þar sveina nöckura hardla hvita æ hars lit ok væna at aliti ok dreingiliga i vexti, ok voru sveinarnir latnir falir. Gregorius spurdi, af hveriu landi þeir voru kyniadir. Honum var sagt, at þeir væri af Einglandi æzskadir, ok slikir væri flestir menn at aliti æ því 30 landi sem sveinar þessir. Þa spurdi hann, hvort folk væri heidit edr kristid; ok var honum sagt, at þat folk var heidit. Þa komzt Gregorius vid af öllu hiarta ok felldi thær ok mællti: »Þat er harmr mikill, kvad hann, at höfdingi myrkra skal hafa valld yfir sva biortum monnum, ok skuli þeir menn eigi niota megða guds 35 miskunnar, er sva gozligir eru.« Ok enn spurdi hann, hversu þiöd su heti. Honum var sagt, at þeir hetu Angli. Þa mællti Gregorius: »Vel vel heita þeir angli, þvíat þeir hafa eingiliga æsionu, ok hæfir at þeir hverfi i sveit med einglum æ himnum

ok giörizt þeir¹ samvistumenn almattkum gudi, ok mun gud lata sina miskunn skina yfir hugskoti þeira, er einglar heita ok hafa eingla fegrd.« Enn spurdi Gregorius, hversu herads menn þeir hetu; ok var sagt, at þeir kalladizt Deiri. Gregorius mælti:

5 »Makliga heita þeir Deiri, heimtir undan reidi ok kallader til miskunnar Kriz.« Ok enn spurdi Gregorius: »Hversu heitir konungr þeira?« Svarad war ok sagt, at hann hete Aelli. Þa brosti Gregorius ok varð feginn ok mælti: »Makliga heitir konungr sa Alle, nær sem heiti Alleluia, ok ed hæsta lof guds alleluia (mun)

10 sidar sungid verda gude til lofs i þeim herudum.« Sidan for Gregorius til fundar vid Benedictum pafa ok bad, at hann skyldi senda nockurn kennimann til Einglandz ok kristna þat ok boda þar² guds nafn, ok lezt hann buenn sialfr til þeirar syslu, ef pafinn lofadi, ath hann færi. Þess varnadi Benedictus pafve fyst, en þo

15 lofadi hann Gregorio litlu sidar at fara, er Gregorius bad akaffigar, ok bad pafvinn fyrir Gregorio, at gud sialfr skyldi greida hans ferd. Þa biozt Gregorius skyndiliga ok leyniliga til fararennar ok for med blezan pafa, þa er hann war buenn. En er Romveriar urdu visir, at Gregorius var æ brautu farenn, þa söfnuduz þeir

20 saman æ götu fyrir Benedictum pafa ok foru flokkum æ mot honum, þa er hann for til Petrs kirkiu, ok kölludu a hendr honum odliga ok mællto: »Ho ho pafve, sögdu þeir, hvad hefir þu gert? Reidan hefir þu giort enn helga Petr, eydda hefir þu Romaborg, i því er þu hefir Gregorium æ brautu sendan.« Þa oadizt pafvinn

25 atkall alpydu ok sendi menn skyndiliga eptir Gregorio ok mælti mikit um, at hann skyldi aprt hverfa sem skiotazt. En fyrr en sendimenn pafva kæmi eptir Gregorio, þa hafdi hann farit þriar dagleidir, ok var þa æ aefanga um middagsskeid. Þa var Gregorius horfvinn nöekut sinn fra förunautum sinum ok sat einn saman

30 ok³ sa æ bok, þa flo fugl sa æ bokina, er locustus heitir, ok nam ser þar stad. En er Gregorius sa þat, þa mælltizt hann vid einn saman ok hugdi at nafne kvikendis þess: »Sia fugl stödvar ferd vora, þviat locusta þydizt, sem mællt se: nem þu stadar.« Þa kalladi Gregorius at förunautum sinum ok mælti: »Standit upp

35 þer skiott, ok buumzt æ brautu hedan, en þeygi munum ver na at fara leingra.« I því bili kvomu sendimenn pafva ok höfdu miog mædda hesta³ sina. Þeir syndu Gregorio rit pafva, er þeir höfdu med at fara. En er Gregorius hafdi þat yfir lesit, þa hvarf hann aprt til Romaborgar, sva sem pafvinn baud. Enda dvaldizt

40 1 þeira Cd. 2 þat Cd. 3 hestina Cd.

þat allt sidan, at Eingland yrði kristnad, þar til sem Gregorius varð pafvi, þa endadi hann þessa sína ena dyrliga fyrirætlun ok sendi lærisvein þann, er Augustinus heitir, til Einglandz, ok kom hann þa kristni æ landit, sva sem sidan hefvir haldizt.

7¹. I þann tíð sa Benedictus pafve, at Gregorius þroadizt 5
miðg at heilagleik ok at ollum mannkostum, ok varð honum þat i kunnleika, hversu Gregorius skein i forkunnligum iarteinum. Þa heimti pafvinn Gregorium ut af munklifinu ok vigði hann ok valdi enn siaunda erkidiakn til fulltings með ser. I þeiri sýslu þionadi Gregorius litillatligha, ok var hann hlyðinn yfirboda sínum, 10
ok hann var sva dyrligr madr, at hann þotti helldr hafa eingla lif en manna. Ok litlu sidar eptir andlat Benedicti pafva, þa sendi Pelagius pafvi Gregorium til Miklagardz ath fylla sýslu heilagrar kristni við Tiberium keisara. Þa fylgdu margir bræðr Gregorio or munklifinu, þeir er studdu hann i bænahalldi ok i vidrmæli 15
trufastligu i öllum vandyrdum, þeim er honum baruz at hendi i höll keisara. I þann tíð bað Leandir byskup gófuðr af Spania-landi, sa er þa var ok staddr i Miklagardi af naudsýniasýslu, at Gregorius skyllði skyra bok Jobs ens gamla, er hardla torskilít þikir vera. Sidan giörði Gregorius bok þa, er menn kalla Moralia 20
Job, ok skyrði i halfum fiörða tigi boka öll takn, þau er hann þottizt finna, at folgen væri i bok Jobs. En þa er Gregorius var i Miklagardi, þa geck villa sú hatt þar, er Eutyechius² patriarcha var upphafsmadr ath. Hann sagði sva, at menn skyllði eigi sanna likami hafa æ domsdeghi, helldr þa, er sva væri andligir, at eigi 25
mundi mega þreifa um helldr en um lopt edr vind. Þeiri villu stod Gregorius i mote ok sannadi með vitnum heilagra ritninga, at hverr madr skal sannan likama hafa æ domsdegi, þann sem hann hefir haft i þessum heimi, ok sva braut hann villu þa niðr, at eingi madr hefir þess kyns villu upptekít sidan, ok þar veitti 30
Tiberius keisari honum mikít samsinni i því mali. Þat var fam dögum sidar, at Eutyechius² patriarcha læ i sott ok var hættr, þa tok hann hendi sinni hud annarrar handar ok hellt æ ok mællti: »Þvi iate ek, at með þersu holldi skal ek upp risa.« Eptir þa iatning sannrar truar andadizt hann bratt. En rit þau 35
er Pelagius pafvi sende Gregorio, þa er hann var i Miklagardi, bera vitni um þat, af hve miklum skörungsskap Gregorius rak eyrindi þat, er honum var bodit við keisarann, ok hve vel hann kom at halldi Romverium um marga hluti i för þeiri.

1 Fra Benedicto pava *Overskr. Cd.* 2 Kutices *Cd.* 3 Eucius *Cd.* 40

81. Nöckverri stundu sidar (er) Gregorius kom aptr i Romaborg, þa tok a su er Tiberis heitir vöxt sva mikinn, at hun flæddi ok braut nidr morg hus ok spillti öckrum manna um alla Romaborg, ok hun giordi borgarmonnum margfalldan skada. Þa flaut foldi höggorma eptir ænni ofan, þa er skolat hafdi ur urdum her ok hvar, ok þar var dreki einn sva mikill, sem ass digr væri; þat fylgdi allt ærvextinum i sio. En er ormarner kvomu i sioenn, þa do þeir allir þar. Sidan giördi a hafvidri, ok rak þa alla a land. En er þeir funudu, þa giördi þar af odaunan mikit. Þa kom sott mikil i Romaborg, ok feingu menn bradan dauda, þeir er forvindis urdu. Sva er sagt, at nöckurum monnum syndizt sva, sem örvar flygi a menn or lopti. En er þessi tidinde urdu, þa red pafvi sa fyrir Romaborg, er Pelagius het. En er sia sott kom sva akóf a hendr mönnum, þa andadizt Pelagius pafvi fystr allra manna i sott þeiri. En eptir andlat hans þa geek sottin sva hart a hendr mönnum, at mörg hus i borginni urdu aleydd. En fyrir því at kristnen matti eigi vera leingi an stjornarmanninn, þa þotti öllum einsætt at velia Gregorium til pafva i Romaborg, ok urdu a þat sattir bædi lærdir menn ok olærdir. Þa kaus öll alþyda Gregorium til pafva. Hann mællti vidr því allmiogh ok kalladizt at eingu vel til fallinn, ok fyrir því mælltizt hann sva undan þessu, at hann ræddizt at taka i annat sinn veralldar virðing, þa er hann hafdi fyrr latid, ok taldizt hann alskostar overdr at taka slik metord. En er hann var akafliga sottr at því mali, þa þottiz Gregorius eigi mega mæla i moti alþydu manna domi, ok kom þa sva því mali um sidir, at hann lagdi leyfi sitt til þess, sem keisari villdi at væri. Mauricius var þa keisari yfir heiminum 2 ok var hann mikill vinr Gregorij. Þa sendi hann rit Mauricio keisara leyniliga af þeim kunnleikum, er hann hafdi halldit syni hans undir skirn ok veitt honum gudzsifjar, ok bad þess akafliga, at hann skyllði eigi samþyckiazt vidr Romveria um þat, at Gregorius væri til pafva tekenn. Þa let Germanus borgargreife verda tekinn sendimann Gregorij ok breytti ritum þeim öllum, er Gregorius hafdi giörr. Sidan sendi hann þat rit keisara, at Gregorius var valdr til pafva af öllum Romverium, ef honum likadi at sva væri. En er keisari hafdi radit rit þetta, þa þackadi hann þat gudi ok vard því feghinn, er vinr hans slikr, sem Gregorius var, skyllði koma til slikra metorda. Keisarinn let giöra rit ok baud

1 Fra Gregorio pafva *Overskr. Cd.*2 h'm d. e. honum *Cd.*

rikiliga, at Gregorius skyldi þafvi vera. Medan orða keisara var at bedit, þa var sott sem akofuz i Romaborg.

9. Þa tok Gregorius erkidiakn at telia fyrir alþydu, ok hof hann a þersa lund mæl sitt: »Þat hæfir oss, enir kærstu brædr, um bardaga guds, þa er vær skulum oazt okomna, ok vær skiptumz vid, þa er þeir koma at hendi, ok hrædumzt þa, ok latum vær sva radning hans snua oss aleidis til guds, at bardagi, sa er vær þolum, myki hardleik hiartans til iþranar ok leidrettingar. Nu verdr her óll alþyda fyrir mikilli guds reidi, ok er eingen sa, er eigi muni þess sarliga kennazt. Sott su er ferr er sva brad, at hverr er tekr deyr, fyrr en hann kenni ser sottar, ok er sem eingum gefi tom til idronar edr skriptargangs, fyrr en hann andazt. Hyggid er at, hvilikr sa mun koma fyrir glogdæman domara, er eigi naer her at grata þat, er hann (hefir misgiort), ok giðra idran sina. I husum þeim, er sott su kemr inn, er eigi sem stundar audn verdi æ um mennina, þa er fyrir bua, fyrir þvi at þat er margstadar, at allir deya. Fedrner grafa sonuna nidr, ok deya erfingiar enna ellri manna fyrr en þeir sialfver. Snuizt nu hverr sem einn vor til iþranar, medan hann er heill ok tom er at; leidum vær þat fram fyrir hugskotz augu vor, er vær hofum misgiort, ok idrumzt þess med grati, er wær drygdum medr munudlife ok hlatri. Komum fyrir andlit drottens i iatningu, ok sva sem spamadr minner ydr æ, hefum upp hiørtu med hondum til guds, er vær eflum kostgæfvi verka vorra med bænum vorum. En sa gefr styrkleik mikinn hiörtum vorum, er i ordum spamanz eins sialfr drottenn kallar ok mælir sva: Eigi vil ek dauda syndugs manz, helldr vil ek, at hann lifi ok leidrettizt. Aurvilnizt ok eingi madr fyrir saker illzku sinnar akafigrar. Ein sexdægro fasta eyddi gömlum glæpum Ninive bua, ok illvirki krossfestr odladizt af einu iatningarordi lif eilift, þa er hann rettizt æ enu efzta dægri lifs sins. Snuum vær æleidis hug vorum ok hiörtum ok atferd, ok treystumzt þa, at vær munum þiggia þat, sem vær beidum. Werum vær þrabænir vid gud, til þess at hann leysi oss fra ogurligum dauda ok haska. Þrabæni su, er mönnum verdr opt leid, likar vel domara vorum, þviat gud er milldr ok sams will þraliga vera bedinn af oss, ok vill hann veita oss miskunn ok eigi sva miog reidazt oss, sem vær giðrum til. Af þvi mælir David salmari guds roddu: Kalladu æ mik æ degi hrellingar þinnar, ok mun ek hialpa þer, en þu munt gøfga mik. Sa berr

ser vitni sialfr, at hann er giarn at miskunna, er æ minner, ath hann skuli bedinn vera. Fyrir því ok, enir kærstu brædr, göngum æ morgin æ medal kirkna fastandi berfættir, ok syngium siaufallt letania af öllum hugh ok medr tarum, til þers at domari vor nemi af oss alla reidi sina, þa er hann ser, at vær giölddum oss sialfver glæpi vora ok idrumzt synda vorra.« En er allr manniöldi kom i nefndum degi til bæna, eptir því sem Gregorius diakn baud, þa hofu kennimenn upp fyst göngu sina med letanie fra kirkiu Johannis baptista eptir tilskipun Gregorij. En þar næst hofu munkar upp göngu sina fra kirkiu þeira Jons ok Pals pislarvotta guds. En olærdir menn gengu fra kirkiu Marcelli pape martiris, en nunnur ok meyar gengu fra kirkiu Cosme ok Damiane; sidan manna konur fra kirkiu Stephanus diakns, en þar næst eckiur fra Vitalis kirkiu, en sidarst gengu voladir menn ok börn fra Ceciliu kirkiu. Sidan gengu allir med þersi tilskipun ok atferle apr til Mariu kirkiu, ok badu allir med litillatum hiortum ok sannri sidsemi almattkan gud, at hann nemi af þeim sina reidi ok þersa illingarsott. Af þersi æminning ok tilskipun Gregorius i Romaborg hófz halld gagn dags ens eina, ok er nu halldinn ævallt sidan sa dagr um alla kristnina i þa minning, er sva var sottin aköf, at i göngu þeiri, er alþyda geek med krossum ok lydrinn var a bænum, þa fellu .lxxx. manna daudir nidr. En þeygi let hann af at telia fyrir þeim ok at eggia bænahalldz ok godlifs, til þers unzt af guds miskunn ok arnan Gregorij hvarf sott su af öll.

10.2 I þann tid er þessir atburder urdu, er nu var fra sagt um hrid, þa kvomu apr sendimenn Gregorij, þeir er med brefum foru æ fund keisarans, ok konungs bref kvomu þau i moti, at hann villdi ser ecki lata annat lika, en Gregorius væri vigdr til pafa. Pa ætladizt Gregorius þat fyrir ser at hlaupazt i brott or Romaborg, eptir þat er hann var til pafa kosinn, fyrir því at hann var þa ordinn viss þers, at keisarin hafdi eigi þau ord send um vixlu hans, sem hann villdi, ok villdi konungr helldr vikia 3 eptir alþydu þocka um þetta mal en eptir vilia Gregorij, ok ætladi þetta bædi ser ok ödrum til mikillar farsælu, er Gregorius var til þessa velldis kosinn. En er menn urdu varer vidr, at Gregorius villdi þetta fordazt, er fyrir var ætlat, þa var halldinn vödr yfir borgarhlidum öllum, at Gregorius skylldi eigi mega fordazt þat, er hann var til validr. Þat er sagt, at Gregorius leitadi ser fylsknes ok falz sidan i nöckurum leyniligum stad, þviat hann matti eigi

1 reida Cd. 2 Fra Gregorio pava Cd. 3 mykia Cd. 4 fylsknsnes Cd.

komazt brott or borginni. Menn leitudu hans vida, ok fundu hann eigi. En um sidir þa fekk Gregorius þat af kaupmonnum nöckurum, at hann var borinn i hudfati æ brott or borginni, ok leyndizt hann i fylsknum .iii. daga. Sidan toku menn þat rad, er vænst var til, ok hetu æ almattigan gud ser til fulltings um þetta mal 5 ok leitudu Gregorius naliga .iii. daga i samt, unzt af bænum ok af föstum borgarmanna fektz þat takn, at mikinn hlut nætr skein geisli biartr ofan af himni æ iord nidr þar iafnt, sem Gregorius leyndizt. Þa sa ok einsetumadr nockur, sa er var utan borgar, eingla guds fara upp ok nidr i þeim geisla, þar sem Gregorius war 10 undir nidre. Sa tok til þeira dæma, er enn helgi Jacob sa stiga standa til himins upp ok kvad þar vera hus guds, at undir liose þvi mundi vera folginn stiornari huss guds, edr sialft hus guds er sidan. Þegar þa vard einvalamadr drottins fundinn ok tekinn ok naliga dreginn helldr en leiddr til Petrs kirkiu. Eigi var þat 15 giört sakir hadungar vid Gregorium, helldr fyrir þvi at borgar-lydnum var sva titt til, at þat færi fram, er ætlat var, at Gregorius være vigdr til pafva. En sidan var hann vigdr til byskups ok til pafva yfir Romaborg, ok er þat audvitad, at Gregorius stod þvi eigi meir i moti þessi tign, at hann sa, at þetta var einkanliga 20 guds vile. Gregorius giördizt sva milldr ok miskunnsamr i pafvdomi sinum, at hann hugdi hverium manni hialp, sem þurfti at honum at þiggia.

II. I pafvdomi sinum giördi Gregorius margar bækr helgar. Cura pastoralis heitir bok, er hann giördi um þat, hve mikil 25 vandrædi fylgdu byskupsdomi. Gregorius giördi homiliobækr .ii. ok eru i þeim skyrdar .xl. gudzspialla. Enn giördi hann þa bok er Dialogus heitir; i þeiri bok er sagt fra lifi ok fra iarteinum margra heilagra manua af Italialandi; þa bok giordi Gregorius at bæn Petrs diakns sins. Gregorius skyrdi ok upphaf ok nidrlag 30 bocar Ezechielis spamanz, ok eru þat omiliur .ii. ok .xx., er þar eru um giorvar. A þat ofan giordi hann mörg rit önnur, er hann sendi vida um heiminn til stiornar heilagri kristni. I þvi hafdi hann ok mikla ahyggiu at skipa vardhalld i Romaborg, fyrir þvi at þa var sva mikill ofridr af Langbordum i þann tid, at ævallt 35 þotti hernadar von, ef eigi væri vordr halldinn. Gregorius var ok sva litt heill, medan hann var pafvi, at rida geck alldr af höndum honum, ok þo var hann hardla hrumr æ fotum optliga. En hvergi sem hann var mæddr af vanheilsu edr af ahyggiu, þa var þo su

stund eingi, at eigi hefðiz hann þat nöckud at, er til nytsemi kom. Gregorius var ok sva miskunsamr, at naliga veitti hann hverium hialp er þurfti. Hann var sem fadir væri öllum fataekum mönnum, eigi at eins þeim er innan borgar woru, helldr ok mörgum þeim
 5 er langt voru i braut. Þat var til merkia um þat, at hann veitti þeim mikinn stoda munkum, þeim er fataekir voru æ utlondum i fialli þvi, er Synai heitir, þat var ok vida, er hann lagdi fe til þerss at leysa herfeingna menn or ænaud ok or myrkvastofum.

12. 1 Gregorius hafði skamma stund verit þafve, þa er hann
 10 sendi menn til at kristna Eingland, Augustinum, Mellictum ok Johannem ok marga adra guds vini med þeim. En þeir færðu þa syslu fram med sva miklum guds krapti, at þat landzfolk snerizt allt til tru, ok eigi midr af iarteinum þeim, er þeir giördu, helldr en af kenningum þeim, er þeir kendu. Þadan af er þat, er
 15 Gregorius er kalladr Eingla postoli, at þat var berliga af hans tilsyslu, er kristni magnadizt æ Einglandi. Gregorius baud þat skylddliga, at i munklifi þvi hveriu, er hann reisti upp, skyldi eingi munkr hafa fe neitt i eigu sinni.

I munklifi Gregorij var munkr ok prestr at vixlu, sa er atti
 20 ser brodur i veralldligu verki. Þat var optliga at broder munkins for at finna hann fyrir sakir þeira frændsemi, ok eintu hveriu sinni er þeir brædr funduzt, þa mællti munkrinn vid brodur sinn: »Höcul hefver ek eingan, segir hann, nu giördu af ast vid mik ok kaup til handa mer.« Hann svarar: »Taktu vit þimr penningum
 25 ok kaup þat sem þu villt.« Þa tok munkrinn widr penningunum ok hafði i ritum sinum. Þat sa munkr annarr ok sagde abota þeim til, er yfir munklifinu var, en hann sagði Gregorio þafva. Þa skildi Gregorius þann munk fra samneyti brædra, fyrir þat er hann hafði brugðit af munka regulo, en sa munkr andadiz fram
 30 dögum sidar, sva at Gregorius vissi eigi. Þa sagði aboti andlat hans Gregorio, en þa þotti honum mikit at, er hann hafði eigi tekit munkinn af banni, adr hann andadizt. Þa ritadi Gregorius nöckur ord æ bladi ok selldi diakni sinum ok bad hann fara at lesa ord þessi yfir leidi ens andada. En þau ord voru æ bladinu,
 35 er sva sögdu, at Gregorius tok enn andada or banni. Þa for diakn ok giörði þat, er honum var bodit. Nott þa ena næstu eptir sa aboti brodur enn andada ok mællti vidr hann ok spurdi: »Ertu broder daudr?« Hann svaradi: »Wist em ek andadr.« Pa mællti aboti ok spurdi: »Hvar hefir þu verit her til?« Hann svaradi:

»I vardhalldi var ek, fadir, allt her til, en i giær vard ek frials.« Þadan af vard ollum kunnigt, at æ þeiri stundu var ðnd hans numin or ænaud, er diaknenn hafdi lesit bref Gregorij yfver leidi hans.

Þa veniu hafdi Gregorius i pafvadomi sinum, at hann lét 5 biosa .xii. fatækum monnum til bordz med ser umfram um þat, er hann fæddi marga fatækia annars stadar. Þat var einnhvern dagh þa er Gregorius villdi af litillæti þiona ok hella vatni æ hendr utlendum manni¹ pilagrimi einum, at² því er hann hugdi at væri; en þa er hann hafdi snuizt fra honum at taka vatnit ok 10 hann leit til hans, þa var hann horfinn allr, er Gregorius villdi þiona. Þa undradizt Gregorius miðg, hvi sva hafdi farid. Þæ vitradizt drottinn honum ena næstu nott eptir ok mællti vid hann: »A ðdrum dögum toktu vid mer i lidum minum, en i gær toktu vid mer sialfum i minu edli.« 15

A annarri tid baud Gregorius systlumanni sinum at lada .xii. utlenda pilagrima til bordz med ser. Sa giördi, sem honum var bodit. En er Gregorius kom til, taldi hann .xiii. menn, þa er til bordz voru settir. Hann spurdi systlumann sinn ok diakn þann, er þa hafdi inn leidda, hve hann hefði .xiii. mōnnum þangat bodit, 20 þar sem hann hafði .xii. til nefnda. Sa taldi vandliga ok fann eige meir en .xii. ok mællti sidan ðruggr: »Trudu, göfugr fadir, þviat ek segir þer satt, eigi eru fleiri en .xii. mennerner, sem þu mælltir.« Diakninn taldi þa opt ok fann eigi enn þrettanda, þann er Gregorius sa. En er þeir höfdu opt talit, ok taldizt þeim 25 alldregi æ einn veg, þa fann Gregorius ok skildi, at hann sa þann mann, er systlumadrinn matti eigi sia. Sa madr er næst honum sat, syndizt³ honum stundum ungligr en stundum hæf fyrir elli. En þa er lokit var matmali því, þa foru .xii. menn æ braut, en enn þrettanda mann dvaldi hann eptir, þann er Gregorius einn 30 matti sia, ok leiddi hann i kamra sinn, þann sem hann var opt vanr at sitia, ok særdi hann akafiga, at hann skyllði satt segia til sin ok til nafns sins. Sa svaradi ok mællti: »Af hvi spyrr þu at nafni minu, þat er undarligt hardla; minztu æ hitt, at ek em skipsbrotzmadr, sa er kom til þin, at (þvi) er þer syndizt, þa er 35 þu satz at riti i munklifvi þinu. Mer gaftu .xii. penninga ok silfrdisk, þann er sæl Silvia modir þin hafdi þer sendan med alldini. Þat skalltu vist vita, at æ þeim degi, er þu gaft mer giafir af glöðu hiarta, red gud þik til þerss, at þu skylldir vera höfðingi

1 mm (d. e. monnum) Cd. 2 af Cd. 3 Greg. tilf. Cd.

heilagrar kristne ok sitia i stoli Petrs postola ok vera hans spor-
göngumadr, fyrir því at þu lifder eptir hans dæmum, ok hans
eptirlikingarmadr giordizt þu i örleik þinum. Hann midladi þat
hverium, er hafa þurfti, ok skipti hann öllum aurum sinum medr
5 þurfamonnum.« Þa mællti Gregorius ok spurdi: »Hvadan af
veiztu þat, at gud setti mik til höfðingia yfir kristni sinni?«
Hann svaradi: »Þvi at ek em eingill guds, ok var ek þa sendr
til þers ath reyna þik ok styrkia rad þitt.« Þa oadizt Gregorius,
þvi at hann hafdi eigi berliga eingil guds fyrr senan. Þa mællti
10 eingillinn vid Gregorium: »Eigi skalltu oazt, sagdi hann, nu hefir
drottinn sialfr sendan mik til þin, til þess at ek skylldi vera
vordr þinn, medan þw ert i þessu lifi, ok med minni ærnan skalltu
þiggia þat allt af gudi, er þu villt þiggia.« Þa fell Gregorius æ
iord nidr ok mællti: »Ef fyrir litla giöf mina selldi gud mik til
15 höfðingia kristni sinni ok veitti mer sva mikit, at hann sendi mer
eingil sinn til vardhallz vid migh, þa ma ek eigi ætla, hve mikil
laun hann mun mer ætla, ok liversu marga goda hluti hann mun
veita mer, ef ek fylgi nu bodordum hans af ollu affi, ok em ek
nu þeim mun örvare, sem ek hefir fleira¹ med höndum, ok veiti
20 ek mart af mörgum hlutum.« Þadan af var Gregorius ölmusu-
giarnari, sem hann var öruggeri vordinn um þat, hver laun hann
munde fyrir taka.

I þann tid hafdi einn fataekr madr fundizt i Romaborg, sa er
af matleysi hafdi dait; en því kunni Gregorius sva illa, at hann
25 söng leingi eigi messur epter, ok nær virði hann sva, sem hann
hefði þeim banat, er af fataeki hafdi i hans syslu fared.

13². Kirkia su er villumenn höfdu haft i Romaborg vard
byrgd, til þess unzt Gregorius var pafvi, þa var hun ok lokin
upp, ok voru þar bornir inn helgir domar Sebastiani ok Agathe,
30 ok sidan var hun vigd, sva sem þar til heyrdi, ok þa kom Gre-
gorius þangat med mikinn mannfolda ok söng þar messu. En at
messu þeiri kendu menn þess, þeir er þröngt stodu fyrir utan
sönghus, at gölltr nockurr boradizt i milli þeira, til þers unzt sva
þotti, sem hann færi ut or kirkiu. Þess kendu margir menn, en
35 eingi matti svin þat sia, en öllum þotte kynlikt. Þat let gud til
þess verda, at öllum skylldi synt þikia, at fyrir Gregorio ok fyrir
helgum domum flydi þadan ohreinn ibue, sa er þar hafdi ædr
mikit velldi haft. Eptir messu for Gregorius æ braut þadan, ok
öll alþyda med honum. Nætr þær .ii. enar næstu eptir vard þar
40 1 fleirum *Cd.* 2 Fra kirkiu villumanna ok Gregorio pava *Overskr. Cd.*

i kirkiu þeiri okyrreikr mikill, ok var enn meira um ena sidari nottina, en þadan fra vard þar ecki til bysna, helldr urdu þar mörg takn af gudi; bædi var þar kendr godr hilmr ok lios kveiktuzt þar sialft, sva ath þat war ecki af manna völdum.

14^r. Huspreyia einhver göfug i Romaborg var því vón at 5
lata baka sem vandligazt oflætr, ok færði hun þær til kirkiu ok allteris hvern drottinsdagh, þangat sem Gregorius veitti tidir ok sialfr þafvinn söng messu. Einnhvern dag þa er hun geek til at 10
taka þionustu, ok Gregorius villdi gefa henni corpus domini, ok hann mællti sva: »Holld ok blod drottins vors Jesus Kristz stodi þer til fyrirgefningar allra synda ok til lifs eilifs«, þa hlo hun. En er Gregorius sa þat, þa gaf hann henne eigi corpus domini, helldr lagdi hann þann hlut ser einn nidr æ allteri ok baud diakni at 15
vardveita, unzt alþyda hefði tekit hunsl. Eptir þat er tidum var lokit, spurdi Gregorius husfru ok mællti: »Seg mer, hvi vartu sva 25
diörf, edr hvad kom þer i hugh, er þu hlott, þa er þu skylldir taka corpus domini?« Hun svaradi: »Ek kenda hlut af oflatu þeiri, er ek hafdi bakad siölf ok giört med minni hendi, en er ek heyrdi þik þad kalla corpus domini, þa hlo ek.« Þa taldi Gregorius um þat mal fyrir alþydu ok eggjadi, at allir skylldi bidia 20
þers gud med honum, ok til trubotar mörgum mönnum syndi hann likamliga, hvat þat var raunar, er husfruen trudi eigi vera holld ok blod drottens. Þa reis Gregorius upp af bæn ok lydrinn med honum, ok alþyda þreyngdizt at allterinu at sia himneskt takn. Þa er hann letti af corporale af þeim hlut, sem hann hafdi lagt æ 25
allteri, ok hann hafdi ætlat at gefa husfreyiu, þa fanzt þar hlutr af minzta fingri manz blodugr, ok syndizt þa sva alþydu. Þa mællti Gregorius vid husfreyiu: »Trudu nu fra þvisa því, er drottinn sagdi, at braud þat sem ek gef er sannlig(a) holld mitt, ok dryckr sa er fylgir er blod. En skapari vor, er veit ostyrkleik 30
vorn, snyr braudi ok vini vatni blöndnu i holld sitt ok i blod af helgan anda sins, sva at þat helldr þo asionu sinni, ok giörir hann þat af þeim enum sama mætti, sem hann skapadi allt or einugi fyrir öndverdu, ok hann sandi ser likama af holldi heilagrar Mariu i krapti heilaghs anda.« Sidan beiddi Gregorius þers, ath lydrinn 35
skylldi bidia med honum, at su en sama þionusta tæki enn sina æsionu, sva at þa mætti hun vera gefin husfreyiu, sem adr var ætlat. Enda vard þat ok sva, at þa snerizt sa fingrar hlutr i brauds æsionu, sva at allir sæ þat, þeir er wid woru staddir, ok

styrktuzt allir i tru sinni af sva itarlighum iarteinum. Þa idradizt husfreyia miog ottru sinnar i guds augliti ok allrar alþydu, en Gregorius huggadi hana med mörgum fagrligum ordum ok bad, at hun skyllði wera gætin um sitt rad þadan i fra. En sidan eptir
 5 þat tok husfreyia corpus domini, ok ward henni mikil trubot at þersum iarteighnum sva sem morgum ódrum.

15¹. Fra því er enn sagt, þa er kristnin hafdi magnazt miog æa Eínglandi, at einnhverr kynstor madr ok rikr komzt i vinfeingi wid Gregorium. Sa sendi menn sina til Gregorium þafva
 10 med gíafir miklar ok giorsemar ok beiddi þess at moti, at Gregorius skyllði senda honum helga doma postola edr pindra manna guds. Gregorius weitte þeim monnum yfirlæti gott, ok er hann war wiss, hveria helga doma þeir willdu þiggia, þa hafdi hann þa med ser i þa stadi, er þeim mönnum woru helgadir, er þeir willdu
 15 af helgum domum þiggia. Gregorius söng messur at þeim allterum, en sidan skar hann af linskauta sma af lindukum þeim edr corporalum, er hann hafdi messur yfir sungit, ok let þar fylgja nófn þeira heilagra manna, er þeir stadir woru helgadir².

(Membranbladsfragment i norske Rigsarkiv).

20 Licame hans var fyrst gravenn i vtscote af Petrs kirkiv, þar sem helger þavar hvila: Leo, Simplicius, Gelasius oc Simacus. En fimtogom vetra síþarr let Gregorius en fiórde þave med því nafne bua um helgan dom Gregorius i Petrs kirkio under alltera þeim
 3 er nu er Gregorius helge a, oc er þar hvalf ífer.

25 A því are er en helge Gregorius andaðez, gorðe varan mikit, sva at menn ondþvz af matleyse víða of heim. En þott halleri syndi ollvm heimi, hve mikils hæfðingia var þa við mist i Roma, þa raknaðv þvegi(!) avondarmenn Gregorius við at helldr, þeir tálldv hann hwa verit felogsmann mikiu oc hwa mioc eytt aðreþ-
 30 vm þeim, er lago til sto(l)s Petrs postvla. Oc er þeir mattv hanvm eigi gremiaz livanda, þa egivðvse þeir a ðat at brenna bekr þer er hann hafði gorvar. Oc ða er þeir hæfðv brendar svmar oc villdv en brenna fleiri, þa toc Petrs(!) diaen at standa a mot þeim, hann taldi þeim þat mvinðv ekki stoða til þess at eyða ageti Gre-
 35 gorius, þott þeir brendi bekr hans, því at þo erv margar aðrar

1 Fra einnum kynstorum manni *Overskr. Cd.* 2 *Her ender Sagaen i Cd. Hohn.* 3 þeim (*d. e.* því *rettet til þeim, eller omvendt*) *Cd.*

epter, þer er epter erv ritnar oc erv víða of heim bornar; hann taldi þat [hæfuðlæst at] brenna bekr þviliks lerifaðvr þer er hann hafði sialfr seð enn

HALLVARÐS SAGA.

(*Begyndelsen, 238° folio; Slutningen, 235 folio; alt det øvrige af Sagaen er gaaet tabt.*)

Madr er nefndr Vebiorn, hann bio i Hlidum æ Vestfolld i Vik austr æ bæ þeim, er heitir Husabær. Hann atti konu þa er Þorny het. Segia sumir menn hana verit hafa dottur, enn sumir dotturdottur Gudbrandz kulu hersis æ Upplondum. Hann var 10 fadir Astu modur ens helga Olafs konungs ok Haralldz konungs Sigurdarsonar. Þau Vebiorn attu tvo sono, het annar Hallvarðr, enn annar Ormr. Vebiorn var vinsæll madr ok audigr. Annar madr bio þadan skamt i brot er Kolbiorn het, þar heitir æ Velli sem hann bio 15

.
 var nockurum trúföstum monnum i Hlidum, er hird var h[el]la hans ok þær vidiar or víði snunar, er honum hafði [sø]kt verit med; ok er þat sögn sumra manna, at þær blom[gud]uz margan tima sidan. Enn stundu sidar var en helgi H. færdr i Oslo, ok 20 þa enn med heilu liki, ok hvilir sidan þar i hofutkirkiu þess kaupstadar, ok vegsamadr sidan af öllu folki, sem verdugt er. Veitaz þar ok sva víða annarstadar fyrir (hans) verdleika ok arn-ardarord margfallðligir velgærningar þeim monnum, er þess bidia med rettri tru af drottni vorum Jesu Kristo, þeim er med fedr ok 25 helgum anda lifir ok rikir einn gud i þrenningu um allar alldir verallda. Amen.

II.

(Den latinske Legende om Sanct Hallvard, saaledes som den meddeles i Acta Sanctorum, Mai Tom. III, S. 401, efter et Haandskrift i Utrecht; Jfr. Munchs Norske Folks Historie III, S. 197 f.).

5 Sanctus Halwardus ex nobilibus ortus natalibus claruit, cuius pater Vebron(!) mater vero Thorni dicebatur. Cuius videlicet Thorni mater, ut fertur, filia fuit Gutbrandi comitis, qui etiam Gutbrandus genuit Ascham(!) Sancti Olavi matrem. Puer autem Halwardus crevit in domo paterna cunctis prædilectus. Erat autem
 10 primo religioni deditus christianæ, obediens parentibus, erga propinquos benevolus, corpore castus, honestate præpollens, iustitiæ cultor. Cumque Sanctus Halwardus in adolescentiam devenisset, cœpit in re familiari procuranda patris adiutor existere. Fertur etiam, quod apud cunctos habetur, quod a primævo duo pondera
 15 fecerat sibi, quo, ne aliquando fraudem faceret, sibi minus, fratri autem maius pensaret.

Cumque mercandi gratia Gotlandiam veniret, et sua ibidem negotia exercere cœpisset, venit quidam terræ illius indigena vir prædives, Botwidus nomine. Hic cum viros ignotos vidisset, ad
 20 eos accedens, qui essent et unde, requisivit. Cui illi cuncta per ordinem indicabant. Hic vero, cum Sanctum Halwardum conspexisset, ait: Quis est adolescens iste? At illi nomen et genus indicabant. Quod cum vir prædictus audisset, ait: Video vultum tuum singularem, et præ cunctis hic stantibus honorabilem. Certe
 25 scio, quod magni prodigii lucet in te futurum aliquid, unde te cum tuis contribulibus ad refectionem invito. Quod Sanctus Halwardus gratanter acceptavit. Ille vero suscipiens, omni humanitate exhibita, convivium præparavit, et cuncta, quæ in venalibus habebat, comparavit, et multo plura redonavit; et tempore navigandi ad-
 30 veniente, omnia necessaria ei tribuit, et in pace abire permisit. Sicque sanctus salvus omnibus cum sociis est reversus ad patriam.

Post modicum vero temporis, verno instante tempore, egressus Sanctus Halwardus de domo patris, ut pro suis negotiis agendis partes vicinas visitaret, venit ad stagnum Dram nomine, per quod
 35 iturus erat, extrahensque modicam lintrem de alga, ascendit eam. Et subito venit mulier prægnans, tremens ac palpitans, rogitans, ut eam secum ferret. Et interrogata, quæ esset, et quo vellet, indicato nomine, se transituram per mare velle, affirmavit: et ideo cum videret hominem eo itinere properantem, ne tardior periret,

ideo celeriter accurrisset. Jussaque mulier sedit in puppi. Ille vero iter arripuit navigando. Et subito vidit ad littus, quo mulier venerat, tres viros velociter accurrentes, qui statim aliam cymbam accipientes, post eos velocius navigant. Tunc Sanctus Halwardus ait: Agnoscis hos? Ait illa: Agnosco. Et ille: Ut video, te requirunt; dic mihi, quid feceris? Respondit illa: Verum est, quod me persequuntur, sed quod mihi imputant, non feci; imponunt enim super me causam furti. At ille: Potes te ex hoc purgare ferro ardente? At illa: Possum et parata sum, si mihi parcere velint.

Viri autem illi, ipsos velociter insequentes, dixerunt: Cur tu, Halwarde, talis adolescens, tam generosis editus parentibus, tam malam feminam tuendam suscepisti? Redde eam, ut moriatur, quoniam digna. Quibus Halwardus dixit: Quid enim mali fecit? Qui dixerunt: Furata est res fratris nostri, infringens domum eius. Quibus ille ait: Et quomodo domum infregit? Dicunt ei: Extraxit ansulam de poste, quæ tenebat seram. Et ille: Hoc opus non est mulieris, sed fortissimi viri. An aliquis invenitur, qui eam viderat hoc fecisse, vel in eius domo sublata invenistis? Sin autem incertum est, cur morietur? Nonne magis iustum, si potest, purget se a crimine? Sin autem, quod legibus iustum est, de ea fiat, aut redemptionem pro ea dabo, tantum ut imprægnantem et infantem in utero habentem ne occidatis. Oportet igitur vos sedari, nec temere quid agere. Tunc illi econtra hoc furentes vociferabant. Unus autem quisquam eorum arcum eripiens tetendit. Et sagitta fortiter emissa pectori martyris infigitur. Quo perempto etiam mulierem occidunt, et in littore sepelierunt. Ipsi vero saxum ad collum eius ligaverunt, et in mare demerserunt: sed per divinam gratiam et merita martyris, corpus eius longe post cum saxo super mare natans repertum est.

III.

LECTIONES DE S. HALVARDO.

(Ex Breviario Nidrosiensi).

I. Sanctus Halwardus ex nobilioribus ortus natalibus, cuius pater Vebiorn, mater vero Thorni dicebatur. Mater vero Thorni fuit filia Gudbrandi comitis, qui Gudbrandus genuit etiam Ostam

sancti Olai matrem. Erat corpore castus, honestate prepollens, iusticie cultor. Factus adolescens, cepit in re familiari procuranda patris adiutor existere. Duo pondera sibi fecerat, ne fraudem faceret, sibi minus, fratri vero maius pensabat.

5 2. Instante verno tempore partes vicinas visitauit, venit ad stagnum Dram nomine, per quod iturus erat, extraxit modicam lintrem de alga et ascendit eam. Et subito aduenit mulier pregnant, rogabat, vt eam secum ferret. Jussa sedit in puppi, et sic iter arripuit. Et subito vidit tres viros itinere, quo mulier venerat,
10 ad littus accurrentes. Qui statim aliam cimbam arripietes, post eos velocius nauigabant.

3. Tunc sanctus Haluardus mulieri ait: Agnoscis hos? Ait: Agnosco. Ut video, te querunt, quid fecisti? Ait: Imponunt super me causam furti. Potes te purgare? Ait: Possum, si michi
15 parcere velint. Uenientes viri predicti dixerunt: Cur tu, Haluarde, talis adolescens, tam malam mulierem tuendam suscepisti, que digna est morte. Sanctus pro ea multis modis respondit. Inter alia dixit: Redemptionem pro ea dabo, tantum impregnantem et infantem in vtero habentem ne occidatis. Illi vero contra eum
20 furentes, vnus eorum arcum arripiens tetendit, et sagitta fortiter emissa pectori martyris infigitur. Etiam mulierem occiderunt, et in littore sepelierunt. Ad collum sancti saxum ligauerunt, et in profundum submerserunt, sed per diuinam gratiam et merita martyris corpus eius longe post cum saxo super mare natans reper-
25 tum est.

KATERINE SAGA.

(*Cd. 233 folio, A; Cd. Holm. 2 folio, B; Cd. 429 octavo, C.*)

Her hefr upp sögu heilagrar Katerine meyar 1.

1. A dögum Maxencij keisara sonar Maximiani keisara, er ríki
hafdi halldit með Diocleciano² keisara, var giðrr mikill ofridr kristnum
monnum, ok var allr heimr í þann tíma nalíga fullr af ymislígum
skurdgoda villum. Vissu fair einir drottin gud vera skapara himins
ok iardar, ok fyrir því þionudu margir skepnunni með miklum
alhuga ok kollodu þat gud, er sialfir hófdu þeir sinum hondum
smídat. Sía Maxencius, er ek nefnda, villdi auka þionosto ok
dyrkan víd gudin, eptir 3 því sem gert hófdu fyrir honum Dioclecianus
ok Maximianus fadír hans, ok fyrir því sendi hann bref um allt
sitt ríki sva mælandi: Maxencius konungr, með miskunn ok fyrir-
hyggiu heilagra guda skipadr yfir allt Romaborgar⁴ ríki, sendir
kvediu öllum hertugum ok iðrlum, baronum ok domondum ok ollum
þeim, er styrkia Romaborgar ríki. Þær ahyggiur, er vær berum
fyrir tign ok frelsi heilags velldis nætr ok um daga, hafa þat ráð
stadfest í voru briosti, er vær vilium eigi upp kveda nema
naverande ydvarri speki, ok fyrir því minnum vær æ ok til eggium
ena göfguztu menn ok ena vitroztu, at þa er bref vor koma til
ydvar, stundit þer þa hvatlíga æ vorn fund ath sækia ok [latit
aungar vídbarur koma 5 í moti þessu voru bodi. Sídan gerdiz hardla
fiolmennr hofdingia fundr í hófutborg þeiri a Egiptalandi, er
Alexandria het, ok a þeim fundi taladi Maxencius konungr ok
tiadi sínar radagerdir [aulldunga sveit þeiri⁶, er hann hafdi saman
kallat, ok mællti svo: »Fyrir krapt ok verdleik allra guda⁷ þeira

1 *Ved Sagaens Begyndelse, der mangler i A, lægges B til Grund.* 2 saal. C;
Domiciano B 3 saal. C; af B. 4 Romveria C. 5 [saal. C;
setit ongur berior B. 6 [aullum þeim sveitum C. 7 goda vorra C.

er vær þionum, [ok hallda¹ farsældd ok sigri ok dyrd Romaborgar ríkis, er eingi su þiod i ollum heimi, er hafni at luta woru velldi, nema full metnadar² kristinna manna sveit i sinni ovitzku ok atrunade, su er vær höfum enn eigi matt eyda med ollu, þviat hun
 5 dreifiz³ her ok hvar um heim ok leitar ser fylsna, at hon megi fordaz vorar hendr. Ok fyrir þvi biodum vær ok giðrum þat laugtekit, at almennilig veghsemd ok einkannlig dyrd se veitt enum helguztum gudum, er mætti sinum ok milldi styrkia⁴ vort ríki, at þau gæti vor at eilifu, en syni oss kristna menn, at vær
 10 megim nidra þeira drambi ok hegna rækiliga⁵ villu þeira, ok sialf gudin glati þeim, er vær megum eigi æ hitta. Þessi lög, er vær hofum sett, byriar oss sialfum fyrst at fylla. Vær skulum forna gudunum slikt, er vær megum af voru valldi, en þer ut ifra [fornit, hverr sem ma⁶ giarna eptir sinum fongum.« Annan dag eptir
 15 var feingit at bloti miklu; bædi voru naut ok saudir, fuglar ok önnur margskonar kykvendi sæfd fyrir gudunum. Borgin aull þaut af allzskonar söngferum, er þeir lofudu fiandr med⁷, þa er þeir hugduz gera dyrd guda sinna.

2. A þeiri tid er slik tidendi giorduz i borginni Alexandria,
 20 var þar stödd ein mæ, su het Katerina dottir Kosti konungs; hun hafdi þa mist fodur sinn⁸, ok var hun eptir hans frafall med frændum sinum i þeiri höll, er hann hafdi att. Þessi mæ svo sem hun var ættgöfug, svo var hun ok agæt at speki sinni, numit hafdi hun allar þær iþrottir a⁹ bokum, er liberalis¹⁰ heita. Hun
 25 kunni margar tungur at skilia¹¹ ok spakliga allar spurningar at leysa, þær er fyrir hana voro bornar. Ok þa er þessi mæ sa svo mikinn muga¹² saman kominn ok slikan tilbuning¹³ blotanna ok heyrði saungva ok simphon ok margan annan strengleik, er fram var fluttr goðunum til dyrdar¹⁴, en kristna menn sa hun standa
 30 milli heidungia gratandi ok eigi þorandi Kristi at iáta fyrir otta sakir ok hræðzlu, þa komz hun vid miok; en hun tok þo at hafa karlmannligan hug i kvenligu¹⁵ briosti, ok kalladi síþan med ser þionostusveina sina nokkura ok gekk þa til hofs þess, er konungrinn¹⁶ sialfr var inni ok blotmanna sveit med honum, sva sem run hafði
 35 i hofinu, ok færdu þar fram blotin. Heilug Katerina var svo fögr

1 [saal. C; helldr B. 2 saal. C; metnadr B. 3 saal. C; er B. 4 stydia C. 5 rikulega C. 6 [forne einn sem einn C. 7 sina C. 8 sins C. 9 af C. 10 Her beg. A, som nu lægges til Grund. 11 mæla B, C. 12 mug B; mannmug C. 13 tilbunat B. 14 tignar B. 15 kvensligu B. 16 keisarinn B.

at æliti, at allir undruduz hennar fegrð, er hana sa. Ok er hun gekk at hofinu, þa mælti hun til þeira, er konungi þionudu: »Þvi er¹ ek her komin til hofs þessa, at ek vil tala við sialfan konung þat, er mali vardar ok til nytsemdar ma verða.« Þeir sögdu þegar konungi ord meyiariunar, en hann gaf henni leyfvi til iungðngu⁵ ok at tala² slikt, sem³ hun villdi. Hin sæla Katerina flutti fyrst fyrir konungi sitt erendi með spakligum gátum ok vitrligum malsendum tiltekinna dæma⁴, ok mælti myrkt en með mikilli snilld; um siðir sneri hun sinni ræðu til þeira ordtaka, er alþýða mátti vel skilia, ok sagði sva: »Her til hefvir⁵ ek, konungr, flutt erendi¹⁰ mitt [einkannliga fyrir þer⁶ sva sem fyrir hinum spakazta manni ok þeim, er sitr i hæstu sæti veralldligrar tignar; vil ek [mæla liost⁷ hedan af, at allir megi skilia, þeir er hia ero staddir, min orð. Fyrir hveria sök [samnit þer⁸ saman, konungr, sva miklum mannfiöldu at stunda til ovitzku⁹ eda starfa i skurðgoða villu?¹⁵ [Undriz þer¹⁰ miok, sagði hun, hof þetta gort af manna hondum. Mikit finnz þer um hagleik þann, er þar er æ, ok um dyrðligan buning, er pryþir hofit. Nu svó fagrt sem þat er alt saman at sea, þat verþr allt, er skamt liðr hedan, at dusti [ok molldo¹¹. Undraz þu helldr himin ok iorð ok sióinn ok aðra þa luti, er i²⁰ þeim ero; hyggit¹² at solinni ok tunglinu ok stiorunum ok at þionostu þeira, hversu þau renna fra upphafi heims ok alt til enda veralldar; þau renna dag ok nott til vestrs [ok gefa all dri hvilld¹³ ok hverfa apþr til austrsins, all dri [þryþr þau ne mæðir¹⁴. Ok þa er þer hugleidit þetta, spyrit eptir ok nemit, hverr þessa²⁵ luti alla hefir smiðat¹⁵. Ok þa er þer skilit með sialfs hans fultingi, hverr hann er, ok þer megit engan finna honum iafnan, þa dyrkit hann ok eggit þess alla yðra undirmenn þeim at luta ok þiona, er valld hefir at skiota i helvitis loga ðndum ok likðmum sinna ovina; hann er drottinn drotna ok höfðingi allra höfðingia, hann³⁰ sá allan heiminn tapaðan af tál [ðiöfuligrar vælar ok fiandligrar¹⁶ fortolu, ok fyrir þvi sendi hann son sinn drottin varn Jesum Krist, er getinn er af helgum anda, fæddr af¹⁷ Mariu meyi u ok tok manndóm æ sinnu guðdóm ok leysti heiminn fyrir kross¹⁸ pinsl ok fyrir uthelling sins hins [heilaga blöðs ok hans¹⁹ dyra dreyra, eu leiddi³⁵

1 em B, C. 2 mæla B. 3 er B. 4 doma B. 5 hefi B, C.
 6 [tilf. B, C. 7 [mgl. B. 8 [samnadir þu B, C. 9 saal. B, C;
 veitzlu A. 10 [Undraz þu B, C. 11 [einu B, C. 12 [hygg
 þu B, C; Tiltalen til Kongen er i disse ogsaa senere i Enkeltal.
 13 [mgl. B, C. 14 [þreytaz þau ne mædaz B, C. 15 smidada B.⁴⁰
 16 [fiandans ok B, C. 17 fra B. 18 krossins B, C. 19 [mgl. B, C.

til himinrikis alla æ sik truandi ok ser truliga þíonandi. Nu ef þu [truir æ¹ hann rettliga, ok [vilit þer² hann dyrka, þa mun hann hreinsa syndir yðrar allar ok leiða yðr síþan til eilifra fagnaða. « Keisaranum bra sva við, er hann heyrði ord heilagrar meyar, at i fyrstu³ mátti hann engu svara. En er hann retti við sva sem af nøkkuru ómegni eda oviti, þa mælti hann syo: »Þu kona, lat oss [i nadum færa fornir⁴ godunum, en síþan munu ver andsvara serhverium lutum, þeim er þu ræddir. « Ok þa bauð hann nokkurum sinum monnum at leiða hana til hallar sinnar. En sialfr hann undraði miok hennar speki ok malsnilld, en einna mest hennar fegrð ok kurteisi, því at hun var hardla frið, sem fyrr var sagt.

3. Síðan er lokit var blotinu, for keisarinn⁵ heim til hallar sinnar ok let þegar leiða fyrir sik Katerinam ok mælti svo til hennar: »Heyrðum ver snilld þina [ok undrudum vær speki þina⁶ ok orða frammburð þinn; en fyrir sakir þess starfs er ver fluttum fram við goðin i þeira þionostu, [þa vard oss eigi tóm til at svara þer⁷; en nu vil ek vita, hver þu ert eda hvert þitt heiti er, ok hver ætt þin er. « Heilug Katerina svaradi: »Svo er ritat, at hvarki skuli maðr⁸ lofa sik ne lasta, þvíat þat gera heimskir menn, þeir er ser leita hegómligrar dyrðar. En því at ek em eigi svo litillar ættar, at min tigu megi audvellldiga leynaz, þa segir ek til frænda minna, eigi fyrir sakir hræsni eda metnadar, helldr sem elskandi sannleik ok satt litillæti. Ek em Katerina dottir Kosti konungs. Ek var upp fædd i holl foðr⁹ mins, til bækr¹⁰ var ek sett, ok nam ek yfrit mikit af bokligum listum¹¹ ok veralldligri speki. Ok þa er ek sa, at þat var allt engu¹² nytt ok ekki meganda til himinrikis fagnaða ok [til euskis hafanda¹³ nema til glatsamligrar gleði þessa lifs, þa fyrirleit ek þat alt, ok flyða ek til drottins mins Jesus Kristz, er sva mælti við spamanu sinn: glata mun ek speki spekinga, ok lasta mun ek skilning skiliandi manna. Ok i gudspialli segir hann sva: sa er fyrirlætr foður sinn ok moður, brædr ok systr fyrir minar sakir, hann mun hundratfalt upp¹⁴ taka ok eignaz eilift lif. Ver kristnir menn hðfum þetta fyrirheit, ok hirða þat guds þrælar með ser dyrliga.

1 [hugleidir B. 2 [vilir þu B, C. 3 fystunni B. 4 [luka fornir at færa B, C. 5 konungr B; hann C. 6 [tilf. B, C. 7 [mattum vær eigi hugleida vandliga alla hluti, þa er þu sagdir B, C. 8 sialfr tilf. B, C. 9 foður B, C. 10 bokar B. 11 íþrottum B. 12 Her mangle nogle Blade i C. 13 [eigi komanda B. 14 fyrir B.

En ver hirðum ekki um bækr eða kenningar þeira meistaranna Platonis Virgíli¹ [eða Homeri¹, Sibille spakonu eða annarra spekinga, [þeira er til onytz villdo hafa sína speki ok vitro,¹ ok enn síðr um illzkufulla fiolkyngi þeira Mambres ok Jambress². Þvi minni ek yðr æ þat, herra keisari, at þer tynit eigi eilífum fagnadi fyrir 5 veralldligri³ dyrð.« Keisarinn svaraði þa: »Jata verð ek, hversu mer virdiz þat, er til þin tekr. Malsendar þinir virðaz mer eigi framfluttir með mannligrí roddu, helldr þickir mer hinu likara, sem goðin sialf tali fyrir munn þer, ok af því er virdanda ok vegsamanda þat er þu mælir.« Heilug mæ^r svarar: »Undrumz ¹⁰ ek þat, at þer, hinn vitrazti keisari, talit sva, eða munit þer eigi þat, er ek sagða aðan, at þanu skulum ver tigna ok dyrðka, er gerði himin ok iorð ok alla luti aðra; en goðin megu hvarki gora ser gagn ne oðrúm. Af því skylldut þer eigi segia svo min orð framflutt, sem goðin mæli fyrir mik, helldr svo sem með lifanda ¹⁵ guds fultingi.« »Ef svo er, sagði keisarinn, sem þu sannar, þa hefir allhegomligt verit her til vort starf, er dyrdkat höfum almattig goð. Hvat nu þa? Villiz allr heimr, en þu ein segir satt? Med vitnum tveggia eða þriggia ma saga hver sannazt. En hversu ma þat sannligt þikkia, at þu ein segir satt, en oll veralldar byggðin ²⁰ liugi? Nu þo at þu værir guds engill eða nokkurr annarr himneskr kraptr ok segdir þu slikt, er svo er olikligt, þa skyllði því þo engin trua, en nu miklu síðr, þvíat þu ert kvenmaðr blautrar natturu ok breyskrar. Ok með því at þat ma at engum kosti vera, at þu ein segir [satt eða⁴ sannara en allir aðrir i heiminum, þa skal ²⁵ ek allðri trua þer ok engir þeir, er til mins rikis þiona.« En sæla Katerina svarar: »Ef þer erut höfud lyðsins ok keisari, þat valld hafandi⁵, er eigi ma sigrat verða, þa lat eigi rangsnuna reiði ok rangsyna sigra þik ok speki þina, lat öndina meira styra en likamann, þvíat spekingrinn sagði: »Konungr ert þu, ef hugvitit ³⁰ styrir þer, en þræll, ef likaminn styrir þer eða ræðr.« Keisarinn svarar: »Svo syniz mer, sem þu ætlir at vega ordsigr⁶ æ oss með dæmum [spekinga eða⁷ með nøkkurri slægd kristinna manna eða gerningum þeira ok fiolkyngi. En með því at ver erum eigi blindadir af heimskupöku ok síám ver slægd þina, þa höfum ver ³⁵ þær snðrur fyrir þik at setia, er þik munu sigra; munt þu þa sea⁸, at oss styrir hugvit sem vitrum konungi, en eigi likamr. Ok ef oss skortir ordslægd spekinga, er eigi höfum þess konar

¹ [mgl. B. ² James B. ³ veralldliga B. ⁴ [mgl. B. ⁵ saal. *Fragm. 667⁴ qv.*; hafanda A, B. ⁶ sigr B. ⁷ [en reyndar B. ⁸ skilia B. ⁴⁰

[íðnir fyrir oss lagit¹, þa ero þo með oss þeir spekingar, er þik munu sigra ok þer i þögn koma með sannleik ok sinni list ok orðsnilld, þa er þeir skyra almátt goða vorra.«

4. Þa let keisarinn kalla spekinga sína ok alla hina vitruztu
 5 menn ok bauð þeim at disputa við heilaga Katerinam um truna
 ok um almátt goða þeira, ok at sigra hana með orðsnilld ok sann-
 leik boka sinna. En þeir voro fimm tígir spekinga, er valdir
 voro til at reyna íþrottir sínar við hana. Ok þa er guðs mær
 var miok hugsíuk², hversu hun skyllði skipa sinum malsendum
 10 i moti þessum spekingum, þa vitradiz henni engill guðs ok mælti
 við hana: «Hirð eigi þu at óttaz, Kristz ambatt, eða vera ihugafull,
 ok lat ekki þrætu þessarra spekinga skelfva þik, því at Krístr er
 sönn speki, sa er íafnan hefir verit ok æ mun vera, ok skipar
 öllum lutum sêtliga, hann er osigranligr, ok hann sialfr mun þik
 15 sigra lata alla þa, því at þu ert trulýnd hans ambátt. Ok þar
 með mun hann leida þa fyrir þína kenning ok verðleika til sann-
 leiks göðu ok himinríkis dyrdar. Af þessi [vitran engilsins³
 styrktiz miok hin sæla mær Katerina ok beid óttalaus spekinga,
 buin at andsvara þeim með staðfesti ok með skynsemi þeira spurn-
 20 ingum orlausnir at gefva. Tok hun fyrst at disputa við meistara
 þeira; ok með guðs miskunn fekk hun hann sigrat ok yfvirstigít
 hit vitrligzta i öllum [þrautum ok íþrottum, þeim er þau skyllðu
 þreyta, sva at allir undruðuz vitro hennar ok malsnilld ok sann-
 leiks framburd ordanna, hversu hun leiddi fram noglig vitni bædi
 25 hins forna lögmals ok hins nýia með hverium sinum malsenda af
 syndum dæmum ok spasogum heilagra fedra ok spamanna⁴. Ok
 síþan er hann var fyrirlagidr ok yfvirkomin, þa þorði engin
 annarra til at hætta við hana at [þreyta nockurar íþrottir⁵.

5. Keisarinn eggiadi þa fast, at þeir [skylldo nu⁶ neyta
 30 sinnar speki ok vitro ok sigra hana [með sinni orðsnilld ok neyða
 hana með diupsettum spurningum ok sva sigraða i þögn koma⁷.
 En spekingarnir svorodo sva: »Heyrit, herra keisari! hversu
 megum ver þreyta við hana, ef meistari varr ok sæ, er öllum oss
 er fróðari, var af henni yfvirstiginn? hvat munu ver þa, er miklu
 35 kunnum minna, [treysta oss⁸ við hana? því at ekki ero orð hennar
 ok vitra sem annarra manna, [helldr sem goðanna sialfra se.

1 [íðn fyrir oss lagða B. 2 ihugafull B. 3 [eingiligri aminn-
 ingu B. 4 [íþrottum þeim, er þau höfðu fyrir sik lagit B. 5
 [þræta B. 6 [skyllði B. 7 [ok hneykia með sinni snilld B.
 40 8 [treystaz at þræta B.

Manvit meyar þessar er langt umfram ætlan eða vit spekinga, því at goðdomar ok godligir kraptar styðia hana ok tala fyrir munn hennar¹.« Keisarinn þóttiz nu liotliga skemdr, er spekingar hans þorðu eigi at þreyta við eina unga mey. Vard hann nu sva reiðr, at hann bauð, at þa skyldi alla² i elldi brenna. Ok þa er þeir voro leiddir til balsins, kalladi einn þeira ok mælti: »Aumir ero ver, er þorðum at [þreyta við helga mey iþrottir ok þræta i moti henni með svikum ok prettum ok slægðum, ok liuga með skurðgoda falsi i gegn sönnum gudi³. Hvat skulum ver nu þa gera, utan fara ok lægia oss fyrir henni. Ek trui sannliga, at miskunn guds er með henni, ok með hennar raði munum ver forðaz mega helvitis kvalar⁴.« Síðan fóru þeir skiotliga æ fund sællar Katerine ok fellu til fóta henni ok mæltu sva: »Misgert höfum ver, illzku ok ranglæti höfum ver framit i gegn gudi, ok fyrir því let gud oss verða fyrir reiði keisara þessa, er fyrir þat byðr, at oss skuli alla i elldi brenna utan sanna sauk, at ver mattum eigi mæla moti þinum hinum helguztum orðum. Nu veit þu oss hugganarrað, at ver siem með þínu fultingi frelstir or snörum diðfulligra væla, ok megim ver komaz æ hialpar götu fyrir þina verdleika ok kenning.« Heilug Katerina svarar lofandi gud ok vard hardla fegin þeira ræðu⁵ ok mælti: »Þakkir gorir ek þer, drottinn minn Jesus Kristr, því at þu letz þer soma þat at fylla, er engill þinn af þer sendr vitraði mer ambatt þinni, at spekingar þessir leystir or fianda snörum skyldi fara⁶ fyrir min orð til þinnar dyrdar.« Eptir þessi ord sneriz hun til spekinganna ok mælti til þeira: »Ottiz eigi [stundligan dauða⁷, fagnit helldr, því at i dag munit þer æðlaz himinriki, þvíat fyrir vidræðu vara vitraðiz mer guds engill ok mælti: Eighi skaltu hræðaz⁸ spekinga þessa, því at [Kristr er sonn speki, ok hann⁹ mun þik lata sigra þa ok síþan leida til himneskrar¹⁰ dyrdar fyrir þina kenning. Af [þvi skulut þer ekki efaz i¹¹, at ek segir satt, falssamlig kenning er fiarri minum raðum¹². En til þess eina eggia ek yðr, at þer [giorit hverr sem einn iatning sina, ok¹³ truit af ollu hiarta æ fœður ok son ok helgan anda; truit ok sialfan drottin varn Jesum

1 [manvit meyar þessar er sem nockurs af gudunum sialfum *B.* 35

2 kvika *tílf. B.* 3 [ganga til þrætu við heilaga mey með prettum ok slægðum *B.* 4 loga *B.* 5 orðum *B.* 6 mega koma *B.*

7 [*mgl. B.* 8 þrætu *tílf. B.* 9 [spekin sialf, su er Kristr er *B.*

10 sinnar *B.* 11 [þessi vitran skulu þer eigi efaz at trua því *B.*

12 ræðum *B.* 13 [*mgl. B.*

Kristum komit hafva af himni ok getinn hafva verit af helgum anda i kviði Marie meyar fæddan af hennar likam¹, pindan oss til hialpar, hafva upp risit af dauda æ þriðia degi ok hreinsat hafa syndir heimsins fyrir sitt hit dyrdligha blod. Ef þer hafvit þessu truat, þa munut þer eigi at eins sælir vera, helldr munu allar ydrar syndir fyrirgefnar vera, ok [þer laðaðir² til eilifra fagnaða. « Ok er hun lauk sinni ræðu, kómuz þeir vid miok ok svörudu: «Allir truum ver, hin helgazta guds ambatt, upp fra þessi tíð engan annan gud vera nema föður ok son ok helgan anda; blezat se nafn drottins, er ser skapadi³ slíka ambatt, en bøluf se skurdgoð oll handaverk manna ok oll likneski þeira, ok allir þeir er þeim treysta⁴. « En er þeir höfðu þetta mælt, þa gerðu þeir krossmark fyrir ser staðfastir i heilagri tru. Eptir þat var þeim skotit æ balit, þat sem keisarinn hafði gera latit. Letu þeir þar lif sitt fyrir guds nafni ok foru med þessum píslarsigri til eilifra fagnaða hinn þrettanda dag Novembris manadar⁵. Kristnir menn leitudu síðan at beinum⁶ þeira, at þeir mætti þeim veita, sem verðugt [væri, verðugan⁷ groft, ok fundu likami þeira oskadda, sva at eigi var helldr brunnit hárit af þeim en annat. Mikill fioldi [heidíngia, er vid vóro staddir⁸ þessa iartegn, trudu þegar æ drottin Jesum Kristum, ok toku síðan upp likami þeira [ok iordudu síðan i virduligum stað lofandi ok dyrðkandi sannan gud af öllu hiarta⁹.

6. Eptir [þessa atburði, er nu var fra sagt¹⁰, let keisarin leida fyrir sik hina helgaztu mey Katerinam, þóttiz hann nu fundit hafva diupsett ræð þat, er [hann hugdi at hun mundi skiott vilia vikiaz at hans ræði¹¹. Hann talar svo til hennar: »[Heyr þu, hin vitrazta ok hin friðazta mæ, er vel matt heita hinn skiaerazti gimsteinn allra kvinna i heiminum sakir vitru, kurteisi ok vænleiks, ok yfvirdrotningh allra drotninga matt þu vel vera. Hygg at þu þvi, at eigi kaullum ver þik til onytra orða oða heimum hug þinn til oskapligna luta. Nu af þvi at goðin hafva þik svo itarlíga skapat ok sva sémilíga sett at vænleik ok vitru umfram allar kvinnur ok frau veralldariunnar, ok þar med burdum ok kynfylgíum tignat þik, þa byriadi oss ok ollum oðrum ut i fra at

1 holdi *B.* 2 [munut þer fara *B.* 3 skipade *B.* 4 treystast *B.*
5 tveim nottum eptir Marteins messu bys' ups *tilf. B.* 6 líkaumum *B.*
7 [var, vegsamligan *B.* 8 [er vid var staddr *B.* 9 [med allri vandríkt ok iordudu i virduligum stað *B.* 10 [þessi tíðendi *B.*
11 [hon mundi eptir vilia vikia *B.*

heidra þik i heiðr vid goðin. En¹ þat er eigi vidrkvæmiligt, at þu heitir drotningh en halldir þo adra tru, en ver höfum; en þat eina skortir þik. Nu ef þu villdir samþykkia varn vilia um truna, þa mundi vor tign lata ser sóma at gora brúðkaup til þin ok hallða þik fyrir drotningh, þar med munu² ver lata [ena höguztu 5 smiði ok meistara³ gera likneski eptir þinni fegrð, ok skal þat vera dyrðkat af ollum monnum um alt mitt riki, ef þu vill voru raði fylgia.« Guðs ambatt fyrirleit⁴ þessa radaleitan ok mælti sva: »Med hverri skynsemi [megit þer, herra keisari, tia slika hluti minum eyrum eða stadfesta slik rad i yðru briosti til væla 10 vid mik⁵; þviat i upphafvi minnar ræðu mattut þer sea ok skilia sem vitr konungr goðfysi mina til þess at rækia oll skurdgoð ok alla þeira dyrðkan. En þer telit fyrir mer, at ek skula fyrirlata drottin minn Jesum Kristum, er mik hefvir aðr ser santengda med oleysilighu sambandi, en falla þer i fadm, ok þat annat, er 15 enn er þerra, at láta gora likneski eptir æsionu minni ok vera siðan blotut, sem þer bioðit. Ogurligar ero slikar odaðir, ok langt se slik ohæfva brott fra vórum eyrum.« Keisarinn svaradi: »Hver megi meiri dyrð vera þessa heims en at eiga keisara at bonda ok geta börn vid honum ok hafva þar med riki ok valld yfir ollum 20 monnum i heiminum ok vera prydd allri fegrð ok bera drotningar nafn?« Heilug Katerina svaradi: »Hit bezta hefir þu, konungr, efni fundit til þins mals, eptir því sem til heyrir slekt veralldar þessarrar, ef ek leitaða þessa heims dyrdar ok glatsamligrar gledi ok fagnadar oleyfðra girnda eða annarra luta, þeira er vondum 25 monnum drekkia til helvitis pinsla, [ok ef þer fyndit nokkut med mer, þat er dauðligt eitr andarinnar er⁶, þa mundit þer mik veidda fa i þessarri snöru, er þu egndir med þessum lutum. En því at ek fyrirleit alla elsku þessa heims, sidan ek kunna nokkut at skynia, [ok ek vissa grein goðs ok illz⁶, en ek elskaða þann brúð- 30 guma af ollu hiarta, er allðri ma deyia fra mer, ok þa fagnadi, er allar allðir utan enda ero ok engan enda hafva, þarft þu ok ekki at lokka hug minn til med sliku. Þvi leggit nidr þessa malaleitan, en tak, ef þer syniz, aðra likari ok vitrligri, þviat þat er rækiligt ok fyrir utan skyn at fyrirláta skaparann en þiona 35 skepnunni.« Keisarinn mælti þa enn til hennar: »Þar er þu ert

1 [Þu en fegrsta mæ, hugsadu þat, at vær heimtim þik eigi til onytra hluta eða uskapligrar, þviat *B.* 2 mundim *B.* 3 [*mgl. B.* 4 rækti *B.* 5 [mattir þu skipa þat i þinu briosti at tia slika hluti fyrir minum eyrum; iati ek, at ek ma eigi skilia þat *B.* 6 [*mgl. B.* 40

konungs barn, þa byriar þer at hafa hug þinn æ konungligri tign, glediaz af henni ok lifa við hana, ok því at ver gefum gaum at hógværi þeiri, er voru valldi byriar at hafva, þa gefum ver litinn gaum at, þott þu hafir her til lastat heilug goð vór. Ok því at
 5 ver villdim sigra þik med blidu ok þolinmædi, en vanvirða þik i engum lutum eða gera þer nockura skómm, þa haf nu þau rad, er ver gefum þer, ok drep eigi hendi vid sæmd þeiri [ok sva miklum heidr¹, sem ver biodum þer, ok hallt eigi sva lengi æ þrálæti þínu, at þu fellir þar fyrir æ þik vara reidi, þvíat ver
 10 vilium goðanna hefna. Ok ef þu vill eigi þeim hlydni veita eða gofgan, þa fær þu eptir litinn tima liotar vidfarar ok langar þinur, (ok munt) eigi i sætt komaz vid oss, þo at þu vilir, helldr munum ver þa dæma þer daligan dauða.« Heilug guds ambatt svaraði: Keisari! vónðra manna dauði er hinn versti, þvíat þeir munu
 15 allðri hvilld finna, en rettlatra manna dauði er hinn bezti, þvíat hann er [lif ok eilif dyrd². Fyrir því dvel þu eigi, konungr, at gora þat er þu hefvir ætlat, en lat af at heimta³ lengr [hug minn⁴ med slægligri blekkingu. Ek trui sannliga, at su dvol, er þer gorit æ minu mali, mun veita morgum manni mikla hialp, þvíat mer
 20 er þat vitrat af guðs fyrirhyggiu.« Þessi orð hugsar keisarinn ok óttaz, at mærin mundi snuit fa monnum hans [fra skurdgoða blotum¹ med sinum kenningum. Ok fyrir þa sök let hann færa hana af klæðum ok beria lengi. En síðan let hann byrgia hana i myrkvastofu ok gaf henni .xii. daga frest⁵, at ef hun villdi þa
 25 eigi litillatliga godunum fornir færa, þa skyllði hun sverði hóggin⁶ vera.

7. Drotningh kona keisarans elskadi miok hina sælu guds ambátt Katerinam af morgum lutum, er hun heyrði fra henni sagða, ok villdi giarna sea hana [eða finna, ef hun þyrði fyrir
 30 bonda sinum. En hun treystiz því eigi fyrir sakir grimleiks hans⁷. Ok einnhvern dag er hun sat ok hugsadi þetta fyrir ser, hversu hun mætti ná mali meyarinnar, þa kallar hun til sin [einn riddara, þann er Portfirius⁸ het, ok mælti sva til hans: »Hird þu truliga þat, er ek vil þik einn vita láta, ok legg þar nu alla stund
 35 æ, at fyllaz megi vili minn med þínu tilstilli; heyr nu þetta. Síðan er ek heyrða, at keisarinn helt [i hoptum⁹ eina konungs

1 [mgl. B. 2 [hvilld ok lif eilift B. 3 afleidis tilf. B. 4 [hugskot ambattar Kristz B. 5 med þeim skildaga tilf. B. 6 hóggvín B. 7 [ok ræða vit hana, en hun þordi þat eigi fyrir grimmeik bonda sins B. 8 [nockurn riddarasvein, er Porphirius B. 9 [tilf. B.

dottur, villda ek fyrir eins [ná viðr hana tala¹; en þat þorir ek eigi fyrir þeiri reiði, er keisarinna hefir **æ** henni. Nu svo framt sem þu [vill hafva vara vinattu þer kiera², þa finn her rad til, sva at ver megim na at tala vid hana, sem oss fysisir³.« Portfirius svaradi: »I ollum lutum vil ek, fru min, gera yðarn vilia, ok [eigi at siðr⁴ þótt mer liggi lifs haski vid. En eigi má ek þessu fram⁵ koma, nema leyniliga faim ver þat gort. Væntir ek, þa er natta tekr, at ek [megi þessu fram koma⁶.« Portfirius gaf þeim mikit fe, er geymdu myrkvastofuna, til þess at þeir leyfði drotningu at koma leyniliga ok tala vid guds mey, ok at þeir skuli þessa luti¹⁰ engum manni segia, ok síþan leiddi hann hana þangat. Ok er drotning sa sæla Katerinam, fell hun til fota henni ok mælti sva: »Mikil fyst hefir mer **æ** verit at sia þitt [hit elskuligazta⁷ andlit, siðan ek spurði, at þu vart halldin i myrkvastofu fyrir þa sok, er þu truðir **æ** Krist. Ok fyrir því at ek máttu eigi fyrr na þinum²⁵ fundi sakir þess ótta, er ek hefir af keisaranum bonda minum, þa bidr ek, at þu virdir mer eigi þat til harðbrystis⁸ eða vilialeysis, at ek kom eigi fyrr, helldr til forsia, at ek mega fordaz reiði hans. En nu⁹ þvíat allzvalldandi gud hefir mer veitt þat, at ek mætta [næ þinum fundi¹⁰, þa bidr ek þik, guds mæ, litillatliga¹¹, at þu²⁰ þiggir mik undan reidi guds, þeiri er ek hefir mer til verkat af minum glæpum, ok hann lati ser sóma at leysa med mikilli milldi sinni stora mina misverka ok glæpi. [Heyrðu mik, hin sæla guds ambatt, ok bid fyrir mer hinni syndugustu konu. Eighi ma ek yfvir þegia, hversu mer syniz þitt æskiliga andlit¹², yfirbragd þitt²⁵ syniz mer sem eigi se eptir mannligri nátturu, helldr sem þu hafvir engiliga asionu ok fegrd. Ert þu sæl i milli kvenna, heilog guds mæ, því at þu munt odlaz eilifa fagnadi. Ok hardla miok glediumz ek af því, at gud hefir lofvat mer þik at sea ok [med þik at tala¹³.« Þa svaradi heilug Katerina: »Guð ómbuni þinni¹⁴³⁰ tign, drotning, er þu syndir mer sva mikla ast i minni þröngvingu, at þu lezt þer soma at vitia min i þessa dyflizu. En eigi er þat undarligt, því at þetta baud þer ok skylldadi þik til at gera allzvalldandi guþ, sa hinn sami er sialfum ser kallar þat gort, er hans þionostumonnum er veitt til hugganar, sva segiandi: i myrkvastofu³⁵

1 [mega vit hana mæla *B.* 2 [fysiszt at faa vora vinattu *B.*
 3 lystir til *B.* 4 [hlyda ydru bodi *B.* 5 til leidar *B.* 6 [mega fram koma því, er þer biodit *B.* 7 [æskiligt *B.* 8 hardbrysti *B.*
 9 er þat erendi mitt *indskyder A.* 10 [þin vitia *B.* 11 þarflatliga *B.* 12 [*mgl. B.* 13 [vit þik at ræða *B.* 14 þer þina *B.* 40

stofu var ek, ok vitiudut þer min, ok þat er þer gerduð einum hinum minnsta af minum þionostumonnum, þat gerduð þer mer. Fyrir þessa sok, drotningh, lat þik eigi skelfa þat rað, er ek vil gefva þer, ok lat þer eigi þykkia fyrir at hafa¹ mina kenning; bu þu fyrir ond þina til yfirkomandi freistni, tak af gudi styrk ok af krapti heilags anda, ok bið þolinmodliga þess, er gud hefir mer vitrat af sigri dyrdar þinnar, ok þat skaltu vita, at eptir þria daga muntu heyia gudliga² orrostu. Ok eptir fenginn pislarsigr skaltu fara til himinrikis ok fagna þar³ með englum guds ok helgum pislarvóttum.« Drottning svaradi: »Lystilig ero mer heit⁴ þin, hin helgazta mæri, falli mer aunri ok syndugri konu su hamingia til handa, at ek mættis auðlaz ok fyrir finna likn synda minna. En ottumz ek greypiligar⁶ kvalar, þær er keisarinn bondi minn mun mer ætla af sinum grimmleik, er hann hefir nógan⁷ til. Ok af því at ek em breyskligrar natturu, þa [uggir mik⁸, at ek muna fyrirláta ast drottins mins Jesus Kristz, þa er ek kennir sarleik pislanna. En ek veit, at þat er en mesta ohæfva ok en versta synd, ef svo kann til takaz⁹.« Hin heilaga Katerina svaradi: »Gior, drotning, sem ek bið, rek or þínu hiarta þessa [ætlan hugar þins, haf hug þinn æ gudi, ok fagna i ollum lutum þeim er þu þolir fyrir hans nafni, ok hugsu at þola alt fyrir hans ast¹⁰ ok birt honum hveria götu þu vill ganga, þvíat hans milldi mun styrkia þina kostgæfvi. [Allir verdleikar heilagra manna geraz af guds milldi ok styrk, ok¹¹ greiðaz gótur þeira¹² af forsia drottins, en eigi af dauðligum manni. Mannlig reidi, hvers er hun verd, eða bolginn ofmetuadr vondra manna? Vist allz enskis, þvíat vondið menn mega ekki gora goðum monnum, nema þat eina sem gud lofar þeim, því at svo sagði sialfr guds son, þa er Pilatus iarl heitadiz vid hann sva mælandi: Veitz¹³ þu eigi, sagði Pilatus, at ek hefir valld til at krossfesta þik? En drottinn svaradi sva: Þu hefdir ekki valld æ mer, nema þer væri af guði gefvit. Nu vit þat drotning, at guds sonr hefvir sva styrkta sina þionostumenn til andsvara ok spurninga, at þeir sigra speki spekinga, sem hann sagði i guþspiallinu: Ek mun gefva yðr orð ok speki, þeiri munu eigi mega i moti standa¹⁴ allir uvinir ydrir. Hvat se hialpsamligra þessu fyrirheiti, eða hvat er dyrdligra þessarri ömbun, þvíat helgir

1 [þunga þykkia B. 2 guds B. 3 utan enda tilf. B. 4 fyrirheit B. 5 mætta B. 6 greppiligar B. 7 gnogan B. 8 [kvídi ek B. 9 at bera B. 10 [hugsan, fagna þu með gudi B. 11 [mgl. B. 12 manna B. 13 Her beynder atter C. 14 eða i moti mæla tilf. B.

menn guds taka fyrir stundligar pinur eilífva dyrd himinríkis fagnada endalausá með gudi.« En er guðs mæri Katerina hafði þetta mælt, þá retti drotning hendur sínar til himins ok mælti: «Guð [almattigr fadir ok sonr ok heilagur andi, einn ok þrennr sannr gud, er alla luti skapadir af engu efni, þú hinn milldazti engla konungur, er fyrir tapan mannkynsins ok synd hins fyrsta mannz Adams virðiz nidr at stiga af hinni hæstu hæd himinsins til hinna lægztu luta iarþarinnar at taka manndom af holldi Marie meyar æ þinn oskaddan guðdom, ok letz fra henni beraz i þenna heim sannr gud ok sannr madr. Þú er þoldir pinsl ok dauða at bæn gydinga ok domi Pilati iarls oss til lifs ok lausnar, ok heriadir til helvitis ok batt diofulinn, en leysti þadan alla menn; þú reist af dauda æ fyrsta paskadegi ok laukt upp paradísun ok himinríkis hlid fyrir ollum þinum monnum; þú stett upp til hinna at æsiandum postolum þinum ok sendir þeim þinn helgan anda æ hvitasunnu degi ok lærdir þá i þinni ast ok at tala allar tungur ok alla speki, ok i þessum sama þinum helgum anda lærir þú alla þina menn ok vini. Heyrðu, sterk von ok huggan allra þurfvandi manna, styrk þú þat, er þú vant oss fyrir þinn þislarvótt sæla Katerinam, ok gef oss þina ast sanna ok hræzlu, ok at ver standimz alla freistni ok kvalar vondra manna fyrir þínu nafni síðan með halldinni tru sannri, þviat þú ert lifandi gud um allar alldir allða.« Þá mælti drotning til sællar Katerine: »See¹ her nu, guds ambatt, fyrir þina kenning er ek buin alla luti at þola fyrir guðs nafni, ok mun ek bua hug minn til gudligrar orrosto með aullu kostgæfvi. En þú bid til guds, at hann affi ser fyrir þik mina sal ok lati mik finna sína miskunn.« Meðr slikum ordum ok audrum hialpsamlighum² heimtu þær drotningh ok hin sæla Katerina tal sitt framan til midrar nætr.

8. Sa³ Portfrius, er þangat hafði fylgt drotningu til fundar vid sæla Katerinam, hugði nu vandligha at þeira ræðum, ok fell hann síðan til fota guds ambátt ok mælti sva: «Bidr ek þik, [en kærsta drotning⁴, at þú látir mik eigi þeira ómbuna missa, er guð hefvir synt þer; seg mer, hvat ek skal þess gera, at ek mega fá eilífan fagnat en slíta or hiarta minu⁶ allar fianda villur.« Heilug Katerina svaradi: »Hefir þú alldri heyrt, hvat heilug ritning segir fra eilífum fagnadi?« »Vist alldri, sagði hann, ek hefir ekki mátt sliku

¹ [styrki þat, er hann vann oss fyrir þinn munn, en sælazta mæri. Se *B.* ² dæmum *tílf. C.* ³ *saal. C.*; Þá *A., B.* ⁴ [*tílf. B.*
⁵ mætta *B.* ⁶ með rotum *tílf. B.*

hlyða, því at min iðn hefir su iafnan verit, at ek hefir stadi¹ i ofridi ok orrostum.« Sæl Katerina svaradi: »Hverr megi segia makliga fra þeim fagnadi, er guds vinir hafva, með því at postolinn segir engan sea eda heyra eda hugsa mega þa luti, er guð hefir fyrir buit sinum astvinum. En þat ma ek segia þer, er guð hefir fyrir heitit þeim, er honum þiona truligha: hverr sa, segir hann, er mik elskar, mun elskaðr vera af fedr minum, ok mun ek elska hann ok syna honum sialfan mik; ok þar sem ek er, þar skal vera ok minn þionostumadr. Hvat girniz þu² þessu framarr at spyrja?« Portfirius varð hardla feginn, er hann heyrði þessi ord, ok trudi þegar af ollu hiarta æ drottin Jesum Kristum. Ok með honum toku tru .cc. riddara. Síðan kysti hverr þeira³ annan, ok falu sik gudi æ hendi, gengu brott or myrkvastofunni ok badu varðhaldsmenn, at þeir segði engum fra þessum lutum,¹⁵ er þar höfðu gerz. En þeir iatuðu því.

9. Hin heilaga mæ'r Katerina var lukt .xii. daga i myrkvastofu. [sva at ollum monnum var bannat at koma til hennar eda veita henni nokkura hialp. En almattigr guð, sa er alldri fyrirlætr sina elskendr ok þionostumenn ok alldri gleymir þeim, er hann²⁰ dyrðka, hann huggaði sina ambatt ok sendi til hennar engil sinn, þann er henni færði þa luti, er hun þurfti at hafa, ok syndi henni helgan anda sinn i dufu liki sniofi hvitara fluganda inn i myrkvastofuna til hennar, sva mælandi: »Fagna þu, min kærast, því at ek skal þik korona eilifri koronu i himinrikis porti, með þeiri²⁵ skal ek þik⁴ inn leida til þinna systra i oðaudliga fagnadi allra heilagra eptir endat þetta lif, ok þin sæmd skal at eilifu livvandi vera i ríki fedr mins.« Þessu gupligha fyrirheiti varð hin sæla Katerina fegnari, en fra megi segia, ok gerði margfalldliga gudi þakkir⁵.

³⁰ 10. At liðnum .xii. dögum var hin sæla Katerina miok hugsuik af fundi þeira keisarans ok ótta pislanna, er hun vissi at verða mundi, ok bað fyrir ser til guds þarfatlíga af öllum hug. Þa vitradiz henni drottinn Jesus Kristus⁶ með mikilli engla sveit ok mælti sva við hana: «Ottaz þu eigi, min ambatt. því at ek em

³⁵ 1 starfat *B.* 2 af *tílf. B;* at *C.* 3 felaga *tílf. B.* 4 *rettet;* þinn *A.* 5 [ok því at ollum monnum var bannat at veita henni nokkura hialp, þa vitradiz henne guds eingill ok huggadi hana, ok syndiz henne sniahvit dufa fluga inn i myrkvastofuna, ok færði henne þa hluti, er hun þurfti at hafa *B. C.* 6 i þeiri líking sem hann er vaur monnum⁴⁰ at synazt *tílf. B, C.*

Jesus Kristus skapari allra luta; fyrir [mina ast þolir þu alla luti; sæl munt þu vera i milli kvenna, goda þraut hefir þu þreytt, ok margir hafa fyrir þik á mik truat, ok enn munu þo fleiri vera. Ver þu eigi hugsíuk um píslirnar, þviat ek mun með þer vera alt til enda lífs þins, at enginn otti ne grimmeíkr þeíra megi þik skelfva. Eíghi neítadir þu nafni mínu fyrir monnum, ok eígi mun ek neíta þer þat, er þu vill mik bíðia i himinríkis holl. « Vid þessa guþliga huggan styrktiz hon full af fagnadi ok helgum anda, buin at þola alla luti fyrir guds ast, ok tok at hafa karlmannligan hug i kvenlígu bríosti, lofandi guþ af ollu híarta 1.

11. Um morgininn eptir bauð keisarinn, at heilaga Katerinam skyllði leiða fyrir domstol hans. Ok er hann *saa* hana hardla bíarta ok þekkilíga, þa undradiz hann míok, ok allir þeír er hana *saa*, at hennar yfirbragd mátti slíkt verða, þar sem þeír hugdu, at hun mundi at þrotum komin af hungri, eptir því sem mannz edli var til. Keisarinn freistadi þa enn, ef hann náetti lokka guds mey ok píslarvótt til samþykkis vid sík, ok mælti svo til hennar: »Eígi skal þat hegomi vera, er ek hefir mælt þer til sámdar, því at eígi byriar konunglígu valldi því at heíta, sem at falsi reyniz; hygg at [þvi, er ek byð þer². Eígi fýsumz ek at eíga þik sem ambátt eda kynlíta konu, því at eígi byriar þat tign vorri, [þar sem þu ert kyngöfug, því byðr ek þer at eíga með mér alla luti ok alla dyrd míns ríkis. Ok af því at þu ert hardla fríd synum ok kurteis umfram allar frur i heíminum, þa ma okkat samvellði sva saman fara, at þu ser hin ríkazta drotningh heímsins, valin af ollum mest sakir fegrdar þínar ok lísta. Ef þu þíggur þenna veg, þa dyrdka þik allir. Nu gef oss skýr andsvör, ok hugsa, hvar komít er þínum hag, ok hversu tveim stöfnum mun deíla fyrir þer, ok rasa at engu fyrir rað fram³. « [Hin sála mar, er hun heyrði

1 [þess (mína C) ast þolir þu slíkar þrautir; sæl muntu vera milli kvenna, hímens fagnat skalltu fyrir finna, goda þraut hefir þu þreytt, eígi neítadir þu nafni míno fyrir maunnum, hafa ok margir aa mik truat fyrir þín ord, ok enn munu fleiri trua. Vertu eígi hugsíuk um píslirnar, þviat ek man með þer vera allt til endadags þins, svo at otti þeíra ok grimleíkr megi þik eígi skelfa. « Heilog Katerína heyrandi hans ord vard fegnari, en frá megi segia, ok lofadi gud af ollu híarta, tok þegar at hafva karlmannlígan hug i kvenlíghu (kvennlegu C) bríosti buin alla hluti at þola fyrir guds ast B, C. 2 [þu, hvat ek segi, ok hlyð til með hyggendi B, C. 3 [en því at þu ert kyngöfug ok fríd synum, þa byð ek þer ath eignast með mér alla dyrd ok allt wellði (valld C) ríkis míns; ertu þa en ríkazta drotning, ef þu þíggur þenna veg, valit af ollum odrum i ríki míno fyrir sakir fegrdar

Þessi ord, þa mintiz hon gudligs fyrirheitz, er hun hafdi heyrt i myrkvastofunni, ok sagdi svo¹: »Heyrit þer, keisari, ok berit þolinmodligha mina rædu, þviat þat somir konungligri tign. Þu telr fyrir mer, at ek skula ødlazt dyrd velldis þirs ok vera drotning 5 yfir ollu velldi þinu; kært ma þeim slikt at heyra², er **a** þessa verolld vill stunda³. En ef ek ma finna þer rikara ok friðara, þer betra ok mattkara, hvarn skal ek⁴ kiosa, lifanda um allar alldir verallda ok skinanda eilifliga i sinni dyrd, eda þann er skiott mun deya ok verða at molldo ok möðkum? Hugsu nu, herra 10 keisari, ok dæm síþan rettum dómi.« En med þvi at keisarinn var skylldaðr til i þessari spurningu at svara þar sonnu um, þa mælti hann sva: «Engin vitr maðr mun þat dæma, at meira se virðr eda metinn stundligr en eilifr, eda helldr se kosinn [daudligr en lifandi um allar alldir verallda⁵, þvi at sa ma alla luti eiga, 15 er at eilifu rikir; en sa er skiott deyr, ma hvarki eiga [sik ne aðra luti⁶. En hversu hæfa þessi svör þeim lutum, er ek talada⁷ til þin aðan? Hverr er þessi, [er svo er rikr⁸, sva máttugr ok goðr ok þar med eilifr, at hann se meira hattar ok meira virðandi en ver ok vor dyrd ok riki? Ek veit þann engan i ollum 20 heiminum.« Kristz pislarvótttr svaradi sva: »Allzvalldandi ok um allar alldir lifandi Jesus Kristus guds son, sa er meira **a** at virða en þik ok þina dyrd [alla, sva mikla sem hon er; þeim sama er⁹ ek fœstnut ok hann elskar ek af ollu hiarta, ok fyrir hans ast vil ek helldr deya en neita hans dyrd. Lat þer, konungr, ekki finnaz 25 um þa dyrd ok fegrð, er sva skiott kann fyrirfaraz sem [blomgat gras, er vex **a** iorðu **aa** litilli stundu, ok þornar þat skiott ok fyrirverðr sik allt. Nu mat þu sea, sva vitr maðr sem þu ert ok þikkiz vera, at¹⁰ engi¹¹ fegrð önnur er at sonnu girniligri, en su er engan enda hefir ok eigi ma [þorna ne hrørna¹², en þat er ast 30 ok elska drottins mins Jesu Kristz ok eilift lif.«

12. Við þessi ord meyarinnar varð keisarinn hardla reiðr¹³, þviat hann hugðiz [aðr snúit hafa¹⁴ hug hennar med sinum fortölum.

þinnar; hirdu wandliga þenna kost (þessi ord C) i hiarta þinu ok veit mer sidan skyr andsvör B, C.

- 35 1 [*úlf. B. C.* 2 hafa C. 3 stundat hafa B. 4 helldr *úlf. C.*
 5 [skiott deya munandi, en sa er alldri **maa** deya B, C. 6 [sidan sialfan sik ok eeki annat B, C. 7 rædda B, C. 8 [*mgf. B, C.*
 9 [þeim em B, C. 10 [blom (blome C.) gras þess, er vex **aa** annarri stundu, en þornar (þverr C.) **aa** annarri, B, C. 11 *úlf. B, C.*
 12 [morna B; þorna C. 13 svo at hann red ser valla *úlf. C.*
 40 14 [nu mundu **aa** snúit B, C.

Einn af greifum hans, sa er þar var vid staddr, villdi stilla¹ reiði keisarans, [þvi at hann vissi varla, hvat hann skyldi at hafaz². Hann mælti sva: »Ef þer lofit, minn herra, sagdi greifinn, þa mun ek þat rað til³ gefva, at yðvarr vili mætti [framgengr verða⁴, þo at hogliga se at farit, en eigi [med harðindum eða⁵ hardri hegningu.«⁵ Keisarinn svaradi: »Ef svo er, sem þu segir, þa lat enga dvøl æ verða, at vórr vili megi frammganga⁶.« Greifinn mælti: «Þat rað gef ek, at gera skal hvel⁷ flogur, ok keyri i hvert hvælit⁸ hina hvössuztu stalgadda⁹, ok lata¹⁰ þessa hina þriotzku mey sitia þar hia. Ok þa er hvelin¹¹ ganga med ækefd ok gnista ogurliga, þa¹⁰ mun hon ottaz af syn ok heyrn þessa pislarfæris, ok mun eigi fleira vid þurfva. Væntir ek þa, at hun trui ok forni goðunum eptir ydrum vilia, ella se hon sverði hoggin. Eða hversu lengi skal ein litil mæz spotta at¹² oss, sva at ver þolim hennar enar verstu slægdir, þviat med sinni ordsnilld ok vitro sigrar hun alla¹⁵ oss.« En er þetta pislarfæri var buit eptir boði keisarans ok frammi haft, ok er hvælin gengu ok gnistu, þa mintiz drottinn fyrirheitiz sins ok sendi engil sinn at frelsa Katerinam fra þessarri þraut; ok máttu hvælin henni ekki [mein gera¹³, en þau liopu æ nokkura [heiðna menn¹⁴ ok drapu þa¹⁵. Margir af þeim, er vid²⁰ voro staddir, komuz vid, er sa þessi tíðindi, ok trudu þegar æ drottin Jesum Kristum, sva mælandi: »Engi er sannliga guð þeim likr, sem kristnir menn trua æ, hann einn er dyrdkandi ok [lofandi um¹⁶ alla luti, ok hann er eilifr guð.« Keisarinn varð nu vid oðr af þessum øllum saman atburð, ok mælti sva: »Þessi mæz²⁵ mun oss gera hinn mesta skaða, ef ver latum eigi drepa hana skiótt, eða hverr megi vid sia eitri kristinna manna eða sigra þrályndi¹⁷ þeira. Farit til¹⁸ sem skiotazt ok skakit¹⁹ hug hennar med morgum ok horðum pinslum!« [Ok sva var gert, ok síþan i myrkvastofu kastat ok til dauda ætlat eptir þria daga liðna, ef³⁰ hun villdi þa eigi blóta²⁰.

13. Þa er keisarinn hafdi til dauda dæmt heilaga Katerinam

1 staudiva C. 2 [mgl. B, C. 3 þessa mals tilf. B, C. 4 [skiott algjörast B, C. 5 [af ædi eða med B, C. 6 fullgjörast B. 7 hiol B, C. 8 hvel B; hiolit C. 9 iarngadda B, C. 10 lati B, C. 35 11 hvælin (hiolin C) taka at B, C. 12 mgl. B, C. 13 [granda B, C. 14 höfðingia B; heidingiana C. 15 svo at af þvi do fiorar þusundir manna tilf. B, C. 16 [tignandi umfram B, C. 17 þraalæti B, C. 18 heilir svo B. 19 skapit B. 20 [Ok þa er sæla mæz Katerina var til draps leidd, tok drotning miög at grata dauda hennar, ok⁴⁰ þvi at hun treystiz guds miskunn af øllum hug, þa ottadiz hon eeki

[eptir harðar pinslir ok margar, ok þo henni frest gefit, sem fyrr var sagt, þa kallaði drotning *æ* hann ok mælti, þviat hun treysti guðs miskunn ok óttadiz ekki konungs (reidi) eða grimmeik ok fyrirleit alla iardliga tign: »Heyrit, herra keisari, hvat ilt gerði
 5 ein litil mærlær ydru riki, eða skal hun giallda giætzku sinnar fra þer ok tyna þar fyrir dyrd sinnar fegrdar?« Keisarinn undradi, er drotning tok sva til orða, ok ætladi i fyrstu, at hun mundi harma aumleik sva fridrar meylar, en ekki kom honum þat i hug, at hun mundi þetta tala af ast heilagrar truar. Þa mælti
 10 drotning enn til keisarans: »Slikr er máttur ok styrkr rikis yðvars ok hin dyrdliga frægð veldis yðvars at þrongva saklausum ok draga til pinsla þionostumenn hins eilifva konungs drottins Jesu Kristz.« Keisarinn mælti: »Hvat er, drotningh? Hvat hefir þu vid tekit villu kristinna manna ok blindat augu þin i heimsku þeira, en
 15 hafnat almatkum Þór, Balldr ok Freyiu ok enni godu Gefion ok øðrum godum vórum?« Drotning svaradi: »Sannliga iati ek almatkum gudi minum Jesu Kristo af øllu hiarta, ok fyrir hans ast ok nafni vil ek taka pinslir ok dauda þola, þviat engi er annarr guð en faðir ok sonr ok heilagr andi, einn i algerri þrenningu, sa
 20 er lifvir ok rikir utan enda. Þess valdi lytr øll skepna ok hræþaz allir mættir, hann skapadi alla luti af engu efni. En Þórr ok Óðinn ok allir gudar ok goð heiðinna manna ero dióflar ok engu nyt nema til þess at brenna i eilifum helvitis eldi, ok allir þeir með þeim, er þau dyrka; en þau megu hvarki ser gott gera ne
 25 øðrum.« En er keisarinn heyrði þessi hennar ord ok heyrði, at hun lastaði goð hans, en skildi, at hun var samtengd slikri tru sem heilög Katerina ¹, þa ørvilnadiz hann þegar, at hun mundi snuaz vilia til heiðins sidar, ok læstiz af mikilli reidi ok dæmði ², at skera skyllði af henni briostin bæði, ok sva var gert. En þótt

30 konungs reidi eða grimmeik, fyrirlet (fyrirleit *C*) hun ok alla iardliga tign *B*, *C*.

¹ [þa kalladi drotning *æ* hann ok mælti svo: »Slikr er styrkr mattar þins ok þessi fremd ens dyrdliga (dandlega *C*) rikis þins at þraungva saklausum ok draga til pinsla þionostumenn ens eilifa konungs; eða
 35 hvat hefir ein litil mærlær megar (matt *C*) illt gera riki þinu, skal hun giallda gæzku sinnar ok tyna þar fyrir dyrd slikrar (sinnar *C*) fegrdar?« Keisarinn undradi, er drotningin tok svo til ordz ok ætladi þo, at hun mundi harma aumleik svo fridrar meylar, en eigi kom honum þat i hugh, at hun mundi mæla af ast heilagrar truar. En þa er hann tok vandliga at skilia, at drotning var samteingd i þvilikri tru, sem hun hafði *B*, *C*.

40 ² [þvi baud hann *B*, *C*.

hun væri sva meidd, let hun eigi af at boða dyrd heilagrar þrenningar. Þa dæmdi keisarinn, at hana skyldi halshöggva. En hun gerdi gudi þakkir ok fal sik undir bænir sællar Katerine, sva mælandi: »See nu, guds bruðr, [fyrir þinar bænir hefir guð veitt mer at standaz pislir. Nu bið ek þik, at þu latir eigi af at biðia guð mer 5 miskunnar, at hann virðiz at veita mer þann fagnat, sem hann hefir fyrir heitit þeim, sem leita hans hialpar ok iðraz synda sinna.«¹ Heilug Katerina huggaði drotninghu ok mælti sva: »Vert þu styrk i huginum ok lit til himins, lát eigi af at biðia 10 til guds, þviat hann er nalægr ollum þeim, er med sannleik biðia hann miskunnar. Mun ok skamt at biða, at þu munt koronut vera med pislarsigri, ok munt þu þá ná at sea skapara þinn med englum sinum ok pislarvóttum skinanda² i himinrikis dyrð. Med þeim munt þu gleðiaz um alldir allða. Far nu fagnadarsæl i guds friði til fyrirbuins ríkis, þess er alldri verðr endir æ.« Drotning 15 styrktiz vid þessi ord sællar Kateriue, ok for fagnandi til pislra ok var sverði höggvin, ok for síþan til himinrikis fagnada. Pislartid hennar er æ einum degi ok hins heilaga Clementis³ þafva.

14. Portfirius riddara höfðingi, sa er drotningu hafdi fylgt til myrkvastofunnar æ fund sællar Katerine, sa þessi típindi [ok 20 komz⁴ miok vid i sinu hiarta logandi af elldi guðligrar astar. Hann gekk fyrir keisarann ok mælti af miklu trausti: »Her til hefir ek þionat ydvarri tign, sem ek kunna, en nu er þat rað i hug mer komit, at ek vil eigi lengr þiona iarðligum konungi ok daudlighum, hellðr vil ek heðan af þiona odaudligum konungi ok 25 himneskum drotni Jesu Kristo; ok þetta rad vilia upp taka med mer þau .cc.⁶ riddara, er ek hefir stiornat, girnaz þeir sem ek af allri ast⁷ at þiona drotni vórum Jesu Kristo ok gøraz hans riddarar.« Sem keisarinn heyrdi þessi ord, óttaðiz hann, at Portfirius ok hans riddarar mundi vilia draga⁸ rikit undan honum. 30 En þviat hann⁹ var agætr madr i hans hird, þa villdi hann eigi láta drepa hann, hellðr let hann kalla hann ok sveitunga hans til mals¹⁰ vid sik leyniliga, ok talar sva til þeira: »Hvat ilt hefir

1 [med þinum bænum mer tæiandi hefi ek gert þat, er þu baudt mer; bid ek, at þu latir eigi af ath fullgiðra þat, er þu hefir upp hafit, bid 35 þu kostgæfliga, bid þu af allri godfysi þinni, at gud lati þægiliga verða fysi wora i angliti dyrdar sinnar, ok gefi oss þann fagnat, er hann hefir fyrir buit þeim, er leita hans miskunnar *B, C.* 2 skinandi *B.* 3 Clemens *C.* 4 [þviat hann var fyrirætlaðr til eilífs fagnadar, komz hann *B, C.* 5 med *B, C.* 6 tvau hundrut *B.* 7 hugarins 40 tilf. *B, C.* 8 lada *B;* hafa *C.* 9 Porfirius *B, C.* 10 tals *B, C.*

yðr hent¹, ok hvern skaða eða vanvirdu² hafit þer fengit? [Heilir sva! látit af falsligri fyrirætlan, ok snuiz ifra því lagabroti, sem yðr hefir i hug komit, at neita almatkum goðum vórum, en trua æ Krist, þann er hengðr var æ krosstre ok do þar, ok var þo aðr
 5 alla vega svivirðr ok barðr. Mikil firn ero slikt. Nu elskit þer ok dyrðkit Þór ok Apollo, en hirdit ekki um Krist ok um hindrvitni kristinna manna ok um þeira tru ok villur. Ok ef þer gorit svo, þa skulut þer hafva vara vinattu ok þar med sæmd ok riki ok goð kvónfaung fyrir fylgd³ truligrar þionosto. Portfirius mælti:
 10 »Herra keisari, sagði hann, at engum kosti fáit þer oss snuit fra heilagri tru ok ast almattigs guds, því goð yd(u)r ok dyrð þeira ero engu nyt.« Keisarinn villdi þa tala vid þa riddarana, sva at Portfirius væri eigi hia, ok hugðiz mundo snuit fa hug þeira. En Portfirius gekk æ tal þeira [ok mælti sva: »Eighi giorit þer,
 15 herra⁴, skynsamligha, þer snuit hia höfðinu en talit vid hina lægri⁵. Ek skal sannlig svör veita fyrir alla oss, því at med guds miskunn vilia þeir hlita minni forsea.« Keisarinn svarar med mikilli reidi: »Eigi ert þu hofut þeira, helldr ert þu glautun⁶ þess vesla hofuðs, sem þu⁷ berr eptir, ok allra þeira, sem þu
 20 lokkar⁸ til med flærðsamligum fortolum at tyna föguudum vorrar dyrðar, ok þar med ollu því godu, sem þer eigit⁹, en taka i moti hinn versta dom¹⁰ daligs dauða.« Ok því at keisarinn hugsadi, at eptir þeira dæmum mundi¹¹ margir snuaz, ef hann dveldi¹² þeira drap, því bauð hann, at Portfirium ok alla hans
 25 sveit skyldi brott leida or borginni ok pina [alla vega¹³ miskunnarlaust ok siðan halshöggva, ok sva var gort. Ok for [su hin sæla sveit med þessum pislarsigri guði til handa enn¹⁴ næsta dag eptir Clemens messu.

15. Eptir þat er þessi hin sæla sveit hafði latit sitt lif fyrir
 30 ast heilagrar þrenningar¹⁵, þa bauð sa hinn illi keisari, at guds pislarvótt hina helgu mey Katerinam skyldi leida fyrir hans dómstol. [En hennar æsiona var biartari ok skiærri en mannlig

1 til handa borit *B, C*. 2 hveria vanvirðing *B, C*. 3 [Snuit ifra lagabroti því, sem (er *C*) yðr hefir i hug komit at gera, latit af þessi ferligri fyrirætlan, at þer megit audlaz winattu vorrar dyrðar ok
 35 þeira svo mælandi: »Eigi giorir yd(u)r speki nu *B, C*. 4 [ok slitr ræðu (rædur *C*) þeira svo mælandi: »Eigi giorir yd(u)r speki nu *B, C*. 5 limuna *tílf. B; ikke C*. 6 *saal. B, C; gautun A*. 7 hefir ok *tílf. C*. 8 skyldar *B, C*. 9 eigut *B*. 10 *tílf. B, C*. 11 mundu *B; mættu C*. 12 dvalde *C; leti nockut dvelia B*. 13 [med ollu *B, C*. 14 [Porphirius ok .cc. riddara med honum til guds med pislarsigri *B, C*. 15 tru *B; truar C*.

náttura mætti skina með svo miklum blóma, ok bra ollum miok vid, er hana sáo, en keisaranum mest, ok mæltu margir sva: »Sannliga er þat ofrhamr, at saklaus mær skal svo hörmuliga pind vera, ok bolvut se þau goð, er slikt hlytz af, ok makara væri, at þau væri i elldi brend.« Aðrir mæltu sva: »At visu er hon ein af goðunum helldr en maðr at vænleik ok vitro ok krapti.« En mikill fioldi manna mælti sva: »Engi er slíkr guð sem guð kristinna manna, hans mattr ok milldi sigrar alla luti.«¹ Keisarinn freistadi² æ alla vega með allri sinni slægd ok snilld at snua hug sællar Katerine til samþykkis vid sik. En guðs mæraf mikilli miskunn heilags anda var svo staudug sem stolpi, sa er hvergi mæ or stað³ hræra, ok sigraði keisarann með mikilli snilld ok vitro i ollum vidræðum þeira, en fystiz litillatliga til himneskra fagnaða.⁴ En er keisarinn hafði lengi vid hana talat ok fekk ekki [at gort, ok varð liosliga yfvirstiginn, þa örvinladiz hann, at hans kostgæfvi giæti henni til sins vilia snuit, dæmðis hann þa um siðir, at hana skyllði sverdi höggva. Ok þa var hun or borginni leidd eptir boði keisarans i akvedinn stað, at hun leti þar lif sitt.

16. Þa er heilog guðs mæraf Katerina var til draps leidd at æsianda ollum lyð, gretu hana bæði karlar ok konur með miklum harmi. Ok er hun kom til þess stadar, er hana skyllði höggva, bað hun [ser orlofs at biðiaz fyrir, ok fekk þat. Þa fell hun æ kne ok helt⁶ höndum til himins ok bað til guðs með þessum orðum: »Drottinn Jesus Kristus, skapari himins ok iardar, er miskunna villdir ollu mannkyni ok letz þer soma at koma af himnum, til þess at þu leystir mannkynit or snorum fiandans, ok virðiz upp at taka þraelsligan⁷ likam ok láta þik æ kross negla, ok villdir bergia æ⁸ beiskum dauða! Heyr þu mik, ambátt þina, til þin kallandi ok þinni miskunn treystandi, at englar þinir taki sal mina ok leiði til eilifrar hvílldar, er þu hefir fyrir buit ollum þeim, er þitt nafn elska. Þess bid ek þik, drottinn minn, at [allir vel⁹ trauadir menn, þeir er til dyrdar þins nafns sækia mitt arnadar-

1 [mgl. B, C. 2 stundadi B, C. 3 vikia eda úlf. B, C. 4 fost-iardar B. 5 [með slegligum fortölum vikit henne eptir sinum vilia, tok ham at aurvilnast, at hans kostgæfi metti tia, svo at mærin mundi leidrettast, baud B, C. 6 [þann mann, er til var ætladr at veita henne liflat, at hun nædi at biðiaz fyrir, ok hann let þat eptir hennar heilagri fysi, ok at feingnu færi til bænar, þa helldr en helgazta mæraf B, C. 7 mannlegan C. 8 mgl. B, C. 9 [saal. B, C; 40. vel rett A.

ord, með hverigri bæn er þeir kalla til þin, heyr þu rodd þeira ok hialp þeim at eilifu, þviat þu ert guð drottinn blezaðr um allar alldir.« En þa er hun hafði bæn lokit, kom rödd af himni sva mælandi til hennar: »Blezut ert þu, hin helgazta mæ'r Katerina, ok heyrþar ero bænir þinar! Kom nu ok tak ombun fyrir þrautir þinar i milli heilagra [kvenna, þviat konungr konunga með allri himinrikis hird biðr buinn þinnar þarkvámu¹.

17. Þa er hin sæla mæ'r Katerina heyrði þetta, reis hon upp af bæninni hardla fegin af guðligu² fyrirheiti, ok var síþan höggin at bodi keisara æa fimta ok .xx.^{ta} degi Novembris manadar, þat er tveim nóttum eptir Clemens messu. Ok þegar flaut miolk or sárum hennar³ i stad blóðs til vitnis skirlifis hennar en til lofs ok dyrðar almatkum guði. [Ok iafnskiótt sem hennar helgazta ónd var við skilin, toku englar guds⁴ likam hennar ok fluttu æa fiáll, þat er Syna heitir, þar lætr gud geraz otallegar iarteinir fyrir hennar verdleika: [verða þar diöfuloðir heilir, hrumir ok haltir ganga, likþráir hreinsaz, blindir sia, daufir heyra, en daudir lifna⁵. Upp or leiði hennar sprettr vidsmiors brunnr, sa er allðri þrotnar⁶, ero þar af smurðir likamir siukra manna, þeira er þadan flytia fagnat slikrar heilsu, sem hverr kann ser at æskia. [Ok er þar enn mesti bænastaðr, ok enginn kom þar sva heilsulauss, at eigi fengi bot allra meina, þeir sem þangat sottu með rettri tru ok sannri ast ok von sinnar heilsu⁷.

18. Eptir hit helga liflat sællar Katerine ok þær þrautir, er hun [hafði þolat fyrir ast ok⁸ tru heilagrar þrenningar, tok ek, sagði Athanasius, at rita pislarsögu minnar fru sancte Katerine, þvi at ek var hennar þionostumadr, fra upphafvi ok til enda, henni til tignar, en rett truundum⁹ monnum til minnis ok nytsemdar¹⁰ Veiti gud oss syndalausn fyrir bænir ok verðleika sællar Katerine ok gefvi oss eilifan fagnat með ser ok sinum helgum mönnum, sa er lifir ok rikir um allar alldir verallda. Amen.

1 [eingla, þviat se herna (her mattu sia þa at C.) þeir eru komnir ok bida bunir þinnar tilkvomu B, C. 2 himnesku B, C. 3 gnogliga tilf. B. 4 [Einglar guds toku B, C. 5 [mgl. B, C. 6 þornar B, C. 7 [þviat þar fengu allir bot sinna meina, hvad sem at meina var C; mgl. B. 8 [þöldi i B, C. 9 rettruodum B, C. 10 þvi at otallegar iarteignir veitti hon eptir anlát sitt i ymsum londum, þo at ek hafe eigi diorfung til ne aræði þer at skrifa fyrir fafræði minne tilf. C.

LAURENTIUS SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio, A; Cd. 235 folio, B.*)

Her hefr upp sögu ens heilagha Laurentij erkidiakns.

Decius konungur ok Valerianus greifi letu taka Sixtum pava ok leida fyrir domstol sinn með kennimönnum sínum. En er þeir voru höndladir, þá mælti Sixtus vit sína menn: «Eigi skulu þer hræðaz, bræðr, þvíat allir helgir menn þóldu margar þislar ok þrautir, aðr þeir kæmi [með sigri] til ens sanna lífs. Drottinn vor Jesus Kristur gaf oss dæmi, þá er hann tok þislar fyrir heilsu vora, af því skal ok eingi vor hræðaz at taka þislar fyrir hans nafn. Diakn hans Felicissimus ok Agapitus svara: »Hvert munum vær fara frá þer fadir?« Decius mælti vit Sixtum, er hann var leiddr fyrir domstol hans: »Veiztu fyrir hvi þú vart hingat leiddr?« Sixtus svarar: »Vist veit ek ok vel veit ek.« Decius mælti: »Ef þú veitz vel, gerdu svo, at lydr þinn fylgizt ok vite ok vel life.« Sixtus svarar: »Verdi satt, at lydr minn fylgiz ok vel life.« Decius mælti: »Blotadu godum oðaudligum ok ver höfðingi kennimanna.« Sixtus svarar: »Ek hefi þionat ævallt, ok svo man ek þiona, gudi almatkum fedr ok syni hans Jesu Kristo ok helgum anda, ok færi ek honum hvern dag hreina forn.« Decius mælti: »Vertu þer heilradr i elli þinni, svo sem vær erum oss heilradir.« Sixtus svarar: »Þat rad hefi ek kent mer hingat til ok minu lidi, at ek mætta leida alla með mer frá synda diupi ok dauda.« Decius mælti: »Blotadu ok þá, at eigi se þer daudi til² giðrr til ognardæmis þeim, er eigi vilja blota.« Sixtus svarar: »Sagda ek þer um sinn, at ek fære hvern dag forn gudi minum ok syni hans Jesu Kristo.« Decius mælti vit riddara sína: »Leidi þer hann til Freys hofs, ok setit hann i myrkvastofu, ef hann blotar eigi

¹ [tilf. B. ² fyrir B.

Frey.« Sixtus pafe mællti vit þa, er hann leiddu til hofsins: »Hvat giorit þer, vesalir menn, þer¹ göfgit handaverk manna, likneski bliud ok daufr, er hvorki mega dughu ser ne ödrum; helldr hlydi þer mer, synir, ok leysit andir ydrar fra eilifre kvöl, ok
5 hrædizt eigi likams pislir helldr eilifar kvalir, þær sem bunar eru syndugum mönnum ok þeim er blota skurdgodum. Giorit þer idran synda yd(ar)ra² ok hafnit røngum bodordum konunga.« En er Sixtus villdi eigi blota, þa var hann leiddr til myrkvastofu med tveim diaknum sinum Felicissimo ok Agapito.

10 23. En er Laurencius diaku spurdi, at Sixtus pafe var i bondum, þa kom hann til hans ok mællti: »Hvert skyndir þu, fadir an syni, ok hvert ferdu, heilagr kennimadr an diakne? þu vart alldregi vanr at færa forn gudi, svo at eigi fylgdi diakn; hvat mislikar þer vit mik, fadir, eða reyndir þu mik i nöckuru
15 þreklausan, svo at þu vilir nu neita samlagi minu i uthellingo blods þins? Reyndu vist, hvort þu hefir þer makkighan þion valit⁴ at selia i hönd guds þionustu, þviat þu selldir mer samlag helganar drottinligns holdz ok blods. Se þu, at eigi minkir þu veg þinn i mer, þviat skadi er lærifodur at bregða blodsuthelling lærisveins,
20 þviat enir beztu menn dyrkaz eigi sidr af sigri lærisveinanna en af sinni dyrd sialfra. Abraham höfutfadir gaf⁵ gudi son sinn, en Petrus sendi fyrir ser⁶ Stephanum diaku sinn; syndu ok krapt þinn, fadir, i syni, ok fær gudi þann er þu lærdir, at ek koma öruggr til sigrs med þinne atfylgiu.« Sixtus svarar: »Eigi fyrir-
25 læt ek þik, sonr, helldr attu meire þraut fyrir hendi; vær erum gamlir ok tókum letta orrostu, en þu ert ungr ok skallt meiri orrostu þola ok hafa meira sigr, vertu eigi ogladr, þviat þu skallt mer fylgia eptir þria daga. Hvat leitar þu samneytis minnar pislar, svo sem þu þurfir fullting af lærifedr, attu megir sigr audlaz?
30 Ek fel þer a hendi alla erfð mins kraptz. Hvat leitar þu navistu minnar? Helias skildi vit Eliseum ok tok þeygi krapt sinn fra honum, tak þu ok þa vit kirkiufe ok skipt þvi med þeim, sem þer þickir [þörf vera 7.« Þa selldi Sixtus pafvo oll kirkiufe Lauren-
cio diakni sinum. En er hann tok vit fenu, þa for hann um
35 herod ok leitadi, hvar folgnir væri lærdir menn eða uklæddir⁸ kristnir menn, ok skipti hann fenu med þeim, svo sem honum syndizt hverium þörf vera. En er hann kom til fiallz þess er

1 er B. 2 mgl. B. 3 Fra Laurencio diakna *Overskr. A.* 4 radit
40 B. 5 tilf. B. 6 sik B. 7 [þurfa B. 8 olærdir B.

Seleus heitir, þa fann hann þar eckio eina, þa er Kiriacha¹ het, hun hafdi .xxx. vetra halldit hreinlifi eptir dauda bonda sins, en þau höfdu verit .xi. vetr saman. Hun hafdi marga kristna menn i husi sinu, þa er flyd höfdu fyrir ofridi heidinna manna. En er Laurencius kom um nott i hus eckiunnar, þa þo hann fætr allra kristinna manna, þeira sem þar voru, ok þionadi þeim litillatliga. En eckian fell til fota Laurencio ok mællti: »Ek særi þik fyrir tru Kristz, at þu leggir hendr þinar yfir hofut mer, þviat ek hefi höfutverki mikla.« En er Laurencius gerdi krossmark yfir höfde henne i nafne Jesus Kristz, þa bættiz henne allz hofutverkiar. En Laurencius for ena somu nott þadan ok leitadi enn, hvar kristnir menn væri folgnir i husum eda hellum. Þa kom hann a bæ, þann er Ciriacus heitir, ok fann þar sionlausan mann þann er Crescencianus het, ok bad sa med tarum, at Laurencius gerdi krossmark yfir augum hans ok gæfi honum syn. Heilagr Laurencius mællti med tarum: »Drottinn Jesus Kristr, er upplaukt augu þess, er blindr var borinn, lyss þu þenna enn blinda mann.« Þa lukuz upp augu hans ok sa hann lioss. En Laurencius for brött þadan til bæiar þess, er Patritus heitir, ok fann þar þria menn ok .lx. i einu iardhusi, ok var med þeim Justinus prestr, sa er Sixtus pafe hafdi vigdan. Hvor þeira vard odrum feginn, er þeir funduz, ok fell hvor² til fota odrum. Þa mællti Laurencius vit Justinum: »Lattu fyllaz vilia minn i þvi, at ek þvoi³ fætr ydra allra med minum hondum.« Justinus prestr svaradi: »Guds bodord er þat, verdi vili drottins Jesus Kristz.« Ok eptir þat þvo⁴ Laurencius allra þeira fætr, sem þar voru, ok kysti hann fætr Justini prestz. En er hann hafdi þvegit allra þeira fætr, þa fal hann sig undir bænir prestzins ok skipti med þurfamönnnum fe þvi, sem hann hafdi med ser, ok for sidan i brött.

35. En medan þessir lutir giorduz, þa var Sixtus pafi leiddr fyrir domstol keisarans med tveim diaknum sinum, ok mællti Decius vit hann med reidi: »Nyt þu gott ræd, þat er vær radum þer, ok blota.« Sixtus svaradi: »Rad þu þer sialfum heillt, vesall, ok lat af at lasta nafn drottins Jesus Kristz, ok idraz þess, er þu hellir ut blode heilagra manna.« »Ongum mun ogn at oss, sagdi Decius, ef þeim er eigi banat.« Walerianus svaradi: »Hoggvi haufut af haunum.« Felicissimus ok Agapitus mællto: »Ef þer, vesalir, villdut hlyda ordum födur vors, þa mætti þer fordaz eilifar

1 Ciricia B. 2 hvartveggi B. 3 þvai B. 4 þo B. 5 Fra Sixto pava *Overskr. A.*

kwaler, þær sem ydr eru bunar.« Walerianus mællti: «Til hvers skulu þeir menn lifa, er oss heita kvölum? leiddit þa til Freys hofs ok hoggvit þa, ef [þeir vilia¹ eigi blota.« En er þeir voru leiddir a götu þa, er Appia heitir, þa leit Sixtus standa
5 skurdgodin a tvær hendr ser ok mællti: »Her standa likneski steinlig, blind ok dauf, er vesalir menn luta ok glata eilifu lifi, brioti þau Kristr son guds lifanda.« En er kristnir menn svorudu ok kvodu amen, þa fell ofan mikill hluti Freys hofs, ok brotnudu skurdgodin, er undir urdu². Þa kom Laurencius þar at ok mællti:
10 »Fyrirlattu mik eigi nu, heilagr, því at ek sa fyrir fe því, er þu selldir mer.« En er riddarar heyrdur getit fiarens, þa gripo þeir Laurencium ok selldu hann domanda þeim, er Parthemius het. En þeir leiddu Sixtum pafa ok diakna hans Felicissimum ok Agapitum i Freys brecku hia hofinu, ok hiuggu þa þar alla enn
15 setta dag³ manadar þess er Augustus heitir. En kristnir menn foru um nottina ok toku a brott likami þeira ok grofu Sixtum pava i kirkiugardi Calisti, en þeir grofu diaknana i kirkiugardi Pretextati.

4. Eptir þetta sagdi Parthemius Decio konungi, at Lauren-
20 cius diakn Sixti pava var handtekinn, sa er fehirdzlur hans⁵ vissi. Decius vard því feginn ok bad færa ser Laurencium ok mællti vit hann: »Hvar ero kirkiufe þau, er menn segia þik vita?« Laurencius svaradi eingu ordi. Þa selldi Decius Laurencium Valerianum⁶ greifa ok mællti vit hann: »Spyrdu hann vandliga
25 at⁷ kirkiufe, ok þreyt hann til blota, ok lat kvelia hann til bana, ef hann blotar eigi.« Walerianus selldi þeim manne Laurencium til vardveizlu, er Ypolitus het, en sa lokadi⁸ hann i því husi inni, er margir menn voru adrir inni byrgdir. Þar var inni einn heidinn madr sionlaus ok het Lucillus, en hann hafdi af akafligum
30 grati mist synar sinnar. Laurencius mællti vit hann: »True þu a drottin Jesum Krist ok lat skiraz, ok muntu þa fa syn þina.« Lucillus svaradi: »Leingi hefir ek fuss verit til at lata skiraz i nafne Jesus Kristz.« Laurencius mællti: »True þu af ollu hiarta.« Lucillus svaradi med tærum: »True ek aa Jesum Krist ok neiti
35 ek skurdgodum.« Ypolitus stod uti ok hlyddi til mals þeira. Þa primsignði Laurencius Lucillum ok vigdi vatn ok skirdi hann sidan: »Truer þu, Lucille, a gud fodur almatkan ok a Jesum

1 [saal. B; þer vilit A. 2 voru B. 3 viku tilf. B. 4 Fra Decij(!) ok Laurencio Overskr. A. 5 vardveitti ok tilf. B. 6 saal. 40 ogsaa B. 7 um tilf. B. 8 lauk B.

Krist son hans, þann er pindr var ok grafinn ok reis upp af dauda æ þridia degi ok ste til himens ok sitr nu til hægri handar guds fôdur, ok mun þadan koma at dæma¹ lifendr ok dauda, ok hann sialfr mun leysa ônd þina ok likama?« Lucillus svaradi: »True ek þesso ollu.« Þa lukuz upp aughu hans, ok kalladi hann ok mællti: »Lofadr se drottinn Jesus Kristr, sa er mer lysti fyrir bæn Laurencij, þviat ek se nu, en ek hefi leingi blindr verit.« Margir blindir menn komu til hus Ypolititi, þeir sem þetta spurdu, ok gerdi Laurencius krossmark yfir augum þeira, ok urdu þeir þegar heilir. En er Ypolitus sa þetta, þa mællti hann vit Laurencium: »Syndu mer kirkiufe.« Laurencius mællti: »Ef þu truir a gud fodur ok son hans Jesum Kristum drottin vorn, þa munda² ek syna þer sannan gud ok heita þer eilifu lifi.« Ypolitus mællti: »Ef þu efnir þat, er þu heitr, þa mun ek giðra þat er þu fysir³.« Laurencius mællti: »Hlyd þu mer ok lat skiraz, þviat skurdgod ero ongu nyt.« Þa primsigndi hann Ypolitum ok skirdi sidan. En er Ypolitus ste upp or skirnarbrunni, þa kallade hann ok mællti: »Nu sa⁴ ek andir rettlatra fagna i dyrd, af þvi særi ek þik, Laurenti, fyrir drottin Jesum Kristum, at þu skirir oll hiu min.« Þa voru skirdir .xix. menn i husi Ypolititi bædi⁵ konur ok allar 5.

5⁶. Þa sendi Valerianus greifi ord Ypolitito, at hann leiddi Laurencium til hallar sinnar. En er Ypolitus sagdi Laurencio þessa ordsending, þa mællti hann: »Förum vit badir, þviat nalgazt dyrd ockur.« En er þeir komu badir til hallar, þa mællti Valerianus vit Laurencium: »Legg þu nidr þriotzku⁸, ok sel oss kirkiufee, þau sem þu hefir hendr yfir.« Laurencius svaradi: »Gef þu mer tveggia daga frest eda þriggia, ok man ek syna þer feen.« Walerianus mællti vit Ypolitum: »Hafi hann tveggia daga frest i þinu vardhalldi.« Þa samnadi Laurencius i hus Ypolititi voludum⁹ mðnnum, hölltum ok blindum ok siukum. En Walerianus sagdi Decio, ath Laurencius hafdi heitit annan dag eda enn þridia at syna kirkiuféén. En er Laurencius kom enn þridia dagh til konungs hallar, þa mællti Decius vit hann: »Hvar ero þau fe, er þu hetz at syna oss?« Þa leiddi Laurencius inn i hollina med ser fiolda manna voladra, þeira er hann hafdi samnat [i hus⁹ Ypolititi, ok mællti: »Her ero kirkiufe, þau er alldregi þverra helldr 35

1 um tilf. B. 2 mynda B. 3 eggjar B. 4 se B. 5 karllar B.
6 Fra Ypolito ok Valeriano Overskr. A. 7 saal. B; sendi A.
8 þina tilf. B. 9 [saman i husi B. 40

vaxa til eilifrar dyrdar þeim, er þau vardveita.« Walerianus mælti: »Hvat þarf nu langmælis, blota þu godum ok lat af fiolkyngi þeire, sem þu treystir.« Laurencius svaradi: »Fyrir því fíflir þu diöfulsmadr fyrir hygnum mönnum, svo at þu þorir ath
5 beida¹ kristna menn, at þeir bloti skurdgodum? Syniz ydr þat rett, ath wær lutim likneskium diofla helldr en skapara allra hluta syniligra ok osyniligra, edr hvorn skal helldr göfga, þann sem giordi edr þann sem ger er. [Decius mælti: »Hverr er gerr eda hverr gerdi?« Laurencius svarar²: »Gud fadir drottins mins Jesus Kristz er
10 skapari himins ok iardar, manna ok dyra, fiska ok fugla ok allrar skepnu, en þu bydr oss at [blota likneski³ blind ok daufr.« Þa reiddiz Decius ok let beria Laurencium svipum: »lat af þu at lasta god vor.« Laurencius svaradi: »Þackir geri ek gudi minum, er mik samteingir brædrum minum; en þu kvelst, vesall madr, nu
15 i reidi þinni en ek i pislum minum⁴.« Decius mælti: »Synit þer honum oll pislakyn, ath hann hrædiz ok bloti.« Þa voru þangat bornar gloandi steingr, iarnsvipur ok reekia gior af blyi. »Þessar allar pislir munu snuaz æ þik ok þinn likama, nema þu blotir.« Guds kappi svaradi: »Þessa krasa hefir ek avallt⁵ fuss
20 verit, þviat þat eru þer kvalir en oss eilif dyrd.« Decius mælti: »Ef ydr er þetta dyrd, þa segdu, hvar folgnir ero fleiri þinir iafningiar, ath þer komit allir saman til dyrdar.« Laurencius svaradi: »Ritud ero nofn þeira a himne, en þu ert eigi verdr at koma i augsyn þeim.« Decius mælti: »Syndu oss alla kristna
25 menn, at hreinsaz megi borg vor, ok blotadu sialfr ok lat af at treystaz i fe því, er þu hefir ath vardveita.« Laurencius svaradi: »Auröggr em ek af fehirdzlum þeim, sem ek hefi.« Decius mælti: »Ætlar þu, at feit muni leysa⁶ þik fra pislum?« Laurencius svaradi: »Aurugggr em ek þræll Kristz, ok helld ek traust
30 Jesus Cristz ath audæfum.« Þa reiddiz Decius ok let beria hann stongum. En heilagr Laurencius mælti vit Decium: »Skildu, vesall madr, at audæfi Kristz gefa mer sigr, ok kenni ek eigi kvala þinna.« Decius mælti vit kveliarana: »Aukit þer kvalirnar ok halldit at sidum honum gloöndum iarnspaudum.« Þa leit
35 heilagr Laurencius til himins ok mælti: »Drottinn Jesus Kristus gud af gude, miskunnadu mer þræli þinum, þviat ek neitta þer eigi, þa er ek var rægdr, ok iatta ek þer, drottinn, þa er ek var spurdr.« Decius mælti vit hann: »Se ek, at þu matt deyfa kvalir

1 bidia B. 2 [tilf. B. 3 [gaufga skurgod B. 4 tilf. B.

40 5 leingi B. 6 saal. B; leisa A.

med folkyngi þinni, en þeygi mantu mik um tæla; sver ek vit gud ok gydior, annattveggia at þu skallt blota eda elligar pindr vera fleirum pislum en hverr madr annarra.« Laurencius svaradi: »I nafni drottins mins hrædumzt ek eigi kvalar þinar, gior þu þat er þu girnizt, ok lat eigi af.« Þa let Decius beria hann langa 5 stund med blyknappa svipum. Þa mællti heilagr Laurencius: «Drottinn Jesus Kristr, er a þik tokt þræls likama fyrir heilsu vora, at þu leystir oss fra þrælkan diofla, tak þu nu anda minn.« Þa kom rodd af himni, su er Decius heyrdi, ok allir þeir er hia stodu: »enn attu fyrir hondum margar pislir til sigrs þer.« Þa 10 fylltiz Decius reidi mikillar ok mællti: »Heyrduþ þer, Romaborgar spekingar, hverr fianda fagnadr er yfir þessum manne, er hvorki hrædiz god ne hofdingia ne kvalir eda dauda. Af því pinit þer hann enn ok berit med iarnsvipum ok festit i stagll.« Þa brosti Laurencius ok mællti: »Lofadr ertu drottinn gud fadir drottins 15 mins Jesus Cristz, er oss gaft miskunn overdum. Gef þu oss þann krapt fyrir mildi þina, at allir, þeir sem hia standa, viti at þu huggar þræla þina.«

6.¹ A þeiri stundu tok tru einn af riddorum konungs, en sa het Romanus, ok mællti vit Laurencium: »Se ek yfir þer enn 20 biartazta mann, þann er med hreinum duki fægir sar þin; af því særi ek þik fyrir Krist, þann er sendi eingil sinn til þin, at þu fyrirlatir mik eigi.« Decius mællti vit Valerianum: »Yfir erum vær stignir af folkyngi þessa manz.« Þa leitadi Romanus færís, ef hann mætti skiraz af Laurencio. En er Laurencius var selldr 25 Ypolito til vardveizlu, meðan þeir Decius ok Valerianus redu um, a hveria lund þeir skylldu þina, þa kom Romanus med sa fullan vatz ok fell til fota Laurencio ok bad hann skira sik. Þa vigdi Laurencius vatn ok skirdi Romanum. En er Decius spurdi þat, þa let hann þegar taka Romanum ok leida fyrir domstol sinn. 30 Hann kalladi þegar, er hann kom i augsyn konunginum, ok mællti: »Kristinn em ek.« Decius let þegar leida hann ut or borginni ok hoggva æ stræti því, er Salaria heitir. En Justinus prestr tok likama hans um nottina eptir ok grof i akre þeim er Veranus heitir. En ena somu nott sendu þeir Decius ok Valerianus ord 35 Ypolito, at hann leiddi Laurencium til þeira. Þa vard hann ogladr ok felldi tar. Laurencius mællti vit hann: »Eigi skalltu grata helldr fagna, þvíat ek fer til dyrdar guds.« Ypolitus mællti: »Fyrir hvi skal ek eigi fara ok segiaz kristinn ok deya med þer?«

Laurencius mællti: »Fél þu Krist i hirdzlu ens idra manz um stund, en ek man þik kalla litlu sidarr, ok heyrdu þa ok kom.»

7.¹ En er heilagr Laurencius var leiddr fyrir Decium, þa let keisarinn bera fyrir domstol sinn öll pislakyn, blysvipur ok stangir ok iarnkroka ok brandreid ok gloandi iarnspada, ok sidan mællti hann vid Laurencium: »Lægg nidr þu fiolkyngi þina ok seg, hvers kyns þu ert.« Laurencius svaradi: »Af Ispanialandi em ek at kyni, en fæddr i Romaborg, verit alla æfi kristinn ok numit öll guðligh² laug.« Decius mællti: »Hvat kantu god log, er þu göfgar eigi godin? Blotadu godunum, eda ella man sia nott yfir þik stiga i þislum 3.« Laurencius svaradi: »I nafne drottins mins Jesus Kristz [man ek eigi ugga⁴ þislr þinar; nott min hefir eigi myrkr, helldr birtir hon allt i liosi.« Þa let Decius beria grioti i andlit honum. Laurencius styrktiz ath meir ok mællti: »Þackir 15 geri ek þer, drottinn, þviat þu ert einn almattigr gud.« Decius mællti: »Buit þer reekiu þessa ens þragiarna manz, sem ydr er bodit.« Þa var þangat borin iarnreckia, er gior var æ brandreidar mynd, ok stig⁵ undir, ok var hun sett yfir glædr. [En Laurencius var lagdr æ brandreidina i augliti Decij ok Valeriani, ok þrustu 20 kveliarar honum med iarnspødum upp æ brandreidina ok baro glædr⁶ undir. Þa mællti Laurencius vit Decium: »Nu hefi ek mik sialfan fært i foru gudi, þviat þindr andi er þeck forn gudi, en þu, vesall madr, vit þat, at glædr þessar vinna mer hægingdi en þer eilifa kvöl, þviat drottinn veit⁷, at ek neitta honum eigi, 25 þa er ek var rægdr, ok iatta ek honum, þa er ek var spurdr, ok nu geri ek honum þackir, er ek em steiktr.« Valerianus mællti: »Hvar er elldr sa, er þu heitr oss ok godum vorum, man hann eigi þik brenna helldr en goden?« Laurencius svaradi: «Fyrir hvi skilit þer eigi, vesalir menn, at glædr þessar gera mer hvilld 30 en eigi bruna.« Allir undroduz styrk Laurencij en grimmeik Decij, er hann let steikia kvikan mann. Heilagr Laurencius mællti: »Þackir geri ek þer, drottinn Jesus Kristr, þviat þu styrktir mik.« Þa leit hann i gegn konunginum ok mællti: »Nu em ek steiktr odrum megin, snudu nu a adra hlið, ok et.« Þa 35 leit hann enn til himins ok mællti: »Þackir geri ek þer, drottinn minn Jesus Kristr, þviat ek⁷ nada inn at ganga i þina höll.« Þa kom rödd af himni svo mælandi: »Kom þu, enn trausti vin, ok taki þik einglar minir.» Eptir þat for su en blezada sala ut af

1 Pislir Laurencij ok andlat *Overskr. A.* 2 kristin *B.* 3 kvalum *B.*

40 4 [hræðumzt ek eigi *B.* 5 stigi *B.* 6 [tilf. *B.* 7 tilf. *B.*

likama hans. En er Laurencius var andadr, þa gengu þeir Decius ok Valerianus til hallar ok letu liggja likama hans a brandreid yfir glodum. En Ypolitus tok þadan likamann ok bio um vandliga med hreinum dukum ok ilmondum smyrslum, ok gerdi hann ord Justino presti ok sagdi, hversu dyrliga Laurencius for af þessum heimi, ok sva hversu grunliga þeir Decius ok Valerianus luko vit hann ok letu liggja likama hans yfir glodum. En þeir Justinus ok Ypolitus færdu likama¹ heilags Laurencij til² bæiar eckiu þeirar, er Kiriaka het ok Laurencius hafdi grædda fyrrum af hofutverkium. En at kveldi grofu þeir likama hans hia götu þeiri, er Tiburtina heitir, ok fostudu þria daga med miklum fiolda kristinna manna ok helldu med miklum hryggleik minning pislar heilags Laurencij. Sidan söng Justinus prestr messu, ok toku allir corpus domini, þeir sem at þeiri messu stodu.

8.3 Eptir þetta for Ypolitus heim ok gaf frelsi ollum þrælum sinum ok ambattum. En er bord voru sett, ok fyrr en hann tok til matar, þa komu riddarar ok toku hann hondum ok leiddu fyrir Decium keisara. En er Decius sa hann, þa brosti hann ok mællti: »Ertu eigi ordinn fiolkunnigr af Laurencio, þar sem þu groft likama hans?« Ypolitus svaradi: »Þat gerda ek eigi svo sem fiolkunnigr, helldr svo sem kristinn.« Decius reiddiz þegar, ok let beria grioti i andlit honum ok let fara hann or klædum ok mællti: »Lattu at bodordi minu ok blota godum, ok lifi ok haf syslu.« Ypolitus svaradi: »Eigi nauktir þu mik, helldr klæddir þu mik.« Decius mællti: »Heimskr madr ertu ordinn, er þu skammazt eigi, at þu ert berr.« Ypolitus svaradi: »Spakr em ek nu ok kristinn, en þa var ek ovitr, er ek truda skurdgodum.« Decius mællti: »Blotadu ok life, ef þu vill eigi fyrirfaraz i kvöl sem Laurencius.« Ypolitus svaradi: »Verdi sva vel, at ek fara eptir hans dæmum; en þer er diarflikt at nefna guds vin med saurgum munnni.« Þa reiddiz Decius ok let stöngum beria Ypolitum. Ypolitus hlo at þeim, er hann bordu. Þa mællti Decius, at þeir skylldi beria hann med iarnsvipum. Kveliararnir mædduz⁶, er þeir bordu Ypolitum. En Ypolitus styrktiz at meir ok mællti: »Kristinn em ek.« Þa let Decius skryda hann riddarabuningi, þeim er hann hafdi, þa er hann var heidinn, ok mællti vit hann: »Minztu riddarasyslu þinnar, þeirar sem þu hafdir, ok ver vinr vor sem fyrr ok blota.« Ypolitus svaradi: »Kristz riddari em ek, ok mun ek

1 lik B. 2 kirkiu ok tilf. B. 3 Vitræda Decij ok Ypoliti *Overskr. A.*

4 naucktr B. 5 ordinn tilf. B. 6 saal. B; hrædduz A.

honum avallt þiona, ok fysumzt ek ath fara til hans med sigri.« Þa mællti Decius vid Valerianum: »Tak þu vit aurum hans ollum ok bana honum med grimmum dauda.« Þa let Valerianus leida Ypolitum fyrir domstol sinn ok oll hiu hans, er kristin voru vordin. I því lidi var fostra Ypoliti, en hun het Concordia. Þa mællti Valerianus vit þau: »Hyggit þer ath kosti ydrum, at eigi farizt þer med Ypolito drotne ydrum.« Concordia svaradi: »Vær fysumzt at deya hreinliga med drotni vorum helldr en lifa uhreinliga med þer.« Valerianus mællti: »Þrælakyn ma eigi odruviss¹ heima en med bardaga ok kvolum.« Þa let hann beria Concordiam med blysvipum til bana. Ypolitus stod hia ok mællti med fagnadi: »Þackir geri ek þer, drottinn, þviat þu sendir fostru mina fyrir mer i sveit heilagra manna þinna.« Valerianus mællti vit Ypolitum: »Treystiz þu enn fiolkyngi þinni ok hlydir eigi bodordum hofdingia ok gauftar eighi godin.« Þa let Valerianus ut leida Ypolitum med ollum hiu sinum a götu þa, er Tiburtina heitir. Þa mællti Ypolitus vit hiu sin: »Hrædizt eigi þer² brædr, þviat vær höfum oll [einn drottin³.« Þa let Valerianus hoggva oll hiu⁴ Ypoliti fyrir augum honum, ok voru þar högnir allz .xviii. menn bædi karlar ok konur. En hann let binda fætr Ypoliti vit hals otömdum hestum ok let reka þa sidan i klungr ok þyrni. En er heilagr Ypolitus var svo dreginn, þa let hann ond sina þrim nottum sidar en Laurencius. En Justinus prestr kom ena sonu nott ok grof likame þeira, sem haugnir voru, æ þeim enum sama velli, sem þeir voru högnir. En þeir Decius ok Valerianus letu kvedia þings⁵, til þess at þeir mætti taca alla kristna menn, þa er til spyrdiz. En er þeir stigu or kerrum sinum, adr þeir gengu⁶ til motz, þa varð Decius gripinn af dioffi, ok kalladi hann: »Þu Ypolite, bundit hefir þu mik elldligum rekendum ok herleiddan.« Valerianus kalladi ok mællti: »Ek særi þik, Laurenti, at þu lettir kvol minni nockura stund.« Þa giördiz gratr mikill i konungs holl. En Triphonia kona Decij var heidin, en er hun sa Decium kveliaz af dioffi, þa let hun leysa alla kristna menn, þa sem i höftum wöru. Ok er Decius var daudr, þa for Triphonia kona⁷ hans ok Cirilla dottir þeira, ok fellu þær til fota Justino presti ok badu hann skira sig. Hann tok feginn vit þeim ok baud þeim .vi. dægra⁸ fostu ok skirdi þær sidan. Enn næsta dag eptir var Triphonia æ bænum ok andadiz, en Justinus prestr grof likama

1 audruvissi B. 2 er B. 3 [saal. B; ein brot A. 4 hiu B.

40 5 motz B. 6 færi ok gengi B. 7 drottningh B. 8 dagha B.

hennar i því iardhusi, sem hann hafði grafit Ypolitum. Ok er riddarar spurdu, ath þær Triphonia ok Cirilla höfdu tekit vit tru, þa komu þeir .vi. ok .xl. med konum sinum ok fellu til fota Justino presti ok beiddu skirnar. En hann færði riddarana Dionisio pafa, er þa var kosinn eptir Sixtum, ok skirdi hann þa. En 5 Klaudius konungr let taka Cirillam dottur Decij ok þessa riddara .vi. ens fimta tigar ok let höggva þau oll, er þau hofnudu¹ blotum. En Justinus tok likame þeira ok grof Cirillam hia modur sinni Triphonia, en riddarana a götu þeiri, er Salaria heitir. Ok þar, sem þeir voru högner, verda margar iarteinir af bænum þeira allt 10 til þessa dags i nafni drottins vors Jesu Kristi, þess er med fedr ok helgum anda lifer ok riker [einn gud i algiorri þrenningu² um allar allder allda. Amen.

¹ neitudu *B.* ² [gud *B.*

LUCIE SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio*).

Saga Lucie meyar.

Frægd Agathe meyar for um alla Sikiley, ok sotti folmenni
5 mikit til borgar Agathe meyar, er Catanensis heitir. I þeiri för
foru þangat til hættidarhalldz mædgur tvær göfgar Lucia mær ok
modir hennar Euticia, su er fíora vetr hafði blodsott hafða ok
matti eigi læknuð verða. En þa er þar var gudspíall þat lesit i
10 mins, er slíka vanheilso hafði haft, sem Euticia hafði, þa mællti
Lucia: »Ef þu truir, modir, gudspíalli þesso, er nu var lesit, þa
trui þu því ok, at þu munt heilso taka af arnadarordi Agathe, er
pind var fyrir guds nafni. Kom þu til grafar hennar, ok mant þu
leysazt.« En eptir tídir fellu þær þar til bænar bædar mædgur
15 ok baduz fyrir med tærum. Þa rann hófgi a helga Luciam æ
bæninni, ok sa hun Agatham æ milli heilagra eingla i himni
standa, ok mællti hon sva: »Systir Lucia gudi godfuss, hvi bídr
þu mik, er þu matt þegar veita modur þinne af tru þinni, ok er
hun nu heil ordin; ok svo sem Katanensis borg vegsamaz af Kristi
20 fyrir mik, svo mun Siracusa borg fyrir þik, þvíat þu hefir unadliga
bygd buit gudi i hreinlífi þíno.« Þa reis Lucia upp hrædd ok
mællti: »Nu ertu heil ordin, modir, fyrir Agatham, er þik græddi
med bænum sinum. Bíð ek, at þu gefir mik eigi manni, en fe
þau, er þu ætladir mer til heimanfylgiu, gef þu mer nu til forrada,
25 er ek giptumz gudi drotni minum Jesu Kristo.« Euticia svaradi:
»Födurleífd þína, síðan fadir þinn andadizt fyrir .ix. vetrum, hefi
ek helldr æxta en þverða, en þu veitst flareign mína, ok gior þu
slíkt or fe þesso sem þu villt eptir minn dagh.« Lucia mællti:
»Hlyd þu raði mínu, modir, gef þu svo gudi fe þitt, at þu sert

heil, eigi er þat gudi þægt, at madr vili þa fyrirlata, er hann mæ eigi niota, þvíat eigi mattu þat hedan fra hafa.«

2. Sidan komu þær heim, ok takaz upp fiarlög ok ölmosugædi mikit vit fataka menn hvern dag, ok kemr þat til eyrna festarmanni Lucie. En sa grof at vit fostru Lucie, hvort þat væri. En hun svaradi með varud ok mællti: »Brudr þin hitti a þa eigu, er meira avoxt tekr af en hverra annarra, ok vill hun at þeiri komazt fyrir þina hönd.« Þa tok sia madr því helldr at beina ok at veita, ok trudi þat iardneskan kaupskap þa fyrst, en sidan er hann vissi, at fe þessi voru gefin frændlausum ok fátækum monnum ok eckium felausum ok utlendum mönnum ok gudi þionondum, þa bar hann hana i rog vit Paskasium iarll ok kvad brudi sina kristindom hallda i moti lögum keisara. En iarllinn let hana neyda til blota. Heilög Lucia svaradi iarllinum: »Sia forn er fyrir gudi hrein ok osaugud at hugga eckiur ok födurlausa i harmi þeira; ek hefi eeki annat gert þessa þria vetr nema fært gudi þvílika forn. Nu af því at eeki er annat til, þa færi (ek) mik sialfa lifandi forn gudi, ok giöri hann þat af forn sinni þessi, sem honum likar.« Paskasius mællti: »Slik ord mattu mæla fyrir kristnum manni nockðrum en eeki fyrir mer, er höfðingia doma vardveiti.« Lucia mællti: »Þu hygg æ dæmi ok lög höfðingia, en ek hygg a guds laug; þu hræðiz höfðingia, en ek hræðumz gud; þu vill eigi þa þer reida, en ek vil eigi gud mer reidan; þu girnizt þeim ath lika, en ek girnumzt gudi einum at lika; þu giörir þat, er þu ætlar þer hallkvæmt, en ek geri þat, er ek veit mer nytsamligt.« Iarllinn mællti: »Födurleifd þina hefir þu borit æ byrgismenn þina, ok mælir þu af því sem portkona.« Lucia mællti: »Födurleifd mina hefi ek sett i öroggan stad, en þydz alldregi spillendr hugskotz ok likama mins.« Paskasius mællti: »Hverir eru spillendr hugskotz ok likama?« Lucia mællti: »Þer erut spillendr hugskotz ok likama, sem postolinn sagdi: spilla ill mæl goda sidu; þer teygir andir manna fra skapara sinum til skurdgoda blotz. En spillendr likama eru þeir menn, er litillar stundar munud¹ taka ok missa þar fyrir eilifra fagnada.« Paskasius mællti: »Þriota mun ord þin þessi i bardogum.« Lucia mællti: »Ord guds man alldregi þriota.« Paskasius spurdi: »Ertu gud?« Lucia svaradi: »Ambatt guds em ek, ok sagda ek af því svo, at gud mællti svo sialfr: eigi mælit þer i augliti domanda, helldr mælir heilagr andi med ydr.« Paskasius mællti: »Er heilagr

andi með þer ok mælir fyrir þik?« Heilög mæ'r svaradi: »Pöstolinn sagdi, at hreinlifismenn væri musteri heilags anda, ok byggvir heilagr andi i þeim.« Iarllinn mælti: »Ek man lata leida þik til portkvenna huss, ok fyrir saurlifi þitt, þat er þu skalt þar fremia, man flygia frá þer heilagr andi.« Lucia mælti: »Alldri saurgazt likaminn nema af samþyeki hugarins; þo at þu letir kasta æ glædr fyrir god þin reykelsi or hendi minni oviliandi, þa mundi gudi minum þat brosligt þickia, þviat gud dæmir at vilia manzins. Nu man mer verda dyrdar auki at ollu þvi, er þu naudgar mer til.« Paskasius mælti: »I þeiri osæmd skalltu lifit lata, nema þu lifir at lögum keisara.« Heilög Lucia svaradi: »Sagda ek þer adan, at þu skalt alldregi frá samþyeki mitt til syndar, ok mun af þvi at öngu meini koma guds ambattu, hvat sem þu giorir likamanum.«

3. Þa selr iarllinn hana i hendr monnum þeim, er fe toku a konum til saurlifiss, ok bad hana leida til portkvenna hus ok boda þangat monnum til, ok kvad hana þar skylldu deya. En sidan er þeir villdu hana þangat draga, þa styrkti hana sva heilagr andi, ath þeir mattu hana hvergi hræra. Þa gengu þeir ath sveittir med ollu, ok höfdu eeki þar at giðra. Þa baro þeir festar æ hendr hennar ok fætr, ok knuduz at allir at draga hana, ok stod hun svo fast sem fiall. Þa tok iarllinn illa at kunna þesso ok bad gallDRAMENN ok allan blotmauna afra at færa hana or stad med radum sinum. En hun var svo föst, at eigi matti helldr hræra klædi hennar en sialfa hana. Þa let iarllinn steypa yfir hana hlandi, ok trudi þetta allt folkyngan kragt. Sidan voru öxu margir fyrir beittir, ok hafdi þo eeki at sök at hræra hana. Þa mælti Paskasius: »Hvat folkyngi er þetta?« Lucia mælti: «Þetta er eigi folkyngi min, helldr ero þetta velgiorningar guds.« Iarllinn mælti: «hvern veg mæ þess vera, at ein mattlitol mæ'r megi eigi hrærd verda af þusund manna.« Heilögh Lucia svaradi: »Þo at þu latir til koma adrar .x. þusundir, þa munt þu mega heyra fra mer sagt, at þusund manna man falla æ annan veg fra mer, en a hægra veg minn tio þusundir.« Iarll tok þa at kveliaz svo af skemd sinni, at opi slo a hann. Þa mælti en sæla mæ'r vit hann: »Hvi kvelz þu svo miök, hvi ædiz þu svo allr? Trui þu mik vera guds musteri, ef þu hefir reynt, en lat þer nu skiliaz, ef þu hefir enn eigi reynt.« En iarllinn kunni þesso þvi verr, sem hann sa sig meir hleginn.

4. Sidan let hann kynda elld umhverfis hana ok let kasta

yfir hana adr vellanda vidsmiori ok tiöru ok bike. En hun stod i sömum sporum i nafni drottins Jesus Kristz ok mællti: »Ek bad drottin minn Jesus Krist, at elldr sia skyldi eigi granda mer, at þeir allir er treystaz gudi megi þik at hædungu hafa, iarll; ok af því bad ek nöckurrar dvalar a pisl minni, at ek mætta a brött taka pislar otta af truföstum mönnum, ok þeir er eigi trua hafvi ecki at oss hlæia.« Þa veittu vinir iarlzins meyiunni sær, en hun badz þo fyrir, medan hun villdi. »Nu er sva ath segia, kvad hun, at nu er fridr gefinn kristni guds i dag, Dioklecianus er nu rekinn af ríkinu, en Maximianus er daudr; ok svo sem Agatha er formælandi þess folks vit gud, er Katanensis borg byggir, svo skal ek trufostum monnum vera i þessi borg.« En er guds ambatt mællti þessa hluti i sárum, þa var iarllinn leiddr fyrir augu henne iarne bundinn ok fluttr til Romaborgar ok þar til draps dæmdr fyrir rangsemi sina. En guds piningarvottr Lucia i þeim stad enum sama, sem hon hafdi sær feingit, let koma til sin kennimenn ok tok af þeim corpus domini, ok for sia en helgazta mæ sva hedan af heimi gudi til handa. Þa var smidut kirkia til dyrdar henne, ok helldz þar blomi bæna hennar um alla æfi.

MALCUS SAGA.

(*Cd. 764^a qv.*).

Her byriaz saga heil[ags] Malci.

Þessa sögu segir heilagr Jeronimus af munk einum, er Malcus
5 het, en hann hefir sva rædu sína: Þá er ek for um allt Egiptal-
land, er fullt var af hreinlifismönnum, fann eg marga goda fri.
Ek hafði ætlat, segir sæll Jeronimus, at rita um drottins vars
higatkvamu ok um kristnina, er þá ^{it} fysta hafði upp hafiz; en
adr ek hefi sva aurdigt verk ok agiætt, villða ek freista min i
10 hinum lægrum hlutum ok smærrum verkum, þat er at ræða um
þenna goda mann, er Malcus het. I ferd míni, er ek for um
Egiptaland, helga stadi ok heilagra manna lif at kanna, þá kom ek
til eins tuns er Maronia het, naliga .xxx. mílna fra Antiochia. I þvi
tuni fann ek i koti nuckuru mann þann, er Malcus het, ok i sama
15 koti með honum var kerling nuckur afgomul. Ok er heilagr Jero-
nimus leitadi við marga menn gamla ok froða, hvi þau byggi sier
.ii. samt, hvart til þers geingi nuckur nauðsyu eða frænsemi eða
hiuskaparband eða saluþurft, þá skildi hann þat af allra ansvorum,
hvegi morgu hverr svarar, at fafroðr væri um þeira viðskipti. Þá
20 reid Jeronimus til ok ræðði við sialfan Malcum ok frietti, hvadan
hann væri, eða hvert hans athæfi væri, eða hvert verid hefði. En
hann svaradi:

Fadir minn atti land við borg þá, er Ninive hin min[ni] heitir,
atti hann ok modir min goda kosti, ok var eg þeim einberni;
25 þeim var a mer mikil ast ok virkt, ok olu þau ser um mik mikla
sorg, hvat þess skildi fri mer radaz, at hellz væri nuckurr lang-
frami a ok stadfesta, ok villðu rada mer kvanfang. Ek neitada
þvi, ok sagða ek minn vilia standa til at vera munkr. Eftir þetta
vart viðrtal, með þvi at millt er modur hiarta, mætta eg oft af

henni blidum fortaulum ok miukri bæn, at ek skilldi sa(m)þyckia kvanfanginu. En þat flekz eigi af mer, ok firiliet ek þa bædi faudur ok modur, fe ok frænndr, gull ok gersimar, ok allar eignir, er ek stod til. Nu geck ek brott felaus nema nest ok þo litid, sottag eydimork til munka nuckurra, ok beiddumz ek af þeim vidrtoku. Þeir iattu mer því. Giorda ek sidan sem þeir, vann ek til matar mer, ok þiadi ek likam minn ok likams fystir med starfi ok morgum odrum pislum. Þockudz¹ mer brædr þeir, er þar voru, ok sva ek þeim ok mitt athæfi. En þa er margir vetr lidu med sliku athæfi, skiptiz skaplyndi mitt ok braz i hatt annan. Þar til hafdi mer ecki iamkiært verid sem renna ecki aftr hug til fedr eda mædr²; fadir min var þa dauþr, er þetta kom i briost mer. En nu kom su ætlan at mer at ræda vid sialfan mig sva: »Lit a þitt mæl, Malce, vanliga ok grein giorsamliga, hvart eda hvart þu hyggst at gera, ok þo at þer se nu sem her til ecki iamskapfellt sem her at vera, er nu ertu kominn, þa hannðvæt þu vilia þinn vidr þig eda naudsyniar, er a adra hond ero³, fær saman hvartveggi, ok sia hvarir fle(i)ri ero, ok lat þangat vellta hug þinn, sem þar firi ero fleiri ok nauþsyniar meiri. Nu er fadir þinn frafallinn, en modir þin sitr eckilufi, hefir hon nu fe en forrædi eingi; stutt verda kvenna alit firi utan annars hialp ok asia firi at rada storum lutum, ok eigi vist, at hon fai sin sva giætt, at glæpalaust se vid gud eda hroplaust vid menn; oft fellr a konur hrop med tilverka, oft gerir ok ofund kvenna klatr, ok illzku hatr illt ordlag firi utan verdleika, ok er konum sin vannt at giæta; audfeingnir ero þeir, er a leita konur. En hvat er nu annat, en fe þat er i haska, ok þar er hon i abyrgdum, ok tyniz þar mikill fiarlutr, er til mikilla nytia mætti koma, ef heil rad kiæmi til ok forsia. Mættir þu, ef þu aftr hyrfir, heil ræd leggja firi mædr þina; mikil hialp mætti geraz af þeim fiarlutum fataekum monnum ok heilogum stodum; mættir þu, ef ek aftr hyrfi, taka salubot, modir þin heilrædi, frændr⁴ þinir hialp, helgir stadir ok vansomenn, sal fodr þins fagnat ok sva sialfs þins. Hvat leggr þu a mot þersu, Malce, ne(m)a þat eitt, at þu helpr þer, en hina hialpina leggr þu at baki þer, er vidara breidiz ok til fleiri manna tekr, ok er þat hætt, at þetta verdi midr at gagni, þvíat her er einum vid hialpat en hinnig morgum.« Nu var slikt ætlan min, brodir, sem nu hefir þu heyrt, ok stod þo eigi i einu(m) stad fost. Oft gerda ek mer þat i hug: «Ef þu stadfostir þetta i hug þer,

¹ þockudumz Cd. ² sem tilf. Cd. ³ ert Cd. ⁴ frændi Cd.

Malce, mun eigi þa mál þitt með abyrgdum. Nu er geigan í hug þínum, ok hætt at sie með haska, þottiz þu firi skommu með því einu mega gledia sal þína at firilita þat allt, er nu villtu¹ til lita. Er eigi sva nu, sem þu kallir þer rangt þat, er þu kalladir 5 þa riett, en þat riet, er þer þotti þa onytt? Er eigi borgid ollum, ef hverr bergr einum? Eigi² æ ek asia firi sal fedr mins eda modur, ok eigi þau firi mina sal, en enn sidr a ek at giæta fiar þeira, er eingis er vert hia sál mannz; oll verolld er eigi verd einnar godrar salu. Ek hefi heyrð, ef madr firilætr verolldina ok snyr vilia 10 sinum enn aftr til hennar, þa er sem veidihundur hverfi aftr til spyu sinnar. Segir eigi sva gud í gudspiallinu: ef madr firilætr munud, ok dregr fyst hann aftr til, hann er líkr manni þeim, er tekr til at eria, ok medan ardrinn gengr, litr hann aftr, en þa gengr ardrinn rangt ok gerir þar krakustig, sem hann skilldi iafna³ 15 for. Slikan hvern kvedr gud eigi verðan hans ríkis. Er eigi nu sem þeima guds domi visa ek í gard minn, þar sem gud gefr mer satt at sia, en ek vil eigi riet, ef ek lit nu aftr til þers, sem þa firileit ek.« En var .i. lutr í fari mínu, sagði Malcus, ok var sa mestr ok vestr, salution væri mer þeim nidr at drepa, því at ef 20 nuckur líkn mætti í þeim lutum finnaz, sem nu hefir ek upp talt, þa dreckir þessi einn ollum hinum, ef ek kiera fram míni ætlan. Þa hafdag ætlad at draga uundir mig nuckurn part af fienu, en sia var unyt ætlan, þvíat allt var eins at gera þat ok kasta munkinum, er eeki skal ser einn eiga na. Nu sa ek, fadir, at 2 þessi ætlan var unyt, en riettvisin matti eigi sigra rangan huginn. Sva atta ek hugum, fadir godr, sem nu heyrir þu, ok bordumz ek vid sialfan mik ok hugrenningar minar, þvíat onnur dro mig aftr a leid en onnur afleidis. Af þessu fangi fiellu ymsir hugir í briost mer, ymsir voru efri, en ymsir nedri, en sa tok stad, er aftr hvatti, 30 en hinn vard firi at lata, er fram villdi ok gods hvatti.

Tiada ek sidan ætlan mína firi abota, ok bar ek firi hann þat eitt, at mer þotti með heilu vera í míni ætlan, sagða eg. at mer þotti þat hialpsamligt at fara stundar brygð eitt at sia firi 35 modur míni ok fiarlutum, ok snua því til godra luta, er nu var uytialaust, ok því vennda í marga stadi með salubotum, er elligar mundi faraz með syudum. Vænta ek af honum sandyckis vilia mínum, leyfis ok radagiordar, en ek mætti þo odru. Hann æpi hatt moti mínum vilia ok kvad fiandann reisa slíka freistni í briosti mer, ok sagði marga munka með slikum hætti svikna

hafa verid af fiandans velum; tiadi hann firi mer margar godar kenningar ok god dæmi af helgum monnum ok helgum ritningum. Tiadi hann fyrir mer of fystu vara langfedr Adam ok Evu, at þau trudu, at þau skildu vera iamvitr sem gud; i þeiri ætlan ok ulydni urdu þau svikin, god synduz þeim heit þers, er aeggiadi, en hormulig var framkvama. Fullsatt ok fullsniallt taladi aboti minn firi mer.

En þa er þat tok eingan stad med mer, þa fiell aboti minn til fota mer ok bad mig dveliaz ok kasta unytri ætlan, ok bad mig minnar þurftar, at ek skilldi eigi svikia sialfan mig. Ok bar ek sigr i oekru vidskipti ok mer uþarfann, hugda ek, at hann sei meirr a þessi fortaulu ser til hugganar en mer til gagns. Brott fluttumz ek þa, ok aboti fylgdi mer, ok þotti honum, sem hann flytti lik eda daudan mann, en eigi þann, er salubotar væri at von, ok ræddi hann vid mik þessum ordum: »Brott ferdiz þu, son minn, ok finnr til þers sakir, þær er þu kvedr þer sannar þickia, ok ero þo rangar ok sannindalausar, hefir þu ok vorn firi mali þinu, en eigi tek ek vid þessum hlut, ok eigi mun gud taka, ennda mun þig þat hennda, sem mællt er, at vargr sætir þeim saud, er or kvium villiz.« Fyllidiz ok abota mins forsogn med sannindum.

Ek fluttumz þa i brott sva langt, at ek kom til þers stadar, er Bereroina heitir, ok þadan for eg til þers stadar, er Edissa heitir. En medal þeira stada .ii. liggr audn allt, ok er langt ok haskafullt firi heidnum monnum, at þeir taki til þrældoms ok anaudar, ok sitia þar oft krisnir menn floks at bida, þviat eigi hlydir famennt yfir at fara. Ok var sidan eigi langt at bida, at sannadiz saga abota mins, at vargr sætti þeim saud, er or kvium villtiz. Þa komu at oss heidnir menn falldæpir ok harsidir, halfnauktir ok i stuttum motlum ok vidum hosum, aurvamei a baki, bogi ok langt spiot i honndum, komo þeir þo til at beria, en eigi at drepa, gulldum (ver) þa afrod .lxx. manna, karlar ok konur. Rugl giordiz þa mikid i floeki vorum, sorg ok hugsyki, veinan ok veilan, barna gratr, togan ok tuttan, fiartion ok fata, þann greip greppr er gat. Idrapumz ek þa minna urada, en su idran var nytlaus, þvi at annars valld var nu a, en þa villda ek illa, er ek matta rada. Þar var ek ok annars mannz kona lypt upp a einn ulfallda, ok sa sami rekinn, sem fara matti. En vid ottadumz æ fallid, ok var sem vid heingim helldr en sætim. Matr oekar var a leidinni halvesodet slatr, en dryckr ulfallda miolk; fluttumz

um sidir ifir a nuckura ok komum til he(i)milis þers mannz, er ockr hafði hertekid, ok vorum leidd firi modur hans, ok urdum henni at knefalla. Hormuligt var skiptid, knefallid gudi at veita i munklifinu, en veita þat nu konu heidinni ok sonum hennar.

5 Lof se þer, gud almattigr!

Sysla var mer greidd, saudasveinn var ek giorr, huggadi mig þat i þeiri minni syslu, at sialldan sa ek eynd þeira, er med mer voro herteknir. Nockvidr¹ vondumz ek nu at ganga, þviat eigi nytta ek annat firi ofrhita², ok ætlada ek, at þat væri hefndin þelans, er þa var i briosti mer, er aboti taldi firi mer, er hvarki villdi þidna firi guds ast nie hans fortolur. Bæinir ok psalma, þa er ek hafda numid, hafda ek sva i veniu, at þeim lietta ek sialldan naudsynialaust; þackada ek gudi sinnu dom ok firiskipan; en hætt væri, at ek hefði kastad, ef ek hefda þangat komid, sem hugr minn stod til. Var nu hugr minn med godum hætti, ok vænta ek ombonar af gudi, ef svabuid stædi, ok kiæmi fannðinn enn eigi nyum prettu(m) vid. En þa gafz annan veg, eigi liet hann mig þa enn um kyrt sitia, fann hann veilar(!), hversu hann skilddi mik svikia i minni vesold. Oho gud, harmr er þat, er firi hans kvamu er eingi stadr oruggr, hvervetna ero hans snorur bunar. Ek þottumz nu vera i fylsnum, ok fann hann mik þar med þeim hætti. Ek var tryggri þeim, er ek þionadi, þo at heidnir væri, vissa ek, at sva hafði Pall postoli bodit. Kom af tranadi minum ok giazlu auki mikill i bu þers mannz, er ek þionada, ok firi þvi villdi hann launa mer starf mitt med nuckurri minning. En fatt er þat, at skiotara bregdi skaplyndi mannz en kona: þat sveik vit af Solomone spaka, styrk af Samsone; med þeiri snoru fiell David propheta; sva hafa margir farid, þeir er forgongumenn voru leingi i godum sidum ok dyrligu athæfi. Þetta nett reid fannðium nu til min, ok skaut i hug huskarli einum, er var minn ifirbodi, þvi vielrædi, at hann flutti til min mannz konu, þa er hertekin var med mer, ok bad ockr saman bua ok binnda hiuskap. En ek sagdi þat eigi vera mega, þviat vid vorum kristin, en kristnin bannar at taka annars mannz konu. En hinn heidni tok eigi betr vid þersum sannindum, en hann bra sverdi, ok hefði mik þar vid velli lagt, ef ek hefda eigi gripid vid henni. Tok ek hana þegar feginn, ok synda ek a mer fridar-mark, þott ok vera ufeginn. Oho fiandi, margfollð ero þin svik, þu teygdir mik or munklifi minn, nu geriz þin illzka berari vid mig, ætlar þu nu mik munu bregda þvi

40 1 Nuckud Cd. 2 ukiaeti Cd.

hreinlifi, er ek hefi æfinliga her til halldit, ætlar þu mer ok konunni syndina en þer salina.

Sva leid, fadir, sa dagr til kvellz, at myrkr kom aftan, ennda til myrkra var þa stefnt, en hellir einn var he(i)mili mitt, ok var hann hriufr ok rifinn ok þo vel at dropum buinn, þangat flutta ek at kveldi ok husfru mina¹. Vittu gud ok vid, i hveriu skapi ek var þa; en med ockr einum hiona var sa hattr, at hvart ock(ar)t hatadi annat, ok syndi þo hvarki odru sinn vilia, ok hvarki sagdi. Nu hugleidda ek mal mitt ok naudsyn, ok þottumz ek nu id fysta hertekinn vera, þviat sa var til umsata, er illt var a valld at koma; gret ek nu rad mitt, griet ek, at ek skillda munkinum kastat hafa ok binnda mig i hiuskap synndafullan ok abyrgda. Fiell ek nu til iardar, ok mællta ek vid sal mina ok sva vid sialfan mig þersum ordum: »Hvat stodar þer nu, Malce, at hafa firilatid fe ok frænndr ok fostrn(eyti) þitt ok fostrland, lausan eyri sem fastan ok alla heims munud, munligt kvanfang ok agiætt, er fadir þinn hafdi synt þer, ok þetta allt latid, til þess at þu skilldir all dri hreinlifi þinu bregda; en nu ertu aldri orpinn ok hefir hærur i hofdi, ok skalltu þvi nu liggia unndir syndum. A ungunum all dri, er þu hafdir i giæzku, þa varnadir þu vid syndir, en nu binz þu i syndum med slikum stormerkium, er alla vega aflar þu guds reidi, ef þu drygir. Illu heilli fysti þik aftr til fostrlanz þins.« Sva talada ek vid mik, en vid salina þersu(m) ordum: »Hvat þrifum vid nu til rads? sva þrongliga er nu komid malid, at annattveggia stenndr firi dyrum likams tion eda þin. Hvort skal nu drygia synnd þersa ok gremia sva gud at okr, ok bida sva hans hefndar, ok vita sva þina tapan eilifa ok vist þina æ i kvolum utan ennda ok sva likams, eda skal til þers hættu, at ockart hreinlifi hirdiz hreinsa(t) til eilifra ombuna. Nu liggir her sverd frammi, er brat ma þersu vid likaman lykta.« Tok ek þa til sverd(s)ins ok mæltu ek þersum ordum vid mik: »Hafi salin hialp en likamin lyktir, en hvartveggia um sidir eilifan fagnat, ok er vist vardveitt hreinliff til sinna ombona; liggi her nu likamin, en ek sialfr er vattr verka minna, sialfr se ek mig sakar hafa gort, ok sialfr hefni ek min a mer sialfum.« Þersum ordum ræd(d)a ek vid sialfan mig, fadir. Lagt ok leyniliga bra ek sverdinu ok visada ek oddinum at briosti mer i myrkrinu med þersu(m) ordum: »Lif heil, kona, ok haf mig helldr firi guds sakar i veniunt þinum en bonda firifaranda ser.« En su kona er mer var feingin hafdi skyniat min tiltæki

1 minn (d. 2 ok Cd. 3 hreinlifi Cd.

ok ætlan, ok þa er hon vissi vilia minn, skunndadi hon, allt er hon matti, ok fiell til fota mer med felldum tarum ok þersum ordum: »Ek bid þik, hinn liufi madr, ok ek særi þig firi varnn drottin, at þu spillir eigi blodi þínu at¹ luka þersu lifi þínu, veitu
 5 mer þat, at þu tak mig fyrr af lifi, ok blondum sva blodi oekru, ok veri þat oekar hiuskapr i guds angliti, þviat gud nefni ek mer til vitniss, þott eiginbondi minn kiæmi til min, þa munda ek
 6 eigi at villd minni samþyckia honum med likams losta, ok gud veit, at helldr villda ek bana^o þola en venuda aftr til sliks lifs. En
 10 hvi þarftu at taka a þig lifs tion? ek hafda ætlad sialf at bana mer, ef þu leitadir samþyckis af mer; tokum annat betra rað, byggim bædi samt sem syskin .ii. en eigi sem hion, haf vid mig salu ast en eigi likams; ætli lavardr oekar, at vid sem hion, en gud viti, at vid buim saman sem syskin; ætli þeir at þu sert bonndi
 15 minn, en Kristr viti, at þu ert brodir minn; þegar þeir sia, at ast er med oekr, þa hyggia þeir, at þat se af samlagi oekru en eigi af guds halfu.« Sat vil ek ok til þers segia, fadir, at fagnadr var mer a þersum ordum, fagnada ek ok styrk þeim, er ek fann a konunni. Hlydda ek a hennar ord, ok þektumz ek hennar heilrædi,
 20 eigi þotti mer þa sem fyrr, at kold ero kvenna rad, ok lagda ek ast a hana firi guds sakir ok giæzku hennar. Alldri kom honud min a likam hennar beran, alldri sa ek buk hennar beran, ottudum(z) æ fallid, ef ek færda mig ofniog i freistni. Lifdum þa med slikum hiuskap marga daga, ast var meiri vid oekr, en gruur miuni af
 25 henndi lavarda oekarra. Vel var þat manad heilan, at ek sotta eigi til hus heim, ennda kom eeki af husi til min, þviat ast okr giordi þeim meira trunat, en fyrr hafdi verid.

Nu leid a sturndina langt fra þersu, þa gerdiz sva til, at ek sat dag nuckurn einsampt i eydimork, rennda ek hug minum til
 30 munklifis ok abota mins, er mig hafdi fostrad ok vel halldit; syndiz mer þa minn hagr² med vesold, en þeira med vizku. En þa er ek var i þessi ætlan, leit ek i iardrifu nuckura langa ok miova: vall ok udi maurum su rifa, en þeir voru allir i starfi ok undir byrdum, ok var byrdrin meiri, en sa sem bar; adrir baru frio med munni
 35 sinum, adrir fluttu molld or holum, allir hofdu einhveria syslu firi hondum; ef nuckur do, þa var þat sumra sysla at flytia likami brott med fullu skilriki; ef annar for mot odrum, þa vægdi hverr firi odrum. Fogr var mer sia syn ok nytiafull, minntumz ek a þat, er Solomon sagdi vid lata menn, hann bad þa marka af

atfærslu maursins ok þvi fylgia; þviat hverr vann annars syslu ok
 lietti annars byrði, eingi vann sier, en hverr vann odrum, þviat
 allir attu allt, en eingi atti ser einn. Ok unndir sliku athæfi var
 aboti minn ok brædr minir, en mitt athæfi var þa meirr med
 eymdum, þeir unnu ser ok Kristi, en ek vann heidnum monnum. 5
 Hrygdiz nu miog hugr minn af syn þersi, ok med þersum hrygleik
 venda ek aftr til kerlingar minnar at kveldi. Hon fann brat
 ogleði mína ok at sokum frietti, en ek sagði ok hvatti ek hana
 til flotta, ok hon samþygti. Bad ek hana l(e)yna, ok hon iatti, bad
 ek hana at radum hyggia, en hon het at mega gott ok vilia, þviat 10
 eeki matti hon þat gott, er hon villdi eigi, en vanndi giordiz a um
 ok naudarhlutr mikill. Tvær milur voru til vaz nuckurs, ok eingi
 eykr þangat, ok eingi er ifir kemz, ok a vatninu hvarki skip nie
 floti ok eeki vidartre til. Hvarkis sart var þa oekart hiarta,
 þviat þat hvarfladi medal tveggia luta, þat var von ok otti; 15
 stundum gafu vid okr vonina, en er ottiun kom, vard vonin at
 aungu. Nu var af þvi oekart hugskot sart, at fyst var akauf til
 brotla(u)psins en framkvamu von litil, en otti hinn mesti, at vid
 yrðim aftr dregiu til draps eda einhverrar pinu, ef vid yrðim a
 flottanum fundin. Aumligt var nu ifir oekr rad at lita, annat- 20
 tveggia vera allan alldr unndir ifirbodi heidinna manna ok þar
 bida enndadag, hyggia at eins at kristni, en litid af hafa - eingi
 er sa, er tidir veiti, eingi heila fortolu, eingi skript eda adra
 hialp, þo at naudsyn stanndi - en ella at leggja sig i lifs haska ok
 rekaz i braut, en fara aftr, þegar er naud kemr; hefir eigi morgum 25
 naudr ok fataeki mikid kennt at hugsa?

Kom mer i hug um sidir, at i bui lavardar mins voru .ii.
 hafrar; fieek ek þat rad, at ek drap bada, ok flo ek belgfætti, ok
 þurkada ek slatrid til nez oekr, en belgina til farskosta blasna ok
 vinz fulla. En þa oekr syndiz faur oekra byria, riedu vid til at 30
 kveldi, er flestir svafu, ok allir ætludu, at vid svæfim; sottom
 sva til vazins, falum oekr gudi a henndi, ok badum, at hann
 drekti, ef hann villdi; settumz þa a sinn belg hvart oekart, ok
 hafði hvartvegia oekart nuckud af slatri; fluttumz vid miog vel
 ifir, þot straumrinn bæri nuckud af anni, belgir firi skip, en fær 35
 firi arar, guds miskun firi styri, en vid heliarmenn, ef hon
 brygdiz. Slatrid spilltiz sva miog firi oekr, at eigi mundi vera
 .iii. daga nest. Nu gerdiz af þvi ny kvida oekru radi, er¹ vegrinn
 var langr en nestid litid.² Lof se varum drotni, er hann pinir

1 en *Cd.* 2 latid *Cd.*

sina vini ok refsar þeim okynni. Nu stendr mikill vanndi til hannda, lifs aftak ok lima ok aftrdratt(r), ef menn sækia eftir ockr; en þo at þersa missi, þa er sulltr firi henndi, er meiri meinlæti er at þola en firi vapnum at deya, ok enu dyra haski, 5 þott matr se nogr. Þvi næst tokum vid til matar, ok atum hvarki mikid nie gladliga, tokum sidan a ras ok hlupum, sem vid mattum mest, litum þo aftr ok sam .ii. menn hleyþa eftir ockr a .ii. fara-skiotum, þeim er dromedarij heita. Eigi ma annat segia, en i voxt færðiz ockarr otti; sva sortnadi firi augum, at svaurt syndiz 10 solin, þvi at sva þotti ockr, sem þar fari bani ockar, er husbonnd-inn for. En sva er, sem mælt er, at þa er botin næst, er bolid er hæst: þa er otti ockarr, var mestr¹, sam vid hellisskuta .i., er langt geck i iord midr; venndum til hellisins ok þo med otta, þviat ormar ok edlur ok allzkyns eitrvikvenndi sækia iafnan 15 slikan skugga, ok var naliga, sem vid flydim annarri henndi banann, en annarri henndi sottum vid til banans, þviat bani syndiz bædi bak ok firi. Leitudum vid þo i hellinn med þeim ordum, sem trua ockr stod til: ef gud firilitr synduga menn, þa hofum vid bana. Krupum þa inn i hellinn, ok sa eeki, þviat sol ok otti tok 20 syn fra ockr um nuckura stund, sem þeim verdr, er i solskini ganga; komu(m) sidan i husid. Opnuduz ockr augu, en otti vox: la þar inni skampt fra ockr id oarga dyr a hvelpum, en færðiz i voxt ockar otti ok haski, annar uti firi dyrum en annar inni. Miog var þat allt senn, at vid litum dyrid ok heyrdum firi 25 dyrum uti (kalla) med þersum ordum: »Ut, ut, drottins svikar, ut hlaupngiar, ut nidingar! lavadr yekar kallar yekr; hvi seinkit? ut þit, verdit ut, þott þit vilid eigi! þvi hardari pinu fai þid, sem þid seinkid meir.« En vid lagum eigi þvi sidr ottafull. En i 30 ockr hion ut at draga eda mein at veita. Lof se þer, drottinn, hversu bratt þu vendir³ þinni reidi til miskunnar. Skamt var ockar uvin inn kominn, þa fleygdi dyrid ser upp, banar þeim, er ockr villdi bana ok undir þrældom draga. Annar æpir uti ok fryr hinum megins ok hugdi, at vid mundum forstod veita; rasar 35 þa inn med sama radi, ok vard at uradi, þvi at dyrid banadi bad-um þeim. Mikil er þin miskunn, drottinn! hvern mundi þers vara, at madrinn mundi mer til bana settr, en dyrid til vardveizlu. Miog aukunnaz(!) þa madrinn, er hann firilætr miskunnina, en dyriþ stigr ifir nattuuna. Slikar ero guds iartegnr bædi fornar

40 1 mæstr *Cd.* 2 þok^rra *Cd.* 3 væindir *Cd.*

ok nyar; en þó at guð hafi birt firir okkr þersar iartegnir, þá toku við þó goða von, at oekart mal mætti frelsaz. En eigi mattu við ottanum kasta, ne briost oekart eekalaust vera. Nu var sa otti eftir, at dyrid mundi ser til handa veitt hafa bradina ok mundi vilia sæta okkr kvikum en þeim dauþum. Blezapr se 5
 guð, er bez sa firi sinum skepnum, gaf dyrinu hogværi en okkr lif. Þviat eftir fall þeira tveggia tok dyrid hvern sinn hvelp með munni sinum ok flutti sig brott, en liet okkr þar frials inni vera. Losadi þetta nuokud oekart briost af otta. Gekkk ek þá ut um sidir at miosna, hvad titt var, ok æ þó ræd(d)r um skaplyndi dyrsins, 10
 en allt lagdiz þá til hialpar: fannz þá firi dyrum uti .ii. faraskiotar hladnir vist ok dyrligum dryek.

Skyni þeir er heyra, hversu marga vega guð lætr manni, eða hversu marga vega hann huggar hann. Skommu var okkr naud, sultr ok ofrelsi ok lifs haski, en nu naudr farinn, en audr gefinn, 15
 sultr sloktr, en matr nogr, otti horfinn, en lif orugt; þvi guð liet þvi dyr dyrum eigi þyrma, at við skilldum hafa mat ok dryek ok fararleyfi. Stigum nu þar a faraskiota, ok a tiunda degi komu við higat i bygdir þersar. Fal ek okkr her a henndi brædrum, þvi at aboti minn var þá dauþr. En ek fal konu þersa nunnum 20
 a hendi, þot hon se nu með mer, þviat ek unna henni sem systur minni, veitta ek henni hialp; giætta ek hennar, en hon min, ok guð beggia. Nu lykr heilagr Jeronimus, segir með þersum ordum þersa sogu saunyrði Maleus gamall madr ungum, en ek mun segia hreinlifismonnum. Guð giæti allra var nu ok iafnan. Amen. 25

A P P E N D I X.

(Cd. 544 qv., Hauksbók, Hb.; et Par Steder ere nogle Membranfragmenter i 696 qv. jævnførte, Fragm.)

Viðræða líkams ok salar.

Bok þersa gerði meistari [Valltare af sambvrð¹ tveggia manna, 30
 ok ræðir hvarr við annan, af sinv efni hvarr. Annarr skyniar heim þenna ok þá, er hann byggia: hann hefir þekt svndrþyeki manna, at annarr stvndar til friðar ok giœzkv við alla menn ok

¹ [Saal. efter Fragm.; valltir af sallibur (utydeligt og usikkert) Hb.

villdi vm sitt bva, vna ollvm rettinda ok veita ollvm vingan, ok sva vill hann þiggia; annarr hefir hatt annan, fagar illzkv, elskar vfríð, vnir eigi sinv, tekr ok rænir, hvat er hann kann fa, otar ollvm grimleik ok fiandskap ok vvingan. Nv vndirstoð sa er þetta
 5 setti saman, at eigi hafa allir menn eina nattnv: Ef einn er styrkr, annarr er breyskr; ef annarr er harðr, þa er annarr blavðr. Ok því skipar hann tveimr i þersa viðræðv vm veralldlegt angr ok atbvrði, ok talaz við æðra ok hugreeki, annat með kveinan, en annað með hvggan. En síþan talar maðr við sal sina, hversu virk
 10 hon var sinvm drottui, meðan hon hellt fegrð sinni, ok hversv fogr ok frið hon var skopvð, ok hveria ast er varr drottinn hefir lagt við hana, er hann hefir þo sinni miskvnn til hennar vent, at hon hafi siolf sig savrgat, ok af því baki við honvm svvit, ok at hans miskvnn er henni æ heimol ok bvin. Ok birtiz þar, hversv
 15 sakir falla, mein slockvaz ok syndir fyrirdiarfaz, ef sonn iðran kemr ok hellz hon með staðfestv.

Hefr æðra kvein sina fyrst vm andlat, sem þat se heimsins anmarki, er hans ollvm anmarkvm lyeter, sem er vart liflat.

Æðra gripr sva til orðs við einnhvern: þrekvmann með ognir
 20 ok segir sva: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: Ecki er þetta nymæli, með þeim hætti geng ek i flest hvs, at ek ætla mer vt at ganga; sva var mer ok skipað i heimenn, at ek skyllða or honvm fara.

Enn mæli æðra: Deyia skalltv!

25 Hvgrecki svarar: Nattnvra mannz er þat/en eigi pinsl. *last not suffering*
 Æðra mæli: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: Þat erv allra landa log, at lán se golldit; með lani er mer þersi heimr en eigi með gíof.

Æðra mæli: Deyia skalltv!

30 Hvgrecki svarar: »Þat er flestra siðr, er gongv taka, at venda heim, þa er fvlhgengit er. Orlendi² er mannz lif a iarðriki, ok a fostrlandi at vera með fystvm en (i) vtlegð með leiðv, ok er eigi rett, at maðr kveini vm þat, at honvm se heim visað or vtlegð.

Æðra mæli: Deyia skalltv!

35 Hvgrecki svarar: Til þers kom ek, ok til þers stvnda ek, ok þangat draga mik allir minir dagar; þenna stefnvdag setti mer nattnvra, ok verð ek hann sva at hallda, sem hann se með eiðvm bvndinn, því at hann ma engin aflaga.

Æðra mæli: Deyia skalltv!

40 1 ellihvern *Hb.* 2 erlending *Fragm.*

Hvgrecki svarar: Heimska er at ottaz þat, er maðr ma eigi forðaz, hversv lengi sem fyrirferst.

Æðra mælr: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: Eigi em ek sa enn fysti ne enn síðasti, margir hafa fyrir mer farið, ok margir mvnv eftir.

Æðra mælr: Deyia skalltv!

Hvgrecki svarar: Allt þat er vpphaf hefir þat skal hafa niðrlag.

Æðra mælr: Heyri ek, at lífið er þer vm nattvrv davða; nv lat sva til bera, at hofað se af þer hoggit.

Hvgrecki svarar: Pinsl er at skemri, en andlat at skiotara.

Æðra mælr: Sva kann til bera, at margir vinni a þer, ok verðir þv fyrir margra manna sarvm.

Hvgrecki svarar: Eigi varðar, hve morg sar erv, eitt man vera banasar, enda ma ek eigi meira afla en einvm davða.

Æðra mælr: Fysiligra man þer þickia at deyaia a þinv fostrlandi en a vkvnnv landi, en þv mant þo vtlegð sæta ok vtanzanz deyaia.

Hvgrecki svarar: Þvi missi ek eigi fostranz mins, at ein er ollvm gata til hinna, ein framkoma, engi er hinvm davða vheimol gata.

Æðra mælr: Utanzanz mantv deyaia!

Hvgrecki svarar: Slik þicki mer sœmð min vti sem heima.

Æðra mælr: I œskv mantv deyaia, ok man þer þat hormvng þickia.

Hvgrecki svarar: Samskylldv¹ a nattvra a envm vnga sem a envm gamla, hvn avkar eða vanar vetra tal eftir villd sinni, aller bva vndir einni skylldv. Enda er myklv betra vngr at deyaia, en sva lengi at lifa, at þv œskir at deyaia. Spekingr einn Seneca at nafne mælr sva a latinu: Meðan er bezt at deyaia, er mann lystir at lifa. *Hee datur pena diu uiuentibus ut renouata clare domus multis in luctibus mox perpetuo memore et nigra ueste senescat*². Þat er heimollt þeim er lengi lifa, at æ se hvs þeira vndir nyiv meini ok æ sorg i eilifum grat, ok at þat elldiz i svortvm klæðnaðe. Þat var síðr forðvm, at davða menn ok aðrar skapavnir skyllði grata i svortvm klæðnaði.

Æðra mælr: Deyia skalltv!

¹ samskyllða *Hb.* ² *Juvenal. Sat. X, 243-5:*

*Hæc data pœna diu viventibus, ut renovata
Semper clade domus, multis in luctibus inque
Perpetuo mœore et nigra veste senescant.*

Hvgrecki svarar: Þat er mer margra meina lavsn, ok væri þo mikit, at eigi væri meira, en ek þyrfti eigi elli at ottaz. Jvvenalis segir: Eigi þarf at ottaz skiotan davða ne harðan, elli þarf at ottaz, eigi davða, því at elli kvelr, en eigi davði, ok er betra, er 5 vandræðvm lyktir, en þat er nærir vandræði.

Æðra mæli: Vngr mantv deya!

Hvgrecki segir: »Sv er min elli, er ek fæ.

Æðra mæli: Deyia skalltv ok missa graftar.

Hvgrecki segir: Virgilivs segir: Lett er graftar at missa; himinn 10 hyl þann, er eigi hyl legsteinn; litlv varðar, hvart dyr eða elldr svndrleysa mann, því at allt sækir i iorð, hon gat ok hon við tekr.

Æðra mæli: Missa mantv graftar.

Hvgrecki segir: Ef ek kenni þers ecki, þa er mer þat ecki mein.

Æðra mæli: Vgrafinn mantv liggia, dyr mvnv slita þig, eða 15 vrð man kiøfa þig.

Hvgrecki segir: Eu hvat þo þv liggr iarðaðr inni byrgðr fvllr ok snykiadr með fvnyv kvíð, gnagaðr gagusmoginn² moðkum, sva hatrsfvllr, at eigi vilia vinir sia þig.

Æðra mæli: Allt lætr þv þetta litið, hvart er davði er með 20 nattvrv eða með vapnyv, ok hvar likame er kastað, enda mantv ok missa iarðarinnar. Eu hvat mantv segia, ef sott kvelr þig lengi?

Hvgrecki svarar: Þo at ek missa iarðanar, þa missi ek eigi iarðar. Snvðarlavst er hinvm framfarna groft að oðlaz; þeim er lifa er þat til gagus ok hvgganar: til gagus, at þeir dragi eigi með 25 nosvm vþefian þar af at spilla heilsv sinni; til hvgganar, at þeir sia eigi nanvng(!) sinn svivirðlega liggia. Minkar ok harm því skiotara, er likamr er fyrri fölginn, en langæ sott er manne freistni; eigi ma i því e(i)nv reyna mannenu, hversv harðr hann er i anmarka eða ravstr i bardaga, eigi reynir siðr manninn sott eu orrosta; 30 þrek manz reyna bæði vapn ok rekkia.

Æðra mæli: Hvern þrek mantv þa hafa, ef riða skelfer þig?

Hvgrecki segir: Annað tvoggia lætr hon mik, eða ek hana, eigi megv við eiliflega saman bva.

Æðra mæli: Lítills virðir þv enn þetta. En ef sva kemr til 35 af þrai þinv ok einlyndi, at menn tali illa til þin?

Hvgrecki segir: Engi ma orðlax missa; en hormvng er mer þat, er ek hefir til gort sva, at ek veit eigi retta vorn orðvm þeira, ef goðir menn ok staðfestvmenn tala illa til min; en vera kann, at eigi sva illa [se, ef 3 vondi, því at þat er svmvv hvndvm

40 1 fyll *Hb.* 2 gangsmogin *Hb.* 3 [sem *Hb.*

holldgroit, at opt geygia þeir saklavst, ok er þat meirr af illri veniv en af nattvrv; sva gera ok vondir menn, af illri sinni veniv veita þeir meirr illyrði en af tilverkvm, ok er þat þeira svivirðing en eigi min.

Æðra mælis: Litils virðir þv enn þetta. En hvat ef þv verðr 5
vtlægr gerr?

Hvgrecki svarar: Her villiz þv; hverivm dvganda manni er hvert land sem fostrland; staðr einhverr ma mer fyrirboðinn ver(a), en eigi fostrland; hvert er ek kem, þa kem ek æ i fostrland. Skipti ek fostrlondvm, en engv tyni ek; ef nockot er vel með 10
manninvm, þa skiptiz þat eigi með staðnvm.

Æðra mælis: Æ man þer harmr vera i brottvisan þinni.

Hvgrecki segir: Hvat skiptir þat? Ef litill harmr er, þa er lett at bera, en ef mikill er, þa er sæmð at viðfrægri, en ombvn 15
at meiri.

Æðra mælis: Margir ala¹ ser mikinn harm af slikv.

Hvgrecki segir: Eigi ener beztv ne ener vitrvztv.

Æðra mælis: Fair erv aðrir, þvi at harðr lvtv er orlending.

Hvgrecki segir: Eigi er harðr, en of fair megv bera, þa vervm 20
i þeira tali.

Æðra mælis: Þat er eigi lett, ver ervm breyskir af sialfri nattvrv.

Hvgrecki svarar: Kennvm engan veykleik nattvrv, styrkia gerði hon ors.

Æðra mælis: Hversv þætti þer, ef ek mætta flyia harminn? 25

Hvgrecki segir: Fella mattv en eigi flyia; hvग्ga sialfan þig, með gleði skal harme rinda.

Æðra mælis: Mer er þvngt fatœki mitt.

Hvgrecki svarar: Þyngri er(tv) fatœke, en þer fatœket; litið er þat, er nattvra kveðr ok henni vinz, ok er fyrir þvi með þer 30
litið, en eigi með fatœkino. Hvgr þinn er fatœkr, en eigi sialfr þv, með minna komtv i heimenn, en enn hefir þv, ok minna mantv a brott bera. Ef þv hefir þat, sem nattvra beiðiz, þa erttv eigi fatœkr, en ef þat þrotar þig, þa er heimili þitt fyrir hondvm, er við þer tekr til ævens vistar. Lifa fvglar ok onnvr kvikvendi 35
ok kvnnv engar iþrottir, ok er kynligt, er maðrenn kvíðir, þar sem hann ser hin kreatyr hialpaz.

Æðra mælis: Fair erv þeir, er eigi vilia fe hafa, ok hefir margr mikít.

Hvgrecki segir: Margir hafa ser fé til mikilla meina, því at morgvm veitir þat dramb ok ofrhvga, syndir ok savrlifi.

Æðra mælir: Ryggir mik þat, er ek hefir eigi fe mikit ok riki.

Hvgrecki segir: Þv segir rangt, því at mikit fe ok riki mætti þér rikri maðr af þer taka ok margr annarr atbvrðr, ok væri þa með hinvm synd, en með þer skomm ok vanvirðing. En nv ma þig eigi sv svvirðing henda.

Æðra mælir: Enn megv mer mattvgir menn sneypv vinna.

Hvgrecki segir: Glez af því, at þv hafir litið megin til illz.

10 Æðra mælir: Mikil gleði er þeim, er feið hafa.

Hvgrecki segir: Rangt segir þv, því at fiargeym(s)la er með hvgstott ok ihvga; en ef geytlanarmaðr hefir, þa minkar skiott; en ef agiarn maðr hefir, þa er nytialavst, því at hann neytir eigi ok er æ þystr at afla, en otti at tyna.

15 Æðra mælir: Orlyndr maðr ma ok fe hafa, ok gleðr hann með fe hvskarla sina.

Hvgrecki segir: Ætlar þv, at menn fylgi manninvm? Eigi er sva: flvgvr fylgia hvnangi, mavrar hveite, vargar ræ; fange fylgia þersir en eigi manne.

20 Æðra mælir: Hvat velldr því, at flester menn harma fetion, ok sva harma ek?

Hvgrecki segir: »Betra er, at þv hafir fe tynt, en fe þer. Haski lifir þer nv at minni (at) vela þig, ef þv hefir tynt fe ok fiarfystvm. En ef fe er farið ok fyst lifir, kvnn þo offvssv, at 25 efnvm er vndan kipt, þo at fegraði life. Þinn lvtr er at betri, því at þv hefir fe tynt, en fe hefir morgvm tynt.

Æðra mælir: Fari þat fe, sem ma; ryggir mik feleysi ok þat annað, at ek hefir eigi erfingia með feuv.

Hvgrecki segir: Ef þv harmar erfingialeysi, þa glezt af því, er 30 þv þarft eigi hann at ottaz, er þv missir. Morgvm hefir erfingi otta fengit, því at hann er með miklvm ihvga, ok vendir þat oft til hormvngar, er menn venta ser til hvgganar. Nv virð eigi letti til skaða ne hialp til harms.

Æðra mælir: Litið vinn ek i orðræðv við þig, en finna man ek 35 þat, er mer þiekir hormvng vera. Hvat villtv vm þat tala, ef ek hefiravgvm tynt? sva er þa, sem tynt se nytsemð allra lima annarra.

Hvgrecki segir: Mikit illrar synar efni ok mikils hegoma er svvið af þer. Slokt avgv dreckia morgv meine, en heil morgvm manne. Avgvn hafa morgvm manne a stvld visað, hordom ok annað 40 savrlifi ok a marga aðra misverka, ok væri margr sæll(i), ef hann

hefði sialfr avgv sin vt stvngit, en þvi fylgt, er þav hafa a visað, ok aðrir limir hafa með þeim samþykkt.

Æðra mæli: Gagnmæli lyt ek nv sem fyrr, litils virðir þv likams limi þina. En hvat vm born þin, er alin erv af likam þinvm, grata mantv frafall þeira.

Hvgrecki segir: Heimskr er sa, er manna missi grætr, rangt er þat at syrgia, at helldr hafi Kristr en ek; meira er at virða hans viðtokv en brott-tokv.

Slik er senna æðrv ok hvgreckis, sem nv er talt. En sa hefir vel i ollvm malvm, er sva gerir, sem spekingr einn mæler: Þat hœfir dvganda manne at kiosa ser rett efni ok vera siþan staðfastr a; þvi at eigi skekr fastan hvg freka borgarmanna, er rangt vilia, eigi grimt viðrlit rangs yfirboða. Þvi at sva segir Lvkanvs: Otti vkomins meins hefir margan dregit i mikinn haska, ok er þvi sa styrkaztr, er hann er með staðfestv bvinn at (taka) við þvi, er hann ottaz. Tvllivs segir: Þat byriar staðfostvm manne at drepa eigi, þegar er nockot gengr i moti, lata helldr hvarki ymian eða vmgnaddan visa ser af rettv. Seneka segir: Margir erv þeir lvtir, er ors þrongva. Opt er otti varr eptir ætlan varri ok sialfsmiði en eigi af sonnvm efnum, ok hœfir eigi, at maðr geri sig avðkvisv vmfram þorf, þvi at opt fyrirverðs þat, er sva þotti sem fyrir dvrvm stœði. Þetta erv spekinga orð; ok er þat likara, at varla megí gott efni leggiaz vndir vandar lyktir, þar er mal er með rettv reist, með drengskap halldit ok með staðfestv fylgt¹.

Nv af þvi at vti er viðrœða æðrv ok hvgreckis, þa byriaz her onnvr rœða, er maðr talar við sal sina, ok byriar þar eð² siðarra, sem eð fyrra lettir af.

¹ Slutningen af denne Samtale mellem Frygt og Mod findes ogsaa i Codex Delagard. fol. IV, V, VI, VII i Upsala, og meddeles her efter denne:

sem þui hava á visat, en aðrir limir fylgð væita.

Æðra mæli: Gagnmæli lyt ec nu sem fyrr ok androða, þuiat litil(s) virðer þu licams limi þina; en huat hina, er fofðer ero af licama þinum, þat ero bornn þin, hugsa matt þu frafall þeirra.

Hugrecki segir: Ohyggin er sa, er harmar barnna missu, ne þat at syrgia, at helldr have Kristr en ec; mæira er at virða hans viðtaku en brottaka(!).

Slik er æðro sennor oc hugreckiu, sem nu er upp talt. En sa hefir vel i aullom malom, er sua gerir, sem spekingrinn mæli, at þat hœfir huerium dugande manni at kiosa ser rett efni oc siðan vera fast-halldr a þui oc þui fylgia oc iamnan gott gera.

² er Hb.

Likamr mæler: Nv vil ek vingiarnlega ok kvinnlega tala við salo mina ok með astar ansvorvm kveðia margs þers, er mik forvitnar vm hennar hatt; skal sia viðræða vera með goðo tome, sva at fyrir mege hygsa bæði spvrdaga ok ansvor. Engi skal ok enn
 5 þriði hia vera, því at oft dvel goð rað fiolmenn yfirseta, ok verðr sem orskvirðr, því at sitt þickir hverivm satt, ok því vil ek við hana eina tala, því at þa man mer eigi i avgv bita sanz at spyria, veit ek hana þa eigi skamfyllaz satt at segia. Ok því bið ek þik¹, sala min, at (þv) seg mer, hvat þv elskar bez, ella ef nockor er
 10 sa lvtr, er þv lofar vmfram alla aðra, ok þer þickir sa einn ollvm avðrvm betri; því at ek veif, at þv matt ecki elskvlavs vera, því at hvers lif stendr i nockori elskv, ok því vil ek, at þv segir mer vtan alla skamfylli, hvat þat er, (er) þv hefir kosið þer at elska vmfram alla lvti. Ok af því at ek vil avgliosan gera spvrdaga
 15 minn, ræðvm nv vm heimenn ok vm alla þa lvti, er i heimenvm erv. Þv finnr þar margra fagra lvti ok asynilega, ok þo at eigi se sva goð ravn a, sem morgvm þickir² vera með bloma, þa er þo fioldi þeira, er teygia manninn til astar við sig, teygia með fystvm, hallda með minvgðvm. Gvll skin með minvgðvm, sva dyrir
 20 steinar, pell ok fogr klæði gefa fegrð, gera fegrð, þat er seint er at telia, því at þv kant ok hefir kvnað alla þersa lvti með iðvlegri syn ok sonnvvm ravndaga. Nv bið ek þig, at þv seg mer, hvat þv hefir þer einkat af ollv(m) þersvm lvtvm, er erv.

Sala mælti: Nv er farið lyndi minv, at allt þat, sem ek se
 25 ynuilig(t) mer fyrir avgvvm, því ann ek; en til þeira lvtu, sem mer erv vsynilegir, kann ek siþr at skipa elskvga minn, ok því er sa engi lvtr, er ek hefir mer til astar einkað. En þat finn ek, at þersa heims elska er með flærð ok svikvm, ok því verð ek i annan stað til astar at leita, ok em ek því i þeiri reikan, at ek veit eigi,
 30 hvert ek skal til astar leita, því at bæði er, sem þv segir, at ek man eigi astarlavs vera, enda finn ek eigi sva sanna ast, at meðr fvllri se staðfestv.

Likamr talar. A því er mer gleði, er ek skil, at þv hefir hvergi staðfest hyg þinn a veralldar lvtvm, en þat er mer meðr
 35 harmi, er þv hefir eigi speki fvlla eilifs fagnaðar, ok því er hvgr þinn i reikan ok ner eigi fvllri hvilld. Nv meðan þv hefir eigi allan hyg þinn til veralldar snvið, þa ertv i galeyssi, ok verðr fyrir því at visa þer aleiðis; en þa værir þv avm, ef þv heffir til veralldar snvið þinni ast, því at þa hefðir þv fyrir tapað fostrland þitt

40 1 þin Hb. 2 þa er þo tilf. Hb.

ok kosið þer vtlægð; því at enga hofv ver her heimildar vist, sem Pall postoli segir: Non habemus hic manentem ciuitatem, set futuram inquiramus. Enga hofv ver her ævens borg, helldr leitv ver hinnar, er vkomín er. Orlendvmz ver fra Kristi, meðan ver byggivm þenna heim, ok hefðir þv þig þa vtlægia gerva fra Kristi, 5 ef þv hefðir með ollv til heimsens vikið þinni ast. En þat er gott vpphaf þer til hialpar, at þv kant at skipta ast þinni ok flytia til ens betra, því at þv matt enn slitatz or veralldar ast, þegar kynniz meiri frægð ok sannari sæla, er þv att, ef þv mátt allan hvg til fella.

Sala talar. Hvorr fær mer þat synt, er eigi ma sia, eða 10 hversv ma ek því vnna, er ek spyr at eins til? Veralldlegir lvtir, er ek se ok ek ma vnna, erv skriðaler ok hverfa bratt, ok erv því slikir lvtir með eymðvm. En hitt er enn vndarligra, ef ek skal vm alla mina lifdaga visa ast minni til vsynilegra lvtu ok þeira leita ok þo eigi finna. Veit ek, at engi ma við astarleysi þva, æ 15 verðr (at) minzta lagi sialfvn ser at vnna, ok mætti þann þo varla mann kalla, er sva hefði menzkv fyrirlatið, at við sig einn hefði elskv, en við engan annan. Nv með því at vant er til vsynilegra lvtu ast sinni at venda, þa ger annaðhvart, at syn mer ast þeira lvtu, er ek se, eða hitt ella, at kipp þeim fra mer, ok syn mer aðra, 20 er mer vinni meiri hialp ok elskv.

Likamr svarar: Ef þv ætlaz því at fella ast a þersa lvti, at þv ser þa, ok þer þickir mvnleg vera fegrð þeira, hvi anttv eigi sialfri þer meirr en nockorvm lvt oðrvn; því at þv ert feгри en nockor lvtir annarr, ok ein sigraðir þv með þinvm venleik fegrð ok 25 bloma allra synilegra lvtu ok allz heims. En hvat hyggr þv, ef þv mættir sia sialfa þig, hverra avita þv værir verð, ef þu skipaðir til nockors veralldar lvtar ast þinni en til sialfrar þinnar, því at þv ert bæði mætri i skipan ok feгри i asion.

Sala mællte. Avga ser allt, ok ser þo eigi sialft sig, ok þo 30 at avga se i andlit skipat, þa fær þo eigi anlít seð. Anlít vart kynnir ors annarra manna tilsoqn, ok vitv ver viðrlit vart af sogn en eigi af syn. Ma ok skvgision nockot vitra ors af varv viðrliti; mættir þv finna þa skvgision, er ek mætti sia viðrlit hvgskotz mins eða fegrð mina, þa væri þat vndarlegt nymæli. En þo at þat væri, 35 þa mvndi þvigit betr virðaz, ef ek skyllða ast mina draga or einni skvgision ok þar a sproga meirr at vnna því, er hon visaði mer a. Nv með því at þat ma ecki vera, ok eigi fæ ek sialfa mik seð, því vendi (ek) þangat, sem (ek) kem syninni við², fyrir því at ek

(veit), at ast ma eigi einsaman hvarfa, ok eigi er ast, ef hon dreifir eigi sínv megne ok miðlar framarr en við sig eina.

Likamr talar¹. Sa hvarfar ecki ser einn, er gvð er með, ok eigi slockiz með því astar megin, at maðr vendi fystvm sínvm fra vandvm lvtvm ok svivirðlegvm til dymætri lyta. Sa gerir helldr rangt við sialfan sig; er vsæmelega lvti leggr i virðing ok tekr við sialfan sig i astarfelag, ok er því vitanda, hver rett er astargrein. Sa er hann stvndar a retta ast, þa skal hann i fystv skynia sialfs sins tign, hvat honvm berr eða hvat eigi, því at honvm berr eigi, at hann geri rangyndi sialfs sins astar. En sa gerir rangyndi sialfs sins astar, er hann fyrirliðr eð betra en kýss eð herfilega; en þat er rett ast at handvetta tva goða lvti, ok hinvm vnna, er æfri er, því at lytr einn goðr lvtv fyrir oðrvm betra. Ok hæfir fyrir því, sala, ef þv villt, at eigi hvarfi ast þin einsaman; ger hana þo eigi sva viðræsa², sem ill kvende gera, biððaz ollvm en vnna engvm. Ef þv ser þig eigi sialfa, spyr aðra, hver þv ert, ok trv tilsoqn þeira. Vik allri ast þinni til eins vnnasta, pvtv er sv, er ollvm er heimol. Þv att þer festarmann ok kenner hann eigi, hann er ollvm fegri, ok veiztv eigi. Ef hann hefði eigi seð þig, þa ynni hann þer eigi. En ef þv hefir eigi set hann, þo hefir þv kent gíafir hans, hann hefir þo gefit þer festarpenning, þat er ast hans, ok margföld miskvnn ok margr annarr beiner þat er hans astarmark. Ok ef þv mættir sva hann sia, sem hann þig, ecki ifaðiz þv síþan vm hans fegrð; mættir þv sia, hve friðr ok fagr hann er, ok agíætlegr ok ollvm æðri. En hvat ef hann frestar sínni syn við þig, skalltv fyrir því fyrirrita hans ast? Ef þv matt eigi enn sia, hverr hann er, skynia þo festarfeid, er hann hefir gefit þer; agíæt er hans festarfe, ok gofvgleg er hans gíof, enda byriar eigi sva miklvm litið að gefa, enda hæfði eigi sva litils verðvm sva mikilla gíafa vnna³. Mikils hefir hann virt þig, er hann hefir skepvn veitt þer ok vit með skepvnni; en er i því meira veitt, er hann ann þer, en allra hellz, er hann lætr þer heimolan sialfan sig ok sitt ríki. Lit yfir allan heimenn ok sæ, at allt þat, er i heimenvm er, þionar þer: oll nattvra vikv vndir þina þionkan, himinn, iorð, loft ok votn ok sior. Or himinvm byriaz oll gíæzka, lopt veitir regn, sol þvrkv, iorð avox(t), votn fæzlv; vetr ok svmar, var ok havst lyta vndir þitt embætti með likams næring. En hverr ætlar þv, at sva hafe skipað ok boðit nattvrnni, at hon skal þer oll þiona? Eigi leynaz

hvg gíafarnar, þó at sa se vsynilegr, er veitir. Mikils er sa verðr, er sva storvm gefr ok veiter; með astvm er þeim vnnanda, er sva mikit matti gefa ok sva storvm vilkli miðla, ok er allt i mote leggianda¹, því at með astvm var gefit. Gíofin synir, hverr gefr, ok með hverri ast er hann gefr, ok er þat ærsla at draga vndan 5 at elska þann, er sva mikit ann ok sva storvm gefr. Se a nv, en heimska sala, hvat þv vinnr, meðan þv leggrr ast við heimenn ok ventir þadan naða; rangt ser þv þa, því at allr heimr þionar, en þv elskar lítinn lvt af honvm, er hvarki er fagr at sia ne þarfleggr² til nytia. Sala, tak³ heillt rað, ef þv ant veralldar lvtvm, 10 vnn sem þinvm, því at þat (er) þer aðr iattað til þionvstv, ok vnn þó eigi framarr en til navðsynia ok skylldra lvtu. Elska þat, sem gefit er, elska sem festarfe vnnasta þins, sem gíafir vinar þins, sem velgernainga drottins þins. Mvn æ, hvat þv att þeim, er veitir, ok vnn eigi gíofvm i stað hins, er gaf; honvm skalltv vna, en 15 eigi þersv með honvm; vnn þerssv fyrir hans sakir, ok af þersv vnn honvm með yfir alla lvti. Skipa sva, at þv megir festarmær heita ok vera en eigi pytlingr, sem þa ertv, ef þv virðir meira gíafirnar en ast gefanda. Ekki mattv meiri rangyundi leggia fram við þann, en taka við gíofvnm ok draga astina. Ef þv matt ok 20 lyðir þer at níkvæða gíofvm hans, þa níkvæð, en ef þer lyðir eigi at níkvæða, þa legg ast ok þackir i mote. Vnn honvm ok þer, vnn ok gíofvm hans; elska hann, at þv megir nalgaz hann; vnn því sialfri þer, at hann ann þer; vnn því gíofvm hans, at hann gaf. Sia er rett ok rein astsemð ok flecklavs, sia er sv forn, er 25 gvð kveykir, vili flytr, viðleitni styrkir, gíazla varðveitir; til þers er gott vpphaf, liðr til avmbvna með goðvm lyktvm.

Sala mællti⁴. Orð þin hafa mikit vnið, því at nv þiðnar briost mitt ok leysir þelann, ok er kominn i staðinn astar ylr. Ok af þinvm fortolvm kviknar briost mitt ok kveykiz ast, þó at ek 30 mega enn eigi þann sia, er þv segir mer af; se ek, at ek verð þeim at vna, er við mek hefir sva mikinn elskvga haft ok mer sva margfallda gíazkv veitta, en þó vantar mik enna fvlla skynsemð vm þersa ast. Ok því bið ek, at þer greinið mer enn framarr þar af, því at ek minnvnmz a orð nockor, er þv mælltir, at þann 35 einn skal maðr einka ser til astar fvllrar ok ollvm framarr vna, er ors hefir sva mikla gíazkv veitta; en ef ek skal honvm einvm vna, þa þætti mer fallið, at hann yni mer einni, því at eigi se ek voxt mins rettar, ef hann gefr til margra slikt festarfe sem til

1 leggiandi *Hb.* 2 þarflegt *Hb.* 3 tal *Hb.* 4 capitulum *Hb.* 40

min. Ok enn er eigi sem þersi gíof taki til manna eiuna, íamvel breiðiz hon yfir dyr ok fygla ok oll onnvr kvikvendi; hvat veitir mer sol meira en froskvm eða poddvm, ollvm gefr hon lif, ollvm andardratt, hans gíof er matr ok dryckr allra. Nv þætti mer þa
 5 einkennelega honvm vnnandi, ef hann vendi einkennelega¹ til einshvers sinn lane en eigi til allra.

Líkamr talar². Sva heyrar mer orð þín, sem skíott takir þv retta ast, því at þv stvndar a þat at fa ok vita. En í þrímr lvtvm skalltv finna orskvrð þersa spvrdaga. Svmmir lvtir erv ollvm at
 10 íomnvv iattaðir, svmmir morgvm ok eigi ollvm, svmmir flervm. Þeir lvtir erv at íomnvv iattaðir ollvm, er þer ok ollvm þíona at íomnvv, sem himinn, loft ok íorð, votu ok vtallegir aðrir lvtir. Þat er mart, er þer er íat með morgvm en eigi með ollvm; svmt er þat ok, er þer einni er íað; en villtv því minna vnaa honvm, at hans
 15 lán tekr yfir marga, eða værir þv þa sælli, at hann hefpi þer einni veitt heiminn? En hvar er þat, er þv segir, at eigi er ast, nema miðlað se, enda erv margir menn, ok villtv ein allt eiga? hvar er nv samband við aðra menn? Lit a hitt, at mikit veitti hann þer, þa er hann skop marga menn þer til hugganar. þo at eigi se þer
 20 einni allt íatt, ok morg dyr þer til þíonvstv. Se ok skil, hversv allir lvtir erv gervir til gagns, svmmir til þíonvstv, svmmir til hvgganar; þeim mvn meiri er hans miskvnn, er fleiri niota. En hvrr er sa husbondi, er einu etr bravð sitt, einn veler vm dryk sinn, klæðir einu sig, sitr einu við arin sinn, eða er einbvi í hvsi sinn?
 25 Engi er sa, þvíat fleiri niota, ok er þo allt hans kallað, þo at við hina se miðlað, er honvm þíona með ast eða með skylldv. Nv se a þat, at hvart sem þeir lvtir, er gvð hefir íatt, þíona þer eða hinvm, er þer þíona, avlv er þer þersv íatt, ok allt þíonar þetta í þínar navðsyniar ok þitt embætti.

Sala mælr. Kvistað hefir þv spvrdaga minn, en eigi hefir þv ívan mína með rotvm vpp slitíð. Ek (s)pvrdá þat, ef ek ann einvm, ef ek hefir eigi einsaman hans ast. En þv segir mer þat vera íatt, er þeim lvtvm er veitt, er mer þíona, ok hefir þv sannlega svarað, en eigi fvlliga. Se ek, at meiri er ast skaparans við
 35 menn en við avnnvr kvikvendi, ok eigv allir menn af því at íomnvv at gleðiaz. En eeki finn ek einvirdingv mer íatt, því at þeir gleðiaz at íomnvv af mínv felagi, ok þeira enga virdingar gíof finn ek mer einkennilega veitta helldr svvirdingar samneyti. Því at í því felagi erv svmmir vkristnir, ok þo illvív hordómsmenn ok meinsvarar, þíofar

ok ransmenn ok margir aðrir glæpafvller, ok þva aller vm eitt lán. Nv syn þat mer, hvat mer er einvirðingv iátt, er ek skal einvm vnna, með því at hans miðlan tekr yfir alla sva illa sem goða.

Likamr talar¹. Eigi skal ryggia þig, ef veralldlegir lvtir erv at iomnv eða framarr iattaðir hinvm vanda en hinvm goða, ok 5
skalltv eigi fyrir ætla, at gvð miðli sva ast sinni sem efnvm; því at allt þat, er illvm er veitt, þa er þat veitt goðvm monnvm til gagns, en vandvm monnvm til doms, nema þeir vendi sinv skapi til gvðs ok þiggi með þockvm ok vendi ser til nytia þegit lán. Er vandvm her því valld veitt eða fe, at hinn goði skal eigi travst 10
a þat leggja, er gvði er eigi meiri virkt a, slikv iattar hann vinvm sem vvinvm, ok af því at þeir finna þat, þa fyrirlita þeir þetta ok heliaz æ a betr ok betr at gera. Oft er goðvm manne mykly riki iað ok storvm eignvm, til þers at goðr maðr, er mikit gott hefir, mege mikit gott vinna. Oft gerir vandr maðr mikit goðs af 15
sinv, ok þo eigi af rettvn kiarleik til skaparans, ok því ma honvm eigi þat at fvllv vinna; en ecki gott skal vera vlavnað, ok taka þeir því her avmbvner ok missa þar, sem þeir þvrfa meirr. Oft er envm goða sliks syniað því, at þat skal eigi leiða hann i ofmikla freistni, ok er þat þar enn með liknvm, at ef hinn goði 20
vill vinna gott ok ma eigi, þa vinnr vili iamna ombvn sem efni, ef gefit væri. Oft megv vandir menn mikit gott en villdv eigi, ok stendr þeim þat til tions, [at] þeir mattv gott, en gerðv daligt. Stvndvm er hvarvmtveggivm (i)átt; ok ef hinvm illa einvm [væ]ri veitt, þa mvndi hann miklaz af ok avka sva sakir sinar; en ef 25
hinvm goða einvm væri veitt, þa mvndi hann ottaz, at því minna mvndi hann hafa af annars heims sælv at vitia, [er] veralldar æra væri her meirr miðlap við hann. Nv er engvm travst a þat leggiandi, hverivm sem heimrinn gengr með, er bratt liðr, ok meðan er i er, þa fylgir minni nytsemð en vandi. En bæði ma 30
maðr hafa fe ok valld abyrgðarlavst, en þat er fyrirboðit at hafa þar travst a, sem prophetinn mæli: »Þo at avðæfi falli til yðar, þa leggið eigi hvg á fear ast«; þat fyrirbyðr hann, en eigi fiar eign. Nv skalltv, sala min, enga kvídv fyrir því bera, at vander menn hafe fe eða farsælv, því at þeira æra liðr bratt, en þin 35
stendr með eilifvm fagnaði. Hár er þinn retrr, ef þv kant sannlega at sia, er þv byr við eilifa ast ok biðr eilifra avmbvna, er her skamætt lán ok liðr sem vndir avgabragð. En þo at marger menn, svmir goðer en svmir illir, erv i einv samneyti ok vndir

samre gvðs miðlan, þa skal þig þat eigi ryggia, því at goðer menn
 (erv) þer til hvgganar, illir til frama, hvarertveggiv til bata, tækr
 þv af hinvm goða dæme til goðra verka, þv leitar ok við at gera
 enn vanda að goðvm manne, ok tekr af envm illa viðrsio illra
 5 verka. Ok hefir gvð fyrir því ollv þersv (snvit) þer til hialpa,
 því ef þv likiz hinvm goða, þat er þitt gagn, sva ef þv firriz
 enn illa af illvm dæmvm; bæter þv ok enn vanda, þa snyz þat
 þer til hialpa. Alldri veitir gvð valld envm vandvm monnvm
 goðvm mounvm til nytia. Ok því þoler gvð vandra mauna fram-
 10 gang ok ofriki, at a bardaga degi verðr reynt, hverir gvðs vinir
 erv. En hversv reynaz berserkir eða kappar, ef engi byðr þeim
 holmgongv? Ner ok reynir iarðlegr konvngr hirð sina, vtan þa er
 vvínir ganga a ríki hans? Ner gefr ok gvð meira ravnarefni vinvm
 sinvm, en þa er fiandr vilia fyrirkoma sœmðvm hans? Ravn skal
 15 vin profa. Sa er sannr vin, er i navðsynivm¹ er bvinn til hialpar
 eftir megni, sva hinna konvngs sem iarðlex konvngs. Með falsi
 er vinar nafn, nema ravn fylgi með sannri vingan. Ok skal þer,
 sala min, vera fagnaðr i allra samneyti, at hinn goði er i navð-
 synivm bæði til styrks ok hvgganar, en hinn vandi skirrir goðan
 20 mann fra vandvm verkvm, ok er ast vars drottins því betri, er
 hon dreifiz til fleiri, goðra manna ok vandra. Hvgsa eeki, at ast
 hans se því minni við þig, at marger nioti, því at þat er mikit,
 at hann ann ollvm fyrir þinar sakir, ok þer fyrir allra saker, ok
 ma þer þat nægiaz, því at hverr er hann ann, þa er hann hvergi
 25 vti byrgðr af honvm, því at hans ast er ein með ollvm ok minkar
 með engvm, þo at veitt se ollvm. Enda er eitt vart hafvð, þat
 er varr drottinn, en ver ervm aller haus limir, ok eigv ver því
 aller at vera sem einn maðr, ok er því sem hans ast dreifiz þa
 til eins, er til allra, ok þa til allra, er til eins. Ok er því, sem
 30 þat taki til þin einnar, sem til allra tekr, því at hann fellir hvergi
 sina ast sva við annan, at hon se eigi með fvlv með þer. Nv
 likz honvm, ok ger sem hann gerir, vnn sialfri þer ok ollvm
 oðrvm heilagri ast, vnn slíks oðrvm sem þer, allrar giæzkv ok
 eilífs fagnaðar. Þersor er einka ast ok þo engvm einvm eignað
 35 ne einkannað, hon er miðlað en eigi svndrað, oll með ollvm ok
 hvergi heft, hon minkar eigi með miðlan ne þrotnar með aftokv,
 hon fyrniz eigi með tíma, ok er hon forn ok ny. Sia ast er girndar
 verð i fystvm, mvuleg i ravndaga, eilíf til vegsemðar, fvlv fagnaðar;
 sia ast fœðir mann ok seðr, stendr æ með fystvm ok meirvm

girndvm, ok er til hennar losti þvi meiri, er meiri er aftaka, þvi at hon stendr æ með livfv en all dri með leiðv.

Sala talar¹. Með fagnaði koma mer sannvr þinar ok með miklv gagni, þvi at sva sem mer blindri var engi vili til þeirar astar, þa vex mer þar nv storvm girnd til þeirar astar. Þa leys 5 mer minn spvrdaga. Sa enn reini vnnasti, er alla elskar ok krefr af ollvm astar, hversv ma hann vilia sinn ok ast af ollvm fa með fvllnaði? Eigi er mer ifan vm viliann, en framkvæmd verðr mer myrkri.

Likamr talar¹. Spvrdagi þinn, [sala min², er goðr, þvi at 10 hann stöndr af narðsynivm ok goðvilia, er þv spyrr, hversv hans ast ma taka til allra með fvllv lani. En sia spvrdagi er sem leyst se, ef þv kenner innvirðilega hans verk ok skipan við þig. Fyst at þa er þv vart eigi, þa var þat hans giof, er þv vart skapað; ecki 3 gæftv honvm til þers, ok ecki matter þv, þvi at þv vart 15 ecki þa. Með miskvnm hans vartv, mikit megin var þat at gera mann af engv, en þat var meira, til hvers hann gerði mannenn, ok væri hann þo lofs verðr ok þacka, at hann hefði eigi meira veitt þer. En hann hefir þo störrvm til lagt: hann gaf þer, at þv værir, hann gerði þig sva fagra, at ollvm iarðlegvm skepnm venni 20 ok ollvm mætri ok ollvm ertv ok tignari, þvi at hann gerði þig eftir sialfs sins likneskiv, hann gaf þer vit, ætlan ok minni, þat er oðrvm veralldar skepnm eigi veitt, þat er þer iatt, ok mart annað, svmt með ollvm, svmt með svnmvm. Þat er þer með ollvm skepnm iatt, solar embætti, iarðar ok siofar, lofz ok vatz, en með 25 monnmvm at hafa tru, ván ok astsemð, er allt gott riss af; þar með er þer gefin kenning ok vizka. I ollvm þersvm lvtvm hefir hann elskat þig vmfram flesta lvti. Nv, goða sal min, margar storgiafir hefir þv af honvm þegit, ok enga þersa aflaðir þv siolf. Allt hefir þv með miskvnm þegit ok af hans orlyndi, ok ertv þvi i mikilli 30 skylldv bvndin við hann. Hygg at, hvat þv hefir moti leggja hans sva mikilli giæzkv. Ek ræð þer, legg ast i mote, þat hefir þv til, ok þat vinnz þer. Vnn gvði þinvm ok ollvm samkristnm þinvm, miðla ast þina við alla, sem lavarðr þinn gerir, ok trv þvi, at sa ma vinnaz at ærnv avllvm at hialpa, sa er alla skapaði af 35 engv ok ollvm styrir, ollvm vpp helldr, gefr boðorð ok byðr fagnað.

Sala mæler¹. Sva skipaz nv, at þeim mvn lengr er ek heyri þina fortolv, þvi meiri fyrst er mer a at heyra þin orð. Nv hvat er þv talar, þa vil ek heyra, nema ok mer i nyt færa, þvi at eigi

¹ capitulum *Hb.*

² [*tilf. Fragm.*

³ *saal. Fragm.*; eigi *Hb.*

er rett at hafa eyrað til nytrar kenningar, en hiartað i oðrvm stað, litid ðvgir eyrað, ef hvgrinn reikar, því at sva mæler prophetinn við gvð sialfan: Viðrbvnað hiarta mins heyrði, gvð, eyra þitt. Moyses la einn tima þegiandi ok bað þo til gvðs með hiartanv, þa kom rodd af gvðs halfv ok mællti: Hvat kallar þv til min. Ma af því marka, at gvð virðir bænakall i hiarta en þogn i mvnni. Nv ræð slikt, er gvð kennir þer, en ok skal við taka bæði með hvgr ok hiarta.

Likamr talar¹. Gvð gaf þer skepnv ok lif með skepnv, 10 fegrð með lifi, skyn með venleik, ok væri litid allt annað, ef skyn skorti. Hann hefir eigi síðr likamann sk(r)ytt með gíofvm en sialfa þig: þv ser með avgvm, heyrir með eyrvm, bergir með mvnni, ilmar með nosvm, handlar með hondvm. Geym, sala min, hve haleit ok frið þv ert. En hvert ætlar þv at stvnda skili(!) þersi 15 enn tigni bvnaðr ok enn agiæti? Ek segi þer, sa enn same, er þig hefir skrydda, hann hefir þig kosit ser til vnnastv, þv ert hans festarmær. Ok sva sem hann hefir gefit þer festarfe ok heimanfylviv, sva hefir hann bvið þer heimildar hvs með sialfvvm ser. Hann vissi, en þv eigi, til hvers þv vart skopvð; hann vissi, til 20 hvers hann skryddi þig; hann ann skepnv sinni ok sinv skrvði, hann hefir vtan skrydda þig með likams kenzlvm, en innan með viti. Er likams atfærsla sem enn ytri bvnaðr, en vizka sem enn innri. Innan ertv bvin með skyn ok goðvm kroftvm; en hinn ytri² bvnaðr þinn pryðir þig sem dyrir steinar fegra eitthvert smiði, 25 bvnaðr þinn sigrar allt smellt ok alla veraldlega fegrð. Enda hæfpi þat, at sva væri sv festarmær skrydd, er ganga skal i faðmlag sialfs sins drottins. Haleit er sv gíof ok eigi ollvm iatt, þeiri einni er iatt, er elskar. Glez nv af sva miklv laue. Vel attv at geyma þersa bvnaðar, at eigi savrgiz ne tyniz, ok eigi kome spell 30 a fegrð þina, því at en avmazta vettr ertv, ef þat hendir þig. Enn ertv vesalli, ef þv tynir þersv, er þv hefir sva agiætlega þegit, en þv værir þa, ef þer hefpi eigi með ollv veitt verið, ok verðr þa mykly svivirðlegarr vtrekin, en þv værir þa, ef eigi væri með ollv i fyrstvmni við þer tekít. Ek veit verk þin, sala min, ok þv 35 min. Þvi er verr, at latid hefir þv festarmann þinn ok sviz fra honvm ok savrgatz með morgvm; skert er nv reinlæti þitt, spillt er fegrð þin, brottv er nv bvnaðr þinn, nv ertv sva liot, sva savrvgr ok vrein, at þv ert eigi nv verð at sækia i faðmlag vnnasta þins, gleymt hefir þv nv honvm ok hans velgiorningvm; eigi ðvgir þer 40 nv staðfesta til með makleik at þacka honvm sina dyrlega skipan

¹ capitulum *Hb.* ² innri *Hb.*

við þig, baki hefir þv við honvm sruvið ok lagz vndir hans anskota, savrgaz með vvinvm, gerz pytlingr, avllvm heimol, sva leikin ok sva hondlað i þinv savrlifi, at rockið er andlit a þer, kinnr bleikar, davð avgvn, en blar varrar, visnir spenar, hvð skorp, megin þrotið. Nv ertv eigi i bettra hatt komin, at nv hefir þv tynt enn fysta 5 vnnasta; hormenn þinir sla nv leiðv a þig; hormvlegt er þat, at sva frítt vpphaf hefir flvtz vndir sva liotar lyktir.

Sala mæler 1. Nestvnni er þv hoft erindi þitt, þa hvgþa ek, at þv friddir mik ok minn bvnað, ok þv mvndir glaða hiarta mitt með fagnaði. En er þv bratt erindi þinv i hatt verra, þa kenda 10 ek, at orð þin sannaðv skomm mina, at ek man nv hatrí sæta i stað astar, því at ek kvnna eigi goðs at geyma, ok ek lagða vþock moti goðri ok agiætri tilgiorð. Nv villdi gvð, at vgort væri þat er gert er, eða gleymð mætti a falla alla mina ofdirfð ok þav mein, er þv hefir nv mer til neyxla framborin vm mina vgiftv, er ek 15 skal bokvm hafa sruvið við minvm drottne.

Likamr talar 1. Til kenningar ok aminningar hefir ek þetta framborið en eigi til neyxla, því at ek vil, at þv skilir, hver þin skyllða er við gvð, er þig skop ok leysti þig, þa er þv siolf hafþer tynt þer. Til þers stvndar hvgr minn at kenna þer, hversv mikinn 20 elskvga þinn vnnasti hefir haft við þig i þinni tion þig at frelsa. Sva haleitr sem hann er i sinv riki, sva litill syndiz hann her; hizvg veitti hann þer mikla lvti af sinv mikla valldi, her þolþi (hann) harðar viðfarar með litillæti, því at þv hafþir fellda þig, en hann steig niðr þangat, er þv latt, ok leysti þig. Ok til þers at 25 þv megir na þeiri sælv, er þv tynder, þa þolþi hann eigi þina pinsl með sinni milldi, hann steig or sinv riki, tok a sig manndom, þolþi pinsl, sigraði davða, frelsti þig. Skynia, sala, sva mikla giæzkv þer veitta, geym, hversv mikla elskv hann hefir þer teð. Þogr vartv i fystv ok af hans lani, fvl gerðiz þv ok af sialfrar 30 þinnar illzkv, en hann tok af þer savrleik ok gallt þer fegrð þina með sinni milldi. Ok af þeiri ast, er hann hafþi lagt við þig, vnni (hann) þer enn savrvgrí ok lagþi fram lif sitt þig at frelsa. Nv eftir sva mikinn kostnað ok sva mikla framlogu, eigi brigðr hann þer þinv afbroti, ok því vill hann siþr misgerðir mvna til hefnda, 35 at hann vill, at hans vili standi allr vskerðr við þig, ok enn heitr hann iamstorvm giofvn, sem fyrr hafþir þv, ef þv vendir þig til nytz ok helldr með staðfestv.

Sala mællti. Svms kostar man ek nv kynlega til orðs taka.

Nalega er nú, sem ek vna glæpvm minvm, því at mer syniz, at gagn hafi at verið, þar sem drottinn minn var með glæpvm minvm kvaddr til minnar lavsnar. Enda hefþa ek allðri hans ast sva gerla vitað ne sva fvlllega reynt, ef ek hefða eigi aðr i misgerðir
 5 fallið. Með sælv syniz mer fall mitt, þar sem ek riss sælli vpp, en ek fell, ok vellðr því hans ast; engi ma meiri vingan vera, ok engi ast skirari, engi elska helgari en sia. Do hinn meinalavsi mer til lavsnar, ser til dyrðar, þar sem (hann) fann ecki þat með mer, er astar væri vert. Nú se lof gvði ok þer, drottinn minn, er
 10 sva mikit vant fyrir minar saker.

Likamr talar. Avita þig, sala min, fyrir gvði, at þv hafir her til avfssvslavs verið mot sva morgvm ok storvm velgiorningvm, ok villðir eigi kennaz við hans miskvnn, sva mikla sem þv hefir þegit. Þv hafpir horfit fra honvm ok tynt sialfri þer, þv
 15 vart sellð fra honvm brott með sialfrar þinnar syndvm, hann leysti þig með sialfs sins bloði ok frelsti þig or navð ok or herleiðing.

Sala mælti. Eigi a ek heðan af at svvirða mik ne leggja mik vnder spell, þar sem gvð lagþi sva mikinn þocka vpp a mik, at hann þolþi davða fyrir minar saker.

Likamr talar. [Mætti þer fyrir avgvm verða¹, sala min, hversv mager fyrirliðnir hafa verið ok af því tyndir, þa mvndir þv oll vera i þockvm við gvð. Heyrt hefir þv, hversv [margar ættir² hafa til tions stigit ok þo þegid þat er þeir [milstv, nyt þer þessa dyrlega þegv³. Mikil er sv virðing at lata þig kiosa þa;
 25 en ætlar þv, at nockor gangi þinn verðleikr til þersa? Vartv þeim styrkri, vitrari eða agiatari, avðgari eða mattkari? Nei, margir vorv [þar vitrer, avðgir ok agiatir⁴. En allt þetta dvgþi hvarki þeim ne þer. Miskvnn ein ok millði leysti þig, en engi þinn tilverki; hann kavv þig vmfram alla, gaf þer nafu af nafui sinv, sva
 30 sem hann heitir Kristr, sva heitir þv kristin, mikil er sia tign, en meira er allt saman, þat er hann hefir veitt þer; hallt nú ok tyn eigi.

Sala mæler 5. Storvm hefir þv nú hvggað mik. En með því at honvm er ast a mer, þa seg mer, hvi helldr hann mer sva lengi
 35 i fiarska ok tekr mik eigi helldr til sin vm sipir, at ek mætta vrvgglega hvilaz ok gleðiaz i hans faðmlagi?

Likamr talar 5. Ek bið, sala min, at þv kvnnir andsvorvm

1 [*Saal. Fragm.*; F . . . mætti þer vera *Hb.* 2 [margir flokkar ok

storir *Fragm.* 3 [hafa helz þnd (? þionad) *Fragm.* 4 [þer vitrare,

agietare audgare eða mattkare *Fragm.* 5 capitulum *Hb.*

ok eigi sífr sannsogvm. Veiztv eigi, hve fvl ok savrvg ok liot þv vart? Vilnar þig nockot þers, at þv mvner fa sva dyrlegt faðmlag, nema þv legger fyrri rækt a at faga þig ok manna þig ok reinsa ok endrnyia bvnað þinn ok afla aftr þeirar fegrðar, er nv hefir þv mist. Þetta velldr, er þv missir hans navistar, kvíðiar hann þer kors ok faðmlag með ast, þvi at eigi ma sva savrvg reinan hændla, ne sva liot sva fagran lita. En þegar er hans viðrtaka bvin, er lyti erv af færð. Nv legg a allan hvg at fegra viðrlit þitt, skreyta bvnað þinn, þva lyti þin, endrnyia reinlæti, bæta athæfi, fylgia kenningvm, ok koma sva i sætt við þinn vnnasta. Stig i engan ofsa ne ofmikit dramb, af þvi at þv hefir verið kosin, tak eigi orvilnan af þvi, at aðrir vorv sakaðir, en þv eigi. Ok her til vil ek segia þer sogv eina þar til.

æfintyr. Konvngv einn var forðvm, sa er Asvervs het, hann atti drottning er Vastes het. Hon gerðiz mikillat, af gnott fear ok metorða fyllidiz hon vpp dramb ok ofsa. Ok einn tima er konvngv sendi henni boð, at hon skyllði koma til hans borðs, er hann hafði gort ollvm envm hæstvm monnvm af ollv riki sinv, ok villði syna sialfs sins agiæti ok sva hennar, þa fyrirleit hon hans boð ok vilia. Ok hann i reiði sinni fyrirleit hana ok sagði hana af drottningar nafni ok or hivnskaps bandi. Orlendiz hon, ok gerði þat hemnar dramb ok ofrhvgi, at hon misti konvngs sins ok metorða, fiar ok fostrlandz. Bavð konvngv sinvm monnvm at samna ollvm meyivm af hans riki, þeim er venstar vorv i borg, vndir giæzlv gelldings þers er Egenvs het. En er þær vorv þar komnar, þa pryddi hver sig eftir mætti, sem hver skyllði sem betz þoknaz fyrir konvngs avgvm. Lit a her, sala min, hversv margar vorv kvaddar, en ein var kosin, sv er konvngi syndizt fegrst. Fysti kosningv var eftir konvngs boðorði, en annarr eftir vilia hans. Nv geym, ef þersi dæmesaga megi nockorn stað nema i þinv mali.

Svn himnakonvngs kom i heim þenna, er hann hafði skapað kono ser at festa, einvalða ok þa er verð væri konvngs faðmlax. En gyðinga lyðr, er fyrir hafði spað hans herkvamv, þvi at þeir sa hann litillatan, þa fyrirlitv þeir hann, ok varð hann því fyrirlitinn. Bavð síþan konvngs svv postolv sinvm at fara yfir allan heimenn salvm at samna ok flytia þær til borgar sinnar, þat er vndir helga kirkiv ok retta kristni. Drottningar skalltv her skilia reinar salvr, þat er borg vars drottins, sem Pall postoli segir: þat er gvðs mvsteri, segir hann, við ors kristna menn, er þer sialfir ervð. En þær salvr velr Kristv ser, er eigi erv vbyria, þær er bæði megi

geta ok ala, en þat er bæði at byria goð verk ok vinna, ok avka sva himinrikis folk en eigi veralldar. Ok er þa goðr getnaðr veralldar ok gvði þeckr, ef með rettvn getnaði er getinn eftir gvðs skipan. Þær salvr erv gvði þeckiar, er honvm þiona með ast en
 5 eigi með otta, ok ala fyrir því frialslega vndirelði goðra verka, en þær erv eigi allar. Marger erv menn qvadder til kristninnar, ok marger koma, fioldi sækir helga kirkiv með viðtokv trvar ok taka þar alla skyllða þionvstv, ok erv þar dyr smyrsl til salvhialpar. En þo at marger se kvadder, þa er, sem dróttinn segir i gvðspiallinv,
 10 at faer erv kosner, því at þeir einir erv valðir til eilifs fagnaðar, er her leggja alla stvnd a sitt mal at reinsa ok sik at pryða með goðvm verkvm, at þeir finniz slikir, þa er þeir erv heðan kvadder, at þeir se verðir at vera kosnir. Nv se, hvar þer er skipat¹, ok mattv þa skilia, hvat þer er skylt at vinna. Vnnasti þinn, sem
 15 Asvervs konvngv gerði, hefir skipað þer i hvs þat, er triklinivm heitir, ok skaltv þar bva þig ok avka þina fegrð með goðv, allt þat er þer er til þvrfta. Ver nv iðin, sala min, vm bvnað þinn, ver hvarki lot ne vrækinn, at verðleiki þinn megi visa þer i faðmlag þins dyrlega vnnasta, þa er þv verðr heðan kvodd. Nv bv þig,
 20 sem hefir(!) konvngs vnnstv, ok eigi iarðlex konvngs einshvers nema vnnastv himinrikis konvngs, bv þig þeim konvngi til handa, er fyrir þer þoldi davða ok sigraði davða, ok er þo sialfr vðavðlegr.

Sala mæler 2. Nv hefir þv annan tima visað mer i mikinn otta. Ok sva sem ek skil orð þin, þa hefir ek ætlan skipt, sva at
 25 ek hefir slitid mik fra veralldar ast, er æ er hverfv, ok hvgðv(m)z ek flytiaz til rettrar astar. En i því hefir ek eigi haska forðaz, at þv kveðr mik eigi mega nalgaz nyt þersarrar astar, nema ek gera mik með allzkvns hætti verða hennar at oðlaz, en ek se, at þat er með starfi ok meinlæti. En þo bið ek, at þv þyðir mer,
 30 hvat er triklinivm er, eða hvat cubiculum ok allt þat aunað, er þar til heyrir, því at allr vili minn stendr nv þangat at vinna aftr tynda ast. Ok vnni mer gvð sva aftr at heimta minn venleik ok eun fyrra bvnað, at minn vnnasti megi segia mer: «Fogr ertv nv ok vel bvin ok verð mins faðmlax,» sæl em ek þa, ef þat hender
 35 mik; litils er vert allt þat, er ek ma mik pina, hia því er ek skal moti taka. Lat þer eigi fyrir þickia at tia mer alla þa hialp, er ek ma til mins mals fella þeim at þocknaz, er mer hefir sva mikla ast ok giæzkv veitta.

Likamr talar 2. Nv ertv a rettri gotv, ok ger sem þv mæler,

1 skapat *Hb.* 2 capitulum *Hb.*

ok sa veiti þer megin til framkvemðar, er vilia þinn kveykir til frambvrdar. En þv leitar, hvat triclínívm er eða cubiculum. Þat er hvs þat, er konvr bva sig i, cubiculum er þat, er brvllavp er i veitt. En at skyra þat gerr, þa er triklinívm i þyðing kristni var ok heilvg kirkia, þar er goðar salvr bvaz i til giftv giftingar; en þa er þær hafa bvið sig ollvm bvnaði, þa sækia þær i brvllavps hvsíð, því at þa er þær hafa her þionað i goðvm verkvm, þa taka þær með gvði eilíf giolld sinna verka. Ok er kristni var kallað triclínívm, þat þyðir þrískipað eða þrískift hvs, því at þriar erv kristinna manna skipanir: einir erv kvangaðir, aðrir, þo at eigi se mogr eða meyar, kiosa ser reinlifi, .iii. erv meyar, ok allir gvði þeckir, hverr i sinni tígvd, ok þo þeir fremstir, er vbrvgþit hafa sinvm meydome. Ok er þo gvði kiærr hivskapr, sa er með rettv er bvdinn ok síþan loglega varðveittr, er sv er þar rett varðveizla a ok samkvama, at hvart varðveiti trvnað oðrv ok við engan annan af bregþi vm likam sinn. Se ok samkvama þeira fyrir getnaðar sakir en eigi losta, þo at til mikilla likna se lagt, þo at mrvngð skrefi stvndvm vmfram getnaðar sok. Nv bva þersir allir i triclínio, þat erv kvangaðir ok vspiltir ok hinir, er nv hallda sig, þo aðr væri i hivnskap eða i oðrvm horvndar losta. En nv røðvm vm þav en dymætv smyrsls(!), er betri erv var i iartegnm en þeira i bvdkv, ok hefir þat af skirn varri. Þogv ser konvr i brvðarhvsí Asveris(!) konvngs, ok minkaði með því likams savr, en ver erm þvegnir i fontívm, ok falla þar allar syndir, allmyklv er þa betra vart vatn. En hvat velldr því? Navist ens helga anda, trv var ok yfirsongr kennimanz. Þvi at aðr þersir lvtir koma til, hvat er þat meira en vatr? En er þersir lvtir koma til, þa er þat skirnarvatn; ver sigvm savrgir i, ok komvm vpp reinir ok syndalavser. Aðr matti ser vatn litið til storra lvtá, en nv sendir þat mann til himinrikis.

Smyrsls(!) er her ok til taknanar ok til reiusanar crisma ok oleum sanctum, því at þv ert nv kannaðr Cristi, með hans nafni ertv kristin kallaðr, ok sva ertv. Goð erv þersi smyrsl, því at þav binda þig við himnakonvng.

Myrra¹ erv vistir þær, er varr konvngr gefr af sinv borði, þat er af sinv helga alltari, þat er holld hans ok bløð, þat er hann sialfr. Hin vistin fœddi likaminn, sia fœðir salina ok visar henni til himinrikis. Mikit megin er at þeiri helgv fœzlv, er syndir slockvir, fœðir salv, veiter himinriki.

¹ Myrrar *Hb.*

Klæðnað gaf hann, ok þv verðr at klæðaz. Hann er eigi sva dyrr, sem hann er at ravn goðr, þat erv olmsvvr, fostvr ok vokvr ok oll onnvr miskvnnarverk, er þinn bvnaðr skvlv vera, ef þv villt til hans faðms ok fagnaðar koma. Ok þv skallt hafa dyrmaet gros
 5 með þer, ok þav er fyrir kome til hans en siolf þv. Maðr ma gera goð verk, ok erv þav eigi gvði þeck, maðr ma gera olmsv fyrir fræ(g)ðar sakir, fasta ma maðr at afla ser orðs þers, at hann se trvr maðr. Þat kann ok vera, at log þrysti honvm til fostv, en eigi sialfs hans vili; fasta ma maðr fyrir sinkv sakir at spara
 10 mat sinn. Sva er vm onnvr verk; i hva(r)ntveggia stað a rvm til goðs ok hegoma, ok ef til hegoma horfa, þa taka þav verk eigi til goðs, tion er þat eða likams æðra, ok allt þetta avfssvstavst ok avmbvnnar. En þat er allt fyrir gvðs sakir gort, er reinlega er gort ok til salvþvrftar. Nv skipa vel verkvm þinvm, þa gengr goðr ilmr
 15 af, ok klifr sa ilmr allt vpp til himna ok vattar þin verk, ok þegar þv staðfestiz i þersv athœfi ok með þersvm hætti, at oll verk þin lita til gvðs, þa te(k)z af savrinn, er aðr var a þer, fellr snykr ok vþefian, ok man þer þickia, at þv ser hin sama ok þv vart, ok man nv allt þitt athœfi snvaz i goða gleði ok helga teiti
 20 ok i rett hvgskot, ok allt þat snviz þer til hialpa. En at þv megir enn giorr marka, i hvorn avka fegrð þin liðr, þa se oft i skyvgsio þina, þa mattv sia, hvat vel samir i bvnaði þinvm, sva ok ef noekot skortir.

En þersi skyvgsio er heilvg ritning, lat hana oft vera fyrir
 25 avgvn þer, hon kennir þer þinn bvnað, les hana ok fylg þvi, er þv heyrir. Ok ef þv fylgir, þa manntv skirliga lifa ok rein bva ok eigi oftarr savrgaz. Man nv þer i halld koma fontrinn, er þv vart skirð i, krisma ok olevm, er þar var a þig lagt, sv en helga fœzla ok sa enn dyrmaeti dryckr, er þv hefir tekit af vars konvngs
 30 borði, ok meiri nyt dregr, ok mætri ok langæri[†] er til eilifs gagns helldr en vistin, er meyar tokv af borði Asveri konvngs. En hvat, ef sva illa verðr, at þv fegriz vm rið, ok þit mal i lag komit ok i frið við vnnasta þinn, ef þer vinz staðfesta til ok gitta, en þv bregðr a hátt verra ok vendir þig til vandra verka? Nv deyr
 35 goð tilgerð, en mein vax(a). Nv ef þv fellr, ris vpp, eigi er sa fariun, er fellr, hinn er fariun, er orkaz ma ok vill eigi sialfr biarga ser. En hvat, ef oft er vent til vmbota ok oft til meina? Ris æ vpp, er þv fellr, mart er til vmbota. Ef þv bleyðir hiarta þitt, sv bleyði grœðir þig; kemr þv þer til tara, þav skola þig; er

ok fasta til vmbota, bæner, vokvr, mersvsongar, olmsvsgerðir, fyrirgefa oðrvm sinn misverka, venda þeim rettleiðis, er i misfelli hefir hitt, hefna a þeim illzkv, er of þrair erv at hallda a sinv meini, at eigi tyni hann bæði ser ok oðrvm með illvm dæmvm, af því at hann er of þrahalldr a illzkv sinni, ok er minna hans tion eins en margra, ok er því hefnin salvbotar verk ok synda lavsn, ef sa hefnir, er gvð hefir þat valld i hond greitt. Ok er sa retrr laga hoffingi, er hefnir eftir logvm, ef log erv eigi of frek, ok hefnir hann fyrir gvðs sakir goðvm monnvm til friðar, ok hefnir með astvm en eigi með heiftvm, með ast við gvð ok folkit ok sal sialfs sins. Slikir lvtir ok margir aðrir liggia til vmbota. Se, hversv mikil milldi vars drottins er: hann gerði þig, þa er þv vart eigi, til þers fagnadar, at þv skylldir i hans riki þann stað fylla, er engillinn tyndi; hann gaf þer at vera vel, því at ecki matter þv þer fyrir vtan hans lán; hann gaf þer ætlan at hyggia gott ok vilia at vinna ok megin. Ollv tyndir þv þersv. Hann gelldr þersa miskvnn, engan fær þv þer amnan slikan beinamann, hann gefr þer stolinn ok vit til at veria, enda gelldr þer ein með miskvnn, þo at þv tynir með heimskv. Enda er sia miskvnn æ bvin, hversv oft sem þv leitar til, ok hversv synðvg ok savrvg þv ert. Sva er hans ast mikil við þig. Nv legg moti allt þat gott, er þv matt, þo er þat morgvm lvtvm minna hans tilgerðvm. En þv matt svara: Ek em fatök, snavð ok neis, ek hefir engi efni til framlogv. Sala, þv segir eigi satt, þv matt hafa ast, ef þv villt, hefir þv ok sialfa þig. Þersa lvti krefr hann ok krefr sins. En hvat, ef efni skortir, legg fram goðan viliann. Ef hann hefir mikit veitt þer, ok gerir þv því mikit gott, þat er hans veizla. En ef hann hefir litið veitt þer, þa er þat ok þitt gagn. Hann vill reyna þig i þinni neisv, hann veit giorr, hvat þer hæfir, en siolf þv, ok skalltv fyrir því með þockvm taka oll hans verk, ok æ hans miskvnn at kenna, hvegi goð er þv geriz. Kann þat vera, at þv geriz sva goð, at þv ser verð, at iarteguir geriz fyrir þinar saker, en gvð vill eigi, því at hann vill eigi, at ofsi megi spilla þer, ok vill hann sva freista þin, því at ecki avkar þat ne vanar verðleika þinn, ok er honvm þeckra at giæta þin i litillæti, en leiða þig i ofmikla freistni. Sva er ok vm fiarefni, hann veit, hvi hann dregr, fyrir því at hann hefir margan tældan. Nv lofa alla hans tilskipan, bið hann styra þinv radi ok þa hiolp veita þer, er þv þarft; taki af þer mein, ef nockor erv, vnni þer goðra verka ok staðfesti þig i goðvm verkum, hvarki er vm aðœfi er, því at eigi

iattar hann avllvm monnvm ok eigi avllvm iamnverðvm. Se, bræðr tveir tvíþvvar erv alnir, som er ætt þeira, same þvrdardagr; annarr hefz til avðœfa, annarr legz til fatœkis, ok er hinn fatœki sívkr ok nvminn megni, hinn avðgi heill ok i avllv affi ok megni.

5 Gvð ann baðvm, en annan lemr hann at mega illt, ok styrkir annan at mega gott, elskar þo hvarntveggia, en sakar hvarngi. Slikt er hans ast við ors, at hvatki er varr breyskleikr þoler af hans tilætlan, avllv skipar hann þvi ors til gagns ok til giæzlv. Ok skvlv ver fyrir þvi i allri hans viðskipan hann lofa ok með

10 þersvm orðvm vm hann rœða: Viðr kennvmz ek, drottinn minn, oll þin miskvnnarverk, skipa allt eftir þinvm vilia, þvi at þv ert minn drottinn, þv ert mitt yndi, þv ert lios avgna minna. En hvat skal, drottinn minn, mote þvi ollv leggja, er þv hefir veitt mer? Villtv, at ek vnna þer? Hversv mikit skal ek vnna þer?

15 En fvl ok savrg em ek at vnna þer. Vnna skal ek þo, drottinn minn, þvi at þv ert minn styrkr, þv ert min viðrtaka, min staðfesta, lavsnari minn ok verndari¹, min hiolp ok heilsa. Þv gaft mer, drottinn minn, þig at kvnna, a þig at trva, þig at elska, þer at fylgia; þv gaft mer vit ok skilning, minni², tvngv skilna, þecki-

20 leg orð, aheyrilega kenning, ok framþvrd með framkvæmd verka, vilia til náms, megin til skilningar, varygð i farsælv, hvggan i annmarka. Ok hvert er ek venda mer, þa var æ þin miskvnn þvin mer; ok þa er mitt mal var at þrotvm komit, þa leystir þv mik; þa er ek syndgvðvmz, hirtir þv mik; þa er ek rygvðvmz, þa

25 gladdir þv mik; þa er ek orvilnvðvmz, styrktir þv mik; þa er ek fell, reistir þv mik; þa er ek stöð, þa stvddir þv mik; þa er ek geck, leiddir þv mik; þa er ek sotta til þin, toktv við mer. Nv þetta allt ok marga lvti aðra veittir þv mer; ok þvi a mer iamnan at vera þeckilegt a þig at hyggja, vm þig at rœða, þer at þacka,

30 þig at elska, þig at lofa fyrir allar þinar haleitar ok margfalldar velgiorningar, er þv hefir mer veitt, minn lavarðr ok minn drottinn.

Nv hefir ek teð þer. sala min, ast þins vnnasta ok hans festarfe ok tilgiof til þin. Nv er goðr vnnasti, gott festarfe; nv legg gott a mote, hallt þig vel, þiona rein reinvm, hallt þer vspilltri,

35 ok lat flecklavst vera þitt lif heðan af. Lit a, at fyrrmeirr vartv savrig sem almenneleg pvta, en þv ert nv með hans miskvnn meyar iamningi; þer erv spell fyrirgefín, fleckar af þerðir; giæt nv þeginnar miskvnnar, ok giæt með þockvm ok lytalavst. Se,

1 verndar *Hb.* 2 min *Hb.*

hyat hann hefir nú veitt þer, er allðri var þitt afbrigði sva mikít, at eigi var hans miskvinn meiri.

Sala talar til líkamsins. Nú finn ek blinði mína, er ek sagþa, at eigi mætti vera einka ast vtan til eins tæki. Nú se ek, at sv er meiri, er til allra tekr, ok er þo fvll með hverivm, þar sem einn er allra stíorn ok forvístá, ollvm nalægr, allra gíæzla, avllvm bvinn til hialpa, fyrirlætr engi, skilz við engan, lítr yfir allra verk, ok vinnr sialfr með þeim, er gott vinna, leyniz andlit en eigi navíst hans. Bœði er með mer nú skom ok otti; skommv(m)z ek misverka, ottvmz ek þann, er ek fæ eigi leynz, fyrir því at hann ser alla mína leynda lvti. Avm em ek, er sva mart er þat, er ek ma skammaz af honvm, en hitt fatt, er honvm ma þocknaz. Missir mer, at ek mætta sva mikla stvnd felaz fyrir honvm, at ek hefþa síolf af þert oll mín mein, ok birtvmz ek honvm eigi fyrri, en ek mætta rein standa í hans avgliti lavs fra syndvm.

Nú sny ek rœðv mínni til yðar synda mínna. Ek særi yðr, bolvaðar syndir ok hatsfvllar, meinafvllir fleckar, at þer latið mik ok skiliz fra mer, dirfiz eigi oftarr til þers mik at fífla, mer at spilla, ok sva reita mínn drottin ok lavsnar(a). Enda man yðr tilsokn lítið stóða, þar sem hann veitir vörn, en ek motistóðv, því at enn angrar mik meirr, at ek gerði hann reiðan, en mik vreina, þar sem hann ser oll mín verk. Nú í hans megni segi ek skilið við yðr, níkvæði ek yðr ok allt yðart samneyti, (at) þarflavsv veiti þer mer atlavp. Til annarra lvtá vil ek nú skapa mína lífdaga, ok vætti ek ok trvi ek fastlega, at kvíðiað skal yðr vera mín tilvitian ok innkvoma, því at skil ek nú, hversv ek skal yðr brott reka, ok hversv yðr skal forðaz, ok se því nú endir á vorv felage.

Líkamr talar¹. Annsvor þín en fyrstv ok þersi erv miok vlik, því at þa þotti þer eigi einka ast, nema til eins tæki, nú þicki þer hon af því mætri, at hon er eins ok allra. Þv kveinaðir fyrr, at frestað var viðrtokv þínni. Nú af því at þv stvndar at bæta fallit, þa finnr þv, hve mikít gott þer hafa veitt frestin ok gvðs biðlvnd ok þolinmœði. En þv ottaðiz, ok enn þicki mer, sem nokkot kenni þers, at þv ottiz, at hans ast se fallin við þig, því at þv ert enn eigi komin til vmbota þíns afbrigðis. En þetta ottaorð skalltv með ollv fella: dvena matti ast hans við þig syndvga, en eigi matti falla; vnni hann þer líotri, tynd værir þv

¹ capitlvvm Hb.

elligar, farin væri þv, ef hans ræði stigi þegar i fylla hefnd, en
 þolinmæði vann freistnina, en freistnin yfirbot, en yfirbot ast hans.
 En því meiri munn er a ast hans, er þv stvndar lengr til yfirbota
 meina þinna, því at þegar vendir hann sinn skapi, er þv vendir
 5 þocka til hans. Ok þo at hann hati syndir þær, er með þer erv
 vbættar, þa kann hann þo þers ofvssv, at þv hatar nv þat, er
 honvm mislikaði. Miðr litr hann nv a þat, hvat a skortir með
 þer, en a hitt, hvert þv stvndar nv, ok meirr geymir hann at iðran
 þinni, en at hversv mikil stvnd er til iðranar, ma ok a litilli stvndv
 10 lækna stor mein ok margfolld.

Sala spyrr 1. Seg mer einn tíma spvrdaga. Ek kenni með
 mer stvndvm yndi sva mikit ok hvggan, fagnað ok gleði, at mer
 þickir, sem ek se oll onnvr, en ek var skommv. Nv fysvmz ek
 allz annars en fyrr, ok nv er mer þat leitt, er aðr var livft; syniz
 15 mer, sem ek se oll skipt ok oll ny, ok mitt briost hefir tekit
 nyian fagnað, samvizka min er i gleði, dvenar fyst at lita til
 liðinna meina, i ró er nv hvgr minn, birtiz vit mitt, lysiz hiarta
 mitt, fyst min stvndar a giæzlv heilagrar giæzkv. En þv hefir
 rætt vm faðmlag vnnasta mins, at þat skiptir mannevnm ok vender
 20 or vandskap til naða ok staðfestv. Nv veit ek eigi, með hverivm
 hætti þetta skipti kemr, en hvggan er mer i skiptinv, ok við
 þenna hatt villda ek bva alla mina lifdaga, ok þar til skal ek fram-
 leggja allt mitt megin. Nv er sem hvgr minn beriz við mik, hinn
 fornri við enn nyia, at hinn megi falla, en sia lifa, því at sva
 25 kenni ek hann nv nyian fagnað hafa tekit, sem hann venti ser
 nv enda allra meina ok fyllnað avmbvna, ok b[iði] hann nv eigi
 framarr, enkis æskir hann þersa heims meira. Nv vil ek þat
 vita, hvart sia minn vnnasti, ef sva skiptir mer, ok
 þersa haleita hvgro hefir veitt mer, fellt vnytan losta, en kveykt
 30 fyst til allra goðra verka.

Likamr talar 2. Sia same er þinn vnnasti, er sva hefir vit-
 iað þin, þo at hann kome hvlþr ok vsynilegr, ok eigi með avgym
 sia ne hendr hondla, hann kemr til aminningar en eigi til synar,
 til kenningar en eigi til handlanar, vilia þinn at teygia, en eigi
 35 alla fyst þina at gera, astarfyst ter hann þer, en eigi enn avmb-
 vnar fyllnað. Ok þat er sa lvtr, er þer hæfir til festarfiar, at
 her kennir þv hans munnvgð, ok sva vaxi fyst þin þat at hafa
 annars heims með fyllnaði, er her kennir þv ok bergir með fagnaði,
 ok at þat vitir þv með fyllri hopan, at sa skal vera þinn eilifr i

eign, er nu er í þinni vitian, ok se sv vitian, er nu kennir þv, styrkr til staðfestv, von til framkvomv. Ok er sv böen min ok lykt ræðv minnar við þig, sala min: Vnn þeim, sök eftir honvm, lett eigi fyrr, en þv tekr hann, ok eignaz hann, þegar er þv fær hann. En þersarrar tavkv ok eignar vnni þer sialfr hann vtan enda. 5

Sala mæli^r. Sia er fyst min, til þers er oll girnd min, hengat stvnda ek með trv, flytivismz ek með hopen, renn ek með astsemð, ok vnni gvð mer her at leita en annars heims at finna. Amen.

Nu með þvi at vm hvgrecki er talað ok vm æðrv, ok þersv 10 hvarvtveggia til salv vent, er annað er gagnsemda fvlft, en annað afbrigða ok byrgða, þa gefi gvð æ til hins at lita, er þvrft beiðir, en hitt fyrirlita, er til haska heyrir. En þat er salv skylft at skynia, þvi at gvð hefir henni skyn iattað, er hann hefir avðrvm kvikvendvm syniað. Ok sem hon veitir lif likaminvm með sinni 15 navist, fyrst at alaz í heim, þvi nest í vøxt at færæz ok eftir spena með vistum fæðaz, biargaz með atfæerslv, sva er ok hennar at skynia, at likaminn styri ser með viti, kynna honvm, at .ii. lvtir erv með manninvm, illt ok gott, lostr ok nattvra. Ok er til þers leggiandi oll ætlan, skilningr ok vizka, at lyti se vti byrgð, þvi at 20 synd er ill iamnan, en nattvrv se holpið við, er rein var skapat, ok er þo logð vndir lyti hon lytalavs, þvi at eftir þvi sem hon er nattvra, þa er hon hvergi ill, ok eigi með envm versta manni. Ok af þvi at maðrenn kann slikt skynia, í þvi er hann gvði likr, þvi at af þersv kann hann satt at sia ok fremia sig í goðv til 25 salvþvrfta. Ok er honvm iað likams þvrft at vita, hvat hans næringvm gegnir, sem vist mot hvngri, dryckr við þorsta, klæðnaðr við kvþa, vorn mot alavpvm, hiolp við svttvm; ok er fyrir þvi tvefallt verk með mannenvm, annað þat er gvð vinnr, en annað þat er sialfr maðrenn vinnr, ef maðr røker salv sina. Røekt 30 salvnnar erv góð verk ok forsio likamans, en manzens verk ok þo gvðs lan, þvi at þrir erv vinnendr, gvð, nattvra ok maðrinn. Gvð skapar þat, er skapað er ok í fyrstv var vskapað, sem Moyses segir: In principio fecit deus celum et terram. Gvð gerði í vpphafí himin ok iorð. En þat vpphaf er skiliandi gvðs svn. En 35 nattvrv verk er at flytia þat í lios ok til nytia, er eigi var aðr avgliost, sem mann til byrðar, sað ok annan iarðar afspring til

avaxtar. Sem Moyses segir með gvðs mvní: Producat terra her-
 bam uirentem. Flyti fram iorðin gras gróent. En manzins verk
 er at annaz vm sina atvinnv, ok hof þat eftir gerfa synd, at sv
 atvinna varð með vilsinni. Sem segir i samv bok: Consuerunt
 5 sibi perizomata; þav samvðv ser hvlningar, en því völdv syndör;
 nattvra var aðr friols, en syndin varð at liða til vils ok vela, til
 starfs ok ahyggiv, ok verðr maðrinn nv þat at afla með vinnvm,
 er avnnvr dyr hafa með nattvrv. Ok hvgleiði sa er fyrsta sinni
 fann klæðnað, hversv flestar skepnvr hafa með nattvrv verki
 10 nockora hialp mot sinvm anmarka: næfr hyl tre, fioðr fylginn,
 fiskinn reistrar, hvelivr hvalinn, vll savðinn, skogardyr ok bvfe
 har fyrir klæðnað; svv kreatyr hylz i skelivm, svv i kvfvngvm;
 ross versk með hofi, eða tonn sem hvndr, reinn með horni; ok er
 þersor vapn ok klæðnaðr allt veitt með nattvrv. En eigi er sva
 15 manninvm, noktr kemr hann ok vapnalavs ok varnar. Ok er þetta
 með mikilli ok dyrlegri fyrirætlan, er nattvra skipar þeim vorn ok
 þarfendi, er eigi hofþv vit til aflanar. En maðrenn aflaði, er með
 viti var skipaðr i heimenn, ok er hans tign at meiri, at hans aflan
 er með viti, en þeira með giof, ok stendr hann til meira, ef hann
 20 giætir sin i gœzkv ok i rettvisi, ok litr æ til hins, at hann se þeim
 mivkr ok lyðinn, er hann hvetia til eilifra þvrfra, en eigi hinvm,
 er draga til meins með vandvm verkvm. Þvi at maðrinn hefir
 .v. eggindr, ok þo eigi alla með einvm hætti, þat er heimr ok
 horvnd, sal ok illzka ok enn helgi andi. Horvnd eggjar hoglifis,
 25 heimr hegoma, sal sannenda, illzka meina, gvð goðra lvtá. Til
 þers lystir horvndit at hafa klæðnað asynilegan, mat lystilegan,
 drecka með ofsa, liggia hægt, sofa nogt, firraz heims haska ser til
 mvnívgðar ok salvtions; en heimr eggjar hegoma, þat er at heliaz
 a veralld!

MARGRETAR SAGA.

(*Cd. 235 fol. A; Cd. 233 fol. B*).

Prologus sogunnar 1.

Sidan er drottinn varr Jesus Krístr hafði upp stígit til himna til guds födur almattígs, þá sendi hann postola sína [viða um heiminn² 5 sitt eyrindi fram at bera ok hialp at veita monnum. Þá toku margir við trú þæði karlar ok konur. En trúin³ var þá þó nokkut erfíð, þvíat þeir voru fleiri, er í moti [mælltu, en hinir er fylgdu⁴. Sa maðr er nefndr Theophilus⁵, er sögu þessa hefir gert⁶. Hann segir sva frá sér: Ek heiti Theophilus⁵, trúi ek a gud almatkan¹⁰ fodur ok son ok anda helgan. Ek em skídr í hans nafni ok lærdr [a helgar ritningar⁷. Ek víska, hversu heilög Margareta bardiz í moti dioffinum ok sigradi hann ok [augadiz eilífri pryði⁸. Ek vil þess bíðia alla [þa, sem heyra þessa sögu, at þeir vardveiti hana⁹ í hiartanu ok hafi hana sem optaz millum handa, ok bíði¹⁵ þessa ena helgu mey Margaretam, at hon arni oss¹⁰ við gud heilsu þæði þessa heims ok annars.

Her hefz upp saga Margarete meyar¹¹.

1. Theodosius het maðr, hann var göfugr at virþingu þessa heims; heipinn var hann ok blotadi¹² skurdgod. Hann atti dottur²⁰ [þa sem¹³ het Margareta. En þegar er hon var ung at alldri, þa

1 Prologus fyrir Margr. sögu, *B*. 2 [*úlf. B*. 3 trúan *B*. 4 [stódu en hinir er fram fluttu *B*. 5 Theodimus *B*. 6 samansett *B*. 7 [vel ok fróðr at helgum ritningum *B*. 8 [óðladiz eilífa dyrd *B*. 9 [er heyra megu, at þeir hlyði til þessarrar sögu með atbuga ok²⁵ leiti at muna *B*. 10 ydr *B*. 11 Her byriar upp sögu ennar sælu Margretar meyghiar *B*. 12 blotmaðr mikill ok trúdi aa *B*. 13 [eina fríða ok fagra, en hun *B*.

trudi hon a gud almatkan, ok var hon fyllt af helgum anda. Þa er hon heyrdi sagt, at helgir menn voru pindir fyrir guds [safir ok hans² nafni, fal hon sitt rad allt gudi a hendi. Hon var ung at alldri, þa er modir hennar andadiz, en fadir hennar
5 unni henni litit³ ok selldi hana til fostrs nockurri konu[. Margret var uppfedd skamt fra borg þeiri, er Anthiochia heitir⁴. Hon getti sauda fostru sinnar med odrum fostsysturum sinum. Þa var hon .xv. vetra gömul⁵.

2. Olibrius het iarl⁶ heipinn, hann for af Asialandi til borgarinnar Anthiochiam til þess at neyda kristna menn til blota⁷. En er iarlinn for um dag med foruneyti sinu, þa sa hann Margaretam⁸, en honum rann þegar hugr til hennar. Þa melli hann vid menn sina: »Farit er ok hittit mey þessa ok spyrit, hvart hon er frials⁹ eda eigi. Ok ef hon er eigi frials, þa mun ek kaupa
15 hana, ok skal hon vera frilla min; en ef hon er frials, skal ek ganga at eiga hana, þviat hon er venni en vel flestar konur adrar.« Sendimenn iarls sogdu meynni þetta.

3. Þa kalladi heilög Margareta til guds ok melli: »Miskunnadu mer, drottinn, at eigi glatiz ond min med omilldum monnum,
20 helldr lattu mik glediaz med þer i cilifum fagnadi. Lattu eigi, drottinn, fyrirfaraz¹⁰ fegrd meydoms mins. Nu en ek sva komin sem saudr med vörgum ok fengin sem¹¹ fiskr i neti. Sendu engil þinn, at hann geti andar minnar vid ollum svikum fiandans, [ok hann styrki mik at svara þessum enum omillda greifa, ok styrki
25 mik i moti pislum hans¹².« En er sendimenn greifans heyrdu þat, er merin sagdi, þa foru þeir [i brott ok sögdu Olibrio, at þessi mer trudi a Krist enn krossfesta, »ok mattu eigi, sogdu þeir, hana med þer hafa.« Þa vard hann reidr¹³ ok baud, at meyna skyllði þangat leida. Ok er hon kom fyrir greifann, spurdi hann
30 hana, hvart hon veri frials eda eigi. Heilög Margareta svarar:

1 full *B.* 2 [*mgf. B.* 3 þviat þau voru oskapglik *tílf. B.* 4 [i borg þeiri er Maxima het .xv. milna fra Antiochia. I þeiri borg setti Petr postoli patriarchastol sinn *B.* 5 er saga sea gerdiz *tílf. B.* 6 greifi *B.* 7 en guds nafni at nita, ok let alla þa pina, er eigi villdo hans vilia gora *tílf. B.* 8 hvar siaa hin fagra mæi sat ok giætti fiar *B.* 9 frialsborin *B.* 10 faraz *B.* 11 fugl i snöru eda *tílf. B.* 12 [styrk þu mik til þess, at ek mega svara þessum hinum omillda greifa ok standaz allar hans þrautir *B.* 13 [aprt ok sögdu honum svo: »Ekki mun skap ykkat saman fara, þviat hun þionar eigi godum vörum, helldr göfgar hun þann er Gyðingar krossfestu.«
40 Þa vard Olibrius akafliga reidr ok skipti skiott astinni i æðina *B.*

»Frials em ek ok kristin.« Greifinn mælti: »[Hversu heitir¹ þu eda hvert er kyn þitt?« Heilog Margareta svarar: »Ek heiti Margareta ok em ek ambatt guds almattigs. Ek trui a Jesum Krist, en hann mun vera at eilifu, ok eigi mun vera endir ríkis hans.« Greifinn mælti: »Truir þu a þann, er fedr² vorir krossfestu?« Hon svarar: »Þvi fyrirforuz fedr³ þinir, at þeir krossfestu hann.« Þa vard greifinn reidr miok ok baud, at hana skyldi leida i myrkvastofu, ok etladi at [fa meydom⁴ hennar med folkyngi nockurri⁵.

4. Annan dag eptir let greifinn [leida meyna fyrir sik. Ok¹⁰ er hon kom þar, mælti greifinn⁶: »Miskunna þu esku þinni ok fegrd likama þins; gerdu [sem ek vil, ok 7 göfga god min, ok mun ek þik meira virða en þa menn adra, er med mer ero, ok mun ek gefa þer nog audefi.« Heilog Margareta svarar: »Þegi þu, sagdi hon, þviat þu matt eigi snua hug minum fra ast vid gud¹⁵ minn, ok honum mun ek þiona, medan ek lifi; mun ek likama minn meða i pislum, at öndin megi glediaz med helgum monnum⁸ i himinríkis dyrd. Ok sva sem Kristr let ser soma at deyaia ollum til hialpar, sva vil ek ok deyaia honum til dyrdar. En audredi⁹ þin veri i eilifri glatan med þer sialfum.« Þa baud Olibrius, at²⁰ hana skyldi festa upp¹⁰ ok beria med vöndum. Heilög Margareta leit þa til himins ok mælti: »Allzvalldandi gud, þu ert allt traust mitt, littu til min ok miskunna mer, drottinu, ok lat mik eigi ottaz meinleti.« Ok er hon hafdi þetta mællt, þa baurdu þeir hana, sva at blod fell um hana, ok gretu margir, þeir sem sa [mein-²⁵leti hennar¹¹. Þa mælti greifinn: »Tru þu, Margareta, ok göfga god min!« Sel Margareta svaradi: »Eigi mun ek göfga god þin dauf ok dumba¹².« Þa reiddiz greifinn ok baud, at hana skyldi upp festa¹³, ok sidan let hann slita holld hennar med iarnkrokum. Ok sva miok serdu þeir hana, at greifinn matti eigi a sia, ok dro³⁰ upp skiekiuna fyrir ögu¹⁴ ser ok mælti: »Hvi villtu eigi hlyða bodordum minum?« Hun svaradi: »Ef ek hlyddi bodordum þinum, þa mun önd min vera i eilifum kvölum med þer.« Sidan baud hann, at hana skyldi eun leida til myrkvastofu.

1 [Hvers hattar ert *B.* 2 frændr *B.* 3 ættmenn *B.* 4 [fyrirfara 35 meydomi *B.* 5 Þa for hinn ranglati greifi til Antiochiam borgar at blota þar godum sinum, sem vani hans var til *tílf.* *B.* 6 [bua ser dómstol ok let þangat leida Margaretam ok mælti svo vid hana *B.* 7 [sva vel at þu *B.* 8 meyum *B.* 9 audefi *B.* 10 i tre *tílf.* *B.* 11 [likam hennar sva meiddan *B.* 12 blind *B.* 13 i annat 40 sinn *tílf.* *B.* 14 augu *B.*

5 1. En er guds mér kom inn i myrkvastofuna, þa signdi hon sik ok mælti: »Heyrdu, gud allzvalldandi! bið þu, at ek sea ovininn ok eiga ek orrosto við hann; en hvat muna ek mega við honum, dæmdu millum min ok hans. I þer er oll von min, þu ser lofadr um allar alldir.« En fostra Margarete kom til myrkva-

1 Cap. 5 lyder i B saaledes: Ok er hun var þangat komin, þa mælti hun: »Heyrðu mik, allzvalldandi skapari himins ok iardar, bið þu, at ek mega sea ovin, þann er berst i gegn mer; en hvat mun ek við honum mega, dæm þu drottinn aa medal min ok hans, því at i þer er vón min öll. En þu einn ert lofadr sannr gud um allar alldir.« Eptir þat kom fostra hennar til myrkvastofunnar ok færði henni fðu ok drykk, ok heyrdi hun þæn þessa. En er hun var brott farin, þa kom þar fram or einni hyrningu ógurligr dreki, hann var með ymsum litum; fax hans var hardla síðt; tenn hans voro sem gloanda iarn ok svo miklar (sem) i villigelti: augu hans voro sem gloandi siur; elldr brann or munni hans, en tunga hans vafðiz um hals honum; hann hafði nøðru eina i munni ser hardla illiliga, en huu hafði mikit höfut. Þa reis drekinn upp um miðnætti, en elldr brann or munni hans ok nansum, sva at af því lysti um alla myrkvastofuna. En er heilug Margareta sa hann, þa mælti hun þessum orðum með mikilli brædzlu: »Heyr þu, guþ allzvalldandi, sa er aa himnum er ok batt diöfulinn Belzeþuþ ok allt hefir i þinu valldi, hialp þu mer nu við þessum dreka ok miskunna mer, drottinn minn.« En er sæl Margareta hafði þetta mælt, þa svalg drekinn hana með helgu krossmarki adr signda, því at hun retti hendr sínar i kross. Ok er hun kom iafugegent hiarta hans, þa brast drekinn sundr i miðiu, þvíat sa ovinr allz mannkyns mátti eigi standaz þat hit helgazta takn krossins. En sæla mær Margareta stoð heil upp ok lofadi guþ af öllu hiarta. Þa sa hun til vinstri handar ser einn svartan diöful, ok voro hendr hans bundnar við kne ok brann elldr or augum hans ok munni. Þa gekk diöfull at henni ok tok til hennar ok mælti sva: »Mikit undr hefir þu gort aa minum broþur, þeim er Rufus het ok þik svalg. En fyrir guðs nafni drapt þu hann, ok nu veit ek, at þu mátt mik drepa, ef þu vill. Nu bið ek þik, at þu drepir mik eigi.« En er sæl Margareta heyrdi þetta, þa tok hun til fiandans ok varp honum til iardar niðr ok setti hinn hægra fót sinn a hals honum ok mælti við hann: »Þu bannaðr fiandi, svik mik eigi, því at ek em ambatt guds ok lofa ek allzvalldanda gud, ok hans nafn er skrifat i minu hiarta.« En er heilug Margareta hafði þetta mælt, þa kom lios mikit i myrkvastofuna, ok fylgdi því liosi kross drottins vars, ok sat dufa aa þvertre krossins ok mælti sva: »Sæl ert þu, Margareta, því at englar guðs biða þin við paradisar hlid, ok þin sal mun til himinrikis koma.« Þa mælti sæl Margareta við fiandanu: »Hvert er nafn þitt?« Hann svarar: »Ek bið þik, Kristz ambátt, at þu hefir upp fot þinn af halsi mer, at ek mætta litla stund hafa frið at mæla við þik ok segia þer alla mina atferd.« Þa lypti sæl Margareta fæti 1.

1 Her ender B.

stofunnar ok ferdi henni braud ok vatn, ok heyrði hon þen hennar. En er hon var í brott farin, þá kom or hyrningu einni myrkvastofunnar ogurligr dreki. Hann var með ymsum litum, hár hans var alitz sem gull, skegg hans var hart sem þyrnir, en tenn hans sem iarn ok sva storar sem í villigelli; ögu hans voru sem blodsegar, elldr brann or ögum hans, höggormr lá um hals honum, 5 odaunan mikit ok illt stod af honum. Ok er hann kom á mitt golf, þá örgadiz hann upp ok bladradi tungunni. Lios gerðiz í myrkvastofunni af elldi þeim, er for or munni hans ok nausum. Þá varð Margareta sva reðð, at hon fell til iardar, ok eigi mintiz 10 hon þá þess, er hon hafði fyrr bedit at sia ovininn. Þá retti hon hendr sínar til himins ok mælti: »Heyrdu, gud minn almattigr, veittu mer, at eigi stigi sia enn ogurligi dreki yfir mik.« En þá er hon hafði þetta mælt, tok drekinnum enum efra kiaptinum yfir hvirfil henni, en tungunni tok hann undir tærnar, ok svalg hana 15 sidan. En þá er hon kom gegnt hiartanu drekans, sprack hann í .ii. hluti. En heilög Margareta reis heil upp. Þá sa hon til vinstri handar ser annan dioful; hann sat, ok voru hendr hans bundnar við kne honum. Þá mælti heilög Margareta: »Lofa ek nafn þitt, drottinn minn; nu se ek fagnat andar minnar, ek se 20 drekann daudan liggia en diöfulinn bundinn. Fyrir því geri ek þer þackir, heilagr gud, ok þik lofa ek, odaudligr konungr.« Þá reis sa diofull upp, er setit hafði, ok mælti við meyna: »Mikit mega þenir þinar. Ek senda Rufonem brodur minn til þess, at hann fylgi þik ok glatadi fegrd þinni, en þu vant hann með krossmarki; en nu villtu mik vega fyrir þenir þinar.« Þá tok söl Margareta í hár dioflinum ok varp honum á iordina ok ste enum hegra fæti sinum á hals honum, ok mælti: »Lattu af, illgiarn andi, at freista min, þvíat ek em Kristz ambatt.« Þá kom kross með liosi miklu 30 í myrkvastofuna; dufa sat á krossinum ok mælti við Margaretam: »Þin bida helgir englar hia hlidi paradisar.« Þá þackadi en sœla mér Margareta gudi vitran þessa. Sidan mælti hon við fiandann: »Hvert er kyn þitt?« Hann mælti: »Bid ek þik, guds ambatt, at þu lyptir fæti þinum af halsi mer, sva at ek mega segia þer fra verkum minum.« Hon hof upp fotinn. »Ek heiti Belzebug, 35 ok hefi ek marga rettlata menn tœlda; morgum hefi ek í mot bariz, ok hefir engi fyrr yfir mik stigit, en nu hefir þu utsprengt öga mitt ok afl mitt brotit. Matta ek svikia fodur þinn ok modur, en nu hefir þu fengit sva mikla miskunn af gudi, at ver erom allir hræddir við þik. Ek beriumz í moti retlatum monnum nott 40

med degi, blinda ek ögu þeira ok hyggiur, let ek þa gleyma himneskri speki. Ek kem til manna, þa er þeir sofa, ok vek ek þa upp, ok let ek þa reika til onytra hluta. En ef þeir geta vid sed, þa er þeir vaka, þa let ek þa misgera, er þeir sofa. En fra 5 þeim segi ek þetta, [er eigi] unna gudi eda orökiliga signa sik, en ek verd yfirstiginn af þeim öllum, er þer ero likir. Eigi veit ek, hvat ek skal til taka, er mér ein hefir yfir mik stigit. Mer þetti ecki til koma, ef karllmadr hefði þetta gert.« Þa mælti heilög Margareta: »Hverr bydr þer at bleckia goda menn, eda hvert er 10 kyn þitt?« Hann svaradi: »Segdu mer kyn þitt!« Hon svaradi: »Eigi ertu þess makligr at heyra þat, gud veitti mer miskunn.« Fiandinn mælti: »Sathanas er konungr vorr; hann var brott rekinn or himinriki, fra honum er komit kyn diöfla. Eigi at eins förum ver med iordu, helldr ok stundum med vindum i lopti. Nu mun 15 ek (eigi) segia þer lengra, þviat ek se Krist hia þer. En þo munda ek fleira segia, ef þu letir mik lausan vera eptir andlat þitt, at þa mætti ek beriaz i moti retlatum monnum. Salomon konungr byrgdi oss diöfla nockura i einu keru. En eptir andlat hans giörduum ver sva, at kerit syndiz sem gull eitt veri utan; þa komu 20 heimskir menn or Babilon ok brutu kerit.« Heilög Margareta mælti þa: »Þegi þu, enn illi diöffull, far til helvitis ok giör engum manni mein!« Þa for hann i brott ylandi.

61. Annan dag baud greifinn, at meyna skyllði leida fyrir domstol hans. Þa komu margir menn at sia, hversu hon veri 25 pind. Þa mælti greifinn vid hana: »Þat hefir þer at göfga god min ok gera, sem ek byd.« Hon svaradi: »Þer hefir at göfga Jesum Krist ok vera vin hans.« Greifinn mælti: »Feret er hana or fötum ok brennit hana med logbröndum.« Þeir gerdu, sem hann baud. Þa bad heilög Margareta til guds ok mælti: »Brenn 30 þu af, drottinn, saurflecka af hiarta minu.« Greifinn mælti: »Blotadu godum vorum!« Þa baud greifinn, at þangat skyllði færa ker mikit fullt af vatni, ok binda fetr hennar ok hendr ok kasta henni a kerit. Þeir gerdu, sem hann baud. Þa leit heilög 35 mér til himins ok mælti: »Heyrdu þen mina, drottinn, ok leys bönd min, ok mun ek færa þer lofs forn. Komi yfir mik heilög dufa med helgum anda ok blezi vatnit i þinu nafni, ok græddu mik, drottinn, med miskunn þinni, ok skirdu mik i þessu vatni i nafni födur ok sonar ok anda heilags.« Þa gerdiz landskjalpti mikill, ok kom dufa af himni ok hafði gulliga koronu ok setti a

höfufat sælli Margarete. Þá urdu lausar hendr hennar ok fetr, ok geek hon or kerinu ok lofadi gud. Þá kom rödd af himni ok mællti: «Kom þu, Margareta, i hvíld Kristz, kom þu i ríki himnal. Sæl ertu, Margareta, þviat þu audladiz fegrd meydoms þins.» A þeiri stundu sneruz til truar .iiii. þusundir manna, ok hvarki 5 talit konur ne börn.

71. Eptir þetta baud greifinn, at ena helgu mey Margaretam skylldi höggva; var hon sidan leidd ut or borginni. Þá mællti sa madr, er hana skylldi höggva, sa het Malcus: «Eigi mun ek hoggva þik, þvi at ek se Krist hia þer med englum sinum.» Hon svaradi: 10 «Ef þu ser Krist hia mer, þa bid ek þik, at þu bidir litla stund, medan ek bidiunz fyrir.» Hann svaradi: «Bid þu, sem þu vill.» Þá kalladi sæl Margareta til guds ok mællti: «Heyrdu þen mina. Þess bid ek, at þvaiz syndir þess manz, er les pislarsögu mina; ok hverr sem einn, sa er lysi ferir til kirkiu minnar, þvaiz af syndir 15 þess a þeiri tid; ok hverir þeir menn, sem staddir verda i nockurum haska eda þrönging, ok heiti a mik ser til fulltings, leystu þa, drottinnu minn. Enn bid ek þik, drottinnu minn, sa er minning gerir minnar pislar eda hefir i hendi bok, þa sem min pislarsaga er a, þvaiz af syndir hans, þviat ver erom eitt holld ok blod ok 20 misgerdum opt. Enn bid ek, drottinn, sa er ritar pislarsögu mina eda kaupir þa bok, fylldu þa af helgum anda. Ok i þvi husi, er bok su er inni, verdi þar eigi fædt dautt barn ne lama. Fyrirgef þu þeim manni syndir, drottinn, er bok mina hefir at vardveita, ef hann bidr þik liknar.» Þá gerdiz reidarþruma mikil, ok kom dufa 25 or lopti med krossmarki, ok var mællt vid ena helgu Margaretam, sva at allir heyrdi, þeir sem hia voru: «Sæl ertu, Margareta, þviat þu leitadir miskunnar af mer ok mintiz allra i þenum þinum; sver ek fyrir dyrd engla minna, at allt mun þer veitt, þat sem þu villt bidia. Ok ef syndugr madr kemr til þess stadar, sem þinn 30 heilagur domr er vardveittr, med idran synda ok litilleði, þa munu honum fyrirgefaz syndir; ok þar mun eigi fiandi inni vera, sem pislarsaga þin er, helldr mun þar vera ast ok fridr. Sæl ertu, Margareta, þviat ek em med þer, ok mun ek upp luka fyrir þer ríki himna.» Þá leit heilög Margareta til þeira manna, er þar 35 voru vid, ok mællti: «Heyrit er, fedr ok meðr, brædr ok systri! sçri ek ydr fyrir nafn eilífs konungs allra veralda, minniz þer min, nefnit þer nafn mitt; ok þott ek se syndug, þa mun ek þo bidia drottin minn Jesum Kristum, at hann veiti miskunn eilífa

þeim öllum, er mik dyrka.» Þá reis hon upp ok mælti: «Tak þu nu sverd þitt ok högg mik!» Hann svaradi: «Eigi þori ek at hoggva þik, þviat gud mælti vid þik.» Sæl Margareta svaradi: «Eigi muntu vera med mer i paradiso, ef þu gerir eigi þetta.»

5 Þá hio hann hofut af enni sælu Margarete med mikilli hræðzlu. Hann fell þegar til iardar a hegri hönd henni ok bad ser liknar ok mælti: «Fyrirgefdu mer þessa synd, drottiun.» Þangat komu margir menn daufir ok blindir, ok fengu allir bot meina sinna. Guds englar foru med önd sællar Margarete til himneskra fagnada

10 ok sungu lof gudi.

En ek tok, segir Theophilus, likama heilagrar meyar Margarete, ok grof ek hana i husum Scindecie husfreyiu. Ek kom til hennar, ok sa ek pislir þer sem hon hafdi, ok ritada ek sögu hennar; gerda ek minning hennar; bid ek ydr, kristnir menn, ok bidit, at hon

15 minniz ydvar i sinum þenum vid almatkan gud, þann er lifir ok rikir um allar aldir. Amen.

MARIU SAGA EGIPZKU.

I.

(*Cd. Holm. 2 fol., A; Cd. 235 fol., B; Begyndelsen af Sagaen mangler i den sidste.*)

Her hefr upp Mariu soghu egipzku.

Madr gamall var a landi þvi er Palestina heitir, þat er æa Serklände, hann var rettlatr ok kunnir vel bok, Zosimas het hann, ok hafdi sig miog halldit fra heiminum, hann hafdi munkr verit fra barnæsku sinni ok halldit alla æfi vel munka sid. Sva var hann frægr ordinn i atferd sinni, at margir munkar, þeir sem i nand voru, ok svo þott fir væri, þa foru at finna hann ok nema at honum, hversu þeir skyldu lifa. Hann var i sifellu ahyggiufullr um ord guds ok sva þat, er mæliir Pall postoli, at allir menn skyldo hafa ok lifa vid nockut erfidi, annathvort at þiona gudi edr þiona heiminum. Hann var færdr barnungr til munklifiss ok var þar fimtigi vetra, svo sem hann sagdi sialfr. En sidan er þeir vetr voru lidnir, þa kom til hans su hugrenning: at hann treystiz gæzku sinni ok hugdi, at einge madr væri honum iafngodr, ok mællti sva i hugnum: «Ek þarf einskis manz kunnandi, ok ætla ek öngan svo godan munu vera, ath mer megi kenna, hversu ek mega lifa.» En þa er hann hafdi slika hugsan, sa hann mann einn vënan ok dyrligan standa hia ser, ok mællti sa wit hann: «Zosime, vel hefir þu med þinum hag farit. En eigi skalltu þat hyggia, at þat se fullwel, fleiri eru götur til guds, en þær sem þu hefir farit enn, ok ef þu vill meir freista þin i meinlætum, þa far þu fra frændum þinum ok vinum, svo sem gerdi Abraham höfutfadir, ok fylg mer til munklifiss þess, er stendr a Jordanar backa, þat er vigt Joni baptista.» Þa for Zosimas þegar þangat med honum.

1 slikan *Cd.*

2. En er þeir komu þar, þá mælti forunautr hans: «Her er nu sa stadr, er ek sagða þer fra, far þu nu i munklifit ok sia þau tidendi, sem þar eru. Sidan geek hann til klaustrahlids ok bardi þar a. En sa er gætti hlidsins spurdi, hverr þar væri. Hann svaradi: «Madr einn ukunnigr þer.» Sa for til abota ok sagði honum. En aboti sialfr for til ok lauk upp dyrum fyrir honum, ok þegar sem aboti sa hann i munkabunadi, skildi hann gæzku med honum, ok fell aboti sialfr til fota honum ok bad fyrir ser, sem sidr þeira er til. En þa er hann reis upp, spurdi hann þann, er kominn var, hvadan hann væri edr fyrir hveria sök hann kom þar til þeira fætækra svo gamall madr. Zosimas svaradi svo: «Eingi naudsyn er ath segia, hvadan ek em kominn, en því kom ek her, at ek vil bæta mik; ek hefi heyrt, ath her se godir sider ok miskunn mikil medrydr, svat hverr madr sa, sem her vill vera, þa er hann her nær gudi en i öðrum stodum.» Þa svaradi aboti honum: «Brodir, sagði hann, gud einu veit hvers mannz gæzsku, kenni hann þer ok oss sva ath lifa, sem wor er þurpt til; hyggi hverr ath sinum hagh, þvíat sa er næst gudi, er bezt giorir. En ef þu vill her vera med oss, þa vertu. Sa gud, er gaf sialfan sig ath leysa oss, hann hefir oss saman safnad.» Sidan fellu badir a knö til iardar ok baduz fyrir, ok sidan gengu þeir inn til annarra brædra.

3. Ok er hann hafði verit um stund, sa hann, ath þeir voktu hveria nott ok bad(u) til guds, ok aldregi letu þeir munn siun kyrran ath bidia ser miskunnar ok odrum. Alldri heyrdi hann þa onytt mæla, ok ecki hirdu þeir um þat, er veralldligt war, þat eitt villdu þeir sysla at deyða likama sinnu fra þessa heims fystum. Mest höfdu þeir ord guds fyrir mat. Atu þeir braud en drucku vatn, til þess at þeir hefði megn til at þiona gudi. En af þeira verkum slikum þa þroadizt Zosimas ok mikit i kröptum. Þa kom su tid, er þeir voru vanir at fara ut i eydimerkr or munklifinu ok pina sik meir þar, en heima, þat var langafasta. Sa var þar sidr, ath klaustrid skylldi alldregi opit vera a .xii. manadum, nema gestir kæmi, en þar komu fair menn, ok fair menn vissu, hvar þessi stadr var, ok því visadi gud sinum erendreka ath leida Zosimam þangat.

4. Drottinsdag hvern at fofstu igang þa komu þeir allir saman ok heyrdu messu ok toku corpus domini, ok mautuduz allir saman litt ok gengu sidan til bæna sinna. Sidan kystuz þeir allir, ok sidazt abota, ok badu hann bidia fyrir ser, at þeir mætti þat efla,

sem þeir willdi. Þá luku þeir upp ollum hurðum ok gengu ut a sinn veg hvern, ok sungu salm þenna: Dominus illuminatio mea. Eptir var einn eda tveir at gæta stadarins ok at geyma tida, en eigi þurfti fiar at gæta, þviat ecki var til. Hvern þeira hafði nockut til fæzlu, sumir litid braud, en sumir fikiur, eda þat allðin er dactil heitir, eda ertr, en sumir ecki nema klædi þat sem þeir hófdu yfir ser. En a þeim stundum sem þa hungradi, þa atu þeir grôs eda rætr. Eingi þeira villdi koma til annars ok eigi vita hvat annar gerdi. En ef nockur þeira sa aunan, þa geck hann þegar af þveru fra. Svo lifdu þeir alla fostu framan til palma-dags; þa komu þeir allir samt ok hugdu at hvern med ser, hvat hann hafði aflat a þeiri enni helgu tid. Eingi þeira spurdi annan at syslu, þviat þat voru laug þeira, at gud einn skyldi vita med þeim sialfum þat, sem þeir gerdo vel, þviat þeir villdu firraz manna lof. En Zosimas munkr, er þa var þar kominn, for ok einn saman, hann hafði ok litinn mat med ser. Hann vakti svo mikit, at hann svaf alldregi, nema þa er fell a hann svefn, ok fell hann þar nidr, sem hann var þa kominn. Nu for hann vida um merkr ok skoga at leita, ef hann mætti finna helga stadi edr einsetomenn.

51. Þa er Zosimas munkr hafði gengit .xx. daga um skoginn, nam hann stadar um middegi ok horfði i austr, fyrir því at hann gerdi svo a hverri tid dagsins. En medan hann sa upp, þa for fyrir augu honum a hægri hönd því likaz sem skuggi manz væri. Þa hræddizt hann ok hugdi, at vera mundi braugd diöfuls, þat kollum vær ofreskiu. Þa signdi hann sik þrim sinnum ok bad gud miskunnar. Hann sa i sudr fra ser, sem madr einn gengi nökr ok kolsvartr at sia, þviat sol hafði brendan allan likama hans; honum syndizt har a manni þessum hvitt sem ull ok sva stutt, at eigi tok leingra en ofan a hals. En er hann sa þetta, þa undradizt hann ok vard þo feginn ok skundadi gongu sinni eptir mannum. Sa leitadi undan eigi at midr, en munkrinn eptir; ecki gaf hann gaum at því þa, þott hann væri gamall eda meginlaus, þo for hann sem hann matti mest, ok þegar er hann kom i nand, þa kalladi hann a hinn gratandi ok mælti: »Þu guds þræll, fyrir hvi flyr þu mik gamlan mann ok syndugan. Ek bid þik i nafni guds, fyrir þess ast er þu pinir þik i þessum skogi, bid min ok mæl vit mik.« Þa gat hann tekit nær þenna mann i dal nockurum. Þar hafði hun runnit utan um vatn nockut, ok

þegar er hann kom i dalinn, þa for sa or annan weg. Munkrinn nam þa stad ok matte eigi meira renna, ok gratandi taladi hann þa enn: »Bid þu min, guds þræll!« Sa svaradi: »Fadir Zosima, hvi sækir þu svo miok eptir mer, eda hvað villtu mer? Eigi ma ek vid þik mæla fyrir skaumm, þviat ek em nokt kona. En ef þu vill vit mik mæla, þa tak þu klædi þitt nockut ok kasta til min, at ek mega hafa a, medan wid hittumzt.« Þa undradizt hann, er hun vissi nafn hans ok hafdi ecki sed hann fyrr. Þo fagnadi hann þvi ok þottizt vita, at henni fylgdi mikil miskunn guds.

10 Þa tok hann eitt klædi af ser fornt, þviat ecki war nyiara til, ok kastadi til hennar, ok sa fra henne, medan hun tok þat ok let yfir sik ok mællti sidan wit munkinn: »Fadir Zosima, hvað er þer undir at sækia fund minn, svo syndug kona sem ek em?« Þa fell hann a kne ok bad hana blezandar. En þegar hann gerdi svo,

15 þa fell hun a kne ok bad hann bleza sik. »Fadir, kvad hun, þat byriar þer at gera, en mer eigi, þviat ek em kona, en þu ert karllmadr ok prestr ok stadi margan dag fyrir alltari ok sungit messor.« Þa þotti honum undarligt eun, er hun vissi þat, ok sa hun hann alldri fyrr, ok eigi var henne sagt fra. Hann mællti

20 vit hana: »Nu se ek, ath þu ert af guðligri miskunn, er þu hefir sagt bædi nafn mitt ok atferd mina.« »Guds miskunn fæz eingum manne fyrir ofriki eda metnadi heims þessa, kvad hun, helldr med litillæti ok rettvisi ok ast, þa er madrinn ann gudi.« Þaa let hun at mali hans ok blezadi honum ok mællti þetta: »Blezadr

25 ser þu, gud drottinn wor, er leysir alla menn fra diöfli.« En hann svaradi svo: »Satt er þat.« Þa risu þau upp bædi ok stodu, ok sidan mællti hun wit munkinn:

6¹. »Fadir, kvad hun, hvi villdir þu mik finna synduga kona?« Hann svaradi: »Eigi var þat fyrir minn vilia, helldr villdi gud, ath

30 vit fyndimzt.« »Ef svo er, kvad hun, sem þu segir, ath gud villdi fund ockarn, þa segþu mer, hvað titt er i heiminum um konunga edr byskupa edr lærda menn.« »Systir, kvad hann, gud hefir gefit kristni sinni godan frid. En nu skalltu bidia fyrir ollu folki ok fyrir mer.« Þa hof hun upp hendr yfir hofut ser ok

35 kalladi til guds leingi. Eigi heyrdi Zosimas, hvað hun mællti, en þat sa hann, at hun hrærði munn sinn, ok þat sa hann, at hun for upp i loptit miok langt fra iörduinni. Vit þessa syn sa hann nidr til iardarinnar ok matti ecki mæla nema þetta: »Kirieeleison,« ok hann sveittiz miok af hræzlu, er hann sa þetta um hennar

40. 1 Fra Mariu egiptzku *Overskr.*

hag, þviat hann vissi eigi, nema þetta væri villa, ok la hann nu æ iordinni. Stundu sidar for hun ofan apr ok tok i hond honum ok reisti hann upp ok mællti: »Fadir, kvad hun, eighi skalltu mistrua, kristin em ek ok syndug kona, sem ek sagda þer fyrr.« Ok gerdi hun krossmark i enni ser ok æ briosti ok mællti svo: 5
 »Gud allzvalldandi leysi oss fra dioffi, þeim er i moti oss berstz ok vakir avallt um vora ofurft.« En þa er hann heyrdi mal hennar þetta, ok hann matti skilia, ath hun vissi hug hans ok ord, skilde hann, at gud var med henne, ok fell hann þa til fota henni gratandi ok mællti þetta: »Nu bid ek þik ok byd ek þer 10
 af guds hendi, attu leynir mik eigi, hvat um þinn hag er eða hversu leingi þu hefir her verit, at ek mega heyra, hversu dasamlig er guds miskunn ok segia odrum monnum fra slikum iarteinum; þviat visdomr sa allr er folginn er eða fe liggjanda, þess nytr eingi madr. Eigi bid ek þik fyrir þvi þessa, ath ek vilia eða þu 15
 taka manna lof fyrir, helldr til þess ath adrir godir menn mætte likia eptir þinum godum hlutum ok dæmum. En þat veit ek, at af þvi kom ek a fund þinn, ath gud willdi, at menn wissi, hvat þu hefir her syst.« Ok er hun heyrdi þessi ord hans, þa lauk hun upp augu sin ok sa til himna ok mællti wit hann. »Oho 20
 brodir, kvad hun, mikit er mer fyrir, þviat skaumm þicki mer ath segia fra lifi minu, fyrir þvi attu matt flyia mik sem enn versta eitorm, ef þu heyrir atferd mina ok illzku. En ek geck alldregi til skripta, ok verd ek nu ath segia, þott mer se leitt. En þu bid gud, ath hann fyrirgefi mer syndirnar.« Hann hellt þa hönd- 25
 um upp til himna ok bad fyrir henne, en hun tok svo til mals:

7. Ek war uppfædd æ Egíptalande, ok war ek .xii. vetr med fodur minum ok modur. Þa girntumzt ek, sagdi hun, alls lifs ok likams losta ath fremia. En ek matta þvi eigi þar fram koma, fyrir þvi ath fedgin min woru rikir menn, ok þordi eingi 30
 mik þar ath finna til onytra luta. Þa hliop ek þadan æ brótt ok til borgar þeirrar, sem Alexandria heitir, ok lifda ek þar sva ofogru lifi sem kona mæ werst lifa bædi fyrir gudi ok monnum. Þat war þa mitt lif, ath ek war portkona, svo sem su er verst matti wera, .xvii. vetr edr nockuru meir. Aa þessa lund hattada ek 35
 mer, ok allt þat sem fegrst war klædakyns, þa keypti ek ok bar ek æ mik, til þess at fleiri menn skylldi til min lysta þa en adr, þviat ek var ærit frid synum. Mat ok dryck keypta ek þann sem beztr war, til þess at likami minn skylldi þa meiri glede standaz ok fleira illt lystaz en adr. Wakta ek nær bædi nær ok 40

daga, ok geck ek til þess æ milli ath drecka vin eda fremia likams losta med hverium manne, er þat villdi giöra. En mer þottu þeir allz offair, ok tok ek ecki fe af mörgum, þviat ek villda locka þa fleiri ok fleiri til min. Ek gerdumz leikari, ok for ek med söngva, ok til þess eins þetta allt, ath menn lysti til min meir ok meir, ok var ek nott med deghi i illum verkum. Þa kom sumar eitt. En sæ var sidr æ lande þvi, ath menn foru æ skipum fiolment til Jorsalaborgar ath krossmessu. Ek sa þat einn dag, ath mart manna for til skipa, þa fann ek ath mæli einn mann, þann er fara skylldi, ok spurda ek, hwert þeir skylldu fara. En hann svaradi: »Til Jorsalaborgar til ens helga kross.« Ek sögdumz wilia fara med þeim. En hann spurdi, hvat ek hefda til skipleigu. Ek svarada honum sva: »Ecki, nema þer vilit veita mer farit; en ef þer vilit eigi þat, þa byd ek mik sialfa.« Nu bid ek þik þess, godi munkr Zosima, ath ek segia þer nu eigi leingra, fyrir þvi ath eyru þin munu saurgazt ok lof þitt allt.« Þa komz hann vit ok bad hana stadfastligha, »fyrir guds sakir, systir, kvat hann, seg þu mer leingra, þviat þat giorir margan mann godan, ef slikt heyrir.« En hun tok þa æ nyia leik ath segia honum: »Sa madr, kvad hun, er ek sagda þer adan fra ok ek villda farit hafa med til Jorsala, fann hvat konu ek var, ok for i brött fra mer, ok hlo at mer miok, en ek geck sem skiotaz til strandar, ok sæ ek þar fiolda manna, er leku ok bidu forunauta sinna. Ek bad, at þeir skylldu lata mik fara med ser ok þa giöra vit mik slikt, sem þeir villdi. En¹ þeir þago þenna kost ok leiddu mik med ser. Sidan forum vær i haf, ok þa tok ek² sid minn enn sama: alldri war svo illt i hafi eda gott, at ek leta eigi sem ek var won fyrr, æ hveria lund sem ferligazt war. Ek hræddumz eigi a skipi sem adrar konur. Svo var mer tid illzka min, at ek lockada til min alla menn, er a þvi skipi woru, bædi goda ok illa. Ek var svo sem pyttir helvitis i ath falla ollum þeim, er vit mik attu, ok svo sem fella til musa. Þat undrudumzt ek, hvi vær suckum eigi nidr oll fyrir minar sakir ok illzsku, nema nu se ek, at svo er sem gud hefir mællt, ath hann will eigi dauda syndugs manz, helldr ath hann lifi ok bæti sik. En þa er vær komum til Jorsalaborgar, þa vorum vær þar adr nockura daga, en krossmessa kom. A þeim dögum lifda ek svo illa, sem þa er ek hafda ferligaz med mik farit, ok for ek um borgina alla innan ok locka(da) ek til min hvern mann, þann sem ek matta, ok spanda ek svo

40 1 Her begynder B. 2 saal. B; enn A.

sælur þeira til helvitis, sem fiskar vefiaz í neti. En þa er kross-
 messa kom, sottu menn fiolment til kirkiu fyrir guds sakir, ok hans
 dyrd villdu allir giðra. En ek skundada gongu minni í flokk þeira
 fyrir illzku minni ok otrú, ath sem flestir mætti mik sia. Þa
 komum vær til kirkiudyra, ok gengu allir menn inn, nema ek ein 5
 matta eighi inn komazt. Þa þotti mer undarligt, ok geck ek í
 þraungina¹, ok hugda ek, ath menn skylldu hrinda mer inn með
 ser, ok stodadi mer þat ecki, þviat allt folk geck inn, en ek matta
 eigi inn komazt.

8². Ok er ek hafda svo leingi [í þesso feingizt³ at komaz 10
 inn í kirkiuna, at ek var [svo mod, ath ek matta eigi leingr
 þann veg lata, þa hvarf ek hia kirkiunni í eina hyrningh fyrir utan⁴,
 ok kom mer þa í hug, hvat vallda mundi, er ek matta eigi í kirkiu
 ganga sem allt kristid folk annat. Þottumzt ek þa skilia, hvat ek
 hafda syslat, ath af því hratt gud mer ut, at ek var verri hverium 15
 manni. Þa tok ek at grata af ollum hugh, ok barda ek æ briost
 mer, ok þa sa ek þadan, sem ek stod, hvar skript ein var sett ok
 giðr eptir Mariu modur drottins vors. Þa kallada ek af ollum hug
 til skriptarinnar gratandi augum ok siuku hiarta, fyrir því at þa
 et fyrsta fann ek, [hvat ek⁵ hafda aflat. Ok mællta ek svo: «Ek 20
 bid þik, en helga mæ Maria, er bart son guds hingat í veröld
 þessa; weit ek, ath ek em eigi werd ath sia til þin fyrir þeiri
 miklu illzku, sem ek hefi giðrt, en bid ek þik, guds modir, ath
 þu hialpir mer, fyrir því ath ek weit, ath gud giordizt fyrir því
 madr her í heimi, ath hann willdi, at syndugir menn idradizt mis- 25
 fella⁶ sinna ok bætti yfir wit hann. Nu hit þridia sinn kalla ek
 til þin, en dyra drottningh himens ok iardar, attu lofir mer inn
 ath ganga í⁷ þær dyr, sem ok matta eigi adan inn komazt, til ens
 helga kross ath luta honum sem adrir menn. En ef þu vill mer
 þetta leyfa, þa heit ek því, at ek skal [alldregi þetta drygia slikt 30
 sem fyrr. Ok þegar sem ek kem til krossins, þa skal ek⁸ af lata
 heimum ok ollum hlutum þeim, sem honum fylgia, ok vil ek
 fara í þann stad, sem ek mega refsa mer sialf okynni min ok
 illzku þa er ek hræddumzt eigi gud. Enn bid ek þik et fiorda
 sinn, en helga Maria, fyrir þina dyrd ok hialp, er þu veitir ollu 35
 folki kristnu, attu gangir í vörðzlu fyrir mik vit drottin worn.»
 Ok sidan freistada ek ok geck til kirkiudyranna með ódrum

¹ þrongdina B. ² Fra Mariu drottningu *Overskr. A.* ³ [vid
 fengiz B. ⁴ [mod, þa for hon(!) í eina hyrning fyrir utan kirkiuna B.
⁵ [tilf. B. ⁶ misgerda B. ⁷ mgl. B. ⁸ [mgl. B.

monnum, ok geck ek þar¹ inn, ok var mer þa ecki ut hrundit, helldr var mer þa inn hrundit i kirkiuna. Þa vard ek svo fegin, at ek þottumzt varla vita vitz mins, ath ek skyllða þar inn komin, sem syndir minar höfðu mer adr wt hrundit, ok hræddumz ek þa fast-
 5 liga gud. En þegar er ek kom firir krossinn, þa fell ek a kne. Þa kom ilmr svo godr i nasir mer, sem ek kenda alldreghi iafu-
 godan fyrri, ok sa ek þar þa dyrd guds. En sidan er ek geck þadan ok apr til skriptarinnar, þa fell ek a kne ok mællta ek sva:
 «Þu en helga Maria, yfirdrottning allra drottninga, hefir mer
 10 miskunnat, ok fyrir þina milldi komumz ek i helga kirkiu at sia dyrd guds. Nu vil ek fyrir þat lofa son alzvalldanda guds, er heyrir allra syndugra manna idran. Ok nu bid ek þik, at þu visir mer a þa gautu, er ek mætta sættaz vit skapara minn ok þik, en sæla mær Maria, ok alla guds helga menn.» En þegar sem ek
 15 hafða þetta mællt, þa heyrða ek rödd eina svo mæla vid mik: «Far þu yfir Jordan, þa hittir þu goda ro sælo þinni.» Þa mællta ek vit skriptina: «Þu drottning min, afræktzt² mik eigi, helldr gætt þu min avallt, hvargi³ sem ek fer.» Sidan geck ek or kirkiu-
 gardinum, ok þa kom madr i moti mer ok gaf mer þria penninga
 20 silfrs. En ek keypta þar med þria braudleifa, ok spurða ek manninn, hvar leid la til Jordanar, ok hann visadi mer þangat. Sidan geck ek gratandi or borginni. Þat var at dogurdarmali, en ek kom at solarsetri til Jordanar til munklifis þess, sem þu ert i. En þegar er ek kom, geck ek til ærennar, ok þo⁴ ek andlit mitt ok fætr.
 25 Sidan geck ek i kirkiu ok tok ek corpus domini, ok þar var ek um nottina, ok at ek halfan hleif af braudi þvi, sem ek keypta i Jorsalaborg, ok dræck ek þar wit vatn or Jordan.

9. Annan dag eptir þa geck ek a braut ein saman, ok for ek ut yfir æana, ok bad ek ena dyrsta⁵ drottningu Mario, at hun skyllði
 30 visa mer æ þa götu, sem ek mætta lifna af þeim dauda, sem syndir minar deyddu mik. Þa kom ek i skog mikinn þyckvan ok háfan. Sidan hefi ek flyd⁶ ok firzt menn, sem ek matta mest, ok hefi ek her bedit miskunnar drottins mins. Þa spurdi Zosimas:
 «Hversu leingi hefir þu her verit.» Hun svaradi: «Sidan ek for
 35 or Jorsalaborg, þa hefi ek her verit fiorutigi⁷ wetra ok .vii. vetr.» Hann spurdi: «Hvat hefir þu haft þer til matar sidan.» «Ek hafða, kvad hun, eigi meira hingat en tvo⁸ hleifa brauds ok þann halfan, er ek leifða⁹ i munklifinu. En þat braud hardnadi sva

1 þegar B. 2 fyrirliittu B. 3 hvar B. 4 þvo B. 5 dyrstu B.
 6 flyit B. 7 .xl. B. 8 tva B. 9 saal. B; leyfða A.

fyrir mer sem steinn, ok lifða ek vit þat nockura vetr.» Zosimas mælti: «Var þer mikit fyrir því ath lifa odruvisi¹, en þu vart adr von.» Þá svaradi hun: «Ef ek minnumzt æ pisl þæ alla, sem ek hefi þolat, ok lif þat et illa, sem ek lifða adr, þa uggi ek, at ek fysumzt apr til weralldarinnar, ok skula ek þa enn æ nyia⁵ leik beriazt her i heiminum.» Hann svaradi: «Systir, kvad hann, leyn mik eighi, hverr hagr þinn hefir verit.» Þá tekr hun enn svo til mæls [a nyia leik².

103. Sautian⁴ vetr var ek svo i þessum skogi, ath mik lysti margs ok mer kom i hug bædi matr ok klædi ok dryckr ok oll su¹⁰ skemtan, er ek hafða [sidan ek kunna at monnum at hyggia⁵. En þegar er ek let mer i hug koma, hvers ek hafða bedit ena helgu Mariu, ok hversu hon hafði miskunnad mer, þa gret ek ok idrodumzt, ok bad ek hana fastliga, ath hun skyldi eigi gleyma mer, helldr skyldi hun gæta min ok snua fra mer þeim illa huga¹⁵ ok minning illra verka minna. En medan ek bad þeirar bænar, þa kom lios mikit yfir mik; ok þa er stund ein var lidin, þa var mer allra mest heimrinn i hugh, ok svidda ek oll, sem elldr leki⁶ a mer. En er ek sa, hversu mitt mal horfði wodvænliga, þa fell ek til iardarinnar, ok kallada ek æ ena sælu Mariu, ok la ek þa²⁰ a bænum allan þann dagh ok nott, medan liosit var hia mer, fyrir⁷ því at þar fylgdi guds miskunn ok Marie modur drottins mins ok reisti mik upp af þeim illa huga. I þeiri freistni var ek alla .xvii. vetr. En sidan þeir voru lidnir, þa var en helga Maria næst mer ath ollum hialpum, bædi er ek svaf ok vakta. Þa spurdi²⁵ Zosimas: «Hvort þurftir þu sidan mat eda klædi?» Hon svaradi: «Þann halfan þridia braudleif, er ek hafða fra Jordan, þess neytta ek .xvii. vetr, en sidan hefi ek lifat vit graus ok rætr her til. En klædi, þau sem ek hafða hingat, ero farin ok fuin, ok sidan kostadi mik miok frost ok kuldi a vetrum, en hiti æ sumrum. En eptir³⁰ þann tima þa kom guds miskunn til min ok [hefir tekit bædi lif mitt ok salu⁸ fra ollum haska; ok nu hvert sinn er ek minnumzt æ lif mitt et illa, þat sem ek hafða i heiminum, þa glediumzt ek ok [fagna. Vilnumzt ek nu ok⁹ treystumzt af gæzku drottins wors. Fædzla min ok klædi þat eru ord guds, svo sem hann mælti³⁵ sialfr, ath madr mæ eigi lifa wit braud eitt, helldr vid þau ord¹⁰ sem koma or munnni guds, ok svo mæla bækr, at sa madr, sem

1 ódruviss *B.* 2 [*mgl. B.* 3 Fra Marie egipzco *Overskr. A.* 4 Siötian *B.*
5 [fyrr *B.* 6 legi *B.* 7 *mgl. B.* 8 [gætti bædi lifs mins ok
salar *B.* 9 [*mgl. B.* 10 *saal. B.*; ok *A.*

ferr or klædum illzkunnar, þa ferr hann i stein ok hefir þat fyrir klædi, þat er sialfum Kristi ath samteinghiast.

11. Ða er Zosimas heyrði [þau hennar mal¹, ath hon tok dæmi or enum diupsettuztum² bokum, spurdi hann hana: »Kantu salma edr hefir þu lesit bækr?« Hon svaradi: »[Trui þu³ mer, godr madr, at sidan ek for fra Jordan, hefir ek eigi mann sed fyrir en þik ok eeki kykvendi; a bok nam ek alldregi, ok eigi heyrda ek fra bokmali sagt. En gud heilagr lifandi⁴ æ ok æ kennir hverium manne wisdom. Nu hefi ek, kvad hun, sagt 10 þer allt [þat sem yfir mik hefir geingit⁵, ok þvi bid ek þik, ath þu halldir bænum fyrir mer vid gud, medan þu lifir.« Þa fell hann a kne gratandi ok mællti: »Blezadr ser þu gud, er giorir iarteinir miklar ok dasamligar ok svo margar, ath eingin⁶ fær talit⁷.« Sidan tok hun i hönd honum ok reisti hann upp ok 15 mællti: »Brodir, kvad hun, þess vil ek bidia, attu segir engum manne fra mer, medan ek lifi, enda fardu nu i guds fridi. Annat vor i þenna tima skulum vit finnaz, ok þess bid ek þik, attu farir eigi fra stad ydrum þa, sva sem sidr ydvar ok lög ero til.« En er hann heyrði þetta, at hun vissi allt um rad⁸ þeira, undradi 20 hann þat, ok [hafdi henne þo einginn fræ sagt, þa⁹ lofadi hann gud bædi med munnri ok hiarta. Þa mællti hun enn vit hann: »Vertu¹⁰ heima i munklifi, þa er fasta kemr, þviat gud vill eigi, ath þu farir [ut med brædrum, sem venia er til⁹, fyrir en a skirdegi, þa fardu til Jordanar, ok haf med þer holld ok blod drottins 25 wors, ok bid min þeim megin ærinnar, sem þu kemr at henne. Ek vil þa taka corpus domini, þviat ek [hafda þat eigi, sidan ek tok þar¹¹ i munklifinu. En þvi einka ek skirdag til þess, at drottinn vor gaf a þeim degi postolum sinum holld sitt ok blod. En er þu kemr heim, þa mæl þu vit abota ydvarn Johannem, 30 ath hann gæti vel munka sinna allra ok refsí þeim misfarir¹² sinar, þviat þeir þurfa þess. Bid þu fyrir mer,« kvad hun. Ok sidan hvarf hun fra honum i skoginn, þar sem hann var þykvaztr. Hann fell þa til bænar ok kysti þar æ iordina, sem fætr hennar hofdu stadit, ok lofadi gud. Sidan reis hann upp ok for heim [ok 35 var heima þau misseri, ok geek hun honum alldri or hug nott ne dag⁹.

1 [þat B. 2 diupuztum B. 3 [Tru B. 4 tilf. B. 5 [um minn hag B.
6 engi B. 7 talt B. 8 sid B. 9 [mgl. B.
10 Verdu B. 11 [hefi þat eigi haft, sidan ek var B. 12 misgerdir B.

12. Þá kom sa timi annat wor, sem brædr voru vanir ath fara [ut i skoga, ok enn fyrsta drottins(dag) i langafosto gengu þeir ut af klaustrinu syngiandi eptir vana sinum². En Zosimas var siukr ok matti eigi fara med þeim. Þá mintizt hann a, hvad su kona hafdi mællt, er hann fann a skoginum, at hann mundi eigi mega fara med þeim, þott hann villdi. En litlu sidar batnadi honum sottarinnar. En þa er skirdagr kom, tok hann kalek einn litinn ok let þar i corpus domini, hann tok ok alldin þat sem daetil heitir, þat vex æ palmtriam, ok fikiur ok ertr steyptar, for sidan til arennar ut, settiz þar nidr [ok beid þar konu þeirar er hann hafdi fundit i skoginum³. En er hun kom eigi, þa [sa hann opt i skoginn ok vænti hennar, ok⁴ þotti honum langt ok hugsadi med ser, ath annattveggia mundi vera, at hun hefði komit þar ok horfit aptr sidan, eda syndir hans mundi vallda, er hon kom eigi. Svo þotti honum þetta illa, ath hann komzt vit ok leit upp til himens ok mællti: »Drottinn minn, leyfdu mer nu at sia þessa konu, er ek fysumz.« Ok tok nu til at kvida, at hun mundi eigi komaz yfir æana, þviat hvorki var [bru a æanni ne skip. Ok nu medan hann [kunni þesso svo illa⁶, þa kom su hin helga kona annan veg at anni. En þa [er hann sa hana komna, rann hann þegar ok vard⁷ svo feginn, sem madr matti fegnaztr verda, ok lofadi gud af ollum hug ok hugsadi, hversu hon mundi yfir ana komazt. En hun geck til arinnar ok gerdi krossmark fyrir ser ok geck yfir [watnit til hans⁸ sem a þurru landi. Ok þa er hann sa [ena undarligu gongu hennar⁹, fell hann æ kne i moti henni. En hun kalladi a hann ok mællti: »Zosima, hættu, brodir, kvad hun, ok gior eigi svo, þu ert prestur ok hefir likama drottins wors med þer.«

13. Þá kom hun til hans ok mællti þetta: »Bleza mik fadir!« Hann hræddiz ok svaradi svo: »Blezadr¹⁰ ser þu gud, nu hefi ek fundit þat, sem ek for at leita, [beta mann mer¹¹.« Hun mællti þa: »Zosima, syng þu pater noster ok credo in deum, fyrr en þu gefir mer corpus domini.« Þá gaf hun honum fridarkoss ok tok sidan corpus domini ok hellt höndum til himna ok mællti: »Drottinn minn, kvad hun, nu skalltu ambatt þina lata fara i fridi, þvi at ek hefi sed nu grædara minn. En nu far þu, Zosima brodir, heill ok vel, ok hygg at þvi, sem ek hefi sagt þer, kom þu annat

1 Fra Zosima munk *Overskr. A.* 2 [i eydimörk *B.* 3 [Mariu(!) *B.* 4 [*mgl. B.* 5 [þar bru yfir *B.* 6 [hugsadi þetta *B.* 7 [vard hann *B.* 8 [æana *B.* 9 [þat *B.* 10 Dyrkadr *B.* 11 [*mgl. B.* 40

wor at iafnleingd i þann stad, sem wit hittumzt fyrra sinn. [Ek særi þik i guds nafni, attu kom þa ok finn mik a (þa) lund sem gud will¹. En hann bad, at hun skyllði eta nockut af alldine þvi, er hann hafði fært henne. Hun tok þriu korn af ertrum ok æt ok 5 mællti sidan: »Ærinn mat höfum vær i guds miskunn, ef vær megum giora vilia hans.« Þa bad hun Zosimas² þess sem fyrr: »Minztu min, fadir, i bænnum þinum.« Hann svaradi: »Þat skal ek gera, sem þu bydr mer. En þu skallt þat gera, sem margir þurfa, ath bidia fyrir ollum [lærdum monnum ok konungum ok 10 ollu kristno folki ok fyrir mer syndugum³.« Eptir þessi ord þeira blezadi hon æna Jordan med krossmarki ok geek sidan yfir æna þurrum fotum. En Zosimas for heim ok þotti [svo illa, at hann vissi eigi, hvat hann skyllði til taka, er⁴ hann hafði eigi spurt hana at nafne.

15 14. Ok er hann hafði heima verit .xii. manadi, þa for hann ut i skog eptir sid þeira ok for a þaun veg, sem þau hofdu fundiz it fyrsta sinn; ok er hann kom i skoginn, þa hugdi hann ath, ef hann mætti [nockut til hennar⁵ finna. En þa er hann sa ecki til hennar, þotti honum illt, ok mællti ok gret: »Drottinn minn 20 allzvalldandi, syn þu mer leynda dyrd þinnar miskunnar, er þu hefir folgit i þessum skogi; ek bid þik nu ennar somu bænar, drottinn minn, attu synir mer nu þinn eingil likamligan, þann sem heimrinn er eigi verdr ath sia ne med ath fara.« En medan hann var æ bæn, þa kom hann i dal þann, sem þau höfdu fundiz i 25 fystu, ok sa hann hana þar liggia andada, ok voru lagdar hendr hennar ok fætr ok sva höfut, eptir þvi sem sidr er til at gera vit andada menn, hun horfdi i austr. Hann skundadi gongu sinni til likama hennar ok fell æ kne ok kysti a fætr hennar, ok þordi eigi ath ganga nær [en sva¹. Þa tok hann ok söng liksaung ok salutidir 30 fyrir henne ok hugsadi, at hann villdi giarna fela likam hennar, ef hann þyrði; en hann ugdi, at henni mundi mislika, ef hann gerdi þat. En medan hann hugsadi þetta, þa sa hann bokstafi ath höfði henni gerva, ok mællto sva, at sæ enn godi munkr Zosimas skyllði taka Mario ok grafa i þeim stad ok bidia fyrir henne, en 35 hun andadiz a þeim manadi er Aprilis heitir. Þa fagnadi hann fastliga, er hann vissi nafn hennar, ok vid þat varð hann ok varr, ath æ þeim sama degi hafði hun andaz, sem hann gaf henne corpus domini, ok æ þeiri somu stundu, sem þau hofdu skilit, ok

1 [*mgl. B.*2 Zosimam *B.*3 [*mgl. B.*4 [mikit at *B.*5 [hana *B.*

þó i dal þeim enum sama, sem hann hitti hana bæði kvika ok andada. Þat hafði hann gengit .xx. daga, sem hun hafði þá farit **æ** einni stundu dagsins, ok skildiz þá vit verolldina ok for til guds. Hann var nu æhyggiufullr um þat, hversu hann [mundi þat fa giort, sem bokstafirnir budu honum ¹, þviat hann hafði ecki graftol. En þá er hann kviddi þesso, þá **sæ** hann tre eitt litit liggia hia ser. Hann tok þat ok grof med ok matti þó ecki at gera bæði sakir hardleik(s) iardarinnar ok svo þess er hann mæddiz, ok settizt nidr, [þviat hann hafði eigi afl til fyrir elli ok föstu ². Þá sa hann leon [einn mikinn kominn til sin ³, ok geck þar til sem likit **læ** ok nysti ath sporum þeirar ennar helgu konu ok kysti hvervetna **æ** iordina, þar sem fætr hennar höfdu stadit. En Zosimas tok at hrædaz, er hann sa dyrit, ok mintiz **æ** þat, er hun ⁴ hafði sagt honum, at hun sa alldregi dyr ne kykvendi, sidan hun kom i þann skog, þar til sem þau funduzt. Tok hann nu ok signdi sik ⁵ med marki ens helga kross ok trudi þvi, at þetta dyr mundi honum ecki mein gera sakir þeirar godu konu, sem þar var þá ondut. En dyrit bendi honum, at þat villdi hafa frid vit hann. Þá mællti hann vid dyrid: «Þessi en helga kona baud mer at grafa sig i iörd, en ek ma þvi nu eigi orka fyrir elli minni, enda hefi ek ecki þat til sem ek þyrfta ⁵. Nu byd ek þer i guds nafni, attu farir til med mer ok giorir henne grof med afli þvi, sem gud hefir þer led.» Hun var i þvi klædi, sem hann gaf henne ath fyrsta fundi þeira. Leoninn ⁶ dvaldi ecki ok grof henne gröf [bæði mundangs breida ok diupa ok svo a leingd ⁷. Sidan for Zosimas enn helgi munkr ok lagdi hana nidr i þessa gröf. Eptir þat lauk hann liksöng, en dyrit fylldi graufina af molldu. Sidan geck dyrit apr til skogar ok sva hogliga sem saudr. En Zosimas for heim ok lofadi gud. Ok er hann kom heim, þá leyndi hann eigi adra munka brædr sina, hvat hann hafði sed eda fundit [i dyrd ³⁰ guds ⁷. Ok er þeir heyrdu þetta, þá lofodu þeir gud ok voru fegnir af iarteinum þeim, er gud gerdi fyrir syndugum monnum, ok gerdu med miklum fagnadi minning artidar hennar. En Jon, er þá var aboti, fann þat, sem hun hafði sagt Zosime, ath munkar hans voru margir, þeir er vanrefsadir voro, ok sonnoduz ord hennar i þvi. ³⁵ En Zosimas lifdi göfugligu lifi ok vard .c. vetra gamall lofandi ok dyrkandi gud, þann er giorir miskunn sina vid menn þá alla, er

¹ [skyllði hana grafa *B.* ² [*mgl. B.* ³ [eitt mikit *B.* ⁴ Maria *B.*
⁵ þarf *B.* ⁶ Leonit *B.* ⁷ [*mgl. B.*

hans vilia drygia, honum se lof ok dyrd ok vegr einum gudi i þrenningu um allar alldir. Amen.

II.

(*Cd. 657^c qv; Fragm. 655^{ab} qv.*)

5 A Serklandi, i þeim stað er heitir Palestina, var maðr einn gamall, sa er Zozimas hett, hann var rettlatr maðr ok kunni vel boke sina ok hafði verit munkr alla stund fra barnnæsku sinni; hann hafði bundizs mest ¹ vid heiminn allra þeira manna, er þa voru i verolldu. Munka lif² hafði hann halldit bezst allra manna
10 i hæsku ³ sinni. Hann (var) sva goð(r) maðr i attferð sinni ok tru, at allir þeir munkar er i nanð honum voru, ok sva þo at firr væri, þa foru at finna hann ok namu⁴ at honum, hverssu þeir skylldu sit lif bezst lifa. Hann var æ ahygiufullr um guðs orð. Hann gerdi iamnan nockut til viðrvistar ser; ok sva mælir Pall
15 postoli, at allir menn skylldu lifa vid eitthvertt erbiði, annaðtvegia at þiona gudi eða vinna i heiminum ⁵. Hann var barnungr⁶ færðr til muklifis ok var þar fimtigi vettra, sva sem hann sagði sialfr. Enn síþan er þeir vettr voru liðnir, þa treystizs hann gæzsku⁷ sinni ok hugdi, at eingi maðr væri iamgodr sem hann [var, ok
20 hugdi i hug ser: «Ek þarf eingis mannz þurfaði at vera», ok eingi ættladi hann sva godan klerke vera, at honum kynni⁸ kenna, ok eingi klerkr sva goðr, at «ek þurfa at spyria þa visdoms» eða hverssu hann s(k)yllði sitt (lif) lifa. Enn meðan hann hugði sliktt, þa sa hann mann einn standa hia ser vegliga(n) ok dyrligan, ok mællti:
25 «Zozimas, kvað sa maðr, vel hefir þu þinum hag hagat ok attferð skipað; enn ei skalltu þat hygja, at þat se fulltt vel, meðan þu lifir, fleiri eru gatur til guðs helldr enu þær, er þu hefir nu farit. Ef þu vill meir fremia þin meinkæti, þa farðu fra frændum þinum, feðr ok modur ok vinum þinum öllum, sva sem Habraham for
30 patriarki, ok fylg mer til munklifis þess, er stendr aa Jordanar

1 *saal. Fr.*; miog *Cd.* 2 *log Fr.* 3 *esco Fr.* 4 *nema Fr.*
5 *goþ verk tilf. Fr.* 6 *barn ungt Fr.* 7 *gefu Fr.* 8 [þottizs vera i hug sinom, oc enge etlaþe hann sva goþan munc vera at honum kunni *Fr.*; *her ender forste Blad af Fragm.*

bakka, þat er vikttr Joni baptista. Þa for hann þegar i stað með honum þangat.

2. Enn þa er þeir komu þagat, þa mællti sa enn ungi maðr við Z.: «Her er nu sa staðr, er ek sagða þer fra, far nu i muklifð, ok se þær tíðinnði er þar eru.» Þa gekk hann til klaustragarzsinnis þeira ok bardi **aa**. Enn sa er gæti hliðsins, þa spurði hann, hverr þar væri. Þa svaradi Z.: «Munkr einn, sagði hann, ukuðr þer.» Þa gekk hann til abota ok sagði honum. Enn aboti sialfr gekk til ok lett upp hurð fyrir Zozimas. Enn þegar¹ er hann sagði: munkr er her kominn nyliga, þa þotizs hann sia gæzsku hans mikla harðrla; þa fell hann abotinn² þegar til fota honum ok bað fyrir ser, sem siðr þeira var til. Enn þa er hann reis upp, þa spurði hann hinn, er kominn var, hvadan hann væri, eða hvi hann væri þar kominn, sva gamall maðr sem hann var, til þeira vesældar, er þar voru fyrir. Enn Z. svarar honum: «Eingi nauðsyn er **aa**, at ek segia þat, hvadan ek em at kominn, þvi em ek her kominn, at ek vil bæta mig. Ek hefi heyrtt, at her se goðr siðr ok miskunn mikil med ydr, at hverr maðr, sa er her vill vera, þa er hann nær guði helldr enn i oðrum stodum.» Þa svarar aboti honum: «Brodir, sagði hann, guð einn veitt hverss mannz gæzsku, kenði hann þer ok oss sva at lifa, sem vor þurftt er mest. Einnginn maðr ma annan bæta, hygi hverr at sinum hag ok geré gott, sa er guði næstr, er bezst gerer. Enn ef þu vill her vera med oss, þa verttu. Sa guð, er gaf sialfan sig at leysa oss, hann hefir samnað qlum oss saman.» Þa fellu þeir badir til iardar æ kne ok badu fyrir ser. Enn siþan gengu þeir inn til bræðra.

3. Enn þa er hann hafði þar verit um hrid, þa sa hann, at þeir voctu hveria nott ok unu þeir ævalltt nokut til guðs, ok þeir letu alldri mun sinn kyran vera at biðia ser goðs ok oðrum, ok alldri heyrdi hann þa onytt mæla, ok ræktu ek(c)i vætta um veralldar vist, hvarki um ar ne um oaran. Ok eingi þeira vissi anna(r)s nafn, þat eitt villdu þeir sysla at deygia fra heimsins vist. Enn þeir hofðu guðs orð ser mest fyrir matt, enn þeir atu brauð enn drukku vatnn, til þess at þeir hefði megin til at þiona guði. Enn i þeira verkum slikum bættizst Zozimas storliga. Þa kom su tíð, er þeir voru vanir at fara ut i eyðimorke or munklifi sinu at pina sig meir enn heima, þa var langafasta. Enn sa var siðr þeira, at klaustr þeira væri alldri opin a [tolf manuðum 3, nema

¹ þagar *Cd.*

² *aa. A. Cd.*

³ [tolfb manuðum *Cd.*

gestir kæmi. Enn þar kvomu fair menn ok fair vissu, hvar sa stadr var, því visadi guð sinum eyrendreka at leiða Z. þagat.

4. Sa var siðr þeira, at sunnudag at fostu inngangi þa kvomu þeir allir saman ok heyrdu messu ok tokeu huls(!), ok mottuduzst
 5 allir saman litið ok gengu síþan til bænar sinnar. Enn síþan er þeir hófðu lokit bæn sinni, þa fell hverr æa kne fyrir annan ok kystuzst allir, enn síþan allir þeir abota, ok baðu hann, at hann skyllði biðia fyrir þeim, at þeir mæti því efla, er þeir villdu. Þa luku þeir upp hurdum ǫllum ok ganga ut, hverr þeira sins vegar,
 10 ok saung hverr þenna salm Dominus illuminacio mea. Enn eptir var einn eða tveir at gæta stadarins oc veita tídir, enn eingi¹ var at gæta fiar, þvíat ekki var til. Enn hverr þeira hafði ser rockut til mattar, sumir hófðu brauð litit, sumir fíkur, sumir þat alldin er daktill heitir, sumir erttr steyptar, sumir ecki nema likam sinn
 15 einn ok klæði þat, er hann hafði yfir ser. Enn þeim stundum er þa hungradi mest, þa ætu þeir gros ok rætttr. Enngi þeira villdi koma til annas ok eingi vita til annas, hvat annar giorði, enn ef annar þeira sa annan, þa geke hann af þveru fra. Sva lifðu þeir alla fostuna til palmadags, þa komu þeir allir samann. Ok hug(d)i
 20 hverr at við sig, hvatt hann hefði syst æa þeiri einni(!) helgu tíð, eingi spurdi annan at sinni syslu², þvíat þat voru laug þeira, at guð einn skyllði þat vita³ með þeim sialfum, þvíat þat spillir fyrir hverium. Enn Zozimas munkr for ok sem þeir einn sama(n), hann hafði litinn matt med ser, hann vakti sva miog, at hann svaf
 25 alldri, nema daudasvefn felli æa hann. Hann for víða um skogin at leita, ef hann mæti finna nockura helga staði eða erimitavist.

5. Enn er hann hafði gengit tuttugu daga um skogin, þa var þat einn dag at midium ðegi. þa nam hann stadar ok sa i austr, því at hann gerdi sva iamnan, a h(v)erri tíð ðagsins dvaldi hann
 30 gongu sini oc var þa æa bænum ok sa upp til himna. Enn medan hann sa upp, þa for fyrir augu honum ok syndizs honum æa hæгри honð ser því likazst, sem skuggi mannz væri. Þa hrædzst hann ok hugði, at þat væri braugð diofulsins, þat kollu vær ofreski. Þa tok hann upp hendi sinni ok gerdi krossmarke fyrir ser þrim
 35 sinnum ok bað guð miskunnar. Hann sa i sudret fra ser, sem madr einn gengi naukvidr allr ok kolsvartrr asionum, því at sol hafði brenðan þann enn væsla likam. Honum syndizst har æa hófði þeim manni hvitt sem ull ok stutt, sva at eigi tock leingra enn æa halsinn. Enn er hann sa þetta, þa þotti honum kynligtt, ok varð

40 1 eingis Cd. 2 syslar Cd. 3 viti Cd.

fegenn ok skyndi þangað gongu sinni eptir manningum. Enn sa enn vesli maðr, er þar var, skyndi undan gongu sinni, er hann sa manning eptir ser fara. Munkrenn rann eptir, sem hann matti mest, ok lett þat ekki skiptta, þott hann væri gamall oc meginlauss, ok matti hann meira fara enn hinn undan. Enn þegar er hann kom i nanð þeim manni, þa kalladi hann æ þann, er fyrir rann, gratandi ok mællti: «Þu guðs þræll, hvi flær þu mig gamlan ok syndugan! Ek særi þig i guðs nafni, at fyrir þess sakar er þu pinir þig her i þessum skogi, þa bittu min ok mæl vid mig.» Þa gatt hann farit þann mann i dal nockurum; þar rann vattnn um utan. Enn þegar er hann kom i þann dal, þa fer hinn undan annan veg or dalnum. Þa nam munkrenn stadar ok matti eigi meira renna, sva var hann þa moðr, ok kalladi æ hinn, er undan rann, gratandi ok bað, at hann skyllði svara honum. Þa svaradi sa maðr honum er fyrir var: «Fadir Z., hvi fer þu sva miog eptir mer, eða hvatt villttu mer? ek ma eigi við þig mæla fyrir skaum minni, ek em kona ok em ek naukvit. Ef þu vill vid mig mæla, þa tac þu klæði þitt nockut ok kasta til min, at ek mega i fara, medan er vid tolmuzst vid.» Þa þotti Z. kynligtt, hvi hon vissi nafn hans, enda hafði hon alldri seð hann fyrr. Hann fagnadi því miog ok þotizs vita giolla, at eigi matti sva vera, nema guðs miskunn mikil fylgði henni. Þa tock hann forntt klæði eitt, þvit ekei atti hann nyara, ok sa fra henni við ok kastaði til hennar. En hon tock þat klæði ok hellðtt fyrir sig, þar sem henni var mestt skoum(!) at seð væri. Þa mællti hon vid munkinn: «Fadir Z., hvat er þer undir því at sækia fund minn sva syndugrar kono sem ek em?» Þa fell hann æ knebeð ok bað, at hon skyllði blezsa hann; hon fell æ knebeð til hans ok bað hann blezsunar. Nu bað hvart þeira annað blezsanar. Enn siþan tock hon til orða ok mællti: »Fadir, þer byriar þat at geraa(!), enn mer eigi, þviat ek er kona, enn þu ertt kallmaðr ok prestr at vigslu, ok hefir þu margan dag stadið fyrir allteri ok sungit messu.» Þa þotti Z. allra kynligazst, er hon skyllði þat vitta, er hon sa hann alldri fyr ok alldri var henni sagtt fra. Þa mællti Z. vid hana: «Nu se ek, enn goða modir, attu ert full af guðs miskunn, er þu hefir bædi sagtt nafn mitt ok atferð mina; þviat¹ guds miskun feck ongum manni fyr riki sinu² at raða ok eigi fyr metnaði heimsins, helldr feck hann honum fyr litilæti ok rettlæti ast, þa er hann ann guði; þvi byð ek þer fyrir guðs sakir attu blezsa mig fyrri.» Þa lett hon

¹ at tilf. Cd. ² sini Cd.

at mali hans ok blezsadi hann ok mællti þetta: »Blezsadr ser þu, guð drottin vorr, er leystir allar salur godar fra diofli.« Þa sagði Z. amen. Þæ risu þau upp bæði. Þa mællti hon við munkinn:

6. »Fadir, sagdi hon, hvi villdir þu finna sva synduga konu sem ek er?« Hann svarar þa: »Eigi var þat, sagdi hann, af minum vilia eða volldum, því at ek vissa ekki til þin. Guð villdi, at vid fyndimst.« Þa svarar hon: »Ef sva er, sem þu segir, at guð villdi sva, þa seg þu mer, hvat titt er i heiminum um hag konunga eða byskupa ok lærðra manna.« Enn hann svaraði henni:
- 10 »Modir, sagdi hann, guð hefir gefit fullan frið ollu folki sinu. Enn nu skaltu biðia fyrir ollu folki guðs ok mer.« Þa hof hon upp hendur sinar yfir hofuð ser ok retti þær til himna upp ok sa austr ok kalladi til guðs leingi. Enn hann munkrinn heyrði ekki til, hvatt hon mællti, nema hann sa þat, at hon hraerði munn sinn,
- 15 ok sva sa hann, at hon for i lopptt upp miog hatt fra iordunni. Enn i þeiri syn, er þa sa hann um hennar hag, þa hraedizst hann sva miog, at hann sveitizs af ok fell til iardar nidr ok matti ecki mæla, nema hann saung Kirieleison. Þvi var hann sva hraedr, at hann hugdi, at þat væri villa. Enn er hon for ofan apttr, þa toke
- 20 hon i honð Z. ok reisti hann upp ok mællti: »Fadir, sagði hon, mistrua(!) þu mig eigi, kristinn maðr em ek ok þo syndug kona, sem ek hefi fyr sakett þer.« Síþan gerdi hon kross bæði æ enni ser ok æ briosti ok mællti þetta: »Guð alzsvalldandi leysir oss fra inum illa diofli, þeim er i gegn oss berzst æ ok æ um vora
- 25 ópurftt.« Enn þa er hann heyrði mal hennar þetta, at hon vissi iamvel hug hans sem orð hans, þa vissi hann, at guð var med henni, ok fell þa til fota henni ok mællti þetta gratandi: »Nu bið ek þig ok byð ek þer af guðs hendi Mariu sonar, at þu leynir mig eigi, hvat um þinn hag er, eða hverssu leingi þu hefir her
- 30 verit, ok ek mega heyra, hverssu undarlig guðs miskunn er. Ok seg mer til þess, at ek segia odrum monnum fra slikum iarteinum, fyrir því at viss domr allr sa er folginn er eða fe leynanda, þess nytr eingi maðr; ennda bið ek þig ei fyrir því, at þu eða ek skula taka manna lof i gegn, helldr bið ek til þess, at ek vil, at adrir
- 35 menn liki eptir þinum godgerningum, ok því kom ek æ fund þinn, at guð villdi, at menn vissi, hvat þu hefir her syzst.« Enn er hon heyrði þau orð hans, þa hof hon upp augu sin ok sa til himna ok mællti vid hann: »Ho, ho, brodir, sagdi hon, mikit er mer fyrir því, ok skom þicki mer þat at segia þer fra minu lifi, fyrir
- 40 því at þu munntt flyia mig sem hoggorm ein(!) vesta, ef þu veizst

mina attfer(d) ok illsku. Alldri hefi ek enn til skripta gengit, ok verð ek nu at segia þer minar syndir, þott mer se leitt, enn þu bið guð, at hann fyrirgefi mer þessar syndir.« Enn þa retti hann hendr sínar til himins upp ok bað til guðs fyrir henni. Síþan tock hon at segia sina attferð ok mælti a þa lund: 5

7. Ek var fædd æ Egiptalandi, ok var ek með feðr minum ok móður .xij. vettr; þa girntumst ek ills lifs ok at drygia likams losta. Enn ek matta því eigi orka, því at fadir minn ok modir voru menn rikir ok aagætir, sva at eingi þordi mig at finna til onytra hluta. Þa hliopumst ek a brautt þadan, ok for ek til 10 borgar þeirar, er Alexandria heitir, ok lifða ek þar sva ofaugru lifi, sem kona mati vestu lifa bæði fyrir guði ok monnum. Þat var mitt lif, at ek var porttkona, su er vest matti vera, .xvij. vettr ok nockuru leingr eða mæ(i)r. A þessa lund hagaða ek, at þat klæðakyns, er fegurs(t) var, þa keypta ek ok bar ek æ mig, til 15 þess at flæ(i)ri skyllði til min lysta enn aðr. Allra kvenna var ek fegrst ok vænzst. Þann matt keypta ek mer iafnan, er bezstr var, til þess at minn likam skyllði þa fleira illzs fysa ok gleði enn aðr. Vaktta ek þa miog sva nættr ok daga, ok gekk ek þess i milli at drecka mungatt eða drygia likams losta með hverium 20 manni, er þat villði gera, ok þotti mer þeir allz til fair, ok tock ek ecki fe af morgum, þvíat ek villða, at þa lysti til min fleiri enn færi. Ek gerdumst leikari, ek sau(n)g, ek tumbada, til þess eins var mer þetta alltt, at ek villða þa locka til min fleiri enn færi ok meir alla þa er ek villða hafa. Ek laug, ek stal, ek var 25 æ ok æ i illum verkum dag ok nott. Þa kom sumar. Enn sa var siðr i því landi, at menn foro fiolmentt æ skipum til Jorsalaborgar æt krucis messu. Þat var einn dag, er ek sa at martt manna for til skipa, þa gekk ek at hitta mann einn, þann er fara skyllði æ þeim skipum til Josalaborgar, ok spurða ek hann, hvert þeir 30 villdu fara. Enn hann svarar: »Til Jorsalaborgar, sagði hann, til ins helga kross.« »Ek villða þangat fara með yðr,« sagða ek. Hann spurdi mig, hvat ek hefða til skipleigu. Ek svaraða honum: »Ecki, sagða ek, nema er vilit veita mer bæði matt ok far. Enn ef er vilit eigi þat, þa byð ek mig sialfa.« Nu bið ek, godi brodir 35 Z., at ek hetta nu at segia leingra, fyrir því at eyru þin munu saurgazst ok lof þitt alltt. Þa klaukk Z. sem kona ok bað fastliga fyrir guðs sakir ok mælti sva: »Goða systir, hvata þvsa mali, seg helldr fram, fyrir því at þat bætir margan mann, er slikt heyrir.« Þa tock hon til a nyia leike ok sagði: »Sa maðr 40

er ek sagða þer fra, at ek villða fara með til Josala, þa fann hann bratt, hvatt konu ek var, ok geek æ bratt fra mer ok hæði at mer ok hlo miog. Enn ek geek sem ek matta skiotazs til strandar, ok sa ek fiolda manna þar, ok leku ok biðu lagsmanna sinna.

5 Enn ek bað þa, at þeir skylldu mig lata fara með ser, ok bað ek þa gera við mig alltt þat er þeir villdu. Enn þeir þagu þann kost ok leiðu mig æ skip með ser. Enn síþan foro vær i haf. Enn þa toek ek sið minn inn sama. Alldri var sva illtt i haf ne sva gott, at ek letta eigi, sem ek var fyr vön, æ hveria lund sem

10 ferligazst var. Ek hræðumzs eigi æ skipi sem aðrar konur, sva var tið illska min, ok ek eggjaða alla menn til min, er æ því skipi voro, bæði illa ok goða. Sva ma segia, at ek færa með oðru borði apttr enn oðru fram æ skipinu, ok saurgaða ek þar naliga hvernn mann, er æ var skipinu. Ek var sva sem helvitis pyttr

15 þeim ollum, er i attfalli voru, er mig hofðu, sva sem fella til musa. Þat þotti mer undarligtt, hvi vær drukuðum eigi oll fyrir minni illsku. Enn nu se ek, at sva er sem guð hefir mæltt, at hann vill eigi syndugs mannz dauða, helldr vill hann, at hann lifi ok bæti yfir. Nu foru vær síþan til þess, er vær komum til Josa-

20 laborgar, þar voru vær nockura daga, aðr krossmeissa(!) kom. Enn æ þeim dogum lifða ek sva illa, sem þa er ek hafða vest lifað, ok for ek um borgina alla innan naliga fyrir hvernn mann, ok teygðag allar salur þeira manna til helvitis, er ek gatt til min lockað, sva sem fiskar vefiazst i neti. Enn þa er kom .+. messu-

25 dagr, þa foru menn fiolmentt til kirkiu fyrir guðs sakar ok hans lof fram at flytia ok halæitliga hans tign at gera. Þa skynda ek gongu minni i þeira floke fyrir illsku minni ok otru at lata sem flesta menn sia mig. Þa komu vær til kirkiudura, ok gengu þa allir menn i kirkiuna inn aðrir, enn ek matta eigi inn komazs.

30 Þa þotti mer kynligtt, hvi sætti. Þa gekk ek i þrau(n)g manna, ok hugða ek, at menn skylldu hrinda mer inn með ser, enn mer tióði þat eeki. Þa geek alltt folkk inn, enn ek matta eigi inn komazs.

8. Enn er ek hafða leingi við þat brotizst at þraungvazs

35 inn, þa var ek sva með, at ek matta eigi sva leingr lata, ok hvarf ek þa með kirkiuumi annan veg hia vegginum fyrir utan i ra eina, ok kom mer þa i hug, hvatt vallda mundi því, er ek matta eigi i kirkiuna ganga sem alltt kristit folke annat², ok þotumzs ek þa finna, hvatt ek hafða syzst, ok mundi guð mig fyrir þat utt recka,

40 1 er *tilf. Cd.* 2 annan *Cd.*

at ek var verri enn eingin maðr annara. Þá tock ek at grata af ollum hug ok bardag æ briosr mer, ok andvarpada ok idrudumzst ek synða minna. Enn er ek sa or ra þeiri, er ek stoð i, hvar skriptt ein var sett gerr eptir Mariu modur drottins vors, þa kall-
 aða ek af ollum hug æ hana gratanði ok siuku hiarta, fyrir því at
 þa et fysta sa ek, hvat ek hafða syzst, ok mæltu ek sva: «Þu inn
 helga mæri Maria, er bartt sun guðs higat i verolld þessa, ek veitt,
 at (ek) em overð at sia þig fyrir þeiri enni margfolldu illsku, er
 ek hefir gertt. Enn nu bið ek þig, hin helga guðs moðir, at þu
 hialpir mer, fyrir því at ek veitt, at guð villði því maðr vera her
 i heimi, at hann villdi, at syndugir menn iþradizst ok bætti yfir
 syndir sinar vid hann. Nu kalla ek it þriðia sinn til þinn, inn
 ðyrliga drotning himins ok iardar¹, ok bið ek þig, at þu lofir mer
 at ganga inn i þær dyr, er ek mattu eigi aðan inn komazst til
 hins helga kross at lúta honum sem adrir menn. Enn ef þu villtt
 mer þetta lofa, þa heitt ek þer því, at ek skal allðri sliktt drygia,
 sem ek hefi fyr gertt, ok þegar er ek kem til hins helga² kross,
 þa skal ek fyrirlata allan heiminn ok alla þa hluti, er i honum
 eru, ok vil ek fara i þann stað, er ek mega refsa mer sialf okynni
 min ok illsku miua, þa er ek hræðumzst eigi guð. Nu bið ek þig
 it fiórða sinn fyrir dyrd þina ok miskunnsemi, at þu helpr ollum
 kristnum monnum, at þu gangir i vordslu fyrir mig við son þinn
 drottin vornn.» Enn siþan er ek hafða sva mælt, þa freistaða ek
 ok geck til kirkiuduranna með oðrum monnum, ok mattu ek þa
 inn ganga, ok var mer þa ecki utt hrundit, hellðr var mer þa
 hrund(it) i kirkiuna. Þa varð ek sva fegin, at ek þottumzs varla
 vita viðts minns, at ek skyllða þa inn komazs, sem syndir minar
 hrundu mer aðr utt, ok hræðumzst ek þa guð fastliga. Enn þegar³
 ek kom fyrir kross inn helga, þa fell ek oppt æ kne fyrir honum.
 Enn þa kom ilmr sva goðr i nasar mer, sem ek kenda allðri iam-
 goðan fyr, ok sa ek þar dyrd guðs. Enn siþan geke ek utt apttr
 þangat til skriptarinnar, sem ek hafða aðr verit, ok fell ek enn æ
 knebet ok mæltu ek æ þa lund: «Þu hin helga mæri Maria, yfir-
 drotning allra drottinga, þu hefir mer miskunnat, ok fyrir þinar
 sakir kom ek i hina heilaugu kirkiu at sia dyrd guðs. Nu vil ek
 fyrir þat lofa son þinn almattkan guð, þann er heyrir allra
 syndugra manna idrun. Nu bið ek, at þu visir mer æ þa gotu
 at ganga ok synir mer, hvatt ek skal þess gera, er ek mætta
 sættazst við skapara minn ok við þig, hin helgazsta mæri, ok vid

1 iordar Cd. 2 hilga Cd. 3 þigar Cd.

alla hans dyrlinga.» Enn þegar er ek hafða þat mælltt, þa heyrda ek rauð eina mælandi við mig. A þessa lund mælltti su roð: «Far þu utt yfir Jordān, þar hittir þu goða ro salu þinni.» Þa mæltta ek við skriptina grataudi: «Þu drotning min haleitazsta, afræckzstu
 5 eigi við mig, hellör gættu min æ ok æ, hvargi sem ek er.» Enn síþan geke ek utt or kirkiugardinum. Enn þa kom maðr einn i motti mer ok gaf mer þria peningga silfurs. Enn ek geek ok keypta með þeim þria hleifa brauðs. En þa spurða ek manninn, er ek keyptta brauðit at, hvertt leiðin væri til Jordānar. Enn
 10 hann visaði mer, enn ek geek síþan þagat ogloð ok gratanda(!). Þat var at dagverdarmali er ek geek or Jorsalaborg, enn ek kom fram at solarfalli til Jordanar til mun(k)lifis þess, er þu ert i. Enn þegar er ek kom þar, þa geek ek i kirkiu, ok toke ek þar hus(l), ok var ek þar um nottina, ok att ek þar halfan hleif af því
 15 brauði, er ek keypta i Josalaborg, ok drack við vatn or Jordān.

9. Enn annan dag eptir for ek a brautt or munklifinu ok yfir ana Jordān, ok bað ek iafnan enu dyrstu Mariu, at hon skyllði visa mer a þa goto, at ek mætta lifna af dauda þeim, er syndir minar deydu mig. Enn þa kom ek i skog mikinn ok hafan.
 20 Enn síþan er (ek) kom þar, þa hefi ek flæit ok firzst menn, sem ek matta mest her til, ok hefi ek her beðit miskunnar vors drottinns. Þa svaraði Z. henni ok mællti: «Hverssu marga vettr hefir þu her verit, liufa min.» Þa svaraði hon: «Síþan er ek for or hiinni helgu borg Jerusalem, sagði hon, þa hefi ek her verit .xl.
 25 ok .vii. vettr.» Enn þa spurði Z.: «Hvatt hefir þu haptt þer til mattar síþan, sagði hann?» Þa sagði hon: «Ek hafða eigi matt meira higat enn tvo hleifa ok þann halfan, er ek leifða i munklifinu. Enn þat brauð hardnadi fyrir mer ok varð sva hartt naliga sem steinn, enn ek lifða við þat noekura vettr.» Þa svaraði Z.: «Varð
 30 þer mikit fyrir því at lifa annan veg, enn þu vart fyr von?» Þa svaraði hon: «Ef ek minnumzst a þis þa alla, er (ek) hefi þolat her, ok æ lif þat et illa, er ek hafða aðr, þa uggi ek, at ek fyszumzst til veralldarinnar ok skula beriazst þa enn i gegn heiminum.» Z. svaraði ok mællti a þa leið: «Liufa min, sagði hann, leyn mig
 35 eigi, hvat um þinn hag hefir verit.» Þa svaraði hon ok mælltti: «Tru mer, Z. aboti, at seytian vettr var ek her sva i þessum skogi, at mig lysti til ok mer kom æ ok æ i hug matttr sa, er ek hafða haptt i verolldinne, bæði kiott ok allr enn bezst(i) matttr, er i heiminum var, ok mungatt ok klædi ok skemtun su ǫll, er ek
 40 hafða, síþan er ek kunna at monnum at hyggia. Enn þa þegar er

ek lett mer i hug koma, hverss ek hafda bedit enu¹ helgu Mariu, ok hverssu hon hafdi mer miskunnað, þa grett ek, þa iðrudumzst ek ok andvarpaðag, ok bad ek alhugliga, at hon skyldi eigi gleyma mer, hellðr skyldi hon gæta min ok snua fra mer þeim enum illa ahuga ok minning illra verka minna. Enn medan ek bað þeirar⁵ bænar, þa kom lios mikit yfir mig. Enn þa er stund ein var i millum, þa var mer heimrinn allra mest i hug, sva at ek sviða sem elldr lægi a mer allri. Enn þegar er ek hugða at, hverssu mitt mal stoð vodvænliga, þa fell ek til iardar ok kallada a Mariu, ok la ek þar a bænum minum allan þann dag ok þa nott, ok var þat¹⁰ lios hia mer alla þa stund, ok því liosi fylgdi miskunn drottinns minns ok Mariu modur hans, ræ(i)stu þau mig up af þeim illa hug. Enn i þeirri freistni var ek alla .xvij. vettr. Enn nu sípan er þeir .xvij. vettr voru farnir, þa var Maria modir guðs mer næst at ollum hialpum i hverium stad, bædi er ek svaf ok er ek vacktta.¹⁵ Þa svaradi Z. ok mællti a þa lund: «Þurptir þu sípan matt eða klæði?» Þa svaradi hon: «Þann halfa þriðia leif er ek hafda fra Jordan, sagdi hon, þess neytta ek a þeim .xvij. vettrum, enn sípan [lifða ek² við gras ok rættir her til. Enn klædi þau, er ek hafda hegat fra Jordán, þa eru nu farin ok fuin³. Nu⁴ hefir sva²⁰ mig kostat bædi frost ok kuldi um vettrum, enn um sumrum⁵ hiti. Enn sípan eptir þa tíð, þa kom guðs miskunn til min ok hefir teckit bædi lif mitt ok salu fra ollum haska. Enn nu hvertt sinn er ek minnumzst⁶ æ allt lif mitt it illa, er ek hafda i heiminum, þa gle(d)iumzst ek ok fagna, ok vilnumzst ek [miskunnar af²⁵ drottins vors gæzsku⁷. Mattr minn ok mungatt [ok klæðnaðr þat⁸ eru guðs orð, sva sem guð mælir sialfr, at maðr ma eigi við brauð eitt lifa, hann verð(r) ok at lifa við [ord þau, er koma⁹ af munni guðs. Sva mæla [bækr, at sa maðr er hann fer or illskuklædnadi¹⁰, hann fer i stein ok hefir hann ser¹¹ fyrir klædi. 30

II. Enn er Z. heyrði þessi mal hennar, er hon sagdi dæmi-sogur af [hinni diupsettuzstu boke¹², þa spurdi hann þa inu godu konu: «Kannttu salma þina, sagdi hann, eða hefir þu lesit bækr?» Þa svaradi hon: «Tru mer nu, guðs maðr, at sípan er ek for fra Jordán, þa sa ek eingvan¹³ mann fyr enn þig ok ecki kvikvenði. 35

1 einu Cd. 2 [1. Cd. 3 fyrir Cd. 4 Her *begynder andet Blad af Fragm. 655*³³. 5 sumar Fr. 6 minnome Fr. 7 [oc gleþiome ec af drottins vars gezlo Fr. 8 [eþa vin oc cleþi Fr. 9 [orþ hvert er fram ferr Fr. 10 [þekr, at hvern sa maþr, er her ferr or kleþnaþe illzsko sinnar Fr. 11 þat tilf. Fr. 12 [eno diupasta bocmale Fr. 40
13 engi Fr.

Enn a bock nam ek all dri¹, ok all dri² heyrda ek fra bockmali sagt, enn gud lifandi [æ ok æ² hann kennir hverium manni visdom. Nu brodir [heyr þu mig³, nu hefi ek sagt þer alltt, þat er [um minn hag hefir verit⁴. Nu bið ek þig, at þu haldir bænum fyrir mer [til guðs⁵, medan þu lifir. Þa fell munkrenn a knebet ok mællti gratandi⁶: «Blezsadr ser þu guð, er gerir iarteinir miklar ok dyrligar ok undarligar ok sva margar, at [einginn madr fær taltt⁷.» En er hann hafði sva mællt, þa tok hon i hond honum ok reisti hann upp oc mællti: «Brodir, sagði hon, þess vil ek bidia þig, at þu segir ongum manni fra mer, medan lif mitt er. Ennða⁸ far þu nu i guðs friði. Enn annat vorr i þenna tíð⁹ þa skulu vid her finnazs. Enn ek vil þess bidia, at þu farer eigi fra staðnum annat vor, sva sem siðr yðvar er til ok log yðr.» Enn þa er hann heyrði, at hon vissi alltt um þeira hag, þotti honum kynligtt sem tyr, hvi hon skyllði þat vita, er einngi hafði madr sagtt henni fra, ok lofadi hann þa guð. Enn hon mællti þa vid hann: «Verttu kyr þa heima i muklifinu, er fasta kemr, fyrir því at guð vill [eigi, at þu farir með þeim oðrum brædrum, sem log yðr eru til. Enn er skirdagr kemr, þa far þu til Jordanar ok haf med þer hollð ok bloð drottinnns vors¹⁰, þvíat ek hefi eigi síþan teekið corpus domini, er ek [var i þessu munklifi¹¹. Enn því einka ek þann dag til þess, at drottinn vor gaf a þeim degi postolum sinum hollð sitt ok bloð. Enn nu er þu kemr heim, þa mæl þu vid abota yðvarnn, at hann gæti vel munkka sinna allra ok refsí þeim [misfarar þeira¹², þvíat þeir þurfa¹³; bið nu fyrir mer,» segir hon. Enn eptir þessar rædur hvarf hon æ brutt fra honum ok þangat i sko(g)inn sem þyckazstr var. Enn síþan fell Z. til iardar niðr ok kysti þar æ iordina, sem hon hafði staðit, ok lofadi guð. Enn síðan reis hann upp ok for þa þeim æ inum sama apttni ok þakcaði [guði alla þa .xii. manuðr, er hann hafði fundit þessa konu ok heyrtt hennar lif¹⁴, ok gengr hon honum all dri or hug nott ok dag¹⁵.

1 aldrege Fr. 2 [ei oc ei Fr. 3 [hefir þu heyrð oc Fr. 4 [yfir minn hag hefir gengit Fr. 5 [við guð Fr. 6 þa er up hann tilf. Cd; ikke Fr. 7 [enge maþr fer talþar Fr. 8 En Fr. 9 tíma Fr.

35 10 [at þu farir eigi með oþrom breþrom fyrir en á scirdege; þa far þu til Jordanar scirdag, oc haf með þer hollð oc bloþ vars drottins Jesus Cristz, oc biþ min þeim megin arinnar, sem þu kemr at Jordanar(!). Ec vil þu taka hollð oc bloþ vars drottins Fr. 11 [tok i mvnclifi, er ec for i æypemorkina Fr. 12 [osiþseme sina Fr. 13 þurfo þess at þeim se refst Fr. 14 [allt meinalete guþe monopum. 15 Her ender Forsiden af 2det Blad Fr.

12. Þadan fra lidu nu stundir til þess, er kom iafnleingð þesse, er þeir voru vanir munkarnir at fara ut i skoga þa inn fysta sunnuðag i langafostu annað vor. Þa gengu þeir utt, sva sem þeir hofdu fyr gertt, or klaustri sinu syngianði. Enn þa var Z. siukr ok matti eigi fara með þeim, þa mintizs hann æa, hvatt 5 su kona hafdi sagtt, er hann hitti i skoginum, hon sagdi, at hann mundi eigi fara, þo at hann villdi. Enn siþan matti hann litla stund illa ok tock honum at battna. Enn þa er skirdagr kom, þa var hann heill vorðin, þa tock hann kaleck einn litinn ok lett þar i hollð ok blöð vors drottinns. Siþan tock hann alldin, þat er 10 daektil heitir, ok þat annat, er fikcior heita, ok ertrr steyptar¹ ok for siþan til arinnar utt ok kom þar at kvelldi, ok settizs þar niðr hia ænni ok toke þar hvilld ok badzst fyrir til guðs, ok beið hennar þar. Enn hon kom eigi. Hann sa iafnann i skoginn ok vænnti hennar², ok þotti honum [æfar langtt at bida. Hann hugði 15 þa i hug ser ok ætladi annað hvartt mundu vera, at hon mundi hafa þar komit til stefnunnar³ fyr enn hann, ok hefði hon horfið i brautt, eða [hitt ella, at hon mundi eigi komazs til mottsins fyrir sakar synda hans⁴. Honum þotti þat sva illt, [er hon kom eigi, at hann kloke sem kona⁵ ok sa upp til himna ok mælltti þetta: 20 «Drottinn minn, sagði hann, leyf þu mer nu at sia þa konu, er (ek) fysumzst⁶ ok ek leita.» Þa tock hann at kvida, hverssu hon skylldi komazst yfir æana, ef hon kæmi⁷ til hans su inn helga kona, fyrir því at þar var hvarki yfir ana bru [ok ekki⁸ skipp. Nu þotti honum sva illtt, at hann grett ok vænadi⁹ ser sem kona, 25 er hon kom eigi. Enn medan hann kunni allra vest, þa kom su hinn helga kona annan veg at anni. Enn er hann sa, at hon kom, þa [hliop hann upp ok varð sva feginn, sem maðr ma fegnazstr verda¹⁰, ok lofadi guð ok hugði at, hvar hon mundi komazs yfir ana Jordán. Enn hon geck til arinnar ok gerdi hins helga kross 30 marke fyrir ser, ok geck hon siþan æa vatnuit yfir æana Jordán til hans [sva sem æa iorðunne¹¹. Enn er hann sa þa inu undarligu gongu hennar, þa fell hann a kne [i moti henne¹². Enn er hon sa þat, þa kallar hon a hann ok mællti: «Z. brodir, sagdi hon,

1 saal. Fr.; hvis Bagside begynder med dette Ord; steystar Cd. 2 þatan(!) 35
 úlf. Fr. 3 [afar langt, oc hugði við sic þat, at annat tveggja vere,
 at hon hefpe komit þar i þann stað Fr. 4 [synþir hans ylle, at hon kom
 eige Fr. 5 [at hann koms við mioc Fr. 6 ec fysoms Fr. 7 qveme Fr.
 8 [ne Fr. 9 veinape Fr. 10 [reis hann upp oc varþ harþla
 fegenn Fr. 11 [mgl. Fr. 12 [fyrir hana Fr. 40

hættu ok gerr ei sva, þu ertt prest⁶ ok þu hefir [guðs likama með þer¹.«

13. Þa kom hon til hans ok mælltti þetta við hann: »Blezsadu mig, fadir,« sagði hon. Enn Z. hræðizst ok mælltti [a þa lund:² »Dyrkadr ser þu guð, nu hefi ek hitt þat, er ek for at leita, betra mann mer.« Þa mællti hon við Z.: »Brodir, sagdi hon, syngðu pater noster ok credo in deum, fyr enn þu gefir mer corpus domini.« [Hann gerdi sva sem hon bað, ok bædi þau³. Sþan [gaf hon honum fridarkoss ok toek sþan við⁴ corpus domini. Enn eptir þat helltt hon upp höndum sinum til himins ok mællti: »Drottinn minn, nu skalltu ambatt⁵ þina i friði lata fara, þvi at ek hefir nu seð grædara min. Enn nu fardu, brodir Z., heill ok vel, ok hyg at [nu vannliga, hvat ek mæli⁶ við þig. Kom þu nu at annarri iannleingð, þa er .xii. manudr⁷ eru heðan liðnir, i þann stað er vid hittumzst fyrra sinni. Ek særi þig i guðs nafni⁸, at þu [kom þa ok finn⁹ mig a þa lund, sem guð vill [at vid finnimz¹⁰.« Enn er hon hafði þetta mælltt, þa bað Z. hana, at hon skyllði etta¹¹ noekut af alldine þvi, er hann hafdi at færa henni. Enn hon toek þriu kornn af ortrum ok att þau ok hetti sþan ok mælltti: »Ærinn¹² matt hofum vær i guðs miskunn, ef vær mætim gera hans vilia.« Enn þa bað hon Z. þess, er hon hafði fyr beðit: »Minzstu min, fadir, kvað hon, i bænum þinum.« En hann svaradi: »Ek skal þat gera, er þu biðr mig, enn þu skallt þat gera, er margir þurfa¹³, þu skallt biðia fyrir ollum lærdum monnum ok konungum ok [ollum kristnum monnum ok fyrir mer¹⁴.« Enn er þau hofdo þetta vid mællztt, þa blezsadi hon ana Jordan med [hinu helga krosstakni¹⁵ ok geke yfir sþan þurum fotum. Enn Z. for heim til stadar sins, ok þotti honum sva illa, er hann vissi eigi, hvat hann skyllði til tacka, er hann hafði eigi spurtt þa ina godo kono, hvat hon hett.

14. Enn er hann hafði verit heima .xii. manaði¹⁶, þa for hann utt i skog¹⁷, sem siðr þeira var til munkanna. Hann for þann veg, sem þau funduzs it fysta ar. Enn sþan er hann kom i þann skog, er hann hafdi hana hitta, þa hugdi hann, at hann

35 1 [tekit hold oc bloþ Crist Fr. 2 [þetta Fr. 3 [mgl. Fr. 4 [kysti hon hann. En þa toc hon Fr. 5 ambott Fr. 6 [þvi vannliga, er ec hefi melt Fr. 7 mon. Fr. 8 saal. Fr.; nafði Cd. 9 [komir þa oc finnir Fr. 10 [mgl. Fr. 11 eta Fr. 12 orinn Fr. 13 þurfu Fr. 14 [ollo cristno folke oc fyr mer syngom Fr. 40 15 [ens helga cross marke Fr. 16 manodr Fr. 17 eyþemork Fr., som ender her.

skyldi þar nockuð til hennar finna. Enn er hann sa ecki likligtt til hennar, þa þotti honum illtt, ok grett hann ok kumni einkar illa ok mælltti þetta: »Drottinn minn alzvalldannði guð, syn mer leynda dyrð þina¹ ok miskunn þina, er þu hefir her folgit i þvissa landi ok i þessum skogi. Ok enn bið ek þig innar somu bænar, 5 drottinn minn, attu synir mer þinn eingil likamligan, þann er eigi er h(e)imrinn verdr at hafa.« Enn meðan hann var a bænum þeim, þa kom hann i dal þann, er þau funduzst fysta sinni i, ok sa hann hana ligia andaða, ok skein af likam hennar sva mikið lios sem af sol. Enn hon la sva, sem menn adrir hefði lagtt 10 hendr hennar ok fætr ok hofut, ok horfði hon i austr. Enn þa skyndi hann gongu sinni til likams hennar ok fell æ kne att fottum henne ok kysti fætr hennar, ok þordi eigi at koma nær likam hennar enn sva. Enn síþan saung hann liesaunng ok salutidir fyrir henne ok hugði i hug ser, at hann villdi giarna fela 15 likam hennar, ef hann þerdi, enn hann hugði, at henni munði fyrir þikka i. Enn meðan hann hugði þetta, þa sa hann at hofði henne bockstafi gerva. Þeir stafir mælltu sva, at sa enn godi munekr Z. skyldi tacka likam Mariu ok grafa i þeim sama stað ok bidia fyrir henne. Enn hon andaðizs æ þeim manaði er Aprilis 20 heitir at bockmali ok a inum fiorda nonis dege. Nu fagnadi hann þvi fastliga, er hann vissi nafn hennar, ok vid þat varð hann ok varr, at a þeim inum sama dege fyrir .xii. manudum, er hann hafði gefitt henne corpus domini við Jordán, þa andaðizs hon, þegar er þau skilduzst ok a somo stundo, er hann hvarf fra 25 henne, ok hon fra honum, ok eigi maðr kom fyr enn hann i þann stað síþan, er hon kom, ok all dri kom maðr i þann sama dal aðr ne síþan, er Z. hitti hana þar bæði kvikva ok dauða. Enn þat hafði Z. gengit .xx. ðaga, þa er þau skilduzst et fyrra voreð, er hon for þa a einni eykett ðags, ok skildizs hon þa við veroldina 30 ok for til guðs. Enn Z. varð ahyggiufullr um þetta², hverssu hann sky(II)di þat fa gortt, er honum budu bockestafirir, þeir er hann hitti at hofði Mariu þeirar, er þar la, fyrir þvi at hann hafði hvarki pal ne reku. Enn þa er hann kviði þvi allra mest, þa sa hann hia ser liggia tre eitt litit, ok tock hann þat ok grof med 35 ok matti ecki at gera, fyrir þvi at þar var iorð sva horð, at ecki orkaði treit aa. Þa mæðizst hann i þessu starfi ok settizs niðr, fyrir þvi at hann hafði eigi afl³ til þess at grafa med þvi litla tre fyrir elli sinni ok fostu. Ok i þvi bili sa hann dyr eitt koma

1 þini Cd. 2 er tilf. Cd. 3 alfr Cd.

fram or skogi, þat kalla menn et oarga dyr. Enn þegar er þat kom, þa geke þat þar til, sem likit la, ok snakadi til fotanna þessarar enu helgu konu ok kysti horvettna a iorðina, þar sem fættir hennar hofdu komit. Enn Z. toke at hrædazs, er hann sa

5 dyrit þat et ogurliga, ok mintizs a þat, hvatt su enn helga kona hafði mællt við hann, at hon sa alldrigi dyr ne ekei kvikvendi, síþan er hon kom i þann skog. Ok tock hann þa at signa sig með inu helga krossmareki ok trudi þo at hvoru, at dyrit mundi eeki mein gera honum fyrir sakir þeirar ennar helgu kono Mariu,

10 er þa var þar. Enn dyrit bendi honum, at þat villdi frið hafa við hann. Þá mællti Z. við dyrit oarga a þa lund: »Þessi hin helga kona, er her liggr, bauð mer at grafa sig i iorð niðr, enn ek ma þvi eigi a orka, fyrir þvi at ek em gamall maðr ok meginlaus, ok þat með, at ek hefi ekei þat til er ek þarf. Enn nu byð

15 ek þer i guðs nafni, attu farir til með afli þínu enu mickla, er guð gaf þer, ok gerr henni grof.« Enn þegar er hann hafði þetta mællt, þa dvaldi dyrit eeki at grafa henne grof mundangs langa ok hæfliga breiða ok skappliga diupa. Enn síþan for Z. inn helgi munnkr til ok lagdi ena helgu Mariu i þa grof. Enn var

20 hon i þeim klædum, er Z. munkr kastaði til hennar, þa er þau funduzst i fysta sinn. Enn síþan gengu þeir i brott badir Z. ok dyrit. Enn dyrit for sva hægliga sem einn sauðr til skogar, enn munkrenn for heim lofanði guð ok syngianði. Enn síþan er hann kom heim, þa leyndi hann eigi adra munka, þa er þar voru, hvatt

25 hann hefir seð eða fundit i dyrð guðs. Enn er þeir heyrðu aðrer munkarnir þessa sögu, þa lofudu þeir allir allmattkan guð, ok voru allir fegnir fyrir þessar iartegnilir, er guð gerði fyrir syndugan mann. Þeir gerdu síþar artið þessarar ennar dyrligu konu Mariu með mikilli dyrð ok fagnaði. Sa hett Jon, er þar var aboti yfir

30 þeim munkum. Þa fann hann þat, er hon hafði sack(t) Z., at munkar hans voru margir vaurefstir, ok sonnuðuzs orð hennar i þvi. Enn m. Z. var þar i þeim stað .e. vettra ok lifði þar dyrligu lifi dyrkandi ok lofanði almattkan guð, þann er gerir miskunn við alla þa menn, er hans vilia drygia. Cui est honor et gloria in

35 secula seculorum. Amen.

APPENDIX.

(Pergamentblad 238ⁱ folio; jvf. ovenfor S. 489^s—492^a; 502^{s1}—506^s).

ek vt aprt þannog til skriptarinnar, sem ek hafða aðr verit, ok fell ek þa enn a kne ok mellta ek sva: Þv en helgazta mæ Maria yfirdrotning allra drotninga, þv hæfir mer miskunnat, ok fyrir þinar sakir komumz ek i heilaga kirkio at sia dyrd guds, se son þinn allzvalldandi gud blæzsaðr, er heyrir allra synðugra manna iðron. Nu bið ek þig, at þu visir mer a þa gotv, at ek metta sættaz við skapara minn ok við þig, frv sancta Maria, ok alla guds helga menn. Sem ek hafða þetta mellit, þa heyrða ek rodd eina sva segiandi til min: Far yfir Jordan, þa hittir þu goða ro salo þinne. Þa mellta ek við skriptina: Þv en helgazta drotning min, afræks mik eigi, hældr getto min iafnan, hvargi sem ek em. Siðan leitaða ek or kirkiogarðinom, kom þa maðr einn i gegn mer ok gaf mer þria peninga silfrs, en ek gekk ok keypta ek mer með þria bravðleifa. Ek spvrða manninn, hver leið legi til Jordanar. En hann visaði mer. Siðan gekk ek þangat gratandi. Þat var at dagverðarmali er ek gekk ór Jorsalaborg, en ek kom at solarfalli til Jordanar til munklifis þess er þv ert i; þegar ek kom þangat, gekk ek til arinnar ok þo ek andlit mitt ok fòtr mina, siðan gekk ek i kirkio, tok ek corpus domini, ok var ek þar vm nottina; ek át þar halfan hleif af bræði þvi er ek keypta i Jorsalaborg, ok drack ek vatn við ór Jordan. Annan dag eptir gekk ek a brot ein, ek for yfir ana biðiandi heilaga Mariam, at hon mundi visa mer a þa gotv, er ek metta lifna af þeim daða, er syndir minar deyddi mik. Þa kom ek i skog mikinn, þyckan ok hafan, en siðan hefi ek flyit menn ok firz, sem ek mætta mest her til, hæfi ek her bæðit miskvunar drottins mins. Zosimas spvrði þa: Hverso lengi hæfir þv her verit? Hon sagði: Siðan ek for ór Jorsalaborg hefi ek her verit .xl. vætra ok .vii. vætr. Mvnrinn spvrði: Hvat hefir þv haft þer til atvinno? Hon svaraði: Ek hafða hingat eigi meiri fæzlo en tva hleifa bræðs, ok þann enn halfa er ek leifða i mvnklifino, en þat bræð harðnaði fyrir mer sva miok, at þvi likt sem steinn væri. Ek lifða við þat nockveria vetr. Þa mellti Zosimas: Var þer mikit fyrir þvi at lifa annan væg, en þv vart fyrr von? Hon sagði: Ef ek minnomz a pinsl þa alla, er ek hæfi þolat, ok lif þat it illa, er ek lifða aðr, vggi ek, at ek fyszomz til veralldar ok skyla ek a

nyia leik bæriaz her i heiminom. Systir, sagði munkrinn, leyn
 mik eigi, hvern þinn hagr hefir verit. Hon svaraði ok mellti:
 Broðir Zosima, .xvii. vætr var ek sva i þessom skogi, at mik
 lysti margs, kom mer i hvg fezla, sv er bôzt er i heiminom,
 5 ok allzkonar dryckr, kleðnaðr ok skemtan, sv er ek hafða síðan ek
 kvnna at monnum að hyggia. En þegar ek let mer i hvg koma,
 hvers ek hafða beðit sæla Mariam, ok hverso hon hafði mer
 miskvnnat, þa gret ek iðrandi, ok bað ek fastliga, at hon skylldi
 eigi gleyma mer, helldr skylldi hon geta min ok snva (fra) mer þeim
 10 enom illa hvga ok minning vandra verka minna. En mæðan ek
 bað þeirrar bônar, þa kom lios mikit yfir mik. Ok er stvnd ein
 var i miðlom, var mer heimrinn allra mæst i hvg, svidda ek sem
 elldr legi a mer allri. En þegar ek sa, hverso mitt mal horfði vaðvæn-
 luga, þa fell ek til iarðar ok kallaða ek a sæla Mariam, la ek þar a
 15 bôninne allan þann dag ok sva nottina, meðan liosit var hia mer.
 Þvi liosi fylgði miskvnn drottins mins ok frv sancte Marie moðr
 hans, ok reisti mik af þeirri illri ahyggio. I þessi freistne var ek
 fvlla .xvii. vætr. En síðan þeir liðu vm, þa var Maria gvðs
 moðir mer nest at ollom hiolpvm i hveriom stað, hvart er ek svaf
 20 æða vakða ek. Zosimas spvrði: Þvrftir þv síðan mat æða clæði?
 Hon svaraði: Þann halfan þriðia hleif er ek hafða fra Jordan, þess
 neytta ek a þeim .xvii. vætrom, en síðan lifða ek við gros ok
 rætr her til; klæði þar er ek hafða hegat ero farin ok fvín. Kost-
 aði mik síðan vm hriðar sakir frost ok kvldi a vætrom, en hiti
 25 of svrmrom, en eptir þa tíð liðna kom gvðs miskvnn til min ok
 tok bôði lif mitt ok salo fra ollvm haska. En nv hvert sinn er
 ek minnomz a lif mitt ít illa, er ek hafða i heiminom, þa fagna
 ek ok glæðiomz, vilnomz ek ok treýstomz af gvðs góðslo. Fözla
 min ok dryckr ok kle(ð)naðr þat ero orð gvðs, sva sem hann mellti
 30 sialfr, at maðr ma eigi lifa við bræð eitt, hann verðr at lifa við
 orð þar sem koma ór mvnne gvðs, ok sva sægia bðkr, at sa maðr
 er förr(!) ór kleðnaði illzko, þa ferr hann i stein ok hæfir hann fyrir
 clæði. Þa er Zosimas heyrði þessor mal hennar, ok hon sagði
 dömisogr af enni divpozto bok, spvrði hann hana: Kanntv saltara
 35 æðr hefir þv lesit ritningar? Hon svaraði: Trv mer, goði maðr
 Zosima, síðan ek fór fra Jordan, sa ek eigi fyrr mann en þig ok
 ecki kvigendi(!), en a bok nam ek allðri, ok eigi heyrða ek fra bok-
 mali sagt. Almattigr gvð æ ok æ lifandi kennir hveriom manne
 visdom. En nv hefi (ek), broðir, þer drivgaz sagt þat, er yfir mik
 40 hæfir gengit, bið ek þig þess, at þv halldir bðnom fyrir mer við

gvð, meðan þv lifir. Þa fell Zosimas a kne ok mellti gratandi: Blæzsadr ser þv, drottinn, er gorir dyrligar iartegnr ok vndarligar, sva margar ok miklar, at engi maðr fær talt. Siðan tok hon i hænd honom, reisti hann vpp ok mellti: Þess vil ek biði(a) þig, at þv sægir ongom manne fra mer, mæðan ek lifi, ok far nv i 5
 gvðs friði. En annat var i þenna tima skolom vit finnaz, bið ek þess, at þv farir þa eigi fra stað yðrom, sem siðr yðarr er til æða log, ver kyrr heima i mvnklifi, er fasta kemr, þvi at gvð vil, at sva se, fyrr en a skirdægi, þa farðo til Jordanar, ok haf með þer corpus domini, ok bið min þeim megin arinnar, er þv kemr at, vil ek þa taka þionvsto, þvi at ek hafða eigi siðan ek tok i þvi mvnklifi. En þvi enka ek þann dag til þess, at drottinn Jesus gaf a þeim dægi postolom sinom holld sitt ok blöð. Nv er þv kemr heim, þa mældo við abota yðarn Johannem, at hann geti væl mvnka sinna allra ok refsí þeim sinar misfarar, þvi at þeir þvrfo 15
 þess. Þa er Zosimas heyrði, at hon vissi allt vm rað þeirra, þotti honom miok vndarligt sem fyrr, hvi hon skylldi þat vita, er engi maðr hafði henni sagt. Ok lofaði hann gvð með mvnne ok hiarta. At þesso liðno bað hon hann biðia fyrir ser, ok hvarf siðan fra honom þangat i skoginn sem þyckstr var. Mvnkrinn fell þa til 20
 iarðar ok kysti a iorðina, þar sem fôtr hennar hoðo staðit, lofandi gvð. Siðan reis hann vpp, fór heim a sama aptne oc var heima þar misseri. Kona þessi geck honom allðri or hvg hvarki nott ne dag. Þa kom iamlengð þess er þeir voro vanir at fara vt i skoga, drottinsdagr enn fyrsti i langafosto, gengo þeir þa vt sva 25
 sem fyrr hoðo þeir gort ór klæstra sinom syngiandi. En Zosimas var sivkr ok matti eigi fara með þeim. Hann minntiz þa a hvat

MARTHE SAGA OK MARIE MAGDALENE

(*Cd. 233 fol., A; Cd. Holm. 2 fol., B; Cd. 235 fol., C.*)

Her hefr soghu þeira Mariam ok Martham ok Lazarus brodur þeira 1.

Hin sæla Martha var göfug at kyni, en göfgari [at godum
5 sidum 2. Hon var þegar æ barnsaldri [tendrat af 3 astsemd al-
mattigs guðs, hon var vel kunnandi a lögmál Moysi ok adrar
ebreskar boklistir 4. Lyðin var hon guðs boðordum, heversk at
medferdum, kurteis i bolsvexti, snioll i máli, væn i 5 asionu ok kæn
vid alla kvenmannliga 6 atgervi, siðpruð umfram adrar frur, astuðig
10 vid alþýðu; þat finnz hvergi i bokum 7 lesit, at hun hafi bonda
áttan ne samlag vid nockurn karlmann átt. Fadur hennar var
viða frægr um þat land 8 er Siria heitir, sva ok um sioborgir ok
[nalæg herut ok 9 bygdir æ hinum yngra alldri. En eptir þat er
Judar raku Kristz lærisveina af sinum herudum, for hon i Grikk-
15 land 10 ok flutti fram guðs erendi med postoligrí tru i Athenis-
borg. Þessi fyrr nefnd Martha var auðig at femunum ok uppfædd
.xv. stadia fra Jorsolum i því heraði, er Bethania heitir. Hinn
mikli Augustinus kallar þenna stað kastala vera, en helgi Beda
prestr segir vera borg setta i hallinum Oliveti fiallz. Brodir
20 hennar het Lazarus, en systir Maria, su er Magðalena er kollut ok
nafn tok af kastala þeim, er Magðalum het. Hon var eigi at eins
tigin at kyni, helldr var hon ok stórauðig at þeim penningum, er
hon erfði eptir feðr sinn; [þvi vard hon 11 storum fræg af þeim

1 Denne Overskrift staar i A foran næste Capitel, her staar kun af
25 Martha; Overskriften i B er tildels ulaselig: Her byriar upp sogu þeira
sys Marthe ok Marie Magdalene ok segir fyr ;
C har ingen Overskrift. 2 [i tru B; at tru C. 3 [briostfastliga
tendrut i B, C. 4 bokligar listir B. 5 at B, C. 6 kvem-
mama B, C. 7 [, skirlif ath likama, þviat hvorki er B, C.
30 8 ríki B, C. 9 [nalægar B, C. 10 Girkland B. 11 [saal. B, C;
þviat hon var A.

tveim lutum, auð ok ætterni, er þessi heimr prisar mest¹. En þvi at optliga fylgir eptirlífi sva sem forunautr auðigleiksins, ok gnótt fiarlutanna kennir sællífi, hafði hon æa hinum yngra all dri lífat eptir lýstingum líkama síns, at slitnu taumalagi skirlífis, ok drygði margskonar munutlífi, þar til er² hon fann umbót allra 5 sinna andmarka af fundi vars herra í husum Simonis pharisei yfvirgypings. Þessi systkin voru sammæd³ en eigi samfedd⁴, ok höfdu ís arf tekit eptir modur sína þria kastala, í Bethania tvo ok hinn þridia Magðalum, ok nokkurn part af sialfri Jorsalaborg. En þo var Martha þaðum þeim frægri at vitzku ok dyggleik ok [gnogum 10 peningum, aurleik⁶ ok stormenzku ok margri framkvæmð; riddara ok marga apra kurteisa þionostumenn helt hon æa sínum kosti með mikilli [sæmd ok sóma⁷, ok veitti morgum höfþingium storar veitzlur með margháttaðri frægd, ok var sialf hin visazta at bua til tíguligar krasir; þviat sva visa guþspiollin til, at í morgum 15 stöðum, þar sem menn veittu veitzlor vórum herra Jesu Kristo, var Martha kollut til þionostu af allra hendi, [þviat hon⁸ epladi sva kost sem hin visazta husfru ok hin roksamazta radskona ok hin milldazta moþir, þviat hon veitti sínum [heimamomnum ok 9 gestum, þeim er hennar heimkynni sóttu, naliga alla þa luti, er 20 þeir beidduz vidkvæmiliga. Af þvi bar sva til, at þa er hon gerði slíka luti fyrir guds sakir, vard henni auþit um sidir at taka hann sialfan í sitt herbergi, ok at verkkaupi¹⁰ sinnar þionostu elskadi hann hana, þviat hann er elskari allra godra manna¹¹ ok sialf astin, ok hann tok [ok gláðligar¹² herbergi í hennar husi en 25 annarstadar. Kom þa þat fram, er spamaðrinn segir, at gud mun koma a iarðriki sem utlendzkr¹³ ok hneigia sik til herbergis sem vallari.

2. Ambrosius erkibyskup af Melansborg segir í sínum sermone, þeim er hann talar af hinum visa Salomone teliandi velgerna 30 vars herra við mannkynit, af þeim taknum, er [hann gerði¹⁴ æa þessum .iii. systkinum, ok kemz sva til orðz: Hann þurkar með sumum bloðras, sem með Mar¹⁵, en fra sumum rekr hann diofla, sem fra Mario, suma reisir hann af dauda, sem Lazarum. Hit

1 í meira lagi *B, C.* 2 *saal. B, C; sem A.* 3 sammædd *B; 35 sammæd C.* 4 samfedra *B, C.* 5 *tilf. B, C.* 6 [*saal. B, C; nogum pengum, audleik A.* 7 [*somasemd B; rauksemð C.* 8 [*ok B, C.* 9 [*tilf. B, C.* 10 *verdkaupi C.* 11 *hluta B, C.* 12 [*optar ok giarnara B, C.* 13 *utlendr C.* 14 [*gior hafa verit B, C.*

fyrsta takn af þessum segir Commestor **æ** þa leid in historiis ewangeliorum, at þa er drottinn Jesus var bedinn at fara til husa þess höfðingia¹, er Jairus² het, at reisa af dauda dottur hans, þröngðu honum miok **æ** veginum miklir floekar þeira manna, sem 3 sumir villdo heyra kenningar hans, sumir þiggja af honum lækningh, sumir at undraz takn hans, sumir at finna at atferd⁴ hans. Var i þessu liði ein blodsiuk kona, su er hann segir eptir orðum Ambrosij Martham verit hafa, su er blodfallzsótt pindi um .vii.5 ár, sva at lækna matu henni enga bót vinna, þott hun heti þeim 10 [nogha pengha at gefva⁶, ef þeir græddi hana. Hun mælti þa með sialfri ser: «Heil mun ek verda sottar minnar, þott ek snerta at eins trefr klæda Jesu.» En þa er hon gerði, sem hun sagði, kendi hun sik þegar alheila. Jesus mælti þa: «Nokkurr snart mik.» Lærisveinar hans mæltu: «Hvat er þat undarligt, þo at 15 þer þikki, sem nokkut snerti þik, þar sem ollum megin þröngva oss flokkar.» En Jesus svaradi: «Senniliga snart mik einhverr, þviat ek kenda, at þeim veittiz heilsugiof af mer.» En er hann leit⁷ um sik at sia, hvurr sa væri, vard konan óttafull ok fell til fóta honum segiandi honum sina hugsan ok tiltæki, ok at hun var 20 heil vordin. Drottinn mælti þa til hennar: «Dottir, trua þin halp⁸ þer, far þu i friði ok ver heil sottar þinnar.»

3. Her næst setr Commestor þann atburð, er drottinn [var kallaðr⁹ til snæðings af phariseo þeim, er Simon er nefndr, en eigi greina guþspioll stund eða stað þessa atburdar. Ok er syndug 25 kona, su er ver vitum Mariam verit hafa af orðum hins helga Johannis guþspiallamanz. vissi, at Jesus var kominn til snæðingsins, þa gekk hon i husit með ker þat, er fullt var af ágiætum smyrslum, ok stoð a bak hia fótum Jesu ok þvó¹⁰ hans fætr með þeim tárurum, er iðran annmarkanna gat i hiartanu, en fram flugu 30 af augunum, ok þerði með hari sinu ok kysti fætrna með sinum eiginligum munni. Þar af talar sva hinn mikli Gregorius: Þa er ek hugsar iðran Marie, likar mer hellr at grata en nöekut at segia; eða hvurr mun hafa sva iarlígt briost¹¹, at eigi muni tár þessarrar syndugu konu [bleytt fa til eptirdæma synda¹² iðranar. 35 Obodit gekk hun inn i milli bodsmanna, gret hun **æ** milli þeira,

1 þinglus höfðingia *B, C.* 2 *saal. B, C; Jarcus A.* 3 er *C.*

4 framferdum *B; framferd C.* 5 .xii. *B, C.* 6 [nogum peningum *B;*
at gefa noga penninga *C.* 7 *saal. B, C; sa A.* 8 hialpadi *B;*

gerði þik heila *C.* 9 [*saal. B, C; varr kalladi A.* 10 þo *B, C.*

11 hiarta *B; hiarta eða briost C.* 12 [bleyta til eptirdæmis *B, C.*

er með fagnadi snæddu. Segit þer með [hverium harmi sa hitnar, er at snæðingum sytir¹. Saurga leit hon sik, en þvóndi² rann hun til miskunnarbrunnuzins. Synt er, at konan, su er fyrrum [gaf sik upp³ fyrir oleyfdum lutum, mun smyrsl hafa borit æ likam sinn fyrir eptirlifis sökum, til þess at hun ilmaði vel. Meðr augunum hafði hun girnzt oleyfða luti, hárit hafði hun plagat til þess, at hun syndiz fríðari sinum elskurum; því þo hun færtr drottins með tárurum, en þerði með hári, ok smurði með smyrslum, ok þeim munninum, er aðr hafði hun syndgaz með, kýsti hun færtr drottins. Svo margar fornir fann hun af sialfri ser, sem hun hafði oleyfðar lystingar i ser. Tölu lastanna sneri hon i tolu mannkostanna, at alt þionadi þat guði i iðraninni, sem aðr gerði hann reiðan i syndinni. En Simon, sa er varn herra hafði innkallat, skyniadi hennar athæfvi, ok fyrirleit hann Jesum ok möglaði i hiarta sinu fyrir þat, er hann rak hana eigi brott fra ser, sem hann taladi þessi orð: «Ef þessi maðr væri spamaðr, mundi hann at skyru vita, hver eða hvilik [kona sea væri eða eigi, sem æ honum tekr, því at hun er syndug.» Gregorius segir, at þessi maðr var drambfullr ok fyrirleit hina syndugu konu, þvíat falsat rettlæti hafnar ok svivirdir synduga menn, en satt rettlæti sampinuz við þa, ok hann mundi hana með hælum brott hafa rekit⁷, ef hun hefði at hans fótum kropit. En vorr herra, [sannr læknir⁸, er sat i milli tveggia siukra manna, annars þess, er heill var at viti en siukr af syndinni, en annars þess⁹, er tapat hafði vitinu ok sik kendi eigi siukan, svaraði sialfs hans hugrenningh ok sigraði hann med sialfs hans orðum, med þeim hætti sem þa er vitlauss¹¹ maðr ber sialfr at ser þat reip, sem hann skal binda með, æ þessa leid: »Simon, sagði hann, þer hefir ek nokkut at segia.» Hann svaradi: «[Segit þer¹², meistari.» Jesus mælti: «Tveir skulldunautar áttu fe at luka einum auðigum manni, er vanr var at taka tvifallda leigu af¹³ peningum sinum eptir akvednum¹⁴ tima. Annarr atti at luka .d. peningha en annarr .l. peningha. En því at þeir höfðu eigi fe¹⁷ til at luka skulldina, gaf hann þeim upp alt feet¹⁸.

1 [hversu miklum harmi su hitnadi, er eigi skammadizt fyrir samkundomonnunum at grata sinar syndir *B, C.* 2 þvóandi *B*; þvandi *C.* 3 [var gefin *B, C.* 4 saal. *B, C*; *A* har med över ok. 5 [er kona sia, er *B, C.* 6 drambviss *B, C.* 7 keyrt eða rekit *B*; rekit ok keyrt *C.* 8 [tilf. *B, C.* 9 þessa pharisei *B, C.* 10 eins *C.* 11 vitstolinn *B, C.* 12 [Seg *B*; Seg þat *C.* 13 a *B, C.* 14 akvedinn *B, C.* 15 fim hundritt *B, C.* 16 fim tigi *B, C.* 17 tilf. *B, C.* 18 werd *B*; verdit *C.*

En hvarr hygg þu at framarr elskadi [sinn uppgiafara¹ skuldrarinnar. Hann svaradi: «Þat trui ek, at sa hafvi framarr elskat, sem² framarr var upp gefvit.» Jesus svaradi þa: «Rettliga dæmir þu.» Hann sneriz þa til konunnar, en talaði þo til Simonar: 5 «Hvart serr þu konu þessa, er mer þionar? Ek³ gekk inn i hus þitt, ok gaft þu mer eigi vatn, til þess at þvegnir væri fætr minir, en kona þessi þo með tárurum sinum fætr mina ok þerði með hári sinu. Þu kystir mik eigi, en síðan ek gekk i hus þitt, þa let hun eigi af at kyssa fætr mina⁴. Þu lezt eigi smyria hofut mitt með 10 oleo, en hon smurði með smyrslu fætr mina.» Ok þa er hann hafði talða goða luti hinnar syndugu konu, ok sva illa luti falsamliga⁵ kristins pharisei, sneriz hann til hennar ok mælti: «Fyrirgefiz þer, kona, margar syndir, þviat þu elskadir mik miok.» Sem hann segdi sva: «fullkomliga brennir þu upp ryð syndarinnar, þviat þu hitnar hardla miok af elldi⁶ astarinnar.» Ok er hann hafði þetta mælt, þa toku nokkurir af þeim, er at borði satu með honum, at tala með ser: «Hverr er þessi⁷, er syndir gefr upp?» Jesus mælti þa til hennar: «Far þu i fríði⁸, þviat trua þin gerði þik heila.» Gregorius segir, at þvi gerdi trua hennar hana heila, at 20 hun efaði ekki um, at hun mætti⁹ þat fæ, er hun beiddiz. Af þeim tok hun styrkleik truarinnar, sem hun tok aðr af von heilsunnar. I frídi var henni bodit at fara, at hun gengi um sanneleiks götur, en dræpi eigi fótum i æhlekingar¹⁰. Þa fõrum ver i frídi, er ver gongum þann vegh vors herra bodorda, sem oss leidir alldri 25 undan hans endalaussi¹¹ miskunn.

Eptir þat for drottinn þadan um borgir ok kastala með .xii. lærisveinum sinum, predikandi af hinna ríki, ok konur nokkurar, þær er hann hafði leyst¹² af ohreinum óndum ok af siuknadum. Milli þeira var Maria Magdalena, su er drottinn rak fra .vii. diöfla, 30 sem Marcus [sagði ewangelista¹³. Innocencius sagði sva af henni: Siau diöflar kvoldu hana, þvi at þeir sviku hana með .vii. hattum, eighi at eins æ þat leidandi at gera þat eigi¹⁴, sem gera skyllði, helldr ok at gera þat, er [eigi skyllði¹⁵. Ok er þessi grein halldandi i milli peccatum ok delictum, at delictum verðr i tion¹⁶

35 1 [meir uppgiofina B, C. 2 er B, C. 3 saal. B, C; er A.
4 Ok þa er hann hafði þetta talt, þa mælti vorr herra enn vit Simon tilf. B. 5 falsliga B. 6 hita B. 7 sia B, C. 8 ok ver heil sottar þinnar tilf. C. 9 matti B. 10 saal. B, C; a lekkningar A.
11 endalausri B, C. 12 leystar B, C. 13 [gudspiallamadr segir B, C. 14 tilf. B, C. 15 [saal. B, C; gera mátti A.
40 16 tioni B.

goðra verka, ef maðr vinnr eigi vinnandi luti, en peccatum er at vinna ovinnandi luti. Meðr þessu hvarutveggja moti var hun sek i hiarta, þviat hun let eigi at¹ þvi leidaz, sem goðr andi skaut henni i hug, en hun samþykkti þvi, sem illr andi skaut i hug henni. Delictum framdi hun með munni, þviat hun þagði yfir 5 sönnum lutum, peccatum framði hun með munni, þviat hun sagði ok talaði osanna luti; delictum vann² hun i verki, þa er hun felldi niðr goða luti, peccatum vann³ hun i verki, þa er hun vann illa luti. Synd hennar var mikil ok morg ok opinber: mikil, þviat Jesus rak .vii. diofla fra henni; morg, þviat henni voru margar syndir 10 fyrirgefna; opinber, þviat hun var kona hardla syndug i borginni. Ollum let hun sik uppi með visum tilgang, engan rak hun fra ser viliandi. En þvi at mikil var synd hennar, bætti hun med miklu hugarangri; ok þvi at synd hennar var morg, bætti hun með margfolldu starfvi ok erfidi; en þvi at synd hennar var 15 opinber, bætti hun með miklum ok merkiligum kinnroða. Þviat þessir .iii. lutir giora mannzins iðran guði þægja: sorg eða angr i hiarta, kinnroði i andliti, starf eða erfidi i verki; eptir atkvædi hins visa Salomonis, þvi er hann segir: Með þeim hætti skal hverr⁴ bæta, sem hann misgorir. Hin synduga kona kom þvondi 20 til miskunnarbrunnzins, skelf⁵ med miklu hugarangri, ok dögdi drottinligha fætr með mikilligum⁶ kinnroða; hnekt⁷ stod hun æ bak hia fotum Jesu ok kysti fætr hans ok syndiz fyrir ðgliti⁸ hans með mikilli skemd, ok þott hun þegði með munni, kalladi hun med hiartanu. Eigi flædi⁹ hun at synaz liot fyrir boðsmönum, 25 þviat þeir sæ hina ytri luti, en guþ leit hina innri luti, [ok hun þottiz¹⁰ liotari i samvitzkunni fyrir innan en i ofræððinni fyrir utan. Með miklu starfvi kom hun¹¹ með alabastrum, þat er smyrslaker af marmara gert; smurði hun fætr drottins eigi um sinn helldr optarr, fyrr i husi Simonis pharisei með smyrsl, i 30 annat sinn i husi Simonis leprosi, smurði hon hofut hans med nardo pistico hit þriðia sinn, þa er hun keypti smyrsl at bera æ likam hans¹². I þessum lutum er hardla diupt stormerki ok til eptirdæmis¹³ draganda¹⁴: afgjord hiartans hreinsadi hun með tárur, afgjord munnzins hreinsadi hun med kossur, afgerd verks- 35 ins hreinsadi hun med smyrslum. Ok svo sem hun let limi sina

1 eptir *B, C.* 2 framdi *C.* 3 drygdi *B, C.* 4 hann *B.* 5 skelfð *B, C.*
 6 tærum medr merkiligum *B, C.* 7 hneykt *B, C.* 8 augliti *B, C.*
 9 flydi *B, C.* 10 [at hun þættiz *B, C.* 11 godfus tilf. *B, C.*
 12 Jesu *B, C.* 13 eptirdæma *B, C.* 14 saal. *B;* dragandi *A, C.* 40

þiona ohreinleik til illzku, svo let hun limi sina þiona rettlæti
 [með litillæti¹ til heilagleiks. Misgerdi hun med fimm likamsins
 vitum, syn ok heyrn, bergingh, ilmingh ok átekningsh, ok med
 ollum þessum vitum bætti hun yfvir. Misgerdi hun med augum,
 5 þviat kvenmannz saurlifvi kenniz i augum; bætti hun með augum,
 þviat Maria gret hia leidi drottins fyrir astsemdar sakir. Misgerdi
 hon med eyrum, þviat hun sneri heyrn sinni² til skröksagna;
 bætti hun með eyrum, þviat hun sat hia fótum Jesu ok heyrði
 orð hans. Misgerði hun með nösom, þviat hun þefaði syndsamliga
 10 af sætum ilm³; bætti hun med nosum, þviat hun smurði drottin
 med smyrslum, sva at þefaði⁴ um alt husit. Misgerdi hon med
 munni, þviat varrar putunnar eru sem driupandi seimr hunangs-
 ins⁵; bætti hun med munni, þviat hun stoð æ bak⁶ Jesu ok
 kysti fætr hans. Misgerdi hun með hondum, þviat [þessa heims
 15 kona⁷ braut með hondum smiðat herbergi, þat er at skilia, su sala,
 er sialfr gud gerði ser til herbergis, fyrirkemr ser með⁸ saurlifis
 synd; bætti hun með hondum⁹, þviat hun þvó fætr Jesu með
 tarum sinum ok þerði med hari sino. Misgerdi hun med van-
 geymslu, fyrir illgirnd ok ovitzku ok breyskleik. Synd ovitzku
 20 bætti hun med alitning gudligrar vitzku, þviat Maria valdi ser
 hinn bezta lut ok sat fyrir fotum drotni ok [nam kenningar¹⁰
 hans. Breyskleiks synd bætti hun með styrk¹¹ ok stadfesti æ
 pislartima Kristz, þviat þa er allir lærisveinar flydu fra drotni,
 fylgdi hun honum alt til dauda ok stod hia krossi hans med
 25 Mario¹² modur hans ok Johanne ewangelista ok Marie Cleophe.
 Synd vangeymslunnar bætti hun með merkiligri þionostu, þeiri er
 af guði var lofut, þa er hann mælti sva: «Hvi erut þer þungir
 konu þessi, gott verk vann hun æ mer ok sendi smyrsl¹³ æ likam
 minn at bua mik¹⁴ til graptar. Synd illgirndar bætti hun med
 30 embætti astarinnar, eptir því sem vorr herra bar henni vitne sva
 mælandi: «Margar syndir fyrirgefaz henni, þviat hun elskadi [mik
 harðla¹⁵ miok, ok astin hylr harðla mikinn fiolda synda.» Ok sva
 sem fyrrum nægðiz¹⁶ með henni syndin, þviat hun var full af siau
 dioflum, þat er netiut morgum syndum ok lostum, sva nægðiz¹⁶ ok
 35 með henni guds miskunn, þviat hun vard af hans astgíof full af

1 [*mgl. B, C.* 2 *sina B, C.* 3 *hlutum B.* 4 *ilmadi B, C.*
 5 *mgl. B, C.* 6 *hia fotum tilf. B, C.* 7 [*heimskan B; heimsk*
kona C. 8 *af B, C.* 9 *hond B; munni C.* 10 [*heyrdi ord B, C.*
 11 *styrkleik B, C.* 12 *Marie B, C.* 13 *þetta tilf. B, C.* 14 *saal.*
 40 *B, C; mer A.* 15 [*mgl. B, C.* 16 *gnægðiz B, C.*

ollum mannkostum ok kraplum. Svo segir Commestor, at sumir ætli þenna atburð gerz hafa i Nazareth, en eigi fæz profvan til þessa af sialfum guþspiollunum um stund ok stað.

4. Ok er Jesus for þadan i Judeam, gekk hann i nóckurn kastala, tok þa fyrr nefnd Martha hann i sitt herbergi². Senniliga var hon sel, er hun odladiz þann at fæða, er fædir alla veroldina ok sialfr er braud englanna, ok vard maklig at hafva þann at gest, er herbergir ok heimir hvern mann, þann er i heiminn kemr; þann fæddi hun, er fædir allar skepnur, ok lukti i husi þann hinn mikla konung ok herra, er heiminn allan lykr i hnefa ser. Hun sa ok þann, er margir konungar ok spamenn girntuz at sia, ok sæa eigi, ok heyra, ok heyrdi eigi. Mikil tign er at þiggia slíka vinattu af³ guds syni ok maklig miklu lofi. Ok er hun hafdi hann inn tekit undir sina husþekiu, valdi hvor þeira systra ser þa þionostu, sem hun hugdi⁴ honum framaz mundo þoknaz. Maria sat hia fótum hans ok heyrdi kenning hans, fusari at vera fædd helldr⁵ en at fæða. En Martha annadiz marghättad⁶ matbunadar starf, ok því at hun hafdi hlotit hinn tignazta gest, villdi hon stunda honum at þiona med hinni hæstu tign ok virðing, hybylin⁷ at reinsa ok pryða, bua sætin ok hvilur⁷, drykk ok vistir. Sva syndiz henni, sem eigi mætti alt hyskit ok heimafolkkit til vinnaz at veita þvilika þionostu vórum herra, sem honum sómndi, ok því stoð hun fyrir honum angrsfull ok mælti til hans: »Minn herra, sagdi hun, [þer gefvit⁹ eigi at því gaum, er systir min lætr mik eina þionostu veita, fyrir því bid ek þik, at þu biodir henni mer at fultingia.« En hann svaradi: »Martha, þu ert sorgmoð miok ok berr annsemd¹⁰ fyrir¹¹ marga luti, en eitt er nauðsynligt; Maria valdi ser hinn bezta lut, þann sem eigi mun af henni tekinn vera.« See her agætan herra, þann er fyrir utan alla manngrein¹² vill ollum hialpa ok af ymsum þiggia¹³ ymsar þionostur, ok elskar ok lofar. Svo lofadi hann annarrar þionostu, at hann lastaði eigi fyrir annarri, ok mat þo, at því er Commestor segir, framarr þat er Maria sat hia¹⁴ fótum honum¹⁵ ok heyrdi ord hans, i því er hun valdi ser þann lut, er eigi mundi verda af henni tekinn, en eigi fyrir því at hun væri hærri at verðleikum,

1 meistarar tilf. B, C. 2 hus B, C. 3 sialfum tilf. B. 4 trudi B, C. 5 mgl. B, C. 6 saal. B, C; marghättadar A. 7 hilylin B, C. 8 hvilurnar B, C. 9 [hvi gefi þer B, C. 10 saal. B, C; andsemd A. 11 um B, C. 12 saal. B, C; manngirni A. 13 þiggr B, C. 14 fyrir B, C. 15 saal. B, C; hans A.

þviat þadan vandiz¹ varr herra at þiggja heimbod at hinni sælu Marthe i hennar herberghi. Ma af því marka, hversu mikla velgerna ok hversu miklar þackir, ok hversu miklar ðmbunir hann veitir fyrir þa gestrisni, er eigi er til heimskrautz gior ok fyrir

5 olmusur ok þionostu vid fatęka menn, ef þat er gort fyrir utan rygd ok mögla ok eptirtölur, ef fram er latit dæmi þessarrar konu Marthe, þar sem fyrir hennar vinskapa ok gestrisni reisti hann² af dauda Lazarum brodur hennar ok elskaði aull þau systkin Mariam ok Martham ok Lazarum.

10 5. Fra þeim tima fylgdi Maria Magðalena Jesu ok kerisveinum hans med fullkominni ast bæði at ðnd ok likama, veitandi sinn mikla auð til atvinnu honum ok haus fylgiurum. Fyllti hun þa tvefalldliga³ hans bodord, þat er⁴ sva mælti: Sa er mer þionar, fylgi hann mer, ok þar sem ek em⁵, mun minn þionostu-

15 maðr vera.

66. A einum tima tok Lazarus, sa er fyrr var nefndr, stríðan siukleik⁷ heima i Bethania i kastala þeira systra hans, er þa satu yfvir honum. Þær sendo þa menn at segia Jesu: «Nu er [sa siukr⁸ er þu elskar.» [Af þeim malum⁹ ma skilia, at Jesus var

20 þa¹⁰ eigi i Bethania. [Augustinus segir, at¹¹ fyrir því sendu þær honum orð, at brodir þeira var siukr, at vita, ef hann villdi græða hann; en hann dvaldi at græða¹², til þess at hann mætti hann¹³ af dauda reisa. Eigi villdo þær sva mikils dirfaz at mæla sem [konungr Regulus: »Kom þu ok græð,« ok eigi sem centurio¹⁴

25 hundradshöfþingi: »Bíð þu ok mun þegar verða.« Ef hans trua er lofut því, at hann þottiz eigi verðr, at Jesus kvæmi i hus hans, helldr mælti hann: »bíð þu, drottinn, ok mun þegar sveinn minn verða heill,« hversu er trua þessarra tveggja systra lofandi, er þorf þotti vinna at eins at segia græðaranum: »Nu er sa siukr

30 sem¹⁵ þu elskar,« sem þær segdi: »þörf vinnr um sótt hans vitand þin ein saman, þviat þu gerir eigi bæði elskar ok fyrirlætr.« En þa er Jesus heyrdi sendibodann¹⁶, mælti hann: »Þessi siuknadr leiðir hann eigi til dauda¹⁷ - [þat er at hallda hann i dauda¹⁸ -

1 af valdiz B. 2 tilf. B, C. 3 saal. B, C; fastliga tiu A.

35 4 hann tilf. B, C. 5 saal. B, C; er A. 6 Her seghir fra Lazarus A; Uppreistr Lazarus B; andlat Lazar. C. 7 siuknad B, C. 8 [sykizt sa B, C. 9 [Augustinus segir: Af þessum malum þeira B, C.

10 tilf. B, C. 11 [ok B, C. 12 hann tilf. C. 13 tilf. B, C.

14 [konungrinn ok eigi sem B, C. 15 er B, C. 16 sendibodit

40 B, C. 17 bana C. 18 mgl. B, C.

helldr er hann fyrir guds dyrd, at sonr guds dyrkiz fyrir hann.«
 Af því at hann hafði heyrð [sendibodit um¹ sagðan siukleik
 Lazari, var hann í þeim stad² tva dagha, at liðnir mætti verða
 fyrir dagar fra dauda Lazari, þá er hann kvæmi aptr í Betthanium.
 Hann mælti þá við lærisveina sína 3: »Förum enn⁴ í Judeam.« Þeir
 svorudu: »Fyrir því viltu þangat fara, þar sem þeir villdu næstum
 gryta þik?« Hann svaradi: »Hvart eru .xij. stundir dagsins? Ef
 nóckurr gengr æ daghinn, drepr hann eigi fótum, þvíat hann sier
 lios þessa heims; [en ef hann gengr a nott, drepr hann fótum, því-
 at þá er eeki lios 5.« Þat ma sva skilia: »Ek em dagr, en þer er-
 ut .xii. stundir, því þurfvit þer mer eigi rað at kenna eða⁶ fordaz
 með mer at fara.« Eptir þat sagði hann þeim dauda Lazari fyrst
 með figuru, en þar næst með berum ordum, ok sagðiz fagna fyrir
 þeira hönd, þvíat batna mundi trua þeira, ef þeir sæi hann af
 dauda rísa, fyrir þat er hann hafði eigi þar verit, þar⁷ sem eigi 15
 mundi daudinn drotnat hafa, ef⁸ lifvit hefði nær verit. Síþan
 foru þeir í Betthanium, ok hafði Lazarus þá fíora dagha í grof
 legít. Margir Judar hófðu komit til þeira systra at hugga þær
 um brodur daudan. Ok er Martha heyrdi, at Jesus for⁹ þangat
 æ leið, rann hun ut af stadnum í moti honum, en Maria sat eptir 20
 heima. Ok er Martha sa hann, mælti hun: »Minn herra, eigi
 mundi brodir minn dauðr, ef þu hefdir her verit. En veit ek, at
 þu þiggr af guði [alt þat¹⁰ er þu hefvir bedit.« Augustinus segir:
 Eighi mælti Martha nu: «Bid ek at þu reisir upp brodur minn,«
 þvíat hun vissi eigi at [broður hennar væri naudsynligt upp¹¹ at 25
 rísa af dauda, þetta eina mælti hun: »Veit ek, at þu matt, ef þu
 vill.« Jesus mælti þá við hana: »Upp mun¹² rísa brodir þinn.«
 Hon svaradi: »Veit ek, at hann mun upp rísa í hinni efsztu upp-
 risu.« Sem hun segði: «Af því er¹³ ek vis, at hann mun upp rísa,
 er almenningr riss upp.« Jesus mælti þá: »Ek er¹³ upprisa ok lif.« 30
 Sem hann mælti: »Þu [Martha, upp mun rísa brodir þinn¹⁴ æ
 efszta degi, satt er þat, en þó mæ sa upp reisa hann nu þegar, er
 þá mun hann upp reisa, þvíat ek em upprisa ok lif.« Enn mælti
 Jesus: »Hverr sa er æ mik truir, mun þó lifa, at hann hafvi aðr

1 [mgl. B, C. 2 sem sendibodit kom til hans tilf. B, C. 3 at 35
 lidnum þessum tveimr dögum tilf. B, C. 4 tilf. B, C. 5 [tilf.
 B, C. 6 ok eigi B, C. 7 svo B, C. 8 þar sem B, C.
 9 var C. 10 [hvat B, C. 11 [brodir hennar væri naudsynlig
 B, C. 12 Her mgl. 1 Blad í B. 13 em C. 14 [Martha segir:
 upp man brodir minn rísa C.

dauðr verit; ok sa er lifir ok truir æ mik, mun eigi deyia at eilifu.« Þat er sva at skilia, at sa sem¹ æ mik truir, þott hann hafvi dauðr verit i likam, mun lifa i önd, þar til er hann lifnar, ok horund hans, su² er þa lifnar, mun alldri deyia þadan af. Ok
 5 hverr sa sem¹ lifir i likam ok truir æ mik, þo at hann deyi stund-
 ligha likams dauða, þa mun³ eigi deyia at eilifu fyrir lif andans ok odaudeik upprisunnar. Þvi næst mælti Jesus: »Hvart truir þu þessu Martha?« [Hon mælti: 4 At skyru, herra, truda ek, at þu ert sonr guds, sa er komt i þenna heim.« Sem hun segdi:
 10 «Þa er ek fekk sanna tru, truda ek, at þu ert [upprisa, truda ek, at þu ert⁴ lif, truda ek, at hverr sa maðr, er æ þik truir, mun lifa, þott hann hafi dauðr verit, ok sa er lifir ok truir æ þik, mun eigi deyia at eilifu.« Eptir þetta gekk Martha heim ok sagði systur sinni, at meistari var kominn ok kalladi hana. Hun stoð upp ok
 15 gekk ut af kastalanum i þann stað, sem systir hennar hafdi skilit við Jesum, ok mælti við hann: »Eigi mundi brodir minn dauðr vera, herra, ef þu hefdir her verit.« Judar margir, þeir sem þar höfdu komit at hugga þær systr um brodur sinn, gengu þegar af kastalanum, er þeir sá Mariam ut ganga skiotliga. Augustinus
 20 segir: Af því bar ok sva til, at guð villdi marga lata vera vitnis-
 menn, at⁵ hinn ferdagadi risi upp. Ok er Jesus sa Mariam grata ok sva Judá, þa sem hia stoðu, gret hann með kalli ok tárfeiling ok mælti: »Hvar settu þer hann?« Sem hann mælti: »Veit ek, at hann er dauðr, en eigi, hvar hann er grafinn.« Þetta mælti
 25 hann af manndominum, þviat hann veit alt med guddominum. Maria mælti: »[Kom ok se⁶.« Þat er at skilia, kom til ok veit miskunn, þviat þa sierr⁷ Jesus, er hann miskunnar. Ok þa gret Jesus. Judar mæltu þa: »Nu ma sia, hversu hann elskadi þenna mann.« Sumir mæltu: »Mundi eigi sa, er syn gaf þeim er blindr
 30 var fæddr, mega þat gera, at sea maðr dæi eigi?« Enn er þat vitanda, at því let Jesus hann deyia mega, at hann mætti hann upp reisa, dvaldi hann hit minna, at hann matti⁸ gera hit meira. Jesus gret þa enn hástöfum ok kom til leiddissins; en þat var höggvit niðr i berg ok velt yfir steini. Hann mælti þa: »Rærit af
 35 steininn!« Martha mælti: »Illa þefar likit, þviat nu hefir hann .iiii. dagha i iordu⁹ legit.« Hann mælti þa: »Sagða ek þer eigi, at þu mundir sea dyrd guds, ef þu trydir?« þat er at hinn fuli ok

1 er C. 2 þat C. 3 hann tilf. C. 4 [tilf. C. 5 þess er C.
 6 [Minn herra, kom til ok sea C. 7 ser C. 8 metti C. 9 leidi C.

hinn ferdagadi mundi upp risa. Ok at frarærdum steininum mælti hann: «Þackir geri ek þer, fadir, þviat þu heyrir mik. En ek vissa, at þu heyrðir mik iafnan. Ek talada þessa luti fyrir sakir lyds þess, er hia stendr, at þeir trui¹, at þu sendir mik.» Eptir þat kallaði Jesus mikilli roddu med tarfelling: «Lazare², 5 kom ut.» Sem hann segði: Gakk ut þu af grof, er at sonnu er staðr dauðra manna, ok kom ut, þat er i lios, er at sonnu³ er staðr lifandi manna. Hann gekk þa ut sveipaðr um hendir ok fætr ok huldr med sveitaduki um andlit. Jesus bauð þæ lærisveinum sinum [at leysa hann⁴ ok lata brott fara, þat er at skilia lata fara 10 eptir vilia. Þeir gerðu sem hann bauð. See her mikinn vitnisburd gudligrar astar vid Mariam. Maria gret, ok þa gret Jesus; Maria gret, [þa er⁵ brodir hennar var eigi lifs; Jesus gret ok kallaði hann til lifs, sva sem hann þylði eigi at sea Mariam gratandi⁶. Margir Judar, þeir sem til þess höfdu komit at hugga 15 þær systr⁷, ok æ þetta takn sa, truðu æ Jesum. Sumir foru ok sögðu Phariseis yfirgyþingum taknit, ok varð þetta verk storum frægt. Commestor segir, at friadaginn fyrir passionem domini, þa er gudspiallit er lesit, varð sea⁸ atburðr a hinum fyrsta degi hins fyrsta manadar eptir lögmalí Moysi. En þeir lutir, er Jesus vann 20 fra [þessum degi⁹ til þvottdags fyrir palmsunnudag, koma ekki til þessarrar sögu.

7. A hinum setta degi¹⁰, ef taldr er sialfr paskadagrinn ok laugardagrinn med .iiii. milli settum dögum, kom Jesus i Bethaniam ok tok snæding i husi Simonis¹¹ hins likþræ. Hann hafði 25 likþrær verit ok af gudi græddr, en helt þo hinu fyrra nafni; sva sem Matheus er publicanus kallaðr i guþspialli, eptir þvi sem hann var, aðr hann kvæmi¹² til Kristz. Margir af Judum, þeir sem til paskahalldzins foru, komu fyrir þat i Bethaniam, at þeir villdo sia Lazarum, er Jesus reisti af dauda. Höfþingiar kennimannanna 30 hugsudu at veita honum bana, þviat margir menn truðu fyrir hans sakir æ Jesum en fyrirletu þa. Kastalamenn veittu Jesu snæþing, en Martha þionadi. Lazarus sat at matbordi med honum. Af þessu efni, segir Augustinus, at eigi hygdi menn sionhverfing vera þat, er hinn daudi reis upp, var hann einn af uppsitandum, lifði 35 hann, taladi hann, snæddi hann. Sannleikr upprisunnar syndiz,

1 þvi *tülf. C.* 2 veni foras *tülf. C.* 3 skyrn *C.* 4 [*tülf. C.*
5 [þat at Lazarus *C.* 6 sytandi *C.* 7 um brodur daudan *tülf. C.*
8 þessi *C.* 9 [þessu *C.* 10 fyrir pascha *tülf. C.* 11 leprosi
tülf. C. 12 kom *C.*

en otrua Juda hneyktiz. Commestor segir, at gallDRAMENN reisa upp dauða menn sva, at þeir binda undir armleggi þeim blauð þau, er galldrilgar figurur eru æ ritadar; þeir ganga ok tala ok megu eigi snæða. En sia upprisa var profut med [sannindum ok
 5 ollum¹ lifsmörkum ok med löngum tíma eptirkomandi æfvidaga, þviat su bok er heitir Speculum Ecclesie segir Lazarum byskup verit hafa ut i Cípr eptir dreifing Kristz lærisveina um .xxx. vetra ok reist marga af andar dauða, svo sem hann² var sialfr reistr af likams³ dauða. Augustinus segir [in libro de verbis domini⁴ ok,
 10 at boðsmenn spyrdi⁵ hann af helviti, en hann sagdi þeim [med glöggri⁶ grein, ok þa höfdu helviti fundit sinn birtara, þott þau hefði langan tíma löynz. Maria systir hans tok smyrslaker, gert af þeim steini er alabastris⁷ heitir, ok vel varðveitir ospellut smyrsl; þetta smyrslaker var fult af nardo. Nardus er eitt tre
 15 med þykkum rótum, lágt at uppvexti, svart at lit ok breyskligt⁸. Ofanvert treit ferr dreift, ok er fræit vaxit sem aux. Smyrslagiordarmenn tempru smyrsl af spizum ok óxum ok sva af flurum tres þessa, ok ero af spizumum dýrst smyrslin, en önnur ero lagh ok litils verd. Þvi segir annarr guþspjallamaðr þetta smyrsl
 20 verit hafa af spizum gort, en annarr kallar nardum pistieum, þat er oblandat⁹ med öðrum smyrslum eda ufalsadr¹⁰. Sumir segia, at pistieus taki nafn af stad þeim, er nardus vex eda geriz; smyrslit var libra at mali eda þunga. Hun braut þa, þat er at skilia, at hun upp lauk fyrr nefit ker ok steypiti yfir höfud Jesu,
 25 ok sva smurði hun fætr hans, en þerði med hari sínu, ok ilmadi smyrslid um allt husit. Aa þeim sama degi gorir herra pafiun i þessa minningh olmosor fatækum monnum. Þviat þeir ero fætr himnakonungs ok ganga æ iordunni, þat er at mæta vosi ok erfidi i heiminum, ok ero lægztir at virðingu i Kristz likam. Judas
 30 skarioth, einn af tolf mötunautum Jesu, óþokkadiz við hennar þionostu ok mælti: «Til hvers kemr tapan smyrsla þessa, þviat þat matti seliaz meirr en þrimr hundrudum peningha ok verda¹¹ gefit fatækum monnum.» Johannes ewangelista greinir, at Judas mælti þetta eigi af því, at hann hirti um [fatæka menn¹², hellðr fyrir því

35 1 [somnum C. 2 tilf. C. 3 andar C. 4 [mgl. C. 5 spurdu C.
 6 [fra pislástodum med gnogri C. 7 alabastrum C. 8 breyskt.
 en ilur sem cipressus, flur þess eru litil at verðleik en mikil at þyck-
 leik C. 9 oblandinn C. 10 Pistis er trua æ girzku mali, ok
 kallazt því nardus pistieus, sa er ecki er falsadr tilf. C. 11 vera C.
 40 12 [olmosur C.

at hann vardveitti fehirðzljur Jesu, ok þa luti, sem offraðir voru, bar hann eigi at eins, helldr bar hann ok brott ok stal, þviat hann átti husfreyiu ok sono, ok fekk þeim. Af þessum sagði David i saltaranum: Verði synir hans foðurlausir, en husfreyia hans eckia; þeim gaf hann þat sem hann stal. Sumir meistarar sanna þat, at fehirðinum væri skipat tiund af ollu offri fyrir starf sitt, ok þottiz hann missa .xxx. peningha i aullu smyrslinu, þviat peninghar ero tiund af hveriu .c. peningha þeira, sem hann talði¹ verd smyrslsins; var hann sva dygdarlaus, at hann villdi sva mikit hafa ok afla æ likam Jesu meistara sins, sem hann þottiz missa i smyrslinu, ok þvi selldi hann drottin fyrir sakir rangrar agirni, er upp rann² af þessu efni. Adrir lærisveinar samsinnudu Jude i því, at [þeir letu³ ser mislika hennar tiltæki, ok þo fyrir utan alt fals, helldr fyrir astar sakir vid fataeka menn. Jesus hirti þa⁴ um þessa þykkju ranga, er þeir höfdu⁵ æ þionosto Marie, med þessum orðum: «Fyrir hvi erot þer þungir konu þessi, gótt verk vann hun æ mer, þviat fataeka menn munu þer iafnan hafa med yðr, en mik munut þer eigi iafnan hafa. En hun vann þetta at smyria minn likam fyrir komanda graptartima minn.» Sem hann segði sva: Latit hana gera þetta við mik lifanda, medan hun ma, at smyria likam minn, þann er skiott mun grafinn verda, þviat þetta mun hon gera vilia við mik lidinn en mega eigi. Graptarembætti er þat, er hun gorir⁶ at tilvisan heilags anda þott ovitandi, en eigi fiarglutran. Ok enn segir hann: «Ek kann yðr at segia, at þetta hennar verk mun sagt vera i⁷ minningh, hvar sem þetta guðspiall er⁸ predikat. Sem hann segdi: Eigi mun þetta hennar verk þagat þar⁹, sem mitt nafn er predikat. En eigi er undarligt, þott hun leggi fram fyrir mina skyllid smyrsl sitt, þar sem ek mun skammbragdz fyrir hennar skyllid hella ut [mitt bloð¹⁰.» Her um segir Beda prestr: Maria smurði eigi at eins fætr Jesu drottins, helldr ok hofut hans, sem ver námum af guðspialli Mathei ok Marci. Ok eigi er efanda, at af þessi syndugu konu sagði Lucas, at hun smurdi fætr drottins ok þerdi med hari sinu, ok gerði hun þetta hneigð til fota honum æ medal iðranar tara. En siþan eptir upp-reistan Lazarum brodur hennar smurði hun fætr drottins i annat sinn milli fagnada rettlætisverka, ok þa efadi hun sik ekki til þess [at retta sig upp til þess¹¹ at smyria höfud hans. Hit fyrra sinn

1 vera tilf. C. 2 saal. C.; risa A. 3 [lata C. 4 sidan tilf. C.
 5 lögdu C. 6 vid mik tilf. C. 7 hennar tilf. C. 8 mun vera C.
 9 tilf. C. 10 [bloði minu C. 11 [tilf. C.

er eigi greint, hvers kyns smyrsl eda hversu mikil voru, en hit
 sidarra¹ sinn er greint, at þat var af nardo ok sva mikit sem libra
 heitir. Commestor segir sva af gudspiallamanna orðum, at hinn
 næsta morgin eptir þessa atburdi for drottinn til Jorsalaborgar ok
 5 reið osnu, ok vann aðra þa luti, sem gudspioll votta, ok hvarf hvert
 kyellid apr til paskahalldz Juða i Bethaniam. Augustinus hinn
 mikli segir² þat vera kastala, en Beda prestr segir vera borg setta
 i hallizum Oliveti fiallz, sem fyrir segir³. En svo sem æ⁴ leið
 pinsl drottins, var Maria Magdalena honum astudig ok nærgöngul,
 10 sem Johannes ewangelista segir, at hun stod hia krossi drottins
 med sialfri drotningu himins ok iardar ok oðrum, þeim sem⁵ gud-
 spiallit segir, ok bætti [hun með⁶ staðfesti nyrrar guds gíafar synd
 hins forna breyskleiks.

8. At liðinni pisl ok dauða græðarans ok rygð graptar hans
 15 bio Maria Magdalena með oðrum konum Mario modur Jacobi ok
 Salome smyrsl at smyria likam Jesu i leidi lagðan. Þær foru ok
 kómu þangat hinn sidarra lut nætr, þa er himin tok at birtaz af⁷
 solu til austrs, ok toluðu sin i milli, hverr velta mundi [steini
 þeim hinum mikla fra munna leiðissins⁸, sva at þær mætti inn
 20 fara. En þa er þær litu til⁹ annat sinn, var hann fra voltinn,
 en hann var þa fyrir munnum, er þær komu i fyrstu, þviat
 drottinn hafði af¹⁰ luktri grof upp risit. Þær sáu¹¹ þann guds
 engil, sem steininn hafði ræðan, sitia æa honum. En fyrir þa ógn,
 er af stod englinum, fellu varðmenn, þeir sem Juðar höfðu sett til
 25 at giæta grafarinnar, i omegu¹², sva at þeir lágu sem dauðir menn,
 en vissu vitz sins ok sæa upprisu drottins, ok voru vottar, ef þeir
 villdu¹³ satt fra segia. A þessi nott skiptiz dægratala; aðr for
 nótt fyrir degi, en þaðan af skiptiz dægr¹⁴ at miðri nótt, þa er
 varr herra reis upp, ok er nu síðan hvor nótt sameiginlig¹⁵ hvorum-
 30 tveggia degi. Ok er konurnar óttafullar af þessi syn litu um
 sik, sæa þær tva engla i mannligri mynd ok æsiónu. Þa neigðu
 þær við þessa syn andlit sin til iardar. Englarnir mæltu þa til
 þeira: «Fyrir hvi leitit þer lifanda með dauðum?» Sem þeir segði:
 Fyrir hvi leitid þer i gróf, er dauðra manna staðr er, Jesum þann,
 35 er upp er risinn ok lif er allra lifandi manna, sem hann sagði yðr.

1 saal. C; þriðia A. 2 Her begynder atter B. 3 greinir B, C.

4 at B, C. 5 er B. 6 [með styrk ok B, C. 7 i moti
 B, C. 8 [fra munna leidisins þeim steini harða miklum sem

þat byrgdi B, C. 9 i tilf. B. 10 at B, C. 11 sa B, C.

40 12 umeghin C. 13 villdi B, C. 14 tilf. B, C. 15 sameigin B, C.

«Ok nu farit þer [til ok siait legit, ok segit¹ lærisveinum hans, at hann reis upp ok mun fara fyrir yðr i Galileam.» Þær mintuz þa, at Jesus hafði þeim þetta sagt. I þa minning, er konurnar hneigdu andlit sin en knefellu eigi við syn englanna, hneigir heilug kirkia andlit sitt en knefellr eigi fra þaskum fram um hvítasunnu viku⁵ i minning upprisú drottins. Þær foru þa at finna lærisveina Jesu þangat², sem þeir voru i herbergi. En Maria Magdalena for at finna Petrum ok Johannem ok sagði þeim drottin tekinn vera af leidinu, ok kveðz eigi vita, hvert [þeir höfðu fært hann³. Com-mestor segir, at med henni sytti afl astarinnar, ella⁴ var hun¹⁰ hrædd ok vissi litit ok trudi fyrir því Jesum brott tekinn⁵, þar sem hun fann hann eigi. Þeir runnu þa med henni til leiðissins ok fundu eigi likamann, en sa sveitaduk, þann er sveipat [var med⁶ höfud hans, skildan fra öðrum dukum, þeim sem bukrinn⁷ var sveipaðr med, ok vaðan⁸ i einum stað, ok trudu hann i brott¹⁵ tekinn, sem hun hafði sagt. Eptir þat fóro þeir til [herbergis sins⁹. En Maria stod eptir við leiðit ok gret. Ok þa er hun leit inn [i þat¹⁰, þa sa hun hina sömu engla hia þeiri steinþro, sem likaminn hafði i legit, annan at höfði¹¹, en annan at fótum. Gregorius segir: Af þessu ma marka, hversu mikit afl astarinnar²⁰ tindrát hafði hiarta¹² þessarrar heilögu¹² konu, þar sem hun stod eptir hia grof græðarans, þa er lærisveinar hans hurfu fra, ok því þar sva til, at hun [stoð ein eptir, þa er hon ein sa Jesum¹³. Augustinus segir: Eigi finn ek aðra sök, fyrir hvi Maria leit inn¹⁴ i leidit, helldr en þa, at hun trudi hvarki ser ne öðrum um þat,²⁵ at Jesus væri i brottu, ok hugdiz þann at finna, er hun ðlskadi. Englarnir mæltu þa: «Hvat grætr þu, kona?» Sva sem þeir bannadi henni at grata, þa er efni voro¹⁵ til þess at fagna. Hun svaradi þeim þa: «Brott toku þeir [herra minn¹⁶, en eigi veit ek, hvar þeir settu hann.» Þeir svara¹⁷ þa engu. Hun sneriz þa ok sæ³⁰ Jesum standa hia ser ok vissi eigi, at hann væri. Hann mælti þa: «Hvat grætr þu, Maria, eða hvat leitar þu?» Sem hann syndi henni at grata eigi þann daudan, sem lifði, ne leita þann, sem stoð hia henni. Hun hugði, at hann mundi vera giætzlumadr gardzins,

1 [at segia *B*; ok segit *C*. 2 a leid tilf. *B*, *C*. 3 [hann var 35
ferdr *B*, *C*. 4 eðr ella *B*, *C*. 5 af leidinn tilf. *C*. 6 [hafði
med verit *B*. 7 bolrinn *B*, *C*. 8 saman tilf. *B*, *C*. 9 [herbergia
sinna *B*, *C*. 10 [mgl. *B*, *C*. 11 höfðum *B*, *C*. 12 tilf. *B*, *C*.
13 [ein sæa Jesum, þa er hun ein var eptir *B*, *C*. 14 mgl. *B*, *C*.
15 stodu *B*, *C*. 16 [saal. *B*, *C*; hann *A*. 17 svörudu *B*, *C*. 40

þess er grofin var í, ok mælti til hans: «Herra, seg mer, ef þú tokt hann, hvar þú settir hann, at ek mega taka hann.» Jesus mælti þá: «María! sagdi hann. Hun kendi hann¹ þá Jesum. Innocencius segir: Kendi Jesus Mariam, ok þá kendi María Jesum.

5 Fyrrum gret Jesus um sok Márie, þá er hann sa hana grata brodur sinn dauðan, ok reisti hann upp til lífs. Nu gret María um sok Jesu, þá er hun leitadi hans lífanda með dauðum, en Jesus þoldi eigi grat hennar ok syndiz henni [risiun af dauðanum². At kendum Jesu kalladi hon hann meistara ok fell til fota honum

10 ok villdi halda **æ** honum³, eptir því sem hun var vön. Jesus mælti þá: »Hird eigi þú, María, at taka **æ** mer, þvíat ek hefir eigi enn upp stigit til feðr mins, at skilia í hiarta þínu.« Sem hann mælti: Eigi munt þú óðlaz at taka **æ** þeim lífanda með þínum hondum, sem þú leitadir dauðan, ok trudir brott tekit lík

15 en eigi son alíafnan feðr. Ok enn mælti hann til hennar: »Far þú ok seg bræðrum⁴ mínum, at ek stig upp til míns feðr ok yðvars feðr, til míns guðs ok yðvars guðs.« Sem hann mælti: Skiott munu þeir sia mik⁵ til himins stiga.

9. A þessum⁶ tíma hurfu grafarverðirnir heim í Jerusalem

20 ok sögðu Phariseis sönn tíðindi, at drottinn var upprisinn. En þeir keyptu storfe at þeim, at [þeir leyndi⁷ sannindum [af þessum atburð⁸, en reisa lygi þá, at þeir hefði sofnað vokumenninir, en **æ** þeiri stundu hefði lærisveinar Jesus⁹ stólit líkam hans í¹⁰ náttmýrkri. Þeir toku við fénu ok helldu þessu falsi, sem þeir höfðu

25 saman sett. Ok þat sanna allir Judar alt til þessa dags, at Jesus væri af grofni stólinn en eigi upprisinn. María Magðalena fór þá með sannri tru ok fullkominni vitand drottinligrar upprisu ok fann konur þær, sem fyrrum höfðu hía henni verit um morgininn, ok sagði þeim sína sýn. Þær runnu þá allar saman¹¹ með rettri

30 tru **æ**leidis¹² til lærisveina Kristz. Jesus rann þá **æ** moti þeim sva mælandi: «Heilar seth þer.» Þær krupu þá til knia¹³ honum ok helldo um fætr hans. Jesus mælti þá: »Farit þer ok segit bræðrum mínum, at þeir fari í Galileam, þar munu þeir mik sia.« Commostor segir, [at þessa vitran í Galilea¹⁴ einkadi drottinn því

35 til, at hann trudi þá alla lærisveina Jesu víð hafa verit, ok þá

1 *mgf. B, C.* 2 [af dauda risinn *B, C.* 3 þeim *B, C.* 4 *saal. B, C;* brodur *A.* 5 til feðrs(!) míns *tílf. C.* 6 þeim *B, C.* 7 [leynda *B, C.* 8 [um þenna atburð *B;* um þessa atburði *C.* 9 hans *B, C.* 10 brautu í *tílf. B, C.* 11 samt *B.* 12 **æ** leid *B, C.* 13 *saal. B, C;* fóta *A.* 14 [í Galileam *B, C.*

æsakaði hann þa um tortrygð¹ ok¹ hiartaligan hardleik. Konur-
 nar runnu þa ok sögdu .xi. lærisveinum sytandum sins herra
 dauða, at hann var upprisinn. En þeir hugdu, at þær spottadi
 þa, ok truðu eigi. Petrus rann þa til leiðissins, ok er þat truan-
 ligt, at þa hafi drottinn vitraz² honum, þott þat se eigi i guþ-
 spiollum greint. Se her milldan meistara ok miskunnsaman herra,
 þann er fyrst syndiz þeim, er framaz voru sorgfullir, Marie ok
 Petro. See her liosan lampa heimsins ok skinanda guds gimstein
 med göfugligri birti Mariam Magdalenam³, þa er fyrr⁴ var saurug
 ok syndafull, en nu var oll glóandi med⁵ astsemð sins græðara¹⁰
 ok staðfost at leita sins⁶ lausnara, ok fyrir þessa staðfesti fekk
 hun þann forpris af⁷ honum at bera hans sendiboðum hinum
 hæstum hit hæsta sendiboð hins hæsta fagnadar, ok vera rett kollut
 postoli postolanna af upprisu hins⁸ millda meistara, sem Marcus
 segir: Maria Magðalena sagdi postolum, at hon sa drottin upprisinn.¹⁵
 Konan skenkti⁹ sinum bonda i paradiso sáran dauða fyrir áto
 hins bannaða eplis, en nu¹⁰ boðadi konan karlmanninum hit sanna
 lif af sialfs drottins grof, ok su er fordum bar fram ormlig ord til
 alldrtila øllum heimi, su bar nu fram sagnir fra¹¹ upprisu sins
 lifgiafara ollum til eilifs fagnadar, ok af þeiri hendi toku ver²⁰
 forðum dauða drykk, sem nu toku ver lifs drykk. Fyrir þessa
 skynsemi syngr heilug kristni æ hennar messudegi¹² Credo in
 unum deum sem æ hátíðum sialfs græðarans ok Márie modur hans
 ok postolanna. See her makligan meistara ok goðan giætzlumann
 guðligrar hiardar sælan Petrum, þann er sialfr gud leiddi or þoku²⁵
 þrennar¹³ neitingar til þrennar iatningar sins sæta nafns, ok
 syndiz honum fyrst af postolum eptir upprisu sina, þviat hann
 vissi Petrum eigi mundo þora, nema hann hefði hann nefndan,
 med oðrum postolum i Galilea¹⁴ fyrir sik at koma at lata sea sik
 milli lærisveina, ok at hann mætti æ¹⁵ ser marka, hversu hann³⁰
 ætti oðrum ostyrktir at vorkynna¹⁶.

10. Sva segir Speculum Historiale, at hin heilaga Martha
 fylldi þat guds boðord, er hann segir sva: Hverr sa er fyrirlætr
 hus eda herbergi, foður eda moður, brædr eda systir, husfreyiur
 [eda syni¹⁷, eignir eda akra fyrir minar sakir, mun hundratfalt i 35

1 um tilf. B. 2 birzt B, C. 3 saal. B, C; Maria Magd. A.
 4 fyrrum B, C. 5 i B, C. 6 meistara ok tilf. B. 7 sialfum tilf. B, C.
 8 sins B, C. 9 fyrrum tilf. C. 10 tilf. B, C. 11 saal. B, C; fyrir A.
 12 saal. B, C; messu A. 13 þungrar B, C. 14 Galileam B, C.
 15 af B, C. 16 varkynna C. 17 [mgl. B, C.

moti taka ok eignaz eilíft líf. Öll audæfvi sín skipti hon í þria staði. Einn veitti hun Marie Magðalene systur sinni, en hun veitti þann til atvinnu vórum herra ok lærisveinum hans; annan veitti hon Lazaro brodur sínum; hinn þriðia varðveitti hon sialf¹ fram um píslartíma Kristz ok upprisu ok veitti þar af veitzlur vórum herra ok lærisveinum hans. En eptir uppstigning hans lagdi hun þat, sem eptir var, fyrir [fætr postolum² Kristz, þa er mikill fioldi kristinna manna hafði sva mikít samþykki, sem þeir ætti eitt hiarta ok eina önd, ok engin hafði ne eitt eiginligt, heldr var þeim alt sameiginligt.

113. At líðinni dyrdarfullri upprisu drottins vars [Jesu Kristi⁴ voru þær badar systr María ok Martha med postolum hans ok 5 lærisveinum framan⁶ til uppstigningar hans stadfastar at bænahaldi ok öðrum goðgerningum⁷, til þess er þær þágu med öðrum guds vinum astgiöf hins helga anda. Er þat truanligt⁸, at af þeim megi skilíaz ord Luce ewangeliste, þau sem sett eru í lof vorrar fru. Hann segir, at guds postolar gengu eptir uppstigning lausnarans af Oliveti fialli apr í Jorsalaborg ok upp stígu í eitt loptus, þar sem Petrus hafði herbergi ok adrir postolar guds. 20 Þeir voru allir stadfastir æ bænnum med kononum ok Marie móður hans⁹ ok bræðrum hans. Er þat truanda, at þær hafvi þar verit í skola skirlífis ok annarra maunkosta í hófgardi himneskrar paradisi¹⁰ med hinum hæstum raðsmönnum himnakonungs ok vottum vars drottins upprisu, hugsandi hans lögmál¹¹ nætr ok daga, þar 25 til er þær þágu med öðrum hans vinum haleíta gípt hins helga anda.

12¹². En þa er vaxa tok fioldi Kristz lærisveina, gerðu Judar at þeim sva mikinn ofríð, at þeir raku þa af sínum heruðum, suma settu þeir í mykvastofu, sem Petrum, suma gryttu þeir, sem Stephanum, suma halshíoggu þeir, sem Jacobum, suma settu 30 þeir æ skip ok fluttu æ síofardiup at frateknum árum ok austrkerum¹³, strengium ok styrum ok ollum skipreiða, vistum ok vatnkerum¹⁴ [ok ollum þarfendum¹⁵, utsellda í olmeik vindar¹⁶ ok vögs¹⁷, at þeir tapadiz sem skíotaz. En þott grímmleíkr Juða

1 tilf. B, C. 2 [saal. B, C; Petr postola A. 3 fra systrum Marie ok Marthe Overskr. B. 4 [Jesus Kristz B, C. 5 öðrum tilf. B, C. 6 fram B, C. 7 godum verkum B, C. 8 trulígt B, C. 9 drottins B, C. 10 paradisar B, C. 11 saal. B, C; upprisu A. 12 Um ufríð Juda vit guds vini Overskr. B; Er menn toku tru C. 13 austrkerum B; auskerum C. 14 vatnkerum B. 15 [tilf. B, C. 16 vínnd B, C. 17 vatnz B; vags C.

landflæmði af sinum fostriorðum naligha alla vars herra vini, þa var þo hans almattig hond þeim nalægh, su er þeim skipadi i betri stadi, vegsamadi ok tignadi ok auðgadi með breidum bygdum, bæium ok storum kastolum, borgum ok hinum friðuztum fiarlutum, 5 klaustrum ok kirkium. Nu auðgar hann þa eilifum¹ fagnadi, en þa hugði hann hverium þeira med sinni fagrigrigri forsea eiginligan stad: hann skipadi Narbonam² Paulo, Arelaten Theophimo, Tholosam ok Vaskoniam Saturino³, Lemovidas Marciali, Santonas ok Aqvitaniam Eutrophio, Cenomannum ok Britanniam Juliano, Turonum Kaciano, Lugdunum Hirennio, Vesuncionem Ferucio, 10 Arusicam odrum⁴ Eutrophio, Petragoricas Frontoni, Velliacum Georgio, ok alla Galliam Dionisio. Serhverium heruðum voru serhverir feðr ok forverendr⁵ af guði gefnir, þeir sem þau pryddu lifendr med miklum mannkostum ok agætum iartegnum.

13. At hitnanda þessum harða stormi, er Judar gerðu ofrid 15 guds vinum, þa var hin sæla Martha rekin med oðrum lærisveinum af sinum heruðum ok⁶ svipt ollum auðæfum med systur sinni ok heilugum Maximino, þeim sem einn var af .lxx. ok tveim Kristz lærisveinum. Sa hafdi forðum skirðar þær systr at guds bodi, en nu leiddi hann þær med biortu ðemi blezads lifnadar um himnesk- 20 ar götur heilagra boðorða til eilifs fagnadar. En þa er þau voru oll æ skip komin⁷, leiddi varr herra vind hvassan or sinum fehirdzlum, þann er for⁸ þeira flutti i goða höfn hia Marsilio borg. Þau ganga þa til nalægs bæiar⁹ at fyrirlatnum farkosti sinum, ok því at þau fundu engan, þann er þeim villdi veita⁹ neitt herbergi, 25 taka þau ser náttbol¹⁰ i einu porti skamt fra blothusi heiðinna manna, ok lágu þar æ bænum fastandi þa natt alla. En er dagadi, kom þangat su rangláta þioð, er þar bygdi, at færa fornir skurðgoðum sinum. Þa stod hin heilaga Maria Magdalena upp or flokki heilagra manna med þekkiligu andliti ok predikadi fyrir 30 þar komnu folki gudliga tru med sva¹¹ nikilli snilld, at allir undruðuz fegrð hennar ok orðfimi¹².

14. I þann tima reð fyrir borginni Marsilia rikr hertogi, sa er husfreyiu atti. Þeim syndiz heilug Maria Magdalena i svefni biðiandi, at þau veitti hialpir¹³ helgum monnum, þeim sem [þar 35 voru komnir aureigar¹⁴, af sinum eiginligum gnottum; hun ægd]

1 at eilifu i himneskum *B, C*. 2 *saal. B, C*; *Narbolam A*. 3 *saal. B*; *Satrator A*. 4 *saal. B, C*; *aurum A*. 5 *formælendr B, C*. 6 *tílf. B, C*. 7 *rekin B, C*. 8 *far B, C*. 9 *tílf. B, C*. 10 *nattstad B, C*. 11 *saal. B, C*; *sinni A*. 12 *ordhegi B, C*. 13 *nockura* 40 *hialp B*. 14 [*öreiga voru þar komnir B, C*.

þeim um sidir ógurligri guds reidi, nema þau gerði hennar vilia. Tveim sinnum syndiz hun henni, en hit þriðia sinn badum þeim, ok med reidipokka ok elldligu andliti. En þau letu eptir hennar æminningum ok fæddu Kristz lærisveina æ sinum kosti. Þessi fru hafdi lengi obyria verit, en litlu síðarr kendi hun sik fyrir bænir Mario Magðalene barn hafa getit. Ok er þat var vitat¹, urðu þvi allir fegnir þeira vinir, þviat langan tima höfdu þau saman verit ok mátt eigi barn² geta. En þvi at hertoginn villdi reyna, hvart þeir lutir væri sannir, er Maria Magdalena hafdi sagt af Kristi, for hann til Jorsala [at vitia heilaga stað³, ok vard viss sanninda um alla þa luti, er Jesus gerdi her i heimi. Ok er hann kom aptr, fann hann son sinn iartegnasamligha fæddan. Nokkurum tima síðarr tok fruin sott ok andaðiz. En fyrir bænir sællar Marie Magðalene lifnadi hun, ok lofudu allir truandi menn gud. Eptir þat foru þau i herat þat er Aquense heitir, þar voru þau iðin at fostum ok bænahaldi ok sneru morgum lyd til guds med predikan ok guþligum taknum. En hann veitti hinni heilugu Marthe storligha⁴ gipt i heilsugiöfum vid siuka menn ok snilld [i framflutningh⁵ heilagrar predikanar, ok fyrir kenningar hins heilaga Maximini byskups ok þeira systra Marthe ok Marie tok hinn mesti luti manna tru briotandi skurdgod sin ok reisandi heilugh Kristz musteri.

15. Einn mikill dreki var milli þeira staða, er annarr heitir Arelaten en annarr Avienon, skamt fra æ þeiri er Rodanus heitir. Hans hinir fremztu lutir voru sem æ fugli, [hinir sidarri lutir hans voru⁶ sem æ fiski. Hann var digrari en uxi ok lengri en hestr, höfud hafdi hann sem leo; tenn hans voru hvassar sem sverzdoddar; fax hafdi hann mikit sem hestr; hvass kamb⁷ gekk eptir baki hans sem breid óxaregg; reistr⁸ var aptr æ honum stort ok storligha snarpt; hann hafdi sex fætr furduligha sterka; klær hans voru sem a birni; hali hans var vaxinn æ þa lund, sem æ þeim eitroirmi er vipera heitir; vængi hafdi hann tvo langa ok breida, sva at þeir huldu allan hans likama, ok voru þeir sva sterkir⁹, at fyrir þeira [storan sterkleik¹⁰ letti hann eigi fyrir nokkurskonar¹¹ höggvopnum ne flugvopnum ne neinum¹² vigvælum.

1 fætt *B, C.* 2 erfingia *B, C.* 3 [ok vitiadi heilagra stada *B, C.*

4 stormikla *B, C.* 5 [framburðar ok flutningh *C.* 6 [hinn sidarri hlutr hans var *B.* 7 *saal. B, C;* kampr *A.* 8 hreistr *B, C.*

9 ok þyckir *úlf. B, C.* 10 [traustleik *B, C.* 11 neinum *B, C.*

40 12 nockurskyns *B, C.*

Svo var hann styrkr, at hann mátti með sinum grimmeik¹ sígra .xii. leona eða björnu. Þessi dreki var af landzmonnum kalladr Taraskonus; þat hugðu menn, at hann mundi getinn vera af siodreka þeim, er Leviathan heitir ok í Jobs bok er nefndr, ok hafvi sa dreki farit eptir hinu mikla hafvi austan af Galathia Asie, ok er hann² hinn grimmazti dreki, er³ liggr í sío eða vötnum. Ok hefir⁴ þat kvikvendi, er í Galathia elz ok Bonachum heitir, blandaz við siodrekann til þessa getnadar. Þetta olma dyr Bonachum er sva illrar natturu, at þat verpr af ser vellheitu driti, því er brennr⁵ af hvat sem fyrir verðr, æ þa, er þat sækia, sva sem um .xxx.⁶ faðma, þannig sem skeyti flygi⁷. Þessi dreki drap marga menn, þa er foru um þann skogh, er hann la í. Asna ok hesta reif hann kvika í sundr. Skipum, þeim sem eptir ánni⁸ foru optliga, vellti hann íafnlaga. En þa er mannföldi kom til með vopnum at elta hann æ skognum, flyði hann í ána ok leyndiz. Ok um sidir, þa er heraðsmenn gatu með engu móti fordaz hann, ok máttu með [engum móti⁹ sígra hann, heyrdu þeir sögd takn þau, er guð let ser sóma at vinna fyrir sæla Martham, ok komu skyndiliga til hennar biðandi litillatliga, at hun vitiadi heraðs þeira ok leysti þa undan þessum skaðsamliga dreka, er þeim veitti margskyns vandræði. At heyrdo þeira erendi sampindiz ok samharmadi [hun þeira efni¹⁰, ok treystandi gudligum krapti for hun ok fann drekann a¹¹ skogi liggjanda æ því manzhraei¹², sem hann hafdi nydrepi, ok tok þa at snæða sitt herfang. En Kristz husfru gekk at honum oskialfandi ok stokti¹³ yfir hann vigðu vatni, því sem hun hafdi með ser haft, ok kross drottins bar hun með ser sva sem oruggan skiolld moti þessu hinu illfusa dyri. En hann varð við þessi hennar tiltæki sva óttafullr, at hann matti or þeim stað, sem þa var hann, ekki fram fara ok engan olmleik af ser syna ne neitt mein [af ser¹⁴ gora, ok stod sigradr sem sa sauðr, er ekki af hefir. En hun dvaldi allz ekki, ok batt hann með sinum eiginligum gyrdli, sva at allir undruduz, þeir sem æ þetta sæ¹⁵. Þvi næst dirfdiz lýðrinn ok gekk alt at drekanum ok barði hann með grioti ok stangadi með spiotum til heliar. Eptir þenna atburd tok sa staðr, sem drekin hafdi hiði¹⁶ haft, af honum heiti ok var

1 mikla grimleik vidiáfnaz eða *B, C.* 2 tilf. *B, C.* 3 ok *B, C.*
 4 hafi *B, C.* 5 brennr *B, C.* 6 þriatigi *B, C.* 7 flingi *B, C.*
 8 er Rodanus heitir tilf. *B, C.* 9 [eingum kosti *B, C.* 10 [heilög
 Martha þeira mein (meini *C*) *B, C.* 11 í *B, C.* 12 mannhraei *B.*
 13 fyrst tilf. *B, C.* 14 [mgl. *B, C.* 15 horfðu *B, C.* 16 hidit *B, C.*

kalladr Taraskonus, en aðr het hann Verluc, þat kollum ver svartan stað, þviat þar voru miklir ok myrkir skogar.

16. Eptir þat lögdu heradsmenn margar ok miklar bænir at hinni heilughu Marthe, at hun dveldiz ælengdar med þeim. Ok 5 um sidir med samþykki hins heilaga Maximini byskups ok Marie systur hennar var hun [þar eptir¹ iðin at bænahaldi ok vokum² ok fostum, sva lengi sem hun lifdi. En hverr mun þat mega med ordum inna³, hversu mörg erfði ok hversu margar þrongvingar, eda hversu miklar sottir, eda hversu margfalldan ofrid, eda hversu 10 mikinn skort hun þoldi matar ok drykkjar i þeim stad. Ok þat er eigi vór⁴ at greina, þviat hin fyrstu .vii. ær nærði hun hellðr en fæddi sinn likam med hnotum ok grasarótum brám ok skogar-eplum, sva sem hun mátti minnz [lifa vid⁵. Eptir þat var fyrir hennar eggjan ok framkvæmd i þeim stad kirkia gior i nafni 15 vars drottins Jesu Kristz ok Marie modur hans, hardla mikil ok tiguligh, ok þar sòmnuðuz saman margir brædr ok systur undir postoligum lifnadi. Þar lifdi hun yfrit stirdliga⁶ vid sinn likam. A vetrum klæddi hun sik med saudskinnzkyrtli ok herfviligum mótli. A sumrum hafði hun hárlædi næst likam sinum, en yfir 20 utan kyrtli ok kapu. Jafnan gekk hun berum fótum, hvita hufu gerva af ulfalldahári bar hun æ höfði ser, knutottan gyrdil brugðinn af hrossahári hafði hun lagdan at miðium kvídi sinum sva hardliga, at holldit morknadi undan⁷, ok fellu madkar af þeim sárum, er þadan af gerðuz. Rekkia hennar var sva fallin, at smatt 25 hris eda vinvidarkvistir voru fyrir halm, en harklædissekkur var til undirbreidu, ok steinn at höfði. Hvariki letti hun af söngum⁸ nótt ne dagh, ok starfadi þo iafnan nockut⁹ nysamligt¹⁰. Gestrisni, þa sem hun hafði vanz¹¹ i Bethania, helt hun sva einkannliga, at eptir þvi sem fyrri hafði hun þoknaz bædi gudi ok monnum, 30 vard hun enn storliga fræg ok leiddi med sinum lofligum lifnadi ok heilagri predikan [mörg þushundrat¹² manna gudi til handa, svo at af þeiri frægð ok þvi ægæti, er almenningr sa med henni, toku þeir kristiliga tru med heilagri skirn.

17. Þa er hin heilagha husfru Jesus Kristz Martha predikaði 35 guds bodord æa nöckurri fagri engh, þeiri er la fyrir hlídi borgar-

1 [tilf. B, C. 2 nattvokum B, C. 3 skyra B, C. 4 wör B; var C. 5 [nytta B, C. 6 st'dliga A, B, C. 7 fyrir B, C. 8 ne bænahaldi tilf. B, C. 9 tilf. B, C. 10 Her mangler et Blad i B. 11 vanizt C. 12 [margar þusundir C.

innar, er Avinion heitir¹ vid ána Roddanum, ok græddi þar siuka menn, þa sem til hennar voru færdir, var einn ungr maðr oðrum megin árinna, sa er hana villdi giarna sea ok heyra, þviat hann sa mikinn mannfiolda samankominn þeim megin árinna, sem hann var eigi. En þott hann hefði eigi² skip, let hann eigi fyrirvinnaz ne ærvøxtinn hepta sina ferd, helldr kastaði hann klædum ok tok nøckvidr at svima³ yfir ána. En er hann kom iafnær badum böckunum, tok hinn [sterkazti stridr⁴ straumr árinna med sinu ofvægu⁵ affi at draga hann i kaf⁶. Hvat þarf þat⁷ til langmælis at draga, margir liopu til ok unnu ekki at⁸, þat sem honum¹⁰ var⁹ til fultings. Allan dag [leitudu menn¹⁰ hans med skipum ok soknum, ok fundu hann eigi fyrr en annan dagh nærri nóni. Náðu þeir likinu ok kostudu þvi med 'mikilli sorg¹¹ fyrir fætrguds ambatt¹². En hun samharmaði sut þeira ok bað allan þann lyð, er þar var vid staddr, at leggiæz æ iorðina til bænar ok¹⁵ æsta¹³ þess almatkan guð, at hann leti ser sóma med sinum mikla krapti at gefa aptr lif sveini þessum. Ok er lydrinn hlyddi hennar bodi, lagðiz hun a likit ok retti hendr sinar i kross sva mælandi: «Heyr þu drottinn Jesus Kristus, er med þinni heilagri ok óætlanligri¹⁴ milldi reistir af dauda þinn kæran vin Lazarum brodur²⁰ minn, þu helldr med¹⁵ þinni hendi lukla lifs ok dauda, þu kallar dauda menn til lifs, ok þu bydr daudanum bod, ok hann flyrr fyrir þinu valldi. Heyr þu, hinn godgiarnazti gud, mitt miuklæti, ok lit æ bæn ambattar þinnar ok æ þenir annarra þeira, sem nu kalla æ þitt mikla nafn, ok biod, at lifs andi hverfi aptr i þetta²⁵ lik, til þess at nærverendr ok [tilkomendr, siændr¹⁶ ok heyrendr snuiz til þin af aullu hiarta, ok lofvi þin stortakn af ollum hug, ok trui þik sinn sannan hialpara.» Ok er hun hafði lyktat [bæn sinni¹⁷, reis hun upp ok tok i haund hins dauda svo mælandi: «Heyr þu, hinn ungi maðr, ris upp i nafni drottins Jesu Kristz af³⁰ þeim dauda, sem þik helldr.» Þa reis sveinninn upp heill ok osakaðr ok var skirdr i nafni heilagrar þrenningar.

18. I þenna tima gerduz þrir sidlatir byskupar til þess at finna hina¹⁸ sæla Martham fyrir gudliga æminning. Engin þeira vissi annars kvomu, ok kómu þo allir senn, Maximinus Aquensis,³⁵

1 er adr er nefnd tilf. C. 2 ecki C. 3 symia C. 4 [stridazti C.
5 ofvegiu C. 6 kafit C. 7 her C. 8 um C. 9 væri C.
10 [leitadi lydrinn C. 11 sut C. 12 ambattar C. 13 bidia C.
14 oumrædiligr C. 15 i C. 16 [vidkomendr ok siandr C.
17 [þenina C. 18 mgl. C.

ok Trophimus Arelatensis ok Eutrophius Aurasicensis¹. Ok er þeir voru komnir, bad hun þa vigia kirkiu þa hina virdulighu, er fyrir hennar röksemd var upp smidut i Kristz nafni ok hans milldu modur Marie. En þeir letu þat eptir henni, ok var su kirkia
 5 vigd .xvi. kalendas Januarij med godfusu guds lofvi, sem vera atti. Ok er þat embætti var framit med² skylldu ok setningh, gengu menn til snæðings æ vidrkvæmiligum tima. Ok um sidir þraut vinit, en guðlig milldi sneri at þeim hiaverandum vatni i vin fyrir bænr sinnar heilagrar husfru Marthe.

19. Eptir skilnat þeira systra Marthe ok Marie predikadi Maria Magdalena lengi guds bodord. En þa er þat kom til eyrna henni, at Pall postoli baud, at konur þegdi i kirkiu, girntiz hun³ at þrongva sik med andligu upplitningar liosi⁴, ok fyrir guðliga æminningh flydi hun leyniliga i hina snörpuztu eyðimork, ok var
 15 hun þar .xxx. vetra i þeim stad, er henni var med eingiligum hondum fyrirbuinn, aullum monnum okunnig, en saudd at eins himneskum næringum, lofandi guð nætr ok daga med heilögum bænum æan afláti; þessi hellir, er hun bygdi, var undir rotum fiallz nokkurs, þess er storliga var bratt ok oslett. Eigi veitti henni
 20 huggan vatn ne vidir, ok eigi græn graus i þessum stad, þviat guðlig milldi birti i þrotnan þessarra luta, at hans vinkona var þar saudd eigi at eins iardligum⁵ helldr himneskum krasum. I þessi iardholu varð hun sva framarliga tignut, at siau sinnum æ hverium degi i þannu tima, sem heilog kristni syngr med rettri
 25 reglu .vii. [tida halld⁶, var hun upphafin med engiligum hondum i loptit, ok heyrði hun þa hina haleituztu lofsöngva himneskra fylkinga eigi at eins med andligum helldr ok med likamligum eyrum. Med þessum hinum sætuztum saunghliodum sadda fluttu þær somu engla hendr hana aptr i helli sinn; þar lofadi hun gud an
 30 aflati ok þurfti eigi likamliga vist.

20. Einn sidlatr kennimadr hafdi ser gort litit hus .xv. stadia undan þessu falli við einn litinn brunn ovitandi allra takna, þeira sem gud gerði æ sinni vinkonu Marie Magdalene. Stadium er .c. ok .xxv. fadma, ok er þat áttungr milu. Þessi kennimadr var
 35 vanr at ganga i eyðimork i fostu inngang⁷ ok vera þar med mikilli bindandi ok sifelldo⁸ guds lofi alla fóstuna. Ok æ einum tima fostunnar, þa er hann var þar i eydimorkinni eptir sinni veniu,

1 saal. C; Aurelatensis A. 2 eptir C. 3 einkanligarr tilf. C. 4 lifi C.
 5 saal. C; iardliga A. 6 [tidir C. 7 igang C. 8 sifellu C.

lauk gud upp augu hans, ok sa hann ¹, med hverium hætti guðligir englar stigu niðr yfir þann stad, sem hin heilaga Maria Magdalena var, ok at þeir fluttu hana syngiandi i hæd himins. En eptir dagstundar bid fluttu þeir lofandi gud hana aptr i sinn stad. En því at langt var milli þess stadar, sem hann var i, ok hellis Marie, ⁵ matti hann sia, at englarnir fluttu eitthvert, en eigi hvat þeir fluttu. Hann tok þa at bidia gud, at honum birtiz sannleikr [um þetta mal ², med margföldum tárur. Annan dag eptir at morni skundadi hann sinni ferd i þann stad, sem honum hafði synin birtz. Ok er hann kom nær steinkast fra hellinum, toku fótleggir ¹⁰ hans ok lærleggir at skialfva en briost hans at hrædaz. En þa er hann sneri aptr, matti hann ganga, hvert er hann villdi. En þa er hann sneriz æfram, voru allir limir hans af settir sinum öflum, sva at vanmegn likamans bannaði honum æfram at fara. Hann skildi þa, at guds vili ³ talmadi hann at forvitnaz þetta stormerki, nam ⁴ ¹⁵ hann þa stad. Ok at ækolludu Kristz nafni segir hann sva: «Ek særi þik fyrir nafn lifanda guds, at ef þu ert ⁵ noekur skynsöm skepna, su er byggir i þessum helli, at þu svarir mer ok skyrir fyrir mer allan sannleik þins lifnadar.» Ok er hann hafði þrim sinnum frammi haft þessa særingh, svarar honum sæl Maria af ²⁰ hellinum ok bauð honum nærri at ganga, ok sagði sik vera Mariam, þa er i gudspjalli er fræguz af fiolda sinna eiginligra synda. Ok síþan greindi hun ut alla frasögn lifs sins. Ok eptir þat er hun [var utrakin ⁶, mælti hun: »Þvi at mer er þat af gudi vitrat, at ek muna bratt liða or þessum heimi á medal manna, bid ek, at ²⁵ þu finnr Maximinum byskup skiotligha ok segir honum þat, er þu hefvir sieth ⁷ ok heyrð af minu efni. En æ hinum fyrsta paskadegi æ óttusöngs tima skal hann ganga einn i bænahus sitt, þat er hann hefir ⁸ smidat, ok mun hann mik þar finna þangat flutta med engiligum hondum ⁹.«

21. Kennimaðrinn sa engan mann, en hann heyrði roddina, þa er taladi, ok hugði þetta helldr vera engils rödd en manz. En þa er hann spurði fleiri luta, fekk hann engin andsvör þadan af. Hann for þegar at finna Maximinum byskup ok sagði honum alt, þat er honum var bodit ok hann hafði sieth ⁷ ok heyrð. Byskup ³⁵ vard storlīga feginn, er hann heyrði þessa sögu ok gerði gudi þackir. A sialfum paskadags morni gekk hann i sönghus sitt ok

¹ þa tilf. C. ² [af þessarri syn C. ³ bannadi honum ok tilf. C.
⁴ gaf C. ⁵ madr eda tilf. C. ⁶ [hafði utrakit C. ⁷ seð C.
⁸ ser tilf. C. ⁹ idna at guds lofi tilf. C.

sa sæla Máriam standa i midium flokki þeira engla, er hana fluttu þangat. Svo mikill liomi ok birti skein um hana, at alt husit birtiz af framarr en af dagligu liosi. Ok er guds madr nam stadar i husdununum, sa hann helga engla, þa er [hana fluttu þangat¹, liða til himins, en hana standa i miðium flokki þeira med upprettum höndum i kross, svo at nær tveggja alna rum var æ medal likams hennar ok iardar. En þa er hann óttadiz nær at ganga, þa taladi hun til hans med biortu andliti, því er af sifeldri² syn heilagra engla skein framarr en solar geislar, ok 10 bauð honum blidliga þangat at kalla kennimenn ok klerka, sem hann gerdi. Hann gaf henni þa³ holld ok blod drottins. En hun tok þat med hinni mestu tara uthelling ok bað alla þa, er [vid voru⁴, biðia fyrir ser⁵ alhugliga. Eptir þat lagðiz hun oll til iardar frammi fyrir altarinu, ok for þa su hin helga ónd or 15 likam til guds æ sialfum upprisudeginum. Sumstadar segiz, at hun hafi fram lidit ellifsta kal. Augusti⁶; ma þat fyrir því segiaz, at þa ero henni tidir görvar, ella fyrir því at drottinsdagrinn ma tekinn vera fra paskadeginum eda upprisudeginum, [er iafnan⁷ kemr at hendi. Eptir þat er hun var salut, kendo allir hiaverendr 20 sva mikinn ilm, at alla .vii. daga eptirkomandi þraut alldri i þessu bænahusi. Hennar likam skipaði hinn helgi Maximinus smurðan med dyrum smyrslum i tiguligri steinþro, ok síþan let hann smida yfir hennar sæla likam⁸ vegliga kirkiu med dasamligum hagleik. Gröf hennar eda steinþro var smidut, sem enn ma sia, af hvitum 25 marmara ok grafit æ sialfum steininum, hversu hun kom i hus Simonis ok smurdi med litillæti fætr drottins med dyrdligu smyrslu ok skammadiz eigi at grata milli bodsmanna.

22. En sæla Maria hafdi bōðit hinum heilaga Maximino byskupi at segia hinni sælu Marthe systur sinni, at hon mundi 30 skiott finna hana. En hun endi eigi þat fyrirheit lifandi helldr lidin. Litlu síðarr⁹ kom hinn sæli Fronto Petragoricensis ok heilagr Georgius Welliacensis¹⁰, sa er daudr hafdi verit ok upprisinn¹¹, at finna sæla Martham, þvíat þeir voru badir utreknir af sinum sætum fyrir þa sok, at borgarmenn þeira höfdu rækt þeira 35 predikan. Ok er þeir höfdu med henni verit noekura daga, foro þeir heimleidis ok sættuz vid sina borgarmenn fyrir bænafulting,

1 [þessa höfdu þangat flutt C. 2 sifalldri C. 3 at þeim hiaver-
 ondum C. 4 [hia stodu C. 5 henni C. 6 manadr tilf. C.
 7 [iafnan er hann C. 8 legi C. 9 Her beg. atter B. 10 saal.
 40 B, C; celsaracensis A. 11 upprisit B, C.

þat er hin heilaga Martha hafði til guds fyrir þeim. En adr þeir færi heim, taladi hun leyniliga vid sełan Frontonem ok hafði radagiord¹ vid hann um þa luti sem hann² villdi. Eptir þat iatadi hun fyrir honum þa luti, sem hun þottiz móti gudi gort hafa, ok sagdi [sik skiott mundo af likam³. En hann het henni⁵ at veita henni⁴ þionosto, ef gud villdi sva hafva til skipat.

23. En því at⁵ gud, ömbunari allra goðra luta, villdi giallda hinni sælu Marthe makligar malagiafir fyrir margháttada⁶ velgernainga, þar sem hun þoknaðiz honum um alla luti, let hann ser sóma at segia henni fyrir, at hun mundi æ .xii. manaða fresti¹⁰ liða af þessi verolld. En hun tok bradliga eptir þat riðusott, ok letti su eigi af henni, meðan hun lifdi her i heimi. En er hun atti .viii. daga olifat [i likam⁷, sa hun önd Márie Magðalene systur sinnar til himins borna af heilögum englum. Hun vóttaði þessa syn ollum bræðrum ok systrum þar samansömnudum i guds¹⁵ lofi⁸ sva mælandi: »Samfögnum ver oll i drotni ok giorum þackir hans dásamligri virðing, þvíat nu let hann ser sóma at flytia önd Marie systur minnar fyrir þionosto sinna heilagra engla til fyrirheitinna sæta sins signada rikis. Minnz þu nu ok, sagdi hun, min sæta systir, þins fagra fyrirheitiz, þess er þu hetz at vitiá²⁰ min, þar sem þu lifir at eilifu med sönnum drotni Jesu Kristo.« Ok eigi blekti heilög Maria Martham, því at fyrir hinn atta dag flutti hun hana i sanna sælu himneskrar paradisi⁹. Eptir þat þyngdiz sottarfar hennar, svo at hun lagdiz i rekkiau. Þvi næst eggiaði hun alla brædr ok systr at hallda med stadfesti kristiligha²⁵ tru ok skyrdi fyrir þeim oll auðæfvi heilagrar kirkiu, þau er hun hafði¹⁰ samnat ok fal þeim æ hendi. Hun bað þa, at allir helldi [vöku sinni¹¹ ok bædi¹² henni alt til framfarartima hennar gudligrar miskunnar. Þeir gerðu ok sem hun bað. Eptir þat tok hun likam vars herra med hinni mestu tárfeiling hlifandi önd³⁰ sina med því signada vegnesti ok heilogum þenum.

24. A miðia¹³ natt fyrir framferdartima sællar Marthe, at sofnadum bræðrum ok þeim monnum, sem vöku helldu med kertum ok liosum, þaut mikill hvirfilvindr uppvaktr af þeim er öfundar alla dugandi menn, hinum illgiarna andskota, i herberginu, sva at³⁵

¹ raadagerdir *B, C.* ² hon *C.* ³ [honum sik mundu skiott lida af likama *B, C.* ⁴ graptliga *tílf. B, C.* ⁵ almattigr *tílf. B, C.* ⁶ margfallda *B, C.* ⁷ [her i heimi at likama sinum *C.* ⁸ nafni *B.* ⁹ paradisar *B, C.* ¹⁰ saman *tílf. B.* ¹¹ [vökum *B.* ¹² fyrir *tílf. B, C.* ¹³ miðri *B, C.*

sloknudu þriu stor kerti ok þrir lampar. En Kristz ambátt skelfö-
 iz við þenna atburd¹ ok sa þa hræðiligan flokk illgiarnra anda
 fyrir ser. Hun tok þa at biðiaz fyrir með þessum ordum: «Minn
 fadir, minn gud, minn kærastri gestr! Samnaðir eru svikarar minir
 5 at svelgia mik, mer at moti halldandi rit i hondum ser, þau² er
 skrifadir ero æ þeir lutir, sem ek hefir³ illa gert, mælt ok hugsat,
 sva mælandi⁴: Guð fyrirlet hana, stríðum henni nu ok gripum
 hana, þviat nu er engin sa er hana leysi. Guð minn, guð minn,
 ver nær mer; guþ minn, guþ minn, lit æ hialp mina. Minnz þu
 10 eigi, drottinn minn, æ æskusyndir minar ok óvitzkur.» Við þessi
 ord voknudu þeir, sem sofvit höfðu, ok [leitadu i annat hus⁵ at
 elldi til þess at tendra liosin, þau sem sloknat höfðu, ok dvolduz
 at þessu um stund, þviat þeir fundu eigi elldinn i hinu næsta
 husi, ok foro þeir⁶ i annat hus, þat er firrmeirr var, at⁷ þeir
 15 fengi sitt erendi. En hun var þa einsaman meðan⁸. Ok þa sa
 hun sæla Mariam Magðalenam⁹ renna at rekkiunni, ok hafði log-
 brand i hendi, af honum tendradi hun oll kerti ok sloknaða lampa
 i herberginu. En er hvor þeira heilsadi aðra með eiginligu nafni,
 þa sa hun þann, er hvervetna er nalægr¹⁰, drottin Jesum Kristum,
 20 sva til sin talanda: »Kom til min, hin kæra¹¹ vinkona, su er
 forðum var min husfru. Nu mun ek færa þik or myrkvastofu
 likama þins til himinrikis hallar, at þu fagnir þar at eilifu með
 heilugum monnum minum, eigi sem gestr helldr sem heimakona
 heilagrar truar ok samborgari heilagra manna. Með mikilli ann-
 25 send¹² þionadir þu mer her æ iardriki ok tokt mik i þitt herbergi
 ok saddir mik; nu mun ek giallda þer [ðmbun fyrir þina þionosto
 stundliga, þa¹³ er gengr um allan iardligan sætleik¹⁴, at þar sem
 ek er¹⁵ sialfr, ser þu með mer, þviat þu þionadir mer ok fylgdir
 mer. En hugganar miskunn, þa¹⁶ er ek veitta þer i heilsugiðfum
 30 [við menn, þa sem¹⁷ þu kendir kenningar, mun ek eigi fra þer
 taka ok hvergi minka, helldr margfallda. Ok þa, er þinnar grafar
 vitia goðfusliga, mun ek milldliga heyra fyrir sakir þinnar astsend-
 ar, ok ek mun framkvæmð veita rettum bænum þeira. En nu
 bið þu litla stund, þviat skiótt munt þu til min koma.« Þvi næst

35 1 motburd *B, C.* 2 þar *B, C.* 3 hefi *B, C.* 4 kallandi *B, C.*
 5 [foro i annat hus at leita *B, C.* 6 þa *B, C.* 7 ef *B, C.*
 8 aamedan *B, C.* 9 systur sina *tilf. B.* 10 iafnan *tilf. B, C.*
 11 kærsta *B;* kærasta *C.* 12 *saal. B;* andsend *A;* astsend *C.*
 13 [fyrir stundligri þionostu þa aumbun *B, C.* 14 sælleik *B, C.*
 40 15 em *C.* 16 *saal. B, C;* su *A.* 17 [þeira er *B, C.*

komo þeir aptr, sem til þess fóro brott at sækia liosin. Þá undruðuz þeir allir, er þa voru oll login tendrat¹, þau er oll voru slokin, þa er þeir gengu or herberginu. Eptir þat frettu þeir at, hvi sva hafði² til borit. En hun kalladi til sin þa af bræðrum, sem hun vissi at heilagligaz lifðu³, ok birti fyrir þeim alla iartegn gulligrar vitianar. Þar eptir let hun sik færa undir alldintre, þat sem⁴ var a bak musterinu, ok dreifa þar undir sik i kross æ iorðina ausku, en þar æ ofan litlar saðir, ok hárlædi þat er hun la æ dagligha⁵; horfði hun til himins ok hafði krossmark fyrir augum ser biðandi svo sinnar dauðastundar med fullri tru. Ok er allir, þeir er hia¹⁰ stodu, lágu æ heilögum bænum, þa let hun lesa til enda passionem [domini nostri⁶ Jesu Kristi, þa er hun hafði med ser flutta af Jorsolum æ ebresku⁷ ritaða. Ok annat sinn let hun upp hefia; en þa er sva var langt lesit, [sem sialfr drottinn sagði vid sitt lifát hin siðursto orð⁸ Pater in manus tuas, domine, commendo¹⁵ spiritum meum etc., þat þyðiz⁹ svó: fadir, i hendr þinar fel ek anda minn, þa sofnaði hun sælligha i guði [hinn .viii.¹⁰ kalendas Januarij, hinn setta dagh viku æ hinni .xi.¹¹ tið dags, er hun var [.lxx. vetra¹² at all dri.

25. Utferð hennar gerdu hennar felagar ok förunautar med²⁰ allri godfysi, þeir sem aðr voru hennar heimamenn ok verðugir mikillar frægðar af sinu sonnu litillæti ok sidlæti, Eudochius¹³ ok Sintex ok Germanus ok Epaphras ok Sostines, lærisveinar Pals postola ok förunautar Trophimi, ok Parmenas, er einn var af .vii.¹⁴ hinum fyrstum diaknum, ok Marcilla, su er var þionostokona²⁵ hinnar sælu Marthe ok hun hafði undir skirn halldit. Þessi var su kona, er kalladi [til vars¹⁵ herra or miklum mannfiolda sva mælandi: «Sæll er sa kviðr, er þik bar, ok þau briost er þu drakt ero sæl.» Þessir allir [med mörgum oðrum¹⁶ tilkomnum hófðu at heyrðri sótt guds þionostokono þar vakat tvo daga yfir henni med³⁰ kertum ok liosum oðrum. En æ drottinsdaginn biðgguz þeir [til graptligrar¹⁷ þionosto, sumir gretu, sumir sungu salma.

26. I þenna tíma bar sva til æ hinnu þriðiu tið dags i borginni Petragoricas, þa er Fronto byskup sǫng messo ok sat æ stoli fyrir altari, meþan pistill var lesinn i sialfri hofudkirkiu, at hann³⁵

1 tendrut *B, C.* 2 hefði *B*; h¹ *C.* 3 lifði *B.* 4 sett *tílf. B, C.*

5 íafnlíga *B, C.* 6 [vars herra *B, C.* 7 ebreska tungu *C.*

8 [*mgl. B, C.* 9 mæli *B.* 10 [.vii. *B, C.* 11 niundu *B, C.*

12 [siantug *B.* 13 *saal. rettet*; Euchodens *A*; Euchobius *B*; Eycodius *C.*

14 *tílf. B.* 15 [æ vorn *B.* 16 [*saal. B, C*; af mörgum *A.* 40

17 [at veita henne graptlíga *B, C.*

sofnadi. I þeim svefni vitradiz honum sialfr græðarinn¹ Jesus Kristus sva mælandi: «Minn elskulighi vin Fronto! Ef þu vill enda þitt fyrirheit, þat sem þu hezt minni husfru Marthe, þa far nu skyndiliga at veita henni graptliga þionosto ok fylg mer.» Ok
 5 er hann hafði þetta talat, kómu þeir med augabragdligri ferd badir i Taraskonum ok gengu i kirkiu hinnar guðligu fru Marthe ok toku at syngia med öðrum standandi hia heunnar heilaga lik-ama. Ok um allan liksöng helldo þeir heilagar bækr i [höndum ser² fyrir syngiandi, en adrir andsvarandi ok eptir syngiandi fluttu
 10 þessa þionosto. Ok badir báru þeir³ likam sællar Marthe ok i leiði lögdu. En meðan þessir lutir gerduz, gekk diakninn⁴ at sofnaðum⁵ byskupi i Petragoricas, þar sem hann sat i sinum byskupsstoli, at lyktaðum ollum þeim söngum⁶, sem fyrir guðspiallit áttu⁷ af klerkum fram at flytiaz. Hann knuði⁸ byskup
 15 med hendi sinni ok beiddiz blezarar. En byskup svaf sva fast, at hann vaknadi ekki við hit fyrsta æatak. Allr lýðr undradi, hvi hann dvaldi sva lengi folkit i kirkiunni ok helt eigi fram messunni. Ok um sidir gekk diaknit⁹ annat sinn at byskupi, knuði hann [ok mælti: «Vakit herra, þviat langt hefir liðit umfram
 20 vanalighan tima, þar sem messan mátti vel sungin hafa verit; hefir folkit lengi bedit ok er at þrotum komit¹⁰.» En hann vaknadi um sidir sva sem af sætum svefni ok mælti: «Oho, bræðr miuir! Hvat gerðut þer mer, fyrir hvi vöktut þer mik sva skiótt? Dasamligr atburðr, sa sem nu hefir gerz, er ydvarri astsemd at segia.
 25 Drottinn Jesus Kristus leiddi mik af þessum stað til likflutningar hinnar sælu Marthe sinnar husfru, ok nu hofum við veitt henni graptliga þionosto, sva sem ek het henni fyrrum¹¹. En til þess at þer vitid mik i þessarrar heilögu¹² konu likferð verit hafva, sendit nu i Taraskonum þa menn, er hingat beri fingrgull mitt ok messu-
 30 glófa gullbuna, þa er ek dro af mer, ok fekk ek til geymslu sacriste kirkiunnar, adr ek lagda likit i gröf. En þa er ek gekk af kirkiunni, gaf ek eigi gaum at¹³ at heimta gullit ok¹⁴ glófana af þeim, er ek fekk, þa er þer vöktut mik.» Þa voru þegar sendir menn, sem byskup bað¹⁵, i Taraskonum, ok profudu þeir sva alla
 35 luti vorþit hafa¹⁶, sem hann sagdi. Þeir báru heim gullit ok

1 drottinn *B, C.* 2 [sinum eiginligum höndum *B, C.* 3 heilagan tilf. *B, C.* 4 diakn *B, C.* 5 sofanda *B, C.* 6 songh *C.*
 7 saal. *B;* atti *A, C.* 8 knyði *C.* 9 saal. *A, B;* diakninn *C.*
 10 [mgl. *B, C.* 11 fordum *C.* 12 heilagrar *B;* mgl. *C.*
 40 13 mgl. *B, C.* 14 ne *B, C.* 15 baud *B.* 16 tilf. *B, C.*

glofann annan, en annan helt sacristus¹ kirkiunnar eptir til vitnisburdar um þetta daindi². Hinn sæli Fronto sagði bræðrum, þa er hann gerði minning þessarrar sælu konu Marthe, at þa er þeir höfdu hana i grof lagit ok þeir gengu or kirkiu, spurdi einn boklærör brodir þess stadar, sa er okkr fylgdi af kirkiu, sialfan drottin, hvær hann væri eda [hvadan hann væri, eda³ hvert nafn hann ætti. En hann svaraði honum öngu ok syndi honum opna bok, þa er hann hafdi i hendi. A henni var ekki annat ritad en þetta vers: In memoria eterna erit iusta hospita mea, ab [auditu malo⁴ non timebit in die novissimo. Þat er svo at skilia: I eilifri minning mun vera rettvís husfru min, eigi mun hun óttaz vid heyrn illra luta æa hinum sidarsta degi. Ok þa er hann rakti bokina, fann hann þetta sama vers ritat æa ollum blöðunum⁵; því ma auðsynt [vera, at Martha husfru Kristz mun vera⁶ i eilifri minning engla ok manna, ok eigi mun hun ottaz æa hinum efzta dómi af þeiri heyrn, er sialfr guð sagdi illum monnum, þeim er maktligir ero bölvana: Farit þer bolvadir fra mer i eilifan elld, [þann sem fyrirbuinn er diöfnum ok hans englum⁷ et cetera.

27. Þat birta optlig takn ok heilsugiafir, þær sem yfvir siukum monnum geraz vid gróf [hinnar sælu Marthe⁸, hviliks verdleiks hun er fyrir guði nu ok fyrrum, [þo at ver lukim fátt upp af mörgum. Einn konungr var⁹ Klodoveus at nafni, hann reð bæði Francia ok Theuthonia, ok var fyrstr til guds snuinn af þeim fyrir predikan Remigij byskups¹⁰ af Reimsborg ok tok heilaga skirn. Hann hafdi mikinn verk i lendum, sva at læknar mattu honum enga bot vinna. En því at almennilig¹¹ frægð vóttaði, at [hvær sem einn siukr maðr, sa sem fullri tru vitiaði steinþro¹² heilagrar Marthe, yrði heill¹², for hann þangat ok fann sannindi af [þessum lut ok¹³ frægð af sialfs sins heilsu fagnandi¹⁴. Ok til þess at eigi syndiz hann ofakklátr vid þann liufa lavarð, er hann græddi fyrir arnadarord siunar heilagrar husfru, auðgaði hann staðinn med konungligri mikilmenzku ok lagdi þangat bæi ok kastala, sva at mikit herat, þriar milur at lengð ok breidd,

1 secretarius *B, C.* 2 daendi *B.* 3 [*mgl. B, C.* 4 [*audicione mala B, C.* 5 hennar blöðum *B, C.* 6 [þickia ath Martha mun vera husfru Jesu Cristz *B.* 7 [*mgl. B, C.* 8 [hennar *B, C.* 9 [ok at vær lukim æa hluti upp af mörgum, þa var einn konungr *B, C.* 10 erkibyskups *B, C.* 11 *saal. B, C;* almennigr *A.* 12 [hverir sem einir siukir menn, þeir sem med fullri tru vitiodu steinþroar heilagrar Marthe, urdu heilir *B, C.* 13 [þessi *B.* 14 *saal. B, C;* fagnadi *A.* 15 at *tilf. B, C.*

skylldo æfinliga þangat til liggja badum megin árinna, er Roddanus heitir. Þessa giöf lögtok hann [ok styrkti með sinu fingrulli; þar með lögtok hann¹ ok, at þessi staðr skyldi frials vera af ollum pyndingum ok leikmanna ælögum. Var ok þessi staðr
 5 i svo mikilli vernd settr af fultingi sialfs upphefiara allra rettinda, at hverr sem einn fekk nöckut víti, sa er þessa stadar rettarbótum gorði nöckut æ móti með stuld eda ráni eda nökkurskýus ofriki eda rangindum eda rangsæri, svikum eda falsaradómi. Marcilla ok Sinthex ok Epaphras hinir skirlifuztu ok hinir postoliguztu²
 10 menn foru i Slavoniam ok predikuðu þar guds erendi með staðfesti goðra verka. Marcilla lifði .x. ær upp frá andláti sællar Marthe ok ritaði lifssögu³ hennar a ebresku i einni mikilli bok; en ok Sintex snera i latinu, let ek þo marga luti eptir eigi snuna. En Eudochius⁴ ok Germanus, Parmenas ok Sostenes, fostrar ok foru-
 15 nautar sællar Marthe, þionodu gudi við hennar virðuliga grof, sva lengi sem þeir lifðu, ok urðu i þeim stad pindir i friði heilagrar kristni með ágetri⁵ endalykt.

28. Hin sæla syndakona skein ok morgum taknum eptir sina framför. En þo sám ver, sagdi sa er soguna ritaði, einn
 20 prest Pál at nafni i borginni Cesar Augusta, þannu⁶ er eigi villdi fela sik undir bænatrausti hennar, helldr a þat ofan trudi hann eigi taknum hennar. A nöckurum degi, þa er hann steig a hest sinn miukan ok makreidan, til þess at rida erenda sinna, varð sa mótburdr, at hestrinn tok at laupa svo flugliga sem hit
 25 skiotazta skogardyr um grafir ok götuleysi, sva at kennimaðrinn efaði, hvart hann skyldi láta af honum fallaz æ iorðina eda uppi sitia, ef hann mætti rada⁷. Ok meðan hestrinn fór sva með sér, þa hugleiddi hann, hversu marga illa luti hann hafdi gort ok mælt i moti hinni sælu Marie Magdalene, ok het þa iðrandi at viðfrægia
 30 þadan af hennar takn. ef hun leti sér soma at hialpa honum, þo at hann væri omakligr, i þessu [hinu mikla¹ vandræði. Ok þat veittiz honum án dvol, þviat varla hafdi hann heitit staðfest, aðr hestrinn gerðiz honum audmiukr, sva at hann matti vikia honum æ hveria leið, er hann villdi. Hann gerði þa guði⁸ þakkir ok
 35 sælli Marie Magdalene. En svo hafði hann langt afleidis riðit, at varla gat hann aprt sott allan daginn, þat er hann reið æfram, frá morni til dagnala af æði hestzins. Þenna sæ ver síðan hia

1 [tilf. B, C. 2 postoligstu B, C. 3 lif B, C. 4 rettet; Euthodius A; Eudvodius B; Eudodius C. 5 sælligr B, C. 6 saal. B, C; sa A. 7 saal. B, C; rida A. 8 æatlanligar tilf. B, C.

leiði Marie Magdalene vottanda með hinum mesta hiartans trega alt þat, er hann hafði við hana misgert, ok segiandi þenna atburð með mikilli viðrkomning ok iðran.

29. Hinn sæli Maximinus byskup ok iatari almattigs guðs styrði kristni sinni alt til dauðadags styrkiandi hana með predikan 5 ok iartegnum, þviat guðs milldi veitti fyrir hans bænir lif daudum ok syn blindum, heilsu líkþram, höltum göngu, [frelsing diöfulöðum¹, ok græðingh ollum sóttum. En þa er sa timi nialgaðiz, er hann vissi af gudligri vitran, at hann mundi liða or likam, let hann i þeiri sömu kirkiu bua ser steinþro hia steinþro sællar 10 Marie, var hann ok þar grafinn eptir sitt andlat. Ok er sæ staðr i sva mikilli virðing halldinn, at engin² konungr ok engin² höfðingi eða valldzmaðr, sa er þangat gengr at biðia ser miskunnar, er sva stollz eða storr, at eigi leggi hann fyrst vörn af ser at niðrkastadri grimd, ok gangi síþan med fullu litillæti i þat haleita musteri 15 med allri goðfysi; ok veitaz þar i þeim stað fyrir bænir sællar Marie Magdalene ollum, þeim er með fullri tru biðia ser miskunnar, slik þarfindi, sem guð ser hverium hialpsamliguzt, ef þeim heyrir at leysaz i þessum heimi; þiggia menn þar iafuliga bæði andar heilsu ok likama, at veitanda drotni Jesu Kristo konungi 20 allra verallda, þeim er með feðr ok helgum anda er vegr ok velldi, dýrð ok sæmd um endalausar alldir allda. Amen.

30. Þvi at vór osnilld³ vinnz eigi til at telia mikileik ok fiolða takna sællar Marie Magdalene, munu ver fá luti greina af morgum til trubotar heyronðum⁴ monnum; ok segia fyrst fra þvi, 25 er likami hennar var fluttr or þeim stað, sem hann var fyrst grafinn, i þann stað, sem hon var lengi vegrömüt af tilskipan guðligrar milldi.

I þann tima er líþit var fra þisl vars herra Jesu Kristz 5 .dcexl. ok niu ár, at rikianda hinum milldazta konungi Lodovico 30 ok Karolo syni hans, var við a goðr friðr i kristni guðs, nema þar sem Sáraceni - er Agareni heita med réttu nafni af Agar ambátt þeiri er Sára gaf i faðm Abrahe bonda sinum, ok gat af henni Ismaelem⁶, þann er þessi þioð var fra komin - striddi⁷ æa kristnina. Var þat mest um Hispaniam ok þar nalæg riki, at þessi stormr 35 gekk yfir.

1 [rak diofla fra odum monnum B. 2 eingi B, C. 3 litil mal-snilld B, C. 4 saal. B, C; heyrandi A. 5 eða upprisur hans tilf. B, C. 6 saal. B, C; Ismaelis A. 7 saal. A, B, C.

31. A þessum tímum hafði naliga í erfð tekit alla Burgundiam Geirarðr hertogi, sa er tengðum var bundinn við þessa fyrr nefnda konunga. Þessi maðr var hinn tignazti at burðum ok hinn diarfazti undir vópnum ok hinn audgazti at fiarlutum. Fru hans var iðfn at kynstærd ok at godum sidum ok at ollu agiæti. En þviat þau áttu engan erfingia, miðloðo þau sinn mikla fiarlut þeim monnum, sem gud óttuduz, ok olmosum hans med tiguligum frialsleik ok hugarkostum. Þar næst skipudu þau med hinu rök-samazta raði af fyr nefndri barnleysis sok sialfan gud sinn erfingia, ok lögdu margar eignir til kirkna med hinni hæstu goðfysi. Þau letu ok margar kirkiur ok munklifvi af nyiu² reisa ok lögðo þar til nogligar proventur af sinu goði þeim monnum, er þar skylldo gudi þiona í klerka sidum eda reglu. Nær þessum tima kom Johannes pafi af Roma norðr í Galliam fyrir bæn fyrr nefndra konunga ok hertogans. Ok milli annarra agætra luta, þeira er hann gerði í þessi ferd, vigði hann musteri þau, er Geirarðr hertogi hafði reisa latit fyrir hans bæn guði til sæmdar ok hans milld-uztu moþur Marie ok Petro ok Paulo höfðingium postola hans.

32. En er pafvinn hvarf aptr í Rómam, sendi hann marga helga dóma fyrir ast hertogans³ til mustera þeira, er hann hafði vigt. Ok er nockur ár liðu þaðan framm, af þrotnanda styrkleik⁴ konungligs valldz varð Frakka riki fyrir miklum hernadi med sionum ok vida hvar annarstadar, ok fyrir margfolldum ránum ok manndrapum, sva at í mörgum stodum brunnu klaustr ok kirkiur, ok Viceliacum munklifi, þat sem fyrr nefndr Geirarðr setti við æ þa er Chore heitir, var med ollu nidr brotit ok at velli lagit. Ok þa er af letti ofriðrinn, var þat smidat æ einum háfum halsi ok storliga brottum í ðruggum stad fyrir ælaupum ok hernadi af þessum sama Geirardi med hinum mesta kostnadi ok mikilmenzku. Var þessi staðr kalladr Viceliacus, þviat þaðan ser ollum megin himin af klaustranum fyrir haleiks sakir halsins, ok kallaz Vice-liacus sva sem vicus celiacus, þat er himneskr bær eda nalægr himui. Ma þat tilheyriligt vera bædi fyrir himneskan lifnat þeira, sem þat klaustr hallda, ok fyrir haleik halsins. Var þar þa endr-smidut kirkia sællar guds modur Marie ok sælla guds postola Petri ok Pauli sem fyrr med mörgum ok miklum iartegnum.

33. Í þenna tima höfðu Saraceni her uti um Hispaniam, ok eyddu þeir nær alla Aquitaniam ok mikinn lut af Provincia. Ok í þessum stormi brutu þeir höfudborgina Aquensem ok erkibyskups-

40 1 aud B, C. 2 upp tilf. B, C. 3 iarlsins B, C. 4 styrk B, C.

stolinn ok ræntu þar ollu fe ok toko mikinn fiolda folks at herfangi, en eyddu borgir ok bæi med elldi ok iarni¹. Marga karla ok konur flógu þeir kvika, sem siðr er til at gora vid kristna menn. Ok sa ver siðarr, segir sa er sôguna hefir skrifat, æ þetta hervirki, er ver truum vóra menu þolat² hafa i3 sitt syndagialld, þa er þau riki bygðu. En hermenn foru heimleiðis med sitt herfang [til sinna rikia⁴. 5

34. Ok því at mörghum monnum var kunnigt nær ok fiarri, at hin sæla Maria Magdalena hafdi af hinum heilaga Maximino byskupi grafín verit i Akvenses heraði, ok þar voro varðveitt hennar virðuligu bein, gerði fyrr nefndr hertogi Geirardus⁵ ok Heydo abóti, er þa var yfir skipadr klaustrid i Viceliaco, þat rað med samþykki at senda þann munk, er Baldilo er nefndr, med fullkominni godfysi ok fengnu foroneyti i borgina Aquensem, at hann flytti helgan dóm sællar Marie Magdalene eða nôekut af hennar limum til þeira i fyrr nefndan stad, ef guðlig milldi villdi styrkia þessa ætlan. Hvat þarf þat til langmælis at draga, for hann ok fram kom. Ok at fundinni steinþro sællar Marie fluttu þeir hennar likam i Viceliacum, ok grofu þar med mikilli sæmð ok mörghum taknum, sem ver liðum⁶ um sakir leti ok favitzku. 10 15 20

35. Sa atburðr gerðiz við þa borg, er Avern heitir, at riddari nôekurr varð fanginn i orosto ok settr af þeim, er hann toku, i [þungar beior⁷, sva at hann matti sik hvergi hræra. Ok at kominni hatið drottinligs burdar, þa er engi villdi fyrir hann borga þa utlausn, sem fyrir hann var lögð, skaut guðlig milldi því i hans briost at æsta hina milldo Mariam Magdalenam, at hun odladiz þat af vórum herra, at svo [leysti hon⁸ hann af fiðtrum, sem hann leysti hana af syndum. En er hann kalladi opt æ hennar signada nafn, spruttu iarnin af hans lærleggium. En þegar er sa, er hann helt, vissi þenna atburð, gaf hann honum frelsi at fara, hvert er hann villdi. En sa sem bundinn var, bar berfætr þau sômu iarn i Viceliakum ok upp hengdi hia steinþro sællar Marie Magdalene vottandi ollum vidverondum, hversu guds milldi leysti hann fyrir arnan sinnar sælu þionostokonu. 25 30

36. Annarr maðr af borg þeiri, er Bituricas heitir, var ok strengðr med storum ok þungum fiðtrum af hinum agiarnazta ok grimmazta sinum ovin; hann ægdi honum pinslum ok limaláti, 35

1 iarnum *B, C.* 2 þolat *B, C.* 3 sakir(!) *B, C.* 4 [i sitt riki *B, C.* 5 Geirardr *B, C.* 6 fatt *tif. A.* 7 [*saal. B, C;* þungbær iarn *A.* 8 [*saal. B, C;* leystiz *A.*

nema hann gylldi fyrir sik sva mikit fe, sem hann mátti eigi fá. Ok er engin villdi borga fyrir hann, eggjaði hann einhverr at snua sinni vón til Mariam Magdalenam. Ok er hann það hana ser miskunnar at æsta vid almatkan guð, spruttu þegar um leið af
 5 honum iarnin, sva at kolfrinn flaug niðr hia hælum honum. En allir ottuðuz, þeir er hia stöðu. Hann stóð þegar upp, þviat enginn bannaði honum, ok bar fiðtra, þa er hann [var bundinn 1 med, i klaustrið Viceliacum ok það upp hengia i saunghusi hia steinþro sancte Marie vottandi þetta takn.

10 37. A þessum sama tima gerðiz þessu likt takn. Þar sem Castrum Lautonis 2 heitir, var lyðmaðr einn sterkliga fiðtradr æ hondum ok fotum, ok grimmliga ok ómannliga ok ómíllliga kvaldr til fiarlausnar af einum ranglatum manni. Enn þindi maðr het þa med [afi allrar 3 goðfysi, at hann skyllði vera at eilifu þiomm hinnar
 15 heilögu Marie Magdalene, ef hun óðladiz med sinum verdleikum, at guds míllði leysti hann or þessarri nauð, sem hann var i staddr. Ok er hann hugsaði þat optliga, sa hann æ nockurri nótt standa fyrir ser storliga friða kono, þa er honum bauð með bliðu andliti upp at standa. Hann þottiz svara: «Bundinn er 4 ek, sva at ek
 20 ma eigi upp risa.» Þvi næst vaknaði hann ok kendi sik lausan. Síþan gekk hann i Viceliacum ok gerði godri guds vinkonu 5 þægiligar þackir fyrir sina frelsing.

38. Mikill fioldi karla ok kvenna [villdo fara 6 æ skipi ok flytiaz yfir æ þa er Ligeris heitir. Ok er þeir voru komnir æ
 25 mitt diupit, gerði at þeim mikinn storm, sva at vindrinn kafði skipit. Allir þeir er æ skipi voro, urðu sva óttafullir við [vón voveiflign 7 dauda, at þeir gleymðu at æsta ser guð undankvamu med truar trausti eða bænahaldi. En þa er skipit tok at sokkva, tendradi guds míllði hiarta einnar konu at kalla með grátligri
 30 roddu æ vinkonu vars lausnara, þott aðrir geymði ekki at hugsa nema grata dauða sinn, sva mælandi: «Heyrþu, hin goða guds kæra Maria Magdalena! bid ek þik fyrir þau hin þægiliguztu tár, er þu dögdir med drottinliga fætr, at fyrir þitt hit agiæta arnadar-
 orð verða ek leyst or þessum haska 8.» Ok þvi at hun var með barni, het hun, ef hun fæddi svein, at gefva hann til [munklifis
 35 Viceliaco 9. Vón hennar vard eigi at hegóma, þviat iafnskiott sem

1 [hafði verit bundinn B. 2 Nautonis B, C. 3 [allri B, C.
 4 em B, C. 5 Marie tilf. B, C. 6 [villdi roa B, C. 7 [van vaveiflign C.
 8 lifshaska B; daudahaska C. 9 [til munks i Viceliacum B, C.

hun hafði heitit, vitraðiz henni virduligh kona, su er hönd sina retti til hennar ok með lettu sundi flutti hana til landz, sva at hun [lifvir þa einsaman¹ fyrir arnadarord sancte Marie Magdalene, en allir adrir druknudu. A næsta æari at fæddum sveininum ok skirdum, færði hun hann almatkum gudi ok sælli Marie Magdalene, 5 eptir því sem hun hafði heitið henni.

39. Makligt er at vátta minniligt takn ok opinbert, þat er guðlig milldi gerdi fyrir verdleika sællar Marie Magdalene i hennar fyr nefndu klaustri at æasiandum mörgum monnum. Mikit folk karla ok kvenna kom til hennar virduligu grafar at æsta ser eirdar 10 i sinum nauðsynium. I þessu liði kom þangat ein ung mæ, su er modir hennar leiddi; hennar fingr lagu allir i lófa æ hinni hægri hendi, sva at hun var med ollu onyt til vinnu. Kunnig var konan ok kunnigr var staðrinn, hun var af því heradi er Alisium heitir af eign Marcelli², ok het hun Alleburgis. Um kveldit þa 15 er munkar sungu aptansöng eptir vanda³, gekk hun optligha til altaris biðiandi ser miskunnar ok kallandi æ nafn sællar Marie Magdalene. Ok um sidir þa er hun ætladi fra kirkiu at ganga, mintiz hun við þat heilaga altari, er i mestri virðing var halldit af folkinu, leggiandi þar æ bada hnefa. Ok þegar um leid er hun 20 retti sik upp, sa allir, þeir sem hia stóðu, með guðligum krapti retta fingrna ok hondina heila. En at sienu þessu mikla takni lofudu allir gud ok sæla Mariam Magdalenam.

404. Eigi er ok med gleyming yfirlidanda þat dyrliga takn,

1 [einsaman þaa lif B, C. 2 Merelli B, C. 3 veniu B, C. 4 Herefter 25 optages Recensionen B og C i Texten, da A her er betydelig afvigende, og Sagaens Slutning desuden mangler i denne Codex. Cap. 40 og hvad der er tilbage af Cap. 41 meddeles her nedenunder efter A:

40. Eighi trui ek um þat lidanda, at einn blindr madr var af því virki, er Kæistellum heitir, leiddr til nefndz þess munklifis. En þa er leidtogi hans vóttaði sik sia musterit i klaustranum, kalladi hinn blindi: «Heyrðu, heilog Maria Magdalena, hvart mun mer audit verða at sia turna þinnar kirkiu?» Ok iafnskiott sem hann hafði þetta mælt, lukuz upp augu hans, ok sa hann þegar, sva at mila var millim hans ok stadarins, þat sem hann hafði beðit. 35

41. Með ollu er eigi yfirhylianda með þögn þat dasamliga stormerki, er guðligh milldi fullgerði æ einum pilagrimi. Einn riddari var sa, er upp sotti til stadar hinnar goðu guðs vinkonu med mikilli goðfysi eptir sið sinnar þiodar. Ok þa fyrir litlu aðr hafði hann hennar grof vitiada með mikilli astsemd. Litlu sidarr er hann gekk i orrosto, fekk hann bana fyrir vópnum sinna ovina. Ok af frændum ok vinum 40 var hann sveipaðr eptir hætti með sveitaduki, ok vakat yfir honum med mikilli hrygd ok grati. Ok millum annarra sutfalldra orða toku menn

er veittiz einum blindum manne. Sa var af þeim stad er kalladr er Kastal, hann for til klaustrs heilagrar Marie Magdalene, þess sem fyrr var nefnt, væntandi at hann mundi þar heilsobot fa, ok er leidtogi hans sagdi honum, at hann sa kirkiuna, þá sem þeir 5 skyldu til sækia, kalladi hinn blindi madr svo mælandi: «Heyrdu hin helga Maria Magdalena, villda ek, at su hamingia kæmi mer at hendi, at ek mætta sia turna kirkiu þinnar.» En er hann hafdi þetta mællt, þa lukuz skiott upp augu hans, ok feck hann syn 10 eptir milo leingd leidarinnar.

41. Med ollu [eigi er ok 1 hliodi hylíanda dyrdarfullt stor- merki dasamligs kraptz, þat er hin helga Maria Magdalena vann 2 vit einn sinn pilagrim i því landi, er Aquitannia heitir. Þar var riddari sa einn, er eptir sid þess landz elskadi hennar heilagleik af 15 öllum hug, hann hafdi ok nockut sinn vitiad med godfysi hennar heilags doms. Nöckuru sidarr þa er hann var i bardaga staddr, var hann drepinn af sinum ovinum. Frændr hans ok vinir toku lik hans ok sveipudu dukum, sem þar var sidr til um dauda menn at bua, ok sætu sidan yfir likinu med hrygd ok græti. Toko 20 eptir þat fulltings at bidia sæla Mariam Magdalenam med harmandi kveinan ok æ at minnaz med enu diarfligsta 3 tilmæli miskunn- arinnar, hversu miok þessi enn daudi hafdi hana elskat, þa er hann var lifandi, ok svo sem þeir undruduz, fyrir hveria sok hun let pilagrim sinn deya án iatning ok idran synda. Med miskunn guds 25 ok fyrir tru þeira ok bæn eptir litla stund tok at hræraz likami ens dauda. Allir þeir sem hia voru undruduzt 4 miök. Eptir þat settiz hann upp ok bad, ath hann skyldi vera leyst af næbondum. Sagdi þa, at heilog Maria Magdalena let hann endrlifna, til þess ath hann mætti skriptaz ok idraz synda sinna, þvíat þeir höfdu æ 30 hennar nafn kallat med hreinni tru ok heilagri bæn, sagdi ok, at hann mundi þegar andaz, er hann hefdi þionostu tekit. Eptir þat var hann leyst, sem hann bad. Komu þa til hans prestar. Skriptadiz hann sidan ok giordi idran fyrir syndir sinar, ok er hann hafdi bergt holdi ok blodi Jesus Kristz, leid hann annat 35 sinn af þessum heimi. Margir voru vottar ok sannanarmenn

med mikilli asakan at telia æ sæla Mariam Magdalenam fyrir astar sakir við hinn framlidna, fyrir hvi hon hefði þolat, at pilagrimr hennar hlyti voveifligan dauda, svo at hann fengi eigi iatat syndir sinar eða skript tekit. Ok þa er þeir höfdu lengi

40 1 er eigi C. 2 tilf. C. 3 dyrligsta C. 4 ottuduz C.

þessarrar iarteignar. Nockurir af þeim komu i Viceliacum ok sögdu þenna atburd fyrir otalligu folki, er þangat hafði sotti af ymisligum londum eda herodum, svo sem hann hafði gerðz. A enum fysta paskadegi [drottinligrar upprisu¹ lysti þessi iarteign fyrir ollum hiauerondum² byskup af borg þeiri er Katurica heitir, er kominn var i Viceliacum heim at sækia helgan dom sællar Marie Magdalene. Dyrkadiz þa drottinn Jesus Kristur a sinni upprisutid af tvenre upprisu þessa riddara, er fra var sagt, er hann lifnadi um stund af likamligum dauda, til þess ath hann hreinsadz af syndum ok risi upp af andar dauda. Lofudu allir gud ok sæla Mariam Magdalenam, er fyrir sina verdleika audladiz af almatkum gudi svo mikla hialp þeim til handa, er hana hafði af ollum hug elskat.

42. Su en agæta iarteign er nu man ek segia, veitir ollum syndogum monnum mikit traust sannrar vonar³, at þeir munu finna likn ok lausn sinna misgerða, er fyrir nafn sællar Marie Magdalene bidia ser litillatliga gud miskunnar. Einn madr, sa er gerdi idran sinna misverka, ritadi syndir sinar æ einu brefi, eptir þat for hann i Viceliacum ok fal þetta blad undir duki æ alltari sællar Marie Magdalene, ok er hann hafði lokit bæn sinni, adr hann snere heim æ leid, tok hann brefit. Ok er hann leit æ þat, sæ hann, at allt var af mad, þat sem æ hafði verit ritad. Skildi hann þa af opinberligri iartein, at hann hafði likn audlaz i augliti gudligrar milldi fyrir bæn ok arnadarord sællar Marie Magdalene.

43. Þat gerðiz æ odrum tima, at einn riddari, sa er ættadr var af Aquitannia ok þar fæddr, for til vöku i Viceliacum, ok er hann ætladi eptir lyktada bæn til sins heimilis at venda, kom hann i þann stad, sem ovinir hans sato fyrir honum, einn madr med sonum sinum, þeira brodur hafði riddarinn adr drepit. En er hann vard varr [þessa ofridar⁴, hliop hann skiotliga af baki mul þeim, er hann hafði æ setid adr, ok setti hann fyrst i mot sverdum sinna ovina. Ok er einn af þeim brødrunum geck sva diarfliga fram, at hann villdi mulinn i braut keyra, sva at riddarinn hefði óngva hlif af honum, ok þeir mætti audvellegða taka til hans medr sinum wopnum, edr þeir mætti hann höndum taka, þa bar sva til, ath pilagrimr sællar Marie Magdalene feck þenna tekit. Weittiz honum ok skiott medr gudligri giof⁵ svo mikit afl, ath hann setti brodur i mot brædrum ok son æ mot fòdur ok hlifdi ser medr þersum skilldi i mot þeira skotum ok sverdum. Eptir þat giorðiz

1 [þa er halldin er hatid drottinligrar upprisu C. 2 lyd tilf. C.

3 truar C. 4 [vid þessa ofridarmenn C. 5 milldi C.

sva medr vitian gudligrar mildi, ath reidin sefadiz ok sneriz i hogwæri; fellu þeir nu aller fram a iordina fyrir fætr honum ok badu ser liknar fyrir sina dirfd, sogdu sik wera seka vit gud ok iattudu sik misgert hafa vidr hina millduztu Kristz þionostukomu

5 Mariam Magdalenam, ok hetu nu, ath þeir skylldu honum alldri sidan grand gera. Giorduz þeir sidan fullkomliga sattir sin a milli fyrir miskunn sællar Marie Magdalene ok foru til sinna heimkynna lofandi gud ok hinu helgu Mariam Magdalenam. En sæ, er hun hafdi af daudanum leyst ok frelsat, gerdi henne margfalldar þæckir,

10 svo sem hann hefdi fyrir hennar mildi af helviti ok sialfum andar daudanum upp risit. Lati drottinn vorr oss tyia bænr sællar Marie Magdalene, sa er med fedr ok helgum anda lifir ok rikir gud um allar alldir allda. Amen.

MARTINUS SAGA BYSKUPS.

I.

(Cd. 645 qv.)

S. Martini episcopi.

Martinus var æzcapr af Ungara lande, en hann var fædr a 5
Langbarþa lande. Frendr hans voro cyngøfger oc þo heipner.
Pater eius var riþera hefðingi, en hann fylgþi sialfr oc riþera
syslo i eóscó, þevgi at sialfvilia sinom, þviat hann fystez guþi at
þ(i)ona þegar a ungom alldre. Þa er hann var .x. vetra, þa fór
hann til kirkio at osatt frenda sinna oc beidez at vera primsingdr. 10
Þa snørisc (hann) allr til guþs lofs, svat hann ætlaþez at fara i
einseto, þa er hann var .xii. vetra, ef eigi bannaþe ostyrclaicr
eóscó hans. En þo var hugr hans avallt i munclivom eþa at
kirkiom, oc barse hann þat fyrer a ungom aldre þegar, sem hann
fylði i verki siþan. En (er) þat var boþorð kononga, at gamalla 15
manna syner være tekner til riþera syslo, þa var oc Martinus
tekenn til riþera liþs, þviat pater eius seldi hann fram, es oþocca
lagþe a tru verc hans. En þa var hann .xv. vetra. En þion let
hann ser fylgia, oc þionapi hann þeim sialfr oftaz oc dro scofot af
honom oc þerde, oc oto baþer mat saman. Þria vetr fylgþi hann 20
riþera syslo, aþr hann være scirþr, oc var þo hreinn af øllom
þeim læstum, es þeire syslo ero vaner at fylgia. Micla gozco oc
ast oc þolenmøpi, micla ast oc litleþte hafði hann við alla sam-
riþera sina. Sva sparliga neyti hann oc fozzlo, at hann þóte heldr
a þeiri tíð muner en riþere. Af slicom (hlutom) var hann hug- 25
þeer øllum samriþerum sinum, svat aller unno honom. Eigi var
hann enn ða scirþr, oc gærði hann þo hvitvoðungs verc, þviat hann

1 lat.: veteranorum.

veite hiolp vesolum oc vann með þeim, er erviþe hæðo, føde valaþa oc clædi næþa¹. Ecce hirde hann sér af riþera fe nema hversdagliga atvinno, minntese guþspiallex² mals oc bar eigi ahyggio fyrer aurom annars dax fetzlo.

5 2. Þat var of vetrardag i frosti miklo, at Martinus mæte clæþlausom manne i borgarhlípe. Sa bað þa, es umb líþo, at þeir miscunnape honom. Þa scilþe³ guþs maþr ser vera ætlaðan þann, er aþrer veitu eigi miscun. En hvat scylde⁴ hann gefa, þar er hann hafði þa eki nema clæþi þau er hann stoð i, þviat hann hafði
10 oll aunnor veit i slicia þurft. Þa bra (hann) sverðe oc reist i svndr mótul sinn oc gaf halvan enom valaða, en [halvan hafðis hann sialfr⁶. Þa hlogu sumer at honom, er hann var stutbuen. En þeir comose víþ, er heille voro i hug, er þeir hæðo eki slic vere unnet, þar es þeir mato clæþa enn auma, svat þeir være
15 (o)calner efter. Eunn ena næsto not efter, þa er Martinus somnaþi, þa sa (hann) Crist⁷ seryðan þeim hlut motuls, es hann gaf enom valaþa. Þa mælte Crist⁷ víþ engla líþ, er hia honom stoþ: »Martinus p(r)imsingdr at eins clædi mik þvisa clæþi.« En Martinus hofse eigi til metnaþar efter þessa syn, þót hann kenndi gøzseo
20 guþs i sino verki, heldr toe hann scirn, þa er hann var .xviii. vetra. En þo hvarf hann eigi fra riþera syslo, þviat líþs hofþingi dvalþi hann oc het þvi, at hann mundi fyreilata veraldar syslo efter scirn.

3. En er vikingar herioþo a Fraclande, þa samnaþi Julianus
25 líþe oc tok at [heita heitfe⁸ riþerom. Þa þotese Martinus finna macliga tíþ at leynas(!) fra riþera syslo oc melte við konongenn: »Hingat til þionaða ec þer, latu mic nu þiona guþi. Taki sa gíof þina, er beriasc scal, en ec em Cristz riþere, oc er mer eigi lofat at beriasc.« Þa reidez konongr oc qvat Martinum fyrer hugleyse
30 vilia raþase fra orosto en eigi fyrer tru. En Martinus svarape: »Ef þu eignar þetta hugleyse mino heldr en tru, þa mun ec fara a morgen vapnlaus til orostu oc ganga i gegnom fianda sveit i Jesu Cristz crossmarki serydr en eigi scilde ne hialme.« Þa var Martinus varþveitr, at reynt mæte verþa, ef hann efndi þat er hann
35 het. En annan dag sendu vikingar sendimenn til friþar oc gengo a hænd kononge orostolaust. Þena sigr veite guþ af þenom Mar-

1 *necqua Cd.* 2 *evþspiallex Cd.* 3 *sliþe Cd.* 4 *scylde scyldi Cd.* 5 [*hafan Cd.* 6 *ipse Cd.* 7 *.xm. Cd.* 8 *riþigere veita heitfe; donativum erogare militibus lat.*

tini, at eigi yrþi hann sendr vapnlaus til orosto, þviat þann sigr ate Cristr at veita riþera sinom, at aller sætesc ón mannfalle.

4. Síþan hvarf Martinus fra riþera syslo oc for i borg þa, er Pictauis heiter a Fraclande, oc sote heim helgan byscop þann er Hilarius het, oc var hann lengi með honom oc toc næqveriar enar minne vigslor, þviat hann villdi eigi taca enar meire. Þa var hann mintr i draume, at hann færi til ættiarþar sinnar oc telþi þar tru fyrer frændom sinom. En byscop baþ hann mioc, at hann seyldi afr coma at lokenne syslo sinne. Martinus var hryggr, apr hann færi i for þessa, oc sagþi brøþrom, at hann mœndi margar meingørþer taca i for þeire, sva sem síþan reyndisc. Þviat þa er hann for suþr of fiall, þa mæte hann illvirkiom, einn þeira reide øxe at honom, en annar støþvaþi. Þa var hann tekinn oc bundinn oc seldr einom þeira til varþhalz. En sa leide hann fra auprom oc spurþi, hverr hann vøre. En hann sagþisc cristenn vera. Illvirkenn spurþe, ef hann hrødesc. En Martinus letzc alldregi ohrødare en þa, þviat hann qvaze vita guþs miscunn þvi meire iver ser, sem freistnen var meire. En hann letzc meir harma illvirkian, er eigi var verþr miscunnar. Þa toc illvirkinn tru, es Martinus hafði lengi talet fyrer honom, oc læysti hann or bøndom oc fylgþi honom a gæto, oc sa marger þann síþan i siþligo live. En er Martinus for fra Meilansborg of dag, com diofull a mot honom i mannz like oc spurþi, hvert hann færi. En Martinus qvatse fara þangat, sem drotenn callaþi hann. «Hvargi sem þu hverfr eþa hnigr, qvat fiandinn, þa mun diofull standa at mote þer.» Martinus svaraþe: «Drotenn bergr mer, eigi mun ec hrøpasc, hvatki sem menn gera við mic.» Þa hvarf ovinn o(r) auglite hans. En sva sem Martino sagþi apr hugr, þa leysti hann moþor sina oc marga apra fra heipne i kenningom sinom. En pater eius hvarf eigi fra villo. En Arrius villa for umb allan heim. Þa reis Martinus einn berliga i gegn otru kennemanna, oc toc hann af þeim margar meingørþer oc bardaga, oc var hann braut rekinn or borg, oc for hann þa til Langbarþa landz. Þa fra hann, at Hilarius byscop var rekenn fra byscopsstole sinom fyrer ofriþe villo-manna, oc for hann þa til munclivis i Meilansborg, oc var þar undz villomenn toco hann enn a braut þapan. Þa for hann til eyiar þeirrar es Gallinaria heitir, oc ein(!) heilagar(!) prestr með honom, oc lifðe nækveria stund við grasa røtr. En er Martinus fra, at konongr hafði lovat Hilario aftrecom til stols sins, þa for

hann norþr a Fracland efter byscope, oc toc Hilarius feginn við honom. Oc sete Martinus munclife scamt fra Pictauisborg.

5. A þeire tíð com .i. primsignðr maþr til Martinus at heyra kenningar hans. En er þaþan liþo faer dagar, þa toc sa maþr
 5 braþa sot oc dó fyrr enn hann vøre seirþr. En Martinus hafði heiman faret oc com þa heim, er hiun var nyandaþr, oc stoþo muncar hryggver iver liki hans. Þa bað Martinus alla út ganga fra likino, en hann lauc aftr durum oc fell a kne til bõnar hia likino. En er hann hafpi lengi a bõn veret, þa scilþe hann, at
 10 guþs crafr nolgafise, oc retese hann up af bõn: oc beifþ miseri-cordie dei. En er þaþa(n) liþo tvær stunder, þa hrørþise enn dauþe oc hóf up augo sin. Þa gorþi Martinus þacker guþi oc lau(e) up huseno, oc sæ aller þar livanda þam, er þeir baro dauþan þangat. Siþan toc hann seirn oc lifðe marga vetr siþan. Oc var hann it
 15 fyrsta vitne crapta Martinus. En hann sagþi sig vera leidan fra licam fyrer domstol ogorlex domanda oc dõmþan til myrera stapa. Þa como .ii. englar fyrer do(m)andan oc sogðo, at þar var sa, er Martinus (baþ fyrer). Siþan leido þeir ener somo englar hann aftr til licams, oc lifnaþi hann.

20 6. Enn for Martinus annan dag of aer eius aupex mannz, þess er Lupicinius het. Þa heyrþi hann grat oc horausti oc spurþi, hvi þat gegndi. En honom var sagt, at .i. þrell hafði hengþan² sic. Þa gec Martinns iun i hus, þa(t) er liket la, oc byrgþi uti alla aþra, oc var lengi a bõn hia likino. En er hann reis af bõn,
 25 þa lifnaþi enn dauþi oc leitaði viþ up at risa. Þa toc Martinus i hõnd honom oc seti hann á fõtr oc leide hann livanda út ór huseno i augliti allz lyðs.

7. A þeire tíþ var Martinus valþr til byscops i Turonsborg. En eigi var aupvelt at coma honom fra munclife sino, aþr .i.
 30 borgarmaðr fann þat raþ, at hann sagði sot kono sinnar oc baþ Martinus fara þangat. En er hann com til borgar, þa var þar mikill mannfiolþi saman comenn, eigi at eins þeirar borgar lyðr heldr oc af³ enom næstom borgom oc herõpom, oc var einn vile
 35 þeir, er þvi mæltu i gegu, oc fundu þeir þat til, at hann vøre liotr at alite oc illa horþr oc herviliga buenn, oc mæti hann af þvi eigi byscop vera. En þeir er heilli alit hõfðo, hlogo at heimseo hinna oc qvaþo þa lova Martinum, þa er þeir villdo lasta hann, þviat þeir mato engva sanna aleitne finna i gegn honom. Sa byscop er

40 1 bõn bõn Cd. 2 hegþan Cd. 3 at Cd.

nemdr Defensor, er mest stoþ i gegn alþýðo vilia of þetta mal. En hann varþ ða þungliga fyrer rekinn með spamannz orþom, þviat sa mate eigi til comasc fyrer þrong manna at lesa i otosøngve, er lesa scyldi. Þa toc sveinn nocqerr up saltera oc sōng vers þat, er hann fann fyrst. En sva mēler i verseno: Af munne barna oc u(n)gmennes gærðer þu þer lof, drotenn, i gegn ovinom þinom, at þu eydir (ovin) oc Defensorem. En er þetta vers (var) sunget, þa gærþise romr af alþýðo, oc scōm(muþ)usc gagnmēlendr, en allir tølþo at guþs raþi þetta vers sungit, at ovinr þeira Defensor heyrði þetta [til vitnes^r verx sins, en af ungmennes munne hōvise lof guþs iver Martino.

8. En siþan er Martinus toc byscops vixlo, þa helt hann eno sama litilleti i h(i)arta sem fyrr oc enom sama clæþabuninge. Oc var hann sva fullr af scynsemi, at hann varþveiti byscop(s) tign en tynde eigi munca sit. Hus ati hann afast kirkio necqeria stund. En er hann leidesc alþýð(o) þys, þa fērþi hann hus sin .ii^{er}. milor fra borgenne. En sa staþr var sva miog af manna vege, at eigi þurpte annarrar einseto, þviat þangat ma einom megin comasc of þrongva gēto mille fiallz oc ár þeirar er Liger heitir. Þar lét Martinus setia munclive sit, oc fylgðo honom þangat marger munca; .lxxx. voro lerisveinar hans, þeir er epter hans dōmum lifðo. Aller hluter voro øllom sameigner, oc var øngom lovat þar at selia ecki ne caupa. Enge var (i)þrot ne sysla framet nema rit, oc gærþo unger menn einer þat, enn ener øllre tēmþosc avalt til þonar. Falega gengo þeir ut or huse nema til kirkio, oc drac engi þar vin nema siyer være. Flester voro þar hareþpom scrydir. Þeir urþo marger þar siþan byscopar, þvi at øll þioð villde helzt velia ser kennimenn yr munclif Martini.

9. Staþr var .i. scant fra Turonsborg, sa er menn hugðo helgan vera af greþtri guþs vata, þviat ener fyrre byscopar leto þar kirkio gēra oc altare. En Martinus spurþe ena øllzto kennimenn bēþi at tið oc at namne þislarvata þeira, er þar voro grafner. En er þeir visso eigi scyrt at segia honom, þa sa hann við at coma til þess staþar, oc leitape eigi a alþýðo siþ, þviat hann vise eigi et sanna, oc (eigi) veite hann þeim fullting, at eigi effdi hann villo. Þa for hann of dag með fa munca til þessa staþar oc stoþ lengi fyrer altare oc baþ guþ, at hann syndi .honom, hvær þar være grafinn. Þa leit (hann) til vinstri handar standa leiþilegan scugga, oc bauþ hann honom at segia namn sit oc verþleic. En

(sa) sagðise veret hafa þiofr oe drepenr fyrer gløpi sina oe eiga ecki sameign meþ helgom monnom. Þessa rød heyrðo aller, þeir er hia voro. En Martinus einn sa þann er meþte, oe sagði hann hvat hann sa, oe let braut taca altari. þat er þar var, oe leysti
5 lyð fra villo.

10. Enn møte Martinus of dag monnom þeim, er liki heipens (mannz) fylgþo til gravar, oe nam hann staþar, er hann sa mart liþ fara, oe visse eigi, meþ hvat þeir foro. En er hann sa, at vindr hrørþi duca iver likino, þa hugþi hann, at blotmenn
10 vøre, þviat þorpkarlar voro vaner oft at bera seurbgot hvitom ducom hulet of acra sina. Þa gørdi (hann) crossmare a mót þeim oe bað þa hrørase (hvergo) or stað, aþr þeir legþi byrþe sina. Þa stirþno(þo) þeir fyrst sem steinar. En er þeir leitubo viþ at hrørase, þa snoruse þeir i hring oe mato eigi framar ganga, unz
15 þeir logþo niþr likit, oe sa hverr til annars, oe visso eigi, hvat þeim var orþet. En er Martinus sa, at þeir foru meþ lik en eigi meþ blót, þa gørdi hann cross efter þeim oe gaf þeim leyfi at fara meþ liket þangat sem þeir villdo.

11. Enn villde Martinus høgga blottre up eit a nøqeriom
20 bø, en heipner menn riso i gegu oe léto hann eigi høgga treet. En hann talþe fyrer þeim oe qvat eigi goðdom vera i tre heldr diofla blot, oe qvat hann þeim heldr fallet at þiona hinnagupi, sem hann leze þiona. Þa svarapi .i. þeira, sa er diarvastr var: »Ef þer er nøqvert traust i guþi þinom, ðeim er þu þionar, þa munom ver
25 sialfer høgva treet, en þu tak vit þvi, es þat fellr, oe mun þic þat eki saka, ef guþ þinn es meþ (þer), sem þu segir.« En hann het þeim þvi ohreðr at gøra þat, er þeir beido. Þa urþo þeir aller sater a þenna maldaga, oe virdo þeir litels scaþa tresens, ef þeir felldi þvi ovin blota sinna. En treet var hallt a einn veg, svat
30 einsynt var, at þangat munde falla, oe bundo þeir Martinum þar undir treno, oe hyggio(!) þeir sialfer oe voro glaþer. En muncar stopo langt fra oe greto oe vato eigi lifs Martino. En er treet brast oe reiþ ovan at høfði honom, þa gørdi hann crossmare a mot þvi oe hafði traust allt i guþi. Þa fell treet af þvero fra Martino,
35 sva sem vinnde lysti a mot, oe var at comet, at nøqverer menn myndi verþa fyrer treno, þeir er aþr þotoz i eoruggom stað vera. Þa toco heipner mennu at undrase tácn. En muncar feldo tár pro gaudio, oe lofubo hvarertveggio nomen Jesu Cristi, oe var mioc sva engi efter af þvi liþe, sa er eigi tøki tru oe hafnapi blotum.
40 En aþr Martinus qvemi þangat, þa voro faer eþa enn helldr engver

heraðsmenn, þeir es kynni namn Cristz, en af hans croptum oc dæmom efdesc trua, svat nes hvert (oc) herað (var) kirkna fult eða munclifa, þviat þar es hann braut hof, þar let hann kirkio gera eða munclifi setia.

12. Slican crapt synd(i) Martinus enn a annarre tíð, þa er hann lagþe eld i hof a næqveriom bæ; þa laust eldi i hus þat er nest var hofino. En er Martinus sa þat, þa ste hann up a huset scyndiliga oc rann a mot eldinom. Þa mate þar lita sialldsena orostu, er þeir elldr oc vindr gengosc at mote, oc gøðise sva af crafte Martinus, at eldr vann þat eit, er honom var boþet at vinna. 10

13. Enn villdi Martinus briota et blotaþgasta hof a øprom bæ, oc reis i gegn honom micell fiolþe heiþenna manna oc roco hann a braut meþ micelle meingeyrþ oc bardøgom. Þa for hann þaðan til nalegs staþar oc scrydisc hareleþe oc fastapi .vi. døgr oc baþ, at guþs craftr bryti hof þat, er hann mate eigi briota fyrer 15 ofrike manna. Þa syndise honom .ii. englar sva sem riþerar vapn-aþer oc scialdaþer oc letose sender af guði at veita liþ Martino oc støþva heiþenn lyð, at enge rise i gegn honom, meþan hann bryti hofet. Þa hvarf Martinus aftr til bæiar oc braut hofet alt til iarþar oc øll scurþgøð oc stalla, er þar voro, at augsiøndom 20 heiþnom mönnum, es hia voro. Þa scilþo þorpearlar sic vera støþvaða af guþs crafte, at eigi berþiz þeir lengr i gegn byscopi, oc toco mioc sva aller tru oc neito scurþgøðom, þeim er hvartki mego biarga ser ne øprom.

14. Þat var enn er Martinus braut hof a einom bæ, at 25 heiþner menn riso i gegn honom; .i. þeira, sa er diarfastr var, bra sverþe oc villde þegar høggva Martinum. En er hann reide sverþ at Martino, þa fell hann openn oc varþ hrødr fyrer guþs crapte oc bað ser licnar.

15. En brøt Martinus scurþgot i øprom staþ, oc villde .i. 30 heiþenn maþr leggja saxe a honom. En (er) hann lagþe þvi fram, þa fell saxet or hefte oc fannzc alldregi. Oft gat hann sva talet fyrir heiþnom monnom, at þeir bruto sialfer scurðgot sin, þau er þeir bønnoþo honom aþr at briota. Sva var hann matogr at grøþa siuca, at enge com sva siucr til hans, at eigi tøki þegar 35 heilso sina.

16. I borg þeire er Treveris heitir, var mæer siuc¹, su er sic hafði til enskes hrørþa lengi, oc var mioc sva dauþ at øllom licam. En frændr hennar stoðo þar hryggver oc biþo anlatz (hennar), þa

er sagt var, at Martinus var comenn til borgar. En er þat heyrþi pater meýiar, þa rann hann þegar til kirkio oc fell til fota Martino, oc mælte: »Doter min deyr vesalegom dauþa, oc er þat dauþa verra, at ande er i briosti henne, en lica(m)r er
 5 mioc sva dauþr.. En ec biþ, at þu comer oc bletzer hana, oc vęti ec, at hon mune af þer heilso taca.» Martinus svaraði oc qvat inn gamla mann eigi virþa ret, oc talðesc hann overþr at geta iarteinir at guþi. En pater meýiar baþ ðess at meirr, at Martinus vitiapę hennar, oc baþo meþ honom byscopar, þeir er þar stoþo
 10 hia. Þa for Martinus til husens, en margr lyðr stoþ fyrir durom husens oc beiþ ðess, er guþs þrell hugþi at gera. En hann fell til þonar fyrst, sem hann var vanr i slicca þurpt. Siþan vigði hann viþsmior oc helkti i munn meýionne, oc toc hon þegar mal sit. Þa toc allr lica(m)r hennar at styrkiase, sva sem hann for hændom
 15 umb; unz hon reis up heil oc stoþ a fętr sina.

17. A þeire tið orþesc þrell hofþing(i)a ðess er Tetradius het. En er Martinus var beþinn at bletza þann, þa baþ hann leiþa til sin en oþa. En ohreinn andi let eigi braut leiða en oþa, heldr
 beit hann til þeira, er taca vildo hann. Þa fell Tetradius til
 20 fota Martino oc bað, at hann qvęme sialfr til ens oþa. En Martinus letze eigi fara mundo til hus heiþens mannz. Þa het Tetradius at taca tru oc seirn, ef þrellenn yrþi heill. Þa for Martinus oc rac ohreinan anda fra sveininom. En Tetradius toc seirn oc lagþi ast a kenningar Martini oc iarteiner.

18. Þa er Martinus gec inn i hus nęcqers buanda of dag, þa stoþ hann a þresk(e)ldi oc letze sia hrepiligan dioful i sciðgarþe oc bauþ honom braut at fara. Þa orþe [ohreinn ande i. þion, er a gęto hans varþ, oc toc sa at guista tønnom oc bita til þeira, er fyrer honom urþo, oc hrędoz aller við hann oc flyðo. En Mar-
 30 tinus gek a mot honom, oc nam hann stapar. En inn oþi for i mót meþ gapanda mun. Þa reti Martinus fingr sina i munn honom oc mælte: »Bitu fingr þessa, ef du mátt naeqvat.« En hann gafði(!) munni þess at meirr, sem hann tóki við heito iarne, oc þorðe eigi at bita fingr hans. En er Martinus neodi(!) ohreinan anda
 35 braut at fara fra enom oþa, ða for hann meþ valldgange, þviat honom var eigi lofat ut at fara or munne.

19. Þa er Martinus com til borgar þeirar er Parisius heitir, þa mæti (hann) licþrom manne, oc ey(s)te hann oc blezaði honom. Oc varþ sa þegar heill oc com til kirkio annan dag efter oc gerði

þacker guði fyrir heilso sína. Þat er oc sagt fra Martino, at siukir menn finga oc heilso sína oft, er þeir snurto við trefr af cleðom hans.

20. Arborius het greife, trúr maþr oc vitr. En doter hans [hafðe riðosott. 1. En rit Martinus hafði þangat comet litlo apr. 5
En er (sottin) com at meyonne², þa lagðe Arborius ritet iver briost henne, oc hvarf ðegar soten fra henne. En Arborio þote sva micels vert of iartein þessa, at hann hét guði meydome hennar, oc for þegar sialfr³ at færa hana Martino, at hann vigþe hana til nunno oc serydi hana meydoms scrufe. 10

21. Paulinus het maþr, sa er auga sins annars hafðe mist i sot. Þa dro Martinus fioptr iver augo hans, oc nam þegar allan vere or augom hans, oc toc hann sion oc varþ síþan trumaþr micell.

22. Maximus (var) sigrsell⁴ i orostom oc sva ríkr oc dramlatr, at engver kennimenn ne byscopar þorðo i gegn honom at 15
mæla ne hirðmoumnom hans nema Martinus einn, er postola crapt hafði i ser, þviat ef hann vilde konongenn næcvers beiþa, þa bauþ hann þat scyldlega heldr en hann bæþi, oc sa hann við at coma til borþs með honom, þot konongrenn byði honom heim með ser, oc qvað ser ofallet vera at blanda mætuneyti við ðann, er annan 20
konong hafði felldan en annan flæmðan ór lande. En Maximus svaraði þvi, at (hann) tæki eigi konongdom af fyse sinne heldr at raþe landzmannna, oc letze hann scylldr at veria land⁵ sit, oc qvað hann eigi guþs vilia horfínn fra ser, þar er hann hafðe gagn haft i þeire sócn, (er) enge vate⁶ honom sigrs. Af slicom orþom eþa 25
bénom konongs for Martinus of dag til hallar konongs, oc varþ hann glaðr, es hann gat þat at honom. Gæfgom mœnnum var boþit sem at hatið. Þar var inn retlatasti iarl Euodius oc .ii. ener æzto rikismenn br(o)þer konongs oc foþurbroþer. En a mille þeira sat prestr Martinus, en hann sat sialfr³ a stoli fyrir kononge. 30
Þa var kononge forþr dryckiarbolli. En hann mælte við ðionenn, at fyrr scyllde selia bollann Martino, þviat hann var fuss at taca dryccio af hendi heilax mannz. En er Martinus hafði drukit, þa selldi hann preste sinom bollann, oc virde enge annan meira ne maclegra at taca við drykio hans en kennimann. Þessa tiltekio⁷ 35
unndraþez konongr, oc aller þeir es þar voro, oc varþ ðeim Marti- nus tíþr af ðvi, er hann gærði þat i konongs hœll, en engi byscop hafði sva gært við ármenn hans. En hann sagðe Maximus fyrir

1 [rettet; hafðo sot Cd.

2 rettet; meionne Cd.

3 ipse Cd.

4 sigrsellr Cd. 5 landz Cd.

6 vate Cd. 7 tiltelkio Cd.

oorðna hluti, at ef hann villde fara til Langbarða landz, sem hann fystesc, oc eiga orosto við Valentianum konong, at hann munde sigr hafa í enne fyrsto soen, en falla í annarre litlo síparr. En því gec sva efter, sem Martinus sagði, þvíat Valentianus flæði ur 5 enne fyrre orrosto. En er vetr var a mille, þa samnaði Valentianus lífe oc com a ovars oc felldi Maximum.

23. Clarus het ungr prestr, sa er scilþesc við alla eigo sína oc gøðisc leris(v)einn Martinus oc varþ a scamre stundo algørr í 10 øllom gøðom craptom ennar hæsto tru. En hann ate hus scamt fra munclife Martinus, oc voro með honom marger brøþr. Þa com til hans .i. ungr maþr, sa er het Anatholius, oc sagðisc muncr vera oc syndi sic litelatan í augliti manna. En er hann hafði þar necqeria stund veret, þa sagði hann engla guþs coma til sin oft oc mela við sic, oc syndi hann þat með necqeriom iarteinom, unz 15 sumer truþo. Þa sagði (hann) sva, at englar føre hvern dag a mille hans oc guþs, oc talþesc hann vera .i. af spamonnom. En Clarus truþi alldrege orþom hans. En Anatholius øgþi honom guþs reiþe oc vite, ef hann villde eigi trua orþom sva heilax manz, oc sva melte hann of síþer: »Þessa not mun drotenn senda mer af himne 20 hvit clæþe, oc scal þat vera yþr taen, at ec em í guþs crapte, er ec em serydr guþs clæþe. Þa varþ øþrom micel forvitne a at reyna þetta tácn. En er at miþre not com, þa þote scialva allr claustragarð(renn), oc var set oft líós til cliva þess, er inn unge maþr var í, oc var heyrðr þangat sva sem þyss rennanda oc romr margra rada. En er cyrdesc íver 25 því, þa gec hann ut or [clivanom] oc callaþi þangat .i. af brøþrom oc syndi honom cyrtil þann es hann var serydr. En sa undraþisc oc heimte þangat fleire, oc helldo liose til oc lito a clæþit vandliga. Clæþe var blaut oc harðla [hv]it purpura glicast. En eigi scilþo þeir hverseyns þat var, oc þreiføþo þeir umb oc mato eigi scilia, at 30 annat være en clæþe. Þa eggiaðe Clarus brøþr at fara til bønar oc biþia, at guþ syndi þeim þetta scyrra. Þa varo þeir a bøn þat er neþr lifði. En er dagr com, toco þeir í hond Anatholio oc villdo leiþa hann fyrer Martinum. En hann brautse við, því at (hann) qvat ser bannat at syna sic Martino. En er þeir neydo 35 hann at fara, þa hvarf et hvita clæþi allt yr høndom þeim, þvíat diofull þorði eigi at syna Martino sionhverfing sína.

24. Þess er oc getanda, með hverso micelli vel diofull freistaþe Martinus of dag, þa er hann var a bénom .i. í huse síno, þvíat sløgr freistari hulþi ilzco sína með fløþsamligo liose oc syndisc Martino biartr oc bliþr í alite serydr konongscrøþe oc hafð(i) 40

corono yr golle oc gimsteinom. En er þeir hefdo lenge þagat baþer, svat hvargi qvat orð at øprom, þa melte diofull fyrri: »Kenner þu, Martinus, þann er þu ser nu? Cristr em ec, comenn til iarþar at synasc þer.« En er Martinus svarapi eigi, þa endrnyiaþi diofull dirfþ sina oc melte: »Martinus, hvat ifar þu at trua þvi, er þu ser? Cristr em ec.« Þa scilþe Martinus de spiritu saneto, at diofull var en eigi guþ: »Dominus Jesus Cristus dixit sic eigi coma mundo meþ konongscrufe ne golle; ec mun eigi trua, at Jesus come, nema meþ crossmarke sia ec hann, oc i þeire asionu oc buninge sem hann var pindr.« Þa hvarf ovinr or auglite hans sva sem reyer. En sva illan daun gerði efter i huseno, at þa var iflaust, at diofull hafði þar comet.

25. En(n) for Martinus of byscopsyslo sina a næcqvare tíþ, sem vanþi er byscopa, oc toco við (honom) kennemenn a bæ einom oc biuggio(!) rekió hans i huse þvi, er nær var kirkio, oc hefdo þeir gervan elld mikinn apr i huseno, þviat frost var. En er Martinus villde fara at sofa, þa sacapesc hann við blautleic rekió sinnar, þviat muncar hefþo borit margan halm unndir hann. En hann var vanr at hvila a berre iorþo, svat harelæþi eit var undir honom. Þa varp hann undan ser halmenom øllom, en hann hvillde a ierþo berre, sem hann var vanr, oc sofnaði brat, þviat hann var farmodr. En halmrenn, es hann hafði castað undan ser, fell i gøgnom golfðiles røfar i ofn, es undir var, oc festesc þegar eldr i halmenom, oc toc huset at loga. Martinus vacnaþe oc rann þegar til dura, er hann sa elldenn, fyrr en hann mintesc bønar, oc villde lata loco fra hurþo oc mate eigi. En elldrenn soti hann sva mioc, at fet hans brunno. Þa minntesc hann, at eigi (er) traust i flota helldr i guþi, seryði hann sic tru scillde oc hvarf inn i logann til bønar. Þa stopvaðisc elldrenn þegar oc grandaþe honom eigi. En er muncar sæ huset loga, þa bruto þeir dyrren utan oc fundu Martinum heilan standa a bénom i ellde. En hann sagði sva sipan, at þa være (hann) mest teldr af diofle, er hann gaþe eigi bœna traust fyrer hrøzlo, oc letze hann kenna hita af elldenom, meþan hann hrødisc oc villde ut briotasc, en þegar er hann gorþi .+. mare oc toc bœna traust, þa sagði hann sva, at hann kendi eigi hita af elldenom sipan.

26. Martinus for enn of dag til kirkio oc mæte clæþlausom manni i froste miclo. [Sa baþ Martinum gefa ser clæþi noccot]. Þa heimti [Martinus þangat diaen] sinn oc bað hann selia clæþi

enom calna. Síþan gec Martinus inn i kirkioscot oc sat þar einn saman, sem hann var oft vanr a mille tíða, þa er aþrer kennimenn foro hverr til sinnar syslo. En er diacnenn dvalþe at geva cleþi enom valaþa, þa com hann þangat i scotet¹, er Martinus sat, oc sagðesc calenn vera, en diacnenn seinan at gefa honom cleþet. 5 Þa for Martinus þegar² or cyrtle sinom under capo leynilega, svat inn valaþe sa eigi, oc seldi honom cleþit oc baþ hann braut fara. En diacnenn com litlo síþar oc qvat mal vera at syngia messo, þviat lyðr beiþ hans i kirkio. En Martinus svaraði: «Eigi ma ec 10 til kirkio fara, aþr inn v(al)aðe hevir cleþit.» Diacnenn scilþe eigi, at Martinus sagði fra ser siolfom, þviat hann sa eigi, at Martinus var cyrtelslaus undir capo, oc spurði, hvar inn valaþe være. «Sele mer cleþet, qvat Martinus, til mon inn valaðe at þiggia.» Þa reidesc diacnenn oc toc loþolpo necqeria stuta svarta 15 .v. peninga verþa oc castaþe fyrer fotr Martini oc melte? «Her er nu cleþet, en ec se eigi enn valaþa.» Þa bað Martinus diacnenn ut ganga oc biþa hans fyrer durom, þviat hann villde eigi sia lata sic, meþan hann føre i cleþet, til þess at leynasc meþe þat er hann hafði gevet. En goð vere heilagra coma up, þot þeir vile 20 leyna, þviat Martinus for at syngia messo i þvisa cleþi. En a þeim dege þa er hann blezaþe altaresforn, þa vitrapesc eldr iver høfði honom, oc syndisc sem har hans retesc a mot elldinom. Þat sa mær ein oc prestr einn oc muncar .iiii. En ver dæmom eigi of þat, hvi aþrer mato eigi sia.

27. Evantius het maþr, sa er mioe var bundenn i veralldar 25 syslom oc þo vel truapr. Hann toc sot miela oc sendi orþ Martino, þa er hann la hætr. En hann for þegar oc dvalþe eigi. En aþr Martinus qvæmi mipleiðes, þa kenndi inn siuki craft hans oc toc þegar heilso oc rann þegar a mot Martino oc baup honom heim met 30 ser. En annan dag eftir þa hafði hoggormr særþan .i. þrel hans dauþligo sare. En Evantius fann þrelinn sialfr mioe sva eyrendan oc bar hann a øxlom ser oc lagði fyrer Martino. Þa hafði eitr comet of alla liþo sveinsens, oc var hann blasenn sem belgr. Martinus for hondom of allan [licam hans oc sete] fingr sinn fyrer 35 saret, er ormrenn hafði høgvit. Þa sote eitr oc þrote or ællom liþom hans þangat til fingrar Martini. En er hann leti fingri fra sareno, þa sprændi or boge eitrs oc blöps. En sveinnenn reis up heill, oc lofuþo aller guþs craft, er þetta tacn sæo.

28. En(n) for Martinus of dag cum discipulis suis, oc ato

40 1 scootet *Cd.* 2 þgagar *Cd.*

þeir dvel næcgeria, en hann for .i. fyrer, unz leite bar a mille. En aþrom megin leitesens foro¹ caupmenn meþ clyfiaða hesta oc asna. En er þeir sa Martinum i loþno cleþi s(v)aurto, þa undosc hestar af gæto oc væfðosc i tæmom oc gærþo fartalma caupmennom. En þeir reidosc oc hliopo af hestom oc bærþo Martinum meþ 5 svipom oc stængom. En hann hafði þolinmæpe oc var sva sem omale fyrer þeim. En þeir bærþo hann þess at meirr, er þeim þoti sem hann kendi eigi bardagans. Þa como lerisv(e)inar hans efter oc fundo hann saran oc bloþgan liggia a iærþo, oc hofo² þeir hann up á asna oc foru braut scyndiliga. En caupmenn hurfo 10 aftr til hesta sinna oc villdo snua aleiþes for sinne. En hestar þeira varo orþner sva stirþer sem iarþfastir steinar oc máto hverge hrørasc or stað. Þa bærþo þeir hest(a)na fyrst svipom, meþan þær unno, en siþan hiuggo þeir vændo oc stangir i scoge oc keyrðo hestana meþ þvi, oc stoþo þeir ðo fastir i sama stað sva sem 15 licneske. Þa visso caupmenn eigi, hvat þeir scyldo gera, þviat ða scilþo þeir, at guþs craptr hefti fær þeira. Þa vitcoþosc³ þeir of siþer oc spurþo menn, er þeir hito, hverr sa var, er þeir hefðo barþan⁴. En er þeim var sagt, at þeir hefðo Martinum barþan, þa ðote øllom einsæt, hvers þeir gulldo. Oc runno þegar scyndilega efter 20 Martino oc scommoþosc sin oc greto oc ióso moldo i hæfot ser oc fello til fota Martino oc baþo miscunnar, at hann léte þa fara leiþar sinnar, oc tælþosc þo þess verþir, at iorþen spryngi eþa rifnaþe undir þeim, eþa þeir stirþnaðe heldr sialver, sva sem þa varo hestar þeira stirðnaþir, oc leto þeir þat sialf(t) vera ser ørna 25 pisl, er þeir visso efter ser glæp slican. En Martinus veiti þeim þegar miscunn oc blezaþe þeim, oc riþo þeir siþan leiþ sina.

29. En for Martinus hia bæ næcgeriom fiolmennom of dag, oc com lið mikit heiþinna manna a mot honom, þviat engi maþr cunne Crist a þeim bæ. En þa var morgom forvitni at (sia) Martinum, 30 þviat þeir heyrþo mart ogorligt sagt fra honom. Þa toc Martinus at boþa heiþnom mönnom guþs orþ, oc comsc hann viþ af øllom hug, es sva micell mannfolþe scyldi eigi cunna scapara sinn. Þa gec fram kona næcver oc hafði i faþm lic sonar sins nyandaþs oc mælte viþ Martinum: «Vitom ver, at þu ert vinr guþs, gialtu mer 35 einga son minn, er ny(!) er dauþr.» Þa hurfo at fleiri oc baþo meþ henne. Þa sa Martinus, at hann myndi geta tacn at guþi morgom til hialpar, oc toc hann viþ liceno oc fell a kne til bønar. En er hann reis up af bøn, þa selldi hann svein livanda moþor

1 faro *Cd.* 2 hafo *Cd.* 3 vitroþosc *Cd.* 4 barþar *Cd.*

hans. Þá colluþo aller einne roddo oc ioto guþi Criste, oc letose a einn trua. En Martinus primsignde þa þegar a þeim velle, er þa varo þeir, en scirþe þvi næst.

30. A þeire tíþ er Martinus var litlo aþr til byscoþs tekinn, þa ate (hann) fær til konongs hallar. En þa reþ Valentinianus Syrlande. En er hann visse, (at) Martinus mendi þess biþðia, er hann villdi eigi veita, þa let hann byrgia hallardýrr fyrer honom. En þat ioc dramb hugar hans, er hann ate kono þa er (i) Arrius villo var, oc snere hon hug hans fra allre vinoto Martini. En er Martinus com of sinn eþa tysvar oc naþe eigi male konongs, þa rann hann til ens visa traustz oc serydisc harclæþi, oc var a bonom netr oc daga oc fastaðe. En a enom .vii. dege syndisc honom engell guþs oc baþ hann fara til hallar ohrødan, en hann letze mundo up luca durom oc myqva hug konongs. Þa for Martinus til hallar meþ engels træsti oc com at opnom durom oc gec inn, svat engi bannaþi, unz hann com fyrer konong. En er konongr sa hann, þa gerstesc hugr hans, oc gørþe hann eigi up risa ne luta byscope. Þa com elldr under stole konongs, oc brunno neþan fet hans. Þa reis hann up af stolinom neþogr oc laut Martino oc hrødesc craft guþs, þann er hann hafði aþr fyrerlitenn. Oc beif hann eigi orþa Martini, heldr veiti hann, aþr hann være beþenn¹ þat, er hann visse at Martinus vilde biþia. Oc bauþ oft Martino til borþz meþ ser oc vildi gefa honom margar giafar. En hann geyrþi við engom taca.

31. Claudiomacus² het bær scamt fra Turonsborg, oc er nunnosetr i þeim bæ, þar hafði Martinus gisting a næqverri tíþ. En er hann var braut farenn, þa gingo meyar inn i hus þat, er hann hafði veret, oc laso up halm þann allan, er hann hafði under hafðan ser, oc scifto meþ ser sva sem helgom dome. En er faer dagar liþo þaðan, þa [bat] ein þeira a hals óþom manne halm þann, er hon hafði ser hirðan fyrer helgan dom, oc varþ inn oþe þegar heill.

32. Þa er Martinus for fra Treverisborg, þa com a mót honom cyr oþ af diøfle, su er hliop³ fra netom oc stangaði menn, ef fyrer urþo. En er hon com til Martinus beliandi, þa gørþi (hann) crossmarc a mot henne oc bað hana stað nema. En er hon nam⁴ staþar, þa sa Martinus dioful sitia a baki henne oc melte: «Far braut þu ovinnr fra smala manna oc qvel eigi meinlaus cyqvende!» Þa flyði illgiarn andi. En kyrin scilþe, hverr hana

1. beifenn *Cd.*2. Claudiusmacus *Cd.*3. hliof *Cd.*4. namn *Cd.*

græde oc fell til fota Martino. En hann blezaþe hana oc baþ¹ aftr fara til hiarþar oc vera alldregi síþan oþegia.

33. Enn mæte Martinus veiðemonnom of dag. Hundar helto(!) hera a viðom velle, oc var heranom at comet, at hann mondi tekinn verþa, oc dvalþe hann dauþann i vecvingom². Martinus sa ærmo a heranom, þviat hann var harmvitegr(!), oc bauþ hann hundom at standa oc lata hera braut fara. Hundar namo stað þegar, sem þeir vøre bunner eþa en heldr iarþfaster. En here forþaþesc.

34. Nauþsyn er at geta nacqvæt, hvilie varo orþ hversdagleg Martini, þviat þau varo full anlegrar speke. Sauð nycliptan sa hann of dag oc melte: «Sia sauþr fylldi evangeliu boþorð, hann hafði .ii. cyrtla oc gaf annan þann(!), er eigi hafðe; geyret þar efter.» Enn sa hann of dag svinahirþe i scinnfötom oc melte: «Þvilier var Adamr i scinnfötum braut rekiinn or paradiso. En ver scolom leggja niþr inn forna Adam, er sia merker, en scryþase enom nyia Adam, þat er Cristr.» Þar com Martinus enn, er naut bito a velle, en svin rotoþo i støþom, en i støþom var blomgaþr vøllr af enom fegrstom grøsom. «Se her gliking lifs manna, qvat Martinus, hiuscap³ merker sia hlutr vallar, es smale hever af bitet et fegrsta, oc er þo gras eftir; en sa hlutr, er⁴ svin hafa umb snuit, merker hordom; en sa hlutr, er scinn i þlloim blomom oc enom fegrstom grøsom, merker meydoms dyrð, sa er eki ma annat viþ iamnasc. Sva sem þeir villasc mioc, er hiuscap iamna við hordom, sva ero þeir oc heimsker, er hiuscap iamna viþ meydom. En spaker menn gera þa grein, at hiuscapr ser til licnar, en meydomr cõmr til dyrþar, en (hordomr) horver til pislar, nema i verbot hreinse.

35. Riþare næqverr com til Martinus oc gorpisc muncr oc setesc i einseto. En kona hans var [oc vigð⁵ til nunno. En slógr freistare talþe þat i hug riþerans, at hann⁶ fystesc þess, at kona hans vøre þar i einseto meþ honom, oc baþ hann Martinum leyfa ser þat. En Martinus svaraði oc qvat eigi munke soma at hafa samvisto viþ kono. En riþ(ar)enn baþ þess oft oc qvat eki samvisto þeira mōndo granda goþri fyrerætlon, þar er hann var vigðr til muncs en hon til nunno. Þa svaraðe Martinus: «Segðo mer, ef ðu vast nacqvæt i orrostu?» En hann svaraðe oc letze oft veret i orrostu. Martinus melte: «Satu næqveria kono i orrostu,

1 bar *Cd.* 2 crebris flexibus *lat.* 3 hiuscapr *Cd.* 4 en *Cd.*
5 [ovigð *Cd.* 6 hans *Cd.* 7 mundo *tif. Cd.*

þa er menn hiuggose til eþa scutose?» Þa scamðesc(!) riþarenn oc fann, til hvers Martinus spurði þessa, oc þaccadi hann þat, er honom var eigi veit villa hugar sins, oc hann var eigi acastiga avitaðr heldr hirtr með scynsamlego dæme, því er riþare mate
5 aupvelliga of scilia.

36. Tveir lerisveinar Martini, Gallus oc Sulpicius, varo stadder of dag fyrer durom, þar er Martinus var einn inne, oc visse hann eigi, at þeir stoþo fyrer durom, þvíat hurþ var aftr. En er þeir hefðo þar stapit næqveria stund, þa heyrþo þeir manna mal inn i
10 huset oc namo þeygi orþa scil, oc var þeim ogn at því micel oc þotose vita, at næcqe mielo mondi gegna. En efter .ii. stundir dax gec Martinus ut. Þa for Sulpicius þegar til mals við (hann), þvíat honom þote delst við hann, oc spurði, hvat tacnaþi sa romr manna mals, er þeir heyrðo baþer i huseno. Martinus frestaþe
15 lengi at segia. En eki var þat, er eigi gæti Sulpicius at honom, ef hann vilde biþia. «Segia mon ec yer, qvat hann, *en ec biþ, at iþ segit engom: Maria oc Agnes oc Tecla melto við mic.» Þa sagði hann oc alit þeira oc buuing, oc qvat hann þer eigi at eins coma þann dag sin at vitia heldr myelo oftar. Petar oc Pol
20 postola letze hann oft sia. Dioflar como oc stundom at freista hans i ymsom lic(i)om, oc allra ofast i like Þors eþa Oþens eþa Freyio. En Martinus hafði crossmare at scildi við allre freistne þeira. En hann kende þa, i hverionge likio(m) sem þeir varo, oc nemndi hvern þeira a namn oc fec hveriom þeira þa qvedio, er
25 (þeir) varo verþer: Þor callaþi hann heimscan, en Oþen deigan, en Freyio portcono. Engla guþs sa hann oc oft, oc melto þeir við hann oc sogðo honom fyrer oorþna hluti.

37. Kennimanna fundr var i einhveriom stað, oc for Martinus eigi þangat, en þo villdi hann vita, hvat þar gærþise. En
30 þann dag for hann a scipe oc sat i stamme einn saman, sem hann var vanr at leita ser einseto. Þa syndesc engell guþs oc sagði honom alla hlute, þa er gærþose a kennimanna funndenom. En er at var spurt, a hverre tíð kennimanna fundr sia hafði veret, þa reyndisc sva, at a þeim dege hefðe keunemanna fundrenn veret,
35 sem engell vitraþesc Martino, oc þeir hluter a því mote gærver oc mæltar, sem engell sagðe.

38. Enn com maþr til Martinus með dotor sina .xii. vetra gamla, en hon hafði alla ævi omala veret, oc baþ hann Martinum, at hann gevi henne heilso. En Martinus visaþe henne til byscoþa

þeira, er þa varo þar með konongenom, Valentinianus oc Victricius, oc qvat þa heldr en sic slicar iarteiner mega gora. En þeir báþo með honom, at Martinus veiti þat, er hann var beþinn. Þa dvalþe Martinus þat eigi at veita millde, er hann hafði aþr synt litleþeti, oc bað ut ganga allan lyð annan, nema þeir varo efter faðer meyar 5 oc byscopar, þa er Martinus fell a kne til bønar. Síþan vigðe hann víþsmior oc hellte þvi i munn meyionni oc spurðe hana, hve faþer hennar heite. En hon sagðe þat ðegar scyrt. Faþer hennar varð fegenn oc fell til fota Martini, letzc þessa rod dotur fyrst heyrð hafa. 10

39. Kona eins rikismanz sendi Martino viðsmior at vigia i glerkere, þat er hafa þurfti við morgom meinom eþa sotum. En er hann vigðe viðsmioret, þa sa þrestr er hia stoþ, at þat ox undir blezon hans. Oc helt sa craþtr blezonar oc viðsmiors vœxt, unz þat com heim til kononnar. Oc var þa glerkeret fullt, er aþr 15 var oc hafði þo runnit iver keret oc slagnat a clæpi þess er með for. Glerker fullt víþsmiors þess, er Martinus hafþe vigt, var set yver glugg. En sveinn næcverr svipte duki þeim er iver var breidr, oc visse eigi hvat under duginom var. Glerkeret fell a steina, oc brotnaþe eigi heldr en þat felle a enn 20 blautasta dun, oc slagnaþi eigi niþr víþsmioret. Þetta varþ eigi af at-burþ heldr af craþte Martini, þviat bletzon hans mate eigi fyrerfarasc.

40. Lærisveinar Martini foro of bæ næcvern of dag, oc hliop at þeim hundr olmr oc go. Þa mælte einn þeira: «I nafne Martini byð ec þer at þegial!» Þa ðagna(ðe hundr), svá sem tunga 25 være scoren or hefði honom. Eigi at eins vann Martinus sialfr tacn, helldr gærðo oc aþrer marga hlute i namne hans.

41. Avicin(i)anus het iarl grimr oc draggiarn. En hann com of dag i Turons borg, oc varo i fær hans bandingiar marger, er hann hafðe fyrerdemþa til draps eþa til meidingar. En er Martinus 30 fra þat, ða for hann þegar nær miþre not til husa ens grima iarls. En þar svafo allir, oc varo hurþer aftr. Þa stoð Martinus fyrer durom a bénom. En er Avicinianus var sofnaðr, ða vacþe engell guþs hann oc mælte: «Þrell guþs ligr fyrer durom þinom, en þu sefr.» Þa vacnaþe iarl oc callaþe þrel sinn oc sagði, at Martinus 35 var ute fyrer durom oc villde inn ganga. En þrell var syfiaðr oc lauc inne iþre einne hurþo up. En er hann heyrþi til enskes, þa hlo hann at drotne sinom oc qvat hann tolldan vera i dróme oc let engi mann vera fyrer durom, oc qvat eigi mondo kennimenn vaca vilia of nætr. En þat var eþvelt at telia fyrer Aviciniano, 40

oc somnaði hann i annat sinn. Þá com engell at honom oc barþe a honom oc qvat Martinum standa fyrer durom. En er þręlar dvolþo at fara, þá reis iarl up sialfr oc lauc up durom oc fann Martinum oc melte við hann: «Eeki er scylt at męla við mic, veit
5 ee, hvers þu fysece, farðu oc hafðu þeget þat er (þu) biþr, at (eigi) fyrerfare mer guþs reiþe i hemnd þinne. Oc matu þvi trua, at nu hefi (ee) lit scelför veret, apr ee föra sialfr til mals við þic.» Þá let iarl þegar leysa bandingia, oc for hann samdęgris sialfr a braut. En þot hann være grimr i öllom stopom öþrom, þa þorþi
10 hann aldrege siþan at lysa yfir þvi i Turonsborg.

42. Enn com Martinus of dag til husa hans oc sa hann svartan diofol sitia a halse honom, oc bles hann a mot fiandanom. En Avicianianus hugþi, at Martinus gordı ser hafung oc melte: «Fyrer hvi veiter (þu) mer höþung?» Þa sloþi diofull af stoli sinom.
15 En Martinus svaraðe: «Eigi veiti ee höþung þer, heldr enom svarta, er sitr a halse þer.» En iarl var avallt siþan ogrimare en apr, þviat hann scilþe þa, af hvers eggion hann hafði grimr (veret).

43. Bør var sa .i., er a hveriom misserom geyrði hagl, þat er ökrom spilte. En sa het Auspicius gøfugr maðr oc truaþr vel,
20 er mest mein varþ at hriþ ðessi. Sia for at finna Martinum oc sagði honom vandreþi boiarmanna oc baþ hann fulltings. En Martinus baþ oc gat þat at guþi, at mannege varþ mein at þeire (hriþ) i þvi heraðe a þeim .xx. vetrom, er Martinus lifðe siþan. En a þeim misserom er hann andaþise, þa com in sama hrið i
25 heraðet, þviat allr heimr gret andlat hans, en fagnaþe life hans.

44. Støpull ramgor stop i einom castala¹, en i þeim støple ovanverþom sat scurþgøð a stole. En Martinus bauð presti, þeim er i þvi þorpe var, at briota støpulinn. En sa het Marcellus. En er Martinus com þangat i annat sinn, þa avitaþi hann prestenn of
30 þat, es scurþgøðet var eigi brotet. En Marcellus talþe torvellt at briota stopolinn oc qvad eigi ostyrkia munca mega þvi afla, er trauc mundo allsterker riþerar. Þa snørese Martinus til ens truasta fulltinx oc var a benom alla not. En at morne com veþr, þat er allan braut stopolenn til iarþar.

45. En gorpise annarr hlutr slicr i öþrom stað, þa er Martinus villdi briota støpul mikinn, þann er scurþgot var i, oc mate hann eigi. Þa snørise hann til bonar at vanda sinom. Oc var þa seinn elldligr støpull falla af himne i höfud scurðgøþeno, oc leyste i sundr allan inn heiþna støpul moldo smøra.

46. En er sagt fra Martino eftir evangeliu dæmom, at kona .i., su er bloþros hafði, toc heilso þegar, es hon snart við clæþi Martini.

47. Haugormr screiþ of æ a mot Martini oc lerisveinom hans. Þa mælte Martinus: »In nomine domini scriþv aftr, ormr!« 5 Þa snøre ormrenn for sinne oc hvarf aftr. En er aller undroþose iartein þessa, þa felde Martinus tar oc melte: »Ormar hlyða mer nu, en menn vilia eigi hlyða.«

48. Martinus var vanr at eta fise a pascadogom. En hann spurþe litlo fyrer matmal, ef fiser vøre til buenn. En diacn, sa 10 er fozlo munca varþveite, sagði, at hann hefði (engi) fise tekinni a þeim morne¹, [oc eigi heldr þeir] menn, es vaner varo at selia fiska. Þa melte Martinus við diaknenn: »Farðu oc legg net þit, oc mon fiskr coma.« En scamt var til ar fra munclive. Þa fóru 15 fleire muncar til ar oc væto goðrar veiþar, er Martinus bauþ at fiskia oc þurfte hann sialfr² at hafa. En þegar es diaknenn lagði net, þa dro hann mikenn lags at eno fyrsta varpe, oc for hann heim glaðr til munclifs.

49. Maximus var goðr konongr at øþro, en hann var teldr af raþom kennimanna, þeira er² rögðan hefðo oc raþenn þann 20 mann, er Priscillianus het, þann er þeir tölþo villomann. En konongr helt hendi iver þeim, at engi þorðe at saca þa of dauþa Priscilliani. En(n) hafði konongr sva stofnat at þeira raþe at senda rikismenn a Ispanialand til þess at bana villomennom. En þat var iflaust, at marger goþer menn mundo verþa drepner i scalm- 25 ølld þeire, þviat þa var meirr dæmt at alite eþa at buninge en at retre raun. Fyrer slicom næþsyniom oc morgom auþrom, þeim er langt er at tina, þotese Martinus ørendi eiga við konong. En er byscopar frogo, þeir er (i) borgenne varo, þangatfer Martini, þa ugðo þeir þat einna mest, ef hann qveme, at hann mendi 30 røkia gera tiþagerþ þeira, oc mendo þar marger aðrer eftir (snua) siþan. Þa reþo þeir þat konongi at senda liþ a mot Martino oc lata hann eigi coma innan borgar, aðr hann héti at hafa frið við byscopa, þa er þar varo fyrer. En er hann com, þa het (hann) at coma með Cristz friþe, oc var honom þa lovat innganga. En 35 hann gec þeygi i tiþagerþ með byscopom, helldr var hann of nøtr a bénom i kirkio. En þat var mest eyrendi hans við konong at biþia friþar iærlom .ii. Narsede oc Leucadio, er fyrer konongs reiþe urþo, þviat þeir hefðo veret i andscota flocce hans. Þat var annat

¹ forne *Cd.* ² oc *Cd.*

eyrendi Martini at stofva herför, þa er stofnot var til Ispanialandz, þviat sva mildr var hugr hans, at hann vilde eigi at eins cristnom mænnom forþa, þeim er i þeire soen mændo falla, heldr vilde hann biarga siolfom villomænnom. En konong dvalþe of dag oc annan at veita þat, er hann var beþenn¹, þviat hann var fegiarn, oc sa hann til fiar þeira, er hann hafði reiþe a castat. En er Martinus gec eigi i tiþagørð með byscopom, þa como þeir scialvandi fyrer konong oc sөгðose fyrerdæmþer oc qvaþo eigi konongi soma at hliþa(!) ðess manz orþom, er eigi at eins veite sciol villomænnom, heldr hemndi [hann þeira, kello]þo eke veit i dauþa Priscilliani, ef Martinus seyldi hefna hans. Siþan baþo þeir konong með tarom, at hann nøte rikis sins i gegnu honom, oc reþo þeir umb at telia Martinum með villomænnom. En þot Maximus veite² of lið øþrom byscopom, þa vissi hann þo, at Martinus var øllom þeim helgare sva oc goþom siþom, oc leitafi hann annarra raþa en þeir kendo. Ok heimti hann Martinum til mals við sic oc qvade hann bliþliga oc sagþe villomenn dæmþa vera heldr at lögom af domendum en af roge kennimanna, oc qvat hann engva soe til þess at røkia tiþagørð þeira, þar er kennimanna fundr var atr fyrer litlu, oc var einn at eins sa er þessa byscopa fyrerdø(m)þe, en aller aðrer tølþo ða saclausa. En er Martinus scapaðisc(!) eki við orþ þessi, þa reidese konongr oc (gec) fra oc sende þegar menn at lata bana þeim, er Martinus bað fyrer. En er Martinus fra þat, þa for hann þegar til konongs hallar of not oc het at ganga i tiþagørð með byscopom, ef konongr geþi frið iorlom oc tøkise eigi herför til Ispanialandz. Þa veite konongr Maximus þegar allt þat er Martinus baþ. En inn þriþia dag þaþan fra var ætlat at vigia byscop þann er Felix het, sa var heilagr maþr oc vinr guþs. Þann dag gec Martinus i tiþagørð með byscopom, oc eþlaþe hann ser þat betra vera en biarga eigi þeim, er til bana varo leider. En inn næsta dag eftir for hann a braut or borgenne a heimleip oc var oglapr oc iþraðise, er hann hafði blandase i samlage þeirra, er honom þote røkiande vera. En er hann sat einn saman oc var hryggr of þessa søc, en færonotar hans varo gengner fyrer a leið, þa com angelus dei at honom oc melte: »Soc er til þess, er þu ert oglapr, en þu mater eigi annan veg leysa or þesso vandreþi. Tac þu traust oc endrbot craft þinn, at eigi faer þu scaþa dyrþar.« Fra þeire tiþ var Martinus varr umb sic, at eigi blendise haun siþan i samlage slicra kennimanna. Sextan vetr lifðe hann siþan oc com til enskis keunimanna fundar siþan.

En ef honom varþ næcque torveldra at geva siucom mœnnum heilso, en hann ate vanþa til, þa sagði hann sva með tarom, at þat mincaþi craft hans, er hann gec i tīþagerð með þessom byscepom fyrer næþsyniar. En þo endrbœti bratt með fullu vercaupe þann craft, er mincaþr var of stund, at þat var siþan, er oþr maþr var leidr til hus hans, oc varþ heill aþr hann com allt at durom.

50. Enn varo menn a sæ stader, oc gærþi hriþ at þeim, oc varo þeir ða i miclom hasca. En þar var .i. caupmaþr ætscaþr af Egiptalande, oc var enn ða eigi scirðr, sa callaþi oc mœlto: »Guþ Martini, biargðu oss!« Þa stœþvadiſe hriþen þegar, oc toco þeir hoþn, þa er þeir villdo, en inn heipne tru.

51. Licontius het .i. gœfugr maþr oc trufastr, er com at biþia Martinum fultings, þa er micel sot com inn i hus hans, oc logo siuc flest œll hiu hans. En Martinus sagði torvelt vera at gefa heilso, þvi at hann mate þat scilia, at guþs raþning barði þessa menn. Þa fastaþe hann oc var a bœnom vico alla samfast, oc leþ eigi af at biþia, aþr hann gat þat, er hann bað. En er Licontius rœnde craft bœna hans, þa com hann oc sagþe heil œll hiu sin, oc færði Martino hundrat marca silfrs. En hann rœþe eigi þa giœf oc toc, þviat hann hafði með þvi fe œllo leysta herleida menn yr høftum, (aþr) en þat qveme heim til munclifes hans. En er hann var beþinn at nyta ser nacqvæt af fe þvisa til atvinno munca, þa svaraði hann: »Fœþe kirkian oss oc clæþi, oc ver scolom enskis framarr girnase.«

52. En sat Martinus .i. uti umb dag fyrer huse sino, oc sa hann a gnipo næcverre .ii. diofla, oc hlogo þeir oc mœlto: »Heill sva, Brietius, heill sva!« Þviat þeir visso, hverri œþe þeir ioso i briost honom. En scamt var at biþa, unnz Brietius com þar sva oþr af eggion diofla, at hann gœte traute handa sinna; hafði hann brugþit lit fyrer reiþe oc spio up morgom meimœlom a Martinum. En Martinus hafði avitapan hann inn fyrra dag of marga ohlyðne, þa er hann hafði gœrva. Slicom avitom reidese Brietius oc melte mart osœmt, oc sagði hann sic betra vera en Martinus, þviat hann qvatse i munclife fœdr oc nema a boc, þegar er hann cunni scilia, en Martinum qvat hann eigi mega þess sialvan dylia, nema hann hafði riþere veret oc .xviii. vetra gamall, aþr hann vœre scirþr. Enn þegir hann eki, oc berr fyrer augom honom hverscœyns sionhverfingar. Slic sva mœlto Brietius oc mart annat verra, þat er þegia er betra en fra at segia

II.

(Cd. 235 folio).

Her byriaz upp Marteins saga.

Martinus var ættadr af Ungeralandi ur kastala þeim, er Sabarí 5
ria er kalladr, en hann var æ Lyngbarda landi fæddr. Frændr
hans voru gaufgir ath þessa heims tign ok þo heidnir. Fadir
hans var riddari fyrst en sidan hofdingi þeira, siolfr fylgdi hann
ok riddara syslu i æsku sinni um daga Constantini konungs en
sidan Juliani keisara. En þeiri syslu fylgdi hann eigi viliandi,
10 þviat hann fystizt þegar guds þionustu æ ungum alldri. Þa var
hann .x. vetra gamall, er hann for til kirkiu ok tok primsingh(!)
at usatt frenda sinna, ok snerizt þegar allr til guds þionustu. En
er hann var .xii. vetra gamall, þa fystizt hann at fara i eydimork,
ok þat mundi hann gera, ef honum bannadi eigi ostyrkt alldrs
15 hans. En þo var hugr hans ævallt annattveggia i munklif eda
kirkiu, ok barst hann þat fyrir æ ungum alldri, er hann let
fram koma, þa er hann var ellri. En er konunga bodord varo
þat, at gamalla manna synir veri teknir til riddara syslu, þa var
Marteinn til þeirar atferdar tekinn, þa er hann var .xv. vetra, þviat
20 fodur¹ hans var oþeckt æ um tru hans, ok þvi selldi hann fram.
Martinus hafdi at eins einn þræl i syslu med ser, ok þionadi hann
honum þo optar ok dro skoklædi af honum ok þerdi fetr hans, ok þeir
attu mat saman. Þria vetr var hann i riddara syslu, adr hann var
skirdr, ok var hann allra þeira synda hreinn, sem þeire syslu ero opt
25 vanar at fylgia. Mikil var godgirnd hans ok ast vid laugunauta
sina, ok þolinmædi hans ok litileti var umfram manligan hatt.
Sva sparliga neytti hann fædu, at hann þotti þa þegar² helldr
munkr en riddari. Af sliku unnu honum allir riddarar, þeir sem
honum fylgdu. Eigi var hann enn þa skirdr, en þo gerdi hann
30 heilög verk, þviat hann dugdi voludum, en veitti hialp þurfund-
um, fæddi hungrada en klæddi kalua. Eki hirdi hann ser af
malunum nema hvers dags fæslu ok klædnad, ok mintizt þegar
gudzspialls bodorda, at hann bar eigi æhyggiu dag fra degi æ
iardligri atvinnu.

35 2. A nockurum degi um midian vetr, þa er frost var sva
mikit, at marga menn kol til bana, mætti Martinus voludum
manni klædlausum i borgarhlidi. En sa bad gefa ser klædi þa

1 fadir Cd. 2 var tilf. Cd.

menn, er æ mot honum foru, ok lidu allir umfram. Þa skildi Martinus, at gud hafdi honum þenna hugat, er adrir veitti eigi miskunn. En hvat matti hann gefa, þar sem hann hafdi ecki nema klædi þau, er hann stod i, þviat hann hafdi veitt allt annat aumum monnum. Þa bra hann sverdi, þvi er hann var gydr, ok reist i sundr mauttul sinn i midiu, ok gaf halfan þurfamanninum en halfan skryddi hann sik. Þa toku sumir ath hlæia ok kalla hann aflettan(!) ok stuttbuenn. En sumir komuzt vit, þeir sem heilla hug höfdu, er þeir gerdu (eigi) slik verk, þar sem þeir mattu vel klæða enn valada, sva ath þeir væri onoktir eptir. En Martinus, er (hann) var sofnadr ena nestu nott eptir, þa sa hann Krist siolfan kleddan þeim mauttuls hlut, er hann hafdi enum fatæka gefit. Sidan heyrði hann drottin sva mæla vid eingla, er hia honum voru: »Martinus primsigndr at eins skryddi mik þessu klædi.« En hann hofzt eigi til iardligrar dyrdar af þessi syn, helldr var hann þvi litillatari sem hann kendi guds miskunn meiri i sinu verki. En hann tok þa skirn, er hann var .xviii. vetr gamall ok fyrirlet eigi þegar riddara syslu, þviat hofdinghi, sa er fyrir var lidinu, bad hann þess ok het honum þvi, ath (hann) mundi fyrirlata alla veraldar syslu litlu sidar. Af þvi dvaldizt Marteinn tvo vetr sidan i riddara syslu at nafne ath eins, en hugr hans var allr æ himne.

3. Julianus keisari samnadi lidi i borg þeiri er Vangianum heitir, þa er vikingar heriodu æ Frakland, ok tok hann at veita heidfe riddorum sinum, sem vandi er til, adr til orrosto er farit. En þa þotti Martino maklig tid at radaz fra riddara syslu, en hann etladi ser eigi rett at taka heidfe, at hann færi eigi til orrosto, ok mælti sva vid konunginn: »Hingat til hefi ek þer þionat, en nu lofadu mer at þiona gudi. Taki sa heidfe þitt, er beriazt vill med þer, en ek em Kristz riddari, ok er mer eigi lofad at beriazt.« Þa reiddizt Julianus ok kvad Martein af hugleysi fordazt orrosto, en eigi af tru. Martinus svaradi ohreðdr ok mælti vid konunginn: »Ef þu kennir þetta hugleysi en eigi tru, þa man ek æ morgin ganga vopnlauss i fylkinghu i gegnum lid ovina vorra aurggr i nafni drottins Jesus Kristz krossmarke skryddr en eigi skilde ne hialmæ.« Þa tok Julianus ok let taka Marteinum ok vardveita ok villdi reyna, hvart hann mundi gera þat, sem hann hafði heitið. En annan dag komu sendibod konungi til satta ok þraut orrostona, þviat þeir menn gengu æ hond konunginum. En um þat ma eigi efa, at sia sigr var veittr af benum

Marteins, ath hann þurpti eigi vapnlaus at fara til orrosto, þo at gud metti vel hlifa þar vin sinum vapnlausum. En sa var helgum manni semstr sigr, er eigi fylgdi manna drap.

4. Sidan reðz hann fra riddara sýslu ok sotti heim Ylarium
 5 byskup i Peituborg ok dvaldizt þar nockura stund. En Ylarius
 byskup villdi hann þar leingi dvelia ok bad hann taka diakns
 þionustu. En Marteinn taldi við þvi ok lezt þess overdr vera.
 Þa skildi Ylarius byskup, at hann mundi Martein i þeim einum
 (t)engslum binda mega, er eigi yxi iardlig metordh vid þat, ok
 10 gaf honum þa vigslu, at hann veri exorcizta, þat er sera diofla
 fra odum monnum. Sidan var Marteinn mintr æ þat i svefni, at
 hann feru til frenda sinna ok kendi þeim tru retta. En er byskup
 lofadi honum þat, þa bad byskup, at hann skyldi til (hans) fara,
 þa er hann hefði lokit eyrendum sinum. Marteinn fór æ brut
 15 ogladr ok sagði sva bróðrum, ath (hann) mundi morgum meinum
 at mæta i faur þeiri, sem sidan [fann hann r. Þa er hann kom
 suðr um haf ok fiall, metti hann illvirkium, ok reiddi einu þeira
 auxi ath honum, en annarr þeira stoðvaði ok tok við. Þa voru
 hendr hans bundnar æ bak aptr, ok var hann selldr einum þeira
 20 til varðveizlu. En sa leiddi hann fra öðrum monnum ok spurdi,
 hvat dreingia hann væri. Hann svarar ok kvezt kristinn vera.
 Þa spurdi hinn, ef hann hreddizt. En Marteinn svarar ok kvezt
 allðri iafnauauggr vera sem þa, þviat (hann) vissi, at guds misk-
 unnu mundi fylgia honum i hverri freisni, en hann lezt meirr
 25 harna illzku illvirkians, er overdr var guds miskunnar. En er
 Marteinn taldi tru fyrir honum, þa tok sa tru ok fylgði honum æ
 gautu ok bad hann bidia fyrir ser til guds, ok lifði hann sidliga
 ævalt sidan ok gerðizt munkr. En er Marteinn kom til Meilans-
 borgar, þa kom fiandi a mot honum i manz likama ok spurdi,
 30 hvert hann færi. Marteinn lezt þangat fara, er drottinn sendi
 hann. Fiandinn melli vid hann: «Hvad sem þu gerir eða hvert
 sem þu ferr, þa mun fiandi standa æ mot þer.» Marteinn svaradi
 með spamanz roddu: »Drottinn bergr mer, ok mun ek eigi hræd-
 azt ofrid manna.« Þa flyði ovinrinn sva sem skuggi fra augliti
 35 hans. En Marteinn fór sva sem hann hafði faur sina gert, ok
 leysti moður sina fra heidni, en fadir hans gerði eigi ath snuazt
 fra villu. En þo hurfu marger eptir kenningum hans ok toku
 tru. En þa var Arrius villa kunnuzt um allan heim, en (er) Marti-
 nus var sva einn svo miok þeira manna, er þordu i gegn at mæla

villumni, þa vard hann ok einna mest fyrir ofridi villumanna, þvi-
 at hann var vaundum bardr æ einu moti ok rekinn æ braut ur
 borginni, ok for hann þa til Langbarda landz. Þa hafdi ok villan
 magnazt æ Fraklandi, ok var Ylariu(s) byskup rekinn æ brutt af
 byskupsstoli sinum til utlegdar. En er Martinus fra þat, þa for 5
 hann til Melansborgar ok var þar i munklifi. Þa vard hann
 klandradr af villumonnum, ok toku þeir hann um sidir æ brutt or
 borginni. Þa for hann til eyiar þeirar, er nefnd er Gallinaria, ok
 fylgdi honum prestr einn þangat, ok lifdi hann þar vid grasaretr.
 En er hann fra, at konungrinn hafdi leypt Ylario byskupi at fara 10
 heim til stols sins, þa for hann norðr um haf til Fraklands, ok
 tok Ylarius byskup feginn vid honum ok gerdi honum munklifi
 skamt fra borginni.

5. A þeiri tid kom einn prinsigndr madr þangat ok villdi
 nema at Martino kenningar ok goda sidu. En er hann hafdi þar 15
 fa dagha verit, þa tok hann ridusott ok vard braddaudr, adr en
 hann hefdi skirn tekit. En Marteinn var eigi heima, en (er) hann
 kom heim, þa la lik hins dauða i husi, ok stodu þar yfir hryggvir
 brædr. Þa bad Martinus adra ut ganga or husinu, en hann lauk
 aptr dyrum ok fell til benar hia likinu. En er hann hafdi leingi 20
 æ bæn verit, þa skilldi hann, at kraptr heilags (anda) nalgadizt,
 ok reis hann upp af bæn sinni ok beid sva guds miskunnar. En
 eptir tver stundir tok inn daudi at hrærazt ok hof upp augu sin.
 Martinus gerdi gudi þakkir ok mælti sva hatt, at hinir heyrdur, er
 uti voru, ok gengu þeir þegar inn, ok sa þann lifa, er þeir gengu 25
 fra daudum. En sa tok þegar skirn ok lifdi marga vetr sidan, ok
 var þat enn fysti kraptr Marteins. En hann sagdi sik leiddan
 vera fra likam fyrir domstol ogurligs domanda, ok var sidan dæmdr
 til myrkra stada. En þa sogdu .ii. einglar domandanum, at þar
 væri sa madr, ær Marteinn bad fyrir. Þa baud domandinn þeim 30
 enum somum einglum ath leida hann aptr, ok var hann sva aptr
 gollinn Marteino til lifs. Þa tok nafn Marteins at kynnazt, ok
 liktist hann postolum guds i iartegnum.

6. Þa er Marteinn for um dagh um akr eins audigs manz
 ok gaufugs at veralldar metnadi, heyrdi hann grat ok hareysti 35
 mauna mikla. Þa nam hann stadar ok spurdi, hvi gratr sea
 gengdi. En honum var sagt, at þrell einn hafdi heingdan sik i
 snoru ok spillt ser. Þa gek Martinus inn i hus, þat er likit læ,
 ok fell æ kne til bænar ok bad leingi fyrir enum dauda. En þa
 tok sa at lifna ok hof upp augu sin ok leitadi vid at risa upp. 40

Þá tok Martinus í hond honum ok setti æ fetr hann, ok gekk hann utt ur husinu með honum fyrir alþýðu.

7. Síðan va(r) Marteinn bedinn at taka byskupsdom í Turons borg. En eigi var auðvelt at koma honum æ brutt ur munklifi sinu. Þá sagði einn borgarmadr mikla sott konu sinnar ok fell til fota Martino ok bað hann koma at gefa heuni heilsu. En er hann fór, þá somnudz saman borgar(menn) æ gotu hans ok leiddu hann til borgarinnar ok heldu vörð æ honum. Þá var mikill manifoldi kominn innan herads¹ ok utan herads manna. Allra var einn vili ok eitt ælit, at Marteinn veri makligastr at vera byskup, ok sa lydr veri sæll, er slíkan kennimann hefði. En þeir voru sumir ok þó fair, er (melltu) því í gegn ok toldu hann liotan at æliti ok herfiligan ath buningi ok fyrir þær sakir omakligan ath vera byskup. En þeir er rettu radi fylgdu, hlogu² at þeim ok qvodu þá lofa Martein, þá er þeir villdu lasta hann, er³ þeir mattu ekki annat finna til aleitni honum en ælit hans ok buning. Sa byskup er nefndr Defensor, er mest stod í gegn alþýðu vilja um þetta mal. En hann varð þunghliga fyrir rekinn með spamanz ordum, þviat sa matti eigi komast til at lesa í ottusaung fyrir þrauninghu manna, er lesa skyllði. Þá tok sveinn nokurr upp salltara ok saung verss þat, er hann fann fyst: Ex ore infancium, en sva mælið í verssinu: Af munni barna ok u(ng)mennis gerir þu þer lof, drottinn, í gengn ovinum þinum, en þu eydir ovinum ok Def(ens)orem. En er þetta var sungit, þá gerðizt romr af alþýðu, ok skomudz motmælendr, en allir talldu at guds ræði þetta verss radit ok sungit, at ovinr þeira Defensor heyrði vitni versins, en af ungmennis munni hófst guds lof yfir Marteini.

8. En er Martinus hafði vigslu tekit, þá var lif hans at ollo ædra, en mer megu ordum skyra; en sama var stadfesti ok litileti hans hiarta, sem adr ver(it) hafði, ok enn sami fatabuningr⁴ hans, en hann var sva fullr skynsemi ok miskunnar, at hann varðveitti byskups tign ok fyrirlet hvergi munk(s) litileti. Eingi tunga ma skyra hversdagliga hattu hans ok athferð ok stadfesti í verkum ok vokum, bænum ok faustum, þviat eingin var su tíð, er eigi veri hann at guds verki, utan þat er líkamligs edlis nauðsyn skyllðadi hann til at matazt eda sofa. Alldregi leið su stund, at eigi væri hann annattveggia æ bænum æða sæi æ bekr. En þott hann gerði annat nokut, þá hvarf alldri hugr hans fra benum. Eingan mann fyrirdemdi hann ok eyngan vællti hann ok aungum launadi hann

40 1 heradas *Cd.* 2 hlöpu *Cd.* 3 en *Cd.* 4 fotabuningr *Cd.*

illo illt. Sva mikla þolinmæði hafði hann við meingerdir, at hann hefndi alldri, þott ogaufgir klerkar mællti i mot honum, ok tok hann aunga þionustu af þeim fyrir þa sok. Eingi madr sa hann hlæia ne syta ne reidan vera, avallt var hann med enum sama hug ok enu sama æliti, ok syndi hann himnerska glædi i andliti. 5
 Alldregi hvarf Kristz nafn fra munni hans, ok alldri var annat i hiarta hans en fridr ok milldi ok miskunn. Opt var hann vanr at grata syndir ovina sinna ok bidia med tarum fyrir þeim, er aleitudu við hann. Nockura stund atti hann hus nær kirkiu, en er honum leiddizt alþydu þyss, þa setti hann munklifi sitt tvær 10 milur fra borginni. En sa stadr var leyniliga kominn, ath kalla mætti eydimork, þviat fialsgnipa brautt gekk ath audru megin, en æ fell audrum megin¹ hia, su er Liger heitir, en einstigi mikit var þraungt einum megin ath ganga til munklifsins. Þar let Martinus gera ser hus ur vidi, ok sva margir adrir munkar, en 15 sumir holudu innan gnipuna² fialsins ok gerdu ser hus i biargit; .lxxx. lærisveina hans, þeira er lifdu eptir hans godum dæmum, voro þar med honum; eingi þeira eignadi ser audæfi, allir attu þeir allt ser saman. Aungum þeira var lofad at kaupa neitt æda selia, eingi var sysla aunnur framin, nema nockurir menn ritudu 20 bækr, ok voro þo unger menn einir til þeirar syslu valdir, æn adrir voru ævallt æ bænnum. Faliga gengu þeir utt or husum sinum, nema þeir gengu til kirkiu. Allir Hofdu þeir eina fæzlu ok eigi fyrr en eptir non. Eingi bergdi þar vini, nema siukr veri³. Margir gerdu ser klædi ur ulfallda hari, en þeim virdizt til syndar 25 allr blautari bunaðr. Þeir voro margir, er sæliga (voro) uppfæddir i æsku, en þa helldu sic til sidlætis ok þolinmæðiz. En þeir urdu margir byskupar sidan, þviat eingin var su borg eda kirkiusokn, at eigi villdi hverr velia ser kennimenn ur munklifi Marteins.

9. Stadr var einn eigi langt fra Turons borg, sa er menn 30 hugðu þar vera grafna pislarvotta guds, þviat þar Hofdu enir fyrri byskupar kirkiur latid gera ok alltari. En Marteinn gerdi eigi trua diarfliga oreyndu, helldr spurdi hann gamla menn ok spaka at, ef þeir vissi, hverir þar veri pislarvottar guds grafnir eda hverri tid hefði þeir pindir verit. En er hann (m)atti einskis viss 35 verda af þessum, þa sa hann við nokura stund at koma þar, ok lastadi hann eigi tru þa, er hann vissi eigi nema rett veri, en hann fulltingdi eigi alþydu æhuga þessum, er hann vissi eigi, nema villa væri. Sidan for hann um dagh famennr til þess stadar, ok

1 magrin Cd. 2 fialsgnipuna Cd. 3 yrði tilf. Cd.

stod leingi a leidinu ok bad, ad gud skyllði syna honum, hvern sa veri, er þar veri grafinn. Þa snerizt hann til vinstri handar [ok leit þar standa¹ herfiligan skugga; þa fylgdi hann þessum ath segia [nafn sitt ok atferd². En sa kvezt illvirki verit hafa ok drepinn fyrir glepi sina ok lezt ecki eiga med pislarvottum guds, þeim er i eilifri dyrd voru, en hann i eilifum pislum. Allir heyrdu þeir malit, en eingin matti sea þann er mællti nema Marteinn. En hann sagði, hvat hann sæ, ok let braut fera kirkiuna ok alltarit ur þeim stad ok leysti sva lydinnu fra villu.

10 10. Þa er Marteinn for um dag leidar sinnar, metti hann monnum þeim, er foru med lik heidins manz nokurs til graptar. En er hann sa langt til, þa nam hann stadar ok vissi eigi, hvad lid þetta var. Ok er hann sa, at þorpkalla lid var, ok þat at vindr skok duka, þa er breiddir voru yfir likit, þa hugdi hann, at 15 þeir feru med blot, þviat þorpkallar voro opt vanir at bera skurgod um akra sina. Þa gerdi Marteinn krossmark æ mot þeim ok bad þa nidr leggja byrði sina, er þeir foru med, ok ganga eigi fram ur þeim sporum, er þeir stodu. Þa stirdnadu þeir fyst, sem at steinum yrði; en þeir leitodu vid at hrera sik ok mattu eigi 20 ganga fram, sneruzt i hring, unzt þeir logdu nidr likit, ok leit hvern til annars ok sazt a, ok vissu eigi, hvad þeim var ordit. En er Marteinn sæ, at likmenn voro en eigi blotmenn, þa gerdi hann enn krossmark fyrir ser ok eptir þeim, ok leypdi þeim at fara med likit þangat, sem þeir villdu. Þa stoddvadi hann for 25 þeira, er hann villdi þat, en þa leyfði hann þeim at fara, er hann villdi þat.

11. Enn villdi Marteinn i þorpi nokuru hoggva upp tre mikit, þat sem blotad var. En blotmenn bonnudu honum at hauggva 30 treit. Þa taldi hann tru fyrir þeim ok kvad guddom vera æ himnum en eigi i trenu, ok let hann þeim gegna at haugva treit, sem dioffi var eignat³, en trua æ þann gud, sem hann trudi ok pionadi. Þa svaradi einn þeira, sa er diarfastr var: «Ef þu hefir naukurt traust undir gudi þinum, þeim er þu gaufgar, þa munum ver siolfir hoggva treit, en þu tak vid því, þa er þat fellr, ok man 35 þik þat ekki saka, ef gud þinn er med þer, sem þu segir.» Martinus kvat (sva) vera skylldu, þviat hann hafði allt traust undir gudi. Þeim skildaga iatudu allir, þeir sem hia voru, ok virdu litils skada tresius, of þeir mætti fella ovin blota sinna. Sidan bundu þeir Martein ok settu hann undir treet, þar er aullum þotti ein-

40 1 [mgl. Cd. 2 [rettet; þessum nafn sitt sins ok atferdar Cd. 3 eignar Cd.

synt, at þat mundi falla æ hann, ef upp veri hoggvit. Þa hioggiu(!) þeir siolfir treit sitt ok voru gladir. En munkar stodu margir ok sa til um langan veg. Þa er treid tok at falla, þa hrædduzt munkar ok tyndu aullu trausti ok aurvæntu Marteino lifs. En er treit brazst ok reid ofan at honum, þa hof hann upp hond sina ok 5 gerdi krossmark a mot. Þa var sem vedri lysti i moti treno, ok fell þat æ annan veg af þvero fra því, sem blotmenn hugdu, ok var þeim vid sialfan vada, er adr þottuz vera i auruggum stad. Þa glupnudu heidnir menn af iartegnum þessum; en munkar felldu tar fyrir fagnadi, ok lofudu allir saman nafn drottins Jesus Kristz. 10 Aa þeim degi toku flestir allir tru, þeir sem adr voru i því heraði heidnir. En adr Marteinn kom þangat, voru faer eda nær aungvir þeir menn, er Kristz nafn kynne i þeim heradum. En af godum dæmum (ok) iartegnum hans hefir nu þar trua magnaz, sva at eingi stadr er nu sa þar, at eigi se i hverium kirkiur eda munk- 15 lifi. Hann let gera kirkiur eda munklifi þar, sem hann braut nidr hof eda horga, hvar sem stodu.

12. Þat var æ einum bæ, þa er Marteinn var at brenna hof eitt, at elldi laust i hus þat, er æfast var hofinu. En er Marteinn fann þat, þa ste hann upp æ husit ok þekiu hussins skyndiliga 20 ok rann æ mot loganum. Þa matti þar sea undarligan hlut, er i moti gegzt(!) vindr ok elldr. En sva gerdizt af krapti Martini, at elldrinn nadi þat eitt at brenna, er honum var lofat.

13. Enn villdi Martinus briota eitt ægett hof æ einum bæ, en fioldi manna stodu i moti honum ok raku hann æ brutt med 25 mikilli meingerd. Þa for hann til næsta bæiar ok fastadi þar ok vakti sex degr, sat i molldu ok bad til guds, at kraptr Kristz breyti(!) hof þat, er eigi nadu menn at briota. Þa syndizt honum tveir einglar sva sem riddarar vapnad(i)r ok skialdad(i)r, ok letuzt sendir af gudi ad stodva heidit lidit ath veita Marteini fulltingh, 30 at eingi ban(n)adi honom ath briota hofit. Þa hvarf hann aptr til beiarins ok braut hofit allt til iardar ok aull skurgod þau sem inni voru. En er heidnir menn stodu ok sa æ ok þorðu eigi i gegn ath gera, þa fundu þeir, at guds kraptr hafdi skelpda þa, svo at þeir þorðu eigi at gera i gegn byskupi, ok toku flestir allir tru 35 ok lofudu gud, en neittu skurgodum, þeim er hvarki ma biarga ser ne ædrum.

14. Þat var enn æ audrum bæ, at Marteinn braut hof, þa þusti at honum fioldi heidinna manna, ok einn þeira, sa er diarfastr var, bra sverdi ok villdi hoggva til hans. En er sa hof upp 40

hendrnar ok reiddi sverdit at honum. þa fell sa æ bak aprtr ok vard hreddr fyrir guds krapti ok idradizt glæps síns.

15. Þessum líkr hlutr gerdízt enn i audrum stad; þa er Marteinn braut skurgod noekut, þa villdi blothofdingi einn leggja saxi æ honum. En er sa lagdi fram saxinu, þa hvarf bladit ur heptinu ok fanzt alldri sidan. Þat (var) opt, þa er blotmenn ok heiduir menn bonnudu honum at briota hof sin eda skurgod sin, þa gat hann sva talat fyrir þeim ok synt þeim lios sannrar truar, at þeir brutu siolfir skurgod sin ok hof. Sva var hann mattugr
10 at greda siuka menn. at miok svo kom sa eingi siukr madr til hans, er eigi tok þegar heilsu.

16. Mær ein var siuk i Treveris borg ok matti sik til einskiz hrera ok var odaud at eins; en frendr hennar stodu yfir henni, þa er hun var ath bana komin. Þa var ok sagt, at Marteins byskups
15 var þangat von. En er fadir hennar fra þat, þa rann hann þegar til kirkiu, þar sem Marteinn byskup var inni, ok nokurir adrir byskupar ok margr lydr; þa fell inn gamle madr til fota Martino ok mælti vid hann: «Dottir min mun deyia, nema þu komir ok blezer hana, þviat nu er henne verra lif en daude, er ænd er i
20 briosti hennar, en likame hennar daudr sva miok; en ek treystumzt, at hun ma lifua, ef þu bidr fyrir henne.» Marteinn svarar ok lezt eigi hafa krapt þann ne verdleik, at hann metti iarteinir gæta af gudi framar en adrir byskupar. þeir er þa voru þar. En fadir meyarinnar bad þess at meirr, ok byskupar badu med honum, at
25 Marteinn kæmi til hennar. En er hann kom þangat, þa stod flokkr manna mikill fyrir dyrum ok beid, hvat guds þrell mundi gera. En hann geck til bænar, sem hann var vanr i slika þurpt ok fell til iardar. Sidan vigde hann vidsmior ok helltti i munn meyiunni. En hun tok þegar mal sitt ok styrktizt ok reis upp æ fetr sina i
30 augliti allz lyds.

17. A þeire tid erdizt þrell rikismanz, þess er Tetradius het. En er Marteinn var bedinn at leggja hendr yfir hann, þa bad hann þann leida til sin. En hann matti æ anga lund þadan koma ur husi því, er hann var inni, þviat hann beit til þeira, er
35 þangat komu. Þa fell Tetradius til fota Martino ok bad hann siolfan koma til hus þess, er þrellinn var inni. Martinus lezt eigi fara mundu til hus heidins manz, þviat Tetradius var enn heidinn þa. En hann het at trua a Krist, ef Martinus kemi at reka ohreinan anda fra þælnum. Þa for Marteinn at leggja hendr yfir
40 hofut enum oda ok rak fra honum ohreinan anda. En Tetradius

trudi æ hinn (helga) Krist ok var þegar primsigndr, en litlu sidar skirdr, ok gofgadi ævallt Marteinn med astarhug.

18. Þa er Marteinn gek um dag til hus eins bonda, nam hann stadar, er hann kom at dyrum, ok kalladiz sea hræðiligan dioful i gardzhlidi, ok mællti, at hann skyldi i brutt fara. Þa tok ohreinn andi ath eða einn mann af hium bonda. En sa tok þegar ath grenia ok gnista tønnum ok bita til manna. Þa hrædduzt þeir, er hia voru ok i nand, ok flydu. En Marteinn for æ mot honum ok bad hann standa kyrran. En sa nam stadar ok greniadi ok gapte munne. Marteinn retti fingr sinn i munn honum ok mællti: «Bitt þu nu, ef þu matt nokkut.» En enn odi gapti munnum þess at meirr ok þordi eigi ath bita hondina helldr en þar væri gloanda iarn. En er ohreinn andi var nefndr æ brutt at fara fra enum oda, ok var honum eigi lofat ur munnum ath fara, þa for hann brutt med þarfagang.

18b. En er heilagr Martinus gerdi slikar iarteinir þa(r) i Treverisborg, þa kom hersaga i borgina ok hrezla mikil yfir lydinn. Þa serdi Martinus odan mann til þess at segia, hveriu gegndi hersaga þessi. En hann sagdi, at .xvi. voru þeir dioflar, þeir er upp komu hersogunni til þess eins, at Marteinn skyldi flyia or borginni fyrir þa sok. En þat var lygi ein. En þa er ohreinn ande sagdi þetta i midri kirkiu fyrir alþydu manna, þa leystist borgarlydrinn fra hrædzlu hersogu þessarrar.

19. En er Marteinn for um dagh til borgar þeirar er Paris heitir, þa mætti hann likpram manni vid borgarhlid, ok hvarf til hans ok blezadi honum, ok vard sa þa þegar heill, ok kom hann annan dag til kirkiu ok gerdi gudi þackir fyrir heilsu sina. Þat verdr ok at segia, at marger menn feingu þar heilsu, er snurtu vid trefr klæda hins helga Marteins.

20. Arborius het einn gaufugr madr ok vel truadr, en dottir hans hafdi tekit ridusott. Arborius hafdi litlu adr tekit vit riti þvi, er Marteinn hafdi sent honum. En er þat rit var lagit æ briost meyiunni, þa vard hun heil þegar sottar. Æn Arborius virði sva mikils iartægn þessa, at hann het gudi at gefa meyna til munklifis i nunnusetr, at hun helde eilifum meydome, ok for hann þegar ok færði hana Martino, ok villdi hann eigi, ath hun tæki vigslu af audrum byskupi en honum, er henni hafdi heilsu gefit.

21. Paulinus het madr, er sidan vard mikill trumadr, en þa sa(t) hann i augnaverik, ok var kominn laustr mikill æ auga hans

annat. Þá dro Marteinn fiodr yfir augat ok nam allan verk or, ok varð hann þegar heill.

21b. Þat varð enn um dag, er Marteinn skyllði ganga ur nockuru lopti, þá brast steigi undir honum, ok fell hann niðr, þar 5 sem oslett var undir, ok skeindizt hann i morgum stodum. Sidan var hann borinn i hus sitt ok la i sarum miok svo hettr. En æ næstu nott sa hann eingil guds koma til sin, ok þo hann sær hans ok smurði heilsamligum smyrslum. En er annarr dagr kom, þa varð (hann) heill, sva sem honum hefði ecki verit at meini 10 enn fyrra dagh.

22. Maximus het konungr rikr ok ægætr, ok hafði opt haft gagn i orrostum. Vid hann var allr lydr hreddr, ok þordu aungvir menn a mot honum at mæla. En Marteinn var einn sva, at hellt postoligri skynsemi; ef hann kunni þaurf ath bidia konunginn 15 nockurra hluta, þa var þat helldr bodord en bæen, er hann beidde. Konungr bad hann opt koma til bordz med ser. En Marteinn sa miok vid þvi ok lezt eigi vilia eta ne dreka med þeim, er annan konung hafði til bana radit en annan or landi rekit. En Maximus svaradi þvi, at hann kvezt eigi konungdom tekit hafa af fysi sinni 20 helldr at radi lidsmanna, ok kvat ser skyllt vera at veria oddi ok eggju land sitt, ok lezt hann aungan ovin sinn drepit hafa nema i orrosto, ok kvad hann guds afl tæia til þess, at hann mætti gagn hafa, ok lez eigi slikum sigri nad mundu hafa, nema gud efði hann. Marteini þotti konungrinn enn sannliga mæla ok het at koma 25 til bordz hans, sem konungrinn hafði bedit, ok varð hann feginn, er hann gat þat af Marteini. Þa var mörgum monnum bodit sem at hatidardegi. ok komu þar enir gaufgustu menn, (Eu)odius enn rettlatasi iarll oc .ii. gaufgir hofdingiar brodir konungs ok fodur-brodir, æ millum þeira sat prestr Martini, en hann sat siolfr æ 30 stoli fyrir konungi. En at midiu matnali var konungi færdr drykiarbolli. En hann mælti, at Marteini skyllði fyrr selia kerit, ok vætti þess, at hann mundi fyrstr taka vid bollanum eptir byskup(s) hond. En er Marteinn hafði drukit, þa selldi hann presti sinum fyrst bollann, ok virði sva sem eigi væri konungr makligri 35 en gædingar hans at taka fyrr vid dryckiarkeri byskups en prestrinn. Aullum þotti þetta undarligt, þeim er i hollinni voru, ok varð um þat datt, er Marteinn hafði sva gert i konungs holl, at eingi byskup þordi annarr þat at gera heima i husum frenda sinna eda vina. Þa spasogu sagði Marteinn konung(i), ef hann

40 1 gydingar Cd.

feri til Langbarda landz, sem hann hafði etlad, at beriazt við Valentianum konung, at hann mundi gagn hafa i fystu orrostu, en falla i annarri litlu sidar. En þat for sem hann sagði, at i inni fystu orrostu kom Valentianus æ flotta, en er þess var vetr æ milli, samnadi hann þa lidi miklu ok kom æ ovart ok feldi Maximum konung.

23. Klarus het prest(r) einu ok munkr ok lærisveinn Martini, algiorr at ser i ollum kröptum ok truverkum. En hann atti hus skamt fra munklifi Marteins, ok voru margir brædr med honum. Þangat kom einn ungr madr, hann het Anatholius, ok sagdizt munkr vera, ok var tekit við honum, ok syndizt ath eins goda atferd hafa. En er hann hafði (þar) nokkura stund verit, þa sagði hann eingla guds koma til sin. Þa er aungvir villdu því trua, þa batt hann þat iarteinum nokkurum, sva at sumir trudu. Sva framarliga sagði hann um sidir, at einglar guds kvemi vel hvern dagh til hans, ok lezt hann vera einn af spamonnum. Klarus prestr gerdi því alldregi trua. Anatholius egdi honum reidi guds ok viti fyrir þat, er hann villdi eigi trua sva heilags manz ordum, ok sagði sva: «Þessa nott mun drottinn senda mer hvit kledi af himni, ok munu þer sia mik skryddan því klædi, ok skal þat ydr vera mark heilagleiks mins.» Þa var ollum forvitni mikil æ at reyna þat er hann het. En at midri nott var sed lioss til hus þess, er inn ungi madr var inni, var ok heyrdr þangat romr mikill ok gnyr, sva sem menn rynni ok væri málgir. En af þeim gny þotti skialfa allt munklifit. En er hliott var ordit, þa geck Anatholius ur klefa sinum ok kalladi til sin einn af munkum ok syndi honum kyrtil þann, er hann var i, ok kalladi sa til sin adra. Þa runnu þangat munkar ok helldu ath liosi, ok var þat blautt ok hvitt, ok mattu þeir eigi kenna, hvers kyns kledi þat var, þreifudu um, ok þotti aullum klædi vera. Þa bad Klarus brædr alla vera æ bænum, at drottinn syndi þeim gerr, hveriu þetta gegndi. Þa voru allir munkar æ bænum þat sem eptir var netrinnar. En er dagr kom, þa toku brædr i hond honum ok villdu leida hann til Marteins, þviat þeir vissu vist, at eigi mundi diofuls velar felaz fyrir honum. Þa tok Anatholius i moti at standa ok kvad ser bannad vera at syna sik Marteini. En þeir neyddu hann til at fara þangat; þa hvarf klædit af honum, þviat diofull þordi eigi ath syna vælar sinar Marteini.

24. Þess skal ok geta, med hversu mikilli slegd fiandinn þordi at freista siolfan Martinum, þviat hann bra liosu liki æ sik

um dag, at hann mætti leynazt, ok var hann purpura skryddr ok hafdi korono æ höfði gulli buna ok setta gimsteinum ok gullbuna skua æ fotum, ok var hann skryddr sem konungr, ok hanu var hyrliqr i æliti, sva ath hann matti likari þikka eingli en diöfi, ok kom inn i hus þat, er Marteinn var æ ben. En er Martinus sa hann, þa let hann nidr falla bænina, ok þogdu þeir badir um stund. Þa melli diofull fyrri: «Kenn med þu, Marteinn, þann er þu ser, Kristr em ek af himne kominn ath vitrazt þer.» Martinus þagði ok villdi aungu svara. Þa endrnyiadi diofull dirfd sina ok mælti i annat sinn: »Hvat efar þu, Marteinn, ath trua þvi sem þu ser? Kristr em ek.» Þa skilde Marteinn af helgum anda, at diofull syndizt honum, en eigi gud, ok svarar: »Drottinn Jesus Kristr het eigi at koma i konungs skrudi ne purpura skryddr, ok man ek eigi trua, ath Kristr se, nema ek sæa hann i þeim likama, er hann var pindr, ok hafi hann krossmark ser.» Þa hvarf ovinrinn æ brutt sem reykr; en sva illr daunn var eptir i husinu, at eingi matti efi æ þvi vera, ath diofull hafdi þar komit. En þessa sogu sagði Martinus siolfr sidan lærisveinum sinum.

25. Enn for Martinus um dag um byskups sýslu sina a noekarum vetrardegi, ok gisti hann kennimenn nokkura, er einni kirkiu þionudu. En þeir höfdu kyndan elld adr i svefnstofu hans ok borit mikinn halm i rekkiu hans. En er Marteinn for at sofa, þa styggdizt hann vid blautleik rekkiunnar, sva sem honum væri þat mikil meingerd, þviat hann var vanr at liggia æ berri iordu, sva at harklædi eitt var undir honum. Þa kastadi hann undan ser aullum halme utar til ofus, en hann breiddi undir sik harklædit æ bera iord, sem hann var vanr, þviat hann var farmodr. En er halminum var kastad æ ofmenn, þar sem glædr voru undir, þa fell halmrinn sumr nidr i elldinn i gegnum golfpilis raufar, ok tok þa at loga allt saman. Marteinn hræddizt elldinn, ok rann hann fyrir til dyra, en hann minntizt bænar sinnar, ok villdi lata loku fra hurdu, ok matti eigi. Þa lagdi logann at honum, sva at klædin brunnu nokut, þau sem hann var i, ok var honum heitt. Þa mintizt hann, at betra var at treystazt gudi en at flyia, ok tok hann skiolld truar ok bænar ok gek i logann midian ok bad fyrir ser, ok lagdi þegar logann fra honum, sva at honum vard eeki mein ath. En er þeir sa, er-uti voru, at husit logadi, þa brutu þeir upp dyrrin ok leiddu ut Marteinum heilan ur eldinum, þar sem þeir hugdu hann andadan mundu vera. En Marteinn sagði sva siolfr, at þa hefði fiandi honum næst lagit, at hann mundi

tæla hann, er hann gadi eigi fyrir hræslu sakir at beriazt i gegn haska med bena trausti. En hann kvad logann leggja til sin, med(an) hann braust vid ath komazt brutt ur husinu, en þegar lagdi logann fra honum, er hann gerdi krossmark yfir ser ok hvarf til bæna traustz. Þessa hluti, sem nu eru sagdir, ritadi Sulpicius 5 lërisveinn Marteins um lif haus ok iartegnir, en Gallus lërisveinn hans ritadi þat, sem eptir ferr.

26. Marteinn var genginn til kirkiu um dag, ok kom ath honum klædlaus madr nockurr ok bad hann gefa ser klædi. Þa kalladi hann þangat diakn sinn ok bad hann skyndiliga sækia klædi hinum valada manni. Þa for Martinus ok sat i kirkiuskoti, þar sem hann var vanr at sitia einn saman, þa er adrir kennimenn foru til syslu sinnar, þar til at mal var at fara til hamessu. Martinus var all dri vanr at sitia i skotinu æ stoli, knack atti hann ser, þann er hann sat æ, ok voru þriu stig unndir knackinum, sva sem mansmenn eru vanir ath sitia æ. En eingi madr sa hann sitia i kirkiu. En er diaknit(!) dvaldi at selia klædit enum valada manni, þa for hann þangat, er Martinus sat i skotinu, ok lezt kalinn vera ok kvad diakninn ei hafa selt ser klædit. Þa for Marteinn ur kyrtili sinum, sva at hinn valadi sa þat eigi, ok selldi honum ok bad hann fara leidar sinnar. Þa kom diakninn litlu sidarr ok sagdi, at menn voru komnir til kirkiu ok bidu messu. Martinus svarar, at hann matti eigi messu syngia, fyrr en enn voladi hefði klædit. Diakninn vissi eigi, at Martinus væri kyrtils-lauss, þviat hann var i kapu sidri, ok spurdi hvar hinn valadi væri, er hann sa hann eigi þar. «Sæli mer kledit, sagdi Martinus, ok man til vera hinn valadi at þiggia.» Þa reiddizt diakninn ok tok or fata aurk vandan kyrtil slitiun ok stuttann .v. penninga verðan ok kastadi fyrir fetr Martino ok mællti: »Her er nu kledit, en hvar er hinn valadi?« Þa bad Marteinn diakninn fara til kirkiu, en hann for sidan i kyrtiliun leyniliga, sva ath eingi vissi. Sidan for hann at syngia messu i þvi klædi ok færa forn gudi. A þeim degi sa prestar nockurir ok munkar ok nunnur nockurar himnerskan old yfir hofdi Martini, þa er hann saung messuna, ok syndizt sva (sem) harin æ hofdi honum risi i gegn eldinum ok hefizt upp i loft allt saman. 10 15 20 25 30 35

27. Ewancius het einn vel truadr madr, ok var þo miok bundinn i veralldar fiolskyllidum, hann tok sott mikla ok sendi Marteiini ord, er hann þotti miok at bana kominn. Marteinn dvaldi eigi at fara. En fyrr en hann kemi midleidis, þa kendi inn siuki madr 40

krappt hans, ok tok þegar heilsu ok for siolfr a mot honum. En annan dagh, er hann villdi braut fara, þa dvaldi Evencius hann ok bad hann eigi fara, þviat höggormr hafdi lostid einn af hium hans. Þann svein fann Evencius miok sva daudan ok bar hann
 5 heim æa auxlum ser ok lagdi nidr fyrir fetr Martini. Þa hafdi eittr ormsins farid um alla limu sveinsins, ok var hann allr blasinn sem belgr. Marteinn for haundum um hann ok tok fingri sinum fyrir sarit, er ormrinu hafdi hauggvit. Þa tok eitrid ath renna aullum megin til handar Martini. En er hann letti fingrinum fra
 10 sarinu, þa sprak eitrid ur undinni med blodi. Sveinninn reis upp heill, en þeir lofudu gud, er þetta sæ.

28. A nockurri tid for Martinus um byskupssyslu sina, ok fylgdu honum lærisveinar hans. En er þeir attu dvol nockura, þa for hann æa veginn fyrir æa leidinni, ok er leiti bar æa milli þeira,
 15 þa komu æa moth honum menn, þeir er baru varning sinn æa morgum eykium. En er kykvendin sa Martein i svortum kledum, þa felðuz þau ok hlupu af gautunni ok vöfduzt i reifunum, ok gerdizt farartalmi þeim, er skynda villdu. Þa reidduzt þeir ok hlupu af baki hestum sinum ok baurdu Martinum leingi med
 20 svipum ok staungum. En hann hafdi þolinmædi vid meingerdir þeira ok brást aungan vegh vid, er þeir baurdu hann. En þeir fylltuz þess ath meirr grimleiks i mot honum, sem þeim virdizt, at honum þotti einkis um vert, er þeir bordu hann, helldr en hann kendi eigi. Þa komu lærisveinar hans eptir, er dvalizt hofdu, ok
 25 fundu hann miok sva örendan ok serdan allan likama hans, ok hofdu þeir hann æa asna sinum ok skundudu þadan æa brutt, er sea osomi hafdi ger verit. En riddarar hurfu aprt til hesta sinna, er þeir voru saddir æa reidi, ok gerdu faur sina ok villdu skynda. En þa voru hestar þeira stirdir, sem at steinum væri orðnir, ok
 30 mattu hvergi hrerazt ur sporum. Þeir eptu æa þa ok baurdu, þar til er þeir hofdu madar allar svipur sinar; sidan runnu þeir i skog ok hiuggu ser vundu ok steingr. En er þeim kom þat ækki at halldi, þa vissu þeir eigi, hvat ath skylldi hafa, er faraskiotar stodu sem liknerski. Þa skildu þeir, at guds kraptr hepti for
 35 þeira, ok spurdu þa menn, er þeir hittu, hvern þeir hofdu bardan litlu adr. En þeir urdu þess visir, at þeir hofdu Martein byskup bardan, ok þurptu þa eigi at geta til, hvi for þeira dvaldizt. Þa runnu þeir allir skyndiliga eptir honum ok iosu molldu i hofud ser ok andlit ok fellu til iardar fyrir kuian Martino ok badu ser
 40 liknar ok þess, at hann leyfdi þeim at fara, ok tauldu ser i þvi

pisl, er þeir vissu þenna glæp ser æ hendr, ok taulduzt þess verdir, at iord rifnadi fyrir þeim kvikum, eda þeir stirdnudu sem fararskiotar þeira siolfir, ok badu med tarum, at hann fyrirgefi þeim synd þessa. En Marteinn vissi farartalma þeira ok sagdi, adr þeir kemi, at þeir mundi koma. En hann var eigi ofusari at veita þat, er þeir badu, en þeir at þiggia, ok blezadi hann þa ok bad þa fara med allum þeim farargreida (ok) skiotum sinum, hvert er þeir villdu.

29. Enn atti Martinus for um dag til kastala þess er Karnatinum heitir. En bær fiolmennr var æ gotu hans; þadan kom mikill flokkur (heidinna) manna æ mot þeim, því at einghi madr kunni Kristz nafn æ þeim bæ. En þo foru þeir ut æ vidan voll, er þeir spurdu þangatkvomu Martini. En hann skildi, hvat honum var fallit at gera, ok toe hann at telia fyrir þeim tru ok guds ord, at þeir kynni skapara sinn. Ok gek þa fram kona nockur ok bar i fadmi ser lik sonar sins nyandadzt ok mællti (vid) Martinum: »Vitum ver, at þu ert vinr guds, af því giallt mer son minn, er nu er audadr.« Þa hurfu at fleiri med henni ok badu þess, er hon bad. Marteinn sa, at maurgum mondi su iartegn stoda til andar heilsu, ef gert væri, ok tok i hendr ser likit ok fell til bænar fyrir augliti alþydu. En er hann hafdi bæninni lokit, þa reiss sveinninn upp, ok selldi Marteinus hann lifanda modurinni. En allr mannfioildi sa tok tru, sa er þar var, ok fellu þeir til fota honum Martino ok badu hann krisna þa. En hann primsigndi þa þegar æ þeim velli, er þeir stodu, ok skirdi þa litlu sidar.

30. A þeiri tid er Marteinn hafdi litlu adr til byskups verit kosinn, þa atti hann skyllda faur til konungs fundar, þess er Valentinianus het. En er hann vissi, at Marteinn mundi þess bidia, er hann villdi eigi veita, þa bad hanu vardveita dyrr, at Marteinn metti eigi inn ganga. Konungr var dramblatr, ok spillti þat mest fyrir honum eina, er kona hans var bundin i Arrius villu, ok sneri hun aullu hugskoti hans fra gaufgan vid Martein. En er Marteinn hafdi komit um sinn eda tys(ϑ)ar til konungs hallar ok nadi eigi inn at ganga, þa tok hann ath bidia um nætr ok daga til guds med tarum ok med vökum ok faustum, at hann matti framkoma því, er hann villdi. Þa syndizt honum eingill guds ok bad hann fara ottalaust til konungs, en hann kvezt mundu upp luka dyrum ok mykia dramb hans konungsins. Þa styrektizt hann af þessu vidmæli eingilsius ok for_auruggr til hallar ok gek inn, sva at konungr bannadi. En er konungr sa Martein kominn,

þa ygldizt hann æ dyrverdinum(!), er hann hafdu(!) inn latit ganga, ok gerdi hann eigi upp risa mot honum ne luta. Þa kom elldr upp undir stoli konungsins, ok brunnu klædi hans nedan, ok vard honum heitt. Þa reis hann upp af stolinum ok laut Martei-
 5 teini ok gofgadi þann, er hann ætladi at fyrirlita, ok veitti honum þat, er hann ætladi, at hann mundi bidia vilia, ok beid eigi þess, at hann veri bedinn. Konungr baud Marteino opt til bordz med ser ok villdi gefa honum margar gjafir, en Marteinn villdi aungar þiggia.

10 31. Claudiomakus het bær skamt fra Turonsborg; en þangat var kirkiusokn fiolmenn, þviat þar eru helgir domar margir ok nunnusetr. En Marteinn hafdi dvalizt i husi einu, þvi er nalægt var kirkiunni. En er hann var brutt farinn, þa toku nunnur halm þann allan, er under honum hafdi verit i husinu, ok skiptu
 15 med ser. En er fair dagar lidu þadan, þa tok ein'þeira þann hlut halmsins, er hon hafdi feingit, ok batt vid hæls odum manni, þeim er villu andi kvaldi, ok vard sa þegar heill vtan alla dvol.

32. Ða er Marteinn for ur Treverisborg um dagh, kom i mot honum kyr ein diofulod, er geingit hafdi fra nautum ok gert
 20 monnum geig. En hirdar runnu eptir ok kaulludu, at Marteinn skylldi sea vid kunni. En er hann sa rasandi ku fara at ser, þa hof hann upp hond sina æ mot kunni ok bad hana standa. En er hun nam stadar, þa sa Marteinn dioful sitia æ baki kunni, ok mællti, at hann skyldi i brutt fara ok kvelia eigi smala manna
 25 saklausan. Inn illgiarni andi vard ath hlyda bodordi hans ok flydi. Kyrin vitkadizt ok skildi heilsu sina ok fell til fota Marteins. En hann blezadi ok bad hana aptr hverfva til hiardar siunar hegia sem saud.

33. Enn metti Marteinn um dagh veidimanna lidi, þa er
 30 hann for um byskupssyslu sina. Hundar elltu hera æ vidum velli, þar sem honum (var) ecki fy(1)sni at fordazt, ok var þa ath komit, ath hann mundi tekinn verda. Marteinn sa aumu æ dyrinu ok bad, ath hundarnir næmi stad ok letti ath ellta dyrit. Þa namu þeir stadar at hinu fysta ordi hans, sva sem þeir veri graf-
 35 nir nidr, en herinn setti undan ok fordadizt sva fiandr sina.

34. Fra þvi skal segia, hvilik voru hversdaglig ordh Marteins, þviat þau voru full andligrar skynsemi. Saud nykliptan¹ sa hann um dagh ok mællti: »Sia saudr fyllti gudspialls ord, hann hafdi .ii. kyrtla ok gaf þann annan, er hann hafdi adr. Sva skulu

1 nykliptan *Cd.*

þer ok gera.« Enn sa hann svinahirdi halfnauctan i skyrtu skinsz ok mællti: «Þessum skiinkyrtilsmanni var Adam glikr, þa er hann var brutt rekinn ur paradisu; en vær skulum nidr leggja enn forna Adam en skryda oss enum nyia Adam, þat er Jesu Kristo. Enn kom Marteinn a voll, þar sem naut hofdu bitid, en i sumum 5 stodum hofdu svin rotat; sumstadar var vollrinn fagr ok vaxinn allskyns grasi ok blomum, þar er ecki var bitinn, ok mællti hann: »Sea stadr vallar, er smali hafi yfir farit ok bitit af it fegrsta, merker hiuskapar lif, þat er tynt hefir meydoms tign, þott þat hafi nockurn ævoxt godra hluta, sva sem her er nockut gras æ 10 vellinum. En sia hlutr, sem oskaddr er ok fagr, merker meydoms dyrd, þa er skinn fyrir gudi i aullum kraptablomum. Sea er makligh fegrd ok gudi þægiligh², þviat ecki ma annat iafnazt vid meydum. Sva sem þeir villazt miok, er hiuskap iafna vid hordom, sva eru þeir ok heimskir, er hiuskap iafna vid meydum. En su er 15 grein æ þvi, ath meydumr mun koma til dyrdar, en hiuskapr til varkunnar, en hordomr til eilifra pislá, nema idran ok yfirbot hreinsi hann.

35. Riddari nockurr kom til Marteins ok gerdzit munkr ok gerdi ser hus i leynilegum stad sva sem einsetumadr. En slægr 20 fiandi freistadi hans i hugrenningu, sva ath hann beiddi Martinum, at kona, su er hann hafdi atta, færi þangat ok væri med honum, en hun var þa nunna. Marteinn varnadi þess ok kvad omakliga samvistu þeira, er hann var munkr, en hun nunna. En riddarinn taldi ecki hetligt i þvi, þott Marteinn lofadi þetta, ok 25 kvad þau eigi aftr mundu hverfa til ennar fyrri munudar, þar sem þau voru bædi vigd til guds þionustu, ok kvad hann Krist hafa lofat æ sinum tidum samvistu karlla ok kvenna. »Segdu mer þat þa, kvad Marteinn, hefir þu nockut sinn verit i orrostu?« En hinn kvezt þar opt hafa verit. Marteinn svarar: »Segdu þa, ef 30 þu satt nockura konu standa i fylkingu ok beriazt i orrostu?« Þa skammadizt riddarinn ok þakkadi gudi, er honum var eigi lofat at lifa eptir villu sinni, ok var hann þeygi akaffiga ævitadr, helldr leidretr makligum dæmum, þeim er riddara voru kunnigh.

35^b. Ein mærr var su, er hafdi sik sva brutt fra augliti karla, 35 at hun let eyngan karlmann koma til sin. En Marteinn gek þar fyrir dyrr um dagh ok villdi finna hana, þviat hann hafdi fregit krapt hennar ok tru. En þeir er honum fylgdu ætludu vist, at mærin myndi þvi fagna ok ganga þegar æ mot honum, at þat

mætti verða vitni guðligrs verðleiks, er slíkr byskup villði koma til húsá hennar. En hún lét eigi rakna staðfesti fyrirtalanar sinnar, ok sá sva við at sea karla, at hon villði eigi síölfan Martinum lat(a) koma til sín. En er kona, su er send var, sagði

5 Marteinn þessi svaug megiarinnar, þá fór hann gládr a brutt ok lofáði staðfesti hugskoð hennar, ok þótti eigi sér þat meingerd þótt hún villði eigi sía hann, helldr fagnáði hann því, er hon villði betr gera, en dámi fyndiz til (i) herodum þeim. En hverr mundi sá byskup annarr æn Marteinn, at eigi mundi sér þikkia

10 i meingjörð, ef hann væri sva fyrirlitinn af nockurri megi. En hann gerði þá virðing hennar sem einiskiz mannz ádr ne síðan, þvíat hann hafði allðri við gjof tekit, en hún sendi honum goðar gjafir, ok tok hann við aullum ok sagði sva, at kennimenn áttu eigi at fyrirlita gjafir [megiar þeirar¹, er kennimönnum var betri.

15 36. A nockurri tíð satu þeir Gallus ok Sulpicius lerisveinar Marteins uti fyrir dyrum hús hans ok voru hleóðir, sva at hann vissi eigi, at þeir væri þar, þvíat hurðin var vanlígá aptr lokin. Þá heyrdu þeir rom inn i húsit sva sem manna mal, ok varð þeim ogn at því mikil, at miklu nockuru mundi gegna. En er .ii.

20 stundir voru líðnar, þá geck Marteinn ut or húsínu. En Sulpicius var kunlígast vanr at mæla við hann, báð hann Marteinn segia þeim, við hveria hann mællti i húsínu Marteinn, eða hvat ogn su merkti, er þeir hrædduzt báðir. Marteinn var traúdr at segia, en eeki var þat, at eigi geti Sulpicius af honum um síðer.

25 »Segia mun ek yðr um síðir, kváð Marteinn, en ek bíð, at þið segit aungum. En helga María, Agnes ok Tekla voru hía mer i húsínu.« En hann sagði til ælita þeira ok buning(s), ok kváð hann þer eigi at eins þann dag vitia sín helldr miklu optar, Petrum ok Paulum kallazt hann opt sía, ok sagði þá koma til sín.

30 37. Kennimanna fundr² var um dag i borginni þeiri er Nemaus heitir. Til þess fundar villði Marteinn eigi fara, en þó villði hann vita, hvat þar (væri) gert eða mællt. A þeim degi er þeir fóru Marteinn ok Sulpicius æ skipi, en þó sat þar Marteinn einn fjarri maunnum áðrum i nokuru rúmi skipsins, þá

35 kom eingill guðs at honum ok sagði honum þá hluti, sem gerúzt æ kennimanna fundinum. En er at var leitá, hvenar³ verit hafði kennimanna fundrinn, þá spurðizt sva til, at æ þeim degi hafði verit, ok þat allt mællt æ þeim fundi, sem eingillinn hafði sagt Martino.

1 [megi þeira *Cd.* 2 fundar *Cd.* 3 hvarenar *Cd.*

38. Enn gerdizt iartein i borg þeiri er Karnotinum het. Bondi einn frendi Martini ferdi dottur sina¹ .xii. vetra gamla². En hon hafði allðri mal sitt haft. Bondi bad Martinum leysa tungu hennar til mals. En hann svaradi, at þeir byskupar voru helgare ok mattu þetta helldr gera, er þa satu atverendr honum, Valentinus ok Victricius. Þa toku byskuparnir at bidia Martein med boandanum, at hann veitti þeim huggan, er gret. Þa dvaldi Martein eigi leingr litilleti ath syna helldr oc veita milli, ok bad alla menn adra ut fara ur kirkiunni nema byskupa ok fedr meyarinnar. Þa fell hann a kne til bænar, sem hann var vanr. Sidan bio hann ok vigdi vidsmior ok helkti i munn meyiunni, ok spurdi hana sidan at nafni faudur sins. En hon svaradi þegar skyrt ok sagdi. En fadir hennar felldi tar fyrir fagnadi ok fell til fota Martino, ok lezt þessa rödd dottur sinnar fysta heyrda hafa.

39. Kona eins rikismanz sendi Martein vidsmior i glerkeri at vigia fyrir naudsynium ymissa sotta. En glerkerit var eigi fullt. En er Martinus vigdi vidsmiorit, þa lezt prestur nockurr sea þat vaxa vid vigsluna. Sa voxtr hellzt þar til, (er) sellt var konunni, ok var þa sva fullt kerit, at eigi matti aptr luka, ok hafði vidsmiorit runnit æ faut honum ok þess er med for. Glerker fullt vidzsmiors, þess er Martinus hafði vigt, var i glug einum ofarliga, en sveinn einn kom til ok svifti ofan duke þeim, er yfir var breiddr, ok vissi hann eigi, at kerit var undir. En (þat) fell nidr æ steina, ok ugdu menn þa, at blezan Martein(s) mundi fyrirfaraz. Þa var glerkerit fundit heillt, sva sem æ enn blautasta dun hæfði fallit, ok eigi var vizsmiorit nidr slagnat. En sea hlutr gerdizt eigi af athburd einum nema af krapti sinum, þviat eigi matti blezan hans fyrirfarazt.

40. Enn foru munkar um dag hia bæ nockurum, en hundr hliop at þeim ækaffiga olmr. Þa mælti einn þeira: »I nafni Marteins þegi þu!« Þa þagnadi hundrinn sva³ sem tungan veri skorin ur honum. Eigi at eins gerdi Martein siofr iarteinir, ok gerdu margir i hans nafni.

41. Avicianus iarll var aullum kunnr ath grimleik sinum, en hann kom um dag til Turonsborgar med miklum grimleik, ok fylgdu honum bandingiar marger, er til pislar [voru etladir ok til bana⁴ annan dag eptir. Þa gerdiz hryggleikr yfir borgarlydnum af grimlig[ri fyriretl]an iarlsins. En er Martein sa ok fra þat, þa

1 son sinn *Cd.* 2 gamlan *Cd.* 3 at *tif.* *Cd.* 4 [*saal. rettet;* veri etladir ok til bana *verit etladir Cd.*

for hann einn til husa iarllsins litlu fyrir midia nott, þa er allir menn svofu. En er hann matti eigi inn komazt, þviat dyrum var aptr lokit, þa fell hann æ kne til bænar fyrir dyrum. En er Avicianus var¹ fast sofnadr, þa vakti eingill guds (hann) ok mællti: «Þrell guds liggir her uti fyrir dyrum, en þu hvilir ok sefr.» Þa hræddizt iall ok reis upp ur reckiu sinni ok kalladi æ præla sina ok kvad Marteinn uti fyrir dyrum ok vilia inn fara. En þionustumenn voru syfiadir ok gengu eigi leingra en til ens hinsta þrauskaulls, ok hlogu at herra sinum ok sogdu villu eina
 10 þera fyrir hann ok kvadu aungan mann fyrir dyrum vera, ok sva gatu² þeir talit fyrir iarllinum, ok kvodu aungan mann fyrir³ dyrum. Ok lagdizt iarllinn til svefns i annat sinn. Þa bardi eingill guds æ honum þegar ok let hann eigi sofa ok sagdi, at Marteinn stod fyrir dyrum. En er þrælar dvoldu ut at ganga, þa
 15 reis iarll upp siolfr ok gek upp skialfandi ok fann þar Marteinn, sem honum var sagt, ok vard honum ogn at vitran sva mikils krapz. »Fyrir hvi fortu svo vid mik⁴ drottinn? sagdi iarll. Eigi er naudsyn ath mæla vid mik, veit ek, hvat þu villt, ok se eg, hvers þu leitar; far þu æ braut, þegar þu vill, ok haf þat, er þu
 20 vill ok þu kyss, at eigi glati mer reidi guds, fyrir þat er ek gerda. Tru þu þvi, at eigi var litil ogn bodin, adr ek gek til hurdar.« En er Marteinn hefir brutt farit, þa heimti iarll þargat þiona sina ok let upp luka aullum myrkvastofum ok leysti alla bandingiana, ok for siolfr i brutt þegar. En borgarlydrinn tok at
 25 glediazt. En þo at Avicianus iarll væri grimr ok agiarn, þa þordi hann alldri at gera rán Turons borgarmonnum.

42. Enn kom Marteinn um dag til huss iarlsins, ok sa hann [mikinn dioful⁵ sitia æ halsi honum. Þa bles Marteinn æ hann, ok flydi illr andi fra honum þegar. Hugdi iarllinn æ sig blasit
 30 vera til hadungar. »Til hvers hædir þu at mer?« sagdi iarllinn. »Eigi at þer sagdi⁶ Marteinn, helldr at þeim en[um svarta], er sitr æ halsi þer.« En fra þeim degi var Avicianus iarll alldri iafngrimr sem adr, þviat hann matti skilia, at hann hafdi af diofuls vilia grimleik framhafdan, ok þvi annars, at Marteinn
 35 hafdi brutt rekit ohreinan anda fra hiarta hans.

42^b. Munklifvi-Marteins var .ii. milur fra Turons borg. En ævallt er hann gek til kirkiu, þegar hann ste um dyrr husins, þa toku ærir menn at skiolfa, þeir sem i kirkiunni voru, sem illmenni

1 h¹ (d. e. hafdi) Cd. 2 gauta Cd. 3 fyrum Cd. 4 sag sva tilf. Cd. 5 [mikill diofull Cd. 6 iarllinn tilf. Cd.

hredizt, þa er domandi nalgast. Af þeim skialfta odra mauna vissu þeir, er i kirkiunni voru, nær Martein mundu koma. Ok er hann kom til kirkiu, þa matti sia margra diofla breytni yfir enum odum monnum, adr þeir flydu. Sumir hengu i lopti, sva at eigi toku fetr til iardar, en fotum sumra sneri i loptt upp, ok fellu þo klædin eigi nidr um þa, sva at þeir yrði nauektir, ok eigi gerði þat augum Martini oskil. Sumir sogdu glæpi sina eda nafn, sva at eingi spurdi þa: einn kvezt heita Þorr, annarr Odinn; margir adrir nefndu sik. Eptir þessa hluti flydu ohreinir andar med kvalum fyrir krapti Martini.

43. Einn bær var sa, ath brad hrid ok hagl spillti aukrum manna a hverium missorum. En þeir er þar biuggiu(!) badu Martein veita ser miskunn i skada þessum. Sa het Auspicius greifi, er þetta eyrendi bar Martein, þviat honum var einna mest mein at haglinu. Þa bad Martein fyrir stad þeim, ok leysti allt herad fra bradahrid þessi, sva at aungum manne vard mein at haglinu æ þeim .xx. vetrum, er Martein lifdi sidan. En æ þeim misserum er Martein andadizt, þa endrlifnadi su en sama hrid i þeim stad, at allir mattu: vita, at þat hefði eigi af atburd einum æ brutt horfit helldr af bænum Martini.

44. I einum fornum kastala, þar sem nu er munkbygd, var fyrr blot ok skurgod i ramlighum stopli, þeim er ger var ur slettu grioti. I þeim stopli ofanverdum sat skurgodit. Þenna stopul hafði Martein bodit at briota Marcello presti. En er hann kom þangat, þa avitadi hann prestinn um þat, er hann hafði eigi brotid stopulinn. En Marcellus fann þat vid, at stopull sia væri sva ramgiorr, at trautt mundi briota mega, þott aull alþyda kemi til, ok kvad þat torvellt verda ostyrkum monnum, þeim er mæddir voru i vokum ok faustum. Þa snerizt Martinus til bæna traustz ok vakti þa nott alla. En at morne kom vedr sva mikit, at nidr braut stöpulinn allan til iardar.

45. Enn vard þessum likr hlutr æ audrum bæ, at Martein villdi briota einn ramlegan stöpul, þann er blotadr var, ok naði hann þvi eigi. Þa snerizt hann til bænar at vanda sinum. En sidan syndizt ofan falla af himne stopull iafnmikill blotstoplinum, ok fell i hofud skurgodinu ok leysti i sundr stopulinn allan sem molld ok ösku; þviat himnerskr kraptr þionadi Martein ei at eins osyniliga helldr ok syniliga fyrir alþydu augum.

46. Svo sagdi Refrigerius prestr, at kona su var, er blodræs mæddi miok. En er hun kom vid kyrtils trefr Martini, þa tok hon heilsu sina eptir dæmum gudspiallz, sva sem sagt er fra drotni vorum.

5 47. Haugormr einn skreid yfir ana þvera þangat til landz, er Marteinn var ok lærisveinar hans. »I nafne drottins byd ek þer aptr at fara til sama landz,« kvat Marteinn. Þa snerizt orm-rinn aptr til sama landz vid ord Marteinn(s). En er allir undraduz, þeir er þetta sa, þa komz hann vid ok mælti: »Hogormar hlyda
10 mer, en menninir eigi.«

48. Martinus var vanr at æta fisk um paska i eptirlikingh þess, er drottinn at fisk eptir pisl sina. Þa spurdi hann um dag litlu fyrir matmal, ef fiskr væri buinn. En sa diakn, er fæslu bar munku, ok hann var vanr at fiskia, lezt hann þa ecki fiskt
15 hafa ok aungan mann annan æ þeim degi. »Far þu nu, sagdi hann Marteinn, ok legg ut net þitt, ok man fram koma veidiskap-rinn.« En klaustrinn þeira var skamt fra anni, sem Sulpicius segir fra i bok sinni. Þa drifu ut allir at sea fiskemanninn, ok þotte aullum vissa veidi, er Marteinn hafdi til visat ok þurpte
20 siolfr at hafa. Ok at enu fysta netvarpe dro diakninn mikinn lax i litlu neti, ok fann hann þegar heim med feng sinn.

48^b. Arborius gaufugr madr lezt þat sed hafa nockut sinn, þa er Marteinn song messu, at hönd hans var skryd sva sem enum dyrligstum gimsteinum, ok sa hann skina lios gaufugligt
25 yfir honum.

49. Maximus konungr var godr at audru, en hann vard tældr af radum kennimanna eptir vig þess manz, er Priscellianus het. En sa byskup het Ithacius, er Priscillianum hafdi radit. En konungr hellt hendi yfir honum ok yfir audrum lagsmaunnum hans, sva at
30 eingi æsakadi¹ hann þeirar syndar, er hann hafdi Priscillianum radinn. Þa sompnoduzt byskupar saman i Treverisborg ok gengu i lag ok radagerd med Ithakio byskupi, ok urdu allir undir einni sok, nema einn byskup, sa er het Teognistus, hann gerdi eigi at ganga i lag med þeim ok fyrirdæmdi þa med berligu atkvædi.
35 Þa gerduzt margir hlutir til þess, at Marteinn villdi finna konunginn. En er byskupum var sogd þangatkoma² Marteins, þa toku³ þeir at hrædazt, þviat þeir hofdu adr litlu eggjad til konunginn til þess, at hann sendi herinn til Yspanialandz at drepa villumenn. En þat var vist, at þar mundi marger godir menn
40 verda fyrir styriolld þeiri, er i herfor⁴ tekizt, þviat þeir mundi
1 æsakadi *Cd.* 2 þangatkomu *Cd.* 3 trudu *Cd.* 4 herfortn *Cd.*

litla gera grein manna ok dema meir at aliti eda klædabunadi en at saunri tru. En byskupar vissu, at Marteinn mundi þetta eigi lika, ok varð þeim at því mestr oroi¹, at Martinus mundi sik skilia fra tidagerd þeira, þa er hann kemi, ok þottuz þeir ecki traust hafa, ef hann væri berliga i mot þeim. Þa redu þeir þat konunginum, at hann sendi menn sina i mot Marteinn at banna honum inngonguna i borgina, nema hann heti því at hafa frid vid alla byskupana, þa sem þar voru. Þessa sendimenn gat Martinus sva slægda i malum, at hann sagdizt koma med Kristzt fridi. En er hann kom i borgina, þa gekk hann um nætr at eins til kirkiu til bæna, at hann yrði eigi i samlagi med Ithakio byskupi ok audrum byskupum, þeim er hans lids voru. En eftir þria daga gerdizt hann at fara til konungs fundar. Su var en fysta bæn hans vid konunginn at bidia reidi af iorllum tveimr Nersete ok Leochadio. En þeir hofdu badir einna mest² stadi i mot konunginum, ok fylgdu þeim konungi, er Maximus hafði fra landi felldan. Þat var ok annat mest kostgæfi Martini at stodva herfor þa, er stofnud var til Yspanialandz, þvíat sva milldr var hugr hans, at hann villdi eigi at eins leysa goda menn fra bana, þa er i þeim ofridi mundu falla, helldr villdi hann ok biarga villumonnum vid dauda. En konungr dvaldi um dag ok annan at veita Marteinn þat, er hann bad, þvíat hann matti eigi bratt sefaz, ok þat annat, at hann villdi komazt at fæ þeira, þvíat hann var fegiarn ok þurpti miok fiær at kaupa ser lid, þvíat honum bar opt orrostur til handa. Þa runnu byskupar til konungs fundar ok tolduzt fyrirdæmdir, er Marteinn villdi eigi vera i tidagerd med þeim, ok letuz þeir eigi standaz, ef hann efði þess byskups atkvedi, (er) einn hafði þa fyrirdæmda, ok segia þeir þat eina til liggia at reka Marteinn braut ur borginni, ef hann villdi tæla villumenn, eda enn helldr hefna þeira, ok segia ecki afrek i at hafa drepit Priscillianum, ef Marteinn skyldi hefna hans. Sidan fellu þeir til fota konunginum ok badu med grati, at hann neytti konungligs rikis i gegn Marteinn. Þeir hofdu ok i radi at telia Marteinn med villumonnum. En þott Maximus vildi miok⁴ teia byskupum sinum, þa vissi hann tru Marteins ok heilagleik meira en allra annarra byskupa, ok leitadi hann annars ræds vid hann, en byskuparnir kendu, ok heimti hann æ mal ok kvaddi hann blidliga, ok segir villumenn fyrirdæmda helldr af radi rikismanna en byskupanna, ok kvad aungva sok til þess vera, at rekia þyrfti Ithac(i)um byskup ne lags-

1 orni *Cd.* 2 nest *Cd.* 3 segir *Cd.* 4 meiook *Cd.*

menn hans, ok let hann Teognistum meirr gert hafa af ovina sundrþycki vid þa en sannri sok, ok kvad hann verda einn æ mali sinu, en segir adra kennimenn hafa fund att fyrir þam dogum ok ordit samdoma æ þat, at Ithacius var osannr at þessi synd. En 5 er Marteinn skipadizt ecki vid þessi ord, þa reiddizt konungrinn ok gek fra¹ mali þeira, ok sendi þegar menn at drepa þa, er Martinus villdi lif þiggia. En er Martinus vard varr² vid þat, þa gek hann þegar um nottina til mals vid konunginn ok het at vera i tidagerd med byskupum, ef þeir gengi undan, sem til draps voru 10 dæmdir, ok hyrfti þeir aptr, er sendir voru at heria til Yspania-landz. Þa dvaldi Maximus eigi at veita þat, er Martinus bad. Þrim dogum sidarr skyllði vigia byskup þann er Felix het; sa var heilagr madr ok vel þess verdr, at hann veri vigdr æ villdri stundu. Þann dag valdi Martinus til þess at vera i tidagerd med 15 Itachio, ok ætlaði hann betra at lifa eftir þeim um eina stund ok biarga þeim, er bani la vid. Þa badu byskupar, at hann ritadi nafn sitt med nofnum þeira, ok gatu þeir þat eigi af honum. En annan dag for hann æ brutt ur borginni. Ok er hann atti skamt til bæiar þess er Andetenna het, þa settizt hann nidr einn saman i skogarnefi, ok idradizt, er hann hafdi gengit i tidagerd med 20 byskupum. En er forunautar hans voru genguir littad³ fyrir æ leid, þa kom eingill guds til hans⁴ ok mællti: «Sok er til þess, er þu kemzt vid, en eigi mattir þu annan veg or⁵ leysa; endrbett þu ok krapt þinn ok tak upp stadfesti, at eigi fair⁶ þu skada dyrdar ok heilsu.» Fra þeiri tid varadizt Marteinn miok vid at 25 koma i samlag Itachij ok sveitunga hans. Sextan vetr lifdi hann sidan, ok kom til einskis kennimanna fundar. En (ef) nockurt sinn greddi (hann) seinna siuka menn, en hann var vanr, þa lezt hann þess at giallda, at hann hafdi verit at tida(gerd) med Ithacho, þott hann 30 veri helldr af naudsyn en af vilia sinum sialfs. En þo tok hann med fullu sidan aptr sitt verkaup (ok) alla dyrd sina, þviat odr madr var leiddr sipan til hus hans, ok vard hann fyrr heill, en hann kemi inn um þrauskaudd.

50. Kaupmenn foru æ skipi um dag i þvi hafi, er Tirrenum heitir, ok gerdi hrid at þeim, sva at þeim var vid bana hett. En 35 þar var æ skipi einn madr ættadr af Egiptalandi, ok var sa enn heidinn, sa kalladi ok mællti: «Gud Martini, biarg mer!» Þa stodvadiz þegar hridin, ok komu þeir þar æ land, sem þeir villdu.

1 at Cd. 2 vart Cd. 3 itida Cd. 4 drottins tilf. Cd. 5 ok Cd.

6 farir Cd.

51. Likonius het einn gauf(u)gr madr ok vel truadr, en flest aull hiu hans hofdu tekit sott mikla. Þa sendi hann rit Marteín ok bad ser fulltings. En Marteinn taldi þenna hlut torvellðan at gæta af gudi, þviat hann vissi, at guds bardagi (var) yfir hium hans, en þo let hann eigi af (at) fasta ok bidia viku alla i samt, þar til er hann gat af gudi þat, sem hann bad. En er Likonius reyndi guds milldi yfir lidi sinu, þa for hann til Marteíns ok gerdi gudi þakkir ok sagdi hiu sin aull leyst¹ fra bana. Þa færði (hann) Marteín .c. marka silfrs, en Marteinn rekti eigi gíof þa, ok þa eigi, þvi at hann hafði fyrr tekit fe þat til þess at leysa herfeingna menn ur höftum, en þat kemi heim til munklifs. En er munkar eggiudu hann at hafa nockud² af fenu til fezlu þeim eda til kleða, þviat þeir attu fed hvar(s)tveggja, þa svarar hann: «Kirkian skal oss fæða ok klæða, en ver skulum vid ecki ægirni hafa.» Einn af bræðrum, sa er eigi þarf at nefna, at eigi mælim vær þann kinnroda helgum manni, þa er hann kom um dag til gloda i husi Martini, þa sat hann æ knacki breitt vid elld ok hellt upp klæðum sinum ok bakadiz. Marteinn vissi, þott hann sei eigi, at hinn gerdi helgum elldi oskil, ok kalladi ok mællti: «Hverr gerir skemd i husi voru elldi ok sitr nokkvidr.» En er sa heyrdi, er vid elldinn sat, þa fann hann, at ecki matti leynast fyrir Marteín ok skammadiz hann þa, er hann var ævitadr, ok gekk i gegn fyrir Marteín þvi, er hann hafði gert.

52. Ðat var um dag, þa er Marteinn sat fyrir dyrum nokkurs litils hus sins, þa sa hann diofla .ii. standa æ hamre, þeim er var fyrir ofan munklift. En þeir hlogo at ok mælltu: «Heill sva Brieti, heill Brieti!» Þar til at þeir vissu eigi, hverri æ(d)i þeir hofdu ausit i briost honum. En þa kom þar Brietius rennandi, sva sem odr væri, ok spio upp morgum brixlum æ Marteín. Marteinn hafði avitad hann um þat, er hann for med stodhross ok starfadi i ymsum kaupabata ok keypti mansmenn, þar sem hann atti ecki sliet, adr hann var klerk(r). En þvi reidizt Brietius allra hellzt, af þvi ad dioflar eggiudu hann fram, sva at hann matti eigi gæta tungu sinnar en trautt handa. En Marteinn le(i)t hyrliga til hans ok villdi staudva miukum ordum ædi hans. En illr andi hafði sva odan Brietium, at hann styrði ser eigi siolf(r), ok skalf hann allr fyrir reidi ok taldiz helgara en Marteinn, þviat hann kvezt upp hafa vaxit i munklifi, en Martinum hafa verit fyrst i riddara fylking ok leingi oskirdan, en sidan sionhverfingamann.

1 hiu Cd. 2 nocudu Cd.

En er Briccius hafdi þetta mællt ok margt annat verra, þa gekk hann æ brutt ok for aprtr enu somu leid, sem hann hafdi þangat farit, ok þottiz þa hefnt hafa sin. En Martinus bad fyrir honum, æmedan er hann mællti þetta. Þa kom Briccius aprtr, er skamt
 5 leid, ok idradizt orda sinna ok fell til fota Martino ok bad ser liknar ok lezt diofull verit hafa, þa er hann lastadi Marteinn. En eigi var torvellt at geta þat af Martino, at hann fyrirgefi þat, ær misgert væri vid hann. Þa sagdi hann lerisveinum sinum, hversu hann hafdi sed Briccium eggiadan af dioflum, ok lezt hann eigi
 10 reidazt þeim brigzlum, er þess mein var, er mællti. Sva ok sidan þa er Briccius gerdi marga hluti moti Martino, þa tok hann eigi fyrir (þær) sakir prestskap af honum, þviat hann villdi eigi hefna meingerda, ok mællti þat opt, at hann skylldi sitia meingerdir Briccio, sva sem Jesus Kristr sat Jude.

15 53. Martinus vissi leingi fyrir andlat sitt ok sagdi bredrum, at nalgadizt endir efi hans. Þa atti hann faur til bæiar, þess er Condatensis heitir, þviat hann villdi sætta kennimenn, er þar voru missatter vordner. En þott hann vissi andlat sitt nalgazt, þa rezt hann þo i faur þessa, ok þotti þessi god æflok krapta sinna, at
 20 hann endrbetti frid kristninnar. Ok er hann kom til ær nockurrar med lerisveinum sinum, þeim er honum voru vanir at fylgia, sa hann skarfa veida fiska ur æanni. «Þetta er liking diofla, segir Marteinn, ok gripa (þeir) þa, er eigi sia vid þeim, ok þeir seta ovorum, ok verda þo alldri saddir.» Þa baud hann sidan med matkum
 25 orda krapti fuglunum¹ at flyia æ fioll ok eydimerkr fra anni, ok neytti hann þess velldis vid fuglana, sem hann var vanr at neyta vid diofla. En skarfarnir flyctuzt þegar allir saman ok flugu fra æanni æ fioll ok skoga. En allir dadu krapst Marteins, er fuglar skylldu hlyda bodordum hans. Marteinn dvaldist nockura daga æ þeim bæ,
 30 sem hann var til farinn, ok setti kennimenn þa, sem þar voru osattir. En er hann biozt heim at fara, þa tok hann sott ok sagdi lærisveinum sinum, at hann mundi þa andazt. Þa gerdiz hrygg-leikr mikill, ok mælltu allir sem eins munni: «Hvi fyrirlætr þu oss, fadir, eda hverium selr þu oss til vardveizlu? Grimir vargar
 35 vilia gripa hiord þina; hverr bannar þeim at bita, ef hirdirinn fellr fra? Vitum ver, at þu fysist til guds, en ecki þverr verdkaup þitt, þott þu andizt eigi enn. Miskunna þu oss helldr, en þu fyrirlatir oss.» Þa komzt Marteinn vid ok ifadizt um, hvart hann

¹ [*rettet*; med sidan malkum enda kraptonum *Cd*; potenti virtute verborum *lat*.

vildi helldr lifa eda deyia, þviat hann villdi þa eigi fyrirlata, ok eigi villdi hann skiliazt fra Kristi, ok fal hann gudi æ hendi allan sinn vilia ok mællti: «Ef ek em enn naudzynligr lyd þinum, drottinn, þa neiti ek eigi erfidi; verdi vili þinn! Þung er sysla likamligrar orrostu, ok hefi ek nu ærit leingi starfat i þvi. En ef þu bydr mer enn at ver(i)a herbudir þinna manna, þa mun ek eigi sakazt vid elli mina, ok standa þa i herbudum þinum, medan ek fylla vilia þinn. En þott gomlum se gott at hvilaz eptir erfidi, þa hefi ek þann hug þo, er yfir stigr alldrinn ok kann eigi at lata fyrir ellinni. En ef þu vill vorkynna elli minni at hvilazt, þa er mer godr vili þinn; en þu vardveit siolfr þegna þessa, er ek uggi, at fyrirlatnir verdi.» Marteinn let hvarki yfir stigaz af erfidi ne af dauda, þviat hann hreddizt eigi at deyia oc nitti eigi at lifa.

54. En (er) sott Marteins vox dag fra degi, þa let hann þo eigi af at gera guds þionustu, ok vacti hann æ bænum netr ok daga i gegnum, ok neyddi til alla likams limu at þiona andanum, ok hvildi i somu rekkin, sem hann var vanr, æ harkledi i osku. En er lærisveinar hans badu, at hann leti bera halm undir sik, þa svarar hann: «Eigi samir krisnum manni at andazt annars stadar en i molldu; en ek misgeri, ef ek syni ydr annat demi.» Hondum ok augum hellt hann ævallt til himins ok leysti alldri anda sinn fra bæn. Þa badu prestar, þeir er til hans komu, at hann hegdi likama sinum ok snerizt æ ymsar hlidar. En hann svaradi þeim: «Latid mig helldr sia himininn en iordina, brædr, at andinn fari sina gætu retleidiz til guds.» En er hann hafdi þetta mællt, þa sa hann dioful standa hia ser, ok mællti vid hann: «Til hverss stendr þu her, blodugt dyr? ekki munt þu med mer finna; fadmr Abrahe mun mik taka.» En er hann hafdi þetta mællt, þa sendi hann aund sina til guds æ himna æ midri þvatt-nott, þa er hann (var) attrædr at alldri. En þa hafdi (lidit) .vi. vetr ens [.iii]^a. tigar², er hann var vigdr til byskups, en þa voru [.cccc.ok .ii.3] vetr lidnir fra burd Cristz. Þa heyrdu margir eingla saung til himins. En þeir er hia andlati hans voru, letuz sea guds dyrd æ likama hans. Andlit hans skein liosi biartara, ok var hvergi fleckr æ likama hans. Hverr mundi þvi trua, at hann hafdi molldu hvillt ok i harkledi ævallt verit? Þviat þa syndizt allr likame hans snæve biartare, sem þegar væri hann i ædli upprisudyrdar sinnar. Þa kom mikill fiolldi manna at þiona likfylgiu hans, allr borgar lydr ok allr af akrum ok bæium, ok margir ur

enum næstum borgum; allir gretu, ok allra hellzt munkar, er þar voru þann dag .ii. m. Aull hiord harmadi frafall hirdiz sins, þott helldr veri fagnanda, þviat gud tok hann til hirdar sinnar. Trua bannadi þeim at grata, en allt eggjadi þa at harma, þviat iafnheilagr var fagnadr af dyrd hans, sem mannlígt var at harma andlat hans. Varkyn(nan)da (var) gratondum, en fagnanda med fagnondum, þviat milldligt var at fagna Martino, ok milligt var at grata hann.

55. Þangat hafdi margr lydr komit bædi ur Turons ok Peitu borg, þar er Marteinn hafdi leingi verit, adr en hann vard byskup. Þa var þræta mikil æ medal þessa hvarratveggia lyds. Peitu borgarmenn sogdu sva: «Varr munkr ok varr æboti var Marteinn, vær eigum at hafa hann heim med oss; en ydr er ærit þat, er þer attud at heyra kenning hans leingi, ok atut ok drukkut med honum ok vorut styrktir blæzan hans ok gladdir iartegnum hans. Se ydr þetta gnotg allt, en oss se lofat at hafa hann andadan med oss.» Þa svara Turons borgarmenn: «Ef þer segit oss gnotgar vera iartegnir hans, þær sem hann gerdi, þa viti þer, at fleiri iarteinir gerdi hann med ydr en med oss. Þar reisti hann upp .iii. menn, en her .ij., ok sagdi hann þat opt siolfr, at krafr hans var meiri fyrir byskupsdom en siþan; af þvi er naudsyn, at hann fylli þær iarteinir med oss andadr, er hann fylldi eigi lifandi. Oss var hann gefinn af gudi, en tekinn fra ydr. Ef foru log skulu halldazt, þa æ hann i þeiri borg at vera grafinn, sem hann var vigdr. En ef þer vilit eignazt þat af munksvigslu, þa vitid er þat, at fyrr var hann munkr i Melans borg.» Aa þessa lund þrættu þeir allt til nætr. En þa vardveittu hvarirtveggju likama Martein(s), ok etludu Peitu borgarmenn at hafa hann æ brutt med ser, þviat þeir voru fiolmennari. En gud villdi eigi rena lata Turons borg hirdi sinum, þviat Peitu borgarmenn sofnudu æ midri nott, sva at eingi þeira matti vaka. En er Turons borgarmenn sa þat, þa gripa þeir likam Martini ok letu fara ut um einn glug, en adrir toku vid uti, ok letu fara til skips, ok sva i brutt ok ofan eptir æ þeiri, er Vigenna heitir, ok fellr i æ þa, er Liger heitir, ok fellr su til Turons borgar. 5 En er þeir sungu lof gudi, þa voknudu Peitu borgarmenn vid þat ok mistu þess, er þeir villdu hafa, ok urdu heim at fara vid sva buit. En Turons borgarmenn fylgdu honum til graptar med lofsaugum ok himnerskri dyrd enum heilaga Martein.

56. Eingi sigr ne dyrd verallig ma iafnazt vid líkfylgiu Marteins. Konungar iardar reka flotta herfeingins lids fyrir

kerrum sinum, en like Marteins fylgdu þeir, er hans kenningum stigu yfir freisne heims; þessa ríkis monnum fagnar vesaligt sigrop ok vopnaglam, en Marteinu fagnar gudligt lof ok himnerskar raddir; iardlig tign endizt med ogleði ok grimum kvalum, en Marteinn er gladr tekinn i hvíllð Abrahams; Marteinn var her valadr ok mat sik litils, en nu er hann audigr ok mikils metinn med helgum monnum æ himnum.

57. [Sulpicius Severus¹ sendir rit Aureliano lærisveini Marteins fostbrodur hans ok segir andlat Marteins. Sidan er þu gegtt i brut i myrgin, Aureliani brodir, þa sat ek einn i husi, ok hugda ek at von ovordinna hluta ok at leidendum þessa lifs ok ogn domadags ok eilifra kvala, ok allra mest at því, at sea hugrænning gerðiz af oll, þat er endrminningh syuda minna; ok gerði þetta allt saman (mik) hryggan. En er ek mæddumzt af hryggleik hugar, þa sofnada ek laust þat, sva sem myrginsvefnar eru vanir at vera, ok þottumz ek miok sva vaka. Þa þottumz ek sea helgan Martein skryddan hvítu skrudi: andlit hans var sem elldr, har hans sem purpure, en augu hans sem stiornur; i þeim buningi ok aliti þotti mer hann vera, sem ek matta kenna, en trautt i gegn sea. Brosti hann vid mer ok hafði bok þa i hendi, er ek hafða ritadum lif hans. Fell (ek) til fota honum, ok bad ek hann blezandar, ok kenda ek, at hann lagði hond sina yfir haufut mer; þa leit ek æ hann vandliga. En er hann hafði blæzad mer, þa gerði hann krossmark yfir mer; þa hófzt hann i lopt upp fra mer, ok sa ek eptir honum, sva leingi sem ek matta, til þess er himinn opnadz yfir honum. En litlu sidar sa ek Klarum prest lærisvein hans stiga upp somu gautu. En er ek villða fara eptir þeim, þa vaknada ek ok fagnada þessi syn. Þa kom inn gangandi sveinn nockurr ok oglad(a)ri, en hann var vaur. Ek spurða, hvat hann villði mæla, er ek sa, at hann biost til mals, ok ox honum fyrir augum. Hann svaradi: «Tveir munkar komu or Turons borg ok sogdu Martein byskup andadan.» Þa fagnada ek ok fellda ek tar, ok ma ek nu eigi vatni hallda. Kom nu hingat, brodir, ok gratum badir samt þann, er vid elskudum badir, þott ek vita, at eigi sæ gratanda eptir helgan mann, þann er sigr vann æ þessum heimi, ok hefir nu tekít dyrd fyrir rettleti. En ek ma eigi siolfum mer banna at grata ok harma, þvíat ek hefi mist allrar hugganar þessa lifs; en helldr skyllða ek fagna, ef ek mætta fyrir har(mi), þvíat hann er nu samteingdr guds postolum ok spamonnum ok iafningi²

¹ [Severus ok Sulpicius *Cd.* ² iafningum *Cd.*

enna æstu pislarvotta. Þott hann veri eigi æ þeiri tid, at hann mætti pindr vera fyrir guds nafni, þa misser hann þeygi dyrdar guds votta, þviat hann villdi ok matti guds vottr vera i fysi ok krapti ok ast ok allre millde ok miskunnsemi. Hans ast kolnadi
 5 all dri af veralldar kullda, helldr ox hun dag fra degi allt til enda lifs. [Þeir ar astar hans naut ek einna mest, þviat hann elskadi mik overdan fram ar en flesta adra. At hverium megi mer slik huggan sidan vera? En hvener megi su stund i lifi minu, er ek muna eigi harma þat, er ek skal lifa leingr en hann? Hversu ma
 10 ek hafa unad lifs eda gladan dag, eda hversu mega ek ugratandi gera minningh Marteins, eda mega ek, brodir, annat tala vid þik en um hann? En til hvers skal ek reita hug þinn i þessum malum? Ek skyllda þik hugga, þott ek mæga eigi siolfan mik. Lat mik eigi leingr dvelia rit þetta, þviat ek vil, at þu komir sem
 15 skiotazt. En af því geri ek þetta mal langt, at sva sem rit þetta syndi upphaf harms, sva mætti þat ok veita þer huggan af vidrmæli okkru.

58. A þeirri tid var Ambrosius byskup i Melans borg. En er hann saung messu drottinsdag einn, þa var sa vandi, at eigi skyllði
 20 lectio lesa, fyrr en byskup baud. En er spamannz lectia var lesin, þa skyllði lesa Pals lectio adra. Ok er þar var komit, þa var Ambrosius byskup sofnadr fyrir alltare, ok treystuz menn eigi at vekia hann. Ok er fall vard æ tidum um .ii. stundir æda þriar, þa voktu þeir hann ok mælltu: «Lidin er nu stund, biod þu,
 25 drottinn, at lesa lectio, þviat menn mædazt at standa.» Ambrosius byskup svarar: Eigi skulut þer hryggiazt, þviat mer stodadi mikit svefn sea. En þer skulut þat vita, at Marteinn byskup brodir minn er nu skildir fra likama, ok veitta ek þionustu liki hans, ok var enn bæn olokit, er þer vöktud mik.» Þa undruduzt þeir, er
 30 heyrdud, ok mercktu þann dag ok stund, ok reyndud, at æ þeim degi ok þeiri stund var Marteinn byskup iardadr, sem Ambrosius sagðiz þiona likfyldgiu hans. Sell er sa madr, er þess andlati saung lydr heilagra lof gudi, fognudu flokkar eingla, ok rann æ mot honum allr herr himnakraptz; diofull skamadizt ok flydi, kristuinu
 35 styretizt af krapti, kennimenn dyrkoduzt af vitrau. Mikael tok hann upp med einglum, Maria tok hann med lidi hreinlifismanna ok heilagra meya, paradiz lauk(z)t upp fyrir honum, ok fagnar hann utan enda med aullum guds helgum maunnum i himinriki.

59. Severinus Kolnis borgar byskup gaufugr madr i lifi sinu

1 [*rettet*; þeiri astar naud annat *Cd.*

ok lofligr i aullum hlutum, þa er hann gecc um kirkiu med klerkum sinum eptir morgintidir at veniu sinni æ þeim drottinsdegi, er Marteinn hafdi andazt, þa heyrdi hann eingla saung til himna, ok kalladi hann þangat diakn sinn ok spurdi, ef hann heyrdi rodd þessa. Diakninn svaradi ok letz eigi heyra. Þa mællti byskup, at hann skyldi vandliga at hyggia. Diakninn hlæradi ok tylldizt: æ tær, ok matti eigi heyra saunginn, þviat hann var eigi iafnheilagr sem byskup. Þa fellu þeir til iardar ok badu drottin, at hann leti diakninn heyra saung þenna. En er þeir risu upp af bæn, þa spurdi byskup enn, hvart hann heyrdi. Þa svarar hann: «Saung heyri ek til himins, en eigi veit ek, hvát hann merkir.» »Ek man segia þer, kvad byskup, hvat þat taknar: Marteinn er farinn ur þessum heimi, ok bera einglar hann nu til himins ok syngia lof gudi. En þa er dva(u)l vard æ saunginum adan, þa kom diofullinn, ok vid mattum eigi heyra, med illum einglum ok villdi dvelia hann, en fann ecki sins verks med honum, ok flydi hann med skemd. Æn hvat mun verda af oss syndugum maunnum, ef ovinrinn hugdizt granda mundu sva heilogum manni?« En er Severinus byskup hafdi þetta mællt, þa merkti diakninn dag ok stund ok sendi mann i Turonsborg skiotliga. En sa spurdi vandliga, er hann kom þar, ok vard viss, at æ þeiri tid andadizt Martinus, er Severinus byskup heyrdi eingla saung til himins.

60. A enu .xvi^{da}. æari fra andlati heilags Martein(s) byskups tok sa heilagr madr byskupsdom i Turonsborg, er Perpetuus het. En er hann hafdi byskupsdom tekit, þa villdi hann auka kirkio, þa er ger hafdi (verit) til dyrdar helgum Martino, ok þat gat (hann) frame(t), sem hann etladi, at þar var kirkia mikil ger. En er su tid kom, er byskup villdi kirkiuna vigia ok taka upp helgan dom Marteins ur þeim stad, er haum var adr grafinn, þa baud hann til þeirar hatidar enum næstum byskupum ok morgum munkum ok kennimonnum i upphafi manadr þess, er Julius heitir, þvi at hann villdi þa vigia kirkiuna. En er þeir höfdu vakat um nott, þa grofu þeir iord til yfir leidi Martini at morne. En er þeir komu at steinþro hans, þa mattu þeir hana hvergi ur stad hræra þann dag ok annan eptir enn næsta. Þa urdu þeir ugladir ok vissu eigi, hvat þeir skylldu til taka. Þa mællti einn þeira: »Viti þer, at eptir þria daga er vigsludagr hans, ok ma verda at þvi, at þa vili hann, at hann se upptekinn.» Þa hurfu allir til bænar ok fostudu ok vaktu æna næstu .iii. daga². En enn .iiii.

dag villdu þeir upp taka steinþrona, ok mattu hvergi hræra. Þa urdu allir okveda ok baruz þat fyrir at hylia steinþrona med molldu. Þa syndizt þeim gamall madr, at yfirliti gaufugligr, snæve biartare, ok lezt æbotti vera ok mæltti vid þa: »Hvi erut þer 5 hryggir æda hræddir? Seait þer eigi, at Marteinn stendr hia ydr ok er buinn at tæia, þegar þer takit hondum steinþrona.« Þa varp sa mautli af ser ok tok til steinþroarinnar med audrum kennimaunnum. En sumir baru lios ok krossa, ok sungu allir lof gudi. En er hinn gamli madr tok til steinþroarinnar, sa er 10 þeim hafdi vitrazt, þa geck hon aull ur stad letliga. Ok var þa heilagr domr Marteins færdr til þess stadar, er nu er hann gaufgadr ævallt síþan. En er tidum var lokit, þa var leitad vandliga ens gamla mannz, adr til borz var farit, ok matti hann hvergi finnast, ok eingi hafdi hann sed ur kirkiu ganga. En því ma rett- 15 liga trua, at annathvart hafi þar vitrazt eingiligr kraptr eda Marteininn siolfr ella, sa er eigi syndizt síþan. Ok i þeim stad gerast margar iarteinir sidan fra þeim degi, þær sem eigi er tom at rita, þvíat þar fa siukir heilsu, en blindir syn, heyrn daufir, en dioflar flyia fra odum monnum, i nafne fodur ok sonar ok anda heilags, 20 þess er lifir ok rikir einn gud i þreningu um allar alldir allða. Amen.

III.

(*Cd. Holm. 2 folio*).

Her hefr upp sogu ens helga Martinus erkibyskups.

25 I þann tima er styrdi guds cristni hinn helgi Silvester pafi, en keisari var yfir öllum heimi Constantinus Magnus son Constancij konungs ok Helene ennar helgu drottningar, var fæddr enn helgi Martinus byskup a Langbarda landi, en hann var æzskadr af Ungaralandi. Frændr hans voru göfgir at veralldligri 30 virþingu ok þo heidnir. Fadir hans var riddara höfþingi, hann fylgdi ok sialfr riddara syslu i æsku sinni, fyst i hird Constancij konungs sonar Constantini, en eptir þat var hann i riddara sveit

Juliani níþings, eigi at sialfvilia sinum helldr eptir vilia frænda
 sinna, þviat hann girntiz gudi at þiona þegar a unga all dri. Þa
 er hann var .x. vetra gamall, for hann til kirkiu vid usatt frænda
 sinna ok beiddi kennimenn at primsigna sik, ok eptir þat sneriz
 hann allr til guds lofs, sva at hann fystiz þa þegar i einsetu at
 fara, ok þat mundi hann gert hafa, þa er hann var .xiii. vetra gamall,
 ef eigi hefði ostyrkleikr alldrsins i moti stadi. Hugr hans var
 hvergi nema at munklifum edr at helgum kirkiu, ok hugsadi
 hann þat þa dag ok nott, sem sidar kom fram um hans æfi. En
 þa er þat var bodit, at alldrænna manna synir skylldu vid vopn-
 um taka, þa var Martinus selldr framm af fedr sinum ok dubbadr
 til riddara, þviat þat matti i öllu finna, at fadir hans lagði ofoþeka
 a tru hans ok sidlæti. En þa var Martinus fimtan vetra gamall,
 er hann var riddari, ok var honum feinginn einn skosveinn til
 þionustu, ok þionadi þo Martinus sialfr optar sveininum ok dro
 skoklædi af honum ok þerdi fætr hans; badir attu þeir mat saman,
 ok byrladi Martinus honum ok þionadi allt at bordi þeira. Þria
 vetr var Martinus med vopnum, adr hann væri skirðr, ok var
 hann þo hreinn ok skirr fra ollum löstum, þeim er þeiri sýslu
 kunnu at fylgia. Marga vega syndi hann mikla ast ok þolinmæði,
 gæzsku ok litillæti vid alla samriddara sina; sva sparliga neytti
 hann ok fæzlu, at hann þotti a þeiri tid fyrir þær sakir helldr
 munkr en riddari. Af slikum hlutum var hann þeckr samridd-
 orum sinum, sva at allir unnu honum. Eigi var hann þa enn
 skirðr, ok gerdi hann þo hvitvæðings verk, þviat hann veitti hialp
 voludum ok vann med þeim, er erfidi höfdu, fæddi hann hungrada
 en klæddi nöckta. Eeki hirti hann ser af riddara malagiöf nema
 hversdagliga atvinnu, eigi daufheyrdiz hann vid gudzspialligum
 ordum, ok eigi hugsadi hann þat annan dag, hvat annan þurfti
 at hafa.

2. Sa atburðr gerðiz um vetrartid, þa er Martinus for i miklu
 frosti med odrum riddorum um hlið borgar þeirar, er Ambianen-
 sium heitir, þa vard þar fyrir þeim einn fatækligr madr miög
 kalinn ok aumligr at sia, ok bad þa, er um lidu, nockuro klædi
 til sin kasta edr nockurn veg ser at miskunna, ok villdi eingi til
 hans lita af þeim riddorum, er um ridu. Þa kemr Martinus at
 honum, ok bad hann sem adra miskunna ser. En Martinus skildi,
 at honum mundi þetta miskunnarverk hugat vera, þar er adrir
 höfdu hia ser latid lida, þeir er fleira höfdu til haft. En hvat
 matti hann at gera, hann hafði eeki laust utan einn möttul yfir

ser, ok i einum kyrtli undir, en allt annat hafði hann gefit fataækum monnum. Sidan bra hann sverdi ok sneid i sundr möttulinn ok gaf halfan enum fataekia, en halfan hafði hann sialfr. Þa hlogu sumir at honum, þeir er vid voru staddir, ok þotti hann vera helldr stuttbuinn; en þeir er med heilla hug voru, komuz vid, er þeir höfdu eigi slikt verk unnit, þa er þeir mattu klæda enn fataekia, sva at þeir væri okalnir eptir. En ena næstu nott eptir þenna atburd, þa er Martinus sofnadi, þa sa hann Jesum Crist skryddan þeim hlut möttulsins, er hann hafði gefit enum fataekia. Drottinn leit a sik et vandligzta ok bad Martinus kenna klædit, þat er hann hafði gefit. Ok eptir þat heyrir hann drottin mæla biartri rodðu vid eingla fiolda, þann er var umhverfis hann: «Martinus primsigndr at eins skryddi mik þessu klædi.» Sannliga var drottinn vorr minnigr þeira mala sinna, er hann mælti i gudzspialli: «hvat er þer gerit enum minztum af minum þionum, þat geri þer mer.» Syndi drottinn fyrir Martino því berliga þenna atburd, at honum mætti verda til dyrdar en öllum ódrum til vitnisburdar, hvat olmusugiafir megu i guds augliti. En Martinus hofz eigi til metnadar eptir þessa syn, þott hann kendi guðligrar gæzku i sinu verki, helldr tok hann skirn litlu sidar, ok hafði hann þa .iii. vetr med vopnum verit, en var .xviii. vetra gamall skirdr, ok hafnadi eigi þegar vopnaburd, þvíat riddara hofþingi dvaldi hann ok het því, at hann mundi fyrr lata veralldar systlu at lidinni þeiri tid, er aqvodinu var hans hofþingsskapr yfir riddorum. Sia von dvaldi Martinum tvo vetr eptir skirnina i riddara systlu.

Þrir voru synir Constantini keisara, het einn Constancius, en annarr Constantinus, en enn þridi Constans. Constancius þessi enn sami var rikr konungr ok vafdr i Arrius villu ok let marga dyrliga byskupa i utlegd færa. Athanasium erkibyskup rak hann a brott fra stoli sinum af Alexandria ok villdi hafa drepit hann, en vid honum tok enn helgi Maximinus byskup a Fracklandi i borg þeiri er Treveris heitir, ok beid hann þar þess, er Arrius do illum dauda ok makligum; ok vard þat med þeim hetti, at þa er hann skylldi fara til byskupa stefnu at þæta um helga tru, ok villdi hann henne fyrirkoma, þa for hann at sitia naudsynia sinna ok dreit or ser ipromum öllum, ok þar for lift hans med. Constancius konungr setti hofþingia yfir Fracklandi Julianum, er kalladr er apostata, þat kollum vær gudniþing, fyrir því at hann hafði veitt honum lid, þa er hann hefndi Constancij brodur sins, en honum hafði at bana vordit grimmr hervikingr, sa er Magnencius het.

Julianus var af því kalladr gudniþingr, at hann hafði verit lærdr madr ok lector at vigslu i borg þeiri er Nichomedia heitir, en þa er hann varð keisari, kastadi hann cristnenni ok baud enn mesta ofrid cristnum monnum.

3. Þeir atburdir gerduz, at hervikingar gengu¹ a Frackland, ok safnadi Julianus keisari her i moti þeim ok nam stadar med ollum herinum vid borg þa er Vagionum heitir, ok tok þar at gefa mala riddorum sinum. Nu þóttiz Martinus hellzti leingi iardligum konungi þionat hafa, villdi hann ok eigi taka malann, ef hann villdi eigi beriaz, gengr til mals vid keisarann ok segir sva: «Her til hefir ek þer þionad, keisari, nu verdr þu at þola, at ek þioni (hedan) af gudi; taki sa malagiðf þina, er med þer vill beriaz; Criz riddari em ek, ok er mer eigi leyft at beriaz.» Þa reiddiz Julianus miðg ok qvad hann þetta gera fyrir hugleysis sakir en eigi gudligrar truar. Þa sagdi Martinus konungi med mikilli stadfestu: «Ef þu eignar þetta hugleysi helldr en tru, þa mun ek a morgin ganga fram i milli fylkinga vopnlaus, vera hvorki skryddr hialmi ne bryniu, helldr mun ek bera merki med helgu crossmarki drottins Jesu Criz ok ganga öröggr i gegnum allar fylkingar vorra andskota.» Þa² var Martinus varðveitr, ok ætladi konungr at reyna um morguninn þat, sem hann hafði bodit. En annan dag eptir sendu vikingar menn a konungs fund ok badu fridar, ok geingu allir konungi a hond orrostulaust. Þenna sigr veitti almattigr gud af þenum Martini, at hann yrði eigi sendr vopnlaus til orrostu, en konungr feingi valld sinna ovina an öllu mannfalli.

4. Eptir þessa atburdi fyrirlet enn helgi Martinus riddara syslu ok for til fundar vid hinn helgu Hilarium Peitu byskup a Fracklandi. Hann tok vid honum vel, ok dvaldiz Martinus þar med honum nöckveria stund. Hilarius byskup villdi vigia Martinus til diakns ok binda hann sva i gudligu embætti, þviat hann sa med honum heilagt sidlæti ok alla ena dyrligstu mannkosti. En Martinus villdi þa enn eigi vid þeiri vixlu taka fyrir litillætis sokum. Þa baud hann, at hann skyllði vera exorcista; vid þeiri vixlu tok Martinus, þviat honum þótti su litillatligri vera. Litlu eptir þetta var hann amintr i svefni, at hann skyllði vitia frænda sinna heidinna ok telia tru fyrir þeim. Sidan bad hann Hilarium byskup leyfis at fara, ok leyfði hann honum ok bad med tarum, at hann skyllði þegar aptr koma til hans, er hann hefði þessi ferd lokit. Nu rezt Martinus til ferdar, ok sagdi þo byskupi ok

¹ ganga tilf. Cd. ² þar Cd.

bræðrum, adr hann færi, at hann mundi marga gagnstalliga hluti þola i þeiri ferd. Ok er hann kemr a fiallveg, þann er Alþes heitir, villiz hann gótunnar ok hittir a illvirkia. Einn þeira reiddi at honum ðxi ok villdi höggva hann, en annarr stodvadi. Þa var

5 Martinus tekinn ok bundinn ok selldr einum þeira til vardveizlu, en sa leiddi hann fra odrum monnum ok spurdi, hvat manna hann væri. En hann qvaz cristinn madr vera. Illvirkin spurdi, ef hann ræddiz nockut. Martinus lezt allðri hafa verit oræddari en þa, þviat hann qvaz vita guds miskunn þvi meiri yfir ser, sem

10 freistnin var meiri, en illvirkiann sialfan lez hann harma, er hann skyllði eigi verdr guds miskunnar. Sidan taldi hann tru fyrir illvirkiann ok feck snuit honum fra allri hans illzku ok utru; en sidan leysti hann Martinum ok fylgdi honum a gautu. Ok eptir þeira skilnat rez illvirkin i munklifi ok lifdi sidlatliga þadan

15 fra alla sina æfi. Fra þvi er nu sagt, at Martinus for um dag leidar sinnar fra borg þeirri er or herbergi sinu nema til kirkiu, allir mótuduz þ(ar) saman. Eingin þeira drack vin, nema siukir væri; flestir voru þeir harklæðum skryddir gervum af ulfallda hari, en i blautara buningi þotti þeim

20 lostr vera. Fiöldi redz þangat gófulgra manna; sumir þeir er sik fraumdu i sva miklu litillæti ok þolinmædi, ok margir urdu þeir byskupar sidan, þviat ðll þiod villdi ser hellz kennimenn velia or hans munklifi. Þeir voru keisarar, þa er Martinus var byskup: Gracianus ok Valentinianus brodir hans, synir Valentiniani ens

25 ellra. Gracianus gaf keisara nafn Theodosio enum goda, til þess at hann sigradi þessar þiodir: Scithicas ok Halanos, Hyni ok Gados, ok sigradi hann þa i morgum orrostum. Eigi mattu Arrius menn bera þeira samþyeki, ok letu þeir þa lausar margar kirkiur, þær er þeir höfdu adr haft i sinu valldi .xl. vetra.

30 9. I þenna tima styrði Damasus pafi guds cristni. Sa er fystr sagdr atburdr i iarteinagerd Martini, sidan hann vard byskup, at stadr var sa einn skamt fra Turons borg, er menn hugdu helgan vera af grefti guds þiningarvotta, þviat enir fyrri byskupar letu þar kirkiu gera ok allteri. En em helgi Martinus spurdi eptir

35 ellztu kennimenn, a hverri tid þessir menn hefði verit, eðr hvat þeir þislarvottar hefði heitid, er þar voru grafnir. En er þeir vissu eigi skyrt at segia honum, þa sa hann vid at koma til þess stadar, ok leitadi eigi a alþydu sid, þviat hann vissi eigi et sanna, ok

1 Her mangler 1 Blad i Codex.

(eigi) veitti hann þeim fullting, at eigi efldi hann villu¹. Þá for hann um dag með fa múnka til þess stadar ok stóð leingi fyrir allteri ok bað gud, at hann syndi honum, hverr þar væri grafinn. Þá leit hann til vinstri handar sér standanda leidiligan skugga, ok bað hann honum at segja nafn sitt ok verdleik. En hann sagðiz 5 verit hafa þiofr ok drepinn fyrir glæpi sína ok eiga ecki sameigit með helgum monnum guds. Þessa röðd heyrdi allir, þeir er hia voru, en Martinus einn sa þann er mællti, ok sagði hann þeim, hvat hann sa, ok lét síðan brott taka allteri, þat er þar var, ok 10 leysti lyd allan frá þessi villu.

10. Enn mætti Martinus um dag monnum þeim, er líki heidins mannz fylgdu til grafar, ok nam hann stadar, er hann sa mart líd fara, ok vissi eigi, með hvat þeir foru. En er hann sa, at vindr hrærði dukana yfir líkinu, þá hugði hann, at blotmenn væri, þviat þorpkarlar voru vanir opt at bera skurgod sín hvítum 15 dukum vafit um akra sína. Þá gerði hann crossmark í moti þeim ok bað þá hvergi hræraz or stad, adr þeir legði byrði sína. Þá stírdnudu þeir fyst sem steinar, en er þeir leitudu víð at hræra sík, þá sneruz þeir í hring ok mattu eigi framar ganga, vnzt þeir lögdu níðr líkit, ok sa hverr til annars, ok vissu eigi, hvat þeim 20 var vordit. En er Martinus sa, at þeir foru með lík en eigi með blot, þá gerði hann crossmark eptir þeim ok gaf þeim leyfi at fara, hvert er þeir villdi.

11. Sa atburðr varð enn, at Martinus villdi upp höggva eitt blotat tre a nöckurum bæ, en heidnir menn risu í gegn honum ok 25 letu hann eigi hoggva tred; en hann taldi fyrir þeim leingi, ok qvad eigi vera guddom í trenu helldr diöflablot, ok qvad þeim helldr fallit vera at þiona himnagudi, sem hann lez þiona. Þá sagði einn þeira, sa er diarfaztr var: «Ef þer er nöckut traust í gudi þínum, þá munum vær sialfir höggva tred, en þu tak víð þvi, 30 er þat fellr, ok mun þik þat eigi saka, ef gud þinn er með þer, sem þu segir.» En hann het þeim þvi óhræddr at gera, þat sem þeir beiddu. Þá urðu þeir aller sattir a þenna maldaga, ok virðu þeir lítils skada tressins, ef þat felldi óvin blota þeira. En tred var hallt a einn veg, ok var audsynt, at þangat mundi a falla, er 35 Martinus var undir, ok hiuggu þeir sialfir ok voru gladdir miög. En munkar stóðu langt frá trenu ok gretu ok væntu eigi lífs Martini. En er tred brast ok reid ofan at hófdi Martino, þá gerði hann crossmark í moti þvi, ok hafði hann traust í gudi. Þá fell

tred af þveru fra Martino, sva sem hvössum vindi lysti i moti þvi, ok urdu þar undir nöckurir menn, þeir er adr þottuz i ðruggum stad komnir. Þa toku þorpkarlar at undraz takn þetta, en munkar felldu tar fyrir fagnadi, ok lofudu hvorertveggju Jesum Crist, ok
 5 var sa eingi i þvi lidi edr nalægium þorpum, at eigi tæki tru ok hafnadi blotum. En adr Martinus kæmi þangat, þa voru öngir edr faer þeir menn, er kynni nafn drottins. En af hans kröptum ok bænum efdiz trua, sva at hvert nes ok herad var kirkna fullt edr munklifa, þviat þar allz stadar, er hann braut hof, þa let hann
 10 kirkiur gera edr munklifi reisa.

12. Slikan kraptr syndi Martinus enn a annarri tid. Þa er hann lagdi elld i hof a nöckurum bæ, þa laust elldi i hus þat, er næst var hofino¹. En er Martinus sa þat, þa ste hann upp a husit skyndiliga ok rann a mot elldinum. Þa matti þar lita sialldsena
 15 orrostu, er þeir elldr ok vindr genguz i mot, ok gerdiz sva af krapti Martini, at elldr vauð þat eitt, er honum var bodit at vinna.

13. Enn villdi Martinus briota eitt blotaudgazta hof a odrum bæ, en þa reis i gegn honum mikill fiöldi heidinna manna ok raku hann a burt med mikilli meingerd ok bardögum. Þa for
 20 hann þadan til nalægs stadar ok skryddiz harklædi ok fastadi .vi. dægr ok bad, at guds kraptr bryti hof þetta, er hann matti eigi briota fyrir ofridi manna. Þa syndiz honum tveir einglar sva sem riddarar vopnadir ok skialldadir, ok sogduz sendir af gudi at veita lid Martino ok stödvá heidinn lyd, at eigi risi i moti honum,
 25 medan hann bryti hofit. Þa hvarf Martinus aptr til hofsins. Þa urdu þorpkarlar enn varer vid ok ætludu at gera for hans sem fyrr. En þa fellu sumir, en sumir stirdnudu sem tre ok mattu eigi hræraz. Þa braut Martinus hofit allt til iardar ok skurgod ok stalla at augsjandum heidnum monnum, þeim er hia voru. Þa
 30 skildu þorpkarlar sik vera stödvada af guds krapti, at eigi berdiz þeir i gegn byskupi, ok toku miög sva allir tru, þeir er vid þenna atburd voru staddir, ok neittu skurdgodum, þeim er hvorki megu biarga ser ne odrum.

14. Þat var enn, þa er Martinus braut hof a einhverium bæ, 35 at heidnir menn risu i gegn honum; einn þeira, sa er diarfaztr var, bra sverdi ok villdi þegar höggva Martinum. En er hann bra sverdinu at Martino, þa fell hann a bak aptr ok vard ræddr fyrir guds krapti ok bad ser liknar.

15. Enn braut Martinus skurdgod i einhverium stad, ok villdi

heidinn madr leggja skalm a honum. En er hann lagdi framn, þa rak hann a honum heftid, en skalmin fanz alldri sidan. Opt gat hann ok sva talit fyrir heidnum monnum, at þeir brutu sialfr skurdgod sin, þau er þeir bönnudu honum adr at briota. Sva var hann ok mattugr at græða siuka, at eingi kom sva siukr til hans, at eigi tæki heilsu, þegar er hann blezadi. 5

16. I borg þeiri er Treveris heitir var mæR siuk, er sik hafdi til einskis rærda leingi ok var miög daud at öllum likam, en frændr hennar stodu þar hryggir yfir ok bidu andlaz hennar. Þa er sagt, at Martinus var kominn þangat til borgar. En er þat vissi fadir meyiarennar, þa rann hann þegar til kirkiu ok fell til fota Martino ok mællti: «Dottir min deyr vesaligum dauda, ok er þat dauda verra, ath andi er i briosti henne, en likamrinn er miog sva daudr; en eg bid þik, at þu komir til hennar ok blezir hana, ok væntir ek, at hon muni af því heilsu taka.» Martinus svaradi ok qvad enn gamla mann rangvirða, ok taldiz hann þess overdr at geta iarteinir at gudi. En fadir meyarinnar bad þess at meir, at Martinus vitadi hennar, ok sva badu med honum þeir, er þar stodu hia. Þa for Martinus til hennar; en margir lydir stodu fyrir dyrum ok bidu þess, er guds þræll hugdi at gera. En hann fell a kne til bænar, sem hann var vanr i slika þurft. Sidan vigdi hann vidsmiör ok hellti i munn meyiunni, ok tok hon þegar mal sitt. Þa tok allr likamr hennar at styrkiaz, er hann for hondum um hana, unz hon reis upp heil ok stod a fætr sina. 15

17. A þeiri tid ærdiz þræll höfþingia þess, er Tetradius het En er Martinus var bedinn at bleza hann, þa bad hann leida til sin enn oda. En oreinn andi let eigi a brott enn oda, helldr beit hann til þeira, er hann villdu taka. Þa fell Tetradius til fota Martino ok bad hann fara til ens oda. En Martinus lez eigi fara mundu til hus heidins mannz. Þa het Tetradius at taka tru ok skirn, ef þrællinn yrði heill. Þa for Martinus ok rak ohreinan anda fra þrælinum, en Tetradius lagdi mikla ast a kenningar Martini þadan i fra. 30

18. Þa er Martinus geck inn i hus nöckurs mannz um dag, þa nam hann stadar a þreskelldi ok qvaz sia hrædiligan diöful i skidgardi, ok baud honum brott at fara. Þa ærði oreinn andi einn þion, er a götu hans vard, ok tok sa þa at gnista tönnum ok bita til þeira, er fyrir honum urdu; ok (Martinus) bad hann stadar nema, en inn æri for at honum med gapanda munninn. Þa retti Martinus fingr sinn i munn honum ok mællti: «Bittu fingr þessa, 40

ef þu matt þer nækvat.» En hann gapti munninum þess at meir, sem hann tæki vid heitu iarni, en hann þordi eigi at bita fingr hans. En er Martinus neyddi oreinan anda til a brott at fara fra enum oda, þa for hann i brott med valldgangi hans, þviat honum
5 var eigi lofat at fara ut um munninn, þar sem þeir enir helgu fingr voru fyrir.

18b (30)¹. Þa er hinn helgi Martinus hafði skamma stund byskup verit, þa atti hann naudsynlig eyrindi vid Valentinianum keisara. Modir þessa Valentiniani var Justina drottning, ok voru þau bæði
10 vöfd i Arrius villu ok veittu storar skapraunir enum helga Ambrosio byskupi; sem segir i sögu hans. Valentinianus vissi vonir, at Martinus villdi finna hann ok beida hann þeira hluta, er hann villdi eigi veita; bydr nu um sinum monnum at gæta sva konungs hallar, at Martinus næði eigi at finna hann. þviat modir hans ok
15 frilla eggjudu hann þess fyrir sakir Arrius villu at veita einga lydni Martino byskupi. Iafnan leitadi Martinus til at finna hann, ok atti hann eigi kosti. Leitar Martinus ens kunnazta fulltings, heitr a gud til styrktar skryddr harklædi, fastadi vid vatn ok braud ok var a bænum nætr ok daga ok bad gud fulltings. En a enum .vii.
20 degi föstunnar vitradiz honum guds eingill ok bad hann upp risa ok fara til hallarennar, sagði þa opnar mundu vera dyrnar, þott konungr leti læsa, lez hann ok mundu bleyta skapshafnir konungsins, þott hann ætladiz stirdr at vera. Ok þa er Martinus var styrkr af ordum eingilsins ok studdr af gudligu fulltingi, þa ferr
25 hann til hallarinnar, ok er hann kemr þar, þa eru opnar dyrnar, geingr hann sidan i höllina inn, ok stendr eingi i mot. Nu ser konungr, at Martinus er inn kominn, ok verdr hann styggr vid ok ygliz a sina menn ok spyrr, hvi þeir leti hann na inn at ganga. Ok er Martinus nalgadiz, vill konungrinn eigi heilsa honum ok eigi
30 risa upp i moti honum. Þa verda þar undarligir atburdir, elldr kom upp i hasætinnu undir konunginum, sva at logudu klædi hans öll, þau er at stolinum höfdu horft, ok vard hann naudigr at standa upp fyrir Martino. er hann villdi eigi lostigr, ok fell sidan til fota honum ok baud þa med litillæti at veita Martino alla þa hluti,
35 er hann villde þegit hafa, ok a sogort ofan villdi hann hafa gefit honum margar gíafir virduligar. Martinus villdi eigi þiggia gíafir hans, en for vid þat a braut. er hann hafði allt þegit af honum þat er hann villdi.

¹ Det, her og senere, i Parenthes indsatte Tal henviser til Capitelinddelingen i Recension I og II af Sagaen.

19. Þat er sagt, at Martinus fór enn til borgar þeirar er Parisius heitir, þar mætti hann líkþram manni ok kysti hann ok blezadi honum, ok varð sa þegar heill, ok kom sa til kirkiu annan dag eptir ok gerði þackir gudi fyrir heilsu sína. Þat er ok sagt frá Martino, at siukir menn feingu heilsu sína, er þeir snurtu trefr af klæðum hans. 5

20. Arborius het einn ríkr greifi trur madr ok vitr, en dottir hans hafði ridusott. En rit Martini hafði þangat komit litlu adr. En er sottin kom at meyiunni, þa lagði Arborius ritid yfir briost henne, ok hvarf sottin frá henne öll. En Arborio þotti sva mikils um vert um iartein þessa, at hann het gudi meydómi hennar, ok fór þegar sialfr at færa hana Martino, at hann vigði hana þegar til nunnu. 10

21. Paulinus het madr, sa er auga síns annars hafði mist í sott. Þa dro Martinus fióðr yfir auga hans, ok tok af slimit, er adr var yfir dregit, ok tok hann syn sína ok varð trumadr mikill. 15

21^b. Sa atburðr er enn sagðr, er Martinus skyllði ganga um dag í lopt eitt hatt, þa brotnaði steginn, er Martinus kom í ofanverðan, ok fell hann ofan ok meiddiz miðg; voru bein hans miog lest, ok stor sar voru víða a líkam hans. Þa qvomu at lærisveinar hans, ok urðu ryggir víð, er þeir sa hann sva matt-litinn ordinn. Síðan toku þeir hann upp ok baru í .i. lítinn kofa, ok satu þar yfir honum, ok var hann þungt halldinn, ok lá hann þar, þat sem eptir var dagsins. En ena næstu nott eptir vitradiz honum guds eingill ok strauk um öll sar hans ok bein ok bað hann heilan verða; ok um morgininn eptir qvomu lærisveinarnir til hans ok fundu hann alheilan, ok urðu allir graftegnir ok lofudu gud. 20 25

22. Nw verðr frá því at segja, at höfþingja skipti varð yfir Fracklandi, tok Maximus konungdom, en Gracianus var drepinn af iarli þeim er Andracacius het, ok eptir þat tok Maximus ríkit ok rak or landi Valentinianum ok þau Justino bæði. Hann var madr ríkr miðg ok sigrsæll í orrostum, grimmr ok dramblatr ok víðr alla ovæginn. Honum þorðu óngir byskupar í gegn at mæla utan Martinus einn, er postolum almattigs guds var líkr í sínum krapti, þvíat sva er frá sagt, at alla þa hluti, er Martinus villði af honum þiggja, þa bað hann honum af guds halfu at gera sva sem sínum undirmanni, ok var Maximus miðg ræddr víð hann. Maximus konungr bað íafnan Martino til veizlu. En Martinus svaradi enu sama ok qvad ser vera ofallit at samneyta þeim manni, 30 35

1 stundum hann hann til tilf. Cd.

er annan konung hafði af radinn en annan or landi rekinn. Maximus svaradi því fyrir sik, at hann hefði eigi konungdom tekit af sinni fysi helldr at radi allra landzmannna, ok lez hann skylldr hafa verit at veria land sitt, ok qvad hann eigi guds vilia ser hafa i moti stadi, þvíat hann hafði sigr haft i þeim bardaga, er eingi madr vænti honum lifs. Af slikm ordum ok bænum Maximi þa Martinus veizlu at honum, ok varð konungrinn því akafliga feginn. Mörgum göfgum monnum var bōðit til þessarar veizlu ódrum en Martino. Þar var iarl sa er Evodius het, enn rettlatazti madr, ok brodir konungs, ok sva fōdurbrodir hans, en a milli þeira sat prestr Martini, sa er honum hafði þangat fylgt, en sialfr Martinus sat i hasæti hia konunginum. Ok er veizlunni var skipat, koma inn skutilsveinar konungs. Konungr bendi þeim manni, er a hans bordkeri hellt, at hann seli byskupi kerit, ok villdi, at hann blezadi ok drycki fyrri, en hann ætladi ser sidar at drecka. En er Martinus hafði druckit, þa selldi hann kerit presti sinum ok virði eingan makliga at taka vid sinni dryeki helldr en prest sinn sialfs. Þessa tiltekiu hans undradiz konungr ok allir, þeir er vid voru staddir, ok varð þeim Martinus tidr af því, er hann gerði sva (i) konungs höll, sem eingin byskup hafði fyrr gert, at virða meira kennimenn en veralldliga höfþingia. At þessi veizlu sagði Martinus konunginum marga oordna hluti fyrir, þa sem sidar komu framm um vidskipti þeira Valentiniani keisara, sagði hann sva Maximo konungi, at ef hann færi sudr yfir fiall, sem hann barst fyrir, at beriaz vid Valentinianum keisara, þa mundi hann sigr hafa i enum fysta bardaga en lata(z) þo litlu sidar fyrir sinum ovinum. Þetta geck allt eptir, sem Martinus sagði fyrir, þvíat þa er þeir borduz, feck Maximus sigr, en Valentinianus flyði a fund Theodosij konurgs, ok efdi hann hann a moti Maximo, ok bōrduz þeir a odru ari eptir ok drapu Maximus skamt fra borg þeiri er Aquilegia heitir. Eptir þat kom Theodosius Valentiniano aptr i riki sitt, ok tok þa Valentinianus retta tru fyrir Theodosium, þvíat þa var daud en versta drottning Justina modir hans.

22^b. Marga dasamliga hluti veitti almattigr gud enum helga Martino byskupi, þa er eigi eru einkum greiniliga i frasagnir færdir, i fagrligum fyrirburdum ok i hversdagligu vidmæli vid guds eingla edr adra helga menn, þa er honum sogdu oordna hluti fyrir edr letu hann vita þa hluti, er annars stadar gerduz a londum ok honum var forvitni a at vita. En i annan stad þoldi hann hvers-

dagliga skapraun i fianda freistni ok morgum sionhverfingum, þviat diöfullinn leitadi þvi meir hans at freista, sem hann for fyrir honum avallt rakligar en fyrir odrum astvinum almattigs guds, sva sem synaz mun i þessum atburdum er nu fara eptir.

22^c. Þers er vid getit einnhvern dag, þa er Martinus sat i kofa sinum ok var a bænum, þa kemr at honum diöfullinn med hareysti mikit ok hafdi i enni hægri hendi oxahorn mikit allt ablodugt ok skok at Martino ok mællti vid hann: »Hvat er nu, Martine, hvar er nu kraptr þinn? drepit hefir ek einn af þinum monnum.« En Martinus bad hann a brott dragaz, ok eptir þat kallar hann a lærisveina sina ok bidr þa fara um allt munklifit ok leita, ef nöckurr er horfinn af brædrum, ok segir þeim sidan, hvat fyrir hann hafdi borit. Þeir fara at leita ok finna heila alla munka, en þo sakna þeir þorpkarlz eins, þess er vanr var aka til skogar eptir elldividi brædra ok færa til munklifis. Martinus bad þa leita hans vandliga. Þeir foru sidan at leita hans ok fundu hann liggia saran miög ok kominn at bana. Þeir velltu honum i sleda ok oku til munklifis. Martinus kom til fundar vid hann ok spurdi, hversu at hefdi boriz. En hann sagdi, at oxinn annarr, sa er hann skyllði ekit a hafa, hefði ærzt i hondum honum ok rekit hornit annat i smáþarma honum. Martinus gallt honum apr heilsu, ok lifdi hann þo skamma stund þadan fra.

22^d. Optliga bra diöfullinn a sik ymsum likium ok freistadi sva Martini, stundum i Þors liki, stundum Odins, stundum Freyiu, en stundum i Friggjar liki edr annarra heidinna manna; en öll þau liki kendi Martinus ok nefndi a nafn þau öll ok rak i brott med sinum krapti. Iafnar avitadi diöfullinn Martinum um þat, at hann hefði þa menn i sinu munklifi, er verit höfdu illvirkiar edr manndrapamenn edr hordomsmenn, ok hafdi upp syndir þeira ok qvad þa alldregi hialpaz mundu. Martinus svaradi honum, qvad hann liuga þetta sem allt annat, «ok mun almattigr gud at helldr miskunna þeim monnum, er sættaz vid hann ok skiliaz vid glæpi sina ok hverfa eigi apr til þeira sidan, at ef þu öllum verri ok herfiligri, enn versti diöfull, villdir skiliaz vid glæpi þina ok idraz þinna misgerda, þa mundir þu eigi hlutlaus sitia hia guds miskunn at enum efzta domi.« Eptir þat hvarf diöfullinn i brott fra Martino. En þo ma hedan af marka, hver ast Martino var a mönnum ok hveria stund hann lagði a at snua þeim

aleidis, er hann leitadi vid, ef hann mætti a nöckvera leid, at stöðva vesöld diöfulsins.

23. Clarus het prestr ungr, sa skildiz vid alla eigu sina ok gerðiz lærisveinn Martini ok vard a skamri stundu algerr i godum 5 kröptum ennar hæstu truar. En hann atti hus skamt fra munklifi Martini, ok voru med honum margir brædr. Þa kom til hans einn ungr madr, sa het Anatholius ok qvaz munkr vera ok syndi sik litillatan i augliti mauna. En er hann hafði þar nöckura stund verit, þa sagði hann eingla guds koma opt at mæla vid sik, 10 ok syndi hann þat med nöckurum iarteinum, unz sumir trudu. Þa sagði hann sva, at einglar færi hvern dag milli hans ok guds, ok taldiz hann vera einn af spamönnum guds. En Clarus trudi allðri ordum hans, en Anatholius ægði honum guds reidi ok miklu viti, ef hann villði eigi trua ordum sva heilags mannz, ok sva 15 mællti hann um sidir: »Þessa nott mun gud senda mer af himne hvitt klædi, ok skal þat ydr vera takn, at ek em i guds krapti, ok ek em skryddr guds klædi.« Þa vard öllum mikil forvitni a at reyna þetta takn. En er ad midri nott kom, þa þotti skialfa allr klaustragardrinn, ok var sed lios til klefa þess, er enn ungi 20 madr var i, ok var þangat heyrdr romr manna mikill ok hareysti þvi næst. En er kyrdiz yfir þeim, þa geck hann ut or klefanum ok kalladi þangat einn af brædrum ok syndi honum kyrtil, þann er hann var skryddr med. Eu sa undradiz ok heimti þangat fleiri brædr, ok helldu þeir liosi til ok litu a klædit vandliga. 25 Klædit var blautt ok hvitt purpura likaz, en eigi skildu þeir, hvers kyns þat var, ok þreifudu þeir þar um ok mattu eigi skilia, at annat væri en klædi. Þa eggjadi Clarus brædr at fara til bænar ok bidia, at gud syndi þeim þetta skyrra. Þa voru þeir a bænum, þat er nætrinnar var optir. En er dagr kom, þa toku 30 þeir i hond Anatholio ok villdu leida hann fyrir Martinum, en hann bræuz vid þvi ok qvad ser bannat vera at syna sik Martino. En er þeir neyddu hann til at fara þangat, þa hvarf et hvita klædi allt or höndum þeim, þviat diöfull þordi eigi at syna Martino sionhverfingar sinar.

35 24. Þess er ok getanda, med hversu mikilli væl diöfullinn freistadi Martinus um dag. þa er hann var a bænum einn i husi sinu, þviat slægr freistari huldi illzku sina med flærdsamligu liosi ok syndiz Martino biartr ok blidr i aliti skryddr konungs skrudi, ok hafði koronu or gulli ok gimsteinum setta. En er þeir höfdu 40 þagat badir leingi, sva at hvorgi qvad ord at öðrum, þa mællti

diöfullinn fyrri: »Kennir þu, Martinus, þann er þu ser nu? Cristr em ek, kominn til iardar at synaz þer.« En er Martinus svaradi eigi, þa endrnyiadi diöfullinn dirf(d) sina ok mællti: »Martinus, hvat ifar þu at trua þat er þu ser, Cristr em ek.« Þa skildi Martinus af helgum anda, at diöfullinn var en eigi gud. Martinus sagdi þa: »Drottinn Jesus Cristr sagdiz eigi koma mundu med konungs skrudi ne med gulli, því mun ek ok eigi trua, at Cristr se kominn, nema ek sia hann med crossi edr crossmarki ok i þeiri asionu, sem hann var pindr med.« Þa hvarf oreinn andi or augliti hans sva sem reykr; en sva illan daun gerdi eptir i husinu, at þa var ifalaust, at diöfullinn hafdi þar verit.

25. Martinus for enn um byskupssyslu sina a nöckverri tid, sem vandi byskupa er til, ok toku vid honum kennimenn a einhverium bæ ok biuggu honum rekkju um kvelldit i husi því, er nær var kirkiu, ok höfdu þeir gervan elld mikinn i husinu um daginn adr, þvíat þat var mikit ok kallt. En er Martinus villdi fara at sofa, þa sakadiz hann um blautleik reekju sinnar, þvíat munkar höfdu borit undir hann mikinn halm, en hann var vanr at hvila a iördu berri, sva at harklædi eitt væri undir honum. Þa varp hann undan ser halminum öllum, en hann hvildi þar, sem hann var vanr, ok sofnadi bratt, þvíat hann var farmodr. En halmrinn sa, er hann hafdi varpat undan ser, fell i gegnum golfpilis raufar i ofn, er undir var, ok festiz þegar elldr i halminum, ok tok sidan husit at loga. Martinus vaknadi ok rann þegar til duranna, er hann sa elldinn, fyrir en hann mintiz bænar sinnar, ok villdi lata loku¹ fra hurdunni, ok matti eigi. En elldrinn sotti hann sva miög, at fót hans brunnu. Þa mintiz hann, at eigi var traust i flotta helldr i gudi, ok skryddi hann sik þa tru skilldi ok hvarf apr i logann til bænar. Þa stödvadiz elldrinn þegar ok grandadi honum eigi. En er munkar urdu varer vid ok sa husit loga, þa brutu þeir þegar dyrin utan ok fundu Martinum heilan a bænum i elldinum. En hann sagdi sva sidan, at þa hefdi hann mest verit af diöfvi svikinn ok tældr, er hann gadi eigi bænar trauz fyrir ræzlu, ok lez hann kenna hita, medan hann ræddiz ok villdi ut briotaz, en þegar er hann ræddiz eigi ok gerdi crossmark fyrir ser ok tok til bæna traustz, þa sagdi hann sva, at hann kendi eigi hita af elldinum sidan.

26. Martinus for enn um dag til kirkiu ok mætti klædlausum manni i frosti miklu. Sa bad Martinum gefa ser nöckut klædi.

Þá heimti Martinus þangat diakn sinn ok bad hann selia nökud klædi enum volada. Sidan geek Martinus inn i kofa sinn hia kirkiu, ok sat þar einn saman, sem hann var vanr opt a milli tida, þa er adrir kennimenn foru til sinnar syslu. En er diaknit

5 dvaldi at gefa enum fataekia, þa kom hann þangat til skotzsins, er Martinus sat, ok sagdiz kalinn vera, en diakninn seiman at gefa ser klædit. Þa for Martinus þegar or kyrtli sinum, sva at enn valadi vissi eigi, ok feek honum klædit ok bad hann þa fara i brott. En diakninn kom litlu sidar ok qvad mal at syngia messu,

10 þviat lydrinn beid hans i kirkiunne. En Martinus sagdi: »Eigi ma ek til kirkiu fara, adr en enn fataeki hefir klædit.« Diakninn skildi eigi, at Martinus sagdi fra ser sialfum, þviat hann sa eigi, at Martinus var kyrtillaus undir kapunni, ok spurdi, hvar enn fataeki væri. «Seli mer, qvad Martinus, til mun enn voladi at

15 þiggia.« Þa reiddiz diakninn ok tok lodolpu eina stutta ok kastadi fyrir faetr Martini, eigi betr en .v. penninga verda, ok mællti: »Her er nu klædit, en ek se eigi enn volada.« Þa bad Martinus hann ut ganga ok bida sin uti fyrir dyrum, þviat hann villdi eigi lata sia sik, medan hann færi i klædit, til þess at leynaz mætti

20 þat er hann hafdi gefit. En god verk heilagra koma upp, þott þeir vili leyna, þviat Martinus for at syngia messu i þessu klædi. En a þeim degi, þa er hann blezadi allteris foru, þa vitradiz elldligr böllr yfir höfði honum ok se upp ok nidr, ok syndiz sem har hans rettiz upp i mot. Þat sa mær ein ok prestr .j. ok

25 munkar þrir, en vær dæmum eigi un þat, hvi adrir mattu eigi sia.

27. Evancius het madr, sa er miög var bundinn i veralldligri syslu ok truadr vel. Hann tok sott mikla ok sendi ord Martino, þa er hann var hætt, en hann for þegar ok dvaldi eigi. En adr Martinus kæmi eigi midleidis, þa kendi enn siuki miskunnar hans

30 ok tok heilsu sina ok raun a mot Martino ok baud honum heim med ser. En aman dag eptir hafdi höggormr særdan einn þræl hans vodvænligu sari, en Evancius fann þrælinn ok miög sva daudan, tok hann upp sidan ok bar hann æ ðxl ser ok lagdi fyrir Martino. Þa var eitir komit um alla lidu þrælsins, ok var hann

35 blasinn, sem belgr væri. Martinus for hondum um allan likam hans ok setti fingr sinn fyrir sarit, þat er ormurinn hafdi höggvid. Þa sotti eitrid ok þrotinn or öllum lidum hans til fingrar Martini. En er hann letti fingrinum fra sarinu, þa sprændi þar or bogi bædi eitrs ok blods. En þrælinn reis þegar upp heill. Þa lofudu

40 allir gud, er þetta takn sa.

28. Enn for Martinus of dag med lærisveinum sinum, ok attu þeir eptir dvöl nöckveria, en hann for einn undan, unz leiti bar a milli. En odrum megum leitissins foru kaupmenn med klyfiada hesta ok asna. En er þeir sa Martinum i lodnu klædi svörtu, þa unduz hestarnir af götunni ok vöfduz i taumum ok gerdu mikinn farartalma kaupmonnum. En þeir reidduz ok hliopu af hestum sinum ok bördu Martinum med svipum ok stöngum. En hann hafdi þolinmædi i moti ok var sva sem omali fyrir þeim, en þeir bördu hann þess at meir, er þeim þotti, sem hann kendi eigi bardagans. Þa qvomu lærisveinar hans eptir ok fundu hann saran ok blodgan liggia vid götuna, þa hofu þeir hann upp a asna einn ok foru a brott skyndiliga. En kaupmenn hurfu aprt til hesta sinna ok villdu snua aleidis for sinni, en hestar þeira voru sva orðnir stirdir sem tre edr steinar ok mattu hvergi or stad hræraz. Þa bördu þeir hestana med svipum, en sidan hiuggu þeir vöndu ok stangir i skogi ok keyrdu med því hestana, ok stodu þeir fastir, sem likneski væri. Þa vissu kaupmenn eigi, hvat þeir skylldu gera, þvíat þa skildu þeir, at guds craptr hefti for þeira. Þa vitkuduz þeir um sidir ok spurdu menn, þa er þeir fundu, hvern þeir hefði bardan. En er þeim var sagt, at þeir höfdu Martinum bardan, þa þotti öllum audsynt, hvers þeir gulldu at, ok runnu sidan skyndiliga eptir Martino ok skömmuduz sin ok gretu ok iosu molldu yfir hofud ser, ok fellu til fota Martino ok badu ser miskunnar, at hann vægdi þeim ok leti fara leidar sinnar, ok sögduz þo þess verdir, at iörðin rifnadi undir þeim edr þeir stirðnadi sva sialfir sem hestar þeira, ok letu þeir ser þat sialfir ordna mikla pisl, er þeir vissu eptir ser ordinn sva mikinn glæp. En Martinus veitti þeim þegar miskunn ok blezadi þeim, ok mattu þeir þegar rida leid sina ok lofudu gud.

29. Enn for Martinus um dag um bæ nöckurn fiölmennan, ok kom lid heidinna manna mikit a moti honum, þvíat eingi madr kunni Crist a þeim bæ. En þa var mörgum forvitni a at sia Martinum, þvíat þeir heyrdu mart agætligt fra honum sagt. Þa tok Martinus at boda guds ord, ok komz hann vid af öllum hug, er sva mikill mannföldi skyldi eigi kunna skapara sinn. Þa geck framm kona nöckur ok hafdi i fadmi lik sonar sins nyandads ok mællti vid Martinum: »Vitum vær, at þu ert vinr guds; gialltu mer einga son minn, er nu er daudr.« Þa hurfu fleiri at ok badu med henne. Þa sa Martinus, at hann mundi geta takn af gudi mörgum til hialpar, ok tok vid likinu ok fell a kne til bænar ok

badz fyrir litillatliga. En er hann reis upp af bæninni, þá selldi hann sveiniun lifanda modurinni. Þá kölludu allir sem einni röddu ok iatudu Cristi ok letuz allir a einn gud trua. En Martinus primsignði þá þegar a þeim velli, er þa voru þeir, en skirdi þa þvi næst.

30 (31). Claudiomacus het stadr einn skamt fra Turonsborg, ok er nunnusetr i þeim bæ, þar hafði Martinus gisting a nöckurri tid. En er hann var i brott farinn, þa gengu meyjar inn i husit, þat er (hann) hafði i verit, ok lasu upp halm þann allan, er hann hafði hafdan undir ser, ok skiptu með ser sva sem helgum domi. En er fair dagar lidu þadan, þa batt ein þeira a hals odum manni halm þann, er hon hafði hirdan fyrir helgan dom, ok vard enn odi þegar heill.

15 31 (32). Þa for Martinus enn um dag fra Treverisborg, en a mot honum com kyr ein, hon var od af diöffi, hon liop fra nautum ok stangadi menn, er fyrir henne urdu. En er hon kom til Martinus beliandi, þa gerði hann crossmark a mot henne ok bad hana stadar nema. En er hon nam stadar, þa sa Martinus diöfulinn, sitia a baki henne. Þa mælti Martinus: »Far a braut, 20 ovinn, fra smala manna ok kvel eigi meinlaus. kvikendi. Þa flyði diofullinn i braut, en kyrrin skildi, hverr hana græddi, ok fell til fota Martino, en hann blezadi hana ok bad aptr fara til hiardar sinnar ok vera allðri ohægja sidan.

25 32 (33). Enn mætti Martinus um dag veidimomnum nöckurum, þar er hundar elltu hera a vidum velli, ok var heranum at komit þa ok þa, at hann mundi tekinn verda, ok dvaldi hann daudann i optligum hvekingum sinum. Martinus sa aumr a dýrinu, þviat hann var armvitigr, ok baud hann hundunum at standa ok lata herann forða ser. Hundarnir namu stad þegar, sem 30 þeir væri bundnir edr iardfastir, en herinn for i fridi, hvert er hann villdi.

33 (34). Naudsyn er a at geta orða Martini nöckut, hvilik voru hversdagliga, þviat þau voru lík andligri speki. Saud nykliptan sa hann um dag ok mælti: »Sia saudr fyllði gudzspiallz 35 bodord, hann hafði tvo kyrtla ok gaf annan þeim, er eingan hafði adr; gerit þer þar eptir.« Enn sa hann um dag svinahirdi i skinnfötum ok mælti: »Slikr var Adam i skinnfötum brott rekiun or paradiso, en vær skulum leggja nidr enn forna Adam, er sa merkir, en skrydaz enum nyia Adam, þat er Cristr drottinn.«

40 1 manni *Cd.*

Þar kom Martinus enn, er naut bitu a velli, en svin rotudu i stodum, en i stodum var blomgadr völlr af enum fegrstum grausum. »Se her nu liking lifs manna, sagdi Martinus, hiuskap merkir sia hluti iardar, er smali hefir af bitit et fegrsta, ok er þo gras eptir; en sia hlutr, er svin hafa um snuit, merkir hordom; en sa hlutr, er skinn i öllum blomum ok enum fegrstum grosom, merkir meydoms dyrd, sa er ecki ma annat vid iafnaz. Sva sem þeir villaz miög, er hiuskap iafna vid hordom, sva eru þeir ok heimskir, er hiuskap iafna vid meydum. En spakir menn gera þa grein, at hiuskapr se til liknar, en meydumr til dyrdar, en hordumr horfir til þislar, nema yfirbot fylgi.

34 (35). Ridderi nöckurr kom til Martinus ok gerdiz munkr, ok litlu sidar settiz hann i einsetu. En kona hans var vigd til nunnu. Ok er hann hafdi skamma stund i einsetunni verit, þa vard hann fyrir freistni, slo fiandinn því æ hann, at hann fystiz þess, at kona hans væri i einsetunni hia honum, ok þar kemr þessu mali, at riddarinn leitar þessa vid Martinum, ef hann mundi þat leyfa vilia, at þau væri a samt. Martinus villdi þat vist eigi leyfa ok qvad þat eingan hatt, at einsetumenn hefði conur hia ser. Riddarinn bidr þess opt ok qvad eigi samvistu þeira fyrirfara mundu godri fyrirætlan. Martinus svaradi honum þa a þessa lund: »Hefir þu nöckut i bardögum verit?« En hann svaradi ok lez opt þar hafa verit, er menn höfdu barizt. Martinus spurdi þa enn: »Segdu mer þat þa, hefir þu nöckut sed, þar sem þu hefir staddr verit i bardögum edr i fylkingum, konum skipat til bardaga med körlum?« Ok er riddarinn heyrdi þessi svör Martinus, þa skammadiz hann villu sinnar ok eptirleitunar, en þackadi Martino þat, er hann hafdi hirtan hann med skynsamligri dæmisögu, þeiri er hann matti audvelliga skilia, en eigi med stridmælum.

35 (36). Nu munum vær fra því segia, er vær komum fyrr nöckut ordi æ, at helgir menn qvomu iafnan at finna Martinum. Þat var einmhvern dag, at tveir kerisveinar Martini voru fyrir durum uti kofa Martini, þar er hann var einn inni, ok vissi hann eigi, at þeir væri þar, þvíat hurdin var aprt a milli þeira. Sidan heyrdu þeir inn i kofann mal miög margra manna, ok urdu ræddir vid ok þottuz þegar vita, at miklu mundi gegna. En at alidnum .ii. stundum dags, þa geck Martinus ut til þeira. Pa for Sulpicius þegar til motz vid hann ok spurdi, hvat romr sa taknadi, er þeir höfdu heyrt i husit. Martinus var fyrir at segia þeim. Sul-

picus bad akastiga, at hann segdi þeim, fyrir því at sa var eingi hlutr, er hann villdi vita af Martino ok legdi hann stund a at bidia hann, er hann mundi eigi vis verda. Sidan svaradi Martinus þeim a þessa lund: »Segia mun ek ydr nu, ef þer vilit vita, en þa bid ek ydr, at er segit eingum manni. Meyiar guds mællto vid mik, Agnes, Tecla ok Maria.« Sidan sagdi hann þeim gerla fra yfirlitum þeira ok buningi, ok qvad þær eigi at eins þann dag koma at vitia sin, helldr miklu optar. Petrum ok Paulum sa hann optaz allra postola guds.

10 36 (37). I borg þeiri er Nemausus heitir (var byskupa þing) fiolment, en Martinus hafdi eigi viliat fara þangat, en var þo forvitni mikil a at vita, hvat þar væri rætt. Þenna sama dag atti Martinus a skipi at fara, ok lærisveinar hans med honum, en hann sat i framstafni, fyrir því at hann var avallt vanr ser ein-
15 setu at leita til þess at bidiaz fyrir. Sidan vitradiz honum guds eingill ok sagdi honum vandliga fra því ðllu, er byskuparnir höfdu radit a þinginu, ok allt þat sem þar hafdi til tþinda gerzt. Sidan sagdi Martinus þat allt lærisveinum sinum, ok leitudu þeir sidan at, ok hafdi a þeim sama degi verit byskupa fundrinn ok slikir hlutir
20 allir ræddir, sem Martinus sagdi.

37 (38). Sa hlutr gerdiz til tþinda i borg þeiri er Carnotena heitir, at einn gamall madr færði Martino dottur sina .xii. vetra gamla, ok hafdi hon mallaus verit alla æfi sina. Sia madr bad Martinum litillatliga, at hann skyllði gefa mal meyiunni ok
25 qvad því trua fastliga, at hann mætti þiggia af gudi slikt, er hann villdi bedit hafa. En Martinus veik því af hondum ser fyrir litillætis sokum, ok qvad þat eigi sitt vera at gera þat, helldr byskupa þeira, er þar voru þa vid staddir, Valentiniani ok Victrij, ok taldi þa ser helgari vera. Fadur meyiarennar bad þess
30 at meir, at Martinus færdiz undan, ok sva byskuparnir badu med honum. En er Martinus hafdi synt litillætitt, þa vard hann ok at syna miskunnina, en dvaldi eeki heilagleikinn ok bad alla menn ut ganga, þa er vid voru staddir, nema byskupana ok fōdur meyiarennar. Sidan lagdiz Martinus til bænar eptir veniu sinni, ok at
35 lokinni bæninni reis Martinus upp ok tok litit af vidsmiorvi ok blezadi; eptir þat tok hann med fingrum sinum tungu meyiarennar ok dreypti a af vidsmiðrinu, ok eigi bleekti þann enn helga mann eraptr heilagleiksins. Eptir þat spurdi hann meyna, hvat fadur hennar hetu, en hon svaradi þegar ok sagdi med skyrum
40 ordum. Þa fell fadur meyiarennar til fota Martino ok mællti med

tarum ok miklum fagnadi, sva at allir heyrdur, ok qvad þessa enu fystu rodd dottur sinnar heyrt hafa. Allir urdu fegnir, þeir er vid voru staddir þenna atburd.

38 (39). Ein iarlz kona, þess er Avicianus het, sendi Martino vidsmiðr at vigia, þviat þat þurfti at hafa vid morgum meinum ok siukleikum. Þat var i ampullu einni, ok var hvergi nær full, adr Martinus blezadi, en vid blezan hans vard ampullan sva full, at yfir flaut alla vega, ok öll klædi sveinsins, þess er med for, voru i vidsmiðrvi einu. En er heim kom vidsmiðrit, þa tok iarlskonan feginsamliga vid ok setti upp med duk einum i glugg nóckurn hafan. Litlu sidar kom til þionustusveim einn ok kipti dukinum, þeim er yfir var breiddr, þviat hann vissi eigi, hvat undir var; ok i því er hann kippir dukinum, hrytr ampullan ofan, su er i var vidsmiðrit ok af gleri var gerr, ok kemr hon æ golf þat, er af marmara var gert. Allir þeir er vid voru staddir, urdu ryggir ok ugdu, at vidsmiðrit mundi fyrirfarit vera en ampullan brotin, ok foru at leita, ok fundu heila ampulluna, sva sem hon hefði fallit i dun, en vidsmiðrit var ecki or farit. Þetta vard eigi af atburd einum saman helldr af heilagleik Martini, þviat blezan hans matti eigi fyrirfarazt.

39 (40). Eigi gerdi enn helgi Martinus at eins iarteinir fyrir sialfan sik, helldr gerdu margir menn iarteinir i nafni hans. Sa atburdr gerðiz um dag, þa er lærisveinar Martini foru um bæ nockurn framm, þa kom hlaupandi i moti þeim hundr einn olmr ok go miðg. Þa mællti einn af þeim lærisveinum: «I nafni Martiui byd ek þer at þegia.» Þa þagnadi hundrinn, sva sem tungan væri skorin or muuni honum, ok vard tungan fost vid gominn.

40 (41). Avicianus het iarl einn grimmr akafliga ok enn mesti manndrapamadr; hann kom um dag i Turons borg med foruneyti sinu morgu ok litt stilltu. Þar voru i för med honum margir bandingiar, ok ætladi hann um morgininn eptir at kvelia þa allzskonar pislum, ok stefndi sidan til öllum borgarlydinum at sia a meiþingar þeira. Vid þessi tíþindi vard ryggir allr borgarlydrinn, ok foru skyndiliga at segia Martino. Ok þegar er hann spyrr þetta, þa ferr hann sem skiotaz til herbergia iarls, ok kemr hann þar um midrar nætr skeid. Þar voru þa dyrr allar aptr byrgdar, en menn i svefni. Martinus legz nidr til bænar fyrir dyrum þess hus, er Avicianus svaf i. Avicianus sofnar fast ok vaknar vid þat, er guds eingill knudi hann ok mællti: «Þræll guds liggir uti fyrir dyrum þinum, en þu sefr.» Jarlinn spratt

upp ok varð ræddr ok kalladi a þræla sína ok sagði, at Martinus var uti fyrir dyrum, ok bað, at þeir skyldu lúka upp dyrum ok lata Martinum na inn at ganga. Þrælarnir gengu til dyra ok luku upp hurdu ok liöpu inn aptr ok sögdu þetta eeki vera utan svefnora.

5 Avicianus trudi því þegar ok lagðiz til svefnis ok sofnadi þegar. Ok íafnskiott sem hann var sofnadr, þa kemr eingillinn enn at honum ok knyr hann með meira ofressi en fyrr, ok bað hann skunda i moti Martino, ef hann villdi eigi taka hefnd a ser. Avicianus leypr upp þegar ok varð ræddr miðg, ok er þrælarnir

10 voru seinir a fætr, þa ferr hann sialfr til dyranna ok kallar miðg ok qvad einga hvilld fa mega, fyrr en hann fyndi Martinum. Ok nu lykr hann upp dyrunum ok finnr Martinum ok mællti við hann: «Hvi hefir þu sva gert við mig, drottinn minn? trua mattu því, at ek mundi eigi her kominn at finna þik, utan ek væri adr

15 til skelfdr af guds eingli. Eeki þarftu at mæla, veit ek, hvers þu girniz. Allt skal þat þegit, er þu villt vera lata; fardu a brott sem skiotaz, at ek verði eigi fyrir meiri guds reidi, þvíat ek þickiumz nu ærins at hafa kent um þingarnar.» Nu hverfr Martinus a brott, en hefir eeki ord mællt við iarlinn, en arnat þo

20 slikt allt, sem hann villdi. Avicianus hverfr inn aptr ok bidr riddara sína buaz, en hann lætr þionustumenn sína leysa þa menn alla, er i böndum voru, en hann sialfr for a braut þegar or borginni ok gerði þar allðri ofrid, meðan Martinus lifdi.

41 (42^b). Munklifi ens helga Martini var um tvær milur

25 brott fra borginni. En þeir atburdir urðu íafnan i höfudkirkiu i borginni, þa er þar var mikit fiolmenni, ok þar kom saman fioldi mikill diöfulodra manna ok bidu byskups i kirkiunni, ok hefði(!) hann verit um nottina adr at munklifi sínu ok ætladi þa til kirkiu at fara. Íafnskiott sem hann hóf sinn helga fot ut or klaustra-

30 gardinum, þa kendu þess enir diöfulodu menn, ok toku allir ath oazt ok at skialfa sva sem dæmdir menn ögurligan domanda, ok sögdu þeir diöflarnir þann þa koma mundu, er þa mundi a brautu reka or herbergium sínum, ok vissu þa allir menn, nær byskup mundi koma. Þat var einhvern dag, þa er Martinus kom til

35 kirkiu, þa voru þar fyrir honum diöfulodir menn, ok vofdi annarr i loptinu uppi, sva at fætr hans attu langt til iardar, en a odrum horfdu upp fætr en nidr höfut. Martinus harmadi þa miðg ok bað öllum monnum at ganga or kirkiunne ut, en hann var einn eptir hia enum odum ok lagðiz til bænar a midiu kirkiugolfi, en

40 reis eigi fyrr upp, en þeir voru badir heiler.

42 (18b). Sa atburðr gerdiz eitthvert sinn, þa er Martinus var staddr i Treverisborg, þa kom i borgina voveiflig hersaga, ok varð borgarlydrinn allr hræddr vid. En Martinus þottiz eigi vita, hvort þetta mundi satt edr logit, ok baud, at leida skyldi til sin diofulodan mann, ok spurdi hann hann, hvort þetta væri satt edr logit. En oreinn andi svaraði fyrir munn ens æra ok qvad þa verit hafa saman .xvi. diofla ok gert þessi rad med ser, til þess at Martinus flyði or borginni fyrir þessi hersögu. En allt var iafnskiott, at hann hafði þessa sögu sagt, at þa varð madrinn heill en borgarlydrinn frelstr.

42^b (42). Enn kom Martinus um dag til husa Aviciani iarls, er adan var getit, ok sa hann einn svartan dioful sitia a halsi honum. Martinus bles a mot fiandanum, en Avicianus iarl hugdi, at hann gerði honum til hadungar ok mællti: «Fyrir hvi veitir þu mer hadung?» Martinus sagði: «Eigi þer hólldr enum svarta, er sitr a halsi þer.» Eptir þetta flyði diðfull af stoli sinum. En iarl var miklu ogrimmari avallt sidan, þviat hann skildi þa, af hvers eggian hann hafði grimmr verit.

43. Bær sa var einn i stad þeim er Cennonicus heitir, er menn urdu fyrir miklum bardögum, ok var þat med því moti, at hagli sva storu rigndi a akra manna, at ollum spillti. Heradsmenn toku þat rads, at þeir sendu til fundar vid Martinum greifa sinn, þann er Auspicius het. Hann varð fyrir meirum sköðum um þetta en adrir menn, ok bad hann Martinum, at hann veitti þeim fullting. En Martinus bad gud fulltings ok liknar þessum monnum, ok veitti gud þeim þa miskunn fyrir bæn hans, at eingum manni varð mein at því hagli a enum næstum .xx. vetrum, er Martinus lifði sidan. En til þess at þat er synt, at þetta varð fyrir iarteinir Martini en eigi atburð, þa kom sia en sama rid aptr i heradit a þeim misserum, sem Martinus andaðiz, ok var þat i því synt, at allr heimr gret andlat hans en fagnadi lifi hans, sem vert var.

44. I þorpi, er Abaciensis heitir, var kastali einn forn, en i castalanum var steinstöpull einn rangiðr, en a ofanverðum stopli-num sat skurdgod² a stoli, ok höfðu enir fyrri menn haft þar a mikinn atrunad. En þa er Martinus kom i þann stad, villði hann lata briota þenna umbuning allan, ok baud um presti sinum, þeim er i því þorpi var ok Marcellus het, at koma þessu a leid. En er Martinus kom aptr þangat odru sinne, ok hafði þess a milli verit nockur rid, ok var þa enn heill stöpullinn, þa avitadi Mar-

tinus prestinn um ulydni vid sik, er hann hafdi eigi brotit stopulinn. Marcellus færdiz undan med þvi, at hann taldi torvelligt at briota stopulinn, ok qvad ostyrkia múnka þvi eigi aflla mega, er trautt mundu stærker riddarar. Martinus rann þa til ens ðrugga fulltings ok var a bænum alla nottina, ok um morguninn eptir kom sva mikít hvassvidri, at i sundr braut allan stöpulinn.

45. Annarr atburdr vard enn litlu sidar þessum glíkr, at Martinus villdi briota stöpul einn hafan ok akafliga ramligan, ok skurgod mikít var upp af stoplinum. En hann matti þvi eigi a leid koma, ok stodu fyrir margir hlutir. Sa var einn, er monnum var litit um, þeim er atrunad hofdu haft, at hann væri brotinn, en hitt i annan stad, at hann var sva ramger, at þat matti tregliga sækiaz, at hann yrði uminn. Martinus var þess meira um at briota hann, sém fleiri hlutir stodu fyrir, þeir er torvelligir 15 þottu. Þa sneriz Martinus til bænar at veniu sinni, ok i þvi bili var senn eldligr stöpull hrynia or himnum ok i hofud skurgodinu, ok leysti sa enn eldligi stöpull i sundr skurgodit allt ok sva stöpulinn allt til iárdar, ok var ecki eptir þeirar forneskiu utan dust eitt. Þessir atburdir voru til þess syndir, at menn mætti þat 20 vita, at slikan crapt, sem gud veitti Martino i heilsugiðfum vid siuka menn edr valldi a öllum likamligum lutum, slikan allan veitir hann honum i himneskum hlutum, sva sem i þessu takni syndiz, er af himnunum kom.

46. Þat er enn sagt fra Martino, at kona ein, su er blodsott 25 hafdi, snart vid trefr af klædum Martini, ok vard hon þegar heil. Þessi iartein var þeiri likuz, er drottinn gerdi sialfr ok i gudspiöllum er fra sagt af þeiri konu, er slika meinsemd hafdi.

47. Þat gerdiz enn einn dag, þa er Martinus for med arbacka nockurum ok lærisveinar hans, þa svam edr reektiz at þeim backa, 30 er þeir voru a, höggormr mikill. Martinus mælti vid orminn: «I nafni drottins mins Jesu Cristz byd ek þer, at þu hverfir i brott fra þessum backa.» Höggormrinn sneriz vid ok lyddi ordum hans ok for þegar til annarrar strandar. Allir undruduz, þeir er vid voru staddir ok sa þenna atburd. En Martinus mælti til 35 lærisveina sinna med tarum: «Höggormarnir hlyda mer nu, en mennir vilia eigi hlyda þvi, er ek mæli.» Sidan foru þeir þangat, sem þeir ætludu.

48. Þat var vandi ens helga Martini at eta lagx a paskum, ok er þess vid getit eitthvert sinn laugardaginn fyrir paska, at

40 i hafdi *Od.*

Martinus kom at mali vid diakn þann, er Cato het ok bordhallð þeira munkanna skyllði annaz, hvort lags nöckurr væri buinn, sa er þeir mætti hafa um paskana. Kato diakn svaradi, at hann qvaz sialfr farit hafa ok adrir fiskimeun um morginiun til arinnar at veida fiska, ok höfðu þeir ecki veitt feingit. Martinus mælti: »Fardu nu þegar ok legg ut netit i ana, ok mun at koma fiskrinn.« Diakninn for til arinnar, þot honum þætti eigi veidiligt vera, ok lagdi ut netit, sem Martinus baud. En aen var skamt fra munklifino, ok foru fleiri munkar til fyrir forvitnis sakir, ok væntu allir godrar veidar, er Martinus baud, at veida skyllði, ok þurfti sialfr at hafa. En er hann hafði ut lagit netit, þa liop i mikill fiskr, ok tok hann laxinn ok bar feginn heim til munklifis. En adrir menn feingu ecki veitt, þeir er til arinnar foru þann dag, neitt.

48^b. Arborius greifi sagði sialfr fra þeim atburdum, at hann hafði sed, þa er Martinus bioz til messu, felitit klædi koma fram undan messufata ermiani; en i messunni, þa er Martinus blezadi fornina, ok hann leit til handar hans, þa syndiz honum hondin biört akafiga, en ermrin a hendinni purpura likuz buin vid gulli ok gimsteinum; ok vid þat er hann hrærdi handa ok blezadi, þa þottiz Arborius heyra, at gimsteinarnir gnötrudu saman i erminni, ok ioku sliker hlutir mikit ast hans vidr Martinum.

49. Þeir atburdir gerduz, þa er a lifi var Maximus konungr, er fyrr var fra sagt, at hann hafði med ser byskupa þa, er mörg ill rad lögdu fyrir hann, ok var af þeim byskupum einn Itathius byskup, sa er radinn hafði virduligan höfþingia þann er Pricillianus het, ok þeir kölludu villumann. En konungr hellt sva hendi yfir þeim byskupum, at eingi madr þordi at saka þa um dauda Pricilliani. Margir byskupar adrir vöfduz i samneyti vid þa a byskupa stefnu i Treveris borg ok attu vid þa bædi svefn ok mat ok sva tidagerd. Þessir enir sömu byskupar höfðu eggia(t) Maximus konung at senda mikinn her til Spaulandz til þess at bana þeim monnum, er byskuparnir kölludu villumenn, ok dæmdu þeir þetta mal eptir likamligu aliti ok klædabunadi manna en eigi at rettri raun edr gudligri eptirleitun. Ok voru til þessar ferðar radnir iarlar nöckurir, þeir er fyrir lidinu skyllðu vera, ok mundi þessi för at miklum skada verða guds cristni ok morgum godum monnum ok helgum at listioni, þviat þeir er sendir voru mundu litla grein kunna, hverir helgir væri. En er Martinus spyrr þessa ætlan, þa þottiz hann eiga eyrindi a konungs fund fyrir sakir þessar ennar illu ætlunar, þviat hann villdi eyða hana, ok margra

annarra naudsynia þeira, er langt er fra at segia. En er byskupar fragu, þeir er i borginni voru, at Martinus var þangat von, þa urdu þeir ræddir miðg ok badu konung, at hann skyldi Martinum eigi lata na innan borgar, nema hann heti því at hafa frid vid byskupa, þa er þar voru fyrir, þvíat þeir vissu þat a sialfa sik, at þeir voru olikir Martino i radagerdum sinum. Konungrinn gerir sem þeir badu, ok sendi i mot Martino riddara höfþingia einn med nöckurum ridlorum, ok skyldu þeir eigi lata Martinum na at koma innan borgar, nema hann heti því at hafa frid vid þa byskupa, er þar voru fyrir. Martinus svaradi þeim því, at hann mundi med Cristz fridi fara i borgina, ok þa leyfdu þeir honum inn at ganga. En er Martinus kom i borgina, þa gerdi hann eigi at ganga i tidagerd þeira, helldr var hann a bænum i kirkiu um nætr ok söng þa tidir sinar. En er hann hafdi verit þriar nætr i borginni, þa for hann til konungs hallar fyrir sakir þeira vandqvæda, sem fyrr var fra sagt. Þat var enn ok eyrindi hans at bidia lifs iörlum tveimur, þeim er fyrir konungs reidi voru vordnir, annarr het Narsetus en annarr Leucadius. Þeir höfdu badir verit winir Graciani keisara; en þo voru enn adrar sakir vid þa af konungs hendi, þær er vær munum eeki fra segia. Nu kom Martinus fyrir konung ok bad lifs iörlununa ok sva þess, at herferdin skyldi eydaz. Var honum eigi at eins mikill hugr æ at biarga cristnum monnum, helldr villdi hann forða heidnum monnum vid bana. En konungr dvaldi um dag edr annan at veita þat, er hann var bedinn. En er Martinus geck eigi i tidagerd med byskupum, þa qvomu þeir til fundar vid konung ræddir miðg ok skialfandi ok sögduz vera fyrirdæmdir af Martino, ok sögdu konung eigi eiga at hlyda ordum hans, er eigi at eins veitti skiol villumonn- um, helldr hefndi hann þeira daudra; kölludu þeir eeki i veitt i dauda Pricilliani, ef Martinus hefndi hans. Sidan badu þeir konung med tarum ok fellu til fota honum, at hann neytti rikis sins nu i gegn Martino, ok næsta kölludu þeir hann ok villumann. En þott Maximus væri þeim eptirmalssamr um adra hluti byskupum, þa villdi hann þo eigi eptir þeim mæla þat, er til aleitni var vid Martinum, ok vissi hann, at Martinus var þeim helgari i tru ok sidlæti, ok leitadi ser annarra rada, en þeir kendu til. Sidan heimti hann Martinum til mals vid sik ok qvaddi hann blidliga ok hialadi vid hann marga hluti ok sagdi villumenn helldr dæmda at lögum af domundum en af rogi kennimanna, ok qvad

hann ónga sauk til þess, at hann rækti tidagerd þeira, þar er kennimanna fundr hafði at verit attr, ok adrir kölluðu þá saklausa utan Martinus. Martinus skipaðiz eigi vid ord þessi. Þá reiddiz konungr ok setti sik fra hiali vid Martinum, en setti þegar menn til i stad at drepa þá menn, sem Martinus bad lifs. Þetta fregnar Martinus, ok ferr þegar til hallar konungs, ok baud nu konungi-
 num at ganga i tidagerd med byskupum, ok hefði þá þeir menn lif, er konungr hafði ætlat at lata drepa ok einkum iðrlunum. Þat skyldi konungr ok til vinna at lata eydaz herförina til Span-
 landz. Konungr veitti þat feginsamliga, er hann beiddi. En eptir þria daga lidna var ætlat at vigia byskup þann, er Felix het, hann var inn helgasti madr ok makligr at taka byskups tign. Ok þann enn sama dag geck Martinus i tidagerd med þeim ok villdi helldr leggja a sik nöckura abyrgd, en þeir væri drepnir, er adr voru til bana radnir. Annan dag eptir for Martinus brott af borginni ok var ogladr ok ryggr um þessa samneyting, ok for sidar of daginn en foruneyti hans. En er þeir qvomu framm i skog einn, þá settiz hann nidr ok hugsadi fyrir ser, hveria tiltekiu hann skyldi hafa um þetta mal. En er hann hafði skamma stund þar setit, þá kemr at honum guds eingill ok mælti vid hann: »Sok er til þess, er þu ert ogladr, en þo mattir þu eigi annan veg leysa or þessu vandraedi. Taktu nu traust af gudi ok endrbæt crapt þinn, at sia hlutr verdi eigi til minkunar þinnar dyrdar, helldr til æxlingar.« Þadan ifra var Martinus varr um at samneyta alldri slikum byskupum, ok þá .xvi. vetr, er hann lifði sidan, kom hann til einskis byskupa fundar. Þat vard nöckurum sinnum eptir þenna atburd, at Martino vard torvelldra at reka diöfla fra odum mönnum, en verit hafði; þá sagði hann sva med tarum, at þat kom til þess, er hann hafði samneytt byskupum fyrir naudsynia sakir, en þo endrbætti hann þat bratt med fullu trausti, þviat þat var litlu sidar, at diöfulodr madr var leiddr til husa hans, ok vard heill adr hann kæmi i husin inn.

50 (52). Þá er hinn helgi Martinus byskup skein i allzskonar kröptum, ok nafn hans ok frægd for um allan heim, þá ófundu(du) þat adrir byskupar ok gerdu rad med ser, hversu þeir mætti Martino fyrirkoma. Þeir atburdir verda, at kona ein vard lettari at sveinbarni, ok vissu menn eigi födur sveinsins. Þá taka byskuparnir þat vads, at þeir eggja hana til at kenna Martino barnit, ok qvedia þings til at hafa þar uppi þetta mal vid Martinum, sva at allr lydr heyrdi. En Martinus svaradi þolinmodliga ok bad færa

ser barnit. Ok því næst var þat þangat borit ok sellt Martino, ok tekr hann vid því badum hondum ok klappadi blidliga ok mællti: «Sonr minn, sonr minn!» En sveinninn var eigi allrar viku gamall ok svaradi þo Martino med skyrum ordum: «Eigi ertu fadir minn, qvad hann, helldr Jon kaupmadr.» Þa fellu allir menn til fota Martino ræddir ok badu ser liknar. En enn helgi Martinus fyrirgaf þeim godgiarnliga sina meingerd, en tekr sveininn til sin ok skirdi ok kalladi Brietium, ok feck sidan sialfr þessum sveini alla atvinnu ok fæddi hann upp i munklifi sinu. Ok þa er Brietius var ungr at alldri, þa vigdi Martinus hann til munks ok nökuru sidar til prez, ok unni honum mest allra sinna lærisveina; en Brietius var honum motgerdasamr ok geek iafnan miög i mot honum med miklum skapraunum. Brietius var madr skapbradr ok olatr ok olydinn Martino; en ef Martinus ræddi um vid hann, at hann skyldi betr gera, þa svaradi Brietius illa ok let litt vid skipaz morgu sinne vid umrædur hans. En Martinus hafdi hoglyndi i mot ok lagdi því meiri stund a at snua honum aleidis, sem hann þoldi fleiri skapraunir af honum. En þott Brietius væri oværr i skapi a unga alldri, þa hafdi hann þo med ser leynda mankosti, þa er hann spöndu mest til astar vid gud ok enn sæla Martinum. Hann var madr skirlifr ok hreinn fra allri likamligri saurgan, sva at hann hafdi alldri vid konu skipt a æfi sinni.

Þat er nu fra sagt einnhvern dag, er Martinus sat uti hia kofa sinum, sem hann var vanr stundum, þa er hann var eigi a bænum, edr menn qvomu til mals vid hann, þa vard honum litit upp a gnipu, þa er yfir munklifinu var, ok ser hann þar sitia a gnipunni .ii. diöfla. Þeir voru katir ok gladir ok mællto sem einum munni: «Heill sva nu, Brietius, heill sva nu, Brietius!» En því mællto þeir þetta, at þeir vissu, hverri ædi þeir iosu i briost honum. En er skamt var at bida, þa kom Brietius þar laupandi ok var þa ordinn odr ok ærr af eggian diöflanna, sva at hann gætti varla handa sinna ok mællti vid Martinum mörg hardyrdi. En Martinus hafdi avitadan hann enn fyrra dag um marga ohlydni, þa er hann hafdi gerda. Slikum avitum reiddiz Brietius ok mællti mart osæmiligt vid Martinum, kalladi hann eeki vera sva godan mann, sem adrir toku a, en sagdiz sialfr vera miklu betri, þar er hann hafdi verit alla æfi sina i munklifi, en Martinus hafdi verit .xviii. vetr heidinn, «ok ma hann þess eigi dylia, en nu er hann elldiz, berr fyrir augu honum hverskyns sionhverfingar.» Slikt sva mællti Brietius ok mart annat verra, þat er betra er at þegia en

fra at segia. Þá geck Brictius i brott um sidir ok þottiz þá hafa hefnt sin. En medan Brictius hafði þetta mællt, þá svaradi Martinus eirgu, helldr hafði hann bedit fyrir Brictio alla þessa stund. Eptir þat er Brictius var a brottu, sagði Martinus þeim monnum, er þar voru vid staddir, hvat diöflarnir höfdu mællt, ok kendi þetta 5 þeira illzku en eigi illvilia Brictij. Litlu sidar kom Brictius til fundar vid Martinum ok fell gratandi til fota honum ok bad ser liknar, en Martinus fyrirgaf honum þegar blidliga. Þat var einhvern dag, þá er Brictius geck uti, þá mætti hann þorpkarli einum fataekum ok siukum, ok for sa at leita ens sæla Martini byskups 10 ok mællti vid Brictium: «Ek bid her i allan dag, ef ek mætta finna enn sæla Martinum, ok veit ek, eigi, hvar hann er.» Brictius svaradi: «Ef þu leitar þess ens æra manz, þá gacktu framm nöckuru¹ leingra ok se, hvar hann sitr ok gapir i himinenn upp sva sem vitlaus madr at vanda sinum.» Eunn fataeki madr for at 15 finna Martinum ok bad ser miskunnar, ok hvarf heill ok feginn fra þeim fundi. Litlu sidar funduz þeir Martinus ok Brictius, ok mællti Martinus, vid hann: «Er þat satt, Brictius, at þer þikir ek ærr vera?» Brictius vard farr vid ok qvaz þat eigi einkum mællt hafa. Þá sagði Martinus: «Þat hefir þu mællt, ok heyrda ek 20 gerla, hveriu þu svaradir enum fataekia manni, er hann spurdi at mer; en ek segi þer þat nu vist med sönnu, at ek hefir þat þegit af gudi, at þu skalt byskup vera næstr mer, ok kann ek þer þat at segia, at þu skalt marga gagnstaddliga hluti þola i þinum byskupsdomi.» Þá svaradi Brictius med hlatri miklum: «Hefir ek eigi 25 þat satt sagt, at sa er ærr madr, er slikt mæilir.» Eptir þat hætta þeir þessi rædu. Margir menn mællto þat vid Martinum, þá er Brictius var prestur ok gerdi honum skapraunir, hvi hann tæki eigi embætti af honum. En Martinus svaradi: «Ef Cristr þoldi Judam, hvi muna ek þá eigi þola Brictium.» 30

51 (50). Sa atburdr var eitthvert sinu, þar er kaupmenn voru a sio staddir, þá gerdi at þeim mikla rid, ok var vid sialft buit, at skipit mundi faraz, en þeir tynaz, ok voru þeir ræddir miog. Þá tekr til orða egipzkr madr einn heidinn ok mællti: «Gud Martini, hialpdu oss.» Ok þegar er hann hafði þat mællt, þá 35 stödvadiz ridin, ok [lofudu þeir² gud ok enn helga Martinum.

52 (51). Licuncius het einn göfugr madr ok trufastr, er vard fyrir miklum bardaga: önduduz sum hiu hans med bradri sott, en sum lagu siuk. Hann sendi rit Martino ok bad hann hialpa ser.

1 nöckura Cd. 2 [löfu Cd.

En Martinus taldi þat torvelligt vera, þvíat hann skildi þat af krapti sinum, at þessir menn voru vordnir fyrir bardaga guds. Sidan tok Martinus ok fastadi ok var a bænnum viku alla samfast, ok let eigi af at bidia, adr þessir menn allir voru heilir. Eptir þat for Likuncius a fund Martini ok sagdi heil öll hiu sin, en færði Martino at giöf .c. marka silfrs. En er Martinus var bedinn at þiggja þat, þa sagdi hann: «Fædi kirkian oss ok klædi, en vær þurfum eigi frammar at girnaz.» Likuncius leysti menn or höptum med þessu fe öllu, eptir því sem Martinus lagdi fyrir hann.

53. Enn heilagi Martinus byskup vissi leingi fyrir andlat sitt ok sagdi brædrum deili a því, at andlatztid hans nalgadiz. Þat bar ok saman, at hann heiman for til þorps þess, er Condarensis heitir, ok er þar byskupsstoll i því þorpi. Martinus villdi sætta kennimenn, er þar voru missattir vordnir, ok þotti honum þau god sin æflok, at hann endrbætti frid heilagrar cristni, adr hann andadiz. En er hann for med lærisveinum sinum (i) nandir a nöckurri, þa sa hann fugla hia anni, þa er skarfar heita, ok veiddu þeir fiska or anni eptir edli sinu. Martinus nam stadar ok leit til lærisveina sinna ok mællti klöckvandi: «Fuglar þessir, er vær siam, þeir bera diöfla liking a ser, þeir sitia um uvara ok taka þa, er vitlitlir eru ok þeim trua, ok gleypa sidan, en sediaz all dri.» Sidan baud hann fuglunum, at þeir flygi a braut a fiöll ok skoga, ok neytti þess velldis vid þa, sem hann var vanr, þa er hann rak diöfla fra odum mönnum. Þa flyektuz skarfarnir saman i einn dun ok flugu fra vatuföllum i brott a fiöll ok heidar. En Martinus for, sem hann hafdi ætlat, til þessa byskupsstols, ok dvaldiz þar nöckura rid ok sætti þa menn alla, er þar voru missattir. Ok er hann ætladi heim at fara, þa kendi hann ser sottar, ok gerdiz hann bratt miog mattfarinn ok heimti til sin lærisveina sina ok sagdi þa skamt eptir mundu vera þeira samvistu, sva sem hann hafdi þeim adr fyrir sagt. Þeir urdu allir vid þessa sögu ryggir ok gretu akaffiga ok mællto vid hann sem einum munni: «Af hvi fyrirlætr þu oss, heilagr fadir, huggunarlaus, edr hverium felr þu oss a hendi, þa er þu skilzt vid (oss)? Skædir vargar munu gripa hiordina, þegar hirdirinn er fra farinn, edr hverr mun þa skylda oss vid þeira bitum ok ogurligum arasum? Witum vær þat allir, at þu girniz til guds at fara, en eigi mun þverra dyrd þin, þottu lifir nockvi leingr, ok eigi munu minkaz þinar ombunir; heldr miskunnadu oss, heilagr fadir, ok far eigi fra oss.» En er Mar-

1 Her er andlat ens helga Martini byskups *Overskr.*

tinus sa lærisveina sína grata, þá er hann unni mikit, en var sialfr fullr miskunnar, þá sneri hann öllu sínu radi ok fysi a guds forsio, þvát hann sialfr vissi eigi, hvort er hann villdi lífa edr deya, þvát hann villdi eigi ryggia lærisveina, er hía stodu, en hann var þó fuss, sem von var, at fara til guds, ok svaradi a þessa lund: »Heyrdu, drottinn! ef lyd þinum er naudsyn a, at ek lífi leingr, þá vil ek eigi skilíaz við þesskonar erfídi; verði víli þinn, drottinn. Þung þíki mer, drottinn, byrdr líkamlígs erfídis, ok víst hefir ek ok leingi lífat ok þolat margar þrautir fyrir þínu nafni, þá mun ek þó eigi sakaz við mikinn alldr ok vera buinn til at beríaz undir þínu merki, ok eigi skal ek a hæl fara í orrostunni; ok þott gömlum manni se æskilíg hvílld eptir langt erfídi, þá sigrar þó hugrinn aratóluna; gott er mer þat, drottinn, ef þú vílldr vægia alldrinum en vorkynna ellínni. En um lydinn em ek ræddr, ok ef þú tekr mík frá, drottinn, þá vardveittu sialfr lydinn, verði allir hlutir eptir þinum vílía.« Þó var sa óumrædílíg madr, er eigi var sígradr í erfídi ok eigi í dauda, fyrir eingu vætta neigdíz hann, ok eigi vissi hann, hvort hann vílldi helldr lífa til híalpar mónnunum edr deya ok fara til guds.

54. En er sottin tok at vaxa, en líkaminn at mædaz, þá let hann þeygi óndína lína líkaminum, ok var avallt a bænum en vakti í sífellu. Eeki skípti hann ok um reekíu sína, et sama var hon göfuglíg ok hægíg, í ósku hvíldi hann, ok breítt a ofan harklædi. Þá badu lærisveínarnir, at þeir skýlldu na at leggía halm undir hann. Þá sagdi enn helgi Martinus: »Eigi somir, brædr mínir, annan veg at deya¹ en í móldu edr harklædi. En ef ek gef ydr ónnur dæmi, þá mísgeri ek sialfr.« Hendr ok augu hóf hann avallt til hímma, en hugr hans hvarf alldregi af heilagri bæn. En er prestar þeir, er víd voru staddir, badu, at hann skýlldi snuaz nóckut í reekíunni a ymsar lídar ok gera ser hægra, þá svaradi enn helgi Martinus a þessa lund: »Latit vera, brædr mínir, latid mík helldr na at sía hímin en íórd, at ónd mín megi fara rettleídis til guds.« Ok er hann hafdi þetta mællt, þá sa hann, hvar díófullinn stod eigi langt a brott, ok mællti víd hann: »Hví stendr þú her, et dreyrgazta hrædyr? Eeki muntu finna með mér þínna verka. Abrahams fadmr² mun víd mér taka.« Ok er hann hafdi þetta mællt, þá skíldíz su en helgazta ónd víd líkamann með fögru andlati. Þat var a drottínsnott, er enn helgi Martinus andadíz nær mídri nott fyrir drottínsdaginn, ok heyrdú margir

menn fagnar raddir til hinna upp, þa er guds einglar færdu önd hans til eilifra fagnada. Aller þeir er hia andlatinu voru, sa mikla dyrd a likam hans: andlit hans var biartara en lios, en likami hans hvitari en snior ok þotti þegar bera a ser mikla liking
 5 oordinnar upprisu, ok mundi því eingi madr trua nema sæi, at likami hans mætti sva alreinu vera, sa er nytekinn var or ösku ok harklædi. En þangat kom, þa er Martinus var andadr, mikill fioldi manna or öllum enum næstum borgum ok herödum, ok var þo mestr munka fioldi. Þeir voru eigi færri saman komir en
 10 mm. Allr fioldi manna dreif ok þangat af Turons borg ok allir flestir or Peitu borg. En þessir menn allir gretu miög ok hörmudu frafall Martini, ok allra mest munkarnir. En þott þeir greti, þa var því fagnanda, er Martinus for til guds, heilagligt var at fagna dyrd hans, ok milldligt at grata dauda hans, þvíat trua eggjadi
 15 fagnadanna en heilug ast harnsins.

55. Eptir andlat ens helga Martini gerdiz þræta mikil milli Turonar manna ok Peitu manna. Vorr var hann munkr ok vorr var hann aboti, sogdu Peitu menn, ok fra oss tokut er hann ydr til byskups, ok nadut sidan hversdagliga vidmæli hans ok iarteignagerd ok helgum kenningum, ok a svogort ofan byskupligri blezan. Nu megu ydr slikir hlutir þörf vinna, en vær munum hafa helgan dom hans med oss. Turunar menn sogdu: »Ef er segit oss mega þörf vinna iarteinir hans, þa vitit þer þat sialfr, at hann gerdi fleiri iarteinir med ydr en med oss, þvíat hann
 25 reisti her upp einn daudan mann en þar .ii.; sagdi hann ok sva sialfr, at hann hefdi fleiri iarteinir gert fyrir byskupsdom sinn helldr en i byskupsdominum. Nu hæfir þat eitt, at hann fylli þat med oss andadr, er hann fylldi eigi lifandi, er hann fra ydr i brott tekinn en oss gefinn af gudi. Nu med því at er vilit, at
 30 vær hafimz lög vid, þa vitit þer þat, at at þeim stoli a hverr at hvila, sem hann hefir verit vigdr til. En ef er vilit þat segia, at hann eigi þar at hvila, sem hann var fyst munkr, þa viti þer þat, at hann var i Melans borg fyrr munkr en med ydr.« En er þeir þrættu a þessa lund, þa kom nott, ok vardveittu hvorirtveggju
 35 likit, ok ætludu þeir or Peitu borg at taka likit um morgininn eptir fra Turons monnum naudgum. En gud villdi eigi ræna Turons menn byskupi sinum. Ad midri nott sofnudu Peitu menn allir, sva at eingi madr vakti af þeim enum mikla mannfölda. Þess neyttu Turons menn ok toku likam ens helga Martini ok
 40 letu ut um glugg einn, en sumir toku vid fyrir utan ok letu

koma a skip ok foru a brott med ollum skipum sinum, sva sem vatnföllum gegnir til Turons borgar. Peitu menn vöeknuðu við araglam þeira ok soknuðu ens æzsta gimsteins, er þeir skyldu varðveitt hafa, ok foru heim til borgar sinnar. En Turons menn baru lík ens helga Martini í hofudkirkiu í Turons (borg) með göfugligri líkfylgiu, ok lögðu því næst í grof með fögrum lofsöngum.

56 (58). Á þessi tíð var enn helgi Ambrosius byskup yfir Melans borg. En er hann söng messu þann drottinsdag, er Martinus var andadr, þá stóð hann ok studdiz við allteri ofan í pistli ens helga Pauli postola. En þá er at guzspialli var komit ok byskup skyldi bleza diakninn, þann er guzspiall skyldi lesa, þá varð fall á tíðunum eigi skemri stund en um .iii. tíðir dags. Þá gengu menn at Ambrosio ok vöktu hann ok mællto: »Bíði herra vorr nú, at lectia se lesin, þviat allr lydrinn er modr ordinn ok hefir leingi bedit.» Þá sagði Ambrosius: »Hrelliz er eigi, bræðr, þviat mer er mikit veitt í þessum svefni, þviat drottinn hefir ser latit soma at syna mer miklar iarteinir; þviat þer skulit nú þat vita, at broðir minn Martinus er nú líðinn af þessa heims lífi, ok veitta ek nú þionustu hans líki, ok var einn capituli eptir osungiun, þá er þer voektud mik.« Þá undrúðu allir ok merktu þann dag ok stund, ok spurðiz sva til, at Martinus hafði á þeiri tíð andaz, sem Ambrosius sagði sík þionat hafa líki hans.

57 (59). Sá atburðr varð enn í öðrum stad á þeiri somu nott sem Martinus andaðiz, at enn helgi Severinus, er þá var byskup yfir Kolni, gekk kirkna í mille með klereum sinum eptir ottosöngs tíð. Þá heyrði hann fagnar eingla raddir í himinenu upp ok kalladi til sín diakn sinn ok bað hann at hyggia vandliga, ef hann heyrði eingla song. En erkidiaknenn tylltiz á tær ok studdiz við staf byskups ok hleradi ok matti eigi heyra sönginn. Þá fellu þeir til iardar baðir ok baðu guð, at hann heyrði; en er þeir risu upp af bænni, þá spurði byskup, ef hann heyrði. Diaknenn svaradi: »Ek heyrí söng fagan í himin upp, en ek skil eigi hvat þat taknar.« Byskup sagði: »Ek mun segia, hvi taknar. Herra minn Martinus fór nú af þessum heime, ok færðu önd hans guðs einglar fagnandi til himna. En er dvöl nöekur varð á adan, er þú mattir eigi heyra sönginn, þá kom díof(ul)lín til með illgi(ö)rnnum einglum ok hugðiz hallda mundu salunni, en hann fann þó eeki sinna verka með honum ok flyði á braut með skemd. En hvat mun af oss verða syndugum monnum, þá er ovinninn þordi at deila til slíks kennimananz.« En er Severinus hafði þetta mællt, þá sendi

hann erkidiakn sinn til Turons borgar at spyria, hver tidindi þar höfðu gerz a þeim dögum. En sa er sendr var kom aprt ok sagdi, at a þeiri enni sömu tid hafði Martinus andaz, sem Severinus hafði heyrt einglasönginn.

5 58 (57). Severus er Sulpicius het öðru nafni, lærisveinn ens helga Martini ok enn mesti astmadr, er þessa sögu hefir fyst ritat, sagdi Martinum hafa ser vitraz, sva sem hann sagdi a riti því, er hann sendi Auriliano diakni, en sva mælir a ritinu eptir qvediu-
 10 husi, ok var þa i hug mikil ahyggia, sem opt verdr af von oordinna hluta ok leidindi nyligra hluta, af domadags ogn ok ræzlu eilifra kvala. En sia ogleði öll saman geriz mest af endrminningu¹ synda minna. En eptir þessa mæding hugarins lögdumz ek i reykeiu mina, ok sofnadi ek, sem opt er vant, at svefn kemr
 15 eptir ogleði. En er ek var sofnadr, sva at ek þottumz nær þat vaka, sva sem morginsvefnar verda opt lausari en adrir, þa þottumz ek sia helgan Martinum byskup skryddan hvitu skrudi: andlit hans var sem elldr, en har hans sem purpuri, ok syndiz mer hann sva, sem ek ma varla ordum til koma fra at segia, en ek matta
 20 kenna hann en lita varla i gegn honum. Hann brosti vid mer ok hafði bok i hendi, þa er ek hafða ritat eptir lifi hans. Ek hugdumz falla til fota honum ok bidia hann blezunar, ok kenda ek, at hann lagði hond yfir hofud mer. En i millum blezunarorda er ek leit vid honum, ok villdi ek avallt a hann sia, þa² syndiz
 25 mer hann lida i lopt upp, unz sky baru hann or augliti minu til himins. En litlu sidar sa ek Clarum prest lærisvein hans, þann er fyrir skömmu andadiz, ok for hann enn a sömu gotu eptir, sem lærifadir hans for fyrir. En er ek villða fara eptir þeim, þa vaknadi ek, ok tok ek at fagna syn þeiri, er ek hafða sed. Þa
 30 kom inn sveinn einn farandi ok var ogladr, en ek spurða, hvat honum væri at ogleði, en hann svaradi: »Tveir munkar qvomu or Turons borg ok sögðu Martinum byskup andadan, en ek gret akaffiga, er ek heyrdá þetta, ok nu falla mer tar um kinnr, er ek rit rit þetta, ok ma ek eigi huggaz af harmi minum. En ek vil,
 35 brodir, þik lata hluttakanda vera harms mins, sva sem vid erum badir hluttakendr einnar astar. Kom þu til min, brodir, ok gratum badir þann, er vid elskudum badir, þott ek vita, at makligra væri at fagna en at grata, þvíat honum er nu gefin dyrd eilifs rettlætis, þvíat hann hefir borit sigr af þessum heime; en ek ma

40 1 endrnygingu Cd. 2 þy Cd.

eigi stöðva harm minn, ok hefir ek mikinn arnanda sendan fyrir mer, en tynt hefir ek þó þessa heims huggun; fagna skyldi ek helldr, ef harmr mætti lata fyrir skynsemi, þvíat Martinus er nu kominn i sveit með postolum ok spamonnum guds; ok þetta mæli ek i leyfi allra heilagra, at hann er iafningi enna hæstu heilagra manna, at því er ek trui, ok fylgir hann nu guds lambi reinn fra öllum synda sauri, samteingdr hiördu rettlatra manna ok allra hellz piningarvotta guds; þvíat hann matti ok villdi vera piningarvottr guds i fysi ok crapti, þott skynsemi þessar tidar veitti honum eigi pining; ok þott nu kolni hvern dag ast margra, þa kolnadi eigi hans ast, helldr ox hon dag fra degi. Þeirar astar hans naut ek overdr, þvíat hann elskadi mik framar en nöckurn annan. En nu ma mik einskis manz ast hugga hedan i fra, ok harma ek þat hvern dag, er ek lifda honum leingr, ok ma ek hans all dri oklöckvandi minnaz. En til hvers græti ek þik, brodir, i þessu riti, þar er ek villdi, at þu værir huggadr, þott ek megi eigi hugga sialfan mik af harmi minum.« Þetta bref ritum vær til þess, at þadan af ma marka, hveria ast menn höfdu a Martino, þeir er með honum höfdu verit. Enn helgi Martinus byskup fullr af öllum crauptum ok heilagleik andadiz a dögum Archadij keisara sonar Theodosij ok Honorij brodur hans; en i þenna tima var pafi yfir Romaborg Innocensius, sa er fystr var með því nafni. Martinus hafdi einn vetr ens niunda tigar, er hann andadiz, en hann hafdi byskup verit .vi. vetr ok .xxx. Þa voru lidin fra higatburd drottins vors Jesu Cristz .cccc. vetra secundum Speculum Historiale.

59 (60). A enu sextuganda ari fra andlati ens helga Martini byskups tok sa madr byskups tign i Turons borg, er Perpetuus het. En er hann hafdi byskupsdom tekit, þa villdi hann i öllum hlutum vegsama enn helga Martinum byskup ok let taka ofan kirkiu, þa er ger hafdi verit enum helga Martino, en gera adra miklu meiri ok dyrligri. En þa er kirkia var alger ok byskup villdi vigia hana ok taka upp helgan dom Martini or þeim stad, sem hann var grafinn, þa baud hann til þessar hatidar öllum enum nalægztum byskupum ok abotum ok morgum munkum ok kennimonnum i upphafi manadar þess, er Julius heitir. Þeir vöcktu um nottina fyrir þann dag, er þeir ætludu helgan dominn upp at taka, ok um morgininn eptir leitudu þeir til ok grofu yfir steinþro Martini. En er þeir villdu hana upp taka, mattu þeir eingan

1 upphafdi *Cd.*

veg hræra hana. Þá urdu þeir ogladir vid ok vissu eigi, hvat þeir skylldu til taka. Þá tok til orða einn af klercum ok mællti: »Witid þer eigi, at eptir .iii. daga er vixludagr ens helga Martini, ok mun hann a þeim degi vilia vera upptekinn, sem hann var til byskups vigdr.« Þá bauð byskup, at menn skylldi a bænum vera þa .iii. daga ok fasta ok vaka ok bidia Martinum amadarordz at um þetta mal. En a enum .iii. degi geingu þeir til grafarinnar ok villdu upp taka steinþro, en mattu hvergi hræra. Þá urdu allir uqvæda vid ok vissu eigi, hvat til skylldi taka, ok baruz þat helz fyrir at hylia steinþrona molldu. En i því bili syndiz þeim gamall madr, hvitr fyrir hæru, skryddr hvitum purpuraklædum, kennimanligr miðg. ok hugdu þeir hellz, at abote nöckurr mundi vera. Sa madr tok til orða ok mællti vid þa: »Hvi standit er nu ok hafiz eeki at? Se þer eigi enn helga Martinum, (er) stendr hia ydr ok er buinn til at starfa med ydr, ef er takit til.« Sidan varp hann af ser motli sinum ok tok til steinþroarennar med þeim, ok var þa auðvellt at hræra hana þangat, sem þeir villdu. Eptir þat baru þeir helgan dominu i kirkiu med allri dyrd, crossum ok kertum ok reykersikerum ok miklum lofsöngum, ok settu nidr helgan dominn i haleitan stad hia allteri, ok beid hann þar, unz hann var i skrin lagdr. Sidan hofu þeir messu upp ok sungu hatidliga, ok þa er messunni var lokit ok öðrum tidum, ok menn gengu til veizlu, þeir er byskup hafdi þangat bodit, þa bauð hann leita at þeim virðuliga manni, er þeim hafdi synz, þa er þeir toku helgan domin upp, ok fanz hann hvergi. Ymsar voru þar getur manna a, hverr sa enn dyrligi madr mundi vera, sumir ætludu guds eingil, en sumir sialfan Martinum byskup. Þar verda sidan at þeiri kirkiu, er enn helgi Martinus hvilir, allzkonar iarteinir, fa sion blindir, en heyrn daufir, en diöflar flyia fra odum mönnum, en likþraer breinsaz. Hefir almattigr gud vegsamat enn helga Martinum byskup umframm vel flesta adra sina astvini fyst i lifinu med þvíliku valldi ok iarteinagerd, sem nu hafit er heyr, ok sva faheyrdum iarteinum, at hann hefir .iii. menn af dauda reist ok þa eina, er sva voru komnir i valld diöfulsius, at þeir attu einga von til guds, þvíat þeir voru uskirdir ok sva herfiliga at teknir, at sumir höfdu fyrirfarit ser sialfir; ok er fyrir þa sök sva sungit i hans enum helgum lofsöngum, at hann hafi .iii. sinnum sundrat helviti. En i sialfu lifinu var hann sva reinn ok skirr ok fraskila öllu saurlifi, at til slíks finnaz varla dæmi, ok er hann af því kalladr af allri

cristni gemma sacerdotum, þat þydiz gimsteinn kennimanna. Sa steinn, er gemma heitir, berr langt af odrum steinum i sinum skirleik, sva berr ok heilagr Martinus af öllum kennimönnum. Er þat mikill vitnisburdr heilagleiks ok dyrdar ens helga Martini, at honum var fyst vigd kirkia allra samt pindra manna, ok let þat sa gera, er honum var likaztr i meinlætum ok i iarteinacrapti ok ollu lifinu, enn helgi Benedictus aboti. Su dyrd er honum ok veitt af heilagri cristni, at honum einum er octavas sett ok sungit af öllum sottdaudum monnum, ok þau leyfi gefr þafinn sialfr a hans hatid, er bok su vottar, er Penitencialis heitir, er hann vill eigi gefa a velflestum odrum hatidum af skriptum manna. Þessum ordum rædir Innocencius þafi, sa er enn .iii. var med þvi nafni, um enn helga Martinum: »Eptir tru minni mæli ek, qvad þafenn, en þo ero leyndir fyrir oss guds domar, at verdleikar allra sottdaudra manna mega eigi iafnaz verdleikum eins saman Martinus byskups.» Nu höfum vær yfir farit nöckurn hop af iarteinagerd ens sæla Martini byskups, ok munum vær nu eigi fleira at sinni segia fra þeiri dyrd, er almattigr gud veitir honum, en þo skulum vær nu einkum sækia hann at arnadarordi ok bidia þess, at hann arni oss af sinui mildi ok miskunnsemi vid almatkan gud allra þeira hluta, er vær þurfum mest af honum at þiggia þessa heims, en at lidnu þessa heims lifi veiti hann öndum vorum paradisar hvilld til domsdags, en at enum efzta domi ladi hann andir vorar med sialfum ser ok öllum helgum mönnum til eilifra fagnada ok þeirar sælu, er alldri verdr endir æ.

1 sottdauda *Cd.*

MAURITIUS SAGA.

(*Cd. 235 folio*).

Prologus.

Svo segia frodir menn, sem helgar bækur visa til, at Octo-
5 anus Augustus hafi fyrstr allra keisara haft einvalld yfir aullum
heimi. Hann stodvadi allan hernad ok setti frid um allan heim
allra manna i millun. Hann baud ok sva, sem hann segir Lucas
i gudspjalli sinu, at nofn allra manna skyldi rita i hans riki,
þviat hann villdi taka skatt af hverium manni; villdi hann ok
10 vita taulu allra sinna undirmanna. A audru æri hins fimta tigar
hans rikis var fæddr fra Mariu mey hingat i heim varr hialpare
Jesus Kristr, bædi gud ok madr, oss til hialpar, helgandi enn
setta alldr heims þessa, þann sem nu er, með sinni hingadkvamu
miskunnsamligri. Æn þa er lidit var fra hollgan drottinligri .ii. e
15 æra .ix. tigar ok eitt ær, hafdi riki yfir Romverium Dioclecianus
keisari, hann var inn þridi ins fiorda tigar at tolo fra Octoviano keisara.
A dogum þessa¹ Diocleciani gerdizt ofridr vida um heiminn ok
hans riki sva mikill, at hann fek eigi stodvat einn. Var þat ok
makligt, at hans undirmenn væri honum ohlydnir, [er hann var²
20 ofridsamr vid krisna menn. Tok hann sidan til ríkisstjornar með
ser þann hofdingia, er Maximianus het, ok Herculus var kalladr,
ok gerdi hann með ser samfelaga allz rikis ok tignadi hann með
keisara nafne ok valde. Ok nu er þessir .ii. keisarar hofdu riki,
Dioclecianus i Australfu, en Maximianus i Vestralfu, gerduzt þeir
25 sva grimmir vid kristna menn, at þeir brutu nidr helgar kirkiur
ok eyddi hvervetna cristnum domi, ok leitudu með aullu nidr at
briota kristiliga tru, sva at þeir þyrmdu æyngum af guðligri hiord.
En með guðligri forsió var þat sidan opinbert i ævextinum, er þa

¹ þessi *Cd.* ² [ok *Cd.*

var sadkastinu starfat. Þessi ofridr, er Dioclecianus ok Maximianus gerdu krisnum monnum, var inn tiundi fra þeim, er Næro gerdi guds vinum æ sinum dogum, grimvari ok leingri en adrir, þeir sem verit hafa, sem þekr votta; þviat sva finzt ritad, at æ einum manadi þöldu piningh ok dauda .xvii. þusundir heilagra manna fyrir Kristz nafni ok heilagri tru. Þessi ofridr stod .x. ár med uppteknum grimleik. At lyctaudum þessum ofridi fylgdi skiotlig ok ækaflig hrapan heidins doms ok eilift nidrbrott blotstada ok skurgoda. Þa veittis fridr guds krisni um allan heim, ok þeir margir, er fyrr höfdu verit hinir striduztu ovinir, gafu nu sialfviliandi sinn hals undir ok heilagrar ok almenniligrar truar, med þeim hætti sem gerdizt i Egipto eptir id tiunda æfelli, þa er gud laust alla þeira frumburdi med bradum ok enum grimmosta dauda. Gaf Pharao eigi at eins fullt frelsi Israels sonum brutt at fara, helldr skylldadi hann þa til ækafliga bruttferdinni at skunda med miklu fiar framlagi. Þat ma ok enn sia, segir sa er þessa hluti hefir saman lesit ok ritad, at eptir þann mikla ofrid, er krisnir menn þöldu, hafa þeir, er fyrr veittu motstodu heilagri tru, veitt sidan mikla uppreist helgum kirkium, sem forn smidi votta, þau sem enn ma sea.

Saga Mauricij 1.

1. A dogum þeira keisara Diocleciani ok Maximiani gerdizt ofridr fyrir nordan fiall i Gallia. Amandus ok Eleanus² hetu þeir, er formenn voru þeira vikinga, er med þrelsligri ofdirfd gerdu laugbrot ok [reistuzt i mot Roma³ riki ok spilltu sva fridi ok frelsi ok alþydu rett. Keisararnir gerdu þat rad, at Maximianus for norðr um fiall med mikinn⁴ her at staudva þenna ofrid. En eptir þvi sem Dioclecianus baud, reduzt til þessarrar herferdar med Maximiano þeir riddarar af austrhalfunni, er Thebæi eru kalladir, med sva miklu fiolmenni, sem þa var legio kaullud, en eru⁵ .vi. þusundir ok .vi. hundrud ok .vi. tigr ok .vi. menn. Þessir voru miok agetir ok sterkir bædi at hug ok hreysti ok vel at vopnum bunir ok med romveskum sid tilsamdir, hversu þeir skylldu mæta

1 *Begyndelsen af Sagaen findes ogsaa paa sidste Spalte af Cd. Holm. 2 folio, hvor Overskriften lyder:* Her hefr upp sögu Mauricij iarllz ok hans felagha. 2 *Helianus Holm.* 3 [reidduz Romveria Holm.

4 miklum Holm. 5 þat er Holm.

sinum ovinum i bardaga. Mauricius iall var hofdingi fyrir lidi þessu, ok þessir voru þar nafnfrægir menn i hans her: Exuperius, Candidus, Victor, Innocencius ok Vitalis. Mauricius ok aull hans riddarasveit hafði tru tekit af byskupe i Jorsalaborg, adr þeir foru
 5 ut¹ um hafit, ok settu þegar kraptt heilagrar truar umfram allan likamligan vapnabunad med mikilli stadfesti. Ok þessa ena somu heilaga² tru stadfestu þeir fyrir pafanum³ sidan i Romaborg med þeim svardaga, at þeir skylldu fyrr lifit lata en ganga af tru sinni. En er þeir fundu keisarann Dioclecianum, sendi hann þa norðr
 10 um fiall, svo sem hann hafði fyrr rad fyrir gert, til lids vid Maximianum, þviat hann var adr farinn norðr undan⁴.

2. Svo er sagt fra Maximiano keisara, at hann kunni mikit af riddaraskap ok hafði sik miok samit til [riddaraskapar ok
 15 þiona. Hann var grimmr ok miok ægiarn til fiar ok metnadar ok i vafidr⁸ saurlifi ok maurgum audrum laustum. En sva var ækafliqr hans grimleikr, at þadan af spillti hann mikiliga keisara-ligu valldi. Ok þa er hann kom norðr um fiall med mikinn her bædi kristinna manna ok heidinna, þæ ottuduzt ovinir hans
 20 Amandus ok Elianus eina samt hans tilkvamu, þeir⁹ er adr hofdu valldit styriolld ok ofridi¹⁰, ok gengu sva andvelliga til sætta, at Maximianus fek eyngan skada æ sinum her. Þar næst fretti hann, at mikils hattar madr noekur, er Caricius het, gerdi(zt) otrur Ronverium ok hofzt med sinni sveit til ofridar norðr i
 25 Fraklandi i mot keisarans valldi. Þessi hafði þo verit skipadr formadr yfir þvi heradi, er liggv norðr vid uthafit, þar sem Franzeisar hofdu tysvar adr verid brutt reknir af sinum eignum, nær þvi er mætazt rikin Gallia ok Saxland. I mot þessum ofridi sendi Maximianus menn af sinum her norðr yfir æ þa, er Rin heitir,
 30 at hegna riddaraligum styrk þenna ofridarflok. Agætir hofdingiar drottinligrar orrostu voru formenn þessarrar ferdar, Gereon, Victor, Cassius, Mallusius ok Florencius, ok mikil riddarasveit fylgdi þeim af krisnum monnum. Þessir allir, er nu voru nefndir, voru af lidi Mauricij ialls.

3. En eptir mikit erfvidi langrar ferdar stodvadi Maximianus keisari allan þann her, sem þa var med honum, a noekurum

1 utan Holm. 2 saal. Holm; heilagra Cd. 3 Marcellino tilf. Holm.

4 þeim tilf. Holm. 5 [mgl. Holm. 6 tilf. Holm. 7 blotskap Holm.

8 vafdr bædi Holm. 9 rettet; þeim begge Cdd. 10 Her ender Holm.

slettum völlum við þann stad, er Octodorus heitir. Ok fyrir (þvi) at þar voru morg rennandi votn iordina doggvandi, voru nalægir stadir vel blomgadir, þadan vidir akrar mikinn ævoxt berandi. Þar nær er æ su, er Rodanus heitir, prydandi nalægt herad, þviat hun fell eigi þar með miklum straumi. En þa er Maximianus 5 keisari hafði tekit hvíld í þessum stad, baud hann, at allr herrinn skyldi saman koma; let hann sidan efla blot mikit ok skyldadi alla at sveria yfir blotinu at beriaz hraustliga i moti þeim, er reistuzt mot romversku riki. Þar með baud hann at sveria þa uhæfu, at meida skyldi alla ok pina krisna menn sva sem ovini godanna, 10 þa er eigi villdi blota, hvar sem þeir yrði fundnir. Ok þa er Mauricius iarl spurdi þessi tidendi, sneiddi hann hia þeim stad, er Maximianus let blotid efla, ok for skyndiliga með allri sinni sveit um atta milur til þess stadar, er Agaunum heitir, at eigi af nakvarri dvol mætti þeir verða þraungder með þessi naudsyn at 15 gera sva mikit laugbrot, sem keisarinn baud. Vid þenna stad Agaunum var æn Roddanus þreyn(g)d með sva miklum ok brauttum gnipum, at eigi matti annan veg yfir komazt, en bruad væri. Nær anni, þar sem brattir hamrar gerða, en audrum megin gætir æin, var einn fagr vollr með uppsprettandi votnum 20 gnogum, en þangat var at fara um þraungt einstigi, þar tok Mauricius iall hvíld með sinni sveit eptir erfidi langrar ferðar. Gæreon var adr farinn með sina sveit, sem fyrr var ritad, ok skilidr vid Mauricium at likamligri navistu en eigi at heilagri tru, ok þadan af var þat, at hann hafði eigi heyrt þetta í glæpafulla bod 25 Maximiani.

4. Þa er Maximianus keisari hafði allan sinn her til skyldad slict at sveria yfir blotstollum sinna goda, sem fyrr var sagt, vard hann þess varr, at Mauricius iarl með sinni sveit hafði fyrri sik fra skilid herinum. Vard keisarinn nu ækafiga reidr ok 30 sendi sina þionustumenn aptr at kalla Mauricium, at hann ok hans felagar skyldu sveria slika uhæfu ok snuazt sidan til blota. I þeim her kristinna manna, sem nu var fra sagt, var Mauricius iall hestur hofdingi i þeira lidi ok fremstr; Exuperius var hans merkismadr, Candidus var kalladr senator, en þat hefir verit leingi 35 mikit tignarnafn i Romaborg. Þessir hofdingiar styrdu samriddurum sinum meira af guds ast biodandi þeim hlydni en með iardligri ogn. Þeir voru ok radugir ok rauskvir i orrostu, gaufgir ok aurgauggir at arædi, en gaufgari at heilagri tru, þreyttu fyrir keis-

ara med afli ok styrk, en þionudu gudi med sannri godfysi. Sva
 var mikill grimleikr heidinna manna æ þeim tíma moti guds
 vinum, at hvar sem vart var við krisna menn, voru riddarasveitir
 til skipadir(!) þá haundum at taka, ær þorðu saunnum gudi at iata
 5 ok hans þionust(u), ok draga til kvala eða dauða, ef þeir villdu
 eigi blota. Var þetta nú nokcut frelsi þeim, er adr striddu i mot
 fridinum, er allr þungi hernadarins snerizt upp æ þá, er satt sid-
 læti villdu vardveita. Mauricius ok hans riddarar vardveittu
 gudspiallz bodord undir vapnabunadi, gulldu þat gudi, er hans
 10 er, en þat keisara, er þeir voru honum skulldbunnir; ok sva sem
 þeir hófdu numit at þafvanum truna, hversu þeir skylldu vardveita
 meinleysi kristiligs sidletis undir vopnum romveskrar riddarasyslu,
 svo vardveittu þeir skiran sannleik hans kenningar allt til enda-
 lyctar sinnar þrautar með osigrudu rætlæti sannrar truar. Sæll
 15 ok heilagr er þessi riddarasamnadr, er sva biuggu sik til veralld-
 ligrar orrostu, at þeir vardveittu meinleysi i sinu briosti ok kunnu
 sva vopn at bera moti¹ ovinum ens romverska fridar, at þeir baru
 eigi hernadar vopn helldr heilagrar truar i gegn sinum motgerdum
 siolfra. Hofdu þeir ok allir radit með sér með einu samþycki ok
 20 þat gudi heitid, at þeir skylldu i því hlyða keisarans bodordi at
 beriazt i mot opinberum uvinum fridarins, en virða einkis bod
 hans um allt þat, er i moti væri sid heilagrar tru ok sidlæti, ok
 þeir skylldu helldr lata þetta id stundliga lif fyrir Krizt nafni, en
 lifa stundliga gudi neitandi ok tyna sva enum eilifa² fagnadi.
 25 Sidan frettu þeir eptir sendiboda keisarans, hvat hann bauð þeim
 at flytia, ef hann var reidr ordinn. Þeir svorudu, at hann bauð, at
 allir riddarar skyllði ganga til ok blota ok godunum fornir at færa
 ok þeim þionustu at veita, ok því skylldu þeir skiott apr hverfa³
 at gera þessa hluti eptir dæmi sinna samriddara. Mauricius iall
 30 ok adrir hofdingiar hersins svorudu með hogværligum ordum, at
 fyrir þá sok hófdu þeir hia snuit stadnum Oetodoro, at þeir hófdu
 spurt, at blotid var efn⁴, en villdu eigi saurga kristinn sid i
 skurgoda þionustu; sogdu ok, at þeir villdu lifanda gudi þiona ok
 hann dyrka ok rettri tru hallda, þeiri er þeir hófdu numit i Jor-
 35 salaborg, ok hana at vardveita til endalyctar sins lifs. Her með
 sogduzt þeir vera bunir með aullum sinum styrk at bæriazt með
 keisaranum til fridar ok frelsis allum godum monnum, en villdu
 eigi til þess apr (hverfa) at væfiast i glæpum eða gera logbrot,
 sem keisarinn band. Sendimenn keisarans foru apr ok sogðu
 40 ¹ sinum tilf. Cd. ² stundliga Cd. ³ fara hverfa Cd. ⁴ enpt Cd.

Mauricium iall ok hans sveit vera miok harda i sinni fyriretlan ok vilia eigi hlyda hans bodordi.

5. Þǣ vard Maximianus akafliga reidr ok sagdi sva med mikilli ædi: »Hvart skulu nu riddarar minir hafna¹ keisarligum bodordum ok fyrirlata helgar fornfaeringar goda vorra ok minna? 5
Opinber hefnd etti fyrir at koma, þo at þeir gerdzit at eins ohlydnir konungligu velldi, ok nu samteingizt meingjord vid gudin, þviat þeir fyrirlita mik ok þar med (hafna) þeir romversku sidlæti. Skylldu ok nu þeir inir dramblatu vita, at Maximianus keisari kann at hefna (ok) ma hefna sinna meingerda ok guda 10 sinna. Ok fyrir þvi fari skyndiliga flockr enna trauzustu minna riddara ok taki af lifi hvern enn tiunda mann af lidi Mauricij iarls, sva sem hlutfall beidir.« Eptir þetta ord keisarans foru hans menn skiotliga at fremia þetta id grima bodord. En riddarar Mauricij gengu gladliga undir dauda fyrir guds sakir ok rettu 15 sialfviliandi sinn hæls undir sverd ok auxi. Var þa hauggvinn inn tiundi hvern madr, sem hlutr rak til. En su ein þræta vard adr i millum þessarra guds vina, at hvern villdi sinn hals fram retta, til þess at hann metti audrum fyrir deya fyrir guds nafni. Ok at lyektudu þessu manndrapi var enn leitad vid þaz, er eptir 20 lifdu, ef þeir villdi aftr hverfa til keisarans ok samþyckia godum þiona³. En Mauricius iarll heimti saman sina menn alla fra mandrapamonnum þeim, ok mællti til þeira, er aurugaztir voru i heilagri tru med þessum ordum:

6. »Ek fagna miok, enir kærustu riddarar, ast ydars litiletis 25 ok mikilli stadfæsti heilagrar truar, er þer hrædzit eigi reidi keisara. Nu sa þer samriddara ydra med glodu hiarta ganga undir pislarfullan dauda, þa ena somu er ek ottudumzt, at sik mundi vigi veria, sva sem opt kann til handa bera þeim, sem vel eru vopnum bunir. Af þessu tek ek þat demi, ad drottinn Jesus 30 Kristr konungr allra konunga fyrirbaud postolum sinum sik vopnum ath veria ok sagdi vorn kristiligs traustz hveriu hervigi meiri. Sa enn same Kristr bannadi ydr fyrir tru ens heilaga sidlætis, at þer skylldut veriazt. Helgar bekr gafu oss her dæmi til, en nu samriddarar vorir, hverium vær eigum at fylgia. Nu 35 eru felldir umhverfis mik riddarar minir, þeir er hervikingrinn let lifat veita. Nu em ek her heilagra manna dreyra dreifdr, ok a kledum minum ber ek merki lifaz þeira. Hvi muna ek efa at fylgia dæmum þeira dyrligum, er ek fagna daudanum? æda hverss

1 ridda tilf. Cd. 2 þetta Cd. 3 godunum tilf. Cd.

er vert þat, er konungrinn bydr? iafningi minn i því, at hann er daudligr madr sem ek. Ef konungs reidi veri eigi hafnandi, þa mundi þrir ebresker sveinar eigi hafa fordazt brunann i ofninum fordum, eda Daniel spamadr olmleik enna oörgu^r dyra i grofinni.

5 Eda hafum ver svarid eid konungi, at ver skylltum lifit leggja æ landvorn med honum, ok het eingi oss himinriki fyrir þat, hversu miklu helldr skulum vær Kristi fylgia drottni vorum eilifum konungi, er oss heitr ok gefr hinna dyrd fyrir þionustu vid sik. Þvi skulum ver med kallmannligri hug(hreysti) ok hreinni tru
10 fornfæra ander vorar siolfum Kristi, enir kærstu riddarar, i burdarfullum dauda. Nu se ek standa fagnandi fyrir Kristz domstoli þa, er inn grimi hervikingr renti lifnu fyrir litilli stundu af voru lidi. Su er hin sanna dyrd, er med virduligum æflokum þessa eus skamma lifs ma eignaz eilifa sælu annars heims med gudi.»

15 7. En er Mauricius iall hafdi tala(t) þessa hluti eda þeim lika, gerdi allr herrinn mikinn rom at mali hans, ok sogduzt allir vilia þola dauda fyrir guds sakir helldr en hafna heilagri tru ok hverfa aptr til rikis. En er Maximianus spurdi þetta, gerdzit hann sva olmr sem id grimmastra dyr, ok sendi sidan sina hard-
20 feingna menn ok bad enn i audru sinni taka af lifi enn .x.unda hvern mann ok riddara af lidi Mauricij iarls, en neyda þa til blotz, sem eptir veri. En þeir gengu sva fusir undir daudann af æminninghu hofdingia sins, ad hverr villdi audrum fyrr hauggvinn vera, ok villdu sva fylgia sinum samriddurum, þeim er þa voru
25 til himinrikis komnir af þeira lidi fyrir stundligan dauda. Sidan tok allr lydr fioldans, sa er eptir var, at eggiaz æ at bæra þraut sva at beriazt eigi i mot krisnum monnum eda samþyckia blotum. helldr daudann at þola; sendu sidan ord til keisarans med þessu ordtaki:

30 8. «Þinir riddarar erum vær, keisari, en þo iatu vær oss at frialso guds þræla vera: þer eigum vær hersyslu at inna, en gudi eigum vær meinleysi at giallda; malann eigum vær af þer at taka fyrir erfvidi vort, en af honum þiggium vær lifit ok alla atvinnu i lifnu. Hvi munum vær mega væra þer truir, ef vær erum gudi
35 otruir? Med aullu eigi megum ver fylgia þer keisari i því, at vær neitim gudi skapara vorum ok gudi skapara þinum, hvart sem þu vill eda eigi; ef vær erum eigi til þess neyddir at gera gud reidan, þa munum vær vera þer hlydnir, sem vær höfum her til gert, en elligar munum vær helldr hlyda gudi en þer. Vorar

hendr eru bunar vikinga at drepa ok oskilamenn ok ovini þins rikis, æn þær varazt sem ena mestu ohefu at beriazt i gegn retlatum monnum ok saklausum. Su er vor sysla at beriazt iafnan fyrir rettlæti ok fyrir tru ok til fridar saklausum monnum. Til þess tokum ver vopn at beriazt til fridar vorum borgarmonnum en eigi i gegn þeim. Gudi hofum vær svarid fyrri en þer, keisari, ok megum vær eigi af því hallda enn sidarra svardaga, ef vær briotum hinn fyrri; þu¹ bydr oss at leita at krisnum monnum ok leida þa til þisla, en þu þarpt eigi annarra at leita, þvíat siolfir erum vær allir kristner ok iatum gudi fedr skapara vorum, ok æ hann truum vær ok æ eingetinn son hans Jesum Krist. Vær saam hogna fyrir Kristz nafni samfelaga vors haska ok erfidizt, erum vær ok dreifdir þeira blodi, ok grætu vær eigi, ok eigi haurmudum vær dauda enna helgustu manna vorra ok samfelaga ok brædra, helldr lofudu vær ok fognudum því, er þeir voru verdir at deya fyrir Kristi drottni vorum. Eigi skylldar oss til hin efzta naudsyn þessi lifsins vors oss at veria. En vit at hvaru, keisari, at eigi nockur aurvilnan sigrs velldr því, er vær veriumzt² eigi þer i moti, þvíat vær hofum bædi lidskost ok vopn at veria oss, en vær vilium helldr deya saklauser en lifa sakadir. En hvat sem þu bydr oss, eda hvat sem þu skipar oss i gegn, vit vist, at vær erum bunir at þola elld ok iarn æda adrar þislar(!), en krisna menn megum vær eigi pina, þvíat ver iatum oss vera krisna.»

9. Þa er Maximianus heyrði þessa ordsending, skildi hann, at Mauricius iall ok allir hans riddarar voru stadfastir i heilagri tru Kristz. Aurvænti hann, at þeira dyrlig stadfesta mundi sigrut vera, dæmði hann sidan til draps alla þessa ena helgu sveit ok senni sidan mikinn her sinna riddara at gera þessa uhæfu; sagdi hann ok því hvern meira herfang hliota skylldu, sem hann gerdi meira at þessu mandrapi. Ok þa er þeir, er sendir voru, komu þar, sem fyrir var fylking hins sæla Mauricij iarls, redu þeir til þessa mikla manndraps. En þessir helgir menn voru bunir ad deya ok fusir ad deya fyrir ast hins eilifa lifs. Ok er þeir þolldu þining sverdum slegnir eda audrum vopnum vegnir, var eigi heyrt þeira kall, ok eigi vorduzt þeir med nockuru moti, helldr laugdu þeir nidr aull vopn fram rettandi svirann ok beran hals ok hlifarlausan likam undir haugg kveliaranna; eigi reistuzt þeir i mot ser hrosandi af miklum fiolda sinna lidsmanna eda riddaraligum vapnabunadi, sem vopn eda vorn syndi þeira rettlæti, helldr

1 þa Cd. 2 veitumzt Cd.

mintuzt þeir þeim einum at iata (ok) sina daudasok æ hendi at fela, er eigi med sinu motmæli var til dauda leiddr, ok svo sem lamb fyrir þeim, er reyfi klippir¹ af því, lauk eigi upp sinn munn hann sialfr guds son. Þessir menn helgir sva sem drottinligh
 5 hiord voru særdir, dregnir ok deyddir sem saudir af vorgum. Jordin var vida þakin af likaumum þessarra rettlatra manna, er pindir voru, ok flutu vida leker af uthellingu heilags blods. Hvar er fyrri heyrt, at nockurs mauz grimleikr hafi sva mikit mandrap gert utan bardaga, æda hverr var sva ohmr, at hann dæmdi sva
 10 marga menn samt til dauda, þo at sekir væri. Med slikum grimleik þessa hervikings Maximiani keisara þoldi pisl ok dauda Mauricius iall enn helgi ok allr hans herr, hafnandi stundligum hlutum þessa heims fyrir von himneskrar dyrdar.

10. Victor het einn riddari, hann var eigi af lidi Mauricij
 15 iarls, hann for þar hia, er riddarar keisara satu gladir yfir vopnum ok klædum ok miklu herfangi iallsmanna. En er hann vard varr vid ok viss af, hveriu mannfall þetta gegndi, lastadi hann verk þeira ok villdi flyia allt samneyti þeira. Þa spurdu þeir, ef hann veri kristinn, ok sagdi hann sva þegar, at þat var. Sidan var
 20 hann hauggvinn, ok samteingdizt hann sva lidi Mauricij ialls ens helga i dauda sinum.

11. Þessi stortidendi, er nu voru sogd, gerduzt² vid Agæunum, þann stad er sva heitir, er Mauricius iall þoldi piningh af hans her. En med því at keisariun hafdi sva bodit, at allir riddarar
 25 Mauricij ialls skylldu drepnir vera, hvar sem þeir yrdi fundnir, var þegar eptir leitad þeim³, er leingra voro fram komnir ok farnir. Ok vid þa borg, er Verona heitir, fundu þeir keisarans menn agæta riddara Cassium ok Florencium ok adra sex, med einni heilagri tru ok stadfesti, nær þeiri æ, er Rin heitir, ok marga
 30 adra med þeim eigi ennar somu astundanar. Ok er keisarans menn sa ok kendu Kassium ok Florencium ok þeira felaga, at þeir voru af lidsmonnum Mauricij ialls, voru þeir eptir fretter um truna. En er þeir samþyctu i aullu bædi i vilia ok i anns(v)aurum sinum samriddurum, er fyrrum voru pindir, þoldu ok
 35 þessir dauda af heidingium i þeim sama stad fyrir Kristz nafni. Ofridarmenninir leitudu nu eptir Gereone, þviat hann var leingra undan farinn ok fundu hann ok hans sveit .ccc. ok .xviii. menn æ vollum nockurum vid Koloniam Agrippinam, mikla borg er sva heitir. En er þeir urdu varir vid ofrid heidingia, eggjadi⁴ hverr

40 1 klyppir *Cd.* 2 gerdizt *Cd.* 3 þeir *Cd.* 4 heggia *Cd.*

þeira annan hvergi at flyia, helldr piningh at þola fyrir guds nafni ok afla ser sva eilifa dyrd. Sendimenn keisarans sa, at þeir biuggu sik eigi med vopnum at veria, helldr fundu þeir med þeim guds vinum auruggan vilia ok stadfesti i iatningu kristiligrar truar; redu nu sidan æ þa med manndrapi. Einn sæli Gereon gaufugligr hofdingi ok pislarvottr fornadi sik þar sialfviliandi lifandi forn sialfum gudi med sinum samfelogum þionustumonnum ens eilifa konungs at sigrandum allum teygingum þessa heims ok ens stundliga lifs. Ok eptir dauda þessarra heilagra manna drogu kveliarnir þeira blodga likami um þann voll, er þeir voru pindir, ok kaustudu i einn enn mesta hyl ok diupasta. I þeim stad, er hinn helgi Gereon var hauggvinn, ma sia blod hans allt til þessa dags, ok þa var kalladr stadr pislarvotta af þeim, er nær byggia. Med inum helga Gereone þoldu pining ok dauda .cccc. ok .xviii. menn, ok voru þeir pindir .xviii. nottum sidar en Mauricius ok hans lid, en þat er .vi. idus Octobris.

12. En medan þessir hlutir gerduzt, for hinu helgi Victor med sinni sveit, er honum fylgdi, til þess stadar i Fraklandi, er kalladr var Troea af agætum monnum, er þar hofdu fyrri setit, ok setti herbudir sinar æ nockurum fogrum vollum. Keisarans riddarar fundu þa þegar ok baru vopn æ þa. Þoldi þar dauda ok pislarvetti enn sterkasti Kristz riddari Victor med .ccc. ok .xxx. pislarvotta. Heidingiar drogu likami þeira ok kostudu nidr i fen nockur. En med því at Carisius, er fyrr var nefndr ok ofrid reisti i gegn Romverium, hafdi flyd undan keisara monnum i Brietanium, venndu þeir aptr enn sama veg, þessir glæpamenn, er Maximianus hafdi sent at pina guds vini, gladir med miklu herfangi.

13. Nær æ þeiri stundu komu med skipalidi af Mauritannia, sva er kalladr nockur hluti i Affrica, ok þar af nalægum herodum i Galliam .ccc. ok .lx. riddara, þeira (er) keisariinn hafdi kallat til landvarnar i mot ofridarmonnum. En fyrir því at þeir voru krisnir, let Maximianus þa alla drepa. Þeir voru fusir helldr at deya en tyna heilagri eda almenniligri tru. Eru þeira likamir vardveittir i þeim sama stad, sem hinn sæli Gereon ok hans felagar eru dyrkadir.

14. Eptir þessi tidendi hvarf Maximianus keisari aptr i Italian. Ok er keisarar funduzt, eggjadi Dioklecianus, at þeir badir skylldu nidr leggja ríkisstiorn ok taka æ sik idnarleysi. Maximianus gerdi þetta þo at naudigr. Velltuzt þeir nu badir ur keisaradomi ok logdu nidr purpura ok allt keisarligt valld, en eigi

grimleik, Dioclecianus in Nicomedia, en Maximianus i Mediolanum, ok eigi baru þeir nockut tignarnafn sidan. Ok er audsynt, at þat var retrr guds domr, at þeir hefði sidan eynga vegsemd af monnum, er sva grimir gerduzt mot gudi ok hans vinum, þa er 5 þeir hófdu veralldligt valld, sem fyr var sagt. Maximianus gerði Constancium keisara ok skipaði hann yfir Italiam ok Affricam ok Galliam, hann var agætr madr ok hogværr. Galerio var feingit til geymslu amnur ríki ok herod. En Constancius let ser þaurf vinna at hafa eigi meira en ¹ Galliam ok Hyspaniam, ok hellt 10 þau ríki med mikilli hogværi ok veitti eingi þyngsl krisni guds. Constancius andaðizt í Brittanniam ok gerði adr Constantinum son sinn ok Helene keisara yfir þeim ríkium, er adr hafði hann stýrt. Maximianus var þa enn æ lifi. En er Maxencius son hans hófz til ríkis, var hann ofridsamr, ok þat gerduzt at sinni, 15 at fadir hans flyði undan hans ofridi a fund Constantini keisara. Keisari tok vid honum hardla vel. En litlu sidar var Maximianus fundinn at svikræðum vid Constantinum oða fioraðum, ok þa er fundin var su vel hans, var hann tekiinn i þvi heradi, er Marsilia heitir, ok heingdr, ok endi hann sva grímt líf med 20 grimnum dauða.

15². En morgum vetrum optir þiningh ens helga Mauricij ialls ok hans felaga, vitruðu þat guds vinir einum byskupe, at hann lete kirkiu gera gudi ³ til dyrdar ok þeim. En er su kirkia fyrndizt, þa let Ambrosius aboti hana endrbæta i annat⁴ sinn ok 25 auka. Þat gerduzt enn, at æ, su er Rodanus heitir, feek mikinn vøxt, sva at hon gek æ bæði laund ok leysti mikla torfu af hvarumtveggia⁵ bakkanum. Þa funduzt þar bein ens helga Innocenciae, er⁶ leingi hafli leyndr verit i iordu, var hann upptekinn ok færdr til kirkiu ens helga Mauricij ialls ok samteingdr hans lídi i 30 sinum grepti ok felogum ok gofgan.

16. Sa athburdr gerduzt enn, at margir smidir komu saman þar til kirkiugerðar, at einn af þeim, sem heidinn var, smidadi æ drottinsdegi, þa er adrir, þeir er krisner voru, foru til tíða. Þa 35 sa hann berliga flok þislarvotta Kristz; þeir gengu at honum ok baurðu hann ok ævitodu hann un þat, at hann vann einn æ helgum tíðum, sva ok þat er hann þordi heidinn at ganga til heilags verks. En þetta gerduzt til þess, at gud villði, at hann leitadi heimligs rads, þa er hann reyndi krapst þeira, ok snerizt

1 af Cd. 2 Af kirkingord *Overskr.* 3 guda Cd. 4 annan Cd.

40 5 hvartveggia Cd. 6 ok Cd.

til retrar truar. Sa atburdr gerdizt enn, at kona eins gaufugs manz, su er leingi hafdi verit siuk ok matti eigi æa fætr stiga, at hun let sik þangat bera til kirkiu Mauricij ialls. Þangat var hon borin annarra hondum, en hon gek þadau sinum fotum alheil fyrir bænir heilagra guds manna. Margar eru adrar iarteignir, er þar gerduzt ok gerazt hvern dag i heilsugiofum vid siuka menn ok i bruttrekstri diofla fra odum monnum, er drottinn letr ser soma at veita til dyrdar sins nafns.

17. En þa er Constantinus keisari hafdi feingit einvalld yfir aullu Romariki ok hann hafdi tekitt retta tru af Silvestro pafa ok skirn, efldi hann i aullum hlutum kristinn dom. Þat baud hann ok Elenu modur sinni ok gaf henni til þess valld, at hun skylldi gera sem hann siolf(r), at vegsama gropt heilagra pislarvotta guds ok endrbæta kirkiur heilagar hvervetna, er adr voru nidr brotnar. Af þessi enu gaufgu drottningh, er gudi er hardla kær, synazt ok vardveitast marger agætir hlutir i klaustri ons sæla Gereonis, ok optligar iarteinir, er þar geraz, votta, hvilik hun hafi verit. Ok medal margra agætra verka sinuar godfysi let hun reisa eina mikla kirkiu yfir grepti þessa pislarvotz guds Gereonis ok hans felaga, þar sem voru vardveittir likamir heilagra riddara, er martiri eru kalladir, sem fyrr var ritad, er marga ok mikla huggan veita sýndum ok siukum i heilsugiofum. Þetta musteri var ægætt bædi at efnun ok smid, med hafum ok sterkum veggium af enum besta marmara, med fogrum ok stadligum pilorum styrkt af sama efni. Þat var ok svo fagrliga prytt ok bued med gulli bædi utan ok innan, at eigi hafdi nockut þvilikt fyrr smidat verit i aullum þeim herodum, ok eigi hefir sidan gert verit, sem frægr ordromr sannar. Ok þadan af voru þeir helgir menn, er þar voru iardadir, kalladir Aurei Sancti ok dyrkadir af þeim, er þar voru i nand. Ok til þess at þetta musteri væri enn ok mætti frammar lika allvalldanda gudi, var þat til tignar med morgum kennimonnum, at þar mætti fagrliga fram flytiazt hversdagliga guds lof ok heilg pionustugerd.

182. Heilagr Maternus, er hinn helgi Petr postole vigdi til byskups ok sendi at predica guds ord, hann andadizt litlu sidar en hann var vigdr. Þa sendi postolenn staf sinn ok let leggja yfir lik hans; en Maternus, er fioratigi daga hafdi i iordu legit, reis þegar upp lifandi ok var sidan byskup i Treverisborg. Hann kendi fyrst heilaga tru i Colonia Agrippina ok efldi þar heilaga

- krisni med agætri stíorn; hans líf skein morgum krauptum, sem sannar sagnar votta ritadar af hans verkum. Enn þrídri byskup af Kolonia, af þeim er oss eru kunnir, seger sa er soguna hefir ritad, ok enn næsti eptir enn helga Severinum byskup var Evergisilus.
- 5 Sva bar til **æ** nockurum degi, þa er hann hafdi feingit **æk**afan hófutverk, at hann villdi vitia graptar heilagra pislarvotta Gereonis ok hans felaga ok bæen sina fram at flytia. En þa var enn eingi einkanligr umbunadr veittr þeira líkaumum ok helgum domum. Ok er hann gek inn i kirkiuna, hóf hann upp kunniet vers
- 10 Exulltabunt sancti in gloria til lofs þeim helgum momum. En af þeim heilaga stad, er helger líkamer voru vardveittir, var þegar svarad Letabuntur in cubilibus suis. En er byskup heyrdi þetta, vard hann miok ottafullr, ok þo med fagnadi lofadi hann gud med aullum þeim, er hia voru. Gek nu fram at þeim stad, er guds
- 15 pislarvottar voru grafnir, ok tok þar upp molld ok lagdi vid hófuter þessa hialpsamliga lækningh, ok þegar vard hann alheill af sinum mikla hófudverk, er hann hafdi haft. Hvarf þadan **æ** brutt med miklum fagnadi. Eptir sogn rettordra manna mætti marger sliker hlutir vera sagdir, ef þeim er heyrdi leidizt eigi langmæli,
- 20 þviat eigi gerazt þar far iarteguir eda sialldan, helldr ma þar sea hversdagliga kraptamligh verk, ok hvern, sem talar vid nokurn sidlatan þionustumann þeirar somu kirkiu, mun bædi undrazt mikilleik ok fiollda þeira iartegna, er þar geraz ok veitazt af gudi. Þviat hveria lækning sinna meina, sem vel hvern beidizt at þiggia,
- 25 audlaz hann ofalauslaga i þeim stad, ef hann bidr med retru tru. Slik ² somamerki sinna verdleika syna optlaga heilagr Victor, Cassius ok Florentius med sinum samriddurum, þar sem þeir hvila, svo morgh ok mikil takn, at eingi madr fær talt eda ordum skyrt æda fulluliga ritad.
- 30 **19²**. Heilogh kirkia i Kolonia, er verdug gerdizt at vardveita i sinum fadmi líkami heilagra pislarvotta, hefir ok helldr fyrir þeira arnadarord allt til þessa dags heilaga tru ospellada, þa sem hun minnizt sik numit hafa af sinum fysta byskupi Materno. Su skipan hefir þar i vanda tekiz, at hatid sælla pislarvotta Gereonis,
- 35 Victoris, Cassij, Florencij ok þeira samfelaga, er i þrim stodem toku pislarvættis coronu ok i þeim stodem voru grafnir, væri vegsamliga halldin (a einum degi), en þa(t) er .vi^o. idus Octobris, þot efanligt se, hvart ³ þeir hafi allir **æ** einum dægi verit pindir eda **æ** tveim, þviat Verona, þarsem pindir voro Kassius ok Florentius med sinum samridd-

urum, (er) eigi minnr en .vi. milum ok .xx. utar en kirkia ens helga Victoris; ok því er þat varla truanligt, einna hellzt fyrir saker naudsynligra dvala i serhverium stodum, at þessir allir hafi æ einum degi verit pindir, nema ferd heidingia hafi sva skiot ordit fyrir akæfd mikillar reidi. Leggium nu, kærur brædr, allan hug æ med fagnadi ath hallda med framningh godra (verka) stundligha hatid pislarvotta guds, ath fyrir þeira miskunsamligt arnadarord mættim var eilift hatidarhalld himinrikis med þeim eignazt. Sva skulum var fagna þeira dyrd at afla med oss gudi til handa alla þa, er var megum med kenningarordum eda dæmum godra verka i ofalsadri ast. Sva segir einn virduligr spekingr, at su ein er aurgaugg vinatta milli vina, ath annarr vili slikt sæm annarr, ok annarr vili eigi sliet, sem annarr vill eigi. Ok ef helgir pislarvottar formælendr vorir fyrir gudi finna oss til sin kallandi æda af ser talandi, i slikum vilia sem þeir voru, munu þeir eigi oss med ollu fyrirrita sva sem okunna ser, helldr munu þeir oss virda sem eiginliga heimamenn, ok af þeiri heilagri ast eilifliga ætla þeir vara sok sina, ok þadan af skulum var vænta, at i þessum heimi mun oss eigi þriota fulltingh naudsynligra hluta, en i (o)ordinni værolld muni var samteingiazt þeim (i) eilifum fagnadi til lofs ok dyrdar drottni vorum Jesu Kristo, sa er med fedr ok helgum anda lifir ok riker einn gud i þrenninghu um allar aldir. Amen.

APPENDIX.

(Membranfragment 655 X¹ qv.; jef. ovenfor S. 649²³—654⁸.)

logym ef þess beiddo þvrf¹ oc fylgia lagsm 25
 Enn er þeir voru sva allir eggjapir til stafeste af hoffpingiom sinom, þa sendo þeir orþ Maximiano konvnge a þessa lund: Þinir ridderar ero ver, rex, enn þrælar gvþs. Af þer tokom ver [mala fyrir] erveþe vart, en af honom vpphaf lifs; þer giolldom ver riddera systlo enn [gvþe] meinlayst(!) leif(!). Eigi mego ver at þvi fylgia konvnge, at ver neitem dominum nostrum oc dominum tuum, hvart þu uill eða eigi. [Ef ver erom eigi² til næ(y)ddir,

¹ þvrf^t Fr. ² [rettet; Eigi ver erom Fr.

at ver georem hann reiþan, þa munum ver hlyðnir vera þer enn
 sem hingat til, en ella munum ver honum lyþa helldr en þer.
 Þessar hendr ero bunar at vega uikinga ok osk[ilam]enn oc ouine
 sina(!) oc þina, en þær kunnu eigi at beriaz i geng saclausum
 5 mǫnnum oc rettl[atum. S]u er uar sysla at beriaz fyr rettlete oc
 fyr tru oc til friþar saclausum mǫnnum oc rett[latum]. En huerso
 megum uer þer truer vera, ef ver erom otruer guþe drotne uarom.
 Til þess toc[um ver] uapn at beriaz til friþar borgarmǫnnum
 varum, en eigi i gegn þeim. Guþe sorum uer fyr en konunge,
 10 [ei]gum uer af þui ecke hallda et efra sære, ep(!) ver briotum eð
 fyrra. Þat byðr [þu] oss at leiþa crisna menn til pislra, eigi þarftu
 annarra til þess at leita, ver sialfer erom crisner aller. Ver siam
 nu hægna fyr Crist nafni liþsmenn uara oc samridara, oc hormoþ-
 um ver eigi ne gretum daþa breþra varra, helldr fagnoþom uer
 15 þui, at þeir uoro uerþær at deya fyr Cristi drotne Jesv. Enn
 eigi ervm ver sva a helliar þravm³ comner, at þv hafir allt raþ
 vart i hende; hofom ver vop(n) oc liþskost at veriaz, oc villiom ver
 eigi, þvi at ver villivm helldr deya saclavsir enn vega oc lifa seekir.
 Hvatke er þv byþr oss eþa hvatke er þv leggr a hendr oss, þa
 20 erom ver bvnir vndir at ganga eld eþa iarnn eþa pislir. Enn
 cristna menn mego ver eigi þina, þvi at ver iatom oss sialfa cristna
 vera. Enn er Maximianus heyrþe þetta, þa scilde hann, at hvgr
 þeira var fastr i trv oc matte eigi yfir stigaz, oc sende hann .e.
 riddera sinna at hæggva Mauricius iarl oc alla fylking hans. Enn
 25 er hermenn konungs komo til þeira, þa vordvz þeir eigi ne i geng
 hioggv ne brvgþv scioldvm fyrir sic, helldr mintvz þeir a þat, at
 þeir iatto þeim domine, er eigi let sic veria, oc eigi callape hann
 ne lave vpp mǫn sinn, þa er hann var leiddr til pislar. Þa var
 þackiþir(!) vollr likomom retlatra, oc flvtv lækir heilags bloþs, þa
 30 er lif sitt let heilagr lyþr, sa er hafnaþe þessa heims hlvvm fyr
 von himneskra hlvta. Þar fell heilog fylking, su er nu trum uer
 at (i) himnum er oc lofar guþ með engla sveitum. En maðr het
 Victor, sa er eigi var vr þessi fylkingu, hann com at gangandi,
 þar er ridarar konungs sato glæder yfer fæt[om oc] uapnum iarls
 35 manna. Enn er hann uarð uis af þeim, þvi(!) manfall þetta gegdi,
 þa lastaþi hann u[erk þeira] oc flyþi alt samsinni þeira. En þeir
 spurþu hann eptir, ep(!) hann uere kristenn, oc iati [hann þe]gar,
 oc uar þegar hæguenn af konungs mǫnnum, oc samtengþes hann
 iarls liþi i da[þa sinom]. En þesser ero nefder ur þui liþi, er

40 1 þarvm Fr.

þar fell: Mauricius Exsuper tlus oc Victor. En annarra
 næpn(!) ero oss ocunn, en þar ero riten a lifs boc. E[n i þe]ssi
 fylkingu ero sagþer uæra tue(i)r pislarvattar Ursus oc Victor, er
 pind[er voro] i castala þeim er Solodorum heiter. Enn Maximia-
 nus næþi eigi lengi at fagna grimum sigri, þui at þa er hann 5
 uilldi raþa fioraþum Constantinum inag sinn, þa uarð funden uel
 hans, oc uar (hann) tekenn i heraðe þui er Marsi
 lif með grimum dauða. En margum uetrum siþarr
 kirkio geora til dyrþar þeim. En
 kirkio i annat sinn oc æca 10
 ,
 bacca, þa fundoz þar bein heil(a)gs manz þess er Innocencius het,
 er lenge hafþe i iorðu ueret leyndr. En þa uar hann upp tekenn
 oc feorþr til kirkio Maur(ie)ij oc samtengþr hans liþe [i sinum
 grep]te oc gaufgan, oc er hans minning hallden með messodege 15
 Mauricij oc Þat georðes enn til iarteina, þa er smiþer
 marger como til kirkiogeorþar, at smiþarinnar er
 heiden uar. En er sa var (at) smiþenne drottensdag nocorr(!),
 þa uaro aller til tíþa farnar. Þa sa hann sanlega
 flocc pislaruatta guþs þyþsia(!) at oc baurþo þo(!) þeir hann 20
 oc auitoþo [of] þat, er hann uann einn a helgum tíþum oc of þat
 er [hann] þorþe heiþen at ganga til heila[gs ve]rcs. En þetta
 georþesc af guþs uatum at smiþ[renn] leitaðe astsamlegs raþs, þa er
 h[ann rey]nde craft þeira, þvi at þar eftir for, at hann toc tru.
 Cona necquers manz gaufug[s haf]þe lenge siuc ueret oc matte 25
 eigi a fetr stiga. En hon bað buanda sinn f[æra sik] til kirkio
 Mauricij. En er hon var þangat boren af hondom manna, þa gek
 hon a sinum f[otum] alheil þatþan af beonum heilagra. Margar
 ero aþrar iarteiner, þær er þar georþoz i heilso oc i brautrecningo
 diaþla, þviat drottenn lettr ser soma at syna hvernnc dac(!) tacn 30
 sin fyr uini sina til lofs oc til dyrþ(ar) naf(n)s sins til þessa dags.

MAURUS SAGA.

(*Cd. Holm. 2 folio*).

Her hefr upp sögu Mauri abbatis.

Heilagr Maurus var ens göfgazta oldunga kyns, fadir hans
5 het Euticius en Julia moder hans. Hann var til læringar selldr
Benedicto abota, þa er hann var .xii. vetra gamall, ok þoat hann
væri ungr ath alldri, þa var hann roskinn ath godum sidum.
Honum wnni Benedictus wm hvern mann framm ok lærði hann
vandliga. Benedictus meinlætti ser marga wega bædi i vokum ok
10 fostum ok kulda, ok um langafostu þa hafði hann eeki klæda
nema haar(klædi) ok þoo fa ein. Hann matadiz eigi optar en tysvar
i viku ok þo litit, sva gerdi hann, medan hann lifde. Maurus lifði
ath dænum meistara sins ok mæddi likama sinn i mörgum mein-
lætum, hann reis upp hveria nott fyrr en adrir ok hafði sungit .i.
15 salma, adr adrir klerkar kæmi ut, ok opt .c. salma eda allan
salltara, ok eigi song hann sidr um daga. Langt er ath tina alla
krapta Mauri, þviat lif hans var ath ollu ædra miklu, en vær
megim þat skyra.

2. Ðat var æ einnihverri tid, ath nockur tiginn madr bad
20 helgan Benedictum, at hann færi til heimkynna hans, þviat kona
hans, er skömmu adr hafði lettari ordit, var ordin od af dioffi, ok
sva barnit, þat er hun hafde fætt. Hann for med honum ok mællti,
at Maurus skyllde þar fyrir rada, medan hann væri heiman. Maurus
for þann sama dag med öðrum bræðrum at binda korn, ok eigi
25 allskamt a braut. Þeir komo aptr nær midium degi, ok adr þeir
kæmi allt heim, þa var borinn a mot þeim sveinn einn mallaus
ok halltr. Fadir hans ok modir fellu til fota Mauro ok badu, at
hann gæfi heilsu syni þeira, en hann taldi sik sekan ok syndugan
fyrir gudi, ok eigi sig slika luti mega giora, ok kallade þat postola

verk vera at giora slikar iarteinir. En þeir er honum fylgdu, toku at bidia honum hugganar. En Maurus var huggodr ok felldi tær, er hann sa þau klauckva, ok fell hann til bænar. En er hann hafdi lengi æ bæn werit, þæ tok hann stolo af halsi ser¹ ok lagdi yfir höfud ens siuka ok gerdi krossmark yfir honum ok leit upp 5 til himins ok mællti: «Drottinn Jesus Kristr, þu er svo mælr vit lærisveina þina²: satt segi ek ydr, at allir hlutir þeir er þer bidit, þa truit þer því, at þer munit audlaz af gudi; syn þat oss nu þrælum þinum litlum ok syndugum, er treystumz i ordum þinum helgum ok þa tru höfum, er þu letz þer soma at veita oss.» 10. Sidan sneriz hann til ens siuka ok mællti: «I nafni heilagrar ok oskiptiligrar þrenningar ok holpinn af verdleikum ens helgazta meistara wors stattu æ fætr þina alheill ok retrr.» En er hann hafdi þetta mællt, þa spratt sveinunn a fætr ok geck þegar fraliga ok lofadi gud ok mællte: «Lofadr se gud skapari allra luta, sa er 15 ser let soma at græda mik fyrir verdleika ens helgazta þræls sins Benedicti ok ens sæla hans lærisveins Mauri.» Þa kom Benedictus ok bratt heim ok sagdi, at þeir voru þa heilir, er hann for ath hitta.

3. A þeiri tid komu sendimenn til munklifis heilags Benedicti, þeir voru or borg þeiri, er Cinomannica heitir, ok sendir af 20 byskupi þeim, er Berticiannus het, þviat sa enn helgasti byskup vissi heilagleik ens agætazta Benedicti ok sendi Plodegarium erkidiakn ok marga sidsama menn med miklum giöfum ok bad helgan Benedictum senda ser munka nockura vel lærda, þa er kynni regulohalld þat, er Benedictus hafdi sett, ok fyrirsögn hefdi, 25 hversu munklifi skylldi setia. En hinn helgi Benedictus vissi adr en þeir kæmi, ok svo af hverio þeir foro. Ok þott hann vissi fyrir, ath þa nalgadiz andlatztid hans, þa sendi hann þo Maurum ok fiora brædr med honum, ok mællti hann, ath þeir skylldu svo hlydnir vera Mauro, sem þeir hofdu honum werit. En munkarnir 30 urdu miog hryggvir vit þat, þviat hann hafdi sagt þeim andlatzdag sinn, en þeir sa þar til hugganar, er Maurus var, eptir andlat Benedicti. En er Benedictus sa marga munka grata, þa kalladi hann saman alla klerkasveit sina ok mællti: «Svo segir Pall postoli, ath godgiörn er ast, ok godgirni astar vorrar skulum vær 35 mest rækia; fyrir astar sakir vit mik skulut þer huggazt nu, þviat mattugr er gud at senda ydr annan foringia, þann er miklu er dyrligri, ok þer megit þa lifa ath þess dæmum ok tenad hliota af hans verdleikum, ok þat er naudsynligazt ath sia ævallt vid

1 þer Cd. 2 sina Cd.

fiandans slægdum. En þat er wid þa at mæla, sem ek sendi til annarra herada, at þer sed traustir i hug ok styrkit hiortu ydur i heilagri sidsemi, ok vitid þer þat, ath því meiri laun munu þer taka af gudi, sem þer þolit meira vil fyrir hans sakir, ok latit ydr
 5 eigi hryggva andlat mitt, þvíat ek mun ydr avallt vera tenadar-madr.» En er hann hafdi þetta mællt, þa kysti hann þa Maurum ok leiddi þa til klaustradyra ok selldi Mauro regulobok, er hann sialfr hafdi ritad, ok gaf þeim blezan ok bad þa fara i guds fride.

4. Þeir hofu ferd sina þrim nottum eptir .xiii^{da}. dag iola, ok
 10 gistu fyrst i syslu Benedicti æ bæ þeim, er Voleia heitir, ok toku þar vit þeim munkar veggamliga, het annarr Probus en annarr Aqvinus. Þa hafdi Benedictus þangat senda enn fyrra dag. En er þeir Maurus höfdu lokit ottusöng um nottina, þa komu þar .ii. munkar, er Benedictus hafdi senda, Honoratus ok Felicissimus
 15 frændi Mauri, ok færdu Mauro gíafar þær, er Benedictus sendi honum; þat voru helgir domar, þrir spæmir af krossi drottins ok af helgum dome Marie drotningar ok heilags Michaelis ok Stefani frumvotz Kristz ok heilags Martini, ok rit, er hann sendi Mauro, þat er svo mællte: Taktu vit hinum efstum giöfum meistara þins,
 20 ok vænti ek þess, at gíafir þessar muni ydr hlifa vit ollum illum hlutum, ok þat vitradi mer gud gíardags, þa er þer vorut hedan i burt farnir, at þu mundir lifa þria vetr, fra því er þu kæmir i munklifi, ok vera þa innleiddr i fagnat drottins þins. Þat segi ek þer ok, ath ydr mun mart til torfellda verda ok dvala i
 25 þessi ferd, ok mun fiande upp egna snöror slægdar siunar i moti ydr. En allregi mun gud ydr fyrirlata, ok hann mun opt veita ydr girndir ydrar, ok lifi nu heill ok sæll.

5. Þadan for Maurus i þann stad er Verecellis heitir, ok þar dvaldiz hann tvo daga, ok fylltiz spasaga Benedicti um farardvol
 30 þeira. Harderadus felagi þeira skyldi ganga ofan or stöpli einum hafum, en andskoti hepti for hans ok felldi hann ofan, ok lamdiz hann allr ok var borinn i linduki til förunauta sinna nær örendr. Allir urdu þeir hryggvir vit þenna atburd, ok fell þat einna næst Plodegario erkidiakni. Þar voru þeir fiortan daga, en honum þotti
 35 avallt helldr at ser aka. En hægri hönd hans, öxl ok armleggr þrutnadi miok ok bles alla, ok var þa ætlat, at læknar mundu skera eda svida hold hans. En Plodegarius villdi eigi þat, ok for hann til kirkiu, þar sem Maurus læ a bæn sinni, ok fell til fota honum ok bad med tarum, ath hann gæfi heilso Harderado ok leti
 40 eigi skera ne brenna hold hans. Sæll Maurus fell til bænar fyrir

alltare ok retti hendr sinar fra ser ok bad leingi fyrir enum siuka, sidan reis hann upp ok tok af alltari budk, er Benedictus hafdi sent honum ok helgir domar voru i, ok for til ens siuka ok tok span af krossi drottins ok gerdi kross med honum **æ** oxl hans ok a ollum armi ok mællti: «Sa gud, er holldgaz let eingetinn son 5 sinn af helgum anda ok beraz i heim þenna fra Mariu mey, ok var pindr til lausnar ollu mannkyni a þessum enum helga krossi, sa sialfr gud, skapare allrar skepnu, lati ser soma at græda þik fyrir krapt ens helga kross.» Ok er hann hafdi þetta mællt, þa sprack i þrim stodum ok fell or mikit blod. Plodegarius matti 10 eigi vatne hallda, er hann sa svo mikla iartein, ok lofadi gud ok enn helga Benedictum, er þa lærisveina hafdi fostrad, er slik takn giordu. Ok þangat for mestr luti borgarlyds, ok þotti hverr sæll, er sia matti Maurum. En eigi eignadi hann ser þetta helldr lausnara vorum Jesu Kristo ok drottinligum krossi ok verdleikum ens sæla 15 Benedicti. Harderadus var þa nær alheill ok bad Maurum, at hann færi eigi a braut enn næsta dagh, adr hann hefdi komit til hveirrar kirkiu i borginni, ok færa lof gudi ok helgum monnum fyrir sakir heilsugiafar sinnar, ok þat veitti Maurus honum.

6. A fimtanda degi þadan, sem nu var greint, hofu þeir ferd 20 sina. Þa bar svo til, ath þionn þeira, sa er Serglus het, fell af baki ok a hvassan stein, ok er hann villdi upp risa, þa var hann allr lamdr, svo at hann matti hvergi hræra sik, ok brotinn var fotr hans enn hægri, ok allr var hann sarr. Maurus geck þangat ath, sem hann læ, ok hellt ath fæti hans enni winztri hendi, en 25 med hægri hendi gerdi hann krossmark yfir honum, ok mællti svo: «I nafne almattigs gud(s), þess er leysir med krapti sinum fiotrada ok þa sem i hoptum ero, riss upp þu heill ok þiona oss þrælum guds, svo sem Benedictus baud þer.» Serglus reis upp þegar heill, ok foro þeir til þess, er þeir komu til kirkiu. Þar sat madr fyrir 30 kirkiudyrum, sa er blindr hafdi verit alla æfi sina, ok bad giafar alla þa, er ut eda inn gengu i þa kirkiu. Hann heyrdi getid, ath Maurus var þar kominn lærisveinn Benedicti. En er Maurus geck or kirkiu ok forunautar hans, þa lagdiz enn blindi madr nidr a stræti fyrir þa ok kallade: «Ek særi þik, Maure þræll guds, fyrir 35 þa ena dyrligu pislurvotta, sem her hvila, ok fyrir göfugleik nafns meistara þins Benedicti, attu gefir mer syn af bænum þinum.» En er guds madr heyrdi þetta, bad hann, ath hann stædi upp, ok er hann stod upp fyrir honum, þa spurdi Maurus, hversu leingi hann hefdi þar verit. Hann sagdi, at sa var enn ellepti wetr fra 40

þvi, er hann kom þar. «Fyrir hvi, sagdi Maurus, hafa eigi þessir enir helguztu pislarwottar, er pinaz letu fyrir guds sakir, gefit þer syn, ef þeir villdi þik sia lata, þviat þeir mundu audlaz þat af gudi, þviat þeira er slikt at gera, en eigi wort, ok þurfum wær
 5 þeira æ hverri stundu.» Geck þa Maurus i brott. En þessi kalladi eptir honum akafliga ok taldi upp vesold sina. Þa hvarf Maurus aprt til hans ok felldi tær, ok sa i gaupuir ser, en stundum i himenenn, ok lagdi kross yfir augu ens blinda ok mælti: «Drottinn ok grædari Jesus Krister, sa er satt lios er, þat er lysir
 10 hvern mann komanda i þenna heim, hann sialfr lati ser soma fyrir akall nafns sins at lysa þessum manne ok fyrir werdleika þessa heilagra piningarwotta, sem hvila i þessum stad, ok ens helga vors meistara Benedicti, ath sia madr megí lita dasamlig werk sialfs guds skapara allra luta ok lausnara wors ok hann at lofa feginsamligri
 15 röddu ok verki sannrar tru.» Ok er hann hafdi þetta mællt, þa fell þegar blod mikit af augum ens blinda manz, er Linus het, ok tok hann þegar syn sina ok sa sol, er hun skein biart, ok söng Benedicite med miklum fagnadi. Hann hafdi numit salltara ok allar hversdagligar tidir, svo at hann hafdi heyrt adra syngia. En
 20 er su iartein var sogd wim borgina, þa for þangat mikit fiolmenne ok badu, at Maurus skyllde gefa þeim blezan. En hann mællti sva: «Benedicat vos dominus in Syon omnibus diebus vite vestre.» Þat mælir sva: Blezi ydr drottinn, sa er byggvir i Syon, æ ollum dögum lifs ydvars. En hann mællti svo vid Linum, ath
 25 hann skyllde þar þiona gudi ok helgum pislarvottum hans.

7. Sidan foro þeir Maurus þadan i brott, ok er ecki getit um ferd þeira, adr þeir toko ser herbergi eitt kvelld nær kirkiu, er helgud var Mariu drotningu, ok þar var hus litid hia, er kona su var i, er Remicia het, ok sonr hennar. er legit hafdi tvo daga
 30 i dae, svo at menn vissu eigi, hvort hann var iendr eda eige. Kona su hafde mist bonda sins litlu adr, ok fell henne nær harmr sia allr saman, ok sat hun yfir syni sinum gratandi. En Maurus geck til kirkiu snemma nætr, sem hann var vanr. En er æ leid nottina, þa kom honum i hug, hve aum honum þotti vera kona
 35 sia, er sat yfir syni sinum nær daudum, eda hversu nær henne fell harmr sia allr saman, er su var eingi stund, er hun matti sig fra grati hallda. Þa fell Maurus til bænar af nyiu ok bad drottin, at hann miskunnadi konu þessi ok gerdi heilan son hennar. Þa reis hann upp af bæn ok for til felaga sinna hliodliga, ok
 40 vakti Simplicium munk ok bad hann upp risa leyniliga ok fylgia

ser. Ok er þeir komu til kirkiu, mællti Maurus: »Mikil sott er mer i því, er ek se konu þessa hryggva, ok vil ek, at vit farim badir til reekiu ens siuka manz, ok mætti svo vel verda, at haleit tign almattigs guds grædi hann.« Ok er þeir komu þar, þa mællto þeir svo: »Kristr drottinn ok grædari wor, einka won ollum siukum ok harmsfullum, sa er miskunnandi war eckiu þeiri, er færði lik sonar sins med miklu fiolmenne, ok reisti upp son hennar til lifs at asiandum flokkum Gydinga, nu lati hann ser soma ath hugga þessa konu med þeiri somu milldi ok gialldi henne son sinn alheilau.« Ok er þeir höfdu þetta mællt, foru þeir i brott. 10 En sa er tva daga hafdi i dae legit an vitz ok mals, tok nu at mæla vit modur sina: »Hird eigi þu at grata, sagdi hann, þvíat med tarum eins þræls guds var ek aptr kalladr til lifs fra helvitis kvolum.« Ok er hann hafdi þetta mællt, reis hann upp ok for til kirkiu, þa er þeir sungu ottusong Maurus ok hans forunautar, 15 veik þegar þar at, er Maurus var, ok mællti: »At sonnu ertu sa, er mik kalladir fra domstoli þeim til lifs med þinum tarum ok verdleikum, er ek var til kvala dæmdr.« Sia iarteign for um allt þat herad, ok foru margir menn i moti þeim, þar sem þeir foru, ok sungu lof gudi þeim, sem svo dyrkar helga menn sina. Sa 20 madr het Olegius, er nu (var) fra sagt, ok tok munks wigslu i munklifi því er Siriensis heitir.

8. Þeir Maurus foru sidan ferd sina, þar til er þeir komu i þorp þat er Autisiodorensis heitir, ok var þat skirdags aptan. Þar heyrdu þeir getid Romani, munks þess er verit hafdi tænadarmadr 25 heilags Benedicti fyrir longu, sem sagt er i sogu hans. Þa hitti Romanus Maurum ok foronauta hans, ok bad hann, at þeir færi þangat allir um paskana. En Maurus var fus at finna Romanum ok einkum af því, ath hann vissi, at þa mundi heilagr Benedictus andaz þvottdaginn, ok hugdi gott til ath tala vit Romanum, ok 30 foru þangat fostudaginn, ok tok Romanus wel vit þeim. Forunautar Mauri keyptu fæzlu, þa er hafa þurfti um paskana. En þeir Maurus ok Romanus ræddu um dyrd eilifs lifs. En er þeir höfdu lokit tidum um morguninn, þa mællti Maurus vit enn helga Romanum: »Aa morgin er sa dagr, er heilagr fadir vor Benedic- 35 tus mun fyrirlata þetta lif ok stiga upp til eilifs lifs.« En er Romanus heyrði þetta, þa tok hann akafliga at grata. Maurus villdi hugga hann ok mællti: »Oss hæfir helldr at fagna hans andlati, þvíat þar hofum vær nu mikinn fulltingsmann ok formælanda fyrir oss, ok er hann oss nu nalægari, hvar sem vær erum staddir, en 40

þa at hann væri her i heimi.« Ok þo at hann mællti slíkt, þa matti Romanus eigi hallda sik fra tarum. Nott þa vakti Maurus ok foronautar hans, ok svo Romanus ok nockurir hans lærisveinar, ok sungu þeir allir salma ok bænir i minningu andlatz heilaghs

5 Benedicti eptir sid Romveria. En er nott su leid or hondum ok lokit var tertio um morguninn, þa var Maurus at kirkiu ok la a kirkiugolfi. Þa bra því vit, at hann þottiz vera heima i munklifi Benedicti, ok sa hann gotu liggia upp til himins austr fra kofa Benedicti; hun var þakin fogrum mötlum ok mörgum itarligum

10 steinum. Þessa syn sa med honum .ii. brædr. Þeir undrudu miok syn þessa. Sidan sa þeir mann a gotuuni buinn virduliga ok biartan i alite. Hann spurde, hverr þessa götu ætti. Þeir kvoduz eigi vita. Þa mællti sa, er æ gotuuni var: »Þessa gotu stigr heilagr Benedictus upp til himins.« Sa annar, er sa syn

15 þessa med enum helga Mauro, var heima i munklifi Benedicti, en annar fiarlægr þeim stad, svo sem segir enn sæli Gregorius pave. Maurus sagdi vitran þessa Romano ok felogum sinum, ok helldu þeir þar gofugliga upprisutid drottins vors ok foru i brott annan dag i paskum. Þa mællti Romanus vit enn sæla Maurum: »Ef

20 ek mætta fyrirlata þenna stad, þa munda ek giarna þer fylgia, enn kærzati vinr; nu bid ek, ath gud almattighr se ævallt med þer ok brædrum þinum ok leidi ydr til sannrar fyrirheitziardar, þeirar er hann het voldum monnum sinum.«

9. Þadan foru þeir til þess stadar er Aurelianus heitir, þar

25 var þeim sagt andlat Berticiamni byskups, ok þat med, ath annar var til byskups tekinn ok vigdr i hans stad, sa het Dompnulus. Þessi tidendi öfiodu þeim ahyggiu mikillar ok hrygleiks, ok vissu eigi, hvat þeir skylldu til rads taka. Heilagr Maurus mintiz æ spasogu meistara sins, þa er hann sagdi mart torvelligt vera i

30 þessi stundligri dvol, þviat gud launar þat margfalldliga, er menn þola til vandræda her i heimi fyrir hans sakir; «letz hann oss ok, sagdi Maurus, avallt fylltingsmadr(!) vera skylldu. Abraham hofutfadir for a brótt af fodorleifd sinni at bodordi guds ok til annars landz ok audladiz af gudi blezan allz sin(s) kyns. Vær skulum

35 ok gladir vera i þessi utlegd ok bida svo hugganar af gudi ok likiazt eptir meistara worum, er geck fra allre eigu sinni, ok um sidir leyndiz hann fra fostra sinum ok villdi gud(i) einum lika ok at honum einum hyggia, ok fyrir þat audladiz hann mikla miskunn ok tign af gudi, svo at eingi hefir fremri verit heilagra manna, þa

40 er postola leid, ok setti fleiri munklifi en nockur annarra ok færði

gudi margar þusundir algerra munka.» En af þessi aeggian heilags Mauri þottuz þeir þegar stodugari vera en adr ok spurdu leidtoga sina, hvat þeir skylldu til rads taka. Harderadus mællti: »Þat syniz mer til liggia, ath vit, er eptir ydr vorum sendir, ok er sem þer hafit fyrir vorar sakir þolat mikit vil ok erfidi i þessi för, ath vit leggim þat erfvidi a ockr at fara til fundar vit þenna byskup, sem ockr er okunnigr, ok segim honum allan tilgang farar vorrar, ok kunnim sidan ydr skyrt ath segia hans vilia, en þu bid her, enn göfgazti fadir, i þeim stad, ok brædr þinir þeir sem med þer ero. En ef sia byskup vill eigi þat gera lata, sem hinn fyrri byskup sendi ord til, þa munum vær finna adra gotu, ok mun gud eigi lata verda þarflaust erfvidi ferdar ydvarar.«

10. Sidan foru þeir til þess, er þeir komu til borgar sinnar, ok tok byskup vid þeim forkunnar vel ok het þeim þegar audæfum sinum ok allre virding þeire, er þeir höfdu adr haft. Þeir sogdu honum fra för sinni ok letuz þat hafa aflat, sem þeim var bodit, ok spurdu, hversu hann villdi þenna lut vera lata. En honum kvodz(!) ecki mikit um utlenda menn ok letz ecki mundu klaustra smida lata at rade utlendz manz. En er Harderadus heyrdi, at byskup tok því ecki fiott, þa sendi hann frænda sinn, er Hardemarús het, til fundar vit Maurum, ok bad hann eigi hryggvan vera um þessa sök, helldr skyllði hann fara til herads þess, er Andegaunensis heitir, ok kvaz hann þar mundu fyrir vera, þa er þeir kæmi þar. Maurus vard gladr vit þetta ok felagar hans. Sidan foru þeir i þann stad, er Testis heitir, ok fundu þar Harderadum ok konu hans, er Cecilia het, ok sonu þeira, ok höfdu þau þar bedit tvo daga ok buit þeim goda veizlu. Þa gengu þeir Maurus ok Harderadus brott fra odrum, ok Cecilia kona hans, til tals, ok sagdi Harderadus allt, sem farit hafdi med þeim byskupi. Þa spurdi Maurus, hvat til rads skyllði taka. Harderadus svaradi: »Ek a mann þann, er Florus heitir, hann a miklar eignir i herodum þessum ok odrum, ok hann er mestr höfdingi æ ollu Fraklandi, þa er konungrinn lidr, ok hefir svo mikil metord af honum, at hann dæmir nær um oll mæl, þau sem verda milli manna i hans riki, ok þott hann starfi i mörgum veralldligum ahyggium, þa pionar hann þo stadfastliga almattigum gudi, ok hann vill munklifi reisa lata af sinum eignum, ok þangat ætlar hann ser til, þa er hann fær leyfi til þess af konunginum. Hann er kvongadr madr, ok eigi af því at hann girntizt þat, helldr let hann at

bæn konungs ok frænda sinna; hann a einn son vit konu sinni, ok ætlar hann honum i þat munklifi, sem hann lætr gera, ok þangat ætlar hann ath fæ þa menn, ath algiorvir se i klerkdomi ok godum sidum, at sonr hans læriz af þeim ok þeira dæmum.

5 Nu ætla ok at gera mann til hans, þann er skyri fyrir honum sök hingatkomu ydvarrar, ok sa segi oss sidan hans vilia, ef hann vill eigi sialfr fara at finna oss. En vær munum fara fyrir til þess stadar, sem hann hefir ætlat, at munklifit skyldi setia, ok litum a, hverso oss syniz sa stadr til þess fallinn.« En er Maurus
10 heyrði þetta, þa vard hann hardla feginn, ok foru þeir þegar annan dag til þessa stadar.

11. Þa red fyrir Fraklandi Theobertus konungr, ok var Florus i ferd med honum ok metinn allra manna mest. Ok er sendimadr Harderadi hafdi uppborit erende sin fyrir Florum ok
15 sagt honum, at þeir Maurus voru þa æ ferd komnir, ok sva ath Dompnulus byskup villdi eigi vit þeim taka, þa geck þegar Florus æ konungs fund ok sagði honum, hver sok til var, er Maurus var þangat kominn, ok sidan sagði hann konungi sinn vilia ok beiddi, ath hann leyfdi, ath Florus leti munklife setia, ok sidan
20 redi Maurus þar fyrir. Konungrinn svaradi: »Svo sem þu hefir oss hingat til truliga þionat ok gert i ollu vorn vilia, þa megum vær eigi synia þer þess, sem þu bidr, ok far þu sem fyrst ok finn þa menn, er þer hafa ord sent, ok mun ek til leggja mina ham-
25 ingiu, ok tak vit þeim enum helgum monnum wirduliga, ok giörr þat, er þik fysisir ok gudligh tign lætr þer i hugh koma; bid þa helgha menn, ath þeir arni oss ok sonum vorum miskunnar vit gud, ok at þeir bidi optliga fyrir ollu landzfolkinu, ok seg svo, at vær erum bunir at veita þeim hlydni i ollu því, er þeira embætti heyrir til; bid ek, at þeir halde vel reglum sinum eptir bodordi
30 meistara sins. Ok ek mun smida til afla, eptir því sem þu beidir, ok sia smid verdi skiott algjör.« Sidan for Florus med þessum ummælum konungs til bæiar sins þess er heitir Glannafolium.

12. En er Maurus ok Harderadus urdu varir vit kvomu Flori, þa gengu þeir a mot honum, ok þegar er þeir hittuz, ste
35 Florus af baki ok fell til fota enum helga Mauro. Ok er hann reis upp, þa mintuz þeir til ok felldu tær fyrir fagnadi. Sidan tok Florus ena vinzstri hönd Móri¹ ok kysti æ sidan ok mælti: »Mikill fagnadr er oss a hingatkomu þinni, þar sem þu ert þræll ens hæsta guds ok lærisveinn ens helga Benedicti, þviat hans

40 ¹ Först skrevet flori i Cd.

vegr ferr nu um allan heim, ok lofat se nafn drottins, þess er þik sendi ok þina forunauta til þessa herada ok oss til tenadar. Annan dag eptir syndi Florus Mauro stad þann, er hann ætladi munklifit at setia. Þa sendi hann eptir syni sinum Bertulfo, ok selr hann i hendr Mauro til læringar. Hann var þa atta vetra gamall. Þa lysti ok Florus yfir því, at hann ætladi ser þangat, ef hann fengi leyfi til þess af konungi. Sidan let hann samna smidum mörgum ok verkmonnum, ok var þar munklifit reist, er odrum megum var fiall, en odrum megin á mikil. Fyrst var þar kirkia gior, ok sidan er vigd var, var helgut enum sæla Martino byskupi ath radi Mauri, ok þar var hann grafinn at þeiri kirkiu.

13. Florus hafdi haft einn steinsmid fra konunginum, hann var lærdr madr. Þat var einn dag, at Maurus sat uti hia, þar er þeir smidudu, ok sa a bok sina, ok þar var Florus hia honum, ok skyrði Maurus honum af bokinne. Þa vard þat, at smidr sia fell ofan af hinum hæsta steinvegg ok a einn mikinn stein, hann fell a bak aptr ok lamdiz mi(o)k. Allir ætludu hann andadan ok ræddu um, hvar hann skyldi grafa, þvíat blod fell hvervetna um hann. Þa komu þeir til Maurus ok Florus þar til, sem hann la. Maurus baud, at hann skyldi bera til kirkiudyra. Hann bad adra i brott fara, en hann fell til bænar fyrir alltare, ok er hann lauk bæn sinni, geek hann ut ok gerdi krossmark yfir enum lamda ok mællti: »I þess nafni, er manninn skapadi or leiri iardar ok gaf honum lifs anda, ris upp þu heill ok smida klaustra þenna, þar til er lokit er.« Hann aurdgadiz upp þegar, ok sem hann vaknadi af svefni, ok undradi, er hann var þar kominn. Maurus sagdi, at adrir baro hann þangat. Ok er hann var þangat kominn, komu þeir þar Florus ok Simplicius. Florus fell til fota Mauro ok mællti: «Ath sonnu er þu Maurus lærisveinn Benedicti, þess er vær heyrdum opt fra sögd þvíilik takn.» Ok eigi þordi hann at koma vid klædi hans.

14. En þa er sa kom til smidar er græddr var, toku nöckurir enir verri menn at amæla enum helga Mauro ok sögdu, at hann hefði þessa iartein til þess gert, at hann væri þa meira virdr en adr, en eigi fyrir sakir gæzku, ok hann mundi því farit hafa fra sinu odale ok til fiarlægra herada, ok svo at hann mundi slika luti gera af nockorum golldrum en eigi af guds krapti. Ok er þeir ræddu slikt, þa hliop diofull i þria verkmenn ok kvalde akafliga, svo at einn feck bana af, sa het Flodegissus. En er guds madr

fra þat, felldi hann tar ok geck til kirkiu Martini, ok bad fyrir
 enum andada ok svo fyrir þeim, er ohreinn andi kvaldi. Sidan
 reis hann upp af bæn ok geck þangat, sem enir odu menn voru.
 Þeir rifu klædi af ser med tonnum. Hann gerdi krossmark yfir
 5 þeim ok mælti: «Drottinn vor Jesus Kristr, eingetinn guds son,
 sa er þann matt gaf lærisveinum sinum, at þeir trædi undir fotum
 höggorma ok eitorma ok allan uvinar krapt, leysi hann ydr nu af
 þessi diofuligri kvol.» Þeir gnistu tönnum ok iusu molldu i höfut
 ser, en hann geck at þeim eigi at sidr ok retti fingr sinn i munn
 10 þeim. En ohreinn andi matti eigi þar ut fara, sem fingr hans
 voru fyrir, helldr for hann med saur i brott. Þa baud Maurus,
 at enn andada skyldi bera i kirkiuskot, ok svo var gert. Hann
 vakti alla þa nott ok bad med tærum, at hann gæfi lif enum
 andada, ath eigi vægi diofull sigr a honum. En um morguninn
 15 eptir let hann Simplicium munk syngia messo fyrir þeiri enni
 somu salo, ok er messo var lokit, þa gengu þeir þar til, er likit
 la. Þa mælti Maurus: «Drottinn Jesus Kristr, þu er upp reistir
 Lazarum, er fiora dagha hafdi i grauf legit, ok fyrir bænir þræls
 þins Helye lifgadir þu eckiu son, ver þu nær oss þrælum þinum
 20 ok gialld þeim likama önd sina, þa er diofull tok i brott med
 mikille kvol.» Ok er hann hafdi þetta mælt, þa skalf likit, ok
 eptir þat settiz madrinn upp. Maurus mælti þa: «Ef þu villt
 lifa, þa far þu i brott þegar ok kom all dri i þenna stad sidan.»
 Þetta baud hann honum fyrir litillaetis sakir ok þess, ath hann
 25 villdi eigi ordlof af monnum hafa fyrir þetta verk.

15. A enum atta vetri þangatkvomu heilags Mauri var
 klaustrid algert. Þa var Eutropius heilagr byskup i því heradi.
 Fiorar voru kirkiur i munklif Mauri. Ein var helgud Petro
 postola, onnör Martino byskupi, þridia Severino byskupi, en fiorda
 30 var giör æa þa leid sem enn hæsti turn, ferskeytt at vexti, ok var
 helgut enum sæla Michaela höfudeingle. Florus mintiz þa þess,
 er hann hafdi heitid, ok for til fundar vit konung ok bad leyfiss
 af honum til þess at taka munks vigslu ok þann sid, er þar æa at
 fylgia, ok bæta svo yfir misverka sina, er hann hafdi gert i veralld-
 35 ligri atferd, med bænum ok odrum andar avöxtum. En er konungr
 leyfði eigi þat, þa vard Florus ugladr ok villdi þo eigi skiliaz vit
 konunginn. Konungrinn bad hann þar vera nockura daga, ok svo
 gerdi hann. Konungr spurdi vandliga ath Mauro ok iarteignum
 hans ok lifi ok allri atferd, eda hve margir munkar komu þangat
 40 med honum. En Florus sagdi honum allt greiniliga slikt, sem

hann vissi af. Þá mællti konungrinn: «Ef ek víska, ath þat likadi guds þræli, þa væra ek fúss ath sia hann ok stad þann, sem þar er reistr, ok vegsama hann med konungligri giöf.» Florus mællti: «Leitum fyrst ath þvi, hversu þetta hugni enum helga Mauro, ok gerum sidan eptir þvi sem honum þickir vera eiga.» Sidan sendi konungr hann þangat ok mællti svo: «Kunn þu bratt ath segia oss, hversu hann vill vera lata um þangatkvomu vora. Mikit þætti mer undir þvi, ef Mauro þætti svo vera mega, ath ek væra vit staddr, þa er þu leggrr nidr veralldligan buning ok locka þina.» En er Florus kom til munklifiss Mauri, ok margir gaugfir menn med honum or höll konungs, þa sagdi hann bratt Mauro vilia konungsins. En heilagr Maurus leyfdi þat, eptir þvi sem konungr beidde, ok kvad æ skyrt um dag, hvenær hann skyldi koma.

16. Konungrinn kom ath nefndum degi. Gengu þaa i mot honum allir munkar ok toku vel vit honum ok lidi hans. Konungrinn virði þa litils metord sin ok tign, er hann hafdi af landzmonnum sinum, ok um morg lond onnur foru hans agæti, hann fell til fota enum sæla Mauro med miklu litillæti i purpuraklædum ok dyrligu konungsskrudi, ok bad enn sæla Maurum med tarum, ath hann helldi bænum fyrir honum ok ollum hans undirmonnum. Þa tok Maurus i hond honum ok reisti hann upp. Konungrinn mællti þaa: «Agæt er tign meistara ydvars, ok fyrir longu kunnig hingat um lönd, þviat kraptr hans heilagleiks ok agæt verk, þau er vær heyrdum fra honum sogd, reynaz nu verda hversdagliga giör fyrir bænr ydrar ok verdleika, ok veitir þat oss mikinn fagnad.» Sidan bad hann Maurum, at munkar tæki hann i sveit sina ok samlag, ok nafn hans væri ritad med þeira nöfnum. Hann fal þeim a hendi son sinn Theodebaldum, ok baud honum sveininum ath vera eptirlatr enum sæla Mauro ok brædrum ok hagfelldr þeira stad, ok hann væri tenadarmadr ok hlifskiolldr þeira optliga. Þa spurdi konungr, hverir þeir væri, er þangat komu med honum, ok mællti, at þeir skyldu standa allir saman, ok spurdi, hvat hverr hetí. En er honum var sagt, þa mintizt hann til þeira allra, ok sidan kysti hann allt munka lid. Ok er hann sa Bertulfum hia odrum brædrum, þa spurdi hann, hverr sa væri enn unge munkr. Maurus sagdi honum, ath sæa var son Flori. Þa kalladi konungrinn hann til sin ok fal hann æ hendi Mauro fyrir astar sakir vit fodur hans. Sidan kannadi hann öll munkahuss ok hugdi at,

hversu honum þotti smídat vera, ok leitz vel æ. Eptir þat geck hann til Petrs kirkiu ok gaf til þess stadar þorp nockut, er Boskus heitir, ok ónnur þorp, þau er þar lagu i nand, ok let rita æ stadar-skra þessar tilgíafir allar. Þa lysti konungr yfir því, at hann

5 mundi allt þat veita Mauro, sem hann beiddi æ þeim degi. Þa geck Florus til konungs ok bad, at hann leti gíðra bodord konung-ligrar tignar yfir testamento því, sem hann let rita, ok þat veitti konungr honum. Þa voro færðar þær gíafir þangat, er Florus gaf

10 til stadarins, þat var bæde gull ok silfr ok gimsteinar ok klædi dyrlig. Síðan gaf hann frelsi .xx. þrælum sínum ok þar með godar gíafir. Eptir þat geck hann til alltaris, þar sem Maurus var fyrir ok óll klerkasveit, en oðrum megin hia alltari stod konungrinn ok fylgd hans. Þa leggur Florus níðr allt heimsskraut; klyfti aboti fyrst

15 af hári hans, ok þa konungr næst, ok síðan hvern at óðrum merkis-manna þeira, er konungi fylgdu. Konungrinn felldi tar fyrir fagnadi, er hann sa svo mikla godfysi með honum. Þa kalladi hann til sín broðurson Flori Landramnum ok feck honum velldi þat allt, sem Florus hafði adr haft. Síðan bad aboti konunginn,

20 ath hann gengi i hus þat, sem gestir voru vanir at vera ok af virktum var gert. En er konungr kom þar, þa fell enn sæli Maurus til fota honum klöckvandi. Konungrinn reisti hann upp ok spurdi, hvat hann villdi. Maurus mælti: «Sia er bæn eus minzta allra þíoda, þeira sem her eru i þessum klaustra, at þer

25 séð her i nott ok líð þat allt, sem yðr fylgir, ok neytid her þeira guds gíafa, sem bræðr hafa yðr fyrir buit með godfysi.» En er konungrinn taldiz undan því lítillatliga, þa mælti radgíafi hans, sa er Ebbo het, enn spakazti madr: «Veitid þeim þetta, herra, er þeir bidia með svo miklum godvilia, ok uggi ek, at gud reidiz

30 oss, ef vær reitum i nockuru hug þeira.» Ok þa veitti konungr þat, sem þeir bædu. En adr þeir foru i brot, þa let hann þangat kalla Florum. En er konungr sa hann klæddan munkaklædum, felldi hann tár ok mælti: «Þackir geri ek almattigum gudi fyrir þinni godfysi. Bid ek þik, ath þu þíoner nu gudi þínum þeim

35 þu ædra konungi, en þa er þu hellt upp voro hófdi ok hafdir veralldligan bunad ok styrdir vírduliga því valldi, sem þer var i hendr feingit, ok þu megir svo heimtaz fram i godlifi, sem salmaskalldit segir, at helgir menn munu fara af krapti i krapt, til þess er þeir sia gud guda i Syon.» Síðan tok konungrinn blezan af

40 Mauro abota ok for a brott síðan.

17. Annan dag for aboti at sia þorp þat, er konungrinn hafdi gefit til munklifissins, ok dvaldiz þar tvo daga. Þangat var færdr kararmadr, sæa er .vii. vetr hafdi i kôr legit i því sama þorpi, ok var þa vitlaus; ok er guds madr signdi hann, reis hann upp þegar alheill, svo sem honum hefdi ecki til meins verit. 5 Sidan for aboti heim ok kannadi lif ok sidu lærisveina sinna, svo sem gert hafdi enn sæli Benedictus, ok eggjadi þa til gods lifs. Aa odru æri þangatkvomu Mauri reduz margir menn þangat ath þiona þar gudi. Sumir selldu sono sina til læringar enum helga Mauro. En er .vi. vetr ok .xx. voru lidnir fra því, er munklift 10 var sett, þa voru þar .c. munka ok fiorir tigr; su sama tala hellzt leingi sidan, ok villdu menn hvorki auka ne minka þa tólu, er Maurus hafdi sett, ok matti þa vel endazt þat, er þar la til, ef eigi var fleira lid. En þa er Florus hafdi þar verit .xii. vetr ok þria manadi ok þria daga, þa tok hann sott ok andadiz .xii^{mo}. 15 kalendas Septembris, ok for til guds.

18. Theobertus konungr hafdi .xiii. vetr radit fyrir Fraklande, þa er hann let velldi af hendi, ok tok konungdom Theobaldus son hans. Hann stiornadi miok eptir því sem fadir hans ok var vel vit enn sæla Maurum ok klerka hans. Hann for 20 eptir andlat fodur sins at finna enn helga Maurum ok færði honum godar gjafr ok gaf til stadarins tvo bæi; hann vard skamlifr. Eptir hann tok riki Lotarius, hann for opt at finna Maurum ok sotti miok eptir hans radum. Þat var eitt sinn, at Maurus sendi .ii. brædr til hans af nockurum naudsynium, tok hann vit þeim 25 forkunnar vel ok let þegar til reidu þat, sem þeir beiddu. Hann spurdi þa vandliga at, hversu mikil tillaug enir fyrri konungar hefdi haft til munklifis þeira. En þeir sögdu honum þat glögliga. Þat var einn dag, at Maurus ok nockurir brædr med honum foru i þorp, þau er þangat lagu til munklifis þeira, ok komu þar sem 30 Gandiacus heitir. Þa geck Maurus til bænar i hus nöckut, ok .ii. munkar med honum. Ok er þeir höfdu setit þar um hrid, þa var þeim sagt, ath Ansegarius erkidiakn var þar fyrir dyrum uti ok villdi hitta Maurum. Hann baud honum inn at ganga. Ok sidan er þeir höfdu talat slikt, er þeim var skyllnaz, kalladi Maurus til 35 sin Simplificium munk ok mælti vit hann: »Þessum manne eigum vær vel ath fagna, þvíat hann er enn kæraste vor win ok var fyrrum heimamadr wor, ok skulum vær byrla honum astar vín ok heilagrar elsku sem andligir menn andliga.« Simplificius mælti: »Eigi höfum vær meira vín en i einu litlu keru, þat sem vant er 40

ath hanga i kofa worum.« »Ber þó þat hingat,« sagði Maurus. En er þat kom, mællti hann: »Takit oss ok nockut braud.« Maurus gerdi krossmark yfir kerino ok mællti: »Mattugr er gud, sa er matbord bio þrælum sinum i eydimork ok let vatn gnogligt
 5 spretta fram af hellu einni, þa er Gydingum var vatzfatt, ok enn hefir hann matt til þess at gefa oss þrælum sinum gnott wins, svo at vinniz, sem vær kunnum oss þörf til.« Af þessu enulitla keridrucku siautigi manna, ok drack hverr af þrim sinnum, ok var þa kerit fullt, er þeir höfdu druckit, svo sem fyrir öndverdu^r. Sia
 10 iarteign þotti þeim lik vera því, sem Heliseus spamadr gerdi, er hann fæddi leingi marga smidu med litlum mat. Eptir þat for Maurus heim ok forunautar hans, ok mætti siukum manne midleidis ok gerdi krossmark a mot honum, ok tok sa þegar heilsu.

19. A þeiri tid kom Lotarius konungr i þat herad, ok sendi
 15 ord hinum helga Mauro, at hann kæmi til motz vit hann. Maurus for þegar ok nockurir brædr med honum. Konungrinn gaf til stadar þeira þorp þat, er Blazon heitir, ok bæ þann, er Langavollr heitir. Þa bad enn helgi Maurus konunginn leyfiss til þess, at þeir munkar ok hann sialfr kiöri mann til (a)bota, þann er þeim
 20 syndiz vel vera tilfallinn, ok konungr leyfði þat. Tok hann blezan af abota ok for heim sidan. Heilagr Maurus sagði svo brædrum sinum, ath hann villdi nidr leggja umönnun ok forrad stadarins, ok kvedz vilia lata gera ser kofa hia kirkiu Martini byskups ok i því husi vera, medan gud ynni honum lifs, ok þar
 25 þiona gudi utan alla veralldar gledi; kvedz hann ok vita, at eigi var langt eptir lifstunda hans, at því sem enn helgi Benedictus spædi um alldr hans, ok þa mundi hann þria vetr hafa olifat. Þa voru þrirtigir vetra ok atta vetr fra því er klaustrid var reist. Þa let hann kalla til munka alla ok lærda menn, ok spurdi, hvern
 30 þeir villdi til abota kiosa. En allir mælltu ok sogduzt vilia, ath hann kiöri, ok kvadu hann giörst vita allra þeira skaplynde. «Þat synizt mer, sagði hann, ath Bertulphus se til abota tekinn med godu samþycki brædra ok settr i sæti Mauri.» En hann geck þa i kofa sinn ok .ii. munkar med honum, þeir sem honum
 35 skylldu þiona, þeir hetu svo Primus ok Avianus.

20. En er heilagr Maurus hafde sva leingi lifat, halft fimta misseri, ok þiad likam sinn mörgum meinlætum, þa var eina nott, er hann geck til kirkiu Martini, sem hann var vænr, ok villdi inn ganga, sa hann dioful standa fyrir ser ok hafdi mikinn flokk

40 1 öndvördu *Cd.*

uhreinna anda; hann bannadi Mauro at ganga i kirkiuna ok mællti vit hann: »Heill sva Maure, þu er svo hefir oss opt i brott keyrt af worum sætum ok bygðum ok farit fra þinu heradi, kunnmonnum ok frændum til þessa okunnu¹ herada. Nu munum vær hefnaz vit þik ok hafa fram allan maatt illzsku vorrar i gegn þer, sva at vær munum koma ath ydr sott mikilli ok illri ok drepa svo nidr nær allt munkalid, ath fair einir munu eptir vera, ok mun ek nu wegga sigr a þinum monnum, þviat þeir hafa mart eptir mer lifat.« Maurus mællti: »Avita mun drottinn þic, andskoti, um mæl slik ok lygi þina, þviat þu ert sva sem fader lyginnar.« Þa hvarf uhreinn andi fra aughum hans sva sem reykr. Eptir þat vard gnyr mikill ok ogurligr, sva at Mauro þotti skialfa allt klaustrid, ok vit þann gny wöknudu brædr ok woru lostnir myklum otta ok hræzslu, ok wissi eingi, hveriu sæta mundi, ok risu upp til ottusaungs. Heilagr Maurus vard hryggr miög vit syn þessa ok wit þat, er hann hafde heyrt, ok geck inn i kirkiu ok bad drottin, at hann leti ser soma ath birta honum sannleik af þeim lutum. Þa vitradiz honum eingill guds ok mællti vit hann: »Hvi ertu svo hryggr, en kærsta sala guds, af þeim lutum, sem af sialfum gudi ero fyrirætladir? en diofull veit, hve mart verda mun, þott hann se upphaf allrar illzku ok lyghe; þat skalltu vita, at hann hefir eigi þetta sagt af sinum vilia helldr ath guds bodordi, þviat þat er sumt satt, er þu heyrdir, þviat mestr luti munka þessarra munu saman samnaz til drottins æ skamri stundu, svo sem gud hefir fyrir hugat; en þat er eigi satt, at hann sagdiz sigraz mundu a lyd þessum, þviat hann mun æ eingum þeira sigr vinna, þar sem þeir ero lærdir þinum aminningum ok þinum bænum, ok mun hvern bida andlatztidar sinnar; ok þa er þessir ero andadir, munt þu ok andazt.«

21. Eptir þessi ord hvarf syn sia fra honum. En um morguninn eptir sagdi enn helgi Maurus brædrum þa luti, sem honum voru vitradir, ok talde leingi fyrir þeim af fodurligri ast ok sagdi sva, ath þat endimark hafde drottinn sett þessa lifs, sem eingi daudligra manna, þeira er bornir voru i þenna heim, matti um lida. Nu er oss þat eina til at færa oss vel i nyt þat, er drottinn hefir skyrt gert fyrir oss, ath vær munum skamma eiga idranar stund, ok er þvi meiri naudsyn æ at vanrækia eigi þat, sem hann villdi vara oss vit adr, ok skylldum vær nu af þvo syndaflecka vora med idranar tarum ok apian likama vors, þviat þa fitnar

ondin, er likaminn megriz. Giorum vær, sem spæamadrinn mælli: ransokum ahyggjusamliga gotur vorar ok verk, ath vær komim med iatningum fyrir andlit drottins, ok vær megin innganga med ymnum ok odrum lofsöngum i hlid hatidligrar borgar, ok verdim
 5 þess makligir at sia birti almattigs guds med ollum helgum ath eilifu. Nu vitum vær, brædr, at nær er su tid, er domr hefz upp af husi guds, en domar hans eru stundum leyndir, en allir rettir. Giorum nu, sem samir þrælum guds, ok færum verkkaup vor, verum vakrir ok varir um oss med ollu, ok gongum eigi i snoror
 10 andskota, þær sem hann hefir a gotu fyrir oss, þviat nu er komin en ellifsta tid, þat er en efzta tid lifs vors. «

22. Af þessi aeggian ok aminningu guds manz tok sia oll munkasveit ath bua sig fyrir til ennar efzta tidar, svo ath allir stigu upp utan efa til himneskrar fódurleifdar, þa er þeir lidu fram af
 15 þessa heims lifi. Sidan kom sott med svo miklum haska ok akafa, at adr en .v. manadir eru lidnir, þa hofdu andazt .xiiii. munkar ok .c., en eptir voru .xxiiii. af þessum mikla safnadi. Þa tok enn helgi Maurus sott ok lagdiz nidr i kirkiu heilags Martini fyrir alltare ok hafdi harklædi eitt undir ser. Hann andadizt
 20 .xviii^{da}. kal. Februarij manadar, þa er hann hafdi adr bergt holde ok blodi drottins vors Jesus Kristz, ok fór þegar til guds, ok var grafinn i þeiri somu kirkiu til hægra vega alltaris. I þeim stad veitaz margir velgerningar fyrir verdleika ok bænir heilags Mauri til dyrdar gudi. Bertulfus aboti lifdi sidan tvo vetr. Eptir þat
 25 var Florianus aboti son Harderadi leidtoga Mauri, ok hafdi Maurus hann lærðan. Svo teliaz liflagar en(s) sæla Mauri, at hann var fornadr gudi ok selldr til læringar enum helga Benedicto, þa er hann var .xii. vetra, ok var med honum .xx. vetr; þa telzt alldr hans allr saman .lxxii. vetr ok dagar .xiiii. Per omnia benedictus
 30 deus in secula seculorum. amen.

MICHAELS SAGA.

(Cd. 657^a qv., A; Cd. 657^c qv., B; den sidste har kun Slutningen af Sagaen).

(Prologus).

I nafni gręðara varss herra Jesu Kristi byriaz her litill bæk-
lingr heilags Michaelis hofuðengils, til þess eina skrifaðr ok saman-
settr, at hann iafnlega lesiz æ messuðagh Michaelis kirkiusoknar
monnum til skemtanar, einkanlega i þeim stęðum¹ sem hann er
kirkiudrottenn yfir, at því ęllu sętari verðr hans minning i rett-
latra manna hugrenning, sem firir þessa litlu ritning verðr ollum
kunnari hans ægęta virðing. En því kunnu ver at skrifa skamt¹⁰
en eigi langt af þessum haleitum merkisberara Mikaele, at hans
atferð ok unaðsemd er meirr i laynum himnanna firir æliti ok æ-
synd eilifs ok osyniligs domara, en firir manna augum æ iardriki
til langra eða opinberra frasaghna. Liost verdr skynsaumum
manni, at vorkynd letis vors er saunn, þo at stutt verði fyrst, firir¹⁵
þa sauk at syndugr maðr ma taka morg orð af engiligri natturu
hræddari en af mannligri, þviat hennar stetr ok astuð er hreinni
ok helgari en hvat annat; firir þa sauk aðra at þessa frasaugn ma
eigi birta með ættartølum iardneskra manna sem annarra heilagra
manna, eigi nęfnum feðgena, eða rikdomi fręnda, eigi upprunasęgu²⁰
mannzins eða frumvaxti(!) tida, þviat þvilikir hlutir allir geraz i
heimi vęrum; en kynferd Michaelis er eigi af dauðligum monnum
helldr af eilifum guði, eigi þessarrar veralldar helldr himneskrar.
Þvi verdr skilianligt, at þat eina er oss efni gefit til frasagnar, er
blezaðr Michael kyndi sitt nafn heiminum meðr drottens vilia ok²⁵
dasamligum verkum firir þa miskunnar grein, at iardneskir hlutir
skilldu hialpazt mega firir hans arnaðarorð ok meðalgongu viðr

guð firir þæ stundliga þionustu, er nu veitiz honum i kristninni, hver eigi mundi giorzst hafa, utan drottinn allra miskunsemda hefði hans nafn birt yfir iordina. Nu þat litit sem ver hofum saman lesit hefr i guðs nafni meðr þess hattar efni.

5 Her byriar upp sögu Michaels engils.

1. Eilifr guð drottinn, skapari himins ok iarðar, skapaði alla hluti i senn af engu efni ok greindi skepnu sina i sundr æ sex doghum, ok hvilldiz æ siaunda vikudegi af verki, er hann framit hafði; sem vættar hinn mikli laugmaðr Moises, þa er hann skrifar af skapan heims i upphafi þeirar bækr, er Genisis heitir. Oumræðilegr guð pryddi alla sina skepnu fögrum blomum bæði iarðneska ok himneska¹, þviat aull handa verk hans voru miogh heilug. Himnariki pryddi hann oumræðilegri dyrð, sem engum er kunnikt utan honum einum. Til þeirar dyrþar skapaði hann dasamlega ok udaudliga natturu meðr uvirdanligri sælu, sem honum er þionandi bæði æ himni ok æ iorðu. Þessi vegsemdar nattura eru usyniligir flokkar ok fylkingar einglanna, þviat sva byriar æzsta konungi usyniligum guddomi at hafa usyniligar þionostur til lofs ok dyrþar sinu almattku guddoms velldi. Aullum engla fylkiunn skapaði drottinn einn engil fegra ok fraberlegra, sva at af sinni dyrð ok birti tok hann nafn i upphafi ok var kalladr Lucifer, þat þyðiz æ norønu (liosberari), þviat hann var forpris allra engla i himiriki firir lios ok pryði. En þvilikan heidr ser veittan af gude kunn i hann sva ugiptulega i hondum at hafa, at engva stund meiri ne minni stod hann meðr þionkunar dygd firir sinum skapara, utan heldr i stað sem hann greindi ok sa sina fegrð, for hann til ok horaðiz gerandi ser dottur, er dramsemi heitir æ siðan, hver hann fysir þeirar ufæru, at firir sina fegrð ok frama [heriadi hann² til riki(s) i hendr hæsta guði ok (villdi) sitia honum iafuhatt i nordri yfir sitt valldzsæti. Til þessa hernaðar meðr Lucifero skiotaz margir i udygdir braut af hirdsvøitum himnakonungs firir iblæastr ok fortolur þeirar sømu dottur Luciferi, er fyrr var nefnd; þviat hon er nu þegar vorðen þeira lærimøder. Ok er enn hæsti keisari ser, i hvert oefni komit var, neytir hann sterkum³ armlegg ok greiner lios fra myrkrum æ þann hatt, at biartir englar himirikis standa blezaðir ok sæliga profadir i þeim ofriðar stormi, er Lucifer efldi

1 iarðneskra ok himneskra A. 2 [er hann heriadi A. 3 steirkum A.

moti guði, sva at síðan eilíflega voru þeir styrkir i goðu, ok all dri mattu þeir annat girnaz en guðs vilia, ok engen er þeira sysla 5
 9nnur utan standa meðr astriki i guðdoms augliti at syngia honum lof ok dyrþ æ nott ok æ degi. En Lucifer ok hans fylgiarar foru leið adra, eigi þa er þeir hugðu, helldr þa sem guð dæmdi þa 5
 vera makliga firir sina hofuðofdirfð. Þviat Lucifer hofuð allra þeira lagði bæði senn¹ riki ok sæmdina, at all dri síðan var hann lios-berari kallaðr utan til smanar ok brigzslis sinnar fordæmingar; þviat hann fekk ser annat nafn maklig(r)a, ok var kallaðr nattberari, sakir þess at hann glataði riki liossins en tok dauða nott ok myrkr 10
 i moti. Þvilika framfærslu feck dramsemi feðr sinum, at hon fletti hann or himnarikis fegrð² ok setti niðr i diupp helvitis til endalausrar þislar i gnistanda loga elldz ok eilifra kvala. Sva for Sathan or sæmdarhæð, sem hann verðskylldadi, ok þeim se lof ok dyrð, er sva dæmdi, at sa er hann villdi gripa guðlikt valld 15
 með hernaðar hendi, fell undir hann hit helvitzka forað til forraða, sva at diupsettr i dauða, diofull vorðinn af englinum, var hann ollum verri með ofmetnaði ok ofund (ok) með eitri i enu heitazsta orvæntingar heraði.

2. Nu sem hinn hæsti konungr seer sinar hirdsveitir miog 20
 skerðaz firir dirfð ok afdratt hins grimazsta vikings Noctiferi, skipar hann i sinu velldi, at þat skarð, sem æ varð engla fylk-iunum, skal apr (bæta), ok til þessarrar sæmdar, at fæ bræðra-lagh englanna meðr eilifð ok unaðsemd, skappar hann æ setta 25
 degi annat kyn andlighrar natturu, þat er hann klædir miog 25
 meistarliga af því likams formi, er aðr hafði hann skapat af iarðar duppti, ok i samteinging andar ok likama varð hinn fyrsti madr fadir varr Adam lifligr ok skynsamligr firir guðligan iblastr skipadr af sinum skapara herra ok hofðingi allrar iarðneskrar skepnu. Þar með eignaðiz hann samfelag englanna með eilifð ok odaudleik 30
 paradisar sælu, ef hann³ staðfestiz i dygð ok hlyðni sins drottins, hvat er honum brast eigi litt; þviat i stað sem guðniðingrinn Noctifer var viss vorðen af eingilegri smasmygli, at guð hefir skapat 35
 duptligan mann til þeirar sömu fullsælu, er hann or velltiz með bolgenni ugiptu, þa brennr hann nu með nyfundnu galli eitrfullrar 35
 ofundar moti fyrsta manni fðður Adam, ok steytir hann meðr hoggormligri prettvísi braut af boðorda palli skaparans niðr i dauð-leik þessar veslu veralldar undir okk ok ænaud illgiarnra anda, sem all dri gekk af kyni Adams, fyrri en sialfr græðarinn leysti

¹ sæmd ok tilf. A. ² fegrðr A. ³ hæn A.

þat meðr sinu banabloði, sem veroldin veit ok aull kristni truir. En þo at drottinn Jesus Kristr Mario son ynni fagran sigr **æ** herbuðum helvitis undir merki krossins, leggr fiandinn ei því helldr sina grimð ok illzku brott af mannkyninu, helldr svikr hann ok 5 um sitr **æ** nott ok dagh hvern, er hann ma, firir sina eyrendreka, er um loptið fiuga ok enga hafa syslu adra en leiða mankindina meðr falsi ok prettum fra guði til eilífs dauða. Ok þa vyrði sem diofull villdi, ef^r all(t) mankyn firirferiz ok felli honum i munn. Þvi væri mannum hugleiðanda ok engum tima gleymanda, 10 hverssu stranga orrostu hann **æ** hevia við helvitzka anda, er alla vega knosa ok knyia ond ok likama hætt ok leynilega með tolum ok tilbunaði sinna færða. Hverr ma standa i stríði þessu, nema drottinn miskunni sinni skepnu ok sendi henni fulltingh ok lidsafla af sæti sinu sva herralega sem hofðingliga, at myklu fleiri 15 vernda kristnina af guðs halfu en **æ** sækia firir uvinarius illzsku. Hvar oss syniz vel fallit at setia eina dæmisögu af.

3. Tveir heilagir feðr meðr abota naufrum bygðu i Egíptalandz eyðimorkum, annarr Moises en annarr Ysodorus aboti. Moises sat i þeim stað er Petra kallaz, var hann dagliga sem einn 20 einsetumaðr ok hvartveggi þeira, þo at aðrir bræðr (væri) i maurkinni uti undir þeira heilagleik ok faderne; i sinum kofa var hvarr þeira, ok eigi allskamt i meðal. Nu berr sva til einn tima, at aboti Moises varð firir sva þungum **æ**runa diofuls i horanar fystum ok saurlifis, at hann fær eigi sitiaudi borit ok leitar undan ut af 25 kofanum fram **æ** fund Ysodori, seghiandi honum greinilega, hvat hann atti hræra moti saurlifis anda. En heilagr Ysodorus tiar honum faggurilig vitni heilagra ritninga, at því kaullmanligar skili hann þetta stríð ifir vinua, ok biðr hann oruggan aptr venda til sins kofa; hvat er Moyses aboti villdi eigi geyra sakir þess, at 30 hann þikkiz berr verða firir baratu sakir sinna uvina. Ok er Ysodorus skilde þat, at Moyses þikkiz afvani moti ovium, ef hann sækir holmgöngu heim i kofa siun, ganga þeir baðer samt upp i loptus nokkut, at herra bar en önnur herbergi. Þar voru gluggar **æ** ofarliga bædi til austrættar ok norðrættar. Ysodorus 35 leiðer þa Moysen at þeim glugga, er til norðrættar vissi, ok segir sva: »Sit her ok profa, hvat firir augu kann bera.« Ok er Moyses gerir sva, litr hann i loptinu daligan dioflaflokk akaffiga til bardaga buna með æði ok reiði allt at hræra ok rifa ok særa, þat er firir **værd**. Sem Moyses hefir þetta seeð, snyrr Ysodorus honum

til austrættar, ok biðr hann sia. Moyses litr þa otaululiga flokka ok fylkingar heilagra engla skinandi ifr solar geisla. Var þesse herferð himneskra krapta sva veglig, at eigi mæ orðum skyra, ok eptir þetta talar Ysodorus til Moysen: »Þa sem þu satt i norðri til bardaga buna, eru æstriðarar guðs heilagra manna; en þa er þu satt i austri biarta sem sol, eru þeir riddarar, er milldr drottinn sendir af himnum til fulltings sinum monnum voldum. Nu kennst við, minn kiæri broðir, segir Ysodorus, at fleiri ok matkari standa meðr oss en moti, sem vattar Heliseus spamaðr ok hinn sæli Jon postoli.« Ok at þessum hlutum senum ok heyrðum, varð aboti Moyses styrkr i drottni ok sneyri aprt til einsetu sinnar, þakkir gerandi ok dyrkandi varn herra Jesum Kristum, er sva margfalliga miskunn gerir mannkyninu bæði fyrr ok sidar, vinnanði þat med sinum dauða braut af kverkum helvitis ok leiðanði aprt i fyrra stett ok enn betra, en hafði fyrsti maðr faðir varr Adam, fullkomit sattmal gerandi milli guðs ok manna; ok her æ ofan sendir hann sterkar hirðsveitir af sinni haleitu borg Jerusalem, at æfinliga geymi ok halldi vörð yfir kristninni, at hun firirfariz eigi af varga sokn i diofla stridi, þviat allir af honum sendir eru hans hiarta miog skaplikir at elska ok viðrhialp at veita veralligu mannkyni þvi, er guðliga kenning hefir; sva sem i annarri grein hafa uhreinir andar gnoghligt hatr ok illzsku upp æ skaða kristninnar, sem nu mætti skommu heyra, er ver læsum af Moysi abota, hversu þeir skelva guðs valda menn i afli ok orrostu sinna unaða. Ok enn til provanar þeira greina, er ver settum her fram af elsku guðs engla en illzsku uhreinna anda, skulum ver syna hvara leið meðr liosri dæmisoghu, at þvi frammar elskizst himna valldit, en fordiz diofla grimð ok syndagialldit hverr, er þvilika hluti heyrir.

4. Þat er lesit af einum kaupmanni, at af sinum mikla auð, er hann hafði saman dregit, veitti hann alldri nokkura olmusu fataekum monnum. Nu berr sva til einn dagh, at saman komu margir fataekir menn. Syndi þa hverr odrum ok sagði, hvat hvergi goðr maðr hafði þeim firir guðs skyllð gefit, utan þesse kaupmadr, þo at hann væri allra þeira audgazstr, hafði þvi sidr nokkurum þeira olmusu gort, at honum var miog upokkat at sia fataeka menn. Nu sem þeir attu um þetta þinga, sagðiz einn þeira þa i stað mundu þiggia af honum, ef hann bæði þarfliga. En þeim odrum moti mælaundum, rann þessi skyndiliga i gærð auðga mannz ok innkominn i herbergit, þann tima sem þionostu-

menn settu fram vist æ bordit firir hinn auðga mann, æpti hann i akafa biðandi ser olmusu. Kaupmadrinn miog reiðr firir umfang hans ok unaðir, svifz um fast, ef hann fyndi firir ser stein nokkurn eða tre at sla með hinn fatæka mann; ok því at hann
 5 fann ekki annat, greip hann upp hveitistump einn af bordinu ok fleygði til hans ætlandi at setia æ hans æpanda munn¹. En hinn hafði hendr firir ser, greip þegar stumpinn ok skundaði ut med til kumpana, biðandi bonda hafa guðs ast firir gíofna. Syndi hann felaugum sinum, hverssu fagra olmusu hann hafði þegit af
 10 þeim ríka manni, er aðrir kolluðu sva sinkan, at alldri villdi nokkurum manni gott gera. Ok litlu sidar en þesser hlutir giorðuz, tekr ríki maðr harða sott. Ok sem hann er kominn at dauða, ser hann fianda flokk mikinn þysia inn i husit at ser. Þeir tia ok tina með haði ok hoppi alla þa illa hluti firir honum,
 15 er hann hafði guði i moti giort. Ok því næst koma til englar guðs af annarri halfu hafandi fram eptir vana miskunn ok elsku, at þeir megi hialpa mannzins sælu. Þvi leita þeir eptir sma-smugliga vit varðhallözengil ríka mannz, hvat hann hafði til vernda moti ægangi ovina. En engillinn segir hann ekki ser
 20 hlyðinn verit hafa eða eptirlatan, utan einn dagh hoti hellz, er hann kastaði ok þo reiðr æ einn fatækan mann þeim sama stump, er hann hellt æ. Verða helgir englar vit þessa sögu miogh gladir, þriva stumpinn ok briota sundr i smæsta mola, ganga sidan at fram firir sætum dioflanna, segianði at maðrinn hefir hialpat goðu
 25 verki, ok þess skal hann niota. Fiandr segia, at þat er ekki annat en litr ok læti þeira, kveðaz fullkomit² þenna mann eiga, ef þeir skolu uræntir vera. Guðs englar biða sætt prof æ þessu mali ok bera vogir fram; færa dioflar mikinn þunga i sina skal medr storum syndum ríka manuz, en englar guðs setia æ ut i
 30 moti smátt ok litid af þeim mola, er fyrr var greindr, sva meistarliga sem stormerkiliga, at þat væ iafnan meira. Sva gengr ut, at diofla þrytr til vágarrinnar, en guðs englar eiga þa enn noghan feng eptir af mola stumpsins. Fiandr taka at yla ok æpa, segia þenna mann sinn heimoligan þræl ok með einu saman rangendi
 35 af ser tekinn. Guðs englar biða þetta mal under hæsta domara, ok þat verða dioflar at hallda. En drottinn miskunnar sinni skepnu firir bæn engla sinna, at syndugr maðr lifi ok bæti lif sitt, ok þegar i stað hverfr ríki maðr aprt til sin ok er heill vordenn æ somu stundu, þakkir geyrandi guðligri milldi bæði með orði ok

1 ok and tilf. A. 2 fullkumit A.

verki, þvíat hann var síðan hinn gotfusazsti(!) maðr til miskunnar-
verka ok olmusugæðis, sem vel lysiz í því er eptir ferr.

5. Einn dag sem þessi ríki maðr gengr ut af sinum garði at
letta ser ok spazera, verdr a veg firir honum einn fataðkr maðr
klæðlaus ok kalinn, ok þegar í stað sampinuz hann hinum valaða 5
ok lætr siga skikkiu ægæta apr af herdum ser, er hann stoð i, ok
gefr hinum nokkta. Skilia þeir sva, at fataðki maðr biðr guð launa
honum, en rennr síðan fram æa torg meðr fagnaði ok selr skikkiuna
ser til þarvenda. A næsta dag eptir berr sva til, at ríki maðr
hefir sik uti fram í staðinn ok kemr í eina kaupmanzbuð; þar ser 10
hann medal annarra (hluta), hvar su væna skikkia ligr æa einu
stagi, er hann hafði fyrra dag fataðka manni gefit. Þessi syn
anгрar hann storliga miog, at fullríkir skolu sælaz æa fataðkum ok
fa þeira gerssimar littlu verði. Her af tæraz hann ok gengr
heim til herbergis. En af langri sut sofnar hann ok ser í stað 15
haleita syn, þvíat drottinn varr Jesus Krístr birtiz honum segiandi
bli(ð)lega til hans: «Hvi grætr þu, eða hvat hryggir þik?» Ríki maðr
svarar: «Herra minn, hvi man ek eigi grata, þar er fataðkir menn
virðaz eigi at bera sialfer þau klæði, er ver þrælar þinir þo at
umakklígir gefum þeim firir þina æast.» Værr herra talar þa: 20
«Hygg at, minn kíæri, hverssu ek er buinn, ok lit, hverssu mer
samir su væna skikkia, er þu gaft hinum fataðka.» Eptir sva talat
vakknar hinn ríki maðr, virðandi fataðka menn framar en allt
annat í heiminum firir þa sæmd, er værr drottinn virðiz at vera
með þeira tglu. Þvi næst selr hann allar sínar iarðir ok gefr 25
verðit fataðkum monnum, ok allt annat er hann atti me(i)ra hlut ok
minna. En er hann hafði giorsamlega gefit alla sína eigu, þa bauð
hann þræli sinum ok skyllaði hann til at selia hann í þrældom
sialfan nokkurum ríki manni, ok gefa verð hans þurfandum.
Sem þrællinn hafði sellt hann, tok þessi goði maðr ok þionaði 30
sinum meistara, er hann hafði keypt, meðr aullum goðvilía ok
litilæti, en alla þa fæðu ok dryk, sem honum var ætlat dag fra
degi, gaf hann fataðkum monnum, en neytti engis nema litils af
brauði ok vatni. Tok hann þa skina haleitum iarteinum ok
kroptum ok leiddi sitt líf sva fram meðr allzhattar goðlifnaði, þar 35
til er lifandi guð kallaði hann af þessi veröld í eilífan fagnat.

I þessarri dæmisoghu finnr gott hiarta margar nytsemdir. Her
næa heyra oumbræðiliga milldi við sína athofn, (at) firirfæriz eigi,
hvar af sva finuz skrifat, at guð geyrir engan hlut íafnnaudigr sem
dæma manninn at maklígleikum til eilífra kvala. Her matti ok 40

heyra fylgi ok frammistöðo himneskra hirðmanna, þegar þeir hafa
 nockut; því væri kristnum manni hugleiðanda at fa þeim bæði
 mart ok gott i hendr at geyma. Skilia matti her eigi siðr óp ok
 ægirnir diofulsins ærendreka at draga sem flesta af husi hins kross-
 5 festa meðr ser i helvitis bruna; því væri skynsamri sæl vakanda
 ok til geymanda, at eigi fengi hann þvílíka gisting sem þeir biðaða.
 Her matti ok heyrar, hversu haleitr kraptr fylgir heilagri olmusu,
 ok hversu sætliga hun ilmar firir guði, ef hon er gefin aðr heigom-
 ligri dyrð ok manna orðlofi, firir eina saman ast Jesu Kristi.
 10 I fimtu grein var her lesit þat, er hinn goði Gregorius segir, at
 hverium kristnum manni, er i kemr heiminn, eru fullkomlega
 skipaðir tvær nægaunglir englar, annarr goðr af guði, en annarr illr
 af fiandanum; eru þessarar tillaugur harðla olikar: guðs engell tíar
 firir monnum, at þeir elski skapara sinn umfram alla hluti aðra,
 15 ok þioni honum æ hvern arla morgin, er hann stendr upp af sinni
 sæng, gangi fyst til kirkiu ok beri bæn sína, þo at eigi se long,
 miog meðr goðum athuga, aðr hann fæz i nokkurum haska veralld-
 ligra fiolskyllða. Fiandinn fysisr þvers i moti, vill at maðr hæreysti
 ok skrapri þenna^r ok annan hegoma, þegar hann vaknar um morg-
 20 inum eða fyrri æ miðri nott, sem hann gefr upp at sova, þvíat
 myklu er honum kiærra kallz en kirkiuvistir, miklu þekkara kvenna
 samtál ok hugskotz saurgun en tíðalestr eða knebeðia foll, miklu
 kærra þessa heims æstuð en eilifra fagnaða. Ok hvat er lengra,
 engill fysisr íafnan goða hluti, þa er manninn leiða til himinrikis,
 25 en fiandr fysa svik ok saurlifi, ofat ok ofdrykkiur, umfang ok
 forðz, kallz ok ækefð, reiði ok ranga eida, purk ok ægirnir penga,
 sem ekki annat en heimr þessi. Her hia fram kostar uvinrinn æ
 með allri list ok lymsku, at maðrinn virði sem minstz þat, er hann
 gerir illa, værkynnir ser veykleikinn ok syndina, en vanræki yfir-
 30 botina, skriptiz sem sialldnaz ok gleymi því, sem honum var
 botðarfa, teli þat sem opptaz i huginn, at kristnir menn ok skirðir
 megði ekki firirfaraz, þo at læ(r)ðir menn geyri grylur afheimis
 ok sge slikt, er þeim likar. Þetta allt ok fleira annat er fiandans
 daraskapr, er hann stillir um hugskotið ok hefir æ kafi allt hug-
 35 vífið, ferr hann þa með sælina ok setr hennar reikningh æ sínar
 skraar, en maðrinn blindaz ok hefir ekki af, sva at þa sialldan, er
 hann viðr leitar at skriptaz, hefir hann litið bref af sinu lifi ok þo
 eigi skilvist, en fiandinn hefer meginbokina ok berr hana þa fram,
 er verst gegner; sem i því dæmi lysz, er her skal seghiaz.

6. Riddari nokkur ríks konungs tok sott banvæna, ok herra konungrinn vitíar hans með guðs ast ok goðvília æminnandi, at hann iðríz afgíorða ok íati syndír sínar. Ríddarinn svarar: «Ek mun sva geyra, ef mer batnar eigi, en ek dvel firir þa sauk at skríptaz, at ef ek stend upp or sott þesse, munu aðrír ríddarar 5 gabba mik ok segía mik hræz hafa dauða minn.» Konungi gatz eigi at ordum hans, ok gekk í braut at sinni, ok í annan tíma kemr hann ok æggíar sǫmu hialp sem fyrr. Ríddarinn svarar þa meðr miklum móði: «Nei, rett aðr þer komut, gengu her inn tveir ungír menn hardla fríðír ok fagrír ok ferdur mer lítið bref, 10 æ því var skrífat með gullstofum hvert þat hneig, sem ek hefir gott gíort æ míuni æfi. Lítlur síðar þustu inn utólulígír díoflar með miklu harkí, þeir settu fram firir mik hína stærstu bok, þa er ek kendlí æskrífut aull þau íll verk, er ek hefir gort fra barn-æsku. Síðan spurðu hófðíngíar díoflanna, hví þínír vænu menn 15 værí sva nakvæmír, þar er ver vítum, seghía þeir, at hann er værr maðr. Ok eptír þat gengu ut hínír bíortu menn ok letu mik eptír í þeíra valldí. Þa hlupu díoflar æ mik at tilvísan síns konungs með hínúm hvassuzstum skaalmum, ok tok annar til at fotum, en annar at hófðum at særa ok saxa. Nu þann tíma sem 20 þeir mætaaz æ mer míðíum, man ek deya ok af þeim dregínn vera til helvítis.» Í þessi kveínan var þessa auma mannz sæl grímlega grípín fra líkamanum til hræðílegra kvala, firir þat er hann vanrækti lífandi at lækna sín andar sæ(r) með synda íðran.

7. Nu ottíz menn þvílík dæmí, at bera ubættar syndír ok 25 setía glæp yfir glæp, vera hlyðíun ok auðráðr fíandanum ok reísaz í motí guði ok hans bóðordum, gleðíaz í íllum hugrenningum ok leíka sér at síndsamlígum líkneskíum. Eru þvílíkar framferðer míogh motí guði englí, þvíat hann vílldí, at maðr rendí hug ífir sínar afgíorðír æ kvelldí, aðr hann sofnæðí, ok íðráðíz þess allz, 30 sem hann gerír guði mest í motí, skríptaðíz sem skíotaz firir þunga hlutí, þegar hann mættí víð komaz, ok sæí víð nattverkum íllum, er manr leíða til eílífra kvala, ef dagrinn bírtír eígí nattena með regní taranna. Nu er engí hlutr særígrí, en síalfr vanrækí sítt líf, þvíat meðan maðr gerír sva, gerír ǫngum ǫðrum at bíðía firir 35 honum; hvat líosara verðr hugskotínu, ef ver sínum meðr eínní dæmísoghu.

7. Nokkur maðr varð firir freíst(n)í mikíllí af saurlífis anda, ok því ferr hann ok heím særí einn dírlígán mannr ok heílagán,

sva talandi til hans, sem her stendr skrifat: «Þú sælazsti faðir, segir hann, set i hiarta þínu mikla vandvirkt at biðia firir mer, þviat horanarpina stríðir æ mik miog forliga.» Sa blezaðr fadir tiar honum retta samþining þegar i stað ok biðr firir honum nott
5 ok dag, þar til at i annan tíma sækir þessi sami maðr biðandi meðr ækafa, at hinn heilagi faðir leggi en meiri alvöru til at biðia firir honum. Her þarf eigi langt um, sva ferr, at faðirinn biðr æan aflatu meðr öllu æstriki, ok heyrirz(!) eigi því helldr af guði, þviat sa er freistar var kemr optliga ok kveinkar sin sömu vand-
10 ræði, þar til at sa heilagi maðr hryggiz særliga ok þikkiz eigi vita, hvat til man bera, er guð drottinn vill hans þen eigi veita. Ok æ næstu nott birtir drottinn honum þvilika syn: hann ser, at sa freistinnar son, er fyrr var greindr, sitr i sinu herbergi, ok frammi firir honum standa fiandr i fögrum myndum ymisliga
15 kvenna leikandi æ margan hætt, þviat sa aumi maðr giorði ser skemtan at þeira ferð ok flauktan; her með seer sa heilagr faðer, at guðs engill stendr æ annan veg riðr ok reiðr af meingiorðum þessa mannz, er sat ok svam i sinum hugrenningum en reis eigi upp at vilia seer miskunnar biðia. Af þessarre birtingh skilr
20 heilaghr faðer, at vanræktar glæpr ok vilialeysi mannzins byrgir uti bæninnar, sva at þær mattu eigi nælægiar guði; hvar af hann talar einn tíma, er sa aumi kom til hans næst: «Þat er, bróðir, þinn glæpr at gleðiaz i illum hugrenningum, þviat umattuligt er, at illgiarn¹ andi letti af þer firir annara manna bænir, ef þu van-
25 rækir þik sialfr. Þer er liost dæmi til, þviat engi læknir er sva kiænn² eða vel viliugr, at hann megi þess manz sarum groðr veita, sem sialfr neytir með ohlyðni þeirar fæðu, er læknirinn firirbyðr ok mest er motstaðligt hans heilsu. Sva ferr ok hin andliga lækning sem hin likamliga.» Firir þessi orð heilax fauður iðradiz
30 maðrinn sinnar glæpsku³ ok pindi sik i vokum ok föstum ok heilagam bænum, þar til at guðs miskun frialsaði hann af allri þínu. I þessum æventyr, er nu var lesin, geriz vel skilianligt þat, er ver sögdum fyrri, ok þat annat, er vottar Gregorius pafi, at allir himneskir guðs englar vilia mannum eilifan fagnat, en
35 einkanlega varðhallðzengell hvers manz stendr fremzstr i hverri grein ok goðvilia; sva sem i uliku dæmi vilia allir helvitzskir andar mannzins ufagnat, en þo sa myklu grimmazstr i hatre ok holi glæpanna, er ser eignar sigrinn með blóði sins höfðingia, ok

¹ illgiann A. ² kian A. ³ glaymsku A.

til þess at maðrinn fordiz at falla i obliðu guðs engills, skolu ver syna, hver(su) þat stendr, meðr einni dæmisöghu.

8¹. Sva er saght, at i borg þeiri æ Irlandi er Cololensis [heitir, var² sa maðr, er Duggall het. Þessi maðr var ungr at alldri, dyrrar ættar, fridr i andliti, bliðr i mæli; en at sonnu, þoat 5 varlla se hormungarlaust segianda, þa truði þessi Duggall sva miogh æ fegrð likama sins, at hann hirti meðr aullu ekki um hialp sælu sinnar, sva at honum var ængr at aullum þeim, er hann mintu æ nokkut gott at gera. Hann hafnaði kirkju iafnan, ok miok mislikaði honum at sia fataeka menn guðs, ok alldri villdi 10 hann þeim hialp ne huggan gera. Allar landskyllder sinar ok fiarhluti hafði hann iafnan til heigomleg(r)ar dyrðar ok heimligs skrautz 3. En þa er guði likaði at hirta hans vangeymslu ok firirkoma hans hõrmulegum hegoma, þa kalladi guð hann til sín, eptir þeim hætti sem honum likaði. Þessi Duggall atti marga vini, en 15 einn þeira af læni þvi, sem hann hafði leð honum, atti at gialda honum þria hesta. Sem stefnudagr skulldarinnar var liðinn, þa for hann til vinar ok heimti skulldina. Honum þar komanda faggnaði 4 felagi hans 5 vel ok veitti honum goðan fagnat þria daga. Þvi næst heimti hann skulldina, en sa sem giallda atti, sagði 20 honum meðr hoogværum ordum, at hann hefði eigi faung æ þa skulld sva skiott at giallda. Þa reiddiz hann æakaflika ok bioz brott at fara, en skulldarmadr hans villdi hugga reiði hans ok bað hann mataz med husbonda⁶. En sva sem hann retti hond sina fra ser, þa fekk hann eigi rett hana til munz; ok hann iafnskiott 25 ogurliga æpandi mællti til husfru vinar sins: «Giæt, sagdi hann, oxar minnar, þviat ek er nu i annlati.» Ok þegar i stað fell likami hans til iarðar, sem alldri hefði ond i verið. Þvi næst fellu aull dauða mork æ hann: hæar hans fell, enni hans hroknaði, augun um snæruz, nasraufar byrgðuzst, varrar bliknuðu, haka 7 30 hans ofan signaði, ok allir hans limir kolnuðu. Þa gengo til þionostumenn ok toku brott matinn; hans menn ok husbondans gættu hans, ok lögðu niðr likit ok letu hringia firir sæl hans. Þar komu kennimenn ok allr borgarlyðr harmandi miog braðan dauða hans sem duganda mannz. Eigi þarf þat lengra at gera, segir sa er 35 söguna diktaði, at þat vattuðu margir borgarmenn ægiætir, þeir er nær voru, at Duggall læ þria daga ok þriar nætr liflauss fra mið-

1 af Duggali *Overskr.*; *jvf. ovenfor S. 330—335.*

2 [er A.

3 skrystz A.

4 faggnandi A.

5 honum tilf. A.

6 Her er over-

springet et Par *Linier*, se *ovenfor S. 331²⁷—29.*

7 hafa A.

vikudegi til næsta laugardags nær miðium degi, sva at ekki lifs mark var a hans likam, nema þeir er giorst vissu, hugðu at ok hǫndlaðu likam hans, ok fundu, at nokkurr ylir var i herdarblaði hans vinstra, ok því villdu þeir eigi grafa likit, at þeir kendu
5 hann varman i þeim stað. En æ þeirri stundu er hann la sva dauðr, birti guð honum allt þat er hann misgiorði þessa heims.

9. Þessu næst sem mikil(1) fioldi lærðra manna ok ulærðra var saman kominn at iarða likit, enðrlifgaði guð hann; ok er hann fœkk ǫnd sina, anðvarpaði hann langa stund með þungmegnum
10 anda. Allir vitrir menn, er þat sa, undraþuzst ok mælltu: »Eigi ferr þessi ǫnd sva firir honum, at hun viti eigi likamans i þessu lif.« Ok sva sem hann leit meðr þungu æliti til þeira, er honum voru næstir, þa spurðu þeir, ef hann villdi taka guðs likama; en hann villdi. Ok sem hann hafði tekit corpus domini. þa lofaði
15 hann guð með miklum þökkum ok mællti: »Drottinn guð, mœiri er miskunn þin en ilzka min, þo at of mikil se. Miklar ok undarligar þislar syndir þu mer, margar ok illar, en miskunn þin lifgaði mik ǫðru sinni þadan i þetta lif.« Þvi næst skipti hann firir þeim aullum, er vit voru, fee því ollu, er hann atti, ok gaf
20 helgum kirkium ok fataekum monnum. Siðan let hann merkia sik marki heilags kross ok het guði meðr staðfaustu hiarta, at hann skilldi allt sitt hið daliga lif firirlata ok bæta. Þvi næst syndi hann ok sagði, hvat hann hafði þolat. Sva sem ǫnd min skildiz við likama, sagði hann, ok vissi at saunnu, at hann var
25 dauðr, þa mintiz hun synda sinna ok tok at iðraz, ok vissi eigi, hvat hun skilldi at hafazst. Hun villdi þa aprt snuaz i likam ok matti eigi inn komazst. Þa villði hun æ brøt fara ok hræddiz hvetve(t)nna, sem hun forðapiz, af því at hun vissi sik synduga. En þa treystizst hun guðs miskun ok tok at grata ok æpa, skialfa ok
30 kveina; því næst sa hon þar komanda fiolda uhreinna æanda; var eigi at eins husit ok golfit allt fullt, þar sem likit lá i, helldr var ok hvert stræti ok staðr, er tomur var i bænum, fullr af þeim, ok þustu fram firir þa aumu salu hana at hryggia ok angra, ok mælltu þeir sin i millum: »Syngium ver makligan liksǫng þessi aumu
35 sæl, þvíat hun er dottir dauðans ok matr oslökkviligs elldz, hun var iafnan myrkrum unnandi en lios hatandi.« Ok því næst snæruz þeir allir at henni ok gnistu tǫnnum æ hana ok slitu andlit hennar grimliga meðr klom sinum i reiði sinni, grimð ok æði (ok mælltu): »Se her, vesol sala, herra þina ok þan flokk, sem þu
40 hefir þer kosit til samfelags, með þeim skalltu brenna i eilifum loga

helvitis; þu vart leiddogi rogs ok sundrþykkis elskari, hvar er nu metnaðr, skart ok dramb þitt ok hegomlig gleði? hvar er hlattr þinn ok spottsamligt gaman? hvar er nu afl þitt ok styrkleikr, er þu angraðer marga meðr ok svivirðir? hvar er nu augnabending þin eða ugíptusamligr hlattr, er þu hafdir við eiginn broður þinn? 5 hvar er nu fota stappan þin eða likams hræring? hvar er nu illviliáfull undirhyggia hugar þins?« Þessum orðum ok morgum qðrum angraðu þeir sælina, hæddu hana ok hrygdu, sva at hun kveinaði ok æpti ok vænti ser engis af þeim nema dauða ok pislá, sva sem þeir heitaðuz¹ vit hana, at þat mundi eigi firirfarazt. 10 En haleiti værr herra Jesus, er eigi vill dauða syndugs mannz ok mattugr er at likna ok letta vandræði hins dauða, allzvalldandi guð, milldr ok miskunsamr drottinn meðr heilagri hialp sinni sk(i)paði þo eptir sinum vilia ok minkaði þessa vesold, því at hann sendi engil sinn æa mot þessi sæl. Sem hun leit hann um 15 langt biartan sem dagsbrun, þa hafdi hun uhverfiliga syn æa hann, væntandi ser af honum hialpræði. En sva (sem) eingillinn nalægiz, heilsaði hann sælinni meðr eiginligu nafni ok mællti: »Heill þu Duggall, sagði hann, hvat hefz þu nu at?« En hann hørmuligr siannði þa ena fogru skepnu guðs aullum sonum manna fegri ok 20 elskuligri, sem hann heyrði sialfan sik nefndan með eignarnafni, þa svarar hann einglinum með hræzlu ok nykominni gleði sva seghiandi: »Vei er mer, herra faðir, þvíat mer ængra helvitis pislir, ok sorgir hverfa um mik, ok gilldrur dauðans egnaz firir alla veghu mina.« Þa mællti engillinn: »Nu kallar þu mik herra 25 þinn ok faður, en þu valdir mer ei fyrri sva virduligt nafn.« Sálin svaraði: »Herra, segir hun, hvart sa ek þig nokkurt sinn fyrr, eða hvart heyrða ek þina sætu raudd fyrr en nu?« Engillinn svaraði: »Ek fylgi þer iafnan, síðan þu vart fæddr, hvervetna þar sem þu vart, ok villdir þu æalldri minum raðum fylgia.« Ok því 30 næst retti hann hönd sina at einum dioflinum, þeim sem honum þolvaði optazst ok mest heitaðiz við hann: »Se þar felaga þinn, sagði hann, ok raðgiafa, hans raðum fyll(g)dir þu, en minum vilia hafnaðer þu meðr öllu. Nu meðr því at guð lætr miskun sina firir ganga dom sinn, þa skalltu niota miskunnar hans. Ver nu 35 glauð ok feghin, þvíat fær pislir skalltu þola af sva morgum, sem þu værir verdug², ef eigi hialpaði þer miskunn lausnara mannkynsins. Fylg mer nu, ok mun allt skilvisliga, þat sem ek man syna þer; þu skallt aptr fara i likam þinn.« En þa hræddiz sælin

¹ heitaiz A. ² verdghug A.

ækastliga ok gekk til eingelsins af likamanum, er hun stoð aðr **aa**.
 En þa er dioflarnir heyrðu ræddu(!) engelsins ok fundu, at þeir
 mundu eigi mega fremia þat, er þeir heitaðuz vit **saa**lina, þa
 mælltu þeir meðr ylandi røddu: «Se hversu grimr ok ranglatr
 5 guð er, hann drepr þa er hann vill, ok hann lifgar þa er honum
 syniz; eighi efnir hann heit sin at dæma hvern eptir sinum verð-
 leikum, en nu frelsar hann firirdæmdar saalur ok firirferr sak-
 lausum.» Ok sem þeir höfðu þetta mællt, þa reð hvern þeira **aa**
 annan ok borduz lenge ok særðuz storum saarum; ok þeir hryggir
 10 ok hræddir ok miog reiðir foru braut ok blesu sva fulum anda fra
 ser, at engi dauðligr maðr matti þola. Þa gekk engell drottins
 firir **saa**lina ok mællti til hennar: «Fylg mer,» sagði hann. Hon
 svaraði sva: «Vei er mer herra, sagði hon, ef þu gengr firir mer, þa
 taka anskotar minir mik fra þer, ok munu kasta mer i elld eilifan.»
 15 Engillinn mællti: «Hræz eigi þu, þviat guð er mattugr ok er með
 okkr, ok þvi þurfu mið engan at ottaz moti okkr. A vinstri hönd
 þer skolu falla þusund, en **aa** hægri hönd tiu þusundir ovina þinna 1.»
 Gengu þeir fram leið sina til harðra ok ymmisligra staða, ok eptir
 þat algort syndi engillinn honum unaðsemdir eilifra fagnaða, hvat
 20 ver munum her sakir langmælis um liða. Bætti hann fagurliga sit
 lif, sem fyr var skrifat.

10. Nu hugsu hvern kristinn maðr firir sik, er þvilik dæmi
 heyraz, at hans varðhaldzengill megi honum eigi þviliktt **aa**
 brynn bera eptir andlatit, sem her var lesit. Þvi geri maðr stoðugt
 25 hans minning dagliga meðr nokkuru bænahaldi, sakir þess at viðr-
 kvæmiligt er ok skyldugt, at faðer ok herra mannzins se hvern
 dag sæmiliga kvaðr meðr litileti sva. Vera kann, at nokkurum þikki
 undarligt, hvi ver lengium bækling þenna meðr þess hattar mali,
 sem um stund hefir lesit verið, þar sem i fyrsta kapitulo sogðu
 30 ver, at þetta verk skal eighinligt vera hinum mæta Mikaele höfuð-
 engli; þvi ma segia, ef likar, at ver hafim reikandi farit af rettum
 grundvelli ok varilla vitað, hvat ver eigum gera. En sa er þvilikt
 talar, hefir eigi heyrð eða gleymer, hvat ritningar segia, hvilika
 þionostu almattigr guð skipaði sinum æzsta þion Mikaele höfuð-
 35 engli: þat er hans eighinlig sæmd, at hann kallaz valldzherra
 heilagrar paradisi, þat er sva at skilia, at Mikhael höfuðengill þa
 sva mikit valld af guði, (at) allar rettlatar **saa**alur skolu honum
 offraz i oðru lifi, at hann leiði þær ok laði til þess fagnaðar ok gleði,
 sem allzvalld(and)i guð bio hverium firir at upphafi. Þessi hans

virdingargrein er sva mikil ok mattugh, at hun leggir undir sik stor ríki veralldarinnar, því frammar þjona honum ok hans virdingh til luta þeir fair hlutir, sem ver höfum her saman lesit. Hvat eru verndir vaghir eða viðrhalpir hinna lægri guðs engla utan þjonostur Mikaelis höfuðengils, þvíat hans herradómur er því haleitari firir 5 ævðoxst ok innleiðzlar sælnanna, sem hinir lægri guðs ærendrekar fylgia kristninni rosklígar ok lata síðr or höndum dragha þat er guðs er, þvíat nog er grimð i neðra plazi, sem fyrr var skrifat. Nu þa, hvat höfu ver sett i sögðu mali utan æminningh til upp- 10 tendingranar, at menn elski ok auki hirðsveitir ok höfðingskap upp i loptið fram i fagnat himirikis, en^r ottiz ækafíga ok fordiz at skriðna or flokki Mikhaelis ok falla með sutlegum blyðunga ubætra synda i fiandans greipr ok niðrgöngu helvitis, þvíat hvarir fara sina leið godir meðr guðs (vin) Mikhaele, illir meðr illum anskot- 15 anum. Hvat ver skolum en til skemtanar setia með einum eventyr.

II 2. Sva er lesit i Karllamagnus söghu mikla keisara, at þann tíma sem hann var hniginn at alldri, komo tveir konungar Marsirius ok Deligandus sender af konungi Babilonis hegat um hafit þess ærendis at svíkia með fridarmarki stíorn ok frelsi krist- 20 ninnar. Ok sva geriz firir meðalgöngu fiandans ok nidingligan falsaradóm þess mannz, er het Guenulun iarll af Franz, at Karllamagnus keisari verðr blektr ok beitr þungum ræðum illzskufullrar undirhyggiu, sva at rosказstu riddarar ok villdazstu vinir keisarans verða uppefnir, takandi i þeim stað strið ok sterka orrostu, sem þeim var iattat sköttum ok skyldum. Þeir þorðuz 25 langt ok pryðiliga strangt i þeim stað æ Span, er Runzival heitir. Var Rollann systurson Karllamagnus keisara þar æzstr höfðingi i þvísu stríði, þvíat sialfr konungrinn var þar eigi vit, sakar þess at hann hugði frið boðinn, sem faugur orð vattuðu, en eigi sverð ok exi sem meðr orrostu. Sva varðiz Rollann sinum ovinum ok 30 barðiz frækliga badum höndum, sniðandi buk ok bryniur, hend(r) ok fætr ok höfuð Saracenorum, at hans ægæta snilld ok hreysti man æ lifa, meðan heimrinn stendr; þvíat hann var sannr guðs riddari ok sparði alldri sinn likama at veria erfð hins krossfesta firir heidinna manna ægangi. Hann hafði luðr þann, er Olivant 35 heitir, ok ætt hafði Jatmunnðr son Agulandi konungs af Affrika, þat var sva hvellt horn, at heyrði .viii. milur ut i fra, er því var blasit. En hvat ma segia af hreysti ok riddaraskap Rollanz iarlls i skömmu máli utan þat i þessum stað, at hann gaf Marsirio

konungi þat högg i höfuðit með sinum brandi Dyrumdala, at sneið
 hiallminn ok heilabustina, þar með bryniaðan bukinn ok herklæddan
 vapnhestinn sundr i miðiu, sva at sina leið fell hvart æ vollinn.
 En meðr því at almattigr guð hafði þessa orrostu skipat Rollann
 5 iarlli enda strids ok innleizlu eilífs fagnaðar¹, verðr hann særðr til
 olífs skotiinn i gegnum með fiorum kesium. Her meðr þeytir hann
 luðrinn Olivant með sva miklu meghni, at hliodæðarnar ok sinar
 malsins þoldu eigi, sva varð ok horninu ofbodit ok sprakk i miðiu.
 Ok er hinn blezaði Rollann iarll skilr kominn sinn endadagh, riðr
 10 hann brott af Runzival ok fram æ eina sletta eng, stigr af baki
 hesti sinum ok setz niðr undir eitt tre fagrt, er þar stoð, ækafíga
 mæðr af langri sokn ok farinn af særum. Ok er hann skil, at dauði
 nalgazst, þakkar hann himneskum guði þa miskunn, er hann hafði
 veitt æ þeim degi, þvíat um morgininn firir orrostuna hafði hann
 15 bæði skriptaz ok tekit corpus domini; því biðr hann nu gladlega
 sins andlaz meðr sælli væn stinnra malagiafa, takandi niðr æ
 briostid þaðum hǫndum, ok helldr hǫrundit meðr þvilikum orðum
 þrysvar²: in ista carne videbo dominum salvatorem meum, þat
 norænaz sva: i þessu holldi man ek sia guð græðara min. Eptir
 20 þat tekr hann þaðum hǫndum til augnanna sva mælandi: et isti
 oculi conspecturi, þat ma norænaz: ok þessi aughu munu fagnaðinn
 fæ með guði. Ok þat fylldiz skiott, er hann vænti, þvíat litlu
 síðar talar hann sva i annat sinni: «Meðr þinni giof, drottinn minn
 Jesu, lit ek 3 nu þegar þa hluti, er eigi sa auga, ok eigi heyrði
 25 eyra, ok eigi steig upp i hiarta mannz.» Síðan gerir hann bæn
 sina til guðs firir ollum sinum bræðrum, þeim sem fallit höfðu i
 Runzival, ok sofnar i fridi guðs æ kalendas dag Julij. En meðr
 því at ver hǫfum greint her tveggia manna lifat Rollanz iarlls ok
 Marsirij konungs, skolu ver syna þessu næst, hverssu satt hann
 30 segir psalmaskalldit i sinni bok af dauða heilagra manna ok rang-
 latra, sva segiandi ulikt miog, sem hvaru heyrir. I fyrra stað segir
 hann sva: Preciosa est in conspectu domini mors sanctorum eius;
 þat þyðir sva: i drottins augliti er dyrligr dauði hans heilagra
 manna; i síðarri grein segir sva Davið konungr til vandra manna:
 35 Mors peccatorum pessima, dauði syndugra manna er hinn versti,
 segir hann. Firir þenna spamannzins orskurð verdr liost, at andlat
 Rollanz iarllz er dyrðligt i augliti guðs, því at hann auðladizst
 fagnað liossins; en dauði Marsirij konungs verdr hinn versti, því

40 1 faguagar A. 2 meðr þessum orðum tilf. A. 3 er A.

at hann var leiddr hertekinn tönnum diofulsins, sem enn verdr liosara, ef frasogn fylgir.

III. Su bok heitir Speculum Historiale, er þat vattar, at virðuligr herra Turpin erkibyskup Reinsborgar var eigi i þeim bardaga, er giorðiz i Runzival, hellör með Karllamagnusi konunge, þo² at sumar norænubækr segi öðruvisi af því efni. Þvi vattar þat fyrr nefnd bok, at æ sama dag sem orrostan var i Runzival, söngh Turpin erkibyskup sælumessu æ þeiri fegrstu eing, er Karllamagnus keisari hafði sett landtiolld sin, uvitandi með öllu, hvat haskalkt fram for moti hans frændum ok astvinum. Ok er erkibyskupinn stendr i messuembættinu, er hann upptekinn i andar syn ok litr i loptinu, hvar fara haleitir flokkar heilagra hirðsveita með söngh ok sætum hliöðum, með birti ok bloma miklum, sva at byskupinum gefr æ at lita ok heyra, þar til at su himneska ferð firriz sva miogh iardrikit, at honum hverfr at syn upp i loptið. Hann hugleiðir með ser, hvat þesse syn mun hafa at þyða, ok litlu siðarr ser hann ferd aðra miog olika; i þessari ferd eru svartir dioflar hardleitir ok helvitlegir asyndum, þeir eru margir saman ok hafa nockut meðferdar, þat er þeir þysia at ollum megum sem dioflar at agni dauðans. Turpin erkibyskup verpr ordum æ þa ok segir sva: «H(v)at dragi þer eða starfit.» Þeir svara: «Ver drogum felagha varn Marsirium konung til eilifðar kvalar i helvitis herað, en Mikhael styrir þeiri ferð, er leidir luðrþeytara yðvarn upp i himnana.» Af þessari birting vissi erkibyskup tiðendi ok sagði konunginum, hvat guð hafði synt honum. Ok litlu siðar kom Balldvini broder Rollanz æ mæddum vapnhesti vátandi sömu tiðendi, sem að voru greind, hvaðan ver munum fra venda, þviat nu er vitni borit, at Mikael fylgir völdum monnum til eilifra fagnada⁴. Synir þat i offertorium i hverri sælumessu, at sva göfuglig þionosta er hans skipat embætti. Þvi er allri kristni at hyggianda, hversu miukliga henni er kriupanda til sva virduligs herra fauður ok stjornara paradisar; þviat þessi astvin guðs hefir þat gera ok geyma, sem hverr kristinn maðr mundi ser kiosa ok i þeim hlut mikit um finnast, hversu margfalldr er miskunnardomr almattigs guðs, at sva nauðzsunligr hialpari heilagr Mikael skyllði verda nafnkunnigr verolldinni, er enga ætt eða edli tok af verolldinni, sem fyrr segher. En hvi er sva vordit, utan þat at drottinn milldr ok blezaðr vill alla menn (til) hialpar ok til sinnar miskunnar koma lata. Þvi setr hann sin hialparnet i hverium stað, er

1 Af Turpin erkibyskupi *Overskr.* 2 þa *A.* 3 varr *A.* 4 fagnaga *A.*

maðrinn skal ganga, hvar dyrkan heims ok hatidarhalld hins meða Mikhaelis stendr meðal annarra Kristz utvega, at maðr skili fastr vera i friðarbandi æ gautu guðs ok æ vel fara. En æ hvern hætt til kom i fyrstu dyrkanligt hatidarhalld hins sælazsta Mikhaelis; 5 eptir því efni sem skrifat finnz i latinu mali, er byrianda þessu næst i guðs nafni.

12. Virðing ok loflig minningh hins sæla Mikhaelis dyrkanlig ollum heimi tekr efni ok understöðu af guðligri milldi ok þar með af kynning kirkiu þeirar, er nefndr astvinr guðs vann i verki 10 ok helgadi¹ sinu nafni. Þessi kirkia byriar ok skærliga byrlar allri verollð nafn ok virðing Mikhaelis. Þetta musteri er eigi prytt eða pentað, telgt eða tiiglsett, heldr er þat skrytt engiligri æst ok alvoru, fataekt i formi en hardla rikt i himneskum krapti. Þetta hið mæta musteri smiðaði Michael i einum fiállzhvirfli eigi með upp- 15 reistum veggium eða hæri þekiu, heldr er þat sem einn hellir klappaðr i biarginu, ok því er nu sva vordit, at Michael ann meira hiartans musteri en hafu steinsmiði, mæira sanri goðfysi en skygðum pilærum eða vænum glergluggum. En hverssu kirkia þessi kom i vitorð heilagrar kristni, skal segia þessu næst i guðs nafni.

20 13. Sepontus heitir borg, er stendr ut æ Pul meðal siovar þess, er Sinus Adriaticus heitir, ok fiállz þess, er menn kalla Garganum. Fiállit stendr .xii. milur brot af borginni, þat er storliga hátt vaxit utan með laghum skogi ok fagrum grausum, einkanliga þeim megum, sem at vissi borginni Seponto. I þeim fiállzhvirfli 25 er Michaels musteri, ok i því musteri er su bok, er sva vattar af sinni fundning ok upphafi, at i greindri borg Seponto var forðum einn harðla ríkr maðr Garganus at nafni, hann atti marga hiorð, naut ok sauði, svin ok yxn, gømul ok yngri; með ymisligum hætti lagði hann undir sinn² ríkdóm fiállit Garganum ok let þar ganga 30 hiorðina i hogum goðum, var því fiállit kent við nafn ríka mannz; er þo su grein i meðal, at heiti fiállzins skal seint leiða, en mannz nafnit skiott. Nu ber sva til æ naukkuru sumri, sem smali ríka mannz gengr i fiállino Gargano, at graðungr einn hafnar veniuligt samlag sinna kumpana ok ferr miok einn samtt um sumarið, sva at 35 blandaz ekki vit aunnur naut. Liðr sva timi, þar til um haustit, at ríki maðr lætr skoða hiorðina ok heim rekæ, er þa saknat graðungs, er getit³ var aðr. Hvar firir burgeissinn hefir uppi mikit fiolmenni sveina. sinna ok sialfan sik, fer fram i fiállit ok leitar, sem list var til, allt þar til at hann sialfr herrann kemr upp i

40 ¹ heilagi A. ² sik A. ³ gætt A.

fiallzins koll ok ser um langt, hvar gradungrinn stendr firir hellisdyrum nokkurum. Verðr hann sva reiðr þessari syn, at hann settr aur æ st(r)eing ok ætlar at skiota i gegnum gradunginn ok ombuna honum sva einferðir sinar ok uspeki. En er skaytið kemr æ aplann¹, snyr því æ annan veg, en maðr hugdi, þviat sva for til at iafna, sem sterkazti vindbylir kiæmi æ moti ok kastaði aptr sōmu leið, stef(n)ði æ bonda miðian ok snaraði i gegnum hann. Ok er borgarmenn Sepontini sia þessi nyvorðin tiðendi, hræðaz þeir æakaflega ok þora eigi nær at koma, skynda sem mest aptr i borg ok segia byskupi, hversu giorz hefir. Ok meðr því at byskup var bæði vitr maðr ok goðr firir guði, neýtir hann spōku raði ok kallar saman borgarmenn i hōfuðkirkiu stadarins, kunnigt gerandi, hvat fram hefir farit litlu aðr med leyndum guð(s) domi i braðu liflati rika mannz, greinir hann ok undirstōðu þessa hlutar. En hvat þetta allt saman hefir þyða, seghir hann af himnesku sæti leitanda: «Þvi byðr ek þriggia natta fōstu um alla borgina með bænahaldi, at almattigr guð virdiz birta sinni kristni þat, er hann ser nauðsynligt i þessu mali.»

14. Sem allir hlyða giarna sinum feðr byskupinum ok hafa sva lenge fastað, auðlzt herra byskup æ þriðu nott fōstunnar mikinn fagnat, þviat honum birtiz i syn gofugligr herra með himneskri birti andlitzins òk liomandi fegrð klæðanna, sva talanði til hans sem her ma heyra: «Vel tokz yðr ok viturliga, at þat, er leynt var firir monnum, baðu þer guð auðsyna, þviat eigi ma iarðnesku hugskoti liost verða þat stormerki, sem i því leyniz, er maðrinn var gegnum grafinn sialfs sins handskotinu; vitið æan ifa, at þetta er gort með minum vilia, þviat (ek) Mikhael hōfuðengill, er iafnan stendr i augliti guð(s), hefir skipat, at sa staðr i fiallinu skal vera hreinn ok heilagr, frials af allri sōrgan ok blōðsuthelling, mer til dyrkanar valdr æ iarðriki; villda ek syna með þesso takni, at ek er ver(n)dari staðar þess ok ælitari allra goðra hluta, þeira (er) þar gerazt með rettri tru ok goðfysi.» Eptir sva talat hverfr synin brott fra byskups augliti. Ma sva spyria, ef likar, or vitran þessari, (hversu) hinn sætazsti Mikhael sagðiz iafnan standa firir guðs augliti, þar sem hann var æ sagðan tima her æ iarðriki firir augum byskups Sepontin(i), þviat þat ma eigi skilia eptir likamligri staðasetning, at engill sa, sem eigi var i ollum stōðum senn, megi bæði standa æ himni firir guðs augliti ok vera þo hegat sendr æ iarðriki. En þessi spurning verðr auðvelliga leyst, ef ver hugsum, at

¹ apliann A.

guð er i ollum hlutum ok þo með engu moti inni strengðr¹, ok hann er um alla fram ok hvergi uti luktr; renna því englarnir firir omællt viðerni hans guðdomligrar navistu, hvart sem þeir renna til himins eða iardar, ok þo at þeir se eigi i øllum stöðum, þa er

5 hann þo þeim nalægr i øllum stöðum, ok því mega (þeir) hvergi fara fra hans augliti; rikir sva sanleikr i orðum sæls Mikhaelis, því at hann er enn hæsti guðs ærendreki.

15. Nu er þar til at taka, sem byskup vaknar gerandi sønnum guði lof ok dyrð firir sina milldi, kallar hann enn sem fyrr saman

10 allan borgarlyð fram til kirkiu um morgininn, greinandi þeim meðr guðshræzlu, hvat hann hefir heyrt ok seeð um nattina. Síðan nefnir hann agætazstu menn borgariunar til ferðar með ser upp æ fiallit Garganum; ok er þeir komo þar, sem hæst var, finna þeir tvær dyrr i fiallinu, aðrar til suðrs aðrar til norðrs, voru þær stærri

15 er stoðu til norðrs. Sia þeir, at frami firir norðrdyrunum eru gradur nokkurar, aðr nalgiz dyrnar ok hurðina sialfa, en uppi yfer þollunum lykr biargit sinu rafi æ þann hæat sem eitt forhus. En er Sepontini koma her inn i fram at sialfri hurðiuni, þora þeir eigi firir augu sin at forvitnaz lengra, þvíat sva bar miklum otta ok

20 heilagleik ifer þenna stað, at engin dirfiz framarganga, en honum er nefniliga lofat. Koma borgarmenn af Seponto fra þeim degi iafnan upp æ fiallit at biðia ser guð miskunnar ok hinn helga Mikhaelem, standa þeir dagliga firir dyrum uti, þvíat enn var þeim eigi lofat at ganga inn i sialft musterið.

25 16. Nærri þessum tíðendum geriz þat, at su heidn þioð, er Neapolite kallaz, stridir upp æ Sepontum ok setz um borgina. Höfðu heidnir menn liðsafa myklu meira, sva at borgin var skiott uppgefen þeira vallið eptir líkendum. Þvi gefr herra byskup þat rað sinum borgarmönnum, at þeir beiði þriggia natta frest af

30 heidngium til ræðagiordar, hvart þeir skolu borgina upp gefa eða veria, meðan þeir mega. Ok sakir (þess) at Neapolite pikkiáz einu vegg i hendi hafa rað borgarmanna, hvern vegg sem þeir taka, gefa þeir dvalir þessar. Þat gengr þeim ok annat til, er þeir fresta atgongu borgariunar, at þeim þikkir vel standa, þo at Sepontini biði sva

35 meira skaða fiar ok sæmða, at þeir taki firir fram þriggia natta kvøl i velltiligu hioli sinnar ræðagiordar. En i þess hattar brögðum blekkiaz heidngiar eigi litt, þvíat allau tíma þenna nætt með degi standa Sepontini i liðzdrætti eigi af iardneskum herodum, sem vita ma, þvíat þeir voru inni stre(n)gdir af her Neapolitarum, helldr er

1 sterngðr Δ.

Þessi liðsamnaðr af hinneskum rikium. Þviat byskup þeira byðr sva, at meiri ok minni skal hallda þriggia nætta faustu um alla borgina ok biðia fulltings almatkan guð ok helgan Mikhaelem, at hann veiti þeim nokkura asia, sva at þeira frelse ok fôðurleifdir leggiz eigi undir heiðinn dom. Þvilik er framferð kristinna manna at vaka til guðs ok biðia miskunnar. En Neapolite fara leið aðra, þeir fæaz alla þessa daga i leikum storum ok þionostum guða sinna, at þeir efliz þvi frammar moti kristnum monnum.

17. Sem ifir stendr hin þriðia nott fôstunnar ok hin næsta firir bardagann, birtiz Mikhael Sepontino byskupi i annan tima sva segiandi: «Fagni þer, þviat heyrðar eru bænir yðrar; þvi buiz i morgin rosklega fram i strið ok byrit¹ orrostu æ fiorðu stund daghx, skolu þer þa profa mitt fulltingh, sva at fôgrum sigri munu þer fagna eigha.» En er byskup vaknar af vitran þessi, synghr hann lof hinum sæla Mikhaeli birtanði lyðnum þæ feghinsögu, at raðinn er sigr i orrostu. Gerizst nu þegar gleði mikil² i folki guðs, sva at langar til bardagans. Ok þegar arlla buaz þeir ok herklæðaz hvatlega, eru þa ok heiðingiar³ bunir ok hafa fylkt firir utan muræna. Sem her er komit, at hvarirtveggio eru bunir til atgongu, sia kristnir menn, at þoka mikil liðr niðr ifer hæsta hlut fiall(z)inzs Gargani, her med heyra þeir gnyreidir miklar, þvilikt sem pipri fiallit allt, en ut af þokunni fylgia elldingar som orfar gloandi fram i flokk Neapolitarum, sva at engi hlif ma við standa. Fyllidiz vel æ þeim degi spasaga Davids, er hann tok sva til ordz at lofa guð: Qui facit angelos suos spiritus et ministros suos flammam ignis etc. Her þarf eigi langt um, utan þegar i stað brestr flottu æ heid(in)gium, þviat orvar Mikhaelis urðu snarar ok harðla manskæðar, sva at þar firir rufuz allar fylkingar. Rennr nu hverr sem harðaz ma, en Mikael ok hans menn reka flottann með mikilli akefð ok harðfengi. Sottu heidingiar ret matuliga kaupferð til Sepontum æ þeim degi, þviat nu eru þeir dreifdir, hraktir ok drepnir, sumir með elldi, sumir meðr iarni. En þeir sem lifit þiggia, komaz sem nauðughligazst aptr i borg sina Neapolim barðir ok sprengðir af mæði, hofðu latið lið mikit ok frit, þat til marks at firir orum Mikhaelis einum saman hofðu fallit .vi. hundrat manna, en þat at auk allt, er Sepontini hofðu drepit brukum niðr sem busmala. Ok er su auma þioð kemr skilning æ, hverr kraptr⁴ stoð meðr kristnum monnum, kasta þeir villuklæðum en skryðaz

¹ byriar A. ² mikla A. ³ hvæðigiar A. ⁴ karpr A.

heilagri tru; fengu þeir með þeirri atferð lifit, at þeir voru bardir til batnaðar.

18. Eptir þenna ægæta sigr venda Sepontini aptr með fagnaði til borgar sinnar ok dveliaz litinn tíma, aðr þeir heim sækia sinn
- 5 hertuga Mikhael hófuðengil fram i Garganum, þess ærendis at offra honum makligar lofgjörðir firir þa mætku hönd, er hann tíaði þeim i sinni nauðsyn. Ok er þeir koma arla upp **æ** fiallit fram firir þær norðdyrr, er aðr voru greindar, sia þeir þa nylundu, at i biarginu frammi firir forkirkju eru nykomin tvö fotspor, þvilikt
- 10 sem maðr hefði stigit i kramman snio. Skilia þeir, at þetta er elskumark Mikhaelis til verndar ok nalægðar við þan heilagan stað. Reisa Sepontini þar síðan vegligt musteri ok setia altarit þar sem sporin voru; tok su kirkia nafn af fotsporum Mikhaelis ok var kölluð Appodonia. Aðra kirkju efla þeir til austurs fra must-
- 15 erinu Mikhaelis til lofs ok dyrðar sælum Petro höfðingia postolanna; i þeirri kirkju voru alltari tvau, annat vight ok helgat guðs móður Marie, en annat sælum Johanne baptista. En mustari Mikhaelis stóð sem aðr lukt ok læst, þviat menn þorðu ekki at gera, fyrr en guð birti. Hafði byskup Sepontinus margan traktatum af þvisa
- 20 efni með sinu villdazsta raði, hvart hann skilldi treysta upp at luka ok vighia musterit, ef guð bannaði eigi. En þat verðr statt i raðagjörðum, at hann gerir sendimenn með brefum til herra pafans i Romam; i brefum skrifar hann greiniliga allan hætt af þeim stormerkium Mikhaelis, er um stund hafa lesin verit, biðiandi
- 25 postoligan herra, at hann segi, hversu bezst er geranda i sögðum vanda. Sem giorr er boðskaprinn, taka sendiboðar orlof ok raða i vegh; ber þeim sva giptuliga til, sem væn var, at herra pafinn hefir farit i moti þeim eigi minnr en fimtigi milna firir einshveria kirkiunnar sauk. Þessi romverski byskup heitir Silvester pafa
- 30 nafni ok viðrkvæmiliga, þviat hann hafði forðum þolat ofrið ok ofsoknir guðs ovina ok flyit undan i fiall Sarepte, sem gjörði hinn fyrsti Silvester pafi, er kristnaði Konstantinum hinn mikla keisara. Var þessi guðs maðr likr hinum fyrra, heilagr ok rettviiss, milldr ok litillatr. Þvi fa sendimenn byskups af Seponto bliðar viðtökur
- 35 **æ** pafans garði, ok eru giarna heyrðir ok æn dvol með sinum ærendum fagrliga greiðdir. Koma þeir aptr i Sepontum berandi sinum byskupi bref af herra pafans curia, hver upp broten ok iferlesin halda þvilikan skilning af mali Mikhaelis meðal annarra greina: Ef þat er, segir herra pafinn, guðligh skipan ok forsiö, at
- 40 musteris vigsla Mikhaelis veitiz firir dauðlighs mannz þionostu

byriar at þvilikt embætti geriz **æ** þann sama dagh, sem Mikhael birti sinu stormerki firir þa sigrvegaragiof, er þer skrifuð ut til vær i brefum yðrum. En ef herra stadarins likar betr öðruvis, synizt oss, sem hans valld ok vili se framaz biðanda til birtingar ifir þvlsa mali **æ** þeim sama degi. Þvi er þat vort rað, at ver ok þer bioðit vorum borgarmonnum þriggia natta fõstu moti þeim signaða deghi, næst er hann kemr, biðandi heilaga þrenni(n)g, at þær gïafir, sem hann virðiz veita firir hinn hæsta þion sins almættis vilia, leiddi hann ut til æskiligs enda. Sva segir virðuligr herra pafinn, ok hans rað er fyllt ok framkvæmt i alla grein. En þann tima sem yfir stendr hin sidarsta nott fõstunnar, birtiz hinn blezaði Mikael Sepentino byskupi i þriðia sinnu með dyrð mikilli sva mælandi: «Eigi er þorf, segir haun, at þer vigit þat mustari, er ek smiðaði, þviat ek sialfr helgaði min handaverk; nu gangit inn i morgin með minu orlofi, er þa mitt at syna, hversu ek hefe helgat þann sama stað firir sialfan mik. Þu skallt syngia þar messu i morgin ok gefa ollum lyd þionostu, en ek patronus stadarins skal nærri standa ok offra guði yðra þionostu, skolu þer ok heðan ifra optarr vitia stadarin(s) firir mina þokk ok vinattu.

19. Nu sem byskup vaknar af hiinni þriðiu vitran, þakkar hann værum herra sina margfallda miskunn, segir hann sinum borgarmonnum, hvat hinn heilagi Mikhael hefir synt honum, ok byðr at fiolmenna sem mestt upp **æ** fiallit, þar með skipar hann monnum til at flytia seerhveria hluti, er hatiðinni til heyrðu ok þionostugiorðinni. Ferr byskup ok klerkar hans i aundverðu liðinu með bænnum ok lofsongum, en allr meginherrinn fer sidar meðr saunnu astriki, synda iðran ok réttum viðbunaði, ok arla dags koma þeir fram gangandi at suðrðyrum¹ kirkiu, gera þar letanias firir uti, aðr þeir lyki upp dyrunum. Siþan ganga þeir inn með guðligum otta. Verðr þa i fyrstu firir þeim þvilikt sem eitt skot fra suðri til norðrs moti þeim dyrum, er fyrr voru greindar, ok fyr en þagat kiæmi, finna þeir til austr(s) sialfar musterisdyrnar, ganga inn ok litaz um, sia at musteri þetta er einn hellir² bæði uslettr um raf ok veggj, sva at hvassir hyrnusteinarnar stoðu hvervetna; eigi var ok hæra i morgun stöðum, en höfuð manz tok upp undir þekiuna, en sumstaðar þvi hæra, at maðr matti varlla taka upp hendi sinni. Eigi var hon ok me(i)ri vexti, en hon tok með skotinu .v. hundrat manna. Til suðrs i musterið sia þeir virðuligt alltari fagurliga prytt með rauðu klæði, er enn blezaði patronus Mikhael

¹ syðrðyrum A. ² heillir A.

hafði gefit kirkiu ok offrat alltarino æ hennar vigsludagh. Varð nu fagnaðr mikill i husi guðs, þviat allir dasamuðu þat himnæska litillæti, sem enn af nygiu birtiz i verki þessu, þviat hvervetna var at sia dal um hol, klettr vit klett, en allt at einu var staðrinn

5 sva heilagr ok guði kiærr, at eigi ma orðum skyra; i hverri vars herra skipan þat gefr skilia, at hinn blezaði Mikhael elskar meir sæluhialp sannrar goðfysi en skygðan marmara með steindu rafi. Saung byskupinn þar messu nefndan dagh ok gaf þionostu öllum lyð. Var þar innan kirkiu vautn i gnog til allrar þionostu,

10 þviat bergit var sveitt vatni, en til norðrs fra alltarinu fell niðr or þekiunni smatt ok fagurt vatn, eigi oðara en deilldi storum dropum. Var þar síðan samit til glerker eitt harðla vænt ok fest undir dropaun með silfurst(r)eingium. Gekk lyðrinn þar til iafnan um gradur nokkurar, þa er þionostan gafz i musterinu. Þa vatnræs

15 kalla Sepontini stillam, af því blezaða vatni veitir Mikhael margum manni skiota heilsu af ymisligum kran(k)domi, riðusiukir menn koma þar, kreptir ok likðrair, veslir ok vanmattughir, ok finna sva mikinn krapt af husi Mikhaelis, at sumir komaz eigi upp æ fiállit, aðr þeir verða heilir. Eru þar i vegginum grafit steinlikan til minningar,

20 sem þeir vurðv heilir, æ þann hætt formeruð, sem hattaðr var krankdomr¹ þeira. Einkanliga stendr hinn mætazsti Mikhael i þvilikum heilsugiofum æ sinn hatidardagh tertio kalendas Octobris, þviat² þa sækir til musterissins af morgum halfum Italie³ (meiri foldi, en vant er, ok er þa) hinn hæsti guðs arendreki því nalægari

25 með sinum bræðrum englunum, sem fleiri koma saman i rettum bænum.

20. Sem ver hofum Sepontino byskupi fra vikit ok hans sonum um hrið i voru mali, er nu greinanda, at eptir messuembættið fagurliga flutt vendu menn heim meðr fagnaði til sins goðz

30 ok herbergia. En sa goði maðr byskupinn veitti Mikhaeli sva skyllduga þionostu dag fra degi. Þar var reistr bær ok kennimenn skipaðir at officera kirkiu; engan tima sagðiz þar ottusongr, fyrr en liost var af degi, þviat sva mikil ogn stoð af musterinu um nætr, at eingi maðr þorði inn at koma; ok þat er eigi undarlikt firir

35 þa grein, at sva segia sannorðir menn, at æ hveria natt flytiz þar messuembætti æn dauðligra manna fulltingi ok nakvæ(m)ð. Hefir sva vitraz, at skipaðr þionn kirkiu skal til reiðu lata hvern dag at kvellið bakstr ok vin meðr oðrum messufongum, hvat er styrkir einn æfintyr, sva framt sem guði likaði ok honum [virðiz eigi⁴ ofsagt vera.

1 krangdomr A. 2 þat A. 3 turis tilf. A. 4 [virðir A.

21. Sva er senniliga lesit af einum haleitum byskupi, at Bonus het, hann bar traust til sakir sinna ægætra verðleika at vaka um nott i musteri Mikhaelis, því at sialfr guð ok hinn sæli Mikhael dæmðu hann þess makligan. Þessi hinn heilagi Bonus var ættaðr ok uppfæddr i Frakklandi, mikill ægiætismaðr i sinum byskupsdomi, þvíat þat gæzkunafn, er hann bar æa likamanum, fylldi hann daglega með sæmiligum siðum ok andligum framningum, varðveitandi sik sialfan ok ser æa hendi folginn lyð undir rettu lögum ok heilögum guðs boðorðum, berandi ser i höndum loganda tortis goðra verka til eptirdæmis sinum undirmonnum. En með því at fyr sögð kirkia hins signaða Mikhaelis er nu storliga fræg vorðin um heiminn, sæktu hana, sem fyrr greindi, utóluligir lyðir karlla ok kvenna af fiarlægum herðum ok iafnvel byskuparnir sialfir, þvíat þessi staðr var einkanliga til þess kosinn af guði, at menn þægi þar rettar bænir. Signaðr Bonus byskup ferðaz heiman af sinum byskupsstol með gloandi goðfysi ok godu fauruneyti fram til musteris heilags Mikhaelis; ok er hann gengr inn i musterið með auðrum monnum til aptanssöngs um kveldit, dvelz heilagr Bonus einn samt eptir i musterinu takandi ser leyniligan stað undir einum hellisskuta at uvitandum varðhallzmonnum kirkiunnar. Vakir hann þar um nottina goðfusari i guðs lofi, en ver megim sem verðugt er fra segia; hann minniz æa ok innvirduliga eptir leitar, hvat hann hefir hæsta guði i moti gort i umliðnu lífi, grætr þat allt ok sytir af aullu hiarta biðandi sælan Mikhael hofudengil, at hann offri hans bænir ok þægi hans tar i augliti hins hæsta domara. Nu sem komit er midnætti ok byskupinn starvar i greindri goðfysi, heyrir hann fagran saunghliom upp i loptið með sva undarligum sætleika, at öngar iarðligar raddir mattu við iafnaz. Þessi skemtanssyn nalægiz hvern tima fra öðrum musterið, þar til at byskupinum gefr sia, at guðligt lios geislar hvervetna inn um þekiuna; her eptir, sem liosit rennr firir, fara himneskir flokkar heilagra engla berandi sigrmerki firir sinum höfðingia með fögrum söngh ok sætum hliodum. Her með seer hinn signaði Bonus at fara skinandi borgarmenn himneskrar Jerusalem leiðandi sin i millum sialfa drottning himins ok iarðar, mey ok modur, hina sætu Mariam, hana sæmandi ok alla vega vegsamandi með sva fridri fyllgd ok tilskipuðu foruneyti, sem öngu ma vit iafna eptir iarðligum hætti. Nu sem virduligt sæti er firirbuit ok drottning allra höfðengla ok heilagra manna hefir niðr setzst, ganga fram i korinn firir hasætis nokkurir af fruinnar hirðsveitum bið-

andi hana litillatliga meðr knefalli, at hun skipi til nokkurn mann at flytia messuembætti. En guðs modir Maria svarar sva þeira mali: «Berit þau min orð Bono byskupi, at hann skrydiz ok syngi messu, þviat honum ber ek þat vitni, at hann er makligr sva

5 *ægætri þionostu.*» Virðuligr maðr guðs byskupinn, sem hann heyrir fruinnar orð þvilik, bliknar hann ok piprar allr af hræzlu færandi sik ut undir biargit sem mest, þviat hann vill lifs giarna felaz firir fruinnar sendimonnum. Se þar gerizt haleitt stormerki, þat er vattaði hans heilagleik, þviat biargit gaf honum rum ok laut undan

10 honum, sva sem hann hallaðizst i kramman snio, ok seer merki þess. En þoat biargit hlyddi hans heilagleik, þa vinnr byskupi eigi þorf, þviat drottningarinnar sendiboðar eru storliga fundvisir, sva at rett ganga þeir at hit gegnsta, hvar er byskup liggr undir biarginu þoat miog laght ok leyniliga, gripa hann hõndum þegar i

15 stað ok leiða fram i herbergit ok musterð ok skryða hann himneskum klæðum, sva sem byskupi til heyrir. Sem hann er skrydr, leiða þeir hann fram firir altari ok gera messuembætti eptir kristninnar formi. Hverr dauðligra manna megi þat virða, hversso mikla sæmð ok æru¹ almattigr guð veitti sinum virkta vin Bono

20 byskupi her þegar i dauðligum likama: hann stoð iarðneskr millum himneskra krapta pryddr himneskum skruða, takandi alla þionostu messunnar af litillatri undirvorpning hõfuðfeðranna ok spamanna ok annara guðs astvina. Nærri var stodd hans þionostugiorð sialf drottning allra hluta hin milldazsta Maria ok bioðandi honum

25 hatiðliga messu at syngia; sva var til skipat þionostumonnum, at hõfuðfeðr ok spamenn bera fram kalek, vin ok vatn, ok hella æa hendr honum, postolar greiða til handklæði, pislarvattar bua til reykelsi samtemprat himnesku timiamate. En englar, iattarar² ok meyiær syngia hunangligum røddum ut messuna. Ok er guðs maðr

30 byskupinn hefir algort guðlikt embætti með einkanligri ast ok gloandi goðfysi, gefr gimsteinn allra meyiær hin sætazsta guðs modir mær Maria honum þökk firir, ok i elskumark firir þionostugiorðina gefr hun signuðum Bono byskupi eitt himneskt klæði, þat er hann þiggr með meiri ast ok litillæti, en nokkur tunga megi skyra sinum

35 framburði. Eptir sva gort, sem nu var greint, liðr þessi himneski flokr upp i loptið heim til himirikis, en byskup vakir, þat sem eptir var nætrinnar, lofandi guð almattigan ok hans blezaða modur firir þa miskunn, sem honum var veitt i sinni voku; gengr sidan um morgininn ut af musterinu kallandi til sin rettvisa menn ok

guðfusa ok segir þeim greiniliga allan eventum, hvat hann hefir heyrð i musterinu, seð ok gort æ þeiri næt, þar með synir hann litilatluga þat himneska klæði, sem herbergi heilags anda hafði honum gefit, biðia(n)di alla menn fagna meðr seer ok gleðiaz af sva miklu stormerki.

22. Eptir þessa hluti fyllda ferr heilagr Bonus heim til sins byskupstols gerandi guði þakkir af þeim hlutum, sem honum höfðu at boriz i þessarri ferð. Flygr þat ok skiotliga víða um heiminn, hvilika sæmdarfaur Bonus byskup hafði farit til musteris heilags Mikhaelis; ok firir þa sauk at margr er sa virðingar¹ giarn, sem 10 eigi er i lifinu til fullz vandvirkr eða athugall, þa frettir þetta ok einn byskup, sa er miklo var lægri at verðleikum, en hann mætti nokkut samiafnaz Bono byskupi, ok lyptir heiman sémiligri ferð af sinum byskupstoli með gnogum kosti ok ríku foruneyti þess ærendis at profa, ef hann oðlaðiz nokkut likt því, sem lesit er af 15 hinum fyrra byskupi. Nu sem hann kemr fram i heilagt (fiáll) hins sæla Mikhaelis, slær hann langtialldi sinu ok sitr glaðr um dagin hia kumpanum sinum. Ok firir þa sok at hann vill óþyrstr ganga til vøkunnar, drekr hann vin sva diarffiga, at hann er miog sliofaðr bæði i samvizsku ok sonnum goðvilia, en þo allt eins 20 gengr (hann) i musterit sið um kvelldit ulikt tilbuinn² ok hinn fyrri byskup. Sa þungr af tærum ok iðranar goðfysi, en þessi svefnþungr³ af vist ok vini. En þo at þessi byskup byggir sik eigi til vøkunnar sva sem skilldi, giorði almattigr guð ok heilagr Mikhael vit hann mikla miskunnsemi með faheyrðum hætti. Hann 25 vindrukkinn sofnar i musterinu, en vaknar um morgininn eigi þar, helldr heima at sialfs sins byskupsstoli ok i sinni svefnskemmu. Nu sem hann lykr augum upp, signar hann sik, ok hverssu vit voit, fær hann eigi skilit, þvíat hann kennir blauta sæng ok ser kunnikt herbergi, en man þo fullgiorlla, i hverium stað hann var 30 næst um kvelldit. Sem hann hefir lengi undrat sialfan sik, gengr hann ut af herberginu ok litaz um, ser þionostumenn sina þar i garðinum ok heilsar æ þa, ok hyggr sik þo senniliga villaz i þessum hlutum öllum, þar til at eptir stund liðna hverfr hann aprt til sialfs sins ok setz niðr hia sinum monnum segiandi þeim litillat- 35 luga, hverssu hin goðgiarni guð hefir um hann gort stormerkiliga ok miskunnsamliga. Heðan af er virðanda, hverssu hinn goði Mikhael er ifirvettis milldr firir hvern, er sva dasamligar iarteinir verða, þvíat hann⁴ þyrmdi soğðum byskupi misgeranda ok let hann til sins

1 virgingar A. 2 eða tilf. A. 3 svefir þungr A. 4 þat A. 40

herbergis heilan aptr hverfa, helldr viliandi at hann leiðrettizt, en firirferiz eigi i sinum misverka. Nu til þess at engi maðr ætli þessa hluti usanna vera, sem ver sögðum, þa viti firir vist, at þat klæði, sem guðs moðir gaf Bono byskupi, varðveitiz firir utan spell ok folvan allt til þessa daghs i einni fagri borg, er Clarus Mons heitir. Su borg stendr i því heraði er Vernonis kallaz. Klæðit geymiz i kirkiu guðs modur heilagrar Marie, ok fær engi iardligr maðr skilning æ komit, hvers vefnaðar eða natturu þat er utan eða innan. Ok enn til styrktar um þetta er sva skrifat, at virðuligr herra herra Herbert byskup af Norvik hafði seð ok hǫndum farit þetta klæði.

23. Greint hefir verit um hrid, hversu blezaðr Mikhael pryðir australfu heimsins meðr kreyptum ok iartoignum þeim, sem guði einum er mattulig ok fylliliga kunnigh. Þvi skal boða þessu næst, hversu drottinn allrar milldi dreifir sina oumræðiliga miskunn ifir vestrhalfuna firir ast ok meðalgongu sins kærasta sendiboða Mikhaelis herra hǫfuðenglanna, til þess at eitt ok hið sama efni verði ǫllum liost i hverri halfu heimsins, at rettruadir menn eru skipaðir i samlagh englanna, sem fyrr var skrifat i þessu mali; því eru himneskir andar sendir i þionostu firir þeira skyld, er arftækir verða himnarikis firir sær ok milldi vǫars liufa lausnara. Lesit var með nokkurri grein, hversu Mikhael kaus ser virðingharstað i hafu fialli Gargano, en nu skal af segia ok heyra i oðrum stað, hversu hann vill dyrkan sina gera lata með ulikum hætti. Þessi staðr, er nu skal af segia, stendr firir utanu haf i vestrhalfu heims, hann er kominn miog undarligha ok leyniliga, hann stendr meðal tveggja ósa þeira vatufalla, er annat² heiter Seia, en annat Sennuna. Uthafit sialft gyrdir at firir utan sva hart at floðunum inn i baða osana, at siorrinn gengr æ læghlendin bæðum megin firir ofan staðinn, sva at þa er i einum floa stendr, þa (er) i miðiu sem eitt litid eyland, þat er kirkiu helgi Mikhaelis bannar, at siorinn meini. Sva segia gamlir menn ok sannorðir, at þetta nes meðal annara væri at fornu vaxit með þykkri iorð ok storum skogi, sva at voru víða einsetumanna bygðir, þviat sva var leyniliga kominn stadriinn bædi sakir þykkleika merkrinnar ok fiarlægra manna bygðar. Skogdyra fioldi var þar ok mikil hia einsetumommum, sem víða er titt i eyðimorkum. Ok meðan drottinn villdi sva vera lata, at einsetumenn bygði þenna (stað), skipaði hann sva sinu einvalldi, at einn prestr af þorpi því er Austerianus heitir færði þeim likamliga vist,

1 hefir A. 2 vat A.

þviat i sialfri morkinni var engi von matfanga. Goriz þat i fyrstu, sem skilianlikt er, eigi oðruvisi en i stormerki birtingar Mikhaelis af guðs alfu til kennimannzi(n)s, at honum er staðrinn synðr ok sagðr, ok hvat hann byggir, eða hversu hann skal hialpa með dagligri huggan þeira lif, sem þar eru. For sva langan tima, at prestrinn tok asna sinn hvern dag ok færði einsetumonnnum vistir; var æ þeim doghum, er þetta giorðiz, forlendi mikit milli merkrinnar ok hafsins eigi minnr en .vi. vikur.

24. En þa er guð villdi um venda þessum stað ok bua til virðingar Mikhaeli sinum sæla vin, gengr siorinn æ landit ok ryðr iorðina alla fyrst upp at skoginum, en siðan fellir hann morkina ok kemr monnum æ flotta, grefr brott grasrot alla ok gerir sem einn slettan sand alla leið upp i milli ænna, sva langt sem guð villdi skipa. Nærr i miðiu plazi stendr einn klettr, er guð hugði til eptirkomandi hluta. Ok er værr herra Jesus Kristr staðinn með sva nyium hætti til buit, er segianda, at i þeiri borg er Abrincus heitir var agætr byskup Auðbertus² at nafni - su borg stendr sex milur brot af gre(i)ndum stað - var byskup hennar miogh heilagr maðr, sem guð virðiz syna honum ok hinn ægæti Mikhael, þviat nokkura nott, sem byskup sefr i sinni sængh, birtiz honum blezaðr Mikhael með skinandi dyrð himneskrar birti ok mælir æ þann hætt, sem her fylgir: «Auðberte³ byskup, heyr hvat ek segi þer. I þeim stað er nu kallazt Arenna skalltu lata kirkiu reisa mer til sæmda, þviat ek er Mikhael höfuðengill, hefir ek þenna stað kosit ok blezat mer til virðingar i þessi halfu heims næri borg yðvarri, ok sva sem min dyrkan geriz i austurhælfunni æ hafu fialli Gargano, sva veitiz mer lof her með yðr i lagum stað æ siofar sandi.» Eptir sva talat vaknar byskup ok hugsar invirðuliga, hvat firir hafði borit, ottaz firir litillætis dygd, at hann muni gabbaðr i svefni firir umsat leyniligs ovinar, sem syndugum monnum kann opt til bera; þvi hugleidir hann postolans rað, er sva talar: profi þer ændana seghir hann, hvart þeir eru af guði. Firir þvilikar ok adrar hugsanir dvelr byskup at fullgeyra boðna hluti, þar til (er) hann fær vitran aðra meðr sama hætti, er nu þo mun stridara æmintr, at hann hafi sik frammi ok algeri þat, sem honum var boðit. En byskup fer sva, þoo at hann væri heilagr maðr ok miog kiærr gudi, sem hinn heilagi Gregorius pafi vattar af spamonnum, at þeir höfðu nokkurn tima spadomsanda ok nokkura eigi, sem guð villdi skipa þeim til litillætis varðveizlu, at þeir

1 morkum A. 2 Augbertus A. 3 Augberte A.

kendi því gior, hvat þeir toku i gíof eða hvat af sialfum ser. Þessu líkt geriz með Abrincensi byskupi, hann fær eigi skilit smasmugliga grein andanna, þvíat hans hiarta slíofaz i manligum veykleik, sakir þess at fremri gípt er honum undan dregin i þetta
 5 sinn, er hann þo senniliga miog hrædr firir þessar tvær æminningar, er hann ofreynti sik eigi, þat er guði heyrir. Þvi leggrr hann íafnan bænir miukar ok litillæti, at værr herra Jesus Krístr þyrmi hans hindran ok tortrygd, en greiddi þetta mál til æskilígs enda.

25. Rett i þann tíma sem Abrincensis byskup hefir tekit
 10 sagðar æminningar tvær at tólu, ber sva til i sagðri provincia, at einn graðungr er leyniliga tekinn brott fra hiorðinni eins bonda. En sa er tok, gerir þat meirr sakir fornarr (o)vinattu en þíoflígrar sialfs síns girndar; því leidir hann þat skrautlíga naut, er bezst var allra með hiorðinni, brott i þann stað, sem hann hugði at allðri
 15 skíldi finnaz. En meðr (þvi) at optlíga kemr saman goðr víli guðs ok illr víli mannzíns, þa leidir þessi maðr graðunginn til fylsnis fram i þann stað, er ver greindum fyrr af, ok hann kemr ut meðal annara fram æ sandana. Ser hann, hvar kletr stendr i miðiu, her til ferr hann ok skoðar biargit uppi ok níðri, hva(r)t hann fyndi
 20 skuta nokkurn eða helli at binda nautið ok fela, ok er hann hefir rannzsakat, finnr hann i ovanverðu storlíga mikla delld, sva at þat er et bezsta leyni, ef hann fær graðungenum upp komit. Þat kostar hann ok fær gort, ferr síðan fram a sandium ok profar, hva(r)t hann sæi nokkut til graðungsíns upp i bergit, ok ser eigi. Þvi
 25 snyr hann brott ok þíkkiz hafa allvel leikit, hyggrr hann sik hlutlausan af stuld, en veit firir víst, at gra(ð)unghsíns hvarf gerir ríka manni mikla hugsott ok margan rekstr hans at leita síð ok snemma. Ok rett for, sem hann gat, ríka manni líggrr ílla ok leitar i fremzstu laug, gefr eigi upp fyrr, en uti eru allar vænir, truir víst, at hans
 30 gerssími se vorðin spellvírkia brad, ok harmar þat, þvíat bondi var miogh ægiarn. En hvat graðungs greinir þessar hafa merkia i máli Mikhaelis, er þessu næst til veghar víkianda.

26. Sem her er komit, fær Abrincensis byskup þríðiu vítran i hardara pungt en fyrr, þvíat Mikhael hófuðengill bírtiz honum
 35 stríðr ok ogurlígr með avítanarorðum firir þa sauk, er hann ohlydnaðiz tveim æminninghum; býðr honum nu i stað at býria sagðan guðs vília ok eigi nokkura minnzstan talman æ gera, gerir ok i mikílli roghsemð(!), at sva mikít skal hann affat hafa i sínni hindran, at af þeim stað, er kirkian reisiz, skal hann sína fætr
 40 hvergi brott hræra, fyrr en musterit er gíort til lykta. Víðr þess

hattar striðyrði sva mikils höfðingia verðr byskup ækafliga hrædr i svefninum, ok þo sva með guðs vilia at hann fær afl¹ at spyria þeira hluta, sem honum þotti mest þorf æ vera. Hann segir sva: «Herra minn sæli, hvar er sa staðr i því takmarki, er Arena kallaz ok yðvarri kirkiusmið se tilheyriligr?» Hinn blezaði Mikhael 5 svarar: «Nærri því biargi, er bundinn graðung hefir i sinum kolli, ok stendr æ miðium sandi, skalltu reisa mitt musteri.» Byskup spyrr þa enn: «Hvat er, herra minn, hvar skal ek af taka viðrkvæmilikt form þessa huss i vidd eða breidd eða hæð at þinum vilia?» Hinn blezaði Mikhael svarar: «Aðr graðungrinn var upp- 10 leidr i klettinn, gekk hann umbergis i hring æ sandinum, sva vitt sem þu skallt kirkiu reisa, verðr þa miog kringlott, a likan hætt ok ek smiðaði i Gargano, vil ek þar lata eptir mynda ok gera ræfr lægt², sem staðnum til heyrir; læt þer ok i hug koma, at gripriinn se aptr golldinn þeim sem æ, siðan þu hefir seð ok skilit hans 15 firirætlaða þionostu.» Eptir þetta sva talat vaknar byskup bæði feghinn ok ottasleginn, lofandi guð ok gofugligan Mikhaelem með himnum ok lofsongum ifir þrennum þessum vitranum. Birtir hann nu sinum lýð, hvat honum hefir synt verit af guði ok hinum sæla Mikhaeli, ok byðr i stað, at hans menn buizst sem hvatligazt fram 20 til staðarins. Tekr hann ser til fylgdar hina friðazstu klerka sinnar kirkiu, gangandi fram litillatliga með ymnum ok psalmodia, þegar hann nalægiz þann blezada stað. Ok sem hann kemr þar, ser hann oll merki, sem honum var iatat, biarg ok naut bundit, fotatra(ð)k ok fasena mustervis reisingh þvilika. Gerir hann nu 25 hvatliga boð tveim megum ut ifra ifir hvaratveggju æ Siam ok Senunam, at menn komi at sia ok heyra sannan guðs vilia. Ok sakir þess at Mikhael höfuðengill er harðla vinsæll meðal goðra manna, (eru þeir) bunir til mæðu ok erviðiz, er herra Auðbertus vill þeim biða. Þvi hefir byskup þat upphaf, meðan lið er næzst, 30 at hann lettr ryðia staðinn ok grafa til grundvallar; en þann tima sem þeir hyggia at plazinu kirkiunnar, standa þar steinar tveir iarðfastir i miðiu harðla storir, er miklu fara hæra en smiðinu heyrði. Þvi byðr byskup, at grafa skal umbergis ok treysta goð ætök, segir at þesser steinar skolu fara ut i grundvollinn sialfan. 35 Her þarf eigi langt um, brot eru til samin, treyst er ok æknuit meðr allri list ok klokskap, ok sitia ste(i)nar sem aðr. Fær byskupi þetta mikils æhuga, þviat starfsmenn firir leggiast ok fæ

ekki at gort, hvar firir mætum Mikhaeli er hugsanda at gera gott ræð firir, sva at eigi falli verkit honum til sæmdar.

27. Nokkur ríkr burgeiss var í einshverio heraði sva fiarlægr brøt af Abrinko, at þar høfðu eigi komit þessi fagnaðartiðendi, ok eigi hafði þar birtr verit boðskapr byskups um liðsaflla. Þessi ríki maðr het Baiuno, storliga völdugr ok mikils hattar upp ifir alla sina frændr ok heraðsmennu; hann sitr í þeimu høfuðbæ er Icius heitir, hann atti tolf syni, voru þeir allir storir menn ok sterkir; høfðu þeir allir saman feðgar sva sem konungs vælld ifir lýðnum ok nalægum herudum. Þvi leitar sæll Mikhael þangat styrks ok birtiz ríka manni æ næstu natt eptir, sem Auðbertus byskup er firir lagðr ok hans menn. Hann blezaðr talar þæ: «Þu ríki Baiuno, segir hann, hefir mikit valld ok læn af guði firir marghattad eptirlæti fiar ok frændastyrks; þvi ris upp ok tær þitt afl í mína tign, þviat ek er Mikhael høfuðengill; ber þik arlla í morgin fram í liðsdratt ok kom sem fyrst með sonum þinum ok vinum æ fund Auðberti byskups, ger þat sem hann býðr, þviat hann er mín umboðzmaðr.» Eptir sva talat vaknar ríki maðr ok gerir guði þakkir, hefir í somu stund fiolmenni uppi ok ferr með ollum skunda fram til Arennam a fund Auðberti byskups, segiandi honum þa vitran sem nu var lesin. Verðr byskup harðla feginn af þeima hlut, þviat nu er fundinn vattr amnar ifir orðum ok vilia Mikhaelis, segir byskup Baiunoni, hvar komit er starfi ok sveita þeira kumpana í þarflaust at sva bunu um þria daga. Þvi segir hann, at ríki maðr ok synir hans skolo gera sina þionostu ok veita steinum atak eptir boði Mikhaelis. Ok æn dyð sem þeir koma ok profa steinana, eru þeir með guðs vilia sva lettir¹ ok vølltiligir. hvert er likar, sem eigi hefði þeir griotligan þunga steinligrar natturu. Söng nu allr lýðr lof² Mikhaeli firir auðsena miskum ok stormerki. Gengr nu herra byskup glaðr at verki með sinum huskørllum skipandi ymissar³ sýslur ser⁴ hverium, sem hann ser bezt bera⁵. Ok þann tíma sem grundvøllr er grafiinn, fyllðr ok til buinn, sva vidr ut ok inn sem byskupi þikkir hæfa þeiri kirkiu-stöðu, er heilagr Mikhael hafði honum vitrað, gerizst enn með nøkkurum hætti ifasemd ok otti í hans goðfusa hugskoti, hvart efnit [vel þioni⁶ boðorði Mikhaelis. Her ifir ottaz hann ok biðr guð [styrktar um⁷ sina giorð, ef honum likar, at sva standi. Ok æ næstu nött birtiz honum syn þeiri lik, er lesin er forðum af

1 leittir *A.* 2 *Her begynder B.* 3 ymsar *B.* 4 þær *B.*

40 5 standa *B.* 6 [mandí(!) þiona bliðu ok *B.* 7 [styrkia *B.*

Gedeone, at dögð himins ste¹ niðr ifir anuan hlut iarðarinnar en annan eigi, her með hlioðar röðð i byskupsins eyra sva mæländi: «Læt dögfallit raaða² grundvellinum, en þurrlendi iarðar se vöxstr ok viderni kirkiu.» Ok eptir sva sagt vaknar byskup ottalauss i öllu efni ok fullr af fagnaði, lætr reisa til musteris þegar æ næsta degi, ok gengr síðan sva greint með heilagri fiotvirki, at byskup ser, ef guð lofar, at sva er sem gort³. Þvi hugsar hann framleidis, at enn skortir mikit æ, sakir þess at [þat nygia⁴ musteri hefir enga heilaga doma hins mæta Mikhaelis, þikkir honum þat miog i moti. Ok af þessu efni hugsar hann dagliga, þar sem hann sitr a því sama biargi, sem fyrr var greint i soghunni, þviat vel hellt hann hvarntveggia boðskap Mikhaelis, fylgia smiðinni staðfastliga ok hvergi brött fara, ok þat annat, sem fyrr var sagt, at hann skyldi gradunginn aptr senda sinum herra. Berr þat biarg vitni, segir sa er saughuna diktaði, at Auðbertus byskup sat a því dagliga ok firir sagði musteri smið Mikhaelis. Þviat nærri því sæti, er hann kaus ser i biarginu, stendr til eilifrar minningar þat sama letr, er hann skrifaði með sinum fingri i 7 sialfum steininum allt eitt ok æ⁸ krommum snio.

28. Til lofs ok dyrðar sinu haleita nafni birtiz Mikhael Abrincensi byskupi i fimta sinni [með itarligri syn⁹ sva mæländi: «Rek¹⁰ bröt allan ekka [þins hiarta¹¹, því at ek kann gefa þer heillt rað at fæa mina helga doma; gör tva bræðr guðhrædda austr æ Pul til kirkiu minnar i Garganum, fa þeim goða fylgð, sva at þeir megí vel fara, en ek skal sva um ganga, at þeir fai ærendi þat er þer liki; ertu því skyldari at fagna oss sem bezst öllum saman ok ganga ut i moti oss þann tima, er ver komum aptr or þessi ferð.» Eptir sva greint af guðs vin Mikhaeli, vaknar byskup ok breytir öllu, sem honum var boðit, fændi bræðrunum vænt skip meðr röskum liðsmönnum; fara þeir ok fram koma i allri farsællð, sem þeir mundu kiosa, ganga af skipi ok sækia fiallit Garganum, finna kirkiu Mikhaelis ok biðia þann signaða herra bliðra ærendisloka. Var i þenna tima skipaðr einn virðuligr æboti firir þionostugiorð a fialli Mikhaelis¹², tekr hann sendiboðana meðr öllum goðvilia heyrandi giarna þeira ærendi. En sakir þess at hann skilr bræð(1)anna bæn ok byskups orðsending of biðða því valldi, er Sepontinus byskup veitti honum ifir kirkiu¹³, sækir hann heim

1 steig B. 2 styra B. 3 musterit tilf. B. 4 [tilf. B. 5 heim B.
6 bragð B. 7 aa B. 8 i B. 9 [saal. B; i nalegri A.
10 Tak B. 11 [or skapi þer B. 12 Gargano B. 13 kirkiuna B. 40

sinn herra ok tíar honum greiniliga, hvat giorz hefir i vestralfunni, ok at sendiboðar eru þagat komnir þess ærendis at þiggia heilaga doma [ens sæla¹ Mikhaelis. Ok er byskup Sepontinus heyrir þvilik tídendi, offrar hann [noglig tær ok² lof almatkum guði, er
 5 veita virðizt mannlígam veykleik³ hialp ok heilagt fulltingh firir bæn ok blezan þeira sømu, er þiona eilífíga firir hans⁴ velldis-
 hring. Eptir þat er byskup ok æboti hafa gort sitt ræð með tillogum⁵ Mikhaelis, fara þeir badir samt upp æ fiallit ok boda⁶ sendimonnum i kirkiu Mikhaelis at heyra sin ærendislok, ok at
 10 hlioði gefnu talar þvilik orð byskup af Seponto: «Blezaðr se værr herra Jesus Krístr Mariu son, er oss⁷ hefir sent af vestrhalfunni goð ok gleðilig tíðendi, at hinn mætauzzi kirkiudrottinn værr Mikhael høfuðengill hefir þar kiorit ser með samri⁸ birting annan virðingarstað. Ok til heilagrar [þeirar kirkiu pryði⁹ vilium ver
 15 giarna alla astuð frami lata, sem hinn blezaði Mikhael hefir oss boðit; þvi skolu þeir bræðr sendiboðar Mikhaelis þiggia æskiligt ærendi ok taka með þeim reliquii, [er æzstar¹⁰ megu finnaz i fialli¹¹ Mikhaelis, þeim skilmala medal settum, at sva sem sami høfuðengill himnaríkis lysti varn stað ok yðvarn síalfs síns virðing¹²
 20 birting ok blezadum kosningh, sva skal milli varra staða eilífíga standa elskuband ok astríki i sønnum guði ok einkanlígam feðr vorum Mikhaeli.» En er byskup hefer sin orð til enda gort, falla sendiboðar fram i litillæti þakkandi með hiarta ok munní, hverssu drottinn himins ok iarðar gorði farsælan þeira veg. Gengr þa
 25 byskup til með guðlígam otta ok sníðr¹³ part af þeim sama rauða duk, er haleitr Mikhael hafði með prýtt þat sama kirkiunnar altari, er hann smídadí, sem fyrr greindi i søghunni. Her meðr leggrr byskup upphoggiun hlut af þeim marmarasteini, er heilagrr Michael stoð æ firir norðrðyrum, sem fyr var sagt. Taka sendimenn þessar
 30 mætauzzi gíafir glaðari en gull, virktum varðveítandi framar en fegursta topazíon, en gefa byskupi Sepontino ok abota Mikhaelis gláða þarck¹⁴ ok goðan dag firir tígulíga trakteran [ser veitta¹⁵, raðandi síðan i veg sva vel ok gíptulíga, at gengr at solu, koma fram með heílu ok holldnu gerandi orð¹⁶ Abrincensi byskupi, at þeir eru
 35 landfastir með [sannri farsælld¹⁷ allra sínna ærenda. Verðr byskup

1 [tilf. B. 2 [nogligt B. 3 veicleik B. 4 verðleiks tilf. B.
 5 tillagu B. 6 saal. B; boda A. 7 vorum eyrum B. 8 saal. B;
 sannri A. 9 [pryði þeirar kirkiu B. 10 [sem æzstir B. 11 musteri B.
 12 mgl. B. 13 synði B. 14 saal. B; þoukk A. 15 [sem vert
 40 var B. 16 tilf. B. 17 [heílu ok holldnu B.

þeiri sögu fegnari, en fra megi segia, þviat nu gangaz¹ goð
 tiðendi glauð i moti, ok fagnaðir kyssa fagnaði, þviat rett a sama
 degi er musterit algort i Arena, sem hann fregn heimkvamu
 sendibodoðanna. Þvi byðr hann i stað, at til hans komi ægetazstu
 menn rikissins bæði kirkiu ok kurie at sæma sinni nalægð þann
 haleita thesaur, er i var kominn þeira landskap. En hvat ma
 segiaz af þessari fylgð ok ferð, er aull hliodoði meðr himnasongh²
 hiartaligrar cantilene moti sælum Mikhaeli. Allar nælægar halfur
 syngia lof með fagnaði flokkum rennandi firir ok eptir, snauðir ok
 sælir, kallar ok konur, yngri ok ellri, allir kveiktir einum elldi at
 virða, dyrka ok lofa þann haleita hofðingia himneskkrar herferðar³,
 er þeim veitti guðliga [forsiala⁴ gíof til eilifra fagnaða. Ei ma
 greinaz su andlig gleði, er guðs vinir þagu æ þeim degi, er
 heilagir domar Mikhaelis baruzt inn i nyia musteri, þviat alla vega
 ut i fra var kvikt ok lifanda til iarteinagiorðar i krapti almattigs
 guðs, sva at æ sialfum veginum toku syn .xii. blindir menn, ok
 umfram ein kona af þeim bæ er Austeriakus heitir, hon hafði latið
 með stríðum augnaverk bæði sin augu, sva at tomir voru augna-
 staðirnir⁵, at þvi haleitari yrði heiðr Mikhaelis i hennar heilsuþot.
 Þessi kona var i fylgð með [heilagum domum⁶ af þvi heraði, er
 hun atti heima, ok iamfram sem ferðin kemr aull saman niðr at
 slettlendi sandanna, tekr konan lios en kastar myrkrum, undrandi
 sina noott hafa brott flyit undan nyium degi skiaerrar synar. Ok
 eigi veittuz guðligar iarteignir firir dyrligar gíafir Mikhaelis at eins
 æ þeim degi, hellðr skina þar dagliga biartir geislar krapz ok
 stormerkia ut til beggia handa i lof ok dyrð varum græðara [ok
 hans mætaazsta eyrendreka⁷, þviat iarteignaræas hefir ekki takmark⁸
 i þeima stað, hvar firir allr heimr vestrhalfunnar flytr ok ferr til
 þessa brunnz finnandi⁹ skiaera drykki af lifskelldu Mikhaelis.
 Þessi staðr er sva heilagr, at þar fremz ekki veralldligt verk, ok
 þeim einum heyrir þessi stadr, er gudi unna ok honum iðuliga
 þiona. Þvi flytr þessi staðr margan mann til eilifra fagnada, at
 brennandi ast kraptanna rikir þar i [musterum andanna¹⁰. Þessi
 haleiti¹¹ staðr fekk nytt nafn, siðan hann efdiz, ok er¹² kallaðr
 Tumba, þat þyðiz [at voru mali¹³ sem eitt leiði¹⁴, þviat ef langt
 seer til staðarins, er þvi likt æ [sitt form¹⁵, sakir þess at lægt er
¹ saal. B: gerazt A. ² ymna sang ok salmum B. ³ dyrðar B.
⁴ [saal. B; ok forsiola A. ⁵ stadir augnanna B. ⁶ [saal. B:
 heilogum dominum A. ⁷ [tilf. B. ⁸ taumalag B. ⁹ saal. B; frandi A.
¹⁰ [musteri andar(inn)ar B. ¹¹ tilf. B. ¹² var B. ¹³ [tilf. B.
¹⁴ hiði B. ¹⁵ [saal. B; sin form sem A.

husat, sem fyrr segir, en staðan hrosar eigi sakir læghlendis. Tysvar æ hverium degi lætr guð hafð vægia ok veita goðfusum lyð lidugan gang til lofs ok dyrðar Mikhaeli, en þess [i meðal¹ bannar siorinn alla tilferð. Verða hans bygðer² því betri ok nalægri
5 guði, sem þær eru heiminum fiarlægri ok meirr fra byrgðar³ hans sukki ok osoma⁴.

29. Heyrt höfum ver, bræðr minir, hversu andaligr fæder værr haleitr Mikhael hefir birt ok kiorit tva upphafiga stadi⁵ ser til tignar a iardriki, hvar firir hans eingiligri⁶ dyrð eru lofgerandi
10 bæði af hiarta ok munni, þvíat með nyiu formi grundvallaði hann frabæra sína gofgan, sem engum er mattulegt utan guði einum; ok þat er viðrkvæmiligt, at einkanlig se verk Mikhaelis til þess, at hann sanni nafn sitt. En af hans blezaða nafni er þat fyrst hugsanda, sem Gregorius pafi segir i Roma, at [guðlig vitran⁷
15 himneskrar speki þarf eigi nafn gefa til auðkennis sinum borgarmonnum, þvíat þar er guð allir hlutir aullum⁸. Þvi er nafn Mikhaelis eigi natturu nafn helldr embættis, er hann tekr af þeiri dygðar þionostu, er drottinn himnakonungr skipaði honum. Mikhael þyðiz hverr sem guð, þvíat sva opt sem nokkut geriz i dasam-
20 ligum krauptum með kristninni, er þar tilsendr Mikhael af guði, at bædi megi vel skilia af nafni ok verki, at þat er guð aflar ma engi iafnb(i)oda⁹. Þessu signaða nafni þiona bæði musteri i Gargano ok Tumba, þvíat þau eru bæði sett i undarligum hætti guðligx almættis, sem eingis mannz hond matti¹⁰ vinna, hvart i
25 sinni stoðu. En einkanliga ifir aðra hluti [fram fylgir Mikhael¹¹ nafni sinu, þa er hann drepr sialfan diofulinn i heims enda ok steytir honum i diupa dyflizu helvizkrar myrkvastofu streingiandi aprt dyrr eilifum læsi, er all dri brestr [i veralldir¹². Af þessum sigri lofar Mikhaelem öll kristni, því at aðr hann setr sitt væna
30 spiot til lags, gerir fiandinn harða hrið ok digrar dunur i verolldinni, sem all dri fyrr þvilikar af heims upphafi, þvíat hann skilr þa skamman hernaðar tima eptir standa til heims loka, ok því er hann grim mari [en fyrr finnandi nytt ræð at ræna heiminn¹³ lifinu. Pestifer¹⁴, er fell of metnaðar götu, sem ver greindum fyrr
35 [i upphafi þessarar sögu¹⁵, tekr þa mandom ok segiz Kristr vera.

1 [a millum B. 2 bygdarmenn B. 3 byrgdir B. 4 hegoma B.
5 tilf. B. 6 saal. B; eiginligri A. 7 [guds vitra B. 8 iafnkunnir B.
9 sambioda B. 10 mætti B. 11 [fylgir Mikhael fram A. 12 [um
alldr B. 13 [mgl. B. 14 Sa enn sami Pestifer B. 15 [saal. B:
i varu mæli A.

lyiandi veroldina ymissum hattum sinnar flærðar, lokkandi með fegjofum, leiðandi með slettum orðkrokum, stangandi með stríðum kvölum. Verðr með þessum þrimr hattum sva hræðilig ogn, at naliga pipra valdir menn, þviat þann tima gerir sa iarteinir, er drepr ok deyðir, en hinn engar, er þoler ok þreytir. Þvi er **saa** 5 ofsökunar elldr sva brennandi, at engi mætti þola, ef hann kiæmi a uvert. En nu birti guð almattigr ok milldr firir spadom heilagra, at hann man koma, ok þvi er hægra i moti at sia. Nu þann tima sem höfuð allrar illzsku diofullinn sialfr, er þann tima kallaz Antikristus hefir rikt i hernadar valldi þriu **ær** ok halft fiorða, ok 10 hann segiz skolu til himna stiga eptir sina falsliga¹ upprisu nær þeim stað, er varr herra steig af fialli Oliveti **æa** Jorssalalandi, kêmr Mikhael i miklum krapti, þar sem Antikristus sitr i hasæti i vegligu landtialldi, leggiandi þann dioful digru spioti sva mattugri hendi, sem guðlikt einvalld dæmdi ok diktaði; syngia þa 15 himneskir englar fagnaðarlof almatkum guði, at asakari² þeira, þat er at skilia kristinna manna, er at velli laghinn ok lægðr i pytt helvitis. I þessa minningh sigrvegara Mikhaelis er hans likneskia formeruð með spiotlagi i munn dreka, er ligr undir fotum hans, þviat Antikristus kallaz dreki, er blæss eitri ok illzsku fra ser 20 aullum megum.

30. Nu sakir þess at hinn haleiti Mikhael slokkvir þann eitrofn³, er margs mannz siðu bakaði, [siðan heimrinn stoð⁴, er astarelldr þvi framarr kveikiandi honum til lofs ok dyrðar i kristninni, at liosir lampar goðra verka væri glatt skinandi meðr guð- 25 spialleins oleo firir hans blezaðu⁵ asianu. Þviat vitru hiarta er virðanda, hversu valld ok viðerni⁶ Mikhaelis er langt ok breitt himneskum höfðingskap firir þa fylgd ok faðmlag, er hann veitir allri kristni⁷, er guði þionar; þvi spyrium ver, hvat rettara verðr⁸ talað, en Mikhael höfuðengill kalliz kirkiudrottinn allrar heimsbygðar, 30 þviat andir rettlatra manna eru musteri guðs, hver enn haleiti Mikhael flytr i sinum faðmi til eilifra himirikis fagnaða. Hver er su **sæla**, er hans verndar [ok umsiar⁹ megi missa? þvi afsakiz¹⁰ eingin vigslupallr, alldr eða kyn þenna dyrka, lofa ok vegsama, er firir enga sauk girniz mannliga tillotning utan hialpa, styðia ok 35 styrkia þat, er hann ser i fre(i)stnistormum rekit ok lamit reikanda fara. Nu er þar **mæli** komit, sem ver gatum i upphafi, at stutt

1 ferliga *B.* 2 **sasakan** beggia *B.* 3 eitrofn *B.* 4 [af heims upphafi *B.* 5 blezadri *B.* 6 virding *B.* 7 heimskringlunni *B.*
 8 finzs *B.* 9 [*tüf.* *B.* 10 afsegizs *B.*

ok litið verðr skrifat af dyrð ok verkum Mikhaelis, þviat hans lof-
 samligh flur eru fleiri, en mannligh tunga megi þau¹ finna; þvi er
 þetta litla verk at enda komit meðr þvi niðrlagi, at drottinn [allra
 miskunna² hialpi þeim, er þessa sǫgho heyra ok sinn kost til gefa
 5 hana at skrifa upp i lof Mikhaelis ok allra heilagra engla. Biðr³
 ek litillatliga, er þessa [ræðu samsetti⁴, at þeir guðhræddir menn,
 er þenna bækling hafa meðr hǫndum, minnizst sælu [broður Sokka
 sonar⁵ æ hatidardegi Mikhaelis meðr nokkurri bæn eða olmusu,
 sva at firir þat ok annat gott, er þeir gera guði til lofs ok dyrðar
 10 i æst ok elsku nauðstaddra naunga varra⁶, taki þeir hialp ok
 hvilld i fylgð ok faðmi herra⁷ Mikhaelis fram i þann eilifa⁷ fagnat,
 er blongaz meðr broðerni⁸ englanna, hvar lifir ok rikir lof ok
 pryði allra heilagra eingetinn guðs son Jesus Kristr elskuligr Mariu
 15 þon samiafn feðr ok heilögum⁹ anda einn⁷ eilifr ok oskiptiligr guð
 per omnia secula seculorum. Amen.

1 telia eða *B.* 2 [allrar miskunnar *B.* 3 Bið *B.* 4 [sæl. *B.*;
 reðu samsæti *A.* 5 [minnar *B.* 6 sinna *B.* 7 tilf. *B.*
 8 brúði *B.* 9 helgum *B.*

APPENDIX.

(*Cd.* 657^a *qv.*; *jef.* *Postola Sögur S.* 467.)

Af Diocletiani(!) keisara.

A dogum Diocleciani keisara styrði guðs kristni Marcellinus pafvi. Gekk þa hredilig ofsokn yfir oll lond næliga, þvíat keisarinn var hinn rammazste blotmadr, ok i þeim ofride, er sva geisars brennande, kugar hann sealfan pafvann till skurðgoða blota. Ok hann viknade sva miok fyrir, at hann gekk inn i hof ok bar reykelsi fyrir skurdgodi. En þegar eftir þat auma verk vitiadi hans miskunn værs drottins, er engan vill fyrirleata; þvíat þesse madr 10 Marcellinus var dyrdlegr madr bæði æðr ok síðan. Ok sem beisklegre iðran hefir alvarlega tekit heartað, leitazst hann um, hversu hann skal retta sitt mæal; kemr honum þat till hugar, at austr æ Pul hafde hann bodit byskupafund margmennan, því riðr hann austr þannigh. Ok er hann kemr at byskupamotinu, afflettir hann 15 sik tignarkleðinu ok tekr idrande manna kleðe ok bunat, gengr sva upp æ þingit med lutu hofði¹ ok harmþrungnu hearta, fellr framm i midiu ok iattar glæpsku med opinberri raust sært gratande, biodande sik þar med undir oll þau harðendi, sem þeir vilia æ hann leggja. Sem hann hefir uti, þegia aller ok samharna herra 20 pafvanum. Eftir þat talar einn byskup, er bedi var vitr ok gamall i godum sidum, ok tekr sva till orðz: «Herra fader, segir hann, bidr ek, at þer segit, ef þat er yðart orlof, at ek svare nokkuru.» Sem herra pafvinn hefir orlof gefit med frabæru litilleti, talar sva byskupinn: «I annan tima bidr ek, at þer virdizst at svара mer till 25 þess sem ek spyr.» Sem þat er iattað, segir hann sva: «Misgerde Petrus?» Herra pafvinn iattar, at hann neittade Kristi. Byskupinn spurdi, hvart hann neittade eitt sinn edr optarr. Herra pafvinn

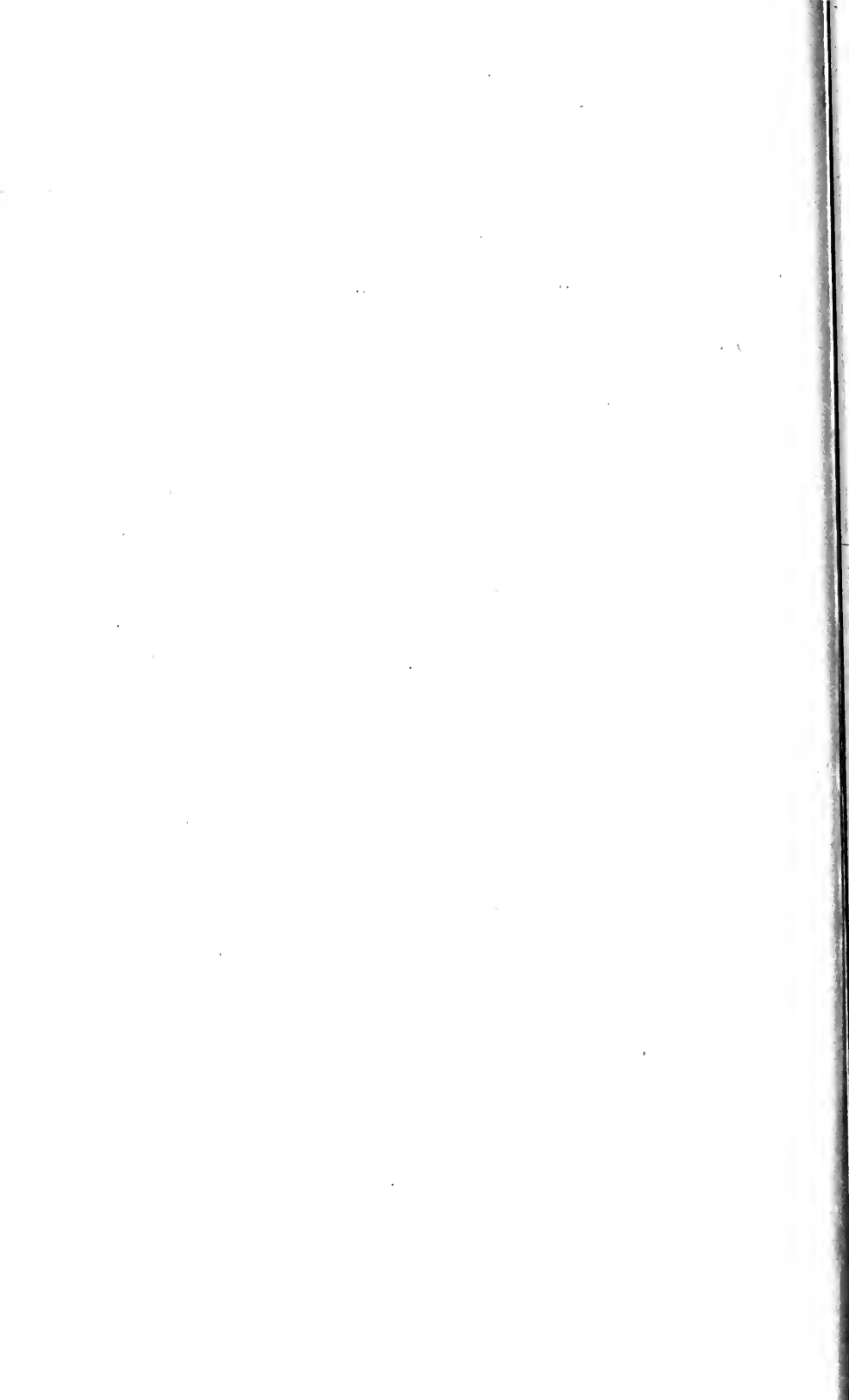
¹ hofða *Cd.*

segir, at hann neittade þryssvar. Byskupinn seghir: «Hverr heyrði
 iatning hans, hverr leysti hann, eðr hverr setti honum skriptir?»
 Ok sem her verðr herra pafanum orðfall, tekr byskupinn till sin
 sealfs sins spurningh: «Einghi maðr æ iardriki leysti Petrum,
 5 engi gaf honum avitan, ok engi lagði honum skrift utan sealf
 hann, sem lesit er, at Petrus gekk ut ok gret særlega. Hvi sva?
 Þvi at engi daudligr maðr æ iardriki bar valld yfir hans hofud,
 helldr var hann hofðingi allra. Geri þer ok sva at hans dæmi.
 þviat þer erut hinn ezsti byskup i kristninni yfir alla skipaðr en
 10 undir engum. Setizst upp i domseti ok skriptid yðr sealfir sva
 stridt, sem yðr likar.» Þerse fortolu tekr pafum sva med mikilli
 gledi ok hlydni, sem honum vëri af himni send ok af sealfs guds
 munni tolut, setzst upp i stad ok diktar sva fallinn dom ifir sin
 afbrot: «Sæ er i fyrstu grein, segir hann, domr minn, at fyrir þa
 15 þionkan, er ek veitti skurdgodinu, er ek samprofaðr blotmaðr.
 I adra grein er mitt afelli sva mikit vordit, sem ek hef dregit
 med mer alla kristni guðs i helvitiss munn ok skurdguða villu.
 Hvat maetti limrinn hugsa utan hrata sonu leid, sem hofudit for
 fyrir? ok fyrir mina glepsku sva hræðilega sem uheyrða skal ek.
 20 eigi sva dearfr, at ek skipi minn legstad hea heiloghum byskupum,
 ok þvi siðr hea þeim, at ek leggri vid bandsetningh, at engi maðr
 veiti mer kristilegan groft, hvar sem ek deyr, eða hvat sem mer
 verðr at allðrslitum.» Eftir þenna dom uppsagðan, ok margr maðr
 heyrði gratande æ þeim degi daasamande þvilika iðran sva mikillar
 25 personu, snyrr herra pafum sem hvattlegazst aftr i Rom, geingr
 inn i holl Diocleciani keisara ok talar sva till hans: «Her em ek
 nu kominn, Marcellinus pafvi, eigi blotmaðr, helldr rettkristinn
 fornari heilag(r)ar guðs kristni. Hvat er lengra, en sva sem
 keisarinn skilr hann stoðgan i rettri tru Kristz, gefr hann urskurð,
 30 at utan borgar setizst at honum hofud. Sva for Marcellinus hinn
 fyrsti pafvi med þvi nafni til guðs, sem till gengr skyr vattr i
 þvi, sem her ferr eftir. Þrea tigi daga hina næstu læ hans likamr
 utan borgar omylldr fyrir dyrum ok fuglum. En sva varði miskunn
 guðs þann linfa likam, at ekki grand maetti hann nalgazst. En
 35 hvi hann læ sva, er æðr greint i hans domi. Innan þersarra daga
 var kosinn Marcellus pafi goðr maðr fyrir gudi, ok eina nætt kemr
 heilagr Petrus postoli at honum i syn sva mælande: «Marcelle
 brodir, segir hann, hvi grefr þu eigi likam minn?» «Hverr ert
 þu herra minn?» segir Marcellus. «Ek em, sagði hann, Petrus
 40 hofðingi postolanna.» Marcellus segir: «Hvat talar þu, herra minn

seti, um þinn likam, hversu megu ver hann grefta, sva at framarr
 se her i Roma?» Postolinn svarar: «Likam minn kalla ek likam
 Marcellini brodur mins.» Marcellus svarar: «Herra minn seti,
 hverr man þora hann at snerta sakir se ælfs hans stormela?»
 Postolinn seghir: «Er þer af minni fallit, hvat meistare minn 5
 sagde Jesus Kristr, hverr er sik legir, sagde hann, man upp risa.
 Seg mer nu þat, hversu matti hinn ezsti byskup legia sik meirr
 med allri fyrlitningh en fyrirboda ser kristinna manna samlagh?
 Þvi skulu nu fyllazst æ honum se ælfs drottins dema ok orð, at
 hann skal upp hefiazst bede med guðe ok monnum, þviat rett hea 10
 se ælfum mer skulu þer grefta hann med allre se md, er Roma kirkia
 hefir veitta sinum formonnum ok guds pinslarvætt(um). En þvi skal
 hann hea mer liggia, at við erum bræðr i stett, palli ok iðran ok
 nu (i) himnesku samlagi.» Eftir sva talat ferr Petrus heim, en
 Marcellus vaknar ok gerir allt, sem bodit var. See værum herra 15
 Jesu Kristo lof ok dyrð, er hverium iðranda manni liknar ok leidir
 till sinnar miskunnar, e þvi fliotara sem hverr gerir sik legra ok
 gretr beiskarra.

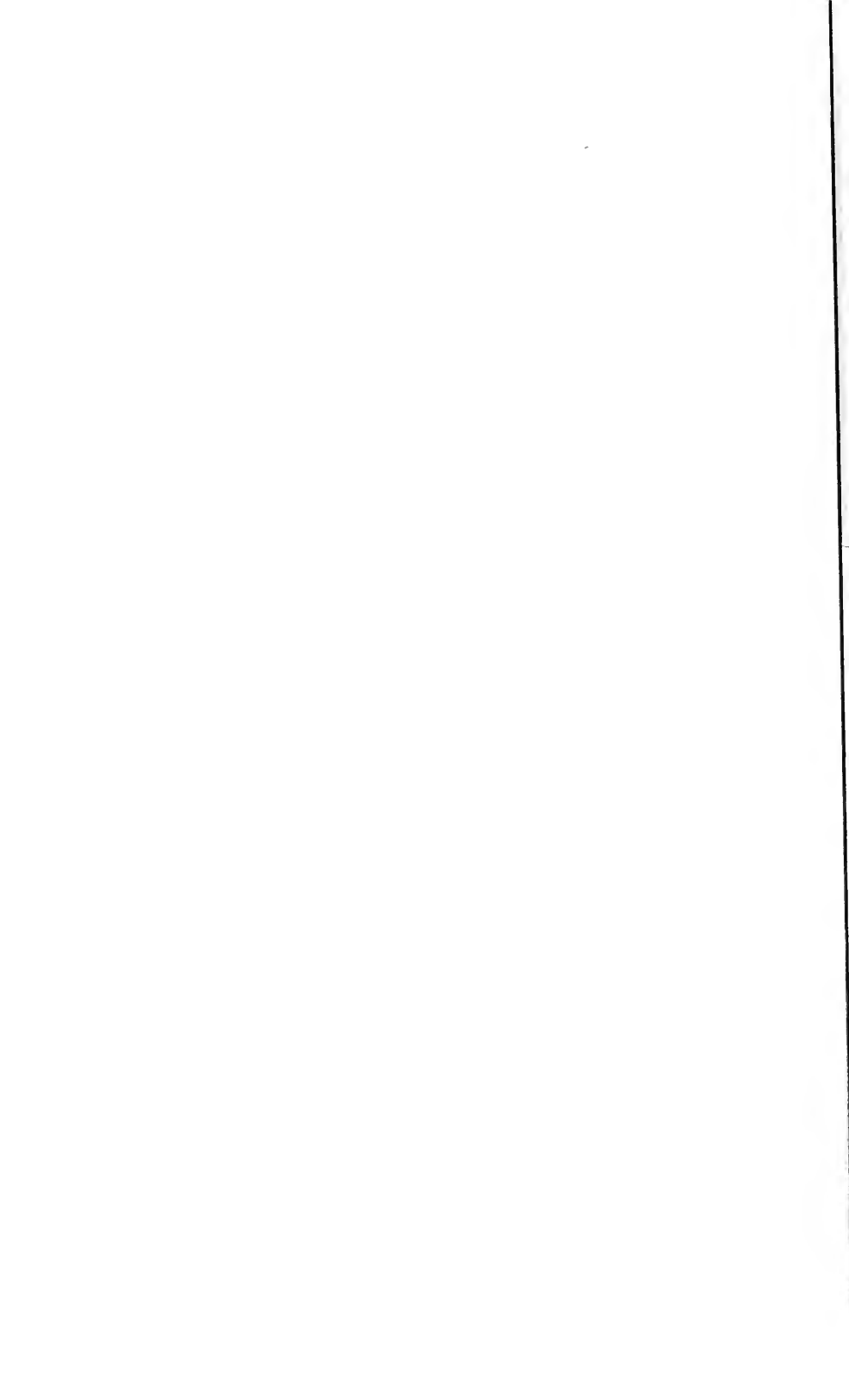
R E T T E L S E R .

10 ³⁸	gat hana	<i>læs</i>	gat hann
15 ⁹	Agnes ;	-	Agnes ; ¹
33 ³²	giæzkueingli	<i>bör rettes til</i>	giæzlueingli
41 ¹⁵	vagsama	<i>læs</i>	vegsama
44 ²⁷	sigriztb i ardogum	-	sigrizt i bardogum
49 ³⁴	liki lans	-	liki hans
52 ³⁴	sem	-	sem
65 ²⁶	reiðinnar ¹	-	reiðinnar ²
— ³⁵	þessa ²	-	þessa ³
87 ²⁷	vlfvallda ¹	-	vlfvallda ²
— ³²	öpolandligr ¹	-	öpolandligr ³
— ³⁹	<i>her Cd.</i>	-	<i>her Cd.</i> ³
97 ³⁴	semblandaðan	-	samblandaðan
100 ¹⁴	stopli	-	stolpa
101 ¹⁰	miskvunnur	-	miskvunnar
115 ⁷	han(s eptir)	-	han(s)
119 ²⁰	verðveittv	-	varðveittv
143 ³³	var <i>A.</i>	-	var <i>a.</i>
198 ²⁹	ðege	-	ðegi
— ³²	górþi	-	górþi
279 ²²	þefa	-	þurfa
281 ³⁰	hrendir	-	brendir
344 ²⁸	poddur ¹	-	poddur ²
— ³⁵	hendr ²	-	hendr ³
— ³⁷	ok ³	-	ok ⁴
453 ²⁴	Nv er farið	<i>bör rettes til</i>	Sva er farið
466 ³⁵	Myrra	<i>læs</i>	Dyrar

2381 4

0

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
